

ज्ञानोदय लेखनसारसूची

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई

ज्ञानोदय लेखनसारसूची, खंड दुसरा : भाग दुसरा (जाने. १८६४ ते डिसेंबर १८६९)

प्रमुख संपादक डॉ. गंगाधर ना. मोरजे

संपादनसाहाय्यक प्रा. सौ. पद्मा मोरजे

संशोधनसाहाय्यक डॉ. स. वा. मुळे

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

प्रथम आवृत्ती

एप्रिल १९९२

प्रकाशक

सचिव, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई-४०० ०३२.

मुद्रक

व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय, ५१ गंगापुरी, वाई, जि. सातारा.

© १९९२

सचिव, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ

मुख्यपृष्ठ आणि मांडणी

शांताराम पवार

मूल्य : रु. ३००-००

आलोचना प्रस्थान मुंबई द्वारा अहमदनगर कॉलेज संचलित
ज्ञानोदय लेखनसारसूची प्रकल्प

सल्लागार मंडळ
प्राचार्य डॉ. पी. एस्. जेकब
डॉ. टी. बार्नाबस
डॉ. मनोरमा बार्नाबस
वसंत दावतर
डॉ. गंगाधर मोरजे (संचालक)

प्रस्तुत प्रकल्पाला भा. पां. हिवाळे एज्युकेशन संस्थेचे अहमदनगर कॉलेज व महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ यांनी आर्थिक साहाय्य दिलेले आहे. आलोचना प्रस्थान व प्रा. वसंत दावतर यांचे मौलिक मार्गदर्शन प्रकल्पाला लाभले आहे.

निवेदन

अहमदनगरमधून जून १८४२ मध्ये प्रकाशित होऊ लागलेल्या 'ज्ञानोदय' या नियतकालिकास मराठी नियतकालिकांच्या इतिहासात असाधारण महत्त्वाचे स्थान दिले जाते. मराठी भाषा प्रयत्नपूर्वक आत्मसात करून ख्रिस्ती धर्मोपदेशकांनी सुरू केलेल्या या नियतकालिकाच्या संचिका आधुनिक महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक इतिहासाच्या अभ्यासास साहाय्यभूत ठरतात. गेल्या शे-दीडशे वर्षांतील सामाजिक स्थित्यंतरे समजावून घेताना या नियतकालिकाच्या संचिकांचा अभ्यासकांना आधार घ्यावा लागतो. त्यामुळे सामाजिक व सांस्कृतिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या चळवळींचा उदय, विकास, त्यातील चढउतार यांची संगतवार विश्वसनीय कहाणी सांगणे शक्य होते.

इतिहासाचे एक बहुमोल साधन म्हणून या नियतकालिकाचे असलेले महत्त्व लक्षात घेऊन डॉ. हिवाळे शिक्षण संस्था, अहमदनगर महाविद्यालय, आलोचना प्रस्थान या संस्थांनी १८४२ ते १९४१ या शंभर वर्षांच्या काळात ज्ञानोदयात प्रसिद्ध झालेल्या साहित्याची सारसूची सहा खंडांमध्ये प्रकाशित करण्याचा एक बृहत्प्रकल्प हाती घेतला. महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या जिकीरीच्या कामास हातभार लावण्याचा निर्णय घेतला. १९८६ च्या मार्चमध्ये ज्ञानोदय लेखनसारसूचीच्या पहिल्या खंडाचा पहिला भाग प्रकाशित करण्यात आला तर दुसरा भाग जुलै १९८७ मध्ये प्रसिद्ध झाला. पहिल्या खंडाच्या दोन्ही भागांमुळे १८४२ ते १८५७ या कालखंडातील लेखनसारसूचीचे काम पुरे झाले. त्यानंतर १८५८ ते १८६३ या कालखंडातील लेखनसारसूची दुसऱ्या खंडाचा पहिला भाग म्हणून १९८९ च्या ऑगस्टमध्ये प्रकाशित झाली. आता १८६४ ते १८६९ या कालखंडातील लेखनसारसूची दुसऱ्या खंडाचा दुसरा भाग म्हणून प्रकाशित होत आहे. हा भागही पूर्वीच्या भागांप्रमाणेच अभ्यासकांना उपयुक्त वाटेल असा विश्वास वाटतो.

अशा तऱ्हेचे किचकट काम धीमेपणानेच करावे लागते. त्यामागे अनेक वर्षांचे परिश्रम आणि जिद्दीने केलेले प्रयत्न असतात. ते चिकाटीने केल्याबद्दल प्रमुख संपादक डॉ. गंगाधर मोरजे, त्यांना मार्गदर्शन करणारे प्रा. वसंत दावतर, डॉ. मोरजे यांना सहाय्य करणाऱ्या त्यांच्या दिवंगत पत्नी प्रा. पद्मा मोरजे आणि त्यांचे सहकारी डॉ. स. वा. मुळे यांचे वाचक ऋणी राहतील.

य. दि. फडके,

अध्यक्ष,

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई-४०० ०३२.

८ जुलै, १९९२.

पूर्वकथन

अहमदनगर कॉलेज सुरू केले, तेव्हा ग्रामीण परिसरातील लोकांना उच्च शिक्षणाचा लाभ मिळावा, असा संस्थापकांच्या मनात एक प्रमुख हेतू होताच, पण त्याचबरोबर आपल्या सभोवतालच्या परिसरातील, संस्कृतीची जाण नव्याने होऊ घातलेल्या, जीवनसंदर्भात व्हावी, यासाठी नगर कॉलेज सदैव जागृत राहिलेले आहे. ग्रामीण विकास केंद्र, जीवरसायनशास्त्र, आदी क्षेत्रात नगर कॉलेजने केलेले संशोधन व कार्य सर्वश्रुत आहे. नव्याने येणाऱ्या विचारात, प्रत्येक देशाच्या परिसराचा विचार, त्या-त्या परिसराच्या भू-भागाशी संबंधित संस्कृतीच्या समाजधारणेच्या संदर्भात होणारे विचार, यांना स्थान लाभत आहे.

अहमदनगर शहराला महाराष्ट्राच्या इतिहासात आणि सांस्कृतिक जीवनात एक महत्त्वाचे स्थान आहे. याच शहरात 'ज्ञानोदय' नियतकालिक सुरू झाले. ब्रिटिश राजवटीच्या आगमनापासून स्वातंत्र्यपूर्व काळातील महाराष्ट्राची सांस्कृतिक, सामाजिक, शैक्षणिक, धार्मिक जडणघडण समजण्यासाठी, 'ज्ञानोदयाच्या' संचिका म्हणजे अभ्यासकाला महत्त्वाची साधन-सामग्री आहे. महाराष्ट्राचा सर्वांगाने नव्याने इतिहास लिहिण्यासाठी अशा साधनांची गरज आहे. अहमदनगर कॉलेजने अशा प्रकारचा प्रकल्प हाती घेऊन, तो सिद्ध करणे, हे कॉलेजने स्वीकारलेल्या एका व्रताचे फलित आहे. तसेच अहमदनगर कॉलेज केवळ कॉलेज चालवून समाधान न मानता नव्यानव्या ज्ञानक्षितिजांच्या अंगांनी झेपावत आहे, याचा नगर कॉलेजला सार्थ अभिमान आहे.

आमच्या कॉलेजचे मराठी विभाग प्रमुख डॉ. गंगाधर मोरजे महाराष्ट्रातील एक मान्यवर संशोधक आहेत. या प्रकल्पाची कल्पना, आखणी आणि प्रकल्प पुरा करण्याची त्यांची तळमळ व जिद्द लक्षणीय आहे. आजवर या प्रकल्पसिद्धीसाठी साहाय्य करणारे डॉ. स. वा. मुळे कॉलेजच्या सेवेतून ऑक्टोबर १९८९ साली सेवानिवृत्त झाले. त्यांनी या प्रकल्पासाठी केलेल्या कामाचे ऋण मानण्यात संस्थेला धन्यता वाटते. संपादन साहाय्य करणाऱ्या प्रा. सी. पद्मा मोरजे नगर कॉलेजच्या सेवेत कधीच नव्हत्या, पण जात्याच संशोधनाची आवड व डॉ. मोरजे यांच्या या प्रकल्पाला हातभार लावण्याची ऊर्मी, त्यामुळे नगर कॉलेजच्या या प्रकल्पात त्या सहभागी झाल्या. व नगर कॉलेजचाच एक अपरिहार्य भाग म्हणून वावरल्या, पण गेल्या १४ नोव्हेंबर १९८९ रोजी त्या आमच्यातून गेल्या, हे लिहितांना मनाला वेदना होत आहेत. नगर कॉलेजच्या ह्या अत्यंत महत्त्वाच्या प्रकल्पात त्यांनी केलेले साहाय्य आमच्या मनात सदैव कृतज्ञता व ऋणभार रूपाने राहिल. या दोघांच्या प्रकल्पसिद्धीतील नसण्यामुळे प्रकल्पाचे कार्य पुढे रेटणे अवघड आहे, याची आम्हांला जाणीव आहे.

प्रारंभापासून या प्रकल्पसिद्धीसाठी प्रयत्नशील असणारे डॉ. सुरेंद्र बारलिंगे, अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ, मुंबई, यांची सक्रिय प्रेरणा या प्रकल्पपूर्तीमागे आहे, हे नमूद करण्यात मला अभिमान वाटतो. यांच्यानंतरचे मंडळाचे अध्यक्षही आमच्या पाठीशी आधाराला आहेत याची जाणीव आम्हांला आहे, त्यांच्याबद्दल कृतज्ञता आहे.

'आलोचना' प्रस्थान (मुंबई) चे प्रा. वसंत दावतर यांचा आणि नगर कॉलेजचा जिद्दाल्याचा संबंध आहे. या प्रकल्पास 'आलोचना' प्रस्थानाद्वारा साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने मान्यता दिली. प्रा. वसंत दावतर यांनी या प्रकल्पसिद्धीसाठी जे मार्गदर्शन आणि अन्य सक्रिय साहाय्य केलेले आहे, ते ऋण केवळ आभार मानून संपणारे नाही. त्यांचे आणि आमचे ऋणानुबंध अधिकाधिक वृद्धिंगत होवोत.

भास्कर पांडुरंग हिवाळे एज्युकेशन सोसायटी (अहमदनगर)चे चिटणीस व माजी प्राचार्य डॉ. टी. बार्नाबस, हे सदैव अशा कामांना प्रेरणा व प्रोत्साहन देत आले आहे. त्यांचे बळ आमच्या पाठीशी आहे, तसेच प्रा. डॉ. सौ. मनोरमा बार्नाबस, यांना महाराष्ट्राच्या सामाजिक, सांस्कृतिक चळवळीत विशेष रस. कारण तो त्यांच्या अभ्यासाचा विषय. या उभयतांचे मनःपूर्वक आभार. ‘ज्ञानोदय लेखनसारसूची’ महाराष्ट्राचा सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक आदी चळवळींचा इतिहास साधार उभा करण्यास अभ्यासकांना उपयोगी होईल, असा भरवसा आहे. जाणकार अभ्यासक व सामान्य वाचक या कार्याची योग्य ती दखल घेतील, याबद्दल मला खात्री आहे.

अहमदनगर कॉलेजने स्वीकारलेल्या संशोधन-व्रताची ज्योत अशीच अधिकाधिक तेजाने उजळत ठेवण्यासाठी आम्ही प्रयत्नशील आहोत.

पी. एस्. जेकब, प्राचार्य, अहमदनगर कॉलेज.

मनोगत

‘ज्ञानोदय’ हे नियतकालिक शंभर वर्षांहून अधिक काळ चालू आहे. याचे जुने अंक अभ्यासकांना सर्वच ठिकाणी सहज उपलब्ध होण्यासारखे नाहीत. मूळ अंक आता इतक्या जीर्ण अवस्थेत आहेत की, ते हाताळणे म्हणजे ते पुढील सदरभासाठी योग्य त्या अवस्थेत न ठेवणे, असा प्रकार आहे. म्हणून त्यांचे जतन वस्तुसंग्रहालयासारख्या पद्धतीनेच (म्युझियममध्ये) करता येणे शक्य आहे आणि आवश्यकहि आहे. इतक्या दीर्घकालातील अंकांचे सूक्ष्मपट तयार करणे हे बरेच अवाढव्य काम आणि असे सूक्ष्मपट एखाद्याच ठिकाणी राष्ट्रीय प्रकल्पात उपलब्ध करणे शक्य.

ही परिस्थिति लक्षात घेऊन या अंकांची शंभर वर्षांची ‘लेखनसारसूची’ तयार करून प्रकाशित करण्याची कल्पना डॉ. सुरेंद्र बारलिंगे यांच्या सूचनेद्वारा प्रथम नजरेसमोर आली. त्या अनुरोधाने डॉ. हिवाळे एज्युकेशन सोसायटी व अहमदनगर कॉलेज येथील अधिकारीवर्गाशी आणि अहमदनगर कॉलेजमधील मराठीचे प्राध्यापक व विभागप्रमुख डॉ. गंगाधर मोरजे यांच्याशी विचारविनिमय करण्यात आला. महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाचे त्यावेळचे अध्यक्ष डॉ. सुरेंद्र बारलिंगे यांच्याशी संपर्क साधून चर्चा केली. या सर्व विचारविनिमयातून व चर्चेतून ‘लेखनसारसूची’चा आराखडा तयार होऊ लागला. इ. स. १८४२ ते १९४९ या कालावधीतील अंकांमधील सर्व लेख—कविता—इत्यादी साहित्याची ही सार-सूची सहा खंडांत तयार करण्याची योजना नक्की करून हा प्रकल्प संघटित केला. मदतीसाठी तो महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाला पुढे ठेवला. सर्व प्रकारच्या सहकार्याची आणि उर्वरित मदतीची जबाबदारी डॉ. हिवाळे एज्युकेशन सोसायटी, अहमदनगर कॉलेज, यांनी स्वीकारली. साहित्य आणि संस्कृती मंडळानेही हा भार उचलण्यास आम्हांस मदत करून आश्वासित केले.

‘ज्ञानोदय’ या नियतकालिकाचे महत्त्व ते शंभर वर्षांहून अधिक काळ चालले आहे, ख्रिस्ती मराठी मंडळींनी ते चालविले आहे, इतकेच नाही. ख्रिस्ती मराठी संस्कृतीचे ते प्रतीक तर आहेच, पण त्याशिवायहि महाराष्ट्रातील धार्मिक, सामाजिक, शैक्षणिक, वाङ्मयीन, इत्यादी अनेक जीवनांगांमधील स्थित्यंतरे, विचारमंथने, वस्तुस्थिती, यांचे दप्तर म्हणूनही ते महत्त्वाचे आहे. या विषयांतील अभ्यासकाला व जिज्ञासूलाही या नियतकालिकातील हे लेखन अवलोकनार्थ आणि चिकित्सेसाठी मिळाले नाही, त्याचा उपयोग करून घेता आला नाही, तर त्याच्या अभ्यासात व ज्ञानात बरीच मोठी उणीव राहिल्यासारखे होईल. म्हणून ही उणीव दूर करण्याचा प्रयत्न या लेखनसारसूचीद्वारे केला आहे. या सूचीमध्ये केवळ सारकथन केलेले नाही, तर मुळांतील शैली व भाषा यांची जाणीवही वाचकाला होऊ शकेल, अशा धोरणाने संशोधन—संपादन केलेले आहे.

मराठीतील कोणत्याही नियतकालिकाची अशी सारसूची केली गेलेली नाही. या दृष्टीने ही अशी पहिलीच सूची आहे. इतकेच नव्हे, तर कोणत्याही विषयाची अशी सारसूची मराठीत अजून तयार झालेली नाही. प्रस्तुत सूचीने आरंभ करून दिला आहे आणि धडा घालून दिला आहे, ही वस्तुस्थिती नमूद करण्यात आत्मश्लाघा नाही. हा पहिलाच आणि अनोखा असा प्रकल्प आहे. त्यामुळे तो चुकतमाकत झालेला असणे शक्य आहे. प्रयोग करित आणि अनुभव घेत यातील उणीवा दूर होतील. इतर काही विषयांत असे प्रयत्न सुरू झाले की, या प्रकारच्या सूचीचे प्रारंभिक प्रवर्तनाचे कार्य म्हणून ‘ज्ञानोदय’च्या या सूचीकडे बघावे लागेल. अशा प्रकारच्या कार्याचे ‘सूतो उवाच’ करण्याची संधी आलोचना प्रस्थानला डॉ. हिवाळे एज्युकेशन

सोसायटी—अहमदनगर कॉलेज आणि महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ यांच्या बहुमोल साहाय्याने मिळाली आहे.

सारसूचीमध्ये प्रत्येक अंकातील मजकुराचे क्रमवार आणि कालानुक्रमाने सारकथन केलेले आहे. त्यांचे संदर्भही नमूद केलेले आहेत. विषयवार सूचीचीही जोड दिलेली आहे. उपयुक्तता, संदर्भ सहजतेने सापडणे आणि पद्धतशीर मांडणी, यांच्याकडे लक्ष पुरवून सारसूचीची रचना केलेली आहे. हे काम निव्वळ संकलनाचे नाही. शास्त्रीय दृष्टी बाळगून, संशोधनपद्धती नजरेसमोर ठेवून, सार करताना मुळातील विचार अनुभव, मांडणी, इत्यादींना धक्का लागणार नाही, याची काळजी घेत, अभ्यासनीती पाळित सारसूचीतील लेखन व त्याची मांडणी केलेली आहे. अभ्यासकांची सोय आणि एका मराठी सांस्कृतिक ठेव्याचे मुळाशी संवादी राहून जतन, या दृष्टींनी या सारसूचीची पूर्तता करण्यासाठी अवश्य ते संयोजन केलेले आहे. असे हे काम करण्यांत सहभागी होण्याची संधी आलोचना प्रस्थानला मिळाली, याबद्दल संबंधित सर्वांचेच मनःपूर्वक आभार.

पहिल्या खंडाच्या सूचीप्रमाणे या सूचीच्या दुसऱ्या खंडाच्या पहिल्या भागाची मुद्रणाची मांडणी, तिचे मुखपृष्ठ, यांबाबत श्री. शांताराम पवार यांचे साहाय्य उल्लेखाविना जाऊ देणे योग्य होणार नाही. तसेच, महाराष्ट्र राज्य मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालयाचे संचालक व उपसंचालक, शासकीय मुद्रणालय, वाई, येथील व्यवस्थापक, संबंधित इतर सर्व अधिकारी आणि कामगार-सेवक यांनी ज्या आस्थेने व तत्परतेने या किचकट कामासंबंधी मुद्रणव्यवस्था केली व हे काम पार पाडले. त्याचाही कृतज्ञतापूर्वक उल्लेख केला पाहिजे. डॉ. मोरजे, प्रा. सौ. पद्मा मोरजे, डॉ. मुळे यांच्या संपादनकार्याचाही खास ऋणनिर्देश आवश्यक वाटतो. डॉ. सुरेंद्र बारलिंगे आणि महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाचे सर्व सभासद, अधिकारी व सेवक यांचाही हातमार हे काम यथोचितपणे पार पाडण्याच्या कामी लागला आहे, यांचाही निर्देश करणे कर्तव्य आहे. डॉ. बारलिंगे यांच्याप्रमाणे अहमदनगर कॉलेजचे माजी प्राचार्य डॉ. टी. बार्नाबस, डॉ. सी. एम्. बार्नाबस आणि आजी प्राचार्य डॉ. पी. एस् जेकब यांनी हे काम आपलेच मानून पाठीशी सदैव उभे राहून या कामाच्या पूर्तीची निश्चिती करून ठेवली आहे, याचीही कृतज्ञतापूर्वक उल्लेख केल्याशिवाय या मनोगताची पूर्ती करता येणार नाही.

वसंत दावतर,

आलोचना प्रस्थानकरिता

प्रास्ताविक

‘ज्ञानोदय’ नियतकालिकाच्या प्रारंभापासूनच्या संचिका संग्रहित करून, त्या संचिका जोपासण्याची दूरदृष्टी ज्यांनी दाखविली, त्या डॉ. भास्कर पांडुरंग हिवाळे यांच्या जन्मशताब्दीच्या वर्षी आम्ही ‘ज्ञानोदय लेखनसारसूची’—खंड—दुसरा (इ. स. १८५८—१८७४), भाग पहिला (इ.स. १८५८—१८६३) अभ्यासकांच्या हाती दिला. आता खंड दुसरा, भाग दुसरा (इ. स. १८६४—१८६९) अभ्यासकांच्या हाती देताना आनंद होत आहे. भाग-तिसरा (इ. स. १८७०—१८७४) झाल्यावर दुसरा खंड पूर्ण केला हे समाधान आम्हाला लाभेल, त्यादृष्टीने आम्ही प्रयत्नशील आहोत.

या सूचिप्रकल्पासंबंधी पहिल्या खंडात सविस्तर विवेचन केले आहे. तसेच या सूचीची वेगळीक व तिचे महत्त्व यांचेही पूर्वी स्पष्टीकरण केलेले आहे.

या सूचीचा उपयोग करण्यासाठी काही स्पष्टीकरणे आवश्यक आहेत. ती अशी—प्रत्येक खंडातील नोंद क्रमांक १ या संख्येने सुरू होतो.

खंड दुसरा मधील भाग—दुसरा यांतील नोंदी-संबंधी विवरण—

नोंद क्रमांक अंकाने दर्शविलेले असून मजकुराच्या सुरुवातीला डावीकडे नोंद केलेले आकडे म्हणजे नोंद—क्रमांक होत.

उदा. नोंद—क्रमांक—४२०७.

(या नोंद क्रमांकामुळे आपणास हवी ती माहिती मिळणार आहे.)

नोंद क्रमांकाच्या पुढे कंसात येणाऱ्या बारीक ठशातील मजकुरासंबंधी—

२७ : ज्ञानोदय नियतकालिकाचे सत्ताविसावे वर्षे.

४ : ज्ञानोदय नियतकालिकाचा चौथा अंक.

१५ फेब्रुवारी ६८ : ज्ञानोदय नियतकालिक प्रसिद्धीची तारीख, महिना आणि सन

६४. : मूळ लिखाण मुद्रित झालेली पृष्ठे.

नोंद—क्रमांक ४२०७ चा मजकूर संपल्यावर, दोन रेघांमध्ये बारीक ठशांत मुंबई, प्रिंटेड अँट ओरिएन्टल प्रेस, फॉर अमेरिकन मिशन असा मजकूर आहे तो ‘ज्ञानोदय’ नियतकालिक कुठे, कुठल्या छापखान्यात छापले, मुद्रक कोण, यांसंबंधी माहिती देतो, व अंकाचा शेवट सुचवितो. तर—याच पृष्ठावरील दोन समांतर रेखांमधील ठळक ठशातील मजकूर ज्ञानोदय, मुंबई, पुस्तक—२७, अंक—५, तारीख—२ मार्च १८६८ ज्ञानोदय नियतकालिकाचा नवीन अंकाचा प्रारंभ दर्शवितो.

नोंद—क्रमांक ३१६४ चा मजकूर संपल्यावर ‘३१६४ अ’ अशा क्रमांकाची नोंद आहे व पुढे कंसात बारीक ठशात मजकूर आहे. त्यासंबंधी स्पष्टीकरण—

अ : इंग्रजी मजकुराचे सूचक चिन्ह.

इंम : इंग्रजी मजकूर. आणि १ : इंग्रजी मजकूर मुद्रित झालेली पृष्ठे.

‘ज्ञानोदय’मध्ये काही वेळा तत्कालीन इतर नियतकालिकांमधील मजकूर उद्धृत केलेला आहे. तसा निर्देश नोंद मजकूराच्या अखेरीस केलेला आहे.

उदा. नोंद क्रमांक २९८२. नोंदीच्या मजकुरानंतर (सत्यदीपिकावरून) असे कंसात दाखविले आहे. काही मजकूर चित्रासह असतो. त्याचा निर्देश मजकुरानंतर कंसात (सचित्र) असा केलेला आहे.

काही कविता आहेत. त्यांचे गद्यसार दिलेले आहेत, तर कधी (कविता) असे निर्देशिले आहेत.

‘ज्ञानोदय’मधील लेखन अनेक विषयांवर झालेले आहे. त्या प्रत्येक लेखनाला मुळांत मथळा आहे. हे सगळे मथळे सूचीच्या विषयवार सूचीत दिले आहे. पहिल्या खंडाप्रमाणेच सूचीची सूची तयार केलेली आहे.

या प्रकल्पसिद्धीसाठी अहमदनगर कॉलेजमधील माझे सहकारी डॉ. स. वा. मुळे एम्.ए., पीएच्.डी. यांचे संशोधन साहाय्यक म्हणून सहकार्य लाभले आहे. आता आक्टोबर १९८९ पासून कॉलेज सेवेतून आणि ज्ञानोदय लेखनसारसूचीच्या प्रकल्पातून ते निवृत्त झाले आहेत. त्यांच्या सहकार्यातून एवढा प्रकल्प आजवर मी पुरा करू शकलो. त्यांच्या सहकार्याबद्दल कृतज्ञता नोंदविणे एवढेच माझ्या हाती आहे.

गेल्या म्हणजे १४ नोव्हेंबर १९८९ रोजी माझ्या कौटुंबिक जीवनावर मोठा आघात झाला. सौ पद्मा मोरजे, माझी पत्नी हिचे देहावसान झाले. माझ्या कौटुंबिक आणि संशोधनकार्यातील अर्ध्याहून अधिक बळ गेले. ‘ज्ञानोदय लेखनसारसूची’च्या त्या संपादन साहाय्यक होत्या. कामाची जाण, अथक चिकाटी आणि नेमकेपणा या त्यांच्या गुणांमुळे मी या सूचीचे काम करू शकलो. या खंडाचा तिसरा भाग (१८७०—१८७४) अखेरच्या आजारांतही त्यांनी पुरा करण्याची जिद्द धरली होती. सूचिप्रकल्पाच्या कामाला खीळ पडली आहे, याची मला जाण आहे. त्यांच्या निधनाने खर्च्या अर्थाने माझ्या जीवनांत न भरून येणारी पोकळी निर्माण झाली आहे. हे जसे खरे तसेच प्रकल्पाच्या कामांत विकल्प निर्माण होऊ नये म्हणून आम्ही प्रयत्नशील राहू. सूचीचा प्रधान संपादक म्हणून सौ. पद्मा मोरजे यांच्या साहाय्याचा ऋणभार स्मरणे एवढेच माझ्या हाती आहे.

प्रकल्पाच्या सुरुवातीपासून तो आतापर्यंत गुरुवर्य प्रा. वसंत दावतर यांचे मार्गदर्शन, विचारविनिमय व सक्रिय साहाय्य लाभत आहे. याची कृतज्ञतापूर्वक नोंद घेणे आवश्यक आहे. अहमदनगर कॉलेजचे प्राचार्य डॉ. पी. एस्. जेकब, माजी प्राचार्य डॉ. टी. बार्नाबस व डॉ. सी. मनोरमा बार्नाबस यांचे प्रोत्साहन आणि सहकार्यही या कामी आम्हा सर्वांना प्रेरक ठरली आहेत, हे नमूद करण्यास आनंद होत आहे.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाचे पूर्वाध्यक्ष डॉ. सुरेंद्र बारलिंगे यांनी या प्रकल्पास प्रोत्साहक सहकार्य दिले, मंडळाने ग्रंथरूपाने सहाही खंड प्रकाशित करण्याची जबाबदारी स्वीकारली, त्याबद्दल व्यक्तिशः डॉ. बारलिंगे यांचा व मंडळाचा मी आभारी आहे. डॉ. बारलिंगे यांच्यानंतरचे मंडळाचे अध्यक्ष डॉ. यशवंत मनोहर यांनीदेखील सहकार्याचीच भूमिका कायम राखली याबद्दल त्यांचेही आभार

मानीत आहे. मंडळाचे सध्याचे अध्यक्ष डॉ. य. दि. फडके यांनी हाच सहकार्यभाव पुढे चालू ठेवला आहे, याबद्दल त्यांचेही मनःपूर्वक आभार.

अहमदनगर महाविद्यालयाच्या ग्रंथपाल सौ. हळबे व ग्रंथालयातील कर्मचारी यांनी ज्ञानोदयाच्या संचिका मुक्तहस्ते वापरण्यास परवानगी दिली. त्याबद्दल त्या सर्वांना धन्यवाद.

टंकलिखित मुद्रणप्रत तयार करणारे माझे तरुण, उत्साही मित्र श्री. शांताराम घोलप यांचे आभार आवर्जून मानीत आहे.

अशा प्रकारच्या कामास अनेकांचा अनेक संदर्भांत हातभार लागलेला असतो. अशा प्रकारे ज्यांचे ज्यांचे साहाय्य झाले आहे, त्या सर्वांच्या साहाय्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करतो.

गंगाधर मोरजे,
प्रमुख संपादक

डॉ. भास्कर पांडुरंग हिवाळे
संस्थापक व प्रथम प्राचार्य
अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर

अनुक्रमणिका

निवेदन	५
पूर्वकथन	६
मनोगत	८
प्रास्ताविक	१०
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६४	१९
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६४	२५
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६४	२९
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६४	३२
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६४	३४
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६४	३९
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ९, मुंबई, २ मे १८६४	४१
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १०, मुंबई, १६ मे १८६४	४३
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६४	५०
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १३, मुंबई, १ जुलै १८६४	५३
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १४, मुंबई, १५ जुलै १८६४	५६
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १५, मुंबई, १ ऑगस्ट १८६४	५९
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १६, मुंबई, १५ ऑगस्ट १८६४	६२
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६४	६५
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६४	६९
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६४	७३
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६४	७७
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६४	८०
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६४	८३
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २३, मुंबई, १ डिसेंबर १८६४	८६
ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २४, मुंबई, १५ डिसेंबर १८६४	८८
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १, मुंबई, २ ज्यान्युएरी १८६५	९०
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २, मुंबई, १६ ज्यानुएरी १८६५	९३
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६५	९६

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६५	९९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६५	१०२
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६५	१०५
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६५	१०८
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६५	१०९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६५	११२
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६५	११६
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६५	११९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६५	१२३
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६५	१२६
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६५	१२९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १५, मुंबई, १ अगस्त १८६५	१३१
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १६, मुंबई, १५ अगस्त १८६५	१३५
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६५	१३९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६५	१४३
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६५	१४७
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६५	१५१
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २१, मुंबई, १ नोव्हेंबर १८६५	१५४
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २२, मुंबई, १ नोव्हेंबर १८६५	१५९
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६५	१६३
ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६५	१६७
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६६	१६९
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २ व ३, मुंबई, १५ ज्यानुएरी—१ फेब्रुएरी १८६६	१७२
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६६	१७७
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६६	१८२
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६६	१८७
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६६	१९४
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६६	२००
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६६	२०३

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६६	२०९
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६६	२१५
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६६	२२१
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६६	२२६
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६६	२३२
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १५, मुंबई, १ आगस्त १८६६	२३६
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १६, मुंबई, १५ आगस्त १८६६	२४४
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६६	२५०
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६६	२५६
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६६	२६२
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६६	२७५
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६६	२८०
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६६	२८३
ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६६	२८७
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६८	२९१
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २, मुंबई, १५ ज्यानुएरी १८६८	२९६
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६८	३०१
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६८	३०६
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ५, मुंबई, २ मार्च १८६८	३१२
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ६, मुंबई, १६ मार्च १८६८	३१६
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६८	३२१
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६८	३२४
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६८	३३०
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६८	३३५
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६८	३४१
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६८	३४६
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६८	३५३
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६८	३६०
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १५, मुंबई, १ आगस्त १८६८	३६४

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १६, मुंबई, १५ आगस्त १८६८	३७०
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६८	३७४
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६८	३७९
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६८	३८४
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६८	३९१
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६८	३९७
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २२, मुंबई, १६ नोव्हेंबर १८६८	४०४
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६८	४११
ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६८	४१४
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १, मुंबई, १ ज्यान्युएरी १८६९	४१८
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २, मुंबई, १५ ज्यान्युएरी १८६९	४२३
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६९	४२८
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६९	४३२
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६९	४३७
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६९	४४३
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६९	४४७
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६९	४५२
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६९	४५७
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६९	४६३
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ११, मुंबई, १ ज्यून १८६९	४६९
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १२, मुंबई, १५ ज्यून १८६९	४७५
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६९	४८१
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६९	४८६
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १५, मुंबई, २ आगस्त १८६९	४९१
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १६, मुंबई, १६ ऑगस्त १८६९	४९८
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६९	५०२
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६९	५०९
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६९	५१५
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६९	५२१

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६९	५२६
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६९	५३३
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६९	५३८
ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६९	५४४
सूची	५४७

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६४

२४५१ (२३ : १, १ ज्यानुएरी ६४, ५-१३)

सांप्रतकाळी देशोदेशी मिशनांचे काम चालते. त्याबद्दल सर हर्बर्ट एदवर्डस लिहितात की : हिंदुस्थानांत शेकडो लोक ख्रिस्ती धर्माजवळ येत आहेत. मिशनऱ्यांना अंधार, पाठलाग व थट्टा, यांमधून वाट चालावी लागते. रे. सार्जेत लिहितात की, मिशनासाठी पालमकोटा गावात ब्राह्मणही मदत देतात. दाक्टर डफ यांनी म्हटले की, बंगाल विभागात गेल्या ३० वर्षांत नेटिवांच्या विद्येचा खोटेपणा सिद्ध झाला. लंदन टैम्सच्या संपादकाला मात्र वाटते की, म्हणण्याजोगे काम झालेले नाही. ख्रिस्ती धर्मांमुळे पारलौकिक लाभासह राजकीय व व्यावहारिक सुधारणूक होऊन जगाचे कल्याण होईल. काही दिवसांमागे ज्ञानप्रकाशनेही टीका केली की, अगदी थोडे पोटार्थी लोक धर्म बदलतात. पण आज जगात अडीच लक्ष लोक प्रभुभोजन घेतात व १० लाखांहून जास्त लोकांनी ख्रिस्ती धर्म स्वीकारला आहे. १८५२ मध्ये हिंदुस्थानात ३११ मंडळे होती, तर ६२ मध्ये ही संख्या ११९० वर गेली. आज त्यांची संख्या १ लाख ५३ हजार ८१६ आहे, निरीश्वर मताचा त्याग करून लोक ख्रिस्ताकडेच येत आहेत. राम मोहन राय धर्म सुधारण्यास गेला, पण त्याच्या कल्पनांमुळे बिघाडच मोठा झाला. एकदेव मताखेरीज त्यामध्ये नवीन काहीच नाही. म्हणून या मताचा प्रसार फार मंद झाला. वेदांची महाभूते व उपनिषदांचे ब्रह्म मानवास पुरेसे नाहीत. म्हणून हे प्रयत्न पोकळच ठरले. आपले पाप कबूल करून ईश्वराला शरण जाणे आवश्यक आहे. मिशनाने बी पेरिले आहे, त्यास फळ येतेच आहे.

२४५१ अ (इंम : १-५)

२४५२ (२३ : १, १ ज्यानुएरी ६४, १४-१६)

पंढरीच्या व आळंदीच्या यात्रांमध्ये दरसाल पटकीचा वाखा सुरू होतो. पंढरपूरच्या मोठ्या रस्त्यावर स्वच्छता राहाते, पण लहानलहान गल्लीबोळांतून भयंकर घाण साठते. दिवसाही चालणे फार मुश्किल होते. सभामंडपात गर्दीचा फार रट्टा असतो. शिपाई आणि बडवे तोबा मारून गर्दी कमी करतात. पण चेंगराचेंगरीने लोक मरतात. राजगिरा व भुईमूग खाऊन वाखा सुरू होतो. यात्रेकरू आळंदीच्या मार्गाने जातात. म्हणून तिकडेही हे बी पसरते. यंदा तर पटकीचे वेडे पीक आले. पटकीने मोठाच प्रलय केला. वृत्तप्रकाशचा अंदाज असा की, निदान चारशे लोक मेले. रस्त्यावरून प्रेतयात्रांची गर्दी झाली. सरपण महाग झाल्यामुळे प्रेते पुरण्याची पाळी आली. सर्वत्र हलकल्लोळ माजला. मृत्यूचा हा अनर्थ जर थांबावयाचा असेल, तर यात्राच बंद केली पाहिजे. भाविक लोकांना अशा सूचना आवडत नाहीत. पण या घटनेचा दोष शेवटी सरकारवर येत असतो. सतीसारख्या अघोर चाली मोडणाऱ्या सरकारास यात अशक्य काहीच नाही. यात्रांचे अनर्थ सगळ्या सुज्ञ, सुशिक्षित व वजंदार हिंदू लोकांना समजावून सांगावेत व सरकारकडे अर्ज पाठवावा.

२४५२ अ (इंम : १३-१४)

२४५३ (२३ : १, १ ज्यानुएरी ६४, १६)

महागाईमुळे सरकारने मेहरबान होऊन आपल्या नोकरांचे पगार वाढविले आहेत. ज्यांचा पगार १० ते १७ रु. आहे. त्यास २५ टक्के, तर १११ ते ८०० पगारवाल्यांना शेकडा ५ टक्के पगार वाढ मिळेल. मात्र ज्या गावात धान्य रुपयास १० शेंराहून कमी असेल व हा शेर ८० तोळ्यांनी मोजला जात असेल, तेथेच पगार वाढविले जातील.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २, मुंबई, १५ ज्यानुएरी १८६४

२४५४ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, १७)

नामदार सर ज्यान लारेन्ससाहेबाची नेमणूक या देशाचे गवरनर जेनरल म्हणून झाली आहे. पूना आब्जरवर लिहितो की, एवढ्या मोठ्या हुद्याची मुलकी जागा पृथ्वीवरील कोणत्याच देशात नाही. या जागेवर सर्वोत्कृष्ट पुरुषाची नेमणूक झाली. कारण या साहेबांना हिंदुस्थानची माहिती व अनुभव दोन्ही आहेत. ते सज्जन व बुद्धिमान आहेत. त्यांची योग्यता अशी की, ही अवल पदवी त्यांना पूर्वीच मिळावयास हवी होती.

२४५४ अ (इंम : १७)

२४५५ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, १८)

रे. दा. डफसाहेब स्कातलंदास जाण्याकरिता गेल्या महिन्याच्या २० तारखेस एथून निघाले. फ्री चर्च मंडळीपुढे त्यांनी फार प्रीतियुक्त भाषण केले. २० वर्षांपूर्वी ही मंडळी स्थापन झाली. तेव्हापासून लोकांनी ६ लक्ष रुपयांची मदत दिली. मूर्तिपूजक लोकांना शुभवर्तमान सांगण्याचे काम काही काळ करता येणार नाही, म्हणून त्यांना फार वाईट वाटले. हुगळीमधील सहा इंग्रजी शाळांच्या मदतीसाठी बारा हजारांची मदत मिळाली, तर फार बरे होईल. कलकत्त्याच्या सहा व्यापाऱ्यांनी लगेच ही रक्कम देणगी म्हणून दिली.

२४५५ अ (इंम : १८)

२४५६ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, १८)

रे, हरि रामचंद्र यांचा मृत्यू झाला, हे कळविताना आम्हांस फार दुःख होते. मुंबई इलाख्यात त्यांची फार ओळख, तसेच त्यांस मानमान्यता होती. त्यांच्या कुटुंबाचा कळवळा सर्वांना येतो. त्यांनी मृत्यूसमयी जसा शांतपणा दाखविला, तसा सर्वजणच दाखवोत व तसे फळ पावोत. त्यांच्या मनःपालटाची हकीगत पुढे सवडीने लिहू.

२४५६ अ (इंम : १८)

२४५७ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, १९-२२)

गेल्या सालात मुंबईतील श्रीमंतांनी पुढीलप्रमाणे देणगी दिली. मि. कावसजी जहांगीर रेडिम्नी यांनी ५॥ लाख, सर जमशेदजी जिजीभाई यांनी १३ लाख, रस्तमजी जमशेदजीनी २ लाख ७०

हजार, करसेटजी पारक यांनी १ लाख ८५ हजार, मि. देविद सासूननी २ लाख ५७ हजार, जगन्नाथ शंकरशेटनी १२ हजार, प्रेमाभाई हेमाभाई ६ हजार, भगवानदास पुरुषोत्तमदासनी १ लाख ११ हजार, मिसर्स कामा कंपनी यांनी ८१ हजार, करसन माधवदासनी १४ हजार, बैरामजी होरमस यांनी १७ हजार, इत्यादी. या सर्व देणग्या हॉस्पिटल, शाळा, बागा, पुस्तकालये, अनाथाश्रम, यांना दिल्या आहेत.

२४५७ अ (इंम : १८-१९)

२४५८ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, २३-२८)

लार्ड बिशप व्याख्यानात म्हणाले की : सुशिक्षित तरुणांना नेटिवांच्या धर्माबद्दल विचार करावासा वाटतो. किंबहुना, त्यावरून त्यांचा विश्वास उडाला आहे. केवळेश्वरवादच त्यांना आवडतो. ख्रिस्ती धर्माशी त्याची तत्वे मिळतात. अनीती ही देवाच्या आज्ञेविरुद्ध आहे. एथपर्यंतच त्यांचे एकमत आहे. पण जगात दुःख कां असावे, याचे कारण ते सांगत नाहीत. सर्वच सृष्टी कण्हती, वेदना पावती. केवळ अनीतिमानच दुःखी नाही, तर सदाचारी माणूसही दुःखी आहे. ईश्वर व माणूस यांच्या संबंधाबद्दलही ते नक्की काही सांगत नाहीत. होमबळी देऊन ईश्वर संतुष्ट होत नसतो. ईश्वराशी समेट होण्यासाठी जपाचा व तीर्थयात्रेचा उपयोग नाही. ईश्वरी न्याय कडकडीत आहे. निरीश्वरवादी म्हणतात की, देहाबरोबर आत्मा नष्ट होणार. म्हणजे त्यांची धाव मरणापर्यंतच आहे. अशी आंधळी मते निरुपयोगी आहेत. मरणोत्तर जीवन त्यांना अमान्यच आहे. ईश्वराने दिलेल्या शास्त्रावरून सृष्टीचे ज्ञान होते. प्रेमळ पित्याप्रमाणे त्याने शास्त्र देऊन ठेवले. म्हणूनच आम्ही म्हणतो की, आमचा धर्मच ईश्वरप्रणीत आहे. सृष्टीचा उत्पन्नकर्ता ईश्वर सर्वसमर्थ आणि पापाचा कंटाळा करणारा आहे. त्याला शरण जाण्याने मानसिक शांती मिळते.

२४५८ अ (इंम : २२-२३)

२४५९ (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, २८)

भोपाळची बेगम व गाइकवाड या दोघांच्या स्वार्था हल्ली मुंबईत मुक्कामास आहेत. ना. गवरणरांनी बेगमेच्या सन्मानासाठी मोठा दरबार केला. राबटसनसाहेबांनी स्वतः तिजसी संभाषणही केले. मानकजी करसेटच्या कन्यांनी तिला पानसुपारी केली. हिंदू व पारशी स्त्रिया तिला भेटल्या, बेगम मक्केच्या मार्गाने इंग्लंडास जाईल. ५७ च्या बंडात तिने इंग्रजांना फार साहाय्य केले. बंडखोरांच्या दुष्ट मसलतीत ती सामील झाली नाही. अनेक मडमांचे जीव तिने वाचविले. गाइकवाड महाराजही येथे आले असून दत्तक घेण्याची परवानगी मागत आहेत.

२४६० (२३ : २, १५ ज्यानुएरी ६४, २८-३१)

रा. भवानी विश्वनाथ हे वर्तमानदीपिकेचे कर्ते होते. त्यांनी नुकतेच ते काम सोडले. शाळेत असतानाच त्यांस लिहिण्याची चट लागली. पुढे पगाराची अपेक्षा न ठेवता ते संपादक झाले. सुधारणुकीच्या कामात त्यांनी साहाय्य केले. साधारणतः या बाबतीत नोकरीची सबब सांगून लोक शिथिल राहतात. शक्त्यनुसार देशाची सेवा करणारे फार थोडे असतात. वृत्तपत्रकर्त्यांचे काम फार अवघड असते. कथेकर्याप्रमाणे ते सर्वाना संतोषवू शकत नाहीत. कोणाला नुसती बातमी हवी असते, तर कोणाला धर्माचे व सुधारणुकेचे तत्त्व हवे असते. सरळ स्वभावाचे पत्रकर्ते स्तुति—

निंदेची पर्वा करीत नाहीत. आपले कर्तव्यकर्म व देशकल्याण यांवर नजर ठेवून ते लिहीत असतात. रा. भवानी यांची कामगिरी निःस्पृहपणाची आहे. काहीही वाद उपस्थित झाला, तर ते दोन्ही बाजूंना प्रसिद्धी देत असत. नालस्ती करणाऱ्या मजकुराचा निषेध करीत. एतद्देशी व ख्रिस्ती लोकांचे ते स्नेही आहेत. त्यांच्या मनात कसलाही अकस नाही. ख्रिस्ती लोकांची निंदा करून वर्गणीदारांची संख्या वाढविणारे संपादक या राज्यात बहुत आहेत. पण हे त्यांपैकी नव्हत. पाणीप्रकरणात मात्र त्यांनी विरुद्ध मत दिले. पण ही मोठी आश्चर्याची गोष्ट नाही. त्यांची धर्मसंबंधी मते आम्हांस नीट कळली नाहीत. पण दीपिकेत त्यांनी सर्व मतांना वाव दिला. बुद्धिवादास नेहमी उत्तेजन दिले. हे मान्य करावे लागेल.

२४६१ (२३ : २, १५ ज्युन्युएरी ६४, ३१)

‘वि. ल. भा.’ कवितेत म्हणतात की : आपण नेहमी आत्मिक गुण धरावे. दैहिकपणा वर्जावा. षड्रिपूंचा त्याग करून पश्चात्ताप करावा. नम्र होऊन इंद्रियदमन करीत राहावे. मूर्तिपूजा म्हणजे चेटूक आहे. तिचा आवेश सोडून द्यावा. प्रीती व सहनशीलता अंगात बाणवावी. भांडणतंडे व सूडाची भावना सोडा. चोरी-छिनालीचा त्याग करा. मद्यपान करू नका. विलास व मौज यांपासून दूर राहा. विश्वास धरून देवास शरण जा. प्रार्थनेच्या शास्त्राने सैतानाशी लढा.

२४६२ (२३ : २, १५ ज्युन्युएरी ६४, ३१)

पंचांग सन १८६४ चे : सन १८६४ चे पंचांग मागच्यापेक्षा निराळे व सुलभ केले आहे. पहिल्या रुंद घरात महिन्यांची नावे असून पुढील सात घरात वारांची नावे व त्याखाली तारखा आहेत. शाबाथाचे दिवस ‘शा’ अक्षराने दाखविले आहेत. यावर्षी फेब्रुएरी महिन्याचे २९ दिवस आहेत. फेब्रुएरीचे दिवस २९ आहेत, ह्याचे कारण एक आर्या व एक ओवी यांतून नमूद केले आहे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६४

२४६३ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ३३-३४)

अहमदनगर एथील बारकरसाहेबाची पत्नी बारकरमडम हिचे मरणाचे वर्तमान देण्यास फार दुःख होते. तिने १० वर्षे धर्मप्रसाराचे काम केले. तिचा स्वभाव ममताळू व प्रियकर होता. हृदयरोगाने आजारी झाल्यामुळे तिला स्वदेशी जावयाचे होते. परंतु त्याऐवजी आकाशात घेऊन जावे, असे ईश्वरास वाटले. नगरचे कलेक्टर तैतलर यांच्या कन्येच्या स्मरणार्थ त्यांनी भजनालय आणि मिशनगृहही बांधली होती. तेथे ती सुवार्तिकाचे काम करावयाची. आपले नातलग सोडून अज्ञानी बायांस उपदेश करण्यासाठी ती आली होती. सर्वांनी तिचा किता घ्यावा. तिला आकाशात सुख व गौरव मिळावी म्हणून प्रार्थना करावी.

२४६३ अ (इंम : ३३)

२४६४ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ३४-३५)

मुंबई इलाख्यात निरनिराळ्या मिशनांचे मिळून येरोपियन मिशनेरी ७७ आहेत. एतद्देशीय सुवार्तिक व पालक एकूण १२ आहेत.

२४६५ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ३५—३७)

रा. गं. ला. नगरजवळील वडगांवगुप्ता गावाहून लिहितात की : ब्रह्मचारी पंथाचा एक गोसावी या गावात भीक मागे. दिवस महागाईचे असल्यामुळे त्यांना भिक्षा मिळेल. पाटलाने एका भाकरीचे पीठ दिले. पण बाबाबरोबर एक गाय होती व एक मुलगाही होता. म्हणून गोसावी नाराज झाला. त्याने गावच्या मारुतीसमोरच ठाण मांडले. देव खरा असेल, तर मला बसल्या जागी अन्न मिळेल, असे तो म्हणत होता. काही वेळाने तो फार रागावला व मारुतीला सोट्यानेच मारू लागला. शेवटी लोकांनी त्याची समजूत घालून त्याला काही भिक्षा देवविली. ज्ञानोदयकर्ते म्हणतात : ‘देवाला सोट्याने मारणे हा विलक्षण प्रकार होय. देवही कोडगे झाले की काय? शिवाय हिंदूही हा प्रकार शांतपणे पाहात होते. इतर धर्मीयांना त्यांनी एवढ्या सहनशीलतेने वागविले नसते. देवाची कसोटी पाहिलेली त्यांना आवडत नाही. सटवाई, म्हसोबा, यांसारख्या बुणग्या देवांबद्दलसुद्धा विरुद्ध बोललेले त्यांना आवडणार नाही. म्हणून हिंदू मित्रांनी निःपक्षपातीपणाने विचार करावा.

२४६५ अ (इंम : ३५)

२४६६ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ३८—४१)

राजस्थानचे मिशनरी रे. शूलब्रेट यांनी कळविले आहे की : या भागात देवीचे वारे येण्याचे प्रकार फार आहेत. वीवरच्या बागेमध्ये दोन अडीचशे लोक जमले. एका १७ वर्षांच्या देखण्या मुलाच्या अंगामध्ये देवी येणार होती. देव्हान्यात कथलाचे बाहुले ठेवले होते. देवळीमध्ये पणतीही होती. एरंडाचा डहाळाही टांगला होता. मुलगा काही हेंगाडे मंत्र म्हणाला. नंतर त्याने धुपाटण्यातील इंगळावर ऊद टाकला, तेव्हा सगळीकडे धूर पसरला. एक रुप्याचा ताईत त्या धुक्यातून फिरविला. तरी लवकर अंगात येईना. गर्दी हटविल्यावर नगरे वाजू लागले व मुलगा जमिनीवर पडला. डोलून अस्वलाच्या पिलासारखे ओरडण्यास त्याने सुरुवात केली. मग तो नाचू लागला. मिसरचे काही मांत्रिक असेच नाचतात. पण त्याची हालचाल यांत्रिक कळीने होणाऱ्या बाहुल्यांच्या हालचालीसारखी वाटली. ‘देवी’ने चिंतूराम व शूलब्रेट यांना बोलावले. रेवरेंडने त्याच्या नाकास अमोनियाची कुपी लावली. तेव्हा त्याच्या डोळ्यांना धार लागली व त्याचा अवतारही संपला. चिंतूराम या उपदेशकाने छडीचा धाक दाखवून त्याला असले सोंग पुन्हा करू नकोस, म्हणून ताकीद दिली. हा आपल्या पोटाचा व्यवसाय आहे, हे त्याने कबूल केले. त्याच्या आईनेही क्षमा मागून त्यास सोडण्याची विनंती केली. गावातले अज्ञानी लोक मात्र मिशनरी आपले देव पळवितात, धर्म बुडाला, अशी बडबड करीत आहेत.

२४६६ अ (इंम : ३७—३८)

२४६७ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४१—४४)

सन १७९७ मध्ये एक साहेब घोड्यावरून प्रवास करीत होता. डोंगरवाटेवर असताना ढगांचा गडगडाट सुरू झाला, म्हणून तो एका लहानशा झोपडीत गेला. तेथे एक स्त्री आपले तान्हे लेकरी घेऊन बसली होती. वाटसरू म्हणाला की : गडगडाट हा देवाचा शब्द आहे. या बाईस आत्म्याची

तारणाची काळजी नव्हती. कारण तिला शास्त्र वाचण्यास मिळाले नव्हते. म्हणून त्याने तिला एक रुपया देऊन शास्त्र विकत घेण्यास सांगितले. शास्त्र हा अंधाराच्या ठिकाणी प्रकाश करणारा दिवा होय. ५-६ कोस गेल्यावर दुसऱ्या गावात राहून त्याने देवासंबंधी गोष्टी केल्या, तेव्हा घरधनी इतका खूष झाला की, त्याने वाटसरूकडून पैसे घेतले नाहीत. पुढे एक गाव लागले. त्यामध्ये उतारशाळा नसल्यामुळे एका घरी तो न्याहरीसाठी गेला व खांबावर खिळलेल्या येशूची गोष्ट त्याने सांगितली. या धार्मिक माणसाकडून कोणीही पैसे घेईना. जणू त्याने देवास एक रुपया उसना दिल्या, त्याचे चीज झाले. दीड वर्षांनंतर त्याजकडे एक पाहुणा आला. त्याने सांगितले की, त्याचे गावात एक स्त्री बायबल वाचते. तिने स्वता ख्रिस्ती होऊन ४० जणांना ख्रिस्ताकडे फिरविले, साहेबास धन्यता वाटली, त्याचा रुपया जणू देवानेच भरून दिला.

२४६८ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४४-४६)

आक्सिजेन मध्ये काही प्रमाणात नैत्रोजनचे मिश्रण केले, तर नैत्रस आक्सैद ग्यास तयार होतो. यात ६३:३७ असे नैत्रोजन व आक्सिजेनचे प्रमाण असते. हा वायू नाकपुड्या बंद करून तोंडाने नळीवाटे घेतला तर चमत्कारिक परिणाम होतात. माणसांच्या चित्तवृत्तीत विलक्षण फेरफार होतो. नाचावे, गावे, उड्या माराव्या, असे त्यांस वाटते. मि. सौशी हा कवी या ग्यासाने सारखा हसत राहिला. येलचा विद्यार्थी ग्यास पिण्यापूर्वी अत्यंत खिन्न होता; पण त्याचे प्राशन केल्यावर नाचू लागला. शिवाय त्याच्या रसनेंद्रियावरती परिणाम झाला. तो फार गोड खाऊ लागला. भाकरी-लोणी यांच्याबरोबर काकवी व साखरही तो खाई. टॉमस् डिक या शास्त्रज्ञाचाही असाच अनुभव आहे. ग्यास प्याल्यावर छानदार मौज करावीशी वाटते. एका स्त्रीला ग्यास पिण्यास लावले. तिने तर अंगावरचा पोषाखही फेकून नाचण्यास प्रारंभ केला. किडे व इतर प्राणी या ग्यासात ठेवले, तर तेही नाचू लागतात. मात्र नैत्रिक ॲसिड हे मिश्रण मानवी जिवांना अतिशय घातक आहे. त्यामुळे लगेच मृत्यू ओढवतो. थोडे प्रमाणावर बदलले, तर नैत्रिक ॲसिड तयार होते. या ॲसिडने भयंकर यातना होऊन माणूस मरतो.

२४६९ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

मि. वाल्टर अब्राहम यांनी लिथोग्राफी प्रेस अथवा शिळाछापाची तपशीलवार माहिती देणारा ग्रंथ रचला आहे. याचा मराठी तर्जमाही ते लवकरच प्रकाशित करतील.

२४७० (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

सर ज्यान लारेन्स यांनी नवे वैसराय म्हणून शपथ घेतली. लवकरच त्यांस लार्डचा किताब मिळेल. ते अतिशय नीतिमान व धार्मिक आहेत.

२४७१ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

पंजाबातील लढाई मिटली असून बंडखोरांना इंग्रज सरकारच्या ताब्यात देण्याचे त्यांनी कबूल केले. चीनमध्ये जेनरल गार्डन याने सू च्यौ शहर जिंकले. अमेरिकेत दक्षिणी बंडखोरांची आगदी दाणादाणी होते आहे. सगळे दास मुक्त झाल्यासारखेच आहेत. आश्रियाव्याप्त पोलंदची स्वतंत्र होण्याची इच्छा आहे.

२४७२ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

फ्रान्स देशाच्या बादशहाने निरनिराळ्या युरोपियन देशांना पत्रे लिहून १८१५ मधील सगळे तहनामे रद्द समजावेत, अशी विनंती केली. पारिस येथे सगळे सरकारी वकील एक परिषद भरवून नवे धोरण ठरवितील. जर त्यांच्यामध्ये एकमत झाले नाही, तर युरोप खंडात जागोजाग युद्धाचा प्रलय होईल. ही सभा पारिसऐवजी दुसरीकडे भरवावी, असाही विचार आहे.

२४७३ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

अमेरिकेचा प्रेसिदंत लिंकनसाहेब देवीच्या आजाराने फार आजारी आहे.

२४७४ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

देन्मार्क देशाचा ७ वा राजा फ्रेदरिक मरण पावला. त्याच्या गादीवर त्याचा मुलगा प्रिन्स क्रिश्चियन याला राज्याभिषेक झाला.

२४७५ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

अफगाणिस्तानात दोस्त महंमदाचा पुत्र सरदार शेर अलीखान काबूलच्या गादीवर कायम झाला. त्याचा अधिकार इंग्रज सरकारने कबूल केल्यामुळे तो फार आनंदात आहे. त्याचे भाऊ सध्या स्वस्थ दिसतात.

२४७६ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

कृष्णाबाई नावाची एक स्त्री म्हणते की, मी नानाची विधवा आहे. आपल्या पतीच्या श्राद्धविधीसाठी नेपाळात तिचा दीर बाळाराव याजकडे पत्र पाठविण्याची तिने परवानगी मागितली आहे. यावरून नानाचा मृत्यू खरोखर झाला असेल, असे वाटते. पण नेटिवांचे शास्त्र म्हणते की, ब्राह्मणाचा जीव जर वाचवावयाचा असेल, तर खुशाल खोटे बोलावे! म्हणून ही काही तरी संभावित हिकमत असावी असे वाटते!

२४७७ (२३ : ३, १ फेब्रुएरी ६४, ४६-४८)

मुंबई ते सुरत लोखंडी रस्ता तयार झाला असून लवकरच तो चालू होईल. नामदार गवरनरांनी या मार्गाने ६ तासांचा प्रवास केला.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६४

२४७८ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ५०-५१)

१८६४ चे इंग्रजी पंचांग हे पुस्तक त्याच्या कर्त्याकडून आम्हांस मिळाले. ६४५ पृष्ठे असून याची बांधणी मजबूत व सुंदर आहे. कागदही उत्तम आहे. याची किंमत गरिबांना परवडण्याजोगी नाही. पण त्यात उपयुक्त व आवश्यक माहितीचे भंडार आहे. नुसता विषयानुक्रम पाहिला, तरी त्याचे मूल्य पटेल. प्रथम ७२ पानांत पंचांग दिले आहे, ते सर्व धर्मांच्या नेटिवांना उपयुक्त ठरेल. इंग्लंडातील बहुत गोष्टींची माहिती आहे. ना. राणीसरकारांचे कुटुंब, पार्लमेंट, अधिकारी, व्यापारी, यांची ४० पृष्ठे माहिती आहे. भारतातील सरकारे, कायदेमंडळे, विद्याखाते, टपालयंत्रणा,

आगगाड्या, विद्यालये व धर्मसंबंधी मंडळे, यांची माहिती आहे. हे पुस्तक म्हणजे उत्कृष्ट वाटाड्या ठरणार आहे. व्यापार, प्रवासाची साधने, सरकारचा खर्च व त्याचे उत्पन्न, ख्रिस्ती मंडळांचे प्रयत्न, यांबद्दल वाचल्यावर प्रत्येक माणूस बहुश्रुत बनेल. एतद्देशीय भावांत अशा पुस्तकाची फार गरज आहे. आमच्यांतले कोकणस्थ लोक इतरांना बुद्धिहीन व आळशी समजतात. परंतु ते स्वतः असे काही कार्य करीत नाहीत. पूर्वी अमेरिकन मिशन अमळ छोटी पुस्तके छापित असे. पण एक आण्याचे पंचांगही जर खपत नाही, तर हे साधावे कसे? कोणी ईर्ष्येने असे काम केले, तर बरेच होईल.

२४७८ अ (इंम : ४९)

२४७९ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ५२-५६)

दक्षिणा प्रैज कमिटीने जी पुस्तके छापली, त्यांत मूळग्रंथ एकही नाही. चार इंग्रजीवरून व एक संस्कृतवरून भाषांतरित केली. दुर्दैवी मुराद व दैववान सलावदीन— रा. विनायक नारायण भागवत यांनी भाषांतर केले. नेटिव लोक दैव व प्रारब्ध यांवरती फार विसंबून राहातात. त्यामुळे आळस वाढतो. म्हणून प्रयत्न केले, तरच निभाव लागेल, असे लेखक म्हणतात. पण याखेरीज ईश्वराची दया मिळणे, ही फार आवश्यक आहे. हे तत्त्व त्याने संदिग्ध ठेवावयास नको होते. जे ईश्वरदत्त शास्त्र मानतात. ते उद्योगी व पराक्रमी होतात.

साक्रेतिसाचे चरित्र-कृष्णशास्त्री चिपळूणकर यांच्या पुस्तकाची ही दुसरी आवृत्ती आहे. साक्रेटीस हा क्षमाशील व निरभिमानी गृहस्थ होता. त्याच्या तुलनेचा माणूस येथील संतमंडळीस सापडणार नाही. तरीही त्याच्यात काही उणीव होती. म्हणून ख्रिस्ताचा किता घ्यावा.

ज्योतिशास्त्र—हे रा. कृष्णशास्त्री गोडबोले यांनी चेंबर्सवरून भाषांतर केले. हिंदुस्थान ही ज्योतिषशास्त्राची जन्मभूमी होय, असेही ते म्हणतात. पण ४१०० वर्षांपूर्वी बॅबिलोनच्या लोकांना हे शास्त्र चांगले माहीत होते. युरोपात आजही त्याची चांगली माहितगारी आहे.

अनेकविद्यामूलतत्त्व संग्रह—रा. कृष्णशास्त्री चिपळूणकर यांनी कोर्स आफ रीडिंग वरून तर्जमा केला आहे. ज्या जड द्रव्यांची ही सृष्टी बनली, त्यांना पंचमहाभूते म्हणतात. त्यांच्या गुणांचे ज्ञान जेवढे अर्वाचीन युरोपियन लोकांना आहे, तेवढे कोणासही नाही. मात्र यात धर्मसंबंधाचे निबंध अजिबात गाळून टाकले आहेत.

२४८० (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ५६)

मृच्छकटिक नाटक—रा. परशरामपंत गोडबोले यांनी मूळ संस्कृतवरून भाषांतर केले. दक्षिणा प्रैज कमिटीने ते छापले. शूद्रक नामक राजाने केलेले हे नाटक उत्तम गणण्याजोगे आहे. यात एक सावकाराचा मुलगा व कलावंतीण यांची प्रीत आढळते. बीभत्स व लाजिरवाण्या गोष्टीही बऱ्याच आहेत, शंकार व वसंतसेना यांचे संभाषण फारच वाईट आहे. हे पुस्तक दक्षिणा प्रैज कमिटी व दैरेक्टर यांनी पसंत केले, हेच आश्चर्य आहे. त्यांना भलतीच पुस्तके चांगली भासविली जातात, असे दिसते. विशेषतः हावर्डसाहेबांच्या कारकिर्दीत विलक्षण पुस्तके पसंत झाली. तरुणांचे मन

बिघडेल, अशी पुस्तके पसंत झाली. तरुणांचे मन बिघडेल, अशी पुस्तके सरकारी खर्चाने प्रसिद्ध होत आहेत.

२४८१ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ५७-५८)

पश्चिम आफ्रिकेत इकारोफियांग या ठिकाणी मिशनचे ठाणे आहे. तेथे इबीबियो लोकांचा राजा आला होता. हा भव्य आणि शूर राजा मिशनऱ्यांना विनंती करू लागला की, त्यांनी काही युक्तीने पाऊस पाडावा. साहेबाने त्यास समजावून दिले की, ईश्वराची प्रार्थना एवढाच एक उपाय आहे. पावसाकरिता काही युक्ती अथवा औषध नसते. योगायोगाने दुसऱ्या दिवशी पाऊस पडला. तेव्हा राजाची समजूत झाली की, हे मिशनरी जादूचेच फळ आहे. वाटेल तेव्हा पाऊस पाडता यावा, म्हणून तो साहेबाकडे औषध मागू लागला. या देशातही असेच अज्ञानी लोक आहेत की, ज्यांना वाटते, यती आणि साधु यांच्या कृपेने पाऊस पडतो. त्यांनी ईश्वराचे सामर्थ्य ओळखावे.

२४८१ अ (इंम : ५६-५७)

२४८२ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ५८-६०)

चीनमधील खीबोय गावी अनेक लोक शुभवर्तमानाबद्दल विचार करून त्याचा स्वीकार करू लागले, तेव्हा त्यांचा पाठलाग होऊ लागला. चियोह नावाच्या मनुष्यास त्याच्या घरातून बाहेर काढून लावण्यात आले. कारण तेथे नेहमी प्रार्थना होई. दुसऱ्या ख्रिस्ती माणसाने चियोह यास जागा दिली, तेव्हा लोकांनी गर्दी करून त्याच्या घराचे धाबे पाडून टाकले. ख्रिस्ती लोकांच्या घरावर दरोडे घालणे, त्यांच्या हाताचे आंगठे बांधून त्यांस जोड्याने मारणे, असे भयंकर प्रकार होऊ लागले. रे. बर्न्स यांनी ब्रिटिश वकिलास या सर्व गोष्टी कळविल्या. तेव्हा अंमलदारांनी सर्व चौकशी केली. तेव्हा माजिस्त्रेताने हुकूम दिल्या की : चोरलेल्या वस्तू शोधून मालकांना परत द्याव्यात, ख्रिस्ती जनांना उपद्रव देणार नाही, असा मुचलका विरोध्यांकडून लिहून घ्यावा आणि ख्रिस्ती लोकांच्या कोणत्याही हक्कास प्रतिबंध करू नये. तेव्हा ज्या घरातून त्यांना जुलमाने काढून दिले होते, तेथे त्यांनी हर्षाने प्रवेश केला. आता नवीन जाहीरनामा निघाला असून कोणाही ख्रिस्त्यास उपद्रव होणार नाही. ईश्वराने आपल्या भक्तांवर मोठीच दया केली. शुभवर्तमानाच्या प्रसारासाठी मोठे द्वार खुले झाले. नुकताच १० जणांचा बाप्तिस्मा झाला. भजनालयही बांधून झाले.

२४८२ अ (इंम : ५८)

२४८३ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६०-६२)

‘ल. रा. मा.’ लिहितात की, बारशी या व्यापारी नगरामध्ये आमच्या काही ओळखी आहेत. पूर्वी आम्ही एथे जागा खरीद करून शाळा सुरू केली व घर बांधले. पुष्कळांची इंग्रजी शिकण्याची इच्छा आहे. पण आम्ही त्यांस सांगितले की, ‘सरकारच’ याची तजवीज करील. ‘आम्ही मराठी शाळा घालू. जातीपातीचा भेद राखणार नाही. महारमांगांना त्यात प्रथम प्रवेश राहील.’ हे ऐकून त्यांची निराशा झाली. अस्पृश्यांना अज्ञानात कोंडून ठेवून आम्ही वाघ व ते बकरी, असे असावे व त्यांवर वाघाप्रमाणे क्रूर अंमल करावा, असे त्यांना वाटते. पण ईश्वराने तो सुदिन लवकर आणावा की : गर्विष्ठ, स्वार्थबुद्धीच्या उंच म्हणविणाऱ्या लोकांपेक्षा हेच विद्वान व शहाणे व्हावेत. गर्विष्ठ लोकांनी त्यांजकडे पाहून दिपावे व लाजावे. इकडे मूर्तिपूजेची व्यर्थता पटली आहे. आपण आपल्या

उत्पन्नकर्त्यापासून बहकलो, असे समजून ते गुप्तपणे येशूला तारणारा मानतात. पण हा गाव व्यापारात जसा वृद्धिंगत, तसा पापातही वाढत चालला आहे. ख्रिस्ताचे शिष्य येऊन त्यांची दैहिक व मानसिक सुधारणा करीत आहेत. सैतानाचा काळ समीप आला. शांतीचे राज्य स्थापन होणार आहे.

२४८४ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

फ्रान्सचा बादशहा पोलंडला मदत करणार आहे, म्हणून येरोपियन देशांनी तीन लाख फौज जमवून लढाईची तयारी केली. इटालीत गारिबाल्दी सैन्य गोळा करीत असून तो बहुधा रोमवर स्वारी करील. जेरेमानी व देन्मार्क यांचे युद्ध सुरू होणार आहे.

२४८५ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

विक्तोन्या राणीच्या सुनेस पुत्र झाला.

२४८६ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

हिंदुस्थानची राजधानी जबलपूर असावी, असे ब्रिटिशांना वाटते.

२४८७ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

युसुफजाईच्या सरहद्दीवरील दंगेखोर जेरीस आले. लालू व अंबेला ही शहरे सरकारला काही नुकसान न होता मिळाली.

२४८८ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

युरोपातील सर्व देशांच्या वकिलांची एक सभा पारिसला भरून युद्धविषयक वाद मिटविला गेला.

२४८९ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

आफ्रिकेतील एका जातीच्या गवतापासून कागद तयार करण्याचा शोध लागला. १८६२ त १० हजार टन गवत इंग्लंडास रवाना झाले.

२४९० (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

तरुण व निरोगी मनुष्याची नाडी दर सेकंदास एकदा उडत असते. जनावरांच्या नाडीचे प्रमाण मात्र वेगवेगळे आहे. घोड्याची मिनिटास ३२ ते ३८ वेळा, तर कोंबड्याची १४० वेळा उडते.

२४९१ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६२-६४)

जदुनाथ ब्रिजस्तनजीमहाराज या प्रख्यात साधूने अथवा त्याच्या एका हस्तकाने भिल मारला. शिक्षेच्या भयाने तो रजपूत संस्थानातील नाथवाडा येथील देवळात दडून बसला. त्यास पकडण्यासाठी कायद्याप्रमाणे तजवीज करावी, म्हणून मेजर ईडन अगदी टपून आहे. अज्ञ लोकांना वाटते की, महाराजांना खून माफ आहे. पण ते चूक आहे. त्यांनी या महाराजांस अगदी मानू नये.

२४९२ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६४)

हिंदुस्थानसरकारचा विलायतेत मोठा खर्च होत असतो. ६१-६२ मध्ये इंदिया हौस, आर्दिस्कोब व हेलेबरी येथील विद्यालये विकून त्यांना १३ लाख रुपये मिळाले. पण अधिकाऱ्यांचा पगार दरमहा १ लाखापर्यंत जातो. कचेरीचा २ लाख झाला. गातवितोज, वेड्यांचे पोषण, वाटखर्च, यांवर २ लाख १९ हजार गेले. परीक्षांसाठी २६ हजार, लॉ कमिशन १० हजार, स्तार आव इंदिया किताबासाठी २ लाख ५५ हजार, नुकसान भरपाई ५८ हजार, करापोटी ११,८६७, घोडे खरेदीसाठी १,१८,६७०, दलीपसिंगास २॥ लाख, पोस्तमास्तरास २ लाख ६७ हजार, असा खर्च झाला.

२४९३ (२३ : ४, १५ फेब्रुएरी ६४, ६४)

आळंदी व पुणे येथे सुरू झालेला वाखा जेजोरी, नगर व मुंबई, येथे पसरला आहे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६४

२४९४ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ६६-६९)

बारकरमडमेचे अंतकाळचे बोलणे व निरोप एका मित्राकडून लिहून आली. आमची ही बहीण आता उत्तम देशाप्रत गेली आहे. सुवासिक पुष्पाच्या परिमलाप्रमाणे तिचे अमोल्य मानसिक गुण चित्तास आल्हाद देत असत. तिच्यात कुशाग्र बुद्धी, समयानुसार वर्तन व माणुसकी, नेहमी आढळतात. तिची ख्रिस्तवासी मैत्रीण मेरी हबेल हिचे चरित्र छापलेले आहे. बारकरला उदासीन कविता फार आवडत. ती स्वतः उत्कृष्ट कविता करी. ती कितीही संतापली, तरी कोणास खोचून बोलत नसे. आपल्या प्रिय मुलीच्या मृत्युसमयीही ती फार शांत होती. खोकरला अशिक्षित व गावंढळ लोकांत ती उपदेशकाचे काम करी. ते गाव आवडते, असे ती म्हणे. सुवार्तिकाच्या कामासाठी तिने अपार श्रम केले. पिंपळसच्या बंगल्याचा नमुना तिनेच तयार केला होता. ती पिंपळसला बारा दिवसच राहिली. नगरास नेण्याची तयारी झाली, पण तेथेच तिचा अंत झाला. प्रभूने तिला मरणाकरिता त्या गावी बोलावले. आपली मुले तिने देवास निरोविली. भावाबहिणींना ईश्वरावर प्रीत करण्यास सांगितले. विश्वासू राहून जेवढे लोक ख्रिस्ताकडे आणता येतील, तेवढे आणा, असे सांगून प्रियतारकांचे गीत ऐकत ती प्रभूकडे गेली. जे मेले ते धन्य. कां की, ते आपल्या कष्टापासून विसावा पावतात.

२४९४ अ (इंम : ६५-६६)

२४९५ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७०-७३)

अमेरिकेत रोचेस्टर गावी तीन दिवस अमेरिकन बोर्डाची वार्षिक सभा चालली. सर्व राष्ट्रांत शुभवर्तमान गाजविणे, हा त्याचा हेतू आहे. ईश्वराने या कामावर कृपा केली. कारण लढाई चालू असून ७ लाख ९४ हजार रुपये जमले. १० लक्ष शिल्लक राहिले, लंका, चीन व सांदविच, येथपर्यंत मिशनांचे काम चालते. ७३७ उपदेशकांपैकी १८० मडमा आहेत. मुफ्त शाळा, सभोजन शाळा व पाठशाळा, यांतून ९,५३४ विद्यार्थी आहेत. यंदा १ कोटी ६३ लाख ५४ हजार ३०० पृष्ठ मिशन छापखान्यात छापली गेली. आंदरसनसाहेबांनी उत्कृष्ट रपोट तयार केला होता. सांदविच मिशनाचे कार्य सर्वांत कौतुकास्पद आहे. १८१९ त ते स्थापिले. या ४४ वर्षांत रानटी व पशुशील लोक

सर्वस्वी धार्मिक बनले. आता ते युरोपियनांच्या योग्यतेस आले. त्यांचे नेटिव पालकही धर्मप्रसार करतात. हे ऐकून सर्वांची अंतःकरणे सद्गदित झाली. यंदा आणखी दहा लक्ष रुपये मिळवावेत, असा ठराव झाला. नरभक्षकांची ही सुधारणा या मिशनानी केली. या देशाचीही सुधारणा ख्रिस्ती धर्माने होईल.

२४९५ अ (इंम : ६९-७०)

२४९६ (२३ : ५ १ मार्च ६४, ७३-७४)

एतद्देशी लोकांत मंगल कार्याच्या किंवा प्रसिद्ध प्रसंगाच्या वेळी कलावंतिणींचे नाच करण्याची फार रूढी आहे. राजे लोक तर दरबारात दुष्ट स्त्रियांना उभे करतात. इस्त इंदिया कंपनीने ही रीत चालू ठेवून देवळे व मशिदी यांना इनाम करून दिले. दरबारातील निंद्य प्रकारास आळा घातला नाही. गेल्या महिन्यात मात्र भोपाळची बेगम किंवा गाइकवाड येथे आले, तरी दरबारात नाच झाला नाही. गेल्या वर्षीही प्रतिनीधी व सचिव यांची सभा भरली. तेथे हा प्रकार नव्हता. पण नेटिवांच्या घरचे समारंभ नाचावाचून होत नसतात. दरबार हे अब्रूचे स्थळ होय. लोकांनी वेश्यांच्या तोंडाकडे पाहावे, हे अब्रूदारीस अश्र्वय्य आणि नीतीस विपरीत आहे. विवाहित व विद्वान स्त्रियांनी सभेत बसावे, अशी इंग्रजीची चाल आहे. त्याने स्त्रियांत नम्रता व संभाषणकौशल्य येतात. आमच्याकडे राजांच्या जनानखान्यातही हे घडत नाही. मग गरिबांच्या घरी कोठून घडावे? नाच करणे लज्जास्पद वाटून आता कोरडे दरबार भरू लागले. या नीच चालीतून सर्वांची सुटका व्हावयास हवी. दरबार, लग्नमुंजी, राजसभा आणि कोडते, या ठिकाणी नाच नसावेत. या सुधारणुकेची वृद्धी होण्यासाठी सर्वांनी झटावे.

२४९७ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७४-७६)

‘लोकहितेच्छू’ लिहितो की : पौष पौर्णिमेस खंडोबाची यात्रा भरते. दीडदीडशे कोसांवरून भोळे अडाणी काबाडी लोक येतात. ब्राह्मण मात्र कमी येतात. कारण हे क्षुद्र दैवत आहे. बिचारे अज्ञानी खर्च करून, दुःख भोगून येतात. खंडोबाच्या काढ्या डफड्याचे तालसूर गाजवीत येतात. दररोज ५० गाड्या तरी येत असतात. एकट्या नगरहून ३ हजार लोक गेले. यात्रा ५० हजारांवर भरली. जेजुरीस अनाचार फार होतात. पुत्र व कन्या देवाला अर्पण करून त्यांना वाघ्या-मुरळी बनवितात. खंडोबा हाच या स्त्रियांचा पती होतो. मग त्या अविवाहित राहातात. घरबारी होऊ शकत नाहीत. काही विधवा स्त्रियाही मुरळ्या होतात. विधीपुरते लग्न लावतात. मनुष्याशी लग्न लावण्याची त्यांना आणगा असते. यात्रेमध्ये मनस्वी गर्दी होऊन यंदा वाखा सुरू झाला. वाखेकर्यांना लपून छपून घरी नेतात. हिक्तापाचे निमित्त सांगतात. या रोगोत्पादक यात्रेला बंदी झाली पाहिजे. गर्दी व सडकी फळे, या कारणाने रोग फैलावतो. यात्रेच्या ठिकाणी स्नान करणे व कपडे धुणे, यांस बंदी केली पाहिजे.

२४९८ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७६-७७)

‘नेटिव दाक्तरांचा मित्र’ लिहितो की : हरेक दवाखान्यामध्ये नेटिव असिस्तंत दाक्तर असतात. गोर्या दाक्तरापेक्षा त्यांना जास्त काम पडते. रात्रंदिवस दवाखान्यात राहण्याने कामाचे कचाटही फार वाढते. पण त्यांस बढती नाही. पगारही सरासरीच मिळतो. या दाक्तरांनी मोलवान व स्वस्त औषधे लोकांना अगत्यपूर्वक द्यावीत. आजान्यांची योग्य बरदास्त राखावी. प्रत्येक रोग्यास जातीने

पाहावे. त्यांनी दारू, अफू, मदत, गांजा, चंडोल, यांसारख्या व्यसनांच्या आहारी जाऊ नये. व्यसनाच्या धुंदीमध्ये भलताच घोटाळा होऊ शकेल. त्यांनी रोगाची किळस कधी बाळगू नये. ते रांडबाज नसावेत. स्त्रियांना 'तपासणीपुरते' पाहावे. कारण स्त्रीस तपासणीसाठी कपडे काढावे लागतात. घोडनदीचे डॉ. फ्रामजी कावस, नगरचे दौलतसिंग, मि. दानिएल, हे फार हुषार व सचोटीचे दाक्टर आहेत. इतर दाक्टरांनी त्यांचा किता घ्यावा.

२४९९ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

पंजाबप्रमाणे मुंबईतही पदार्थसंग्रहालय होणार आहे.

२५०० (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

निजामी हद्दीतून धान्य आयात करण्यास परवानगी मिळाली.

२५०१ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

बाबू सत्येंद्रनाथ सिविल सर्विसची परीक्षा उत्तीर्ण झाले. पण मद्रास इलाख्यातील नेमणूक त्यांनी नाकारली.

२५०२ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

फ्री चर्चचे दा. वझीर बेग स्कातलंदमध्ये परीक्षा उत्तीर्ण झाले. आता ते मेलबोर्नला दाक्तरी करतात.

२५०३ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

दर तीस वर्षांनी येणाऱ्या अधोदय पर्वाकरिता पुण्याहून तीन हजार ब्राह्मण काशीस गेले.

२५०४ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

जमखिंडीच्या पटवर्धनांनी १२ हजारांचा वाफेचा नांगर आणि मळणीयंत्र या वस्तू विलायतेहून आणल्या. या नांगराने जमीन फार खोल नांगरली जाते. कृषिकर्मात याने फार सुधारणा होईल.

२५०५ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

१८६१-६२ मध्ये तीन कोटी ३० लक्ष पत्रे टपालातून गेली. पैकी १ लाख ४० हजार नॉट पेड होती. नॉट पेड पत्र निश्चित मिळतात, अशा समजुतीने लोक तिकिटे लावीत नाहीत. १० पट पत्रे नॉटपेड असतात. अशी पत्रे पोस्टाने स्वीकारू नयेत.

२५०६ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

मुंबईच्या खानेसुमारीवरून कळते की या गावात १ लक्ष चार कुटुंबे राहातात. लोकसंख्या ८ लक्ष ३२ आहे.

२५०७ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

नागपूरचा राजवाडा आगीमध्ये जळाला.

२५०८ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

नेपाळात अद्याप अनेक बंडखोर राहतात, म्हणून इंग्रज सरकारने नेपाळच्या राजास ताकीद दिल्ली.

२५०९ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७७-८०)

लंकेत लोखंडी रस्ता तयार झाला. आगगाडी सुरू झाली की, बिभीषणाच्या काळातही न पाहिलेला चमत्कार लोकांस दिसेल.

२५१० (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७९-८०)

राजपुतान्यात अल्वर एथे सतीचा प्रकार घडला. नातेवाईकांनी त्या स्त्रीस जाळात ढकलून मारले. राजाने नातेवाईकांना मोठी शिक्षा दिली. मेवाडात मात्र सतीच्या प्रकरणात लोकांना अगदी थोडी शिक्षा झाली.

२५११ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७९-८०)

मि. आर्थरन या सिविल कामदारास सरकारने चहाची लागवड करण्यासाठी जमीन दिल्ली. तो आता आपली धर्मशाळा, गावची जमीन, मिशनच्या कामासाठी देणार आहे.

२५१२ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७९-८०)

स्पेनची राजधानी माद्रित येथे एका इस्टेतीच्या खटल्याचा निकाल २५० वर्षांनी झाला. मूळ वादीच्या १२ व्या पिढीस ही इस्टेट मिळेल.

२५१३ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७९-८०)

लंदनमध्ये एका सप्तकात १३५७ माणसे मेली, तर १९२७ बालके जन्मली. तरी दरवर्षी ६९०० ने लोकसंख्या वाढते.

२५१४ (२३ : ५, १ मार्च ६४, ७९-८०)

२१ नोवेंबर १८६३ ला पहाटे मुंबईत धूमकेतू दिसला. तो लहान असूनही सूर्योदयाप्रमाणे भासला.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६४

२५१५ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ८४-९०)

‘हिंदुस्थानामध्ये दाहा वर्षांत झालेले मिशनेरी काम’ — या नावाचे पुस्तक प्रकाशित झाले. त्यातील ‘बंडाचा परिणाम’ या उताऱ्यावरून असे दिसते की, ही अंदाधुंदी मिशनांना बहुत भोवली व त्यांचे काम बंद पडले. घरे, भजनालये व शाळा यांचा नाश झाला. दीड वर्षपर्यंत जळालेल्या घरांचे व पडक्या भिंतीचे ढिगार दिसत होते. काही विध्वस्त इमारती पुन्हा बांधल्या आहेत. मिनपुरी, मदुरा, शिकंदरा, या मिशनांचे अतोनात नुकसान झाले. तीन लक्षांचा माल नष्ट झाला. पुस्तकांचे कागद कित्येक कोस पसरले होते. रे. गोपीनाथ नंदी यांना प्रयागच्या किल्ल्यात आश्रय घ्यावा लागला.

ज्यानपूर, चोटा नागपूर येथील लोक केवळ ईश्वरी कृपेनेच वाचले. फत्तेगड, कानपुर व दिल्ली येथे अनेकजण प्राणास मुकले. ख्रिस्ताचा धर्म सोडावा, म्हणून त्यांस भय दाखविले व शेवटी ठार मारून टाकले. फितलेल्या दंगेखोरांनी भजनालये जाळली. सर्व ची जवस्तू लुटून नेली. इंग्रजांचे लष्कर आल्यावरच मिशनऱ्यांची सुटका झाली. दंग्याचे नुकसान भरून काढण्यासाठी अनेक गावांवर सामुदायिक दंड बसविण्यात आले. फत्तेगडात बंडाचा अग्नी चौफेर भडकला. तेथील मिशनरी नानाच्या फौजेच्या तावडीत सापडले. पण कांपबेलने त्यांची सुटका केली. ३२ उपदेशक मारले गेले. सात लक्षांची मालमत्ता जळून नष्ट झाली. ख्रिस्ती लोक केवळ विश्वासाच्या व निष्ठेच्या योगाने वाचले. नवे भांडवल जमवून घरे व प्रार्थनामंदिर बांधली. महदंधारातूनही ईश्वराचा आशीर्वाद लाभला. आता पक्क्या विटांच्या सुंदर इमारती तयार झाल्या. खुनी व घातकी यांना योग्य ते शासन मिळाले.

२५१५ अ (इंम : ८१-८४)

२५१६ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९१-९२)

१५ फेब्रुएरीच्या ज्ञानोदयाने मृच्छकटिक नाटकामधील बीभत्स व लाजिरवाण्या गोष्टीबद्दल नापासंती व्यक्त केली होती. त्यावर वृत्तवैभवकर्ता म्हणतो की : मूळ ग्रंथातील मजकूर ग्रंथकर्त्यास घ्यावाच लागतो. शिवाय शेक्सपियरच्या नाटकात असा मजकूर असूनही ती विद्यार्थ्यांना शिकविली जातात. पण आमचे म्हणणे असे आहे की, अगदी निर्दोष ग्रंथ असावेत. शेक्सपियरची नाटके शिकवणेही अयोग्यच होय. इंग्लिश लोकांच्या धर्मपुस्तकांत लोट व यहुदी यांच्या गोष्टी येतात. पण त्या इतिहास असल्यामुळे टाळता येत नाहीत. लेखकांनी निःपक्षपातीपणाने त्या लिहिल्यात. जर गाळल्या, तर लबाडीचा दोष येतो. नाटकात मात्र कल्पनेने भ्रष्ट विचार मांडलेले असतात. ते कुशलतापूर्वक बोललेही जातात. काही लोक भाषा सुधारण्याकरिता ते वाचतात. पण त्याच्यायोगाने त्यांच्या मनाची बिघाडणूकच होते.

२५१६ अ (इंम : ९०-९१)

२५१७ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९२-९५)

‘एक ख्रिस्ती’ लिहितो की : पुण्यात प्रथम दारूची दुकाने सुरू झाली, तेव्हा मद्यपानद्वेषी लोकांनी त्याबद्दल पुष्कळ लिहिले. आता शेकडो पिणारे आहेत, तरी त्याबद्दल कोणी बोलत नाही. एखादा अनर्थ जुना झाला की, कोणी बोलत नाही. सगळा गवगवा शांत होतो. नास्तिक मताची पुस्तके प्रथम इकडे आली, तेव्हा या विषयकारक पुस्तकांबद्दल अनेक तजविजी सुचविल्या गेल्या. पण आता ही चळवळ थंडावली. क्षयरोगी माणूस बाहेरून इतरांसारखा दिसतो. त्याप्रमाणेच आमचे शिक्षित लोक मनातून नास्तिक बनले, तरी वरून तसे काही वाटत नाहीत. ईश्वर नाही, सृष्टिच अनादि आहे, देवाने कसलेच शास्त्र दिलेले नाही, असे मत अनेक शिक्षकसुद्धा फैलावीत असतात. ख्रिस्ती धर्मांमुळेच या देशाला कित्येक लाभ झाले, हे त्यांच्या गावीही नाही. पूर्वीच्या धर्मांमधील चुका या शास्त्रांमुळे समजल्या. नास्तिक लोक पवित्र शास्त्राच्या चुका दाखवितात. त्यांच्यापैकी कित्येकांनी पुरेसे शास्त्र वाचलेलेही नाही. टाम पेन, वाल्टेयर, रूसो, ह्यूम, यांच्या पुस्तकांवरून आमचे विरोधी ख्रिस्ती धर्मावर टीका करतात. परंतु असल्या चुका काढून दाखविण्यात काहीच हशील नाही. यातून हजारो लोकांची आत्मिक हानी मात्र होते. असल्या अचरट सूचनांना कोणी उत्तर देत नाही.

म्हणून त्यांचे अचरट आक्षेप वाढत राहातात. व्यावहारिक विद्या आणि ख्रिस्ती शास्त्र यांच्यात मोठा सुमेळ आहे. म्हणून निरीश्वरवादी आणि निःशास्त्रवादी यांना चोख उत्तर दिले पाहिजे.

२५१८ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

देन्मार्क व जेरमाणी या राष्ट्रांत युद्धास तोंड लागले. देन्मार्कच्या सैन्याचा मोठा पराभव झाला.

२५१९ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

महाराज दलिपसिंगाच्या मातोश्रीचे प्रेत इकडे आणून उत्तरक्रिया होईल. तसेच महाराजांना स्वतंत्र जहागीर देण्यात येईल.

२५२० (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

बाबू सत्येंद्रनाथाचा सर्विसमध्ये ४३ वा नंबर आल्यामुळे त्यांनी मुंबई इलाख्यातील जागा पत्कारली आहे.

२५२१ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

५ हजार हिंदू व्यापाऱ्यांनी जांजीबारमध्ये कायम राहण्याचे ठरविले.

२५२२ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

अमेरिकेतील रानटी इंडियन लोक देवीवर सारासिनिया परपूरिया किंवा पिचर प्लांत या वनस्पतींचा उपचार करतात. लंदनच्या दाक्तरांनीही या वनस्पतींची उपयुक्तता मान्य केली.

२५२३ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

उत्तर अमेरिकेत १॥ लाख खंडी मका, ५ लाख २७ हजार खंडी व्हीट व ३३ लाख ८१ हजार खंडी बटाटे, असे पीक आले.

२५२४ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९५-९६)

सिंगापूर विभागात जोहोर येथे मि. गीचनामक साहेबाने कथलाची खाण शोधून काढली. तेथे पुष्कळ कथील निघेल.

२५२५ (२३ : ६, १५ मार्च ६४, ९६)

‘पुण्यातील दक्षिणेचा योग्य उपयोग इच्छिणार’ या सहीचे पत्र पोहोचले. ते प्रसिद्ध करण्याविषयी पुढे विचार करू. श्रीकल्याणच्छूची ‘पाचवी मोहीम’ सुद्धा मिळाली. पण हे पत्र फार लांब असून मजकूर मात्र विशेष नाही. पत्रलेखकांनी अगदी थोडक्यात लिहिले, तर बरे होईल.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६४

२५२६ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ९७-९८)

गुजरातेतील ऐरिश मिशनाचे दाक्टर ग्लासगोसाहेब प्रकृतीच्या स्वास्थ्याकरिता विलायतेस गेले. २३ वर्षांपूर्वी त्यांनी हे मिशन स्थापिले. गुजराती भाषेत अनेक पुस्तके छापली. पवित्र शास्त्र, गीते, विद्योपक्रम, या पुस्तकांमुळे नेटिव गुजराती लोकांची सोय झाली. त्यांना एल्फिन्स्टनमध्ये शिक्षकाची जागा मिळत असताना ते तिकडे गेले नाहीत. गेली १० वर्षे त्यांचे कुटुंब परदेशी होते व ते एकटेच इकडे उपदेशकाचे काम करीत होते. नाशकाकडे त्यांनी १० वर्षे शुभवर्तमान सांगितले आणि ५ हजार मैलांचा प्रवास केला. रे. हाल्वेक हेही त्यांच्यासह इंग्लंडला गेले.

२५२६ अ (इंम : ९७)

२५२७ (२३ : ७, १ एप्रिल १९-१००)

बाबू केशवचंद्र सेन यांनी मुंबईत व्याख्यान देऊन ब्रह्म समाजाची माहिती दिली. ३४ वर्षांमागे राजा राम मोहन राय यांनी जो वृक्ष लाविला, त्याची छाया सर्व बंगाल प्रांतावर पडलेली आहे. व्यवहार, नीती, धर्म, यांची सुधारणूक होते आहे. दोन हजारांहून जास्त सभासद आहेत. १५ शाखा चालतात. मूर्तिपूजेचा निषेध व विरोध, खऱ्या देवाची भक्ती, ही त्यांची तत्त्वे आहेत. इंद्यन मिरर हे वृत्तपत्रही ते प्रकाशित करतात. सुशिक्षित लोकांनीच कंबर बांधून पुढे यावयास हवे. मूर्ख समजुती, आयुक्तिक आचार व खराब चाली, यांच्याशी लढावयाचे आहे. जातिभेदातून या देशाची सुटका व्हावयास हवी. स्त्रीशिक्षणही अद्याप अपूर्णच आहे. लग्नसंबंधी वेड्या चाली सुटत नाहीत. विद्या पावलेल्या लोकांनी प्रयत्न केल्याशिवाय आम्हांस उर्जित दशा येणार नाही. आमच्या, विद्वान लोकांचे उणेपण हे की, त्यांच्या ठिकाणी धैर्यच नाही. त्यामुळे लंगडे व अर्धवट सोडलेले उपाय सगळीकडे आढळतात. योग्य समयाची वाट पाहणे चूक आहे. सत्य हे आम्हांस जिवापेक्षा प्रियकर आहे, हा लेख ललाटावर लिहून समरांगणात उभे राहा.

२५२७ अ (इंम : ९८)

२५२८ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०१)

तिनेवल्ली चर्चचे रे. ज्यान देवस गयम यांचा मृत्यू झाला. त्यांनी बहुत वर्षे उपदेशकाचे काम केले. आस्थेवाईकपणे येशूची सेवा केली. १८३० मध्ये त्यांनी दीक्षा घेतली. फार मेहनतीने मिशनात काम केले. त्यांची लोकांत फार मानमान्यता होती. त्यांचा एक पुत्रही पालक आहे. पित्याप्रमाणेच तो झटून काम करतो.

२५२८ अ (इंम : १०१)

२५२९ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०१-१०२)

सांप्रत काळी पृथ्वीवरील मुख्य राज्ये व संस्थाने यांवर कोणकोण बादशहा व राजे आहेत, त्यांची यादी दिली आहे. त्यात ग्रेत ब्रितनची महाराणी विक्टोरिया हिच्या जोडीस स्पेनची राणी दुसरी इसाबेला चमकून दिसतात. सर्वात अल्पवयीन राजा चीनमध्ये असून त्याचे वय ९ आहे. रोमचा पोप वयाने सर्वात ज्येष्ठ असून त्याचे वय ७१ आहे.

२५३० (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०२-१०४)

‘दक्षिणेचा योग्य उपयोग इच्छिणारा’ लिहितो की : पेशवाईत ब्राह्मणांस दक्षिणा वाटण्याची चाल होती. पण ते सरकार आता लयास गेले आहे. सुधारक व दयाळू इंगरेजसरकारास ही पद्धत सुरू ठेवणे अगदी शोभत नाही. आतापर्यंत लाखोशः रुपयांचा व्यय व्यर्थ झाला. एवढ्यात काही लोकोपयोगी कृत्य झाले असते. पेशव्यांना परशूनेक्षाही ब्राह्मणाचे जास्त भय वाटत असे. आपल्या राज्याचे भस्म होऊ नये, म्हणून ते दक्षिणा वाटीत असत. पण आता अक्षरशः व गर्विष्ठ लोकांना दक्षिणा देण्यात काही फायदा नाही. गोमुखीमध्ये हात घालून जप करणे व इंग्रेजी राज्यास शिव्या देणे, हा यांचा क्रम चालू असतो. ख्रिस्ती सरकारने हे धर्मकृत्य कसे सुरू ठेवले, तेच कळत नाही. ही पद्धत बंद केली, तर चार दिवस कुरकूर होईल. कारण यावर काही त्यांचा चरितार्थ अवलंबून राहात नाही. पण त्यातूनच हे लोक उद्योगी होतील. आळशी नागरिकांमुळे समाजाचे अनहित होत आहे. कोणाला तरी साडेसातीचे भय घालून ते स्वतःचा फायदा करून घेतात. बाजीरावी मोडतेवेळी जर दक्षिणेची प्रथा चालू ठेवण्याची कबुली दिली असेल, तरी आता नीट विचार करून ती बंद केली, तरी चिंता नाही. दक्षिणापद्धतीमुळे सरकार अनीतिमान होते आहे.

२५३१ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०४—१५६)

‘एक मुसलमान’ लिहितो की : या देशातील हिंदु-मुस्लीम लोकांत अनेक बायका करण्याची फार वाईट चाल आहे. सरकारही त्याकडे लक्ष देत नाही. लोक म्हणतात की, आमचा धर्म आम्हांला परवानगी देतो. वास्तविक लेकसू होण्यासाठी ते पुन्हा लग्ने करतात. ईश्वरी नेम असा आहे की, एका पुरुषास एकच स्त्री असली पाहिजे. आदम आणि हवा यांच्या संततीने जग भरले आहे. एकास एक हा नेम मोडला की, ते एकमेकांचे हाडवैरी बनतात. पहिली पत्नी स्वतःला पतीची जिवलग मानते. पण दुसरी आली की, तिची ममता कमी होते. ती तिचे वाईट इच्छिते. सवतींच्या भांडणात बिचान्यास वेळेवर भाकरी मिळत नाही. त्या एकमेकींच्या लेकरांस विष घालतात किंवा वाईट आचरण करतात. हिंदू धर्मातील अनेक वाईट चाली बंद झाल्या, तशी हीदेखील बंद झाली पाहिजे. मूलबाळ होणे न होणे, हाही ईश्वरी नेमच आहे. आमच्या गावात एका बोहऱ्याने बायको व ७ लेकर असून दुसरी बायको केली. घरात बहुत तंटेबखेडे सुरू झाले. नव्या बायकोने पहिलीस विष घातले. ती मरता मरता वाचली. या रीतीने संभावित लोकांच्या घरात वैराचा प्रवेश होतो. नवरा वयाने मोठा असल्यामुळे नवी स्त्री लवकर विधवा होते. पुनर्विवाहास बंदी असल्यामुळे व्यभिचार, गर्भपात, खून होतात. म्हणून यासाठी कायदा करणे जरूर आहे.

२५३२ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०६—१०७)

व. ये. ओहोळ पत्रात लिहितात की : राहुरीच्या सरकारी शाळेची इमारत फार जुनी आहे. काही मुले एकदा लवकर शाळेत आली व धिंगामस्ती करू लागली. एका मुलाने खांबास लाथ मारली, तो खांब ढिला होऊन इतकी माती पडली की, तो त्यातच चेंगसून मेलाला. हा मामलेदाराचा भाचा होता. एथे एक कडाकोटीचे लग्न झाले. दोन मांडव केले. त्यास एक हजार खर्च आला. हंड्या, झुंबरे, कारंजी, यांनी तो सुशोभित केला. वराचे वहाड आले, तेव्हा मनस्वी दास उडविली गेली. नवरा मांडव शिवायास आला, तेव्हाही दासकाम झाले. ते पहाण्यास ८—१० हजार लोक जमले होते. दोहो मांडवात रोज कलावंतिणीचा नाच होत असे. मोठे आबसूचे लोकही तोंडवासून नाच पहात असत. सगळे गाव वऱ्हाडानेच भरून गेले होते. या लग्नास ३५ ते ४० हजारांचा खर्च झाला. हा केवळ उधळेपणा होय. नेटिवांनी जर आपल्या मुलांची लग्ने प्रौढपणी केली, रीती सुधारून

काटकसर केली, मुलांना सुशिक्षा दिली, खरी विद्या व खरा धर्म यांची सेवा केली, तर त्यांच्या संततीचे, तसेच अवघ्या देशाचे कल्याण होईल.

२५३३ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०८—१०९)

‘सेवक’ लिहितो की : एक लमाणीण वांबोरीमध्ये आली होती. लोकांत अशी गुल उठली की, सती जात असताना शिपाऱ्यांनी तिला अडविले. आता ती हैदराबादेस जाऊन सती जाणार. ती ‘वर’ जाऊन आली. म्हणून लोक तिच्या पाया पडत होते. ५००—६०० ची तरी जत्रा भरली. गर्दी इतकी झाली की, तिचे मळकट पाय कोणाच्याच वाट्यास येईनात. प्रत्येकजण तिच्या पाया पडून तिने दिलेली राख प्रसाद म्हणून घेऊन जाई. स्त्रिया तिला लेकरे मागत. त्या भटकणाऱ्या स्त्रीस गावात राहणे आवडेना. म्हणून ती तांड्याबरोबर गेली. तिला मराठी येत नसल्यामुळे खरेखोटे कळले नाही. पण लोक पाया पडले की, ती उगीच हसे. सैतानाने लोकांची बुद्धी अगदी भ्रष्ट करून टाकली आहे. उंच जातीचे शहाणे लोकही भाबडेपणा करतात, हे नवल आहे. धर्मभोळे हिंदू कुतरे व डुकरे यांना देवाचा मान देतात. ही स्त्री जर उत्तम कुळातली असती, तर भिक्षुकांनी तिला आदिशक्तीच केले असते. गतवर्षी त्यांनी शनिदेवाची स्थापना केली. जगिक लाभाकरिता ते काहीही करतात. त्याऐवजी आत्मिक कल्याणाचा मार्ग शोधावा.

२५३४ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, १०९—११०)

अनेक विद्यामूलतत्त्व संग्रहात म्हटले आहे की, शरिरातील रक्तवाहिन्यांची रचना पाण्याच्या नळाप्रमाणे असते. पाण्याच्या मुख्य खजिन्यातून लहान नळांनी पाणी सर्वत्र पसरते. त्याप्रमाणे हृदयातून वाहिन्यांनी रक्त जाते. धमन्यांनी शरिरात पसरलेले रक्त परत येण्याकरताच शिरांची योजना आहे. दिसण्यात मात्र दोन्ही सारख्याच आहेत. हृदयात ४ आशय किंवा पिशव्या असतात. मोठ्या पिशव्यांना वेंत्रिकल असे नाव आहे. लहान २ पिशव्यांना आरेकल म्हणतात. हे हृदयरूप चमत्कारिक यंत्र तासातून ४ हजार वेळा आळीपाळीने आकुंचित होते व प्रसरण पावते. इतर स्नायूंप्रमाणे हृदयासही आकुंचन-प्रसरण होण्याचे सामर्थ्य आहे. धमन्यांची ढापणे बाहेरच्या अंगास उघडतात. पण हृदयात परत रक्त येऊ देत नाहीत. निसर्गाची ही रचना मोठी चातुर्यमूलक अशी आहे. धमन्या या शिरापेक्षा विशेष चिवट व बळकट असतात. धमन्यातून रक्त वेगाने वाहते. म्हणून धमनी फुटली, तर जिवास धोकाही संभवतो. शिरेतून एवढे रक्त जात नाही. त्यावर स्नायूंचा लपेटा असून काही ठिकाणी त्या हाडाच्या खोचनीतून नेल्या आहेत. आपले बोट जरी हाडापर्यंत चिरले, तरी धमनीस कधी धक्का लागत नाही.

२५३५ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११०—११२)

काबूलमधील सरदार लोकांत आपसात कलह सुरू झाला. या दंगलीचे पारिपत्य करण्यासाठी इंग्रज फौज तिकडे गेली.

२५३६ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११०—११२)

चिली देशात संतियागो एथे कॅथालिकांनी मारयेच्या मूर्तीची आरास केली. तेथे आग लागून २५०० लोक जळून मेले.

२५३७ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११०—११२)

महाराज दलीपसिंघ विलायतेहून परत आल्यावर नामदार गवर्नर यांच्याकडे उतरले. ते परत विलायतेस जाणार की नाही, ते समजले नाही. त्यांच्या आईच्या इच्छेनुसार तिची उत्तरक्रिया हिंदू पद्धतीने होईल. पण महाराज ती करणार नाहीत. कारण ते मनाने ख्रिस्ती आहेत, रे. विल्सननी त्यांच्या सांगण्यावरून हिंदीमध्ये उपदेश केला. पवित्र शास्त्रातील गोष्टी बराबर समजाव्या, म्हणून महाराज यरुशलैमकडेही जाणार आहेत.

२५३८ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११०—११२)

बडोद्याच्या गाइकवाड महाराजाच्या लष्करात जरीमरी सुटल्यामुळे ते सोनगडला गेले. तेथे त्यांची पत्नी अंबाबाई हिचा मृत्यू झाला. बडोद्यास ते मोती बागेत उतरले. आता ते पुन्हा लग्न करणार आहेत. जोशी, देवऋषी, यांच्या मुहूर्ताची वाट पहात ते ८ दिवस शहराबाहेर थांबले. ज्ञानी आणि अज्ञानी यात किती अंतर असते पहा.

२५३९ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११०—११२)

भोरच्या पंतसचिवांनी आपल्या लहान मुलीच्या विवाहामध्ये ५ लाख रुपये खर्च केले. थोड्याच दिवसांत त्यांचा जावई मरण पावला. शहाणे सुरते लोक मुलांची लग्ने लहानपणी करतात. बिचारी मुलगी मात्र आता जन्मभर वैधव्यात पिचत राहिल. हे लोक ख्रिस्ती झाले, तरच त्यांच्यांत सुधारणा होईल.

२५४० (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

भायखळा स्टेशनवर रेल्वे कंपनीने ग्यासचे, म्हणजेच धुराचे दिवे लावले. ती लखलखाट पाहून उतारू चकित झाले. रेल्वे कंपनी दरोबस्त स्टेशनवर असे दिवे लावणार आहे.

२५४१ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

बोरघाटातील रेल्वे २३ मार्चला सुरू झाली.

२५४२ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

कलकत्यात एका हिंदू विधवेचा पुनर्विवाह झाला.

२५४३ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

अमेरिकेच्या पेन्सिल्वानिया प्रांतात एका चिनी मनुष्यास चहाचा शोध लागला. ४ लाख एकरांत हा चहा चांगला वाढतो. तेथील जमीन आसामसारखी तांबूस पिवळट आहे. तिच्यात कार्बोनेतचे प्रमाण आढळले. चहा—उत्पादनासाठी कंपनी सुरू झाली.

२५४४ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

अमेरिकन मिनेसोटा प्रांतात एका शिकार्याने अगदी शुभ्र वर्णाच्या हरिणास ठार मारले. त्याचे डोळे व खूर मात्र आरक्त होते.

२५४५ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

पौर्णिमेच्या चंद्राचा प्रकाश एकच असा मानला, तर समशीतोष्ण कटिबंधातील दिवसाचा प्रकाश ९०,००० मानावा. मध्यरेषेजवळ तो एक लाख इतका मानावा.

२५४६ (२३ : ७, १ एप्रिल ६४, ११२)

फैजाबादजवळ लोखंडाची खाण सापडली.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६४

२५४७ (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, ११५-११९)

वृत्तवैभव आणि इंदुप्रकाश यांनी मिशनेऱ्यांच्या राहाणीवरती टीका केली. त्यास उत्तर देताना 'सत्यपक्षी' म्हणतो : शिपायांनी जबरदस्तीने धर्मप्रसार करणे गैरशिस्त आहे. विरक्त जोगी असणे अज्ञानमूलक आहे. पण विलास न करता बुद्धिवादने उपभोग घेऊन धर्मप्रसार करण्यात गैर काही नाही. मिशनेरीलोक जगिक सुखांचा परिमितीने उपभोग घेतात. पूर्वी ख्रिस्ती धर्मगुरूंना विवाह करण्यास बंदी होती. त्यातून भयानक भ्रष्टाचार झाला. मार्तिन लूथर याने त्यागाचे ढोंग थांबविले, मुलास नवा धर्म शिकविला व तोच धर्म जगभर पसरला. लंगोटी, राख, जटा, भिक्षा, यांच्याने कोणी विरक्त ठरणार नाहीत. पण मिशनेरी डौल कधीच करीत नाहीत. योग्य तेवढा उपभोग घेतात. योहान्न फक्त भाकरी खाई, म्हणून येशू ख्रिस्तास खादाड म्हणणारे निंदकही होते. ख्रिस्ती माणसाने साधे कपडे घातले, तर म्हणतील, 'तुम्ही युरोपियन पोषाक कां करीत नाही?' तसे केले, तर म्हणतील, अशा कपड्यांच्या चैनीसाठी याने धर्मपालट केला. एखादा जाड माणूस दिसला, तर त्याच्यावर मांस खाण्याचा आरोप करतील; अशक्त झाला, तर त्याचे खाण्याचे हाल असावेत, असा निष्कर्ष काढतील. काहीही केले, तरी लोक टीका करणारच. मिशनऱ्यांनी सतत उद्योग करून नेटिवांच्या अधोरी चाली थांबविल्या. खोपटात जाऊन ते प्रीतीने बोध करतात. ईश्वराच्या क्षमेचा निरोप सांगतात. त्यांची हेळना करणे अयोग्य आहे.

२५४७ अ (इंम : ११३-११५)

२५४८ (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, १२१-१२५)

'मित्र' कळवितो की : भसापा हा हुबळीचा राहाणारा होता. सावत्र आईशी न बनल्यामुळे तो मुंबईत आला. जंगम असल्यामुळे तो भीक मागे. पण पुढे मजुरी करू लागला. एका भोंदू गोसाव्याने त्यास ठकविले. एकदा आजारामुळे त्यास भायखळा हास्पिटलात राहावे लागले. तीन महिने त्याने औषधोपचार घेतला. त्यास 'लेकरांची पोथी' पुस्तक मिळाले. मराठी येत नव्हते, तेव्हा एका गड्याकडून तो मराठी शिकला आणि वाचू लागला. वाचनाची गोडी लागल्यावर पुस्तकविक्रेत्याकडून त्याने देवाची पुस्तके घेतली व वाचली. मजुरीचे नुकसान होत असूनही तो शाबाथवारी कामास जात नसे. ईश्वराचे चमत्कारिक सूत्र असे की, त्याने दीक्षा घेण्याची इच्छा दर्शविली. त्याचा मनःपालट पाहून त्याला बाप्तिस्माही मिळाला. ईश्वराचे विचार व मार्ग माणसापेक्षा उंच व वेगळे असतात. या दीक्षेच्या वेळी महाराज दिलीपसिंघही उपस्थित होते. त्यांच्या एका मंत्र्यास कोणीतरी खोटेच सांगितले होते की, दीक्षेच्या पाण्यात हाडांचा चुरा असतो.

तेव्हा त्यांची खात्री पटवून देण्यात आली की, हे शुद्ध पाणीच आहे. सुज्ञ माणसे शोध करून विश्वास ठेवतात. या गृहस्थाची बायको युरोपियन स्त्रीप्रमाणे पोशाग करते व तीसुद्धा ख्रिस्ती होऊ इच्छिते. ईश्वराने म्हटले आहे की, लांडगा कोकरापासी बसेल, तेव्हा धाकटे पोर त्यांस नेईल. महाराज दलीपसिंघ यांनी केवलेश्वर मताच्या देवळास देणगी नाकारली. कारण ती आपल्या विवेकबुद्धीच्या विरुद्ध आहे, असे त्यांना वाटते. म्हणून सर्वांनी विवेकाने चालावे.

२५४८ अ (इंम : ११९-१२१)

२५४९ (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, १२५-१२६)

लाहोर क्रानिकलवरून असे समजते की : भागसिंघ नावाच्या शिखाने रे. ज्यानवियर यांना ठार मारले. शिमग्याच्या दिवशी सदरहू साहेब कुटुंबासुद्धा आनंदपूरला गेले होते. ते एका तंबूतून दुसऱ्या तंबूत जात असताना भागसिंघाने त्यांस मारिले. इतर लोकांनी चपळाईने त्यास पकडले. इंग्लिशलोकांनी आपल्यावर जुलूम व अन्याय केला, त्याचा सूड आपण घेतला, असे आरोपी म्हणत असतो. एका साहेबाने त्यास चाकरीवरून काढून ३० फटकेही मारले. दुसऱ्या एका साहेबाने त्याचा पगार बुडवला. तिसऱ्याने तर फक्त सलाम केला नाही, म्हणून चाबकाने मारले. तेव्हा त्यांच्या गुरूनेच त्याला स्वप्नात दृष्टांत दिला की, तू सूड उगव. दुर्दैवाने ज्यानवियर हा गरीब मिशनेरी त्याच्या तावडीत सापडला. ज्यानवियर यांचे लुधियाना मिशनात मोठे कार्य आहे. ते धार्मिक व विद्वान होते. उडदू व पंजाबी येत असल्यामुळे त्यांनी ६ ग्रंथांचे त्यांत भाषांतर केले. पंजाबी कोशास साहाय्य केले. त्यांना पत्नी व ३ मुले आहेत. एक लेकरू तर तान्हे आहे. असो. ईश्वर त्यांस शांती देवी.

२५४९ अ (इंम : १२५)

२५५० (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, १२६-१२८)

अहमदनगरला एक विलक्षण खटला उपस्थित झाला. येथील शिरस्तेदार महेश्वर बापू यांना कैदेची शिक्षा झाली. ते कोटीच्या शिपायांना घरची कामे सांगतात, असा त्यांच्यावर आरोप होता. म्हणून त्यांच्या घराची झडती घेण्यासाठी फौजदार गेले. मग त्यांनी वॉरंट मागितले. सुटीमुळे वारंट मिळेना. पुढे हुजूर देपुती रामचंद्र अमृत दुगल यांनी महेश्वरावर सरकारी कामास अटकाव घातल्याचा आरोप ठेवून ६ आठवडे कैद व २०० रुपये दंडाची शिक्षा ठोठावली. शिरस्तेदार लाचखाऊ व बदफैली आहे, तो खोट्याचे खरे करतो, जातिभेद व भक्ष्याभक्ष्याचे नियम मोडतो, असे म्हणणाऱ्या मंडळींना फार आनंद झाला. पण त्यांचे प्रतिपक्षी म्हणतात की, शिरस्तेदाराचे वाढते वैभव ज्यांना पाहवले नाही, त्यांनी हा खोटा आरोप केला. त्यांनी ज्यांवर ठपका ठेवला होता, त्यांनी मनात दंश करून गैबी अर्ज पाठविले. हे सर्व कर्मठ ब्राह्मणांचे कपट आहे. देवभोळे नेटिव कामगारच बांधूना पाण्यात पाहात होते व अदावत करण्याकरिता टपून होते. त्यांनी जड्जास खोट्या चहाळ्या सांगून बापूंना एकांत कोठडीत राहणे भाग पाडले. पुढे हायकोर्टाने ही शिक्षा नामंजूर केली. दुगलसाहेबांचे फेंडिंग वाचून लोक पोट धरून हसले. कोर्टाने बापूंची निर्दोष मुक्तता केली. कारण त्यांच्या हातून गुन्हा घडलाच नव्हता. सरकारी अंमलदारांनी सावधपणे वागावे. ज्यावरून आपण दुसऱ्यांना हसतो, ते स्वतः निदान करू नये.

२५५१ (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, १२८)

सैबीच्या देशात एका ठिकाणी प्लंबेगो म्हणजे शिशाच्या पेन्सिलीचा धातू असणारा डोंगर सापडला.

२५५२ (२३ : ८, १५ एप्रिल ६४, १२८)

जिनीवा शहर डबीच्या घड्याळाकरिता प्रसिद्ध आहे. तेथे ११ वर्षांत ७२ लक्ष घड्याळे तयार झाली.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ९, मुंबई, २ मे १८६४

२५५३ (२३ : ९, २ मे ६४, १३१-१३६)

सोलापूर मिशनात तीन गवंड्यांनी बाप्तिस्मा घेतला. त्यांपैकी धोंडिबाची माहिती देताना 'ख्रिस्तदास' लिहितो की : हा बायको राधा हिच्यासह ख्रिस्ती झाला. तो पालीच्या खंडोबाच्या गावचा होता. त्याने तीर्थयात्रा, समुद्रस्नान, वगैरे उपाय केले. पण मनास शांती मिळेना. बारशी येथे रोजगाराची चणचण असल्यामुळे ते सोलापुरात आले व त्यांनी मिशनच्या इमारतीचे काम घेतले. दुर्गुणांनी बरबटलेल्या धोंडिबास अनेक पुस्तके मिळाली. आत्मिक तहानभूक प्रज्वलित होऊन त्याने रे. शेषाद्रीकडून पुस्तके घेऊन वाचली. त्याने एकेका देवाची भक्ती करून सोडिली, तरी काही नुकसान झाले नाही. मग तो ख्रिस्ती झाला. त्याच्या पत्नीसही पवित्र आत्म्याची प्रेरणा लाभली. ख्रिस्ती कुटुंबांच्या सहवासात चपल बुद्धीची राधाबाई मनाने पालटली. बापाच्या छळास तिने धैर्याने तोंड दिले. तिसरा कडिबा साधारण शिकलेला आहे. पण त्याच्याही मनाचा पूर्ण पालट झाला. प्रभूकडे येण्याचे ठरविल्यावर त्याची बायको माहेराहून परत आली, म्हणून तो आनंदला. तिघांनी प्रसिद्धपणे पुष्कळ हिंदूंच्या देखत हार्डिंगसाहेबाकडून दीक्षा घेतली. जातिभेद व पूजा यांचा त्यांनी त्याग केला. अग्निरथात बसून वेगाने ते दोवाकडे आले. प्रभू येशू चांगला मेंढपाळ आहे. तो सतत आमच्याजवळ असतो. त्यांची आत्मिक वृद्धी व्हावी, म्हणून कृपेच्या सिंहासनासमोर प्रार्थना करा.

२५५३ अ (इंम : १२९-१३१)

२५५४ (२३ : ९, २ मे १४, १३७-१३९)

बा. प. पत्रात लिहितात की : शहापूर येथील तरुण लिंगाईत सिद्धापा मरण पावला. हा सिद्धराय दहा वर्षे ख्रिस्ती धर्माचा शोध करीत होता. बेळगाव मिशनातील ख्रिस्ती तरुणाबरोबर तो शास्त्राचे वाचन करी. मित्राच्या मृत्यूनंतर तो फार उदास झाला. नातलगांनी छळ केला, तरी त्याने ख्रिस्ताची भक्ती सोडली नाही. काही रोग होऊन तो एका आठवड्यात निवर्तला. मृत्यू समोर दिसू लागल्यावर तो नातेवाईक व मित्र यांना म्हणे की : 'मी पापी आहे व येशूच तारक आहे. मी सर्वादेखत प्रभूस पतकरीन. म्यां सत्य जाणले, पण स्वीकारले नाही. म्हणून मी अपराधी आहे. आकाशाच्या पवित्र जागेत मी जाईन.' धनलोभी लोक देवाच्या राज्याचे वाटेकरी होत नाहीत. म्हणून जगाच्या चिंता सोडून त्याने हे जग सोडले. त्याच्या प्रेतयात्रेस २०० लोक आले. त्याच्या आजाराची मात्र हेळसांड झाली. मलावरोध झाल्यावर त्यास गांवढळ औषधे चारण्यात आली. त्याच्या ख्रिस्ती मित्रांनी इंग्लिश डाक्टर त्याच्या घरी नेला, पण काही उपयोग झाला नाही.

यावरून असे दिसते की : पापास लहान समजू नये. त्याच्यात मरणाचे बीज असते. ते उपटून टाकावे. क्षमा पावल्यावाचून पापात मरू नये. देवाचे नाव घेऊनच मरावे, हे बरे आहे. आजच त्याची वाणी ऐका.

२५५४ अ (इंम : १३६—१३७)

२५५५ (२३ : ९, २ मे ६४, १४१—१४३)

‘हित पहाणारा’ लिहितो की : यंदा महागाईची धारणा असल्यामुळे शेतकऱ्यांना बरा पैका मिळाला. धारणेची स्वस्ताई व सावकाराचे जबर व्याज, या कारणांनी एरव्ही त्यांचे फार नुकसान होई. पण या लोकांना अशी खोड आहे की, आपण श्रीमंत दिसू नये, म्हणून ते कमी पीक आले, असे सांगतात. पैसा जमिनीत पुरतात किंवा डागिणे घडवितात. याने चोराचे व जिवाचे भय वाढते. शिवाय देशाच्या व्यवहारामध्ये नाण्याची तूट येते. निदान पैसा व्याजी तरी लावावा. शेतीत सुधारणा करण्याचे उपाय योजावे. विलायती शेतीची पद्धत शिकून घ्यावी. जो जिन्नस जास्त खपतो, तोच पिकवावा. उदमी व चाकरमान्या लोकांकडून आता शेतकऱ्याकडे पैसा येऊ लागला आहे. म्हणून त्यास कैदेत ठेवू नये. उंची पांघरूणे, डागिणे, जेवणावळी, यांत आडवातिडवा खचू नये. अनेक बायका करू नयेत. त्या एकमेकांसी विरुद्ध होऊन किरकिर वाढते. भांडणे निवडण्यात फार वेळ जातो. कामाची व खर्चाचीसुद्धा बुडणूक होते. ईश्वराने बरकत द्यावी, म्हणून गरीबगुरीबांचे साह्य करून धर्म करावा. आळशी लडदू लोकांना काहीही देऊ नये. जत्रा व क्षेत्रे येथे जाऊन व्यर्थ खर्च करू नये. गावीच राहून सद्भावाने व खरेपणाने देवाला भजावे. या उपदेशाचे मनन करावे.

२५५५ अ (इंम : १३९—१४१)

२५५६ (२३ : ९, २ मे ६४, १४३—१४४)

महाराज दलीपसिंघ यांनी नेटिव प्रातंस्ततांना मेजवानी दिली. मुंबईतील ४५० लोक जमले होते. रे. विल्सन यांनी आपल्या सुरस भाषणात ख्रिस्ती धर्मप्रसाराचा आढावा घेतला. महाराजांचा खरे ख्रिस्ती असल्याबद्दल गौरव केला. महाराजांनीही समारंभात धन्यता दर्शविली. ते आता मिसर देशास गेले आहेत.

२५५७ (२३ : ९, २ मे ६४, १४३—१४४)

कापसाचा व्यापार वाढल्यामुळे व्यापारी ३-४ महिन्यांचा वायदा धरून सौदे करू लागले. पुढे भाव वाढल्यामुळे बहुत बुडाले. दोघांच्या भांडणात एकाचा खून झाला. एकाने विहिरीत जीव दिल्या, तर दुसरा अफू खाऊन मेल्या. हा सट्ट्याचा रोजगार बंद झाला पाहिजे.

२५५८ (२३ : ९, २ मे ६४, १४३—१४४)

आगगाडीने कापूस नेत असताना तो जळाला, म्हणून रेल्वे कंपनीने मालकांना १। लाखाची भरपाई दिली.

२५५९ (२३ : ९, २ मे ६४, १४३—१४४)

बंगालचे लेफ्टनंट गव्हर्नर प्रेतदहनाविषयी कायदा करणार आहेत. म्हणून लोकांनी दहनक्रियेच्या सर्पणाचे दर ठरविले. धनवानासाठी ३॥, गरिबासाठी १॥, असे दर आहेत. द्रव्यलोभी माणसांच्या वागण्याची सीमा यात दिसते. अशा रोजगाराचा कंटाळाही वाटतो.

२५६० (२३ : ९, २ मे ६४, १४३-१४४)

गेल्या ६-७ वर्षांत बंड, दुष्काळ व महामारी, यांनी लोक त्रासले. त्यांच्या जोडीस टोळधाड आली असून टोळांनी पंजाबापासून नागपूरपर्यंतच्या लोकांना घाबरून सोडले आहे.

२५६१ (२३ : ९, २ मे ६४, १४३-१४४)

१८६१ पासून उत्तर अमेरिकेच्या आरमाराने बंडवाल्यांची तारवे, आगबोटी, व्यापारी गलबते, एकूण १०४५ पकडली, जाळली वा बुडविली. लहानाऱ्या होड्या तर कित्येक बुडवल्या.

२५६२ (२३ : ९, २ मे ६४, १४४)

आम्हांस पुण्याचा ज्ञानप्रकाश आमच्या अंकाच्या मोबदल्यात येत असे. तो १५ डिसेंबरपासून येत नाही. दोन महिने प्रभाकरसुद्धा आला नाही. परस्पर मोबदल्याचे फार फायदे असतात. आमची अंक पाठविण्याची तयारी आहे. पण आमच्या बंधूंनी हरकत केली, तर आम्ही निरुपाय आहो. आमच्या पुण्याच्या वृत्तप्रकाशकर्ते बंधूंनी अंक पाठविले. त्यांचे आभार मानितो. इंदुप्रकाश, वर्तमानदीपिका, वृत्तवैभव, आम्हांकडे नेमाने येतात. दुसरीही पोहोचवत जातील, अशी आम्ही आशा करतो.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १०, मुंबई, १६ मे १८६४

२५६३ (२३ : १०, १६ मे ६४, १४६-१४९)

अमेरिकेत लढाई चालू असूनही अमेरिकन बोर्डाची भरभराट सुरूच आहे. १८६३ साली आगस्त-अखेर ८ लाख रुपये जमले. त्यायोगे कर्जाची रक्कम १२ हजारांवर उतरली, म्हणून यावर्षी १० लक्ष रुपये जमविण्याचा ठराव झाला. संकटाच्या काळातही येरूशलेमाचे गावकुसू बांधून प्रभूचे काम चालविता येते. यंदा अनेकांना कापसाच्या व्यापारात फायदा झाला. काहींनी उद्योगाचे प्रथमफल इकडे दिले. त्या देणग्या २० हजार रुपये झाल्या. नगरात ८२ उपदेशक व १०३१ ख्रिस्ती लोक आहेत, ख्रिस्ताच्या राज्यास लाभ होत आहे. मजुरीचे दर आणि अन्नवस्त्रांची किंमत वाढल्यामुळे खेड्यांतील मुलगे आणि मुलग्या शिकण्यास येईनासे होतात, तर काहीजण दिवसा काम करून संध्याकाळी शिकत असतात. साह्यकारी तयार करण्याच्या शाळेत ५० जण नियमाने शिकतात. ईश्वरविद्या शिकणारे २५ आहेत. बालंटैन मंडमेच्या शाळेत ६० मुली शिकतात. मिशनाची एक शाळा शहरात असून दुसरी फारार मंडमेने लष्कर लैनीत चालविली. अमेरिकन व्यापारी मि. स्टर्न यांनी भेट देऊन ५ हजारांचे साह्य दिले. साह्यकारी तयार करण्याच्या शाळेसाठी ८० उमेदवार आले. त्यांत काही उंच जातीचे हिंदू होते, हे पाहून सर्वांना आश्चर्य वाटले. ईश्वराने आम्हांवर अशा अनेक दया केल्या आहेत.

२५६३ अ (इंम : १४५-१४६)

२५६४ (२३ : १०, १६ मे ६४, १५०-१५३)

ज्ञातिभेद व मूर्तिपूजा यांचा विरोध करण्यासाठी एक मंडळी स्थापण्याची मुंबईकरांनी सूचना केली होती. बाबू केशवचंद्र सेन यांचे व्याख्यान ऐकण्यासाठी अनेक सुशिक्षित लोक आले. परंतु उतावळेपणाने कोरडी शपथ घेणे कोणासही आवडेना. या सुधारणेसाठी मोठा जमाव तयार व्हावयास हवा. स्वढीचा कंटाळा करणारे अद्याप तरी फार थोडे लोक आहेत. सगळ्या विघ्नांवर जय पावेल, असाच धर्म हवा. बाबूचा उपदेश हृदयात ठेवून आचरण करावे. पण प्रत्येकास असे वाटते की, पहिले पाऊल दुसऱ्यांनी टाकावे. जे लोक ख्रिस्ती धर्म स्वीकारतात, त्यांना नातेवाईकांचा छळ आणि पाठलाग सोसावे लागता. मग आमच्यात असे धैर्य कां नसावे? नातेवाईकांपेक्षा सत्यच प्रियतर मानावे. विद्येच्या योगाने एक धर्म गेला, तरी नवा धर्म मिळतो. पण इंग्रजसरकार जी विद्या देते, त्यातून फक्त नास्तिकपणाच निर्माण होतो. मूर्तिपूजक देशात विद्या देणे, हे धर्मात हात घालण्याप्रमाणेच आहे. सरकारी शाळेत शिकणाऱ्या मुलांच्या मनात ईश्वरभावाचे तत्त्वज्ञान तयार होते. जर असा नास्तिकपणा आला, तर मात्र भवितव्य कठीण आहे. म्हणून आम्ही प्रार्थना करतो की, देवाने आम्हांस विश्वास द्यावा. युरोपातील नास्तिकांची भयंकर दशा पाहिल्यावर असे वाटते की, आमच्यांत विश्वास, निर्धार व हिंमत यांचीच वाण आहे. दुसऱ्यावर टेकू नये. स्वतः सुधारणेचे प्रयत्न करावयास हवेत.

२५६४ अ (इंम : १४९-१५०)

२५६५ (२३ : १०, १६ मे ६४, १५३-१५४)

नगरचे जज् रा. ब. मोरोबा कानोबा यांनी घाशीराम कोतवाल हे पुस्तक लिहिले. पृष्ठे २०० असून बांधणी सुरेख आहे. सुरुवातीस गवरनर ना. फ्रियर यांची तसबीर असून अनेक प्रेक्षणीय स्थळांची चित्रेही दिली आहेत. नावावरून असे वाटते की, या पुस्तकात पेशवाईतील दुष्ट कोतवालाचे चरित्र असेल. परंतु तसे काही नाही. त्याच्या नावास काही कल्पित नावे जोडून संवादरूपाने विद्या-कला, कुशलता, इतिहास, या उपयुक्त विषयांची माहिती दिली आहे. या देशातील मूर्ख व निरर्थक चालींचा निषेध केला आहे. पुस्तकाची शैली चांगली असून भाषा रसिक व सुगम आहे. अरेबियन नैटसारखी मनोरंजक खोगीरभरती वाचण्यापेक्षा हे पुस्तक जर वाचले, तर भाषेचा अभ्यास होऊन चालीरीतींची माहिती मिळेल, काही लोकांना वाटते की, अशा रीतीने मोठ्या कामदाराचे नाव देऊन खगोल, सृष्टिचमत्कार व भाकडकथा यांचा संग्रह करणे, ही एक ठकबाजीच आहे. पण आम्हांस तसे वाटत नाही. जे कधीच वाचीत नाहीत, त्यांचे लक्ष लागण्याकरिता अशी नावे देण्यात चिंता नाही. आमचा अभिप्राय ग्रंथकर्त्याची अब्रू व हुद्दा यांकडे पाहून दिलेला नाही. पण एखाद्याच्या पुस्तकास भलतीच दूषणे देणे योग्य नाही.

२५६६ (२३ : १०, १६ मे ६४, १५४-१५६)

वृत्तप्रकाश पत्रात 'मिशन एजन्सी' विषयी म्हटले आहे की : '३०-३५ वर्षांपासून पुण्यात मिशनरी शाळा चालतात. पोटापुरती सुखावह विद्या ते देतात. हे केवळ अन्न दिल्याप्रमाणेच आहे. पाद्री लोक आपला धर्मप्रसाराचा उद्देश काही लपवून ठेवीत नाहीत आणि बैबलाप्रमाणे इतर विषयही शिकवितात' हे मत पुष्कळ अंशी निःपक्षपाताचे आहे. नेटिव मंडळी मिशन-यांच्या कोणत्याच कामास

बरे म्हणत नाहीत. विद्यादानाच्या परोपकारासही कबूल करीत नाहीत. अर्थात आम्ही काही प्रश्नांसाठी काम करीत नाही. तरी मिशनांची विद्या केवळ पोटापुरती नाही. ती विद्या घेऊन अनेकजण शिक्षक, उपदेशक, रॅटर, जज, मुनिसिफ व मामलेदार झाले आहेत. सरकारी शाळेतील विद्यार्थ्यांना मात्र अस्सलाबरहुकूम नकलही करता येत नाही. यंदा मुंबई विद्यापीठात फ्री चर्चच्या विद्यार्थ्यांनी पहिले दोन नंबर मिळविले. त्यात गोपाळ शिवराम हा मनी स्कूलचा विद्यार्थी आहे. मिशन व सरकारी शाळा यांना सारखेच नियम असले पाहिजेत. मि. हावर्ड यांनी ग्रांट्स इन एडच्या नियमांत पक्षपात केला. मिशनास सक्त नियम, तर इतरांना सुलभ नियम लावले. वरकड शाळांत पगार जास्त असतात. मिशनात तेवढे पगार नसूनही मिशन शाळेचे विद्यार्थी हुशार निघतात. मिशनचे शिक्षक बैबलातील पोरकट व साधारण विषयही नीट सांगू शकत नाहीत, या आक्षेपाचा नीट विचार करून शिक्षकांनी चांगली माहिती मिळवावी.

२५६७ (२३ : १०, १६ मे ६४, १५६-१५८)

रा. ब. रामचंद्र बाळकृष्णजी विलायतेहून आले. पण त्यांना जातीत घेण्यावरून बखेडा झाला नाही. कारण परभूलोक समंजस आहेत. ते इंग्लंडविषयी म्हणतात : 'खेड्यातील माणसास मुंबईचा वृत्तांत कळणार नाही, त्याप्रमाणे नेटिवांना विलायतेच्या गोष्टी कळत नाहीत. त्या समक्षच पाहिल्या पाहिजेत. ईश्वरदत्त ज्ञानाच्या योगाने मानवास मिळालेली पूर्णता तिकडे पाहावी. त्यांच्यातील नम्रतेचा व सौजन्याचा शतांशही इकडे आढळत नाही. फार काय, गुलाबाच्या फुलांचा वाटोळा गुच्छदेखील त्यांच्या कौशल्याची जाणीव करून देतो. त्यांच्याकडे सुखसाधने कळसास पोहोचली आहेत. त्यांच्याकडील गाणारणी उत्तम अलाप घेऊन गाऊ लागल्या, म्हणजे चांगला वाद्यवादकही त्यांजसमोर टिकणार नाही. ५०० स्त्रीपुरुष व शेदोनशे वाद्ये, यांच्या सुरांचा मिलाफ ऐकल्यावर फाशी जाणारा कैदीही आपले दुःख लगेच विसरून जाईल. पदार्थसंग्रह, बागा, अवाढव्य कारखाने, मोठाली गलबते, पूल, आरमार, पाहून चित्तास फार समाधान होते. संसारातील निर्दोष सुखाचा अनुभव घ्यावयाचा असेल, तर अवश्य युरोपात जावे, तिकडे जाऊन त्यांच्यांत मिसळले पाहिजे. युरोपियन कलाकौशल्याचा एक लक्षांशही आपल्याकडे आढळत नाही. ५-१० कारागीर निवडून त्यांना युरोपात पाठविले पाहिजे. इतर देशांशी दळणवळण वाढले पाहिजे. परदेशयात्रेतील धर्माची क्षुल्लक नड समूळ उपटून टाकावी. हे विचारी हिंदू लोकांचे मत आहे.

२५६८ (२३ : १०, १६ मे ६४, १५९-१६०)

'सुधारणा इच्छिणारा' लिहितो की : नगरच्या सरजेपुऱ्यात कसबीण आळीत एका रामदाशाने राममंदिर स्थापिले. तो बारमहा भिक्षा मागतो व देवापुढील पैशाचीही त्यास मिळकत होते. रामजन्माच्या उत्साहात लळीत करतात. त्यात कसबिणींना देवळात नाचवितात. असा अपवित्र प्रकार देवळात चालतो. त्रेतायुगात अहिरावणाच्या बायकोचा पलंग मोडला होता. हा पांडुबावा रामदासी आरती म्हणताना वेड्यासारखा मारुतीपर्यंत पळत जातो. मग लोक त्यास पालखीत बसवून मानाने घेऊन येतात. पोटासाठी काहीही ढींग करून लोक पैसा मिळवितात.

केडगावात चैत्री पौर्णिमेस देवीची जत्रा भरते. एका राघो सदाशिव नावाच्या प्रिन्सिपल सदर अमीनाने २२ वर्षांपूर्वी या देवीची स्थापना केली. साहेबलोकांकडून काही नेमणूकही करून घेतली. म्हणून जत्रेचा खर्च अदालतीकडून मिळत असतो. पण पूजा-अभिषेकासच लुच्चे दांडगे लोक व

कसबिणी यांचे हिंडणे मात्र खटकल्यावाचून राहात नाही. उघड्या जागेवर तमाशा चालतो. काही आक्षेप घ्यावा, तर पोलीस 'तुम्ही देवळाच्या वाड्यात आलात, सबब तुमच्यावर पीनल कोडाप्रमाणे खटला करू' अशी धमकी देतात. रा. भाऊसाहेब दुगल, मामलेदार हरी नारायण लेले व कुमेदानसाहेब यांना बीभत्स गोष्टींचा कंटाळा आला आहे. त्यांनी स्वतः लक्ष घालून हे तमाशे बंद करावे. काही व्यवस्थापक म्हणतात की, खर्च भरून काढण्यासाठी लोकांचे मन रमविण्याचे हे प्रकार करावेच लागतात. पण यातून नीतीस व सुधारणेस विरोधी गोष्टी घडत आहेत.

२५६९ (२३ : १०, १६ मे ६४, १६०)

अमेरिकेमध्ये शेताची कापणी करण्याच्या यंत्राचा अलीकडे फार खप होत आहे. सन १८६२ त ३० हजार तर ६३ त ४० हजार, ६४ मध्ये ७० हजार, अशी यंत्रे विकली गेली.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६४

२५७० (२३ : ११, १ जून ६४, १६१)

रे. ए. हेजनसाहेब आणि विल्यम चेपिन्साहेब मडमांसह अमेरिकेहून आले आहेत. रे. हेजनसाहेब पूर्वी ११ वर्षे या देशात काम करीत होते. प्रकृती बिघडल्यामुळे ते १८५७ मध्ये परत गेले होते. हेजनमडमेची प्रकृती तर इतकी नादुरुस्त झाली की, ५-६ वर्षे तिकडे राहिल्यावर ती निटोप्यावर आली, ४१ महिने दरियावरती सफर झाल्यामुळे त्यांची प्रकृती अगदी चांगली आहे. मि. चेपिन् व त्यांची मडम मात्र अगदी नवीन आहेत. त्यांनी सागरी प्रवासात हेजनकडून मराठी भाषा शिकून घेतली. शिवाय नगरला राहून ते अभ्यास करणार आहेत. मिशनांच्या उत्कर्षासाठी आणि सर्वांना कृपेचे सिंहासन मिळावे, म्हणून त्यांनी प्रार्थना करावी.

२५७० अ (इंम : १६१)

२५७१ (२३ : ११, १ जून ६४, १६२-१६३)

पेशावर मिशनाचे रे. लोवेन्थल यांच्या मृत्यूचे दुःखद वर्तमान आले आहे. रात्रीच्या वेळी झोप आली नाही, तर बागेमध्ये फिरण्याची त्यांना सवय होती. शेवटच्या रात्री त्यांनी रोजनिशीत लिहिले की, डोकेदुखीने आपण अस्वस्थ आहोत. पहाटे तीन वाजता बंदुकीचा बार ऐकू आला. साहेबाच्या घोडेवाल्याने दचकून तिकडे घाव घेतली, तर तेथे चौकीदार हातात बंदूक घेऊन उभा असलेला दिसला. तो म्हणाला, माझ्या हातून साहेबास चुकून गोळी लागली. गोंधळात तो पळून गेला. तेव्हा लोकांनी चार कोसांवरून त्यास पकडून आणले. हा काही घातपाताचा प्रकार दिसतो. लोवेन्थलचा जन्म पोलंडमध्ये १८२८ त झाला. १९ व्या वर्षी राजकीय घातपातामुळे ते अमेरिकेत पळून गेले. १८५५ पासून ते पेशावरभागात उपदेशक होते. अफगाणी भाषेचा अभ्यास करून त्यांनी त्या भाषेत नव्या कराराचा तर्जमा केला होता. ते धार्मिक, नम्र व परोपकारी होते. त्यांच्या मृत्यूने मिशनच्या कामास मोठा धक्का बसला.

२५७१ अ (इंम : १६१-१६२)

२५७२ (२३ : ११, १ ज्यून ६४, १६३-१६७)

रे. निस्बिट यांच्या निधनानंतर त्या जागी आलेले मि. व्हेट पटकीच्या वाख्याने मरण पावले. त्यांच्याबद्दल बा. प. (बाबा पदमनजी) लिहितात की : ते फ्री चर्च मध्ये गुरू होते. थोडक्याच काळात त्यांचे विद्यार्थी त्यांजवर प्रीति करू लागले. ते ज्ञानी असून शिकविण्यातही त्यांची निपुणता दिसे. रसायनशास्त्राची काचपात्रे ते विकत घेऊन विद्यार्थ्यांना देत. रोगी व गरजवंत यांना मदत देत. संयुक्त विद्यार्थी मंडळात त्यांनी अनेक व्याख्याने दिली. स्वतः मराठी शिकून तेरा महिने मराठीतून उपदेश केला. दृष्टांतदर्पण आणि नवसास पावणे या त्यांच्या पुस्तकांच्या २-२००० प्रती खपल्या. म्हणींचे पुस्तकही ते छापणार होते. संस्कृत भाषेचाही अभ्यास करावा, असे त्यांना वाटे. मेघात विद्युल्लता गुप्त व्हावी, त्याप्रमाणे त्यांची विद्वत्ता नम्रतेने झाकलेली असावयाची. गरीब ग्रंथकार व विद्यार्थी यांना मदत देण्यासाठी त्यांनी कॅण्डी व मोल्सवर्थ यांचे कोश विकत घेऊन वाटले. आपत्तत्त्व विचार हे त्यांचे उपदेशपर पुस्तक छापले गेले होते. पुरंधरला कुटुंबासह स्थायिक होऊन ख्रिस्तमत गाजवीत ते खेडोपाडी हिंडले. गरिबांच्या फाटक्या कांबळीवर बसून उपदेश केला. गावात पटकीने मरणाच्या लोकांना औषधे देत ते हिंडले व स्वतः पटकीनेच मृत्यू पावले. ते खऱ्या देवाचे खरे सेवक होते. त्यांचा कित्ता घेऊन ऋण काढून लग्नकार्ये करण्याऐवजी पुस्तके आणि औषधे यांवर लोकांनी पैसा खर्च करावा. दाक्टर लोकांनीही या कार्यात पुढाकार घ्यावा.

२५७२ अ (इंम : १६३)

२५७३ (२३ : ११, १ ज्यून ६४, १६७-१६९)

‘न्याय’ पत्रात म्हणतो की : ‘घाशीराम कोतवाल’ या ग्रंथाचे लेखक रा. मोरोबा (कानोबा) जज म्हणून हजार रुपये पगार घेतात. दक्षिणा प्रैज कमिटी आणि हावार्डसाहेब ग्रंथकारांना बक्षिसे देतात. हलक्या पगाराचे पंतोजी व बिनरोजगारी विद्यार्थी ग्रंथ लिहितात. पण हुद्देदार ग्रंथलेखन करतात, हे विशेष म्हटले पाहिजे. या ग्रंथांची भाषा शुद्ध व सुरस आणि प्रसंगोपात उंचनीच आहे. रा. कृष्णशास्त्री चिपळूणकरांच्या शोधाचे लावणही त्यात पडले आहे. पण ग्रंथकाराने चौर्यक्रम करू नये. दुसऱ्यांच्या कार्याचे व श्रमाचे फळ स्वतःकडे घेऊ नये. ‘यमुनापर्यटना’तील विष्णु पुराणिकाची गोष्ट घाशीरामातील विष्णुभट वैशंपायनाशी जुळते. एका पोरविषयी दोघी बायांचा वाद, ही कथा तर बैबलातीलच आहे. जजसाहेबांनी तिला बहुरूप्याचे सोंग देऊन ती घेतली. परश्यन् मुनसी या पुस्तकातील कित्येक कथा रूप बदलून यात लिहिल्या. शिवाय पोरकट आणि हलक्या गोष्टी लिहिल्या. ‘मिठाची झाडे असतात काय?’ ‘स्त्रीला दोनाहून जास्त मुले असली, तर तितके पाजावयाचे अवयव असतात काय?’ हे प्रश्न पोरकट आहेत, घाशीराम जर इतका जंगली ढ होता, तर त्याला मीठ तरी कसे ओळखता आले? तो मिठास रांगोळी कां म्हणाला नाही? नीति शिकविणारे आणि न्यायाचा मार्ग दाखविणारे जज जर स्वतः अन्याय करणार असतील, तर आभाळ फाटले, ठिगळास काय द्यावे? यांच्या कर्माचा इन्साफ कोणी करावा?

२५७४ (२३ : ११, १ ज्यून ६४, १६९-१७१)

‘स्वजन हितेच्छू’ लिहितात की : नेटिवांच्या ३३ कोटी देवांत अर्वाचीन अगणित देवांचे रिकूट येत आहेत. साधू, संन्यासी, फकीर, यांचीही भरती होते. रामकृष्णकाका व जयरामनाना हे दोन ब्राह्मण साधू होते. रामकृष्ण हा बालब्रह्मचारी होता. जयरामनानाने अनेक साधने करून पाहिली.

जनावरांना कडबा देऊन ब्रह्मचारीपणा सोडला व कित्येक स्त्रियांच्या मनोकामना पूर्ण केल्या. पुढे कीर्तन व पुराणे चालविली. ब्राह्मणांना अनेक वर्षे भोजनदानही घातले. ते दोघे स्वतः कवन करून कीर्तन करावयाचे. शेवटी संन्यास घेऊन देह ठेविले. रामकृष्णाच्या शिष्याने त्याची सुंदर समाधी बांधली. जयरामबुवाचे अनेक शिष्य सरकारी हुद्यावर होते. त्यांच्या मुलाने सरकारी नोकरी सोडून बापाचे संतपण पुढे चालविले. आठदहा दिवस आहोरात्र भजन केले. कैलासवासी बुवाची दिंडी मिरविली. पुण्यतिथीस मोठा उत्सव साजरा केला. बावांचे नाव खानदेशापर्यंत प्रसिद्ध झाले. याप्रमाणे काही युक्ती व खटपटी करून माहात्म्य वाढविले. आपले लोकच वेडे आणि भोळे आहेत. दुनिया झुकती है, झुकानेवाला चाहिये आणि हे लोक फार चटकन् झुकतात. लोकांनी खरे विवेचक होऊन ज्ञानी व चिकित्सक बनावे. साधूविषयी सावध राहावे.

२५७५ (२३ : ११, १ जून ६४, १७१—१७४)

कृ. स. जो. हा विद्यार्थी अहमदनगर एथील ज्ञानेच्छु सभेपुढे वाचलेल्या निबंधात लिहितो की : आकाश म्हणजे अवकाश, रिती जागा होय. आकाशाने विद्वानांची मने आकर्षित केली. त्यातून ज्योतिःशास्त्र चांगल्या दशेस आले. हिंदू शास्त्रांनी आकाश म्हणजे छत आणि नक्षत्रे म्हणजे हांड्या, अशी कल्पना केली. ग्रह व तारे यांचे नक्की स्वरूप, दिशा, वेग, यांबद्दल अनेक कल्पना मांडल्या जातात. नक्षत्रांचे २७ पुंज मानले आहेत. मोठ्या दुरबिणीतून ते स्पष्ट दिसतात. सूर्य पृथ्वीपेक्षा १२ पट मोठा असून ९॥ कोटी मैल अंतरावर आहे. अगदी जवळ असणारा ताराही शेकडो मैल दूर आहे. आकाशभुवनात अनंतावधी जड फिरत आहेत. पृथ्वी केवळ अणुरूप आहे. पण नियमित आकर्षणाने ते एकमेकांभोवती फिरत राहतात. हे भव्य स्वरूप पाहून आपण अनाद्यनंत परमेश्वराच्याच चरणांवर लीन होतो. हे ग्रह ईश्वरास भिऊनच एकमेकांस प्रदक्षिणा घालतात. पृथ्वी अगदी लघु आहे आणि माणूस तर शून्यच. हे पाहून ईश्वराच्या शक्तीबद्दल आदर वाटतो. अभक्तिमान ज्योतिषवेत्ता वेडा असतो. नास्तिक खगोलवेत्ते मूर्खच समजावेत. कित्येक लोकांनी आकाशाचे निरीक्षण करण्यात आयुष्य घालविले. हा विषय गहन, अगम्य असला, तरी मोठा रमणीय आहे.

२५७६ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४—१७६)

अमेरिकेच्या फौजांनी रिचमंदवर हल्ला केला. त्या लढाईसाठी दोन लक्ष शिपायांची भरती होणार आहे. देन्मार्कच्या सैनिकांनी प्रशियाचा पराभव केला. पोलंड, इटली व हंगेरी, येथे बंडाचा संभव दिसतो. रशियाने पोलिश केदी सैबेरियाच्या प्रदेशात नेले. चिनी लढाईत जनरल गार्डन जखमी झाला.

२५७७ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४—१७६)

कुर्गच्या राजाची ख्रिस्ती झालेली कन्या इंग्लंडात मरण पावली.

२५७८ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४—१७६)

मद्रासजवळ बेलोर येथे ४१ नेटिवांनी ख्रिस्ती धर्म स्वीकारला.

२५७९ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४—१७६)

बोरघाटाचा रेल्वेमार्ग तयार करणारे क्लोसर यांनी सोलापूर ते हैदराबादपर्यंतचा लोखंडी रस्ता तयार करण्याचा मक्ता घेतला.

२५८० (२३ : ११, १ जून ६४, १७४-१७६)

दा. मलन्सच्या पुस्तकावरून समजते की, हिंदुस्थानांत १ लाख ५३ हजार ख्रिस्ती आहेत. एकूण लोकसंख्या २० कोटी असल्यामुळे त्यांचे प्रमाण १ : १३०८ इतके पडते.

२५८१ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४-१७६)

महाबळेश्वरास धर्मशाळा बांधण्यासाठी फ्रामजी नसरवानजी यांनी १० हजार रुपये दिले. सर्व जार्तीना तेथे राहाता येईल.

२५८२ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४-१७६)

या देशात इंग्लिश सरकारचा अंमल सुरू झाला, तेव्हा ठग, पेंढारी, डाकू, वाटमारे, यांचा फार त्रास होत असे. त्यांच्या बंदोबस्ताकरिता स्वतंत्र ठगीखाते निर्माण करावे लागले. त्याला विशेष काम नाही, म्हणून ते खाते बंद करण्याचा हुकूम लॉर्ड लारेन्स यांनी दिल्या आहे.

२५८३ (२३ : ११, १ जून ६४, १७४-१७६)

इंग्लंडाहून काही मडमा इकडे येणार असून एतद्देशीय स्त्रियांच्या सुधारणुकीचे प्रयत्न करणार आहेत. हे काम ख्रिस्ती स्त्रियाच करू शकतील.

२५८४ (२३ : ११, १ जून ६४, १७५-१७६)

भूमध्य समुद्रात इटालीजवळ एक नवे बेट वर आले. हा बहुधा ज्वालामुखीचा प्रभाव असावा. काही वर्षांपूर्वी ते वर आले होते, तेव्हा त्यास फर्दीनादिया असे नाव दिले होते. पण ते एकाएकी तळाशी गेले होते. आता ते समुद्राच्या पृष्ठभागाशी आले असून विद्वान लोक शोध करीत आहेत.

२५८५ (२३ : ११, १ जून ६४, १७५-१७६)

लंदनच्या एका मिठाईगाराने एक राक्षसी केक (भाकर) तयार केली. तिचा घेर १८ फूट व वजन १५०० शेर आहे. तिची किंमत ६ हजार रुपये होते.

२५८६ (२३ : ११, १ जून ६४, १७५-१७६)

एका शोधकाने अशी माहिती दिली की : पृथ्वीवरती १ अब्ज ३० कोटी माणसे राहतात. ३०६४ भाषा व ११०० धर्म आहेत. माणसाचे सरासरी आयुष्य ३३॥ वर्षांचे आहे. दरसाल ३ कोटी ३० लाख लोक मरतात. म्हणजे दर सेकंदास एकजण ठार मरतो. ४ कोटी १२ लक्ष मुले जन्मतात. मरणाहून जन्म ८२॥ लक्ष जास्त होतात. रात्री मृत्यू जास्त होतात. १२० स्त्री-पुरुषांतून एक जण लग्न करतो. या हिशेबाने वर्षाकाठी २५ लाख लग्ने होतात.

२५८७ (२३ : ११, १ जून ६४, १७५-१७६)

पृथ्वीच्या पृष्ठभागाजवळ हवेचे दाढ्य १ धरिले, तर ७ मैल उंचीवर ते १ : ४ (एक चतुर्थांश), १४ मैलावर १ : १६ असते, २१ मैल उंच गेलो, तर १ : ६४ भरेल. जेव्हा हवेमध्ये ६० अंश उष्णता असते, तेव्हा १०० घन इंच हवेचे वजन ३०॥ ग्रेन असते.

२५८८ (२३ : ११, १ जून ६४, १७५—१७६)

शब्दज्ञान—

नामांकित ग्रंथकारांच्या ग्रंथांत आणि दुसऱ्यांच्या लेखनांत निरनिराळे शब्द किती येतात ते एकाचे मोजून पाहिले. कारनेलाच्या ग्रंथात ७ हजारांपेक्षा जास्त शब्द नाहीत, तर मोल्येरच्या लेखनात ८ हजार आहेत. मिल्टन याच्या 'पारदैज लास्त' मध्ये ८ हजार शब्द आहेत. शेक्सपियरच्या नाटकांत १५ हजार, तर वाल्टेरच्या ग्रंथामध्ये वीस हजार आहेत. जुन्या करारातील सर्व गोष्टी निरनिराळ्या ५६४१ शब्दांनी सांगितल्या आहेत.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६४

२५८९ (२३ : १२, १५ जून ६४, १७९—१८४)

एक ख्रिस्ती लिहितो की : शिस्वर मिशनाचा भला माणूस भगाजी सतूबा काळुखे आकाशात अविनाशी सुखे भोगण्यास गेला. तो मांग असल्यामुळे उंच जाती त्याला हलके लेखीत. ख्रिस्ती होऊन तो खरा भक्त झाला. पूर्वी तो खंडोबाचा भक्त होता. गोसाव्यांना नेमाने भंडारा देई. ती आईच्या आज्ञेत वागत असे. इतरांप्रमाणे त्याने कधी दान मागितले नाही. कोणाचे उष्टे खाल्ले नाही. मेहनतीने तो पोटापुरते मिळवी. रे, फ्रेंचच्या उपदेशावरून तो ख्रिस्ती झाला. गेली १९ वर्षे तो भक्ती करून उपदेश करी. पवित्र शास्त्र वाचता यावे, म्हणून तो वाचण्याला शिकला. तो भजनालय सांभाळीत असे. कोणी आजारी पडले, तर तो स्वतः औषध आणून देई. मुलांनाही त्याने सुशिक्षा दिली. त्याच्या बायको—मुलांना चांगला मोळा लागला. त्याचा जावई साह्यकारी उपदेशक आहे, तर कन्या स्त्रियांना शिकवते. त्याने कधीही कर्ज थकविले नाही. ख्रिस्ती भावांचा तो पाहुणचार करी. मंडळीस शक्त्यनुसार पैसे देई. त्याला अनेक रोगांवरची औषधे ठारक होती. फक्त ७ पैसे घेऊन तो औषधे देई. नेहमी नम्रतेने व मर्यादेने वागत असे. मंडळीस तो फार शुभकर ठरला. त्याचे नातलगही मंडळीमध्ये आले. त्याच्याजवळ विद्वत्ता नव्हती, तरी देवाची भक्ती होती. चांगल्या आवरणाचा कित्ता त्याने दाखविला. अनेक भाषा शिकण्यापेक्षा ईश्वरभक्तिपरायण व्हावे.

२५८९ अ (इंम : १७७—१७९)

२५९० (२३ : १२, १५ जून ६४, १८४)

क्रिस्तियन वर्नाकुलर एज्युकेशन मंडळीतर्फे पंतोजींची परीक्षा होती. तीत ४७ उमेदवार होते, पैकी ३२ जण परीक्षा उत्तरले. त्यांना १० रुपयांपासून २४ रुपयांपर्यंत बक्षिसेही मिळाली. नगरचे १४ उमेदवार उत्तीर्ण झाले. अहमदनगर मिशनाचे सुदामजी पवार यांनी सर्वात मोठे बक्षिस मिळविले.

२५९० अ (इंम : १८४)

२५९१ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १८५-१८७)

मुंबई मिशनात रे, फार्बस् यांच्याकडे दोन कोमटी तरुण आले. त्यांच्या आप्तांनी त्यांचे मन वळविण्याचा प्रयत्न केला, पण त्यांनी ऐकले नाही. दोघा भावांत विठू धमू हा १५ वर्षे व ७ महिने वयाचा होता. म्हणून त्याच्या पालकाने कोटात फिर्याद केली. दोन्ही पक्षांचे वकील गोरे होते. हेबियस कार्पसची आज्ञा निघाल्यामुळे मिशनरी मुलास घेऊन तेथे गेले. मिशनर्यांनी सांगितले की, मुलाची बाप्तिस्मा घेण्याची इच्छा आहे व तो जाणता आहे. पुराव्यावरून मुलाचे वय १५ पेक्षा जास्त ठरले. तेव्हा जज आरनाल्ड यांनी असा निकाल दिला की : हिंदू कायद्याप्रमाणे मूल १६ व्या वर्षी मुखत्यार होते, तरी इंग्लंडमधील कायद्यानुसार १२ वे वर्ष स्वतंत्र जबाबदारीने, १४ वे वर्ष स्वतंत्र वागण्याचे व २१ हे व्यवहाराचे वय आहे. या देशात तर तरुण लवकर प्रौढ बुद्धीचे होतात. म्हणून हा विठू १४ पेक्षा जास्त वयाचा असल्यामुळे त्याच्या मर्जीनुसार त्याला वागता येईल. विठूने सर्वासमक्ष सांगितले की, मी मिशनेर्यांजवळच राहणार. कामाठी लोकांची मोठी गद कोर्टात झाली होती. पण निकाल ऐकल्यावर ते शांतपणाने निघून गेले.

२५९१ अ (इंम : १८४-१८५)

२५९२ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १८७-१८८)

वृत्तवैभवकार आपल्या लेखात म्हणतात की : 'वास्तविक आणि काल्पनिक यांतील भेद सर्वांना कबूल आहे. पण इतिहासातील खऱ्या व बीभत्स गोष्टींचाही समाजावर तोच-वाईट-परिणाम होत राहातो, त्याचे काय? वाचणाऱ्यांची अवस्था सारखीच असते'. यावर ज्ञानोदयकार उत्तर देतात की : बैबलात काही दुराचरणाच्या हकीगती आहेत. पण त्या बीभत्स रीतीने लिहिलेल्या नाहीत. काही लेखक हलकट गोष्टींचे अचकट-विचकट शब्दांनी वर्णन करतात, तर संभावित लेखक मर्यादा राखून लिहितो व असल्या अनुचित वर्तणुकीचा स्पष्ट शब्दात निषेध करतो. म्हणून त्यास बीभत्स म्हणता येत नाही. वास्तव इतिहास सभ्य रीतीने लिहिता येतो, हे पवित्र शास्त्राने सिद्ध केले आहे. ते वाचून पाश्चिमात्य राष्ट्रांतील लोकांची फार सुधारणा झाली. ३५ वर्षांपूर्वी सांदविच बेटात मिशनरी गेले. त्यांच्या सहवासाने रानटी नागरिकही सुधारले. म्हणून वृत्तवैभवकाराचा वरील उल्लेख म्हणजे 'केळीस काटे आहेत', या आक्षेपासारखा आहे.

२५९३ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १८८-१९०)

मि. हावर्ड यांच्या शिक्षणविषयक धोरणावर टीका झाली, म्हणून ज्ञानप्रकाशकर्त्याने मिशनर्यांवर टीकास्र सोडले. ते प्रथम हे कबूल करतात की, ज्यांस जो धर्म आवडेल तो त्यांनी स्वीकारावा. पाद्र्यांचा उद्देश त्यांना एका परी स्तुत्य वाटतो, पण पुढे ते लिहितात की : 'पुण्यासारख्या स्थळी कोणीही त्यांचा धर्म चांगला म्हणत नाही. हलक्या जातीचे लोक मात्र ख्रिस्ती होतात. महारवाडे ख्रिस्ती झाले. नगर जिल्ह्यात तर हजारांवर ख्रिस्ती आहेत. धर्म बदलल्यामुळे त्यांचा बेगार सुटून त्यांना अंशतः मदत मिळते.' ज्ञानप्रकाशकर्त्यांना हिंदू धर्मापेक्षा जरी आमचा धर्म बरा वाटत नाही, तरी तो अधिक सुधारलेला आहे, हे कोणीही कबूल करील. ख्रिस्ती धर्मात हिंदू तत्त्वापेक्षा अणुरेणूही जास्त बरा नाही, असे त्यांना वाटते, शहाण्या लोकांचा धर्म शहाणपणाचा असतो, पाद्री लोकांनी सरकारच्या चौपट ग्रंथ केले आहेत. इतिहास, वैद्यक, राजनीती, वगैरे व्यावहारिक विषयावर इंग्रजीत अनेक उपयुक्त ग्रंथ आहेत. ते नेटिवांच्या विद्येपेक्षा अतिशय उपयुक्त आहेत.

२५९४ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०)

काही दिवसांमागे मुंबई हायकोर्टात एक मुकदमा आला होता. कसबिणीची जिनगी मुलीला वारस म्हणून मिळते. याकरिता तिच्या मुलीने अर्ज करून जिनगी मागितली. तिचाच एक आप्त बापू यानेही त्याच जिनगीवर हक्क सांगितला. याची हकीगत सांगताना वृत्तवैभवकार लिहितात की : जुन्या रिपोर्टबुकातील फैसले त्या मुलीस अनुकूल आहेत, हे खरेच आहे. परंतु ही कसबीण कर्नाटकी कुळपरंपरेतील होती व तिकडील रिवाज मुलाच्या वारसाहक्काचा आहे. पीनल कोडात कसबीण होणाऱ्या स्त्रीस १० वर्षांची कैद सांगितलेली आहे. यास्तव सध्याची रीत विलक्षण समजून कोर्टाने मुलीचा दावा रद्द केला. बापूचा दाव्याचा खर्च तिच्याकडून घेतला.

२५९५ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

चीनमध्ये मेजर गार्डनने बंडखोरांच्या सैन्यावर जबर हल्ला करून पराभवाचा सूड उगवला. काबूलच्या अमिराची सेना त्याच्या भावाच्या सैन्याशी लढाई करित आहे. उत्तर अमेरिकेचा दोन ठिकाणी पराभव झाला. न्यूझीलंडमध्येही लढाई चालू आहेच.

२५९६ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

देन्मार्कमध्ये आणि जर्मनीत तह व्हावा, म्हणून युरोपातील राष्ट्र प्रयत्न करित आहेत.

२५९७ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

जगविख्यात सेनापती गारिबाल्दी याचा इंग्लंडमध्ये मोठा सन्मान झाला.

२५९८ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९१)

ब्रिटिश सरकारचे प्रतिनिधी अनराबल ईदन यांचा भूतानच्या राजाने अपमान केला, म्हणून वैसेराय लार्ड लारेन्स यांनी भूतानचा प्रदेश अटकावून ठेवला असून बिनशर्त माफी मागण्याचा निरोप दिल्या आहे.

२५९९ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९१)

५७ च्या बंडात झूरिया सिंघ याने मूर, जोन्स आणि कॅप साहेबांना मारले होते. अनेक सोंगे घेऊन हिंडत असता तो पकडला गेला.

२६०० (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९१)

५७ चे जे बंडखोर नेपाळात आधार घेऊन राहिले. त्यांपैकी अयोध्येची बेगम सोडून बाकीच्या लोकांना नेपाळच्या राजाने जहागिर्या दिल्या. ब्रिटिश सरकारने यास काही हरकत घेतली नाही.

२६०१ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

ज्यानवियरसाहेबास जिवे मारणाऱ्या भागसिंघ या अकाली सिख मनुष्यास पंजाबच्या कमिशनराने फाशीची शिक्षा ठोठावली.

२६०२ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

लाहोर क्रॉनिकलवरून समजते की, सिखांच्या निहंग व अकाली उपाध्यायांनी सदरहू भागसिंघाची निंदा केली आहे. मयत मिशनेरी माणुसकीचा व उत्तम स्वभावाचा होता. त्याच्या खेदकारक मृत्यूवरून सर्वांना दुःख झाले. त्याच्या मुलांसाठी शिखांनी १०० रु. पाठविले. यावरून असे दिसते की, मिशनेऱ्यांचा धर्मप्रसार जरी लोकांना आवडला नाही, तरी त्यांच्याबद्दल आदर वाटतो.

२६०३ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

दाक्टर डफ केप आफ गुड होप एथे उतरून आफ्रिकेतील मिशनकार्याची पहाणी करीत आहेत.

२६०४ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

प्रख्यात गुरू जदुनाथ ब्रिजरतनजी हल्ली उदेपूरला राण्याच्या कैदेत आहेत. गुरूच्या वडलांपैकी कोणी तरी तेथच्या देवळातील मूर्ती चोरून नेली होती. ती परत मिळेपर्यंत राणा त्यांना सोडावयास तयार नाही.

२६०५ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

विस्तवावाचून दिवा लावण्याच्या दिवसळ्या करण्याचे विलायती यंत्र दर मिनिटास १००० काड्या तयार करते. ते रोज २० तास चालविले, तर रोजी १२ लक्ष काड्या तयार होतील. म्हणजे ७५० रुपयांच्या १२ हजार पेट्या होतील. एक पेटी दोन पैशांस मिळेल.

२६०६ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

अमेरिकेतील कॅलिफोर्निया देशात रुप्याच्या खाणीची किंमत दर इंचास दोन हजार रुपये पडते.

२६०७ (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

२९ एप्रिल रोजी सुरतेस धरणीकंप झाला.

२६०७ ब (२३ : १२, १५ ज्यून ६४, १९०-१९२)

मद्रासचे सरकारी ज्योतिषी मि. पागसन यांना मंगळ व बृहस्पती यांच्यामध्ये नवा ग्रह सापडला.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १३, मुंबई, १ जुलै १८६४

२६०८ (२३ : १३, १ जुलै ६४, १९३-१९४)

अमेरिकन मराठी मिशनच्या मिशनऱ्यांनी सर्वांना उद्देशून असे पत्रक काढले आहे की : पश्चिम हिंदुस्थानातील मिशनाच्या कामाविषयी मित्रांनी वारंवार उत्साह आणि आस्था दाखविली, म्हणून अमेरिकन लढाई लांबल्यामुळे आम्हांस खर्चाची अडचण पडते, हे ऐकल्यावर त्यांना वाईट वाटेल. गेल्या वर्षी मंडळीस मोठी मदत मिळाली. सालमजकुरी १० लक्षांची गरज असताना पहिल्या ७ महिन्यांत फक्त ४ लक्ष २० हजाराचा वसूल आला आहे. एशिया व आफ्रिका खंडांत हुंडीचा भाव इतका चढला की, तो शेकडा २०० रुपयांवर गेला. म्हणून येथे जी मदत मिळेल, ती अमेरिकेतील मदतीच्या दुपटीच्या बरोबर होईल. या देशातील नेटिव व अमेरिकन लोक आमच्या व्यावहारिक

आणि आत्मिक कार्याबद्दल आस्था बाळगतात. त्यांना माहीत व्हावे, म्हणून ही स्थिती जाहीर केली आहे.

२६०८ अ (इंम : १९३)

२६०९ (२३ : १३, १ जुलै ६४, १९५—१९७)

रे. नारायण शेषाद्रींनी दोघा हिंदूंना बाप्तिस्मा दिल्या आहे. त्यांची नावे गंगाराम व हरि असून ते सखे भाऊ आहेत. गंगाराम एक वर्षापासून मंडळीत येऊन उपदेश ऐके. त्याने नवा करार वाचला व त्याचा मनःपालट झाला. त्याच्या नातेवाईकांना मात्र वाटले की, यास आम्ही मोहनी घातली. धर्म बदलण्यास त्यांचा सक्त विरोध होता. धाकटा भाऊ हरी महादेवाच्या यात्रेत आमचा उपदेश ऐकत असे. मूर्तिपूजेचे ढोंग त्यास उमगले. एकदा तर त्याने जरीमरीची वस्त्रे काढून डोक्यास गुंडाळली. असल्या व्यर्थ ढोंगास तो काही किंमत देत नसे. जात मोडून ख्रिस्ती होण्याचा त्याने निश्चय केला. तो पोथी वाचू शिकला. पापाचे प्रायश्चित्त करण्यासाठी बाप्तिस्माचा आग्रह त्याने धरला. फिलिपे तुरुंगाचा नायक व हबशी शंड यांच्या कथेचीच आठवण व्हावी, असे त्याचे वागणे होते. शेवटी त्यांच्या नातेवाईकांदेखत व साक्षीदारांसमक्ष दीक्षा दिली. हे दोघे भाऊ म्हणजे ख्रिस्ताचे प्रथम फळ आहेत. सर्व कुटुंबासुद्धा देवावरती प्रीत करून ते हर्ष पावतील.

२६०९ अ (इंम १९४—१९५)

२६१० (२३ : १३, १ जुलै ६४, १९७—१९८)

कान्स्तान्तिनोपल एथे ब्रिस्केगा नामक प्रातेस्तंत मुलगी सुखाने मरण पावली. ही १६ वर्षांची कन्या नातलगांस फार प्रियकर होती. आपल्या समाचारास येणाऱ्या स्त्रियांसी ती प्रीतीने बोले. कारण तिचा विश्वास बळकट होता. या जगावर आवड ठेवू नये. मरणास सिद्ध असावे. तारणावर प्रीत करावी. असे ती म्हणे. आरमिनी भाषेतील आकाशविषयीची गाणी तिला फार आवडत. तिचा चुलता म्हणाला की, तिची खोली म्हणजे आकाशवाणी बनली. ही लाजाळू व भित्री कन्या ईश्वराच्या कृपेविषयी न थांबता बोलत होती. ते काही बरळणे किंवा बहकणे नव्हते. जगामधील दुःखे ही आमच्या विश्वासाची कसोटी असते. परंतु दुःखाचा कडू प्याला गोड करून आमचे अंतःकरण उपकारस्तुतीने भरून टाकण्यास असले सुखाचे मरण पुरे असते.

२६१० अ (इंम : १९७)

२६११ (२३ : १३, १ जुलै ६४, १९८—२०२)

चौसष्ट साली महामारीचा जबरदस्त उपद्रव झाला. सातार्यापासून इंदूरपर्यंत शेकडो लोक मेले, वसत्या उजाड झाल्या. इंग्रजी राज्यात गोहत्या होते. म्हणून मरी येते, असे लोक म्हणतात. म्युनिसिपल कमिट्या, डाक्टरां औषधोपचार असूनही मरी कायम आहे. लोकांची खरी हानी अज्ञानाने होते. देवीला कौल लावणे व औषध टाळणे, यातून रोग वाढतो. रोगी बेनाहक प्राणास मुक्तो. एका रोग्याबद्दल कान्होबाच्या वार्याने सांगितले की, ब्राह्मणभोजन घाला, म्हणजे दगडावरती आपटला, तरी हा मरणार नाही. पण हाच रोगी २ दिवसांनी मेला. राहुरीचे मिशनरी वाख्यावर औषधे देतात. त्याने दहापैकी सात जण बरे होतात. पण हे लोक औषधच कटाक्षाने

टाळतात. औषधाने आपण ख्रिस्ती होऊ, असे त्यांना वाटते. याच गावात रात्रीच्या वेळी एक फकीर ओरडत असे. पण मरीच्या वायाने सांगितले की, तो माझा गाडीवान आहे व लोकांचा विश्वास बसला. हे लोक दगडाला किंवा घुबडालाही भूत समजतात. देवभोळेपणाची ही सीमा झाली आहे. खरा देव दुष्ट नसून दयाळू असतो. पण हे लोक आपल्या शेताच्या हद्दीतून मरीला दुसऱ्याच्या शेतात ढकलण्याचे उद्योग करतात. मरीचे दगड शिवेवर आले की, वाखा सुरू होतो. आम्हां ख्रिस्ती लोकांचा देव मात्र आमचे बरे पाहातो. भय, रोग आणि दुःख, यांस दूर पळवितो. परमेश्वर हाच आमचा देव आहे.

२६१२ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०२-२०३)

‘अज्ञान ख्रिस्ती’ पत्रात लिहितो की : ख्रिस्ती लोकांच्या वहिवाटीस शास्त्र हाच आधार आहे. मेंढपाळ येथू आणि भक्तजन यांची वर्तणूक पाहावी. उदा. प्रार्थनेच्या वेळी ख्रिस्ती लोकांचे आसन कसे असावे, हा प्रश्न ध्या. दरवेळी नव्या तऱ्हा दिसून येतात. कोणी जागीच बसतात, कोण पुढल्या बाकाच्या पाठ टेकणावरती डोकेच टेकतात. हे बरे आहे काय? प्रार्थना म्हणजे देवासमोर अर्जी घेऊन जाणे. मार्क, लूका, शलमोन, जकातदार, यांची रीत उभे राहून प्रार्थना करण्याची होती. मोशे हात पसरून प्रार्थना करी. दानीची व प्रेषिताची रीत अशी की, गुडघे टेकून प्रार्थना करावी. पायां पडावे. ही उदाहरणे शास्त्राचे आधार घेऊनच दिलेली आहेत. अशक्तांना उभे राहावत नाही, तर त्यांनी गुडघे टेकावे, तेही सहन होणार नसेल, तर इतके शांतपणाने खाली बसावे की, कापडाचादेखील आवाज होऊ देऊ नये.

२६१३ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०३-२०६)

‘लोकमित्र’ लिहितो की : मोहरमात हिंदूसुद्धा ताबुताची भक्ती करतात. महमद पैगंबराचे पणतू हसन व हुसेन यांना यजीद वा दुराचारी खलिफाने विश्वासघात करून मारले. हसनला त्याच्याच बायकोकडून विषपानाने मारले. हुसेनला लढाईत मारले. ही गोष्ट मोहरम ९ इसवी सन ६८० वर्षी घडली. सात्त्विक बंधुद्वयाचे स्मरण म्हणून मोहरम पाळला जातो. शिया लोक तर जास्तीत जास्त अश्रू गाळण्यात पुण्य मानतात. कुराणात यास आधार नाही. शिवाय पूजेचा निषेध करणाऱ्या या धर्मास ताबुताचा धूप, नैवेद्य, फुले व प्रसाद, या गोष्टी कशा चालतात? तैमूर बादशहा दरवर्षी करबिलाच्या यात्रेस जाई. त्याला दृष्टांत झाला की, हसन-हुसेनच्या कबरीची प्रतिमा करावी. पुढे मोगल राजवटीचा उत्कर्ष झाला, तसा हा सण वाढतच गेला. फकीर होणे, सोंगे घेणे, या चाली वाढतच गेल्या. हिंदू लोकसुद्धा मुजावराकडून खिचडी घेतात. यहुदी, पारसी, या उत्साहात सामील झाले. या दिवसांत धर्मावेश फार वाढतो. हटकून दांडगाई करणारे लोक असल्यामुळे खून-मारामाच्या होतात. मुंबईमधल्या पोलिसांना विशेष बंदोबस्त ठेवावा लागतो, आणि हुशारी ठेवावी लागते. नवस आणि पूजा हा देवाचा अपमान होय. अशा रीतीने वागण्यामध्ये काय हसिल आहे? हाच हजारो रुपयांचा खर्च विद्यावृद्धीस आणि सुधारणेस लावावा. लाजिरवाणी सोंगे घेऊन रस्त्यावरून हिंडण्यास कायद्याने बंदी असावी. म्हणजे ही धूम थांबेल.

२६१४ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०७-२०८)

अमेरिकेत सतत ६ दिवस लढाई चालून ४० हजार लोक मेले किंवा जखमी झाले. दक्षिणेचा सेनापती मेजर ली याने माघार घेतली आहे. त्याचे १५ हजार सैनिक कैद झाले. देन्मार्क व जर्मनी यांचा तंटा मिटत नाही, म्हणून युद्धाचा संभव वाढला. पोलंडचे बंड रूसियाने मोडले. परंतु

अलजिर्यातच बंड होणार. काबूलच्या अमिराने अफजलखानाशी युद्ध करून त्याचे २ हजार लोक मारले. ४ हजार तर कैदेत आहेत. चीनमध्ये इंग्रज सैनिकांनी बंडवाल्यांची कत्तल केली.

२६१५ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०७-२०८)

खानदेशातील शेती सुधारण्याकरिता मुंबईमध्ये मंडळ स्थापन झाले. चाळीसगावजवळ ३२०० एकर जमीन जंगलतोड करून साफ केली. कापणी व मळणी ही कामे यंत्रानेच होतील. नद्यांना बांध घालून तलावातून ५०० एकर जमीन भिजविली जाईल, कापूस, ऊस, नीळ, तंबाखू, या पिकांतून ४०० रु. नफा मिळेल. यासाठी ४॥ लाखांचे शेअर्स विकले जात आहेत.

२६१६ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०७-२०८)

नगर एथे एका मारवाडी मुलाचा डागिण्यावरून खून झाला. १३ वर्षे वयाच्या या मुलास एका तेल्याने मारले आणि १५ तोळे सोने पळविले. फौजदार करसेटजी नसरवानजी, तसेच नेटिव कमांडिंग बापूजी इस्त्राएल, यांनी शोध करून गुन्हेगार पकडला. आता तरी डागिण्याविषयी लोक सावध होतील काय? नाही तर समजावे की, ते आपल्या लेकरांचे वैरी आहेत.

२६१७ (२३ : १३, १ जुलै ६४, २०८)

वर्तमानपत्रकर्त्यास एकमेकांच्या पत्रांतून काही उतारे घ्यावे लागतात. पण ते कोटून घेतले, हे कबूल केले पाहिजे. काही वेळा नजरचुकीने ते राहून जाते. वर्तमानदीपिकेने १८ व २५ ज्यूनला आमचे कितीएक विषय घेतले. पण ते कबूल केले नाही. किंवा नंतरही ही चूक कबूल केली नाही.

‘हिंदु लोकांच्या अज्ञानाविषयी’ पत्र मिळाले. ते प्रसिद्ध करण्याविषयी विचार करद.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १४, मुंबई, १५ जुलै १८६४

२६१८ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २१०-२१४)

मि. व्हेट पुरंदर तालुक्यातील लोकांमध्ये हिंडून शुभवर्तमानाची घोषणा करीत होता. त्याने आपला जीव त्या लोकांसाठी खर्चिला. आपली जन्मभूमी स्कातलंद सोडून तो हजारो मैलावर आला. इकडील हवापाणी वेगळे होते, म्हणून त्यास हाल सोसावे लागले. त्याने गरिबांसाठीच कार्य केले. तिकडेही पाद्री होऊन त्यास उदरपोषण चालविता आले असते. परंतु प्रभूच्या कार्यासाठी तो इकडे आला. प्रभू येशू मृतातून उठला व परमेश्वराशी मिळाला. त्याचे शुभवर्तमान त्याचे शिष्य जगभर सांगत हिंडतात. न्यायाच्या दिवशी तुम्हांला ईश्वरासमोर जावे लागेल, म्हणून पापाचा पश्चात्ताप करून आधीच त्यास शरण जावे. रे. व्हेट म्हणतात की, खऱ्या भावाने व आत्म्याने देवाकडे फिरा. त्याने रोग्यांना औषध दिले. गरजवंतांना सतत मदत दिली. या गावात पटकीचा वाखा सुटल्यावर थरथर कापून अनेकजण पळाले. तेव्हा पुरंदर गडावरील मुक्काम सोडून तो सासवडमध्ये आला आणि त्याने अनेकांना औषध दिले. संकटात मदत केली. कारण जी मेंढपाळ संकटाच्या वेळी कोकरांना सोडतो. तो काही खरा मेंढपाळ नव्हे. त्याने ममतेने श्रम करून अनेकांस

वाचविले. शेवटी तो स्वतःच पटकीने मेला. स्वार्थसाधक लोक तुम्हांस सांगतील की, ख्रिस्ती धर्माकडे लक्ष देऊ नका. पण तुम्हांस सर्वशक्त तारणाराची गरज आहे. आणि तारणारा एकच आहे.

२६१८ अ (इंम : २०९-२१०)

२६१९ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २१४-२१५)

सोलापूरजवळ तुळजापूर गाव आहे. तेथे भवानी देवीचे मोठे देवालय आहे. तेथे शेकडो नवस फेडण्यास व बळी देण्यास जातात. रोगनिवारण व्हावे, म्हणून लोक यात्रेस जातात. यापेक्षा पंढरपूरची आख्या मोठी आहे. वर्षातून दोनदा वारकरी येतात आणि असा त्यांचा नेम बहुत वर्षे चालतो. एकदा एक वारकरी दंडवत घालीत पंढरपुरास चालला होता. तो चंद्रपुराहून, म्हणजे २२५ कोसांवरून दंडवत घालीत आला. रोज अर्धा कोस चाळून तो विश्रांती घेई. सारखे चालण्यामुळे तो व्याकूळ होई. हा त्याचा क्रम १५ महिने चालू होता. नदी ओलांडावी लागली, तर तितके अंतर मागे जाऊन तो दंडवत घाली. हा गृहस्थ उन्हात तळत, हिवात हिवत, पावसात भिजत आणि चिखलात भरत चालतच राहिला. पण पापक्षमा होईल, असे वाटत नाही. येशू म्हणतो, 'अहो कष्टकरी व ओझ्याने लादलेले, तुम्ही मजकडे या.' जगासाठी तो वधस्तंभी मेला. म्हणून त्यास शरण जावे.

२६१९ (इंम : २१४)

२६२० (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २१६-२१९)

मि. मंचरजी होरमसजी कामा यांनी जेंदाविस्ताचे जर्मन भाषेतून इंग्रजीत भाषांतर करविले. त्यात काही अयुक्तिक व पोरकट गोष्टी आहेत, असा अभिप्राय इंग्रजी पत्रांनी दिल्या. यावर पुणे पाठशाळेतील संस्कृतचे गुरू डा. हौग यांनी सांगितले की, अशाच गोष्टी मोशाच्या लेवी व गणनाग्रंथात आहेत. उदा. कालवडीच्या राखेने व पाण्याने शुद्धता होते. मग हिंदू पत्रकर्त्यांनी याचा फायदा घेऊन अशा पोर्गळ गोष्टी जाहीर करण्याचे ठरविले. मंचरजीने १ लक्ष रुपये खर्चून हा अनुवाद करविला. पण तो मुळातून वाचल्याशिवाय सांगणे कठीण आहे की कोणत्या गोष्टी योग्य. डा. हौग यांचेही मत स्पष्टपणे कळलेले नाही. ख्रिस्ती धर्मावर लिहिताना नेटिव पत्रकारांनी बरेच अपशब्द वापरले आहेत. हौगचे तर्क व त्याचे अनुमान काय आहे, ते आम्हांस माहीत नाही. हे गाथाभाषांतर तरी बरोबर आहे की नाही, ते पहावयास हवे. पारशांच्या धर्माविषयी नीट शोध झाला पाहिजे. तेही पंचमहाभूतांना देव मानतात. गोमूत्राने शुद्धी होते, असे त्यांस वाटते. एका पायात जोडा ठेवून धावलें, तर पाप लागते, असे मानतात. म्हणजे पारशी व ब्राह्मण धर्मात बरेच साम्य आहे. लोकांनी निःपक्षपातीपणाने विचार करावा. निरनिराळी तत्त्वे वाचून तुलना करा. एरव्ही प्रत्येकजण म्हणतो की, आमच्या धर्मापुढे बाकीचे धर्म रद्द आहेत. सगळी भाषांतरे नीट वाचल्यावर सगळा संदेह दूर होईल. खऱ्यास कोठेही मरण नाही.

२६२१ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २१९-२२१)

फ. य. लिहितात की : नाशिकजवळ अंजनीचे डोंगर आहेत. या उंच डोंगरांवर फिरू झाडी, भयानक दरेखोरे व तुटलेले कडेही आहेत. करवंदांच्या जाळ्यांनी व कारव्यांच्या बानांनी ते जास्त भयंकर वाटते. निबिड झाडीत हिंस्र पशू हिंडत असतात. शिखरावरती अंजनीदेवीचे देऊळ आहे.

साहेबलोकांनी डोंगराच्या सपाटीवरती बंगले बांधले आहेत. एकदा आम्ही या सपाटीवरून ६ मैल चालत गेलो. पण रात्रीच्या वेळी ते डोंगर जास्तच भयानक वाटू लागले. एक तासभर चालूनही वाट सापडेना. शेवटी ईश्वराची प्रार्थना केली. वाघाच्या भयाने झाडांच्या फांद्यांवर बसून राहिली. काही वेळाने चंद्रोदय होऊन सुंदर चांदणे पडले. मग आम्ही हळूहळू वाट चालत परत आलो. घरी पोहोचण्यास रात्रीचे दोन वाजले. आम्हांस पाहावयास घरची मंडळी निघाली होती. त्यांना इकडे वहिवाटलेल्या कोळी लोकांनी सुखरूप घरी पोहोचविले होते. यावरून माझ्या मनात आले की, संकटसमयी मनुष्य ईश्वराची आठवण करतो, तशी नेहमी करील तर किती बरे चांगले होईल!

२६२२ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२१-२२३)

मृच्छकटिक नाटकावरून ज्ञानोदय आणि वृत्तवैभव यांचा मर्यादशील व संभावितपणे वाद चालत होता. पण ज्ञानप्रकाशाने थोडे रागावूनच या विषयावर लिहिले आहे. त्यास उत्तर देताना वृत्तवैभवकार लिहितात की : ज्ञानप्रकाशाचा पक्ष दुर्बल आहे. कारण तो बीभत्सपणाचे समर्थन करतो. मोरोपंताच्याही काही बीभत्स आर्या गाळाव्या लागल्या. लार्ड लारेन्स हे लाहोरचे गवर्नर असताना कलावंतिणीस रस्त्याने फिरू देत नसत. गायकवाडानेही त्यांचा नाच बंद केला. परशुरामतात्या उत्तम भाषांतरकार असले, तरी कलावंतिणीच्या पोरीचे आख्यान मुलांना वाचू द्यावे की नाही, हा प्रश्न राहातोच. भाषेच्या सौंदर्याची लटकती सबब सांगून मूळ मुद्दा टाळण्यात अर्थ नाही. या नाटकातील अनेक वाक्ये बीभत्स आहेत. ती वाक्ये मुलांच्या मनात भरली, तर त्याचा परिणाम वाईट होईल. जी गोष्ट चारचौघांत बोलण्याला शरम वाटते, ती बीभत्स होय. अर्थात हे चौघे जर नट-भाट-साजिंदे असले, तर गोष्टच निराळी. हरेक ग्रंथात स्त्रियांच्या गोष्टी असल्या, तरी कलावंतीण व साध्वी स्त्री यांत फार अंतर आहे. वाचण्याच्या ग्रंथात नीतीचा विचार करावाच लागतो. जेवण किंवा जोडे घालणे, यात कोणी जातीचा विचार करणार नाही. मूर्ख किंवा नरपशूच ग्रंथातील बीभत्सपणाकडे डोळे झाक करील. हा वाद पाद्री लोकांनी काढला, तरी 'बालादपि सुभाषितं ग्राह्यम्' या न्यायाने त्यातले तथ्य ज्ञानप्रकाशाने लक्षात घ्यावे.

२६२३ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

धुळ्याचे प्रिन्सिपल सदर अमीन जनार्दन वासुदेव यांना हायकोर्टाचे आक्तिंग जज् नेमले. एवढी मोठी जागा नेटिवास कधी मिळाली नव्हती.

२६२४ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

मुंबईच्या दक्षिणेकडे ब्याक बे नावाचे आखात आहे. ते सरकार भरून काढणार व त्यातून १५०० एकर जमीन तयार होईल. तेथे लोखंडी रस्ता व सरकारी इमारती तयार करणार आहेत.

२६२५ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

वांद्रा गावी फिरंग्यांच्या देवळात बिबी मेरीची मूर्ती आहे. या देवीस नवस केल्यामुळे सर जमशेदजी बाटलीवाल्याच्या पत्नीस मुलगा झाला. युरोपियन मूर्तिपूजा व नेटिवांची मूर्तिपूजा यांची अशी गट्टी जमते.

२६२६ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

दाक्टर लिव्हिंग्स्टन हे आफ्रिका खंडाचे संशोधन करीत असून ते सध्या मुंबईत आहेत. त्यांनी पुण्यास जाऊन गवर्णरांची भेट घेतली.

२६२७ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

धारला एक माळ्याची स्त्री सती जाणार होती. पवारसरकारने या स्त्रीला फौजदाराकडून युक्तीने प्रतिबंध केला.

२६२८ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

फत्तेपूरचे जज टक्करसाहेब यांना ठार मारणाऱ्या सैयद महंमद याला फाशीची सजा मिळाली.

२६२९ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२३-२२४)

अबादास महाजन नावाच्या गृहस्थाने तक्रार केली आहे की : एक ब्राह्मण मुलगी दुर्गा हिचा गैरसमजुतीने पुनर्विवाह झाला. ही मुलगी नारायणभट महाबळेश्वरकरांची असून तिचा नवरा मुंबईत जिवंत आहे. तरी बडोद्याच्या चिमणराव जामदार या ७० वर्षांच्या वृद्धाबरोबर विवाह झाला. या प्रकाराची चौकशी करण्यासाठी सभा झाली. विवाह लावणारे ब्राह्मण म्हणतात की, आम्हांस पूर्वीची काहीच माहिती नाही. तेव्हा असा ठराव झाला की, तिची आईबाप, दुसरा नवरा, यांजबरोबर गंध, अक्षता व भोजन करू नये.

२६३० (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२४)

नागपूरमध्ये यंदा शिमग्याची मोठी धूम व पराकाष्ठा झाली. असे पूर्वी कधी झाले नव्हते. देशावर जसा नाथूरामाचा नग्न पुतळा करतात, तसा करून प्रमुख रस्त्यांतून मिरविला. त्याच्या भोवताली स्त्रियांची व मुलांची मोठी गर्दी झाली. इकडल्याप्रमाणे स्त्रियांनी व लहान मुलींनी अचकट विचकट फाका घालून निर्लज्ज हावभावही केले. पुरुषांची मनस्वी विटंबना केली. असल्या भ्रष्ट चालीवर धर्माचे गोंडस पांघरूण आहे. म्हणून सरकारने पीनल कोडातील सवलती रद्द केल्या पाहिजेत. आमच्या 'देशाभिमानी' हिंदू पत्रकर्त्यांनीही असल्या बीभत्स गोष्टींचा निषेध करावयास हवा.

२६३१ (२३ : १४, १५ जुलै ६४, २२४)

एक युरोपियन साहेब दक्षिण आफ्रिकेच्या नटाळ विभागात कोळशाच्या खाणींचा शोध घेत आहे. समुद्रकिनाऱ्यापासून ३॥ कोसांवर पुष्कळ कोळसा सापडेल, असा त्यांचा शोध आहे. तेथे कारखाना व रेल्वे असावी, असे त्याने विलायत सरकारास कळविले आहे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १५, मुंबई, १ ऑगस्ट १८६४

२६३२ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २२७-२३१)

इंग्लंडमधील ख्रिस्ती मित्रमंडळाचे व क्लेकर मताचे तीन युरोपियन हिंदुस्थानात आले. १५ महिने हिंडून त्यांनी सगळ्या मिशनची पहाणी केली. आपल्या अहवालात ते लिहितात की : या विस्तीर्ण देशाच्या कल्याणाकरिता आमच्या हातून काही कामगिरी झाली पाहिजे. आम्ही एवढ्या मोठ्या

प्रवासात सुखरूप राहिलो, म्हणून देवाचे उपकार मानितो, आमच्यावर प्रीति दाखविल्याबद्दल नेटिवांचे आभार मानतो. मिशनर्यांच्या प्रयत्नांमुळे देवस्थानांचे महत्त्व कमी झाले. मूर्तीस अर्पणे कमी होतात, यात्रा कमी भरतात. आमच्या देशबांधवांनी सत्याचा प्रसार केला. जुलूमकारक ज्ञातिभेदावरही ते उपाय शोधतात. हजारो वर्षांच्या भ्रष्टकारक व नाशकारक चालीतून सोडवणूक करतात. ते पहिल्याने शेतात काम करतात. म्हणून ते आनंद व मुगुट असे आहेत. मिशनाच्या शाळेतून विद्यार्थ्यांचा आत्मिक विकास होतो. इंग्लिश भाषेत अभ्यास करून त्यांनी ज्ञान वाढविले, तर त्यास नीति व धर्म यांसंबंधी जास्त फायदा होईल. गावढ्या गावात जास्त विद्या देण्यात हासिल नाही. बुद्धिमान विद्यार्थी निवडून त्यांना जास्त शिक्षण दिले पाहिजे. वजनदार राजेलोकही शाळा घालून त्यांत पवित्र शास्त्र शिकवितात. ही आनंदाची गोष्ट आहे. अनेक परदेशी व देशी स्त्रियाही धर्मप्रसाराचे काम करतात. ही कौतुकाची बाब आहे. ज्यांनी नातेवाईकांचा पाठलाग सोसला, ते धन्य आहेत. सैतानाच्या मोहाने कोणी बहकला असेल, तर त्यास सावध करा.

२६३२ अ (इंम : २२५—२२७)

२६३३ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३२—२३४)

माजी गवरनर जेनरल एल्मीन यांच्या अंतकाळाची हकीगत प्रसिद्ध झाली आहे. त्यांच्या पत्नीने त्यांच्या परवानगीने कबरीसाठी जागा निवडली, पंजाबात धरमशाला या ठिकाणी असणारी जागा निवांत आहे. वर हिमाच्छादित डोंगर व खाली मैदाने दिसतात. धर्मपुस्तकातील निवडक अध्याय ते पुनःपुन्हा वाचण्यास सांगत. बंगल्याच्या पडवीमध्ये बसून ते सृष्टिसौंदर्य पहात. ईश्वराचे सामर्थ्य व चांगुलपण पाहून त्यांना सानंदाश्वर्य वाटे. रोगाचे दुःख दुःसह झाले, तर ते स्वतः प्रार्थना करीत. रे. दा. च्यामर्सकडून त्यांनी उपदेश ऐकला. त्यांचे समर्पक शास्त्रवाचन चाले. प्रार्थना आणि पश्चात्तापाची गाणी म्हणून प्रभूला आकाशात भेटण्यास ते उत्सुक झाले होते. प्राणसंकटाच्या प्रसंगीही त्यांचा विश्वास दृढ होता. आपल्या परलोकवासी मुलीची तसबीर पाहून ते म्हणत की, 'दिव्य लोकी स्वर्गीय दूतांची योग्यता पावलेल्या माझ्या बाळास मी लवकरच भेटेन'. २० नोव्हेंबर १८६३ रोजी ते मृत्यू पावले.

२६३३ अ (इंम : २३१—२३२)

२६३४ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३४—२३५)

महाराष्ट्रात विठोबाची देवळे जागोजाग आढळतात. त्याप्रमाणे बंगाल्यात पुरीच्या जगन्नाथाची ठाणी गावोगाव असून वर्षामधून एकदा तरी जत्रा भरवून रथ मिरवितात. यंदा ६ जुलै रोजी अशी रथजत्रा भरली, तेव्हा मोठाच अनर्थ झाला. बलाढ्य माणसाच्यादेखील अंगावर रोमांच उभे राहतील, असा अपघात दिसला. रस्त्यावर हजारो लोक जमले. चहूकडून गर्दीचा एकच रट्टा लागला. शृंगारलेला देवाचा रथ ओढण्याची वेळ झाली, तेव्हा रथामधील ब्राह्मण रथ ओढणारांना नेट करू लागले. एक वर्षभर एकाच जागी असलेला रथ मातीत गाडला गेल्यामुळे लवकर हलत नव्हता. लोकांनी खूप प्रयत्न केल्यावर तो थोडा पुढे सरकला. थोड्या वेळाने जागेवर खुटला. लोकांनी रथाच्या खाली पाहिले, तर एक म्हातारी रथाखाली येऊन तिचा चेंदामेंदा झाला होता. पलीकडच्या चाकाखाली आणखी एक जखमी मनुष्य आढळला. तिसऱ्या चाकाखाली मेलेला मनुष्य तर ओळखूही येत नव्हता. त्या तिघांना उचलून लोकांनी रथ पुन्हा चालू केला. या राक्षसी

रथाच्या नुसत्या धक्क्याने १२-१६ जण खाली पडले. आणखी लोक मेले नाहीत, हेच आश्चर्य आहे. सरकारने अशा रथयात्रा कायद्याने बंद कराव्यात. म्हणजे मनुष्यांचा घात होणार नाही.

२६३५ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३५-९३६)

एतद्देशी राजे व दुसरे बडे लोक यांना सरकारकडून किती तोफांची सलामी मिळावी, याबाबत सरकारने ठराव केला आहे. महाराजा दलीपसिंह, बडोदा, हैद्राबाद, म्हैसूर, नेपाळ, येथील राजे, यांना २१ तोफा; तर शिंदे, होळकर, मुर्शदाबादेचा नवाब, यांचेसाठी १९ तोफा; दिवाण सालारजंग, कोचीन, जयपूर, कोल्हापूर, भरतपूर, येथील राजे, टाकचे नवाब, यांना १७ तोफा, धोलपूर-अलवरचे राजे, भोपाळची बेगम, यांचेसाठी १५ तोफा; कोटा, कुचबिहार, जावरा, यांच्यासाठी तेरा तोफा; रतलाम, फरीदकोट, छत्रपूर, या राजांसाठी ११ तोफा; एदनच्या नेटिव अधिकाऱ्यांसाठी ९ किंवा १२ तोफा; अलिपूर, सावंतवाडी या राजांसाठी ९, कमानूर व खालूर सत्ताधीशांसाठी सात तोफा झाडाव्यात. असा आदेश आहे.

२६३६ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३६-२३८)

वि. का. दे. पाचेगावकर लिहितात की : सोलापूरजवळ कुंभारी गावी ६ एप्रिलला यात्रा भरली. ही पद्धती नुकतीच सुरू झाली. म्हणजे ज्यांच्या डोळ्यांदेखत ही देवाची यात्रा सुरू झाली, ते लोक देवीपेक्षा वयाने वडील ठरतात. पूर्वी जवळच्या गावी यात्रा भरे. परंतु तेथील लोक कुंभारीकरांचा मान राखीनात, म्हणून गेली काही वर्षे येथे यात्रा भरते. परमेश्वर अनादि आहे, याची लोकांना जाणीवही नाही. इथला देवीभक्त प्रत्येक माणसाला राख लावण्यास देतो. पूर्वीचा देवीभक्त तर 'वांझ स्त्रियांना मुले देणारा' म्हणून कीर्ती होऊन अनेक स्त्रिया तेथे येत असत. हे महाराजही रंग खेळत. ही गुणगुण वाढल्यावर तो देवीभक्त बडतर्फ करण्यात आला. यात्रेच्या आधी प्रत्येक गावकऱ्याकडून वर्गणी जमविली. पण कुलकर्णी इतका हुशार की, त्याने या पैशांतून मुलाचे लग्न उरकले. बिचारे कुणबी स्वराज्याच्या काळापासून दडपलेलेच आहेत. इंग्रजांच्या राज्यात त्यांना सुखाचे दिवस आले. जाडेभरडे कपडे घालण्याऐवजी ते यंत्री वस्त्रे लेऊ लागले. जेथे मूर्तिपूजा आहे, तेथे गैरप्रकार होतातच. चोऱ्या लबाड्या, -रांडबाजी चालतात. स्नानसंध्या व टिळेमाळा कोणालाही पवित्र करू शकत नाहीत. अंतःकरण शुद्ध असेल, तरच देव भेटतो.

२६३७ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

महाराजा दलीपसिंह यांनी मिसरमधील एका शिक्षिकेशी विवाह केला. लग्नसमारंभ अगदी साध्या रीतीने झाला. नौरीने विवाहाची शपथ अरबी भाषेतून घेतली.

२६३८ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

दक्षिण अमेरिकेच्या अलाबामा या आगबोटीने लुटारूंचा क्रम धरून उत्तरेची तारवे लुटली व लक्षावधी रुपयांचे नुकसान केले. अमेरिकन गलबतांनी तिचा पाठलाग करून पूर्ण नाश केला.

२६३९ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

लार्ड एल्गिनच्या पदार्थसंग्रहालयात अनेक चमत्कारिक आणि टुमदार पदार्थ होते. चिनी तत्त्वज्ञानी कन्फूशस याची कवटी सोनेरी कोंदणात जडविलेली होती. ती ३२७० रुपयांस विकली गेली.

२६४० (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

परवाच्या आषाढी यात्रेत पंढरपुरी महामारीने पुष्कळ मनुष्ये मेली. यात्रा बंद झाली, तरच हा मनुष्यसंहार थांबेल.

२६४१ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

गेल्या वर्षीपासून उत्तरेकडे टोळांचा उपद्रव वाढत आहे. पेठ संस्थानात मनखंड गावी नदीच्या दरडीतून ते घुसले. मनगटाएवढे जाड असून त्यांचा रंग लाल आहे. तयार पिकांचा नाश करून ही टोळधाड सुरगणकडे वळली आहे.

२६४२ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २३८-२४०)

दातांची सतत निगा राखणे फारच आवश्यक आहे. त्यांची अनिघा झाली, तर त्यांवर किडे व वनस्पती वाढतात. एका डाक्टरने अशी पहाणी केली, तेव्हा कित्येकांच्या दातांवर शेवाळ वाढलेले दिसले. दररोज ४ वेळा दात घासले, तरच हे किडे व वनस्पती नाहीशा होतात. तंबाखूचा रस किंवा धूर यामुळे हे किडे मरतात, ही चुकीची समजूत आहे. दात मिठाने घासा. विलायती साबणाने धुवा.

२६४३ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २४०)

रुसमध्ये एका पंजाबी ब्राह्मणाचे कुटुंब राहात असे. त्यातील एकजण परत आला. पण तिकडचा मालक मरण पावला. तेव्हा त्याची मालमत्ता रशियन सरकारने जप्त केली आणि ही बातमी दुसऱ्या मालकास कळवावी, म्हणून ब्रिटिश सरकारकडेच निरोप केला. रुस सरकारचा न्याय कसा आहे, पहा.

२६४४ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २४०)

मर्डकसाहेबाच्या वार्षिक ग्रंथाचे परीक्षण करताना वृत्तवैभवाने म्हटले आहे की : ब्राह्मणधर्म सर्व जठराग्नीच्या स्वाधीन आहे. संकट आले की, अनुष्ठान करून ब्राह्मणांना जेवू घालावे. प्रायश्चित्तासही अन्नशांती हवी. कार्य, प्रयोजन, उत्साह, या समारंभाना भोजन हवेच. तात्पर्य काय, आमचा धर्म जठराग्नीच्या आधीन आहे.

२६४५ (२३ : १५, १ ऑगस्ट ६४, २४०)

लेडी कॅनिंग यांना राणीसरकार आणि ईस्ट इंडिया कंपनी यांच्याकडून दरसाल २० हजार रुपये पेन्शन मिळणार आहे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १६, मुंबई, १५ ऑगस्ट १८६४

२६४६ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २४२-२४४)

ख्रिस्ती धर्माचे अनुसरण करणाऱ्या लोकांची लग्ने या देशात होण्याविषयी नवीन सरकारी कायदा १ ज्युलैपासून अंमलात आला. त्यात ख्रिस्ती उपदेशकांना लग्न लावण्याचे लेसेन्स देण्याची तरतूद

आहे. १८५२ च्या कायद्याप्रमाणेच हे लैसेन्स असेल. पण आता रजिस्त्रारची आवश्यकता नाही. फक्त दोन साक्षीदार हजर असावेत. नवरानवरी २१ वर्षांपेक्षा कमी वयाची असतील, तर विवाहाच्या अगोदर १४ दिवस विवाहाची जाहीर सूचना द्यावी लागेल. जर २१ पेक्षा वय ज्यास्त असेल, तर अशा सूचनेची गरज नाही. विवाहाची नोंदणीबुकात नोंद करून उपदेशकाने एक नकल स्वतःजवळ ठेवावी. पुरुषाचे वय निदान १६, तर स्त्रीचे १३ किंवा त्यापेक्षा जास्त असावे. ती दोघे कायद्याने मना केलेल्या जातीची नसावीत. त्याची बायको किंवा तिचा पूर्वीचा नवरा जिवंत नसावा. विवाहाची शपथ घेताना दोन साक्षीदार असावेतच. विवाह सकाळी ६ ते सायंकाळी ७ या वेळातच झाला पाहिजे. अशाही अटी आहेत. वधूवर प्रौढ असल्यामुळे पालकांच्या संमतीची गरज नाही. हा कायदा केल्यामुळे कायदेमंडळाचे ख्रिस्ती लोकांवर फार उपकार झाले. या मंडळीने सुलभ सूटपत्राचाही कायदा करावा. कारण एखादा माणूस ख्रिस्ती झाला, तर त्याच्या पूर्वीच्या स्त्रिया त्याजबरोबर येत नाहीत. यासाठी घटस्फोटाचा कायदा हवा.

२६४६ अ (इंम : २४१-२४२)

२६४७ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २४६-२५०)

ओडिसा मिशनात ३३ वर्षे उपदेशकाचे काम करणारा रामचंद्र याचक मृत्यू पावला. त्याचे वडील मराठा असून कटकचे किल्लेदार होते. हा किल्ला मराठ्यांच्या हातून इंग्रजांनी घेतला, तेव्हा शिपायांनी १८१४ मध्ये एका सतीस वाचविले होते. लहानपणी रामचंद्राची पूजेवर फार निष्ठा होती. सुंदर दास या गृहस्थाकडे त्याने पवित्र शास्त्र वाचले. आपण फार पापी आहोत, पापस्वपी रोगाचा उपाय म्हणजे खांबी गेलेला ख्रिस्त होय, हे त्यास पटले. त्याच्या नातेवाईकांनी त्याचा जो छळ केला, तो मांस व रक्त यांना सोसत नव्हता, तरी त्याने धर्म बदलला. नातलग्यांच्या विनवण्या, रडणे, धमक्या, यांना त्याने महत्त्व दिले नाही. लेसीसाहेबाकडून उपदेश मिळाल्यावर लवकरच तो उपदेशक झाला. त्याचा उपदेश स्पष्ट, प्रीतियुक्त व मनास भिनेल असा असे. त्याचा उपदेश रसभरित, बोधकारक व आस्थेवाईक असे. तो वचनांना बळकट धरणारा होता. उत्कृष्ट दाखल्यामुळेच तो उपदेश मनात बिंबे. आजारी पडल्यावर तो म्हणे की : माझा एक डोळा खांबावर, तर एक आकाशात आहे. आपण निरुपयोगी चाकर असून असंख्य पापे केली. पण येशूच्या रक्ताचा एक थेंब आपले पाप धुऊ शकेल. त्याच्या उपदेशाने त्याच्या कुटुंबातील २१ माणसे ख्रिस्ती झाली. त्याने निष्ठेने प्रभूचा गौरव केला आणि सन्मान केला.

२६४७ अ (इंम : २४५-२४६)

२६४८ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट १४, २५०-२५४)

‘नगरकर’ पत्रात लिहितात की : ‘बालविवाहजनित लाभालाभ’ या अगत्याच्या विषयावर नगरमधील ज्ञानेच्छु सभेत वाद झाला. बहुसंख्य वक्ते बालविवाहास विरोधी होते. पण अध्यक्ष रा. अ. दुगल यांनी समारोपात कृष्णपक्ष धरला. मोठेपणी लग्न केल्यामुळे बायकांना मोठा लागत नाही. पुरुष दुर्गुणी होतात. सगळ्यांच्या स्त्रिया काही बालविधवा होत नाहीत. एखादी झालीच, तर तो ईश्वरी संकेत समजून पुनर्विवाह करू नये. अशी मते प्रतिपादन करून त्यांनी सर्वांना धक्का दिला. ते सुशिक्षित असून ‘जागतीजोत’ हे पुस्तक त्यांनी लिहिले. ते सुधारणेस अनुकूल आहेत, असा एक समज होता. पण म्हणतात की : प्रौढपणी लग्न पशुशील आहे. मुलीस ऋतुप्राप्ती

झाल्यावर विवाह झाला, तर आधी प्रायश्चित्त दिले पाहिजे. या बोलण्याने भिक्षुकपक्षास मात्र स्फुरण आले. कारण अध्यक्षाचे मत, हेच सभेचे मत मानतात. अभ्यासपूर्ण व्याख्यानाऐवजी सभा मात्र वितंडवादाची झाली. अध्यक्षांनी विषयांतर करून रीत मोडली. धर्मप्रकरणी वाद केला. त्यांचे भाषण ग्रामण्याच्या सभेमध्येच शोभले असते. रे. विष्णु भास्कर काही बोलू लागताच डोळे फाडून व दरडावून त्यांना अध्यक्षांनी गप्प बसविले. अध्यक्षांचे वागणे असभ्यपणाचे होते. जे विद्येने सुधारले, त्यांना धैर्य नाही आणि ज्यांना धैर्य आहे, ते सुधारले नाहीत. म्हणून आमचे भवितव्य कठीण आहे. सभा म्हणजे काही स्वसत्तात्मक मोगली राज्य नव्हे, तर पार्लमेंट किंवा कान्ग्रेसप्रमाणे सभेचे कामकाज चालावे.

२६४९ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

अमेरिकेत बंडखोर सेनेची सरशी होत आहे. त्यांनी वाशिंग्टनपर्यंत मुसंडी मारली. पण विशेष उपद्रव केला नाही, अशी खबर आहे. देन्मार्क व जर्मनी यांची लढाई थोडा काळ तहकूब झाली आहे, असे दिसते.

२६५० (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

तुर्कस्थानात स्तांबूल येथे रे. विल्यम् व फांदर याजकडून दोघा मुस्लिमांनी बाप्तिस्मा घेतला. त्यामुळे मोठी खळबळ उडाली.

२६५१ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

महाराजा दुलीपसिंघाची आई चंदाकंवर हिची प्रेतक्रिया नाशिकला झाली. चंदनाची चिता रचली होती. सुगंधी द्रव्ये, मसाले, भारी वस्ने व सोन्याचे अलंकार, यांसह अग्नी देण्यात आला. दानदक्षिणाही मोठ्या प्रमाणावर दिली गेली.

२६५२ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

पेशवाईमध्ये साडेतीन शहाणे होते. सध्याचे साडेतीन शहाणे आम्ही सुचवितो : १ त्रावणकोरचे दिवाण माधवराव, १ शिंद्यांचे दिवाण दिनकरराव, १ निजामाचा दिवाण सालारजंग आणि अर्धा शहाणा शिवदीननाथ पंडित राणे, जयपूर. यांपैकी माधवराव व नाथपंडित इंग्रजीत निपुण आहेत.

२६५३ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

पंडित शिवदीननाथ यांचा मृत्यू झाला, अशी खबर आली. हे गृहस्थ अत्यंत विद्वान असून महाराजांचे शिक्षक, न्यायाधीश, शेवटी दिवाण, अशा मोठ्या जागांवर त्यांनी चांगले काम केले. १८५७ मध्ये ते इंग्रजांच्या बाजूस राहिले, म्हणून लार्ड कानिंग यांनी प्रसिद्धपणे त्यांचे आभार मानले. तारायंत्र व वैद्यशाळा अशी अनेक लोकोपयोगी कामे त्यांनी केली.

२६५४ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-१५६)

जयपूरचे महाराजही वारले, अशी वंदता आहे.

२६५५ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)

गेल्या वर्षी ले. गवरनरानी सूचना केल्यामुळे पंजाबात मुलींच्या ९० शाळा सुरू झाल्या. त्यात २३०० मुली शिकतात. सरकारी पगार न घेता शिक्षकांनी १० शाळा चालविल्या. त्यांत १२५ मुली आहेत. आमचे हॉवर्डसाहेब मात्र स्त्रीशिक्षणाच्या विरुद्ध आहेत.

२६५६ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
दाकतर लिविंग्स्टन विलायतेस परत गेले.

२६५७ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
बंगलोरच्या एका टपाल-शिपायाने बटवड्यातून २७०० रुपये चोरले, म्हणून त्यास दहा वर्षांची सक्त कैद व २७०० रु, दंड झाला.

२६५८ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
अयोध्येत भुजा नावाचा माणूस दीर्घ आजारास कंटाळला, तेव्हा त्याच्या मित्रांनी त्यास दोरीने बांधून गंगा नदीत बुडवून मारले. यात त्याची बायकोही सामील होती. या सर्वांवरती पोलिसांनी खटला दाखल केला.

२६५९ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
कामा घराण्यातले पारशी फिलादेल्फियात दुकाने सुरू करणार.

२६६० (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
नागपूरच्या तैम्समध्ये बातमी आली की, चिंदवाड्यातील प्रतापगडाचा डोंगर एकाएकी नाहीसा होऊन त्याच्या जागेवर मोठे सरोवर उत्पन्न झाले. हा अद्भुत चमत्कार म्हणजे ज्वालामुखीचा परिणाम असावा. लोक आश्चर्यचकित होऊन नाना कल्पना मात्र करीत आहेत.

२६६१ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५४-२५६)
(१८६३ मध्ये मुंबई इलाख्यात २ लाख ६८ हजार मुलांना देवी काढण्यात अमात्या.

२६६२ (२३ : १६, १५ ऑगस्ट ६४, २५६)
शा. मो. ज्ञानोदय वाचणार यांनी असे विचारले की : १ ज्यूनच्या अंकात ज्ञानोदयाने छापले होते की, पृथ्वीवर १२०० धर्म आहेत. ते कोणते? यास उत्तर असे की, त्यांची यादी आमच्या पहाण्यात आल्यावर सांगता येईल.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६४

२६६३ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २५७-२६०)
ज. बारसे लिहितात की : हिंदूंच्या दैवतांची व पिरांचीही नावे विलक्षणिक आहेत. उदा. कोटेश्वर, पाटेश्वर, हे महादेव; मांडरदेव, सिरोबा, ताटोबा, मल्लिबाबा हे देव; म्हसाई, टेंबराई, तागाई,

खोकडाई, ही देवींची नावे; हे पाहिल्यावर नवल वाटते. समनामीर, चिंध्यापीर, घोडंघरकेदार ही पिरांची नावे आहेत. हिंदूंचे देव ३३ कोटीच काय, ६६ कोटी असावेत. म्हणून खरा देव ओळखावा. यावर फ. य. यांचेही गमतीदार पत्र आहे. त्यांना झाडाजवळ एक माणूस घुमताना दिसला. तो म्हणाला, 'माझ्या अंगात आगगाडी देवी आली'. आणि तो काही खोटे बोलत नव्हता. हा भाबडा १०-१२ मनुष्यांची साखळी करून त्यांना आगगाडीच्या डब्याप्रमाणे घेऊन गेला. आता या मूर्खपणास काय म्हणावे? असला प्रकार कधीच पाहिलेला नव्हता. मूर्खपणासही सीमा असावी ना? प्रभू असल्या भाबड्यांवर कृपा करो.

२६६३ अ (इंम : २५७)

२६६४ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २६०-२६२)

'मद्यपानद्वेष्टा' लिहितो की : नगरचे कलेक्टर मि, डायली यांनी लोककल्याणाकडे विशेष लक्ष पुरविले. दिवसांनुदिवस दारूची दुकाने वाढत आहेत. नव्या दुकानांसाठी वारंवार अर्ज्या येत असतात. कलेक्टरसाहेबांनी याचा बंदोबस्त करण्याचे मनावर घेऊन परवाना १० रुपयावरून ५० वर नेला. नवे परवाने दिले नाहीत. फिरकोळ विक्रीवर बंदी घातली. तरी चोरून हा प्रकार चालतोच. आमचे कलेक्टरसाहेब लक्ष देतील, तर निग्मी दुकाने कमी होतील. अवसेपुनवेस रस्त्याने होणारी धुमाळी व तंटेबखेडे थांबतील. गरिबांच्या कुटुंबात अन्न-वस्त्र-पैसा यांना बरकत येईल. यावर ज्ञानोदयकर्ता लिहितात की : मद्यपानाचे वेड सर्वच धर्मीयांमध्ये वाढते आहे. ब्राह्मणही पितात. सुधारलेले विद्यावान् लोकसुद्धा ही बिघडणुकीची मात्रा घेतात. जुगाराप्रमाणे मद्यपानबंदीचाही कायदा हवा. मद्यरूपी मनुष्यहिंसकाचा नाश करावा.

२६६४ अ (इंम : २६०)

२६६५ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २६२-२६४)

सावकाना हा करेन उपदेशक लिहितो की : प्रियकर भावानो, तुम्हांवर पवित्र आत्म्याचा भरपूर आशीर्वाद आहे. अमेरिकेहून गोरे उपदेशक येऊ लागल्यानंतर आपण अंधारातून प्रकाशात आली. पूर्वी आपणांवर दाप, दडप व जुलूम होई. सध्या जरी लढाईमुळे पोटखर्चीखेरीज इतर खर्च बंद झाले असले, तरी त्यांच्यामुळेच या देशात उजेडलेल्या पहाटतार्याचा शुभ्रप्रकाश पडला. आपल्यावर आता कोणालाही जुलूम करवणार नाही, कुणीही खारून टाकवणार नाही. पवित्र शास्त्राचा भरपूर प्रकाश पडतो आहे. आपल्यासाठी पुस्तके करून सूर्याचा प्रकाशच त्यांनी आपणांसाठी अंथरून ठेवला आहे. पूर्वी आपण अगत्याच्या गोष्टीही बोलू शकत नव्हती. धैर्य नसल्यामुळे एकांतात कुचकुच करीत होतो. देशांतरीचे वर्तमान तर कळतसुद्धा नव्हते. पहाटतारा वृत्तपत्राने आपणांस जागे केले. आपल्या वाडवडिलांनी ज्या देशांची नावेसुद्धा ऐकिली नव्हती, त्यांचे वर्तमान आता आपण जाणतो. अहो प्रियांनो, ही वृत्तपत्रे नीट वाचा. आळसात किंवा चुकत माकत वाचू नका. विचार करा आणि प्रार्थना करा. नाहीतर मागील अज्ञानाची फेरी पुन्हा येण्याची भीती कायम राहिल. ईश्वरावर भरवसा ठेवा. नाहीतर पूर्वीपेक्षा अंधार तुम्हांस व्यापील. प्रभूच्या येण्याचा दिवस जवळ येत आहे.

२६६६ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २६५)

दि. ७ आगष्टला कलकत्त्यात निरंजन मुकरजी या हिंदू तरुणाने ख्रिस्ती धर्म स्वीकारला. त्याच्या घराण्याचा इतिहास फार मनोरंजक आहे. त्याच्या आज्याने ६० बायका केल्या होत्या. पणज्याने १६०. यांपैकी ८-९ वर्षांच्या ११ मुलींशी त्याने एकाच दिवशी लग्न लावले. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याच्या ११ बायका सती गेल्या. १०० वर्षांपूर्वीचा हिंदू धर्म असा होता.

२६६६ अ (इंम २६५)

२६६७ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २६६-२६८)

पेशावर एथे रे. इसदीर लेवेंथाल् मारले गेले, हे वाचकांस माहीत आहेच. तरुणपणी ते अमेरिकेच्या प्रिन्स्टन शहरात जडावाचे दागिने व कागद विकण्याचा उदीम करीत. हा यहुदी तरुण मोठा बुद्धिमान होता. तो ठेंगणा कमतनुक दिसे. पण श्रम व व्यासंग यांत कोणाला हार गेला नसता. तो दृढनिश्चयी व जलद स्वभावाचा होता. पोलंडमध्ये स्वातंत्र्यचळवळीत भाग घेतल्यामुळे तो पळून अमेरिकेस गेला. त्याने प्रातेस्तंत धर्माचा स्वीकार केल्यावर तो उपदेशक म्हणून १८५६ या वर्षी हिंदुस्थानात आला. एक फिरस्ता उदमी रेवरंड बनला. तेव्हापासून लेवेंथाल्साहेबांची कीर्ती पसरत गेली. अफगाण लोकांच्या पुस्तू या बिकट भाषेचा त्याने अभ्यास केला. नव्या कराराचे भाषांतर केले. एशिया खंडातील रीतीभातींची व राज्यकारभाराची त्यांच्या इतकी माहिती कोणासच नव्हती. त्यांच्या ग्रंथसंग्रहात अनेक दुर्मिळ ग्रंथ होते. कैबर विडीत ते एकटे जाऊन आले. बंडाच्या काळात ते साहेब इंग्रजांना फार उपयोगी पडले, ते धर्मगुरू झाले नसते, तर मोठे राजकीय कामदार झाले असते. त्यांचा व्यासंग फार दांडगा होता. दिवसातून ते फक्त ४ तास झोप घेत. रात्ररात्र जागून लेख लिहीत. एखादा तास जरी त्यांच्याशी बोलले, तरी मोठा लाभ होत असे, इतका त्यांचा ज्ञानाचा व माहितीचा भुरणा मोठा होता. त्यांची आठवण चिरकाल राहिल.

२६६७ अ (इम : २६५-२६६)

२६६८ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २६८-२७०)

मृच्छकटिक नाटकाविषयी ज्ञानप्रकाशकर्ता लिहितो की : 'नायिका कसबिणीची मुलगी असली, तरी सदाचारी पतिव्रता होती. ती नायकाच्या घरी राहिली. त्याची पत्नी तिला बहीण मानी. जातीने भ्रष्ट असली, तरी तिचे प्रेम हलके नव्हते. हे चमत्कारिक वाटले, तरी शब्दांचा घोटाळा करू नये.' यावर असेच म्हणावे लागेल की : हजारांत एखादा अपवाद असू शकतो. हे नाटक कल्पित असल्यामुळे असे मानण्यास अटकाव नाही. खरे म्हणजे, तिला नायिका म्हणणेच शोभत नाही. ज्ञानप्रकाशकर्ता तिचे सद्गुण व सदाचार हेच दाखवितो की, ती प्रियकराशी एकनिष्ठ राहिली. पण तिचे राहणे ठेवलेल्या स्त्रीप्रमाणे नव्हे का? त्याच्या पत्नीने नाइलाज म्हणून तिला बहीण मानले असेल. तिने रांडेस भगिनी म्हटल्यामुळे ती धर्मपत्नी ठरत नाही किंवा तिची मुलेही औरस ठरत नाहीत. तिने आईप्रमाणे दुकान घातले नाही, एवढेच. तरीही ती भ्रष्टच आहे व तो संबंध अपवित्र आहे. तिला नीतीची चाड असती, तर ती ठेविलेल्या स्त्रीप्रमाणे राहिली नसती. याच कसबिणीशी शकार अत्यंत निर्लज्ज संभाषण करतो, असे नाटकात आहे. तेव्हा या नाटकास बीभत्स म्हणावयाला हरकत नाही. नगरच्या ज्ञानेच्छु सभेत एकाने बालविवाहाचे समर्थन केले. त्यास आमचे पत्रकार बंधू 'झेंडूचे फूल' म्हणतात. तसेच या स्त्रीला 'काळ्या धोतऱ्याचे फूल' म्हणावे. अशा पुस्तकांचा कैवार घेणे, हे विद्वान् व सुधारक लोकांस मोठे लांछन आहे.

२६६९ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७०-२७१)

‘हिंदूंचे अज्ञान दर्शविणारा’ लिहितो की : मनुष्यास अनेक जन्म आहेत, अशी आमच्या लोकांची समजूत आहे. पण अशा कांक्षेने त्यांची फार हानी होते. अनेक जन्मांस प्रमाण मिळत नाही, परंतु फसवणूक कशी होते, याचे एक उदाहरण देतो. मुंबईस नारोपंत नामे गृहस्थाच्या तळव्यास काही रोग झाला. डा. भाऊ दाजीचे औषध, हवापालट, यांनीही गुण येईना. तेव्हा काही ब्राह्मणांनी त्यास सांगितले की, पूर्वजन्मात देवळातला चौघडा चोरल्याबद्दल हे फळ आहे. मग त्यावर उपाय म्हणून एका देवळात चौघडा बसविला. ब्राह्मणभोजन घालून भरपूर दक्षिणाही दिली. अर्थात या गृहस्थाने औषध चालू ठेवले होते, म्हणून हळूहळू गुण पडून तो बरा झाला. कर्मविपाकाचे तत्त्व लोकांच्या मनात फारच मुरलेले आहे. तरी देशबांधवांना विनंती की, त्यांनी पुनर्जन्माचा खोटा, निरुपयोगी व अहितकारक सिद्धांत सोडून द्यावा. विद्यावृद्धीने एखादा निर्भयपणाने उघड बोलूनही दाखवितो. रा. भवानी विश्वनाथ यांनी ब्रह्मचारीबावाच्या सभेतही हे बोलून दाखविले, तेव्हा बावा गप्प राहिले. त्यापेक्षा ख्रिस्ताकडे चला. त्याचेजवळ या देहातच जन्मांतर व मतपालट करण्याची शक्ती आहे.

२६७० (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७१-२७२)

गेल्या डाकेत अमेरिकन लढाईबाबत मेळ न बसणार्या बातम्या होत्या. पण असे कळते की : बंडवाल्यांचे अतलांता हे मोक्याचे स्थळ उत्तर अमेरिकेने जिंकले, ते आता ५ लक्षांची फौज तयार करणार. गुलामगिरी संपूर्ण नष्ट झाल्याशिवाय तह होणार नाही. काबूलचे अमीर व त्यांचा भाऊ यांचा तह झाला. इराणचा वकील धार्मिक व टाकसाळीच्या बाबतीत अमिराशी बोलणी करणार आहे. फ्रेंच सरकारने अल्जियर्सचे बंड मोडले. चार हजार कैदी वलीस ठेवले.

२६७१ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७१-२७२)

हिंदुस्थानात गोऱ्यांच्या पलटणी बहुत आहेत. गुरांची कमताई भासते. शेतीकरिता बैल कमी पडतात. म्हणून सोजिरांच्या मांसाहारात मेंढरांचे मांस द्यावे, अशी सूचना आहे. तसेच, हेडी लोकांना उत्तेजन देऊन चांगल्या गुरांची अवलाद तयार करावी, अशीही सूचना आहे. शेतीसाठी तट्टूंचा व खेचरांचाही उपयोग करता येईल.

२६७२ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७१-२७२)

रा. भाऊ दाजींना लंदनच्या राएल एश्यातिक मंडळीने आनररी फेलो म्हणून नेमले आहे.

२६७३ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७१-२७२)

१८६५ मध्ये जो धूमकेतू दिसेल, तो पृथ्वीच्या अगदी जवळ येईल. त्याच्या तेजःपुंज पुच्छाचा मोठा प्रकाश पडेल, धूमकेतूचे गमनमार्ग ग्रहाच्या मार्गास स्पर्श करित नाहीत, असे ज्योतिषी म्हणतात. तेव्हा कसल्याही अनर्थाची कोणी भीती बाळगू नये.

२६७४ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७१-२७२)

ग्रेट ब्रिटनमध्ये व ऍर्लंडमध्ये एकंदर बारा हजार मैल लोखंडी रस्ता आहे. सर्व पृथ्वीवर १ लाख १३ हजार मैल आहे.

२६७५ (२३ : १७, १ सप्टेंबर ६४, २७२)

पत्रे पाठविणार्यांस सूचना —

रा. मा. यांजकडून कविता आली. ती जर पुन्हा चांगली रचून कवितेच्या नेमाप्रमाणे करून पाठविली, तरच छापू.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६४

२६७६ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २७३—२७४)

रे, दाक्टर किंग मिशनरी ग्रीसमध्ये ३५ वर्षे वार्तिकाचे काम करीत आहे. ग्रीसचा नवा राजा ज्यार्ज हा इंग्लंडच्या प्रिन्स ऑफ वेल्स यांचा सख्खा मेहुणा आहे. ग्रीकांच्या ईस्तर सणात राजाकडून मि. किंग यांना प्रभुभोजनास बोलावणे आले. या विधीच्या वेळी उपदेश करण्यास किंगने मान्यता दिली. किंगची प्रकृती थोडी अशक्तच होती. तरी राजाने पाठविलेल्या रथामध्ये बसून तो राजवाड्यावर गेला. किंगने नमन केल्यावर रीतीप्रमाणे राजाने आपला हात धर्मगुरूच्या हातात दिल्या. राजवस्त्रे धारण केलेल्या राजाबरोबर त्याचे कारभारी व देन्मार्कचे नकीबही होते. मंत्री कौंतस्पोनक व प्रोफेसर कोएपेन हेही आले होते. मि. किंगने अर्धा तास उपदेश केला. राजा एकाग्र चित्ताने ऐकत होता. एकदा तर तो सद्गदित झाला व त्याच्या डोळ्यांतून अश्रूही आले. नंतर त्याने मेजापुढे गुडघे टेकले. भाकर आणि प्याला घेऊन गुरूने उपदेश केला. आशीर्वाद दिल्यावर पुन्हा राजरथात बसून तो घरी आला.

२६७६ अ (इंम : २७३)

२६७७ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २७६—२८०)

नागपुरात ४ यहूद्यांनी आणि २ हिंदूंनी बाप्तिस्मा घेतला. पहिला अंतोनी हा कॅथालिकांच्या मूर्तिपूजेत मग्न होता. त्याचा राबी गुरू त्यास बैबल वाचू देत नसे. कारण ते ‘भयंकर पाखंडी’ आहे. त्याच्या गुरूने त्याजवर बहिष्कार टाकल्यामुळे त्याच्या नवप्रसूत स्त्रीस औषधे न मिळून ती मृत झाली. कोणी उत्तरक्रियेसही येईना. एका ख्रिस्ती भावाने त्याचे मूल सांभाळले. तेव्हा तो ख्रिस्ती झाला. लाजारस हा २७ वयाचा तरुण प्रातेस्तंत साहेबाजवळ शास्त्र वाचोत असे. फ्री चर्चमध्ये त्याने दीक्षा घेतली. मुतुस्वामी ऊर्फ शलीमान याचे आई व भाऊ ख्रिस्ती होते. त्यांच्या प्रीतियुक्त पत्रावरून त्याचा मनःपालट झाला. देवाचे मार्ग फार चमत्कारिक असतात. हाच शलोमान पूर्वी भावास मारण्यास तयार झाला होता. येशूचे देवपण त्याला आता पटले आहे. पयरल आणि पर्वदेश हे तरुणही भटकत अखेर ख्रिस्ताकडे आले. एकाचे नवे नाव करल्येनस असून तो उपदेशकाकडे जाऊन शास्त्र वाची. बायकोसही ते शिकवी. पर्वदेश हा तर राजमंदिरीच्या शाळेत शिकत असताना त्याच्या मनात प्रभूच्या भक्तीचे बीज पडले. कूपरसाहेबाने त्याचा विश्वास आणि शास्त्रज्ञान पाहून त्याला दीक्षा दिली. करल्येनसची बायको व भाऊही ख्रिस्ती होणार आहेत. भागूबाई या मराठा विधवा स्त्रीने नवऱ्याकडून शुभवर्तमान ऐकले होते. त्यांच्या मृत्यूनंतर ती ख्रिस्ती झाली. पांडुरंग या हिंदू तरुणाने ख्रिस्त स्वीकारण्याची इच्छा व्यक्त केली. त्याच्या गावात अनेक लोक प्रसिद्धपणे शुभवर्तमान वाचतात.

२६७७ अ (इंम : २७४-२७६)

२६७८ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८०)

एकदा मी सहज पाहिले, तर काही चिमण्या घराच्या वळचणीखाली कोटी बांधण्याकरिता सामान नेत होत्या. मी घरावर चढून चिमणीच्या घरट्यावर दरोडा घातला. निरुपयोगी पदार्थ उपसून काढले. तेव्हा एक लहानसा कागद माझ्या हातात आला. त्याच्यावर एक कविता छापलेली होती. त्यात म्हटले होते की, दुसऱ्या लोकांना लुटून त्यांचा माल नेऊ नये. आपल्या मनामध्ये लोभ असू नये. जर कोणास काही देता आले नाही, तर त्याचे काहीही घेऊ नये. त्या पक्ष्यांस जर वाचता आले असते, तर हेच समर्पक प्रतीक त्याने निवडले असते, मी जे केले. त्याचाच गुप्तपणे निषेध झाला नाही काय? म्हणून मुलांनी लक्षात ठेवावे की, आपण जे करतो, ते सर्व ईश्वर पहातो व पक्ष्यांच्या साहाय्याने आपला निषेध करतो.

२६७८ अ (इंम : २८०)

२६७९ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८१-२८२)

वृत्तवैभव छापखान्यात छापलेले 'सौभाग्यरत्न' हे पुस्तक अगदी सुबक आहे. ३६ पृष्ठांची किंमत २ आणे आहे. वैधव्याच्या दुःखाचा ज्यास चांगला अनुभव आला, त्याच्याच हातून असे ग्रंथ तयार होतात. रा. मोरोबा कानोबांना हा अनुभव आहे. पण आमच्या रा. ब. दुगल यांना असा अनुभव नसल्यामुळे ते अज्ञानी व निर्दय विचार सांगतात. या पुस्तकात काही व्याकरणाच्या चुका आहेत. काही भाग संस्कृत, काही अर्धामुर्धा संस्कृत, तर काही मराठी आहे. वाचकांनी ग्रंथाच्या शेवटच्या भागाकडे जास्त लक्ष द्यावे. पण तो लेखकाच्या हातचा असावा, असे वाटत नाही. लेखन, शैली व विचार पहिल्या भागाशी मिळत नाहीत. पूर्वार्ध धर्मशास्त्रावर तर उत्तरार्ध व्यावहारिक विषयावर आहे. तरी शैलीचा फरक कां पडतो. हे ग्रंथकारानेच सांगावे. ग्रंथाच्या नावावरूनच दिसते की, ते स्त्रियांना नजर केलेले असावे. शेवटच्या भागाशिवाय स्त्रियांना समजण्याजोगे या पुस्तकात काही नाही. पण काही भाग न कळणाऱ्या स्त्रियांनी 'कमनशिबी' म्हणावयास हवे. 'ऋतुप्राप्त्युत्तर विवाह' आणि 'यमुनापर्यटन' परभू मंडळीने छापली. त्याच तोडीवर ग्रंथ केला असता, तर ग्राह्य ठरला असता.

२६८० (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८२-२८३)

'नगरकर' आपल्या बातमीत लिहितात की : दीड महिन्यामागे रामचंद्र अमृत दुगल यांचे विलक्षण मत व विचित्र वागणूक यांवर ज्ञानप्रकाशने टीका केली, म्हणून त्यांनी या सभेचा संबंध तोडला. दुगलांनी चिटणीसास औपरोधिक चिठ्ठी लिहिली. सभासदांनी आपला अपमान केला. वृत्तपत्रातून फजिती झाली, म्हणून नीच जातीच्या शाळेचा वर्गणीदारपणा व पुस्तकालयाचे सभासदपणही त्यांनी तोडले. रा. मोरोबा कानोबा यावर म्हणाले की, वृत्तपत्र काही सभासदांच्या हातांत नाहीत. तसेच, झालेली टीका म्हणजे निंदा व अपमान नाही. असो. मि. ग्रे या अमेरिकन गृहस्थाने 'देशाच्या व्यवस्थेचे कायदे अपालट असावेत किंवा कारणपरत्वे सुधारले जावे?' या विषयावर विचार मांडले. रा. ब. गोपाळराव हरि यांनीही सुरस भाषण करून नेटव शास्त्रातले नियम, जातिभेदाचे बंधन न बदलल्यामुळे देशास निकृष्टावस्था आली, असे सिद्ध केले. अमेरिकेतल्याप्रमाणे यंत्राने

शेतीव्यवसाय होणे इष्ट आहे, असे मत मि. ग्रे यांनी प्रगट केले. रा. ब. विष्णु परशुराम यांनी आभार मानिले.

२६८१ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८३-२८४)

‘एक सूचक’ लिहितात की : हल्ली दाखबाज छाकटे लोकांची वृद्धी फार झाली आहे. ‘दाख पिण्याचा प्रचार’ या सदरामधून वृत्तवैभवाने याचा निषेध केला. सरकारही बंदोबस्त करील, परंतु लोकांच्या डोळ्यांतील काजळ काढून नेणारे वेषधारी वस्तादजी वाढत आहेत. या गुप्तपणे पिणाऱ्या गुलहौशांची स्थिती ‘मैंदाचिया गळा तुळशीच्या माळा’ अशी असते. हे ‘छाकटे’ एखाद्या छाकट्याला सगा बनवून लग्ना लावून ठेवतात. यांची तल्लफ व लज्जत अनिवार्य असते. संभावितपणे टपटप घोडा टाचाळीत फडकत चालणारे किंवा मृषकारूढ झाल्याप्रमाणे आश्वाखूढ होऊन हवा खाणारे हे वेषधारी बोवा द्वीपांतराहून आलेल्या मद्यपानाची हवा खाऊन चहा करितात. दुर्व्यसनी लोकांना बोवांजींचा किता आवडतो. कधीकधी यांच्या तलफीपायी छाकटेच शिक्षा भोगीत असतात. चोरी करणारे नामानिराळे राहून पाठोस मार बसतो. दुर्व्यसन एकदा लागले की सुटत नाही. अशा प्रतिष्ठित तरुणांच्याकडून दाखच्या लहरीत मोठा गुन्हा घडत नाही. परंतु त्यांच्या नावांस लागलेला छाकट्याचा टिक्का व जिभेस लागलेला चटका, हे काही लटके नाहीत. ते अब्रूस फिक्की करून टाकितात. तरी अशा तरुणांनी आता उमजावे.

२६८२ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८६)

अमेरिकन सरकारने मोबील हे मोक्याचे शहर जिंकले व बंडवाल्यांस पळवून लावले. जार्जिया हे लुटारू जहाजसुद्धा पकडले. अतलांताच्या लढाईत त्यांचे १२ हजार सैनिक मेले. काबूल येथील अमीर शेरअलीने विश्वासघाताने भाऊ अफजल यास पकडले आहे. चीनमध्ये इंग्रजांच्या व बादशहाच्या सैन्याने नानकिंग शहर जिंकले.

२६८३ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८६)

तुर्की सुलतानाच्या राज्यारोहणाचा तिसरा वाढदिवस थाटाने साजरा झाला. शहरात रोषणाई इतकी होती की, रात्रीचा दिवस झाला. इंग्रज वकील बुलवर यांनी सुलतानाच्या प्रागतिक वृत्तीचे कौतुक केले. सुलतानाने २६४ कैदी सोडले, कर्जदारांना ६ हजार रुपये मदत म्हणून दिले. सावकाराच्या जाचातून अनेकजण मुक्त झाले.

२६८४ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८६)

कलकत्त्यात आंतरजातील विधवाविवाह झाला. वधू १४ वर्षांची असून नवरा ला चा विद्यार्थी आहे. अशा सुधारणेने जुने लोक मणगटे तोडितील, पण सुधारकांस खरा आनंद वाटेल.

२६८५ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८६)

कारवारजवळील कानकोनच्या एका माणसाने मरताना प्रार्थना केली की, ईश्वराने पुन्हा हिंदू जातीत जन्म देऊ नये. द्यावयाचाच असेल, तर युरोपियन स्त्रियांप्रमाणे हिंदुस्थानातील स्त्रियांची स्थिती सुधारल्यावर नंतर तसा जन्म यावा.

२६८६ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८६)

डा. भाऊ दाजी हे लंदनच्या रायल एश्याटिक सोसायटीचे सभासद झाले. पूर्वी ते अमेरिकेतील ओरिएंटल सोसायटी पारिस व बर्लिनच्या ओरिएंटल सोसैटी तसेच लंदन एथील फिलालाजिकल मंडळ यांचे सभासद होते. मुंबई येथील रायल एश्याटिकचे ते प्रथम पासून सदस्य आहेतच.

२६८७ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

फोर्जेटसाहेबांना मुंबईच्या कापूस व्यापाऱ्यांनी एक बहुमान पत्र देऊन १५ हजारांची हुंडी नजर केली.

२६८८ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

भायखळा शाळेच्या आवारात तपकिरी कागदात गुंडाळलेला सोमलखार चुकून खाल्ल्यामुळे एक विद्यार्थी मेलाला. दुसरा तर अत्यवस्थ आहे. गुन्हेगाराचा शोध चालू आहे.

२६८९ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

मारवाड्याच्या १३ वर्षाच्या मुलास दागिन्यांच्या लोभाने मारले, म्हणून एका तेल्यास फाशी देण्यात आले.

२६९० (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

फणसवाडीच्या विहिरीत काशीनाथ धोंडू परभू याला सुतळीने बांधलेला पत्रांचा जुडगा सापडला. त्यात ६० पत्रे होती. कोणी तरी लखोटे उघडून पत्रांची अफरातफर केली. यात ५ पत्रे नेटिवांची, तर बाकीची युरोपियनांची होती. जवळच्या चाळीत टपालाचे रैटर राहतात, तर हे कृत्य टपाल वाटणाऱ्या शिपायांचे नसावे.

२६९१ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

दरसाल डाकेकडील २१ लाख ९६ हजार ४०० तिकिटेच खपतात. त्यांची किंमत अर्धा आण्यापासून ८ आण्यापर्यंत आहे.

२६९२ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

१८५७ च्या चपात्याप्रमाणे चिंदवाड्यात एक 'अंदेशाचा ताबूत' हिंडत आहे. वस्त्राने मढविलेला हा ताबूत एका दांपत्याचा पोषाक घेऊन चालला आहे, असे म्हणतात. चौकशी चालू आहे.

२६९३ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

यंदा नर्मदा आणि पंजाबमधील चिनाब या नद्यांना पूर येऊन बहुत नुकसान झाले. नर्मदा नदीवर बांधलेला २४० फुटी मजबूत पूल पडला. त्याच्या दुरुस्तीस एक वर्ष लागेल. चिनाबच्या पुराने अनेक गावांचे आणि पिकांचे नुकसान झाले.

२६९४ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

१८६३ मध्ये लोखंडी रस्त्यावर अपाय होऊन ५० मेले आणि ५७ दुखवले गेले. पैकी ७३ स्वतःच्या निष्काळजीपणाने व चुकीने जखमी झाले, रेल्वेने जास्त बंदोबस्त ठेवला पाहिजे होता.

२६९५ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

बंगाल सरकारने हुकूम काढला आहे की, समुद्रसपाटीपासून ६५०० फुटांपेक्षा उंच असलेले जंगल तोडू नये. इमारती बांधण्यापुरते जंगल तोडावे. नदीपासून १०० फूट झाडे तोडू नयेत. राखीव जमिनीतील झाडे तोडली, तर इमारती लाकूडास व सरपणास योग्य अशीच झाडे लावावीत. जमीन चहास निरुपयोगी असेल, तर तेथे जंगल वाढवावे.

२६९६ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

लंकेची लोकसंख्या १९ लाख ९५ हजार ५३२ आहे. १२७३ शाळांत, २५,४०८ विद्यार्थी शिकतात. १६७ खाणी आहेत.

२६९७ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

एक साहेब नेहमी मुंगसाशी साप व नाग यांच्या झुंजी लावतो. मुंगसाला सापाने कितीही दंश केला, तरी विष बाधत नाही.

२६९८ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

वाशिंग्टन अर्विंग या लेखकास त्याच्या ग्रंथाचे रु. ४,१०,७६६ मिळाले. त्याच्या मृत्यूनंतर वारसांना ६८,४७५ रुपये मिळाले.

२६९९ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

ज्यापानमध्ये देवदार व सुरू ही झाडे तोडण्यास कायदानुसार मनाई आहे. जर तोडलीच, तर तेवढीच रोपे लावावी लागतात.

२७०० (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४, २८४-२८८)

फळे जर बरफात ठेवली, तर ताजी व टवटवीत राहातात. अमेरिकेतील फळे बरफाची भरगत घेऊन इकडे आणतात.

२७०१ (२३ : १८, १५ सप्टेंबर ६४.)

एयरसाहेबाचे 'पेक्टोरल' (खोकल्याचे औषध) :

अमेरिकन दाक्टर एयरसाहेबाच्या यादीवरून ते घेण्याचा नियम देत आहोत. तान्हे मुलास ५ थेंब द्यावेत. चार वर्षीय मुलास १२ थेंब, तर ६ वर्षांवरील मुलास १६ थेंब द्यावे. मोठ्या माणसांनी २० ते ६० थेंब द्यावेत. नगरला हे औषध अव्वला लिंगूजीकडे मिळते. किंमत १० आणे आहे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६४

२७०२ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २८९-२९०)

गार्धन पत्र लिहिते की : रे. जेम्स मिचेलकडून एका तरुण गोंड्याने बाप्तिस्मा घेतला. त्याचे वय २५ आहे. त्याला ख्रिस्ती धर्माची कितीएक वर्षांपासून माहिती होती. तो उत्साहाने उपदेश ऐके व

नातेवाईकांचा पाठलाग सोशी. त्याच्या घरच्यांनी त्यास प्रार्थनास्थळी जाण्यास मनाई केली. शास्त्राची पुस्तके जाळली. पण त्याचा विश्वास अधिकच दृढ झाला. तो पुणे मिशनात येऊन राहिला. तेव्हा वानोडीहून त्याच्या गावचे लोक १५ दिवस पुण्यात येऊन राहिले. विनवण्या, रडणे, शिव्या, यांस दाद न देता त्याने प्रशस्तपणे धर्म पालटला. हा तरुण स्थिर, अढळ, प्रभूच्या कामात अधिकाधिक तत्पर आहे.

२७०२ अ (इम : २८९)

२७०३ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २९०-२९२)

काशीचे राजे देव नारायण सिंघ यांच्या आश्रयाने काशीची सभा चालते. गेली दोन वर्षे तीत फक्त एतद्देशीय लोकच होते. नेटिवांचे ज्ञान वाढून सुधारणुकीत बढती व्हावी, म्हणून वाद-प्रतिवाद केला. त्याचे चांगले फळ मिळाले. खराब चालींचे विदारण करून लोक विचार करू लागले. अध्यक्ष राजे बुद्धिमान व सुविचारी असून विद्यार्थ्यांना मदत करितात. या वर्षी युरोपियन सभासदही घेतले आहेत. त्यांच्या येण्याने आपल्या बोलण्याच्या स्वतंत्रतेस प्रतिबंध होणार नाही, उलट बढतीच मिळेल, अशी सर्वांना खात्री आहे. शिवाय, या सभेचे काही भाग केले. त्यांस स्वतंत्र अध्यक्ष व चिटणीस नेमून दिले. प्रत्येक भागातील चांगले निबंध व भाषणे मोठ्या सभेत अगत्याने वाचून दाखविली जातात. शास्त्रे, पुराणे, कलाकौशल्य, यांची सर्व माहिती सदस्यांना मिळते. विद्याविभागाचे अध्यक्ष मे. हार्नसाहेब, तर चिटणीस बाबू केदारनाथ आहेत. मांडलिक किंवा लोकसुधारणुकीचे अध्यक्ष कमिशनर शेक्सपिअर, तर चिटणीस प्यारीमोहन बानरजी आहेत. वैद्य विभागात दा. दनवार अध्यक्ष आहेत. तत्त्वज्ञान विभागाचे अध्यक्ष कीन बहादर, तर चिटणीस पं. विठ्ठल शास्त्री आहेत. शास्त्रज्ञान व कला या विभागांतरे, शेरिंग अध्यक्ष व बाबू कालीदास हे चिटणीस आहेत.

२७०३ अ (इम : २९०)

२७०४ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २९३-२९४)

इंदियन मिररमध्ये ब्रह्मसमाजाचा दीक्षाविधी वर्णन केला आहे. कलकत्ता येथे श्रीजत आनंदप्रसाद चतरजी व विजयकृष्ण गोस्वामी यांना उपदेष्ट्यांच्या पवित्र वर्गात घेण्यात आले. त्यांचा धार्मिकपणा व प्रामाणिकपणा पाहून समाज त्यांना चाहातो. संस्काराच्या आरंभी नियमित गीते गाण्यात आली. मग हे दोघे शुभ्र पोशाक करून उभे राहिले. अध्यक्षांनी त्यांस त्यांचे कर्तव्य समजावून सांगितले. आपले कर्तव्य सरळपणाने व कृतनिश्चयाने पाळा, असा आशीर्वाद दिल्या. स्वतः ज्ञान संपादून इतरांना सांगावे. कोणत्याही कामाचा कंटाळा करू नये. इतरांना बोध करताना स्वतःचे शुद्ध उदाहरण दाखवावे. वडीलमंडळींचा मान राखावा. नम्रतेने वागावे. कोणी आपली हेळणा केली, तरी सहनतेने सोसावे. कोणाचे वाईट चिंतू नये. ब्रह्मधर्मचा आनंदपूर्वक प्रसार करावा. आपले शरीर बळकट असावे, जिह्वा मनोहर असावी, अंतःकरण शुद्ध असावे. तुमचे नेत्र सदाच उत्तम वस्तू पाहोत व कर्ण उत्तम भाषण ऐकोत.

२७०४ अ (इम : २९२-२९३)

२७०५ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २९४-२९६)

लाहोरचे मिशनरी रे. फोरमन यांवर एकाने फिर्याद केली की : आपला मुलगा ब्रिजलाल यास मिशनने जबरिने ठेवून घेतले. तरी कोर्टाने मुलगा परत द्यावा. यावर कमिशनरने फैसला दिला की, दिवाणी कायदानुसार बापास अगर प्रतिपालनकर्त्यास मुलाची अन्नवस्त्राची, विद्येची, धर्मसंबंधी शिकवण्याची देखरेख करण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. अल्पवयस्क मूल आज्ञापालन न करता घर सोडून गेले, तर त्यास पालकांच्या ताब्यात देता येते. तसेच, काही मजबूत कारण असेल, तरच मुलावरचा पालकाचा हक्क नाकारता येतो. याकरिता मुलाची वयोमर्यादा १८ ही कायम केली आहे. परंतु यापेक्षाही कमी वय असूनही जर तो मुलगा प्रौढबुद्धीचा, योग्य समजुतीचा व स्वतंत्रपणे धर्माबद्दल विचार करणारा असेल, तर आईबापांचा हक्क नाकारता येतो. ब्रिजलाल हा वयाने १६ पेक्षा जास्त आहे. तो बुद्धिमान आणि धर्मनीतीबद्दल मुक्त्यार आहे. तो झेलम येथून लाहोरला एकटाच आला. मिशनात राहून धर्मसंबंधी विचार करू लागला. यात त्याचे धैर्य, निश्चय आणि उत्कंठा ही दिसतात. शिवाय, रेवरंडने त्याची आईबापांशी भेट होऊ दिली. कसलीही हरकत केली नाही. म्हणून तो बुद्धीने प्रौढ असल्यामुळे आईबापांचा दावा रद्द करणेत येत आहे. सदरहू मुलास कोठेही जाण्याची मोकळीक आहे.

२७०५ अ (इंम : २९४)

२७०६ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २९६)

‘मद्रास देली नूस’ वरून समजते की : चिंताद्रिपेठ येथील मिशनाचे वृद्ध पालक रा. विन्सलो यांना मानपत्र देण्यात आले. नंतर ते स्वदेशी गेले. हे साहेब १८१९ त इकडे आले. १७ वर्षे ते लंकेत उपदेशक होते. मद्रास मिशन १८३६ ला सुरू झाल्यानंतर ते भारतात आले. डॉ. स्कडरच्या बरोबरीने ते काम करीत. अनेक अडचणींशी सामना करून त्यांनी मिशन वाढविले. रायपूर आणि पेट येथे शाखा काढल्या. अनेकांना तारणाच्या मार्गास लावून विद्यालय सुरू केले. मुलींसाठी अनेक शाळा काढल्या. परोपकारबुद्धीने परिश्रम करून अनेक अडथळे मागे टाकले. अंधारमय स्थितीतून मार्ग काढिला. विन्सलोसाहेबांचे इतके भिन्न जमले होते की, देऊळ भरून गेले. साहेबांनी सर्वांचा निरोप घेताना फार प्रीतियुक्त व मनोवेधक भाषण केले.

२७०७ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, २९६-३००)

‘ख्रिस्ताकडून एक भाऊ’ लिहितो की : करेन लोकांचा उपदेशक साकाला याचे पत्र वाचले. तसाच प्रसंग आम्हांवरतीही आला आहे. अमेरिकन यादवी युद्धाने मिशनास तूट आली आहे. म्हणून निनवेकराप्रमाणे सावध व नम्र व्हावे. गेली ५१ वर्षे हे आपल्यासाठी कार्य करीत आहे. स्त्रियांसाठी शाळा काढून त्यांनी परोपकाराचे कार्य केले. नीच जातींसाठी शाळा काढून त्यांस अन्यायाची व जाचाची जाणीव दिली. छापखाने काढून वृत्तपत्रे चालविली. एक ज्ञानोदयच २३ वर्षे सुरू आहे. त्यांनी रस्तोरस्ती शुभवर्तमान गाजविले. ६०० लोकांना नव्या धर्माचा प्रकाश दिला. या कार्यासाठी अपमान सोसला व शिव्या सोसल्या. इतकेच काय, पण मारही सोसला. मडमासुद्धा यात मागे राहिल्या नाहीत. म्हणून परदेशी मदतीवर अवलंबून न राहाता आपणही मदत करावी, देवाविषयी धनवान् झालेच पाहिजे. मिशनाच्या वार्षिक सभेच्यावेळी निदान दोन पगार द्यावेत. एका पगाराहून कमी देऊ नये. शेतकरी, व्यापारी व स्वतंत्र उद्योग करणारे, यांनी आपल्या प्राप्तीचा काही भाग द्यावा, डागिणे द्यावेत. एकदम देणगी देण्याची शक्ती नसली, तर दरमहा काही द्यावे. एकाद्या

उपदेशकाचा अगर विद्यार्थ्याचा खर्च देण्याचे कबूल करावे, मिशनच्या नोकरांनी पगारवाढ मागू नये. मिशनात एक पेटी ठेवून मदत गोळा करावी. बाहेरच्या लोकांनाही मदत देण्याची विनंती करावी.

२७०८ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०१—३०३)

वृत्तवैभव पत्रात मुसलमान लोकांविषयी एकतर्फी माहिती आली आहे. असे 'सत्यशोधक' लिहितो. मुख्य पैगंबरास चारही किताबा मिळाल्या, असे ते समजतात. पण पहिली किताबत मूसाला मिळाली, तर दुसरी दाऊद यास मिळाली. एक बिघडली म्हणून दुसरी किताबत दिली, हे म्हणणेही बरोबर नाही. अगदी शेवटी कुराण ही किताबत मिळाली. ख्रिस्ती लोकांना ते किताबवाले समजतात. पवित्रशास्त्र साबीत करण्यासाठी कुराण पाठविले, असेही ते मानतात. महमदाच्या गुणांविषयीही त्यात अपुरी माहिती आहे, तो स्वतः नम्र आणि गरीब होता. परंतु धर्मप्रसाराकरिता लढाई करण्याचा हुकूम ईश्वरानेच आपणांस दिला, असे तो म्हणे. या लढायांत अनेकांचा संहार झाला. त्याला ५ नसून ९ स्त्रिया होत्या. त्यासाठी तयार केलेले हुकूम तो दाखवी व ईश्वरच प्रेरणा देतो, असे म्हणे. पूर्वीच्या विवाहाच्या शपथेतून आपणांस मुक्त करणारा ईश्वरच आहे, असे समर्थनही करी. तो अवतारी पुरुष होता, अशी सर्वत्र समजूत आहे. पण हल्लीच्या लोकांची चालणूक पहाता, ती मूळ उपदेशाशी विपरीत वाटते. सर्वसामान्य माणूस फार अज्ञानी आहे. कित्येक वेळा ते मूर्तिपूजेचा पक्ष घेऊन बोलतात. मोहरम ही पूजाच आहे, असे त्यांना वाटते. लेकरासाठी ते पिरास नवसही करतात. काहीजण तर दारावर आंब्याचे तोरणही लावतात. काही ठिकाणी मशिदीसही तोरण दिसते.

२७०९ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०३—३०४)

इंदापूरचे रा. म. म्हणतात (कवितेत) की : आम्हांस एक तारक हवा. तो आम्हांला भवसागरातून तारून सुखाचे निजपद देईल. त्याचे गुण आणि गौरव देवाप्रमाणे आहेत. आम्ही देवाच्या मार्गावरून बहकलो, काम क्रोधादिक विकारांनी फसलो, आम्ही पतित व जरजर आहोत. कर्माने तारण होत नाही, हे आम्हांस पटले आहे. मारयेच्या पोटी आलेला जगजेठीच आमचे तारण करणार आहे. त्याचे येशू ख्रिस्त हे नाव जगात झळकत आहे. त्याने आमचे आत्मिक डोळे उघडावेत.

२७१० (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

महाराजा दलीपसिंघांना ५ लक्ष रुपये पेनशन मिळते. त्यांचा विवाह झाल्यामुळे त्यांना आणखी ६० हजार रुपये वाढविले आहेत.

२७११ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

कपूरथळ्याच्या महाराजांना 'स्टार आव इंडिया'चा किताब मिळणार.

२७१२ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

आफ्रिका खंडाचे कित्येक प्रदेश अत्यंत दुर्गम असल्यामुळे शिंदी जातीच्या लोकांना उपदेशकाचे काम शिकवून तिकडे पाठवावे, असे चर्चने ठरविले आहे. सध्याच शरणपूरमध्ये काही शिंदी आहेत. ते आपले शिक्षण पूर्ण झाल्यावर पालक होतील.

२७१३ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

मिदनापूरजवळ रैखिया गावी तारासुंदरी नावाच्या विधवेचा पुनर्विवाह झाला. अवघ्या बाराव्या वर्षी तिला वैधव्य आले होते. तिचा पहिला विवाह ५ व्या वर्षी झाला. श्रीधर चकरबत्ती या सुधारक तरुणाने तिच्याशी विवाह केला.

२७१४ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

एक गृहस्थ इंग्लंड, सेंट लुईस, दब्लिन व मुंबई, असा प्रवास करून आला. या प्रवासास ७५ दिवस लागले. १६,७९० मैलांचा प्रवास झाला. १५ दिवस विश्रांतीचे धरले, तरी त्याचा रोजी प्रवास २७५ मैलांचा होतो.

२७१५ (२३ : १९, १ आक्टोबर ६४, ३०४)

बाबू सत्येंद्रनाथ ठाकूर विलायतेत सिविल सर्विसची दुसरी परीक्षा उत्तरले. ते सहाव्या नंबरवर परीक्षा उत्तीर्ण झाले. युरोपखंडात हिंडून ते इकडे येतील.

मुंबई, एक्स्प्रेस प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६४

२७१६ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३०६-३०७)

काही परोपकारी साहेबांनी पत्रक काढले आहे की : दोन महिन्यांपूर्वी मिशनास लोकांनी मदत करावी, म्हणून प्रसिद्ध रीतीने विनंती केली होती. परंतु फारच कमी मदत म्हणजे केवळ १६१० रुपये मिळाले. अमेरिकन यादवी युद्धामुळे १०० रुपयांची हुंडी ३०० रुपयांस पडते. म्हणजेच २०० रुपये हुंडणावळ खर्च पडतो. यातून मिशनांना इतकी काटकसर करावी लागते की, त्यांचे काम मागे हटून बहुत वर्षांमागील स्थितीत जात आहे. काटकसरीचा पहिला धक्का शाळांना बसतो. म्हणून पुष्कळ शाळा बंद होणार आहेत. या देशातील सफल मिशनांपैकी नगरचे अमेरिकन मिशन आहे. त्याचे काम अत्यंत तत्परतेने व उदारतेने चालते. मिशनांची निरनिराळी ठाणी व २५ एतद्देशीय शाळा यांचा सालीना खर्चच ५० हजार रुपये आहे. दोन वर्षांपासून मिशनेरी लोक मोट्या धैर्याने झुंजत आहेत. बाहेरून येणारी मदत उपयोगी पडत नाही. कारण ३ दालर आले, तर एकच दालर पदरात पडतो. पूर्वी २५,००० दालराचे ५० हजार होत. आता फक्त १७ हजार रुपये मिळतात. या मिशनाकरिता अलिकडे नेटिव व युरोपियन लोकांकडून ७७५० रुपयांची मदत मिळाली आहे.

२७१६ अ (इंम : ३०५)

२७१७ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३०९-३१३)

अहमदनगरच्या ज्ञानेच्छु सभेसमोर वाचलेल्या निबंधात मि. ग्रे लिहितात की : हल्लीचा काळ म्हणजे विद्येचे सुर्वणयुग होय. विचारवंत पुरुष शास्त्रीय ज्ञानाचे अगत्य बाळगतात. अमेरिका हे कालमानाने सर्वात अल्पवयस्क असले, तरी सुधारणा व शास्त्रीय ज्ञान यांत पहिल्या क्रमांकाचे राष्ट्र आहे. त्यांच्या स्वातंत्र्यदायक राज्यव्यवस्थेने मनुष्याचा उद्योग व बुद्धी कारणी लागतात. मनुष्यास मोठे

उद्योग करण्याची हिंमत येते. या देशातील जातिभेदाने सुधारणेस आडकाठी येते, म्हणून माणसांची योग्यता त्यांच्या गुणावगुणावरून ठरावी. अमेरिकेत यंत्रानेच शेती होते. वाफेचे नांगर पेरणीसाठी वापरतात. म्हणून तिकडचा लोखंडी नांगर तरी चालू करावा. यंत्राने मळणी करावी. अज्ञान सोडून नवीन पद्धतीने शेती करावी. आपल्या कल्याणाचे उपाय सोडू नयेत. शिवाय आळस सोडून काम करावे. पुढारी लोकांनी सामान्य शेतकऱ्यांना हे पटवून द्यावे. या देशात एखादा माणूस जे काम एका दिवसात करतो, ते करण्यास अमेरिकेत एक तास लागतो. तिकडे यंत्राने धान्याच्या व गवताच्या पेंढ्या तयार होतात. एकट्या इल्लिनाइसमध्ये जेवढा मका पिकतो, तो सगळ्या ब्रिटिश बेटांना पुरेल एवढा असतो. न्यूयॉर्क शहराची जकात दरमहा २० लक्ष रुपये आहे. तेवढी रक्कम आमच्या सैन्याच्या एक दिवसाच्या खर्चाची आहे. म्हणून अमेरिकेचा जय निश्चित आहे, दास्यत्व नक्की बुडेल.

२७१७ अ (इंम : ३०८-३०९)

२७१८ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१३-३१६)

वृत्तवैभव पत्राने अहमदनगर शहरचा इतिहास छापला आहे. दक्षिणेत १३४७ मध्ये हसन गंग्र हा ब्राह्मणी बादशहीचा मूळ पुरुष आला होता. त्याच्या सरदारांपैकी पाथीचा कुलकर्णी याने मुस्लीम धर्म स्वीकारला. त्याचा मुलगा अहमद याने १४९० त नगरचे स्वतंत्र राज्य स्थापन केले. या घराण्यातील राजे 'निजाम' असा किताब वापरीत. विजापूरच्या आदिलशहाने नगरवर स्वाऱ्या करून अनेक तोफा नेल्या. महांकाळ तोफा ही त्या पैकीच आहे. अनागोंदीचा रामराजा व आदिलशहा यांच्या संयुक्त सेनेपुढे नगरच्या बादशहास शरणागती पतकरावी लागली. पुढे शहाजहानाच्या स्वारीत मलिकंबरचा मुलगा फतेखान व शहाजीराजे यांनीच नगरचे संरक्षण केले. १६३३ त नगरचा राजा मोगलांचा कैदी होऊन त्याला ग्वाल्हेरच्या तुरुंगात राहावे लागले. पुढे हा सुभा निजामउल् मुल्क याजकडे गेला. नारो बाबाजी अभ्यंकर ऊर्फ नगरकर हे त्याचे सुभेदार होते. १८०३ मध्ये हा मुलूख लार्ड वेलस्लीने दौलतराव शिंद्यांकडून जिंकला. काही काळ बाजीरावाच्या ताब्यात राहून १८१७ मध्ये हा जिल्हा इंग्रजांकडे आला. १८२५ पासून मि. पटिंजर या कलेक्टरची नेमणूक झाली. सध्या मि. डायली हे कलेक्टर आहेत. पुण्यास राहणाऱ्या दक्षिणच्या कमिशनरकडे नगरमधील खटले वर्ग करण्यात येत असत. हा गाव पाडेपेडगाव परगण्यापैकी आहे. मोगलाईचे २२ सुभे होते. त्यांपैकी औरंगाबाद सुभ्याकडे हा गाव व्यवस्थेकरिता असावयाचा. १८०३ च्या लढाईत कप्तान मेकेंजी याचा मृत्यू झाला. त्याच्या स्मृतीचा शिलालेख माळीवाडा वेशीजवळ आहे.

२७१९ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१५-३१६)

अहमदनगर शहरात जुन्या मशिदी, बादशहाच्या कबरी, घुमट, मुकरबे, वगैरे दगडी इमारती आहेत. सध्या ज्या मोठ्या इमारती आहेत, त्यांत किल्ला, फरिया बाग, चांदबिबीचा महाल, दमडी मशीद, अलमगीरचा दरगा, बागरोज्याची निजामशाही कबर, कोठला, वगैरे दिसतात. नगरात ६ छोटी गावे आहेत. नालेगाव, माळीवाडा, मोर्चुदनगर, (नेप्ती दरवाजा) बागरोजा (तोफखाना), चाहुराणा खुर्द व बुद्रक (माळीवाड्याजवळ). पूर्वी प्रत्येक गावात मारुती होते. ते अजूनही दिसतात. यांचे गावकुस बाजीरावाच्या कारकीर्दीत घातले गेले. शहाजंग, सर्जापुरा, कपूरपुरा, कमालपुरा, हातमपुरा, ही पेठांची नावे मोगलाई आहेत. नवीपेठ, ख्रिस्त आळी, दाळमंडई,

कापडओळ, गुजरगल्ली, अशी नवीन वसाहतींची नावे आहेत. या शहरास कापूरवाडीच्या नळांचे विपुल पाणी मिळते. त्यातून बागादेखील भिजतात. गावाबाहेर सतरा हजार रुपयांची पड टाकून लष्करास कवाडतीकरिता जमीन दिली आहे. हे शहर पुण्याच्या एक पंचमांशाएवढे आहे. घरे लहान गरिबांप्रमाणे आहेत. म्युनिसिपल कमिटीचे उत्पन्न सरासरी ७ हजार रुपये येते. त्यांनी काही रस्ते व सडका केल्या. गावात सावकारांचे प्राबल्य दिसते. तुरुंग आणि इस्पितलही आहेत.

२७२० (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१७-३१८)

‘तथ्येच्छ’ पत्रात म्हणतो की : भाद्रपदाच्या वद्य पक्षामध्ये भिक्षुकांची मोठी धांदल असती, पक्षतिथीच्या बातम्या काढून ते आपले आमंत्रण लावतात. विद्वत्ता व लीनता दाखविली की, दक्षिणेची तजवीजही होते. मंत्रांची गर्दी करून पितरांच्या नावे पाणी सोडून यजमानास भांबावून टाकतात. भाताचे पिंड दिल्यावर जर मनासारखी दक्षिणा मिळाली नाही, तर बीभत्स भाषा वापरून त्याचे पितर उद्धरतात. बिचारा यजमान दक्षिणेची भरपाई करतो. मग मात्र ‘पितर स्वर्गात जातील’चा भरघोस आशीर्वाद देतात. म्हणजे असे की, त्या पितरांनी कुकर्म जरी केलेले असले, तरी भटजीच्या आशीर्वादाने ते एकदम नरकातून स्वर्गात जाणार. ते सध्या नक्की कोठे आहेत, हे माहीत नसताना भटजी त्यांना अन्नही पोहोचवितात. काय चमत्कार पहा. या परोपकाराच्या श्रमाने भटजी आजारी पडतात, त्यांची धांदल, धावपळ होते. पूर्वापार म्हणच आहे ना की, श्रावणात तट्टू, भादव्यात भट्टू! एका खोलीतून दुसऱ्या खोलीत मंत्रविधीने अन्न पोहोचविता येत नाही, मग स्वर्गात ते कसे काय जाणार? असे विचारले, तर ते कबूल करतात की, हा सरासरीने अन्नदानाचा मार्ग आहे. पण आमचे विद्वान मित्रही श्राद्धपक्ष करतात, भरपूर दक्षिणा देतात, खोटा आशीर्वाद मिळवतात.

२७२१ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

उत्तर अमेरिकेने तीन मोठे जय मिळविले. मोबील हे मोक्याचे ठिकाणही जिंकले. त्यामुळे कापसाचा भाव थोडासा उतरला. जर्मनीच्या जुलमामुळे त्यांचा देन्मार्कशी तह होणे कठीण आहे. भूतानकडे हिंदुस्थान सरकारचे सैन्य जाणार.

२७२२ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

ना. गवरनर जनरल यांनी हुकूम काढला की, संस्थानिकांनी सरकारशी इंग्रजीतूनच पत्रव्यवहार केला पाहिजे. या हुकूमामुळे त्यांना इंग्रजी शिकावी लागेल अथवा इंग्रजी येणारे रैटर ठेवावे लागतील.

२७२३ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

काही दिवसांपूर्वी कलकत्त्यात तुफान होऊन अर्धे शहर बुडाले. अनेक जहाजांचा नाश झाला. धान्य समुद्रात बुडाले. तिकडे धान्य पाठविण्यासाठी इकडे धान्याची खरेदी होत आहे.

२७२४ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

गेले काही दिवस मुंबईच्या पेढीवाल्यांकडे ५० रुपयांच्या खोट्या नोटा येत होत्या. सूटरसाहेबांनी लक्ष ठेवून चौपाटीवर एका घरी छापा घातला, तेव्हा ३ आरोपी शिळाछापाचे यंत्र व शाई वगैरे साहित्यासह पकडण्यात आले.

२७२५ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

दापुडी येथे दा. दैवरसाहेबाने एक बंगला आणि ७७॥ एकर जमीन ३ लाख ५५ हजार रुपयांना विकत घेतली.

२७२६ (२३ : २०, १५ ऑक्टोबर ६४, ३१८-३२०)

निजामाच्या जनानखान्यात स्त्रियांच्या पलटणी असतात. पूर्वी खोजे लोक असत. स्त्रियांच्या पलटणींतील स्त्रिया बहुधा महार-मांग वगैरे जातीच्या असत. एका हिंदू शिपायाने तक्रार केली की, यांचा आम्हांस विटाळ होतो. तेव्हा निजामाने हुकूम केला की, त्यांनी मुसलमान व्हावे. म्हणून त्या सगळ्यांनीच धर्म बदलला. खासा न्याय!

२७२७ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१९-३२०)

सध्याची कापसाचे गट्टे करण्याची पद्धत अडाणी आहे. म्हणून एक यंत्रकार या देशात त्यासाठी यंत्रे वापरणार आहे. एका यंत्रास १५०० रुपये पडतात.

२७२८ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१९-३२०)

मद्रासचे सरकारी ज्योतिषी मि. पागसन यांनी शोधलेला ग्रह कोपनहेगनच्या एका जणाने १८६२ मध्येच शोधला होता. मंगळ व बृहस्पती यांच्यामध्ये लहान लहान ग्रह बरेच आहेत.

२७२९ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१९-३२०)

वायूच्या वातावरणात ऑक्सिजन व नैत्रोजन यांच्याप्रमाणे पाण्याची वाफ व कार्बानिक आसिद असतात. वायूचे आवरण पृथ्वीच्या पृष्ठ भागाशी घट्ट जोडले, तर पाणी ५ इंच, आसिद १३ फूट, ऑक्सिजन १ मैल व नैत्रोजन ४ मैल उंचीवर येईल. एक गालन पाण्यामध्ये ४ औंस क्षार असतो. तो क्षार वेगळा केला, तर सागरतळाशी १४० फूट जाडीचा थर तयार होईल.

२७३० (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१९-३२०)

खारीक हे फळ निर्बाध व बारा महिने खाता येते. अरब देशांत तर ती भाकरीच समजतात. मुशाफराला पेंड, खजूर यांवर राहाता येते. उन्हावर भाजलेली व पावसाप्रमाणे भूमीवर वर्षणारी ही गोड भाकरी आहे. हिंदू लोक उपासाच्या दिवशी खजूर खातात.

२७३१ (२३ : २०, १५ आक्टोबर ६४, ३१९-३२०)

सिमला येथे एका साहेबास तुरटीची खाण सापडली.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६४

२७३२ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३२१-३२२)

मुंबई इलाख्याचे शिक्षण खात्याचे दैरेक्टर मि. हावर्ड यांनी मिशनेरी शाळांविषयी अन्यायाची व पक्षपाताची वर्तणूक केली, म्हणून मिशनेऱ्यांचे देपुतेशन इंग्लंडचे पंतप्रधान चार्ल्स वुड यांजकडे

गेले. त्यावेळी मि. हावर्डही समक्ष हजर होते. त्यांनी देपुतेशनची खात्री केली व स्वतःवरील सर्व दोषारोप उडवून लावले, असे इंग्रजी वृत्तपत्रांनी लिहिले. त्यात उड्या मारून मिशनर्यांची विटंबणा केली व हावर्डची तारीफ केली. पण देपुतेशनच्या एका साहेबाचे घरगुती पत्र गार्डनच्या कर्त्यास आले असून त्यात म्हटले आहे की, हावर्डने माफी मागितली. आपण अविचाराने व उतावळेपणाने काही गोष्टी केल्या. जर पुन्हा त्या जागेवर नेमले, तर आपण प्रामाणिकपणे व निष्क्षपाताने काम करू, अशीही प्रतिज्ञा केली. म्हणजे या लढाईमधून हे साहेब काही विजयध्वज घेऊन आले नाहीत. उलट त्यांची मानहानी झाली आहे.

२७३२ अ (इंम : ३२२)

२७३३ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३२४—३३०)

इस्का हा गोसावी गृहस्थ सन १७८८ त कौल लोकांच्या तेली जातीत जन्मला. १८ व्या वर्षापर्यंत मूर्तिपूजा करणारा इस्का मद्यपान, नाच व दुष्टाई यांत पटाईत होता. तो चोरीत व दगाबाजीत मग्न झाल्यामुळे त्याच्या बायकोने त्याच्या भावाशीच लग्न केले. मग तर तो दुष्टांचा सवाई गुरू होऊन बसला. 'आपल्या करांगुळीच्या अग्रावर सूर्यचंद्र नाचतात,' अशा बढाया मारून त्याने शिष्य गोळा केले. या थुंकीचाट्या शिष्यांनी त्याचे महत्त्व फार वाढवले. मांस खाणे, लहान मुलांच्या कबरी उकळून ते खाणे, याने चौऱ्यांशीचा फेरा चुकतो, असे तो सांगे. तो स्वतःला पावित्र्याचा अवतार म्हणवी. आणि पुढे अंकलंकी अवतार होईल, असे तो सांगत असता १८४७ त ख्रिस्ती धर्मोपदेशक तेथे गेले. इस्काचा शिष्य पेरी ख्रिस्ती झाला. मग गुरूचाही हृदयपालट झाला. त्याने सगळे शिष्य सोडले. एकपत्नीव्रताने राहू लागला. कृतकर्माचा पश्चात्ताप होऊन तोही ख्रिस्ती झाला. गांजा ओढून दुबळे झालेले शरीर टाकून आपण ख्रिस्तचरणी लीन झाला. पाहान नावाचा भुतांचा पुजारीही बापाच्या आज्ञेवरून रानटी देवतांची पूजा करीत असे. एकदा त्याला वाघाने झडप घालून जखमी केले. त्याचे मित्र तर घाबरून पळाले. काही विचारी माणसांनी त्यास पाद्रीसाहेबांकडे आणले. मिशनच्या वाड्यात त्याजवर चांगला उपचार झाला. तेव्हा तो खऱ्या अंतःकरणाने येशू ख्रिस्ताकडे फिरला. जुन्या मताच्या जमीनदारांनी त्याचा पाठलाग केला. पण त्याचा विचार पक्का राहिला. त्याचा मुलगाही ख्रिस्ती झाला. गैरमाहीत व भोळ्या कोळांना जमीनदार फसवितात. पण आमच्या उपदेशकांनी त्यांना मालकीची जाणीव करून दिली.

२७३३ अ (इंम : ३२२—३२४)

२७३४ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३०—३३३)

गंगा व ब्रह्मपुत्रा या दोन महानद्यांच्या मुखालगतचा प्रदेश सुंदरवन या नावाने ओळखला जातो. यातून गाळ वाहून येऊन शंभर कोसांचा प्रदेश फार सुपीक झाला. नवी जमीन होऊन समुद्र मागे हटला. या भागात सुंदरवृक्ष नावाचे शतायुषी वृक्ष आहेत. म्हणून ते सुंदरवन झाले. नदीच्या तीरावर शोभायमान नगरे आहेत. गंगेच्या हुगळी फाट्यावर कलकत्ता वसले आहे. समुद्राची भरती ८०—९० कोस जमिनीवर पाणीच पाणी करून टाकते. सपाट जमिनीमुळे फार नुकसान होते. १७३३ मध्ये तुफानाने ३ लक्ष लोक मेले. १८३३ त ८ हात उंचीची समुद्राची लाट जमिनीवर येऊन २५ कोसांवर गेली. जंगली श्वापदेच काय, पण २० हजारोंवर लोक मेले. सगळ्या तळ्यांत खारट पाणी आले. असा प्रलय १०० वर्षांत झाला नव्हता. पुढे १८४२ मध्ये तुफानात २० जहाजे व बहुत मनुष्ये बुडाली.

१८५२ च्या तुफानाने दोन दिवस गोंधळ केला. गाईच ४० हजार मेल्या. परंतु १८६४ च्या आक्टोबरात झालेले तुफान फार नाशकारक ठरले. जी वावटळ आली, तिचा व्यासच ७५ कोस होता. वेग तासाला ५ कोस होता. २० हात उंचीच्या लाटांनी अनेक जहाजे फोडली, ४०४०० घरे जमीनदोस्त झाली. रमणीय बागांचा विध्वंस्त झाला. गावेच्यागावे वाहून गेल्यामुळे एक लक्ष मनुष्ये मेली. जमिनीवर इतका क्षार पसरला की, दोन वर्षे तिची लागवड होऊ शकणार नाही. मुंबईकरांनी एक लक्ष रुपयांची मदत दिली. धान्यही रवाना होत आहे. ईश्वर दयासागर असताना असा नाश का व्हावा, ते कळत नाही. त्याने मनात आणले, तर चारही खंडे प्रलयात नष्ट होतील. म्हणून त्याला शरण जावे.

२७३५ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३३-३३५)

नगरच्या मिशन शाळेतील मुलीने आत्मचरित्ररूपाने जिह्मेचे वर्णन केले. ही जिह्मा तुर्कस्थानात जन्मली. तिचे वय ६ हजार वर्षे आहे. ईश्वराने जलप्रलय केला, तरी जिभेस कायम ठेवले. जिभेवाचून एकही प्राणी नाही. तिचे घर सुंदर व मखमली असून १६ शिपायांच्या दोन पलटणी तिचे रक्षण करतात. तिचा वर्ण तांबूस आहे. प्रत्येक पदार्थाची चव ती ओळखते. ती फुशारक्या मारते. हाड नसूनही ती ताठर व चपळ असते. सहज बोलून ती आग पेटवते, ती अनिवार दुष्ट आणि मरणकारक विषाने भरली आहे. कोणाचाही ती अपमान करते. ती फार चबर चबर करते. दातांनी तिला कातरले, तर ती नष्ट होईल. पण ती एकच शब्द बोलली, तर हे बत्तीसजण पडतील. जागोजाग तिने इतकी भांडणे लावली की, त्यांची आग अजून धुमसते आहे. प्रभू येशूवाचून तिला कोणी संतोषवू शकले नाही. जे जिभेला स्वाधीन ठेवतात, तेच जगात सुखी होतात. स्त्रियांनी तिचा उपयोग जास्त केला, तर वटवट, तटे, चहाड्या, चौंढाळपणा, यांना भरती येते. म्हणून जिभेचा उपयोग पवित्रपणा, विश्वास, प्रीती, नम्रता, अशा सद्गुणांसाठीच करावा.

२७३६ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५-३३६)

उत्तर अमेरिकेचा सेनापती शेरिदन याने बंडखोरांच्या अर्लीनामक सेनापतीस हटविले. ग्रांत आणि ली यांची सैन्ये समोरासमोर उभी आहेत. कापसाचा भाव उतरत आहे. चीनमध्ये बादशहाच्या सैनिकांनी बंडखोरांचे काही सरदार पकडले. चींगवांग हा सुद्धा पकडला गेला.

२७३७ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५-३३६)

लंदन शहरातील दोन आर्गीत अर्ध्या लाखाहून जास्त नुकसान झाले.

२७३८ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५-३३६)

ना. गवरनर जनरलसाहेबांनी लाहोरला जाऊन कपूरथळ्याच्या राजास स्तार आव इंदियाचे पद दिले. खास दरबारात सर ज्यान लोरेन्सी यांनी हिंदुस्थानी भाषेत प्रीतियुक्त भाषण केले. पत्याल, झिंद व कपूरथळा, येथील संस्थानिकांनी त्यांना हजारो रुपयांचे नजराणे दिले.

२७३९ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५-३३६)

काठेवाडात चार महिने पाऊस पडला नाही. त्यामुळे मोठा दुष्काळ पडेल, अशी भीती वाटते. त्यातच वाघरांचे बंड उठले आहेत. ते डोंगरात लपतात, म्हणून सरकारने त्यांच्यावर दौड पाठविली.

२७४० (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५—३३६)

आगगाडीस अपाय झाल्यामुळे एका पारशाचे नुकसान झाले. त्याला कंपनीने १० हजारांची भरपाई दिली.

२७४१ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५—३३६)

रेल्वे कंपनीने गोश्यातील बायांना बसण्याकरिता गोश्याच्याच स्वतंत्र गाड्या केल्या आहेत.

२७४२ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५—३३६)

एशियामायनर या गावात धान्याचा पाऊस पडत असतो. तुर्की लोक ते दळून त्याच्या भाकरी करतात. याला कुदरत बोध दासी, म्हणजे चमत्कारिक धान्य म्हणतात.

२७४३ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३५—३३६)

चिनी बादशहाच्या फौजेने बंडवाल्यांच्या ताब्यातून नान्किंग शहर घेतले, तेव्हा एक लक्ष सैनिक ठार झाले.

२७४४ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३६)

एका पंजाबी पत्रात लिहिले आहे की : ज्यान त्यांग नावाचा छापखानेवाला कागदावर मसुदा किंवा खर्डा तयार न करिता ३-४ कंपाजिटरांस तोंडजबानी मजकूर सांगत असे आणि मजकुरात एकही चूक होत नसे.

२७४५ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३६)

मेकानच्या किनाऱ्यावर ज्वालामुखी पर्वत आहे. त्यामधून पातळ चिखल किंवा रेंदा पडतो. उघाणाच्या वेळी हा थंड रेंदा फार उंच चढून गडगडाटाप्रमाणे आवाज करतो. यातला सर्वात उंच पर्वत ३५० फूट व समुद्रसपाटीपासून ७ मैल उंचीवर आहे.

२७४६ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३६)

चरकामधे ऊस पिळल्यावर राहणाऱ्या चुट्या भयंकर रोगाची धाम चालू असेल तेथे ठेवल्या, तर तो रोग हटतो. महामारी चालू असता याचा अनुभव घेऊन पहावा.

२७४७ (२३ : २१, १ नोवेंबर ६४, ३३६)

पारिसमध्ये १६,९६,१५१ लोक राहातात. सन १८६२ त ५२,३१२ जन्म व ४२,१८५ मृत्यू झाले.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६४

२७४८ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३३९—३४४)

नगरकर आपल्या बातमीपत्रात लिहितात की : मिशनाची सहावी सभा भरली होती. ११ श्वेतवर्णी मिशनरी, त्यांची कुटुंबे, तसेच ४०० एतद्देशीय ख्रिस्ती आले होते. मुलींच्या शाळेत लहानथोर ६०

मुलींची परीक्षा झाली. त्यांचे सुरेख हस्ताक्षर पाहून उपस्थितांना संतोष वाटला. याचे वृत्त देताना वृत्तवैभवाने म्हटले की : विद्येच्या पिकास जमिनीची आवड नाही. ते नीच ठिकाणीही उत्तम येते. कारण या शाळेत अतिशूद्र मुली आहेत. मुलांच्या शाळेत १०० विद्यार्थी आहेत. मुलांच्या अभ्यासाच्या रूपाने मिशनाच्या कार्याचे फळ दिसले. रे. हार्दिंग व विष्णुपंत यांच्या अध्यक्षतेखाली सभाही झाल्या. यंदा ३० जणांनी दीक्षा घेतली. सालभराचा वृत्तांत मि. इब्राहीमनी वाचला. गालिवर्जन, जातिनिर्मूलन, कुटुंबसुख, या विषयांवर भाषणे झाली. आत्म्याचे मोल, खेड्याची शाळा, सन्मानपूर्वक प्रार्थना, हे विषयही समाविष्ट होते. धार्मिकांनी १६४ रुपये रोख, ४० रुपयांचे जिन्नस दिले. १०० रुपये देणगीचे आश्वासन मिळाले. मि. सांगळे व विष्णुपंत यांची कीर्तनेही झाली. लोकांनी प्रार्थना करून आशीर्वाद मागितला. प्रभुभोजनासाठी ३५० लोक उपस्थित होते. रे. बार्कर स्वदेशी जाणार, म्हणून त्यांचे भाषण ऐकताना सर्वांना गहिवर आला. यंदा सुमारे चार लक्ष रुपये जमा झाल्यामुळे कर्ज न होता उलट शिल्लक राहिली. हुंडीचे भावही उतरत आहेत. म्हणून आम्ही देवाचे उपकार मानितो.

२७४८ अ (इंम : ३३७-३३९)

२७४९ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३४५-३४६)

‘एक सुधारलेला’ पत्रात लिहितो की : इंग्रजी भाषेचा प्रसार झाल्यामुळे हिंदूमध्ये नीतीची व दुसऱ्या बहुत गोष्टींची सुधारणा झाली. पण तरुणांनी सुधारणेच्या काही गोष्टी सांगितल्या की, ‘पाद्रीमत’ असा शिक्षा मारून लोक पुढे काही ऐकत नाहीत. हिंदू शास्त्रांतील काही गोष्टी दोषयुक्त असून त्यांस तत्क्षणी प्रायश्चित्त द्यावे, असा नियम आहे. परंतु धर्माधिपत्य घेतलेले व देवस्थानी मानलेले ब्राह्मणही काही अयोग्य कर्मे करतात. मद्यगृहात जाऊन यजमानाला आशीर्वाद देतात. मद्यपानाने धुंद झालेले व लोकलज्जा सोडलेले छाकटे मारामारी व तंटा करतात. अशा माणसांच्या घरी ब्राह्मणगुरू थाटाने भोजनास जातात. मग त्यांस दारूची घाण येत नाही. असल्या लोकांना सुधारकांनीच प्रायश्चित्त द्यावयास हवे. यावर ज्ञानोदयकर्ते म्हणतात की : इतर क्षेत्रस्थ ब्राह्मण नगर-भिगारच्या ब्राह्मणांना दोष देतील, असे आम्हांस वाटत नाही. कारण प्रायश्चित्तामुळे कोणताही दोष जातो, असे ही मंडळी मानतात. आमचे सुधारक अशा कृत्यापासून अलिप्त राहातात, पण काही असेही आहेत की, स्वतः दारू पिऊन दक्षणेने पाप दूर करण्याचा प्रयत्न करतील.

२७५० (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३४६-३५०)

नव्या पिढीस पेंढार्यांचे नाव माहीत नाही. परंतु काही वर्षांपूर्वी ते क्रूर लुटारू सर्वांना ठाऊक होते. तोंडात राखेचा तोबरा देऊन कूट करणारे हे दरोडेखोर, आता गृहस्थाश्रमी व शांतताप्रिय बनले. पेंढारी ही काही जात नाही. निरुद्योगी लोक एखाद्या ‘नायकवाडी’च्या अधिपत्याखाली दरोडे घालीत असत. मल्हारराव होळकराने गदखान या पेंढार्यास आश्रय दिला, तर शिंद्याने शहाबाजला दरबारी ठेवले होते. करीमखान या लुटारूस शिंद्याने कपट करून कैदेत ठेवले. म्हणून छट्ठू ऊर्फ चित्तू हा पेंढारी त्याच्या मुलखांत लुटालूट करीत असे. इंग्रज सरकारने या पेंढारगर्दीवर उपाय म्हणून मेजर लशिंग्टन, डफ्टन, माल्कम, हिस्लप, आक्टलोनी, या शूर सेनापतींची फौज पाठविली. राजे लोक प्रजेचे रक्षण करण्यास असमर्थ ठरून पेंढार्यांना उत्तेजन देत होते. तेव्हा इंग्रज सेनापतींनी पेंढार्यांच्या सैन्याचा पुरता बिमोड करून त्यांना घरी बसविले.

कित्येक पळाले, अनेक कैदेत पडले. तुळजाबाई होळकरणीचा या अंदाधुंदीत क्रूर वध झाला. पण इंग्रज फौजेने दांडग्या व बेबंद फौजेस पूर्णपणे काबूत आणले. संस्थानिकांना ताकीद करून पेंढार्यांचा आश्रयच नाहीसा केला. पेंढार्यांना चोहोबाजूंनी कोंडून ठार मारले. छट्टू पळत असताना त्यास वाघाने ठार मारले. अशी पंढार्यांची समाप्ती झाली. शेकडो मनुष्यांना अनिर्वाच्य पीडा देणाऱ्याचा नाश करणे, हे इंग्रज सरकारास मोठे भूषण ठरले. मोठे द्रव्य खर्चून व परिश्रमपूर्वक त्यांनी पेंढारांचा बंदोबस्त केला.

२७५१ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

महाराजा दलीपसिंघ यांनी राणीच्या हातून मिशनास १० हजार मदत म्हणून दिले. शिवाय मिशनऱ्यांसाठी ते दरसाल ५ हजार देणार आहेत. मिसरच्या मिशनास छपाईची यंत्रसामग्रीही त्यांनी विकत घेऊन दिल्ली.

२७५२ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

उत्तर अमेरिकेचा सेनापती शेरिदन याने बंडखोर सेनापती अर्ली याचा २ वेळा पराभव करून पीतर्सबर्ग जिंकले. दक्षिणेचे ५ हजार मेले, तर उत्तरेचे ३ हजार सैनिक पडले. पोलंडच्या सरकारने रुशियन सेनेविरुद्ध लढण्याचा निश्चय जाहीर केला.

२७५३ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

विलायतेत एरिथ गावी दारूच्या कारखान्यात भडका होऊन अनेक माणसे मेली. स्फोटाचा धक्का २५ कोसांवर जाणवला.

२७५४ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

इटालीची राजधानी तुरिनहून फ्लारेन्स शहरास नेणार आहेत.

२७५५ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

लार्ड एल्फिन्स्टनचा संगमरवरी पुतळा विलायतेहून मुंबईस रवाना झाला.

२७५६ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

अमेरिकेची लढाई व नव्या प्रेसिडेंटची नेमणूक यांबद्दलच्या अफवा वृत्तपत्रात आल्यामुळे व्यापारात घालमेल होऊन अनेकांचे दिवाळे निघाले. त्यात मुंबईचेही काही व्यापारी आहेत.

२७५७ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

नागपूर मिशनात ५ मनुष्ये व एक मुलगी यांचा बाप्तिस्मा झाला.

२७५८ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

सर देवीद ससून या दानशूर इस्त्रायली गृहस्थांचा वयाच्या ७२ व्या वर्षी मृत्यू झाला. त्यांचा जन्म १७९२ साली झाला. अत्यंत गरीबी असतानाही ३० वर्षांपूर्वी त्यांनी व्यापार सुरू केला आणि आपली संपत्ती ३ कोटीपर्यंत वाढविली. त्यांनी १५ लक्ष रुपये नुसत्या दानधर्मात खर्च केले. हा गृहस्थ मोठा धर्मात्मा आणि कीर्तिमान होता. त्यांच्या निधनाने अनेकांना फार दुःख झाले.

२७५९ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

यंदा दिपवाळीच्या सणात नेहमीसारखा उत्साह दिसून आला नाही.

२७६० (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

रत्नागिरी येथे दागिन्यांच्या लोभाने कोणीतरी दुष्टाने एका १० वर्षे वयाच्या मुलाचा खून केला.

२७६१ (२३ : २३, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

हिरा हा सगळ्या रत्नांमध्ये श्रेष्ठ आहे. त्याचा रंग भस्मी किंवा पांढरा असतो, तो प्रकाशासमोर धरला, तर त्यावर अनेक शोभायमान रंग दिसतात. सगळ्या खनिज पदार्थांत तो कठीण असूनही दाह्य म्हणजे जळण्याजोगा आहे. दागिन्यांत आणि शिल्पकामांत तो फार उपयोगी पडतो. जडे लोक त्याच्या साहाय्याने कठीण रत्ने कापतात. काही घड्याळांत हिरे जडवतात. पोर्तुगीज राजाजवळ एक मौल्यवान हिरा असून त्याची किंमत ५ कोटी रुपये आहे. रूसच्या राजाजवळचा हिरा पूर्वी एका मूर्तीच्या डोळ्यात होता. रशियन राणीने तो हिरा ९ लाख रुपयांना विकत घेतला व हिरा देणाऱ्यास ४० हजाराने तहहयात वर्षासन करून दिले.

२७६२ (२३ : २२, १५ नोवेंबर ६४, ३५०—३५२)

पाण्यात बुडालेल्या मनुष्यांस सजीव करण्यासाठी पुढील उपाय करावेत. त्यास उचलताना त्याचे डोके व हात इतर शरीरापेक्षा उंचावर ठेवावीत. त्याचे अंग अगदी कोरडे करून उबदार वस्त्रात त्यास गुंडाळावे. गरम विटेने त्याचा पाठीचा कणा शेकावा. एक नाकपुडी आणि तोंड बंद करून भात्याप्रमाणे हवा कुंकावी. हलक्या हाताने छाती दाबावी. मात्र हे शेवटचे काम शक्यतो कुशल वैद्याकडून करून घ्यावे.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २३, मुंबई, १ डिसेंबर १८६४

२७६३ (२३ : २३, १ डिसेंबर ६४, ३५७—३६४)

वृत्तवैभव पत्राने नगरच्या अमेरिकन मिशनाविषयी अत्यंत अनुकूल अभिप्राय दिला आहे. मिशन मुलींच्या शाळेतील मुलींना शिवण व कशिदा यांचे शिक्षण मिळते. एक आंधळी मुलगीही शिकते. म्हणून त्याने संतोष व्यक्त केला. ख्रिस्ती लोकही कीर्तने करतात. नगर मिशनाची प्रगती चांगली आहे. निदान ५०० कुटुंबे ख्रिस्ती आहेत. महारमांगांना विद्या मिळून त्यांच्या नशिबाची चवाळे व लंगोटी सुटली. त्यांना आश्रय व हिमायत मिळाली. इंग्रजांनी बाजीरावाशी लढण्यासाठी यांचीच पलटणे केली होती. तेव्हा युद्धभूमीवर त्यांनी उंच जातींना नमविले. आता ते विद्येच्या भूमीवर प्रगती करीत आहेत. पण वृत्तवैभव म्हणते की, हे केवळ प्रापंचिक लाभासाठी ख्रिस्ती होतात. हे म्हणणेच एकांगी आहे. नेटिव हिंदूंत किती गैरसमज आहे, हेच त्यावरून दिसते. ख्रिस्ती धर्मात पोषाकाचे कसलेही बंधन नाही. महारही स्वतःस सोम वंशाचे मानतात. ब्राह्मण मात्र त्यांना हीन लेखून स्वतःला उंच समजतात. जगिक लाभाच्या लोभाने ते धर्म बदलतात, हे जरी खरे धरले, तरी त्यात वाईट काय आहे? परमार्थाबरोबर प्रापंचिक लाभ होण्यात गैर काहीच नाही. पुढे हा संपादक म्हणतो की, ख्रिस्तीमत विद्वानांना मान्य होणार नाही. हे विधानही गैरसमजातून निर्माण

झाले आहे. लूथरपासून न्यूटनपर्यंत आणि बेकनपासून मेकालेपर्यंत सगळेच ख्रिस्ती मत मानणारे झाले. ख्रिस्ती धर्म रावाबरोबरच रंकाच्याही कल्याणसाठी झटतो. १८०० वर्षांपूर्वी इंग्लंडचे लोकही रानटी मूर्तिपूजक होते. त्यांना ख्रिस्ती धर्मानेच सुधारून जगात अजिंक्य ठरविले.

२७६३ अ (इंम : ३५३-३५७)

२७६४ (२३ : २३, १ दिसेंबर ६४, ३६५-३६६)

ता. १-८ ज्युन्युएरी सन १८६५ या आठवड्यातील प्रार्थनेसाठी इवांजेलिकल अलायन्स मंडळी अगत्याने विनंती करते की : ख्रिस्ती भक्तांनी एकचित्ताने प्रार्थना करावी. जगिक व आत्मिक आशीर्वाद पहिल्यापेक्षा विपुलपणे प्राप्त करून घ्यावेत. नाशाकडे जाणारे जग सत्याकडे गेले पाहिजे. कॅथॉलिक व अविश्वासी लोकांनी धर्मावर हल्ला केला असून जगात युद्धाची प्रवृत्ती वाढते आहे. याविरुद्ध धीराने व विश्वासाने प्रार्थना करावी. सांप्रतच्या व्यवस्थेत पवित्र आत्मा यावा. प्रत्येकास ईश्वराचा आशीर्वाद मिळावा, दासपण व लढाया ही नाहीशी व्हावीत, पावित्र्य आणि उद्योग वाढावे, मंडळीचे ऐक्य दृढ व्हावे. यांसाठी प्रार्थना करा.

२७६५ (२३ : २३, १ दिसेंबर ६४, ३६६-३६८)

गेल्या महिन्यात रे. इसेनबर्ग यांचे निधन झाले. मुंबई गार्डनने छापिलेल्या चरित्रावरून असे कळते की : त्यांची प्रथम नेमणूक आफ्रिका खंडात अबीसीनिया देशात झाली. १८३२ साली ते जर्मनीमागे तिकडे गेले. कैरो येथे २० महिने राहून त्यांनी अबीसीनियाच्या आम्हरिक भाषेचा अभ्यास केला. अरबी भाषाही शिकून घेतली. आपल्या कामाच्या जागेवर जाण्याची त्यांस लवकर परवानगी मिळना. म्हणून बैबलात वर्णन केलेले सिना पर्वत, वगैरे ठिकाणे त्यांनी पाहिली. काही काळ तिकडे काम केल्यावर त्यांनी पवित्र शास्त्राची तद्देशीय भाषांत भाषांतरे केली. पण विरोध्यांचे प्राबल्य झाल्यामुळे त्यांना तो देश सोडावा लागला. तरी त्यांच्या पुस्तकाच्या २ हजार प्रती खपल्या. १८४४ त ते मुंबईस आले. मनी शाळा व फ्रीचर्च येथे त्यांनी उपदेशाचे काम केले. नंतर ते रोगी झाल्यामुळे जर्मनीस गेले. हिंदुस्थानातील त्यांचे कार्य २० वर्षांचे आहे. शेवटी शेवटी ते फार कृश झाले होते. सतत खचणाऱ्या या भावाने ईश्वराजवळ विसावा मिळविला. त्यांचा मुलगाही मिशनरी आहे. रे. इसेनबर्गची आठवण बहुत काळ राहिल.

२७६६ (२३ : २३, १ दिसेंबर ६४, ३६८)

मागील अंकात ज्ञानोदयाने अहमदनगर शहराचा इतिहास वृत्तवैभवावरून छापला. त्यात एक वाक्य चुकीचे असूनही घेतले गेले. 'सन १७५९ मध्ये नगर शहर सदाशिव माणकेश्वराने जिंकले' असे म्हटले होते. ते चूक असून तेथे सदाशिव चिमणाजी पेशवे यांचे नाव हवे होते. पण आम्ही बराच मजकूर नीट केला होता. एक चूक मात्र हस्तदोषाने तशीच उतरली गेली. तरी आम्ही १८५९ ऐवजी १७५९ हे बरोबर वर्षच लिहिले होते. असो.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २३, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६४

२७६७ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३७०—३७४)

जे. मिचेल पत्रात लिहितात की : १४ नेटिव भावांबरोबर आळंदीच्या यात्रेस गेली. रात्री पडसाळेत भुईवर निजावे लागले. सकाळी तंबू उभा करून उपदेश सुरू केला. भोवताली कथेकरी व हरिदास यांची कीर्तने चालू होती. ते पुराणांतल्या कहाण्या व व्यर्थ आचारच जास्त सांगतात. तरी त्यांचे वक्तृत्व व विनोदाची हातोटी बरी असतात. सदोबा पवार यांनीही प्रभावी भाषेत येशूचे कीर्तन केले. पुष्कळ लोक एकाग्र चित्ताने ऐकत होते. लोकांनी स्वतः होऊन हारतुरे आणून दिले. आमचे निरूपण अगत्याच्या गोष्टींविषयीच होते. ज्ञानोबाच्या देवळासमोर दुसऱ्या दिवशी कीर्तन केले. त्यावेळेस मात्र लोकांनी त्रास दिल्या, धमक्या मिळाल्या. काही जणांनी तर लहान खडे फेकले. खंडोबाच्या मुरळ्यांचा ताफा समोर येऊन मोठमोठ्या आवाजात घाणेऱ्या लावण्या म्हणू लागला. नंतर मिशनऱ्यांवरच गर्दी केल्याबद्दल आरोप घालून कैद केले. पण पोलीस अधिकारी मि. देविद यांनी तो आरोप रद्द केला. नंतर मि. पवारांनी माजिखेताच्या कोर्टात गडबड करणाऱ्यांची नावे देऊन फिर्याद लावली. यंदा जत्रा कमी होती. मरीच्या भयाने लोक आले नाहीत. शिवाय मिशनऱ्यांचे कीर्तन लोकांना आवडले. म्हणून या लोकांनी चिडून गडबड केली. शेवटी ईश्वराचेच गौरव व त्याची स्तुती होणार आहे.

२७६७ अ (इंम : ३६९—३७०)

२७६८ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३७६—३७९)

इराणातील नेस्तोरियन मिशनचा भाषांतरकार योसेफ नुकताच मरण पावला. रे, पार्किन्स लिहितात की : योसेफ अवधा ४० वर्षांचा होता. तो बुद्धिमान, व्यासंगी व धार्मिक होता. १८३६ मध्ये तो विद्यालयात आला. तो फार लाजाळू मुलगा होता. तो मेहनतीने धडे तयार करी. रे. स्टार्किंग यांच्या देखरेखीखाली त्याने इंग्रजी, इब्री व फारशी भाषांचा अभ्यास केला. त्याला पवित्र शास्त्राच्या भाषांतराच्या कामावर नेमिले होते. तो विलक्षण मनाचा व चपल कलमाचा होता. कितीतरी मजकूर तो दोनदोनदा लिहीत असे. पण तो स्वतःबद्दल फार अभिमानी असे. काही वेळा काम सोडून खेळण्यास जाई. पण स्टार्डर्डसाहेबांनी त्याचे मन पूर्णतया पालटविले. ‘आपणांस देवाची क्षमा मिळेल की नाही?’ या एकाच चिंतेत तो राहू लागला. बारा वर्षे त्याने भाषांतरांचे काम केले. तो श्रद्धाळू भक्त होता. उपदेशकाचे काम तो मेहनतीने करीत असे. दुराग्रही व दांडग्या लोकांना त्याने देवाकडे फिरविले. सूर्याचे किरण पृथ्वीवर रमणीय हिरवा गालीचा पसरतात व सोनेरी रंगाची पिके सिद्ध करतात. त्याप्रमाणे मेहनत करून त्याने मोठे पीक दिले. अंधारमय देशात प्रकाश निर्माण केला. नेस्तोरियन लोकांत धर्मपरायण ग्रंथांचा पुरवठा केला.

२७६८ अ (इंम : ३७४—३७६)

२७६९ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३७९—३८२)

शरणपूर मिशनचा १० वा वाढदिवस मोठ्या थाटाने साजरा झाला, असे ‘फ. य.’ कळवितात. शाळेला व कारखान्यांना सुट्या मिळाल्या होत्या. नवे कपडे घालून मुले—माणसे खांद्यावर पताका मिरवीत होती. त्या पताकांवर ‘एक प्रभू एक विश्वास’ ही अक्षरे दिमाखाने चमकत होती. रे. प्रेस,

वेदरहेड, कारापित ज्यानिस, मि. महादबा गोरे, वगैरे प्रमुख मंडळींसह ही मिरवणूक नाशिकच्या भजनालयात आली. 'येशूचे नाम गोड कर' हे गीत सर्वांनी प्रेमाने गाइले. नंतर जयशब्द करीत सर्वजण परत आले. शरणपूरच्या मंदिरात ४०० हून जास्त उपस्थिती होती. मि. प्रेस यांनी अध्यक्षीय भाषण केले. ते म्हणाले की : ख्रिस्ती होणारे लोक आयते खातात, असे ज्यांना वाटते, त्यांनी लक्षात घ्यावे की, येथे १० वर्षांपूर्वी फक्त अरण्य होते; आता एक सुंदर गाव आहे. या गावाची मोठी बढती होते आहे. जेवणानंतर अस्तमानी मोठे दाखकाम झाले. हिंदू लोकही हा समारंभ पाहण्यास आले होते. रंगीत कागदाचा एक मोठा फुगाराही उंच उडविण्यात आला. तो ५ कोसांवर जाऊन पडल्यावर मोठा प्रकाश दिसला. 'देवा, राणी वाचीव,' हे गाणे झाल्यावर सर्वजण घरी गेले. जे. जी. आणि एस्. यांच्या पत्रांत म्हटले आहे की, सर्वांना फार संतोष झाला. शरणपुरात मोठे शोभिवंत भजनालय बांधण्यासाठी सर्वांनी एकेका महिन्याचा पगार दिला असून एक हजार रुपये आताच जमले आहेत. मंदिरास ३० हजार रुपये खर्च येईल.

२७७० (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

हिंदुस्थान सरकारने सवरण व अर्धसवरण ही सोन्याची नाणी खजिन्यात भरली, तर त्यांची किंमत १० रु. व ५ रु. अशी धरण्याचे ठरविले आहे. सरकारी नोटी घेतल्या तर एक चतुर्थांश सवरण मिळेल. अशा रीतीने सोन्याची नाणी सुरू होत आहेत.

२७७१ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

गवर्नर जेनरलसाहेबांनी वर्षातून सहा महिने हवेसाठी हिमालय पर्वतावर राहण्यास राणीचे प्रधान सर चार्ल्स वुड यांनी रुकार दिल्या.

२७७२ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

मेजर क्यांडीना एक वर्षासाठी मुंबईचे शेरीफ नेमण्यात आले.

२७७३ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

तळघाटातून लोखंडी रस्त्या तयार झाला. तो लवकरच सुरू होईल.

२७७४ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

नगरचे हुजूर डेपुटी कलेक्टर मि. रामचंद्र अनंत दुगल यांची रत्नागिरीस बदली झाली. त्यांनी घरगुती कामासाठी एक महिन्याची रजा घेतली. या काळात त्यांना बहुत लोकांनी भोजन व पानसुपारी दिली. तरी संकोची वृत्तीमुळे त्यांनी बरीच आमंत्रणे टाळली. से. नसरवानजी करसेटजी यांच्याकडील पानसुपारी आणि शिवराम हनमंत मल्ल यांचेकडील निरोपसमारंभ फार मोठे झाले, शहराच्या सर्व थरांमधील लोक हजर होते. भाऊसाहेब दुगलांची योग्यता व कामाची वहिवाट, यांवरून सर्वांनी त्यांची फार तारीफ केली. रे. विष्णु भास्कर यांनी संभावितपणा व सदाचार या गुणांवरून त्यांची फार स्तुती केली. या भाऊसाहेबांना निरोप देण्यासाठी अनेक लोक गावाबाहेरसुद्धा गेले. असे प्रेम कोणत्याही सरकारी कामदाराबद्दल पूर्वी दिसले नाही.

२७७५ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

नगर जिल्ह्यात एके गावी एका कसबिणीने एक मुलगी विकत घेतली. आपला दुष्ट धंदा तिला शिकविण्याचा तिचा विचार होता. नगरच्या ज्ञाने या कसबिणीस ३ वर्षांची कैदेची शिक्षा दिली.

२७७६ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८२-३८४)

सोलापूर जिल्हा मोडून कलादगी जिल्हा झाला. सर्व कचेऱ्या तिकडे गेल्या. सोलापूर शहराची शोभा जाऊन सर्वत्र उदास व भणभणीत दिसते. सरकारी ठराव झाल्यामुळे नाइलाजाने सगळ्यांना गाव सोडावे लागले. कलादगी गाव लहानसे असून तेथे महागाई फार आहे. शिवाय तेथे मराठीचा उपयोग होणार नाही. कानडी आले पाहिजे. मोठा हिय्या करून लढाईस जावे, तसे सगळे गेले. सोलापूरच्या शोभेची व सुधारणुकीची आशाच नाहीशी झाली.

२७७७ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८३-३८४)

कलकत्त्याच्या तुफानग्रस्त लोकांच्या मदतीसाठी साडेतीन लाख रुपये जमले आहेत. मुंबईच्या पारशी लोकांचा पैसा परत करावा. कारण मजुरीचे दर चौपट झाल्यामुळे मजुरांचे नुकसान भरून येईल, असे फ्रेंड आफ इंडियाने सुचविले. लंदन व लिवरपूर येथेही तुफान आले होते. त्यांनाही मदतीची गरज आहे. मछलीपटम गावाचेसुद्धा फार नुकसान झाले. तिकडेही मदत पाठवावयास हवी.

२७७८ (२३ : २४, १५ दिसेंबर ६४, ३८४)

सरकारी ठरावाप्रमाणे हल्ली वर्षाचे टपालहसील आगाऊ भरावे लागते. तरी वर्गणीदारांनी एक वर्षाची वर्गणी दीड रुपया आगाऊ पाठवावी. एतद्देशीय वर्गणीदारांनी ३ रुपये पाठवावेत. जानेवारीअखेर जर वर्गणी आली नाही, तर पत्र पाठविले जाणार नाही. डाकमार्गे हे पत्र घेणाऱ्या साहेबलोकांनी ४॥ रुपये आगाऊ पाठवावेत.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १, मुंबई, २ ज्यान्युएरी १८६५

२७७९ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, ३-८)

ख्रिस्ती शास्त्राचे जुना व नवा करार असे दोन भाग आहेत. जुन्या करारात इतिहास, कविता व भविष्यवाद आहेत. पृथ्वीच्या उत्पत्तीपासून ख्रिस्तपूर्व ४३३ पर्यंतचा इतिहास त्यात येतो. मोश्याची पुस्तके ३४०० वर्षांपूर्वी लिहिली गेली. होमर किंवा व्यास-वाल्मीकीप्रमाणे हे काही काव्य नाही, तर घडलेल्या गोष्टी जशीच्या तशा त्यात आढळतात. मोशा आपली पापे व दोष यांचीही वर्णने करतो. मोशाने फारो राजाकडे जाण्याची ईश्वराची आज्ञा मोडल्यामुळे त्याचा भाऊ आहोरान याला ईश्वराने मुख्य उपाध्यय नेमले; व आहोरानचे संतान लेव्याप्रमाणे पुजारी झाले. मोशाने खडकावर काठी मारली. त्यातून पाणी आले, तरी त्याने देवाचा सन्मान केला नाही. म्हणून त्याला खनानात जाता आले नाही. इतकी खरेपणाने दिलेली निष्पक्षपाती हकीगत कोठेही नाही. मोशाच्या मागून त्यामध्ये कोणतीही भर पडलेली नाही. मिसर देशातील जुन्या इमारती, थडगी, लेख, यांवरूनही मोश्याचे पुस्तक खरे ठरले. भूज्ञान किंवा भूगोल, शेतकी सुधारणूक, यांविषयी सर गार्डनर विलकिन्सन यांनी शोध घेतला व ते लेख खरे ठरविले. मिसरच्या रीतीभाती त्यामध्ये बिनचूक नोंदल्या आहेत.

निनवे, बाबिलोन व थीब्ज या शहरांच्या ढिगाऱ्यांत शिशाक राजाच्या सोन्याच्या जिनसा मिळाल्या. लेयर्ड व रालिन्सन् यांनी शोध केल्यावर सनखरीब व नबूखेदनेगार राजांच्या गोष्टी खऱ्या ठरल्या. मानवकुळाच्या उत्पत्तीपासूनचा हा इतिहास अगदी विश्वासपात्र आहे आणि हे सत्शास्त्र ईश्वरदत्त आहे. त्यातील सुज्ञानाने पृथ्वीचा हा घर आपण भरून टाकू.

२७७९ अ (इंम : १-३)

२७८० (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, ८-१२)

‘नगरकर’ लिहितात की : अहमदनगर एथील ज्ञानेच्छू सभेतील व्याख्यानांनी उपयुक्त माहिती मिळते. रे. बालंतैननी ‘गुलामगिरी’वर भाषण दिल्यावरून समजले की, गुलामांची आयात ब्रिटिश सरकारने अमेरिकेत केली. अमेरिकन लोक प्रथमपासून दासत्वाच्या विरुद्ध आहेत. ‘सभ्यते’वरील व्याख्यानांमध्ये खोट्या सभ्यतेचा समाजाला कसा कंटाळा येतो, त्याची चर्चा झाली. बाहेरून सभ्यपणा दाखवून आतून लुच्चेशाही करणाराबद्दल तीव्र नापसंती व्यक्त झाली. आपल्यातील धोंडूला ‘धुंडिराज’ म्हणावे, महारास ‘धोंड्या’ म्हणून त्याचे नाव कागदात विटवून लिहावे, अशी हेळणा म्हणजे ढोंग होय. संभावित चोर आणि कसबीण समाजास आवडत नाहीत. मतलबी व दांभिक लोकच वरून संभावित दिसतात. ‘क्रुजेदस’वरील निबंधात प्रथम हे स्पष्ट केले की, यरूशलेम घेण्यासाठी ही युद्धे झाली. नाइलाज म्हणूनच ख्रिस्ती धर्मीयांना तरवारीचा उपयोग करावा लागला. येथूची जन्मभूमी परत मिळविणे, हे कर्तव्यच होते. त्यात तीर्थयात्रा व पवित्रभूमी असल्या कल्पना नव्हत्या. पोपाने काही खूळ सुरू करून धर्माची बिघाडणूकच केली, अंधारातही वालदेन्सी लोकांनी धर्म टिकविला. ‘इतिहासापासून लाभ’ या चर्चेमध्ये गतगोष्टी खरेपणाने वर्णन करणे, ही इतिहासाची व्याख्या ठरली. नेटिवांच्या बखरीत कवीचे लाघव भरपूर आहे, पण इतिहास नाही, त्यापेक्षा चिनी प्रवाशांची वर्णने जास्त विश्वसनीय आहेत. कपि व इभ (हत्ती) हे शब्द हिब्रू भाषेस संस्कृतवरून मिळाले. इंग्लंडचा खरा विकास प्युरितन प्रातेस्तंतांनीच केला.

२७८१ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १३-१४)

लोक ज्यास ‘तारे तुटणे’ म्हणतात, ते बहुधा धोंडेच असतात. काही वेळा त्यांच्या आघातांनी माणसे मरतात. १४९२ मध्ये टैन नदीजवळ २६० पौंडाचा धोंडा पडला होता. सन १५१० त इटाली देशात १२०० धोंडे पडले. एक तर १२० पौंडी होता. १७५३ मध्ये लियोनासमध्ये २० पौंडाचे २ धोंडे पडले. अशी धोंड्यांची वृष्टी तर २-३ वर्षांनी कोठे ना कोठे तरी होतेच. एकेका धोंड्याचे वजन किमान २ पौंड असतेच. काही वेळा या धोंड्यांच्या उष्णतेने माणसे जळून मरतात. हे तारे अगर धोंडे पृथ्वीभोवताली २० कोसांच्या वातावरणात फिरत असतात. हवेच्या घर्षणाने तप्त होऊन ते सर्व खाली कोसळतात. ते लोहमय असून त्यांत अनेक धातूंचे मिश्रणही आढळते.

२७८२ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४-१६)

गासपोर्ट नावाच्या गावी एक अंध मनुष्य छापण्याचे ५००० खिळे बिनचूक जुळवितो. एकदा तर त्याने ९ हजार खिळे जुळविले. पाचसहा ओळी दुसऱ्याने वाचून दाखविल्या की, त्यांची जुळाई तो बिनचूक करता.

२७८३ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४-१६)

यंदा वादळ व धरणीकंप यांनी मोठाच प्रलय केला. कलकत्त्यात तुफान व धरणीकंप झाला. बेजवारा, मच्छलीपटम व कडालोर गावी ४८ जण मेले. नदीच्या पुराने गावे वाहून गेली. ४०८२० पक्की अगर कच्ची घरे जमीनदोस्त झाली. ९ गलबते अशी नाहीसी झाली.

२७८४ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

दाक्टर भाऊ दाजी वगैरे मंडळी मुंबईत शिकारखाना किंवा झोओलाजिकल गार्डन करणार आहेत. या जीवसंग्रह-बागेकरिता एकंदर तीस हजार रुपये जमले.

२७८५ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

कराचीहून लंदनला इराणमार्गे तार पाठविण्याची सोय झाली. २० शब्दांना ५० रुपये पडतात.

२७८६ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

मुंबई गाजेतात एकाने लिहिले की : फार भडंगपणाचे औदार्य हा काही मोठा सद्गुण नव्हे. कीर्ती मिळविण्याचे दुसरे मार्ग बंद झाले, मग द्रव्य देऊन मोठेपण मिळवितात व मूर्खत्वासह पापे झाकतात.

२७८७ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

मूर्तिपूजकांत यात्रेचे वेड फार दिसते. हिंदूमहासागरातील मलाई लोक मक्केची यात्रा करतात. हजारो तिकडे गेले व अजून ८—१० हजार बोटीची वाट पाहात आहेत.

२७८८ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

मध्यप्रांतात हत्तींनी भयंकर धुमाकूळ घातल्यामुळे अनेकजणांना घरे व शेते सोडून पळावे लागले. ना. वैसरायसाहेबांनी २५ हजार रुपये खर्चाचे नवे खाते उघडून हत्ती पकडण्याची मोहीम सुरू केली.

२७८९ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

मध्यप्रदेशात बाळापूर ऊर्फ बेळसपूरच्या जंगलात हत्ती पकडून जर त्यांची विक्री केली, तर सरकारास खर्चापेक्षा मोठ्या प्रमाणावर उत्पन्न होणार आहे.

२७९० (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १४—१६)

संत्रल इंदिया तैम्सवरून समजते की : मध्यप्रदेशामध्ये हिंसक श्वापदे मारणाऱ्या शिकार्यांना एकूण २० हजारांची इनामे वाटण्यात आली. सहा महिन्यांत ४ हजार पशू मारले गेले. वाघ व चित्ते अगदी दाट अरण्यात राहातात, ही चुकीची समजूत आहे. मनुष्यबस्तीपासून जवळ असणाऱ्या डोंगराच्या आश्रयाने राहून ते शिकार मिळवितात.

२७९१ (२४ : १, २ ज्यान्युएरी ६५, १६)

१८६५ च्या पंचांगामध्ये एक कोष्टक छापले आहे. महिन्यासमोर वार व त्याखाली तारखा असून इष्ट तिथी बरोबर शोधता येते. हे वर्ष शाबाथाच्या रविवारी लागले व ३१ दिसंबरला शाबाथावरच आहे, यंदा सूर्य व चंद्र यांची २—२ ग्रहणे होतील. चार आक्तोबरचे चंद्रग्रहण फक्त या देशात दिसेल.

विठोबा लक्ष्मण भांबळ कवितेत सांगतात की : ‘वर्षफळे ज्योतिषाला पुसून नसता घोर मनाला लावून घेऊ नका. ‘शनी आला, न् ब्राह्मणाला जेऊ घाला’, हे व्यर्थ कुभांड आहे. खोटे भय सोडा, तारकाचे पाय धरा.’

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २, मुंबई, १६ ज्यान्युएरी १८६५

२७९२ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, १८-२१)

वृत्तवैभवात एकाने टीका करताना म्हटले की, कोणत्याच धर्मातील परमार्थाविषयी काही लिहिता येत नाही. म्हणजे हा स्वतः नास्तिक असावा. पण नेटिवांत ब्राह्मणांइतकाच महारांनाही धर्माबद्दल विश्वास वाटतो. तरीही कितीएक ब्राह्मणांनी तारणासाठी सामाजिक सन्मान सोडला. एक साहेब यांस ढोंगी समजे. पण त्यांचा छळवाद पाहिल्यावर त्याचे मत बदलले. धर्म बदलला की, जुनेच काय, पण सुधारकही त्याचा तिरस्कार करितात. स्पेन, पोर्तुगाल, पोलंड, या देशांत बिघडलेला ख्रिस्ती धर्म चालतो; धर्म शुद्ध नसला, म्हणजे आत्मिक हानी कशी होते, ते यावरून कळेल. वृत्तवैभवाने जी उदाहरणे घेतली, ती नास्तिकांची आहेत. वालटेर हा विद्येच्या विषयात अज्ञानी होता. मरणाच्या वेळी त्याने ख्रिस्ताची प्रार्थनाच ऐकली. होळीयोक, कूपर व कार्टिस यांनी ख्रिस्ती धर्माविरुद्ध जोरदार प्रचार केला. पण नंतर उत्तरायुष्यात ते ख्रिस्ताकडे फिरले. बार्कर जागोजाग बैबलाविरुद्ध व्याख्याने देई, तोही ख्रिस्ती झाला आहे. अर्ल आफ राचेस्टरने मरणसमयी ख्रिस्ताचे मोठेपण मान्य केले. टाम पेणचा अंत भयानक झाला. स्वतःची पुस्तके जाळावी, असे त्यास वाटले. वेदांत जातिभेद नाही. पण हिंदूंनी वेद-पुराणांचा केव्हाच त्याग केला. आपण अंतरज्ञानाने चालतो, असे ते सर्वजण प्रसिद्धपणाने सांगतात. सारांश, ख्रिस्ती धर्माच्या विरोधी जे लिहितात, त्यांचा पक्ष अगदी निर्बळ आहे.

२७९२ अ (इंम : १७-१८)

२७९३ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, २३-२७)

अलमोरा शहर समुद्रसपाटीपासून ६ हजार फूट उंचीवर आहे. तेथून जवळच बट्टी, केदार, वगैरे स्थळे आहेत. १८५० मध्ये मिशन सुरू झाले, तेव्हा मि. बदन मडमेसह तेथे आले. त्यांच्या शाळेत १६० मुले शिकतात. अलमोरा मिशनात ९२ रक्तपितीचे रोगी राहातात. त्यांची देखभाल मि. पार्सन करतात. सध्या ह्यूलैतसाहेब तेथे मुख्य आहे. खैरखाही हिंदमधील माहितीवरून समजते की, या सर्व रोग्यांना शास्त्राचा उपदेश आवडतो. बुचवा, मुसवा, सनवारू यांनी प्रसिद्धपणे ख्रिस्त अंगीकारला. त्यांचे पाहून आणखी ५ जणही ख्रिस्ती झाले. येशूला तारक मानून ते त्याजवर फार प्रीत करतात. आपले अंतःकरण प्रार्थनेत देवासमोर कसे ओतावे, याविषयी प्रेमाने व उत्साहाने चर्चा करतात. आणखी निदान चौदा लोक तरी ख्रिस्ती धर्मास अनुकूल झाले आहेत. येशू तारकाने आम्हांसाठी प्रायश्चित्त सोसले, म्हणून त्यांनीही बाप्तिस्मा घेतला आहे. बाकीच्या ३१ लोकांत २० समंजस ब्राह्मण व राजपूत लोक आहेत. त्यांनी भजनालय बांधण्याची तयारी चालविली आहे. प्रभुभोजनाने त्यांचा परस्पर सहवास घडून आत्मिक बाबतीत त्यांची प्रीति वाढेल. खोटी भक्ती

संपून प्रकाशाचा उदय होईल. हे रोगी नीच व कंटाळवाण्या स्थितीत आल्यामुळेच ते ख्रिस्ताकडे फिरणार आहेत. आत्म्याच्या रक्तपितीपासून सुटून सार्वकालिक राज्यात येतील.

२७९३ अ (इंम : २१-२३)

२७९४ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, २७-२८)

१८६४ च्या विवाह-कायदानुसार प्रत्येक जिल्ह्यासाठी लग्नविधी करणाऱ्यांच्या सरकारने नेमणुका केल्या. नगर जिल्हा विभागात रे. एच्. बालंतैन, हेजन, आबट, फेरब्यांक, बार्कर, ब्रूस व चेपिन, हे अधिकारी नेमले. सातारात रे. मंगर व दीनसाहेब, सोलापुरात रे. हार्दिंग व मुंबईस एच. दब्ल्यू. बालंतैन, हे मुख्य आहेत. लग्नाची सर्तिफिकेते देण्यासाठी मुंबईत रे. रामकृष्ण मोडक, नगरात विष्णु भास्कर करमरकर, घोडनदीस सिदोबा मिसाळ, खोकरमध्ये कासम महंमद, यांची नेमणूक झाली.

२७९४ अ (इंम : २७)

२७९५ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, २८-२)

अहमदनगरच्या मिशन शाळेतील एका मुलाने पवित्रशास्त्र आत्मचरित्र सांगते, असे भाषण केले. त्यात म्हटले आहे : 'पवित्रशास्त्र' आपले आत्मचरित्र सांगताना म्हणते की, सर्वजण मजवर प्रीत करितात. देवाचा निरोप मीच प्रथम सर्वांना कळविला. प्रथम लोक तोंड मुरडीत असत. भलभलत्या अयोग्य अशा कल्पना करीत असत. पण आता दिवसातून दोनदा तरी शास्त्राशी बोलतात, हर एक प्रसंगात शास्त्रानेच त्यांना मदत केली आहे. देवावर विश्वास ठेवणाऱ्यांना त्यात शांतिकारक वचने वाचावयास मिळतात. प्रभूकडून ते सबळ होतात. अचूक मसलत नेहमी घेतात. २५० पेक्षा जास्त राष्ट्रे त्याला ओळखतात. म्हणून शास्त्र कपाटमय तुरुंगात किंवा पेटीच्या अंधारकोठडीत बंद करू नये. रोज बोलू दिले, तरच सर्वांचे हित होईल. काही लोक स्वच्छ अशा शास्त्राचा पोषाक मळीण करतात. पण शास्त्राचे मोल निर्मळ सोन्याहून जास्त आहे. मोहळाच्या पाझराहून त्याची गोडी जास्त आहे. म्हणून दररोज त्यासी संभाषण करावे.

२७९६ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, २९-३५)

चौ. पु. लिहितात की : इंग्लंड देश पूर्वी हिंदुस्थानाप्रमाणेच मूर्तिपूजक होता. त्या अंधारमय देशात अज्ञानाचा, देवभक्तीचा व नाशकारक क्रूर चालींचा वरचष्मा होता. देवाच्या दयेने तेथे येशूचा धर्म आला. लोकांना त्याची सत्यता व त्याचे उत्कृष्ट गुण ठाऊक नव्हते. त्यांनी नवीन धर्मास प्रतिबंध केला. आपल्या जुन्या चालींस बळकट धरून उपदेशकांचा छळ केला. येशूच्या सेवकांनी दुस्तर अडचणी सोसून त्यांचे मन व त्यांची बुद्धी ताळ्यावर आणली. पाप्यांनो, क्रोधापासून पळा, असा संदेश दिल्या, कारण मूर्तिपूजेने देवाचा क्रोध होतो. लोकांना पवित्र करून अक्षय सुखाचा मार्ग दाखविला. ईश्वराने इंग्रजांवर कृपादृष्टी केल्यावर त्यांच्यामध्ये पालट झाला. लक्ष्य लावून ते धर्माच्या कथा ऐकू लागले. वडलांच्या चुकीच्या मार्गाचा त्यांनी त्याग केला. खऱ्या व जिवंत परमेश्वरास भजावे, असा त्यांचा निश्चय झाला. येशू ख्रिस्त हाच एकला तारणार, याबद्दल खात्री पटल्यामुळे जुन्या भजनाच्या रीतीचा मोह त्यांनी सोडला. त्यांचे ज्ञान वाढून त्यांस शांती लाभली. ईश्वराच्या आज्ञा पाळून त्यांची संतती सुखी झाली.

- २७९७ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
अमेरिकेत दोन्ही पक्ष युद्धाची जोरदार तयारी करीत आहेत. रोममध्ये गडबड झाली, तर पोपच्या संरक्षणाची जबाबदारी आपण स्वीकारणार नाही, असे इटाल्यन सरकार म्हणते. एका पारशास लंदन शहरात दलालाचे काम मिळाले.
- २७९८ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
दक्षिण अमेरिकेत १३,६८,६०० गुलाम स्वतंत्र झाले आहेत. दक्षिणेचे सरकार गुलामांचीच फौज तयार करणार आहे.
- २७९९ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
काबूलजवळील खोकान शहर जिंकून रुशिया तुर्कस्थानवर फौजा पाठविणार आहे.
- २८०० (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
बुखारा येथे चार इटाल्यन मुशाफरांना कैदेमध्ये फार दुःख दिले गेले. ना. वैसरायांच्या शिफारशीने त्यांची सुटका झाली.
- २८०१ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
हिंदुस्थानांत अफू, कापूस, चहा, साखर, नीळ, अळशी, यांचे उत्पन्न व जमिनीचा आकार, यांबद्दल अहवाल तयार होत आहे.
- २८०२ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
कलकत्त्यातील तुफानानंतर ताप व महामारी यांची साथ आली. सरकारने काही वैद्य तिकडे रवाना केले.
- २८०३ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
इंग्रज फौजेने भुतियांचा पराभव करून भुतानचा प्रदेश जिंकला.
- २८०४ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
नागपूर येथे फ्री चर्च मिशनाची परीक्षा झाली. त्यावेळी कमिशनर टेंपल यांनी विनंती केली की, शुद्ध नीती शिकविणाऱ्या शाळा सरकारी असोत की नसोत, सरकारने त्यांना मदत करावी.
- २८०५ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
हिंणघाट येथे कापसाच्या लागवडीस उत्तेजन दिले जाईल, असे रिचर्ड टेंपल यांनी सांगितले.
- २८०६ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
राजस्थानात नयगूनला एक बाई सती गेली, तिला प्रोत्साहन देणाऱ्या गुन्हेगारांना शिक्षा झाल्या.
- २८०७ (२४ : २, १६ ज्युन्युएरी ६५, ३०-३२)
लंदनप्रमाणे मुंबईतही सिद्धस्मृष्ट पदार्थसंग्रहालय होणार आहे.

२८०८ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

सातारकर व्यंकोजीमहाराज यांचा इंग्रजांच्या कैदेमध्ये मृत्यू झाला. हे गृहस्थ स्वभावाने फार भले होते.

२८०९ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

जयपूरच्या राजाने कलकत्त्यास भेट देऊन फोटोग्राफी शिकून घेतली. हल्ली युरोपियन विद्या व कला यांची अभिरुची वाढत आहे.

२८१० (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

शेट प्रेमचंद रायचंद सुरतच्या पाणीपुरवठ्याकरिता ६ लक्ष रुपयांची मदत देणार आहेत.

२८११ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

काळी गार ही गारेचीच एक जात असून चिनी मातीच्या भांड्यांस तिचा उपयोग होतो. काळ्या गारेच्या भुकटीत पापडखार मिसळून त्याचा रस करतात व हव्या त्या आकाराचे भांडे तयार करतात.

२८१२ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

कराचीहून बगदादला सहा दिवसांत तार जाते. कान्स्तान्तिनोपलला १० दिवसांत, तर लंदनला १२ दिवसांत तार मिळते.

२८१३ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३५-३२)

फरदूनजी सोराबजी, पारक यांनी सुरत स्टेशनजवळ धर्मशाळा बांधली असून सर्वजातींसाठी जागा राखल्या आहेत.

२८१४ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

जमशेदजी जिजीभाय मुंबईत दुसरे इस्पितळ बांधीत आहेत. त्यांनी सरकारास या कामासाठी २॥ लाख रुपये दिले.

२८१५ (२४ : २, १६ ज्यान्युएरी ६५, ३०-३२)

मुंबईत आगीने तीन दुकाने जळून फार नुकसान झाले.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६५

२८१६ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ३५-३९)

ख्रिस्ती लोकांच्या पुनर्विवाहाबद्दल सरकारने कायद्याचा मसुदा प्रसारित केला आहे. धर्मान्तरापूर्वील पती अगर पत्नी त्याला/तिला जर पति पत्नी मानण्यास तयार नसेल, तर पूर्वीच्या विवाहातून पूर्ण मोकळीक मिळेल. मात्र अर्जदाराने ६ महिन्यांनंतर कोर्टात अर्ज करावा. कोर्ट

प्रतिवादीचा जबाब नोंदवून एक महिन्याची मुदत देईल. महिन्यानंतरच्या जबाबातही प्रतिवादी प्रतिकूल दिसला, तर पुन्हा एक वर्षभर खटला तहकूब ठेवील. १ वर्षानंतरही तसाच जबाब आला, तर घटस्फोट देईल. मात्र वादी क्रूर वा व्यभिचारी नसावा. अल्पवयात लग्न झाले असेल, तर ताबडतोब फारकत मिळेल. मि. कस्त यांचे म्हणणे असे आहे की, या देशात धर्मसंबंधी पूर्ण मोकळीक आहे. म्हणून हा कायदा केवळ ख्रिस्ती लोकांकरिता नाही. दोन बायका करण्याची शिक्षा टाळण्यासाठी असा कायदा आवश्यक आहे. नीती व लोकहित यांच्याविरुद्ध असणारे विवाह रद्द झाले पाहिजेत. आनरेबल हारिंग्टन म्हणतात की, बायको नांदत नसेल, तर विवाहातून लगेच फारकत मिळावी. मात्र त्याला मुदत द्यावी. आंदरसनसाहेबांना वाटते की, हा कायदा अगदी यथान्याय आहे. फ्रेंड आफ इंडियाची बातमी आहे की, एक वर्षात असा कायदा मंजूर होईल. जों जों विद्यावृद्धी होईल, तों तों लोक अधिक धैर्यवान होऊन याचा फायदा घेतील.

२८१६ अ (इंम : ३३-३५)

२८१७ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४१-४४)

ग्रांत वैद्यशाळेच्या बक्षिस-समारंभात गवर्नर ना. फ्रियर अध्यक्ष होते. यदा ७९ विद्यार्थ्यांपैकी २४ मराठी वगात आहेत. १८४५ मध्ये ही शाळा सुरू झाली, तेव्हापासून दाक्टर पीट हे मुख्य गुरू आहेत. या शाळेतून उत्तीर्ण झालेले ४२ जण खाजगी धंदा करतात. त्यांनी पुष्कळ संपत्ती मिळविली. तरी या देशात वैद्यक्रियेस प्रतिष्ठा नसल्यामुळे संख्या कमी आहे. विशेष म्हणजे शवच्छेदनाच्या क्रियेस कोणीही विद्यार्थी प्रतिकूल नाहीत. मराठी भाषेचा वर्ग काढल्यामुळे चांगली सोय झाली आहे. कारण देशी भाषेतील ज्ञानाचा फार उपयोग होतो. शस्त्रक्रिया व औषधे यांवर मराठीत पुस्तके तयार झाली आहेत. युरोपात जशी लातिन मागे पडली, तशी इकडे इंग्रजी मागे पडेल. देशी भाषेत शिकविण्याचा प्रयोग यशस्वी होत आहे. माजी गवर्नर क्लार्क यांनी यास उत्तेजन दिले. सरकारी नोकरी, धर्मार्थ दवाखाने व संस्थानिकांची सेवा, यांसाठी त्यांचा उपयोग होईल. सध्या इंग्रजी वर्गापेक्षा मराठी वर्गच मोठा आहे. या देशातली अपकारक वैद्यक्रिया लगेच बंद पडेल. देशी भाषेत वैद्यशाळाची पुस्तके करण्यास उत्तेजन दिले जाईल. अनुभवावरून हे सिद्ध झाले की, देशी भाषेत सगळ्या विद्या शिकविता येतात. पारिभाषिक शब्दही तयार करता येतात. मे. जगन्नाथ शंकरशेट यांनी यासाठी खास शिष्यवृत्त्या दिल्या. नार्मल स्कुलातून लायक पंतोजी तयार होत आहेत.

२८१७ अ (इंम : ३९-४१)

२८१८ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४४-४५)

ध्यानसंग्रहासाठी सांगितले आहे : (ध्यान १) शक्तिमान होण्याकरिता आपण अशक्त झाले पाहिजे. आपली स्वतंत्रता व अधिकार सोडावा. ज्ञानाचा गर्व सोडावा. सैतानाची शक्ती ओळखावी. ख्रिस्तापासून दूर राहण्यात नाश आहे. आपण त्याचे ध्यान केले, तर तो सामर्थ्य व पूर्णतेची इमारत बांधून देईल. जो अशक्तपणात पूर्ण, तोच खरा पूर्ण, शक्तिमान असतो. प्रभुकृपा झाली की, दुबळ्याला शक्ती येते.

(ध्यान २) कधीकधी मनाला उपदेशाचा राग येतो, पण या रागातून जी हानी होते, ती वैर्याच्या हातून होणार्या नुकसानीपेक्षा जास्त असते. प्रभूच आपले हित साधावयास शिकवितो. मारेकऱ्याकडून झालेली जखम आणि वैद्याने केलेली फासणी, यांत अंतर आहे. देवाने दुःख लावले, तेही आपल्या हिताकरिताच आहे. आपण जे शिकतो, ते वाया जात नाही. माणसाची इच्छा ईश्वराच्या आधीन असते. तो दयेची वृष्टी करतो, तशी अवकृपा करून चाचणीही घेतो. सोने अग्नीत पारखावे, तशी ही कठोर परीक्षा असते. त्याने मानवाचा सातपट गौरव होतो.

२८१९ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

उत्तर अमेरिकेचा सेनापती टामस याने जनरल हूदच्या सेनेवर हल्ला करून ५ हजार लोक कैद केले. जनरल शेरमन याला ३० हजार कापसाचे गठ्ठे सापडले. त्याने दक्षिणवाल्यांची नाकेबंदी पूर्ण केली. त्यांना दाणा किंवा चारा मिळेलनासा झाला.

२८२० (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

पोर्तुगालची राजधानी लिस्बन येथे तुफान होऊन अनेक माणसे मेली. जहाजावरील मालाचे ४ लाखांचे नुकसान झाले.

२८२१ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

विलायतेपासून अमेरिकेपर्यंत तार टाकण्याचे काम सुरू झाले आहे. तिची लांबी २३०० मैल राहिल. या तारेच्या पोटात ७ तारा असतात. विजेशी पाण्याचा संबंध येऊ नये, म्हणून त्यावर प्रतिबंधक रोगण लावतील. शिवाय अंबाडीचे ५ वेढे देतील. उष्णकाळाच्या समाप्तीपर्यंत काम होईल.

२८२२ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

लंदन सिती मिशनचे उपदेशक खलाशांना उपदेश करतात. त्यांची संख्या ३९० असून गतवर्षी ४२,४६० रुपये खर्च झाले. हार्बर मिशनतर्फे सर्व बंदरांवर उपदेश करण्यात येतो. अधार्मिकाच्या सुधारणेसाठी ते प्रयत्नशील आहेत.

२८२३ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

मुंबईहून लिवरपूल येथे वर्षाच्या प्रारंभी ४,६६,००० कापसाचे गठ्ठे रवाना झाले. वस्त्रे तयार करण्याच्या कामी जरी ते खपले नाहीत, तरी त्यावर सट्ट्याचा धंदा मात्र चालतो. गरीब मजुरांची विपत्ती मात्र वाढते आहे. सट्टा हा प्रजेचा आणि मजुरांचा वैरी होय.

२८२४ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४६-४८)

कलकत्त्याच्या तुफानात मिठाचा नाश होऊन सरकारचे ७॥ लक्षांचे नुकसान झाले.

२८२५ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४८)

मछलीपटणच्या तुफानग्रस्त लोकांकरिता आतापर्यंत दीड लाख रुपयांची मदत पाठविली गेली.

२८२६ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४८)

पंजाबचे गवर्नर सर राबट मांतगामरी स्वदेशी गेले, म्हणून मिशनच्यांनी त्यांना मानपत्र दिले. ते सरकारी नोकर नाहीत, म्हणून साहेबांनी मानपत्र स्वीकारले. मिशनच्या शाळांचे कार्य फार चांगले चालते, म्हणून त्यांनी संतोष व्यक्त केला.

२८२७ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४८)

मुंबईतील निकल कंपनी व व्यापारी मंडळ यांनी ७-८ लहान लोखंडी रस्ते तयार करण्याची तयारी दाखविली. बार्शी स्टेशन ते गाव, बार्शी ते पंढरपुर, केडगाव ते जलम, उमरावतीपासून बदनारा, कारवार ते हुबळी-धारवाड, इत्यादी. दौंड ते नगरचा रस्ताही ते करणार आहेत. यांपैकी पंढरपूर रस्ता नामंजूर झाला. कारण यात्रेत पटकीने फार लोक मरतात.

२८२८ (२४ : ३, १ फेब्रुएरी ६५, ४८)

युनैटेड स्टेत्समध्ये नेवादा नावाचे नवे संस्थान झाले. त्यांनी आपले कायदे ८ हजार रुपये खर्च करून तारेने प्रे. लिंकन यांजकडे पाठविले.

मुंबई, एक्स्प्रेस प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६५

२८२९ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ५०-५१)

‘मित्र’ लिहितो की : दाक्टर विल्सन यांच्या घरी आनंददायक मंडळी जमली होती. सरकारी दिवाणी सनदी अमलदार बाबू सत्येन्द्रनाथ ठाकुर आता मंडळीस मिळाले. रामचंद्र बाळकृष्णांच्या घरीही मुतुकुमार स्वामी हे गृहस्थ आले होते. २० सुधारक असामी होते व चार बायाही होत्या. स्त्रियांची सलज्ज व मर्यादशील वागणूक पाहून सर्वांना संतोष वाटला. इंग्लिश गाणीही म्हणण्यात आली. सहवासाने सध्याचा संकोचही दूर होईल. गतवर्षी बाबू चंद्रसेन येऊन गेल्यावर सुधारणुकेची आशा कमी झाली. पण आता धामधूम नसली, तरी स्वज्ञान व स्वतंत्रता मात्र आहेत. निमूटपणाच्या काळातही एकेक मनुष्य तयार होत होता. मानक करसेट यांना विल्सन यांनी शास्त्राची कोरी प्रत बक्षिस दिली. शेठच्या कन्येचे लग्न मि. कामा यांच्याशी होणार आहे. वधूवर हे दोघेही प्रौढ व सुशिक्षित आहेत. मुलीचे लग्न लहानपणी न करण्याबद्दल शेठचे अभिनंदन केले पाहिजे. रे. विल्सन यांनी नीती या विषयावरून उपदेशही केला. विल्सनचे सुधारणेचे प्रयत्न या देशास कल्याणकारक आहेत, असे शेठ कौतुकाने म्हणाले. शेवटी बाबू सत्येन्द्रांनी स्वदेशीयांचा सुधारणुकीचा मार्ग खुला केला, म्हणून त्यांचा सत्कार झाला. त्यांनी नम्रपणे सत्काराला उत्तर दिले. जे मूर्तिपूजेचा व जातीचा त्याग करतात, त्यांचे कौतुक होते. परंतु जे लोक प्रसिद्धपणे ख्रिस्त स्वीकारून प्रगती करतात, त्यांचे कौतुक होत नाही.

२८२९ अ (इंम : ४९)

२८३० (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ५२-५३)

मद्रासेत वेदसमाज स्थापन झाला असून त्यांची तत्त्वे ब्रह्म समाजाप्रमाणेच आहेत. ईश्वर निराकार आहे. इतर कोणत्याही सृष्ट पदार्थांची भक्ती करू नये. पोकळ धर्मविधी सोडून द्यावे. परंतु लग्न व

शवक्रिया हे विधी मात्र केवळ कवाडतीप्रमाणे करावेत. चालू कर्ममार्गातील अगदी आवश्यक भाग तेवढा पाळावा, परंतु ढोंग किंवा दुटप्पी आचरण नको. स्वमताचा दुराग्रह, परमताचा द्रोह, वर्ज करावेत. ज्ञाती मानू नयेत. परमतास मोकळीक द्यावी. त्यांचे मन दुखवू नये. वेश्यांचा नाच करू नये, पाहू नये. विधवांचे विवाह घडवून बालविवाहाची रीत मोडावी. दोहोंहून जास्त स्त्रिया करू नयेत. धर्म, व्यवहार व नीती यांकरिता मासिक चालवावे. विद्या व स्त्रीशिक्षण यांसाठी प्रयत्न करावेत. संस्कृत ग्रंथांमधील ज्ञान मिळवावे. परंतु पोकळ आचार वाढू देऊ नयेत.

२८३० अ (इंम : ५१-५२)

२८३१ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ५४-५६)

मिसर देशातील अवशेषांत एक दगडी लेख आबीदोस या प्राचीन शहरातील व मारीयेती नामक गावातील आहे. फारासीस व दुमीचेन या विद्वानांनी ते लेख शोधले. या लेखांवरून असे दिसते की, मेनेफथा व त्याचा पुत्र महान रोमेसस हे पितरांचे श्राद्ध करीत. या घराण्यातील ७६ राजांनी नामावली त्यात मिळते. तिकडे अगदी टोलेजंग देवळे होती. हजारो कल्पित दैवते होती. कवी आणि वक्ते यांनी त्यांच्या आख्या सांगणारी चरित्रे लिहिली. या देवांचा जपसुद्धा व्हावयाचा. पण या देवतांचे मोठेपण २ हजार वर्षांपूर्वीच बुडाले. कल्पनेने कल्पिलेले देव कल्पनेतच नाहीसे झाले. प्राचीन राष्ट्रांची संख्या ४० तरी असेल. प्रत्येक ठिकाणी मूर्तिपूजेचे भारूड तयार होत असे. हिंदूमधील विद्वानसुद्धा दैवतांची भक्ती करतात, कोट्यावधी द्रव्य खर्च करतात. मोठे राजे तर आपली भांडारे उधळतात. तरी हे देव अगदी लयास गेले. आता ते देव कोणाच्या स्वप्नातसुद्धा येत नाहीत. ग्रीकांनी आपली गायन-चित्र-शिल्पकला देवाच्या पायावर अर्पण केली. ऐसिस, औसेरिस, आनुबिस या देवतांची भक्ती फार होती. इराणने त्यांचे राज्य बुडविले, तरी ही भक्ती राहिली. शेवटी येशूचे माहात्म्य त्या देशात गेल्यानंतर मात्र ही दैवते लयास गेली. ख्रिस्ताचे शुभवर्तमान ऐकल्यावर लोकांनी जुन्या देवतांचा त्याग केला. वडिलोपार्जित धर्माचा शेवट झाला ख्रिस्ताचा मात्र जय झाला.

२८३१ अ (इंम : ५३-५४)

२८३२ (२४ : ४ १५ फेब्रुएरी ६५, ५६-५९)

इंदुप्रकाशातील 'क्ष'च्या पत्रावर 'ज्ञ' लिहितात की : कंसरूपी मर्यादेचा बुरखा घेऊन ते ख्रिस्त्यांना 'बाट्ये' म्हणतात. सुज्ञ लोक ही संज्ञा वापरीत नाहीत. कारण ते स्नेहभावी व सरळ मनोवृत्तीचे आहेत. देव आत्मा आहे, त्यास खऱ्या आत्म्याने भजावे. 'क्ष' महाराज कीर्तनकार लोकांवर टीका करतात. पण स्वतः पौलसाबद्दल गैरसमजही पसरवितात. 'प्रेषितांची कृत्ये'मध्ये पौलस आंधळा झाला, प्रकाश पाहूनच रस्त्यात पडला, या विधानाचा दुरुपयोग करून ते म्हणतात की, त्याचीच दोन प्रहरची चंदी व्यापिली म्हणून तो ख्रिस्ती झाला. पण हे सर्व खोटे आहे. शौल हा प्रथम ख्रिस्तद्वेषा होता. प्रभुशिष्यांना धमकावण्यास व त्यांचा घात करण्यास तो तत्पर राही. घरात शिरून त्यांना बंदीशाळेमध्ये नेई. प्रमुख याजकाकडून दमास्कसचे आज्ञापत्र घेऊन तो अगदी त्या गावाजवळ आला, तेव्हा आकाशातील वाणीने या अकारण पाठलागाबद्दल त्याचा कठोर धिक्कार केला. अनान्या याने त्यास गावात नेले. कारण त्याची दृष्टी क्षीण झाली. तो तीन दिवस उपाशी होता. ही अवधी हानी त्याने सोशिली. कारण त्याचे हृदय पूर्णतया बदलले. तो मेहनती व वजनदार

होता. हा ज्ञानी व सद्गुणी माणूस केवळ खाण्यापिण्यासाठी ख्रिस्ती झाला, हे म्हणणे बालिश आहे. दोन प्रहरच्या उजेडापेक्षाही तेजस्वी प्रकाश पाहून तो चकित झाला. येथूच्या सामर्थ्यावर त्याचा विश्वास बसला. तो मूढ वा अज्ञानी नव्हता, तर धार्मिक व परोपकारी होता. संदर्भ सोडून त्याचे चरित्र वाचू नये.

२८३३ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५ ५९-६१)

‘एक वांबोरीत राहणारा’ कळवितो की : वांबोरीस दर जानेवारी महिन्यात सभा भरते. रे. आबट यांच्या शेतातील ५ मंडळ्या एकत्र येतात. शास्त्रवाचन व बोध झाल्यावर ‘पहिल्या दिवशी देवाच्या कामास देणे’ यावर भाषण झाले. आम्ही काही सामान विकून त्या रकमा मंडळास दिल्या. मिठाई व फळे विकतो. यातून देवास देणेची सवय लागते. शास्त्रवाचनाचे व स्त्रियांना शिकविण्याचे लाभ यावरही भाषणे झाली. खेडेगावात अगत्याने शास्त्र वाचावे, यावर सर्वांचे एकमत झाले. आबट यांच्या व्याख्यानाच्या वेळी तर गावातील १५० लोक जमले. नंतर ख्रिस्ती भावांनी टाळ, वीणा व मृदंग घेऊन कीर्तन केले. प्रभुभोजनही झाले.

२८३४ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६१-६२)

ध्यानसंग्रहासाठी सांगितले आहे :

(ध्यान ३) हे प्रभू आमचा विश्वास वाढीव. प्रेषितांची ही प्रार्थना सर्वोत्कृष्ट आहे. सबळ प्रमाण शोधण्यापेक्षा अंतःकरणाचा पालट महत्त्वाचा आहे. ईश्वर नवे प्रमाण देत नाही, तर मनातील विश्वास वाढवितो. जगिक लाभापेक्षा ईश्वरी वचने भारी व मोलवान आहेत. तारणाचे धन्यपण त्यातून लाभते. तो वायूवरील नाशिवंत दुर्ग नव्हे, तर अढळ तटबंदी आहे. तो अक्षय प्रकाश व अतर्क्य गौरव होय.

(ध्यान ४) विश्वास धरवेल, तरच सर्व होते. आपण किती विश्वास ठेवू शकतो, ते पाहा. विश्वास दिसला, तर ईश्वर सर्व सामर्थ्य प्रगट करतो. सध्या अविश्वासी लोक जास्त असल्यामुळे प्रभू चमत्कार दाखवीत नाही. ज्या गावात प्रभू वधस्तंभी गेला, त्याच गावात त्याने अनेक चमत्कार दाखविले. चमत्कार हे त्याच्या सामर्थ्याचे प्रतीक होय. तारण्याविषयी त्याचा हात तोकडा नाही. तो स्वतःला प्रगट करण्यास खुषी आहे. पण प्रेषितांच्या काळानंतर अविश्वासाचा अंधार पडला, म्हणून तो चमत्कार दाखवित नाही.

२८३५ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

न्यायखात्यातील हुद्देदारांना त्यांच्या अधिकारानुसार हायकोर्टाने झग्यांच्या प्रती ठरवून दिल्या.

२८३६ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

मुंबईची नौरोजी हिल टेकडी एका व्यापारी कंपनीने ६० लक्ष रुपयांना मागितली, तरी मूळ मालकाने दिली नाही. त्याच्या वडिलांनी ती तीनशे रुपयास घेतली होती. आता वीस पट रक्कमही त्यास कमी वाटते.

२८३७ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

ग्वाल्हेरीस एका ब्राह्मणाने गांजाच्या तारेत सरकारी पागेमधला एक मेंढा मारला. या वेड्याने पहारेकऱ्यास तरवारीचा धाक दाखवून गप्प केले. म्हणून अशा व्यसनापासून दूर रहावे.

२८३८ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

तारायंत्र खात्यातील लोक व्यापारी दराच्या बातम्या लाचखोरी करून फोडतात. सातारच्या किसन व पुरुषोत्तम या दोघांना ६ महिन्यांची कैद झाली व प्रत्येकी २०० रुपये दंड झाला.

२८३९ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

तळघाटावरून आगगाडी चालविण्याचा समारंभ झाला.

२८४० (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६३-६४)

हत्ती हा एक शहाणा प्राणी असतो. कर्नाटकात नारायणराव नावाच्या लाकडाच्या गुत्तेदाराने सारस्वतांच्या गुरूपासून लाकडे वहाण्यासाठी कराराने एक हत्ती घेतला. महातास लाच देऊन जास्त तुळ्या एका खेपेत नेण्याचा प्रयत्न केला, तेव्हा हत्तीने महाताची तंगडी धरून त्याला मारले. सगळ्या तुळ्या फोडल्या. मक्तेदाराचे घर जमीनदोस्त केले. 'नारायणराव,' असे नुसते म्हटले, तरी हा हत्ती धावून अंगावर येतो. मे. कलेक्टरसाहेबांनीसुद्धा हा प्रकार पाहिला.

२८४१ (२४ : ४, १५ फेब्रुएरी ६५, ६४)

बाबा पदमनजी कळवितात की : 'इंग्लिश आणि मराठी कोशांचा संक्षेप' या पुस्तकाची दुसरी आवृत्ती सुधारून व वाढवून तयार होत आहे. तरी विद्वज्जनांनी आपल्या संग्रही असलेले पारिभाषिक शब्द कोशाकरिता पाठवावेत. वैद्यक, रसायन, खगोल, कृषिकर्म, शरीर, मनोधर्मशास्त्र, पशुपक्ष्यांची नावे व कायद्यातील शब्द, हे अवश्य पाठवावेत. त्यांचा कोशामध्ये समावेश होईल.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६५

२८४२ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ६५-६७)

स्वदेशी परतत असताना रे. दा. विन्स्लोसाहेबांचा केप आफ् गुड होप येथे मृत्यू झाला. ते फार म्हातारपणी कबरेत गेले. त्यांचे वय ७५ होते. १८१९ त ते लंकेत आले. तेथे १५ वर्षे सुवार्तिक होते. त्यांची पहिली पत्नीही सुवार्तिक होती. त्यांनी दुसऱ्या पत्नीसह निष्ठेने मिशनाचे काम केले. 'मिशनांचा इतिहास' व 'मिशनांस सूचना' ही पुस्तके त्यांनी लिहिली; तसेच २९ वर्षे मेहनत करून 'तामिळ व इंग्रजी' कोश तयार केला. एक हजार पृष्ठांचा हा ग्रंथ मोठ्या साक्षेपाने लिहिला आहे. एका शब्दाचे अनेक अर्थ व पर्यायही त्यांनी नोंदविले. परदेशी विद्वानांनी या ग्रंथाची फार प्रशंसा केली. या कोशाचा खपही मोठा आहे. या साहेबांची विद्वत्ता व उद्योग हे त्यांच्या जन्मदेशाचे भूषण होते. हावर्ड विद्यापीठाने त्यांना 'दाक्टर आफ दिविनिटी' (धर्मशास्त्री) व ब्रिटिश विद्यालयाने दाक्टर आफ ला (व्यवहारशास्त्री) हे अलकाब सन्मानपूर्वक दिले. त्यांनी जेवढे कार्य केले, तेवढे फारच थोड्या विद्वानांनी केलेले आहे. साहेबमजकुरांचे तिघे उपदेशक भाऊ व मातुःश्री यापूर्वीच वारलेली आहेत.

२८४२ अ (इंम : ६५)

२८४३ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ६७—६९)

दाक्टर बेंज्यामिन सिलमान यांचा नोवेंबरात मृत्यू झाला. ते ८५ वर्षांचे होते. अमेरिकेच्या येल कालेजात ते प्रथम विद्यार्थी व नंतर गुरू होते. अवघ्या १७ व्या वर्षी ते पदवीधर झाले. रसायन व सृष्ट पदार्थविद्या यांत ते श्रेष्ठ गुरू होते. या विषयांचा गाढ व्यासंग करून ते देशोदेशी व्याख्याने देत असत. १८१८ पासून 'अमेरिकन जर्नल आफ सायन्स' हे मासिक ते चालवीत असत. आपण लिहिलेले ग्रंथ व लेख पुनःपुन्हा तपासून ते सुधारित असत. अशा विद्वान व विख्यात गृहस्थाने ख्रिस्ती धर्माविषयी फार अगत्य दाखविले. निःपक्षपात आणि सदसद्विवेक यांच्या साहाय्याने ते धर्मतत्त्वांचा विचार करीत. अगदी पोरकट वाटणाऱ्या गोष्टींचाही ते नीट शोध घेत असत. निवृत्तीच्या ११ वर्षांत त्यांनी पवित्र शास्त्राचे मनन केले. अंतकाळीही येशूवर विश्वास ठेवून ते त्याच्यात विलीन झाले. ख्रिस्ती मतावर आपला पूर्ण विश्वास आहे, असे ते प्रसिद्धपणे सांगत असत. भूस्तरशास्त्राचे ते गाढे व्यासंगी असूनही जुन्या करारातील लेखांवर त्यांचा पूर्ण विश्वास होता. त्यांची साक्ष काही हलकी किंवा डावलण्याजोगी नाही. यावरून हे सिद्ध होते की, सृष्टिविद्यांचा अभ्यास केल्यामुळे काही धर्ममतास बाधा येत नाही. विद्यापर्वताच्या गगनचुंबी शिखरावर असूनही ते लहान बालकाप्रमाणे ख्रिस्तास अनुसरले. दा. हिचकाक, मिलर, कुवेर, हे विद्वानही असेच विश्वासू होते.

२८४३ अ (इंम : ६७)

२८४४ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७०—७३)

नगरकर लिहितात की : हिंदुस्थानचा प्राचीन इतिहास कां नाही, याविषयी अहमदनगरच्या ज्ञानेच्छु सभेत चर्चा झाली. खरा इतिहास मिळत नाही. खरा भूगोल, कालगणना, यांचा पत्ता नाही. पुराणात यज्ञयागाची पुनरावृत्ती असते. शैव, स्मार्त, यांनी एकेक पुराण केले. पण त्यात ब्राह्मणांचे महत्त्व वाढविणे व मनोरंजन करणे, हेच हेतू दिसतात. असंभाव्यतेस तर मर्यादा नाही. तापी नदीस सूर्याची मुलगी मानले. एका आचमनात अगस्ती समुद्र प्याला. यात वेडेपण मात्र दिसते. राजेलोकांचा सुसंगत इतिहास मिळत नाही. मोगल व इंग्रज यांचा मिळतो. शिवाजी, पेशवे, यांच्या समकालीन बखरी केल्या नाहीत. इतिहासाचा उपयोग समजण्याइतके सुज्ञपण कोणासच नव्हते. अनेक भाषा चालू असल्यामुळे जो तो एकलकोंडेपणाने राहिला. वेदांतामध्ये केवळ कल्पनेचे वृक्ष वाढविले आहेत. रामायण—महाभारत ही काव्यरूप असल्यामुळे तो इतिहास नाही. लोकांचे निवृत्तिमार्गाकडे लक्ष आणि परकीय अमलाची धामधूम, यांतून ग्रंथ नष्ट झाले. ब्राह्मणमंडळी राजाश्रयाने पोट भरणारी असल्यामुळे निर्भय व निर्भीड इतिहास-लेखन त्यांना जमले नाही. आपसांतल्या भांडणामुळेही या लेखनास कोणी उत्तेजन दिले नाही. अघटित वर्णन करून मौजेची पुराणे मात्र खूप तयार झाली. संस्कृत भाषा बुडाल्यावर नकला आणि भाषांतरे एवढाच उद्योग उरला. दैवतांची प्रसिद्धी करून त्यांचे महत्त्व वाढविणारी, काल्पनिक व असंभाव्य गोष्टी सांगणारी पुराणे मात्र उरली.

२८४४ अ (इंम : ६९—७०)

२८४५ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७३-७७)

खेड्यातील व शहरातील पंतोजीच्या संवादरूपाने लिहिले आहे की : खेड्यातील राघू नावाचा पंतोजी शहरातील तात्यामास्तराजवळ अशी तक्रार करतो की, शिक्षकाचा जन्म म्हणजे कुर्त्याचा जन्म समजा. पोरे खोड्या करतात, नीट शिकत नाहीत. त्यांस मारावे, तर गावात म्हातारी माणसेही मारावयास उठतात. ५ रुपये पगाराच्या या नोकरीपेक्षा भीक मागणे बरे ठरते. पगार हलका व मान मात्र काहीच नाही. मुलांना शिक्षा केली, तर आईबाप ओरडत येऊन शिक्षकास तुरुंगात घालण्याची भाषा करतात. मुलांत राहून शिक्षकही पोरकट बनतो. यावर तात्या उत्तर देतात की : आपले काम हलके मानू नये. मागच्याच महिन्यात गवरनरसाहेबांनी शाळांचे काम पाहून शिक्षकांचे कौतुक केले. शिक्षण हे अगत्याचे व उपयुक्त काम आहे. प्राप्ती जरी कमी असली, तरी कीर्ती मिळाल्यावाचून राहणार नाही. मुले जरी दांडगी असली, तरी त्यांना विचारपूर्वक शिक्षा करावी. त्यांना जनावरांची नावे देऊन हलकी वागणूक देऊ नये. बरे वागून मुलांची प्रीत संपादन करावी. शिक्षापद्धती ग्रंथामधील सूचना नीट पाहाव्या. शिक्षकाने स्वतः अभ्यास करून नार्मल स्कुलच्या परीक्षा द्याव्या. विद्येचा फायदा रुपयांमध्ये मोजता येणार नाही. पगारवाढ आणि कीर्ती यांच्यामागे धावू नये. शाळेची चांगली व्यवस्था ठेवली, तर शिक्षकाचा संतोष वाढतो. स्वतः नेमाने हजर राहून मेहनतीने काम करावे. ज्ञानरूपी आंब्याच्या झाडावर चढण्यासाठी ज्ञानाची शिडी वापरा व प्रभूची नेहमी प्रार्थना करा.

२८४६ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७७-७८)

ध्यानसंग्रहासाठी :

(ध्यान ५) परमेश्वर देव, सूर्य आहे. ईश्वरास ही उपमा फार शोभती. सूर्य जगावर लाभाची वृष्टी करतो. ढग नसतील, तर तो प्रकाश, उष्णता व संतोष देत असतो. किरणांची रेलचेल करून प्रकाशाचा प्रवाह सुरू ठेवतो. प्रकाशामुळे सृष्ट पदार्थांचे आम्हांस ज्ञान होते. याकरिता परमेश्वर हा कृपानिधी समजावा, पापाने थंड झालेल्या अतःकरणांना तो उष्णता देतो. आम्ही त्याच्या आश्चर्यवान प्रकाशात वावरतो आहोत. प्रत्येकासाठी त्याने पृथ्वी फलद्रूप केली. तो लेकरांवर अनंत प्रीत करतो.

(ध्यान ६) आपल्या सर्व मार्गांत त्याला जाण, म्हणजे तो तुझ्या वाटा निरावील. वाटाड्याचा हात आंधळ्यास उपकारक ठरतो, तसाच देव तुझा वाटाडी आहे. सूर्य, वायू, भूमीची पिके, त्याच्याच आज्ञेने तुझी सेवा करतात. ईश्वराची मदत घेतलीस, तरच तुझे पाऊल अगदी निर्भयपणे पडेल. कामकाजाप्रमाणे विश्रांतीतही तोच तुझा मार्गदर्शक आहे. तुझ्या सर्व कृत्यांस तो पाहातो. आपल्या डोक्यातील केसांना तो रस देतो, ही त्याची दयाच आहे. तुझ्या लहानशा कृत्यानेही लक्षावधी लोकांचे बरेवाईट होऊ शकेल. म्हणून या जगदारण्यातून वाट काढताना त्याची प्रार्थना करीत जावी.

२८४७ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७८-७९)

इराणच्या व तुर्कस्थानच्या तारेवरून कळते की : दक्षिण व उत्तर अमेरिका यांचे तहाचे बोलणे चालू आहे. हे ऐकून विलायतेमधील कापूस व्यापाऱ्यांना दहशत बसली. कापसाचा भाव एकदम उतरला. तेवढ्या मुदतीतही उत्तरवाल्यांनी फिशर हा किल्ला जिंकला.

२८४८ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७८-७९)

कलकत्त्याचे बाबू चंदीचरण यांचा विवाह एक विधवा शिक्षिका विराजमोहिनी हिच्याशी झाला. ब्राह्मसमाज-पद्धतीच्या या विवाहास ४०० संभावित गृहस्थ व स्त्रिया यांची उपस्थिति होती.

२८४९ (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७८-७९)

मुंबईचे जज मि. मानकजी यांच्या कन्येचा विवाह मि. करसेटजी कामाशी झाला. संपूर्ण विवाह युरोपियन रीतीप्रमाणे झाला. ही कन्याही विलायतेत शिकलेली आहे.

२८५० (२४ : ५, १ मार्च ६५, ७९-८०)

जाहीरनामा :

हिंदुस्थान सरकारच्या चीफ सेक्रेटरींनी हुकूम काढला आहे की : १ जून ६५ रोजी सिविल सर्विसची परीक्षा होईल. उमेदवार वयाने १७ ते २२ च्या दरम्यान असावा. त्याने विद्या, प्रकृती व अब्रू, यांचे विश्वासार्ह दाखले द्यावेत. परीक्षेस इंग्रजी, संस्कृत, इतिहास व गणित-आणि शास्त्र या विषयांत पराकाष्ठा ७१२५ गुणांच्या प्रश्नपत्रिका राहतील. परीक्षा उत्तरल्यावर दोन वर्षे उमेदवारी करावी लागेल. दुसऱ्या वर्षाच्या शेवटी पुन्हा परीक्षा होईल. साडेचौवीस उमर झाल्यानंतरच नेमणूक मिळेल. पहिल्या वर्षी हजार व दुसऱ्या वर्षी २ हजार अशी बक्षिसेही मिळतील. नेमणुकीवर हजर होण्यापूर्वी दहा हजारांचे दोन जामीनकतबे ३० रुपयांच्या सरकारी कागदावर करून द्यावे लागतील.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६५

२८५१ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ८२-८४)

मुंबई सरकारने तारायंत्राच्या कामास मदत केल्याबद्दल लंदनहून पंतप्रधान मि. वुड यांनी गवर्णरांचे आभार मानले. कराची ते लंडन यांच्यात २४ तास तारांचे दळणवळण आहे. युरोपात जे काही घडेल, ते त्याच दिवशी समजेल. सुधारलेल्या देशांशी आमचा निकट संबंध प्रस्थापित झाला. ते हासतील, तेव्हा आम्ही हसू. ते रडले, तर त्यांच्या दुःखात सहभागी होऊ. इकडे काही बंड झाले, तर २४ तासांत फौजा इकडे येण्यास निघतील. पूर्वीप्रमाणे दीड महिना लागणार नाही. सान्फ्रान्सिस्को, लंदन, हाँगकाँग, ही सगळी ठिकाणे तारायंत्राने जोडण्याचे काम चालू आहे. या विद्युल्लेखीय तारांनी संपूर्ण पृथ्वीची गाठ बांधली जाईल. व्यापारासाठी या तारांचा उपयोग होईल. एकाच वेळी सर्व पेठांत फेरफार होतील. राजकीय गोष्टीसाठी तर तार फार उपयुक्त ठरेल. १८६१ साली जर तारेची सोय असती, तर इंग्रज सरकारचा बराच खर्च वाचला असता. अनेक राष्ट्रांना जोडणाऱ्या तारांचा उद्देश पृथ्वीवर शांती प्रस्थापित करणे, हा आहे. यातून माणसांवरही कृपा होईल. आम्ही असे मानतो की, हे सर्व देवाचेच कृत्य आहे. तोच जगात वास्तविक बंधुप्रीति निर्माण करील.

२८५१ अ (इंम : ८१-८२)

२८५२ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ८४-८५)

राजस्थानात ताडगडच्या व ददुरियाच्या पहाडावर एक झरा आहे. यास 'महादेवाचा झरा' म्हणतात. वाटाड्याने शूलब्रेद व बालन्तैन यांना तेथे नेले. तेथे राख फासलेला जोगी असतो. तो ओरडू लागला की, घाणेऱ्या झऱ्याचे पाणी हलून महादेव असा शब्द ऐकू येतो. झऱ्यात वायूचे बुडबुडे उठतात. हा उष्ण पाण्याचा झरा आहे व तेथे ८० अंशाहून जास्त उष्णता होती. पाणी गुळमट असून सडक्या अंड्याचा वास येत होता. एका गादीत वारा भरून ती पाण्यात बुडविली, तेव्हा पूर्वीपेक्षा सवाईपट आवाज झाला. खडकातून सल्फरमिश्र हायड्रोजन निघतो व त्याचा हा प्रताप होता. भोवतालच्या लोकांना मात्र वाटले की, या साहेबाजवळ काही गारूडविद्या असावी. तेथील जोग्याने तर झरा 'शुद्ध' करण्याचा उद्योग सुरू केला. पण या घाणेऱ्या पाण्याने कितीही वेळा अंधोळ केली, तरी लोकांचा पापमळ धुतला जाणार नाही.

२८५२ अ (इंम : ८४)

२८५३ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ८५-९०)

अहमदनगरच्या ज्ञानेच्छु सभेत साक्रेतिसविषयी सांगितले की : साक्रेतीस हा ख्रिस्तपूर्व ४६९ मध्ये जन्मला. बापाचा मूर्तिकाराचा धंदा तो चालवी. त्याची प्राप्ती वर्षास १५० रुपये होती. दृढनिश्चयी व न्यायी साक्रेतीस सतत प्रश्न विचारीत असे. सवाल विचारूनच कुंठित करीत असे. तो सदाचारी व नम्र होता. लोकांना सदाचारी बनविण्याकरिता तो प्रयत्न करी. त्याचा पोषाख फाटका असे. गरिबीमुळे तो कोणाचाही पाहुणचार करू शकत नसे. ईश्वराच्या कृत्यावरून त्याला जाण, हा त्याचा संदेश होता. ईश्वर एकच असून तो सर्वाना बोध, मसलतही देतो, असे सांगणाऱ्या साक्रेतिसाची पत्नी ज्ञांतिपी अतिशय रागीट व तापट होती. त्याच्या शांतपणामुळे ती फार चिडत असे. अनीस या चांभाराने त्याजवर दोषारोप ठेवून त्याची राजसभेमध्ये चौकशी करविली. पण साक्रेतिसाने न्यायाधीशांनाच बजावले की, तुम्ही सर्व सदसद्विवेकबुद्धीने न्याय करा. त्यास अनेक वैरी असल्यामुळे त्याची काळ्या पाण्यावर रवानगी झाली. सुटकेची संधी असूनही तो पळून गेला नाही. तात्पर्य : ज्ञानी माणसाने नम्र व प्रामाणिक शोधक असावे. कोणाचाही सूड घेऊ नये. आपली खातरी पटली, तरच कोणतेही मत स्वीकारावे. हिंदू शास्त्रात असंभाव्य गोष्टी आहेत, तशा ग्रीक पुराणातही आहेत. तारतम्याने त्यांचा विचार करावा. साक्रेतीस व ज्ञांतिपी यांचे तुकाराम व जिजाबाई यांचेशी साम्य आहे. परंतु तुकाराम हा भाबडा भक्त होता, तर साक्रेतीस हा ज्ञानी व शोधक होता.

२८५४ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९५-९६)

'शुद्धपक्षी' लिहितात की : काही दिवस नाटकाच्या वादावर विझण पडले होते. पण आता शाळापत्रकाने ढेकर देऊन कंदर्पाचा वास सोडला. ते म्हणतात, नाटके मुलांना दाखविण्यास हरकत नाही. धर्मसंबंधाने वाद उपस्थित करून न्युत्रालिती (तटस्थपणा?) सोडली. हरेक कामात पाद्रीलोक नीतीची अपेक्षा करतात, असे ते सांगतात. पण ईश्वराची आज्ञा सांगण्यात गैर काय आहे? हिंदुस्थानातील राजे व धर्मगुरू सदाचाराचे नियम पाळीत नव्हते, म्हणून लोकांना दुःख व जुलूम सहन करावी लागली. जे अंमलदार नीतीने चालतात, ते सुखी होतात. पाद्री हा शब्द प्रातेस्तंतास लावू नये, हेही त्यांना माहित नसते. सुज्ञ व विचारी लोकांची खात्री आहे की, जीवनात सदाचार असावा. 'सगळ्याच स्त्रिया दुराचारी नसतात,' असे ते समर्थनसुद्धा करतात. पण हिंदूंच्या

पुराणांत तर स्त्रियांची पुष्कळ निंदा आहे. ख्रिस्ती लोकांचे म्हणणे असे की : वाईट स्त्रियांच्या गोष्टी नाटकात असतात. त्याचा वाईट परिणाम होतो. शिवाय नाटकात स्पष्ट उपदेश नसतो. असे दुराचरण करू नये, असा संदेश नाटकवाले देत नाहीत. म्हणून त्यांचा उपदेश संदिग्ध राहातो. वाईट पात्राबद्दल अनुकूल मत निर्माण होणे, हे धोकादायक आहे. ज्ञानोदय काही पोकळ उपदेश करीत नाही. नाटकात मात्र भ्रष्ट विचार कुशलतापूर्वक लिहिले जातात. लहान मुलांत विषयवासना नसते. पण मोठ्या माणसांचे काय? आणि मुलांच्या मनात अशा विषयाचे बीज रुजू देऊ नये.

२८५५ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९५-९६)

उत्तर अमेरिकेने फिशर किल्ला कसा जिंकला, त्याची हकीगत मोठी मनोरंजक आहे. तेरावे जानेवारीस सकाळी सात वाजता लढाई सुरू झाली. आरमाराने शत्रूवर भडिमार सुरू केला. तोफेच्या प्रत्येक सरबत्तीबरोबर भिंतीचे तुकडे पडत होते. धुळीचे लोट आकाशापर्यंत जात होते. सकाळी १० वाजता ४ हजार लोक किनार्यावर उतरले. क्लाड तारवासी युद्ध चालू असताना दोन हजार बार झाले. सगळ्या गलबतांची हबेलंडी उडाली. कारण ३१२ तोफा आग ओकीत होत्या. २१,६०० तोफगोळ्यांचा पाऊस पडला. आजपर्यंत कोणत्याही किल्ल्यासाठी एवढा गहजप झाला नसेल. शनिवारीही दिवसभर भडिमार सुरू होता. तिसरे दिवशी सायंकाळी किल्ला काबीज झाला. जेनराल व्हायटिंग व कर्नल लाम यांसह १२०० कैदी मिळाले. साठ तास युद्ध झाले. दक्षिणपक्षाचे पायच मोडून गेले. ते सल्ल्याच्या विचारात आहेत. उत्तरेची उमेद वाढली.

२८५६ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९६)

उत्तर अमेरिकेने च्याल्सतन बंदर, विल्मिंग्टन शहर ही जिंकली. रिचमंडवर हल्ला सुरू आहे. ते जिंकले की, बंड संपेल. केंटकी आणि तेनसी संस्थाने गुलामांबद्दल कायदा करीत आहेत. मिसुरी, मेरीलँड येथील दास मुक्त झाले.

२८५७ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९६)

चीनच्या ताटार बादशहास युरोपयनांच्या मदतीवाचून बंडाचा बीमोड करणे शक्य होणार नाही. तैपिंग लोक जर सल्ला करून व्यापारी करार करतील, तर युद्ध थांबेल. मग स्थायिक अशी शांतता तेथे नांदेल, तैपिंग लोकच चिनात सुधारणा करतील,

२८५८ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९५-९६)

कप्तान आसबर्ण यांनी सूचना केली की, उत्तर ध्रुवाच्या प्रदेशात तारवे पाठवून त्या भूमीचा शोध घ्यावा.

२८५९ (२४ : ६, १५ मार्च ६५, ९६)

होळकरसरकार मुलांच्या लग्नाकरिता सात लक्ष रुपये खर्च करणार आहेत.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६५

२८६० (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, ९७)

२२ मार्च रोजी नगर मिशनाचे चेपिनसाहेब यांचा मृत्यू झाला. ते दिपथेच्याने आजारी होऊन एकाएकी वारले. तत्पूर्वी त्यांची प्रकृती चांगली होती. एक वर्षापूर्वी ते भारतात आले. लवकरच त्यांनी मराठी भाषा शिकून घेतली. मिशनाच्या कामास ते फार उपयोगी पडले असते.

२८६० अ (इंम : ९७)

२८६१ (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, ९८-१००)

काठेवाडात पालिठाणे येथे जैनधर्मी लोकांची मोठी जत्रा भरली. २५ हजार लोक आले. केशवजी नाईक या श्रीमंत भाट्याने सर्व्वाच्या जेवणाची व्यवस्था केली. इतर व्यापारीही आळीपाळीने जेवणे देत असत. पण १० दिवसांनी वाखा सुरू झाला. मग जत्रा फुटली. सर्व रस्त्यांत राखेचे ढीग दिसले. सरणे रचलेली असत. औषधांची मदत मिळेना. हे यात्रेकरू गावी गेले. तिकडेही वाख्याची सुरुवात झाली. मृत्यूची गणना कित्येक हजारांत जाईल. केशवजी शेठना वाटले की, आपण धर्माच्या कामात द्रव्याचा व्यय केला. पण आता त्यांनी नीट विचार करावा. याच १० लाख रुपयांचे धान्य गोरगरिबांना वाटले असते, तर त्यांचे पोषण होऊन हा मृत्यूचा अनर्थ थांबला नसता काय? पण सुज्ञपणाच्या औदार्याला मूर्खपणा नेहमीच मागे टाकतो. कापसाच्या व्यापारात मिळालेला पैसा लोक असा घालवीत आहेत. ज्याला अधिक द्रव्य मिळते, त्याने जास्त जबाबदारीने वागावयाला हवे. जैन धर्माप्रमाणे तर जीवाचे रक्षण हाच धर्म आहे. आपण केवळ ईश्वराचे कारभारी आहोत. म्हणून विचार करून द्रव्य वेचावे.

२८६१ अ (इंम : ९७-९८)

२८६२ (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, १०१-१०६)

लार्ड बिशप यांनी एका भाषणात सांगितले की : ख्रिस्ती शास्त्र पूर्णतया विश्वसनीय आहे. विद्येच्या शोधासाठी त्याचा मेळ बसतो. काही विसंगती आहेत, त्या भाषांतराच्या चुकीने निर्माण झाल्या. आकाश हा शब्द मोशाने अंतराळ, विस्तार, या अर्थाने वापरला. पृथ्वी स्थिर आहे, सूर्य तिला प्रदक्षिणा घालतो, हे उद्गार त्या काळच्या लोकांना समजतील अशा तऱ्हेने दिले आहेत. पृथ्वी फार पूर्वी उत्पन्न झाली, हे मोशासही मान्य होते. 'उजेड झाला' हे उद्गारही तारतम्यानेच घेतले पाहिजेत. कारण नैसर्गिक उत्पाताने अंधार होत असे. चंद्रसूर्य ईश्वराने केले, असे म्हणतानाच मोशा कोठे कोठे नेमिले, स्थापिले, अशी क्रियापदेही वापरतो. यातले रहस्य हेच आहे. जलप्रलयाच्यावेळी एकाच तारवात अनेक प्राणी बसले, असे शास्त्र सांगते. परंतु प्रलय झाल्यामुळे अर्धी पृथ्वी बुडाली आणि एकेक जोडा घेतला, तर तारवात ते बसणेही काही असंभव्य नाही. तात्पर्य काय की, विद्वानांनी चुका केल्यामुळे विरोध-विसंगती तयार झाल्या. पहिल्याने सर्वच माणसांची भाषा एक होती, हे तर शास्त्रज्ञसुद्धा मान्य करतात. बैबलातील विधाने सृष्टिनियमांच्या विरुद्ध नाहीत. इब्री भाषा नीट न कळल्यामुळे भाषांतरात चुका झाल्या. उत्खननात सापडलेली हाडे शास्त्रज्ञ सांगतात तितकी जुनी नाहीत. यास्तव आधुनिक विद्या व ख्रिस्ती शास्त्र यांच्यात पूर्ण सुमेळ बसतो.

२८६२ अ (इंम : १००-१०१)

२८६३ (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, १०८-११२)

मि. माणकजी करसेटजींनी 'अलेक्सांड्रा गर्ल्स स्कूल' सुरू केले आहे. त्याचा रिपोर्ट वाचताना बाबू सत्येंद्रनाथ म्हणाले की, स्त्रियांची मानसिक व नैतिक सुधारणा व्हावी म्हणून ही शाळा सुरू केली. मि. माणकजींनी देशबांधवांस उत्तम उदाहरण घालून दिले. संभावित लोकांच्या मुली येथे शिकतात. हे मोठे अगत्याचे काम आहे. लॉर्ड एल्फिन्स्टन यांनीही या कार्याबद्दल आस्था दाखविली होती. काही दर्जा टिकविण्याकरिता शाळेचे नियम कडक केले आहेत. एक हजार रुपये देणगी देणाऱ्यांच्या शिफारशीनुसार मुलींना शाळेत प्रवेश दिला जातो. १०० रुपये देणाऱ्यास एका मुलीची शिफारस करता येते. शिफारशीतून व्यवस्थापक मंडळ निवड करते. येथे कोणताही धर्म शिकवीत नाहीत. पण नीतीचे सर्वमान्य नियम मात्र शिकवितात. २९ जणींची शिफारस झाली, त्यापैकी १९ जणींना प्रवेश दिल्या. हे काम सप्टेंबर १८६३ पासून सुरू आहे. मंडळाने ३ वर्षांत ५९,५५४ रुपये खर्च केले. उपस्थितांसमोर मुलींची परीक्षा घेण्यात आली. मुलींनी चांगली उत्तरे दिली. लेडी फ्रियर यांनी त्यांचे फार कौतुक केले. एतद्देशी स्त्रिया लवकरच सुशिक्षित होतील, तो दिवस आता फार दूर नाही; ईश्वराच्या प्रेरणेने आपण काम करतो; असे माणकजी म्हणाले. शिक्षणातील दुर्धर अडचणी ईश्वरच दूर करील.

२८६३ अ (इंम : १०६-१०८)

२८६४ (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, १०८-११२)

उत्तर आणि दक्षिण अमेरिकेतील तहाची बोलणी फिसकटली. या लढाईत दक्षिणेचा पूर्ण पराभव झाल्यावाचून तह होणे कठीण दिसते. दक्षिणेच्या सेनापतीचा बोरिंगार्ड मारला गेला. उत्तरेच्या सैन्याने त्यांची अनेक शहरे जिंकली. मेक्सिकन सैन्य व फ्रेंच सैन्य यांचे युद्ध चालूच आहे.

२८६५ (२४ : ७, १ एप्रिल ६५, १०८-११२)

लंदन येथे ना. राणीसाहेबांनी डेन्मार्क व जेरमणी यांच्या तहाबद्दल समाधान व्यक्त केले. अमेरिकेतील लढाईबाबत त्यांना दुःख होत आहे. इंग्लंडमध्ये हवा आख्खी वाईट आहे. रोज रात्री दव पडून गाड्या बंद पडतात. आगगाड्यांचा रस्ताही खराब होतो. १६ डिगरीवर पारा उतरतो. रात्री पाण्याचे बर्फ होते. दिवसा त्याचे पुन्हा पाणी होते.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६५

२८६६ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, ११४-११७)

रे. चेपिनचा जन्म १८३६ त कनेक्निकत इलाख्यात समर्स या गावी झाला. त्यांचे घराणे कैक पिढ्यांपासून धार्मिक वृत्तीचे होते. त्यांची प्रियकर बहीण हेजनमडम इकडे आल्यावर तर त्यांना धर्मप्रसाराची फार आवश्यकता वाटू लागली. १८६० मध्ये मासाच्युसेत्स कॉलेजातून ते पदवीधर झाले. त्याच वर्षी लॉब्रादोर व ग्रीनलंड येथून सृष्टपदार्थ गोळा करून आणण्यासाठी ते गेले होते.

तीन वर्षे त्यांनी ईश्वरविद्येचा अभ्यास केला. धर्मप्रसाराची दीक्षा घेऊन ते मुंबईस आले. फार थोड्या अवधीत ते मराठी बोलण्यास शिकले. बारकरसाहेबांच्या निरोपप्रसंगी ते मराठीत बोलले. ता. १४ मार्चला त्यांच्या घशात काही दुःख होऊन त्यांस ताप आला. पिंपळसहून नगरास आल्यावर तो घाटसर्प आहे, असे सिद्ध झाले. घसा बंद झाला, तरी ते आनंदी व विश्वासू वाटले. अंतकाळी त्यांनी ख्रिस्ती भावांना सलाम सांगितला. येशूकरिता श्रम करा. मूर्तिपूजकांना ख्रिस्ताकडे वळा. असे ते म्हणत होते. आपण आकाशातील दूतांच्या सहवासात आहोत, असे ते सांगत असत. ते फार विचारी व धार्मिक होते. ईश्वराच्या दूताने त्यांना लवकर नेले. त्यांच्या हातून मोठे कार्य घडले असते. त्यांनी आपल्या धैर्याने मरणाची नांगीच मोडली. मृत्यूला सामोरे जाताना त्यांच्याजवळ येशूचा खंबीर आधार होता.

२८६६ अ (इंम : ११३-११४)

२८६७ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५ १२०-१२४)

स्तुरदेतस लितरेरी आदि सायंतिफिक सोसैटीच्या मुलींच्या शाळेच्या परीक्षेस गवरनर ना. फ्रियर आपल्या मडमेसह उपस्थित राहिले. यावेळी बहुत साहेबलोक, त्यांच्या मडमा व संभावित नेटिव मंडळी आली होती. मुलींच्या बक्षिसांकरिता मि. भगवानदासांनी २ हजार रुपये दिले. अभ्यासात मुलींची चांगली प्रगती दिसली. या मंडळीच्या ५ शाळांत ४१३ विद्यार्थी शिकतात. गुजराती शाळांना पैशाची अडचण असून इमारतही नाही. रा. आत्माराम माधवजी, भगवानदास व मंगळदास, या सर्वांनी ६ हजार रुपयांची मदत दिली. या प्रसंगी ना. फ्रियर म्हणाले की : स्त्रियांना शिक्षण देणे, ही अगत्याची गोष्ट आहे. ख्रिस्ती धर्म व शिवालरी म्हणजेच स्त्रियांना सन्मानाने वागवणे. यातून युरोपातील देश फार पुढे आले. तुम्ही स्त्रियांचा सन्मान करावा, ही आनंदाची गोष्ट आहे. आपल्या जुन्या चालीनुसार वागून त्यांना घरात कोंडून ठेवू नका. स्त्रियांना शिकविल्यामुळे काही वाईट परिणाम होत नाहीत. युरोपात स्त्रियांना कोणत्याही व्यवसायात मुक्त प्रवेश आहे. अमेरिका हे तर उद्योगप्रवण व शक्तिमान राष्ट्र झाले आहे. स्त्रियांना विद्या व सन्मान दिल्यामुळे त्यांचे काहीही नुकसान झालेले नाही. स्त्रीशिक्षणानेच या देशाचा उत्कर्ष होईल. पारशीलोकांनी पुष्कळ प्रगती केली व हिंदूलोकही मागे राहाणार नाहीत. याविषयी उमेद दाखविणारे व उत्साह दाखविणारे अनेक तरुण पुढे येत आहेत. बहुत शाळा होऊन शिकणाऱ्या मुलींना उत्कृष्ट विद्या प्राप्त व्हावी, असे मी इच्छितो.

२८६७ अ (इंम : ११७-१२०)

२८६८ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२४-१२६)

नागपूरचे रे. कपूर लिहितात की : चिंदवाडा व लियोनी मिशनांत चौदा जणांचा दीक्षाविधी झाला. यांपैकी जुगलकिशोर या कायस्थ तरुणाची कथा विचारणीय आहे. त्याच्या नातेवाईकांनी त्याला फार विरोध केला. ख्रिस्ताचे सुवार्तिक ऐकल्यावर त्याचा धर्मावरील विश्वास उडाला. जानकीप्रसाद हा ब्राह्मण शिक्षक शांत व उद्योगी आहे. पटकीच्या आजाराने त्याची आई गेल्यावर तो स्वतःही मरणोन्मुख अवस्थेत होता. आपण बरे झालो, तर ख्रिस्ताचा धर्म स्वीकारू, असा त्याचा कृतनिश्चय होता. मनाच्या तळमळीने त्याला कित्येक रात्री झोपही आली नाही. त्याच्या आप्तांच्या विनंतीस दाद न देता त्याने कामठीस बाप्तिस्मा घेतला. त्याच्या नातलगांचा विरोधही कमी झाला.

शिताबुलडीस १३ जणांची दीक्षा झाली. त्यांत ५ बायका आहेत. तिनेवेलीस एक बुद्धिमान मुस्लीम तरुणाने ख्रिस्ती धर्माबद्दल माहिती मिळविली. त्याचा बाप तर त्याला मृत समजतो. अनेकांच्या समक्ष तो ख्रिस्ती झाला. जबलपूर येथील मौलवी सफदरअली याने येशूबद्दलच्या अनेक शंका मिशनरी लोकांस विचारल्या व नेहम्याशास्त्री गोरे यांच्याशी चर्चा करूनच बाप्तिस्मा घेतला. खैरखा हिंदने हा तपशील संपूर्ण दिलेला आहे. निष्पक्षपातीपणाने विचार केल्यावर त्यांना समजले की, येशूवाचून कोणी खरा तारक नाही. मुनशी कासमखान व मौलवी करीमबक्ष यांनीही बाप्तिस्मा घेतला. पवित्रशास्त्र नीट वाचल्याशिवाय येशूचे मोठेपण पटणे कठीण आहे.

२८६९ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

नगरच्या विश्रामबागेत विष्णु परशुराम वगैरेनी शिमग्यानिमित्त कुस्यांचा फड ठेवला. फौजदारांनी उत्तम व्यवस्था राखली. मंडपात ३०-३५ कुस्त्या झाल्या, जिंकणाऱ्या पैलवानास चौघड्याच्या गजरात शेलेपागोटी दिल्ली. सुलतानखान वस्तादाचा पट्टा भगीरथ परदेशी तेली, दादा घडवाईचा शिष्य रामचंद्र सोनार, हे चांगले पैलवान आहेत. तरी लोकांनी दारू व रांडा यांसाठी पैसा खर्च न करता कुस्तीसाठी खर्च करावा.

२८७० (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

वरील कुस्तीच्या प्रसंगी रायटर जनार्दन रणछोडजी यांना फौजदार करसेटजी नसरवान व त्यांचे शिपाई यांनी मनस्वी मारले. जनोबा रक्ताने नाहून निघाला. तेव्हा माजिसत्रेटाने त्याची जबानी घेऊन फौजदारास मोठा टपका दिल्या. न्यायाधीशाच्या निकालात पगारी शिपाई व फौजदार कायद्याचे पालन करण्याऐवजी लोकांना मारहाण करतात, म्हणून फार असंतोष दाखविला.

२८७१ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

रेशीम रंग विण्याची नवीन युक्ती निघाली आहे. किड्यांना काही रंग खारू घातला, तर त्या त्या रंगाचे धागे मिळतात.

२८७२ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

आनरबल रस्तमजी जमशेद यांनी मुंबईच्या नवीन दवाखान्यासाठी २॥ लाखांची देणगी दिल्ली.

२८७३ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

माजगावांत ५ मुसलीम मुले जुवा खेळताना पकडली गेली. त्यांना २-२ रुपये दंड झाला. अलीकडे ही दुष्ट चाल फार वाढत आहे. पोलिसांनी बंदोबस्त ठेवावा.

२८७४ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

कलकत्त्यात तुफान येऊन गेल्यानंतर ताप आणि महामारी हे आजार सुरू झाले. आधीच खाण्यावाचून त्यांचे बुरे हाल आहेत. या रोगांनी 'उद्याचे मरण आज'वर आणले. सरकारने तिकडे काही वैद्य पाठविले.

२८७५ (२४ : ८, १५ एप्रिल ६५, १२७-१२८)

सरकारी आफिसातील रैटर व कारकुन यांनी बैनौकरीच्या लोकांस अर्ज लिहून देऊ नयेत, असा सरकारने हुकूम काढला.

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६५

२८७६ (२४ : ९, १ मे ६५, १२९)

रे. एच्. डब्ल्यू. बालंतैन आणि त्यांची मडम विलायतेस रवाना झाली. हे साहेब दोन वर्षे या देशात होते. मडमेची प्रकृती बिघडल्यामुळे त्यांना स्वदेशी जावे लागेल.

रे. दब्ल्यू. पी. बारकर अकरा वर्षांच्या सेवेनंतर स्वदेशी गेले. त्यांची प्रकृती फारच बिघडली आहे. अमेरिकन मिशनाचे हे भाऊ प्रकृती सुधारून परत येवोत, म्हणून प्रार्थना आहे.

२८७६ अ (इंम : १२९)

२८७७ (२४ : ९, १ मे ६५, १३०—१३२)

पुस्तके व निबंध प्रसिद्ध करणाऱ्या मंडळीचा ३७ वा अहवाल आला आहे. गतवर्षी या मंडळीला ११,२२७ रुपये प्राप्ती झाली. ९४,१६४ पुस्तके विकली व फुकट वाटली. त्यांत मराठी पुस्तके ७७ हजार होती. नवी पुस्तके छापली, ती येणेप्रमाणे : (१) पुरंधर तालुका एथील समस्त लोकांस (भाषांतर)—बाबा पद्मनजी, (२) कर्जाविषयी — मि. सदोबा पवार, (३) महमदी धर्माची परीक्षा— मि. कासम भाजी. शिवाय (४) येशू ख्रिस्ताची मध्यस्ती—रे. व्हॅट, (५) गीतांचे पुस्तक — रे. बालंतैन, (६) पाहारेकऱ्याची वाणी—बाबा पद्मनजी, (७) पाप्याचा मित्र—रे. रामकृष्णपंत. दूरच्या प्रांतात राहणाऱ्या ख्रिस्ती मंडळ्यांना पुस्तकांची फार आवश्यकता असते. हिंदू वगैरेंच्या शंकांना उत्तरे देणेही सोपे जाते. जातिभेदनिर्णय यासारखी पुस्तके आवश्यक आहेत. अलीकडे काही मंडळी नास्तिक मताच्या पुस्तकांचे अनुवाद करतात. त्यांना चोख उत्तर द्यावयास हवे आहे. म्हणजे त्यांच्या वल्गना थांबतील. धार्मिकपणा व आवेश वाढेल. हुगेनाट व वाल्देन्सी या लोकांनी ख्रिस्तासाठी कसे दुःख सहन केले, ते पुस्तकरूपाने वर्णन करणे, अगत्याचे आहे. ८४ पुस्तके पुनर्मुद्रित करण्याची आवश्यकता आहे. अजून बरेच काम करावयाचे राहिले आहे. आता पहिल्यापेक्षा पुष्कळ अनुकूलता आहे. व्यापार वाढला. लोखंडी रस्त्याचे दळणवळण वाढले. शहरात अपार द्रव्य आले. लोकवस्ती वाढली. देशी ख्रिस्ती मंडळ्यांनी मदत दिली पाहिजे. साहेबलोक तर यथाशक्ती भरपूर द्रव्य देत आहेत.

२८७७ अ (इंम : १२९—१३०)

२८७८ (२४ : ९, १ मे ६५, १३३—१३४)

या देशात पूर्वीपासून जुन्या विद्येची प्रौढी आहे. नव्या गुरूंच्या बरोबरीने जुने गुरू आहेत. त्यांचा वाद काही लवकर तुटण्यासारखा नाही. वैदिक, पुराणिक, श्रौती, ज्योतिषी व वैद्य, जुन्या पद्धतीने संस्कृत भाषा शिकवितात, तर इकडे ग्राज्युएट, लायसेन्सेट, बारिस्टर व डाक्टर आहेत. नवे म्हणतात वाफेने पाऊस पडतो, जुने म्हणतात हे तर इंद्राचेच कृत्य होय. देवळोदेवळी तुपाच्या

व दुधाच्या सागरांची हकीगत शास्त्रपुराणिक सांगतात व लोक भाविकतेने ऐकतात. रेचक देऊन लोकांच्या ज्ञानाचा कोठा साफ करावयास हवा आहे. शाळेत खारा समुद्र व ग्रहण यांची कारणे घोकविली जातात, तर देवळात ते सर्व खोटे आहे, असे आग्रहाने सांगितले जाते. विद्वत्तेकरिता गंधाक्षतांचा मान त्यांना मिळत असतो. एम्.ए. ची परीक्षा दिलेल्या खऱ्या विद्वानांना कोणी गंधाक्षत देणार नाही. सारांश : पटाईत विद्वानांना काहीच किंमत नाही. नवी विद्या म्हणजे पाखंड होय, असे राजरोस शिकविले जाते. सरकारी शाळेत ज्ञान शिकवावे व पोटात काटे भरावेत, असे उपहासाने जुने लोक बोलतात. अशी ही जुन्या व नव्या विद्येची ओढाओढी आहे. एकाने शेत लावावे व दुसऱ्याने ते उपटून टाकावे, अशी सांप्रतची चमत्कारिक स्थिती आहे. हा प्रश्न आम्ही सुज्ञांपुढे ठेवितो.

२८७८ अ (इंम : १३२-१३३)

२८७९ (२४ : ९, १ मे ६५, १३४-१३७)

कित्येक माणसे अज्ञान व पाप यांची आवड, तसेच दुराचरणाची लालसा, या कारणांनी नास्तिक होतात. ख्रिस्ती शास्त्रातील कथांना ते 'कल्पित कादंबरी' ठरवितात. पण हे बोलणे काही 'शहाण्या न्यायाधीशा'चे नव्हे. फ्रान्सच्या नास्तिक सभेने बायबलाच्या भाषेस पोरकट आणि खराब ठरविले. पण बेंजामिन फ्रॉंक्लीन याने बैबलाचे नाव न सांगता त्यातला, एक उतारा वाचला, त्याला ते 'सर्वोत्कृष्ट' म्हणाले. आहे की नाही गंमत? एटनाच्या ज्वालामुखीचे थर जमण्यास १४००० वर्षे लागली, असे म्हटल्यामुळे बैबल खोटे ठरणार नाही. हरक्युलेन्यम व पांपिया ही शहरे ढिगाऱ्यांत गाडली गेली. त्यांचे सहा थर होण्यास १७०० वर्षे लागली. यावरून एटनाबाबतचे अनुमान चुकीचे ठरते. नास्तिक लोक अशी विधाने वाचीतही नाहीत. कारण त्यांना उजेडापेक्षा अंधाराची आवड जास्त असते. विचारलहरी व सद्धर्मदीपिका ही वृत्तपत्रे नास्तिकांची मते वाचून वाद करीत असत. निःशास्त्रवादातील अग्रगण्य पुढार्यांची मते ते उपयोगात आणावयाचे. वालटेरने अशी शंका काढली की, शास्त्रास 'काच' ठाऊक नाही. परंतु त्यात 'पेला' हा शब्द आढळतो. बंधुभगिनीविवाहाची त्याची कल्पना तर अगदी निराधार आहे. टाम पेणचे एक आफरीजन (विवेकपुत्र) हे लोक आवडीने वाचतात, पण बिशप वासटनने त्याला दिलेले साधार उत्तर कोणी वाचीत नाही. नेहम्या गोरे म्हणतात, अशी हयगई अयोग्य आहे. ख्रिस्ती धर्माची प्रमाणे नीट वाचून पहावीत.

२८८० (२४ : ९, १ मे ६५, १३७-१३८)

ध्यानसंग्रहासाठी :

(ध्यान ७) बापाने जे मला दिले ते सर्व मजकडे येतील. पापी मनुष्याचा आत्मा हीच ती देणगी आहे. बापासमान पुत्र जो येशू ख्रिस्त त्याजकडे पापी माणसे फिरतील. त्यांचे आत्मे उत्कृष्ट केले जातील. येशू हा सैन्यांचा प्रभू आणि शांतीचा राजा होय. त्याजकडे गेला की, आत्मा पवित्र होऊन आकाशात आनंद होईल. (ध्यान ८) वाईट दिवशी मला तो आपल्या मंडपात झाकून ठेवील. संकटाची घटिका पुनःपुन्हा येती, म्हणून संशय अगर कुरकूर नको. ईश्वराची दया दिसण्याकरिता संकटाची आवश्यकता पडत असते. संकटाला अनिवारसे मानून घाबरू नये. आपल्याजवळ मोहरीच्या दाण्याएवढा जरी विश्वास असला, तरी तो मनात जपून ठेवा. आपण उघड मैदानात आहोत, तर शत्रूने डोंगराचा आश्रय घेतला आहे. परमेश्वर आकाशाचा कृपारूपी पडदा उघडून

आपल्याभोवती डेरा तयार करतो. त्याच्या कृपेच्या मंडपामध्येच राहा. विश्वास आणि सहनता कायम ठेवा.

२८८१ (२४ : ९, १ मे ६५, १३८-१४०)

इंदुप्रकाशावरून असे कळते की : महाराज जयाजीराव शिंदे काशीस गेले होते. या देवभोळ्या राजाने बराच वेडेपणाचा खर्च केला. पण एक गोष्ट मात्र शहाणपणाची केली. हरिभक्तपरायण लोभी पुराणिक लोकांना सक्तीने चतुर्थाश्रम घेणे भाग पाडले. कारण या लोकांत ईश्वर भेटविण्याची काहीच करामत नाही. लोकेषणा व ऐहिक सुख यांच्या जाळ्यांत गुंतून गायनरस, वाक्शक्ती व खोटी भक्ती, यांची गाठोडी विकण्याचा उद्योग मात्र ते करतात. गोविंदबाबासारख्या वेषधारी गुरूने महाराजास संन्यास दिला, ते फार चांगले झाले. दररोज एका नव्या पुराणिकास ते संन्यास देतात. राजाज्ञा मोडली, तर आपले वंशपरंपरेचे वतन बंद होईल, या भयाने पुराणिक निमूटपणे संन्यास घेतात. असे भोंदू लोक स्वतः होऊन काढता पाय घेतात, ही एक उत्तम गोष्ट आहे.

२८८२ (२४ : ९, १ मे ६५, १३८-१४०)

कांपाच्या मैदानात प्रो. ज्यन्सन् नामक साहेबाने जे दाखकाम दाखविले, तसे आमच्या देशात फारतर २-३ वेळा झाले असेल. 'इंदुप्रकाश' म्हणतो : 'चारपाच प्रकारचे बाण होते. एक चक्राकार फिरे. दुसरा वरती जाऊन ४-५ तारे निर्माण करीत असे. तिसरा एकदोन तारे तयार करून मंदगतीने परत येई. चवथ्यातून १०-२० हतनळे निघत. पाचव्यामधून ठिणगी पडली की, नक्षत्रसमूहाचा भास होई. एका झाडास शुक्राची आकृती होती. आलटून पालटून पांढरा व तांबडा असे रंग दिसत. एकदा तर त्याने मध्यभागी दोन बाण लाविले. ते नागासारखी फणा काढून डोकी हलवीत. या दाखत धूर कमी व प्रकाश जास्त होता.

२८८३ (२४ : ९, १ मे ६५, १३८-१४०)

दलालांची ठकबाजी :

'मुलींचा खेळ' च्या कर्त्याने 'दलालांची ठकबाजी' हा ग्रंथ लिहिला. ठक दलाल कशी लुच्चेगिरी करतात, ते यात संवादाच्या रूपाने दाखविले आहे. लोकांची फसवणूक होऊ नये, हा लेखकाचा उद्देश आहे. दलालांचे पारिभाषिक शब्द, बोलण्याच्या खुणा व टकविण्याचे डावपेच, काल्पनिक संवादाच्या मदतीने दिले आहेत. पुरवणीत पुनर्विवाहाची गोष्ट दिली आहे. लग्न, कापडाचा बाजार, धान्याचे अडते, सराफांचे व सोनारांचे दलाल, असे अनेक दलाल असतात. पुस्तकाची भाषा शुद्ध मराठी आहे. इंग्रजी शिकलेले लोकही अस्सल मराठी बोलू शकत नाहीत. पुस्तकाची शैली इतकी चांगली आहे की, वाचणाऱ्याचे मन अगदी गडूनच जाते. संवाद इतके छान आहेत की, ते प्रसंग जणू आपल्यासमोर घडतात. मूर्ख मुलगा शहाणा भासविणे, वृद्ध वरास तरुण दाखविणे, व्यंग झाकणे, यात हे ठक मोठे हुशार असतात. परंतु असे विवाह कसे असफल होतात, तेही दाखवावयास हवे होते. पुस्तककर्त्याने लययुक्त विषयावर या तोडीची आणखी पुस्तके करावीत.

२८८४ (२४ : ९, १ मे ६५, १४१-१४२)

'शुद्धपक्षी' पत्रात लिहितो की, पैशाचा लोभ महादुर्धर असतो. लोभी माणसे पैशाकरिता काहीही करतात. नाटके करणारे लोक पैशासाठी अत्यंत लाजिरवाणी कृत्ये करतात. गेल्या दहाबारा

वर्षात नाटकाचे खूळ फार माजले. काही थोर व संभावित गृहस्थांनी, रा. दादोबा पांडुरंग व सोन्या बापू मांडे या मंडळींनी नाटकाचे प्रथम कौतुक केले. त्या नाटकात कृष्णगोपीची रासक्रीडा व विदूषकाचे चावट, अभद्र भाषण, असे प्रकार होते. बालक्रीडेचा अनाचार व तमाशाची सोंगे, यांचा एक मेळच त्यात दिसला. कामे करणारे लोक अशिक्षित टोणपेच होते. सगळे घर सोडून बाहेर पडले होते. काही नाटकवाल्यांना तर शिक्षा झाल्या. नाटक्यांना स्वभाषाही चांगली बोलता येत नाही. लहानगी मुले हुरावून नाटकात जातात. बायका सोडून बायकांची सोंगे घेतात. चावट व अभद्र भाषण, जनानी चाळे, नाचणे, यांत काळ घालवतात. नाटकाचे अध्वर्युच लबाड असल्यामुळे बाकीचे सोंगाडेही तसेच होतात. त्यांना प्रथमपासूनच कोणतीही मदत करू नये व उत्तेजन देऊ नये.

२८८५ (२४ : ९, १ मे ६५, १४३)

कृ. र. कवितेत लिहितात की : देवाने शास्त्ररूपी दिवा आपल्याच हातात दिल्या आहे. तो पापी माणसांना वाट दाखवतो. या जगरूप जंगलात शास्त्राशिवाय रस्ता कसा दिसेल? दुनियारूपी अरण्यामध्ये काही निःसंग लोक निःशास्त्रवादाचे कौतुक सांगतात, परंतु सदसद्विवेक बुद्धी हेच खरे शास्त्र आहे. मते वेगवेगळी असली, तरी विवेकबुद्धीने विचार करून निवड करा. विवेकबुद्धीस वाट दाखविण्यालाही शास्त्राचा दिवा पाहिजेच. विनयशील व्हा. पाखंडी मते सोडा. सत्शास्त्राबद्दल खात्री करून घ्या.

२८८६ (२४ : ९, १ मे ६५, १४३)

कृ. र. कवितेत म्हणतात की : या जगातले गुरू कान फुंकतात, तर येशू ख्रिस्त माझे मन फुंकितो. जगिक गुरू संपत्तीची हाव बाळगतात, तर येशू तुमचे फुटलेले व पापी मन मागतो. लौकिक गुरूची नजर चैनीवर असते, तर येशू पापी लोकांकरिता दुःखी होतो. जगिक गुरू पापाने भ्रष्ट व भक्तीत अशक्त आहेत, तर येशू श्रेष्ठ व पवित्र आहे. म्हणून कोणत्याही माणसाला गुरू मानू नका. येशू हे जीवनाचे तारू होय.

२८८७ (२४ : ९, १ मे ६५, १४३)

कृ. र. आपल्या काव्यात लिहितात की : आकाशातील सुखाचे मी वर्णन करू शकणार नाही. त्या सुखास अंत किंवा मर्यादा नाही. स्वप्नातही तेथे निंदा, वाद, द्वेष-कपट नाहीत. तेथे दुःख किंवा मरणाची गोष्टच नाही. तहान भूक व ऐहिक चैन यांचा मागमूसही दिसत नाही. पवित्र देव, पवित्र दूत व पवित्र भक्त यांचा त्रिवेणी संगम तेथे असतो. त्या नगरीचे रस्ते, देऊळे अगदी पवित्र आहेत. पवित्र सिंहासनावर ख्रिस्तदेव बसला आहे. शास्त्र हातात घेऊन सर्वाना वाचून दाखवितो. त्याच्या वाणीतून पवित्र उपदेशच ऐकू येतो. मंजुळ स्वरात तेथेच सुस्वर गायन चालते. तो सर्वकाळ वंदनीय आहे. परमेश्वराचा जयजयकार केला की, प्रेमाचे अपार पाझर स्रवतात. खऱ्या भक्तांचे अश्रू देव स्वतः पुसतो, त्यांस प्रेमाने कुरवाळतो. त्याच्या अंगावर उद्धारकाची पांढरी शुभ्र वस्त्रे आहेत. तेथे फक्त आनंदच आहे. अनंतकाळ जरी तिथले सुख उपभोगले, तरी उणे पडणार नाही. हे कृपासिंधू देवा तेथे मला घेऊन जा.

२८८८ (२४ : ९, १ मे ६५, १४४)

चीनमधील तैपिंग बंडखोर ताटार बादशहास हुसकून लावण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. बादशहा युरोपियन सेनेची मदत घेऊन बंडाचा बीमोड करीत आहे. तैपिंग तह करून सलोख्याने वागले, तर त्यांच्याशी मैत्री करण्यास युरोपियन तयार आहेत.

२८८९ (२४ : ९, १ मे ६५, १४४)

अमेरिकेत १५९ जर्मन वृत्तपत्रे चालू आहेत. लढाईत ९८ बंद पडली व ६० नवी वृत्तपत्रे सुरू झाली.

२८९० (२४ : ९, १ मे ६५, १४४)

लखनौ विभागात लांडग्यांचा मनस्वी उपद्रव होत असून त्यांनी अनेक लहान मुले मारली. कमिशनराने शिकार्यांची मदत घेऊन सापळा तयार केला. लांडगे मारणारास बक्षिसे जाहीर केली. (प्रभाकरवरून)

२८९१ (२४ : ९, १ मे ६५, १४४)

टैम्स पत्रावरून समजते की, काठेवाडामध्ये वाघर लोकांनी फार धुमाकुळ माजविला आहे. कप्तान राइसने बलोची फौज घेऊन तोफखान्याच्या साहाय्याने त्यांजवर हल्ला केला. वाघरांनी धीरच्या किल्ल्यात आश्रय घेतला. लुटारूंच्या धामधुमीने रयत व सरकार दोघांचाही तोटा होतो. (प्र. क.)

मुंबई, एक्स्चेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६५

२८९२ (२४ : १०, १५ मे ६५, १४६-१४८)

प्रे. लिंकन अध्यक्षपदी निवडून आल्यावर केलेल्या भाषणात म्हणाले की : 'आपल्या सैन्याचा जय झाला, पण दुर्दैवाने एकाच राष्ट्राच्या व धर्माच्या लोकांत ही लढाई झाली. ऐक्याचा भंग होण्यापेक्षा लढाई झालेली चांगली असते. आपल्या प्रजेचा एक अष्टमांश भाग सिद्दी गुलामांचा होता. दक्षिणवाले हे दास्य बळकट करू पाहात होते. दुसऱ्याची भाकर मुरगाळून घेण्याचा प्रयत्न सतत करीत होते. दास्यत्व हा एक मोठा अडथळा होय. आम्ही तर नेहमी प्रार्थना करतो की, ही लढाई लवकर बंद व्हावी. ईश्वराचा न्याय खरा असतो. द्वेषापेक्षा प्रेम श्रेष्ठ आहे. म्हणून सैनिकांच्या विधवा व पोरकी बाळे यांचा सांभाळ करावा.' परंतु हाय! ही बातमी छापीत असतानाच बातमी आली की, प्रे. लिंकन यांस मारेकऱ्याची गोळी लागून त्यांना मृत्यू आला. हे वृत्त इतके भयंकर आहे की, त्यावर विश्वास बसत नाही. या बिकट प्रसंगात त्यांची गरज होती. पण ईश्वर कधी चूक करीत नाही. दास्यरूप दैत्याशी लिंकन यांनी युद्ध केले. त्यात स्वातंत्र्याच्या पुढार्यास जीव गमावणे भाग पडले. ईश्वर सर्वश्रेष्ठ आहे.

२८९२ अ (इंम : १४५-१४६)

२८९३ (२४ : १०, १५ मे ६५, १४९-१५१)

उत्तर अमेरिकी सेनेने रिमचंड शहर जिंकल्यानंतर दक्षिणेचा सेनापती ली याने हत्यारे खाली ठेवली. शत्रूच्या संपूर्ण शरणागतीने लढाई संपली. कदाचित् सैनिकांच्या लहान टोळ्या अजून

लढाया करतील. ज्यांनी फितुरीची कामे केली, ते दंडाला पात्र ठरतील. १२-४-१८६१ रोजी दक्षिण अमेरिकेने समतर किल्ल्यामधील उपाशी सैनिकांवर तोफा डागल्या. त्यातून हे युद्ध सुरू झाले. आणि एप्रिल १८६५ च्या प्रारंभी जेनरल ली बिनशर्त उत्तरेच्या स्वाधीन झाल्यामुळे ते थांबले. दक्षिणेच्या राज्याचा पाया म्हणजे शिंदी लोकांचे दास्य आहे. दासपणाची ही विलक्षण चाल थांबावी, यासाठी हा झगडा होता. दासांचे बंड होण्याच्या भयाने दक्षिणवाले युद्धाची तयारी करीत होते. गोडीगुलाबीचे उपाय थकल्यानंतर युद्धाखेरीज मार्ग राहिला नाही. शेवटी ईश्वर नेईल त्या वाटेने माणसे जातात. दासपण नष्ट करण्याचा ठराव उत्तरेने केला, म्हणून युद्ध पेटत राहिले. पण अन्यायाचे आचरण करून कोणीही सुखी होत नसते. दास्याच्या पायावर उभी राहिलेली इमारत आता अरण्यवत झाली. गुलामीची काळपुळी यांच्या जिवावरच उठली. न्यायाने वर्तण्यात देशाचे कल्याण आहे, हा बोध एवढे नुकसान होऊन मिळाला. आता अमेरिकेची संयुक्तता अधिक मुस्तकिम होईल. स्वतंत्रता व दया यांची वृद्धी होऊन मानवाचे स्वातंत्र्य राहिल व हक्क अबाधित राहतील.

२८९३ अ (इंम : १४८-१४९)

२८९४ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५३-१५६)

मनुष्याच्या ठायी धर्म आचरण्याची प्रबळ इच्छा असते. जो मनुष्य प्रपंचांध असतो, तो मात्र धर्माबद्दल विपरीत बोलतो. आजचा दिवस खरा, या पद्धतीने वागतो. सध्या दृष्टीस दिसणाऱ्या गोष्टींमध्ये मन घालावे, मेल्यावर काही नाही, असे म्हणतो. पण हा उपदेश मनास व दैहिक बुद्धीस पटला, तरी आत्म्यास रुचणार नाही. वासना आणि विचार यांच्याकडून उच्च गोष्टींकडे गेले पाहिजे. विचारांच्या पंखांनी सृष्टिकर्त्या ईश्वराकडे गेले पाहिजे. सारे व्यर्थच आहे, ही भावना सोडावी. मरणासाठी सिद्ध राहावे. मनुष्य उतारवयाकडे झुकला की, त्याला हे पटते. वेदसमाजाचे लोक बिघडलेल्या मनांनाच योग्य मार्ग दाखवतील, असे इंदुप्रकाशच्या लेखकास वाटते. धन व मान मिळवूनही धर्माकडे फिरता येते. धर्मावाचून मनुष्य पशू आहे. पण वेदात शुद्ध धर्म नाही. जे वेदाच्या जिवावरती उड्या मारीत होते, ते वेदांचे भाषांतर पाहून गडबडले. त्यांच्या भ्रमाचा भोपळा फुटला. काही नास्तिकांची मतेही वाचून तपासली. वेदसमाज खरा धर्म आणू शकणार नाही. वेदाचा धर्म खरा, शुद्ध मानणाऱ्यांची फसगत होणार आहे. पोकळ व अयुक्तिक चाली सोडण्याचा त्यांचा निश्चय व्यावहारिक आहे. त्यात आत्म्याचे खरे समाधान नाही. आंधळ्याने आंधळ्यास चालविले, तर ते दोघेही खाचेत पडतील. म्हणून प्रत्येकाने पवित्रशास्त्राचा शोध घ्यावा. अगत्यपूर्वक व अनन्यभावाने शास्त्र वाचावे.

२८९४ अ (इंम : १५१-१५३)

२८९५ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५६-१५७)

कांबेल नावाचा एक खलासी होता. त्यांचे तारू आफ्रिकेत कांगो नदीमध्ये असताना तारूच्या धुंदीत आंधोळ करण्यास तो तारू सोडून गेला. पाण्यातून त्याजकडे एक सुसर येऊ लागली. त्याच्या सोबत्यांनी काठावरून त्या सुसरीच्या रोखाने बंदूक झाडली, पण काही उपयोग झाला नाही. ती विकराळ सुसर जबडा वासून त्याच्यावर हल्ला करू लागली, म्हणून तो नदीच्या काठावर आला. तेवढ्यात झाडीतून एक वाघ त्याच्या रोखाने येऊ लागला. पण वाघाची उडी चुकली व सुसरीवर

पडली. दोन हिंस्त्र प्राणी झोंबी खेळले. नदीचे पाणी रक्ताने लाल झाले. दोन्ही प्राणी आपसामध्ये लढून मरण पावले. कांबेलने ईश्वराचा मोठाच उपकार मानिला. तेव्हापासून दारूची दवाड सवय त्याने सोडिली. दुर्भाषण करणेही बंद केले. तो ईश्वरभक्ती करू लागला.

२८९६ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

अमेरिकेत उत्तरवाल्यांचा निखालसपणे जय झाला. दक्षिणेचा प्रेसिडेंट देवीस व सेनापती ली पळून गेले. मेजर ग्रांतसमोर लीने शस्त्र खाली ठेवले. प्रे, लिंकन मात्र मारेकऱ्याच्या गोळ्यांनी मरण पावला. मि. ज्यानसन् काही काळासाठी प्रेसिडेंट झाला, बंडवाल्यांचे मोबील शहरही उत्तरेने जिंकले.

२८९७ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

जमखंडीचे श्रीमंत आपासाहेब फार लोकोपयोगी कामे करतात. आता ते पद्मनजी माणिकजीकडून २० हजारांची इमारत बांधून घेणार आहेत. मि. पद्मनजी ३२ वर्षे त्यांच्या चाकरीत असून आपासाहेब मनुष्याची पारख करणारे जहागीरदार आहेत. मि. पद्मनजी यांस प्लानबद्दल ५०० रु. बक्षिस देण्यात आले. चाणाक्ष जहागीरदार गुणी माणसांचा चांगला उपयोग करून घेतात.

२८९८ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

कानडाच्या मि. बागसाहेबाने असे सिद्ध केले की : प्राचीन काळी हिंदू लोक अमेरिकेशी व्यापार करीत होते. तसेच ३५१ वर्षांपूर्वी यहुदी लोकांनी मीसिसिपी नदीजवळचा काही प्रदेश जिंकला होता. रोमच्या सिकंदरचा एक सरदारही तिकडे गेला होता. अब्राहामाच्या वेळी कॅटकी प्रदेशात इजिप्शियन लोक होते.

२८९९ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

बागलकोट येथे व्यंकापा देसाई नावाचा भ्रष्ट ब्राह्मण मेला. तो कोणाच्याही हातचे खात असे, म्हणून गावामधील ब्राह्मण उत्तरक्रियेस आलेच नाहीत. त्याचे प्रेत तीन दिवस पडून राहिले. कंची आचार्याने सांगितले की, शवक्रिया केल्यावर कृष्णा नदीचे स्नान करावे. जातिभेद व खाण्यापिण्याचा निषेध धरणाऱांनी समजूतदारपणाने वागावे.

२९०० (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

सातारचे राजे व्यंकोजी इंग्रजांच्या कैदेमध्ये होते. ते २४-१२-६४ रोजी वारले. शाहूराजांचा मुलगा शहाजी यांचे ते चिरंजीव होते.

२९०१ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

शालापत्रकातील लेखात म्हटले की, दादोबांच्या व्याकरणात असा उल्लेख आहे की, कित्येक भाषांत लिंगेच नाहीत.

२९०२ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

चीन देशात १९ ख्रिस्ती मंडळ्या आहेत. २५७६ ख्रिस्ती लोक आहेत. ६३ मिशन शाळांत १०४३ विद्यार्थी शिकतात.

२९०३ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

जबलपूरचे शाळा इन्स्पेक्टर सफदर अली यांनी बापतिस्मा घेतला. मि. च्यांपियननी त्यांना दीक्षा दिली. बराच काळ अलीसाहेब ख्रिस्ती धर्माचा अभ्यास करीत होते.

२९०४ (२४ : १९, १५ मे ६५, १५७-१६०)

मुंबई येथील जज मि. माणकजी यांच्या कन्येचा विवाह मि. कामा यांचेशी युरोपियन पद्धतीने झाला. लग्नात केक्ससुद्धा वाटल्या. ही कन्या विलायतेत शिकली.

२९०५ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

बुखार्याच्या तार मुशाफरांना इतालियन सरकारने कैद करून यातना दिल्या. हिंदुस्थान-सरकारांनी रद्दबदली करून त्यांची सुटका करविली.

२९०६ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

मुंबई गाजेटात एकाने असे पत्र लिहिले आहे की, पर्वती संस्थानचे वर्षासन वाढविण्यासाठी सरकारकडे अर्ज गेला आहे. पण हे वर्षासन अजीब बंद केले तर बरे होईल. समुद्र हटवून जमीन करणाऱ्या मंडळीस सरकारने एक कोटी रुपये कबूल केले. पर्वतीच्या मदतीसाठी हिंदू लोक मदत देत नाहीत. मग इंग्रज सरकारने कशाला मदत द्यावी?

२९०७ (२४ : १०, १५ मे ६५, १५७-१६०)

आश्रिया देशातून अशी बातमी आली की : तेथे बरफाचा पाऊस पडून रस्ते अगदी बंद झाले. राजधानी वायनाचे लोखंडी रस्तेही बर्फाने भरून गेले. तुफानाने झाडे उन्मळून पडली. तारायंत्रांचे खांब उखडले गेले. मालगाड्यांची त्रेन चाकार्याबाहेर फेकली गेली. तीन गाड्या घसरल्या. मनुष्यहानी मात्र नाही.

मुंबई, एक्स्प्रेस प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६५

२९०८ (२४ : ११, १ जून ६५, १६२-१६४)

पैशाच्या बाबतीत अमेरिकन मराठी मिशनची यंदा इतकी भरभराट झाली की, शुभचिंतकांनाही आश्चर्य वाटले. ऑगस्टअखेर १० लक्ष ६३ हजार रुपये मिळाले. एवढी देणगी पूर्वी कधी मिळाली नव्हती. कर्ज फिटून ७२६८ रुपये शिल्लक राहिले. ज्याने ५ भाकऱ्यांच्या जोरावर ५ हजार माणसे जेवू घातली, तो येशूच मिशनच्या पाठीशी आहे. मुंबईच्या एतदेशी ख्रिस्ती लोकांनी व व्यापारांनी उदारमनाने देणग्या दिल्या. या देशातून १५,९४९ रुपये मिळाले. हुडीच्या चढ्या दरामुळे याच रकमेसाठी अमेरिकन ४० हजार रुपये गोळा करावे लागले असते. परमेश्वराचा आशीर्वाद सतत असाच राहावा. देशी ख्रिस्ती मंडळ्यांनी पालक व पंतोजी यांच्या निर्वाहाकरिता ७२८ रुपयांची

मदत दिल्ली. रे. हेजन व बालंतैन स्वदेशाहून परत आले असून त्यांचे काम सुरू झाले. पश्चिम हिंदुस्थानात ३० उपदेशक व ११०७ ख्रिस्ती माणसे आहेत. सोलापुरात नवीन मंडळी स्थापन झाली. तिने ८१ जण दीक्षा देऊन ख्रिस्ती केले. सगळ्या मंडळ्यांच्या एकीकरणाचा प्रयत्न चालू आहे. देशी पंतोर्जीची तिसरी परीक्षा झाली. नगर एथे नार्मल स्कूल सुरू होत असून मे. हेग त्याचे मुख्य आहेत. ख्रिस्ताच्या कामास मोठी अनुकूलता मिळत आहे.

२९०८ अ (इंम : १६१-१६२)

२९०९ (२४ : ११, १ जून ६५, १६५-१६९)

‘एक हिंदू’ याने जातिभेद विवेकसाराची दुसरी आवृत्ती छापली आहे. या पुस्तकाचे ठसे मोठे सुंदर आहेत. पुरवणीमध्ये वज्रसूचिटीकेचा उपयोग करून अनेक जातींबद्दल जास्त माहिती दिली आहे. वज्रसूचीमुळे त्यातील विवेचनास बळकट आधार मिळाला. तरी छापण्याच्या व हस्तदोषाच्या चुका पुष्कळ राहून गेल्या. अनुक्रमणिका नाही व विषयांचे स्पष्ट भागही नाहीत. मानवजातीच्या उदयकाळी तो रानटी अवस्थेत होता, हे म्हणणेही बरोबर नाही. रानटीपण हे पापाचे फळ होय. अतिशुद्राबद्दल या पुस्तकात काही उल्लेख नाही, हेही चमत्कारिक वाटते. या हेळसांडलेल्या लोकांची उपेक्षा व्हावयास नको आहे. दा. विल्सनच्या निबंधात ही उणीव भरून निघेल. या पुस्तकाची भाषा सौम्य व आवेशापासून अलिप्त आहे, ही मात्र समाधानाची गोष्ट होय. जो तत्त्वाप्रमाणे चालतो, तोच खरा आदरणीय समजावा. कोरडा उपदेश निरुपयोगी आहे. ऋषींच्या मुलांबद्दलच्या कथांवर काही टीका नाही, हे मात्र अयोग्य झाले. जातिभेदरूपी विकराळ दैत्य काही चुयांच्या तिरांनी व मेणाच्या गोळ्यांमुळे मरणार नाही. बाह्याचाराच्या खुराकाने तो घट्टाकट्ट झाला. हे भक्ष्य बंद करा, म्हणजे तो उपासमारीने गतप्राण होईल. मृत्युलोकाच्या राहाटाप्रमाणे तो मरेल. आपल्या स्वदेशरूप जननीस त्याच्या तावडीतून सोडवावे. जातिभेदाची दुष्ट चाल सोडा.

२९०९ अ (इंम : १६४-१६५)

२९१० (२४ : ११, १ जून ६५, १७०-१७३)

ना. गवरनरांनी भाषणात म्हटले आहे की, अमेरिकन स्त्रिया इतर देशांतील स्त्रियांपेक्षा जास्त विद्यासंपन्न आणि सुशील आहेत. तिकडे मुलामुलींचे सहशिक्षण असते. न्यूयॉर्कचे एक विद्यालय धर्मार्थ असून त्यात ३०० विद्यार्थिनी आहेत व १६ शिक्षिका आहेत. त्यांचा अभ्यासही अगदी पक्केपणी होतो. दक्षिण अमेरिकेतील एक अडाणी स्त्री ६ वर्षे तेथे शिकली. आता तिचा वैद्यकशास्त्राचा अभ्यास चालू आहे. शिक्षणामुळे तिची मर्यादाशीलता व माणुसकी वाढली. कोणताही विषय हाती धरला की, त्याचे समग्र ज्ञान ती मिळविते. शिक्षणाच्या जास्तीतजास्त सोयी न्यू इंग्लंड या संस्थानात मिळतात. सानितरी मिशन या विभागात तर सगळ्या स्त्रियाच कामावर आहेत. विद्यासंपन्न स्त्रिया जेथे काम करतात, तेथील पुरुषही सुधारतात. चांगला पोषाक करतात, सभ्यतेने वागतात. काही छापखान्यांत स्त्रिया कंपाजितरचे काम करतात, कित्येक स्त्रिया मासिकांतून नियमितपणे लेख लिहितात. हिशेबनीस आणि विक्रेत्या यांच्या जागांवर अनेक बाया कामे करतात. तुम्ही आगगाडीतून प्रवास केला, तर कित्येक स्त्रिया वृत्तपत्रे वाचताना दिसतील. त्यांना हिंदुस्थानविषयी फार उत्सुकता वाटते. एवढे शिक्षण असूनही त्यांच्यात विद्वत्ता मिरविण्याचा मोह दिसत नाही.

पुरुषांना मसलत देण्यात त्या समर्थ झाल्या आहेत. म्हणून आपणही आपल्या आयाबहिणींना विद्येचा लाभ करून द्यावा.

२९१० अ (इंम : १६९—१७०)

२९११ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७३—१७४)

ध्यानसंग्रहासाठी—

(ध्यान ९) मी त्यांस सर्वकाळचे जीवन देतो, असे प्रभू म्हणतो. गौरवी प्रभू हा मेंढपाळ आहे. त्याने सर्व वस्तू निर्माण केल्या. या वस्तू त्याच्यासाठी असल्यामुळे आपण आपले वर्चस्व त्याला अर्पण करावे. कारण त्याने आकाशातील सिंहासन सोडून मेंढक्याची अंकडी घेतली. दुष्ट, कृतघ्न, गर्विष्ठ, हेसुद्धा जर त्याला खऱ्या प्रेमाने अनुसरले, तर तो त्यांना सर्वकाळचे जीवन देतो. ही देणगी साधारण नाही. आकाशातले जीवन म्हणजे ईश्वरी जीवन होय. त्याने भक्तांमध्ये आत्म्याचा श्वास फुंकून सद्गुण निर्माण केले. देवाचा आशीर्वाद घेऊन हे प्राणी देवलोकाकडे चालू लागले. दिव्य दूताप्रमाणेच या लोकांना त्याने भगवानाचे सेवक बनविले. त्यांच्या पायाखाली महान पर्वत धुळीप्रमाणे होतील व ते स्वतः उंच केले जातील, पृथ्वीही विरघळेल, ते आकाशात पावले टाकतील, मोठ्या आवाजाने आकाशे दिसेनाशी होतील, संवत्सरचक्राची गती फिरेल. ते संतोष, शुद्धपण व ज्ञान यांचा मुगुट होतील. प्रभूने हे जीवन दिले नसते, तर आपणांस काहीच गती नव्हती. सर्वकाळच्या जीवनाचा वाटा प्रभू आपणांस देतो. वधस्तंभाची गोष्ट ऐकून ख्रिस्ताच्या मंडळीस मदत करावी.

२९१२ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४)

अमेरिकेचे प्रेसिडेंट लिंकनसाहेब मारेकऱ्याच्या गोळीस बळी पडले, हे वृत्त ऐकून ना. विक्तोऱ्या राणीसाहेबांनी साहेबमजकुरांच्या पत्नीस समदुःखप्रदर्शक व समाधानदायक पत्र पाठविले. स्वतः राणीला पतिनिधनाच्या व वैधव्याच्या दुःखाचा अनुभव आहे. अशा वेळी दुसऱ्याचे समाधान कसे करावे, हे तिला कळते. या पत्रावरून इंग्लंड व अमेरिका या दोन देशांत नेहमी सख्य राहावे.

२९१३ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४—१७६)

आस्बेस्तोस ही अभ्रकाची जात असून तो हिरवा किंवा पांढरा असतो. त्याचा शब्दशः अर्थ अदास्य होतो. हा पदार्थ जळत नाही. डोंगराळ प्रदेशात सापडणाऱ्या याच्या धाग्यापासून कापड तयार करतात. रोमन लोक यात प्रेते गुंडाळून ती जाळीत. त्यामुळे त्यांना त्याची राख मिळत असे. त्यात निर्भळपणा असे, ती राख भांड्यात ठेवीत. प्लिनी हा रोमन इतिहासकार लिहितो की, त्याचे काळात रुमाल व कपडेही या पदार्थाचे असत. स्वच्छ करण्यासाठी ते अग्नीत टाकीत. सध्याही हातपंजे, मोजे, कपडे किंवा भांडी करण्यास आस्बेस्तोसचा उपयोग होतो.

२९१४ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४—१७६)

भूतान देशात कोळशाच्या खाणी सापडल्या.

२९१५ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४—१७६)

इंदापुरात रे. नारायण शेषाद्री यांना शहर म्युनिसिपालीटीचे कमिशनर नेमले आहे.

- २९१६ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
इंग्लिश सरकारच्या सैन्याने भूतानचे दिवानगिरी गाव जिंकले.
- २९१७ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
काबूलमध्ये अमिराच्या सैन्याचा मोठा पराभव झाला.
- २९१८ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
कलकत्त्यात ब्रह्मसमाजाच्या इमारतीची मालकी कोणाची, यावरून वाद झाला. बाबू चंदरसेन यांनी चिटणीसपद सोडले.
- २९१९ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
मोगल बादशहाच्या वंशजांना इंग्रज सरकारने २५ व १० रु. अशी वेतने करून दिली. औरंगझेबानंतर १५० वर्षांतच ते अन्नान्नदशा होऊन व्याकुळ झाले. जगिक वैभव किती क्षणिक असते, पाहा!
- २९२० (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
युरोपातील राजांमध्ये पुस्तके प्रकाशित करण्याची लाट आलेली आहे. नेपोलियन राजपुत्र बोनापार्टचा इतिहास लिहीत आहे, तर लुईने सीजराचा वृत्तांत लिहिला. बवेरियाचा राजा कवितेचा संग्रह करीत आहे, तर ग्रीसचा राजा कोश तयार करण्यात मग्न आहे!
- २९२१ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
मुंबईमध्ये मद्यपानाचे गुन्हे ३० टक्क्यांनी वाढले आहेत. यंदा ४,७०६ धरले. त्यांपैकी ४,१६७ ना शिक्षा झाली. लोकवृद्धी, द्रव्यवृद्धी व दारू दुकानांची वृद्धी यातून अपराधही वाढले.
- २९२२ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
गेले काही दिवस प्रभाकर व वृत्तप्रकाश हे मोबदला अंक आम्हांस येत नाहीत. तरी संपादकांनी नोंद घ्यावी.
- २९२३ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
नगरपरिसरात पटकीचा वाखा सुरू असून काळे-गोरे लोक मरत आहेत.
- २९२४ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
ब्रह्मदेशाच्या राजाने गौतमबुद्धाची ३८ हात उंचीची मूर्ती स्थापन केली. तिच्या वाहतुकीस ५॥ लक्ष खर्च आला. वाटेत पडझडीने ३०० लोक चिरडून मेले. दयाधर्मी लोकांना याची लाज वाटते.
- २९२५ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७४-१७६)
रत्नागिरी भागात गुरांचा व देवींचा आजार मनस्वी झपाट्याने सुरू आहे. गावेच्या गावे ओस पडत आहेत.

२९२६ (२४ : ११, १ ज्यून ६५, १७६)

एका आरबाने ५ हाबशी मुले नोगांग एथे विकण्यासाठी आणली. कर्नल रिगबीने ताबडतोब त्या गुलामांची सुटका केली.

मुंबई, एक्सचेंज प्रेस, फोर्ट

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १२, मुंबई, १५ ज्यून १८६५

२९२७ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १७७-१७९)

राजस्थानात प्रेस बीतिरियन मिशनाची ४ ठाणी, शाळा व दवाखाने आहेत. त्यांनी गेल्या साली ५ जणांना दीक्षा दिली. यांपैकी जीवनविजय नावाचा जती तर मोठ्या वैभवाचा त्याग करून ख्रिस्ती झाला. एका गुरूजवळ तो लहानपणापासून होता. गुरूने उपाध्या होण्याकरिता त्याचे अध्यापन केले. गुरूची मिळकत मोठी होती. गुरूच्या मरणानंतर जीवन जरी वारीस झाला, तरी त्याचे मन या ढोंगावरून उडाले. अयुक्तिक व परस्परविरोधी सिद्धांत त्याला आवडेनात. खरी शांती व समाधान मिळविण्यासाठी तो अजमेर मिशनात आला. दीक्षेनंतर त्याचे नाव इसादास उर्फ येसुदास ठेवले. आता तो अंगमेहनत करून उदारनिर्वाह करतो. यावरून दिसेल की, त्याचे धर्मांतर मनापासूनचे आहे. नासिराबादेस हुसेन अली या गृहस्थानेही बाप्तिस्मा घेतला. सैयद कुळातील हा गृहस्थ फार बुद्धिमान आणि बहुश्रुत आहे. तो रस्त्यावर उभा राहून उपदेश करू लागला, तेव्हा हिंदूंनी आणि मुसलमानांनी वाळू व धोंडे फेकून त्याला त्रास दिल्या. वाजिऊल नामक गृहस्थही त्याचा उपदेश पटल्यामुळे मिशनाकडेच आला. नेटिव मौलवी आपला पक्ष वादात दुर्बल वाटला की, वर्दळीवर येत असतात. पण शुभवर्तमानाचा जय होत आहे, असे हे लक्षण आहे. धोंडमारीने आमचे धैर्य वाढते. ताडगड मिशनात अनेक तरुण नेहमी येतात व दीक्षा घेण्याची इच्छा दाखवितात.

२९२७ अ (इंम : १७७)

२९२८ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १८०-१८१)

ग्यासलैट म्हणजे हवेचे किंवा धुराचे दिवे मुंबईमध्ये लावण्याचे काम चालू आहे. भायखळ्याच्या रेल्वे स्टेशनवर हे दिवे कसे जळतात ते लोकांनी पाहिलेच आहे. विहाडच्या तलावाप्रमाणेच ते नवीन आकर्षण झाले. ग्यासलैट लावण्याचा समारंभ होतो, तेव्हा अधिकारी लोकांना मेजवानी देतात. एकाप्रसंगी ना. गवरनरसाहेब म्हणाले की, विलायती कोळशापासून धूर तयार करण्याचा शोध मि. क्लेतन याने १७३७ मध्ये लावला. मि. मर्डक यांनी दिवे लावण्याचा प्रयोग यशस्वी केला. मानचेस्टर येथील कापडाच्या गिरण्यांत व खेड्यांतही रस्तोरस्ती हे दिवे जळू लागले. मुंबईमध्ये ४ हजार टन कोळशापासून धुराचे दिवे तयार करण्याची व्यवस्था आहे. मुंबईत धूर पुरविण्यासाठी ३५ मैल लांबीचे नळही टाकले आहेत. 'मुंबई ग्यास कंपनीची भरभराट होवो ' या अक्षरांची माळ धुराच्या साहाय्यानेच चमकते आहे. टाकसाळीला व कापडाच्या गिरण्यांना हे वरदान ठरेल. अमेरिकेत तर लहान गावांतही ग्यासचे दिवे लावतात. रात्री आगगाड्यांतूनही अशी व्यवस्था केली जाते. खडकामध्ये भोके पाडून ग्यास साठविण्याची व्यवस्था पेन्सिल्वानिया संस्थानात केली

आहे. हा 'खजिना' धुराचे दिवे लावण्यास उपयोगी पडतो. तेलाच्या खाणीत तर अशी हवा जमिनीमधून निघत असते.

२९२८ अ (इंम : १७९-१८०)

२९२९ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १८१-१८५)

'लोकमित्र' लिहितो की : इमामजयंती सण नुकताच पार पडला. यात सुनी लोक दानधर्म करतात, तर शिया आकांत करीत राहातात. करबलाच्या मातीस वंदन करतात. ताबुताची चाल मात्र फक्त इकडेच आहे. एदन येथे पंजे बसवितात. ९ रात्री इमाम हुसेन याची बखर वाचितात, मरशे गातात. 'या अली, या हुसेन' म्हणून दुःखाने रडतात. ब्रिटिश गायाना या देशात अलीकडे ताबुताची चाल सुरू झाली. तेरा दिवस ते बिछाण्यावर निजत नाहीत. दारू वर्ज्य करतात. महंमद पैगंबराच्या फातिमा नामक कन्येचे दोन पुत्र होते. त्यांपैकी हसन हा विषप्रयोगाने, तर हुसेन तलवारीच्या घावाने, असे मृत्यू पावले. ही घटना हिजरी सन ४६ मध्ये घडली. झेंडे, नाळ, मृठभर वाळू ताजियामध्ये स्मरणार्थ ठेवून ते मिरवितात. रोट, साखर, पैसे ठेवून तुपाचे दिवे लावतात. शोकगीतेही गातात. वाजंत्र्यांचा कर्कश सूर चालू राहातो. 'दुला, हायदोस्त, शाहा हुसेन' वगैरे म्हणून नाचतात व ऊर बडवितात. शेवटी ताबूत समुद्रामध्ये बुडवतात. मुंबईतील अनेक सैयद लोकांना ही धूम आवडत नाही. ते या सोंगात भाग तर घेत नाहीतच, पण घराची दारेही बंद करून घेतात. ज्याला ईश्वरी ज्ञानाचा खरा प्रकाश मिळाला आहे, त्याने अशा मूर्तिपूजेत भाग घेऊ नये. ख्रिस्ताचे राज्य व्हावे म्हणून प्रार्थना करावी.

२९३० (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १८४-१८६)

लोककल्याणेच्छूने बातमी पाठविली की : २९ मे रोजी पृथ्वीवर प्रलय होणार असे भविष्य कोणा जोशाने सांगितल्यामुळे सर्वजण घाबरून गेले. बायाबापड्यांना भेडावून दोन दिडक्या घेण्यात हे पताड जोशी निष्णात आहेत. अज्ञानी व गावढळ लोक इतके घाबरून गेले की, मुलालेकरांची काळजी करू लागले. उन्हाचे वनस्पती जळतील, पाणी सगळे आटेल, गावे भस्म होतील, दगड लाह्या बनतील, इत्यादी भविष्य वर्तविले गेले. पुढे तो दिवस उलटला. इतकेच काय, पण वरती १५ दिवस गेले, तरी दुनियेचा नाश झाला नाही. भविष्य खोटे ठरले. ज्या दिवशी सूर्य फार तापेल, असे म्हटले होते, त्याचदिवशी मोठा पाऊस पडला. देव झाले लटके आणि ब्राह्मण झाले बटके!! १८६२ मध्येही भिक्षुकांनी भविष्य दिले होते की, २० आक्टोबरला मुसळधार पावसात पृथ्वी बुडून जाईल. तेही सगळे खोटेच झाले. मग अशा भविष्यावर लोकांनी विश्वास ठेवावा. हे आश्चर्य नव्हे काय? साधारण लोक लोणकढी कंड्यांवरही भाबडेपणाने विश्वास ठेवतात. आता तरी भटांच्या गप्पांवर लोकांनी विश्वास टाकू नये. ख्रिस्ती शास्त्रानुसार पृथ्वीप्रलयास अजून शेकडो वर्षे अवकाश आहे. हिंदूंत कलंकी अवतार व कुराणात इमाम मेहदी यांविषयी भविष्य आहे. मग, या भटांनी असे भविष्य सांगावे, यात पोट भरण्याची विद्या दिसते. लोकांनी विवेकी व विचारी बनावे.

२९३१ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १८६-१८७)

ध्यानसंग्रहासाठी—

(ध्यान १०) माझा देव तुझी सर्व गरज पुरवील. ईश्वरास आपल्या सर्व गरजा समजतात. तुझ्या मनातील सर्व भावना व विचार त्याला कळतात. अतिनिकडीची गरज तो दयाळूपणाने पुरवितो.

मात्र आपण दंभ, पोकळ गर्व, यांपासून नेहमी दूर राहावे. ईश्वर आपल्या गरजांचे स्वरूप तपासतो. वास्तविक गरज असेल, तर तिची लगेच पूर्तता करतो. म्हणून चिंता दूर ठेवावी.

(ध्यान ११) परमेश्वरावर आशा ठेव, धीर धर, रोजची प्रार्थना मनापासून कर. त्याने दिलेल्या कृपेच्या व अभयाच्या वचनांची आठवण ठेव. ईश्वरच तुझा पाठीराखा आहे. शास्त्राचा अभ्यास करून त्याच्या आज्ञा पाळ. आमचे ज्ञान आणि शक्ती, हेच आमचे साहाय्य आहे. परमेश्वरावाचून आपण निराश्रित आहोत. गगनचुंबित डोंगराच्या कड्याचा काठ तुला दिसत नाही, पण ईश्वर तेथेच तुझी कामे करतो. पिंजऱ्यात कोंडलेला तरवारबहादर असावा तसा तू आहेस. उतावळा होऊ नकोस. प्रभू तुझ्या आशेची निराशा होऊ देणार नाही.

२९३२ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १८७-१९१)

पुण्याच्या शनवारवाड्यात पेशव्यांची कचेरी किंवा फड होता. बाळाजी जनार्दन भानू हे त्याचे मुख्य फडणवीस होते. त्यांना 'नाना' म्हणत. ते तासन्तास हिशेबाचे काम करीत. हिशेबाप्रमाणे जाबसाल, बातमीपत्रे, मसलत व खलबत, यांत मग्न असत. हे एक शब्दसुद्धा वायफळ बोलत नसत. फडावर ७०० कारकून होते. मुत्सद्दी आणि सरदार यांच्या हाताखाली दरकदार असत. त्यांची गावे व कुरणे ठरीव असत. नानांना पेशव्यांकडून दरसाल १० हजारांचे वेतन होते. पण दरकदारांकडूनही मोठे उत्पन्न मिळे. जमाबंदीतून कारकुनांना सुद्धा मोठी प्राप्ती होत असे. ज्या सरदारांचे नातेवाईक रणभूमीवर मृत्यू पावले, त्यांच्या घराण्यांवर पेशव्यांची मोठी प्रीत असे. पानशांचा सरंजाम जप्त करण्याचा हुकूम निघाल्यावर चतुराईने नानांनी त्यांच्या घरातील १८ विधवांचे दर्शन पेशव्यांना घडविले. तेव्हा आपली चूक सरकारांच्या लक्षात आली. तळेगावचे ढमढेरे यांचा लहान मुलगा राक्षसभुवनच्या लढाईत मृत्यू पावला, तेव्हा त्याच्या आईस दादासाहेबांनी आपली आई मानले. मोतीतलाव येथील लढाईत पटवर्धनांचे १७ लोक मेले. हैदरनायकाचा पूर्ण पराभव झाला. पेशव्यांनी ताबडतोब सर्वांना सरंजाम करून दिले. कारकुनांची नीट परीक्षा घेऊन फडणीस व मुजुमदार अशा पदव्या देत असत. अहिल्याबाईनेही ४० वर्षे चोख कारभार केला. दुसऱ्या बाजीरावाच्या कारकीर्दीत मात्र आपसांतल्या भांडणाने हा मुलूख जाळला गेला. म्हणून तरुणांनी निष्ठेने कोणतेही काम करावे. (वृत्तवैभववरून)

२९३३ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १९१-१९२)

दक्षिण अमेरिकेच्या एका बूथ नावाच्या इसमाने वांशिंगतन एथे प्रसिद्धित लिंकन यांच्या डोक्यावर नेम धरून त्यांना ठार मारले. लिंकन यांचे निधन झाले. त्यांची अंत्ययात्रा अनेक शहरांतून मिरवीत नेली. त्यांच्या जागेवर मि, ज्यानसन आले आहेत. ते फार सुज्ञ व योग्य असेच आहेत. बंडवाल्यांचा पुढारी प्रसिद्धित जेफरसन देवीस याला कडक पहाऱ्यात वांशिंगतन येथे कैदेत ठेविले आहे.

२९३४ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १९१-१९२)

लंकेत एक चमत्कारिक काजवा सापडला. तो दोन इंच लांब आहे. त्याच्या शरिरास ११ कांडी असून त्यांपैकी ९ कांड्यांत वाटाण्याएवढे प्रकाशदीप दिसतात. हा जंतू ओल्या व पोकळ जागेत मातीमध्ये खोल जाऊन बसतो.

२९३५ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १९१-१९२)

नरकाच्या रस्त्यावर आडगल्लीमध्ये एक निर्दय यहुदा दारू दुकान चालवितो. तो म्हणतो की, माझ्या दुकानात अनेक प्रकारची मद्ये आली आहेत. श्रीमंत व प्रतिष्ठित लोकांना गरीब व दारूबाज करणे, हे माझे 'काम' आहे. माझ्या दारूनेच तुम्हांस दगाबाजी व खून करण्यास चेव येईल. तुमचे जीवन खुंटेले. तुम्हांला नाना रोग जडतील. तुम्ही मेल्यावर लेकर पोरकी व बायका विधवा होतील. आया विवश्या व बापही भुते होतील. पोरेबाळे दुगुणी होऊन अज्ञान व अधमही वाढेल. म्हणून मला आश्रय द्या!!

२९३६ (२४ : १२, १५ ज्यून ६५, १९२)

ज्ञानोदय छापण्याचा छापखाना बदलला गेला आहे. पहिले बातमीचे विषय नवीन छापखान्याकडे गेले आहेत. पण काही बातम्यात पुनरुक्ती झाली.

मुंबई, ओरिएंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६५

२९३७ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, १९५—१९९)

आब्राहम लिंकन यांचा जन्म १८०९ त केंटकीमध्ये झाला. त्यांचे वडील कष्टाळू शेतकरी होते. आई धार्मिक होती, केंटकीमधील गुलामगिरीची प्रथा पाहून त्यांना लहानपणापासून गुलामगिरीचा तिटकारा वाटे, म्हणून ते इंदियाना वसाहतीत राहण्यास गेले. नवी वसाहत असल्यामुळे तेथे शाळा नव्हती, पण जमिनीची पैमाष करताना ते कायद्याची पुस्तके वाचीत. स्वतः अभ्यास करून त्यांनी १८३६ मध्ये वकिलीची सनद मिळविली. इलिनाइस येथे ते वकिली करीत. प्रथम ते कायदेमंडळाचे सभासद झाले व १८४६ मध्ये अमेरिकन पार्लमेंटचे सभासद म्हणून निवडले गेले. ते फार उत्तम वक्ते होते. स्वातंत्र्यप्रेमी, विचारी व प्रामाणिक गृहस्थ म्हणून त्यांची ख्याती होती. १८६० मध्ये ते अमेरिकेचे प्रसिद्ध झाले. एवढे यश मिळूनही त्यांची ईश्वरभक्ती कायम होती. ते नियमाने प्रार्थना करीत. ते रेल्वेतून जात असताना त्यांना ठार मारण्याचा कट झाला होता, पण तो फसला. गुलामगिरीविरुद्धच्या लढाईत त्यांचे अलौकिक धैर्य दिसून आले. लढाई संपत आल्यावर ते पुन्हा अध्यक्ष म्हणून निवडून आले. शत्रूंच्या शिपायांशीही ते दयाळूपणाने वागत असत. त्यांच्या प्रयत्नाने ४० लक्ष गुलाम स्वतंत्र झाले. आपल्या प्रत्येक कामात ते मनापासून ईश्वराचे साहाय्य मागत असत. ते आपल्या देशबांधवांवर फार प्रेम करीत असत. म्हणून त्यांना ईश्वरी आशीर्वाद मिळाला.

२९३७ अ (इंम : १९३—१९५)

२९३८ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २००—२०२)

सध्या मुंबईतील व्यापार्यांची जी विलक्षण स्थिती झाली, ती पाहून चांगला बोध मिळतो. द्रव्यास पंख फुटून ते उडून जाते, याचा अनुभव व्यापाऱ्यांना आला. संपत्ती हे खरे सुख नसून इंगळीचे अंथरुण आहे. पैसा मिळण्याच्या हर्षाने हर्षवायू मात्र होत असतो. संपत्ती मिळविण्याच्या स्पर्धेत आत्म्याची मात्र हानी होते. अयोग्य रीतीने मिळविलेल्या द्रव्याचा कंटाळा मात्र येतो. व्यापार उलटला, तर पैक्यामागोमाग मजा व हर्षही जातात. मग हा व्यापारी दारूबाज माणसाप्रमाणे ईश्वराविरुद्ध दुर्भाषण करतो. सट्टेवाल्यांच्या पेढ्या आता खाली बसल्या. हे दिवाळखोर आता

अगदी निराश झाले. त्यांनी पैशाचे तगादे सांभाळले. परंतु आत्म्याचा तगादा मात्र त्यांनी राखिला नाही. ईश्वराची कृपा हे मोलवान् मोती आहे, याची जाणीव त्यांना नव्हती. ऐहिक लाभासाठी त्यांनी धावपळ केली, ती सर्व व्यर्थ गेली. पूर्वी शेरमारकेटवाले फारच सुखी होते. आता तेच संतापाने जळत आहेत. सट्ट्याचे सौदे व व्यापारी उलाढाल करून त्यांनी क्षणिक वैभव खूप मिळविले. पण ईश्वराच्या सेवेला ते अंतरले. झडतीचा दिवस काही दूर नसतो. यांची घरे, हवेल्या व रथ निघून जातील. पण त्यापेक्षा देवाच्या न्यायासनासमोर ते जेव्हा उभे राहातील, तेव्हा त्यांची खरी झडती होईल. त्यासाठी तयार राहावे.

२९३८ अ (इंम : १९९-२००)

२९३९ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०२-२०४)

‘हितदर्शक’ पत्रात म्हणतो की : इंग्रजी राज्यात लोक गरीब झाले, अशी ओरड ऐकू येते. पण सध्या कुणबी-शेतकरी धनवान झाले आहेत. खानापूरचा रामजी पाटील इतका श्रीमंत झाला की, त्याने सालीना ६० रुपये देऊन एक रांड नाचण्यास ठेवली. मुलाचे लग्नात तीन हजार रुपये उधळले. म्हणून म्हणतात : धनवानास स्वर्ग मिळणार नाही. अक्षय तृतीयेस एक डोंबारी गावात वाघ घेऊन आला. रामजीने वाघाचा तमाशा पाहण्यासाठी पैसे देऊन हा वाघ मोकळा सोडला. पण दुर्दैवाने पाटलाचाच लहानसा मुलगा वाघाने धरला. या वाघाने मुलाचे नरडे फोडल्यामुळे मुलगा मरण पावला. काय हा भयंकर प्रकार! देवाने जरा सुखाचे दिवस दाखविले की, लोकांचे डोळे अगदी फिरतात. तांग्याला चांदीच्या पट्ट्या बसविणारे लोक शिक्षणाकरिता मात्र एक पैसाही देत नाहीत. पण यांना पैसा सांभाळता येत नाही. दैवे दिले व कर्म नेले, अशी त्यांची स्थिती होत आहे. यावर संपादक लिहितात की : घाटाखालच्या लोकांना वाघाचा तमाशा पाहण्याची फार हौस आहे. त्यातून असे अनर्थ होतात. पाटील किंवा दरवेशी यांच्यावर खटला होणे आवश्यक आहे. वाघास बकरे दाखवून त्यांनी वाघास चेतविले. या बाबतीत सरकारने अगदी कडक कायदा केला पाहिजे.

२९३९ अ (इंम : २०४)

२९४० (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०४-२०६)

‘ढोंगद्वेष्टा’ लिहितो की : धान्य महाग झाल्यामुळे शेतकऱ्यांना मोठी प्राप्ती झाली. कर्ज गेले, चालता काळ आला, म्हणून गोसावी वगैरे ढोंगी त्यांच्याकडे मोठ्या प्रमाणावर येऊ लागले. अज्ञानी लोक त्यांना पैसे देतात. नगरजवळच्या पिंपळस खेड्यात एक राजश्री आले आहेत. ते बराच काळ बेलापुरात होते. एका गुहेमध्ये रात्रंदिवस राहून ते ध्यानस्थ असत. देवावतारी पुरुष, अशी त्यांची कीर्ती झाली. लोक त्यांना नवस करतात, दर्शनासाठी येऊन मेजवान्याही देतात. हे ‘स्वामी’ महाराज फार चैनीत राहातात. एका पाटलाने तर त्यांना तांगाघोडा बक्षिस दिल्या. ख्रिस्ती लोक अनेक दिवसांपासून देवाचे काम करतात. पण त्यांना कोणी विचारीत नाही. तरीही लोकांचे आत्मिक कल्याण ख्रिस्ती लोकच करू शकतील. यावर संपादक टीपेत म्हणतात की : खरा देव व पवित्रपण यांची ओळख करून देणाऱ्याला धिक्कारणे चांगले नाही. हे ‘अवतारी’ म्हणविणारे साधू धनावर व स्त्रियांवर वाईट नजर ठेवतात.

२९४१ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०६-२०७)

शेतकी आणि घरगुती व्यवस्थेबाबत म्हटले आहे की : उष्ण देशांत हवामानाचा लवकर अंदाज येतो. चैत्र-वैशाखांत उष्णता फार वाढली की, गडगडाट होऊन पाऊस पडतो. उष्णतेने विरळ झालेल्या हवेच्या जागेवर समुद्राची दाट वाफ येते व शुष्क जमिनीवर वर्षाव करते. ३१ मे रोजी पाऊस सुरू झाला, तर तुम्ही जोशाकडे जाऊन ‘तापी पडेल का?’ म्हणून विचारता. पण जमिनीत ओलावा परिपूर्ण असेल, तर खुशाल पेरणी करावी. १० पैकी ९ कुळांचा नांगर तरी बिघडलेला असतो किंवा बी नसते. म्हणजे दोष तुमच्या सुस्तपणाचा आहे. शुद्ध पक्षात दुसऱ्या आठवड्यात पाऊस सुरू झाला, तर तो बरेच दिवस टिकतो. वद्यपक्षातील पाऊस टिकत नाही. पश्चिम किंवा वायव्य दिशेने येणारा वारा ढग आणीत नाही. उलट दक्षिणेचा वारा पाऊस आणतो. चंद्र फिकट दिसला, तर पाऊस पडतो. तांबडा चंद्र दिसला, तर हवा स्वच्छ होते. त्याच्याभोवती धुक्याचे कडे असेल, वारा फारच सुटून पाऊस पडतो. उलट सूर्यबिंब अधिक व मळकट दिसले, तरच मोठा पाऊस येतो. सूर्यास्ताच्या वेळी पूर्वेकडे आकाश लाल झाले, तरीही पाऊस येतो. शृंगाच्या आकाराचा लांब प्रकाश दिसला, तर पोर्णिमेनंतर पाऊस पडेल, असे खुशाल समजावे. चंचळ दग पाहून पेरणी करू नका. पाऊस येणार असेल, तर चिमण्या उंच जात नाहीत. बेडूक ओरडतात. चाचड, टोळ व माशा यांचा फारच प्रादुर्भाव होतो. या निष्ठांत खुणा समजाव्यात. याप्रमाणे बुद्धी व शहाणपणा यांचा उपयोग करावा.

२९४२ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०८)

अलीकडे स्लेटचा दगड हा खनिज पदार्थ सर्वांनाच माहीत झाला आहे. हा पत्र्यांचा बनतो. त्याचा रंग हिरवट, काळा, भुरका, जांबळा असतो. याचे विशिष्ट गुरुत्व पाण्याच्या दुप्पट असते. तो फोडला की, त्याचे पत्रे होतात. विलायतेत याचा उपयोग छतासाठी करितात. धन शिळेपासून स्लेटपाट्या बनवितात. स्लेटचा उपयोग कौलासाठीही होतो. लिहावयाच्या पाट्या लोखंडी हत्याराने गुळगुळीत करून कुरंदाने घासतात. लिहावयाच्या पेनसिलीचाही विशिष्ट दगड असतो. या मऊ दगडाच्या धलप्या होतात. दौती व भांडीसुद्धा तयार होतात. मात्र त्या तयार होत असताना त्यांना वारा लागला, तर स्लेटचे तुकडे होतात.

२९४३ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०८)

दक्षिण अमेरिकेचा प्रेसिडेंट देवीस याची चौकशी झाली. त्याच्यावर काही गुन्हे शाबीत झाले. आता त्याला देहांताचा दंड होणार आहे.

२९४४ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०८)

अमेरिका व फ्रान्स यांचे युद्ध होण्याचा संभव आहे.

२९४५ (२४ : १३, १ ज्युलै ६५, २०८)

सूचना : ज्ञानोदय पत्र नवीन घेणे, किंवा बंद करणे, किंवा किंमत पाठविणे, याबद्दल कोणास लिहावे, याची नीट माहिती नसल्यामुळे बरीच पत्रे भलत्याच ठिकाणी जातात. नंतर टल्ले खात हिंडतात. तरी ज्यांना पत्रे देणे असतील किंवा काही मजकूर पाठवावयाचा असेल, तर नगरच्या अमेरिकन मिशनमध्ये रे. एच्. ब्यालंटाईनसाहेबांच्या नावे पाठविणे. वर्गणी पाठविणे असली, तर रे. रा. वि. मोडक यांस लिहावे. म्हणजे ती पत्रे वगैरे आम्हांस निश्चित व लवकर मिळतील.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६५

२९४६ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २१०—२१४)

जबलपुरात मौलवी सफदरअली, करीमबक्ष व कासम या तिघांचा बाप्तिस्मा झाला. सफदरअली हा आग्रा येथे राहून कुराण वाचीत असे. त्याने दंतकथा वाचल्या व नास्तिकांचे ग्रंथही वाचले. महंमदाने ख्रिस्ती धर्म रद्द केला, असे मात्र तो बैबल मात्र वाचीत नसे. पुढे दोघा साहेबांनी त्यास पवित्र शास्त्र दिले. तो शाळाखात्यात डेपुटी इन्स्पेक्टर झाला. बाह्याचारापेक्षा अंतःकरणाची शुद्धता श्रेष्ठ आहे, हे त्याला पटले. कित्येक धर्मग्रंथांमधील चुका त्याच्या लक्षात आल्या. पूर्ण व खरा सद्गुरू भेटावा, अशी त्याची इच्छा होती. जगातले साधू ढोंगी व मतलबी आहेत, अशी त्याची खात्री झाली. मनुष्यवेषाने येणाऱ्या सैतानापेक्षा लोखंड शुद्ध करणारा गुरू त्याला हवा होता. त्याने मक्का येथे यात्रेस जाण्याचे ठरविले. पण कर्ज फार झाले, म्हणून तो थांबला. पुढे 'सत्याची तुला' हे पुस्तकही त्याने वाचले. तेव्हा ख्रिस्ती धर्माविषयीचे त्याचे गैरसमज दूर झाले. दोन वर्षे विचार करून दंतकथांची पुस्तके दूर सारली. फकीरलोकांच्या देहदंडनाचे त्याला आकर्षण वाटे. परंतु नेटिवांच्या धर्मात खरा देव नाही, असे त्याला वाटले. मग त्याने करीम आणि कासम यांच्यासह दोन वर्षे अभ्यास केला. अमर आत्म्याचा पापारोग दूर करण्याचे एकमेव औषध म्हणजे येशू ख्रिस्त, अशी त्यांची पक्की समजूत झाली. शेवटी या तिघांना वाट दिसली व सर्वजण सत्याकडे आले.

२९४६ अ (इंम : २०९—२१०)

२९४७ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २१४—२८४)

पं. ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांच्या इंग्रजी ग्रंथावरून विष्णु परशुरामशास्त्री पंडित यांनी 'विधवाविवाह' हा मराठी तर्जुमा केला. शुद्ध व जनहितकर धर्माचा शोध घेण्याचा हा प्रयत्न स्तुत्य आहे. पुनर्विवाहास हिंदू शास्त्राची मनाई आहे, हे मत त्यांनी साधार खोडून काढले. कलियुगास पराशराचे धर्मशास्त्रच उपयोगी आहे. पराशर म्हणतो की, पती मृत, पतित, नपुंसक, परागंदा, संन्यासी असेल, तर विधवेचा पुनर्विवाह करावा. पण हिंदूंच्या स्मृतीमध्ये परस्परविरोधी उल्लेख अनेक असल्यामुळे त्यांची संगती लावणे फार कठीण आहे. म्हणून लेखकाने जागोजाग आधार देऊन सनातनी लोकांची मते निर्बळ ठरविली आहेत. पंडितांच्या सभा भरल्या की, त्यामध्ये पुनर्विवाहानुकूल पक्षास ते अभिनिवेशाने दुबळा ठरवीत असतात. म्हणून ईश्वरचंद्रांनी फार मोठे सामाजिक कार्य केले आहे. केवळ अभिमानास पेटणे योग्य आहे काय, याचा शांतपणे विचार करा. साधारण बुद्धीचे व जुन्या समजुतीचे लोक फार हट्टवादी असतात. म्हणून संस्कृत भाषेचा नीट अभ्यास करून सर्वांनी शोध घ्यावा. विधवाविवाहाचे मत स्थापित करण्यास फार प्रयास आणि मारामार पडली. परस्परसंबद्ध असे अनुसंधान शोधावे लागले. भट्टांची भीती सोडून लोकांनी धैर्य दाखवावे. एकंदरीने हा ग्रंथ फारच उपयुक्त ठरेल. पाठारे परभूंच्या मंडळीने चांगले कार्य केले. परंतु बरेच दिवसांत त्यांच्याबद्दल काही ऐकू आले नाही. (इंदुप्रकाश छापखाना, मुंबई, १८६५, किंमत १ रुपया) (श्रीमंत रामचंद्रराव ऊर्फ आपासाहेब पटवर्धन जमखिंडीकर संस्थानिक यांस ग्रंथ नजर केला आहे).

२९४७ अ (इंम : २११-२१४)

२९४८ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २१८-२२०)

इंदुप्रकाशकर्ता (२६-६-१८६५ च्या अंकात) लिहितो की : 'विधवाविवाह' पुस्तकाबद्दल मत व्यक्त करताना शंकराचार्य फार रागावले. त्यांचा कोपितजबाब शिळा झालेला नाही. एखाद्याने काही मत विचारले, तर त्यात निंदा किंवा अपमान समजण्याचे कारण नाही. धर्मव्यवस्थापक शांत व समजूतदार असावा. प्रश्न विचारणे, हा लोकांचा हक्कच नाही काय? या स्वामिमहाराजांनी मात्र साधक-बाधक प्रमाणे देण्याऐवजी कोपाचा अवलंब केला! आपल्या धर्मपीठावरून खाली उतरून रागाने ते म्हणाले की, 'पुनर्विवाह करणारावर आम्ही बहिष्कार घालू'. म्हणजे तात्त्विक विचारास त्यांची अजिबात तयारी दिसली नाही. त्यांचे उत्तर पोकळ व नावास न शोभणारे आहे. बेळगाव समाचार पत्र म्हणते की : सांप्रतचे संकेश्वर स्वामी पूर्वीच्या संस्थानामध्ये कारकून होते. पूर्वीच्या गुरूची मेहेरबानी म्हणून ते गादीवरती आले. स्वमतप्रतिपादन व परमतखंडन करण्याचे सामर्थ्य नसल्यामुळे ते 'शेष कोपेन पूरयेत्'चा अवलंब करतात. शंकराचार्यांची गादी लोकहितार्थ असते, आणि पैशाचे किंवा विद्येचे सोंग आणता येत नाही. या जागेवर अनधिकारी मनुष्याची योजना झाल्यामुळे अशा घटना घडत असाव्यात. वेदाचे बिनचूक पारायण करता आले, तरी मनास ज्ञानाचा संस्कार व बुद्धीस विचार करण्याची सवय कोटून यावी? वादग्रस्त विषयावर शांतपणाने मत देण्याचे तारतम्य तरी दाखवावे.

२९४९ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२१)

सत्यदीपिकेने बातमी दिली आहे की : सुशिक्षित हिंदूही ब्राह्मण व भिक्षुक यांना फार भितात. अनराबल जगन्नाथ शंकरशेट त्रिंबकेश्वरी गेले. तेथे तीर्थावर मुंडण करण्याचे टाळावे, म्हणून त्यांनी ४०० रुपये दंड देऊन आपल्या मिशा वाचवल्या. तसेच नगरमध्ये एका गृहस्थाने एकदा ब्राह्मणभोजन घातले. ब्राह्मणांच्या पंगतीत पूर्वीचे स्माल काज कोर्टाचे न्यायमूर्ती त्रिमल राव ओवळ्याने फिरत होते. ब्राह्मणांनी त्याविषयी फार कुरकुर केली. तेव्हा प्रायश्चित म्हणून आपले धोतर ओले करून ब्राह्मणांच्या वाटेवर पसरले. नंतर त्यातले पाणी पिऊन आपल्या देहाचा 'मळ' घालविला, एकंदरीत स्माल काज जजाचे हे 'ग्रेट काज' लक्षणीय ठरले! याच ब्राह्मणांनी कायदेमंडळाच्या सभासदास ४०० रुपये दंड केला आणि एका थोर अमलदारास ब्रह्मपादोदकही पाजले. ही चिन्हे कलियुग समाप्त होण्याची समजावीत काय?

२९५० (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२१-२२२)

एका वेल्श उपदेशकाने एका लहान मुलीस विचारले की, माझ्या उपदेशाचे प्रतीक काय होते? मुलीला काही सांगता येईना. शोध केल्यावर समजले की, तिच्या घरामध्ये शास्त्राची एकही प्रत नाही. तिचे शेजारीही गरीब असल्यामुळे पवित्र शास्त्राचे पुस्तक घेऊ शकत नव्हते. १८०४ मध्ये भक्तिमान ख्रिस्ती लोक एकत्र आले व त्यांनी 'ब्रिटिश अँड फॉरेन बायबल सोसायटी' स्थापन केली. ही पवित्र शास्त्र मंडळी ६१ वर्षे अविरत कार्य करीत असून तिने २ कोटी प्रती वाटल्या. प्रत्येक वर्षी १५ लक्ष प्रतींचा प्रसार होतो. अमेरिकेतही पवित्र शास्त्र छापण्याचे काम चालते. अनंतकालिक सुखाची सुवर्णवृष्टी करणाऱ्या या वृक्षवाटिकाच आहेत. ही नदी आता इतकी खोल व अफाट वाटली, तरी तिचा उगम एका लहान मुलीच्या अश्रूमध्ये आहे. सगळ्या देशांना त्यातून जीवनी पाणी मिळते आहे. लहान गोष्टीचे मोठे परिणाम होतात.

२९५१ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२२-२२३)

रे. चेपिनसाहेबाने उपदेश केला की : माणूस हा देवाची उपमा होय. देव हा आमचा धनी आहे. रुपयापेक्षा मोलवान् अशी बुद्धी, गुण, शक्ती, देवाने आम्हाला दिली. आपण चांगले व्हावे, याचे सामर्थ्यही दिले. दहा लाखांहून ते मोलाचे आहे. आम्हांस तारण देण्यास ते मोलाचे आहे. प्रार्थनेने आम्ही पवित्र होऊ. देवाचा आत्मा आमच्या ठिकाणी येईल. नांगरट केली की, चांगले पीक येते, तसे शास्त्र व शाब्बाथ यांच्या मदतीने आम्ही निर्दोष होऊ. दुसऱ्याचे काही बरे करावे, अशी शक्तीही त्यानेच आम्हाला दिली, पाप सोडून आम्ही पूर्णतेने वर्तावे. दुसऱ्यांकरिता प्रतिदिवसी प्रार्थना केली पाहिजे. आमच्यांत दुसऱ्यांचे कल्याण करण्याचे मोलवान सामर्थ्य आहे. जे देवाने दिले ते लपवू नये. अयोग्य कामात कधी खर्चू नये. आमचा न्यायी धनी सर्वांचा हिशोब घेईल. आम्ही प्रामाणिक चाकराप्रमाणे वतावे. विश्वासू चाकर मरणाला भीत नाही. मरण लवकरच येईल. मनुष्याचा पुत्र आमचे तारण करील.

२९५२ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२३-२२४)

न्यूझीलंडमध्ये इंग्रज सैन्याचे व नेटिव सैन्याचे ३ वर्षे युद्ध चालू आहे. त्यातून एक भयंकर घटना घडली. मि. वोल्कनर हा मिशनेरी ४ वर्षे तेथे सुवार्तिकाचे काम करीत असे. मि. ग्रेसबरोबर तो तारवातून येत असता क्रूर नेटिवांनी वोल्कनर यास ओढून काढून गळफास दिला. मग झाडावरून उतरून त्याची आतडी फाडून कुर्त्यास खाऊ घातली. काळजाचे तुकडे करून लोकांनी खाल्ले. शीर काठीवर टोचून मिरवले व धड कुतर्यापुढे टाकले. इतर नेटिवांनी याचा निषेध करून राजनिधेची प्रतिज्ञापत्रे सरकारकडे पाठविली आहेत.

२९५३ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२३-२२४)

मुंबईच्या विद्याखात्याचे दिरेक्टर मि. हावर्ड यांनी राजीनामा दिल्या असून त्यांच्या जागेवर मि. अलेक्झांदर ग्रांत यांची नेमणूक झाली आहे. टाइम्स आफ इंडिया व हावर्ड यांचा वाद कोर्टात चालू आहे. सेवानिवृत्तीनंतर हावर्ड मुंबईत वकिली करणार आहेत.

२९५४ (२४ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२३-२२४)

महाराजा दलीपसिंघाची आई चंदाकंवर विलायतेमध्ये मृत्यू पावली. तिच्या सेवेतील स्त्रिया नेपाळात परत गेल्या. तेथील लोकांनी त्यांना जातिबहिष्कृत केले. पण सर जंगबहादूर यांनी पोक्त विचार करून निर्णय दिला की, विलायतेस गेला, म्हणून कोणी बहिष्कृत होत नाही. मांसाहार अगर धर्मांतर या कारणांनी मात्र बहिष्कृती होऊ शकेल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १५, मुंबई, १ अगस्त १८६५

२९५५ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २२७-२३०)

फ्रेंड आफ इंडियात कोरीव लेण्यांची माहिती आली आहे. मिसर देशची व रोमची प्राचीन देवळे त्यापुढे अगदी रद्द आहेत. इथली बौद्ध व ब्राह्मणी लेणी विशेष आहेत. त्यावरून प्राचीन काळची फार माहिती मिळते. दा. विल्सनने घारापुरीच्या लेण्यांचा अभ्यास केला. ९०० लेणी बौद्धांची व

१०० लेणी जैन-ब्राह्मणांची आहेत. हे खडक क्षितिजाशी समसूत्र व सरळ असल्यामुळे लेणी कोरणे सोपे झाले. खंडाळ्यापासून ४-५ कोसांवर ही लेणी आहेत. वेरूळ मात्र फार जुनाट वाटते. बौद्ध, चैत्य, चौघड्याचे सज्जे, बुद्धाची मूर्ती, हे सर्व काम प्रेक्षणीय आहे. प्रत्येक दरवाजासमोर दोन उभे स्तंभ दिसतात. विहारात म्हणजे मठात मोठे विवर असते. जागोजाग पाण्याची टाकीही आहेत. २१ शे वर्षांपूर्वी ही लेणी कोरली गेली. सम्राट अशोकाच्याच काळात हे प्रचंड काम झाले असावे. कारण महावंशात म्हटले आहे की, बौद्ध धर्माचे ८४ हजार शिष्य होते. कारलीचे लेणे सर्वात पहिले असावे. यातील एक स्तंभ यवन म्हणजे ग्रीक माणसाने दिला आहे. हे लेणे पाहून जैनांनी वेरूळ येथे पारसनाथाचे लेणे १२३४ त बांधले. बोरघाटाच्या गाडीचा धूर कारल्याहून दिसतो. ज्याला पांडव-कृत्ये म्हणतात, त्यांपेक्षाही हे काम फार अजस्र दिसते. ही सुंदर विशाल भव्य कृत्ये कोणाकरिता केली, ते कळत नाही, कारण इतक्या दूर डोंगरात कोणी जात नाही. बुद्धाचा धर्म दूरवरच्या खडकांतच कोरलेला राहिला.

२९५५ अ (इंम : २२५-२२६)

२९५६ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३०)

बेने इस्त्रायली यांच्यामधील एक वडील मनुष्य रा. शमुवेल याकुब वयाच्या पंचाहत्तराव्या वर्षी मृत्यू पावला. मिशनरी शाळा चालविणे व ख्रिस्ती धर्माची पुस्तके वाटणे, या कामांत त्याने मनापासून साहाय्य केले. १८१८ मध्ये इंग्रजांनी पुणे शहर घेतल्यावर तो पवित्र शास्त्राच्या प्रती वाटण्यास मदत करीत असे. परंतु काही दुराग्रही हिंदूंनी तक्रार केल्यामुळे त्यास बंदात पडावे लागले. पुढे ताबडतोब मुंबईस जाण्याची अट घालून त्याची सुटका करण्यात आली. शमुवेलने चर्च मिशन व फ्री चर्च मिशन यांचे नेहमी काम केले. त्याने जरी बाप्तिस्मा घेतला नाही, तरी अंतर्ग्रामी त्याचा ख्रिस्तावर विश्वास होता. मृत्यूच्यावेळी तो म्हणाला की, 'एलिया आणि मसीहा मला भेटण्यास आले आहेत'. येशूखेरीज दुसरा मसीहा नाही, अशी त्याने ग्वाही दिली. मुलांना नीट रीतीने चालण्याचा उपदेश त्याने केला. ५० वर्षांपूर्वी हे इस्त्रायली लोक मूर्तिपूजकाप्रमाणे वागत. मिशनरी लोकांनी त्यांच्याकरिता फार कार्य केले. तरी त्यांच्यापैकी अजून कोणी बाप्तिस्मा घेतला नाही.

२९५६ अ (इंम : २३०)

२९५७ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३१-२३३)

विधवेच्या लग्नास हजार विध्वे, अशी म्हण हिंदू लोकांत आहे. नवरा मरण पावल्यावर स्त्री दुःखी होते. इतर देशांतही हीच स्थिती आहे. पण हिंदूंत जास्त कठीण परिस्थिती आहे. कारण तिचे दर्शनही वाईट व अशुभ समजले जाते. मंगलकार्यात विधवा स्त्री वर्ज्य. कारण ती वाईट पायगुणाची ठरते. स्त्रीला कामविकार जास्त आहे, अशी समजूत असल्यामुळे तिच्यावर संन्यासाची सक्ती करतात. तिने एकवस्त्रा राहावे, एकभुक्त असावे, केशवपन करावे, असे समाज म्हणतो. तिला मूल असेल, तर मात्र भावी जीवनाबद्दल थोडी आशा असते. या दुःखातून सुटका व्हावयाची असेल, तर पुनर्विवाहच व्हावयास हवा. पण भट्टापासून शंकराचार्यापर्यंत सगळे जण यास विरोध करतात. कोणी तसे केले, तरी बहिष्कृतीचे भय असतेच. हिंदूंचे ग्रंथ बिकट अशा संस्कृत भाषेत आहेत. ते सर्वाना कळत नाहीत. शिवाय एक शास्त्र दुसऱ्याशी जुळत नाही. जमा केलेल्या शास्त्रार्थाचा मेळ बसविणे दुरापास्त आहे. वादास कोणी येत नाहीत. कारण त्याचा देकार तर मिळत नाही.

विधवाविवाहाचे कुटुंब वाळीत पडते व त्यांची मुले औरस समजली जात नाहीत. या भीतीने सुधारक ब्राह्मणसुद्धा आपली मते गुंडाळून अल्पवयस्क पोरीशी लग्न करतात. विधवा स्त्रियाही मनात दुःख भोगतात. पण विवाहाला तयार होत नाहीत. विवाह लावायला ब्राह्मणही मिळत नाही. एखादी सुधारक मंडळी सुरू झाली, तर ती लवकर प्रेतप्राय होऊन पडती. सारांश, या कामास बहुत वर्षे पाहिजेत.

२९५८ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३३-२३४)

‘बावाचा वैरी’ लिहितो की : गोधाजी आपा गंगातीरावरील टोके गावचे रहिवाशी. ते ‘प्रतितुकाराम’ म्हणून प्रसिद्ध आहेत. कारण ते फक्त तुक्याचेच अभंग म्हणतात. महाराज जयाजीराव शिंद्यांनी त्यांना येण्यास सांगितले, तेव्हा प्रत्यक्ष खर्चापेक्षा दीडपट खर्च दाखवून त्यांनी राजास बुडविले. आपण निरपेक्ष आहोत, म्हणून नातवास मिळालेले २ हजारांचे तोडे मात्र घेतले. तेव्हा, नातवाच्या नावावर मोठा डल्ला मारणारा हा युक्तिवान् साधू नव्हे काय? साधुमहाराज आपला बाणा राखणारे आहेत, म्हणून स्वतःचा फायदा करून घेण्याच्या आशेने १८ लालची शिष्यही गेले होते. बावाने २,००० रुपये घेतले, पण शिष्यांची २०-२० रुपयांवर समजूत काढली. शालजोडी व थैली पाहून बावा लालचावले व त्यांनी आपल्या वंशजांना दरमहा ३५० रुपयांचे पेन्शन करून घेतले. सरकारांनी त्यांना ३५० ची बैल व गाडी दिली. पण ती २०० रुपयांस विकून त्यांनी आपला नगदी द्रव्याचा लोभ सिद्ध केला. बाबा कंजूष तर इतके आहेत की, काही शिष्यांनी त्यांच्या पडशीतले पेढे खाल्ले, म्हणून दोन दिवस उपाशी राहिले. एकंदरीत हे वेदांती लोक आपल्याच पोळीवरती तूप ओढणारे असून लोकांचे अकल्याण करणारे आहेत. त्यांचा बाणा तुकारामाचा, पण वृत्ती मात्र वेस्ळाच्या निचाड्याप्रमाणे क्रूर आहे. हेच द्रव्य शिंदे सरकारांनी शाळा, लैब्ररी किंवा दवाखाना, यांवर खर्च केले असते, तर ते लोकोपयोगी कृत्य ठरले असते.

२९५९ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३५-२३६)

रेव. चेपिनसाहेब याचा उपदेश : तीन हजार वर्षांमागे रूथ नावाची स्त्री होऊन गेली. येशू ख्रिस्ताच्या आधी तेराशे वर्षे ती हयात होती. तिला यहुदी व्हावयाचे होते. म्हणून तिने स्वतःचा नाकार केला. मवाब देश तिने सोडला. नातलगांना सोडले आणि धर्म सोडला. धर्म व रीती यांचाही त्याग केला. यहुदी लोकांचे उपजीवन मिळविण्याची तिला उत्कंठा होती. पूर्वीच्या धर्माची बळकट बंधने तिने सहज तोडली. देवानेच तिला बोलावले. खऱ्या धर्माचे ज्ञान देऊन तारण दिले. तिच्याच अंतःकरणात आपला आत्मा ओतला. आपल्या प्रिय सासूची सेवा हे केवळ बाह्य कारण होते. देवाचे बोलावणे व अंतःप्रेरणा हे खरे आत्मिक कारण होय. रूथने जो त्याग केला, त्याचे फळ मोठे अमोलिक असे होते. यहुदी देशातील उत्तम माणूस बवाज याची ती पत्नी होती. दाविद, शलोमान व येशू ख्रिस्त तिच्याच वंशात जन्मले. विशेष हे की, तिचे तारण झाले व ती या नाकारास तयार होती. देवाच्या आज्ञा पाळून त्याग केला की, मोठे फळ मिळते. या लोकांमध्ये जरी नाही, तरी परलोकात देव निश्चित फळ देतो.

२९६० (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३६-२३७)

‘य’ पत्रात म्हणतो की : सर ऐझाक न्यूटन किंवा ज्यान हर्षल यांना पराकाष्ठचे महान ज्योतिषी म्हणावे लागेल. कारण त्यांनी हजारो रुपये खर्चून दुरबिणीने निरीक्षण करून ज्ञान मिळविले होते. पण ग्रहादिकांचे दूरत्व व गमनत्व यांबद्दल आमचे भूदेव म्हणविणारे ज्योतिषी अकलेच्या जोरावर

शोध लावतात. त्यांना दुरबीन नको किंवा गणितही करावयास नको. जोशीबावांच्या पूर्वोक्त विद्येवरून पाऊस आणि वारा यांचे भविष्य कळते. एका भूदेवाने सांगितले की, रवि आणि मंगळ एका ठिकाणी मिळत असल्यामुळे फक्त तीन दिवस पाऊस पडेल. नंतर दोन महिने एक थेंबसुद्धा पडणार नाही. काही वेळा भविष्य खोटे होते. कारण भाडळी पुराणाचा अर्थ नीट कळत नाही. पण त्याचे बोलणे संपल्यापासून जो पाऊस सुरू झाला, तो २० दिवस चालूच आहे. सारांश, पैसा मिळणार असले, तरच भाडळी पुराण बरोबर कळते. या भटांनी देश अज्ञानदशेत आणला. ज्या कामात भट पडला, ते काम कधी बरोबर होणार नाही. विद्या, संपत्ती व कलाकौशल्य यांचा र्हासच होत गेला. जोवर आम्ही भटांचे ऐकतो, तोवर आमच्या देशामध्ये सुधारणा होण्याची आशा नाही.

२९६१ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३७-२३८)

ज्ञानप्रकाशकर्ता लिहितो की : सातारकर महाराजांचे चिरंजीव जंगली महाराज १८५७ पासून कराचीत इंग्रजांच्या कैदेमध्ये आहेत. ते सध्या एका हलकट कलावंतिणीच्या नादी लागले. हे नामधारी, ज्ञानशून्य व अधिकाररहित राजे अशीच वहिवाट करतात. त्यांना अशी व्यसने लागतात. कारण त्यांना स्वार्थी लोकांच्या संगतीतच राहावे लागते. अर्जवी व तोंडपुजे लोक त्यांच्या भोवताली असतात. त्यांना दौलतीचे फारसे काम पाहावे लागत नाही. कारभारी सगळी कामे उरकितात. मग हे व्यसनधीन होतात. विद्या व कला मिळविण्यात सुख मिळते. पण त्या साठी काही कष्ट करावे लागतात. गरीब लोक उदरनिर्वाहाकरिता शिकतात. श्रीमंतांना विद्येची गरजच नाही. त्यांचे पालक व कारभारीही अज्ञानी व अक्षरशून्य असतात. कसलीच काळजी नाही. विषयोपभोगाची अमर्याद साधन उपलब्ध होत असतात. मग दुर्व्य सनाखेरीज दुसरा कोणता छंद त्यांनी तरी करावा बरे? उदरनिर्वाहाची काळजी नसली की, शहाणासुद्धा मूर्ख होतो. मग आमचे राजेलोक शहाणे होण्याची इच्छा करणे, म्हणजे मुसळास अंकुर फुटण्याची इच्छा करणे होय.

२९६२ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

दक्षिण अमेरिकेचा प्रसिद्ध देविस हा बायकी वेष घेऊन पळून जात असताना पकडला गेला. एवढ्या मोठ्या सैन्यावर हुकमत गाजवणारा अखेर भित्रा व पुरुषार्थहीन ठरला. मुंबईच्या ज्या व्यापाऱ्यांनी शेर घेतले होते, त्यांची हिम्मत आता खचेल. लवकरच टेक्सासमधील फौ जही शरण येईल. ४० हजारांवर उत्पन्न असणाऱ्या अमलदारांवर खटले चालविले जातील. इतरांना क्षमा मिळेल. स्वतंत्र झालेल्या गुलामांना योग्यतेनुसार मजुरी मिळेल.

२९६३ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

प्रिन्स आफ वेल्स यांना आणखी एक पुत्र झाला.

२९६४ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

मक्का एथे कुरबानबैराम या नावाचा सण झाला. त्याच्या यात्रेत पटकीच्या वाख्याने ४६ हजार यात्रेकरू मेले. इराणी ५००० मेले. शिकंदरियात रोज १९३ मरत असत. मस्कतला ६०० जण मृत्यू पावले.

२९६५ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

सट्ट्याच्या कारणावरून नोटिसा तयार करण्याचे काम मिळाल्यामुळे सध्या मुंबईच्या वकिलांची चंगळ झाली आहे. त्यांचा नोटिशीचा दर किमान १५ व जास्तीत जास्त तीस आहे.

२९६६ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

स्टर्न्स आणि होबाट या अमेरिकन कंपनीने घोडागाडीकरिता दुहेरी चाकोरीचा लोखंडी रस्ता करण्याचे कंत्राट घेतलेले आहे. अपोलो ते भायखळा हा रस्ता तयार होत आहे. तिकिटाचा किमान दर १ आणा व कमाल दर ४ आणे आहे. अशा स्वस्त व जलद गाड्यांची मुंबईमध्ये फार आवश्यकता होती.

२९६७ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २३८-२४०)

रक्तपाताने आपले कल्याण होईल, म्हणून एका उपाध्याने दोन तरुणांचे गळे कापले. काशीजवळ बलुवा गावात हे अघोर कृत्य घडले. पुरुष व बायका मिळून १०-१२ जण कैदेत पडले.

२९६८ (२४ : १५, १ अगस्त ६५, २४०)

अभ्रक हा पदार्थ पत्रे पत्रे जमून तयार होतो. उकलल्यावर त्याची सूक्ष्म पाने होतात. त्यांना स्थितिस्थापकत्व असून ती पारदर्शकही असतात. रंग काळा, पांढरा किंवा मध्यम काळा, असे असतात. अभ्रक नखानेही ओरबाडले जाते. सैबीरिया देशात खिडक्यांना तावदानांऐवजी अभ्रकाचा पडदा वापरतात. काचेसारखा तो तोफेने हादरून फुटत नाही. कंदिलासही अभ्रक लावता येते. त्यास दिव्यापासून काही इजा होणार नाही. परंतु तो लवकर मळतो व उघड्यावर ठेवला, तर अपारदर्शक बनतो.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १६, मुंबई, १५ अगस्त १८६५

२९६९ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २४१)

अमेरिकेत तीन वर्षे विश्रांती घेऊन रे. वुड आपल्या मडमेसह हिंदुस्थानात परत आले. ते अमेरिकन मराठी मिशनाचे कार्य करितील. ईश्वर त्यांजकडून बहुत वर्षे काम करून घेऊन त्यांचे श्रम सफल करील, अशी आम्हांस आशा आहे. बोस्तन ते मुंबई या त्यांच्या प्रवासास ९१ दिवस लागले.

२९६९ अ (इंम : २४१)

२९७० (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २४१-२४२)

मालेगावच्या चर्च मिशनाचे रेवरंड राजर्स मरण पावले. ते १८४७ मध्ये या देशात आले. त्यांचे सर्व कार्य दक्षिणेतच झाले. त्यांच्या हातून १८ वर्षे देवाने काम घेतले. हे एक विरळच उदाहरण आहे. काही काळ ते सिंध मिशनातच राहिले. पण त्यांना तेथील हवा मानवली नाही. म्हणून १ वर्ष विलायतेत राहून ते मालेगावी आले. यंदा तेथील कडक हिंवाळ्याने त्यांची प्रकृती बिघडली. रे. लेंग यांनी त्यांस मुंबईत आणले. परंतु त्यांचा २२ ज्युलैला मृत्यू झाला. मृत्युसमयी ते शांत व

समाधानी दिसले. नम्रता, सहनता, स्वनाकार, ईश्वराच्या इच्छेस मान्य असणे, हे मिशनेऱ्यांचे सर्व गुण त्यांच्याठायी होते.

२९७० अ (इंम : २४१)

२९७१ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २४३-२४५)

तैम्स आफ इंडियावरून समजते की, नगरचे जज् रिचर्डसन् यांनी भिकाजी वल्लद भुजाजी, निस्बत रेल्वे कंपनी यास आपली पहिली पत्नी काशी हिजशी १४ वर्षे संसार केल्यानंतर जाई नामे हिंदू स्त्रीशी लग्न केले म्हणून एक वर्षाची शिक्षा दिली. भिकाजी पत्नीसह नगर मिशनात राहात असे. १८६५ पर्यंत तो ख्रिस्ती चालीप्रमाणे वागत असे. त्याची पत्नी काशी नवर्याबद्दल नेहमी गान्हाणे करी, अशी साक्ष रे. फेरब्यांक साहेबांनी दिली. आरोपिताने लग्नाचे सूटपत्र घेण्यासाठी बहुत इलाज केले. पण कायदा आड येत होता. म्हणून त्याने जाई हिजशी हिंदू पद्धतीने मोहतर लावला. आपण ख्रिस्ती धर्म सोडला व पहिली पत्नीही सोडली, अशी जबानी त्याने विवाहात दिली. हिंदू धर्माप्रमाणे दुसरे लग्न करता येते, याचाच त्याने गैरफायदा घेतला. कोर्टाचे असे मत झाले की, त्याच्यावर आरोप सिद्ध झाला. नंतर त्याने कोर्टास अर्ज केला की, ख्रिस्ती धर्माची साक्ष पाहिली, तर व्यभिचारी पत्नी सोडून देता येते. पूर्वी वासुदेव नामक ख्रिस्ती माणसास ही सवलत मिळालेली होती. अजूनही आपण ख्रिस्ती आहोत, असा दावाही त्याने मांडला होता. परंतु कोटीने त्याचा अर्ज फेटाळून शिक्षा कायम केली.

२९७१ अ (इंम : २४२-२४३)

२९७२ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २४६-२४८)

जगन्नाथपुरीच्या यात्रेस 'रथयात्रा' असे नाव आहे. देऊळ उघडले की, यात्रा सुरू होते. यात्रा संपल्यावर जगन्नाथाला विश्रांती आणि रथाला रंग देण्याचे काम चालते. या देवाची हकीगत बालिश आहे. तीनच हात उंचीची ही मूर्ती कुरूपात जमा होते. त्याची 'पहाडी यात्रा' म्हणजे रथाकडे नेत असताना मोठमोठे लक्षाधीश त्यास विंझणवारा घालीत असतात. त्यासाठी वनगाईच्या पुच्छाचे पंखे करतात. २ जुलैपर्यंत ३४,६०० यात्रेकरू पुरीस येऊन गेले. त्यांत मद्रासपासून येणारे लोक आहेत. बारकाईने पाहिले, तर स्त्रियांचे प्रमाण जास्त दिसते. वर्षातली एकूण यात्रा ६० हजारांवर जात असेल. रथयात्रा भरल्यावर काही गैर व लाजिरवाणे प्रकारसुद्धा दिसतात. तरुण व रूपवती बंगाली स्त्रिया केश मोकळे सोडून अमर्याद रीतीने चालताना दिसतात. चावडीत, बाजारात असे वागणे बरे नव्हे. सर्वासमोर उघड्यावर स्नाने करून त्या मलमलीची तंग वस्त्रे घालतात. एकेक पंडा दोनदोन स्त्रियांस हाती धरून चालतो. बाहेर असे प्रकार, तर देवळात काय घडत असेल, याची कल्पनाच करावी. यावर्षी जगन्नाथाच्या यात्रेत पटकीच्या वाख्याने मोठे थैमान मांडले. एकट्या पुरी गावात १०७१ माणसे मरण पावली. या घातुक रोगाचे बी लोकांनी ओडिसा प्रांतात पसरविले असेल. जगाचा हा नाथ निष्पाप जीवांची बेसुमार आहुती घेतो. शिवाय नीतीची बिघाडणूक होते, ती निराळीच.

२९७२ अ (इंम : २४५-२४६)

२९७३ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २४८—२५०)

रा. त्रिमलराव व्यंकटेश यांनी आपल्यावरील टीकेस इंग्रजीमधून उत्तर दिले. मराठी पत्राकडे दुर्लक्ष केले. ब्रह्मपादोदकाचा पवित्र प्रवाह रा. बा. च्या कर्णात शिरण्यास इंग्रजीचे तप्त जलच हवे होते, असे निःपक्षपाती आपल्या पत्रात लिहितो. 'आपण विप्रपादोदक प्यालो नाही, तर फक्त आपले धोतर ब्राह्मणाच्या पायघड्यासाठी दिले, असा त्यांचा बचावपक्ष आहे. त्यांना आपले नाव, लौकिक व आपली अब्रू साहेबलोकांतच टिकवावयाची आहे. म्हणून त्यांनी इंग्रजीचा आश्रय केला. त्यांचा जन्मच साहेबांची थुंकी झेलण्यात गेला व कंबर जमिनीपर्यंत लवलवून मुजरे करण्यात वाकडी झाली. त्यांना हे सर्व शोभते. भोळ्या मिशनऱ्यांच्या डोळ्यांत माती घालण्याची हस्तचलाखी त्यांना साधली आहे. त्यांचा वैष्णवधर्म तर विप्रपादोदकास फार मानतो. सुशिक्षा असूनही बेळगावात त्यांनी विप्रपादोदक घेतले. शास्त्रार्थ पाहून आपल्या जामातास बहिणीच्या दर्शनासही पाठविले. रा. त्रि. म्हणतात की, ज्यांच्या घरी धर्मकृत्य होते, त्यांच्या विनंतीवरून फक्त आपण धोतर दिले. पण ब्राह्मण म्हणजे काही लग्नातल्या वऱ्हाडणी नव्हत की, त्यांना पायघड्या घाव्यात? आणि यजमानांच्या घरात एवढी वस्त्रांची वाण पडली होती काय? एवढ्या मोठ्या अधिकाऱ्याचे धोतर कोणी सलगीने मागून घेईल काय? पण आमचे हे रावसाहेब न्यायाधीश आहेत व त्यांना साक्षीपुरावेच हवे आहेत, तर सवडीने पुढील पत्रात देऊ. लोकांचे कोर्ट त्यावर न्याय देईलच.

२९७४ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५०—२५२)

दोन वर्षांमागे रे. दफ व लालबिहारी दे यांजकडे हेमनाथ बोज नावाचा मुलगा दीक्षा घेण्यासाठी आला होता. पण जड्जाने तो मुलगा अल्पवयीन आहे, म्हणून त्यास बापाकडे पाठविले. आता हा तरुण पुन्हा मिशनात आला व ख्रिस्ती होण्याचा त्याचा इरादा दिसतो. परंतु त्याच्या बापाने मिशनऱ्यांना एक पत्र लिहिले आहे. त्यात तो म्हणतो की : 'हा मुलगा आता वयाने प्रौढ असून धर्मासंबंधी स्वातंत्र्य बजावण्यास लायक आहे, तरी तो घरामधून आईशी भांडण करून व भावास मारून बाहेर पडला आहे. शिवाय तो बदफैली आहे. विलासाच्या व हलकट ठिकाणी तो वेळ घालवितो. हवे तर त्याच्याबद्दल त्रेनिंग अकादमीच्या पंतोजीकडे चौकशी करावी. त्याने जरी बाप्तिस्मा घेतला, तरी काही काळाने तो मंडळीतून बाहेर पडून वाममार्गाने चालेल. म्हणून परीक्षा करून व त्याचे मत तपासून त्याला दीक्षा द्यावी'. वार्ड चालीचा मनुष्य ख्रिस्ती धर्मात सापडणार नाही. पण मिशनरीही नीट परीक्षा केल्यावाचून दीक्षा देत नाहीत. कोणत्याही बापाला आपल्या मुलाची विनाकारण फजिती झालेली आवडणार नाही. या मुलाची सुधारणा हिंदू धर्मांमध्ये झाली नाही, हे तर उघडच आहे. पण काही वृत्तपत्रकारांना वाटते की, हेमनाथाचा बाप काही डाव खेळत आहे. कायद्याने सज्जान झालेला मुलगा ख्रिस्ती होऊ नये, म्हणून बापच मुलावर आरोप करीत आहे. तरीही हेमनाथाची वर्तणूक पाहूनच त्यास दीक्षा दिली जाईल.

२९७४ अ (इंम : २५२)

२९७५ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५२—२५४)

एक अनामिक लेखक व त्याचा सेलदन नावाचा मित्र यांचा संवाद : घड्याळ करणारा आणि त्याचे कुटुंब, या गोष्टीत आहेत. हे दोघे फिरताना एका घड्याळाच्या दुकानासमोर उभे राहिले. घड्याळजी एक यंत्र दुरुस्त करीत होता. आपले काम करताना प्रार्थनाही करीत होता. दुकानदार

मोठा लायकीचा व अब्खुदार दिसला. १२ वाजून गेल्यावर शाब्बाथवार सुरू झाला, म्हणून त्याने काम थांबवून शास्त्र वाचावयास घेतले. कुटुंबाच्या पोषणाची काळजी दूर ठेवून तो प्रार्थना करतो, धर्म पाळतो. ईश्वराच्या इच्छेनुसार तो कडकडीत वागणूक ठेवतो, आपला पवित्रपणा कायम राखतो. वास्तविक या गरीब माणसाने दोन घटिका काम केले असते, तर कुटुंबाच्या गरजेपुरते मिळाले असते. कुटुंबातील माणसांच्या आजारापेक्षाही तो देवाच्या आज्ञेस जास्त मान देतो. देवाची आज्ञा प्रामाणिकपणाने पाळली, तर देव काहीही कमी पडू देत नाही, अशी त्याची खात्री आहे. परमेश्वर जरी काही चमत्कार करीत नाही, तरी लोकांनी असे धर्मपिसे व्हावे काय, असल्या शंका त्याच्या मनात येत नाहीत. या जगातील सर्व वस्तुमात्र ईश्वराच्या स्वाधीन आहेत. जे देवावर प्रीत करतात, त्यांचे देव कल्याण करतो. त्याची रविवारची वागणूकसुद्धा लक्षणीय असते.

२९७६ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५४-२५५)

कवितेतून सांगितले आहे की : मार्या माग्डालिना ईश्वररूप माळ्यास विचारते की, 'तू माझ्या प्रभूस कोठे ठेवलेस? दुष्टांनी त्यास मारून थडग्यात ठेविले, शाब्बाथास तो आला नाही. रविवारनंतर मी थडग्यात पाहिले, तर माझा तारक निघून गेला होता. आकाशमधला स्वर्गीय गौरव सोडून तो पृथ्वीवर आला. जगाच्या तारणासाठी त्याने हलकेपणा पतकरला. लोकांच्या मोक्षाकरिता त्याने जीव अर्पण केला. मी मोठ्या पहाटे उठून त्याच्यासाठी सुगंधी तेल आणले. आता ते कोणास देऊ? गुरुशिवाय सगळे कडू लागते. आता मजला कोण उद्धारील?' तेव्हा माळी म्हणाला, 'मार्ये, रडू नकोस. प्रेम व दृढ भाव ठेवलेस, तर तुला येशू भेटेल. त्याच्या शोधामध्ये राहा'.

२९७७ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५४-२५५)

अमेरिकेचा एकूण महसूल दर वर्षी ८८ कोटी असतो. गेल्या वर्षी तो फक्त ६१ कोटी आला.

२९७८ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५५-२५६)

अरबस्तानात दुष्काळ पडल्यामुळे मुंबईहून तिकडे धान्य रवाना होणार आहे.

२९७९ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५५-२५६)

चीनमध्ये कित्येक हजार कामकरी बेकार झाले. त्यांनी बंडवाल्यांशी हातमिळवणी करून पेकिनवर हल्ला करण्याचे ठरविले आहे.

२९८० (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५५-२५६)

आनरेबल जगन्नाथ शंकरशेट ३१ जुलै रोजी मृत्यू पावले. त्यांचे वय ६० होते. हे सोनार गृहस्थ जुन्या समजुतीचे व परोपकारी होते. त्यांनी लोकोपयोगी कामास फार मदत केली. बोर्ड आफ एज्युकेशन, मुंबई असोसिएशन व कायदेमंडळ, अशा निरनिराळ्या मंडळांचे ते सभासद होते.

२९८१ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५५-२५६)

चुना जर खाण्यात आला, तर तोंड भाजून चट्टा पडतो. चुन्याने निळा रंग हिरवा होतो. चुना भाजल्यावर त्यास कळीचा चुना असे नाव देतात. कळीच्या चुन्यावर पाणी टाकले तर त्यातील उष्णता बाहेर पडते व फुलून त्याचे पीठ होते. मग त्यात पाणी, वाळू व ताग घालून तो बारीक

वाटतात. त्याचे चांगले लुकण तयार झाले की, त्यास संदला असे म्हणतात. विलायतेमध्ये शेतात चुना घालतात. वनस्पतीचे व प्राण्यांचे अवशेष चुन्याने कुजून त्याचे चांगले खत तयार होते. जमिनीतला ओलावाही कायम राहातो. साखर शुद्ध करणे, साबू तयार करणे व लोखंड वितळविणे, या कामांत चुन्याचा उपयोग होतो, चुन्याने कातडीही स्वच्छ होते. वाक व संगमरवर ही चुन्याचीच जात होय.

२९८२ (२४ : १६, १५ अगस्त ६५, २५६)

रूस देशच्या बादशहाच्या मुकुटात 'शहा' नावाचा तेजवान हिरा आहे. करंगळीएवढ्या या हिऱ्याची किंमत ५ लक्ष दाल्लर आहे. हा हिरा पूर्वी इराणच्या बादशहाजवळ होता. त्याच्या अफगाण शिपायांनी त्यास मारून त्याचे सर्व धन वाटून घेतले. पुढे हा हिरा बसरा या ठिकाणी शफ्रास नावाच्या सराफाकडे विक्रीसाठी गेला. एका अफगाण मनुष्याने तो हिरा नेला व यहुद्याला विकला. दुप्पटीने किंमत मोजूनही यहुदी हिरा परत देईना. तेव्हा त्याने यहुद्याचा खून करून हिरा परत मिळविला. वडलार्जित संपत्तीविषयी भांडणे सुरू झाल्यावर शफ्रासाने आपल्या भावांना विषप्रयोग करून ठार मारले. मास्कोमध्ये जाऊन क्याथरिन राणीला हा हिरा विकत दिला. पण त्याच्या जावयाने त्यास संपत्तीच्या लोभाने ठार मारले. त्याच्या वारसांनी त्याचे धन उधळून टाकले. आज ते सर्व भीक मागत हिंडतात. पाहा की, एका रत्नाने किती माणसांचा जीव घेतला! यापेक्षा येशूने दिलेला आत्मिक मुगुट श्रेष्ठ होय. चोर तो मुगुट नेऊ शकणार नाही. तो कधी विटणार नाही. सदसर्वदा तुजपाशी राहील. त्याचा कधी कंटाळा येणार नाही.

(सत्यदीपिकावरून)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६५

२९८३ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २५७-२५८)

गेल्या नोवेंबरात मच्छलीपट्टणला मोठे तुफान झाले. त्यामध्ये रे. बुशानम या नेटिव उपदेशकाची बायको व लेकरू मरण पावली. या दुःखदायक प्रकाराचे वर्णनही त्याने इतक्या धीरोदात्तपणाने केले आहे की, धर्म पालटल्यावर शुभवर्तमानाच्या योगाने माणसाचे मन किती बदलते, ते दिसून येईल. आपल्या प्रिय नातेवाईकांच्या मृत्यूबद्दल लिहिताना त्याचा हात थरथर कापत होता. पण मरणानंतर तो थोर आत्मिक सुख भोगणार, याची त्याला अगदी खात्री आहे. देवाने जे दिले, ते त्याने परत घेतले. आपले दुःख सहनशील अशा इयोबापेक्षा काही मोठे नाही. खांबी खिळलेल्या ख्रिस्ताने अपार दुःख कसे सोसावे, ते आम्हांला शिकविले आहे. मेलेला माणूस खऱ्या सुखाच्या घरात जातो. तेथे चिंता किंवा उद्विग्नता नाही. त्याची पत्नी इतकी मनापासून प्रार्थना करीत असे की, येशू ख्रिस्त तिला नक्की चांगले सांभाळील. अग्नीसारख्या प्रखर दुःखातही तिला शांतवन मिळेल. आम्ही त्याची उपकारस्तुती करतो.

२९८३ अ (इंम : २५७)

२९८४ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २५९-२६०)

लाहोरला मिशनर्यांची कान्फरेन्स नामे सभा भरली होती. तेथे सहा साहेबांबरोबर रे. गोलकनाथही होते. मिशनांचे ऐक्य कायम राहावे, म्हणून त्यांनी नियम केले आहेत. ते नियम पुढीलप्रमाणे आहेत : एखाद्या गावी पूर्वीच मिशनाचे ठाणे असेल, तर दुसऱ्या मिशनाने तेथे उपदेशक नेमू नयेत. दुसऱ्या मिशनच्या कामदारांना आपल्याकडे येण्याविषयी प्रलोभन दाखवू नये. एखाद्या चाकरास दुसरीकडे जाण्याची इच्छा असेल, तर त्यास योग्य मसलत द्यावी. आधी पत्रव्यवहार करून दुसऱ्या मिशनाची काही मजबूत हरकत आहे काय, याची नीट चौकशी करावी. दोन मिशनांत एकमत झाले नाही, तर चौकशीमंडळास लवाद नेमून त्यांचा निर्णय पाळावा. एखाद्या चाकरास काही शिक्षा झाली, तर त्यास आपल्या मिशनात घेऊ नये, किंवा पोषूही नये. ज्याच्या कारणावरून शिक्षा झाली, त्या मनुष्यासही चौकशी करून चाकरीत घ्यावे. शक्यतो परस्पर समजुतीने वाद मिटवावेत. सर्व मिशनांचे पगार, नोकरीच्या अटी, या गोष्टी अगदी सारख्या असाव्या, म्हणजे मिशन बदलण्याचे कारण राहणार नाही. पंतोजीलोकांबद्दल मात्र हा नियम लागू करता येणार नाही.

२९८४ अ (इम : २५८-२५९)

२९८५ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २६१-२६३)

आरकाट येथे रिफार्मिड् दच्च चर्चतर्फे मिशनाचे ठाणे चालविले जाते. मद्रास ते आरकाटचे अंतर पुण्याहून मुंबई इतके आहे. गेली ११ वर्षे हे मिशन कार्य करते. रे. स्काडर यांनी त्याची स्थापना केली. त्यांना देशी भाषेचे व रीतीचे उत्तम ज्ञान होते. त्यांच्या ७ मुलांनी ७ गावांत ठाणी उघडली, म्हणून त्या सर्वांना 'स्काडर मिशन' म्हणतात. हे साती भाऊ दीक्षित उपदेशक असून व तिघे तर बापाप्रमाणे वैद्यक्रियेतही निष्णात आहेत. बेळोर मिशनचे दा. स्काडर लिहितात की : 'आमचा एक हरवलेला नेटिव भाऊ आमच्यांत परत आला. त्याच्या नातलगानी भूलथापा देऊन त्यास नेले होते. पण घरामधून निघून जाऊन गेले ११ महिने तो शुभवर्तमानाचा प्रसार करीत हिंडला. त्याच्या आईबापांनी त्याचे लग्न लावून देण्याचा बेत केला. पण कन्यादानाचे सूत गळ्यातून तोडून तो तेथून पळाला. मूर्तिपूजकांचे सारे प्रयत्न त्याने अगदी हाणून पाडले. शेवटी तो मिशनात परत आला. दुसरा एक तरणा रथयात्रेस गेला होता. त्याला दिसले की, मूर्तीच्या अंगावरील जडावाचे दागिने चोरीस जाऊ नयेत, म्हणून मूर्तीवर पहारा करतात. जो देव आपले दागिने सांभाळू शकत नाही, तो खरा देव नव्हेच, अशी खातरी होऊन तो आरकाट गावी आला. तो भजनालयाच्या पायऱ्यांवर बसला. पालकाच्या पत्नीने त्यास येशूचा संदेश सांगून म्हटले : 'अहो कष्टकरी व ओझ्याने लादलेले, तुम्ही मजकडे या. मी तुम्हांस सर्वकाळचा विसावा देईन.' तेव्हा त्याने ख्रिस्ती धर्म स्वीकारण्याचे ठरविले.

२९८५ अ (इम : २६०-२६१)

२९८६ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २६३-२६५)

शिकंदर, नेपोल्यन, आदि वीरांनी हजारो लोकांचा संहार करून राज्ये जिंकली. त्यांच्यापेक्षा ईश्वराने ज्यांच्या हातून लोककल्याणाचे महत्कृत्य घडविले, ते सन्मानास अधिक योग्य आहेत. पौलसाचे काम अतिमहत्त्वाचे होते व देवाने त्यास या कामासाठी निवडले होते. तो किलिक्या प्रांतातील तारतस शहरात जन्मला. त्याचे घराणे प्रतिष्ठित यहूद्याचे होते. पंथ परोशी नावाचा होता.

ते अब्राहामाचे संतान आणि बिनचूक नेमशास्त्र पाळणारे लोक म्हणून इकडील ब्राह्मणांप्रमाणेच इतरांना नीच लेखीत व बाह्यात्कारी नेम पाळून पुण्याचा गाजावाजा करीत. त्याच्या आईबद्दल मात्र काही माहिती मिळत नाही. लहानपणी त्याने योसेफच्या व मोशाच्या हकिगती ऐकल्या. ईश्वराने मोशाच्या हातून आश्चर्यकारक कामे घडविली, म्हणून त्याला अभिमान वाटे. रीतीप्रमाणे शेळीच्या केसांपासून कापड करून तंबू विणण्याचे काम तो शिकला. पुढे विद्याभ्यासाकरिता तो यरूशलेम येथे गमालिया नावाच्या न्यायशास्त्री गृहस्थाजवळ राहिला. त्याचा गुरू निष्कपटी व विचारशील होता. पौलस हा एक हुशार विद्यार्थी होता. त्याचा मित्र हेब्रोन हाही जाळी नीट करण्याचे काम करीत असे. ते दोघे देवाच्या व माणसांच्या कृपेत वाढत होते. त्याच वेळी येशू ख्रिस्त प्रगटपणे व निर्धाराने उपदेश आणि चमत्कार करू लागला. ख्रिस्ती धर्माचे वर्चस्व सहन न झाल्यामुळे परोशी गुरू ख्रिस्तशिष्यांचा छळ करू लागले, पौलसानेही स्तेफानसाबरोबर वादविवाद केला. लोकांनी स्तेफानसाला धोंडमार करून जिवे मारिले, तेव्हा पौलस त्या घातकी लोकांचे कपडे सांभाळीत होता.

२९८७ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २६५—२६७)

ज्यांना ख्रिस्ती शास्त्राची माहिती नाही, त्यांना वाटते की, वेदग्रंथ त्याच्याप्रमाणेच चांगले आहेत. एक गीताभिमानी गृहस्थ सद्गोपचारलू म्हणतात की : ‘ख्रिस्ती लोकांचा नवा करार, तशी हिंदू लोकांची गीता होय. तीत वेदान्ताचा नवा पोशाक दिसतो, जगाचा नीतिमान नियंता परमेश्वर, याच्या प्रेरणेने गीता लिहिली गेली.’ पण गीतेचा बहुतेक भाग ख्रिस्ती धर्मास प्रतिकूल आहे. तिच्यातील ज्ञान अगदी विपरितसे वाटते. नातलगांना कसे मारावे, असा प्रश्न अर्जुनाला पडला होता. तेव्हा भगवान् श्रीकृष्ण त्याला सांगतो की, ते नातलग खरोखर मरणार नाहीत. आत्मा मरत नाही. तो अविनाशी व नित्य आहे. तेव्हा त्याचा विचारच करू नये. तर, असला ‘डिफेन्स’ कोणी ऐकेल काय? आत्म्यास चोरी-व्यभिचाराचे पाप लागत नाही, म्हणून त्या ब्रह्मज्ञानाच्या आधारे चोरसुद्धा गुन्हेगार ठरणार नाही. अशा रीतीने कृष्णाच्या उपदेशाची साखळी व्यावहारिक गोष्टींचा झटक्यात दिव्हा की, तुटेल. क्षत्रियाला जातिधर्मच महत्त्वाचा आहे; म्हणून लढणे व वधणे हे त्याचे काम आहे, असे श्रीकृष्ण सांगतो, मग रामोशी-भिल्लांनी आपली लुटालुटीची ‘नीति’ ही चालू ठेवली पाहिजे. सारांश : गीतेतील भाषा सुरस असली, तरी ज्ञान सदोष आहे.

२९८८ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २६७—२६९)

लेखकाचा मित्र सेल्दन शाबाथाच्या सकाळी घड्याळजीच्या घरी गेला, तेव्हा तो कुटुंबासह गायन करून प्रार्थना करीत होता. लेकरांसह ईश्वराची गाणी सुरावर म्हणत होता. त्याचे गायन फारच गोड होते. ते ऐकणाराच्या अंतःकरणात भिनत असे. सर्वांनी गुडघे टेकून देवास प्रार्थना केली की : ‘आम्ही प्रभूची सेवा करून त्याची प्रीत मिळवू. एकाग्रचित्ताने शास्त्र वाचू. आमचे बरे करण्यास तो शक्तिमान आहे. आमचा प्रिय पालक आम्हांस ज्ञान शिकवतो. त्याला देवाने आशीर्वाद द्यावा.’ मग सर्वांनी एका मेजावर अर्धी रोट्टी घेतली व एकेक प्यालाभर दूध घेतले. आपल्या गरिबीच्या जेवणावरून ते कुरकुर करीत नाहीत. उलट अधर्मी लोक मात्र सगळी सुखे मिळूनही अश्रद्धाच राहातात. असो. नंतर त्याने आपली प्रिय कन्या जेनी व सुपुत्र क्लेमेंट यांचे अभ्यास घेतले. तो मुलांना सांगत होता की : पवित्र शास्त्राबद्दल गोडी ठेवावी. दुसरी पुस्तके वाचू नयेत. त्यांची गोडी अभ्यासाहून इतर पुस्तकांत जास्त आहे, असे कळले तर बापास दुःख होईल. आपण आपल्या तारणाऱ्यावर प्रीत करावी. चांगले काम आरंभिले, तर तो तारकच ते सिद्धीस नेईल.

२९८९ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २६९-२७१)

‘निष्पक्षपाती’ने त्रिमलराव व्यंकटेश प्रकरणात बारीक चौकशी केली व खास बातम्या मिळविल्या. तो लिहितो की : रा. त्रि. शपथेवर खोटे बोलत आहेत. त्यांची जबानी बनावट आहे. हे राजश्री ओवळ्यानेच ब्राह्मणांच्या पंगतीत हिंडले, तेव्हा ब्राह्मणांनी फार संताप व्यक्त केला. रा. त्रिमलरावही नाराज होऊन निघून जाऊ लागले. पण यजमानाने त्यांची समजूत घालून त्यांना परत आणले. मग रावांनी आपले धोतर एका कारंजात बुचकळून ब्राह्मणांच्या वाटेवर पसरले. कानांत तुळशीपत्र घालून व हात जोडून ते उभे राहिले. हा विलक्षण प्रकार अनेक लोकांनी पाहिला. नंतर त्यांनी धोतर पिळून उदक प्राशन केले. धोतरास लागलेली ‘चरणधूळ’ मस्तकी लावली. (किंवा भक्षणही केली!!) सगळे ब्राह्मण बहुत संतुष्ट झाले. म्हणून हा प्रकार जनतेच्या न्यायालयात सादर करित आहे. खरे काय, ते लोकांनी समजून घ्यावे. याच महाशयांनी नामदार गवर्णरसाहेब जेव्हा बागरोजा पाहावयास गेले, तेव्हा साहेबांच्या सुकुमार व विलायती बुटांना निवडुंगांचा व काट्यांचा स्पर्श होऊ नये, म्हणून आपल्या धोतराची चुंबळ करून साहेबांना सांगितले की, यावर पाय ठेवून पुढे जावे! नंतर हे स्वतः उडी मारून आत गेले. पूर्वी विष्णूने ब्रह्मपदचिन्ह शरीरी धारण केले होते. राजा हा विष्णूचा अंश असल्यामुळे हे महाशय असली पदांकित वस्त्रे धारण करतात. कारण ते वैष्णव म्हणजे विष्णूचे वंशज ना! पाहा, स्वार्थी लोक काळप्रसंग पाहून कसे वर्तन करतात.

२९९० (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

प्रेसिडेंट लिंकन यांनी एवढा कारभार केला, लढाईच्या कामात त्यांच्या कामगारांनी लाखो रुपये मिळविले. पण त्यांच्या विधवेजवळ फक्त ५० हजारांची जिनगी आहे. म्हणून बोस्तनचे लोक वर्गणी करून तिला मदत करणार आहेत. लिंकनच्या प्रामाणिक कारभारामुळे ४० लक्ष गुलाम मुक्त झाले. आमच्या हुद्देदार अधिकाऱ्यांनी त्यांचा किता घ्यावा.

२९९१ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

आलवारचे राजे राजगडच्या यात्रेत फिरत होते. तेथे त्यांच्या दृष्टीस काही स्त्रिया पडल्या. तेव्हा त्यांनी या स्त्रियांना सक्ती करून पकडून नेले. लोकांनी विरोध केला, तर दोन माणसे ठार मारली. अनेकांना त्यांनी जखमी केले.

२९९२ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

उत्तर अमेरिकन सैन्याने रिचमंड शहर जिंकले, तेव्हा तेथे बाजारभाव फार कडक होते. लोणी २० दालरांस एक पौंड, मजुरी १० दालर, पीठ १९७ पौंडांस १०० दालर. याप्रमाणे महागाई होती.

२९९३ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

मुंबईमध्ये १ लाख १ हजार घरे आहेत व दारूचे पिठे १५ हजार आहेत. म्हणजे दर ७ घरांमागे एक पिठा आहेच.

२९९४ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

यंदा मुंबईत १३४ ताबूत व ५६७ पंजे मिरविले गेले.

२९९५ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

मुंबईच्या एका व्यापाऱ्याकडून महाराज गायकवाड, एका मौल्यवान हिऱ्यास ८॥ लक्ष रुपये देऊन तो हिरा विकत घेणार आहेत.

२९९६ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

मार्क्स आफ वेस्टमिन्स्टरचे रोजचे उत्पन्न १० हजार आहे.
(सत्यदीपिकावरून)

२९९७ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

जळूचे हवामापक यंत्र तयार करता येते. एका मोठ्या बाटलीत १८ तोळे पाणी घालून त्यात जळू सोडावी. बाटलीचे तोंड पक्के बंद करावे. ८-१५ दिवसांत पाणी बदलावे. हवा स्वच्छ राहणार असेल, तर जळू पाण्याच्या तळाशी राहात्ये. पाऊस पडण्याचा संभव असेल, तर सगळीकडे धावत राहात्ये. वीजेच्या व वादळाच्या प्रसंगी तर आजारी भासते.

२९९८ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

अमेरिकेत योसेफ अली हा १३७ वर्षांचा मनुष्य हयात आहे. त्याची ३ लग्ने झाली व त्यास ५ मुले झाली. याचा वडील मुलगा ११० वर्षांचा होऊन वारला. योसेफचे सर्व दात पडले. पण आठवण मजबूत आहे. 'ईश्वर आपणांस विसरला,' असे तो विनोदाने म्हणतो.

२९९९ (२४ : १७, १ सप्टेंबर ६५, २७१-२७२)

रा. बा. गोपाळराव हरी हे नगरला अक्टिंग असिस्तंत जज्याच्या कामावर होते. सरकारने त्यांना कायम केले नाही. आता त्यांना स्माल काज कोर्टाचे जज नेमले, म्हणून आम्हांस वाईट वाटते. हे थोर, विद्वान व भले गृहस्थ असून जज्याच्या कामास लायक आहेत. आजवर त्यांनी नगरास जे काम केले, ते साहेबलोकांप्रमाणे, किंबहुना कित्येक साहेबलोकांपेक्षा चांगले केले. तर, अशा गृहस्थास सिविलियन लोकांच्या आग्रहावरून व जुन्या अप्रशस्थ चालीस अनुसरून दुसऱ्या जागेवर घातले, हे बरे केले नाही, असे आम्हांस वाटते.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६५

३००० (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २७४-२७८)

ज्ञानोदय पत्राचे मुख्य संपादक आणि नगर मिशनाचे रेवरंड हेन्री बालंटैनसाहेब प्रकृती नादुरुस्त झाल्यामुळे अमेरिकेस गेले. गेली ३० वर्षे ते नगरात होते. अनेकांना अज्ञानाच्या अंधकारातून त्यांनी आश्चर्यवान प्रकाशात नेले. त्यांचे अनेक लोकांवर उपकार आहेत. जागोजाग त्यांना निरोप देण्यासाठी समारंभ झाले. मुंबईच्या समारंभात रे. रामकृष्णपंत म्हणाले की : 'त्यांच्या जाण्यावरून आम्हांस फार दुःख होते आहे. जणू काही पित्याचाच वियोग होतो आहे. त्यांनी एतद्देशीय लोकांना शिकवून पालक बनविले. त्यांचा उपदेश फार सुरस असे. नीच, मलीन व गलीच यांचा त्यांनी कधीही कंटाळा केला नाही. गरिबांच्या घरांत जाऊन ते प्रीतीने बोध करीत असत. आम्हांस त्यांनी

सुधारले व मोठ्या योग्यतेस चढविले. मंडळीची वृद्धी संख्येत व आत्मिक गोष्टीतही केली. त्यांच्या मडमेनेही बायांस व मुलींस उपदेश केला. साहेबांनी गीतांची पुस्तके केली, ज्ञानोदय चालविला.' यावर साहेबांनी मराठीत व इंग्रजीत उत्तर दिले. त्यांचे भाषण फार समर्पक व प्रेमयुक्त होते. गेल्या ३० वर्षांत नगर मिशनात जे फेरफार झाले, त्यांचे त्यांनी वर्णन केले. शेवटी रे. विल्सन यांनी आशीर्वाद दिल्या. प्रभूच्या द्राक्षमळ्यात जे मेहनत करतात, त्यांच्या समागमे ईश्वर नेहमी राहातो.

३००० अ (इंम : २७३-२७४)

३००१ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २७८-२७९)

अबजर्वरकर्ता लिहितो की : गंगा कोम तुकाराम पाटणकर या विधवेने पुण्यात विहिरीत उडी टाकून आत्महत्या केली. तिचा नवरा एका वर्षापूर्वी वारला. पुनर्विवाहाचा प्रतिबंध केवळ ब्राह्मण जातीतच नाही, तर तत्समान सोनार, परभू, पचकळशे, वगैरेंतही आहे. लोकांनी हौसेने या चालीच्या खोड्यात आपले पाय अडकविले आहेत. परभूलोकही ब्राह्मणांचे अनुकरण करण्याचा हव्यास धरतात. वेदशास्त्रज्ञतेचा बाणा बाळगणारे ब्राह्मण या चालीचा फेरविचार करण्यास तयार नाहीत. ही चाल धर्मशास्त्रातील सिद्धांतास अनुसरून नाही, हे आमच्यातील सुधारकांनी प्रमाणे देऊन सिद्ध केले, तरी काही हालचाल नाही. सनातनीपणाने आमच्या परमप्रिय देशाच्या दुर्भाग्याची पराकाष्ठेची स्थिती आली. धर्माची गादी चालविणारे शंकराचार्य तर याचा विचार करण्यासही सदैव पराङ्मुख आहेत. आमच्या शास्त्रीमंडळीचा विचार बदलणे अशक्य आहे. आमचा भरवसा नवीन विद्वानांवर काय तो आहे. त्यांनी सद्विचाराने, धैर्याने, रास्त रीतीने नवीन पायंडा पाडावा. निःसत्त्व शास्त्रीमंडळींच्या नादी लागू नये. पुनर्विवाहाची रीत सुरू होण्यास १० च काय, अधिक वर्षे लागली, तरी झटून कार्य करीत राहावे

३००१ अ (इंम : २७८)

३००२ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २७९-२८१)

गीतेत म्हटले आहे की : श्रीकृष्णात सर्व विश्व आहे व तो सर्व विश्वात आहे. देव सगळ्यांचा आत्मा आहे. या मतामुळे वळवळणारे किडे व दुष्टांची पापे यांतही तोच आहे, असे ठरते. खरे म्हणजे वस्तूवरून ज्ञात्याने ईश्वरास ओळखावे. गीतेत जो काल्पनिक ज्ञानरूप तंतूचा पट विणलेला आहे, तो संशयास्पद आहे. जग ज्ञानाने देवाला ओळखीत नाही. ख्रिस्ती शास्त्रात ईश्वराचे अस्तित्व व आपली कर्तव्यकर्मे सर्वांना समजावीत, म्हणून ईश्वराच्या आज्ञा दिलेल्या आहेत. गीतेचा दुसरा उपदेश असा आहे की, निवृत्तिमार्ग सर्वश्रेष्ठ आहे. ग्रीक व रोमन लोकांचे मत असेच होते. पण येशू ख्रिस्त सांगतो की, काय खावे व काय प्यावे आणि ल्यावे, याची चिंता नको. गीता सुखःदुख, लाभहानी, जयपराजय सारखेच मानते. हेतू व वासना न ठेवता कार्य केले पाहिजे, असे गीतेचे मत आहे. भारताच्या कर्त्याने गीतेत धर्म सांगितला. तो प्रत्यक्ष ईश्वराचा आहे, असे म्हणण्यास आधार नाही. ज्ञानाची परीक्षा त्याच्या फळावरून झाली पाहिजे. गीतेने विद्या व सुधारणूक, धर्म आणि राज्य, यांची काही वृद्धी झाली काय? देवळातील कलावंतिणींचा अनाचार, अनेक बायका करण्याची चाल, कन्यावध, खोंडांचा मनुष्यवध, या चाली बंद करण्याची तिने स्फूर्ती मिळते काय? स्त्रियांवरील अन्याय कमी होतो काय? गीतेतला योगी समाधिस्थ होऊन स्वतःचाच विचार करीत

बसतो. तो जगाचा विचार कशाला करील? वेदांतज्ञानी परोपकाराच्या कामात पुढाकार घेत नाहीत.

३००३ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८१—२८४)

सेल्यनला असे दिसले की : एक श्रीमंत दिसणारा त्रासिक चर्येचा माणूस घड्याळजीकडे आला. दररोज चकरा मारूनही ते घड्याळ दुरुस्त झाले नाही, म्हणून तो चिडला होता. घड्याळजी फार काकुळतीस येऊन म्हणाला की : ‘रात्री १२ पर्यंत काम करूनही ते झाले नाही आणि आज तर शाबाथवार आहे. आज काम करता येणार नाही.’ गिरहाईकास वाटले की, हे शुष्क निमित्त आहे. हा घड्याळवाला काही साधू नव्हे की, त्याने कडक शाबाथ पाळावा. इतक्या कुशल कारागिराने धर्माचा बाळ करून आपले उत्पन्न बुडवावे, हेही अयोग्य आहे. शिवाय शाबाथ माणसासाठी आहे. माणूस शाबाथाकरिता नाही. यावर घड्याळजी उत्तर देतो की, माणूस निर्माण झाला देवाच्या आज्ञा पाळण्यासाठी; म्हणूनच आपण कोणतेही सांसारिक काम या दिवशी करू नये. तेव्हा श्रीमंत माणसाने रागावून ते काम त्याजकडून काढून घेतले. आपली लेकरे व पत्नी यांच्या मुखामधील घास हा काढून घेतो, याची जाणीव होऊनही घड्याळजीचा निश्चय कायम होता. याच्या उलट कित्येक जण रविवारी प्रार्थना केली की, आपले कर्तव्य संपले, असे मानून सांसारिक गोष्टीत मग्न होतात. ईश्वराचा पवित्र व सन्मान्य दिवस न पाळणे, ही फितुरी आहे. ते लोक परमेश्वराच्या रागाचे धनी होतात. शाबाथवारी भजन करावे, आत्मिक गोष्टींचा विचार करावा, म्हणूनच घड्याळजी हा आदर्श भक्त ठरतो.

३००४ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८४—२८६)

‘पुणेकर हिंदु नाटक’ या प्रख्यात नाटकाविषयी ‘एक शुभचिंतक’ लिहितो की : या ‘देशसुधारक’ नाटकाने नगरात बराच काळ मुक्काम केला. द्रव्याचा लोभ इतका वाईट आहे की, माणसे हजारो मैल जाऊन हवे ते कृत्य करीत असतात. पुणेकर नाटक पाहून नगरकरांच्याही तोंडास पाणी सुटले व त्यांनी राहुरी भागाकडे मोर्चा वळविला. या नाटकास मुनसफ—मामलेदारांचा मोठा आश्रय मिळतो. ज्ञान व नीति यांची सुधारणा करण्याऐवजी नाटके पाहण्यात वेळ व पैसा खर्चितात. कृष्णाची क्रीडा त्याच्या देवपणास शोभते, त्याप्रमाणे या लालभडक चक्रीदार पागोट्यांना व पगड्यांना ती क्रीडा पाहणे शोभा देते. पण देशाचे वास्तविक कल्याण कशात आहे? तर शाळा, धर्मशाळा, रस्ते व, पूल बांधणे, ग्रंथ लिहिणे, यातच देशामचे खरे कल्याण आहे. कित्येक साहेबलोक त्यासाठी मनापासून श्रम करितात. आमच्या नेटिवांतील बड्या लोकांनी यांपैकी काहीतरी काम करावे, अशी अपेक्षा आहे. नाटकांमुळे देशात अनाचार वाढतो, मुले चावट होतात. या अंदाधुंदीचा तळतळाट नाटकवाल्यांवर जातो. आपल्याजवळचा पैका देशास उर्जित दशा येण्याकरिता खर्च करावा. आमचे सुधारक तरुण काही निबंध (लिहून वाचितात, त्यांना बड्या लोकांचे नाटकवेड पाहून कसे वाटत असेल बरे? या बड्यांनी लेखणीस तसदी देऊन सुधारणेचे कार्य करावे.

३००५ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८६—२८७)

नगर तालुक्यातील वडगाव या गावी नाशकाकडील एक फकिरीण मशिदीत येऊन राहिली. तिच्याबरोबर तिचा गुरू आणि एक कुत्रा हे होते. काही वेळाने ती देवळात गेली व तेथील लावण्या थांबवून तिने हिंदीत विठोबाची गाणी गाऊन दाखविली. मशिदीतीलच जोंधळे उचलून तिने

लोकांना प्रसाद दिल्या. हवेतून अबीर काढण्याचाही 'चमत्कार' केला. पाटलास ५ मुठी दाणे देऊन स्वतःच्या धान्यात टाकण्यास सांगितले. असे केले की, म्हणे धान्य कधीच संपणार नाही. लोकांनी तिला भाकरी दिली, पाणी दिले, हुक्काही दिला. तिची कीर्ती ऐकून दुसऱ्या दिवशी सकाळी शेकडो लोक तेथे आले. एका गरीब ब्राह्मणाला ५ मुठी धान्य देऊन श्रीमंत होण्याचा आशीर्वाद तिने दिला. एका भिल्लापासून मासे व मेंढरू ही तिने मागून घेतली. गावकरी तिच्या सोंगाला इतके भाळले की, तिला वेशीपर्यंत पोहोचविण्यासाठी गेले. हिंदू लोक फार भाबडे व अज्ञानी आहेत. सोंगे करून फसविणाऱ्या लोकांना ते हर्षाने देणग्या देतात. प्रभू येशूने असे ढोंग कधीही केले नाही. त्या थोर प्रभूस नाकारून हे लोक फकीर-गोसाव्यांवर विश्वास ठेवतात, हे केवढे मूर्खपण आहे बरे! अविचारी नेटिवांनी आता तरी शहाणे व्हावे. आपली फसवणूक टाळावी. (ज्ञानोदयकर्ता)

३००६ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

अमेरिकेचा प्रेसिडेंट ज्यानसन याने दक्षिणेकडील कैद्यांना संपूर्ण माफी जाहीर केली. तरीही दक्षिणेचे कृतघ्न लोक पुन्हा बंड करण्याच्या विचारात आहेत. पश्चिमेकडे रेड इंडियन व उत्तरवाले यांचे युद्ध चालू आहे.

३००७ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

इंग्लंडमध्ये गुरांवर रोग पडला असून अनेक गुरे मेली. राणीचे सुपुत्र प्रिन्स आरथर साक्सकोबर्गचे वारस ठरले. अतलांतिक महासागरात तार टाकण्याचे काम तूर्त बंद आहे. फ्रेंच बादशहा वृत्तपत्रांना जास्त स्वातंत्र्य देणार आहे. लार्ड लायन्स यांना स्तांबूल येथे राजवकील नेमले. भूमध्य सागराच्या किनारी प्रदेशात महामारीचा रोग फार चालू आहे.

३००८ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

नानाचा सक्रतार अजीमुल्ला यास पकडण्यासाठी मेजर मोब्रेटासमन सैनिक घेऊन गेला. भूतानने इंग्रजांशी तहाचे बोलणे सुरू केले. (इंदुप्रकाशवरून)

३००९ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

कांपावर पोहण्याकरिता सार्वजनिक तलाव तयार करून त्यामध्ये विहाडचे पाणी सोडण्याचे कमिशनरांनी ठरविले आहे. (इंदुप्रकाशवरून)

३०१० (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

अहमद अब्दुल्ला नावाच्या गृहस्थास जुवा खेळल्यावरून माझगाव पोलिसांनी ५० रुपये दंड केला. (इंदुप्रकाशवरून)

३०११ (२४ : १८, १५ सप्टेंबर ६५, २८८)

रा. बा. जनार्दन वासुदेव यांची हायकोर्ट जज म्हणून नेमणूक झाली.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

३०१२ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९०—२९२)

कलकत्ता मिशनचे कारभारी बाबू विष्णुचंद्र चातरजिया यांचा अहवाल असे दर्शवितो की, त्यांचे ३ फंड आहेत. गरिबांचे साह्य करणे, चालू खर्च आणि पालकांचा पगार, असे ३ निधी आहेत. यांपैकी निम्मा पैसा विलायतेहून येतो. ही बाहेरची मदत घेऊ नये, असे मंडळीनेच ठरविले आहे. शुभवर्तमानाचा जय होऊन ख्रिस्ती धर्माचा प्रसार व्हावा, याकरिता मंडळीचे सदस्य आणखी त्याग करणार आहेत. फारेन मिशनच्या मदतीनेच कलकत्ता मिशन स्थिरावू शकले. याची कृतज्ञ जाणीव ठेवूनच हे पाऊल उचलले आहे. एतद्देशीय पालकांची संख्या वाढून त्यांचा पांग फिटला. रा. चतरजिया मोठ्या विश्वासाने, मेहनतीने काम करतात. ख्रिस्ती धर्मपरायणविद्येच्या योगानेच हिंदुस्थान देश सुधारेल, अशी त्यांना आशा वाटते. हिंदुस्थान देशात १ लाख ख्रिस्ती लोक असून ४ मंडळ्या आहेत. मद्रासचे फ्री चर्च, मुंबई-कलकत्ता-लंदन मिशन, अशा चार मंडळ्यांपैकी कलकत्ता मिशनाचे कार्य फार विशेष आहे. शिक्षित मंडळी स्वतः नुकसान सोसून हे मंडळ चालविण्यास तयार आहेत. आपण आपले कार्य निष्ठने केल्यामुळे आपण शांततेत मरणार, याची चातरजियास खात्री आहे. मात्र आपण मेल्यावरती बायकोमुलांना दारोदार भीक मागत फिरावे लागेल, असे त्यांस वाटते.

३०१२ अ (इंम : २८९—२९०)

३०१३ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९२—२९३)

वृत्तवैभवातील एका निबंधात म्हटले आहे की : नामस्मरणासारखा सोपा मार्ग प्रत्येकाच्या आवाक्यातला असल्यामुळे हिंदू धर्म मोक्षमार्गास अत्यंत सुलभ ठरतो. गवतावर अग्नी पडल्यावर ते जसे जळेल, तसे पाप जळते. नामस्मरणाच्या पुष्टीकरणार्थ व्यासापासून तहत एखाद्या ऋषीपर्यंत अनेकांची वचने काढून दाखविता येतात. आपापला धर्म पाळावा, या नात्याने नामाचे महत्त्व सिद्ध करता येते. नुसता गायत्रीचा मंत्र म्हटला, तरी पुण्य लागते. शिवलिंगाचे नुसते दर्शन घेतल्यामुळे जर पाप भस्म होत असेल, तर नामस्मरणाची तरी काय गरज आहे? यावरती मनात विचार येतो की, एखाद्या अपराधाने तुरुंगात राहून नामदार विक्तोऱ्याचे नाव सतत घेतले तर, अपराधाची क्षमा होऊ शकेल का? कर्जदाराने जड्याचे नाव घेतल्यामुळे कर्ज आपोआप फिटेल का? पापी मनुष्यास पापात बुचकळ्या मारण्यास देवाचे नाव हे उत्तम साधन आहे. तात्पर्य, ज्यास कर्मकांडाचा कंटाळा आहे, अशा व्यक्तीने हा 'सोपा' उपाय शोधलेला दिसतो. स्वतः निबंधकर्ता तरी नामस्मरण करतो काय? जर करीत असेल, तर त्याच्या पावलांना आम्हीही वंदन करू, पण नक्की कोणत्या देवाचे नाव घ्यावे, याबद्दल काही सल्ला मिळेल काय? शैव, गाणपत्य, वैष्णव, शाक्त, यांपैकी प्रत्येकाचे दैवत वेगळे आहे. शिवाय भुलेश्वर, सिद्धेश्वर, यांसारखे अनेक देव आहेतच. सारांश, नामस्मरणाने देवाचा अपमान व त्याची थट्टा ही मात्र होत असतात. नामस्मरण ही नुसती बडबड आहे. हे नाव घेणे अगदी व्यर्थ आहे.

३०१४ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९४—२९५)

हिंदूच्या सहाही शास्त्रात एकच मोठे न्यून आहे. परमेश्वर ज्या नियमांनी जग चालवितो, ते नियम गीतेत कां लिहिलेले नाहीत? ईश्वराची आज्ञा जे पाळीत नाहीत, त्यांना शिक्षा होते. इस्रायली

लोकांनी शाबाथ मोडला, तर देवाने त्यांजवर राग घातला. अशा अपराध्यांना शिक्षा देऊनही अपराधाचे पारिपत्य करावे, याचा काही मार्ग गीतेत आहे काय? पापाने अशक्त झालेला जो त्यास सुधारसरूप ज्ञान व बोधामृत गीतेमध्ये मिळत नाही. गीतेतील मुक्ती फक्त या जन्ममरणापासून वाचवते. ईश्वरात विलीन होणे, हा नाशच आहे. या जन्मातच आत्म्यास पावित्र्य व न्यायीपणाचा पुनर्जन्म मिळण्याची सोय गीतेत नाही. माणसाचा स्वभाव कसा बदलेल, याचे मार्गदर्शन गीतेत नाही. देवाचा न्याय व दया यांचे ऐक्य करणे व देव-माणसाचे सख्य करणे, एतदर्थ ख्रिस्ती धर्मतत्त्व जगात प्रगट झाले. प्रभू येशूने याकरिता स्वजीवाची आहुती दिली. ईश्वराच्या आज्ञा पाळण्याचा कृतज्ञतापूर्वक निर्धार त्याने केला होता. हा उपदेश हिंदू लोकांनी नीट ग्रहण करावा. हिंदूंचे अवतार, त्यांचे तप, त्यांचा याग, यांचा खरा उलगडा येशूच्या जीवनातून मिळतो. हा खरा धर्म आहे. तो सुदैवाने दाराशी आलेले आहे. मार्ग, सत्य व जीवन तोच आहे. सत्य हिंदूंच्याकडे न बोलावता आलेले आहे. अज्ञात देवाची अक्षरे येशू ख्रिस्तालाच खऱ्या अर्थाने समजली.

३०१५ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९५-२९६)

पश्चिम हिंदुस्थानात सर्वच ठिकाणी गणपतीचा उत्सव होत असतो. मौल्यवान् मूर्तीची आरास करतात. देवीवाद्ये व बेनबाजे लावून व आळशी लोकांना लाडवांची भोजने करून हा सण साजरा करतात. रात्री आरती म्हणतात. झांज व ढोल कुटून पराकाष्ठेचा गोंगाट करतात. शेजारच्या व्यासंगी विद्यार्थ्यांचा अभ्यास होत नाही. जवळच्याच दुखणाइतास त्रास झाल्यामुळे त्याने करकश वाद्ये बंद करण्याचा निरोप दिल्या, तेव्हा निरोप घेऊन जाणारासच उत्साही मंडळींनी बेदम मारहाण केली. वर त्याच्यावर फिर्याद केली. चोरांच्या उलट्या बोंबा यालाच म्हटले जाते. न्या. मू. डोसाभाई फ्रामजींनी देवभक्तीचा भंग केला, हा फिर्यादीचा दावा फेटाळून लावला आणि या उपद्रवाची लोकांशी संबंधच ठेवू नये, असे आरोपितांस बजाविले. हा निकाल योग्य आहे. परंतु सार्वजनिक ठिकाणी मोठ्याने वाद्ये वाजवून गोंगाट करण्यावर सरकारने काही निर्बंध घालावयास पाहिजे. असल्या उपद्रवापासून प्रजेचा बचाव करणे, हे सरकारचे कर्तव्य नाही काय?

३०१६ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९६-२९८)

ज्या कुटुंबाचे प्रमुख ईश्वरास ओळखतात, ते धन्य होय. तारणारावर प्रीत करतात, ते शांतीत जगतात. लेखक सेलदनसह घड्याळजीच्या घरी गेला तेव्हा जेन्नीने, त्याच्या मुलीने दार उघडले. आतमध्ये तीन मित्रांसह आणि कुटुंबासह घड्याळजी पवित्र शास्त्राचे एकाग्रतेने वाचन करीत होता. तो नेहमीच मित्रांबरोबर आत्मिक गोष्टींविषयी संभाषण करतो. मागितले म्हणजे मिळते, शोधले की सापडते. आपल्या भाकरीतला वाटा मित्रांना देण्यास सदैव तयार असावे. गैरसोयीच्या वेळी जरी मित्र आला, तरी त्याची गरज पुरवावी. ईश्वर शक्तिमान आहे. तो आपणांस कमी पडू देणार नाही. घड्याळजी हा ममताळू व उपकारकर्ता होता. येशू ख्रिस्त हा जगातील मित्रापेक्षा श्रेष्ठ मित्र आहे. कारण त्याने स्वतः खांबी खिळून जगाकरिता मरणसुद्धा सोसले. जगिक संपत्तीपेक्षा त्याच्या प्रीतीची संपत्ती मोठी आहे. त्याला जर सत्यतेने शोधले, तर आम्हांस कल्याणकारक ठरेल, असे सर्व देण्यास तो नकार देणार नाही. आमची प्रार्थना तो नेहमी ऐकतो. या गृहस्थाची मुले रोज झोपण्यापूर्वी प्रार्थना करतात. कारण झोपेच्या गुंगीत प्रार्थना नीट होत नसते. तारणावर प्रीत करणारे आईबाप असणे, हे फार कल्याणकारक आहे. त्याची मुलेही प्रभूचा शोध घेऊन त्याचा आशीर्वाद मागत असतात. परमेश्वर हा मेंढपाळ आहे. तो दयेचा व ममतेचा मुगुट आम्हांवर घालतो.

३०१७ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, २९८—३००)

ध्यानसंग्रह—

(ध्यान १२) तारणाच्या मार्गात सुरुवातीपासून अडचणी असतात. सजीव विश्वासाने जर देवाशी जोडले जाल, तरच तुम्ही टिकाल. ईश्वराच्या चमत्कारिक कृपेचा शोध लागला, तर शिष्य आनंद पावतो. भक्त देवाच्या आज्ञा पाळू लागला, तर आत्मिक शत्रू अडचण करतात. विश्वासू आत्मा अशा शत्रूशी लढा देऊन यशस्वी होतो. आकाश म्हणजे उंच स्थानाकडे नेण्याचे अगत्य होय. टिकणे हेच तारण आणि तारण हेच टिकणे होय. आपण टिकलो, तर सैतानही आपणांला पापाचा मोह घालू शकणार नाही.

(ध्यान १३) बापाने पुत्राकडून गौरव पावावे. ईश्वराने सांगितलेली कामे तुम्ही येशूच्या नावाने करा. तो बापाच्या सिंहासनावर बसावयास गेला. आंधळ्यांना व पांगळ्यांना तो सापडावा, यासाठी त्यांनीही खऱ्या आत्म्याने व विश्वासाने ईश्वरास भजावे. अशुद्ध आत्मा जर हर्ष करील, तर सैतानालाही आनंदच वाटेल. प्रत्येक द्राक्षवेलीस फांद्याही असतात. रोगी बादशहाच्या हलक्या चाकराने येशूला अपमानाच्या मरणासाठी दुष्टांच्या हाती दिले, तरी त्याचे खिळ्याने टोचलेले हात इतके सामर्थ्य पावतील की, मूर्तिपूजक बादशहाच आपली गादी सोडून येशूच्या पादासनाजवळ येईल. त्याच्या सेवकाच्या विनंतीप्रमाणे तो करील.

३०१८ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३००—३०१)

वृत्तवैभव पत्राच्या ४० व्या अंकात इस्रायलींची माहिती दिली आहे. तीत अनेक चुका आहेत. इस्रायलींना ‘आर्मीनियन’ म्हटले आहे, ते चूक आहे. निबंधलेखकाने जूडिया देशाचे नावही त्यात गोवलेले आहे. ‘सगळ्या मनुष्यांच्या पापामुळे जलप्रलय झाला.’ हे विधानसुद्धा चूक आहे. वेदातही जलप्रलयाची वर्णने आहेत. मुसा ऊर्फ मोशा याने ‘करामती’ केल्या, असे औपरोधिक विधान या लेखामध्ये आहे. मोशाने देवाच्या कृपेने अनेक चमत्कार केले. ती काही हलका प्रेषित नव्हता. ‘मुसाने इस्रायलींना कनानात ठेऊन सोडले’ हे वाक्यही सदोष आहे. यहोशवा या सरदाराने कनान जिंकला व इस्रायलींना वाटून दिल्या. शिवाय हीदन म्हणजे खोटा धर्म नव्हे, तर त्याचा अर्थ ‘खेडवळ मूर्तिपूजक’ असा होतो. हा लेखक पौलास ‘साल राजा’ म्हणतो. ते ‘शौल’ असे हवे. सिलेमानंतर इस्रायलींमध्ये मूर्तिपूजा वाढली व अनाचार वाढले, म्हणून बाबिलन या राजाने तो देश जिंकून ख्रिस्ती धर्मस्थापना केली, हे या लेखकास ठाऊक नाही. त्याने वापरलेले शब्द इसलामी बखरीतून घेतलेले दिसतात.

३०१९ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०१—३०३)

‘लोकांविषयी प्रीती बाळगणारा मित्र’ लिहितो की : देवी जरी काढल्या, तरी काही मुलांना पुन्हा देवी येतात. म्हणून लोक नाराज दिसतात. पण नवीन येणाऱ्या देवी किरकोळ असतात. त्यामुळे कसलीही कुरूपता येत नाही. दुसरे असे की : देवी काढल्यावर लोक सोवळे पाळून व्रतस्थ राहातात. वाजतगाजत देवी दर्शनास वगैरे जातात. ही चाल आता कमी होते आहे. पण लोकांनी हे ध्यानात घ्यावे की, देवी हा काही रोग नाही. देवी आपोआप बऱ्या होतात व मूल जन्मभर सुरक्षित राहाते. काही वेळा एका मुलाची लस दुसऱ्या मुलांना टोचली जाते. त्यासाठी दुसऱ्या गावासही जावे लागते. लोकांना भीती वाटते की, मुलास वारे लागून ताप वगैरे येईल. म्हणून कुणाला तरी त्या मुलाबरोबर जावे लागते. म्हणून सरकारने गावोगावी व्याक्सिनेटर नेमले आहेत.

त्यांच्याबरोबर एक शिपाईही असतो. त्यांना सरकार पगार देते. हा खर्च भरून काढण्यासाठी थोडीफार फी घेण्याची प्रथा ठेवावी. जर मुलास दुसऱ्या गावी न्यावे लागले, तर सर्वांना काही भत्ताही द्यावा. मुफत कामाची मातबरी कोणासही वाटत नाही. म्हणून शाळेसारखी फी घेणे योग्य आहे.

३०२० (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

गुजाबाई नावाच्या गतभर्तृका स्त्रीने होळकरसरकारजवळ पुनर्विवाहाची परवानगी मागितली. परंतु जुन्या मताच्या शास्त्रीमंडळींना भिऊन महाराजांनी परवानगी नाकारली. यावरून ती स्त्री हिरमुशी झाली. आता ती प्रसिद्धपणे व्यभिचाराचा धंदा करते. होळकरसरकार सुधारणुकीच्या कामात साहाय्य करण्यास तयार नाहीत, असे यावरून दिसते. (इंदुप्रकाशवरून)

३०२१ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

अलाबास्तर ही संगमरवरी दगडासारखी चुनखडीची एक जात आहे. काही देशांत चुनखडीच्या भेगांतून पाणी झिरपते. त्यास चुन्याचे कणही चिकटतात. त्यांना सघनता आल्यावर त्यांचा आकार खांबासारखा होतो.

३०२२ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

प्रेसिर्देत लिंकनच्या चार मारेकऱ्यांना फाशीची शिक्षा झाली. तिघांना काळे पाणी झाले. या आरोपींत एक स्त्री आहे.

३०२३ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

अमेरिकेत यंदा ३० लाख गळे कापूस होईल. तरीही भाव उतरण्याची शक्यता नाही.

३०२४ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

ना. गवरनर नागपूरमार्गे गवर्नर जनरलच्या भेटीस जाणार.

३०२५ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

पुण्याच्या कलेक्टरचा खजिना मुंबईतील ब्यांकेच्या स्वाधीन केला जाईल

३०२६ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

वाण्याचा आणखी एक महाराज जदुनाथाप्रमाणे गैरप्रकार करतो.

३०२७ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

दिल्लीच्या माजी बादशहाच्या घराण्यास दरमहा ७७८७ रुपयांची नेमणूक विलायत सरकारने दिली.

३०२८ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)

देशात सर्वत्र कालवे खोदण्याचे सरकारने ठरविले आहे.

३०२९ (२४ : १९, १ आक्टोबर ६५, ३०३-३०४)
द्वारकेकडे वाघर लोकांचा दंगा चालू आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६५

३०३० (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३०९-३१४)

सेलिम एफेंदी ऊर्फ रे. एद्वर्ड विल्यम्स हा तुर्की गृहस्थ एशिया मायनरकडील होता. तो पलटणीत चाकरी करीत होता. १८२६ त त्याने ज्याननरी लोकांचे बंड मोडले. पूर्वी तो प्रामाणिकपणाने स्वधर्म पाळून रमजानचा उपास करी. कसलाही जुलूम न करता महसुलाची वसुली ही करावयाचा. धार्मिक आचरण करूनही त्यास समाधान नव्हते. एकदा त्याने येशू ख्रिस्ताचे शुभवर्तमान वाचले. प्रथम त्यावर त्याचा विश्वास बसेना. काही काळ तो संतप्त होऊन पुस्तक भिंतीवर फेकी. सतत विचार केल्यावर त्याचा विश्वास वाढला. तो एकांतात प्रार्थनाही करीत असे. त्याच्या मनःपालटामुळे उपासतापास हे त्याला ढोंगाप्रमाणे वाटू लागले. सरकारने त्यास मोठ्या जागेवर नेमून औदार्य दाखविले. परंतु त्याने कुटुंबासह पळून जाऊन स्मर्ता बोटीवर आश्रय घेतला. मालटा येथे जाऊन पत्नीसह व मुलांसह ख्रिस्ती धर्माची दीक्षा घेतली. सेलीम यास प्राप्ती कमी असूनही तो गरिबांना दानधर्म करी. रस्त्याने शुभवर्तमान सांगे. त्याचे ख्रिस्ती नाव एद्वर्ड विल्यम्स असे होते. त्याचा प्रेमळ उपदेश ऐकण्यास शेकडो लोक जमत. मिशनाने त्याला उपदेशक नेमले. ख्रिस्ती धर्माविषयी तो फार विनयपूर्वक बोले. त्याच मिशनात रे. शाफलरसाहेबही व्याख्याने देत असत. गतवर्षी तुर्की सरकारने ख्रिस्ती लोकांचा पाठलाग केला. त्यात त्याचाही बळी पडला. त्यास मारहाण करून अंधारकोठडीत डांबण्यात आले. येशूवर विश्वास ठेवून शांतपणे तो मरण्याच्या आधीन झाला.

३०३० अ (इंम : ३०५-३०९)

३०३१ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१४-३१९)

थोमा नामक घड्याळजी आपला वृत्तांत सांगताना म्हणाला की : एका मोठ्या शिल्पशाळेत तो कामास होता. धर्माची तत्त्वे कोणती, हे त्यास कोणीच शिकविले नव्हते. बेबंद व अधर्मी लोकांत तो वावरे. पवित्र शास्त्र त्याला ठाऊकही नव्हते. पेन व वालतेर यांची बाष्कळ, दुर्भाषक व अशुद्ध पुस्तके तो वाचीत असे. दाखूचेही व्यसन त्यास होते. त्याचे लग्न एका धार्मिक स्त्रीशी झाले. नवऱ्याला सुमार्गावर आणण्यासाठी तिने सतत प्रयत्न केला. राग आणि द्वेष यांनी घरास नरकाचे स्वरूप आले. पण देवाची दया व प्रीति माणसाच्या पापापेक्षा मोठी असतात. बायकोच्या आग्रहावरून तो उपदेशाचे चार शब्द ऐकू लागला. त्याचे मित्रही नेहमी त्याच्याकरिता प्रार्थना करीत. पण तेवढ्यात त्यास काही आजार झाला व तो देवभक्तीस काही काळ दुरावला. सदाचाराचा उपदेशही त्याला आवडेना. याच सुमारास त्याचा एक सोबती पापातच मृत्यू पावला. मग घड्याळजी भयभीत होऊन ईश्वराकडे वळला. पापाच्या क्षमेकरिता येशू ख्रिस्ताला शरण जावे, असे त्याला मनापासून वाटू लागले. एकदा तो पोथी ऐकण्यास गेला, तेव्हा मनुष्याच्या पापाची गंभीर अशी जाणीव त्याला झाली. त्याला फार हळहळ वाटली. प्रभूचा शोध घेणे त्यास जरूरीचे

वाटले. त्याचे अंतःकरण पवित्र आत्म्याने भरून गेले. त्याच्या लबाड सोबत्यांनी त्याजवर संकटे आणली, तरी त्याच्या मनाचा निश्चय कायम राहिला. ख्रिस्ताच्या संगतीचा वतनदार होण्याकरिता तो उत्सुक झाला.

३०३२ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

मद्रासच्या रंगनाथशास्त्री या ब्राह्मण गृहस्थांनी वृत्तपत्रात जाहीर पत्र लिहून बालविवाहाच्या चालीचा निषेध केला आहे. धर्मग्रंथांचे अवलोकन केल्यावर त्यांची खात्री पटली की, ही चाल अयुक्तिक व अशास्त्रीय आहे. ते शंकराचार्यांशी चर्चा करून त्यांचे मत मागणार आहेत.

३०३३ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

कॅलिफोर्नियात काही जातीची झाडे २७६ फूट उंच वाढतात. त्यांचा घेर जमिनीवर १०६ फूट पसरतो.

३०३४ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

सोरा हा पदार्थ खाणीमध्ये कांड्यांच्या स्वरूपात सापडतो. खाणीतील पाणी व माती कढविल्यावर तळाशी सोऱ्याच्या कांड्या शिल्लक राहतात. ईस्त इंदिया कंपनी विलायत सरकारास दरसाल ६२५ खंडी सोरा पुरवीत असे. बाराच्या दारूने लढाईची कल्पनाच बदलली. चीन देशात ही कला लोकांना पूर्वीपासून माहीत होती. जर्मनीने १३७३ पासून बंदुकीच्या दारूत सोरा वापरून बार काढणे सुरू केले. इंग्रजी दारूमध्ये १०० त ७६ भार सोरा, १५ भार कोळसा व ९ भार गंधक असतो.

३०३५ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

मुंबई शहरात व किल्ल्यात धुराचे दिवे बसविण्याचे काम पूर्ण झाले.

३०३६ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

विसनजी पेस्तनजी या सावकाराचे निजामाकडून ५० लाखांचे येणे आहे. या बाबतीत हस्तक्षेप करण्यास सरकारने मात्र नकार दिल्या.

३०३७ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

शाळाखात्याचे माजी दिरेक्टर मि. हावर्ड यांनी शाळाखात्याचा १० वर्षांचा इतिहास पुस्तकरूपाने छापला.

३०३८ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

मि. जनार्दन वासुदेवजी यांना फार्बसच्या जागेवर हैकोर्टाचे जज नेमले. त्यांचा पगार ३७५० रुपये ठरला.

३०३९ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३१९-३२०)

आनंदी दीन नावाचा बंडखोर फकिराच्या वेषात हिंडत होता. त्याला कोर्टाने काळ्या पाण्याची शिक्षा दिली.

- ३०४० (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
त्रावणकोर विभागात मोठे वादळ होऊन घरे पडली. वृक्ष उपटले गेले.
- ३०४१ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
सर च्यार्लस वुड आजारी असून उपचारासाठी जर्मनीस जाणार आहेत.
- ३०४२ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
४ सप्टेंबरच्या दरबाराप्रमाणे गवर्नर पुण्यास आणखी दरबार भरविणार.
- ३०४३ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
वैसरायने दिलेल्या देणगीतून खर्च भागत नाही, म्हणून भूतानचा राजा इंग्रजांशी तह करण्यास नाखूष आहे.
- ३०४४ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
सिंध प्रांतामध्ये पटकीचा जबरदस्त उपद्रव चालू आहे.
- ३०४५ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
ग्रे. इ. पि. रेल्वेचा तापी नदीवरील पूल तयार झाला असून त्यावरून गाड्या सुरू झाल्या. २ वर्षांत नागपूरपर्यंत मार्ग तयार होईल.
- ३०४६ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
महागाईमुळे पुण्यात रुपयास ७॥ शेर या मापाने धान्य मिळते.
- ३०४७ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
बंगालकडील मुनसफांकरिता त्रेवरसाहेबांनी किमान १५० पासून ३०० रुपयांपर्यंत पगारवाढ सुचविली आहे.
- ३०४८ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
लिमा देशातील 'व्यापाऱ्यांचा राजा' डाव पेटरु कांडामा मरण पावला. त्याची दौलत १६ कोटी रुपये आहे.
- ३०४९ (२४ : २०, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
गुडगुडीतून विषारी धूर देऊन ४ चोरांनी एका जवाहिर्यास बेशुद्ध केले व ३५ हजारांचे जडजवाहीर पळविले.
- ३०५० (२४ : २१, १५ आक्टोबर ६५, ३२०)
ब्याक बेच्या कारखाऱ्यातील पाण्याची तोटी चोरल्याबद्दल एका हिंदूस १५ फटक्यांची शिक्षा झाली. याच गृहस्थाने दुसऱ्या जातीकडून पाणीसुद्धा घेतले नसते. पण पाण्याचे यंत्र चोरण्यास त्याला काहीच शंका वाटली नाही.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६५

३०५१ (२४ : २१, १ नोवेंबर १५, ३२२-३२४)

मिरजापूरच्या खैरख्वाईहिंद (हिंदुस्थानचा मित्र) पत्रावरून समजते की, अलाहाबादच्या मडमांनी स्त्रियांची सभा स्थापली असून गवरनरांची पत्नी द्रमंदमडम अध्यक्षीण आहे. ख्रिस्ती लोकांच्या स्त्रिया निरुद्योगी काळ घालवितात. काम करण्यात त्यांना हलकेपणा वाटतो. कुटुंबाची प्राप्ती रुपये १२, घरांत ५-७ माणसे खाणारी, असे असूनही एखादी बाई किंवा पोऱ्या स्वयंपाकास चाकर म्हणून ठेवतात. धोब्याकडे कपडे धुण्याकरिता पाठवितात व स्वतः टेक लावून गप्पात व टिंगलटवाळीत फार वेळ घालवितात. अशा स्त्रिया म्हणजे खाण्यास काळ व भूमीस भार आहेत. अशा मूर्ख चालणुकीची कोणास लाज वाटत नाही. आळसात दिवस घालविणारांना आत्मिक बुद्धी मिळत नसते. आमचे असे मत आहे की, प्राप्ती १४ रुपयांहून कमी असेल, तर स्त्रियांनी स्वावलंबी बनावे. कारण अन्नवस्त्राची फार महागाई आहे. स्वतः स्वैपाक करावा. कपडेही स्वतः शिवावेत. धुण्यासाठी परटावर अवलंबून राहू नये. याखेरीज फावल्या वेळामध्ये एखादा वर्ग मोफत चालवावा. मूर्तिपूजकांत शुभवर्तमानाचा प्रसार करावा. मिरजापूरचा एक मुनशी ३८ रुपये दरमहा मिळवितो. तरीही त्याचे कुटुंब स्वावलंबनाने आणि अभिमानाने जगते. म्हणून मिर्जापुर येथील महिला मंडळाच्या कार्यास चांगले फळ येण्याची आशा आहे. स्त्रियांनी रिकामटेकडेपण सोडावे. भांडण व शिव्या देण्याची सवय टाकावी. नवऱ्यास जास्त पगार असेल, तर मोफत धर्मकार्य करावे. इकडील स्त्रियांनीही असेच उद्योगी बनावे.

३०५१ अ (इंम : ३२१-३२२)

३०५२ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३२४-३२७)

स्तेफानसाला मारल्यावर पौलस मोठ्या आवेशाने ख्रिश्चन लोकांचा पाठलाग करू लागला. सान् हे द्रीम या यहुदी सभेकडून अधिकारपत्र मिळाले, म्हणून तो बंदिशाळांतून ख्रिस्ती लोकांची भरती करीत असे. बायकांनाही कैद करून जिवे मारी. या छळणुकीने ख्रिस्ती लोक दुसऱ्या देशात गेले, तर तेथेही पौलसाने त्यांचा छळ केला. एकदा तो दमास्कसला जाण्यास निघाला, तेव्हा आकाशातून विजेच्या लोळाप्रमाणे प्रकाशाचा चकचकाट झाला व येशूची वाणी ऐकू आली की, 'शौला, काट्यावर लाथ मारणे कठीण' तेव्हा प्रकाशाच्या झगमगाटाने तो आंधळा बनला. यहुदीने त्याला हातास धरून आपल्या घरी नेले. पौलसाची अवस्था दयनीय झाली. तीन दिवस अंधावस्थेत राहिल्यानंतर त्यास दिसू लागले व आत्मिक प्रकाशही कळला. अशा रीतीने एक नास्तिक व ठक माणूस ख्रिस्ताकडे वळला. त्याने बाप्तिस्मा घेतला. येशूचे शुभवर्तमान सांगत पश्चात्तापदग्ध अंतःकरणाने तो अरबस्तानापर्यंत हिंडला. आपण नीतिमान स्तेफानसाला नाहक मारले, म्हणून तो फार खजील झाला. त्याच्या मनःपालटाची खात्री करण्यासाठी बार्णबा याने त्यास प्रेषितासमोर नेऊन त्याची परीक्षा घेतली. आपले जन्मगाव तार्सस येथे जाऊन पौलसाने सगळ्या नातेवाईकांना येशू ख्रिस्तास स्वीकारण्याचा उपदेश केला. अंत्योख्याचे मिशनही त्यानेच वाढविले. वर्गणी करून अनेक गरिबांचे पोषण केले. योहान ऊर्फ मार्कस हा बार्णबाचा भाचाही त्याच्याबरोबर हिंडून शुभवर्तमान गाजवीत असे.

३०५३ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३२७—३२८)

घड्याळ करणाराचा वृत्तांत कळल्यावर सेलदेनला वाटले की, हा ठक, ढोंगी असावा. पण लेखक म्हणतो की, नीट कळल्यावाचून कोणास दोष लावू नये. दैहिक गोष्ट चिंतणे हे देवाशी वैर आहे. त्याची वर्तणूक निष्कपट आहे. ईश्वराच्या पवित्र आत्म्याकडून आपण बोध मागावा. ईश्वराचे ज्ञान ही केवळ जिज्ञासा तृप्त करण्याची गोष्ट नाही. अनंत महत्त्वाची आहे. कारण त्यातून आपणांस सर्वकाळचे सुख मिळणार आहे. जो पालक तारणाचे ज्ञान देईल, त्याजकडे जाण्याची बुद्धी ईश्वराने सर्वांना दिली पाहिजे. प्रभूच्या भक्ताशी वैर करू नये. प्रभू आपणांस प्रीतीची संपत्ती दाखवील. विश्वासू राहिलात, तर शांती व आनंद देईल. परमेश्वर सापडेल, तर त्यास शोधा. तो जवळ आहे, असे वाटले, तर त्यास हाका मारा. तो आपल्या जिवास जणू काही नांगर आहे.

३०५४ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३२८—३३०)

वृत्तवैभवातील लेखक मसीहाची म्हणजे येशूचीही माहिती देतो. पण ती इस्लामी बखरीवरून घेतल्यामुळे सदोष ठरते. तो म्हणतो की, 'येशू फकिरासारख्या वृत्तीने गाढवावर बसून फिरत असे.' पण इस्त्राएलात गाढव हे वाहन होते. राजेदेखील गाढवावर बसून फिरत. तेथे एका राजपुत्राचे नाव हामोर म्हणजे गाढव होते. म्हणून तो फकीर होता, असे सिद्ध होत नाही. येशू काही आळशी, निरुद्योगी, परान्नभोजी, चैनी किंवा व्यसनी नव्हता. पहिली ३० वर्षे तो मानवी आईबापांना सुतारकीच्या कामात मदत करीत होता. त्याने चमत्कार करून हजारोंना अन्न पुरविले. पण स्वतःसाठी काही चमत्कार केले नाहीत. मृत्यूनंतरच आपण जगाचे कल्याण करू, असे आश्वासन त्याने दिले. लाजारसास येशूने जिवंत केले, तेव्हा यहुदी याजक आश्चर्यचकित झाले. त्याकाळी यहुद्यांमध्ये मूर्तिपूजा नव्हती. तरीही धूप-दीपाचा व पूजासामग्रीचा त्याने निषेध केला व प्रार्थनेचे महत्त्व वाढविले, नेमशास्त्राचे विधी हे त्याचेच दर्शक होते. तो येऊन गेल्यानंतर ते पाळण्याचे काही कारण राहिले नाही. इस्त्रायलींनी येशूस तोतया समजून ठार मारले. त्याच्या मृत्यूने मानवाच्या पापाचे प्रायश्चित्त झाले. दयेची व क्षमेची वाट मोकळी झाली. येशूच्या मृत्यूस कारणीभूत झाल्यामुळे इस्त्राएलांना हाल व दुःख, आपदा व अपमान सोसावी लागली.

३०५५ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३१—३३४)

ता. ४ आक्टोबरला पुण्यामध्ये खास शामियान्यात ना. गवरनरसाहेबांनी बडा दरबार भरविला. अनेक संस्थानिक, लष्करी अंमलदार व व्यापारी लोक हजार होते. ना. गवर्नर म्हणाले की : ना. विक्टोरिया राणीच्या सदिच्छा मी आपणांस देतो. विशेषतः विद्येविषयी बोलावे, असे मला वाटते. केवळ लिहिता-वाचता येणे, म्हणजे विद्या नाही. विद्यासंपादनाची अनेक साधने आहेत. होळकर व शिंदे हे राजे अगदी कमी लोकांसह प्रवास करतात. आपणांपैकी कित्येकांना स्वभाषेचेच नीट ज्ञान नाही. इंग्रजी जाणणारे तर विरळच आहेत. ज्ञानसंपादनाशिवाय रयतेचे हित करता येत नसते. किती राजांना राजपुत्रांशी इंग्रजीतून बोलता येईल, हा खरा सवाल आहे. सुशिक्षितांना सरकारने जजांच्याही जागा दिल्या. अशा जाग्यांस पात्र होण्याचा प्रयत्न सरदारांनी करावा. शिक्षण घेऊन राज्यकारभार करण्याची लायकी मिळवावी. आमचे संस्थानिक कारभार्यांवर फार विसंबून राहातात. बलाढ्य इंग्रज सरकार संस्थानांचे संरक्षण करते. अज्ञानरूपी शत्रूपासून मात्र ज्याचे त्यानेच रक्षण केले पाहिजे. ज्ञानाच्या साधनांचा आपण उपयोग करू शकत नाही, हा आपला दोष आहे. आपल्या घराण्याचे व रयतेचे हित आपणच करावयाचे आहे. हे भाषण झाल्यावर श्रीमंत

प्रतिनिधींनी नामदारसाहेबांचा उपकार मानिला. गवरनरांच्या भाषणाचे नीट मनन करून आमच्या सरदारांनी रयतेचे कल्याण करावे. (इंदुप्रकाशवरुन)

३०५६ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

गास्पारिस नावाच्या ज्योतिषाने आणखी एक ग्रह शोधला. सूर्यमंडळामध्ये एकूण ८३ ग्रह आहेत.

३०५७ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

म्यागनेसियम धातूच्या तारेची वात लावून एक नवीन दिवा युरोपियनांनी शोधला आहे. त्याचा प्रकाश ग्यासलैटपेक्षा मोठा आहे.

३०५८ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

आयर्लंड, जर्मनी व नेदरलंड येथे पटकीचा उपद्रव सुरू झाला, म्हणून जनावरांच्या निर्यातीवर बंदी घालण्यात आली.

३०५९ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

प्रेसिडेंट ज्यानसन यांनी अमेरिकेचे सैन्य कमी केले. दक्षिणेचा सेनापती ली गुप्तपणे वर्जिन्यात निघून गेला. मि. देविसची चौकशी होणार. दक्षिणवाले अजूनही शिंदीलोकांना एकटे गाठून ठार मारतात.

३०६० (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

गुजराथेत खेड येथे एका चोराने लहान मुलाचे दागिने चोरून त्यास ठार मारले, म्हणून चोरास जन्मठेपेची शिक्षा झाली.

३०६१ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

रोगी बैलाचे मांस विकल्याबद्दल एका कसायास दोन महिने सक्तमजुरीची शिक्षा मिळाली.

३०६२ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

कुलाब्यास एका सोजिराच्या बराकीत एक म्हैस घुसली आणि तिने बागेचा नाश केला. सरकारने २० रुपये भरपाई दिली.

३०६३ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

कलकत्त्यात एका शिपायाने कैद्यास दुखापत करून त्याचा गुडघा मोडला, म्हणून त्यास एक महिन्याची शिक्षा झाली.

३०६४ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

कलकत्तापरिसरातले काही लुटारू वाटसरांस विषारी औषधाने बेशुद्ध करून लुटतात. दोन लुटारूंना १०—१० वर्षांची कैद झाली.

३०६५ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

चर्च आफ इंग्लंडतर्फे एक एतद्देशीय बिशप नेमला जाईल.

३०६६ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

फिरोजशहा हा बंडखोर बुखान्याच्या खानाकडे चाकरीस राहिला.

३०६७ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

जुलै महिन्यात ३ लाख ११ हजार रुपये प्राप्तिकर वसूल झाला.

३०६८ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३५-३३६)

धारच्या लढाईतील लूट नेटिव शिपायांना वाटण्यास सुरुवात झाली. लखनौचा पैसा इंग्रज शिपायांना वाटला.

३०६९ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

कमांडर इन चीफ मान्सफील्ड यांनी असा हुकूम केला की : ज्या लष्करी साहेबांना देशी भाषा येतात, त्यांनी इतर साहेबांना शिकवावे. त्याबद्दल प्रत्येकास तीस रुपये ज्यादा मिळतील.

३०७० (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

एडनला दुष्काळ पडल्यामुळे मुंबईहून धान्य रवाना झाले.

३०७१ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

बंगलोर हे मद्रास खात्याच्या फौजेचे मुख्य ठिकाण होणार.

३०७२ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

गाइकवाडाने सरकारी कामदारांकडून त्यांनी खाल्लेल्या लाचेचा तपशील मागितला. पण खरी माहिती कोणी देईल, असे वाटत नाही.

३०७३ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

कॅ. मिल्सना मारणाऱ्या फैजखान या बंडखोरास फाशी झाली.

३०७४ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

नेदरलँडची एक तार १८ तासांत मुंबईला पोहोचली.

३०७५ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

सरकार टपालखात्यात विशेष सुधारणा करणार आहे.

३०७६ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

मद्रासच्या शिखारखान्यात १ सिंह, १ आस्त्रेलियन एमेन आणि ४० आस्त्रेलियन कुत्री आहेत.

३०७७ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४-३३६)

गतवर्षी मद्रासेत ४९,३२५ एकरांत कापसाची लागवड झाली व त्याचा सारा ३९९२९ रु. आला. गोदावरी परगण्यातील बी मात्र जळून गेले.

३०७८ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

मोहोरांची थैली घेऊन जाणाऱ्या इसमाचा रेल्वेत खून झाला.

३०७९ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

सप्टेंबरपर्यंत ८ कोटी ६९ लाखांच्या सरकारी नोटा चलनात आल्या.

३०८० (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

शरणपूर येथे लॉर्ड बिशप यांनी ६६ ख्रिश्चनांचा स्थिरीकरण विधी केला.

३०८१ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

जुगारप्रतिबंध कायदा सुधारून रस्त्यावर जुवा खेळणारांस शिक्षा करणार.

३०८२ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

वाण्यांच्या एका गुरूने ११ वर्षांच्या मुलीवर जुलूम केल्यामुळे ती मरण पावली. गुरू पळून गेला.

३०८३ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

मुंबईतील किंमतवाढीची समितीतर्फे पहाणी होणार आहे.

३०८४ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

टॉकसाळीत एका मजुराचा हात यंत्रात सापडून त्याचा चुरा झाला.

३०८५ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

खोट्या नोटा केल्याबद्दल चार असामींना जन्मठेप झाली.

३०८६ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

पुणेकर नाटकाने धुळ्यासही काही गुण उधळले, अशी बातमी आहे.

३०८७ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

मुंबईचे कित्येक पारशी अमेरिकेत दुकाने सुरू करणार.

३०८८ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

मुंबईची काही ऑफिसे पुण्यास हलविणार आहेत.

३०८९ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

विलायत सरकारास ८ अर्बांचे कर्ज आहे, तर जमा ७० कोटी व खर्च ६७ कोटी आहे. कर्ज कमी होते आहे.

३०९० (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

मि. माणिकजी करसेटजी पारिसला भेट देऊन रुशिया आणि जर्मनी या देशांस भेट देणार आहेत.

३०९१ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

सेठ प्रेमचंद रायचंदांनी दसऱ्याला दिवाणी तुरुंगातील कैद्यांचे कर्ज फेडून त्यांना सोडविले.

३०९२ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

दसरा कोठे शुक्रवारी, तर कोठे शनिवारी झाला.

३०९३ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

पंजाबात मुसळधार पावसामुळे अनेक घरे पडली.

३०९४ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

एका मडमेने पुरुषवेष घेऊन अनेक वर्षे सैन्यातल्या दाक्तराचे काम केले. तिच्या मृत्यूनंतर तिचे रहस्य सर्वांना कळले.

३०९५ (२४ : २१, १ नोवेंबर ६५, ३३४—३३६)

नागपुरास सरकारने फीमेल नार्मल स्कूल सुरू केले. त्यात मुलींच्या शाळेसाठी शिक्षिका तयार होतील.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६५

३०९६ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३३९—३४५)

दरसालप्रमाणे अमेरिकन मिशनाच्या वार्षिक सभेस गावोगावचे साहेब व मडमा तसेच अनेक पालक आले होते. मुलामुलींच्या शाळेची परीक्षा झाली. ५८ मुली परीक्षेस बसल्या. मे. दिरेक्टर ग्रांत, कप्तान वर्दिगतन, माजिस्त्रेट दायली, कप्तान हाब्स, हेही उपस्थित राहिले. मुलींनी चांगला अभ्यास केला, याबद्दल त्यांनी संतोष व्यक्त केला. ८१ मुलांचीही परीक्षा झाली, तेव्हा सर्वांनी पंतोजींची तारीफ केली. वडील मंडळीच्या सभेत पौलसाचे पहिले पत्र वाचण्यात आले. काही नवीन ठराव मंजूर करण्यात आले. सामुदायिक प्रार्थनासुद्धा झाली. प्रभूने दंडभार सोसून वाढविलेली मंडळी प्रभूला प्रिय ठरून ईश्वराचे गौरव वाढेल, असा विश्वास व्यक्त करण्यात आला. रे. सिदोबा मिसाळानी अहवाल वाचला. ४० मिशन शाळांत ११४० मुले आहेत. निबंधवाचन, गीतांचे गायन, भाषणे, यांनी वातावरण गजबजून गेले. काही पैसा जमा करून मि. बालंटैन यांच्या नावे बक्षिस द्यावे व विद्यार्थ्यांना उत्तेजन द्यावे, असा ठराव झाला. सावकारी करणारांनी रास्त व्याज घ्यावे, असेही ठरले. मंडळीसाठी १५० रुपये वर्गणी गोळा झाली. काहींनी अंगावरील दागिनेही दिले. रा. भांबळ, सांगळे व पवार यांची सुरस कीर्तने झाली. आम्ही खऱ्या बंधुभावनेने वागलो, तरच ईश्वर आम्हांस आशीर्वाद देईल. का की, तो डुकरापुढे मोती टाकीत नसतो. शेवटी प्रार्थनाही झाल्या. असे 'नगरकर ख्रिस्ती' कळवितात.

३०९६ अ (इंम : ३३७-३३९)

३०९७ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४५-३४९)

उत्तरेकडे गंगेजवळ राहणाऱ्या लोकांत अशी अघोरी चाल आहे की, माणूस फार दुखणईत झाला की, त्यास गंगेवर नेऊन ठेवावे व मरू द्यावे. यास गंगार्पण म्हणतात. कलकत्त्याच्या वृत्तपत्रांनी या विधीवर अनेक वेळा कडक टीका केली, तरी हा प्रकार चालू आहे. माणसाच्या जीवनाची आशा केव्हा सोडावी, याची खूण आहे का? उलट दुखणाइतास नदीवर नेल्यामुळे व पाण्यात बुचकळल्यामुळे तो लवकर मरत असावा. वास्तविक अग्नेयपुराणात असा नियम आहे की, गंगार्पण होताना तो माणूस पूर्ण शुद्धीवर असावा. हे वेडे लोक आज्ञाच्या गठडी वळवून त्यास गंगेत बुडवितात. मग तो मरतो, यात संशय कसला? गंगेचे घाणेरे पाणी व नासकी हवा, यांनी माणूस मरणारच. एखादा जिवंत राहिला, तर त्याला पापी समजण्याची यांची तयारी! त्याला पुन्हा प्रायश्चित देऊन समाजात घ्यावे लागते. एका डॉक्टराने गंगेवर नेलेल्या एका स्त्रीला वाचविले. पण धर्मभोळे लोक समजतात की, जो मनुष्य याच्या दृष्टीस पडेल, तो लगेच मरतो. म्हणून लोकांनी तिच्यासमोर आरसा धरला. पुढे ती दोन वर्षे धडधाकट राहिली आणि घरामधील कोणीही मेले नाही. तेव्हा ही दुष्ट चाल ताबडतोब बंद करावी. सती आणि सागर बेटाजवळ बालके बुडविणे, अशा चाली सरकारने कायद्याने बंद केल्या. पण ज्यात ब्राह्मणाचे उत्पन्न बंद पडेल, अशा चाली बंद होणे महाकठीण असते. सुज्ञ व विद्वान यांनीच ही गोष्ट मनावर घ्यावी. 'ढाकाप्रकाश' पत्राने लोकजागृतीची चळवळ हाती घेतलेली आहे.

३०९८ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

पारशी लोकांच्या धर्माविषयी युरोपियन वगैरे अन्यधर्मी लोकांनी १२० ग्रंथ लिहिले आहेत.

३०९९ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

कलकत्त्यात एतद्देशीय लोकांनी बांधवमंडळ स्थापन केले. समाजसुधारकांना साहाय्य करणे व कोणावर बहिष्कार पडला, तर त्यास मदत करणे, हा या मंडळाचा उद्देश आहे. महाराष्ट्रातील लोकांनी असे कधी केले काय? की ते झोपी गेले आहेत?

३१०० (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

जुन्नर येथे एक नवजात बालक काट्यावर टाकलेले आढळले. तेथील अंमलदाराने काहीच कृती केली नाही. पुनर्विवाहाची चाल सुरू झाली, तर अशा बालहत्या कमी होतील.

३१०१ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

अलीकडच्या शोधावरून असे सिद्ध झाले की, आतलांतिक महासागर २६ हजार फूट, तर पासिफिक २९ हजार फूट खोल आहे. जिब्राल्टर आखाताची खोली ३ हजार फूट आहे.

३१०२ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

पुनर्विवाहाचा कायदा झाल्यापासून बंगालमध्ये ३६ विवाह झाले. त्यांपैकी १२ ब्राह्मण विधवा आहेत.

३१०३ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

बेळगावच्या देवळात नवरात्रामध्ये जन्मसुवासिनींचा, म्हणजे कलावंतिणींचा नाच चालतो. नाच पाहण्यास खूप गर्दी होते. पण कीर्तन सुरू झाले की, फक्त म्हातारे शिल्लक राहातात.

३१०४ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

कोणत्या इसवी सालाच्या कोणत्या तारखेस कोणता वार येईल, ते शोधण्याचे सोपे गणित एकाने काढले. इष्ट सालाच्या मागचे साल व त्या तारखेपर्यंतचे दिवस यांची बेरीज करून त्या आकड्यास सातांनी भागावे, म्हणजे तुम्हांस तारखेचा वार नक्की कळेल. यासाठी कोष्टक नको. भुईवर गणित करूनही भागेल.

३१०५ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

प्रे. ज्यानसनने जाहीर केले की, आम्ही दक्षिणेशी सौम्य धोरण ठेवू. युद्धात शिंदी लोकांचे फार नुकसान झाले. काही ठिकाणी अजूनही त्यांचे खून होत आहेत. काही पगार-मास्तरांनी दगाबाजी केल्यामुळे त्यांच्यावर खटले चालू आहेत.

३१०६ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

ऐरलंदमध्ये बंडाचा कट शिजतो आहे. कित्येकांच्या घरांत शस्त्रे निघाल्यामुळे त्यांना अटक झाली.

३१०७ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

लार्ड पाल्मस्टन यांचा मृत्यू झाला.

३१०८ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

अमेरिकन कापसाची आयात कमी झाल्यामुळे कापसाचा भाव वाढत आहे.

३१०९ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

फ्रान्सच्या राजाराणीने स्पेनच्या राजाराणीची भेट घेतली.

३११० (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

स्तांबूलच्या आगीत २,८०० घरे जळाली.

३१११ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

अबिसिनियातील युरोपियन कदी सोडविण्यासाठी दा. बीक तेथील राजास २० हजार रुपयांचा नजराणा देणार आहे. हे कैदी सक्त कैदेत असून ते सुटले, ही बातमी खोटी ठरली.

३११२ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

बिशप कोलन्सा हे नटाल वसाहतीकडे जाणार.

३११३ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

यंदा फ्रान्समध्ये ८,१३३ मैल लोखंडी रस्ता सुरू झाला.

- ३११४ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
चेरिंग क्रासच्या होटेलचे दैनिक उत्पन्न २ हजार आहे.
- ३११५ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
ग्रीस सरकारास पैशाची तूट आली, तेव्हा ग्रीक राजाने आपल्या नेमणुकीपैकी एक तृतीयांश उत्पन्न सरकारास दिले.
- ३११६ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
पोर्टुगालमध्ये पदार्थप्रदर्शनाचे उद्घाटन झाले.
- ३११७ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
मोगलाईमध्ये काही लोकांनी दगाबाजीने इनामे व जहागिराच्या बळकावल्यामुळे सरकारचा वसूल अगदी कमी झाला. म्हणून निजाम सरकार इनामाचे चौकशी कमिशन नेमणार आहे.
- ३११८ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
यंदा लंकेहून ६१,३२० खंडी कॉफी व ५३१ खंडी दालचिनी रवाना झाली. सप्टेंबरात ३,०१३ खंडी कॉफी निर्यात झाली.
- ३११९ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
चीनच्या इली प्रांतात मुस्लिमांनी बंड करून राज्य हातात घेतले.
- ३१२० (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
भूतान इंग्लंडशी लढण्याची तयारी करीत आहे.
- ३१२१ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
पुण्यात एका ब्राह्मणाचा पुनर्विवाह होण्याची शक्यता आहे. नगरलाही एक होणार होता, पण तसे काही झाले नाही.
- ३१२२ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
चीनमध्ये पेकिन शहराजवळ दगडी कोळशाच्या खाणीतून कोळसा काढण्याचे काम बहुत वर्षांपासून चालले आहे.
- ३१२३ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
वायव्य प्रांतातील एक मिशनरी फुसरतनसाहेब मृत्यू पावले. ते फार भले व मेहनती गृहस्थ होते.
- ३१२४ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)
फिलिपाइन बेटांची राजधानी मनिला एथे तुफानी वार्याने मोठे नुकसान केले.
- ३१२५ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

अमेरिकेत मोबील येथील आगीमध्ये कापसाचे सहा हजार गठ्ठे जळाले.

३१२६ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

बडोद्याचे सरकारी कामगार लाचाचा पैसा ओकून टाकीत आहेत, असे वृत्त आहे.

३१२७ (२४ : २२, १५ नोवेंबर ६५, ३४९-३५२)

बडोद्याचे रेसिदेंट मेजर वालेस पेन्शन घेऊन स्वदेशी जाणार आहेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २३, मुंबई, १ डिसेंबर १८६५

३१२८ (२४ : २३, १ डिसेंबर ६५, ३५५-३६०)

शेख उमर आपल्या निवेदनात म्हणतात की : 'इंजील (नवा करार) व तौरात (जुना करार) खोटे आहेत, असे मी पूर्वी समजत होतो. परंतु त्यासही कारणे होती. येशू देवाचा पुत्र म्हणणे मला तरी योग्य वाटले नाही. कारण खांबी खिळल्यावर त्याने देवास हाक मारली. शिवाय त्याने पापाचे प्रायश्चित घेतल्यामुळे तोच पापी ठरतो. अंजिराच्या झाडांना फळे न येण्याचा शाप दिल्यामुळे पाषाणहृदयीही ठरतो. यावरून इंजील खोटा आहे, असे सिद्ध होते. उलट पैगंबराच्या धर्मात म्हटले आहे की, ईश्वर एक आहे. महंमदाने चमत्कार केले, त्याने कुराणाची अप्रतिम रचना केली. म्हणून पालकांचा उपदेश हे दुर्भाषण आहे, असे मला वाटे. पुढे मिजानुल हक व मिफताहुल इखरार हे ग्रंथ वाचल्यावर माझा विश्वास डगमगला. एखाद्या प्रेषिताने अनेक विवाह करावे, हे मला आवडले नाही. उलट बैबलात दाविदाने अनेक विवाहांचे पाप आपल्या डोक्यावर घेऊन क्षमेची याचना केली आहे. यासाठी मी नवा करार संपूर्ण वाचला. मनामध्ये भडकलेल्या अग्नीवर शुभवर्तमानाचे पाणी पडल्यावर समाधान वाटले. येशू ख्रिस्ताला न स्वीकारता आपणांस मृत्यू आला, तर गंधकाने जळणाऱ्या अग्निसरोवरात पडावे लागेल. ख्रिस्ती धर्म हाच खरा व ईश्वरदत्त आहे, याविषयी माझी खातरी झाली. तारीकुल ह्या ग्रंथाने माझा पूर्ण मनःपालट झाला. नातलगांची भीती सोडून मी ख्रिस्ती झालो. आता ईश्वराने मला अंगीकारावे, ही प्रार्थना आहे.

३१२८ अ (इंम : ३५३-३५५)

३१२९ (२४ : २३, १ डिसेंबर ६५, ३६०-३६२)

वृत्तवैभवामधील निबंधकृत्यसि महमदी धर्माचा पक्षपात करणे आवडले, असे 'एक्स'ने पत्रात लिहिले आहे. निबंधात एक महान पुरुष या नात्याने त्याचा गौरव आढळतो. उदा. तो फार दयाळू व निगर्वी होता; प्रपंचावर त्याचे फारसे लक्ष नव्हते; सगळ्या जगामध्ये एक धर्म व्हावा, असे त्याला वाटत होते. पण या विवेचनासाठी अधिक निःपक्षपाती दृष्टीची गरज आहे. 'तुम्ही जेव्हा अविश्वासी लोकांशी भिडता, तेव्हा त्यांचा शिरच्छेद करा, त्यांस बंधनाने बांधा' असे सांगितल्यावरती दयाळूपण कोठे राहिले? त्याने ७०० यहुद्यांना बंधनाने बांधून बाजारात फिरविले, त्यांचा शिरच्छेद केला. त्याने आपल्या सोयीने देवाची आज्ञा सांगितली. ईश्वराने आपणांस अनेक विवाह करण्याची आज्ञा दिली, असे तो म्हणे. शिष्यांसही मजीप्रमाणे ४ विवाहांस परवानगी दिली. पण अट एवढीच

की, सगळ्या स्त्रियांशी समभावनेने वागावे. त्यांच्या स्वर्गाविषयीच्या कल्पनांत संगमरवरी महाल, कारंजी, अक्षय तारुण्य, या 'विषय' प्रधान गोष्टीच जास्त दिसतात. प्रेषिताने स्वतःचे महत्त्व न वाढवता नम्रतेने ईश्वराचे महत्त्व प्रस्थापित करावयाचे असते. राज्य वाढविणे, हा हेतू नसावा. एरव्ही तो सद्गुणांचा अपव्यय ठरतो. अब्राहाम इतका नम्र आहे की, तो स्वतःला देवासमोर धुळीप्रमाणे समजत असे. म्हणून असे वाटते की, या प्रेषिताने जे जे ग्राह्य व प्रशंसनीय सांगितले, ते तर यहुदी व ख्रिस्ती धर्मातून घेतलेले आहे. वृत्तपत्रांनी माहिती देताना खरी व निःपक्षपाती हकीगत द्यावी.

३१३० (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६२-३६४)

अगदी पहिल्या ख्रिस्ती लोकांबद्दल असे म्हटले जाई की, ईश्वरावरील प्रीति ही त्यांना ओळखण्याची खूण होती. पवित्र आत्म्याने ही प्रीति त्यांच्या मनात ठसविली. ते धन्य झाले. घड्याळजीच्या कुटुंबात शांति, ऐक्य, सहनशीलता व ममता होती. त्याची लेकरेही सद्गुणी होती. इतके धार्मिक कुटुंब कधी पाहिले नव्हते. आपल्या मृत मित्राच्या मुलाला तो व्यवसाय शिकवित असे. अन्नवस्त्राबरोबर आत्मिक जीवनाची भाकरसुद्धा देत असे. एका गरिबाचे हे धर्मकार्य पाहून धनवानालाही लाज वाटली असती. नंतर लेखकाने आपले घड्याळदुरुस्तीचे काम त्याला दिले. या गरिबास असे वाटले की, ईश्वरानेच हे उपजीविकेचे साधन पाठविले. आपण एका कारागिराचे काम काढून घेतले. त्याचे प्रायश्चित्त म्हणून देवाने पूर्वीचे काम परत घेतले. असे तो भाविक माणूस समजला. आपण ईश्वराच्या आज्ञा पाळाव्यात म्हणून ईश्वर अशा प्रेरणा देत असतो. सेल्दनने तर घड्याळजीस सांगितले की, तुमच्या कुटुंबाचे धार्मिक जीवन पाहून आमच्या आत्म्यास नवा बोध मिळाला. तारणाराची फार गरज आहे. आपल्या अंतःकरणात भक्तीचे बीज पडले की, ते मुळावते व पुष्कळ फळे येतात. त्याच्या आज्ञेचा मार्ग हा आनंदाचा मार्ग आहे आणि त्याच्या वाटा कुशल आहेत. यावरून बोध एवढाच की, ईश्वरावर पूर्ण भरवसा ठेवावा. त्याला आरोळी करून सत्यतेने बोलावले, तर तो जवळच आहे. त्याच्या रागास भ्याले, तर तारण होईल.

३१३१ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६४-३६६)

वृत्तवैभवच्या ९ व्या अंकात 'धर्मतत्त्वे' या नावाचा निबंध आहे. निबंधकर्ता म्हणतो की, 'एकंदर मनुष्यांची क्रियाकर्मे म्हणजे धर्म.' परंतु हे वर्णन अपुरे आहे. धर्म म्हणजे ईश्वरविषयक भक्ती व नीती होय. काही लोकांनी नीतीस वेगळे करून कर्मकांडाचा पसारा मांडला. व्रत-जप, यज्ञ, वगैरेसह सदाचार, परोपकार, यांचीही त्यात गणना केली. या लेखकास वाटते की, सुख हा धर्माचा हेतू आहे. पण तो हेतू नसून फळ आहे. सुख नाही मिळाले, तरी ईश्वराची भक्ती करावी. भक्ती केली की, सुख मिळतेच. स्वार्थापेक्षाही विवेकविचार महत्त्वाचा असतो. ईश्वराने आपली इच्छा शास्त्राच्या द्वारा मानवास कळविली. सृष्टीवरून काही तिच्या कर्त्याचे समग्र ज्ञान होत नाही. झालेच, तर ते अपूर्ण असते. लेखक म्हणतो की, मनोनिग्रह करून देहदंडन करा. बळी देऊन प्रतीकरूपानेही भक्ती करतात. शिवाय पूजा-जप ही भक्तीच आहे. न्यायनीतीने वागून स्वहित साधावे, हे म्हणणेही अयोग्य होय. तो काही बुद्धिबळाचा खेळ नाही. देहदंडन करावे लागते, ते पाप नष्ट करण्याकरिताच. पण लेखक त्याचा उल्लेखही करीत नाही. पापाचा पश्चाताप करून अतःकरणात पालट घडवावा. आपला स्वभाव नवा झाला, तरच आपण थोर सुखाचे वाटेकरी होऊ. पापाचा मळ काढून टाकावा, म्हणजे मग नीतीने वागण्याचे बळ येते. प्रतीके भ्रामक आहेत असे तोच सांगतो. पण येशूसारख्या समर्थ देवाने जगासाठी स्वतःला खांबी खिळवून घेतले,

जगाची दुःखे वाहिली व शोक साहिले. त्याने जीव दिल्हा म्हणून ईश्वर त्याजवर प्रीत करतो. म्हणून येशूचे कृतज्ञतापूर्वक स्मरण करावे, असे रा. 'एक्स' आपल्या पत्रात म्हणतात.

३१३२ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

मि. लिविंग्स्टन पुन्हा आफ्रिकेत शोधार्थ जाणार आहेत. त्यांनी शरणपुर-शाळेची पहाणी केली. शिंघांच्या काही हुशार मुलांना ते आफ्रिकेस नेणार आहेत.

३१३३ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

पेन्सिल्वानिया प्रांतात पिट्सबर्गच्या कारखान्यात १३॥ इंच जाडीचा लोखंडी पत्रा यंत्रात दाबून टपालाच्या कागदाइतका पातळ केला. आता त्या पत्र्याचे वजन नोटपेपरच्या तावाच्या दुप्पट आहे.

३१३४ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

मुंबईचे माजिस्त्रेट बार्टन यांनी गुन्हेगारांना सप्टेंबर १८६५ मध्ये ३२६८ रुपये दंड केला.

३१३५ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

दिवसानुदिवस शेराचा दर कमी होत आहे.

३१३६ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

नादार मालमत्तेचा कायदा १ आक्टोबरपासून लागू झाला.

३१३७ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

ग्रे. इं. पि. रेल्वे ६०० मैल चालते. तिचे उत्पन्न आठवड्यास २ लाख आहे. बी. बी. सी. रेल्वे ३०० मैल धावते. उत्पन्न ६५ हजार आहे.

३१३८ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

झांजीबारचा सुलतान सैयद माजिद ३ जहाजे व १०५ तोफा घेऊन इकडे आला. सरकारने त्याचे चांगले स्वागत केले.

३१३९ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

पालव बंदरावर रेक्लेमेशनजवळ काही घरांचे आगीत २० हजारांचे नुकसान झालेले आहे. ही घरे कारखान्याच्याजवळ आहेत.

३१४० (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

घरातील माणसांना विष देऊन लुटले, म्हणून ४ आरोपींना सात-सात वर्षे काळे पाणी झाले.

३१४१ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

कापसाची तेजी वाढतच आहे.

३१४२ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

सरकार सुरत व भडोच येथील पोलिसांवरचा खर्च कमी करणार.

३१४३ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

पूर्व आणि पश्चिम भोपाळमध्ये नझिमांचा वाद सुरू झाला.

३१४४ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

रशियन फौजेने बुखारी फौजेचा मोठा पराभव केला.

३१४५ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

नागपूरचे सरकारी नोकर मनस्वी लाच खातात, अशी वदंता आहे, परंतु पुरावा मिळत नाही.

३१४६ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

नागपूरला सुधारकांची सभा स्थापन झाली.

३१४७ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

जमखिंडीकडे दुष्काळाने पिके गेली, महागाई वाढली.

३१४८ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

होळकरमहाराज आणखी एक लग्न करणार असून दक्षिणेतून एका मुलीची तिकडे रवानगी झाली.

३१४९ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

जयाजीराव शिंद्यांनी दत्तकाची निवड केली.

३१५० (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

विद्याखात्यातील सेवकांचे पगार वाढविण्याचे सरकारने ठरविले. हा ठराव तिन्ही इलाख्यांना लागू होईल.

३१५१ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

खानदेशच्या जज्जाचे शिरस्तेदार महेश्वर हरी मुनसफी परीक्षा उतरले. पण वाईट वागणुकीमुळे हे कोर्टाने नेमणुकीस नकार दिल्या.

३१५२ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

बेळगावात बिडीस्वामींना तप्तमुद्रा देऊन बरेच धन मिळविले.

३१५३ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

रत्नागिरीत हस्तारंभापासून पाऊस झालेला नाही.

३१५४ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

९ वर्षांच्या मुलीचे दागिने चोरणारास ९ महिन्यांची शिक्षा झाली.

३१५५ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

पुण्याजवळ भांबुरड्याच्या रानातही दागिन्यापायी एक खून झाला.

३१५६ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

सिंधचा अमीर पुण्यात दाक्तरांच्या देखरेखीत होता. आता त्याला एंजटाच्या देखरेखीत दिल्यामुळे दरमहाचे १०० रुपये वाचले.

३१५७ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

आ. जगन्नाथ शंकरशेठ यांच्या निधनसमयी ब्राह्मणांना बहुत गायी दिल्या. प्रेतयात्रेत ५०० रुपयांची नाणी उधळली. चंदनाने मिश्रित दहनकाष्ठे वापरली.

३१५८ (२४ : २३, १ दिसेंबर ६५, ३६७—३६८)

इंग्रज सरकारने खर्चास जादा पैसा दिल्या म्हणून भूतानच्या राजाने त्याच्याशी सल्ला केला.

मुंबई, ओरिअंटल

ज्ञानोदय, पुस्तक २४, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६५

३१५९ (२४ : २४, १५ दिसेंबर ६५, ३७१—३७६)

शेख उमर आपल्या निवेदनात लिहितात की : येशू हा आत्मिक अर्थाने देवपुत्र आहे. प्रारंभी शब्द होता. तोच देव होता. म्हणून बायको-मूल वगैरे कल्पना गैरलागू आहेत. येशू वधस्तंभावर ओरडला. कारण त्याचे मनुष्यपण ते दुःख सोसू शकले नाही. त्याने जगाच्या पापासाठी प्रायश्चित्त सोसले. देवाच्या गौरवाविषयी माणसे उणी आहेत. देवाला समजणारा कोणी नाही, म्हणून पश्चात्ताप करावा. आमच्या अन्यायामुळे तो चेंगरला. देवळात खरेदी-विक्री करणाऱ्या याजकांना त्याने हाकलले, हे योग्यच केले. अंजिराचे झाडास शापिले, ही गोष्ट यहुद्यांकरिता प्रतीकरूप आहे. नेमशास्त्र रद्द करण्यास तो आला नाही, तर पूर्ण करायला तो येथे आला. भविष्यवादी महंमदास वाटते तसा त्यात काही फेरफार झालेला नाही. तो स्वतःच सुरुवातीला त्यांना ईश्वरदत्त समजे. महंमदाने अनेक देशांत प्रवास केला. त्याच्या प्रगल्भ मनोवृत्तीतून एकेश्वराची कल्पना आली. महंमदास चमत्कार मान्य नव्हते. 'चमत्कार फक्त देवापाशी आहेत. मी केवळ उपदेशक आहे, असे तो म्हणत असे. हादिसा ग्रंथात मात्र त्याचे असंख्य चमत्कार वर्णन केल्यामुळे या दोन ग्रंथांमध्ये विसंगती निर्माण झाली. कुराणाची भाषा अप्रतिम सुंदर आहे, हे कबूल केलेच पाहिजे. त्याची शैली अद्वितीय आहे. ईश्वराच्या गुणांचे उल्लेख मात्र यहुदी शास्त्रावरून घेतले असावेत. म्हणूनच माझी (शेख उमरची) खात्री झाली की, ख्रिस्ती धर्मच खरा आहे.

३१५९ अ (इंम : ३६९—३७१)

३१६० (२४ : २४, १५ दिसेंबर ६५, ३७७—३७८)

ईश्वराची प्रार्थना करण्याकरिता आम्ही पूर्वी ज्या ज्या वेळी आमंत्रणे केली, त्या त्या वेळी लोकांनी त्यांचा आदर केला. दूरच्या देशांतही आशीर्वाद मागण्यात आला. प्रीतीने व एकचित्ताने

उपकारस्तुती करावी, म्हणून यंदाही ७ जानेवारी ते १४ जानेवारीचा आठवडा नेमण्यात येत आहे. अविद्या व पाखंड वाढते आहे. ख्रिस्ताच्या शरीराचे ऐक्य दाखविणे जरूरीचे आहे. देवाच्या कृपासंपत्तीचा आशीर्वाद मागितला पाहिजे. दया पावण्यासाठी कृपेच्या आसनाजवळ जावे. ख्रिस्ती लोक हे येशूच्या शरीराचे अवयव आहेत. त्याच्या दयेची कृत्ये कबूल करावीत. मंडळींतील उदारपणा व आवेश वाढला पाहिजे. जगिक, आत्मिक कल्याणासाठी प्रार्थना करा. ख्रिस्ती कुटुंबे, चाकर, उपदेशक, दुःखी व पीडित लोक, अनाथ-अपंग, या सर्वांसाठी एकेक दिवस प्रार्थना करा. पालकांचा उपदेश ऐका.

३१६० अ (इंम : ३७७)

३१६१ (२४ : २४, १५ दिसेंबर ६५, ३७८-३८३)

ज्ञान हे मोठे बळ आहे, असे बाबा पदमनजी अहमदनगर येथे आपल्या भाषणात म्हणाले. ज्ञानापुढे शरीरबळ, द्रव्यबळ व राजबळसुद्धा लोपून जाते. युरोपात एकेका वृत्तपत्राच्या ६०-७० हजार प्रती खपतात. तलवारीच्या बहाद्रीपेक्षा कलमबहाद्री श्रेष्ठ आहे. नेटिव राजांना मात्र त्यात कमीपणा वाटतो. फ्रान्सचा बादशहा व पोप यांच्या वादात व १८५७ च्या धामधुमीत वृत्तपत्रे व पुस्तके यांचा फार उपयोग झाला. मात्र हा उपयोग कौशल्याने केला पाहिजे. छापखाना प्रथम चीन देशात निघाला. ख्रिस्ती मंडळीने या शक्तीचा जास्तीत जास्त उपयोग केला. पवित्र शास्त्राच्या शेकडो प्रती छापल्या गेल्या. ज्ञानाचे बळ सैतानाच्या चाकरीस लावू नये. या देशातील इंग्रजी पत्रे मात्र त्याला फारशी मदत करीत नाहीत. बंबे ग्यार्डियन हा अपवाद आहे. पण तेही बंद पडले. ज्ञानोदय व सत्यादीपिका मात्र आहेत. यासाठी नेटिव ख्रिस्ती लोकांनी स्वतः पत्रे व पुस्तके विकत घेऊन वाचावी. आळस व बेपर्वाई सोडावी. काही ख्रिस्ती लोक आपले वाद नेटिव हिंदू वृत्तपत्रांतून चालवितात. जुनेपुराणे वाद उगाळण्यासाठी आपले रडगाणे जाहीर रीतीने इंदुप्रकाश किंवा वृत्तवैभव यांतून सांगतात. हा काही छापखान्याचा सदुपयोग नाही. तर स्वतः धार्मिक व व्यावहारिक विषयांवर पुस्तके लिहावीत. निंदा व दोष छापू नयेत. बाहेर काही टीका झाली, तर तात्काळ त्यास उत्तर द्यावे. आपल्याजवळच्या मजकुराचा इतरांना उपयोग करू द्यावा. नुसत्याच नोटिसा आणि जाहिराती छापू नयेत.

३१६२ (२४ : २४, १५ दिसेंबर ६५, ३८३)

‘सभेस जाणारा’ लिहितो की : ‘पूर्वी राहुरीत दर आठवड्यास सभा भरत असे. ११ नोव्हेंबरला या सभेचे पुनरुज्जीवन मि. आबट यांनी केले. रा मुकुंद, बाळजी, केशवराव उत्तम, नारायणशास्त्री, वगैरे, यांनी पुढाकार घेतला. व्याख्याने आयोजित करण्यात आली. रे. आबट यांनी ‘अमेरिका देशाचा इतिहास,’ ‘अमेरिकेतील रानटी लोक,’ या विषयांवर भाषण दिले. बाबूराव चिमणाजी गोंधळे यांनी ‘भूतपिशाच व देवसूषी’ यावर, तर दामोदर देव मास्तरांनी ‘सवयी व अभ्यास’ यावर निबंध वाचले. या पत्रावर ज्ञानोदयकर्ता लिहितो की, पत्रलेखकाने आपले नाव कळवावे. तसेच, प्रसिद्धियोग्य असे निबंध अवश्य पाठवावेत.

३१६३ (२४ : २४, १५ दिसेंबर ६५, ३८४)

चिनी लोकांनी भूतानी लोकांना आश्वासन दिले की, भूतानवर इंग्रजांचे परचक्र आले, तर चीन त्यांना मदत देईल. पण वागणूक तर उलट दिसते. कारण तारतरी मुस्लिमांनी भूतानी लोकांना

हाकलले आहे. रूशियन लोकही भूतान देशावर पगडा बसवण्याचा प्रयत्न करतात. ‘घरचे झाले थोडे व व्याहाने धाडले घोडे,’ अशी ही स्थिती आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६६

३१६४ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, १)

अहमदनगर मिशनाचे रे. बालंटैन हे आजारीपणामुळे स्वदेशी निघाले होते. शिकंदरियाहून ‘त्रिपली’ नामक आगबोटीने लिवरपुलास जात असताना दि. ९ नोवेंबरला रात्री त्यांस देवाज्ञा झाली. त्यांची उत्तरक्रिया करून त्यांचे शव समुद्रात टाकले. सदरहू साहेबांनी ३१ वर्षे अमेरिकन मिशनेऱ्याचे काम केले. मृत्युसमयी त्यांचे वय ५३ होते.

३१६४ अ (इंम : १)

३१६५ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, १-२)

प्रसिद्ध अमेरिकन मिशनेरी रे. फ्रेंच यांचा २८ सप्टेंबर ६५ रोजी मृत्यू झाला. त्यांचा जन्म १८०७ मध्ये झाला. १८३९ पासून ते हिंदुस्थानात येऊन सुवार्तिकाचे काम करीत होते. घोडनदी मिशनामध्ये ते १८४१ ते ४९ अखेर काम करीत असत. आजारीपणामुळे ते स्वदेशी गेले. आयोवा प्रांतात ते मिशनरी होते.

३१६५ अ (इंम : १)

३१६६ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, ३-५)

सन १८६५ हे वर्ष अनेक कारणांनी अविस्मरणीय ठरले. सुरुवातीला व्यापारी लोकांवर केवळ सोन्याचा पाऊस पडत होता. नंतर लक्षात आले की, ही श्रीमंती केवळ उधारीची किंवा तोंडची आहे. अनेकांची दिवाळी वाजल्यामुळे ते नादारी कोर्टाच्या आश्रयास गेले. पुढे कापसाचा भाव वाढून पुन्हा सट्टे व प्रतिष्ठित जुवे सुरू झाले. मुंबईच्या टापूच्या सीमा वाढविण्याचे काम व्यवस्थित चालू आहे. लोखंडी रस्त्याच्या कामातही बढती दिसते. मुंबई ते नागपूर रस्ता झाला. दोन वर्षांत तो कलकत्त्यापर्यंत तयार होईल. कलकत्ता ते दिल्ली ही आगगाडी चालू झाली. तारेने बातमीपत्र सुरू झाले. १८ तासांत लंडनची बातमी मुंबईस येते. आता असे वर्तमान दररोज येत जाईल. आतलांतिक महासागरात विलायतेहून अमेरिकेपर्यंत तार टाकण्याचे काम सुरू होत आहे. युनैतेद त्सेत्स देशातील ४ वर्षांचे युद्ध संपले. उत्तरेचा संपूर्ण विजय झाला. प्रे. लिंकन यांचा मात्र वध झाला. मारेकर्यांना देहांताची शिक्षा झाली. अमेरिकेचा व्यापार-उदीम व्यवस्थित सुरू झाला. द्वेषाऐवजी स्नेहाचे वातावरण पसरले. ३६ पैकी ३४ संस्थानांत दासमुक्तीचा कायदा झाला. ४० लक्ष गुलाम स्वतंत्र झाले. ईश्वरी कृपेने त्यांना नागरिकत्वाचे सर्व हक्क मिळाले. जगाच्या इतिहासात लक्षात ठेवण्याजोगी घटना घडली. ईश्वराचे उपकार मानून आपण त्याचा आशीर्वाद मागावा.

३१६६ अ (इंम : २-३)

३१६७ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, ७-८)

आज लागलेले नवे वर्ष ख्रिस्ताच्या शकाप्रमाणे १८६६ चे आहे. पवित्र शास्त्रातील कित्येक भविष्ये या वर्षात पूर्ण होणार, असेही वडील मंडळींचे मत आहे. यहुदी लोकांविषयीचे भविष्य पूर्वी खरे झाले. ते ख्रिस्तास अडेरतील. मसीहाच्या शिष्यांचा छळ करतील. फलस्वरूप त्यांचे राष्ट्र उध्वस्त होईल. त्यांची दाणादाण उडेल. शेवटी जर त्यांनी येशूस स्वीकारले, तर त्यांचा उद्धार होईल. ख्रिस्ती धर्माची बिघाडणूक होईल. राजसत्तेचे चाकर भक्तांचा पाठलाग करतील आणि हा प्रकार १२६० वर्षे चालेल, असेही भविष्य आहे. रोमच्या बादशहाने पोपास धर्माध्यक्ष केले, ते वर्षे इ. स. ६०६ असे होते. तेव्हा काळाचे गणित पाहिले, तर रोमन कॅथालिक पंथाची माघार झाली. पण पापाचा नाश होण्याचे हे महत्त्वाचे वर्ष आहे. अर्थातच काळाचे गणित इतके बरोबर कधीच नसते. शिवाय काही गोष्टी बुध्याच व सुज्ञपणाने अस्पष्ट ठेविलेल्या असतात. म्हणून असला काटेकोर हिशेब टिकेल काय, ते सांगता येत नाही. नवा संवत्सर मला काय देईल? आशा की निराशा? संपत्ती की दारिद्र्य? असे प्रश्न प्रत्येकाच्या मनात येतात. आपल्या नातेवाईकांचीही काळजी वाटते. परंतु जोशी यांना व शकुन पहाणारांना पैसे देऊन हे विचारू नका. कारण त्यांचे ज्ञान वास्तविक नसते. ईश्वराने जगाबद्दल पुरेसे ज्ञान तुम्हांस दिले आहे. पण गर्व होण्याइतके ज्ञानही दिले नाही.

३१६७ अ (इंम : ५-७)

३१६८ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, ८-११)

सन १८६५ मध्ये अनेक अगत्याच्या गोष्टी घडल्या. त्यांपैकीच नोवेंबरात झालेला नारायण जगन्नाथ भिडे यांचा मोरो रामचंद्र पेंडसे यांच्या कन्येशी पुनर्विवाह होय. वधू ३० वर्षांची विधवा आहे. भिड्यांची चालचालणूक व त्यांचा लौकिक फार चांगला आहे. गंगाविधी झालेल्या विधवेशी विवाह करून त्यांनी समाजसुधारणेस हातभार लावला. या घटनेचा जो वृत्तांत प्रकाशित झाला, त्यात भिक्षुकांची व उपस्थितांची मात्र नावे नव्हती. ती आली असती, म्हणजे सुधारकांचे धैर्य वाढले असते. ब्राह्मणांच्या बहिष्काररूपी नांग्या खुडण्यास त्याचा उपयोग होत असतो. बंगालमध्ये पुनर्विवाहाची तपशीलवार हकीगत प्रसिद्ध करीत असतात. आता बापड्या विधवा स्त्रिया दुःखसागरातून मुक्त होतील. त्यांच्या हातून जी अनुचित कर्मे व अघोर पातके होत असत, ती आता होणार नाहीत. श्री. भिडे यांचेही अभिनंदन केले पाहिजे. कारण एकांती व सभेत बोलणारे लोक पुष्कळ असले, तरी कंबर बांधून काम करणारे थोडे असतात. गैबी नावाने पत्रे लिहिणारेही अनेक आहेत. असल्या पोकळ पांडित्यापेक्षा प्रसिद्धपणे विवाह करणे केव्हाही चांगलेच होय. आता मात्र शुष्क पांडित्य संपून या वृक्षास धैर्याची फळे आलेली दिसतात. १८६० व ६१ मध्ये १-१ पुनर्विवाह झाला होता. परभू असोसिएशननेही प्रयत्न केले. पण ती चळवळ थंडावली. सांप्रत मुंबईत आ. माधवराव विठ्ठल विंचूरकरांच्या अध्यक्षतेखाली सभा स्थापन झाली असून तिच्याद्वारे यासाठी प्रयत्न होतील.

३१६९ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, ११-१३)

ज्ञानप्रकाशकर्ता लिहितो की : 'मनुष्याची व ईश्वराची न्यायाची रीत वेगळी असते.' नामस्मरण केल्यामुळे देव आपले पापरूप ऋण फेडतो, यावर आम्ही विचारतो, पाप म्हणजे काय? तर पाप

म्हणजे त्याच्याच आज्ञेचा भंग होय. आज्ञाभंग केल्यावर शिक्षा भोगावीच लागते. न्यायाधीशही मनुष्यास शिक्षा करतोच. म्हणजे कायदे सर्वत्र सारखेच. लोक स्वतःला देहदंड व अरण्यावास यांसारख्या शिक्षा लावून घेतात. यात्रा, उपवास करतात. काही विधी तर नामस्मरण सुरू होण्यापूर्वीचे आहेत. म्हणजेच पापाबद्दल शिक्षा भोगणे प्राप्त आहे. नामस्मरणाने पापे नष्ट होतात, असे म्हणावे, तर हा उपाय शोधण्याची तरी काय गरज होती? अकस्मात् व गुप्त रीतीने पाप नष्ट व्हावे, अशी योजना त्याने कां करू नये? पण ईश्वर सर्वशक्तिमान असला, तरी पवित्र आणि पूर्ण न्यायी आहे. मानवाची नीति म्हणजे ईश्वरी नीतीची छाया आहे. एका गुन्हेगाराबद्दल दुसरा गुन्ध्याची शिक्षा भोगू शकणार नाही, असे ज्ञानप्रकाशकर्ता म्हणतो. पण बदली, जामीन, यांना परवानगी असते. ईश्वराने येशूचा जामीन कबूल केला आहे. खुनी माणसाचा जातमुचलका चालत नाही. पण येशूच्या मरणावर जे विश्वास ठेवतात, त्यांचे तारण व्हावे, असा आशीर्वाद देवाने दिला आहे. ख्रिस्ताची रदबदली परमेश्वराने स्वाकारली. न्यायी ख्रिस्त देवापाशी आमचा अनुवादक आहे. पवित्र शास्त्र बारकाईने वाचल्यावर विरोधकांच्या हे लक्षात येईल. न्यायी ख्रिस्तच प्रायश्चित्तरूप आहे.

३१७० (२५ : १, १ ज्युन्युएरी ६६, १३-१५)

या अंकात दोन कोष्टके दिली असून एका कोष्टकात १८१० ते १८७१ पर्यंत सन आहेत. त्यांच्या गटांना अक्षरांचे प्रतीक आहे. दुसऱ्या कोष्टकामध्ये महिने, वार, तारखा आहेत व अक्षरांवरून ते ओळखण्याची सोय आहे. तारखेवरून वार काढण्याची एक सोपी रीतही आहे. इच्छित सालाच्या मागील संख्या व तिचा चतुर्थांश (बाकी सोडून) व इच्छित सालाच्या प्रारंभापासून त्या तारखेपर्यंतचे दिवस यांच्या बेरजेस सातांनी भागावे. बाकी शून्य राहिली, तर रविवार; एक राहिली, तर सोमवार; असे मोजावे. पंचांगाचा खटाटोप कालगणनेसाठी आहे. कारण आपले आयुष्य फार अशाश्वत असते. ईश्वर हाच आमचा आश्रय आहे. माणसांतल्या सैतानांनी देवाकडे फिरावे. प्रहर व दिवस यांना तो पुरासारखे वाहून नेतो. त्याच्या क्रोधाने आम्ही नाहीसे होतो, तर कोपाने व्याकुळ होतो. आम्ही दिवस असे गणावे की, आम्ही सुज्ञान पावावे. तसे झाले, तर कष्टातून आनंद निर्माण होईल. देवाचा प्रसाद नेहमी आमच्यावर असो. १८६६ चे पंचांग दिले आहे.

३१७१ (२५ : १, १ ज्युन्युएरी ६६, १५-१६)

ध्यानसंग्रहासाठी—

ध्यान १४ : जे येशूमध्ये आहेत, त्यांना काहीच दंड पडणार नाही. ख्रिस्तावर विश्वास ठेवा. त्याच्याशी जडून राहा. नोहाच्या तारवामध्ये जगण्यासाठी शिधासामग्री होती. त्याप्रमाणे आमची शिदोरी तोच आहे. बाहेर भय आहे. देवाच्या ठिकाणी आनंद आहे. बंदिवांनाची शिक्षा माफ झाली, तर तो आनंदी होऊन नातेवाईकांसह आनंद करतो. उद्योग करून द्रव्य आणि कीर्ती मिळवितो. देवाला शरण जाऊन तुम्ही त्याचे आत्मिक दास झालात, तर न्यायीकृत होऊन जाल. म्हणून अहोरात्र त्याच्या कृपेचे मनन करा. देवाबद्दल ज्ञान मिळूनसुद्धा जर तुम्ही पापात मग्न राहिलात, तर तुम्हांला जो दंड पडेल, तो भयंकर आणि दुःखकारक असेल.

ध्यान १५ : देवाच्या लोकांसाठी विसावा राहिलेला आहे. इहलोकीचा शाब्बाथ हाच पुढे महान गौरवी शाब्बाथ होणार आहे. पौलस म्हणतो की, विसाव्यात जाण्यासाठी श्रम करावे. आमच्या अपवित्र कल्पनांपासून, गर्वापासून, अयोग्य भावनेतून, धरसोडीतून, जगिक इच्छांतून,

गैरसमजुतीतून आमची सुटका होईल. सेवेची नावड, सैतानाची आक्रमणे, पापाची सोबत, यांपासून मुक्त होऊन आम्ही आकाशाचे गौरवी वतन पावू. विसाव्याचे स्थान भवसागरात नाही, तर पुढे दिव्यलोकी आहे.

३१७२ (२५ : १, १ ज्यानुएरी ६६, १६)

ज्ञानोदयाची वर्गणी, अंक सुरू करणे अगर तो बंद करणे, नवीन पत्ता, वगैरे पत्रव्यहार रे. रामकृष्ण विनायक मोडक, कुंभारवाडा मुंबई, या पत्त्यावर करावा. काही मजकूर पाठवावयाचा असेल, तर रे. ए. हेजन, अमेरिकन मिशन, अहमदनगर, यांजकडे लिहावे. मजकूर बालबोध लिपीत शुद्ध व स्पष्ट लिहावा. टपालहशील भरून पाठवावे. ज्यांच्याकडे वर्गणीची बाकी असेल, त्यांनी हशिलासह पाठवावी.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २ व ३, मुंबई, १५ ज्यानुएरी—१ फेब्रुएरी १८६६

३१७३ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी—१ फेब्रुएरी, ६६ २५—४०)

रे. हेन्‍री बालंटैन यांचा जन्म १८१३त अमेरिकेमध्ये झाला. १८३० मध्ये ते बी. ए. झाले. लातिन व ग्रीक भाषांचा त्यांनी अभ्यास केला. १८३३त ते ईश्वरविद्येच्या वर्गात असतांना मिशनरी म्हणून त्यांची नेमणूक झाली. सन १८३५ त मुंबईत व ३६ पासून ते नगरात मिशनरी होते. ज्ञानोदयाचे ते संस्थापक होते. अनेक वर्षे संपादक होते. त्यांना मराठी बोलता येत होते. संस्कृतचाही त्यांनी अभ्यास केला. नवा करार व गीतगायन या त्यांच्या पुस्तकांच्या अनेक अवृत्ति निघाल्या. ग्रंथांचा अभ्यास व शोध यांत ते नेहमी मग्न असत. या बहुश्रुत गृहस्थाचे विचारही कोमल होते. उपदेश सुरस असे. अशिक्षित कुणब्यालाही तो सहज कळे. १८३९ त हरिपंत व नारायण यांस त्यांनी दीक्षा दिली. ते नगर मिशनाचे प्रथम फळ होते. ख्रिस्ताच्या कळपात जास्तीतजास्त लोकांनी यावे. म्हणून ते रास्तोरास्ती उपदेश करीत. अनेकवेळा धर्मातरिताचे नातेवाईक त्यांच्या घरी येऊन दांडगाई करीत. पण त्यांची मानसिक शांतता कधी ढळली नाही. अनेक जातींतील लोकांना त्यांनी ख्रिस्ताकडे फिरविले. त्यांच्या कारकीर्दीत नगर मिशनाच्या २० शाखा झाल्या. ते आवेशी व कष्टाळू सुवार्तिक होते. आजारी असतानाही शुभवर्तमान सांगत. प्रकृती बिघडल्यावर दाक्तरांनी त्यांना स्वदेशास जाण्याची सक्ती केली. ख्रिस्त आपणांसाठी मेला, म्हणून मृत्यूपर्यंत देवाचे काम केले पाहिजे, याची जाणीव त्यांना होती. सर्वांनी बालंटैन साहेबाचा किता घ्यावा.

३१७३ अ (इंम : १७—२५)

३१७४ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी—१ फेब्रुएरी ६६, ४०—४३)

सन १८६६ हे संवत्सर तुमच्या कर्माचे फळ तुम्हांस देईल. जशी पेरणी केली असेल, तशी कापणी कराल. माणूस जे पेरितो, तेच पीक पावतो. पूर्वी अविचार व वेडेपणा केला असेल, तर तुम्हांवर संकटे येतील. चुका दुरुस्त करण्याचे प्रसंगही मिळतील. पूर्वी केलेले चांगले निश्चय अंमलात आणता येतील. वाईट सवयींशी ईश्वराच्या साहाय्याने झोंबी करून त्यांना जिंकू शकाल. ज्यांच्यावर सूड घ्यावा, असे ठरविले, त्यांस क्षमा कराल. परोपकाराच्या कामात जर काही हयगय

झाली असेल, तर आता ते काम करता येईल. अन्यायी व स्वार्थी लोकांशी भांडण न करता निष्काम बुद्धीने आणि स्वतःस नाकारून कसे वागावे, याचा कित्ता तुम्ही दाखवू शकाल. मुख्य प्रश्न आहे की, तुमचा ईश्वराशी समेट झाला काय? चांगुलपणा व पश्चात्ताप यांचा आधार तुम्ही घेतला ना? ईश्वराने क्षमापूर्वक आपणांस अंगीकारले पाहिजे. परलोकात हे काही घडणार नाही. पवित्र आत्म्याशी संयोग पावून आमच्या दुष्ट स्वभावाचा पालट झाला पाहिजे. नीतिमत्त्वाचा मार्ग कोणता, हे समजले पाहिजे. येशूने वधस्तंभावर जे रक्त सांडले, त्यातूनच पापाचे प्रायश्चित्त घेण्याचा मार्ग लाभला. हा तारणोपाय लाभल्याशिवाय परलोकाची आशा धरण्यात काही अर्थ नाही. ईश्वराच्या इच्छेस मान्य व्हा. आत्म्याच्या प्रेरणेने चाला. देवाच्या पुत्रास अंगीकारा, म्हणजे नवे वर्ष तुम्हांस शुभदायक ठरेल. महान व गौरवी देणगी मिळेल. पाण्याजवळ जाण्यासाठी तान्हेले उत्सुक आहेत. त्यांना पैक्यावाचून द्राक्षरस मिळेल व दूध मिळेल.

३१७५ (२५ : २ व ३, १९ ज्युन्युएरी—१ फेब्रुएरी ६६, ४३—४६)

इंदुप्रकाशाने लेख लिहून पुनर्विवाहाच्या चालीस उत्तेजन दिले आहे. लेखक म्हणतो की : धैर्य धरून बोलल्याप्रमाणे चालले पाहिजे. पुनर्विवाहास अनुकूल आहेत, त्यांनी एक स्वतंत्र जात करावी. परदेशगमन, प्रौढविवाह, लग्नखर्च कमी करणे, या सुधारणा त्यांनी कटाक्षाने पाळाव्यात. स्त्रीघातक भटांच्या पंक्तीसही जेवू नये. मग हळूहळू कृष्णपक्ष दुबळा होईल. सतीस उत्तेजन देणारांची जात हलकी ठरवावी. खाटिकापासून गायी सोडविण्यास मदत करावी. सतीबंदीमुळे विधवा राहिलेल्या स्त्रिया आजारात औषध नको म्हणतात. कारण त्या जगण्यात अर्थ नाही. एक विधवा तर उदररोगाने संतुष्ट असतानाही औषध घेईना. जरीमरी होऊन लवकर मरावे, असे त्यांना वाटते. नाशकात राघो नारायण दवळाच्या मुलाचे लग्न झाले. त्याच दिवशी रात्री तो वाख्याने मरण पावला. या सुनेने आजन्म ब्रह्मचारी राहणे, हे निष्ठुरपण नव्हे काय? कित्येक विधवा मुंबईत ताकाच्या दुकानात आपल्या 'कारभार्या' सह राहातात. ब्राह्मणांचा याला काही विरोध नाही. सतीबंदीने त्या जिवंत राहिल्या. पण प्रतिक्षणी जळून मरत आहेत. जख म्हातार्याशी लग्न झाल्यावर थोड्याच दिवसांत त्या विधवा होतात. परंतु त्यांनी दुसऱ्या विवाहाची अपेक्षा करू नये, अशी समाजाची अपेक्षा आहे. म्हणून एक दयाळू व सौजन्यशील समाज नवी जात म्हणून पुढे आला पाहिजे. या कामास मुख्य सामग्री धैर्य व एकीच पाहिजे. तीच या सुधारकांजवळ नाही. ईश्वराने त्यांना धैर्य द्यावे, याकरिता समर्थ ईश्वराची आपण प्रार्थना करू.

३१७६ (२५ : २ व ३, १५ ज्युन्युएरी—१ फेब्रुएरी ६६, ४६—४८)

काही दिवसांपूर्वी जुन्या चालीचे लोक फार अस्वस्थ झाले. कारण पुनर्विवाहाचा पक्ष बळावतो आहे. २५—३० वर्षांत वर्णसंकर होईल, या कल्पनेने ते घाबरे झाले.

३१७६ ब (२५ : २ व ३, १५ ज्युन्युएरी—१ फेब्रुएरी ६६, ४६—४८)

बंगाल्यात चित्तगांग येथे धरणीकंपाचे धक्के बसून वाळू उंच उडाली. मुंबई, सोलापूर, धारवाड, व सांगली येथेही भूकंपाचे धक्के जाणवले.

३१७६ क (२५ : २ व ३, १५ ज्युन्युएरी—१ फेब्रुएरी ६६, ४६—४८)

बंगाल्यात खोंड लोकांनी मोठी दंगल केली. काही साहेबही मारले. पोलिसांकडून वाईट वागणूक मिळाली, असे खोंड म्हणतात.

- ३१७७ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
विद्याखात्याचे माजी दैरेक्टर हावर्ड यांनी तैम्स आफ इंदियावर अब्रूनुकसानीवरून २५ हजारांचा दावा लावला. पण है कोर्टाने फक्त २५ शेची भरपाई दिली. मि. हावर्डने पुस्तकांची मालकी स्वतःकडे ठेवून बरीच मिळकत केली. याची चौकशी करावी, अशी तैम्सने मागणी केली.
- ३१७८ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
मुंबईच्या टाकसाळीत दररोज ५ ते ७ लाख रुपयांचा शिका पाडतात.
- ३१७९ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
बुखाऱ्याचे काही प्रांत गिळंकृत करण्याचा रुशिया प्रयत्न करीत आहे. तसे झाले, तर सर्व मुस्लीम चिडतील.
- ३१८० (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
गाइकवाड सरकारचे कारभारी वाघर लोकांवर फार जुलूम करतात. म्हणून ते बंड करतात. इंग्रज सरकारने याची चौकशी करावी.
- ३१८१ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
नागपूर येथे मोठे प्रदर्शन भरले. ते पाहण्यास हजारो लोक बंगाल्यातून आले. पण मुंबईहून १५-२०च गेले.
- ३१८२ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
मुंबईत १८६३त ८० इंच, ६४त ६२ इंच व ६५त ८० इंच पाऊस पडला. गेल्या ४९ वर्षांची पावसाची सरासरी ७३ इंच आहे.
- ३१८३ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
वायव्य प्रांतात तारापतनाने लोक भयचकित झाले.
- ३१८४ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
जेऊरचे व केमचे काही दुष्ट लोक रेल्वेवर दगडफेक करतात. पण त्याचा अजून बंदोबस्त होत नाही.
- ३१८५ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
कापसास तेजी आल्यामुळे इंदापुऱात फक्त कापसाचा उदीम चालतो. पण कापसाला मंदी आल्यावर सगळे हवालदील झाले.
- ३१८६ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
बदनेर व मूर्तिजापूर दरम्यान ग्रे. इ. पे. गाडीस आग लागून तिची राख झाली. कंपनीस ४० हजारांची भरपाई द्यावी लागेल.

- ३१८७ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
कृष्ण प्रभाकर साठे या ब्राह्मणाने 'पुनर्विवाहनिषेध' पुस्तक लिहिले.
- ३१८८ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
मुंबईत कितीएक लोक सरकारच्या परवानगीशिवाय रांडांच्या आश्रयाने किंवा सरकतीने किरकोळ दारू विकतात.
- ३१८९ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
ले. क. जे.टी बार यांची बडोद्याचे रेसिदेंत म्हणून नेमणूक झाली.
- ३१९० (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
९ एप्रिलला है कोर्टात मुनसफीची परीक्षा घेतली जाईल.
- ३१९१ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
१ ज्यानुएरीला वाईत धरणीकंपाने घरे हलून उतरंडी ढासळल्या.
- ३१९२ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
होळकर सरकारने आपल्या राज्यात स्टॉप कराचा कायदा सुरू करण्याची परवानगी मागितली.
गवर्णर जनरलनी त्यास नकार दिल्या.
- ३१९३ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
मध्य एशियातील कोकांद्र प्रांताचे वकील इंग्रज सरकारशी व्यापारसंबंधी बोलणी करण्यासाठी लाहोरास आले. रूशियनांनी त्यांच्या मुलखात प्रवेश केल्यामुळे ते फार उदासीन आहेत.
- ३१९४ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
अमदाबादचे मुनसफ कोर्ट व सदर अमीन कोर्ट सरकार बंद करील, अशी वंदता आहे.
- ३१९५ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
भूतानची लढाई बंद झाली. या लढाईत, ठार झालेले व जखमी यांची संख्या ४२३९ वर गेली.
- ३१९६ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
सर जंग बहादूर विलायतेस जाणार होते. परंतु नंतर त्यांनी हा बेत रद्द केला. त्याऐवजी आपल्या मुलास विलायतेत विद्याभ्यासाकरिता पाठविण्याचे त्यांनी ठरविले. परंतु त्यांचे दोन मुलगे पळून गेले. त्यांचा शोध चालू आहे.
- ३१९७ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
तारायंत्र खात्यात इतके दिवस १६ शब्दांना एक रुपया असे तार हशील होते. आता २० शब्दांच्या एका यूप (गटा) ला ४०० मैलांस १ रुपया पडेल. १० शब्दापर्यंत एक गट समजला जाईल. शिपायाची मजुरी प्रत्येक निरोपास ४ ऐवजी ८ आणे पडेल.

- ३१९८ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
सुरतेस कलाकौशल्याची शाळा स्थापन होणार आहे. सालीना दहा हजारांची मंजुरी मिळाली.
हिंदुस्थान सरकारने हुकुम केला की, तीवर कोणीतरी युरोपियन मुख्य असावा.
- ३१९९ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
पुण्यानजिक खडकीस किल्ला बांधण्याचा ठराव झाला.
- ३२०० (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
नागपुराकडे एक पुनर्विवाह होणार, असे म्हणतात.
- ३२०१ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
नागरपूचे प्रदर्शन ८ दिवसांमध्ये ३० हजार मनुष्यांनी पाहिले. तिकिटाचे उत्पन्न २५ हजार रुपये आले.
- ३२०२ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
आग्री हार्टीकल्वरल मंडळीने फ्रान्सकडून गुलाबांची ३५० कलमे आणली. त्यांत ८३ जाती अगदी उत्तम आहेत.
- ३२०३ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
पंजाबात महागाई झाल्यामुळे रिलीफ फंडातून सरकारला २४ हजार रुपये दिले आहेत.
- ३२०४ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
धुळे टपालातून कारकुनांनी ४०० पत्रे चोरिली. चोरी धरिली जाऊन चौकशी चालू आहे.
- ३२०५ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
३१ दिसंबरला माढे व नरगुंद येथे धरणीकंपाचे धक्के बसले.
- ३२०६ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
नाशकास स्माल काज कोर्ट होणार.
- ३२०६ ब (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
रे. बालंटैनसाहेबांचा वृत्तांत एका अंकात मावत नव्हता. म्हणून ज्यानुएरी १५ व फेब्रुएरी १ ली या दोन्ही मितींचे अंक एक करणे अगत्य पडले.
- ३२०७ (२५ : २ व ३, १५ ज्यानुएरी-१ फेब्रुएरी ६६, ४६-४८)
सांगलीहून फकीर महंमद पाटील या सहीचे एक पत्र आम्हांस आले आहे. ते छापण्यालायक नाही. पत्रलेखकाने शेख उमर यांची पत्रे लक्षपूर्वक वाचून त्यांवर विचार केलेला नाही, असे दिसते. त्यांनी ती पत्रे पुन्हा वाचून काही शंका व प्रश्न असले, तर पाठवावेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६६

३२०८ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ५०-५१)

१ जानेवारीच्या बातमीपत्रात आम्ही म्हटले होते की, ३६ पैकी ३४ संस्थानांतून दासपण संपले. अमेरिकन सरकारचे सक्रार सीवर्द यांनी १८ डिसेंबरलाच गुलामगिरीविरुद्ध कायदा मंजूर झाला, हे जाहीर केले. अमेरिकेची राज्यघटना सक्र किंवा अपालट नाही. धामधूम व क्रांती यांचाचूनही ती बदलता येते. प्रजेस हवे ते बदल बहुमताने होऊ शकतात तेथील कान्ग्रेस (राजसभे)चे सेनेत (मुत्सद्यांची सभा) व हौस आफ रिप्रेझेंटेटिव (प्रतिनिधि सभा) असे दोन भाग आहेत. त्यांनी दोन तृतीयांश बहुमताने ठराव मंजूर केल्यावर तो संस्थानातील कायदे-मंडळाकडे जातो. तीन चतुर्थांश संस्थानांकडून मंजुरी आली की, त्याचे कायद्यात रूपांतर होते. या कायद्याने ४० लक्ष गुलामांची मुक्तता झाली. अनर्थकारक असे दासपण संपले. काही लोकांचे असे मत आहे की, शिद्दी गुलामांचे आता जास्त हाल होतील. किंवा ते आता मजुरीच पतकरणार नाहीत. पण तसे काही होणार नाही. रास्त मजुरीजे दर मिळाले, तर ते जरूर काम करतील. ते मेहनत करण्यास तयार आहेत. फक्त जुलमी लोकांवर त्यांचा विश्वास नाही. म्हणून ते इतर गावांत रोजगार शोधण्यासाठी जात आहेत. आणि हे स्वाभाविकच आहे. त्यांच्यावर कोणताही अन्याय होणार नाही, याची सरकार काळजी घेईल. मालक आणि मजूरदार यांचे रास्त असे संबंध काही एका दिवसात प्रस्थापित होऊ शकत नाहीत. या राष्ट्राने एक फार मोठा अन्याय दूर केला. उद्याचे इतिहासकार ही घटना सुवार्णाक्षरांनी लिहितील.

३२०८ अ (इंम : ४९)

३२०९ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ५३-६०)

रा. शाहू दाजी कुकडे लिहितात की : मुंबई इलाख्यातील मिशनांचे ऐक्य करण्याकरिता सभा भरली होती. २३ पैकी १२ मंडळींनी ऐक्यात मिळण्याची इच्छा दर्शविली. ऐक्याचे अगत्य सर्वांना पटले. एकीनंतर त्या त्या मिशनाची जबाबदारी कायमच राहिल. प्रत्येक मिशनाचा एकेक प्रतिनिधी घेऊन 'वडील वर्गाची' सभा तयार होईल. पालकाची परीक्षा घेऊन सनद देणे अथवा रद्द करणे, हे तिचे काम राहिल. दरवर्षी तिची सभा भरेल. किमान तीन मंडळांनी मागणी केली की, खास सभा व्हावी. नेहमीच्या कामासही तीन मंडळांची किमान गणसंख्या राहणार आहे. ज्या त्या मिशनाने प्रतिनिधीस प्रवासखर्च द्यावा. पाप व पाखंड यांबद्दल सभासदास शिक्षा करणेची जबाबदारी वैयक्तिक मिशनाचीही आहे. प्रतिनिधीच्या जोडीस पालकही पाठवावा. रे. हेजन, रा. सांगळे, कुकडे, यांची समिती वार्षिक सभेची व्यवस्था ठेवील. कोणत्याही पाखंडाचा निषेध करण्याचे काम या सभेकडे राहिल. कीर्तन करण्याची व्यवस्थाही सभा करील. मंडळाने एखाद्यास शिक्षा केली, तर या सभेकडे अपील करता येणार नाही. कोणत्याही प्रश्नाचा निर्णय बहुमताने झाला पाहिजे. एखाद्या उमेदवारास सनद हवी असेल, तर त्याने ऐक्यास अर्ज करावा. मंडळाच्या शिफारशीचा विचार करून पालकाची दीक्षा द्यावी. नगर मिशनाने मनावर घेतल्यामुळे हे ऐक्य झाले आहे. सर्व ठराव सर्वानुमते मान्य झाले.

३२०९ अ (इंम : ५१-५३)

३२१० (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६०-६१)

बाबा पदमनजी आपल्या विनंतिपत्रात लिहितात की : नगर मिशनाचे रे. बालंटैन अमेरिकेस जाण्यास निघाल्यानंतर त्यांच्या व त्यांच्या पत्नीच्या स्मरणार्थ नगरच्या शाळेत दोन स्कॉलरशिपा (पगारी विद्यार्थ्यांच्या जागा) चालू ठेवाव्या, म्हणून ख्रिस्ती भावांनी काही द्रव्य जमविले. रे. बालंटैन यांच्या मृत्यूची बातमी आल्यावर महाराष्ट्रातील सर्व नेटिव ख्रिस्त्यांचे साह्य घेऊन त्या रकमेच्या व्याजावर कायम फंड उभारावा, असे ठरले. तरी हस्ते परहस्ते या निधीस मदत करावी. आपली देणगी रे. मोडक, कुंभारवाडा, मुंबई, अगर बाबा पदमनजी, नगर मिशन, यांचेकडे पाठवावी.

३२११ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६१-६२)

मुंबईत पुनर्विवाहोत्तेजक सभा स्थापन झाली असून आनरेबल माधवराव विठ्ठल विंचूरकर हे अध्यक्ष आहेत. विधवा-पुनर्विवाह हा मानवी स्वभाव, नीती व धर्मशास्त्र यांस अनुकूल असतानाही या समाजात त्याचा प्रचार नाही, ही खेदाची गोष्ट आहे. म्हणून या मंडळीने त्यासाठी प्रयत्न करावेत. या विषयावर ग्रंथ लिहिण्यास उत्तेजन द्यावे. इतर गावी शाखा स्थापन कराव्यात. ज्यांची सदस्य होण्याची इच्छा असेल, त्यांना सभासद करून घ्यावे. काम सातत्याने चालू राहण्यासाठी एक व्यवस्थापक मंडळ नेमावे. प्रतिवर्षी जानेवारी महिन्यात वार्षिक सभा भरवावी. कोणी मागणी केली, तर पाचची गणसंख्या राहिल. वर्गणीचा व बक्षिसाचा विनियोग करण्याचा अधिकार मंडळास राहिल. मात्र वार्षिक खर्च ३ हजारांपेक्षा जास्त नसावा. जादा खर्चास संमती घ्यावी. हिशेब-तपासनीस नेमून खर्च तपासून घ्यावेत. सभासदांनी दरवर्षी तीन रुपये वर्गणी द्यावी. ब्राह्मण, वगैरे जातींत पुनर्विवाहासाठी प्रयत्न करावे. रा. महादेव गोविंद रानडेही या व्यवस्थापक मंडळात आहेत.

३२१२ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

१६ दिसंबर ६५ ला नगरजवळ पारगावला धरणीकंपाचे धक्के बसले. तोफेच्या गडगडाटासारखा आवाज झाला. 'जमीन ओरडली,' असे म्हणून लोक भयभीत होऊन झाडास धरून बसले. हा प्रकार सकाळी ९ वाजता झाला. १५ ते २१ च्या दरम्यान बंगाल्यात चितगांव एथे व ३१ रोजी सोलापूर, धारवाड, मुंबई, या ठिकाणीही धक्के बसले.

३२१३ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

विंचू चावलेल्या जागी मध लावून पाहा. मध जर स्वच्छ असेल, तर वेदना लवकर कमी होतात. सिंधमध्ये व मध्य हिंदुस्थानात हाच उपाय करतात.

३२१४ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

भरतपूरचे महाराज जसवंत सिंघ कलकत्याला गेले, तेव्हा त्यांना १७ तोफांची सलामी झाली. ते १८६३ त गादीवर आले. आता वयात आल्यावर कारभार पाहू लागले. त्यांचे राज्य १२ लाख उत्पन्नाचे असून लोकसंख्या ६॥ लाख आहे.

- ३२१५ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
एका शास्त्रज्ञाने असा शोध लावला की : प्राण्यांचे शरीर ही तांबे व शिसे यांची खाण आहे. हिंस्त्र पशू, कोंबड्या, गोगलगाई, वर्गग्यांत तांबे मिळते.
- ३२१६ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
युनैटेड त्सेत्समधील गुलामगिरी कायद्याने संपूर्णतया बंद झाली.
- ३२१७ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
अलाबामा नावाच्या लुटारू तारवाने अमेरिकन लोकांची तारवे लुटली. त्याचा कप्तान सेमस याला सरकारने कैद केले.
- ३२१८ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
अमेरिकेच्या ऐरिश फेनियन लोकांत दुफळी माजली. त्यांची चौकशी आता पुरी झाली.
- ३२१९ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
विलायतेचे सरकार आपले सैन्य पुष्कळ कमी करणार.
- ३२२० (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
ग्रेट ब्रिटनमध्ये काही दिवसांपूर्वी मोठे तुफान झाले.
- ३२२१ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
लंदनच्या वेस्तमिस्तर आबे या भजनालयाचा ८०० वा वाढदिवस साजरा झाला.
- ३२२२ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
जानेवारीच्या १ तारखेस नामदार राणीने गोरगरिबांना अन्न वाटले कोळसे वाटले. त्याचा खर्च २५०० रुपये झाला.
- ३२२३ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
१८६५ त इंग्लंडाहून १,२१,०४६ माणसे देशांतरी राहण्यासाठी गेली. १८६४ त १,२५,४४५ गेली, म्हणजे ४३९९ कमीच गेले. गेल्या दिसंबरपेक्षा या दिसंबरात १२०० कमी लोक द्वीपांतरी गेले.
- ३२२४ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
फ्रेंच सरकारने ब्रुसेल्स व इंग्लंड येथील वृत्तपत्रांना बंदी केली.
- ३२२५ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)
आदन एथे दंगा झाला.
- ३२२६ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

कोटा संस्थानात एका महाजनाच्या मृत्यूनंतर त्याची बायको सती जाणार होती. महाराज रामसिंघ बहादुर यांनी तिला प्रतिबंध केला. इतर राजेलोकांनीही कटाक्षाने सतीबंदी करावी.

३२२७ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

शिंद्यांच्या फौजेत कवाईत-शिक्षणाचे काम चालू आहे. राजे विलायती पोषाखात उपस्थित असतात. ब्राह्मणभोजन व दक्षिणा-दानही चालू आहे.

३२२८ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

आग्रा येथे फेब्रुवारीच्या अखेरीस हायकोर्ट होणार.

३२२९ (२५ ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

ज्ञानसिंधू हे वृत्तपत्र आश्रयाअभावी बंद पडले. ते हिंदी भाषिक होते.

३२३० (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

कोल्हापूरच्या महाराजांस अधिकार दिल्यावर रयतेवर जुलूम वाढला.

३२३१ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

मार्टिन हौग आता निश्चित स्वदेशी जाणार, त्यांस निरोप देण्यात आला.

३२३२ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

बडोद्याचे गाइकवाड पाण्याचे नळ, कापडाचे कारखाने, ग्यासदिवे, वगैरे कामे करविणार आहेत.

३२३३ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

बंगालमध्ये फिरोजपुरात टोळधाड आली.

३२३४ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

लखनौचा एक साहेब विमानातून अर्धा मैल उंच जाऊन सुखरूप उतरला.

३२३५ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

सर्व पुस्तकालयांत किती पुस्तके आहेत व वृत्तपत्रे किती घेतात, याविषयी सरकारने माहिती मागविली.

३२३६ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

भूतानात पुन्हा लढाई होणार.

३२३७ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

संतीपुरात अघोरनाथगुप्त व कादंबिनी यांचा पुनर्विवाह झाला.

३२३८ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

हिंदुस्थानातील सैन्य एक तृतीयांशाने कमी होणार आहे.

३२३९ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

चिनी बंडखोर येथील सरकारास अजून पीडा देत आहेत.

३२४० (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

ज्यापानात दंगा होण्याची शक्यता आहे.

३२४१ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

टाकचा नबाब व ठाकुरलाल यांच्या शिपायांत लढाई होऊन टाकवाल्याचा पुतण्या मरण पावला.

३२४२ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

सर जमशेदजींनी ८ हजार रुपयांचा ग्यासच्या दिव्याचा खांब मुंबईच्या म्युनिसिपल कमिटीस कांपावर (कॅपात) लावण्यासाठी दिल्या.

३२४३ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

हुगळीत महागाई वाढली.

३२४४ (२५ ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

माजी दैरेक्टर मि. हावर्ड आपल्या पुस्तकांची मालकी सरकारला देण्यास तयार आहे. परंतु त्याच्या पद्धतीने ही पुस्तके दुसऱ्या इलाक्यात विकावीत.

३२४५ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

इंदूरकडे भिल्लानी दंगा केला. होळकर सरकारच्या लष्कराने मुख्य भिल्लास अटक केली, तेव्हा बाकीचे पळून गेले.

३२४६ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

नागपूरचे टपालखाते मुंबई विभागाकडून वायव्य इलाख्याच्या विभागात जाणार.

३२४७ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

एल्फिन्स्टनचे प्रोफेसर दा. सिंकलर यांना मध्यप्रांतात विद्याखात्याचे दैरेक्टर नेमावे, अशी गवरनरांनी शिफारस केली.

३२४८ (२५ : ४, १५ फेब्रुअरी ६६, ६२-६४)

कपूरथाळ्याच्या राजाने सरकारकडे इच्छा दर्शविली आहे की, आपण ख्रिस्ती होणार आहोत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६६

३२४९ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ६६—७०)

सध्या वर्तमानपत्रातून पुनर्विवाहास अनुकूल विचार प्रगट होत आहेत. त्यासाठी एक मंडळी स्थापन झाली. येणेकरून देशाच्या सुधारणेस मोठे साह्य होईल. पण अडचण एकच आहे व ती म्हणजे बुद्धीला पटलेली गोष्ट करण्याचे लोकांत धैर्य नाही. उद्या नाना भिड्यांना कोणी बहिष्कृत केले, तर त्यांच्या बाजूने कोणी उभे राहणार नाही. उलट त्यास पंक्तिबहिष्कृत करतील. एका लेखकाने असे सुचविले की : सुधारकांचीच नवी जात करा, स्रोधातकांवर बहिष्कार घाला. पण कोणाचा कोणावर भरवसा नसल्यामुळे नवीन जातीचा 'विजयध्वज' कसा उभारणार? हा प्रश्न आहे. मलिनातून स्वच्छ पदार्थ निघणे फार कठीण आहे. दोन-तीनशे लोकांचा पाटिंबा मिळाल्याशिवाय नगान्यावर टिपरू पडणे कठीण दिसते. इतर देशांत प्रत्येकजण स्वतंत्र विचार करून सत्य शोधतो. वादातून धर्मावरचा भरवसा वाढतो. नेटिवांची निर्बलता अशी की, त्यांना विचार करण्यालाच परवानगी नाही व तेवढे धैर्यही नाही. सत्य काय आहे, ते ओळखून सत्याच्या पायावर खंबीरपणे उभे राहिल्याखेरीज सुधारणा होणार नाही. असत्यावर विश्वास ठेवणे, यात निर्बलता दिसते. काही लोक आपल्या कार्यास शास्त्राचे धिरे देत आहेत. पण त्यांना जयाची आशा नाही. असले लचांड उडवून लावल्याशिवाय खरी सुधारणा होणार नाही. भित्रेपणामुळे ही मंडळी विद्येचा प्रकाश असूनही जमीनदोस्त होतील. सत्याविषयी धैर्य दाखविण्यात जयाचे बीज आहे.

३२४९ अ (इंम : ६५—६६)

३२५० (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७०—७२)

बंगाल हरकास्वरून समजते की : भवानीपूरच्या मिशनाकडे अघोरनाथ मुकर्जी नावाचा तरुण ख्रिस्ती होण्यास गेला. मामूलप्रमाणे त्याच्या बापाने हायकोर्टात फिर्याद केली. आपल्या अज्ञान मुलावरती मिशनरी लोकांनी विचाराची जबरदस्ती केली, असा त्याचा अर्ज होता. मुलाचे वय १५ वर्षास ४ महिन्यांनी कमी आहे, असा त्याने दावा केला. बंगालच्या रिवाजाप्रमाणे मुलगा १५ वर्षांचा झाला की तो सज्ञानी समजला जातो. त्याची जन्मपत्रिका बापाने दाखविली. पण ती सहा महिन्यांचे मूल असताना केली होती. अशी जन्मपत्रिका पुरावा म्हणून सत्य व मजबूत मानता येत नाही. दयाळराव नावाच्या गृहस्थास मुलगी देणार होता, म्हणून त्यानेही ही पत्रिका पाहिलेली होती. त्याचा वडील भाऊ म्हणतो की, मी काही स्वतः त्याची जन्मतारीख शाळेस लिहून दिली नाही. आजी सांगते की, तो वैशाखात १४ वर्षांचा झाला. पण तिला मिति व महिना समजत नाही. शाळेच्या रजिस्टरातले जन्मदिन कोणाच्या तरी सांगण्यावरून किंवा अटकळीने मांडलेले असतात. म्हणून त्यावर विश्वास ठेवता येत नाही. मुलाचा वडील भाऊ त्याच्यापेक्षा ४-५ वर्षांनी मोठा आहे. हे पाहून कोर्टाने निकाल दिला की, त्याचे वय १५ हून जास्त असावे आणि बापाचा अर्ज फेटाळला. हेमनाथ बोसच्या खटल्याप्रमाणे यात अन्याय झाला नाही.

३२५० अ (इंम : ७०)

३२५१ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७२—७५)

ज्ञानप्रकाशाच्या संपादकाने नामस्मरणावर आणखी काही लिहिले आहे. त्याचे म्हणणे असे की, तारणाच्या अनेक उपायांपैकी हाही एक उपाय असतो. पण सगळी माणसे दंडपात्र असतांना अनेक उपाय असण्याचे कारणच काय? ईश्वराने जर अशी व्यवस्था केली की, पाप आपोआप नष्ट व्हावे, तर पाप वाढतच राहील, पृथ्वी रक्ताने भरून जाईल. गौण गोष्टीकरिता प्रमाणे देण्याची आवश्यकता नसते. वादाची ही रीत नाही. रा. एक्स यांनी एका पत्रात म्हटले आहे की, ज्ञानप्रकाशाचे लिखाण म्हणजे तुळशीत भांग आहे. कारण नामस्मरणावर त्याचा स्वतःचाच विश्वास नाही. त्याने कधी तुळशीची माळ घालून नामस्मरणाचा धडाका लावला काय? पंढरीच्या व आळंदीच्या यात्रा बंद कराव्यात असे त्यानेच सुचविले नव्हते काय? यात्रेमध्ये तो कधीच दिसला नाही. त्याने घेतलेल्या सोंगाची बतावणीही त्याला धड करता येत नाही. येशूने केलेल्या चमत्कारावर त्याचा विश्वास बसत नाही. पण या गोष्टींचे अनेक पुरावे शास्त्रामध्ये दाखल आहेत. सूर्य अंधार पाडणार नाही, त्याप्रमाणे ईश्वर पाप करीत नाही. ईश्वर अनंत, अपार व गुणवान आहे. तेव्हा तो अशक्त उपाय कधीच योजणार नाही. ईश्वराची शक्ती मध्यान्हीच्या रवीप्रमाणे तेजःपुंज प्रकाशेल व त्याचे गुण किरणाप्रमाणे फाकतील. ज्ञानप्रकाशकाचा संपादक मनुष्याच्या बुद्धीस अगदी तुच्छ लेखतो, हेसुद्धा बरोबर नाही. बुद्धीच्या व विवेकाच्या साहाय्याने तर तारणोपाय शोधावयाचा आहे. ईश्वराचे मार्ग गूढ वाटले, तरी विचाराने उपाय शोधा.

३२५२ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७५-७७)

‘ज्ञानप्रकाशाचा परीक्षक’ लिहितो की : १ जानेवारीला ज्ञानप्रकाशने एडिटोरियल लिहिले, ते पाहून सखेदाश्चर्य वाटले. अवलपासून त्यात प्रत्येक वाक्य औपरोधिक आहे. शिवाय त्याचा मजकूर छचोर व खोटा आहे. त्याची उत्तर देण्याचीही पात्रता नाही. एतद्देशी ख्रिस्त्यांना त्याने ‘दैवशाली पुतळे,’ बाट्ये, वगैरे विद्वान शिव्यांची योजना केली. त्याचे म्हणणे असे की, धर्म बदलणाऱ्यांना स्वभाषाही नीट बोलता येत नाही किंवा लिहिता येत नाही. ‘टुमी लोक नरकात ईश्वर फेकेल’ असे एक उदाहरण त्याने लिहिले. पण मिशनरीसाहेब असले मराठी बोलत नाहीत. त्याने दिलेली वाक्ये स्वकपोलकल्पित आहेत. असला अलौकिक कल्पनाशक्तीचा चमत्कार कधी पाहिला नव्हता. या महापंडिताने ही वाक्यरूप पक्काने किंवा संक्रांतीची कोंद सुगरणपणाने सिद्ध करून ख्रिस्ती लोकांच्या तोंडांत कोंबली. हे स्वतः पुण्यपट्टणाच्या मध्यभागी आसनमांडी घालून बसतात. ख्रिस्ती लोकांचे तोंडही पाहात नाहीत. यांच्याशी कधी बोलतही नाहीत. हिंदूंचे नीरस मजकूर छापण्यातच मग्न असतात. ज्ञानाचा असलाच प्रकाश ते दाखविणार. वृत्तवैभवाने मिशन शाळांविषयी २३-१०-१८६४ च्या अंकात लिहिले होते की, ‘नगर मिशनच्या शाळेतील मुली अतिशुद्रांच्या असून त्यांची अक्षरवटिका व वागणुकीची पद्धत पाहिल्यावर त्या नीच जातीच्या असतील, असे वाटत नाही. त्यांचे इंग्रजी व मराठी उत्तम आहे.’ आता यावर वाचकांनीच निर्णय करावा.

३२५३ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७७-७८)

‘एक गहूकर’ लिहितो की : १ जानेवारीस रे. आबट यांच्या शेतामधील ५ मंडळ्यांची सभा झाली. प्रत्येक बैठकीच्या सुरुवातीस प्रार्थना व शेवटी आशीर्वाद होई. रा. अहिलार्जींनी तारणोपायाचे विवेचन केले. दगडूबा बारसे यांनी सांगितले की, मुलांना या मार्गात लावावे, म्हणजे प्रौढ झाल्यावर ते दुसरीकडे जाणार नाहीत. येसोबांनी आपल्या आचरणाचा कित्ता कसा दाखवावा, याविषयी संभाषण केले. भवानबा शिलेगावकरांनी तीर्थयात्रेने मनास शांती मिळत नाही, असा

उपदेश केला. कित्येक भावांनी आपले फिरण्यामधील अनुभव वर्णन केले. पोथी, भाषणे व कीर्तने यांतून सर्वांना प्रसन्नता मिळाली. मुंबईचे व्यापारी पैसा मिळवतात, पण आत्म्याच्या तारणाची काळजी करीत नाहीत. असे मि. फार्बस यांनी भाषणात सांगितले. देवाचा आत्मा मागून जर काम केले, तर विश्वास आणि प्रीतीची वस्त्रे व मुगुट मिळतील. मंडळीने जे ठराव केले, त्यांत विवाहात देणग्या घेऊ नयेत, लग्नाच्या जेवणावळीची रीत एकदम बंद करावी, लग्नामध्ये उपयुक्त वस्तु द्याव्यात, मग दोरा व केरसुणीही चालेल, हे ठराव मुख्य होते. 'ख्रिस्ताचे दुःख सोसणे' यावर बोध झाल्यावर प्रभुभोजन झाले.

३२५४ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

अमेरिकन सरकारास लढाईमुळे मनस्वी कर्ज झाले. ही रक्कम ५ अब ५२ कोटी होती. पण त्याने दोन महिन्यांत ३ कोटी ३६ लाख ६८ हजारांचे कर्ज फेडले. युरोपातून अनेक व्यापारी तिकडे वसतीस जात असून व्यापार वाढत आहे. वसूल वाढला तर कर्ज लवकर फिटेल.

३२५५ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

विलायतेत एक २० वर्षांची स्त्री अतिशय हुषार असून लातिन भाषांतर व निबंध यांत तिचा पहिला नंबर आला. ती बी.ए. झाली.

३२५६ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

युरोपात रासताह एथे एक शिपाई आपल्या अंगास पाला गुंडाळून गंमतीने पहारेकऱ्याकडे गेला. नियमाप्रमाणे पहारेकऱ्याने तीनदा हटकले. शेवटी गोळी झाडली. तेव्हा तो शिपाई मृत्यू पावला. थट्टेचा परिणाम असा भयंकर होऊ शकतो.

३२५७ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

ब्रेसला येथे एक विद्यार्थी व एक माणूस यांचे द्वंद्वयुद्ध झाले. तो विद्यार्थी ठार झाला. त्याचे शव कबरीत पुरण्याच्या वेळी 'मला काढा,' असे उद्गार ऐकू आल्यामुळे लोक भ्याले. पण हे बोलणे एका जादुगार वेंबिलोकिस्ताचे होते. त्याच्यावर धर्मविधीस हरकत आणल्याबद्दल खटला भरला गेला.

३२५८ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

न्यूयॉर्कमध्ये एक अजब विवाह झाला. नवरानवरीला जुन्या वहिवाटीप्रमाणे व पृथ्वीवर लग्न करावयाचे नव्हते. म्हणून विमानात बसून मेघमंडळापर्यंत जाऊन त्यांनी विवाह लावला. उपाध्याय व त्यांचे नातेवाईक, असे नऊ लोक विमानात होते.

३२५९ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

मेक्सिकोचा नवा राजा माक्षमिलियन याचा अधिकार कबूल केला, तर तेथून आपले सैन्य काढून घेण्यास फ्रान्स तयार आहे. पण या अटीमुळे अमेरिकेशी फ्रान्सचे संबंध बिघडले आहेत.

३२६० (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

अमेरिकेच्या रेविन्यू कमिशनने अशी सूचना केली आहे की, कापसावर दर पौंडास पसंत म्हणजे ३ आणे २॥ पै कर बसवावा.

३२६१ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

लढाईत ज्यांचे नुकसान झाले, त्यांना अमेरिकन सरकार भरपाई देणार.

३२६२ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

कानडाविषयक करार अमेरिकन सरकार एक वर्ष चालू ठेवणार.

३२६३ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

जमेका बेटावरील बंड मोडले. त्यांचा पुढारी गार्डन याला व त्याच्या सहकार्यांना फाशी झाली.

३२६४ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

स्पेनचे चिली देशाशी युद्ध चालू आहे.

३२६५ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

सर चार्लस वुड यांनी राजीनामा दिल्यामुळे मि. अर्ल ग्रे यांची हिंदुस्थानसंबंधी प्रधान म्हणून नेमणूक झाली.

३२६६ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

फेनियन लोकांच्या चौकशीत ३६ असामी अपराधी ठरले आहेत. एका पत्रकारास काळ्या पाण्याची शिक्षा झाली.

३२६७ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

अमेरिकन कापूस महाग झाला. धोलारा कापसाचा भाव १६ पेनी आहे. तिकडून सव्वा वीस कोटींचे नाणे मुंबईस रवाना झाले.

३२६८ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

लंदनमध्ये इतिहाससंबंधी चित्रांचे प्रदर्शन भरणार.

३२६९ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

मेक्सिकोतील फ्रेंच सैन्य काढून घेण्याचे फ्रेंच बादशाहाने ठरविले.

३२७० (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

पारिस येथे १८६७ त प्रदर्शन भरणार.

३२७१ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

स्पेनच्या राणीस पुत्र झाला. तेथील बंडाळी मोडली आहे.

- ३२७२ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
तुर्कस्थानातील मशिदींचे उत्पन्न व्यावहारिक कामात खर्च होईल.
- ३२७३ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
रशिया ते चीन तारायंत्र होणार आहे.
- ३२७४ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
आबिसीनियाच्या राजाने कैदेत ठेवलेले युरोपियन प्रकृतीने ठीक आहेत व ते राजाबरोबर फिरावयास जातात.
- ३२७५ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
दा. हौगच्या जागेवर प्रो. बुहलर पुणे संस्कृत पाठशाळेचे गुरू झाले.
- ३२७६ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
आलाहाबादजवळ एक न्हावीण सती गेली.
- ३२७७ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
मि. किटिंग यांनी रा. नारायण वासुदेव खारकर यांना नवानगरच्या बंदोबस्ताकरिता पाठविले व द. म. २०० ची नेमणूक केली.
- ३२७८ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
राहुरीस महार लोकांनी पुणेकरांप्रमाणे नाटक उभारले.
- ३२७९ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
नागपुरात मुंबई ब्यांकेची शाखा झाली.
- ३२८० (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
रा. भास्कर दामोदर नगरास स्माल काज कोर्टाचे जज् झाले.
- ३२८१ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
विलायतची डाक आल्यावर ५ तासांत खास आगगाडी पाठवून ती डाक न्यावी, असा हुकूम झाला.
- ३२८२ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
ग्वाल्हेरच्या राजाने रावराजे दिनकर यांचा जहागिरीचा गाव जप्त केला. त्याने इतर जाहगीरदार घाबरले.
- ३२८३ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)
कलकत्ता व नाशिक येथे जानेवारी अखेर पाऊस झाला.

३२८४ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

जयपूर येथे पाटणचा राव याने तुरुंगातून पळालेल्या कैद्यास आश्रय दिल्यामुळे त्यास २ हजार रुपये दंड झाला.

३२८५ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

बंगालमध्ये देवालयांच्या उत्पन्नावरील कर माफ झाला.

३२८६ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

दिल्लीचा राजभ्रष्ट फिरोजशाह अरबस्तानात हलाखीच्या स्थितीत असून त्याची अन्नान्नदशा झाली आहे.

३२८७ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

पालकवाडी ते नागपूर या २५ मैलांसाठी आगगाडी सुरू होईल.

३२८८ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

वराडच्या व अमदाबादेच्या तुरुंगात अनेक कैदी मेले. चौकशी चालू आहे.

३२८९ (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

दिवाणी अधिकाऱ्यांनी कलेक्टरकडची शिल्लक तपासण्याची पद्धत बंद होणार आहे.

३२९० (२५ : ५, १ मार्च ६६, ७८-८०)

‘पुनर्विवाहनिषेध’ या पुस्तकाची प्रत ज्ञानोदय कचेरीकडे आली. त्यावर लवकरच अभिप्राय दिला जाईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ६, मुंबई, १५ मार्च १८६६

३२९१ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ८१-८२)

मुंबई गार्डन पत्र दि. ३ मार्चपासून पुन्हा सुरू झाले. या पत्रास पुरेसा आश्रय न मिळाल्यामुळे गतवर्षी ते बंद झाले होते. ते बंद असताना ख्रिस्ती लोकांस केवळ आंधळ्याप्रमाणे वाटत होते. त्याने देवाच्या कामाविषयी सतत माहिती पुरविली. विधर्मीयांचे आणि नास्तिकांचे हल्ले परतवून लावले. अनेक वेळा नेटिवांचा कैवार घेतला. धर्माच्या व परोपकाराच्या कामास हातभार लावला. हिंदू संपादकही त्याच्या मतास फार मान देत असत. हे पत्र बंद झाल्यामुळे ख्रिस्ती धर्माच्या वृद्धीची माहिती कळनाशी झाली. विलायती मासिकेदेखील एवढी माहिती देत नाहीत. धर्मकृत्यांना साह्य मिळणेही बंद झाले. हे पत्ररूपी उल्हाटयंत्र शत्रूच्या सेनेवर समर्पक अस्त्रांचा भडिमार करीत होते. इतकेच नव्हे, तर आमच्या सेनेतील फितुरावरही तोफ डागीत होते. आज्ञेचे पालन करण्यात जे कुचराई करतात त्यांना समज देत होते. आपल्या नावाप्रमाणेच ते पहारेकऱ्यांचे काम बजावीत असे. कोणाचाही मुलाजा ठेवीत नव्हते. हे पत्र बंद झाल्यावर आमच्या शत्रूंना आनंद झाला होता.

आता त्यांचा हारीप (वैरी) पुन्हा जिवंत झाला आहे. यापुढे तरी त्याला पुरेसा आश्रय मिळावा, म्हणून आम्ही प्रार्थना करतो.

३२९१ अ (इंम : ८१)

३२९२ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ८४-८५)

पुस्तके व निबंध प्रसिद्ध करणारी मंडळी—

या मंडळीने गुदस्ता ११ हजार रुपये मिळविले. १२,४४१ खर्च केले. पण इमारतीचे भाडे मिळाल्यामुळे कर्ज न होता उलट १६०० शिल्लक राहिले. नव्या पुस्तकांत (१) 'येशू ख्रिस्ताची मध्यस्थी' (रे. व्हॅट) (२) 'पहारेकऱ्याची वाणी' (कोहन व बाबा पदमनजी) (३) 'देवाचे भजन' (बालंटैन) (४) 'पाप्याचा सखा' (रा. वि. मोडक) (५) 'अंमलनिषेधक निबंध' (चंगनलाल) (६) 'गालिप्रदाननिषेध' (सिदोबा मिसाळ) (७) 'उत्पत्ती पुस्तकावरील टीका' (८) 'सिद्धांतरत्नमाला' (बाबा पदमनजी) (९) 'मुसलमान लोकांविषयी निबंध' (रे. घामलरसाहेब) अशी ९ पुस्तके आहेत. 'मुलांकरिता व्याकरण' (फेरब्यांक) तिसऱ्या पुस्तकाचा उत्तरार्ध व महाराष्ट्र देशाचा इतिहास (दोन्ही बाबा पदमनजी) ही वर्णाकुलर सोसैटीमार्फत छापिली. देशी भाषांतील ९६ हजार पुस्तके खपली. यांत मराठी १३२२० होती. नव्या ९ पुस्तकांपैकी ३ साहेबलोकांनी व ६ नेटिव ख्रिस्थांनी लिहिली. हे काम बहुत असले, तरी अजून पुष्कळ काम व्हावयाचे आहे. दररोज एक हजार पुस्तकांची छपाई व्हावी आणि वर्षाकाठी ३,६५,००० पुस्तकांचा खप व्हावा, असे लोकांचे मत आहे. परंतु ही मंडळी एवढी पुस्तके छापू शकणार नाही. सगळ्या पृथ्वीवर ख्रिस्ताचे राज्य व्हावे, याकरिता अविश्रांत काम करावयाचे आहे. आपले वैरी किती काम करितात, हे पाहून आपणांस लाज वाटली पाहिजे. दिवस आहे तोपर्यंत काम केले पाहिजे.

३२९२ अ (इंम : ८२-८४)

३२९३ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ८५-९०)

रा. बा. रामचंद्र बाळकृष्णजी हे इंग्लंडदेश पाहून आले. संभावित गृहस्थांच्या उपस्थितीत त्यांनी तिकडील लोकांची अंतर्गत स्थिती व कुटुंबव्यवस्था यांची माहिती दिली. इंग्लिश कुटुंबांत परस्परांविषयी अत्यंत प्रेम दिसते. ते मुलांना सुशिक्षा लावतात. त्यांच्या घरात जिकडे तिकडे स्वच्छता असते. स्वयंपाकघर कटाक्षाने स्वच्छ ठेवतात. लंदनच्या रस्त्यांची लांबी चार हजार मैल आहे. पण सगळे रस्ते झाडले, तरी टोपलीभर केरही सापडणार नाही! तिकडील चाकर इमानी व कुशल असतात. प्रत्येक घरात चाकरिणी असतात. त्या कामाची कुरकूर कधीच करणार नाहीत. यजमानानंतर जेवण घेतात. शिष्या अन्नाचे पुडिंग करून खातात. रोज १२ तासांहून जास्त वेळ काम करतात. यजमानीणही आळसात बसून न राहाता शिवण करून मुलांचा अभ्यास घेते. स्त्रिया तिकडे पहाटे तीन वाजता उठतात. तिकडील घरांत थंडीमुळे सतत आगटी पेटवावी लागते. मुलांना शिकविण्यास आयाही येते. तिकडील श्रीमंत लोकही नम्र, विनयशील व सभ्य आहेत. ते दांडगा जबाब कधी देत नाहीत. मुलेही शिस्तप्रिय आहेत. कधी शिष्या देणार नाहीत. इंग्रज लोक फार धार्मिक आहेत. पण ते कधी वितंडवाद करीत नाहीत. आमच्या लोकांनी परदेशगमनास बंदी करू नये. देशोदेशी हिंडून समजूतदारपणा वाढतो. गैरसमज दूर होतात. लोकांनीही परत आल्यावर प्रायश्चित्ताचे ढोंग करू नये. चांगल्या चालीचा किता घ्यावा. आळस टाकून उद्योगी व्हावे.

ईश्वरभक्तीमध्ये तत्पर व्हावे. इमानाने चाकरी करावी. धर्माचे अगत्य बाळगावे. या देशाची सुस्थिती व सुधारणा ख्रिस्ती धर्मानेच होणार आहे.

३२९४ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९०-९२)

रा. एक्स आपल्या पत्रात लिहितात की : ज्ञानप्रकाशाने महार ख्रिस्त्यांविषयी काही हलकट व बाष्कळ मजकूर लिहिला आहे. मनुचे कायदे व मनुचे दिवस यांची त्यावरून आठवण होते. शूद्राने ब्राह्मणास अपशब्द वापरले, तर त्याच्या तोंडात शिशाचा रस ओतावा, अशी निर्दय भट्टांची मते होती. एरव्ही हाच संपादक सुधारणेचा बाणा व लोककल्याणाचा डौल मिरवीत असतो. वाघ्याचा पाग्या झाला, तरी त्याचा एळकोट कायम राहातो. मिशननेऱ्यांच्या सहवासाने नेटिव ख्रिस्ती लोकांचे जगिक व आत्मिक दृष्ट्या किती कल्याण झाले आहे, हे त्यास कळत नाही. शूद्रातिशूद्रांनी गरीब राहावे, मुडदार मांस खावे व स्पृश्यांच्या घरापाशी दीनवाणी तोंडे करून पाण्याची भीक मागत हिंडावे, हजामांनी व धोब्यांनी त्यांची कामे करू नयेत, त्यांच्या मुलांनी अज्ञानीच राहावे, असे या संपादकांना वाटते. अतिशूद्र लोक सभ्य व स्वच्छ, सुशिक्षित व समंजस झाले, हे त्यांना पाहावत नाही. त्यांच्या बायकाही शिक्षित झाल्या. व्यसनातून ते मुक्त झाले. सावकारांच्या कचाटातून मोकळे झाले. हे काही त्यांना सहन होत नाही. म्हणून ज्ञानप्रकाशकर्ता त्यांची निंदाच करणार. वृत्तवैभवातील मिशन शाळेचा रिपोर्ट हे त्याला उत्तम उत्तर आहे. अशा संपादकामुळेच रा. जोतिबांनी महारमांगांच्या शिक्षणाच्या कामातून अंग काढून घेतले. पण त्यांनी सरकारकडून मिळालेली शालजोडी मात्र टाकून दिली नाही. मला वाटते, त्यांनी सरकारात ती परत करावी. कां तर, ज्या कामाच्या आवेशाबद्दल शालजोडी मिळाली, त्याचे वारे त्यांच्या अंगातून गेले. मग तिचे माहात्म्य काय राहिले? मनुच्या पीठावर बसलेले ज्ञानप्रकाशकर्ते यांना तर भट्टभिक्षुकांनी शालजोडी द्यावयास हवीच.

३२९५ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९२-९४)

अंत्योखिया प्रांतात सर्वजण ईश्वराची भक्ती करीत असतात. ईश्वराने पवित्र आत्म्याकडून सुचविले की, बार्णबा व शौल यांना शुभवर्तमान गाजविण्यास तयार ठेवा. मग हे मार्कसाबरोबर ओरान्टस नदीजवळ सलुक्या बंदरास गेले. बार्णबाचे जन्मगाव कुप्रस येथेही धर्मतत्त्वे सांगितली. पाफस गावच्या सर्गस या रोमी अधिकाऱ्याने तर स्वतः होऊन त्यांना बोलावून शुभवर्तमान ऐकले. या गावातील बार्थे शू नावाचा जादुगीर पौलसाचा धिक्कार करीत असे. तेव्हा पौलसाने शाप देऊन त्याला आंधळा केले. एवढा ज्ञानी माणूस अंध झाला, हे पाहून लोक चकित झाले. पर्गा या ठिकाणी दयाना देवीच्या यात्रेतही त्यांनी प्रवचने दिली, चोरांचे भय, नद्यांचे पूर, अशा संकटातून ते चालतच राहिले. प्रत्येक गावच्या यहुदी सभास्थानामध्ये जाऊन त्यांनी येशू ख्रिस्ताचा बोध सांगितला. 'येशूला धिक्काराल तर तुम्हांवर शाप येईल,' असे सांगितल्यामुळे त्यांचा विश्वास वाढत गेला. खडकाळ जमिनीवर बी लवकर उगवते. पण त्याला मूळ नसल्यामुळे माणसाच्या मनात शास्त्राच्या गोष्टी फार काळ राहात नसतात. ख्रिस्तधर्माचा एवढा प्रसार होताना पाहून यहुदी लोक फार चिडले. कारण ते स्वतःला देवाचे लाडके समजत असत. त्यांनी अधिकारीलोकांना चिथावले. भक्तिमंत स्त्रियांनीही या कामात मदत केली. मग लोक पौलसाचा पाठलाग करू लागले. म्हणून पौलस इकन्यमा या गावाकडे वळला.

३२९६ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४)

‘एक वांबोरकर’ लिहितो की : जानेवारीत वांबोरीस एका ख्रिस्ती मुलाचे लग्न झाले. ऐक्यसभेच्या ठरावानुसार जेवणाचा कार्यक्रम टाळण्यात आला. रे. आबट यांनी या प्रसंगी फार सुरस व हितकारक बोध केला. लग्नाच्या जेवणावळीने कर्ज होऊन लोकांचे हाल होतात, असे ते म्हणाले. ‘पोटाड्यां’ना मात्र हा उपदेश आवडला नाही. ऐक्यसभेच्या ठरावाप्रमाणे नवीन जोडप्यास बक्षिसे देण्यात आली. आबटसाहेबांनी प्रथम याचा कित्ता घातला. रा. सुदामजी पवारांनी व त्यांच्या भावांनी गाणी गाऊन कीर्तन केले, यावरून बोध घेऊन इतर मंडळींनीही जेवण्यास फाटा द्यावा.

३२९७ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-६६)

जंत झाले, तर रात्री निजतेवेळी चार पैसे भार गूळ खावा. पाणी मात्र पिऊ नये. सकाळी कपिला (गेरूप्रमाणे असतो तो) सहा मासे ताकामध्ये घ्यावा. म्हणजे एका दिवसात हटकून गुण येतो.

३२९८ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-६६)

काही बंगाली व असामी लोक नोकरीसाठी भूतानला गेले. ५०० जणांनी तिकडील स्त्रियांशी विवाह केले. म्हणून ते जातबहिष्कृत झाले. तेव्हा ते कायमचे भूतानात राहिले.

३२९९ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

अमेरिकेच्या इंग्लंडमधील वकिलास परत बोलावण्याची सूचना अमेरिकन काँग्रेसने फेटाळली.

३३०० (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-६६)

शिंदी लोकांनी अमेरिकेच्या प्रेसिडेंटकडे मतदानाचा हक्क मागितला. तेव्हा त्यांना नवीन वसाहत करण्याचा सल्ला मिळाला. कारण या प्रश्नावरून उत्तर-दक्षिणेचे पुन्हा युद्ध होण्याचा धोका आहे.

३३०१ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

कानडाचा व अमेरिकेचा करार यापुढे चालणार नाही.

३३०२ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

मेक्सिकोतील बगदाद शहर अमेरिकेच्या काळ्या फौजेने घेतले. सेनापती शेरिडन याने या प्रकाराची जबाबदारी नाकारली.

३३०३ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

जमेकातील बंडामुळे पूर्वीच्या गव्हर्नरास सस्पेंड करण्यात आले व हेनरी स्टॉक्स याची गवरनर म्हणून नेमणूक झाली.

३३०४ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

स्पेनशी लढाई करण्याकरिता कित्येक अमेरिकन सरकारे चिली देशाच्या सरकारला मदत करणार आहेत.

३३०५ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)

नामदार विक्तोऱ्या राणीसाहेबांची प्रकृती बरी नाही.

- ३३०६ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
पार्लमेंटच्या सभेने राणीचे पुत्र प्रिन्स आलफ्रेड यांना दीड लक्षांची नेमणूक दिल्ली तर कन्या प्रिन्सेस हेलेना हिजला आंदणासह सहा लक्षांची सालीना नेमणूक दिल्ली.
- ३३०७ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
अर्ल रसेल राणीचे मुख्य प्रधान यांनी सांगितले की, आपण राजीनामा द्यावा, अशी राणीचीच इच्छा आहे.
- ३३०८ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
सर च्यार्लस वुडना वैंकॉट हालिफाक्स हा किताब मिळाला.
- ३३०९ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
राणी सरकारने नामदार गवरनर बार्तल फ्रेयर, जोनपूरचे राजे व राबट मांतगमरी, त्रावणकोरचे महाराज व सर विल्यम् मान्सफील्ड आणि करोलीचे राजे यांना स्टार आफ इंडियाचे नैट नेमले आहे.
- ३३१० (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
च्यार्लस वुड यांनी सूचना केली की, साहेब व नेटिव लोकांसाठी स्टार आफ इंडियाचे पहिला व दुसरा असे वर्ग करावेत.
- ३३११ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
२०० फेनियन लोकांना कैदेत टाकण्यात आले.
- ३३१२ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
विलायतेत व हिंदुस्थानातील तारेची पहाणी करण्यासाठी हौस आफ कामन्सने चौकशी मंडळ नेमले.
- ३३१३ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
मेक्सिकोच्या बादशहाने इंग्लंडच्या दरबारी वकील पाठविला.
- ३३१४ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
पी बडी या अमेरिकन सावकाराने लंडनमधील गरीब लोकांसाठी १० लक्ष रुपये दिले. काही वर्षांपूर्वी त्याने १५ लक्ष रुपये दिले होते.
- ३३१५ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
मुंबई सरकारचे माजी सेक्रेटार आंडरसनसाहेब यांना इंडिया आफिसात सेक्रेटरी नेमले आहे.
- ३३१६ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
फ्रान्समध्ये १८६७ त भरणाऱ्या प्रदर्शनाचा अध्यक्ष म्हणून फ्रेंच बादशहाच्या पुत्राची नेमणूक झाली.

- ३३१७ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
फ्रान्स व आश्रिया यांत बिघाड होणार.
- ३३१८ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
युरोपचे काथालिक राजे पोपला स्वतंत्र फौज करून देणार.
- ३३१९ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
इराणच्या शहाने फौज कमी करून ८ लाखांवर आणली.
- ३३२० (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९४-९६)
मुंबईत दोन महिन्यांत ९ आगी लागून तीन लक्षांचे नुकसान झाले.
- ३३२१ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
इगतपुरीच्या शाळा-इमारतीसाठी रेल्वे कंपनीने १७०० रुपये दिले.
- ३३२२ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
पुरीस पटकीचा उपद्रव वाढल्यामुळे लोकांनी तिकडे जाऊ नये, अशी सूचना सरकारने केली.
- ३३२३ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
राजकोटाहून अहमदाबादेस कैदी चालविले होते. ते पळून जाऊ लागले, तेव्हा झालेल्या चकमकीत ९ कैदी ठार झाले.
- ३३२४ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
कलकत्त्यात ब्रह्म समाजाच्या मडमा व देशी स्त्रिया यांना राबसनसाहेबांनी माजिक लांतर्न व शास्त्रीय प्रयोग दाखविले.
- ३३२५ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
जयाजीराव शिंद्यांनी कलकत्त्यास जाऊन आपल्या दत्तकास आपल्या इतकेच अधिकार मिळविले आहेत.
- ३३२६ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
दा. हौग यांना स्वदेशी जाण्यापूर्वी मुंबईच्या पारशी लोकांनी मोठा समारंभ करून मानपत्र दिले.
- ३३२७ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)
सेरोल गावी एका बाईने सती जावे, म्हणून एका ठाकराने यत्न चालविला होता. पण सरकारने वेळीच बंदोबस्त केला.
- ३३२८ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

नी लोकांनी इंग्रजसरकारच्या तोफा परत दिल्या. कारण आता त्यांची लढाई होण्याची शक्यता नाही.

३३२९ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

यंदा जानुएरी व मार्च महिन्यात २-२ पौर्णिमा आल्या. फेब्रुएरी महिन्यात एकही पौर्णिमा आली नाही.

३३३० (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

कलकत्त्यात एक मुसलमान गृहस्थ आमांशाच्या उपद्रवाने बेशुद्ध झाला. त्यास मृत समजून लोकांनी पुरण्याची तयारी केली, तर तो उठून बसला. अशी जलदी करण्यावर बंदी असावी.

३३३१ (२५ ६, १५ मार्च ६६, ९६)

इंग्लंडहून कराचीला पाठविलेला एक टेलिग्राफ तेथे अवघ्या अडीच तासांत आला.

३३३२ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

शेट मंगलदास नथुभाई व सातारचे पंतप्रतिनिधी यांना सरकारने कायदे कौन्सिलचे सभासद नेमले. आ. रुस्तमजी जिजीभाई यांची पुन्हा नेमणूक झाली.

३३३३ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

गाइक्वाड सरकार यात्रेच्या सोईसाठी द्वारकेपर्यंत लोखंडी सडक करणार आहे.

३३३४ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

दा. हौगच्या जागेवर दा. कोलहार्न पुण्यास येणार, अशी बातमी आहे.

३३३५ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

विद्याखात्याच्या अधिकार्यांनी मिशनरी वगैरे शाळांसाठी ग्रांटस् इन् कोडचे, म्हणजे पैशाचे साह्य मिळण्यासाठी नवे नेम केले. ते फार चांगले आहेत.

३३३६ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

कोणा एका नेटिवाने लखनौच्या गोर्खा पलटणीतील सर्व गोर्खा लोकांना विष घालण्याचा बेत केला. तो उघडकीस येऊन त्यास पकडण्यात आले.

३३३७ (२५ : ६, १५ मार्च ६६, ९६)

रा. बा. दादोबा पांडुरंग इंदुरास गेले असून होळकर सरकार त्यांना ५०० रुपये पगार देऊन पदरी ठेवणार आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६६

३३३८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ९७-९८)

रे. दा. फादर हे जर्मन गृहस्थ प्रथम ज्यार्जिया देशामध्ये दहा वर्षे मिशनेरी होते. रशियन सरकारने धर्मप्रसारास प्रतिबंध केल्यामुळे त्यांनी या देशात आगरा येथे सुवार्तिकाचे काम इ. स. १८४० पासून सुरू केले. त्यांना फारशी भाषेचे चांगले ज्ञान होते. पेशावरला मौलव्यांशी त्यांनी प्रसिद्धपणे वादविवाद केले. 'मिजानुल हक' (सत्याची तुला) हे पुस्तक त्यांनी फारसीत लिहून नंतर हिंदी व तुर्की भाषांत त्याचा तरजुमा केला. कैमियाच्या लढाईनंतर १८५८ त ते स्तांबूल शहरास गेले आणि सुवार्तिकाचे काम करू लागले. त्यांनी तुर्की भाषेत पुस्तके लिहिली. ती वाचून अनेक लोक ख्रिस्ताकडे वळले. खोट्या भविष्यवादातून त्यांची सुटका झाली. त्यांची पुस्तके उत्कृष्ट असल्यामुळे कांतरबरीच्या आर्च बिशपाने त्यांना 'डाक्टर आफ डिविनिटी' अशी पदवी दिली. इंग्लंडमध्ये रिचमंड शहरी त्यांचा मृत्यू झाला. त्यांचे वय ६४ वर्षांचे होते. ख्रिस्ताच्या सेनेतील एक वीर प्रभूपासून वेतन व विसावा पावायास गेला. या साहेबांनी कित्येकांचे सार्वकालिक कल्याण केले. शेवटल्या दिवशी हा सद्भक्त प्रभूच्या मुगुटात रत्न होऊन तळपेल. या साहेबासारखे बहुत कामकरी आपल्या पिकात देवाने पाठविले पाहिजेत. जे मेले ते धन्य. कां की, ते आपल्या कष्टापासून विसावा पावतात. त्यांची कामे त्यांच्या मागून जातात.

३३३८ अ (इंम : ९७)

३३३९ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ९९-१०१)

पवित्र शास्त्र प्रसारक मंडळीचा गतवर्षाचा रिपोर्ट मिळाला. बालंटैनसाहेब मंडळीचे भाषांतर कमिटीचे २५ वर्षे सभासद होते. जुन्या कराराची ८ पुस्तके स्वतः तपासली. मराठी नव्या कराराची आवृत्तीही त्यांनी तयार केलेल्या प्रतीवरून छापली. रे. बो एतनी लूका व प्रेषितांची कृत्ये, ही दोन पुस्तके स्वतः तपासली. यांच्या ५ हजार प्रती छापल्या. गुजरातीतही नवा करार छापत आहे. इतर इलाख्यांची मिशने व लंदन मिशन यांच्यांत पुस्तकांची देवघेव होते. त्यातून ६३७१ प्रती मिळाल्या. संपूर्ण शास्त्राच्या १३२०३ प्रतीही खपल्या. त्यांत मराठी ५४०५ होत्या. शास्त्र विकणारे गावोगाव हिंडून पुस्तके खपवितात. इंदापूरचा अनुभव वाचल्यावर असे दिसेल की, या फेरीवाल्यांना फार दुःख सोसावे लागते. गुदस्तां एकूण प्राप्ती ९५०० रुपये झाली. पण जमेपेक्षा १६३५ रुपये जास्त खर्च झाला. तो मागील शिल्लक व व्याज यांतून भागविला. मंडळीस मिशनेरी व उपदेशक यांच्याकडून आलेली पत्रे उत्तेजनदायक आहेत. जुन्या पिढीचे लोकही जेवढा विरोध करणार नाहीत, तेवढा प्रतिबंध सरकारी शाळांचे कित्येक पंतोजी करतात, अज्ञानी लोकांनी सत्याच्या शोधास अनुकूल असावे व ज्ञानी म्हणविणारांनी प्रतिकूल असावे, ही अचंब्याची गोष्ट आहे. देशी ख्रिस्ती लोकांकडून आपल्या परोपकारी मंडळ्यांना फार थोडे साह्य मिळते. बहुतकरून काही नाही म्हटले, तरी चालेल. ही लजेची गोष्ट आहे.

३३३९ अ (इंम : ९८-९९)

३३४० (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १०२-१०४)

विद्याखात्याचे दैरेक्टर यांनी पुढील दोन वर्षांसाठी मदतीचे नियम जाहीर केले. सरकारी साल सुरू होण्याच्या आधी ६ महिने शाळांनी अर्ज करावा. आपल्या शाळेची नियमानुसार नोंद करावी. दरवर्षी इन्स्पेक्टर स्वतः शाळेची परीक्षा घेतील. बसण्याची किंवा हजेरीपटाची व्यवस्था जर असमाधानकारक असेल, तर ते परीक्षा न घेता शाळेविरुद्ध अहवाल देतील. किती विद्यार्थी शिरगणतीत धरावयाचे, याचा निर्णय ते स्वतः करतील. कारण त्यावर मदत ठरेल. सरासरी हजेरीपेक्षा जास्त विद्यार्थी परीक्षेसाठी आणू नयेत. प्रत्येक विद्यार्थी निदान १ महिना नियमित येणारा असावा. कोणत्याही शाळेची परीक्षा दोनदा घेतली जाणार नाही. जो विद्यार्थी परीक्षेस येईल, त्याचे वय ६ ते १२ च्या दरम्यान असावे. ६ पेक्षा कमी वयाचा विद्यार्थी परीक्षेस लायक समजला जाणार नाही. मात्रिक्युलेशन वर्गातील विद्यार्थ्यांची निदान दोन वर्षे त्या शाळेमध्ये झाली असतील, तरच मदत मिळेल. शाळेची व्यवस्था योग्य व नियमानुसार असली, तरच ती शाळा मदतीस लायक ठरेल. अपात्र ठरलेल्या शाळांना स्वतंत्र पत्राद्वारे तो निर्णय कळविला जाईल. असे पत्रक दैरेक्टर आलेक्झांडर ग्रांट यांनी काढले आहे.

३३४० अ (इंम : १०१-१०२)

३३४१ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १०४-१०७)

दाजी निलकंठ वैद्य हा ख्रिस्ती गृहस्थ लिहितो की : 'माझी मरणवेळ जवळ आली. सन १८२७ मध्ये मी मुंबईत पंतोजी होतो. फारार मडमेच्या सहवासात मला पवित्र शास्त्र वाचावयास मिळाले. मी आजारी असताना साहेब व मडम यांनी माझी काळजी घेतली. या गावात माझे कोणी नातलग नसल्यामुळे माझा पाठलाग झाला नाही. पण फिरतीच्या वेळी धूळफेक होई. नगरच्या मिशन शाळेतही मी काम केले. बाबाजी, हारविससाहेब, रामचंद्र व नारायण यांच्या सहवासात मी शुभवर्तमानही घोषविले. म्हातार्या शिमोनाप्रमाणे मी म्हणू शकतो की, अनेक मंडळ्या स्थापन होताना मी पाहिल्या आहेत. मिशनांचा पाया घातला गेला. आता इमला बांधावयाचेच काम आहे. पूर्वीपेक्षा या समाजात ख्रिस्ती लोकांना जास्त चांगली वागणूक मिळते. सन ३२ ते ४१ नगरात राहिल्यावर मी घोडनदी मिशनाचे काम मागून घेतले. गणपतीच्या रांजणगावी मात्र लोक ख्रिस्त्यांचा फार द्वेष करीत. म्हणून मी वाडेगव्हाण येथे राहिला. येशूचे अगत्य वाटून तुम्ही जन्मभर देवाचे काम केले पाहिजे. सगळ्या भावांनी एकमेकांवर प्रीति करावी. पाहुण्यांचे योग्य आतिथ्य केले की, परस्पर प्रीत वाढते. ख्रिस्ताच्या सेवेसाठी मी सतत सडकेजवळच्या गावात राहिला. प्रभूचे शास्त्र सर्वांना समजावून दिले. माझ्या पत्नीस मी तुम्हांकडे निरोवीत आहे. प्रभूची कृपा तुम्हां सर्वांवर असो.'

३३४२ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १०७-११०)

'सावध करणारा' लिहितो की : वहिमी गुन्हेगारांना क्रूर शिक्षा करण्यावरून कितीएक शिपायांना सेशन कोर्टाने शिक्षा केल्या. भोकर गावी एका मारवाड्याच्या घरी चोरी झाली. फौजदार शेख अब्दुल व त्यांच्या हाताखालचे शिपाई यांनी २० वहिमी धरले. मामूल रिवाजाप्रमाणे त्यास 'समजूत' देण्यासाठी अमानुष मारहाण केली. या कामासाठी मल्हारी नावाचा कावेबाज पोलीसही आणला. त्याने या वहिमींना झाडास उलटे टांगले. चाबकाने मारहाण केली. गुडव्यात दगड घालून त्यांची मोट बांधली. इतकेच काय, पण लघुशंकेचे पाणी पिण्यास दिले. त्यांची धिंड काढण्यात आली. एवढे करूनही चोरीचा तपास लागला नाही. हा प्रकार पाहणारे लोकही चळचळां कापू लागले. पुढे

पोलिसावर खटला भरण्यात आला. सेशनचे कोर्ट भरून त्यांनी फौजदारास १०० रुपये दंड किंवा ६ महिने कैद अशी शिक्षा दिली. इतर शिपायांनाही सक्तमजुरीवर पाठविले. या इनसाफाने लोकांना धीर आला. साहेबाच्या न्यायकौशल्याची प्रशंसा झाली. यावरून असे वाटते की, मारून कुटून कबुली घेण्याची ही पद्धत ताबडतोब बंद करावी. खऱ्या अपराध्यास अवश्य शिक्षा व्हावी. फौजदार व शिपाई यांनी अधिक जबाबदारीने वागावे. शिपायांनीही लक्षात घ्यावे की, निर्दय मारहाणीच्या योगाने आपणच कैदेत पडू. लोकांनी मारहाणीस भिऊन खोटा जबाब देऊ नये.

३३४३ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

मुंबईमध्ये एकूण ५३ वृत्तपत्रे निघतात. त्यात इंग्रजी २३ आहेत. इंग्रजी व मराठी साप्ताहिके २ आहेत व पाक्षिक एक आहे. मराठी मध्ये २ साप्ताहिके व २ मासिके आहेत. १७ प्रख्यात छापखाने आहेत.

३३४४ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

वृश्चिकदंडावर मध लावण्याचा उपाय विशेष उपयुक्त ठरत नाही, अशी पत्रे आली आहेत.

३३४५ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

ब्राह्मणांना उंटावर बसण्याची परवानगी आहे काय, याबद्दल कोणी माहिती पाठवील तर बरे होईल.

३३४६ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

दक्षिण अमेरिकेच्या संस्थानांना कान्ग्रेसमध्ये प्रतिनिधित्व द्यावे की नाही, याचा अजून निर्णय झाला नाही.

३३४७ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

जमेकातील बंडाचा पुढारी गार्डन यास फाशी देण्यात आले. पण तो निरपराधी ठरल्यामुळे आता गवरनरास शिक्षा होईल.

३३४८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

लार्ड रसेल यांना राणीने राजीनामा देण्यास सांगितले, ही बातमी खोटी ठरली.

३३४९ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

फेब्रुवारीस लंडनमध्ये व समुद्रकाठी मोठे तुफान झाले.

३३५० (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)

लार्ड फ्रेयर यांची मुदत संपल्यावर स्टेट सेक्रेटरी मि. अंडरसन त्यांच्या जागेवर गवर्नर होतील, असे म्हणतात.

३३५१ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११५—११२)

आक्सफर्डचे प्रो. चाटफिल्ड एल्फिस्तनचे प्रिन्सिपाल झाले.

- ३३५२ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)
ऐरलंडमध्ये आणखी २५० फेनियन धरले.
- ३३५३ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)
रा कापसाचा भाव १६ मार्चला १६॥ पेनी होता.
- ३३५४ (२५ ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)
आश्रिया व प्रुशिया यांची लढाई होणार आहे.
- ३३५५ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)
मेक्सिकोसाठी आश्रियात नवी लष्करभरती सुरू झाली.
- ३३५६ (२५ ७, १ एप्रिल ६६, ११०—११२)
रुशियन सरकारने पोपाशी असलेले राजकीय संबंध तोडले.
- ३३५७ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
इटालीतील कायद्याप्रमाणे पाद्री लोकांना विवाह करता येतो.
- ३३५८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
तुर्कस्थानात पुन्हा वाखा सुरू झाला, तर अरबस्तान व मिसर यांची समुद्रावरची रहदारी बंद करण्यात येईल.
- ३३५९ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
अंदमानचे आदिवासी पूर्वी काळ्या पाण्याच्या कैद्यांना त्रास देत. आता मात्र मित्रत्वाने वागून भाकरी व मेवा देतात.
- ३३६० (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
कलकत्ता, लखनौ व रायबरेली येथे महामारी चालू आहे.
- ३३६१ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
अलवारचे महाराज लोकांना विनाकारक कैद करून त्यांची घरे लुटतात, अशी इंग्रज सरकारकडे तक्रार आली आहे.
- ३३६२ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
राजपुतान्यात रेल्वे व्हावी, अशी मागणी राजे व रयत यांनी केली.
- ३३६३ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११—११२)
काश्मीरचे महाराज टपालखाते सुरू करणार.

- ३३६४ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
लष्करठाण्याच्या गावी कसरतीसाठी तालीमखाने होणार.
- ३३६५ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
भरतपुरात पैज लावून कण्हेराच्या फुलाचे पाणी भरपूर प्याल्यामुळे एक मुलगा मेला, तर एक अत्यवस्थ झाला.
- ३३६६ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
भरदवातील तुफानाने पुन्हा फार नुकसान झाले. पूर्वी वाचलेली झाडे व झोपड्या अर्ध कोसावर जाऊन पडल्या.
- ३३६७ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
मध्य एशियातील कौकानच्या अमिराने हिंदुस्थान सरकारला विनंती केली की, कोकानमधून रशियनांना घालविण्यास मदत करावी.
- ३३६८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
पंजाबातील शहापूरच्या शहाजाद्याने नशिबाची परीक्षा पाहण्यासाठी सरकारकडून ७ लक्ष रुपये कर्ज घेऊन काबूलला जाण्याची इच्छा व्यक्त केली. पण त्याची विनंती मान्य होणे कठीण आहे.
- ३३६९ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
बंडाच्या वेळी ज्यांना नवीन जहागिऱ्या मिळाल्या, त्यांनी रयतेस उपद्रव देऊ नये, अशी त्यांना समज देण्यात आली.
- ३३७० (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
गरिबांच्या पोषणास पैसा उपलब्ध व्हावा, म्हणून सरकार मिठावर मणास १ रुपया व हिंगावर २॥ रुपये जकात बसविणार आहे.
- ३३७१ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
कलकत्ता विभागात काही लबाड लोकांनी पार्याचा मुलामा दिलेली खोटी नाणी पसरविली. त्यामुळे अनेकांचे नुकसान झाले.
- ३३७२ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
मुंबई हायकोर्टाचे जज जोसेफ आरनाल्ड राजीनामा देणार आहेत.
- ३३७३ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)
सातार्यात ताप व नारू यांचा फार उपद्रव होतो.
- ३३७४ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

रत्नागिरीत पुनर्विवाहाविषयी विचार करण्यासाठी समिती स्थापन होणार असून हुजूर डेपुटी रा. अ. दुगल अध्यक्ष आहेत.

३३७५ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

तापी नदीच्या प्रवाहात नाव बुडून माणसे व बैल मिळून १०० वाहून गेले.

३३७६ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

नागपुरास १ एप्रिलला वकिलीची परीक्षा होईल.

३३७७ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

पुण्यात तुळशीबाग रस्त्यावर एक नवजात बालक सापडले.

३३७८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

बडोद्यात फकिरांना जेवण देण्यात आले, त्यावेळी गाइकवाडमहाराज डभईहून उभ्या उभ्या पाणी सोडण्यासाठी आले होते.

३३७९ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

सरकारी कचेऱ्यांना ईस्टरची ६ दिवस सुटी देण्यात आली.

३३८० (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

कलकत्ता कायदे कौन्सिलचे सभासद आ. गार्डन यांचा जरीमरीच्या वाख्याने मृत्यू झाला.

३३८१ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

रत्नागिरी जिल्ह्यात गरीब गुरीब लोक अवर्षणामुळे उपाशी मरतात, असे कलेक्टरांनी कळविल्यावरून सरकारने तिकडे १० हजारांचे इंजनेरी काम काढून मजुरी उपलब्ध करून देण्यास सांगितले.

३३८२ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

मुंबई हायकोर्टाचे मुख्य जज् माथ्यू सास व माजिस्ट्रेट सेक्रेटरी च्यारलस वुड यांना मुंबईकर मंडळी मानपत्र देणार आहे.

३३८३ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

भावलपूर येथील बंडात खानापुरचे ३०० रोहिले मारले गेले व खजिन्याची लूट झाली. लष्कराने हे बंड मोडले.

३३८४ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

रा. जनार्दन वासुदेव यांची अमदाबादेहून पुण्याचे स्माल काज जज म्हणून नेमणूक झाली. रा. गोपाळराव हरी यांची अमदाबादेस नेमणूक झाली.

३३८५ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

आ. रुस्तमजी जमशेटजी कायदे कौन्सिलातील आपल्या जागेचा राजीनामा देणार, असे बोलले जाते.

३३८६ (२५ : ७ १ एप्रिल ६६, १११-११२)

नागपूरकडे चंदा परगण्यात क्या. स्मिथ यास कोळशाची खाण सापडली. कोळशाचा नमुना विलायतेस पाठविला आहे.

३३८७ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

हिंदुस्थानातील गोरी फौज ५ हजारांनी कमी होणार.

३३८८ (२५ : ७, १ एप्रिल ६६, १११-११२)

जुनागडचे नबाब इंग्रजीत व देशी भाषांत वर्तमानपत्र सुरू करणार आहेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६६

३३८९ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, ११३-११४)

ग्रेव्स् मंडमेचा ७९ व्या वर्षी मृत्यू झाला. अमेरिकन मिशनला जी कुमक आली, तिच्यात तिचा भ्रतार निकलस व मंडम ग्रेव्स् ही दोघे होती. १८१८ च्या फेब्रुएरीत गवर्नरांचा हुकूम घेऊन ते इकडे राहिले. माहीमला थोडा काळ राहिल्यावर १८२२ ते २४ प्रकृतीच्या कारणासाठी ते अमेरिकेत राहिले. १८३१ ला नगरात मिशन सुरू झाले, त्यात त्यांचा मोठा सहभाग होता. सातारा व महाबळेश्वर भागांत राहून त्यांनी भाषांतरांची कामे केली. रा. निकलस १८४३ त मृत्यू पावले. ग्रेव्स् मंडम अत्यंत अशक्त असूनही प्रभूच्या कार्यासाठी फार मेहनत करीत असे. मुलींना व स्त्रियांना ती शिकवीत असे. बहुतजण तिला धन्य समजतात.

३३८९ अ (इंम : ११३)

३३९० (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, ११४-११५)

रे. जेम्स मिचेल हा सन्मान्य व प्रियकर ईश्वरभक्त २८ मार्चला मृत्यू पावला. ते फार जुने मिशनरी होते. सन १८२३ त ते प्रथम इकडे आले व ११ वर्षे कोकणात राहिले. पुणे विभागातील लोकांना शास्त्र शिकविल्याशिवाय एक दिवस जरी गेला, तरी त्यांस चैन पडत नसे. प्रभुसेवेमध्ये ते उत्कंठित, आवेशी, विश्वासू व स्वनाकार करणारे होते. धर्माच्या ठायी दृढ विश्वास असल्यामुळे ते फार श्रम करीत. दयेने मिळालेले व चांगल्या फळांनी भरलेले ज्ञान त्यांच्याजवळ होते. सर्वजण त्यांजवर प्रीति करीत व त्यांचा मान राखीत. त्यांचे वय ६७ होते. या आठवड्यात दोन अतिवृद्ध मिशनरी प्रभूमध्ये विसावा पावण्यास गेले.

३३९० अ (इंम : ११४)

३३९१ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, ११८-१२४)

दा. मलन्स आपल्या भाषणात म्हणाले की : पूर्वीच्या राज्यामध्ये नागरिकांना फार हलाखीची अवस्था आली. राजे लोकांच्या चैनी स्वभावाने त्यांजवर विपत्ती आली. इंग्रजी अंमलात भरभराट झाली व संपत्ती वाढली. नवी पिढी सुशिक्षित व समंजस अशी आहे. बंगालमध्ये 'तरुण बंगाल' या संस्थेचे ५० हजार सभासद आहेत. त्यांनी इंग्रजीवर प्रभुत्व मिळविले व ते सरकारी कचेऱ्यांत चाकरी करतात. त्यांच्या कामामध्ये आगत्य दिसते. त्यांच्यात काही जण मात्र दारूत व गोमांसभक्षणात निमग्न राहातात. व्यसनाने दुराचरण व दुष्टताच वाढतात. उलट समंजस तरुण व्यासंगी व बहुश्रुत आहेत. बेथून सोसैटीत शास्त्राची व्याख्याने ऐकत असतात. ब्रह्ममार्गी लोक ब्रह्म समाजाचे आहेत. बाबू राममोहन राय या सुधारकाने हा पंथ स्थापला. तो १८२० पासून सुधारणेचे प्रयत्न करित आहे. शास्त्रातील काही भागाचे त्याने बंगालीत भाषांतर केले. नातेवाईकांनी त्रास दिल्यामुळे तो इंग्लंडमध्ये गेला. पण त्याचा पंथ वाढत गेला. त्याच्या ४० शाखा असून २ हजार सभासद आहेत. हा पंथ एकेश्वरवादी आहे. पण तो ख्रिस्तास मानीत नाही, म्हणून मागे पडला. शुद्ध आचरणास त्यातून उत्तेजन मिळत नाही. पापानेच माणूस शुद्ध होतो, अशी त्याची विपरीत समजूत आहे. म्हणून हा पंथ निर्बलच राहिला. ज्यांना क्षमा हवी आहे, ते या पंथाकडे वळत नाहीत. त्यांची नीती अपूर्ण असून परलोकाविषयी अंधारमय आहे. म्हणून ईश्वरदत्त अशा खऱ्या धर्माचा शोध करावा.

३३९१ अ (इंम : ११५-११८)

३३९२ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२४-१२७)

नगरमधील मिशन शाळेतील मुलगी रोटीच्या तुकड्याचे आत्मवृत्त सांगताना म्हणते की : याचे वय निदान ४ हजार वर्षांचे आहे. प्राचीन काळी त्याने अनेक अवतार घेतले. याचा आकार चौकोनी आहे. तो हलका असून कोणीही लेकसू त्यास उचलू शकते. १४९२ त तो अमेरिकेस गेला. त्याच्याशिवाय कोणीही भोजन करणार नाही. चकचकीत आसनावर बसून तो राणीसाहेबांच्या ताटात जातो. त्यास टेबलावर ठेवून लोक भोजनापूर्वी शास्त्र वाचतात. हिंदुस्थानात मात्र त्यास अनेक गंमतीदार अनुभव आले. तेथले लोक आता या खाण्यात पटाईत झाले. काही सुशिक्षित लोक चोरून याच्या भोजनाची सिद्धता करतात. ओळी ओळीने एखाद्या मित्राच्या घरी नेऊन ठेवतात. दरवाजास कडीकुलुपे लावतात. अक्षरशः अंधार कोठडीमध्ये त्याचा बेत करतात. हा चोरीछिपीचा मामला असला, तरी संभावित व विद्वान लोकही भोजनास येतात. सगळे मुक्याने जेवतात. एक तुकडा जर तोंडात घातला, तर कवाडाशी कानवसा घेतात. सराईत मात्र बर्फाचा तुकडा समजून खातात. जरा आवाज आला की, घशामध्येच घास अडतो. मग गोळा करून बळदात ठेवतात. काळजाची धडधड होऊन पळत सुटतात. पिछाडीकडून जर कोणी वडील माणसे आली, तर काहीही थाप ठेवून देतात. अनोळखी माणूस चोर समजला जातो व त्याच्यावर फार आफत येते. कित्येक 'शूर' चळचळा कापतात. भिऊन भिऊन खातात. खरे म्हणजे त्यांनी प्रसिद्धपणे भोजन करावे. सुपरस्टिशनच्या शृंखला तोडाव्यात. उद्धाराचा मार्ग शोधला, तरच परमेश्वर त्यांस यश देईल.

३३९३ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

भावलपूरच्या नबाबास कोणीतरी विषप्रयोग केल्यामुळे तो मेला. त्याचा मुलगा महमद सादुखान गादीवर बसला. पण मयत नबाबाचा भाऊ गादीवर नजर ठेवून आहे. त्याने दिलावरचा किल्ला जिंकला.

३३९४ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

भूतानच्या लढाईसाठी २५ लक्ष रुपये खर्च झाला.

३३९५ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मस्कतच्या सुलतानास त्याच्या मुलाने ठार मारले.

३३९६ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

इंग्रजांनी टुवार जिंकल्यामुळे तिकडील मुलगे व मुली विकण्याचा व्यापार बंद झाला आहे.

३३९७ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मेरवाडात अजूनही कन्यावध चालतो. खोंडही असेच करतात. परवाच्या दंग्यापासून असे प्रकार वाढले.

३३९८ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मे १८६५ पासून ब्रह्मदेशात एक लक्ष बैल मेले.

३३९९ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

साहेबलोकांना देशी भाषा शिकविण्याकरिता कलकत्ता एथे ओरिएंटल कालेज निघणार.

३४०० (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

नायन फै लोकांच्या बंडाने चीनचे सरकार जेर झाले असून ते इंग्रजांची व फ्रेंचांची मदत घेणार आहेत.

३४०१ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

वर्धेपासून ४० कोसांवर दगडी कोळशाची मोठी खाण सापडली.

३४०२ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

दादोबा पांडुरंगांची होळकराच्या राज्यात न्यायाधीश म्हणून नेमणूक होणार होती. पण हा बेत होळकरांनी तूर्त रद्द केला आहे.

३४०३ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

फेब्रुवारी महिन्यात २,३९,९२,८६८ रुपयांचा कापूस मुंबईहून समुद्रमार्गे विलायतेस गेला.

३४०४ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

विहाडच्या तळ्यात हल्ली ५० फूट पाणी आहे. गतवर्षी याच दिवसात ते ४७ फूट होते.

३४०५ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

नेपाळात १८३४ प्रमाणे वफाचे मोठे वादळ झाले.

३४०६ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मध्य हिंदुस्थानात रोगाच्या साथी वारंवार येऊ लागल्यामुळे अनेक लोक स्थलांतर करीत आहेत.

३४०७ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

अलवारच्या राजाने संस्थानातील गोंधळाची जबाबदारी कारभारीलोकांवर टाकून चांगल्या कारभाराचे आश्वासन दिले आहे.

३४०८ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

शिंदेसरकार काही लोकांच्या जहागिन्या घेऊन भरपाई देणार आहे.

३४०९ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मध्य प्रांतात जून ते डिसेंबर अखेर ६६७ हिंस्र जनावरे मारण्यात आली. १२,००१ रुपये इनाम वाटले.

३४१० (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

धारवाडच्या दिवाणी कोर्टाना ६ आठवड्यांची सुटी जाहीर झाली आहे. नगर जिल्ह्यात १ मेपासून १० जूनअखेर सुटी आहे. युरोपियन जज व नेवासा मुनसफ मात्र काम करीत राहतील.

३४११ (२५ : ८, एप्रिल, १२७-१२८)

काबूलच्या शेरअलीने इंग्रजांकडे आश्रय घेतला. त्यास अब्दुल रहमान याने हाकलून लावले आहे.

३४१२ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मि. हावर्डचे ग्रामर व इंग्रजी तिसरीची बुके शिकविण्यास मनाई झाली. त्यांऐवजी आरनाल्डची पुस्तके चालू होतील.

३४१३ (२५ : ८, १५ एप्रिल ६६, १२७-१२८)

मि. आर यांना कांपटनच्या जागेवर हायकोर्टाचे रजिष्ट्रार नेमले आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६६

३४१४ (२५ : ९, १ मे ६६, १३१-१३४)

अमेरिकन मराठी मिशनाचा १८६५ चा अहवाल मिळाला. गेली चार वर्षे अमेरिकेहून येणारा वायू लढाईमुळे शोकपूर्ण असे. शेकडो विधवा व पोरकी यांचे अश्रू लवकर आटणे कठीण आहे याच काळात अनेक मिशनरी आम्हांमधून गेले. प्रभूत विसावा पावले. त्यांजकडे आम्ही जाऊ. पण ते

परत येणार नाहीत. अमेरिकन मिशनांच्या एकूण २३ मंडळ्या आहेत. त्यात प्रौढ ६२३ व मुले ४८२ आहेत. गुदस्ता २९ नवीन आले. वडील वर्गाने मिशनाचे ऐक्य केले आहे. आमच्यांत चार सनदी उपदेशक आहेत. ख्रिस्ती रीतीप्रमाणे १२ लग्ने झाली. चार जणांनी मात्र हिंदूशी सोयरिक केली, याचे फार वाईट वाटते. मिशनतर्फे ३० शाळा चालतात. हुजूरशाळेत ४९ मुलगे व ४२ मुली आहेत. विद्यार्थ्यांचा अभ्यास चांगला आहे. ज्ञानोदय पत्र नियमित चालू राहिले. उत्तम विषय व वर्तमाने छापिली. मंडळीच्या लोकांनी ७५० रुपयांच्या रकमा दिल्या. अमेरिकन बोर्डाने संकटकाळ असूनही सतत मदत दिली. यंदा ६ हजार शिल्लक आहेत. आता लढाई संपल्यामुळे मदत नियमित मिळेल. अनेकांचे वेतन वाढविले आहे. एकूण प्रगतीवरून आम्ही देवाची उपकारस्तुती करतो.

३४१४ अ (इंम : १२९-१३०)

३४१५ (२५ : ९, १ मे ६६, १३१-१३४)

‘हाम्योपाधिक वैद्य प्रकरण’ : लहानसे पुस्तक नगरचे रा. अव्वन्ना लिंगूजी यांच्या छापखान्यात छापले. पृष्ठ १२२ किंमत १२ आणे आहे. दोन महिने चित्त लावून अभ्यास केला, तर याची उपचारपद्धती कोणीही समजावून घेऊ शकेल. आलोपथीत रोगाच्या विरुद्ध गुणधर्माचे औषध दिले जाते. जसे उष्णतेवर शीतोत्पादक द्यावे. पण होमोपाथी या नवीन विद्येत जो गुण रोगाच्या ठायी असेल, त्याच प्रकारचे औषध देतात. जसे विषाने विष उतरवावे. तिसरा प्रकार हैद्रोपथीचा आहे. त्यात पाणी देऊन रोग बरा करतात. होम्योपाथीचे वैद्य प्रकरण अगदी नवीन आहे. युरोपमध्ये व अमेरिकेतही नवे आहे. पथ्य, रोगपरीक्षा, बाह्य तजवीज, या गोष्टी यावरून समजून घ्याव्यात. ही औषधे काही वाणी, वैदू किंवा वैद्य देणार नाहीत. त्यांचा डबा असतो. तो अव्वन्ना लिंगू याजकडे मिळतो.

३४१६ (२५ : ९, १ मे ६६, १३५-१३७)

जर्मनीत हानेमान नावाच्या वैद्याने १८२० मध्ये रोग बरे करण्याचे काही नियम शोधले. १८२१ त त्याने पुस्तक छापले. १८३८ मध्ये त्याचे इंग्रजी वगैरे भाषांत भाषांतर होऊन या विद्येच्या प्रसार झाला. अनेक वैद्य या पद्धतीचा उपयोग करू लागले. काहींनी याची हेळणाही केली. पण सत्य हे अजिंक्य असते. वास्तविक ही विद्या काही नवीन नाही. ईश्वराने सृष्टी निर्माण केली, तेव्हा सर्व विद्यांचे नियमही स्थापले. ‘यथा व्याधिस्तथौषधिः’ म्हणजे रोगाचे लक्षण औषधासारखेच असेल, तर रोग नाहीसा होतो. रोगाच्या लक्षणावरून औषध ठरविता येते. निरोगी माणसास हे औषध देऊन त्यास रोगी करून ही औषधे नक्की करण्यात आली. यावरून हा ग्रंथ लिहिण्यात आला आहे. असे आणखी प्रयोग चालू आहेत. वैद्यमंडळी औषधे निश्चित करित आहेत.

३४१७ (२५ : ९, १ मे ६६ १३७-१३९)

रा. भा. य. पवार लिहितात की : रे. मिचेलसाहेबांचा ता. २७ मार्चला मृत्यू झाला. रे. गार्दनर यांनी प्रार्थना म्हटली. मिचेलसाहेब अतिशय भोळे व ममताळू होते. अगदी वृद्धत्व आले, तरी गावोगाव हिंडून उपदेश करीत. लोकांनी त्यांची नानाप्रकारे विटंबना व हेळणा केली. शेणमाती मारली, धोंडे मारले. लष्करी शिपायांना व रेल्वेकडील गार्ड इंजिनियर लोकांना रविवारी दोनदा मराठीतून उपदेश करीत. या अंधारमय देशात त्यांनी सतत ४३ वर्षे प्रभू येशूची सेवा केली. प्रकृती बिघडल्यावर ते स्वदेशी गेले. पण बरे वाटल्यावर लगेच परत आले. कोणीही भेटले, तर ते फार

प्रीतीने बोलत. सहकार्याविरुद्ध तकरार करणाऱ्यांस ते सांगत की, त्याचे मन बदलावे म्हणून देवाची प्रार्थना करा. अनेक श्रीमंत लोकांनी त्यांचा उपदेश ऐकून मिशनच्या कार्यास रोख मदत दिली. लोक त्यांना वडलांसमान समजून नोटा देत. आपली निघण्याची वेळ कधीही येईल. देवाने आपल्यासाठी न्यायीपणाचा मुगुट राखून ठेवला आहे. त्यांच्या चरित्रावरून दिसते की, ते खरे ख्रिस्ती होते. पौलसाप्रमाणे त्यांनी अनेक दुःखे सोसली. ते अत्यंत नम्र होते. प्रतिष्ठा किंवा मोठेपणा यांसाठी त्यांनी प्रयत्न केला नाही. ते सर्वांशी फार प्रीतीने वागत. बालंटैनप्रमाणेच ते सर्वांना फार प्रिय होते. त्यांच्यासारखाच योग्य पालक मंडळीस मिळावा, अशी प्रभूजवळ प्रार्थना आहे.

३४१८ (२५ : ९, १ मे ६६, १३१-१३४)

‘कौतुक पाहणारा’ लिहिती की : राहुरीजवळ देवळालीत गुप्तगंगा नदीची यात्रा भरली. या गावात पाण्याची नेहमी अडचण असे. तुकाराम या माळी वारकर्याने एका जागी खणण्यास सांगितले. तेथे पाण्याचा मोठा साठा सापडला. तेव्हा जलदेवता व विठोबा त्यास प्रसन्न आहेत, असे पाहून त्याला ‘महान साधू’ समजू लागले. खरे म्हणजे जमिनीत मुरलेले पाणी खडकाळीतून वर आले. पण या साधूचे महत्त्व फार वाढले. आता तो रोग बरे करतो. वांझ स्त्रिया मुले मागण्यास त्याजकडे येतात. तो कुटुंब घेऊनच या गावामध्ये राहातो. शेकडो लोक त्याच्या दर्शनाला येतात. अनेकजण त्याचे शिष्यही झाले. त्याच्या मूळ गावी सावकाराचे कर्ज वाढून मळ्याचा लिलाव होण्याची वेळ आली होती. पण इकडे येऊन तो महात्मा होऊन बनला. ब्राह्मणभोजन व दक्षिणेच्या अटी घालून तो गरजू लोकांना नाडतो. ब्राह्मण गुरूही त्याच्या पाया पडतात. तुकारामबावाची भविष्ये खरी होतात, अशा समजुतीने अनेकजण इकडे येतात. प्रत्येकास दोन वेळ स्नान, दोनशे प्रदक्षिणा व दक्षिणा, हा उपाय सांगितला जातो. काही वेळा विठ्ठलाच्या नावावर पावत्याही देतात. यंदाच्या यात्रेला ३ हजार लोक जमले होते. दोन दिवस भजन झाले व कीर्तनही झाले. गुप्तगंगेजवळ मृत्यू आला, तर तो माणूस पुण्यवान समजला जातो. पण लोकांनी हे भोळेपण सोडावे. ढोंग ओळखावे. खऱ्या देवाची भक्ती करावी.

३४१९ (२५ : ९, १ मे ६६, १४१-१४२)

दाह्य खनिज पदार्थात कोळसा हा सर्वात उपयुक्त पदार्थ आहे. याचे घटकावयव म्हणजे चिकन माती, शिलाजित व कारबान, हे आहेत. दगडी कोळसा जाळण्यास उपयोगी पडतो. ब्रिटनमध्ये कोळशांच्या खाणी पुष्कळ आहेत. इंग्लंडची संपत्ती व वैभवही त्यांनीच वाढविली. कोळशाच्या समृद्धीमुळे कलाकौशल्याचे व व्यापाराचे जिन्नस उत्पन्न करण्यात त्यांनी श्रेष्ठत्व मिळविले. कोळशाच्या अनेक जाती आहेत. त्यांपैकी ‘जैत’ कोळसा इतका कठीण असतो की, तो चाकूनेही खरवडता येत नाही. स्मरण्याचे मणी, माळेतले मणी, तपकिरीच्या डब्या त्यापासून तयार होतात. ‘चीनल कोल’ हा कोळसा फार लवकर पेट घेतो. परंतु त्याला हात लावला तरीही हात मळणार नाही. हा कोळसा जळताना फुटतो व तिडतिड आवाज करतो. ‘ग्लासकोल’ या प्रकारात कारबानचे प्रमाण जास्त असते. त्याचा विशेष धूर होत नाही व तो लाल झाला की, त्यातून निळ्या ज्वाला निघतात. पण त्याचा वास घशात शिरून फार त्रास होतो. पिटकोल कोळशाने हात काळे होतात व तो जळताना फुलतो. दगडी कोळशाच्या खाणी न्यूकासल, सदरलंद, व्हैतहेवन येथे आहेत. स्कातलंदमध्ये फोर्थ व क्लैद नद्यांच्या काठीही हा कोळसा मिळतो. नार्थबर्लंदमधील कोळशाचा साठा सर्वात मोठा आहे. व्हैत देवनची खाण इतकी खोल आहे की, समुद्राच्या लाटांचा

आवाज तेथे ऐकू येतो. उलट दहीमच्या खाणी इतक्या जमिनीजवळ आहेत की, आगगाडीच्या चाकांच्या धक्क्यानेही खाण उघडी पडते. भोवतालचे लोक तो कोळसा वापरतात.

३४२० (२५ : ९, १ मे ६६, १४१-१४२)

विलायतेत लंडनची लोकसंख्या ३० लाख २५ हजार ९३६ असून ती इतर सर्व शहरांपेक्षा जास्त आहे. त्याच्या खालोखाल मुंबईचा क्रमांक आहे.

३४२१ (२५ : ९, १ मे ६६, १४१-१४२)

अमेरिकेत दोन आगबोटींची शर्यत लागली. कोणत्या आगबोटीवरचे वाफेचे भांडे जास्त उपयोगी आहे, ते पाहावयाचे होते. परंतु एका आगबोटीला काही हरकत झाल्यामुळे शर्यतीचा उद्देश असफल झाला.

३४२२ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

एका अमेरिकन वृत्तपत्राने लिहिले आहे की, तारायंत्राच्या आफिसात हमेशा पुष्कळ ओझोन (शुद्ध आक्सिजन म्हणजे प्राणरक्षक वायू) राहातो, म्हणून तेथील नोकरवर्ग जरीमरीपासून निर्भय राहातात.

३४२३ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

मुंबईहून फेब्रुएरी महिन्यात ६१ कोटी ६९ लाख १९,५४९ खंडी कापूस विलायतेस गेला. त्याची किंमत सुमारे २ कोटी ४० लाख रुपये झाली.

३४२४ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

दक्षिण हैदराबादजवळ एका गावात तापाची खराब साथ आली. ६०० पैकी २०० जणांचा मृत्यू झाला.

३४२५ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

भावलपूरचा सध्याचा नबाब फक्त ५ वर्षे वयाचा आहे.

२४२६ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

पुण्यात शिमग्याच्या वेळी अनेकांनी दारू पिऊन प्रलय केला.

३४२७ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

मध्यप्रांतात वाघापेक्षा लांडग्याकडून जास्त मनुष्यहत्या होते, म्हणून कमिशनरांनी प्रत्येकी ५ रु. व १० रुपये अशी बक्षिसे देऊन लांडगे मारणारांस उत्तेजन देण्याचा हुकूम दिल्या.

३४२८ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

नागपूरकडे चंद्रपुरात नवी कोळशाची खाण सापडली आहे. तिच्या कोळशाची तपासणी होणार आहे.

- ३४२९ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
पुण्यात सिंधचे अमीर राहात होते. ते वारले. त्यांच्यावर लोकांचे ३० हजारांचे देणे आहे, असे म्हणतात.
- ३४३० (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
नागपूरच्या प्रदर्शनात दोन कारंजी आली. ती तेथील म्युनिसिपल कमिटीने घेतली. जानोजीराव राजांनी २०० रुपयांची देणगी दिली.
- ३४३१ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
चैत्री पौर्णिमेच्या जेजुरी यात्रेत काहीही उपद्रव झाला नाही.
- ३४३२ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
पुण्यात खोट्या नोटी आल्या आहेत.
- ३४३३ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
मद्रासच्या ग्यांजम इलाख्यात दुष्काळाने लोकांचे हाल होत आहेत.
- ३४३४ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
काशी येथील शिवरात्रीच्या यात्रेत ब्राह्मणांपेक्षा इतर जातींचे यात्रेकरूच जास्त आले. धारण ९ शेर होती.
- ३४३५ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
वाडीबंदराजवळ एकाने मौज म्हणून आगगाडी येत असताना रूळाच्या एका बाजूकडून दुसरीकडे उडी मारली. त्याला ३० रुपये दंड झाला.
- ३४३६ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
पुण्याच्या एका वाण्याने ४ पैसेभार गूळ वजनात कमी दिल्याबद्दल त्याला ६० रुपये दंड झाला.
- ३४३७ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
रा. विनायकराव जगन्नाथजी यांची नेमणूक कायदे कौन्सिलात खचित होणार, असे म्हणतात.
- ३४३८ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
सोलापुरात २-३ ठिकाणी आग लागून घरवाल्यांचे फार नुकसान झाले. आग विझविण्यास पाणी नसल्यामुळे सर्व घर जळपर्यंत स्वस्थ बसावे लागले. म्युनिसिपल कमिटीच्या अधिकार्यांना शरम वाटली पाहिजे.
- ३४३९ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
इराणी आखातात युद्धाची धामधूम सुरू आहे.

- ३४४० (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
भरद्वाजच्या राजाने मेहुण्याचा मुलगा दत्तक घेतला.
- ३४४१ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
अमेरिकेत फेनियन लोकांनी दाखगोळा, हत्यारे, लष्करी पोषाख, वगैरेची खरेदी चालविली आहे.
इंग्रज सरकारच्या विनंतीवरून अमेरिका यावर बंदी घालणार आहे. कानडाच्या सरहद्दीवर मोर्चाची तयारी चालू आहे.
- ३४४२ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
अमेरिकेत कित्येक ठिकाणी धर्मसंजीवन सुरू आहे.
- ३४४३ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
अमेरिकेत पुष्कळ कापूस तयार होईल, असे म्हणतात.
- ३४४४ (२९, १ मे ६६, १४२-१४४)
ऐर्लंडमध्ये पुष्कळ फेनियन धरले. त्यांत पोलीसही आहेत.
- ३४४५ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
सरकारच्या महसुलामध्ये गेल्या वर्षी तीन कोटींची तूट आली. कारण कितीएक जकाती माफ केल्या आहेत.
- ३४४६ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
रोगाने बहुत गुरे मरत आहेत.
- ३४४७ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
कापसाचा भाव उतरला. तो १६ पेनी व त्याहून कमी आहे.
- ३४४८ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
हिंदुस्थान सरकारला १८६६-६७ मध्ये ७ लक्ष रुपयांची तूट येणार आहे. प्राप्तीवरील कराची एक लाख रुपये बाकी थकली आहे.
- ३४४९ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
मद्रासच्या मिठाची किंमत मुंबईच्या मिठाइतकी करून सोऱ्यावरील जकात कमी करणार आहेत.
- ३४५० (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)
मद्रासचे नवे गवरनर नेपियर २७ मार्च रोजी रुजू झाले.
- ३४५१ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

टपालाचा नवा कायदा १ मे रोजी अंमलात आला. वर्तमानपत्रांना एक आण्यात १० तोळे वजनाची सवलत दिली. पूर्वी ती ६ तोळे होती. टपालहशील ठरविण्यास ३०० मैल हे सर्वात कमी अंतर धरले जाईल. पूर्वी ते १०० मैलच होते.

३४५२ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

मिसर देशाचा पाछा आपल्या पलटणीवर हिंदुस्थानच्या लष्करी साहेबांची सरदार म्हणून नेमणूक करणार आहे.

३४५३ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

विलायतेहून तुर्कस्थानमार्गे तार येण्यास २ दिवस ९ तास लागतात. ३१ मार्चला तर एका दिवसात बातमी मिळाली.

३४५४ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

रा. गोपाळराव हरी तूर्त तरी अमदाबादेस जाणार नाहीत.

३४५५ (२५ : ९, १ मे ६६, १४२-१४४)

इंदूर येथील एक काळी पलटण कमी करणार आहेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६६

३४५६ (२५ : १०, १५ मे ६६, १४६-१५०)

घोडनदीचा पालक कळवितो की : दाजी नीळकंठ वैद्य यांचा जन्म १७९४ मधील होता. ते १८३० मध्ये मि. स्टोनकडून दीक्षा घेऊन ख्रिस्ती झाले. देवगोठणचा बाबाजी मराठेही ख्रिस्ती झाला. पण तो १॥ वर्षाने मरण पावला. दाजीबांनी मात्र ३०-३२ वर्षे प्रभूची सेवा केली. त्यांचे वडील नीळकंठराव परभू यांना ३२ गावांचे कुलकर्णीपण होते. त्यांच्या १२ लेकरांतून एकटे दाजीबाच जिवंत होते. वडलांच्या मृत्यूनंतर ते बाणकोटास नोकरी करीत असताना क्राफर्ड आणि मिचेल यांच्याकडून पवित्र शास्त्र शिकले. त्यांची आई पार्वतीबाई शेवटपर्यंत हिंदू राहिली. पण तिने जातिभेदाची कांक्षा मात्र सोडून दिली. नगरात मिशनचे पंतोजी म्हणून काम करीत असतांना त्यांनी गावोगाव फिरून उपदेश केला. ते फ्रेंचसाहेबाचे मदतीस होते. १८३३ त दाजी उपदेशक झाले. घोडनदी मिशनाचेही ते कारभारी होते. ते फार आनंदी, विश्वासू होते. जत्रेत उपदेश करून नेटिवांच्या वेड्या चालीवर ते टीका करीत. मुले त्यांची हुऱ्हे करून शेणमाती फेकीत, तरी ते अगदी शांत राहात. आपल्या ख्रिस्ती भावांना ते नेहमी जेवणावळी करीत. त्यांना काळजाचा रोग लागला व तो विकोपास गेला. बालंटैनसाहेबाच्या आवेशाविषयी त्यांना फार आदर वाटे. मिचेलसाहेबाची शांत वृत्ती आणि ग्रेव्ह्स् मडमेचे अपार श्रम यांचा ते नेहमी उल्लेख करीत. डोक्यावरील टोपीपेक्षा ख्रिस्ताने दिलेला जीवनी मुगुट त्यांना जास्त महत्त्वाचा वाटे. आपल्या मुलीस व बायकोस मंडळीकडे निरोवून त्यांनी शांत मनाने जगाचा निरोप घेतला. त्यांना आकाशाचे वतन मिळाले.

३४५६ अ (इंम : १४५—१४६)

३४५७ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५०—१५३)

फ्रान्स व स्वित्सर्लंड यांच्या सरहद्दीवर रैनसा नावाची नदी वहाते. तिच्या दोन्ही काठांवर बाल हा गाव वसला आहे. जकात नाक्यावर कोणीतरी एक धिप्पाड मूर्ती करून तिला 'धापा देणारा राजा' असे नाव दिले होते. शंभर वर्षांपूर्वी तेथे एक जकातदार बसत असे. वयाने लहान असूनही तो निस्तेज व सुजलेल्या चेहऱ्याचा होता. कारण तो फार दारू पीत असे. दारूने त्याची मालमता नासली. बायकोही मेली. त्याचे डोळे निस्तेज होऊन अवयव लटलट कापू लागले. त्याच्या मुडदार शरिरास त्याची प्रियकर मुलगी मेरी हिचाच काय तो दिलासा वाटे. तो कधीही अपशब्द बोलून तिला दुखावीत नसे. ही सुंदर मुलगी त्याला देवदूताप्रमाणे वाटे, मेरीला नदीच्या पुलावरून इकडून तिकडे हिंडण्याची फार आवड होती. आपल्या धुंदीत असलेल्या बापाला ती लाडिकपणाने हाका मारी. एक दिवस तो आकंठ मद्यपान करून आला. पाहातो तो जुन्या व किड्यांनी कोरलेल्या पुलाच्या कठड्यावर मेरी उभी होती. सूर्याच्या तेजाने तिचे कुरळे केस चमकत होते. मेरी निर्भयपणाने कठड्यास हेलकावे घेत होती. ती पडेल, म्हणून तो तिला धरण्यास गेला. पण त्याच्याने चालवेना. तेवढ्यात मेरीचा हात सुटला व ती रैस्स नदीच्या पाण्यात वाहू लागली. तिचा दारूड्या बाप धुंदीमुळे झोपी गेला होता. दुसऱ्या दिवशी त्याने पाहिले तो लोकांनी मेरीचे शव घरी आणले होते. दुःखाने तो वेडा झाला. 'मेरी मला बोलावते आहे,' असे म्हणत त्याने पाण्यात उडी घेतली. त्याच्या व्यसनीपणाने मुलीचा घात झाला व त्याने आत्महत्या केली. कारण पापाची मजुरी मरणच असत.

३४५८ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५३—१५५)

'रामभक्त' वर्तमानदीपिकेत लिहितो की : कधी न घडलेली गोष्ट पुण्यात घडली. देवावर कोर्टाची डिकरी आली. जोग सावकारांनी तुळशीबागेच्या राम मंदिरावर दरखास्त बजावली. देवापुढे फळफळावळीचा व नैवेद्याचा लिलाव होतो आणि देवाला एकादशी घडते. इतरही अनेक देवतांवर दरखास्ती आलेल्या आहेत. पुण्यात मात्र हा पहिला प्रसंग आहे. कोणी म्हणते, 'कलियुगात लोकांना देवाचीही पर्वा राहिली नाही.' सावकाराचे कर्ज खरे आहे. ते सोडण्यास तो तयार नाही. पण कुळाची जिनगी घेण्याऐवजी तो देवाचीच जिनगी लिलावात काढतो आहे. पुजारीलोक देवस्थानच्या उत्पन्नावर घरे बांधतात, लग्न-मुंजी करतात, त्यासाठी देवळाच्या इमारती गहाण ठेवून सावकाराकडून कर्ज घेतात. एरव्ही पुजारी म्हणतो की : 'मला वंशपरंपरा सनद आहे. मीच मालक.' पण दरखास्त आली की इनाम देवाचा ठरतो. काही लोकांनी तक्रार केल्यावर कोर्टाने ही जप्ती सध्या थांबवली आहे. तरी, तात्पर्य हेच आहे. लोक म्हणतात, 'राम तारी, राम मारी.' पण राम म्हणतो, सरकार तारी, सरकार मारी'. सावकाराच्या जप्तीपुढे व सरकारसमोर श्रीरामही हतबल झाला आहे. सरकार जेव्हा जप्ती थांबविते, तेव्हाच रामाची जिनगी मुक्त होऊ शकते. अन्यथा देवास माध्यान्हीचा नैवेद्य मिळण्याचीही पंचाईत होते. देव स्वतःचेच रक्षण करू शकत नाही. म्हणून खऱ्या व जीवंत देवास भजावे. सृष्टीचा उत्पादक व नियंता आहे, त्यालाच शरण जावे.

३४५९ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५५—१५८)

ल. मा. साळवे कळवितात की : फाल्गुन वद्य ५ रोजी नाथ-षष्ठीला यात्रेत उपदेश केला. पुस्तकेही विकली. वाळवंटात व एकनाथाच्या रावळात प्रवचने दिली. मढीहून आलेल्या यात्रेने पैठणात एकच गर्दी झाली. यंदा १५ हजारांवर यात्रा भरली. वानवळ्याचा वाडा पाहिला. त्यास १५२ कोठड्या आहेत. बॉम्बे गार्डन लिहितो की : पैठण हे गाव विक्रमादित्य राजाची राजधानी होती. हे गाव ३ र्या किंवा ४ थ्या शतकात वसविले असावे. शककर्त्याचे हे गाव गंगेच्या तीरावर आहे. पूर्वी हा गाव आबाद होता. पण मोगलाईतील अनास्था व जुलूम थांनी तो खराबीस आला. सतत विपत्ती आल्यामुळे लोक स्थलांतर करीत आहेत. २०० विणकर इंग्रज मुलखात येवल्यास गेले. येथे एक मौलानाची मशीद असून ती ६ शतकांपूर्वी बांधली गेली. एका साधूने सागरात बुडणारे जहाज वाचवले. त्याचा पीर येथे आहे. एकनाथांच्या देवळात त्यांच्या खडावाची पूजा होते. दरवर्षी नाथषष्ठीस मोठी यात्रा भरते. छबिना मिरवितात. दहीहंडीही फुटते. नेटिवांचा धर्म असा अजब आहे की, ते मौलानाच्या व शिद्दी अलीच्याही भजनी लागले आहेत. मूर्तिपूजक धर्माचे परस्पर फार जमत असते. यंदा मोगल सरकारकडून अमीनसाहेब हा नवा फौजदार आला. त्याने छबिना बंद करावयास लावला. छबिन्याच्या दारूकामाचीही सिद्धता झाली होती. ती अगदी वाया गेली. याविरुद्ध निजाम व त्यांचे दिवाण यांचेकडे तक्रार जाणार आहे. एकंदरीत नेटिवांच्या अज्ञानाची फार कीव येते. वड्याळ्याहून पैठणास जाऊन शुभवर्तमान गाजविणारांचे कौतुक वाटते.

३४६० (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

एका पुणेकर बातमीदाराने इंदुप्रकाशात लिहिले आहे की : अलीकडे ज्ञानप्रकाश या जुन्या पत्रात फार अव्यवस्था माजली. मराठी पत्रांत याचे स्थान वास्तविक पहिले असावे. पण दुर्दैवाने त्याची भाषा व मजकूर अगदी क्षुल्लक होत आहे. लहानशा बातमीतही चुका असतात. सारख्या नावामुळे त्यांनी हिंदुस्थानच्या कमांडर इन चीफला सिंधचा कमिशनर करून टाकले. अशा चुकांनी या पत्राचे महत्त्व कमी होते.

३४६१ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

१८६५ मध्ये विलायतेत २७॥ लक्ष कापसाचे गट्टे गेले. त्यांपैकी १३ लक्ष हिंदुस्थानातून गेले.

३४६२ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

कालिफोर्नियातील सानफ्रान्सिस्कोच्या इस्त्रायली मंडळाने मसीहा येण्याबद्दलचे मत सोडून ख्रिस्तास आपले केले आहे.

३४६३ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

एक जहाज पासिफिक महासागरातून येत असताना त्यावरील लोकांना दिसले की, तुफानात बर्फ वितळले. यावरून तेथे ज्वालामुखी असावा असे वाटते.

३४६४ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

अमेरिकेत न्यूयार्क सेंट्रल रेलरोड या मुख्य रस्त्यावर २५८ एंजिने व ५२८४ गाड्या आहेत. सुमारे ३८ लक्ष प्रवासी या मार्गाने गतवर्षी गेले. रेल्वेभाडे दर मैलास सरासरी पाऊण आणा पडला.

३४६५ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

हल्ली वृत्तपत्रातून ग्रंथचौर्याचे प्रकार वाढत आहेत. वर्तमानदीपिकेत एका ‘चावरा डाक्टर’ने ‘जनावरांची नाडी’ हा मजकूर छापला. पण तो कोठून घेतला, त्याचा उल्लेखही केला नाही. त्याचाच एक भाऊ ‘चौदा ऑगळ्या’ आहे. त्याने ज्ञानोदयातील वृत्तपत्रांची संख्या याबद्दलचा १४ एप्रिलच्या अंकातील मजकूर स्वतःचा म्हणून प्रसिद्ध केला. ही तर शुद्ध चोरी आहे. पूर्वजांचे ऋण मान्य करणे, हे सौजन्य असते. निदान पुढे तरी असे होऊ नये.

३४६६ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

प्रे. ज्यानसन यांनी जाहीर केले की, दक्षिण अमेरिकेने पराभव कबूल केला असून आता बडाची समाप्ती झाली आहे.

३४६७ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

फेनियन लोक कानाडावर हल्ला करून नायगरावर छापा घालणार, अशी बातमी आल्यामुळे तेथे कडक बंदोबस्त आहे.

३४६८ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

ब्रिटैनमध्ये प्रिन्स आफ वेल्स त्यांच्या पत्नीसह आले, तेव्हा त्या दोघांच्या सन्मानार्थ फौजेची रिव्यू (कवाईत) झाली.

३४६९ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

गरिबांना घरबांधणीसाठी द्रव्य देणाऱ्या पीबडी या अमेरिकन व्यापाऱ्यास नामदार राणीने स्वदस्तुरचे सन्मानपत्र पाठविले.

३४७० (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

लंडनचे शिंपी व बर्मिंगचे गौंडी यांच्या मजुरीचे दर वाढले,

३४७१ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

आस्त्रिया व प्रुशिया यांच्यात निश्चित लढाई होईल, असे दिसते. इंग्रज व फ्रेंच मात्र फटकून राहणार.

३४७२ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

मेक्सिकोच्या नव्या राजासाठी आस्त्रियात लष्करभरती होत आहे.

३४७३ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

फेनियन लोकांचा नेता स्टफन्स पारिसला गेला.

३४७४ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)

फ्रेंच बादशहाचा पुतण्या प्रिन्स नेपोल्यन चुलत्याशी पटत नाही, म्हणून सर्व मिळकत घेऊन देशांतरी जाणार.

- ३४७५ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)
रुशियन बादशहास बागेत ठार मारण्याचा प्रयत्न असफल झाला.
- ३४७६ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)
इटालीस प्रांटेस्टंटलोकांवर दंगा होऊन कित्येक माणसे मारण्यात आली व घरे जाळण्यात आली.
- ३४७७ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६०)
अमेरिकेच्या युरा संस्थानातील सगळे जर्मन लोक संस्थान सोडून सांडविच बेटावर जाणार आहेत.
- ३४७८ (२५ : १०, १५ मे ६६, १५८-१६५)
फ्रेंच ग्रंथकार विकटर युगो याला नवीन उत्कृष्ट 'नावेल'साठी एका प्रकाशकाने २ लाख रुपये देऊ केले.
- ३४७९ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
तुर्कस्थानजवळ रुशियन इंजनेरास कोळशाची खाण सापडली.
- ३४८० (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
मोरिवियन मिशनारीचे ३१६ युरोपियन मिशनरी असून १६ लाख रुपयांची मदत मिळते. यांपैकी ५ लक्ष लंदनच्या मंडळीस मिळतात.
- ३४८१ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
ओडिसामध्ये दुष्काळाने लोकांचे फार हाल होत आहेत. श्रीमंतांनाही अन्न मिळण्याची मुश्किल झाली.
- ३४८२ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
कलकत्त्यात रे. लालाबिहारी दे यांनी 'ब्रह्ममतातील दोष' या विषयावर व्याख्यान दिले. १५०० लोक या व्याख्यानास आले होते.
- ३४८३ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
बंगाल्यात जसौर जिल्ह्यात लखीफासा गावी कालिका देवीस एका मुस्लिम मुलाचा बळी दिला गेला. पोलीस नीट तपास करीत नाहीत.
- ३४८४ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
मुंबईत एका व्यापाऱ्याने इतका कापूस खरेदी केला आहे की, कापसाची किंमत १ पेनीने कमी झाली, तर ३० लक्षांचा तोटा येईल.
- ३४८५ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
मुंबईहून कापसाचे ५॥ लक्ष गठ्ठे विलायतेस गेले. लिवरपूल येथे त्यास दर पौंडास ५-६ पेनी तोटा येईल, असे म्हणतात.

- ३४८६ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
सरकारने असा ठराव केला की, जिल्हा जज्जाचे ३ वर्षे काम केले असेल, अशा व्यक्तीलाच हायकोर्टात जज् नेमावे.
- ३४८७ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
गुजराथेत धोलरा येथे कापसाचे आगर आहे. त्यास आग लागून पाचवा हिस्सा कापूस जळाला. १५ लक्षांचे नुकसान झाले. आता पटकीही सुरू झाली.
- ३४८८ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
नाशकात घरांना आग लागल्यामुळे २५ हजारांचे नुकसान झाले.
- ३४८९ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
वाघर लोकांनी द्वारकेत बंड केले होते. त्यांतील १०० कैद्यांची पोलिटिकल खात्यामार्फत चौकशी चालू आहे.
- ३४९० (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
पुढील वर्षी भरणाऱ्या जबलपूर प्रदर्शनास १५ हजार रुपये मंजूर झाले.
- ३४९१ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
नागपूरकडील तुमसर तहसील अंबागड येथील एका ब्राह्मण टपाल-कारकुनाने परदेशच्या स्त्रीशी लग्न केले.
- ३४९२ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
पुण्यातील पोलीसबंदोबस्ताची स्थिती अगदी खालावली आहे. कैदी पळून जाणे, दिवसा चोर्या, आगी, यांसारखे प्रकार घडूनही पोलिसांकडून काही एक होत नाही.
- ३४९३ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
मुंबईच्या दोघा गृहस्थांनी बडोद्यात हवेचा दिवा लावण्याचा व नर्मदेचा नळ तयार करण्याचा, असे मक्ते घेतले आहेत.
- ३४९४ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
ता. २६ एप्रिलला खंडेराव महाराज गायकवाड यांचे लग्न झाले.
- ३४९५ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
धारवाड जिल्ह्यात महामारीचा उपद्रव चाळू आहे.
- ३४९६ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
नगरला माळीवाड्यात २७ एप्रिल रोजी आग लागली. पण लोकांनी मेहनत करून आगीचे बंब येण्यापूर्वीच आग विझविली.

३४९७ (२५ : १०, १५ मे ६६, १६०)
ठाण्यास नवे वर्तमानपत्र निघणार.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६६

३४९८ (२५ : ११, १ जून ६६, १६२-१६६)

‘सभेस जाणारा एक’ कळवितात की : बालंटैनसाहेबाच्या कुटुंबास साह्य करण्यासाठी नगरच्या अदालतीत एक सभा भरविण्यात आली. साहेबलोक व नेटिव मिळून २०० लोक हजार होते. बालंटैनच्या कुटुंबीयांना आर्थिक बळ नाही, पेनशन नाही, असे मि. रिचर्डसन म्हणाले. रे. वाटसन म्हणाले की : ‘बालंटैनसाहेब सर्वांना शुभवर्तमान शिकवीत होते. ख्रिस्ती धर्मानेच देशाची सुधारणूक होते. इंग्लंड हा देश नकाशावर बिंदुप्राय वाटतो. पण ३ कोटी इंग्रज २० कोटी लोकांवर राज्य करतात. ते ज्ञानी व पराक्रमी आहेत.’ रे. हेजनसाहेब म्हणाले, बालंटैनवर अनेक वेळा काहूर उठले. पण त्यांनी आपले कार्य सोडले नाही. त्यांच्या विधवा स्त्रीला व पोरक्या मुलांना मदतीची आवश्यकता आहे. ‘रा. भास्कर दामोदर म्हणाले की : ‘बालंटैनसाहेब फार सज्जन होते, ममताळू व परोपकारी होते. लोकांचे कल्याण व्हावे म्हणून त्यांनी ४० वर्षे परिश्रम केले.’ वृत्तवैभवाचे कर्ते खंडेराव बाळाजी फडके म्हणाले की : ‘हे साहेब नगरच्या आबालवृद्धांना माहीत होते. ते सरकारी नोकरीत गेले असते, तर फार मोठ्या जागेवर असते. त्यांना मराठी व संस्कृत या भाषा चांगल्या येत होत्या. गायनविद्येतही ते प्रवीण होते.’ रे. विष्णु भास्कर म्हणाले की : ‘त्यांची मडम तर केवळ मावली आहे. या भाषणांनंतर जागेवरच ७५० रुपये वर्गणी जमा झाली. मुंबईतही जमा होते आहे.

३४९८ अ (इंम : १६१-१६२)

३४९९ (२५ : ११, १ जून ६६, १६७-१६९)

पृथ्वीवरील राष्ट्राच्या स्वतंत्रेसाठी आपण लढाई करणार आहोत आणि ईश्वर आपली परीक्षा घेत आहे, अशी खातरी झाल्यावर अमेरिकन लोकांनी कंबर बांधली. तळहातावर शिरे घेतली. त्यांचा दृढनिश्चय पाहून त्यांचा प्रेसिडेंटही तसाच चालत असे. अंधारात लहान मुलाने आपल्या बापाचा हात धरावा, अशी ही स्थिती होती. युरोपातील राज्यकार्यधुरंधर लोक या लढाईची थट्टा करीत व अमेरिकेच्या यशाबद्दल साशंकता दाखवीत. पण अमेरिकन लोकांनी पराक्रमाचा चमत्कार दाखविला. त्यांचे आरमार व सैन्य यांच्यांत ५ पट वाढ झाली. २० लक्ष बळकट लोक लढाईवर गेले. एका महिन्यात १ लक्ष ६५ हजारांची भरती झाली. एकट्या ओहियो संस्थानाने ३६ हजार पायदळ पाठविले. ८४ हजार घोडेस्वार व ६ लाख ६६ हजार घोडे या सैन्यात होते. अर्वाचीन शोधांचा उपयोग करून त्यांनी सैन्याची वेगाने ने-आण केली. एकदा तर २३ हजार फौज ७ दिवसांत ६०० कोस नेली. राष्ट्रहितासमोर आपला जीव त्यांनी तुच्छ मानला, डाक्टरलोकांनाही रात्रंदिवस काम पडे. पण ते त्वरेने जखमी सैनिकांवर उपचार करीत. नाजूक स्त्रियांनीही तात्पुरते तंबू व डेरे उभारून सैनिकांना मदत व खटपट केली. क्रिश्चियन मिशन या परोपकारिक मंडळीने १ कोटी १० लाख रुपये खर्च केले. सानिटरीच्या ७ हजार शाखांतून ३ कोटीचे कपडे व रोकड सैन्यासाठी पाठवली. अशा रीतीने सर्वांनीच यथाशक्ती मदत केली.

३५०० (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १६९-१७०)

औषधांची लक्षणे होम्योपाथीत आजाराच्या स्वरूपावरून ठरतात. पाच दहा निरोगी लोकांना प्रयोग म्हणून एक औषध दिले जाते. ते दिले की, प्रत्येकाची शरीरप्रकृती वेगळी असल्यामुळे रोगलक्षणांत थोडाथोडा फरक आढळतो. अगदी निरोगी कोणीच नसते. शिवाय खाणेपिणे, हवा एकसारखी नसणे, यांमुळे लक्षणे वेगळी दिसतील. मग जी लक्षणे सर्वांच्या ठायी दिसतात, ती मुख्य लक्षणे समजावीत. उदा. डोके दुखणे, डोळे ताठणे, अंग दुखणे, इत्यादी. पण काही चिन्हे एखाद्या आजार्यातच दिसतील. त्यांना सुमारची लक्षणे समजावीत. उदा. एखाद्याचे डोके फारच दुखेल. मग क्रमाने ही लक्षणे नोंदवावीत. काही वेळा एखादे औषध रोग्यास हमेशा दिले, तर अमूक लक्षणे कमी होतात. ही बाबदेखील वैद्याने लिहिली पाहिजे. याप्रमाणे औषध व लक्षणे यांचा एक अस्सल ग्रंथ वैद्याजवळ तयार होतो. कोणी रोगी आला की, निदान करून सर्वसाधारण प्रकारचे औषध द्यावे. कधी कधी दोनच औषधांत या रोग्याची सर्व लक्षणे सापडतात. मग ती दोन औषधे नियमित द्यावीतच. या प्रयोगातून कोणताही रोग अजिंक्य राहणार नाही.

३५०१ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७०-१७१)

अमेरिकेत मासेचुसेत्स नामे प्रदेशात नार्थाम्प्टन गावात एक धर्मशील विधवा राहात होती. तिने आपला एकुलता पुत्र देवाच्या कामासाठी दिल्या. मिशनरी झाल्यावर तो मुलगा चीनच्या दक्षिणेस बोर्णिओ बेटावर गेला. तिथल्या राणटी व क्रूर लोकांना तो उपदेश करी. एका रात्री तो आपल्या सहकार्यांसह परतत असताना त्या नरभक्षक लोकांनी पाळत ठेवून त्याला ठार मारून खाऊन टाकले. ही दुःखद घटना त्याच्या आईला कळविणे, हे एक दिव्यच होते. पालकाने प्रस्तावना केली की, बरे अगर वाईट, असे कोणतेही वर्तमान ऐकण्याची तयारी माणसाने ठेवावी. तिच्या लक्षात आले की, काहीतरी अशुभ आहे. म्हणून सद्गदित होऊन ती ऐकू लागली. पण 'ती' भयानक वार्ता ऐकल्यावर ती शांतपणे म्हणाली : 'मी माझा जिवलग पुत्र देवासाठी दिला. यात माझे काय बरे चुकले?' नंतर तिला वाईट वाटले की, आता आपल्या घरात ख्रिस्ताचे शुभवर्तमान गाजवणारा उरला नाही. त्या धर्मशीलबाईने तटस्थपणाने सांगितले की, आपल्याला दुसरा मुलगा असता, तर त्यालाही मी बोर्णिओ बेटावर पाठवले असते. आपल्या शत्रूस व घातकासही क्षमा करणाऱ्या त्या स्त्रीचा किता घ्यावा.

३५०२ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७१-१७४)

रे. नारायण शेषाद्री लिहितात की : चैत्री एकादशीस २५-३० हजार यात्रा भरली. रस्त्याने अनेक वारकरी भेटले. त्यांत गावोगावचे लोक होते. त्यांना जर विचारले की, यात्रेचे फळ कां मिळत नाही? तर ते म्हणतात की, आमच्या मनात भावच नाही. रा. शेषाद्रींनी झाडाखाली जमलेल्या लोकांना शुभवर्तमान सांगितले. काष्ठ-पाषाण-धातूंच्या मूर्ती करणे, हा देवाचा अपमान आहे. देवाला बायको आहे, ही कल्पनासुद्धा पापाचे लक्षण होय. पंढरपुरच्या देवळाभोवती फरसबंदीची मोरी असून वातावरण घाण आहे. बाकीचा गाव निर्मळ आहे. नदीच्या वाळवंटात घाण होऊ नये, म्हणून पोलीस फार बंदोबस्त ठेवतात. सगळ्या गावात रस्त्याच्या दुतर्फा सुंदर झाडी लावलेली आहे. नदीचे वाळवंट फार स्वच्छ आहे. देवळात वारा यावा म्हणून देवळाच्या छतास धारे लावले. बारीच्या रस्त्यावर पंखे लावून हवा खेळती ठेवली. तरी देवळास दोन दरवाजे हवेत. म्हणजे गर्दी

कमी होईल. दवाखान्याचे अधिकारी फ्री चर्चचे माजी विद्यार्थी शामराव जगन्नाथ यांनी वाण्यांना सक्त हुकूम केला की, शेंगा व काकड्या विकावयाच्या नाहीत. त्यामुळे रोगास प्रतिबंध झाला. यात्रेच्या गावामध्ये अनाचार व अनीती फार असतात, हे प्रसिद्धच आहे. ‘एकनिष्ठ काशीकर’चा अर्थ लुच्चड माणूस असा होतो. संसारी देवाची कल्पनाच चुकीची व पापमूळ आहे. बाबा पदमनजी इथे ५ वर्षांपूर्वी आले होते. तेव्हा त्यांनी एथील कुलकर्ण्यास नवा करार दिला होता. तो आता आनंदाने शास्त्र वाचतो. लोक ख्रिस्ताकडे यावेत, म्हणून प्रार्थना करतो.

३५०३ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

कलकत्त्यात प्रो. बुशल हा गृहस्थ फार मौजेचे प्रयोग करतो. एखाद्याला जमिनीस खिळून ठेवणे, त्याची दातखीळ बसविणे, त्याचे हात जड करणे, स्वतःचे नाव न आठवणे, वगैरे प्रयोग करतो.

३५०४ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

तुम्हांस घरी रंग करावयाचा असेल, तर जवस कुटून ५-६ दिवस पाण्यात ठेवा. त्यांत हिंगूळ मिसळला, तर तांबडा व निळीने निळा रंग येईल. तो घोटून काचेवर लावावा. सुकला की चांगला दिसतो.

३५०५ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

कळीचा चुना, सूर्यखार, जस्ताची माती समभाग घ्यावे, गंधक व कापूर दोन भाग घ्यावे. एकत्र कुटून खापरी बोळक्यात ठेवावे. सुकल्यावर तापवून थंड करावे. त्यावर पाणी टाकले, तर अग्नी प्रदीप्त होतो.

३५०६ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

ग्रेट ब्रिटनपेक्षा रशियाचे उत्पन्न कमी, म्हणजे ६० कोटीचे आहे. असे असूनही रशिया किती जबरदस्त आहे!

३५०७ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

कालिफोर्निया देशात शाईचा झरा सापडला आहे. हा काळ्या रंगाचा प्रवाही पदार्थ शाईसारखा वापरता येतो. त्यास वास नाही.

३५०८ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

प्रुशिया व आस्त्रिया यांची लवकरच लढाई होणार.

३५०९ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

इटालीतही लढाईची तयारी सुरू आहे. इटाल्यन सरकार इंग्लंडमधून कर्ज काढणार आहे.

३५१० (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)

प्रशियन सरकारचा प्रधान कांट बिस्मार्क याच्या धोरणामुळे लढाई सुरू झाली, म्हणून कोणीतरी त्याला जिवे मारण्याचा प्रयत्न केला. पण तो साधला नाही.

- ३५११ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
युरोपातील व हिंदुस्थानांतील तारायंत्र बंद आहे. वास्तविक सध्या त्याची गरज आहे. अटलांटिकमध्ये पुन्हा तार टाकणार आहेत.
- ३५१२ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
कापसाला दीड पेनी तेजी आल्यामुळे व्यापाऱ्यांना हुशारी आली.
- ३५१३ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
नांदूर येथे आगगाडीची टक्कर झाली. कर्नल बर्डवुड त्या गाडीत होता. तो सुदैवाने बचावला.
- ३५१४ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
दिल्लीच्या राजघराण्यातील लोकांना पेन्शन वाढविण्याचा अर्ज इंग्लंडच्या स्टेट सेक्रेटरीने शिरस्ता मोडला, हे कारण देऊन फेटाळला.
- ३५१५ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
जबलपूरच्या लोकांनी फार मोठा वाघ मारला.
- ३५१६ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
भूतानात दुष्काळामुळे लोक मासे व झाडाचा पालाही खात आहेत.
- ३५१७ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
कलकत्त्याची लोकसंख्या ३ लाख ८५ हजार आहे. त्यात हिंदू २,४०,०००; मुसलमान १,२०,००० व ख्रिस्ती ११ हजार आहेत.
- ३५१८ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
बंगाल्यात दुष्काळ व देवी यांनी लोक हैराण झाले.
- ३५१९ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
फैजाबादेस लांडग्यांच्या मेळाव्यात एक मूल सापडले. ते २-४ शब्द बोलते. चतुष्पादांप्रमाणे हिरवे मांस खाते. जनावरांप्रमाणे चालते. कपूरथळ्याच्या राजास भावलपुरात असेच मूल सापडले आहे.
- ३५२० (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
जयपूरच्या राजाने मनुष्यविक्री केल्याबद्दल एकास ५ वर्षे कैदेची शिक्षा देऊन खरेदीदारास फक्त दंड केला. इंग्रज सरकारचे मत असे आहे की, दोघांना सारखाच दंड केला पाहिजे.
- ३५२१ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
बुखार्यास मुस्लीम व रूसवाले यांच्या दोन लढाया झाल्या. एकात मुस्लिमांचा, तर दुसऱ्यात रशियनांचा जय झाला.

- ३५२२ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
मध्य एशियातील राजे पुन्हा इंग्रजांचे साह्य मागत आहेत.
- ३५२३ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
ब्रह्मदेशात मंडाले या राजधानीत आगीने १० हजार घरे जळाली.
- ३५२४ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७४—१७६)
टपालखात्याने नियम केला की, कचेरीत पत्र देऊ नयेत. ज्यांच्या त्यांच्या घरी शिपायाने पत्रे द्यावीत.
- ३५२५ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
नगर व शेंडी रस्त्यावर तसेच पुणे रस्त्यावर शिकरापूर येथे चोरटे लोक वाटसरांस लुटतात.
- ३५२६ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
कराचीचे स्माल काज जज सयद हसन एलमदिनी हायकोर्टात वकील झाले.
- ३५२७ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
मेडिकल खात्यातील कामगारांचे पगार वाढविण्यास सांक्सन आले.
- ३५२८ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
पुढील वर्षी सरकारचे हिशेबी साल एप्रिलपासून सुरू होईल.
- ३५२९ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
सिंधमध्ये कोट्री येथे हुक्याने आग लागून ४० वखारी जळाल्या.
- ३५३० (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
त्रावणकोरच्या राजास स्टार आफ इंडिया किताब मिळणार.
- ३५३१ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
कलकत्त्यात घोड्यांच्या रोगाची साथ आली आहे.
- ३५३२ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
मद्रास युनिव्हर्सिटीत ब्याचलर आफ आर्टस् पदवीसाठी संस्कृत भाषा घेतली, तर २५० व ३५० रुपयांची बक्षिसे देण्याचे विजयनगरच्या महाराजांनी कबूल केले आहे.
- ३५३३ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
कलकत्ता व जबलपूर या दरम्यान डाकेतून बनसीलाल अहीचंद या व्यापार्याच्या ५६२० रुपयांच्या ६० नोटी चोरीस गेल्या. या चोऱ्यांचा सरकारने बंदोबस्त करावा.

- ३५३४ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
कलकत्त्यात एक महिन्यापूर्वी जबरदस्त वादळ झाले. विजांचा कडकडाट होता व मेघगर्जना मोठी होती. वारा तर इतका जबर सुटला होता की, झाडे मुळासकट उपटली. प्राणहानी मात्र झालेली नाही.
- ३५३५ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
नगर जिल्ह्यात बसवंतच्या पिंगळगांवी एका तेल्याचे लग्न झाले. त्याचा वरघोडा मिरविण्यास दुसऱ्या जातीच्या लोकांनी हरकत केली. कोर्टाने अनेक लोकांना शिक्षा केली. गावच्या कुळकर्णी गृहस्थास ३ महिन्यांची कैद झाली.
- ३५३६ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
ग्रांट वैद्यशाळेचे प्रिन्सिपल डा. हेन्स यांचे निधन झाले.
- ३५३७ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
रा. गोपाळराव हरी अमदाबादेस स्माल काज जज झाले.
- ३५३८ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
तारखात्यातील लोकांनी फारशीची परीक्षा दिली, तर त्यांना १८० रुपये बक्षिस मिळतील.
- ३५३९ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
मुंबईचे गवरनर फ्रियर यांची तसबीर दक्षिणेचे सरदार काढणार आहेत. तसेच बेळगावात कायद्याची शाळा काढणार असून त्याकरिता कुरुंदवाडकरांनी १८ हजार रु. दिले.
- ३५४० (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
कांपात मोठ्या रस्त्यावर दोन्ही बाजूस कठडे बांधणार आहेत.
- ३५४१ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
मुंबईत तापाच्या रोगाने फार माणसे मरतात.
- ३५४२ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
नारायण मोरो या हमालाने हायकोर्टातून कायद्याची २ बुके चोरली, त्यास एक महिन्याची ठेप झाली.
- ३५४३ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
पावसाळ्यात विलायतची डाक दर महिन्याच्या ९ व २४ या तारखांना जाईल.
- ३५४४ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)
नगरात कापसाच्या सट्ट्याने अनेक व्यापाऱ्यांची दिवाळी निघण्याचा रंग दिसतो.

३५४५ (२५ : ११, १ ज्यून ६६, १७६)

वाईट मासे विकल्याबद्दल काही कोळणींना १०-१० रुपये दंड झाला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १२, मुंबई, १५ ज्यून १८६६

३५४६ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १७८-१८२)

ज्ञानोदय आपले आत्मवृत्त सांगताना म्हणतो : “मी २५ वर्षांचा झालो. माझ्या नावाची मात्र गंमत आहे. कारण कित्येक साहेबांना ते नीट उच्चारता येत नाही. ते ‘दिनोदय’ म्हणतात. पण आता नाव बदलणे कठीण आहे. साधारण लोकांनाही संस्कृत व मराठी नीट बोलता येईल, तो दिवस मी पाहीन. त्यासाठी प्रयत्न करीन. व्यवहारविद्येचे उपयुक्त ज्ञान मी नेहमी सर्वांना देतो. हजारो लोक माझे विद्यार्थी झाले. माझ्या देखत ‘ज्ञानसिंधू’ हा हिंदू वृद्धकपी, चंद्रिका नावाचा निंदक, आणि ‘प्रभाकर’ ही नियतकालिके निघाली व लयास गेली. या २५ वर्षांत मानसिक सुधारणा खूप झाली. हिंदूंच्या मनाचा अंतर्व्यापार मी बारकाईने पाहिला. आणखी सुधारणा होईल व सध्याचा विषयुक्त वायू दूर जाईल. स्वच्छ वातावरणात ख्रिस्ती धर्मरूप सूर्य प्रकाशेल. ५७ चे बेड, तारायंत्रे, लोखंडी रस्ते, कंपनी सरकारचा शेवट, या घटना माझ्या देखतच घडल्या. माझे जुने लेख वाचा, ते आजसुद्धा नव्याप्रमाणे वाटतात. रे. ह्यूम यांनी १८४५ ते १८५८ अशी १३ वर्षे माझ्यासाठी अपार परिश्रम केले. रात्ररात्र जागून अंक तयार केले. कितीएक मित्रांनी साह्यदात्यांनी मला मदत केली. अलीकडेच मि. बालंटाइन यांचा व माझा चिरविरह झाला. ते १८५८ पासून माझे काम करीत होते. बारमाही नदीचे पाणी कमी झाले, तरी मूळ झरा आटत नसतो. त्याचप्रमाणे ‘ज्ञानोदयाचा कर्ता’ सतत राहिलच. संपूर्ण हिंदुस्थान ख्रिस्ती धर्मपरायण होईपर्यंत जगण्यास मला काय हरकत आहे?”

३५४६ अ (इंम १७७-१७८)

३५४७ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, ८८३-१८४)

ब्रह्मसमाजाचे प्रमुख उपदेशक बाबू केशवचंद्र सेन आपल्या कलकत्त्यातील भाषणात म्हणाले की, ‘येशू जगासाठी मेला.’ युरोप व एशिया येथील लोकांनी त्याचा कित्ता घ्यावा. पूर्वी माणसाला दुर्धर असा आत्मिक रोग लागून त्याचा नाश होण्याची वेळ आली. त्याला वाचविणे आवश्यक होते. येशू अगदी अगत्याच्या वेळी आला. वधस्तंभावर खिळून मेला. परमेश्वराचे गौरव व्हावे, म्हणून त्याने मरण पत्करले. क्रूस हा स्वार्पणाचा उत्तम नमुना आहे. त्याने मनातील चांगल्या भावना, इच्छा जागृत होतात. आत्मा शुद्ध होतो. बहिरावलेल्या व कठीण अंतःकरणाचा माणूसही वधस्तंभाकडे पाहील, तर तो गंभीरपणे विचार करण्यास शिकेल. ख्रिस्ती धर्माच्या खरेपणाकरिता अनेकांनी जीव दिल्या. लूथर श्रेष्ठ आहे व पोप धर्मभ्रष्ट आहे. येशू ख्रिस्ताच्या ठायी असाधारण धैर्य होते. आपल्या ज्ञानाने हे अंधकारमय जग त्याने प्रकाशित केले व त्याचा दुष्टपणा घालविला. आमच्यासाठी अमूल्य ईश्वरी ज्ञानाची ठेव ठेवली. त्याच्या रक्ताच्या योगाने अठराशे वर्षे मोठा चमत्कार घडत आहे. तो मनुष्याहून श्रेष्ठ होता. ईश्वराचा सनातन पुत्र धन्य आहे.

३५४७ अ (इंम : १८२-१८३)

३५४८ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १८४-१८६)

मि. काशीनाथ विश्वनाथाच्या मृत्यूचे दुःखकारक वर्तमान आल्यावर अनेकांना फार वाईट वाटले. हा हिंदू असून तेराव्या वर्षी फ्री चर्चकडे आला. तो देखणा, भीडस्त व मधुरभाषी होता. शाळेत त्याचा नंबर नेहमी वर राहात असे. मूर्तिपूजा हे पाप आहे व ख्रिस्त एकच सद्गुरू होय, असे त्याने शास्त्रात वाचले. त्याच्या हिंदू शिक्षकासह तो एकांतात शास्त्र वाची, हे रहस्य कळल्यावर त्याची फार छळणा झाली. 'आत्मिक अन्न' खाल्ले म्हणूनच त्याचे मन पालटले. पुढे त्याचा शिक्षक ख्रिस्ती झाला. प्रथम वयाच्या कारणावरून मिशनर्यांनी काशीनाथास अडवले होते. पण ५५ साली तो वयात आल्यावर रे, शेषाद्रींनी त्यास बाप्तिस्मा दिल्या. त्या दिवशी त्याचे जातवाले सोनार गर्दी करू लागले. तेव्हा जगन्नाथ शंकर शेट यांनी शांतता प्रस्थापित केली. पुढे तो मिशनातच शिक्षकाचे काम करी. पण दुर्दैवाने त्यास भयंकर रोग लागला. त्याचा हिंदू भाऊ याच रोगाने मेला. आपले मरण दिसू लागले, तेव्हा तो आनंदी दिसला. महिन्याचे महिने तो एका खोलीत पडून राही, देवाची प्रार्थना करी. इयोबाप्रमाणे तो दुःखातही सहनशीलच राहिला. येशूची शांती त्याच्या वागण्यात दिसे. त्याचा आत्मा पुण्यरूपी झगा ल्याला. हिंदू नातलगांनी सोडले. पण येशूच त्याचा जिवलग बनला. माणसाचा देह किड्यांनी खाल्ला, तरी आपण तारणाऱ्याला त्यातच पाहातो, अशी त्याची श्रद्धा होती. न्यायाच्या दिवशी त्याचे शरीर गौरवी होऊन उठेल. ज्यांच्या आत्म्याला रक्तपितीचा रोग लागला आहे, त्यांनी आता सावध व्हावे.

३५४९ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १८६-१८७)

म. गोरे पत्रात लिहितात की : शरणपुरात अनाथ व आफ्रिकन मुले पुष्कळ जमली. विलायतेहून एक मडम आली असून सरकारने १० हजारांची मदत पाठविली. अनाथ मुलांच्या सुधारणुकीविषयी त्यांना उत्कंठा वाटते. मुलामुलींचा विद्याभ्यास उत्कृष्ट रीतीने चालला आहे. कित्येक मुले पंतोजीचे काम चालविण्यास हुशार झाली. मसमलाबादच्या शाळेत ३० मुले नेमाने येतात. तिथला पंतोजी कामसू आहे, पण मूर्तिपूजक लोक त्याला पाणीही देत नाहीत. 'सवत साहीना व आपण विईना' अशी या लोकांची स्थिती आहे. शिक्षित लोकच मुलांचे अकल्याण करतात. बदनापूर गावी एक ख्रिश्चन पंतोजी पाठविला आहे. मालेगावात रे. मेंगीच्या हाताखाली एकजण मुलींची शाळा चालवितो. शरणपुरात ज्यान डिक्राज हा मि. क्यारपिट् जोहानेसच्या हाताखाली काम करतो. हिंदू मुलेही शाळेत शिकतात. हे मोठे सुचिन्ह व ईश्वराचा हा आशीर्वाद आहे. एक दिवस असा येईल की, सगळ्या शाळांवरचे पंतोजी मोठ्या माणसांनाही शिकवितील.

३५५० (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १८७-१८८)

'नाटकद्वेष्टा' लिहितो की : ३० एप्रिलच्या इंदुप्रकाशात नाटकविरोधी एडिटोरियल आहे, म्हणून आनंद वाटला. हा तमाशा वाईट आहे. असे ज्ञानोदयानेही कळकळीने, वारंवार लिहिले. ही नाटके देशाचा नाश करणार, यात किमपि संशय नाही. मग त्यांच्या जाहिराती इंदूने का छापव्यात? कसबिणीची जाहिरात इंदुप्रकाश छापील का? नाटक चांगले आहे, अशी शिफारस त्यांनी कशाला द्यावी? त्यात न्याय व सुधारणूक नाही. इंदुप्रकाशचे एडिटर शास्त्री आहेत, तरी ते असली नाटके पाहण्यात व्यर्थ वेळ घालवितात. दुसऱ्यांनाही नाटके पाहण्यास उत्तेजन देणे, हे अयोग्य आहे. आपणांतील तरुणांची अवस्था मुळातच लाजिरवाणी आहे. त्यात आणखी बिघाडणूक करून

मातापितरांना रडवावे, पिढ्यांचा सर्वस्वी नाश करावा, हे योग्य नाही. जे नाटकाचा घाट घालून दुसऱ्यांची पाडसे फासात गोवतात, ते लोक व नाटक पाहून त्याची शिफारस छापणारे लोक, हे एकाच माळेचे मणी समजावेत. नाटके करणारांना जसा निषेध व बोध पाहिजे, तसाच त्याची जाहिरात छापून टमकी देणारांसही पाहिजे. म्हणून या एडिटरांनी नाटकाचा संबंध सर्वस्वी तोडावा.

३५५१ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १८८-१८९)

‘नगरवासी’ लिहितो की : नगरच्या लोकांनी हुजूर डेप्युटी माजिस्त्रेतास एका अगत्याच्या गोष्टीविषयी अर्ज दिल्या. कारण शहराच्या मध्यभागीच्या महल्ल्यात बिनखटलेवाईक गैरचालीच्या बायका येऊन राहिल्या. अब्रूने राहणाऱ्या गरीब कुटुंबांना याचा त्रास होतो. या स्त्रिया कसब करून गैरचालीच्या लोकांना आणतात. दारू पिऊन बीभत्स बोलतात. याने बायकांस लज्जा उत्पन्न होती. रात्ररात्र कसबिणींच्या घरांसमोर भांडणे होतात. जारकर्माच्या चुरशीवरून २-३ खूनही झाले. म्हणून शहरच्या अंमलदारांनी या स्त्रियांना महल्ला बदलण्यास भाग पाडावयास हवे. दुराचरणाचे उदाहरण पाहून चांगल्या स्त्रियाही बिघडतात. प्रजेचे कल्याण, सुख व नीती यांच्या या वैरिणींना दूर करणेच उत्तम आहे. परंतु नगरच्या अधिकाऱ्यांनी उत्तर दिले की, हे आमच्या कक्षेबाहेरचे आहे. जर तुम्हांस काही पीडा झाली, तरच तसे करता येईल. पण कायद्याने असे करता येते. मुंबईत अशी तजवीज आहे की, कसबिणींनी, एकाच महल्ल्यामध्ये राहावे. तरी अंमलदारांनी कायद्याचा नीट शोध घ्यावा. कायदे कौन्सिलांनीही तसे कायदे करावेत. देशाच्या सुधारणेची इच्छा असणाऱ्यांनी शेकडो सद्यांचे अर्ज पाठवावेत, म्हणजे सरकार तशी तजवीज करील.

३५५२ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०)

‘सावध करणारा बातमीदार’ कळवितो की : नेवाशाचे फौजदार शेख अब्दुल्ला वलद मुताजी यांना सेशन कोर्टाने १०० रु. दंड अथवा ६ महिने कैद, अशी शिक्षा दिली. फौजदार दंड भरून मोकळे झाले. त्यांना पुन्हा कामावर घेतले जाईल की काय, असा लोकांना संशय होता, पण पोलिसखात्याने त्यांना अपात्र ठरवून कामावरून बडतर्फ केले. काही नागरिकांना भीती होती की, ते पुन्हा अधिकारावर आले, तर साक्षीदारांचा दंड धरून सूड उगवतील. पण आता कोणीही भिऊ नये. रा. अब्दुल्लाभाई हे योग्य व भोळे गृहस्थ आहेत, परंतु हाताखालच्या लोकांच्या नादी लागल्यामुळे त्यांचे असे नुकसान झाले. ‘अगला गिरे पीछला हुशार,’ या नात्याने दुसरे कामदार का सावध होत नाहीत?

३५५३ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

कराचीत एका सुक्या विहिरीमध्ये एक सुसर १॥ वर्ष जिवंत होती. तिघा शिकाऱ्यांनी तिला बंदुकीच्या गोळ्या झाडून ठार मारले. दीड वर्षात तिला चुकून विहिरीत पडलेल्या गाढवाचा आहार मिळाला.

३५५४ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

फेनियन लोकांचा न्यूब्रंजवीकवरचा हल्ला सैन्याने मोडून काढला.

३५५५ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

मेक्षिको देशात माक्समिलियन बादशहा झाल्यापासून गेल्या १९ महिन्यांत सरासरी रोज १ लढाई झाली. ८९५१ माणसे मेली.

३५५६ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

न्यूयॉर्कहून १० लक्षांहून जास्त पौंड (सोन्याचे नाणे) इंग्लंडला रवाना झाले. १ पौंड म्हणजे दाहा रुपये असतात.

३५५७ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

चिलीने स्पेनचा एका लढाईत पराभव केला. चिलीस बोलिविया, पेरू व एकेडोर मदत करतात. पण अमेरिका अलिप्त आहे.

३५५८ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

पुढील वर्षी अमेरिकेत १५ लाख गठ्ठे कापूस तयार होईल. सप्टेंबर ते एप्रिलपर्यंत ७,११,५८७ गठ्ठ्यांपैकी ३,९४,५३८ इंग्लंडला गेले.

३५५९ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

इंग्लंडातील पार्लमेंटच्या हौस आफ कामन्समध्ये निवडून आलेल्या प्रतिनिधींपैकी बहुतांशी लाच देऊन जागा मिळविल्या, असे आढळून आले, म्हणून त्यांना काढून टाकले. चौकशी चालू आहे.

३५६० (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

लंडन व लिवरपूल येथील अनेक व्यापाऱ्यांची दिवाळी निघाली.

३५६१ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

मि. करसनदास माधवदास यांना लंडनच्या एशियाटिक सोसैटीचे सभासद नेमण्यात आले.

३५६२ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

इंग्लंडमध्ये गतवर्षी दाख्खा महसूल १४ कोटी रुपये आला.

३५६३ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

लिवरपुरात १८ मे रोजी ९ लाख ७० हजार कापसाचे गठ्ठे होते, तर २५ मे रोजी १० लाख गठ्ठे शिल्लक होते. १६ मे रोजी कापसाचा दर ६॥ पेनी होता, तर २८ मे रोजी ५॥ पेनी झाला.

३५६४ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

युरोपात युद्धाची तयारी जोरात चालू आहे. प्रुशियनांनी ४॥ लाख सैन्य तयार केले. आश्रिया व इटलीही युद्धासाठी सज्ज आहेत. ग्यारिबाल्दीने सैन्य गोळा केले. रोम व वेनिस यांवर त्याचा डोळा आहे. इंग्रज-फ्रेंचांना मात्र हा कलह मिटावा, असे वाटते.

३५६५ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

गायकवाड राजाने सोडलेल्या एका वेश्येस एका जहागीरदाराने ठेवले. तिला सोडून देण्याचा हुकूम करूनही जहागीरदार ऐकेना, म्हणून गायकवाडाने त्यास हत्तीच्या पायासी बांधून ठार मारले.

३५६६ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

कराची ते लंडन तार पाठविण्यातून दरमहा पाऊण लाख रुपये उत्पन्न येते. एप्रिलमध्ये तर १ लाख आले.

३५६७ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

मुंबईत बर्फ फार स्वस्त, म्हणजे १ आणा ५ शेर झाला.

३५६८ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

महाबलेश्वराजवळ एक वाघीण गाई मारीत असे. अली मोहिदीन या धाडसी शिकार्याने त्या वाघीणीस ठार मारले. ना. गवर्नरसाहेबांनी त्याला बंदूक बक्षिस दिली.

३५६९ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

मुंबईहून एप्रिलमध्ये ३ कोटींचा कापूस विलायतेस गेला. भाव स्थिर राहिला, तर त्याचे फत्त २ कोटी येतील.

३५७० (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

मेरवानजी कावसजी पाववाला या पारशास सट्ट्यात तोटा आला, म्हणून त्याने विष खाऊन जीव दिला. पण कारोनरची चौकशी झाली नाही. कारण पारशी लोक कोणालाही प्रेतास शिवू देत नाहीत. सरकारने हे असले वेडेपण चालू देऊ नये.

३५७१ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

कोटातील ख्रिस्ती भजनालयासाठी १५ हजारोंची बाजाची पेटी विलायतेहून आली आहे. किती व्यर्थ खर्च हा पहा!

३५७२ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९०-१९२)

अलीकडे जहाजे व आगबोटी बुडून अनेक माणसे मेली.

३५७३ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

रा. मोरोबा कानोबा यांची स्माल काज कोर्टात माणकजी करसेटजींच्या जागेवर नेमणूक झाली.

३५७४ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

मद्रासचे सरकारी ज्योतिषी मि. पागसन यांनी मंगळ व बृहस्पती यांच्यामध्ये ८७ वा लघुग्रह शोधला. त्याचे नाव सिल्विया ठेवले.

३५७५ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

टैम्स आफ इंडियाची सूचना आहे की, पारिसला भरणारे प्रदर्शन पहाण्यास सरकारने नौकरांना ३ महिन्यांची रजा द्यावी.

३५७६ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

मुंबईत अनेक नेटिव व युरोपियन पेढ्यांची दिवाळी निघाली. कोट्यवधी रुपयांचे नुकसान झाले. लोकांनी ठेवी परत घेतल्या.

३५७७ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

सरकारने अभय दिले की, मुंबई ब्यांक बुडू देणार नाही.

३५७८ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

मुंबईत दररोज ५ वेळा टपाल वाटले जाते.

३५७९ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

जबलपुरात टोळधाड आली. दार्जिलिंगला धरणीकंप झाला.

३५८० (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

मेहूच्या लष्करी साहेबांनी २ महिन्यांत २४ वाघ व ८ सिंह मारले.

३५८१ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

डा. सिक्लेअर वराडचे डिरेक्टर आफ पब्लिक इंस्ट्रक्शन झाले.

३५८२ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

राजस्थानात लग्नाचा खर्च कमी केल्यामुळे कन्यावध अगदी नाहीसा झाला, असे म्हणतात.

३५८३ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

२३ मे रोजी बंगाल्यात व अयोध्येत धरणीकंपाचे धक्के बसले, कुलाब्याच्या वेधशाळेत त्याची नोंद झाली.

३५८४ (२५ : १२, १५ ज्यून ६६, १९२)

ना. गवरनरसाहेबांच्या बिहाडी महाबलेश्वर येथे कारागिरांच्या पदार्थांचे प्रदर्शन भरले. दोन दिवस ते सर्वांसाठी खुले होते.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६६

३५८५ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, १९५—२००)

हरमान्सबर्गचा पालक लुईस हार्मस यांचा वृत्तांत फार बोधकारक आहे. या विभागात ७ खेडी असून चार हजारांची वस्ती आहे. तेथील शेतकरी फार कष्टाळू आहेत. लुईसचा जन्म १८०९ त झाला. त्याचा बाप पालक होता. त्याने लुईसला मर्दुमकीचे खेळ तर शिकविलेच, पण मानसिक शिक्षणही काळजीपूर्वक दिले. कॉलेजात असताना लुईस स्वतंत्र अभ्यास व ग्रंथावलोकनही करी. मंडळीचे पालकपण करण्यास तो साह्य करी. गावकरी तर शास्त्रही पाठ करीत. या सात गावांतील लोकांना एकच भजनालय आहे. एका वेळी ३००—४०० जणांचा बाप्तिस्मा होतो. प्रभुभोजनास २ हजार जमतात. १८४९ मध्ये लुईसने एक विद्यालय स्थापन करून पालक तयार केले. तो कोणाकडूनही देणग्या घेत नसे. ‘धोपट मार्गाने धावतो तोच उत्तम जासूद’ हे त्याचे जीवनध्येय होते. लोक स्वतः होऊन त्याच्या कार्यास देणग्या देतात. एकाने तर आपले १० हजारांचे घर व शेत ही न मागता दिली. शेतकऱ्यांनी पट्टी करून एक जहाज तयार करून दिले. त्या जहाजातून देशोदेशी पालक पाठविण्यात आले. अनेक उपदेशक हिंदुस्थानातही आले. १८५४ मध्ये हर्मान्सने एक वृत्तपत्रही सुरू केले. त्याचा खप ८ वर्षांत १४ हजारांवर गेला, वार्षिक सभेसाठी तर सहा हजार लोक जमतात. असा हा मिशनरी गेल्या नोवेंबरात मृत्यू पावला. तो ‘पाजळलेला व प्रकाशमान दिवा’ होता.

३५८५ अ (इंम : १९३—१९५)

३५८६ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २००—२०३)

उन्हाळ्यात सोलापुरात पाण्याचा दुष्काळ पडल्यामुळे नागरिकांना पराकाष्ठेचे हाल भोगावे लागले. ‘ज्ञानचक्षू’पत्र म्हणते की : शहराबाहेरील किल्ल्याजवळ खंदक आहे. त्यातील व सिद्धेश्वरच्या तळ्यातील पाणी जरी मलीण व खराब असले, तरी लोक पितात. लष्करात १५ विहिरी आहेत. मोतीबाग विहिरीचे पाणी उत्कृष्ट आहे. घरोघर आड आहेत. पण ते पाणी पिता येत नाही. म्युनिसिपल कमिटीने नळ टाकले. पण त्यांत खाऱ्या पाण्याचे मिश्रण होऊन खर्च वाया गेला. यंदा तळी व विहिरीही आटून गेली. लोक रात्रभर पाणी मिळविण्यासाठी हिंडत असतात. काही लोक पखाली पुरवितात. कंदील घेऊन पाणी आणणारांसाठी वेसही उघडी ठेवितात. तळ्यांतील गाळ काढण्यासाठी ५ हजारांचे सांक्सन झाले. पण मंदगती कामामुळे पाणी मिळाले नाही. किल्ल्याजवळच्या खंदकात पाणी घेण्यास गेलेल्या ४ स्त्रिया मेल्या. पखालीचा दर १५ वर गेला. महिनाभर घेतले, तर ६४ रुपये पडत. १६ वर्षांपूर्वी असाच दुष्काळ पडला होता. कित्येक ठिकाणी आग लागली, तर पाणी मिळेना. व्यापारात मंदी आली. लोक मालच आणीनात. जरीमरीची साथ फैलावली. अनेकजण डोहाचे पाणी पीत असत. कमिटीने पाण्याच्या गाड्या आणल्या. पण ७५००० वसतीस त्या कोठून पुरणार? रेल्वेखळाजवळ एका ठिकाणी पाण्याचा झरा सापडल्यामुळे काही दिवस हाल कमी झाले. सोलापूर कमिटीचे उत्पन्न ५० हजार आहे. त्यांनी पाणीपुरवठ्याची कायम सोय केली पाहिजे. कारण पाणी हे अन्नापेक्षा अगत्याचे आहे.

३५८७ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०३—२०५)

लिकविनिया प्रांताची राजधानी इकन्थम येथे होती. पुढे हे गाव तुर्कांनी जिंकले. तेथील यहुदी सभारथानात जाऊन पौलसाने उपदेश केला. पण अविश्वासी यहुद्यांनी विदेशी लोकांना त्याच्या विरुद्ध भडकावले. वजनदार लोकही त्याजवर धोंडमार करू लागले. म्हणून पौलस व बार्णबा लुस्ता व दर्वे या गावांत गेले. तेथे जूस नामक देवाचे देऊळ होते. देवभोळे लोक म्हणत की, हा देव

सर्वाना प्रत्यक्ष दर्शन देतो. पौलसाने कोपऱ्याकोपऱ्यावर प्रवचने दिल्ली. ँक आजन्म पांगळ्या माणसाला चालविण्याचा चमत्कार केला. तेव्हा लोकांची खात्री झाली की, देवच पौलसाच्या रूपाने भूमीवर अवतरला. ते पौलसाला हेर्मेस (देव) व बार्णबाला ज्यूस (देव) मानू लागले. शेकडो लोक माळा घेऊन त्यांच्या दर्शनास आले. पौलसाने विनयाने सांगितले की : ‘आम्हीही सामान्य माणसेच आहोत. तुम्ही जिवंत देवाचा सन्मान करा. आकाश पृथ्वी व समुद्र ही त्यानेच निर्माण केली. तो आकाशातून पाऊस पाडून आमची अंतकरणे आनंदाने व अन्नाने तृप्त करतो.’ ँवढी समजूत घालूनही लोक ँकेनात. पण फितूर यहुद्यांनी लोकांना भडकावले की, हे कोणीतरी मांत्रिक असावेत. त्यांच्यांत ईश्वराचे सामर्थ्य असणे अशक्य आहे. मग ज्यांनी पौलसाचा सन्मान केला, तेच लोक त्याचा अपमान करू लागले. पौलसाची फजिती करून त्यांनी त्यास मारले व मृत समजून फेकून दिले. पौलस डगमगला नाही. कारण ‘येशूचे मरण शरीरामध्ये बाळगूनच’ तो हिंडत असे. शुद्धीवर आल्यानंतर तो शांतपणाने दुसऱ्या गावास गेला.

३५८८ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०५—२०६)

जसा रोग, तसे औषध, हे होम्योपाथीचे तत्त्व होय. सर्वच रोग पोटात किंवा आतड्यात नसतात. ओकारी किंवा जुलाब हा त्यावर उपाय नाही. जेथे रोगाचे प्रवर्तन आहे, त्या ठिकाणी औषधे पोहोचली पाहिजेत. चैना हे औषध निरोग्यास दिले, तर कानात गुणगुण व पाणथरीमध्ये टोचणे, अशी लक्षणे दिसतात. म्हणून ही लक्षणे रोगी माणसात दिसली, तर चैना द्यावे. दुसरे औषध शरीरभर जरी फिरले, तरी पाणथरीमध्ये पोहोचत नाही. म्हणून ते निरुपयोगी ठरते. रोग्यास जर दोन रोग असतील, तर संबंधित रोग लगेच बरा होईल. शरिराच्या नियताकारत्वाकडून औषधाशिवाय बहुतेक रोग जातात. औषध दिल्यामुळे नियताकारत्वच वाढून रोगी बरा होत असतो. रोगजंतूंचे बळ क्रमाने कमी होत असते. ँखाद्याची प्रतिकारशक्ती कमी असेल, तर यास औषधाची फार गरज असते. रोग्याचे निवताकारत्व ँकदम कमी झाले, तर कोणतेच औषध त्याला लागू पडणार नाही. स्वाभाविक स्थितीत झालेले अयोग्य असे फेरफार कमी करून त्याला पूर्वस्थितीवर आणणे, म्हणजे निरोगी बनविणे, हा औषधाचा उपयोग होय. ँकाद्याच्या खाण्यात विष आले, तर त्यास ओकारीचे औषध द्यावे लागते. पण ँखाद्याला उलटी किंवा जुलाब होत असतील, तर ते बंद न करता सौम्यपणे उपचार करून त्याला पूर्वस्थितीवर आणावे.

३५८९ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०५—२०६)

नगरचा यंदाचा उन्हाळा फार कडक होता. १०३ अंश उष्णता असे. दिवसा गरम झळ्या असल्या, तरी रात्री शीतलता वाटत होती. याच्या जोडीला खरबुजांचे पीकही फार आले. तरीही महामारी रोग उद्भवला नाही. कारण नगरपालिकेने शहरात अतिशय स्वच्छता ठेवली. यात्रेच्या ठिकाणीही चांगला बंदोबस्त होता. म्हणून पटकी रोग फारसा पसरला नाही.

३५९० (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६—२०८)

युरोप खंडात २५॥ लक्ष खडी फौज आहे. इंग्लंडचे लष्कर १ लाख ४० हजार, तर रशियाचे ६ लक्ष खडे सैन्य आहे.

३५९१ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६—२०८)

दिल्लीच्या बादशहाजवळ जी नवरत्ने होती, ती माणसे म्हणजे बिरबल, जगन्नाथ पंडित, लुकमान इकीम, गंगा भाट, चतुर साबाजी, मलकंबर, तोरडमल्ल जेठी, तानसेन गवई व सरदार जयसिंघ.

३५९२ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

वरणगावच्या एका वाण्याने ४५ शेर गुळाची भेली सरकीमध्ये ठेवली. मुंगळ्यांनी १५ दिवसांत ८ शेर गूळ खाऊन टाकला.

३५९३ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

अमेरिकेत प्रे. ज्यानसन व सेनेट यांच्यांत विरोधी मत दिसते. सीनेटला न जुमानता प्रेसिडेंट आपला अधिकार टिकवून आहे.

३५९४ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

फेनियन लोकांनी ब्रिटिशांचे तारू पकडले. कानडा देशामधील ग्रैस नामक किल्ला जिंकला. ब्रिटिश सैन्य तिकडे रवाना झाले.

३५९५ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

ना. विक्टोरियाची कन्या प्रिन्सेस हेलेना व डेन्मार्कचा प्रिन्स क्रिश्चियन यांचा विवाह ५ जुलै रोजी होणार.

३५९६ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

ब्रिटिश राजकुळातील प्रिन्सेस मेरी हिला सालीना २० हजार रुपये देण्याचे पार्लमेंटने ठरविले.

३५९७ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

मानचेस्टरला रेल्वे वखारीच्या आगीने १० लक्षांचे नुकसान झाले.

३५९८ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

लिवरपूलला पटकी सुरू झाली. काही जर्मन लोक मेले.

३५९९ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

ऐरलंडमध्ये गुरांचा रोग चालू आहे.

३६०० (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

अमेरिकेहून ३० लक्ष पाँड (३ कोटी रुपये) एवढी रोकड इंग्लंडला गेली.

३६०१ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

इंग्लंडमध्ये पैसा पुष्कळ आहे. पण युरोपात लढाईचा संभव आहे. म्हणून बाजार मंदा आहे.

३६०२ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)

९ जून रोजी घोलरा कापसाचा भाव ९ पेनी होता.

- ३६०३ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
लिवरपूल एथे १० लक्ष कापसाचे गठ्ठे संग्रहास आहेत आणि ७॥ लक्ष गठ्ठे समुद्रावरून वाट चालत आहेत.
- ३६०४ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
कर्नल हाब्स याने जमैकाहून इंग्लंडला येताना आत्महत्या केली. तो भ्रमिष्ठ झाला होता, असे वैद्यांनी जाहीर केले होते.
- ३६०५ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-९८)
पंचांनी वाद मिटवावा, याला आश्रियन सरकारचा विरोध असल्यामुळे पंचांची सभा रहित झाली.
- ३६०६ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
प्रुशियन फौजेने हालस्टीन संस्थानात प्रवेश केला. तरी प्रुशियातील लोकांचे मत लढाईविषयी प्रतिकूल आहे.
- ३६०७ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २५६-२०८)
आश्रियन सैन्याचा दररोजचा खर्च १० लक्ष रुपये आहे.
- ३६०८ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
इटालियन लोक लढाईचा मोठा आवेश दाखवितात. गारिबाल्दीने सेनापतित्व पतकरले. ती काप्रेरा वेटावरून निघाला.
- ३६०९ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
रे. डफ प्रकृति सुधारल्यामुळे पुन्हा हिंदुस्थानात येणार.
- ३६१० (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०६-२०८)
तुर्की सुलतानाने असा ठराव केला की, मिसर देशाची पाछात हल्लीच्या पाछात घराण्यातच चालावी.
- ३६११ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)
अलेक्झांद्रियाचे १२०० लोक गारिबाल्दीच्या सैन्यात गेले.
- ३६१२ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २५८)
ग्रेट ब्रिटनमध्ये ५ मार्च रोजी ८३ लाख १६ हजार गुरे आणि त्याच्या चौपट मनुष्ये ३ कोटी ३२ लाख ६७ हजार होती.
- ३६१३ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

चीनच्या अल्पवयीन बादशहास ठार मारण्याचा प्रयत्न फसला. तेथे नवीन बंडवाल्यांची सरशी आहे. हे मुसलमान असून त्यांनी काही शहरे जिंकल्यामुळे इंग्रज सरकार चिनी सैन्यास मदत करीत आहे.

३६१४ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

ओडिसा प्रांतात दुष्काळाने अनर्थ झाला. २/२॥ रुपयांस बालके विकली जातात. बंगाल सरकारने अणखी दोन लक्षांची मदत दिल्ली. ना. वैसराय दरमहा रु. ५०० पदरचे देतात, तरी ते पुरत नाहीत.

३६१५ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

इंग्रज सरकारने ताकीद दिल्यामुळे गावकवाड सरकारने हत्तीच्या पायी देणे व स्त्रियांचे नाक कापणे, या शिक्षा बंद केल्या. कोणतीही शिक्षा नीट इन्साफ करूनच झाली पाहिजे.

३६१६ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

पुरंधर तालुक्यात दग्वेशीलोक गाडीवर वाघ घेऊन भीक मागतात. एका गावी ८-९ वर्षांच्या मुलीस वाघाने पंजाने उचलून ठार मारले. सरकारने अशी हिंस्त्र जनावरे मिरविण्यावर बंदी घालावी.

३६१७ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

आग्रा बँक बंद झाली. तेथे अनेक लोकांच्या ठेवी होत्या.

३६१८ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

समुद्राच्या लाटांनी व्याक बे-च्या कामास बरीच नुकसानी पोचविली.

३६१९ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

आगगाडी चालू असताना गाड्यांना कुलुपे घालून त्यांची सुरक्षितता वाढवावी, असा सरकारचा विचार आहे.

३६२० (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

कृष्णा नदीच्या काठावर उत्तम प्रतीचा व पुष्कळ कोळसा मिळेल, एवढ्या खाणी आढळतात.

३६२१ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

गवर्नरांनी माधवराव विंचूरकरांना अक्कलकोटचे मुकत्यार नेमले.

३६२२ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

हिंदुस्थानात गेल्या वर्षी ५० लाख मण मीठ शिल्लक राहिले. म्हणून ना. राणीच्या सेक्रेटरींनी दिलगिरी प्रकट केली.

३६२३ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

सोलापूरला ११ जून रोजी ८ तास मोठा पाऊस पडला. सिद्धेश्वर तळे बरेच भरले. पाण्याची टंचाई कमी झाली.

३६२४ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

गेल्या एप्रिल महिन्यात कलकत्त्याच्या टाकसाळीमध्ये ७२ लाख ८३ हजार रुपये, मद्रासेत १५ लाख ४५ हजार रुपये व मुंबईत १ कोटी २६ लाख ९६ हजार रुपये अशी नाणी पाडण्यात आली.

३६२५ (२५ : १३, १ ज्युलै ६६, २०८)

सोलापूरपासून गुजराथपर्यंतच्या प्रदेशात भरपूर पाऊस झाला, असे संतोषकारक वर्तमान आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६६

३६२६ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २११-२१४)

मुंबई इलाख्यात एका एतद्देशी भावाने स्थापिलेले पृथक् मिशन म्हणून इंदापूरचे विशेष कौतुक वाटते. १८६२ साली रे. नारायण शेषाद्रींनी मिशन स्थापले. 'हा कोणीतरी भोळसट असून पाद्र्यांनी त्यास बाटवले' असे समजून इंदापूरचे लोक त्यांना फितवीत. पण शेषाद्रींनी त्यांच्याशी वाद करून त्यांना निरुत्तर केले. येशू ख्रिस्त हा खरा सद्गुरू, याबद्दल त्यांची खात्री पटविली. सुरुवातीला वाणी त्यांना सामान देत नसत. वाणी, न्हावी, परीट, यांनी बहिष्कार टाकला. मिशनास जागाही मिळू दिली नाही. हे लोक सगळे गाव बाटवून टाकतील, असे ते म्हणत. जबरीने रोट घशात घालणार, अशा अफवा उठत. उंच जातीचे लोक अगदी फटकून राहात. मुलींची शाळा काढली, तर या लोकांनी 'मुली पळवल्या जातील' अशा कंड्या पिकवल्या. पण मि. शेषाद्रींच्या सौम्य व सहनशील वागण्याने वातावरण निवळले. सुवार्तिक दर आठवड्यास उपदेश करतात. कित्येकांच्या घरी जाऊन सुखदुःखाच्या गोष्टी ऐकून बोध करतात. शाळेत ईश्वरी शास्त्रही शिकवले जात आहे. ब्राह्मण मुलेही तेथे शिकतात. येथील धर्मार्थ दवाखान्यात मि. रामजी मल्हारी औषधे देतात. औषधे घेतल्यामुळे माणूस बाटतो, ही कल्पनाही मागे पडली. रोग दूर होतो, म्हणून लोक औषध घेतात. डाक्टर स्वतः रोग्यांच्या घरी जाऊन औषधे देतात. काही ख्रिस्ती बायाही उपदेशक म्हणून तयार झाल्या. ८० वर्षांचा एक म्हातारा रोज पोथी ऐकतो. त्याचे कुटुंब ६० माणसांचे आहे. त्याचा नातू तीन लेकरांचा बाप आहे. तोही रोज भक्तिभावाने शुभवर्तमान ऐकतो. मि. शेषाद्रींचे श्रम सफल झाले.

३६२६ अ (इंम : २०९-२११)

३६२७ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २१५-२१७)

शुभवर्तमानाच्या खरेपणाविषयी एक सबळ प्रमाण आहे. येशूने बारा शिष्य निवडून घेतले. त्यांनी त्यांच्या जीवनातील प्रत्येक गोष्टीबद्दल साक्ष दिली. येशूने केलेला चमत्कार व मूर्तिपूजकांनी त्याचा केलेला पाठलाग, हे त्यांनी समक्ष पाहिले. येशूचा आत्मा ५० व्या दिवशी त्यांच्यावर

उतरला. मग उपदेशाचे मर्म त्यांना समजले. पेत्रस, त्याचा भाऊ आंद्र्यास, याकोबा व योहान, फिलिप्पस व बार्थलमी, मात्थी व थोमा, धाकटा याकोबा व सिमोन कनानी, लेब्बी ऊर्फ थादी यहुदा यांपैकी यहुदाने लोभाने प्रभूला शत्रूच्या हाती दिले. निर्दोष रक्त पराधीन केल्यामुळे तो पापी ठरला. नंतर पश्चात्ताप वाटून त्याने आत्महत्या केली. मग मात्थीयसला १२ वा शिष्य बनविले. हे १२ जण अत्यंत एकनिष्ठ असून त्यांनी मरणदंडही सोसला. लबाड लोकांशी सामना दिल्या. ते प्रामाणिक व त्यागी होते. प्रभू येशू आकाशात गेल्यावर प्रथम पेत्रसाने धर्मप्रचार सुरू केला. त्याचे धैर्य व आवेश वाखाणण्याजोगी होती. ती मंडळीचा प्रमुख खांब होता. नीरो बादशहाच्या काळात त्याला क्रूसावर उलटे खिळून मारण्यात आले. ही घटना त्याच्या विनंतीवरून घडली. त्याची सहनता अलौकिक होती. ख्रिस्ताप्रमाणे खांबी खिळले जाण्याच्या सन्मानास आपण लायक नाही, असे तो म्हणाला. आंद्र्यास याने सिदिया, ग्रीस व श्रेस या देशांत उपदेश केला. आखाया देशात त्याला गुणाकाराप्रमाणे क्रूस करून ठार मारण्यात आले.

३६२७ अ (इंम : २१४—२१५)

३६२८ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २१७—२२०)

जो स्वयंभू, सनातन, सर्वज्ञ, सर्वव्यापी, सृष्टिकर्ता व रक्षणारा प्रभू, त्यास ईश्वर म्हणावे. पण नास्तिक म्हणतात की, ईश्वर नाहीच. ही सृष्टी कशी झाली, असे विचारले, तर ते म्हणतात सृष्टी अनादि आहे. परंतु अनादितत्व स्वयंभू व अपालट असावे. त्याला क्षय-वृद्धी नसावी, यावर ते म्हणतात, सृष्टीत बदल झाले, तरी तिचे मूळ कण तेच असतात. वस्तूंना स्वतःचे नेम असतात. हे मात्र कबूल करणे कठीण आहे. कां तर नेम लावणारा कोणी तरी असलाच पाहिजे. कोणतीही वस्तू स्वतः निर्माण होत नाही. कापड काही स्वतःस विणू शकत नाही. विणणारा हवाच. कर्ता व कार्य वेगळी असतात. सर्वांत बुद्धिमान प्राणी जो मनुष्य तोही स्वतः घडलेला नाही. शिवाय स्वयंभू वस्तु अपूर्ण नसते. मनुष्य तर अपूर्ण आहे, परावलंबी आहे. आजार, दारिद्र्य, यांवर त्यांचा ताबा नाही. ती ईश्वराधीन आहे. मनुष्य स्वरक्षणास असमर्थ आहे. रोगविकृती त्याचा नाश करतात. या जगात प्रत्येक पदार्थात काही योजना दिसते. भूमि, वनस्पति, यांचा योजणारा कोणीतरी असलाच पाहिजे. व्यवस्था नसेल, तर अंदाधुंदी माजते. भरती व ओहोटी यांत जरी बदल झाला, तरी जगात अनर्थ घडेल. वायूचे प्रमाण बदलले, तर शेकडो जीव मरतील. देवाचे गौरव आकाश वर्णिते. जो नास्तिक आहे, तो खगोलवेत्ताही वेडा समजावा, रानटी अनक्षर लोकांनाही कळते की, सृष्टिकर्ता ईश्वर आहे. ईश्वर हाच धनी आहे. त्याची सेवा करून तारण साधावे.

३६२९ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२१—२२२)

लुस्ता गावी पौलसास तीमथ्यूस हा शिष्य मिळाला. त्यास याने उपदेश दिल्या, शुद्ध आचरणामुळे लोकांत त्याचे वजन होते. त्याची आईसुद्धा ख्रिस्ती झाली. जवळच असणाऱ्या दर्वे या गावीही पौलसाने अनेकांना बोध केला. त्याचे जन्मगाव तार्सस या भागातच होते. पण तिकडे न जाता पौलस व बार्णबा लुस्ता व अंत्योखा इकडे वळले, कारण आपण आपल्या लोकांना तिकडे असुरक्षित अवस्थेत सोडले, याची त्यांना जाणीव होती. त्यांनी प्रत्येक मंडळीत वडील उपदेशकही नेमले. विश्वासू शिष्यांकडे मंडळी निरोविली. ५—७ वर्षे हे दोघे त्या गावांत होते. या देशांत जसे ज्ञातिभेद आहेत, तसेच यहुदी लोकांतही होते. ते मोश्याच्या नियमाप्रमाणे चालत असत. पण ख्रिस्त मसीहा आला की, ते नियम बंद करित. याची त्यांना आठवण नव्हती. सुती लोकांनाही ते

दूरच ठेवीत. जे देवाने शुद्ध केले, त्यासही अपवित्र मानीत. पेत्रसाने मात्र विश्वासू सुंती लोक बरोबर घेतले. तरी यहुदी लोक अन्नव्यवहारास तयार होईनात. मग पेत्रसाने परदेशी लोकांविषयीचा त्यांचा गैरसमज दूर केला. पौलस व बारणबा यांनी वाद करून त्यांच्या मताचे खंडन केले. ईश्वराने पौलसास सुचविले की, त्याने यरूशलेमातील प्रेषित व वडील मंडळी यांच्याकडेच जावे. हेलासी लोकांमधून ख्रिश्चन झालेला तितसही त्याच्याबरोबर होता. मग याकोबा व योहान यांच्याशी विचारविनिमय करून त्यांनी सगळी ख्रिस्ती मंडळी एकत्र करण्याचे ठरविले.

३६३० (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

रे. गेज या उपदेशकाने पृथ्वीवरील मिशनांचा नकाशा तयार केला. एकूण मंडळ्या ८५ आहेत. ब्रिटनमध्ये २२, तर फ्रान्समध्ये एकच आहे. इंग्लंडमधील गॉस्पेल सोसैटी १७०१ मध्ये स्थापन झाली. ती सर्वात जुनी मंडळी समजावी लागेल.

३६३१ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

अमेरिकन सरकारने कानाडावर स्वारी करणाऱ्या ४०० फेनियन लोकांना कैद केले. त्यांचा नेता ओनीलही तुरुंगात आहे. कनाडा सरकारने अमेरिकेकडून नुकसानभरपाई मागितली आहे.

३६३२ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

दक्षिण अमेरिकेचा माजी प्रेसिडेंट जेफर्सन डेवीस याची चौकशी काही दिवस तहकूब झाली आहे.

३६३३ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

प्रतिनिधी पाठविण्याच्या पद्धतीबद्दल मतभेद झाल्यामुळे बहुमताने पंतप्रधानपद रद्द झाले. म्हणून राणीने अर्ल डर्बीस पंतप्रधान नेमले. पूर्वीच्या प्रधानांचे राजीनामे घेतले. अर्ल कानबीर्न हे हिंदुस्थानचे स्टेट सेक्रेटरी झाले.

३६३४ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

आटलांटिक महासागरात तार टाकण्याचे काम पुन्हा सुरू झाले.

३६३५ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

५ ज्यूनला धोलरा कापसाचा भाव ९॥ पेनी होता.

३६३६ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

युरोपात लढाई सुरू झाली असून २-३ ठिकाणी युद्ध चालू आहे.

३६३७ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

प्रुशियाने आश्रियाविरुद्ध मोठा जय मिळविला.

३६३८ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

प्रुशियाने १४ हजार बोहिमियन पकडून ११६ तोफा घेतल्या.

- ३६३९ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)
इटाल्यन लोकांचा प्रथम पराभव झाला. पण नंतर गारिबाल्दीन आस्त्रियन सैन्यास मागे हटविले.
- ३६४० (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)
आस्त्रियनाकडून वेनिशिया प्रांत घ्यावा, असे इटालीस वाटत होते. पण तो प्रांत फ्रान्सच्या ताब्यात दिल्याने ते नाराज झाले.
- ३६४१ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)
फ्रान्सच्या बादशहाने प्रुशियास व इटालीस विनंती केली की, लढाई बंद करावी. प्रुशियाची खुषी नसली, तरीही सल्ला होईल.
- ३६४२ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)
तुर्कस्थानातही लढाईची मोठी तयारी चालली आहे.
- ३६४३ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)
स्तांबूलमध्ये आग लागून पूर्वी ठीक राहिलेली घरेही जळून गेली. आता तेथे सुधारणा होऊन गावाचे स्वरूप पालटेल.
- ३६४४ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२२-२२४)
स्पेनचा व पोर्तुगालचा परस्परसहाय्याचा व संरक्षणाचा करार झाला.
- ३६४५ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)
माड्रिड येथील बंडाचा बीमोड झाला.
- ३६४६ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२२-२२४)
रुशियन सैन्याने बुखारा घेतला, समरकंद जिंकले, अशी बातमी आहे.
- ३६४७ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२२-२२४)
इराणचा शहा कास्पियन समुद्राच्या काठावरचे प्रांत पाहण्यास गेला. रूसच्या बादशहाच्या भावाशी ती मसलत करणार आहे.
- ३६४८ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६५, २२४)
बुखान्याच्या शहाने काबूलच्या अफजलखानास पत्र पाठविले आहे की : तू आपल्या नावाने खुतबा वाचण्याचा हुकूम कर. स्वतःच्या नावाने मोहरा पाड. तुलाच सगळ्यांनी अमीर म्हटले पाहिजे. जो कोणी शेर अलीस अमीर म्हणेल, त्याला शिक्षा कर. शेर अलीवर फौजा पाठव. स्वतःला त्याच्यापासून कधीही निर्भय समजू नकोस.
- ३६४९ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

आबीसीनियाच्या राजाने जे युरोपियन लोक कैद केलेले होते, त्यांना सोडून दिले. पण पुन्हा पकडले. राणीचा नवा वकील रासाम यालाही कैद केले आहे.

३६५० (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२२-२२४)

ओडिसा प्रांतामधील लोकांसाठी चार लक्ष रुपयांचे तांदूळ पाठवावे, असा सरकारने हुकूम केला. ही रक्कम पुढे वसूल केली जाईल.

३६५१ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

नदिया जिल्ह्यातही मोठा दुष्काळ पडला.

३६५२ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

बंगाल्यात मात्र पुष्कळ पाऊस पडला.

३६५३ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

कटक एथे पाऊस पडला. त्याने पिकाची आशा वाढली.

३६५४ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

महानंदच्या मिशनशाळेमध्ये १७ वय असणारा कायस्थ विद्यार्थी रे. जगदीश्वर भट्टाचार्याकडे गेला असता रात्री ४०-५० दांडगे लोक सोटे घेऊन आले व गर्दी करून त्याला घेऊन गेले. पोलीस तर जागेवर नव्हतेच. चौकसी सुरू आहे.

३६५४ ब (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

नेपाळात २ मे रोजी धरणीकंपाने कटमंडू शहराचा फार नाश झाला.

३६५५ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

सहा आणि किंमतीची टपालाची तिकिटे झाली आहेत.

३६५६ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

डा. बर्डवुड यांना मुंबई विद्यापीठाचे रजिष्ट्रार नेमले.

३६५७ (२५ : १४, १५ ज्युलै ६६, २२४)

मुंबईत दोन पारशी व्यापारी वगळता बाकी सगळ्या व्यापाऱ्यांची दिवाळी निघाली.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १५, मुंबई, १ आगस्त १८६६

३६५८ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २२६-२२८)

थोरला याकोब याने सत्यासाठी मरण सोसले. हेरोद अग्रिपाच्या हुकमावरून तो मारला गेला. 'प्रिय शिष्य' योहानाने एफसस व पाथमस येथे शुभवर्तमान सांगितले. कडकडीत तेलाच्या कढईत टाकूनही तो जिवंत राहिला. फिलिप्पसने फ्रिजियात व आशया खंडात उपदेश केला. यास सन ५४ मध्ये वधस्तंभी देण्यात आले. बार्थलमी हा थलमीचा पुत्र होता. त्याने अरबस्तान, इराण व हिंदुस्थान येथे उपदेश केला. विधर्मी लोकांनी त्याला क्रूरपणाने मारले. मात्थी याने जो करार लिहिला, त्यास लेवी असे नाव आहे. त्याने १५ वर्षे यरूशलेमात उपदेश केला. नंतर तो पार्थियामध्ये व इथ्योपियामध्ये गेला. तो जिवंत जाळला गेला (इ. स. ६०). थोमा या शिष्याचे वागणे तर्कनिष्ठ असे. त्याने येथला डोळ्यांनी पाहून, हातांनी चाचपूनच खरे मानले. पोटात भाला भोसकून त्याचा वध झाला. धाकटा याकोबही यरूशलेमातच राहात असे. शत्रूंनी त्यास हुकूम केला की, येशूची निंदा कर. पण त्याने स्तुती केली. म्हणून धोंडे मारून त्याचा प्राण घेतला गेला. शिमोन कनानी याचा खरा वृत्तांत मिळत नाही. दंतकथेकरून कळते की, तो ब्रिटनमध्ये आला होता. धाकट्या लेवीसही शिमोनाप्रमाणे वधस्तंभावर मृत्यू आला. मास्थीयसने इथ्योपियात प्रभूचे वर्तमान घोषविले. पौलस हा परदेशी लोकांचा प्रेषित इ. स. ३६ मध्ये साक्षात्कार पाहून ख्रिस्ती झाला. याने मकदन्याचा व ग्रीसचाही प्रवास केला. रोम येथे दोन वर्षे तो कैदेमध्ये होता. पुढे त्याचा शिरच्छेद झाला. नव्या कराराची १४ पत्रे त्याने लिहिली (इ. स. ६८)

३६५८ अ (इंम : २२५-२२६)

३६५९ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २२८-२३२)

रा. कृष्ण प्रभाकर साठे यांनी काशीच्या पंडितांच्या संस्कृत पुस्तकावरून 'पुनर्विवाहनिषेध' हे मराठी भाषांतर केले. निषेधकर्त्याचे म्हणणे असे की : ऋषींची वचने फिरवून पुनर्विवाहानुकूल सोयिस्कर अर्थ लावला गेला. पं. ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांच्या ग्रंथास उत्तर म्हणून हा ग्रंथ लिहिलेला आहे. पराशर स्मृतीमधील एकच लोक पुनर्विवाहास अनुकूल आहे व त्याचाही अर्थ विवाद्य आहे, असे ते म्हणतात. सुधारणेस शास्त्रात साधक-बाधक अनेक वचने आहेत. पराशराचे धर्मशास्त्र कलियुगास लागू नाही, असे ते सांगतात. स्त्रीचा विवाह एकदाच होतो. इतकेच काय, वाचादत्त कन्येचाही पुन्हा विवाह करता येत नाही. असा त्यांचा दावा आहे. शिवाय काहीजण मानतात की, ते वचन फक्त वाग्दत्त वधूसाठी आहे. असे उलटसुटल विचार अनेक आहेत. सप्तपदी झालेली वधू विधवा झाली, तर पुन्हा विवाह होणे अशक्य आहे. खंडणमंडणाच्या जंजाळामधून खरे काय, ते समजणार नाही. याचा अर्थ एवढाच की, शास्त्रांच्या नादी लागू नये. ज्याला खरा कळवळा येतो, तो शास्त्र न पाहाता विधवाविवाहादी सुधारणा करील. या कामी शास्त्राची मदत मागणे, म्हणजे वाळूमध्ये तळमळत पडलेले मासे पुन्हा पाण्यात टाकण्यास धीवराची मदत मागणे किंवा लांडग्यास मेंढराचे संरक्षण करावयास सांगणे, याप्रमाणे आहे. गूळ जर न्यायाधीशाकडे फिर्याद घेऊन गेला की, 'लोक मला खातात,' तर न्यायाधीशाच्याही तोंडास पाणी सुटते. गुळाला न्याय मिळत नसतो.

३६६० (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३२-२३३)

'हिंदुधर्म व्यवस्थापक सभा' नावाची एक सभा १७ जूनला स्थापन झाली. मुंबईमध्ये रा. साठेशास्त्रींचे भाषण झाले. त्यानंतर एक संमतिपत्र तयार करून त्यावर १५० जणांनी सहाय्य केल्या. काशीपासून सेतुबंधापर्यंत जे द्विजकुलोत्पन्न आहेत, त्यांनी पुनर्विवाहापासून अलिप्त राहावे, असे

शामराव मोरोजीने सांगितले. नवीन मंडळी जसा आवेश दाखविते, तसाच पुनर्विवाहास अनुकूल अशा मंडळ्याही दाखवतात. निषेधमंडळास जास्त यश येणार. कारण जुन्या पक्षाच्या विरुद्ध जाण्यास अनेक अडचणी आहेत. लोक फारसे अनुकूल नाहीत. जुन्या चाली पाळण्यास धैर्याची गरज नाही. त्या मोडण्यास धाडस हवे आहे. तरी आमची इच्छा आहे की, बिचार्या ब्राह्मणी विधवांची दुःखे लवकर संपावीत. लोकांनी मनापासून सुधारणा कराव्यात. पुनर्विवाहित जोडप्यांना पंक्तीस व्यावे. बिचार्या विधवांवर शस्त्र कां धरावे, तेच समजत नाही. आपली कन्या किंवा बहीण विधवा झाली, तर तुम्हांस त्यांचे दुःख समजेल. बालहत्या, सासुरवासादि दुःखे, यांत विधवा पिचून जात आहेत. कित्येक आत्महत्या करतात. केवळ माणुसकी म्हणून शास्त्राविरुद्ध चालण्याचे धाडस करा. वादाने निर्णय होणार नाही. शास्त्राचा आधार घेऊन अनर्थास उत्तेजण देणे, हा वेडेपणा आहे. म्हणून सुज्ञ लोकांनी पुनर्विवाह चालू करावा.

३६६१ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३३-२३४)

हिंदू लोकांना अति क्षुल्लक गोष्टी करण्यासही मोकळिक नाही. लघुशंकेपासून भोजनापर्यंत प्रत्येक गोष्टीस शास्त्रार्थ पाहावा लागतो. ब्राह्मणाने उंटावर बसावे, की नाही, असा प्रश्न एकाने विचारला. पण त्याला कोणीच उत्तर दिले नाही. धुळ्यात एकास प्रायश्चित्त मात्र मिळाले. आता एका 'अकलेचा खंदक'ने सत्यदीपिकेत हजामतीविषयी शास्त्रार्थ विचारलेला आहे. तो म्हणतो की, 'दाढी व डोकी एकाच वेळी करण्याऐवजी एका दिवशी दाढी व नंतर सवडीने डोकी करण्यास काय हरकत आहे? महर्गतेमुळे नापितांचे दर वाढत आहेत. शास्त्राधाराने चालले, तर श्मश्रूशिवाय अनेक दिवस राहावे लागते, तरी याचा खुलासा व्हायला हवा. पण अशा साध्या गोष्टीस शास्त्रार्थाची गरजच का? ज्या शास्त्रात एवढ्या पोरकट गोष्टींवर विधिनिषेध सांगितले, त्यास शास्त्र म्हणावे काय? ही शास्त्रे अज्ञानाने भरलेली असताही त्याचा पोकळ व आंधळा अभिमान धरणे योग्य आहे काय? त्यांतील वेडेपणाकडे दुर्लक्ष करून सनातनी लोक ख्रिस्ती शास्त्रातील चांगल्या गोष्टींवरही टीका करतात. शाळापत्रकाच्या कर्त्यास वाटते की, ख्रिस्ती लोक सर्वच कृत्यांत नीतीची व सदाचाराची अपेक्षा करतात, ते चूक आहे. पण शास्त्रातल्या पोरकट नियमांबद्दल मात्र तो टीका करीत नाही.

३६६२ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३४-९३६)

'नम्र सेवक' लिहितात की : रे, अब्बटसाहेबांना १८५७ मध्ये राहुरी तालुक्यात उपदेशासाठी पाठविण्यात आले. त्यांचे काम इतके चांगले असते की, आता ५ मंडळ्या झाल्या. त्यांनी मंडळ्यांना आत्मिक अन्न पुरविले. लोकांना लिहिणे-वाचणेही कळकळीने शिकविले. ते स्वतः मोडीसुद्धा वाचतात. कोणी आजारी पडले, तर मोठ्या काळजीने औषध देतात. जरीमरीच्या साथीचा तडाका चालू असताना त्यांनी काळवेळ न पाहाता, आळस न करता औषधे दिली व अनेकांना बरे केले. सर्वच जातींच्या लोकांना औषध दिले. प्रथम लोक त्यांच्यापासून दूर राहात. हा पाद्री काही अनर्थ करणार, असे म्हणत. पण आता ते स्नेहाने व प्रीतीने वागतात. हे साहेब साताऱ्यास बदलून गेले, तेव्हा सर्वांना फार दुःख झाले. कामदार व अंमलदार लोकही त्यांजशी स्नेहाने वागत. मि. आबट यांनी दर आठवड्यास सभा भरवून निबंधवाचन व वादविवाद या गोष्टी घडवून आणल्या. व्याख्यानेही केली. साहेबांना निरोप देण्यासाठी पानसुपारी करण्यात आली. अनेक वजनदार व संभावित लोक आले होते. साहेब म्हणाले की, नवीन उपदेशकांशीही सर्वांनी प्रेमाने वागावे, आपला

प्रिय बोधक दूर जात आहे, म्हणून मंडळीच्या सभासदांनीही स्वतंत्र निरोपसभारंभ केला. साहेबांनी फार चित्तवेधक उपदेश केला. नव्या उपदेशकावरही ईश्वर आशीर्वाद पाठवील, अशी आशा आहे.

३६६३ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६)

सरकारने यात्रेविषयी नवा ठराव केला असून २७ दिसंबर रोजी तो लागू झाला. त्याची कलमे पुढीलप्रमाणे आहेत : यात्रेच्या ठिकाणी मैल व केरकचरा अजिबात साठू देऊ नये. पिण्याचे पाणी स्वच्छ राखावे. कपडे व जनावरे धुण्यासाठी जागा नेमून घ्यावी. ज्या पदार्थांमुळे पटकरी फैलावते, असे पदार्थ विकण्यास वाणी-उदमी लोकांना कडक बंदी करावी. यात्रेकरूंना झाडा फेरण्यासाठी गावापासून लांब चर खणून घ्यावा. जत्रेच्या अगोदरच जरीमरीची औषधे आणून गावच्या पाटलाजवळ घ्यावीत. त्यांची कृतीही सांगावी. रोगी लोकांना चांगले बरे वाटेपर्यंत गावाकडे पाठवू नये. रस्त्याने उपद्रव झाला, तर तेथेच अटकावून ठेवावेत. मृताची कापडे दुसऱ्याने वापरू नयेत. लगेच जाळून टाकावीत. जत्रा फार जमू देऊ नये. यात्रेची आगाऊ बातमी सरकारला घ्यावी. (ज्ञानप्रकाशवरून)

३६६४ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२३८)

विद्या हे मानवाचे भूषण आहे. विद्या नसेल, तर तो पशू ठरतो. पण लिहिता-वाचता येणे म्हणजे विद्या नव्हे. हल्ली थोडेफार शिकले की, लोक चाकरी धरतात. त्यास विद्या म्हणता येत नाही. येवढ्या विद्येने पशुशीलता जात नसते. गणित, शास्त्र, भूगोल, वगैरे विषय शिकल्यावर ज्ञान मिळते. त्यासच विद्या म्हणावे, पण विद्येपेक्षा नीती जास्त महत्त्वाची आहे. सत्याची आवड, दया, शांती व परोपकार ज्याच्या अंगात नसेल, तो अनीतिमान समजावा. जबर व्याज घेणे, खोटे दस्तऐवज करणे, लाच खाऊन पक्षपात करणे, व्यसने करून स्त्रियांशी भ्रष्टाचार करणे, हे पाप आहे. असे लोक व्याघ्रहृदयी असतात. एखादा अडाणी माणूसही नीतिमान असतो. सत्य भाषण, परोपकार, ईश्वराचे भय, हे दैवी गुण आहेत. तो विद्याविहीन असला, तरी पशू नाही. खरा माणूसच आहे. विद्या व नीती दोन्ही असली, तर तो सोने व जडाव यांचा सुंदर संगम ठरतो. 'विद्यासंपन्न दुष्ट' माणूस काही कामाचा नाही. म्हणून शाळेमध्ये नीतीचेही शिक्षण द्यावे. विद्येची अचाट शक्ती हाती आल्यावर तिचा कसा उपयोग करावा, हेही शिकवावे. अग्नीचा उपयोग कळल्यावर दुष्ट माणूस दुसऱ्याचे घर जाळण्यास त्याचा उपयोग करील. त्यास राजासनी बसविले, तर तो भालेराई करून गरीब प्रजेवर जुलूम करील. म्हणून विद्यारूप शास्त्राचा चांगला उपयोग करावा, विद्या अगत्याची आहे. पण नीती त्यापेक्षा अगत्याची आहे. सुवासिनीच्या कुंकवाप्रमाणे ती सुभाग्यरूप आहे. कुविद्या निरुपयोगी असते.

३६६५ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

ब्रिटिश बेटात ३ कोटी ४ हजार ५१९ माणसे राहतात, असे या सालच्या मौजदादीवरून समजते.

३६६६ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२)

एका गंमतीदार युक्तीने लोकांची तोंडे भयंकर दिसतात. अल्कोहोल किंवा मद्यार्क यात मीठ वितळवावे. नंतर त्यात केशर कुसकरावे. तागाचा थोडा चुरा त्यात भिजवावा. खोलीतील सर्व दिवे मालवून चुरा पेटवावा. त्याच्या उजेडात लोकांची तोंडे भयंकर दिसतात.

- ३६६७ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२) कानडात मान्द्रियल येथे फेनियन लोकांची चौकशी चालू आहे. इंग्लिश सैन्यावर बंदूक चालविणारांना फाशी जावे लागेल.
- ३६६८ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) न्यूयॉर्कमध्ये फेनियन लोकांच्या सभेस बंदी करण्यात आली.
- ३६६९ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) मेक्सिकोत माक्समिलीयन बादशहाचे सैन्य नाक्याची ठिकाणे सोडून देत आहे. कारण त्याला पैशाची टंचाई भासत आहे.
- ३६७० (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) ना. राणीने जाहीरनामा प्रसिद्ध केला की, युरोपमधील युद्धात इंग्रज भाग घेणार नाहीत.
- ३६७१ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, १३६-२४०) प्रिन्स आफ वेल्स घोड्यावरून जात असता एका घोड्याने घडक दिल्यामुळे ते पडले. पण प्रिन्समजकुरांना विशेष इजा झाली नाही.
- ३६७२ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) सरकारने एक लक्ष ब्रीच लोडर बंदुका, म्हणजे पेंद्याकडून गोळ्या भरण्याच्या बंदुका करण्याचा हुकूम दिल्या.
- ३६७३ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) सर ह्यू रोज यांना पियरचा किताब मिळाला.
- ३६७४ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) जमेकातील बखेड्याची चौकशी पूर्ण झाली. कमिशनने अभिप्राय दिल्या की, माजी गवर्नर एयरची चौकशी करावी. पण अध्यक्षाचे मत असे आहे की, तो दोषी आहेच. चौकशीची गरज नाही.
- ३६७५ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) अटलांटिक सागरात १३४५ मैल तार टाकली. ती व्यवस्थित आहे.
- ३६७६ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) जूनअखेर इंग्लंडचा तिमाही वसूल १७॥ लक्षावर गेला.
- ३६७७ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०) इंग्लंडची राजकन्या प्रिन्सेस हेलैनाचे लग्न प्रिन्स क्रिश्चियन याच्याशी ५ जून रोजी झाले.
- ३६७८ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

अझूनही व्यापार्यांची दिवाळी निघत आहेत.

३६७९ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

लिवरपूल येथे ९॥ लक्ष रुईचे गठ्ठे शिल्लक असून समुद्रावर ७ लक्ष आहेत. ज्युलै २३ रोजी धोलराचा भाव १० पेनी होता.

३६८० (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

प्रुशियन सेनेचा सतत जय होत आहे. आस्त्रियन फौजेस हटवून त्यांनी अनेक शहरे जिंकली. वियाना या राजधानीवर ते चालून गेले.

३६८१ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

आस्त्रियाचे ४० हजार सैनिक मेले व जखमी झाले.

३६८२ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

प्रुशियाने आपल्या विरुद्ध असणाऱ्या अनेक संस्थानांत जय मिळवून राजांना कैद केले. सगळा उत्तर जर्मनी ताब्यात आणला.

३६८३ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

इटाल्यन लोकांचा प्रथम पराभव झाला. पण नंतर गारिबाल्डीने मोठा विजय मिळविला. तो जखमी झाल्यामुळे सियालडिनीची नेमणूक झाली. सागरी लढाईत मात्र इटलीच्या लोहाच्छादित गलबताचा नाश झाला.

३६८४ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

प्रिन्स नेपोल्यन राजकीय मसलतीकरिता इटालीस गेला.

३६८५ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

फ्रेंच आरमार वेनेझ्याकडे जाण्यास निघाले.

३६८६ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

२२ ज्युलैपासून ५ दिवस युद्धतहकुबी होऊन तहाची बोलणी झाली.

३६८७ (२५, १ आगस्त ६६, २३६-२४०)

स्पेनमध्ये बंडावा माजल्यामुळे १ हजार जणांना गोळ्या घालून ठार मारले.

३६८८ (२५ : १५, १ आगस्त १६, २३६-२४०)

३ जुलैला तुर्की सेनापती ओमर पाछा पाऊण लाख सैन्य घेऊन डानूब नदी ओलांडण्यासाठी निघाला.

३६८९ (२५ : १५, १ आगस्त १६, २३६-२४०)

बुखारा शहर अद्याप रशियनांच्या ताब्यात आलेले नाही. बुखार्याच्या राजाने ४० दिवस युद्ध तहकूब करण्याची विनंती केली.

३६९० (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

काबूलचा अमीर शेर अलीखान आपले राज्य परत मिळविण्यासाठी सैन्य गोळा करीत आहे. रशियनही काबूलकडे येणार आहेत.

३६९१ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

वाहाबी लोकांचा राजा शांततेने वर्तू लागला. त्याने आपला वकील बुशायरचा इंग्रज प्रतिनिधी करवल पेली याजकडे पाठविला.

३६९२ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

१८५७ चा बंडखोर महंमद अजीमखान काबूलहून पेशावर शहरावर स्वारी करण्याची तयारी करीत आहे. तेथील संस्थानिक त्याने फितवले.

३६९३ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

ओडिसामधील दुष्काळासाठी सरकारने २० लक्ष रुपये पाठवले.

३६९४ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मद्रासकडे गांजाम प्रांतातही दुष्काळ आहे.

३६९५ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मुंबईचा इरिचंद चिंतामण याने गाइकवाडमहाराजांची मोठी तसबीर तयार केली. गाइकवाडाने त्यास देणगी दिली व त्याचा सन्मान केला.

३६९६ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मुंबईत वरच्यावर दिवाळी निघत आहेत.

३६९७ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मुंबई बंदरात धोकासूचक दिव्याच्या दांड्या नसल्यामुळे अनेक जहाजे फुटून बुडाली.

३६९८ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मुंबईतील मृत्यूचे प्रमाण कमी होऊन आठवड्यास २५० वर आले.

३६९९ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

गोविंद गौरोजी व दाजी लाला यांना खुनाच्या गुन्ह्यावरून फाशीवर देण्यात आले. पैकी दाजीस रे. गिल्डरनी तुरुंगात बाप्तिस्मा दिल्या होता.

३७०० (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

भूतानच्या राजाविरुद्ध फंदफितुरी वाढते आहे. राजाने सवलती दिल्या, तरी उपयोग झाला नाही. त्याने टांग सोपलीची मदत मागितली.

३७०१ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

दिल्लीत जुन्या इमारती पाडून त्यांचे सामान नवीन इमारतीस वापरले जाते.

३७०२ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

सरकारने असा हुकूम काढला आहे की, तरुण लष्करी आफिसरांची नवी भरती करावी. लष्करी पगार मिळाल्यामुळे ते झटून अभ्यासही करतील. खात्यात रिकाम्या होणाऱ्या जागांवर त्यांची नेमणूक करता येईल.

३७०३ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

सिमल्यात देवीची साथ जोरात चालू आहे.

३७०४ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

ना. गवरनर जनरलसाहेबांच्या पत्नी लेडी लारेन्स पुढील वर्षी विलायतेस जाणार.

३७०५ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

मुरादाबादेत एका चांभारणीस विचित्र मूल झाले. त्याच्या डोक्यावरचे काळे केस खांद्यापर्यंत लोंबत होते. त्यास ६ इंच दाढी असून ते मृतावस्थेत जन्मले. त्याचे डोके तरुणाप्रमाणे होते. पण धड निर्बळ होते. चांभारीणबाईही तिसऱ्या दिवशी मेली.

३७०६ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

आदन एथे पाऊस नाही. विहिरी कोरड्या पडल्या. झाडांना फळे येत नाहीत. मोठ्या दुष्काळाचे भय आहे.

३७०७ (२५ : १५ १ आगस्त ६६, २४०)

जेद्दा येथे गुलामांचा मनस्वी विक्रय होतो.

३७०८ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

भरद्वानला एका मडमेच्या चाकराने चहात भांग घालून घरातील माणसांना बेशुद्ध केले. काही चोरांच्या मदतीने सर्व वस्तू पळवून नेल्या. तो चाकर कैद आहे. इतरांना पकडण्यासाठी ५० रुपयांचे इनाम जाहीर झाले.

३७०९ (२५ : १५, १ आगस्त ६६, २४०)

प्रत्येक मोठ्या गावात वेड्यांचे इस्पितळ असावे, असा सरकारने ठराव केला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १६, मुंबई, १५ आगस्त १८६६

३७१० (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २४१-२४२)

अटलांटिक महासागरात तार टाकण्याचे काम निर्विघ्नपणे पार पडले. ही बातमीदेखील तिसऱ्याच दिवशी हिंदुस्थानात आली. १८५८ मध्ये अशीच तार बसविली होती. परंतु थोड्याच दिवसांत ती विघडली. पण दुरुस्ती करून आता अमेरिकेचे पूर्व व पश्चिम किनारेही जोडले आहेत. आता तारेच्या बातम्या चारी खंडात जातात. गेल्या ८ वर्षांत जगात अनेक घटना घडल्या. पृथ्वीचा दक्षिण गोलार्ध वगळता संपूर्ण जग जोडण्याचा समय येऊन ठेपला आहे. सन १८४४ मध्ये अमेरिकेत वाशिंग्टन व बाल्टिमोर ही दोनच शहरे तारेने जोडली होती. आता तिचा इतका प्रसार झाला की, सर्व पृथ्वीवर १ लाख मैलाची तार आहे. त्याची लेखा सगळी भूमी व्यापते. वाचा नसून ती सर्वांशी बोलते. यासाठी शास्त्रज्ञांच्या उद्योगाची प्रशंसा केली पाहिजे. (मंम्बे गार्थनवरून)

३७१० अ (इंम : २४१)

३७११ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २४४-२४६)

बंगाल्यात श्रीरामपूर एथे दरसाल जगन्नाथाची मोठी यात्रा भरते. यंदा १४ जुलैपासून ८ दिवस यात्रा झाली. आगगाडीने येणारांमध्ये निदान हजार नेटिव होते. लाल पगडीवाले हिंदुस्थानी बरेच होते. देवळाजवळ एक अवजड रथ होता. त्याची रुंदी २० फूट व उंची ५० फूट होती. त्यास २४ अवजड चाके होती. रथावरती कृष्णाची चित्रे डकविली होती. एकदोन चित्रांत युरोपियनांची टिंगल टवाळी करणारी दृश्ये होती. युरोपियनांस तोफांच्या तोंडी दिले, असे दृश्य त्यांत होते. श्रीरामपूर गावात मार्शमन व वार्ड या मिशनरी साहेबांच्या स्मरणार्थ उभारलेला स्तंभ आहे. यात्रेच्या रथाला दोऱ्या लावून तो ओढतात. मूर्ती मोठ्या समारंभाने रथात ठेवतात. सगळीकडे जय शब्द चालू असतो. जगन्नाथाच्या यात्रेमधील अघोर व घातक प्रकार मात्र आता बंद झाले आहेत. ग्रीकांच्या आणि हिंदूंच्या मूर्तिपूजेच्या रीती जवळजवळ सारख्याच आहेत. परंतु ग्रीक देवतांच्या मूर्ती सुंदर आणि ऐश्वर्यवान वाटतात. रथाचा दोर ओढल्यामुळे कृतपातक भस्म होते, अशी समजूत असल्यामुळे लोक तेथे एकच गर्दी करतात. कित्येक चेंगरून मरतात. रथ सुरू झाल्यावर दोर तुटल्यामुळे मिरवणूक थांबली. तेवढ्यात लोकांना दर्शन घडवून पुजाऱ्यांनी पैसे जमविले. शिपायांनीही स्वतःचा फायदा करून घेतला. या यात्रेमध्ये अनाचार, बदफैलीपणा फार चालतो.

३७११ अ (इंम : २४२-२४४)

३७१२ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २४६-२४८)

कोल्हापूरचे शिवाजी राजे भोसले ४ आगस्तला मृत्यू पावले. ते सुशिक्षित व सज्जन होते. मोठ्या मेहनतीने राज्यकारभार व प्रजेचे पालन करीत. बंडाच्या काळात इंग्रजांना मदत करून त्यांनी सरकारची नेक नजर व प्रसन्नता मिळविली. त्यांना कुलमुक्त्यार करून स्टार आफ इंडियाचे सन्मानपदक दिले होते. ते राजाराम महाराजांचे वंशज होते. त्यांचा राज्याभिषेक १८३८ मध्ये झाला. ते वयाने लहान असल्यामुळे कोल्हापूरचा कारभार राज्यमंडळ नेमून चालविण्यास आला. त्यांची आत्माच मुख्य दिवाण होती. परंतु दंगे होऊ लागल्यामुळे सरकारने पोलिटिकल एजंटची नेमणूक केली. राजांच्या विद्याभ्यासाकडेही तो लक्ष देई. राजांचे सावत्र बंधू चिमणासाहेब

इंग्रजांविरुद्ध वर्तणूक करतात. म्हणून त्यांना कराचीला नजरकैदेत ठेवण्यात आले. शिवाजीराजे मात्र इमानदारीने व राजनिष्ठने कारभार करीत होते. म्हणून १८६२ मध्ये सरकारने त्यांना कुलमुखत्यारी दिली. ना. गवरनरांनी दरबार भरवून त्यांचे कौतुक केले होते. इतरांनी किता घ्यावा, असे ना. बार्टल फ्रियरसाहेब म्हणाले होते. कारण या राजाने विद्येला फार मोठे उत्तेजन दिले. त्यांचा राज्यकारभार स्मारक व वर्णनीय होता. ते मोठ्या हुशारीने इंग्रजीत बोलत. कोल्हापूर शहरात इंग्रजी शाळा उघडून त्यांनी लोकांना शिक्षणाची गोडी लावली. त्यांनी दत्तकपुत्र घेतला असून त्याचे वय १६ आहे.

३७१३ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २४८-२५१)

रा. रामचंद्र बाळकृष्ण यांचा मृत्यू झाला. महाराष्ट्रामधील सुधारकांचे ते पुढारी होते. ते कस्टम खात्याचे असिस्टंट कमिशनर होते. जेव्हा गंगाधरशास्त्री फडक्यांनी परमहंस मंडळीवर टीका केली व गुजाबा नानाने निंदाव्यंजक कविता लिहिली, त्यावेळी अनेक पालकांनी आपल्या मुलांना शाळेतून काढून घेतले. सुधारकांना निर्भय स्थळ मिळत नव्हते. पण मि. रामचंद्रांनी त्यांना धीर दिला. अनेक शहरांत सभेच्या शाखा सुरू झाल्या. तरुण विद्यार्थी सुधारणेचा विचार करू लागले. मुंबईत आलेला सुधारक त्यांना भेटल्याखेरीज परत जात नसे. ते स्वतःच्या खर्चाने विलायतेस गेले. परत आल्यावर त्यांनी संभाषणरूपाने तिकडील सुधारणेची माहिती देशबांधवांना दिली. ते गुणग्राही असून गुणीजनांचा सन्मान करीत असत. मद्रासी व बंगाली सुधारकांची संभावना करून त्यांची व्याख्याने ठेवीत. काही काळ हिंदू महाजनांच्या आरडाओरडीस भिऊन त्यांनी पूजेचा देव्हाराही माजविला. पण लवकरच ते वेळ्या समजुतीतून बाहेर पडले. विलायतेस जाण्यापूर्वी मोहजालातून व दांभिक आचाराच्या पाशातून मुक्त झाले. त्यांच्या कुटुंबात ख्रिस्ती लोकांप्रमाणे भक्ती होत असे. तरीही त्यांना खऱ्या ईश्वराची ओळखच झाली नाही, असे म्हणावे लागते. मरणकाळी त्यांच्या आत्म्याची स्थिती कशी होती, ते ईश्वरास ठाऊक. त्यांच्या दुःखी कुटुंबाने ख्रिस्ती शास्त्राचा अभ्यास करून खरी संपत्ती व खरे सुख यांचा अनुभव घ्यावा.

३७१४ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५१-२५२)

घोडनदीहून सि. बा. मिसाळ रा. अमृतराव बाबा काळे पाटील यांना लिहितात की : धर्मसंबंधी भाषणे करण्यास आपणाला गावोगाव जावे लागते. पाटील पितापुत्रांना त्यांच्याबद्दल फार आदर वाटतो. बऱ्याच दिवसांत मिसाळ तेथे जाऊ शकले नाहीत, म्हणून त्यांनी पत्र धाडले. संभाषणाइतकाच लाभ पत्राने घडेल, पाटलांकडे स्वराज्यातील गोष्टी निघत. त्यांचे वडील स्वराज्याचे चांगले माहीतगार होते. या गृहस्थांनी गावासाठी गावकूस, चावडी, तळे, वगैरे लोकोपयोगी कामे केली. मुलांकरिता स्वतंत्र वाडे बांधले. नाव राहण्याजोगी कारकीर्द गाजवून ते निवर्तले. जेव्हा मराठे राजे असत, तेव्हा शिंदे, होळकर, गाइकवाड व घोरपडे यांना मांडलिकी व जहागीर होती. आमचे राजे व सरदार अडाणी होते. म्हणून लिहिण्यापुसण्याच्या हद्द्यावर ब्राह्मण कारकून असत. त्यांनी विद्या, आर्जवीपणा, ज्योतिषविद्येने भेडविणे, या साधनांनी राज्य घेतले व ते स्वतः पेशवे झाले. इंग्रजी राजवटीतसुद्धा तेच कारभारी आहेत. मान व द्रव्य यांची जगात फार गरज असते. हिंदूंच्या ग्रंथांत तर भूदेव ब्राह्मणांना मान व द्रव्य देण्याची आज्ञा व अगत्य ही असतात. हे ग्रंथ ब्राह्मणांखेरीच इतरांना वाचण्याची मोकळिक नाही. काही इंग्रज गृहस्थांनी संस्कृत शिकून या ग्रंथांचा अर्थ लावला. त्यांमधील धूर्तपणाचे वेचे काढून पुढील पत्री पाठवीन. एकंदरीत मनुष्य पापी असून तारक सद्गुरुशिवाय पाप जाणार नाही.

३७१५ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५३-२५४)

इंग्लंड देश महत्त्वास व उदयास चढण्याचे मुख्य कारण त्या देशात कोळसा सापडतो, हेच आहे. तेथे सोने-रुपे न सापडता हा खनिज पदार्थ मिळतो. त्यातून या देशाचे महत्त्व वाढले. कोळशापासून ते अनेक कामे करून घेतात. भरतखंडात अनेक मौल्यवान् धातू सापडतात. पण कोळसा मिळत नसे. तीस वर्षांपूर्वी बंगाल इलाख्यामध्ये कोळशाची खाण सापडली. १५ वर्षांपूर्वी नागपूर प्रांतात मि. हिस्लप व हटर यांनी अशी खाण शोधली. ती १२ फूट खोल असून तिचे काम अजून चालू आहे. चिंदवाडा येथेही अशी खाण आहे. गोदावरी नदीच्या तीरावर १८६१ त कोळसा सापडला. मद्रास इलाख्यात व रत्नागिरी जिल्ह्यातही कोळसा सापडण्याचा संभव आहे. चिरे खाणीच्या तळ्यामध्ये काही लाकडाचा भाग दिसतो. तेथील माती भुसभुशीत व कुजलेली असून तिला गंधकाचा दर्प येतो. या चकचकीत मातीजवळ मिळणारे लाकूड म्हणजे कोळसाच आहे. विलायतमधील कोळशाप्रमाणे तिची राख लोखंडाच्या भस्मासारखी वाटते. याचा घूर होत नाही. तो चकचकीत दिसतो. पुष्कळ वर्षांपूर्वी येथे खाजण होते व झाडे कुजून कोळसा तयार झाला, असा शास्त्रज्ञांचा अंदाज आहे. चिरे येथे खोदाई करण्यासाठी गवरनरसाहेबांकडून खास सांगशन मागणार आहेत.

३७१६ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

राजपुतान्यात ७२ संस्थानिक आहेत. त्यांत सरकारने सात क्लास केले असून खटले चालविण्याचे अखत्यार त्यांस दिले आहेत. फष्ट क्लासला देहांतशिक्षा देण्याचा अधिकार आहे, तर ७ व्या वर्गास १५ दिवस कैद व २५ रुपये दंड करण्याचा अखत्यार आहे. दिवाणी मुकदमे मात्र फैसल करता येणार नाहीत.

३७१७ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

बुखारा येथे सहा लक्ष्य वसती असून ते बहुतेक मुस्लीम आहेत.

३७१८ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

प्रे. ज्यानसन व कान्ग्रेस सभा यांचा वाद अजून चालूच आहे.

३७१९ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

द. अमेरिकेच्या टेनेसी राज्यास कान्ग्रेसमध्ये प्रतिनिधी पाठविण्याचा अधिकार मिळाला.

३७२० (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

फेनियन लोकांना युद्ध करण्याचा अधिकार द्यावा, हा ठराव अमेरिकन कान्ग्रेसने धिक्कारला.

३७२१ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

अमेरिकी सरकारचे सेक्रेटरी सीवर्ड यांनी फ्रेंच सरकारशी वाटाघाटी करून मेक्सिकोमधील फ्रेंच सैन्य काढून घेण्यास संमती मिळविली.

३७२२ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)

जमेका बंडातील आरोपी गार्डन यास फाशी झाली. त्याची पत्नी म्हणते की, तो निर्दोष होता व त्याला अन्यायाने मारले, हे सरकारने कबूल करावे. माजी गवरनर एयरवर खटला चालविणे इष्ट नाही.

३७२३ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

प्रुशियाने आस्त्रियाचा पराभव करून २० हजार लोक पकडले. आता लढाई बंद असून तहाची बोलणी सुरू आहेत.

३७२४ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

वेनेशिया प्रांतात फ्रेंच सैनिक पोहोचण्यापूर्वीच इटलीने तो जिंकला.

३७२५ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

युद्धामुळे पोपास फार भीती पडली. तहाच्या बोलण्यासाठी इटालीने व आस्त्रियाने ८ दिवस, तर प्रुशिया—जर्मनीने ४ दिवस युद्ध थांबविले.

३७२६ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

इंग्लंड, फ्रान्स व रूशिया गुप्तपणे लढाईची तयारी करीत आहेत.

३७२७ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

हंगेरिया आस्त्रियाच्या मदतीसाठी सैन्य गोळा करीत आहे.

३७२८ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

विक्तोन्या राणीची मुलगी लुइसा हिला कन्यारत्न झाले.

३७२९ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

रूशियाने बुखारा जिंकून तेथे मुलकी व्यवस्था चालू केली.

३७३० (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

आरा तुरुंगात कैद्यांनी बंड केले, तेव्हा चांगला बंदोबस्त ठेवल्याबद्दल जेलर वगैरेंना सन्मानपूर्वक इनाम देण्यात आले.

३७३१ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

१८५७ चे काही बंडवाले नेपाळात राहतात. तेथे पटकीचा उपद्रव फार होतो, म्हणून ते पहाडावर राहण्यास गेले.

३७३२ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४—२५६)

वराडातून कापूस लवकर रवाना होण्यासाठी रेल्वेचे कामदार फार लाच घेतात. यावर कमिशनरने अभिप्राय दिल्या की, व्यापारीच लवकर कापूस रवाना व्हावा, म्हणून कामदारांना लालूच देतात.

- ३७३३ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
विलायत सरकारनेही कोकान अभिरास साह्य नाकारले.
- ३७३४ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
ताटारीमध्ये खुत्तन गावी रुशियन शिपाई फार त्रास देतात. लगानी लोकही जुलूम करतात. म्हणून त्यांनी तिबेटी लोकांची मदत मागितली.
- ३७३५ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
अलपारचा राजा मुक्त्यारी मिळाल्यापासून फार जुलूम करीत आहे. तेथील बंड ही अंतर्गत बाब ठरवून सरकारने मदत देण्यास नकार दिला.
- ३७३६ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
मुरादाबादच्या आगीत ३०० घरे, जनावरे व जवाहीर अशी जळून गेली. एका वृद्ध तहसीलदाराचा मोठा धान्यसाठाही जळाला.
- ३७३७ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
बडोदा रेल्वेच्या एका चालकाने द्रव्यलोभापायी एका सावकारास व त्याच्या पत्नीस भट्टीत टाकून मारले, ही बातमी खोटी ठरली. सरकारने बातमी छापणाऱ्या वृत्तपत्रास दंड करून त्याचा परवाना रद्द केला.
- ३७३८ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५४-२५६)
विलायत सरकारने ठराव केला की, लष्करी अंमलदारांनी जमीन विकत घ्यावी, पण तिची लागवड मात्र स्वतः करू नये.
- ३७३९ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)
अकुंदच्या राजाने 'स्टार' किताब नाकारला. कमिशनर टेंपल यांनीही सी.एस.ए. पदवी स्वीकारण्यास नकार दिल्या.
- ३७४० (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)
कोचीनमध्ये महर्गता वाढत असून रोज नवे भिकारी येत आहेत. गरिबांना स्वस्तात धान्य विकण्यासाठी फंड उभारला आहे.
- ३७४१ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)
जमखिंडीतही महागाई वाढल्यामुळे सनदी शिपायांना तगाया देण्याविषयी मामलेदारांना हुकूम दिले आहेत.
- ३७४२ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)
मुंबईचे व्यापारी प्रेमचंद रायचंद यांनी कलकत्ता युनिवर्सिटीस २ लक्षांची देणगी दिली. त्यांच्या नावे ५ स्कालरशिपा सुरू होतील.

३७४३ (२५ : १६, १५ आगस्त ३६, २५६)

बंगाल इलाख्याचे १८६५-६६ चे उत्पन्न १५ लक्षावर आहे, तर खर्च ५ लाख आहे. १० लक्ष ६७ हजार शिल्लक राहिले.

३७४४ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

३० जून रोजी सरकारी ब्यांक नोटी ८ कोटी ६० लक्ष होत्या. सरकारी ठेवी ३ कोटी ८९॥ लाख होत्या. सरकारी खजिन्यामध्ये नाणे व सोनेरुपे ४॥ कोटीचे होते.

३७४५ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

पुण्यात चांगला पाऊस झाला, पटकीने आठवड्यात ५२ मेले.

३७४६ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

कलकत्त्याचे प्रसिद्ध जमीनदार राजे प्रतापसिंग बहादूर यांचे निधन झाले. ते परोपकारी व देशभक्त होते. बंगालच्या कायदे कौन्सिलचे ते सभासद होते. त्यांनी ब्रिटिश असोसिएशनचा पाया घातला.

३७४७ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

भावलपूर नबाब अल्पवयीन असल्यामुळे तेथील कारभार इंग्रज सरकारने स्वतःकडे घेतला. त्या विभागावर पंजाब सरकारकडून कारभारी नेमला जाईल.

३७४८ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

गोव्यातील मापका गावी लष्कराच्या सैनिकांनी दंगा करून बाजारात धान्य लुटले. गावकरी भिऊन पळून गेले.

३७४९ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

लष्कराचे सैनिक व गावकरी यांच्या वादानंतर मापकात शांतता झाली. सरकारने धान्याचा भाव ठरवून दिल्या.

३७५० (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

ग्वाल्हेर संस्थानात कच्छवायघर गावी एका ठाकुराने ५०० हत्यारबंद लोक जमा करून दरोडे घातले व लुटालुटही केली. झाशीच्या सुभेदारास २ तोफा व ७०० फौज देऊन त्याचा बीमोड करण्यास पाठविण्यात आले. आता बंड मोडले असून ठाकुराचे ४३ लोक मेले आहेत. सरकारचा एक हवालदार मेला. १२ लोक जखमी झाले. ठाकूर बेपत्ता आहे.

३७५१ (२५ : १६, १५ आगस्त ६६, २५६)

मुंबईत अतिशय पाऊस पडला. ४ आगस्टला १२ तास वारा व पाऊस यांनी थैमान घातले. कित्येक घरे पडली. रस्त्यावर पाणीच पाणी झाले. कोटात तर नावा चालल्या. सरासरी ७२ इंचाची आहे. पण आताच ७८ इंच पाऊस झाला आहे. पुढे किती होतो कोण जाणे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस.

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६६

३७५२ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २५८—२५९)

पूर्व हिंदुस्थानांत बंगालपासून मद्रासेपर्यंत मोठा दुष्काळ पडला आहे. लोकांचे पराकाष्ठेचे हाल होतात. ओडिसात हजारो उपासमारीने मेले. सरकारी व खासगी अन्नसत्रांवर जेवणाराची संख्या वाढत आहे. एकट्या कलकत्ता शहरात ही संख्या २० हजार झाली आहे. रोज २०० लोक नवे येतात. ना. गवरनरांनी दरमहा ५०० रुपये देण्याचे कबूल केले. सरकार व महाजन दुष्काळाचा प्रलय कमी करण्याच्या प्रयत्नात आहेत. ओडिसा प्रांतात तर पैसे देऊनसुद्धा अन्न मिळत नाही. लक्षावधी रुपये खर्चून आराकानमधून धान्य आणावे लागले. तरीही अन्नावाचून शेकडो मेले. मद्रासचे गवरनर लार्ड नेपियर जातीने गंजम जिल्ह्यात गेले. धमीर्थ अन्न वाटण्याची तजवीज त्यांनी केली. लोक इतके कृश झाले आहेत की, कोणतेही काम त्यांच्याने करविणार नाही. पाऊस पडला, तर ते पेरणीदेखील करू शकणार नाहीत. दुष्काळाच्या जोडीला ताप आणि पटकी सुरू झाली. उपोषणरूपी दैत्याच्या तावडीतून सुटलेले लोक रोगरूप राक्षसाच्या दाढेत पडतात. गावात अनेक प्रेते पडली आहेत. ती पुरण्यास निरोगी व सशक्त माणसेही मिळणे मुश्किल आहे. आपल्याकडील धनवानांनी मदत पाठविणे आवश्यक आहे. अशी वेळ आपल्यावरही येऊ शकेल, असा विचार करून धान्याची व पैशाची मदत करावी. आनरेबल हंटर यांच्या अध्यक्षतेखाली सरकारने मंडळी नेमली असून टैम्स आफ इंडियामार्फत मदत रवाना होईल.

३७५२ अ (इंम : २५७—२५८)

३७५३ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६०—२६२)

मयत रे. बालंटैन यांच्या कुटुंबास मदत करण्याविषयी रा. खंडेराव बाळाजी फडके आपल्या निबंधात लिहितात की : काही लोक म्हणातात की, मिशनऱ्यांनी पगार घेऊन धर्मप्रसाराचे काम केले. ते स्वकार्यार्थ इकडे आले. म्हणून ते दयेस पात्र नाहीत. ज्या लोकांना त्यांनी ख्रिस्ती केले, त्यांची प्रियजनांशी ताटातूट केली. अनेक कुटुंबे मोडली. स्त्रियांना वैधव्यच जणू आले. म्हणून अशी दया म्हणजे या कामास उत्तेजन ठरेल. पण मिशनऱ्यांना पगार फार फार थोडा असतो. ते ५—७००० कोसावर येऊन कार्य करतात. ते निष्ठेवाचून होणे अशक्य आहे. त्यांच्या पगारातून काही विशेष उरत नव्हते. शिवाय अनाथांना मदत करावी, असे सगळेच धर्म सांगतात. नीतिमान व सदाचरणी गृहस्थाच्या कुटुंबास मदत करणे अगल्याचे आहे. यात इहलोकी फायदा असून परलोकी पुण्यप्राप्ती आहे. त्यांनी हिंदूंवर दुःख लादले, हे म्हणणे चूक आहे. जे एकाचे सुख ते दुसऱ्याचे दुःख, हा जगाचा न्याय असतो. साहेब धर्मप्रसार करीत, त्यात त्यांची खरी समजुत व परोपकारबुद्धी होती. समाजाचे कल्याण करण्याची त्यांची इच्छा होती. जगिक फायद्यापेक्षा अविनाशी व अक्षय सुखाकडे त्यांचे लक्ष जास्त होते. यात त्यांनी वाईट काही केले नाही. त्यांना दोष देणे संयुक्तिक नाही. धर्म व ईश्वराबद्दलचा विचार गहन आहेत. मयत साहेब खरे ईश्वरभक्त होते. म्हणून त्यांच्या कुटुंबास मदत करावी.

३७५३ अ (इंम : २५९—२६०)

३७५४ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६२—२६३)

क्रिश्चियन वर्नाकुलर मंडळीसाठी बाबा पदमनजींनी 'महाराष्ट्र देशाचा संक्षिप्त इतिहास' हे पुस्तक तयार केले. ८६ पृष्ठे असून किंमत २ आणे आहे. इतिहासात बहुत हकिगती सांगाव्या लागतात. त्यात सुंदर भाषेला वाव नसतो. तरी भाषा अनेक ठिकाणी सुरस व प्रतिष्ठित आहे. ग्रंथकर्त्याचे विचार सुज्ञ व पोक्त आहेत. पवित्र शास्त्रातील बोधपर आणि समर्पक वचनेही दिली आहेत. कित्येक गोष्टी अशा आहेत की, त्या इतिहासात आल्या नव्हत्या. बहामनी राजांची हकीगत अशीच आहे. इतिहास शिकण्याचे अगत्य प्रथम सांगून आर्यापासून इंग्रजांपर्यंतचा इतिहास वर्णिला आहे. इंग्रजी राज्याचे लाभ वर्णिले आहेत. 'मराठ्यांची थोरली व संक्षिप्त बखर' ही पुस्तके असूनही हे मध्यम प्रतीचे पुस्तक फार उपयुक्त ठरेल. लोकांना स्वदेशाचा इतिहास त्यावरून कळतो. मिशनर्यांनी आणि स्वतंत्र शाळांनी हे पुस्तक सुरू करावे.

३७५५ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६३-२६४)

हिंदुस्थान देशातील लोकांना वृत्तपत्रे वाचण्याची गोडीच नाही. नेमणुका व बदल्या यांसाठी ते इंग्रजी पत्र वाचतात व मराठी पत्र वाचणे त्यांना हलकेपणाचे वाटते. म्हणून वृत्तपत्रे फारशी निघत नाहीत. निघाली तर टिकत नाहीत. पण एका हाताने टाळी वाजत नसते. वर्तमानपत्रकर्त्याकडेही काही न्यूनता आहेच. सुधारणेच्या कामात आमचे लोक नूतन अभ्यासी आहेत. वृत्तपत्रे कशी चालवावी, ते त्यांना समजत नाही. पुष्कळांमध्ये विद्वत्ता व बहुश्रुतपणा नसतो. हुरळलेली मेंढी लांडग्याच्या मागे लागावी, तशी स्थिती आहे. युरोपियन लोक पत्रे काढतात, म्हणून आम्हीही काढतो. पण त्यांची रीत आम्हांस जमत नाही. त्यांच्याप्रमाणे आम्ही खर्च व तजवीज करीत नाही. म्हणून आमची पत्रे लोकांना ग्राह्य होत नाहीत. ते देशकल्याणाप्रीत्यर्थ आम्हांस आश्रय देतात. पण या आश्रयास मुस्तमिम आधार पाहिजे. वर्तमानपत्रे अशी असावी की, लोहचुंबकाप्रमाणे त्यांनी लोकांची मने आपल्याकडे ओढून घ्यावीत. असे झाले, तर वर्गणीदारांस काय कमी? अल्पायुष्यरूपी आकाबाई त्यांच्याकडे कधी डोकावून पाहणार नाही.

३७५६ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६४-२६६)

सर्व ख्रिस्ती लोकांना आमंत्रणे देऊन प्रेषितांनी मोठी सभा भरविली. विदेशी लोकांत धर्मप्रसार करण्याचा प्रारंभ पेत्रसाने केला होता. पवित्र आत्मा देऊन त्यांना शुद्ध केले होते. पूर्वीच्या मतांच्या ओझ्यापासून ते मुक्त झाले. तारणाचे जू शिष्यांच्या मानेवर द्यावे, असे त्यांचे मत होते. चमत्कार दाखवून पेत्रस व योहान यांनी हा उपदेश सफळ केला. याकोबा म्हणाला की, मोझ्याचे नेमशास्त्र ख्रिस्ती धर्माच्या पूर्वतयारीकरिता होते. तसे आमोसचे भविष्यवचनही त्याने दाखविले. फक्त अगत्याचे नियम तेवढे पाळावेत. पौलस व बार्णबा हे देवाच्या भागीपणाचे उजवे हात होते. योहान म्हणाला की, त्यांच्या श्रेष्ठत्वाबद्दल शंका घेऊ नये. अंत्योरिक्या येथील रहिवाशांसाठी त्याने पत्रही दिले. वेचून निवडलेले लोक त्यांच्यांत पाठविले. मूर्तीस अर्पिलेले रक्त, गुदमस्त्र मेलेले व जारकर्म यांपासून तुम्ही दूर राहा, अशी विनवणीही त्यांना केली. पेत्रस तेथे गेला. पण त्याने गलती यास वेगळेच पत्र लिहिले, आपल्या येण्याचा हेतू सांगितला नाही. यहूदी लोकांना भिऊन तो वेगळा राहात असे. त्यांना काही ढींग करून आपल्याकडे ओढण्याचा तो प्रयत्न करू लागला. ही अयोग्य वर्तणूक पाहून पौलस फार दुःखी झाला. त्याने पेत्रसाचा खडसावून निषेध केला. पेत्रसाला फार पश्चाताप झाला.

३७५७ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६६)

अमेरिकेत एक मुलगा हातावाचून जन्मास आला. आईबापांनी गरिबी असूनही त्याचा त्याग केला नाही, अगर त्याची हत्या केली नाही. उलट त्याला नाना तऱ्हेची कामे करावयास शिकविले. कोणीतरी एका गृहस्थाने त्यास कोंबडी दिली. नंतर कोकरू दिले व घोडेही दिले. त्यांच्या साहाय्याने त्याने मोठा नफा मिळविला. कोंबड्या विकून तो श्रीमंत शेतकरी झाला. त्याच्या पायाची बोटे लांब असल्यामुळे तो अनेक कामे पायांनी करी. वस्त्र नेसणे, हज्यामत करणे, गाईचे दूध काढणे, इतकेच काय, पण शेतीची सर्व कामे तो पायांनी करी. कोणी गावकऱ्यांवर अन्याय केला, तर गरिबांची बाजू घेई. एडक्यासारखी टक्कर देऊन किंवा कुत्र्याप्रमाणे दुसऱ्याला दातांत धरून शिक्षा करी. त्याची ३ लग्ने झाली. अनेक मुले व नातवंडे त्यास होती. तो ७० वर्षांचा होऊन वारला.

३७५८ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६६-२६९)

‘एक सदय’ लिहितो की : साक्रेटीस-लूथरादि विद्वत्तेचा उपयोग देशकल्याणासाठी करीत. पण आमच्या ज्ञानप्रकाशाच्या संपादकांना कृष्णाची दिव्य क्रीडा पाहण्यात सुख वाटते. अशा नामधारी पुढार्यांच्या आश्रयाने नाटक फोफावते. स्त्रिया नाटकात काम करतात, ही त्यांना सुधारणूक वाटते. आता स्त्रियांनी नवरे व मुले सोडून गोपिकांची सोंगे घ्यावीत! इंदुप्रकाशस मात्र हे आवडले नाही आणि त्याने याबाबतीत कायदा असण्याची मागणी केली, तेव्हा एडिटरसाहेबांनी विद्वान शिव्यांचा भडिमार केला.

‘स्वदेशहितेच्छू’ पत्रात म्हणतो : ही एक पोट भरण्याची नवी ट्रम आहे. स्त्रियांनी पुरुषाचे सोंग घ्यावे, हे फार गैर आहे. वर्तमानपत्रे प्रशंसा करतात, म्हणून या गोष्टींना चांगले ठरविणे कठीण पडेल. ज्ञानप्रकाशवर अज्ञानाची काळिमा आली आहे. स्त्रियांनी असे नाचणे, उठणे स्वीकारले, तर त्या कोणत्या चालीच्या आहेत, याचा बोध होतो. गावोगावी नाटक कंपनी फिरून गडबडगुंडा मात्र होईल. नाटकापासून बुद्धी व इंद्रिय दोहोंना आनंद होतो, असे म्हणणारे स्वतःची व समाजाची फसवणूक करीत आहेत. असले संपादक भलावण करतील, तर संभावितांच्या मुलींनी व सुनांनीही हा उद्योग करावा! यासाठी ज्ञानप्रकाशकर्ता जर उदाहरण घालून देईल, तर फार बरे होईल. स्त्रियांनी शिक्षण घेऊन मर्यादेने वागण्यामध्येच खरी सुधारणूक आहे. विदूषकासारखा चावटपणा करणे, ही सुधारणूक नव्हे!

३७५९ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

मुंबईहून आगबोटीने १० लक्षांचे सोने व रोकड रवाना झाली. मुंबईतील दिवाळ्यांमुळेच असे झाले असावे. हे सोने गाळले जाईल काय? किंवा नवीन काही कायदा होईल काय?

३७६० (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

खैरखा खल्क पत्रावरून असे दिसते की, रशियाचा हिंदुस्थानवर स्वारी करण्याचा इरादा नाही. रशियाचा महसूल ब्रिटनच्या शेकडा १५ टक्क्यांनी कमी आहे. ब्रिटन व त्याचे द्वीपांतरीचे सुभे यांतील लोकवस्ती रशियाच्या तिप्पट आहे.

३७६१ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

अमेरिकेत लाकडापासून ५ तासांत कागद करण्याची युक्ती निघाली. कान्ग्रेसच्या सभासदांनी या कारखान्याची पहाणी केली.

- ३७६२ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
ब्रिटनमधील लंडन, मानचेस्टर, इत्यादी सात मोठ्या शहरांची लोकवस्ती ४७ लाख असून तेथे दर सप्तकात ३१४७ जन्म होतात, तर २२०५ मृत्यू होतात.
- ३७६३ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
डूफोर या फ्रेंच शास्त्रज्ञाचे म्हणणे असे आहे की, उल्का पडण्याने पृथ्वीचे इवजन वाढते. प्रत्येक एकरावर सुमारे २ घन गज उल्काचूर्ण पडते.
- ३७६४ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
प्रेसिडेंट व कान्ग्रेस यांच्या वादामुळे तीन अमेरिकन कौंसलदारांनी राजीनामे दिले.
- ३७६५ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
न्यू ओर्लीन एथे दंगल झाल्यामुळे मार्शल ला म्हणजे लष्करी शिक्षेचा कायदा अंमलात आला आहे.
- ३७६६ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
अमेरिकन शिपायांना ४० कोटी रुपयांची बक्षिसे मिळणार.
- ३७६७ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
अटलांटिक सागरातील तारेचे काम पूर्ण झाल्यावर विक्तोच्या राणीने प्रे. ज्यानसन यांना आनंदसूचक निरोप पाठविला.
- ३७६८ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
फेनियन लोकांच्या प्रकरणात योग्य कारवाई केल्यामुळे अमेरिकन सरकारबद्दल इंग्लिशांनी संतोष व्यक्त केला.
- ३७६९ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
लंडनमध्ये जरीमरीच्या वाख्याने १५०० मनुष्ये मेली. १५ आगस्टच्या तारेवरून कळते की, आता हा उपद्रव कमी झाला आहे.
- ३७७० (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
सर ह्यू रोज यांना लार्ड स्ट्राथनैनचा किताब मिळाला.
- ३७७१ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)
आग्रा ब्यांकेने ठेवीदारांचा पैसा परत देण्याची तयारी दाखविली. रुपयास चार आणे प्रमाणे पहिला हप्ता देणे सुरू झाले.
- ३७७२ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

कापसाचे ९० हजार गठ्ठे शिल्लक असून सहा लाख समुद्रावरची वाट चालत आहेत. धोलराचा भाव १० पेनी होता.

३७७३ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

युरोपची लढाई बंद असून तहाची बोलणी सुरू आहेत.

३७७४ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

प्रुशियाने हानोवरचे राज्य आपल्या मुलखास कायमचे जोडले. साक्सनचा वेगळेपणा कायम ठेवला.

३७७५ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

आस्रिया प्रुशियास लढाईच्या खर्चावरून तीन कोटी रुपये देईल.

३७७६ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

आस्रियाचा ३० लक्ष वस्तीचा भाग प्रुशियन राज्यास जोडला जाईल.

३७७७ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

इताल्यनांनी वेनेश्या घेतला, तरी फ्रांसची काहीही तक्रार नाही.

३७७८ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

डेन्मार्कचा जिकलेला भाग मित्र राष्ट्र त्यास परत देणार आहेत.

३७७९ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

इताल्यन लोकांनी १४॥ कोटी रुपयांचे कर्ज काढले आहे.

३७८० (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

वियना येथे सन १८१५ प्रमाणे युरोपियन राष्ट्रांच्या वकिलांची सभा भरवावी, असे रूशियन सरकारला वाटते.

३७८१ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

यरूशलेम व हेब्रोन येथे टोळधाडीने पिकांचा फार नाश केला. दुष्काळाने शेतकऱ्यांना उपास पडत आहेत.

३७८२ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

तुर्कस्थानात स्मरणा ते एडनपर्यंत रेल्वेगाडी सुरू झाली.

३७८३ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

लबानोनात पुन्हा गडबड झाली व दंगे सुरू झाले.

३७८४ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

रुशियाचा बुखारेवाल्याशी तह होऊन रुशियाने बुखारा परत दिले. ताशकंदच्या व समरकंदच्या रुशियन तळांस मान्यता देण्यात आली. आता रुशिया बुखान्याच्या कारभारात ढवळाढवळ करणार नाही.

३७८५ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

ब्रह्मदेशात दोन राजपुत्रांनीच बंड केले. राजाचा भाऊ व सरदार लढाईत मेले. बंडवाल्यांनी राजास कैद करून काही शहरे जिंकली.

३७८६ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

मंडले येथे आग लागून १० हजार घरे जळाली व बेसुमार नुकसान झाले. वहिमी आरोपीस फक्त २०० रुपये दंड झाला.

३७८७ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

चीन व आस्ट्रेलिया यांस युरोपशी तारेने जोडावे, अशी शिफारस विलायत सरकारकडे गेली आहे.

३७८८ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

दुष्काळाने रोगी झालेले ७७५ लोक कलकत्त्याच्या दवाखान्यात पडले आहेत. सरकारने २० लक्ष रुपये दिले, तरी दुष्काळ-निवारणास ते अपुरे ठरले. कलकत्त्यात २० हजार रुपये जमले. त्यांतून आठशे लोकांचे दोन महिने पोषण होईल, बाकीच्यांच्या पोषणाकरिता आणखी द्रव्य हवे. ओढ्या प्रांतात रोज ५० हजारांना अन्न दिले जाते.

३७८९ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

सिंधमध्ये ८ आगस्तला मनस्वी पाऊस पडून बेसुमार पूर आला. ७० मैलांच्या लोखंडी रस्त्याची नासाडी झाली. १२ लक्ष रुपये खर्च करून बांधलेला मलर नदीवरचा पूल पाव कोसापर्यंत वाहून गेला. गाडी पुन्हा दुरुस्त होण्यास दीड महिना हवा.

३७९० (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६६-२७२)

बडोदा रेल्वेचाही सुमारे ३० मैल रस्ता पुराने वाहून गेला आहे. तो दुरुस्त करण्याचे काम चालू आहे. यावरून पाण्याचा जोर किती अनिवार होता, याची कल्पना करा.

३७९१ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६६-२७२)

दुष्काळग्रस्तांना साहाय्य देण्यासाठी युरोपियन एतद्देशीय नोकरांनी वर्गणी जमा करावी, असा ठराव सरकारने केला. निदान एकएका दिवसाचा पगार द्यावा, असे सरकारला वाटते.

३७९२ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

१९ अगस्तला साहेबलोकांची एक होडी कलथून १ साहेब व १ मुलगा समुद्रात बुडाले. जवळच्या होड्यांनी मदत केल्यामुळे काहीजण बचावले.

३७९३ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

हिंदुस्थान सरकारने ठराव केला की, संस्थानातून डाक जात असताना तिच्या सुरक्षिततेची जबाबदारी संस्थानी अधिकाऱ्यावर राहिल.

३७९४ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

एका पारशी गृहस्थाने पोलीस कोर्टात अर्ज दिल्या की, आपला मुलगा रे. विल्सन यांजकडे गेला. तरी वारंट काढून त्याला हजर करावे. पण मे. बार्टन यांनी तो अर्ज फेटाळला. कारण मुलगा १८ वर्षांहून जास्त वयाचा आहे.

३७९५ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

मछलीपट्टणला ८७ परिया लोकांचा बाप्तिस्मा झाला.

३७९६ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

टैम्स आफ इंडियाकडे गेल्या सप्ताहाअखेर दुष्काळफंड १० हजार रुपये जमा झाला.

३७९७ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७२)

‘भंडारी व्यभिचारोत्तेजक मंडळीचा संक्षिप्त वृत्तांत’ मिळाला. त्यावर पुढे लिहू.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६६

३७९८ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २७३-२७४)

दुष्काळाचे वर्तमान फार दुःखकारक आहे. ओरिसामधील बालासोर प्रांतात शेकडो मरत आहेत. रोजचा मृत्यूचा आकडा निदान ३०० वर जातो. कुजलेल्या प्रेतांनी हवा बिघडली. दुर्गंधीने डोके फिरून जाते. पटकीचा भयानक प्रलय होण्याची शक्यता आहे. अन्नसत्रात अशक्त लोक बळकट लोकांच्या पायाखाली तुडवले जातात. मद्रासच्या गंजाम प्रांतात हीच स्थिती आहे. लोक गावीच मरण पतकरतात. दुसऱ्या गावी जाण्याचे त्राण त्यांच्यात उरले नाही. सरकारने लोकोपयोगी कामे काढली आहेत. ११ हजारांचे पोषण अन्नसत्रांवर होते आहे. या इलाख्यातील काही लोक पैसा देतात, ही आनंदाची गोष्ट आहे. आमचे प्रिय वाचणारे जे देववेल ते देतील, अशी आशा आहे. या हतभाग्य लोकांचे दुःख दूर करण्यासाठी मी काहीतरी पाठवीणच, असा निश्चय करा.

३७९८ अ (इंम : २७३)

३७९९ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २७५-२७८)

सुमारे ५० वर्षे युरोप खंडात युद्ध नव्हते. या साली झालेली लढाई मात्र अपूर्व ठरेल. एका पक्षास आश्रियाचा बादशहा, तर दुसऱ्या पक्षात प्रुशिया व इटली होते. आश्रिया जणू अडकितल्यात सापडला होता. लढाईस तात्कालिक कारण विशेष नव्हते. परंतु युरोपखंडात वर्चस्व मिळविण्याची प्रुशियाची बलवत्तर इच्छा, हे युद्धाचे मुख्य कारण होते. जर्मनीला संस्थानांचे ऐक्य हवे होते.

आपल्याच देशबांधवांशी लढावे लागल्यामुळे जर्मन लोक इतके चिडले की, कौंट बिस्मार्कच्या खुनाचा प्रयत्न झाला. इटलीच्या दृष्टीने वेनिस प्रांत जिंकणे, हा लढाईचा उद्देश होता. आश्रियन सेना बलाढ्य आहे, असे वाटत होते. पण तिला दोन आघाड्यांवर लढावे लागल्यामुळे तिचा बिमोड झाला. जर्मनीतील प्रुशियन सैन्याने ही संधी साधली व शीघ्रगतीने मजला करून आश्रियन सैन्यासमोर ते उभे राहिले. लढाईचे क्षेत्र साडे चार कोस होते. प्रुशियाचे दोन लक्ष सैनिक होते, तर आश्रियाचे २ लाख ४० हजार होते. प्रुशियाने आश्रियावर पाठीमागच्या बाजूने हल्ला करून आश्रियनांचा संपूर्ण पराभव केला. यानंतर तह करणे आश्रियास भागच पडले. आता इटलीस वेनिश्या प्रांत मिळाला. त्याचे स्वरूप बदलले. जर्मनलोक सर्वात पराक्रमी ठरले, अनेक संस्थानांचे ऐक्य होऊन तो देश सुधारणेस अनुकूल झाला. मनुष्यसंहार मोठ्या प्रमाणावर झाला, तरी स्वातंत्र्येच्छू लोकांना आनंद वाटावा, अशाच या गोष्टी आहेत.

३७९९ अ (इंम : २७४-२७५)

३८०० (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २७८-२७९)

‘व्यभिचार निषेधक मंडळ’ यांनी कळविले आहे की, एक भंडारी सर्व व्यसनात निपुण आहे. त्याने एक वेश्या ठेवली होती. त्याचा मुलगा ग्रॅज्युएट वैद्य आहे. ही वेश्या नुकतीच मरण पावली. त्यावेळी त्याने केलेल्या बिलापात तिच्या व्यभिचाराचे वर्णन होते. सुनेसमक्ष हे वर्णन करून तिला मृताच्या पाया पडावयास लावले. अशा गोष्टीस ज्ञातीने जरी शिक्षा केली नाही, तरी हे संभावितपणास शोभत नाही. दुराचारास मान देणे, हे त्यांच्या धंद्यास उत्तेजन देणे होय. निद्य व नीच आचरणाची अप्रत्यक्ष स्तुतीच होय. इतकेच नव्हे, तर हा निर्लज्जपणा आहे, अशा गैरचालीच्या रांडांची प्रेते भंग्याकडून नेण्याची प्रथाच योग्य होय. दुसऱ्या जातीचे अन्नोदक घेतल्यावर बहिष्कार टाकणारे धर्माधिकारी हा प्रकार शांतपणे पहातात, हे नवल नव्हे काय? जारिणीस सद्गती मिळत नाही. पुण्यवान् माणसाची उत्तरक्रिया कशीही झाली, तरी त्याला सद्गती मिळतेच. जुन्या मताचे लोक म्हणतात, कलियुगात असे चमत्कार घडणारच. पुराणकर्ते लिहितात, पाप होणारच. पापी लोकांना दैत्य म्हणतात. पण सुशिक्षितांत व सुधारकांतही असे दैत्य आहेत. याचे कारण असे की, त्यांना विद्या मिळाली, पण नीतिसंबंधी शिक्षण मिळाले नाही.

३८०१ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २७९-२८०)

गेल्या १-२ महिन्यांत काही नवीन वृत्तपत्रे सुरू झाली, ज्ञानदीपक हे आग्रा मिशनचे मासिक लहान मुलांसाठी असून उर्दू भाषेत व इंग्रजी टाइपात छापले आहे. किंमत मात्र सालीना १ रुपया असल्यामुळे मुलांना परवडणार नाही. अरुणोदय हे ठाण्यात सुरू झाले व ते रविवारी निघते. याचे लिहिणे शुद्ध, डौलदार व छपाई ठळक व निर्मळ आहे. ‘न्यायसिंधु’ हे नगरमध्ये ३ सप्टेंबर १८६६ पासून सुरू झाले. भाषा मराठी असून वृत्तवैभवाएवढा आकार व पाने आहेत, किंमत आगाऊ ४ व नंतर ६ रुपये आहे. याचा मुख्य उद्देश म्हणजे न्यायाची व कायद्याची माहिती देणे, हायकोर्टाचे आवश्यक व हितावह निवाडे, दिवाणी व फौजदारी आक्ट छापणे, असा आहे. नगरचे हे तिसरे वृत्तपत्र होय. ज्ञानोदय, वृत्तवैभव आणि ३ रा हा न्ययसिंधू होय. लोककल्याणवर्धक पत्रे निघावीत, सतत चालू राहावीत, अशीच आमची इच्छा आहे.

३८०२ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८०-२८२)

आपण ज्या गावात शुभवर्तमान सांगितले, तिथले लोक कसे आहेत, हे पहाण्याचे पौलसाने ठरविले, बाणबाला वाटत होते की, मार्क ऊर्फ योहान याला बरोबर घ्यावे, पण योहान फार फटकून राहातो, यासाठी पौलस त्याला बरोबर घेण्यास तयार होईना. या मुद्यावरून त्यांचा इतका वाद झाला की, ते वेगळे झाले. सिलासास संगती घेऊन पौलस हिंडू लागला. लुस्त्रा गावात त्यांनी तिमथ्यास दीक्षा दिली. तिमथ्याचे सर्व कुटुंब फार धार्मिक होते. त्याची दीक्षा हा फार भारी व बोध्युक्त प्रसंग ठरला. गलत्या प्रांतात गेल्यावर तो रोगी झाला. पण लोकांनी त्यास देवदूत समजून त्याचे स्वागत केले. अश्याहून त्यास बिथुन्यास जावयाचे होते. पुढे त्यास लुका हा वैद्य भेटला. नंतर तो फिलिप गावाकडे रवाना झाला. तेथे ग्यागीटस नदीच्या काठी अनेक यहूदी लोक राहात होते. शाब्बाथदिवशी इतर जातीचे लोकही त्याचे प्रवचन ऐकत असत. लुदिया नावाच्या कामगार स्त्रीने पौलसाकडून कुटुंबासह दीक्षा घेतली. अशा रीतीने प्रभूचा संदेश प्रथमच युरोप खंडात आला. मंडळीची स्थापनाही झाली.

३८०३ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८२-२८३)

रा. सि. बा. मिसाळ श्री. अमृतराव काळे यांना लिहितात की : हिंदूधर्मशास्त्रात ब्राह्मणास फार मान आहे. खोटेपणा व लबाडी हे दोष याजवर येत नाहीत. जितेंद्रिय शूद्रापेक्षाही व्यसनी ब्राह्मण आदरणीय असतो. सर्व तीर्थे ब्राह्मणापाशी आहेत. ब्राह्मण हे देवांचेही दैवत आहे. तो अज्ञानी असला, तरी देव समजावा. लबाडी करणाऱ्या ब्राह्मणास पाप नाही. तो सदा पूज्य आहे. पण तोही आपल्यासारखा मानवी प्राणी असताना हा खास सवलत त्याला कशासाठी दिली, ते समजत नाही. तुकारामाने म्हटले आहे, 'ब्राह्मण का जन्मला कानावाटे?' तेव्हा ही देवपदवी त्यांनी स्वतःच स्वतःस घेतली. कारण सगळी शास्त्रे त्यांनीच निर्माण केली. प्रत्येकास धर्मकार्याच्या वेळी त्यांना दक्षिणा द्यावी लागते. उपवास, सण, ग्रहबाधानिवारण, या प्रसंगी भोजन, दक्षिणा व आसन ही द्यावी असे त्यांनी शास्त्रात लिहून ठेवले. परलोकात दिव्य वाडा मिळावा, म्हणून छत्री व काळी कपिला गाय त्यांना द्यावी. हे स्वार्थी तत्त्वज्ञान ब्राह्मणांनीच तयार केले. खरे म्हणजे, जो भक्ती करतो तो तरून जातो. अनन्य भक्ती असेल, तर जातीचा विचार गौणच ठरतो. म्हणून भक्ती करून ईश्वर जोडा. ब्राह्मणाकडून ईश्वरप्राप्ती घडणे कठीण आहे.

३८०४ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८४-२८६)

कोणत्याही व्याधीवर उपचार करण्यासाठी वैद्याची गरज असते. पण खरे वैद्य थोडे असतात. काही वेळा काकतालीय न्यायाने गुण येतो. पण हजार वाट्यांनी अवगुणच येतो. काही वेळा तर उद्याचे मरण आजवर येते. बाडी वैद्य हे बहुधा लवाड असतात. ते नाडीवरून रोगपरीक्षा करतात. अगदी दुर्मिळ औषध सांगतात. खर्चापुरते पैसे मागून आडमाप चटी बसवितात. काही वैद्य तर आधी बक्षिसी कबूल करून घेतात. उंच संस्कृत, अरबी नावाच्या गोळ्या देऊन बतावणी करतात. तुपासाठी म्हणून वारंवार पैसे नेतात. यजमान जड हाताचा असला, तर दुखणे तात्पुरते वाढवून जीव हैराण करतात. नारू किंवा मूळव्याध अर्धीच काढून अडवतात. मग त्यांचा डाव साधतो. त्यांना शरीराच्या अंतर्चनेची काहीच माहिती नसते. त्यांच्या हातून जर शस्त्रक्रिया करविली, तर भलत्याच शिरा तुटून घात होतो. म्हणून त्यांना दारातदेखील उभे करू नये. खरे वैद्य औषधे देऊन रोग्यास बरा करतात. पदरच्या पैशाने औषध देऊन योग्य तेवढेच पैसे घेतात. बाडी वैद्य मात्र आधीच बक्षिसासगुट पैसे उकळतो. कोणाचीही हमी मानीत नाही. बापास बाप म्हणत नाही, तो चुलत्यास चुलता कसा म्हणेल? यास्तव बाडी वैद्याशी कोणीही संबंध ठेवू नये.

- ३८०५ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
नगरजवळ बाभुरडी गावांत काही सोलजर शिकारीस गेले. एका शेतकऱ्याने त्यांना पाणी पिण्यास प्रतिबंध केला, म्हणून त्यांनी छऱ्याच्या बंदुकीने त्यास मारले. काही कुणब्यांनी त्यांचा पाठलाग केला, म्हणून सोलजरांनी एकास ठार मारले. चौकशी सुरू आहे.
- ३८०६ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
रुशियामध्ये २५९५ मैल रेल्वेमार्ग आहे. हिंदुस्थानातील रेलवे मार्गाची लांबी त्यापेक्षा जास्त आहे.
- ३८०७ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
प्रे. ज्यानसन फेनियन लोकांवर खटला चालविण्यास तयार होत नाहीत.
- ३८०८ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
कानडा सरकारला इंग्लंडकडून फौजेची मदत मिळाली.
- ३८०९ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
फ्रेंच आरमाराने मेक्सिकोतील मारामोरस बंदरास वेढा घातला. प्रे. ज्यानसन यांनी तिकडे लढाऊ गलबते पाठविली.
- ३८१० (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
सरकारचे कापसावरील कमिशनर डा. फार्बस् यांनी अमेरिकेत समक्ष पहाणी करून सांगितले की, यंदा तिकडे फक्त १२ लक्ष गठ्ठे कापूस तयार होईल. त्यांपैकी फक्त ३ लक्ष निर्यातजोगा असेल. पण काहीना हा अंदाज अमान्य आहे.
- ३८११ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
१८६५ मध्ये अटलांटिक सागरात टाकलेली तार काढण्यासाठी ग्रेट ईस्टर्न हे जहाज न्यू फॉडलंडहून निघाले.
- ३८१२ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
पकडलेल्या फेनियन लोकांची चौकशी चालू असताना त्यांना सक्तीची वागणूक देऊ नये, असा इंग्रज सरकारने हुकूम काढला.
- ३८१३ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
लंडनमधील महामारीचा रोग जरा कामी होत आहे.
- ३८१४ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
लार्ड स्ट्राथनैन ऊर्फ सर ह्यू रोज हाऊस आफ लार्डसच्या कामावर रुजू झाले.
- ३८१५ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

जमेकातील बंड मोडण्यास ज्यांनी मदत केली, त्या लष्करी अधिकाऱ्यांच्या चौकशीकरिता ब्रिटनने कोर्टाची नेमणूक केली.

३८१६ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

ग्रीसच्या राजाने ब्रिटनची राजकन्या लुइझा हिला मागणी घातली.

३८१७ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

सांडविच बेटाची राणी इंग्लंडचा दौरा करीत आहे.

३८१८ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

पैशाच्या तेजीने कापसाचा भाव ७॥ पेनीवर उतरला.

३८१९ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

प्रुशियाशी व इटलीशी आश्रियाचा तह व करारनामा झाले.

३८२० (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

फ्रेंच बादशहाने परिसचे एक वृत्तपत्र बंद केले.

३८२१ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

मेक्सिकोची राणी पारीस एथे आली.

३८२२ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

वेनिश्या प्रांत आश्रियन सरकारकडे दिल्या जाईल. मात्र हा सत्तांतराचा कार्यक्रम फ्रेंच कभिशानरच्या मार्फत होईल.

३८२३ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

रुशियन सरकारने सैबीर्यात हद्दपार केलेले बंडखोर पुन्हा पोलंडमध्ये येऊन गडबड करीत आहेत.

३८२४ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

इराणमध्ये तेहरान विभागात मोठा दुष्काळ पडण्याचे भय आहे.

३८२५ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

बुशायरच्या माजी इमामास मारून त्याची गादी मिळविणाऱ्या पुत्रास नवा इमाम समजावे, अशी इंग्लंडची सूचना आहे.

३८२६ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)

ब्रह्मदेशच्या एका राजपुत्राने चुलत्याचा वध करून अनेक लोकांना ठार मारले. त्याचा मुक्काम मागवेत असून अनेक ब्रह्मी लोकांनी त्याला पाठिंबा दिला आहे.

- ३८२७ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
बंगाल्यात जुदीपूर व गुरिया येथे उपासमारीने अनेकजण मरून पडतात. प्रेते उचलण्याची व्यवस्थाही चांगली नाही.
- ३८२८ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८६-२८८)
उत्तर हिंदुस्थानात प्रत्येक रेल्वे स्टेशनजवळ धर्मशाळा होणार.
- ३८२९ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
ओडिसात एका सप्तकात ३८,६७८ जणांना अन्न वाटण्यात आले.
- ३८३० (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
सत्येंद्रबाबू ठाकुराची अमदाबादेस असिस्तंत जज म्हणून नेमणूक झाली आहे.
- ३८३१ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
उत्तर हिंदुस्थानांत गुदस्ता ३४९ वाघ व शेकडो श्वापदे मारण्यात आली.
- ३८३२ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
मुंबईहून दुष्काळी भागाकडे ५० हजारांहून जास्त रक्कम गेली आहे.
- ३८३३ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
३० जूनच्या तुफानात पश्चिम बंगालमध्ये ५० इंच पाऊस झाला. शेते वाहून जनावरेही मेली. नुकसानीचा अंदाजच येत नाही.
- ३८३४ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
कलकत्त्याच्या डेपुटी पोलीस कमिशनरने गरिबांना धोतरे व लुगडी वाटली.
- ३८३५ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
पुढील उन्हाळ्यात नामदार गवरनर जनरल कलकत्त्यातच राहतील.
- ३८३६ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
आग्रा एथे १० नोवेंबरपासून सहा आठवडे दरबार भरेल. अनेक राजे लोकांना स्टार ऑफ इंडिया किताब मिळेल. नामदार वैसराय आपल्या लष्करासह तेथे राहतील.
- ३८३७ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)
उतरेकडे पलटणीतील अनेक शिपायांनी आपला एकेक दिवसाचा रोजमुरा दुष्काळाकरिता दिल्या.
- ३८३८ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)

आग्र्याच्या हायकोर्टात एका इसमाचा दावा बुडाला. तेव्हा त्याने एक मशाल पेटवून आणली. कारण जज साहेबांना न्याय करण्यासाठी नीट 'दिसले' पाहिजे. कोर्टाच्या बेअदबीबाबत त्यास ५० रुपये दंड झाला. त्याबद्दल तक्रार केली, म्हणून आणखी १०० रुपये दंड झाला.

३८३९ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)

नागपूर व कामटी येथे जरीमरी फार चालू आहे.

३८४० (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)

अजमीर येथे जमालोदीन नामक मौलव्याने घरोघर आणि मशिदीतून उपदेश करून इंग्लिश सरकारविरुद्ध फितुरीच्या गोष्टी सांगितल्या. या मौलवी गृहस्थास पोलिसांनी कैद केले. चौकशी चालू आहे.

३८४१ (२५ : १८, १५ सप्टेंबर ६६, २८८)

काबूलचा अमीर आफजुलखान याने इंग्रज सरकारला विनंती केली की : शेरअली खानाशी मैत्री करू नये. त्याऐवजी या खानास मैत्रीचा लाभ द्यावा. पण सरकारला शेरअलीच्या वागणुकीत काही तकसीर दिसत नाही. तो अफगाणिस्तानात मालक आहे, तोपर्यंत इंग्रज सरकार ही मैत्री चालवील.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६६

३८४२ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, २९०—२९१)

सीरिया देशात लबानोन पर्वतावर गंधसरूचे जे वृक्ष आहेत त्यांचे वर्णन बायबलातही आहे. अरब व इस्रायली लोक म्हणतात की : हे वृक्ष चिरायुषी आहेत. त्यांच्यावरून हवेचा पालट समजतो. गंधसरूप्रमाणे देवदारू हा हिमालयाचा वृक्षमणी आहे. नेपाळमधील उत्तरणीवर तो १२ हजार फूट उंचीवर सापडतो. हिरव्यागार पानांनी शोभायमान दिसणारा हा वृक्ष सुगंधी आहे. प्राचीनकाळी ज्या भागात ज्वालामुखी होते, त्याच भागात हे वृक्ष वाढतात. मूर्तिपूजकांना त्यांचा मोह पडतो व ते त्यांची पूजा करतात. कालीफोर्नियात सारानेवाडा पर्वतावर विशाळ वृक्ष आहेत. उदी रंगाची खोडे इतकी विशाळ असतात की, त्यांचा वेर १०० फूट असून त्यातून बोगदा करता येतो. या दुर्गवत् खोडांचे शिरोभाग सूर्याच्या प्रकाशात लकाकत असतात. आणि अशी शेकडो खोडे अरण्यात सापडतात. लंडन शहराजवळ सेडानहामच्या प्रदर्शनात ११० फूट उंचीचे व ९३ फुटाचा घेर असणारे झाड ठेवले आहे. वणव्यामुळे त्याचे खोड पोकळ झाल्यामुळे बोगद्याप्रमाणे चालत जाता येते. एकेक झाड तोडण्यास १—१॥ महिना कट्टी मेहनत करावी लागते. या झाडापुढे पाइन वृक्ष अगदी किरकोळ भासतात. लबानोन पर्वतावर चार हजार वर्षे वयाची निदान ८०० झाडे आहेत. तरी त्यांचे शारीरिक अंतरव्यापार अगदी व्यवस्थित चालतात.

३८४२ अ (इंम : २८९)

३८४३ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, २९३-२९५)

रे. नारायण शेषाद्री कळवितात की, औरंगाबादेमध्ये प्रभूचे काम उत्तम चालले आहे. प्रकृती बिघडली असताना रेवरंड तेथे गेले व आत्मिक आणि शारीरिक समाधान पावून परत आले. जेम्स विल्सन यांचे कार्य संतोषजनक आहे. औरंगाबादच्या इंग्रजी शाळेस भेट देण्यासाठी ते गेले, तेव्हा घोडागाडीचा दोर तुटून जिवावर संकट आले होते. पण दोघांनी उडी टाकून जीव वाचविला. ईश्वरानेच संकटातून वाचविले. विल्सनच्या शाळेत ५० विद्यार्थी असून त्यांचा अभ्यास उत्तम चालतो. उंच जातींची मुलेही तेथे शिकतात. अनेक नेटिव मित्र व साहेबलोक औरंगाबादेस एकत्र येऊन प्रार्थना करतात. कंटिजट सरदारही येतात. 'शब्दबाहुल्यालंकार' असणारी प्रार्थना वाचतात. आमचे सुवार्तिक व पालक समजतात की, नियमित भक्ती पुरेशी आहे. पण ही त्यांची चूक आहे. प्रभुभोजन समारंभास दोन भाऊ तर चौदा कोसावरून आले होते. येशूच्या स्वप्राणसमर्पक ओव्या वाचण्यात आल्या. मूर्तिपूजेच्या अंधारातून अनेक भाऊ प्रकाशात येत आहेत. दर महिन्यास या विभागातल्या मिशनाचे रिपोर्ट मि. विल्सनकडे येतात. जालन्याप्रमाणे हे मिशनरीदेखील प्रगती करीत आहे. पीक फार आहे. पण कामकरी अगदी थोडे आहेत. प्रभू पाण्याचा बदला झाला. त्याने मरण सोसले. त्यावरून आम्हांस शांती, आनंद व सुख मिळतात.

३८४३ अ (इम : २९१-२९३)

३८४४ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, २९५-२९८)

हिंदुस्थानच्या कितीएक भागांवर यंदा ईश्वर कोपलेला दिसतो. आमची पिके पर्जन्यावर अवलंबून आहेत. शेतकरी अडाणी व मूढ आहे. दोन वर्षांपूर्वीच्या बंगाल्यातील तुफानाने समुद्राची खारी जमिनीत मुरून ती निरुपयोगी झाली, धारण पराकाष्ठची उतरल्यामुळे लोकांजवळ पैसा उरला नाही. घरातील चीजवस्तू विकून हे बुभुक्षित राक्षस दारोदार फिरत आहेत. शहरात जाऊन चोर्या करीत आहेत. लोक गवत, उधया व गोगलगायी खातात. अन्नवाटपासाठी इतके लोक गोळा होतात की, कित्येक चिरडून मरतात. जे जिवंत दिसतात ते इतके अशक्त झाले आहेत की, अन्न चावण्याचीही त्यांना शक्ती नाही. ओडिसामधील बाळासोर सदावर्तात लोकांना अन्न वाटीत असताना पाऊस आला. तरीही लोक जागेवर बसून राहिले. दुसऱ्या दिवशी तेथे २०० प्रेते आढळली. झिरझिरीत पटकुरे घेऊन लोक इकडे तिकडे हिंडताना दिसतात. गेल्या ९-१० वर्षांत या देशावर अनेक आपत्ती आल्या. तुफानाने १ लक्ष वीस हजार मेले. या ३-४ महिन्यांत एकट्या ओडिसा प्रांतात उपासमारीने ४ लाख माणसे मेली. धारवाडकडे दुष्काळाची आपत्ती भयानक झाली आहे. पराकाष्ठेची महर्गता झाली. लोकांनी पोटची पोरे विकली, शेकडो मुली कसबिणीस विकल्या गेल्या. असे म्हणतात की, एका बाईने भुकेने व्याकुळ होऊन आपलेच बालक शिजवून खाल्ले. शिळाधारी पावसातही लोक अन्नाचा शोध घेतात. दुष्काळाने मोठी घाम उठलेली आहे.

३८४५ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, २९८-२९९)

एक लहान मुलगा अतिशय आजारी होता. अशक्तपणामुळे त्याची हालचाल होत नव्हती. त्याच्या सुकट्या गालावर पांडुरकी येत होती. त्याचे शरीर गार पडत होते. आईबाप मोठ्या मुष्किलीने गहिवर दाबीत होते. अकस्मात् त्याचे निळे डोळे उघडले. मंद हास्य करून मंजुळ आवाजात तो म्हणाला की : डोंगरापलीकडे एक सुंदर देश आहे. तो मला दिसतो. तेथील लोक अगदी सुखी आहेत. तिकडे रोगी लेकरे नाहीत. तिकडील रहिवासी आपणांस बोलावतात, म्हणून तातडीने

आपण तिकडे जावेच, असेही त्याला वाटले. त्याच्या नातेवाईकांना व मित्रांनाही या बोलण्याचे आश्चर्य वाटले. ‘एक बलवान माणूस मला न्यायला येत आहे,’ असेही तो म्हणाला. अखेरीस त्याचे सुंदर निळे डोळे कायमचे मिटले. त्याच्या बिछान्याजवळ आईबापांनी गुडघे टेकून म्हटले की, ‘देवाने जे दिले, ते परत घेतले. आमेन’.

३८४६ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, २९९-३०१)

हिंदुस्थानच्या प्राचीन इतिहासाविषयी फारशी माहिती मिळत नाही. हिमालयापलीकडे तारतार नावाचा देश आहे. तेथून स्कूथी किंवा सिथियन लोक प्रथम इकडे आले. त्यांचे वंशज म्हणजे शूद्र, कोळी, गोंड-खोंड, संथाळ होत. त्यांची भाषा संस्कृतपेक्षा अगदी वेगळी होती. वेताळ, म्हसोबा, मरीआई, जाखाई, ही त्यांची दैवते होती. होळी, नागपंचमी, नर्कचतुर्दशी, बलिप्रतिपदा, हे सणसुद्धा त्यांचे आहेत. नंतर पशुचारणजीवी आर्य या देशामध्ये आले. त्यांच्यात मूर्तिपूजा नव्हती. पण यज्ञ होते. सिथियनांना जिंकून त्यांनी भारतभर राज्य स्थापिले. आपला धर्मही त्यांच्यात चालू केला. त्यांचे देवही सामावून घेतले. जांबुवंत रानटी वानरसदृश्य जमातीने रामाला साहाय्य केले होते. २३०० वर्षांपूर्वी ही उलटापालट झाली. या प्रदेशास ‘महाराष्ट्र’ ऐवजी ‘महाराष्ट्र’ असे नाव पडले. बौद्धधर्मीय सम्राट अशोकाने इसवी सन ३०० मध्ये महाराष्ट्र जिंकला. १३००० शिष्य मिळविले. बौद्ध राजांच्या वैभवाच्या खुणा महाराष्ट्रात आजही दिसतात. मागधी शब्द मराठी भाषेत आले. महाराष्ट्राचा प्राचीन मिसर व ग्रीक देशांशी नेहमी व्यापार चाले. ख्रिस्तशकाअगोदर २५० वर्षे गोदातीरावर तगारा येथे एक राजपूत राजा होता. पुढे शालिवाहन या शूद्र राजाने हा प्रदेश जिंकला. त्याने मालव्याचा सम्राट विक्रमादित्य याचाही पराभव केला. तेव्हापासून, म्हणजे इ. स. ७८ मध्ये शालिवाहन शक सुरू झाला. (महाराष्ट्र देशाचा संक्षिप्त इतिहास) आर्यधर्मी लोकांविषयी वृत्त ‘वेदधर्मी लोकांचा वृत्तांत’ या पुस्तकात आहे.

३८४७ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

विलायतेतील परोपकारी मंडळ्यांना गेल्यावर्षी ८ कोटी ६४ लाख ९३ हजार रुपयांच्या देणग्या मिळाल्या.

३८४८ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

इताल्यन शहरामध्ये नेपल्स सर्वात जास्त वस्ती चे शहर असून तेथे ४ लाख ४७ हजार लोक राहतात. इटलीतील एकही गाव मुंबई एवढे मोठे नाही.

३८४९ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

कटकचा मुकुंद साहू १८६२ मध्ये ख्रिस्ती झाला. अडीच वर्षांनंतर कायद्यानुसार त्याची बायकोमुले त्याच्याकडे आली. जमीनदार लोकांच्या विरोधामुळे त्याच्या कुटुंबाचे फार हाल झाले.

३८५० (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

अल्कोहोलमध्ये किंवा मद्यार्कात वेगवेगळे क्षार मिसळले व ते पेटवले तर ७ रंगाच्या ज्योती तयार होतात.

३८५१ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

हिंदुस्थान सरकारने ४,९४४ मैलांचा लोखंडी रस्ता तयार करण्याचा हुकूम दिल्या. त्यापैकी ३,६०० मैल रस्ता पूर्ण झाला. यापैकी २५० मैलांना दुहेरी चाकोऱ्या आहेत.

३८५२ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

प्रे. ज्यानसनचे विरोधक राडिकल पक्षाचे लोक आता त्याची मते मान्य करून त्याचा सत्कार करीत आहेत.

३८५३ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

प्रे. ज्यानसन यांनी मेक्सिकन वकील रोमरो यास आश्वासन दिले की, दोन महिन्यांत मेक्सिको परचक्रापासून मुक्त होईल.

३८५४ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

मेक्सिकोची राणी फ्रान्सला गेली असता तेथील सरकारने त्यांना मदत करण्यास नकार दिला. मेक्सिकोचा राजा आता राज्यत्याग करून युरोपात जाणार आहे.

३८५५ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

मेक्सिको व फ्रान्स यांच्यामधील कराराप्रमाणे मेक्सिकोच्या जन्मातीच्या उत्पन्नाचा अर्धा भाग कर्जफेडीपोटी फ्रान्सला मिळेल.

३८५६ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

सन १९६५ त अटलांटिक महासागरातून जुन्या तुटलेल्या तारा काढून पुन्हा जोडल्या. त्यामुळे विलायतेपासून अमेरिकेपर्यंत दुहेरी तार तयार झाली.

३८५७ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

इंग्लंडहून आस्ट्रेलियास जाण्यासाठी पनामाच्या संयोगभूमीचा नवा रस्ता सुरू झाला.

३८५८ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४))

ग्रीक राज्याने ब्रिटनची राजकन्या लुइझास मागणी घातली, ही बातमी खोटी ठरली.

३८५९ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

३ सप्टेंबरला लिवरपुरात कापसाचे ८॥ लाख गठ्ठे शिल्लक होते.

३८६० (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

प्रुशियाने जिंकलेली जर्मन संस्थाने प्रुशियास जोडण्याबद्दल चेंबर आफ डेपुटीसच्या सभेत विचार चालू आहे.

३८६१ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)

इटलीचा व आश्रियाचा तहनामा होणार.

- ३८६२ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
आस्त्रियन सैन्य वेनेश्यातील किल्ले रिकामे करीत आहे.
- ३८६३ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
इटालियन सरकारने ५८ हजार सैनिक कमी केले.
- ३८६४ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
आस्त्रियन सरकारही सैन्य व आरमार कमी करणार.
- ३८६५ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
साक्सनचा राजा राज्यत्याग करणार आहे.
- ३८६६ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
क्यांडियातील बंड वाढत आहे.
- ३८६७ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
सैबीच्यात रुशियन लष्कराने बंडखोर पोल लोकांचा पराभव करून ८५० लोक कैद झाले.
- ३८६८ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
खोकांदमध्ये लोकांनी एक रुशियन मारला. म्हणून रुशियन सैन्याने ते शहर जाळले. शिकारपूरचे व्यापारी संकटात सापडले.
- ३८६९ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
शिंगापुरात एका आंधळ्या, मुक्या व बहिऱ्या बाईस कोणीतरी १३ वर्षे कोंडून ठेवले होते. ती बाई ३५ वर्षाची आहे.
- ३८७० (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
सिमल्यात कमांडर इन् चीफ जर्विस याजवर दगाबाजीचे आरोप सिद्ध झाल्यामुळे त्यास नोकरीतून बडतर्फे करण्यात आले. वकील व बुटलेर यांना मारहाण करण्याचा आरोपही सिद्ध झाल्यामुळे सहा महिने चांगली वागणूक ठेवण्याबद्दल जामीनही घेण्यात आला.
- ३८७१ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
ओडिसाची निम्मी लोकसंख्या, म्हणजे ४ लक्ष लोक दुष्काळाने मेले. एका आठवड्यात ३,५७१ रुपयांचे धान्य वाटण्यात आले.
- ३८७२ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
मद्रासेत धान्य लुटून बाजार उधळण्याचा कट शिजला होता. व्यापाऱ्यांनी धान्याचे मध्यम दर ठेवून ते संकट टाळले.

- ३८७३ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
मुंबईत प्रेमचंद रायचंद यांचे दिवाळे निघाले. त्यांच्यावर दोन कोटी वीस लक्षांची देणी आहेत.
- ३८७४ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
काबूल प्रांतात बंड होण्याचा संभव दिसतो.
- ३८७५ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
नेपाळचा राजा जंगबहादूर शेतीस कालवे तयार करणार असून लोकांना वसाहतीची जागा व बियाणे देणार आहे.
- ३८७६ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
बंगाल्यात दर ८-१५ दिवसांत एक तरी पुनर्विवाह होतो. तेथे तुरुंगातील कैद्यांसाठी रात्रीची शाळा सुरू होणार आहे.
- ३८७७ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
अयोध्येचा नबाब ५७ च्या बंडात सामील झाला नाही, म्हणून नबाबाच्या कुटुंबास वर्षासन मंजूर होणार आहे.
- ३८७८ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
नागपुरात टॅपलसाहेबांनी भिक्षागृह सुरू केले. दोनशे भिकाऱ्यांना तेथे सहा महिने अन्न मिळेल.
- ३८७९ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
ठाण्याजवळ वडवळी गावी एका बाईला तिळे झाले.
- ३८८० (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०१-३०४)
रत्नागिरी जिल्हा सुधारण्याकडे लक्ष द्यावे, असे मुंबई सरकारला लोकांकडून कळविण्यात आले आहे.
- ३८८१ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)
मुंबईत युरोपियन मुलांच्या आणखी शाळा निघणार आहेत.
- ३८८२ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)
कांपावर बाजार भरविण्यासाठी नवीन इमारती बांधल्या जातील.
- ३८८३ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)
अलीबागजवळ जेथे जहाजे फुटतात, तेथे दिवा बसविला जाईल.
- ३८८४ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)
सरकारी नोटांवर यापुढे दोन प्रकारचे रंग असतील.

३८८५ (२५ : १६, १ आक्टोबर ६६, ३०४)

ठाणे शहराच्या पाणीपुरवठ्यासाठी डोंगरात तळे खोदावे म्हणून सेठ कावसजींनी ५० हजारांची देणगी दिली. पण तळ्याऐवजी शहरात लहान हौद बांधावेत म्हणजे लोकांची सोय होईल, असे ज्ञानोदयकर्त्याने सुचविले.

३८८६ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)

रत्नागिरी व धारवाड जिल्ह्यांत महर्गता फार आहे.

३८८७ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)

पुढील वर्षी भरणाऱ्या पारिसच्या प्रदर्शनासाठी काश्मीरचे महाराज शाली पाठविणार.

३८८८ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)

ग्वाल्हेरचे महाराज आग्रा येथे भरणाऱ्या दरबारास सडेच जाऊन गवरनर जनरलशी विचारविनिमय करणार.

३८८९ (२५ : १९, १ आक्टोबर ६६, ३०४)

ज्ञानोदयाच्या वर्गणीदारांनी आपल्याकडील बाकी रे. एस्, बी. मंगर, अमेरिकन मिशन, भायखळा, मुंबई, या पत्त्यावर पाठवावी, असे संपादक कळवितात.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६६

३८९० (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३०५)

रे. एल्. बिसेल तीन वर्षांपूर्वी प्रकृतिस्वास्थ्याकरिता अमेरिकेस गेले होते. ते चांगले बरे व पूर्वीचे काम पाहण्यास शक्तिमान होऊन परत आले. ते अहमदनगर मिशनाचे काम करतील.

३८९० अ (इंम : ३०५)

३८९१ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३०५)

लार्ड बिशपसाहेबांचा आगबोंटीतून उतरताना पाण्यात पडून मृत्यू झाला. ते सरकारी कामासाठी आसामात गेले होते. ते विद्वान, उदार मनाचे व उत्साही होते. ते १८६३ साली मुंबईस आले होते.

३८९१ अ (इंम : ३०५)

३८९२ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३०७—३१०)

गेल्या साडेचार वर्षांत मिशनचे ९ कामदार देवाच्या घरी गेले. भागोबा पवार हा काटेकिस्ट म्हणजे साह्यकारी उपदेशक १८४१ साली ख्रिस्ती झाला. तो विश्वासूपणाने मिशनाचे काम करी. आळस किंवा हयगय त्यास ठाऊक नव्हती. आपल्या अज्ञानदशेतील हिंदू बांधवांकरिता तो तत्परतेने व

मेहनतीने सेवा करी. त्यास पाहुणचार करणे फार आवडावयाचे. कोणी तडीतापडी त्याच्या घरी आला, तर तो उपाशी जात नसे. त्यास कलगीतुर्याच्या रीतीवर कविता करता येत असे. येशूच्या सिद्धांतावर त्याने तशी कविता रचली. अडाणी लोकांना गाणी फार आवडतात. त्यातून धर्मप्रसारही सोपा होतो. आपल्या मुलांनाही त्याने इंग्रजीचे व मराठीचे उत्तम शिक्षण दिले आहे. कोणत्याही गोष्टीचा तो तीक्ष्ण बुद्धीने खोलवर विचार करीत असे. पूर्वी आपण नीच, अडाणी व तुच्छ होतो. प्रभूनेच आम्हांस उजेडात व मंडळीमध्ये आणले. अनंत, अविनाशी व अनुपम सुख दिले. बलवानांस लाजविण्याकरिता त्याने दुर्बलांना निवडले आहे. ईश्वराची अखंड प्रार्थना करण्यात भागोबाचा सर्व वेळ जाई. जेवतानाही त्याची प्रार्थना चालू असे. आजारी असताना जर कोणी त्याच्या समाचारास गेले, तर त्या पाहुण्यास बरोबर घेऊन तो प्रार्थना करी. म्हणूनच त्याचा शेवट फार गोड झाला. प्रभूने आपल्या या लेकरास निवडून न्यायीकृत करून घेतले. न्यायीचे स्मरण आशीर्वादित असते.

३८९२ अ (इंम : ३०५-३०७)

३८९३ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१०-३११)

अनेक बायका करण्याची चाल हिंदू लोकांमध्ये आहे. बंगाल प्रांतात तर याची पराकाष्ठा झाली. मुस्लिमांत ४ विवाहांची चाल असून त्यांचे नबाब तीनशे स्त्रियाही करतात, अगर तशा ठेवतात. बायकोस मूल होत नसेल, तर दुसऱ्या लग्नाची परवानगी हिंदूंना आहे. परंतु बंगालचे कुलीन ब्राह्मण ६०च काय पण १०० बायका करतात. म्हणून या प्रकारावर प्रतिबंधक कायद्याची आवश्यकता आहे. १८५५त भरद्वाजच्या राजाने मसुदा तयार केला. पण ५७ चे बंड होऊन तो विचार मागे पडला. १८६३ मध्ये काशीचे राजे देव नारायणसिंग यांनी हा विचार पुन्हा मांडला. पण बंगालइतका अनर्थ दुसरीकडे नाही, म्हणून तो पुन्हा मागे पडला. परंतु आता भरद्वाजचे राजे २१ हजार हिंदूंच्या सहा घेऊन सरसावले आहेत. बंगालच्या लेफ्टनंट गवर्नरांना हे तत्त्वतः मान्य आहे. सुधारलेल्याच काय, पण जुन्या चालीच्या हिंदूंनाही हा विचार पटलेला दिसतो. काही विशेष कारणाशिवाय दुसरी बायको करणे कोणालाच आवडणार नाही. एका प्रांतासाठी असा कायदा करण्यात गैर तर काहीच नाही. तरी 'योग्य समय आलेला नाही', असे लोकांचे मत पडल्यामुळे हा कायदा लगेच होणार नाही. लोकांच्या कल्याणास बहुधा अडवे येणारे बंगाल्याचे गवर्नर यावेळी उगाळले आहेत. तरीही गवर्नर जनरलनी याविषयी प्रतिकूल मत दिले, हे मात्र खरोखर आश्चर्य होय.

३८९४ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३११-३१३)

'इंदापुरकर' लिहितात की : हिराशिंग १४ आगस्ट रोजी मृत्यू पावला. २५ वर्षांचा हा तरुण मिशन सोसैटीतर्फे शास्त्र विकण्याचे काम करी. इंदूरच्या राजपूत कुटुंबात त्याचा जन्म झाला. दीक्षा घेण्यासाठी तो फेनविकसाहेबाकडे गेला असता त्यांनी आपले बहुमान्य मित्र रे. शेषाद्रि यांच्याकडे जाण्याचा सल्ला दिल्या. हा गृहस्थ इंदापुरात आला. एवढा मोठा प्रवास त्याने पायवाटेने केला. 'जो मजकडे येतो. त्याला मी घालवीत नाही,' या प्रभुवचनाप्रमाणे त्यास दीक्षा देण्यात आली. त्याचे शास्त्रविषयक ज्ञान पाहून त्यास २५ रुपये दरमहा पगार ठरविण्यात आला. शिवाय शास्त्र विकण्याबद्दल वरताळाही ठरविला. गल्लोगल्ली शुभवर्तमान गाजवून तो खुबीने धर्मप्रसार करी. 'शब्द हाच देव आहे, कारण प्रारंभी शब्दच होता,' यासारखी वचनेही त्याच्या पाठांतरात असत.

प्रसंगोपात ती शास्त्रातल्या ओव्याही म्हणून दाखवी. त्याचा स्वभाव तापट असला, तरी तो लगेच शांत होऊन देवाची क्षमा मागत असे. त्याच्या मरण्याने इंदापूरच्या व जालनेच्या ख्रिस्ती भावांना फार दुःख झाले. परमेश्वर जे देतो, ते परत घेतो. त्यास लेकरे नाहीत, परंतु बायको आहे. विधवेचा बाप परमेश्वर असतो, म्हणून तिच्याकरिता प्रार्थना करावी.

३८९५ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१३-३१४)

कोकणातील पळसप्याची लक्ष्मी कीम भिकंभट वाळंबे हिला धोंड्या नावाच्या सोनाराने फुस लावून नाटकात घातले. पुण्यामध्ये तिचा मुक्काम ८ दिवस इंदापूरकर कसबिणीकडे होता. बाईच्या नवऱ्याने फौजदारी केली. 'ज्ञानचक्षू'ने ही बातमी दिली असून त्यावरून नाटकात स्त्रियांना काम देणे किती मूर्खपणाचे आहे, याचाच बोध होतो. लोकांना बिघडविण्याचे व स्त्रियांना दुराचारी बनविण्याचे नाटक हे साधन होऊन बसले आहे. नाटकवाले लुच्चेपणा करून स्त्रियांच्या संसाराचे वाटोळे करतात. त्यांना सोंगाची बतावणी करून बीभत्स भाषण करावयास लावतात. नाटकात कामे करणाऱ्या स्त्रियांच्या हकीगती पाहिल्या, तर सर्वच गोंधळ दिसून येतो. परपुरुषाच्या सहवासाने त्यांच्यांत भयानक भ्रष्टपणा सुरू होतो. असे असताना कितीएक चांगले सुज्ञ व विद्वान लोक नाटकांना वाखाणून उत्तजन देतात व नाटक हे सुधारणुकीचे कृत्य आहे, असे म्हणतात. ही गोष्ट मोठी आश्चर्याची व दुःखाची आहे. या नाटकरूपी बिघाडणुकीच्या आईस कोणी कोणत्याही प्रकारे उत्तेजन देऊ नये. वर्तमानपत्रांच्या कर्त्यांनी त्याविषयी काही लिहू नये. मुख्य म्हणजे त्यांच्या जाहिराती छापू नयेत. सदर औरतेच्या नवऱ्याने जो फौजदारी अर्ज केला आहे, त्याचा काय निकाल लागतो, तो पहावा.

३८९६ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१४-३१५)

कारकुनी वगैरे नोकऱ्यांविषयी १८५२ चे नियम रद्द करून सरकारने नवे नियम केले आहेत. मुलकी, अदालती, पोलीस खात्यांना मात्र हे नियम लागू नाहीत. पन्नास रुपयांपेक्षा जास्त पगार असणाऱ्या नोकरांसाठी हे नियम आहेत. सरकारी शाळेत विद्याभ्यास केल्याबद्दल दाखला दिला, तरच नौकरी मिळेल. ज्या उमेदवाराने मॅट्रिक्युलेशनची परीक्षा दिली असेल, त्यास इंग्रजी खात्यातही काम मिळेल. उमेदवार चौथे पुस्तक, गणित व भाषांतर, यांत प्रवीण असेल, तर त्याला मराठी खात्यात काम मिळेल. मात्र उमेदवाराने एक तृतीयांश मार्क मिळविले पाहिजेत. आक्टोबरच्या १ तारखेपूर्वी असे अर्ज त्या त्या विभागातील इन्स्पेक्टराकडे करून परीक्षा द्यावी. दर तीन महिन्यांनी यशस्वी उमेदवारांची नावे सरकारी ग्याजिटात प्रसिद्ध होतील. यादीतील क्रमानुसार उमेदवारांना नौकर्या मिळतील. शिवाय त्या त्या खात्याची परीक्षाही द्यावी लागेल. उमेदवाराचे वय निदान १८ असावे. मलिका या आज्ञम राणीचे सरकार जात, रंग व धर्म यांवरून कोणतीही भेदभाव करणार नाही. तीन वर्षे नोकरी झाल्याशिवाय पगारात बढती मिळणार नाही. तरी ज्या तरुणांना उद्योग करण्याची इच्छा व सामर्थ्य असेल, त्यांनी प्रयत्न करावा.

३८९७ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१५-३१७)

सत्यदीपिकेने हिंदू धर्म व्यवस्थापक सभेबाबत दोन चुटके लिहिले आहेत. पहिला चुटका आहे : 'घुबड : ज्याने पुस्तक लिहिले तो.' यातील घुबडास वाटते की, सूर्य काळा असून चंद्रच तेजस्वी आहे. म्हणून त्याने घुबडमित्राकरवी ग्रंथ मिळवून निशाचरांच्या सभेत वाचला. घुबडास अज्ञानरूप धुईच्या पार दिसते, अशी सर्वांची खात्रीच झाली. तेव्हा घुबडास इतका आनंद झाला की, त्याचा

आनंद घुमटामध्ये मावेना. मग त्याला पक्ष्यांनी 'शास्त्री' पदवी दिली. घुबडाने आपले मत स्वतंत्र कागदावर लिहून ७५ घुबडे, ५० वटवाघळे व ७५ पिंगळे यांच्या त्याजवर सद्याही मिळविल्या. सर्वांचे मत असे झाले की, काशी ते सेतुबंधापर्यंतचे ज्ञान घुबडशास्त्र्यांना आहे. दुसरा चुटका हिंदू धर्मसभेचा आहे. ही सभा ठाकुरद्वारात भरते. पण तिच्यात ज्ञानाचा प्रकाश अगदी नाही. अविचार, अविद्या व अज्ञान मात्र दिसतात. चांगल्या कर्माची निंदा करून ती 'भसा' बनली आहे. विधवांवर अन्याय करणे, त्यांना जिवंत जाळून सती बनविणे, कऱ्हाड्यांनी ब्राह्मणास विष घालणे, गंगेत मुले टाकणे, करवतावर अंग कापणे, देवीस मनुष्यांचा बळी देणे, पाठीस गळ टोचणे, धर्म बदलणारांचे हक्क बुडवणे, या साऱ्या गोष्टी सभेला अगदी योग्य वाटत असतात. यांचे 'कृष्ण,' शास्त्री व 'शाम' राव अध्यक्ष व चिटणीस म्हणून फारच शोभतात नाही का? त्यांच्या नावातही काळेपण आहेच. म्हणून तेच पुढारी योग्य आहेत.

३८९८ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१७-३१८)

'नामचिकित्सक' लिहितात की : पुणे शहरात ३ साप्ताहिके निघतात. त्यांच्या नावांचा परस्परांशी विलक्षण संबंध दिसतो. नवे मूल जन्मले की, त्याचे नाव ठेवण्यावरून मोठा वाद होतो. विचारात कितीएक दिवस जातात. बहुत नावेही सुचतात. पण निर्णय होत नाही. निवडून घेतलेले नावही काही दिवसांनी नापसंत वाटते. शेवटी काही तरी नाव ठेवतात. कोणी वडील माणूस पोटी आला, असे मानून त्याचेच नाव कायम करतात. अमेरिकेत नवी वसाहत झाली, तेव्हा विलायतेतील अनेक शहरांची नावे त्या त्या वसतींना मिळाली. पूर्वीच्या ज्ञानोदयमधील व ज्ञानसिंधूतील नावांचा पूर्वार्ध घेऊन ज्ञानप्रकाश झाले. वृत्तसारवरून वृत्तप्रकाश जन्मला. ज्ञानप्रकाशाचा अर्धा भाग घेऊन ज्ञानचक्षू तयार झाला. अगदी नवीन नाव क्वचितच दिसते. काही लोकांना ही टीका व्यर्थ वाटेल. पण ही गोष्ट अगत्याची आणि अवघड आहे. बुद्धी व कल्पनाशक्ती यांचा उपयोग करणे आवश्यक आहे. नवीन खुबीदार नावांची मात्र लोक स्तुती करतात.

३८९९ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१८-३१९)

जी गोष्ट मनास खरी वाटती, तिच्या विपरीत आचरणास ढोंग म्हणतात. असा वरपंग साधारण गोष्टीत असला, तरी त्यास हेच नाव आहे. पण ही संज्ञा बहुधा नीतीच्या व धर्मविषयक बाबींसाठी वापरतात. मनुष्य स्वभावतः स्वतंत्र बुद्धीचा आहे. आपणांस नको असेल, त्याचा तो त्याग करतो. आपणांस जी गोष्ट स्वीकारावीशी वाटते, तिचे आचरण प्रसिद्धपणे करणे सोयीचे नसले, तर एकांती चोरीछुपीने तसे वागतो. उघड आचाराचे धैर्य त्याच्यात नसते. ढोंग ही ठकबाजी व दगाबाजी होय. ईश्वरास त्याचा कंटाळा येतो. लोकांनाही राग येतो. तेणेकरून त्यांचे नुकसान होते व मनोभंगही होतो. ब्रह्मचारी म्हणविणाऱ्या माणसाने एखादी मुलगी जर काढून नेली, तर त्याची लोकांत केवढी बेअब्रू होते! चोरून लपून जातिभेद मोडणारांचे रहस्य इतरांना समजले, तर लोक म्हणतात की, याने आम्हांस भ्रष्ट करून आमचा घात केला. ईश्वरास ढोंग खजू नाही. कारण ढोंगी माणूस प्रसिद्ध आचरण करून तसा कित्ता घालीत नाही. याने त्या मताचे माहात्म्य वाढत नाही. अशा लोकांत धैर्य नसल्यामुळे देवापेक्षा व सदसद्विवेकापेक्षा, म्हणजे आपल्यापेक्षा अज्ञानी लोकांना भिऊन ते तसे वागतात. यात सत्याची अप्रतिष्ठा होऊन मनुष्यापेक्षा ईश्वरास कमीपणा येतो. म्हणजे यात दोन दोष आहेत. म्हणून कोणी ढोंग करू नये. (ज्ञा. च. वरून)

३९०० (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

कानडातून निघालेली आठ जहाजे तुफानाने बुडाली. त्यावरील १६० लोकांतून एकच माणूस वाचला. तो २८ दिवस उपाशी होता. त्याच्या हातापायाची बोटे इतकी नासली की, ती कापून काढावी लागली. तो ४ महिने आजारी होता.

३९०१ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

एका साहेबाने असा शोध लावला की, विजेच्या प्रवाहाने लोखंडाचे दोन मिनिटांत पाणी करता येते. त्यापासून सूर्यप्रकाशाहून मोठा प्रकाश पडतो.

३९०२ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

रोमन कॅथालिक मठात मंक म्हणजे पुरुष १ लाख २० हजार आहेत, तर स्त्रिया एक लाख ९० हजार आहेत.

३९०३ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

अमेरिकेत ख्रिश्चामध्ये सोन्याचे घड्याळ बाळगणारांना चार रुपये कर द्यावा लागतो. अशी ३ लाख ७० हजार घड्याळे आहेत.

३९०४ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

प्रे. ज्यानसनचा लोकांशी निरोप न झाल्यामुळे कित्येक 'अंमलदारां'नी राजीनामे दिले.

३९०५ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

ज्यानसनचे सेक्रेटरी सीवर्ड यांची प्रकृती सुधारत आहे.

३९०६ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

अमेरिकेत कापसाच्या पिकावर रोग पडला आहे.

३९०७ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

फेनियन लोक कानडावर पुन्हा हल्ला करणार.

३९०८ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

मेक्सिकीतून फ्रेंच लोक निघून जात आहेत. तेथील राजा माक्समलियन आपले राज्य सोडण्यास तयार नाही.

३९०९ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

पाराग्वियन लोकांनी ब्राजिलचा पराभव केला.

३९१० (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

इंडिया कौन्सिलमधील रिकामी जागा सर बार्टल फ्रियरना देणार असून सर मांटगमरी मुंबईचे गवर्नर होतील.

- ३९११ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
ब्रिटिशलोक येथील दुष्काळग्रस्तांना मदत करणार आहेत.
- ३९१२ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
स्टेट सेक्रेटरी क्रानबोर्न यांनी इंग्लंडची मदत दुष्काळास आवश्यक नाही, असे कळविले व एका धर्मकार्यास विघ्न केले.
- ३९१३ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
ओडिसा प्रांतात कालवे करावेत, असे ब्रिटिशांना वाटते.
- ३९१४ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
सिमल्यात जर्विसचे कोर्ट मार्शल झाल्यामुळे कमांडर मान्सफिल्ड यांना फार राग आला. बहुधा कोर्टाचा निर्णय ते नामंजूर करतील, असे वाटते.
- ३९१५ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
इंग्लंडचा वसूल ३ महीन्यांत ७३ लाख ३७ हजारांनी वाढला.
- ३९१६ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३३०)
विलायतेत यंदा चांगली पिके येणार.
- ३९१७ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
अटलांटिकच्या तारायंत्रावर दरसाल ९० लक्ष उत्पन्न येते.
- ३९१८ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
इंग्लंडपासून युरोपपर्यंत समुद्राखालून तार टाकण्यात आली.
- ३९१९ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
तुर्कस्थानाच्या क्वांडिया प्रांतात बंड चालूच आहे.
- ३९२० (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
ग्वारिबाल्डी आजाराने फार अशक्त झाला आहे.
- ३९२१ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
आस्त्रियाचा व इटलीचा तह झाला.
- ३९२२ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)
रोममधून वर्षअखेर फ्रेंच सैन्य निघून जाईल.
- ३९२३ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

फ्रान्समध्ये धरणीकंप झाला.

३९२४ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

प्रुशियाचे विजयी सैन्य समारंभाने बर्लिनमध्ये प्रवेश करणार.

३९२५ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

फ्रान्समध्ये मोठे पूर येऊन फार हानी झाली.

३९२६ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

तुर्कस्थानात ग्रीकांनी बंड केले. पण त्यात हस्तक्षेप करण्यास ग्रीसचा राजा नाखूष आहे.

३९२७ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३१९-३२०)

आफ्रिका खंडातील आबिसिनिया देशात लढाईची तयारी चालली आहे. तेथील राजाचा एक नातेवाईक राजाच्याविरुद्ध बंड करीत आहे.

३९२८ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

मादागास्करची राणी व विक्तीच्या यांचा करारनामा झाला. आपल्या बेटावर रयतेला धर्मसंबंधी मोकळीक देऊ, तसेच धर्मप्रसार करून भजनालये बांधण्यास परवानगी देऊ, असेही तिने कबूल केले.

३९२९ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

टैम्स ऑफ इंडियाने सुचविले आहे की : या देशातील काळ्या पलटणी इतर देशांत नेण्यास हरकत नाही. त्यात इंग्लंड व हिंदुस्थान या दोघांचा फायदा होईल.

३९३० (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

कोल्हापूरच्या दत्तक राजास मान्यता मिळाली.

३९३१ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

जी. आय. पी. रेल्वे तिन्ही क्लासचे प्रवासभाडे वाढविणार व चौथा क्लास पुन्हा सुरू करणार.

३९३२ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३३०)

कलकत्त्यात 'फ्रायडे रिव्यू' नावाचे इंग्रजी पत्र निघणार. त्याचे कर्ते रे. लालबिहारी दे आहेत.

३९३३ (२५ : २०, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

महर्गतेमुळे नागपूरचा बाजार शिपाऱ्यांनी लुटला.

३९३४ (२५ : २९, १५ आक्टोबर ६६, ३२०)

'रत्नप्रभा' नामक कादंबरी ज्ञानोदयाच्या संपादकांना आली असून त्यावरील अभिप्राय सवडीने छापला जाईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६६

३९३५ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३२१-३२२)

विख्यात युरोपियन ज्योतिषांनी असा अजमास केलेला आहे की, या महिन्यात १३-१४ तारखेस रात्री पुष्कळ तारे पडतील. १८३३ च्या नोवेंबरात असाच ताऱ्यांचा वर्षाव झाला होता. सन ९०३ पासून अनेक वेळा तारे पडले. निदान ११ वेळा वृष्टी झाली. पण यंदाची वृष्टी या शतकातील सर्वांत विपुल व सुंदर असणार, ज्यांनी १८३३ मधील वृष्टी पाहिली, त्यांना ती विसरणे शक्य नाही. आमच्या वाचनाऱ्यांनी हे दृश्य पाहिले, तर आम्हांस ते लिहून कळवावे. युरोपियन विद्वान हे दृश्य पहाण्याची तयारी करीत आहेत. आपल्या मस्तकावरील आकाशाच्या मध्यबिंदूकडून ते कोणत्या दिशेस जातात, याचे निरीक्षण करावे. ताऱ्यांची संख्याही मोजावी, अर्थात तारापतनाने काही अनिष्ट होईल, असे मानू नये. राज्यक्रांती हे अपूर्व प्रदर्शन आहे, असे समजावे. हे तारापरतन उत्तरभागातच जास्त होईल. क्रांतिवृत्तात म्हणजे उष्ण कटिबंधात फारसे होणार नाही.

३९३५ अ (इंम : ३२१)

३९३६ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३२३-३२६)

‘एक वाचणारा’ लिहितो की : फ्रेजर्स म्यागेजिनमध्ये एका युरोपियन बाईने सुधारलेल्या हिंदूबद्दल लेख लिहिला. त्यावर इंदुप्रकाशने ‘हिंदू धर्म व सुशिक्षित हिंदू’ हे एडिटोरियल लिहिले, मिस काबा या बाईने विवाहविषयक कायदा सर्वांना सारखा लागू असावा, अशी सूचना केली. मुलीचे लग्नाचे वय १३ पेक्षा कमी नसावे, अशी सूचनाही दिली. यावर इंदुप्रकाश म्हणतो की, तत्त्व बरोबर आहे, पण शेकडो वर्षांची चाल बदलण्यास वेळ लागेल. कायद्याचे बळही हवेच आहे. हिंदू धर्मात विपरीतपणा व असंगती फार दिसते. तेज व अंधार, जुनाट व नवे त्यांत एकाच वेळी नांदते आहे. पण जगात कोणताही धर्म असा नाही की, ज्यास मूर्तिपूजा व व्यर्थ कांक्षा यांचा कलंक लागला नाही. वाखाणलेल्या ख्रिस्ती लोकांतही प्रभुभोजन, गुड फ्रायडे, वगैरे आहे, संतपूजाही आहे. पश्चिमदेशीय सुधारणेत यांत्रिक कला व ग्रहव्यवस्थेची विद्या या काय त्या जास्त आहेत. पण इंदुप्रकाशाची ही सर्व टीका अप्रयोजक दिसते. बैबलात शिकवलेल्या ईश्वरप्रणीत धर्मात कोणताही दोष नाही. जे खरे ख्रिस्ती आहेत, ते लोक स्वतःच्या मताप्रमाणे वर्तणूक करतात. सुधारक म्हणविणारे हिंदू मात्र हनुमानजयंतीसुद्धा भरभराटीने साजरी करतात. कालेकरून सुधारणा होईल, हा भाबडा आशावाद आहे, केशवचंद्र सेनच्या व्याख्यानास माना डोलावणारे लोक त्याची तत्त्वे पाळण्यास मात्र कचरतात. म्हणून कालावर भिस्त ठेवू नका. स्वतः होऊन काही करा.

३९३६ अ (इंम : ३२२-३२३)

३९३७ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३२६-३२८)

उत्तम साह्यकारी उपदेशकाची किंवा कार्टाकिस्टाची लक्षणे पुढीलप्रमाणे सांगता येतील. त्याचा पूर्ण मनःपालट झालेला असावा. तो विश्वासू असावा. तो कळवळा करणारा असावा. दुसऱ्याच्या आनंदाने आनंदी व दुःखाने दुःखी व्हावा. त्याने दगडी मूर्तीप्रमाणे राहू नये. ती सन्मानित व

सन्मान करणारा असावा. क्षुद्र व्यक्तीसही त्याने मान द्यावा. हलकट व छचोर थट्टा त्याने करू नये. खाण्यापिण्यापेक्षा लोकांच्या तारणाकडे लक्ष द्यावे. व्यापार करता नाही लोकांचे कल्याण साधण्याकडे मन ठेवावे. तो सालस बुद्धीचा असावा. आपला मतलब त्याने लपवू नये. मनात दुष्ट हेतू नसावा. दुसऱ्याचे वाईट इच्छू नये. कोणास टोचून बोलू नये. कोणाचेही मन दुखवू नये. लोक रागावले, तर आपला उपदेश कोणी ऐकणार नाही, याची त्याने जाणीव ठेवावी. प्रीती ठेवून खरा धर्म सांगावा. दुसऱ्या धर्मातले दोष शांतपणाने दाखवावेत. इतर धर्माचे खोटेपण स्पष्ट करण्यासाठी ते आवश्यक आहे. म्हणून त्यांची माहितीही करून घ्यावी. अकारण वादविवाद मात्र करू नये. मेहनत करून धर्माचा शोध करावा. शास्त्रातली वाक्ये पाठ करावीत. समर्पक उदाहरणे द्यावीत. आकाशातल्या वेतनाचाच काय तो लोभ ठेवावा. विश्वासूपणा ठेवून प्रभूला संतुष्ट करावे. माझा प्रभू मला प्रत्येक क्षणाला पहातो, याची जाणीव ठेवून प्रभुसेवेमध्ये तत्पर राहावे.

३९३८ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३२८-३३०)

पौलस आपल्या सोबत्यासह फिलिप्पैस राहात असताना त्याच्यावर अनपेक्षित संकट आले. स्वतःला दैवज्ञ म्हणविणारी एक पोटभरू मुलगी ते रस्त्याने चालले की, काहीही ओरडे. तेव्हा शौलाने तिला आज्ञा केली की, तिने निघून जावे. तेव्हा तिचे भूत पळून गेले. तेव्हा तिच्या वेडाचे भांडवल करून पोट भरणाऱ्यांची फार पंचाईत झाली. त्यांनी पेठेतल्या अधिकार्याकडे खोटी फिर्याद नोंदविली. हे असामी खोटे परिपाठ शिकवितात, असाही आरोप केला, तेव्हा पौलसाचे वस्त्र काढून त्यांना फटके मारण्याची शिक्षा देण्यात आली. सर्वांना बंदीशाळेत खोड्यामध्ये अडकावले. पण पौलसचे व सिलासाचे धैर्य कायम होते. ते शांतपणे गायन करत असताना तुरुंगाचे दरवाजे उघडले. सर्वांचे बंद आपोआप गळून पडले. हा चमत्कार पाहून आपली बेअब्रू होऊ नये, म्हणून अधिकार्याने त्यांना ठार मारण्याचा विचार केला. पण पौलसाचे गांभीर्य पाहून त्याला पश्चात्ताप झाला. पौलसाने त्याला दीक्षा दिली, सर्वांना हात सोडून देण्याची आज्ञा झाली. परंतु यांनी हट्ट धरला की सर्वासमक्ष आपले निरपराधीपण जाहीर करावे. हे रोमी लोक आहेत, हे कळल्यावर अधिकारी फारच भिऊन गेले. त्यांनी सन्मानाने त्यांस निरोप दिला, मग त्यांनी लुदियेच्या घरी जाऊन उपदेश केला व ते पुढच्या गावी गेले.

३९३९ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३३५)

‘मंडळीची बढती इच्छिणारा’ लिहितो की : पुस्तके व निबंध करणारी मंडळी स्थापन झाल्यामुळे आम्हांस मोठाच उपयोग आहे. तिच्या योगाने अनेक विषयांवर ग्रंथ लिहिले गेले. अनेकांना बोध मिळून ते प्रभूकडे वळले. मिशनरीलोक खरा मार्ग शिकवीत आहेतच. परंतु सदरहू मंडळी धर्मपुस्तके तयार करून घरोघर जाते. अगदी बिछान्याजवळ जाऊन खरा तारणेपाय शिकविते. लहान मुलांसाठी त्यांच्याजोगती पुस्तके तिने तयार केली. साह्यकारी उपदेशकांना गावोगाव फिरून बोध करण्यासही पुस्तकांचा उपयोग होतो. बहुतांची मदत असल्यामुळे मंडळाचे काम चांगले चालते. असे लोक स्वतः काम तपासतात व पाहातात. म्हणून हे मोठे काम चांगल्या रीतीने चालते. तरीही एतद्देशी ख्रिस्ती लोकांकडून द्रव्याची व ग्रंथलेखनाची हवी तेवढी मदत काही मिळत नाही. म्हणून सर्वांनी थोडे तरी साहाय्य करावे. तपासनीसदारांनी पुस्तके लवकर पाहावीत. मेजावर वर्षवर्ष पडू देऊ नयेत. निदानपक्षी पुस्तक आपल्याकडे आले आहे, याचा विसर पडावा, एवढा काळ घालवू नये.

३९४० (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३०—३३४)

‘स्वदेशमित्र’ लिहितो की : नेटिव पत्राचे संपादक राजेलोकांचा कैवार घेतात. पण मित्रपणाने केलेल्या टीकेचा नीट विचार व्हावा. लोकांचे खरे कल्याण कशात आहे, ते पाहावे. देशी राजे फार करून अशिक्षित व अज्ञानी आहेत. त्यांच्या मुलखात अव्यवस्था फार आहे.

अधिकारी लोक प्रजेवर जुलूम करतात. यथेच्छ करून रयतेस नागावतात. रायचूर वगैरे गावे निजामीत जाणार होती, तेव्हा अनेकांनी देशांतर केले. मोगलाईपेक्षा त्यांना खालसा अंमल बरा वाटतो. पूर्वी दरोडे व हाके पडत. लोक उघडपणे दागिने व वस्त्रे दाखविण्यासही घाबरत.

इंग्रजीत सुखाचे जेवण व निद्रा तरी मिळतात. त्रावणकोरच्या राजासारखा एखादाच राजा सुझ व दयाळू आहे. डलहौसीने अयोध्येचे राज्य खालसा केले, तेव्हा त्याच्यावर निंदा व दूषण यांचा वर्षाव झाला. पण समंजस लोक कबूल करतात की, नेटिव राजे मूर्ख, ऐषारामी व बदफैली आहेत.

प्रजेच्या सुधारणुकीकडे त्यांचे मुळीच लक्ष नाही. इंग्रजी राज्यात अनेक सुधारणा झाल्या. संस्थानांमध्ये अंधारच आहे. आपलाच दाम खोटा, मग परक्याशी कां तंटा? एखादे राज्य खालसा करण्यात इंग्रजांचा दोष असेल, तर जरूर तसे सिद्ध करा. पण जर ती कृती योग्य असेल, तर प्रामाणिकपणाने ते कबूल करावे. इंग्रजी अंमलात सुधारणा होऊन विद्यावृद्धी झाली. नेटिव संस्थानांत मात्र लोकांना अतिशय दुःख भोगावे लागते आहे. स्वदेशाचे हित पहाणारांनी याचा विचार करावा.

३९४१ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३४—३३५)

मिशनशाळा व सरकारी मदत, या विषयावर इंदुप्रकाशने काही मजकूर छापला होता. त्यास ज्ञानचक्षूच्या वाचकाने समर्पक उत्तर दिले आहे. सरकारी मदतीविषयी मिशनरी व बंगाल सरकार यांचा काही पत्रव्यहार झाला. तो फार मोठा असल्यामुळे लोकांनी वाचण्यात कानागाडा केला. इतर इलाख्यांतही असेच वादविवाद झाले. यात मिशनरी लोकांचा पक्षच सबळ आहे, अशी संभावितान्ची खात्री झाली. विद्याखात्याच्या अधिकार्यांची बाजू निर्बळ व दुराग्रही होती. मुंबईचा डायरेक्टर हावर्ड याने असेच आक्षेप घेतले. शेवटी त्याचीच फजिती झाली. इंदुप्रकाशाच्या बातमीत मात्र सत्याचा पूर्ण विपर्यास केलेला आहे. सौम्य अर्थाचे नामाभिधान मिरविणार्या या संपादकाने कठोर व असभ्य मजकूर लिहिला. बंगालच्या डायरेक्टर मंडळीने म्हटले आहे की, ख्रिस्ती शाळांत बैबल शिकविण्यास काहीच हरकत नाही. विद्याखाते मात्र या गोष्टीस आक्षेप घेऊन ग्रांटस बंद करण्याच्या धमक्या देत होते. धर्माची सबब सरकारी मदतीच्या आड येणार नाही, असे स्पष्ट आश्वासन सरकारने दिले आहे. सरकार निम्मी मदत देते, ती व्यावहारिक विद्या शिकविण्यासाठी देते. बाकीचे विषय पहाण्याची त्यांस काय दरकार आहे? ख्रिस्ती होण्याची सक्ती मिशनरी कधीच करीत नाहीत. तसे असते, तर सरकारने निम्मी मदतसुद्धा दिली नसती. इंदुप्रकाशाने कुतर्क काढून असे नृसिंहरूपी एडिटोरियल लिहिण्याचे काहीच प्रयोजन नव्हते.

३९४२ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)

सिंधमधील पुराने ११ हजार गाई बैल, गाढवे, घोडी व शेरडे वाहून गेली. १८६ जणांची प्रेते नदीत सापडली.

- ३९४३ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
दमास्कस शहरात ८४,१९५ लोक राहतात. त्यांपैकी १३,६५३ ख्रिस्ती व यहूदी आहेत.
- ३९४४ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
जी. आय. पी. रेल्वेच्या पहिल्या क्लासचा दर दीड आणा असून चौथ्या क्लासास २ पै पडतील.
- ३९४५ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
भोपाळची बेगम आग्रा येथील दरबारात जाणार.
- ३९४६ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
काली गंगा व गोरार्ई नदी यांचा जोडकालवा होणार आहे.
- ३९४७ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
बंगालमधील बालासोरला रोज १० हजारांना अन्न वाटले जाते. मुंबईहून १ लाख २५ हजार रुपयांची मदत तिकडे गेली.
- ३९४८ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
आगगाडीतील माल जळला, तर रेल्वे कंपनी जबाबदार नाही, असा हायकोर्टाने निकाल दिला आहे.
- ३९४९ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
मि. ज्यार्ज हाग ब्रह्मदेशात एक हजार रुपये वेतनावर विद्याखात्याचे डैरेक्टर झाले.
- ३९५० (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
सोराबजी फ्रामजी हा तरुण सर्पदंशाने मेला.
- ३९५१ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
रामपूरचे महाराज कलकत्ता कौंसिलचे सभासद होणार.
- ३९५२ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
बल्लारीच्या दुष्काळासाठी सरकारने २५ हजार रुपये पाठविले.
- ३९५३ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
बंगलोरचे खान हैदर १५ हजारांचे धान्य घेऊन नफा न घेता दुष्कळग्रस्तांना वाटणार आहेत. हा स्तुत्य उपक्रम होय.
- ३९५४ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५—३३६)
पुढील वर्षी प्राप्तीवर पुन्हा कर बसणार. मात्र दरमहा १०० किंवा सालीना १२०० उत्पन्नावरच हा कर आहे.

- ३९५५ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
होळकरांच्या कनिष्ठ पुत्रास देवाज्ञा झाली.
- ३९५६ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
पुणे तुरुंगातून ३ कैदी पळाले. पैकी दोघे सापडले.
- ३९५७ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
जव्हारच्या राजास दुसऱ्या प्रतीचा चाँद मिळणार आहे.
- ३९५८ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
इंग्लंड व हिंदुस्थान यांसाठी स्वतंत्र तारायंत्राची व्यवस्था होणार.
- ३९५९ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
बंगालमध्ये चिटगावचे रानटी लोक हत्यारे जमवून दंगा करणार.
- ३९६० (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
काठेवाडातील वाघर लोकांचे खून करून गावे जाळीत आहेत. गायकवाडसरकार त्यांचे निवारण केव्हा करणार?
- ३९६१ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३५-३३६)
बंडवाला नानासाहेब खोतान प्रांतात असून त्याला पकडून देणारास एक लाखाचे इनाम जाहीर झाले.
- ३९६२ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३६)
अफगाणिस्तानातील गोंधळाने लोक हिंदुस्थानात येत आहेत.
- ३९६३ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३६)
मूर्तिजापूर तालुक्यात गंधापूर गावी तुक्या वल्लद गणोजी याने दहा वर्षांच्या मुलाचा जीव घेऊन डागिणे पळविले.
- ३९६४ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३६)
वन्हाडातील टपालखात्यात फार घालमेल चालू आहे.
- ३९६५ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३६)
जबलपुरात 'आडवर रैजर' हे इंग्रजी वृत्तपत्र सुरू झाले. तेथे युरोपियनांत तापाची साथ चालू आहे.
- ३९६६ (२५ : २९, १ नोवेंबर ६६, ३३६)
मुंबईत नागपूर रेल्वे दिसंबरपर्यंत चालू होणार.

३९६७ (२५ : २१, १ नोवेंबर ६६, ३३६)

पुण्यामध्ये मुठा नदीवर पूल होणार आहे. येथील काही हौदांवर धुणे धुण्याची बंदी झाली. सर्वच ठिकाणी अशी बंदी हवी. (ज्ञानोदयकर्ता)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६६

३९६८ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३४०—३४७)

नगरकर कळवितात की : सालाबादप्रमाणे अमेरिकन मिशनाच्या मुलींच्या शाळेत वार्षिक परीक्षा झाली. अनेक भिशनरीसाहेब व प्रतिष्ठित गृहस्थ उपस्थित होते. सभारंभातील मुलींची अश्लाध्य सोंगे मात्र अयोग्य वाटली. मुलांच्या शाळेतसुद्धा वार्षिक परीक्षा घेण्यात आली. मुलांची प्रगती चांगली दिसते. प्रार्थना करून सभा सुरू झाली. सातारा मिशनचे रे. आबट अध्यक्षपदी होते. शास्त्रातील गीतांचे गायन झाले. ऐक्य सभेपुढे चर्चेसाठी पाठवावयाचे विषय निदान एक महिना अगोदर पाठवावे, असा ठराव झाला. मि. बाबा पदमनजींनी ख्रिस्ती भजनालयांची माहिती दिली. कान्हू तुकाराम यांनी गुदस्ताचा अहवाल दिल्या. सद्भक्त, न्यायाचा दिवस, भक्ती, ज्ञातिभेद, या विषयांवर व्याख्याने झाली. मि. महिपतरावांनी स्त्रियांस शुभवर्तमान कसे सांगावे, यावर भाषण दिले. रे. वुडसाहेबांनी मिशनसंबंधी कामाचे फळ या विषयावर माहिती सांगितली. रे. आबट यांनी नगरचे मिशन १८३१ मध्ये स्थापन झाले, तेव्हापासून ३५ वर्षांचा आढावा घेतला. रे. बिस्सलनी जगातील धर्मप्रसाराची प्रगती वर्णन केली. अशी समग्र माहिती दिल्यामुळे लोकांना संतोष वाटला. मि. बालंटैन स्कालरशिपकरिता १९३ रु. जमले. त्याचे दरमहा व्याज १० रुपये विद्यार्थ्यांस दिले जाईल. मि. दामोदर रघुनाथ पवारांनी रसाळ कीर्तन केले. मि. बाबा पदमनजी व दाजी पांडुरंग यांनी प्रार्थना म्हटल्या. रे. विष्णुपंत धर्मसंजीवनाच्या अगत्यावर बोलले. १२५ रुपयांची अर्पणे मिळाली. प्रभुभोजनास ३०० लोक हजर होते. आमचे निश्चय धुळीवरील सारवण न ठरता ढगाप्रमाणे आकाशात वर वर जावेत, हीच प्रार्थना आहे.

३९६८ अ (इंम : ३३७—३४०)

३९६९ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३४७—३५०)

‘एक विद्यार्थी’ लिहितो की : २४ सप्टेंबरला चंद्रग्रहण झाले. बॉम्बे गार्डनने म्हटले होते की, सूर्य, पृथ्वी व चंद्र एकाच रेषेत आल्यामुळे चंद्र व सूर्य एकाच वेळी आकाशात दिसले. असा योग १०० वर्षांत एकदाच येतो. सूर्यास्तानंतर २० मिनिटांनी चंद्र लाल दिसू लागला. हे खग्रास ग्रहण होते. चंद्राच्या दक्षिण ध्रुवावर ज्वालामुखी पर्वत आहे. त्यातून ज्वाला निघाल्यामुळे चंद्राचा रंग लाल झाला होता, असे काहींचे म्हणणे आहे. पण ते सूर्याचेच परावर्तित किरण होते. ग्रहण ३ तास ४२ मिनिटे टिकले. गणितावरून असे सिद्ध होते की, दर मिनिटास ३३ मैल या वेगाने पृथ्वीची छाया चंद्राच्या पृष्ठभागावरून गेली. ‘अज्ञाननाशेच्छू’ लिहितो की, आफ्रिकनांची अशी समजूत आहे की, दोने मोठे सर्प चंद्राला गिळतात, म्हणून ग्रहण होते. त्या सर्पांना पळवून लावण्यासाठी ते ढोल बडवीत असतात. हिंदू लोकांची राहुकेतूबदलची कल्पना याच्याशी जुळणारी आहे. स्नान, शुद्धता व दानधर्म, यांत हिंदू वेळ घालवितात. पण हे फक्त अज्ञान आहे. उलट युरोपियन विद्वान प्रत्येक

ग्रहणाचे निरीक्षण करून गणित करतात. त्यातून मिळालेले शोध परस्परांना कळवून वाटाघाटी करतात. ग्रहणाच्या पर्वणीचा ज्ञानी माणसे सदुपयोग करतात. आम्ही मात्र जारणमारणाचे मंत्र शिकण्यात वेळ घालवितो व अज्ञानसागरात बुड्या मारतो.

३९७० (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०-३५२)

हिंदू लोकांत पवित्र मानलेली पुस्तके बहुत आहेत. त्यांना शास्त्रे किंवा धर्माचा आधार म्हणतात. पण वेद हाच त्या धर्माचा खरा आधार होय. बाकीचे ग्रंथ व्यावहारिक व जातीसंबंधी कायद्याचे आहेत. पुराणे म्हणजे कवीचे लाघव व वीरांची चरित्रे होत. वेदांत काय आहे, ते फारच थोड्या लोकांना ठाऊक असते. वेदांची भाषा ही त्या काळातील बोलीभाषा असावी. आमचे पूर्वज तीन चार हजार वर्षांपूर्वी कसे चालत होते, ते वेदांवरून कळेल. पण काळाचे अंतर इतके मोठे आहे की, वेदांचा अर्थ कळत नाही. द्रव्य घेऊनसुद्धा कोणी अर्थ सांगत नाही. रुढी मात्र बऱ्याच सांगतात. असे असले, तरी वेदांचा अर्थ झाकून राहिलेला नाही. युरोपियनांनी त्यांचा अभ्यास केला. वेदांचे भाषांतर केले. त्याचा अर्थ कसा लावावा, यावरही पुस्तके केली. साहेबलोकांनी अशी टीका व अशी भाष्ये लिहिली. कोणा श्रीमंत गृहस्थाने त्यांचे मराठीत भाषांतर करवून घेतले, तर फार बरे होईल. वेदांची माहिती होण्यास इंग्रजी भाषा हे उत्तम साधन आहे. सध्याच्या ज्ञानयुगात वेदांची माहिती नसणे, ही एक लज्जेची गोष्ट आहे. म्हणून वेदांचे साधारण लोकभाषेत भाषांतर झाले पाहिजे. अशा पुस्तकांवरचा खर्च व्यर्थ जाणार नाही.

३९७१ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०-३५२)

प्रे. ज्यानसन यांच्या दौप्यामुळे त्यांना विरोध वाढत आहे. चार इलाख्यांतून ज्यानसनचे विरोधक काँग्रेसवर निवडले गेले.

३९७२ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०-३५२)

प्रिन्सेस डाम्मारचा रूसियन राजपुत्राशी विवाह होणार असून प्रिन्स आफ वेल्स त्यावेळी हजर राहतील.

३९७३ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०-३५२)

लॉर्ड क्रानबोर्न यांनी विलायतची मदत नाकारली होती. पण आत ग. ज. लारेन्स यांनी रदबदली करून विलायतेत दुष्काळपीडितांसाठी निधी जमविण्याच्या कार्यास चालना दिली आहे.

३९७४ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५५-३५२)

कमांडर इन चीफ मान्सफील्डला जर्विसच्या खटल्याबाबत इंग्लंडला परत बोलावण्यात आले. त्यांचे जागी हेन्री स्टाकर्स येतील आणि जर्विसची पुन्हा चौकशी होऊन त्यास विलायतेत काम दिले जाईल.

३९७५ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०-३५२)

मुंबईचे गवरनर सर फ्रियर यांना इंडिया कौन्सिलचे सदस्य नेमले आहे. त्यांच्या जागेवर फिटजरल्डची नेमणूक झाली. पण ते इकडे येण्यास नाखूष आहेत.

- ३९७६ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०—३५२)
मद्रास इरिगेशन कंपनीने सरकारला ६० लाखांचा ॲडव्हान्स मागितला.
- ३९७७ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०—३५२)
आग्रा बँक्येसाठी १५ लक्षांचे भांडवल जमल्यामुळे ती पुन्हा सुरू होणार.
- ३९७८ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०—३५२)
इंग्लंडमध्ये बहुतेक ठिकाणी रिफार्म म्हणजे राजकीय सुधारणा होण्याकरिता मोठाल्या सभा होत आहेत.
- ३९७९ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०—३५२)
अटलांटिक महासागरात तारा टाकण्याचे काम उत्तम केले, म्हणून त्या कामगारांना लोक मेजवान्या देत आहेत.
- ३९८० (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५०—३५२)
लार्ड लायन्स यांना पारिस येथे ब्रिटिशांचे वकील नेमण्यात आले. ते पूर्वी अमेरिकेत व नंतर तुर्कस्थानात वकील होते.
- ३९८१ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
घोलरा कापसाचा भाव ११॥ पेनी होता.
- ३९८२ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
रोममधील फ्रेंच सैन्य निघून गेल्यावर पोपाचे रक्षण करणे, हे आपले कर्तव्य आहे, असे स्पेन सरकारने सांगितले.
- ३९८३ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
इटालियन सरकारच्या कर्जफेडीसाठी नागरिक पैसे देत आहेत.
- ३९८४ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
इटाली व आश्रिया यांच्या तहनाम्यावर सह्या होणार.
- ३९८५ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
तुर्कस्थानात क्वांडियाच्या बंडाबद्दल परस्परविरुद्ध बातम्या येतात.
- ३९८६ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)
कलकत्याचा एक मौलवी इंग्रजांविरुद्ध फितुरीचा प्रचार करतो.
- ३९८७ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)

मुंबईचे गवरनर नामदार फ्रियर यांची दक्षिणेच्या सरदारांनी एक तसबीर तयार केली व त्यांना नजर केली.

३९८८ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)

यंदाच्या पर्जन्यकाळात मालकमपेट, महाबळेश्वर, येथे २७१ इंच पाऊस पडला, तर ठाण्यास ९४ इंच पाऊस पडला.

३९८९ (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)

मुंबईमध्ये आग विझविण्याचे यंत्र आले आहे. बोरीबंदर एथे ते कसोटीस उतरले. आफिसे, वखारी, कारखाने व नाकी, या ठिकाणी अशी यंत्रे बसविण्याचे ठरले आहे.

३९९० (२५ : २२, १५ नोवेंबर ६६, ३५२)

१२ नोव्हेंबरास अनेक ठिकाणी तारे पडले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६६

३९९१ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३५४—३५५)

इंग्लंडमधील इवांजिकल अलायन्स सभेने प्रार्थनेचे आमंत्रणपत्रक धाडले आहे. गेली सात वर्षे हा प्रघात सतत चालू आहे. परमेश्वराची उपकारस्तुती करण्यासाठी सर्वांनी एका ठिकाणी यावे. ईश्वराची मनापासून प्रार्थना करावी. कां की, जगाच्या अनेक भागांत त्याचा आशीर्वाद उतरत आहे. बहुत मनुष्ये त्याचा शोध घेऊन तारणाच्या मागीकडे जाताना दिसतात. धार्मिकपण व धर्मार्थ उद्योग यांची सतत वाढ होत आहे. अभक्तांच्या पायांपुढील अडखळण दूर होते आहे. सगळी प्रिय भावंडे नीतीच्या पवित्र बंधनांनी एकत्र येत आहेत. शास्त्राचा घोष करण्यासाठी नवी द्वारे उघडत आहेतच. म्हणून एकचित्ताने प्रार्थना करावी. ईश्वरास सत्यतेने हाक मारा. त्याचीत दया मागा, तो मंडळीतच आहे. पाप पदरी घ्या. मिशनांचे कार्य सफळ व्हावे, अशी सदिच्छा ठेवा. ज्यांचा छळ होतो, ते सुखी व्हावेत, यासाठी विनवणी करा. ख्रिस्ती लोकांचे ऐक्य कायम टिकावे, म्हणून ईश्वरास विनंती करा.

३९९१ अ (इंम : ३५३—३५४)

३९९२ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३५६—३५९)

युरोपियन ज्योतिषांनी तारापतनाचे भाकित केले होते, त्याप्रमाणे १३ नोवेंबरला अनेक तारे पडले. आमच्या वाचणारांनीही हा चमत्कार पाहिला असेल. पण कोणी लिहून कळविले नाही. १३ तारखेस रात्री ११ ते १२ च्या दरम्यान तारे पडण्यास सुरुवात झाली. आमच्या तीन मित्रांनी पहाटे चारपर्यंत निरीक्षण केले. त्यांनी दीड हजार तारे पडताना पाहिले. उत्तरेच्या बाजूला तारापतनाचे फार प्रमाण मोठे होते. पहाटे पाचपर्यंत १० किंवा बारा हजार तारे पडले असणार. शीतकटिबंधात जास्त तारे पडतात. ताऱ्यांची दिशा पश्चिमेकडे होती. त्यांचे पुच्छ १५—२० हात लांब होते. पडताना

प्रथम ते फार तेजस्वी वाटत व क्रमाने अंधुक होत असत. आवाज मात्र ऐकू येत नव्हता. ही उल्कावृष्टी सुंदर दाखुकामाप्रमाणे वाटत होती. नैऋत्येकडे सर्वात कमी तारे पडले. अनेकांनी हा चमत्कार पाहिला. अशिक्षित लोकांना वाटते की, काहीतरी दुश्चिन्ह आहे. काही अनिष्ट व अनर्थ यांची शंका ते घेतात. पण लोकांनी भिऊ नये. कोणी भीती बाळगू नये. उलट ईश्वराने एक अप्रतिम चमत्कार आकाशामध्ये दाखविला, म्हणून आनंद मानावा. हे पडणारे तारे अचल नसतात. हवेची विविक्षित प्रकारची स्थिती असली, म्हणजेच तारे पडतात. ईश्वर ही सारी सृष्टी चालवितो. त्याला भिण्याचे कारण नाही. भालू व पिंगळे यांच्या आवाजाची शंका घेणे, हे अज्ञानांधकाराचे लक्षण आहे.

३९९२ अ (इंम : ३५५-३५६)

३९९३ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३५९-३६४)

देवाची भक्ती करण्याच्या ठिकाणास देऊळ म्हणतात. ती पवित्र वास्तू असते. आदम आणि हव्या स्वर्गात होती, तेव्हा त्यांच्या भक्तीस पापाचा कलंक लागला नव्हता. सैतानाने त्यामध्ये विष कालवले. मग देवाने मानवास यज्ञविधी लावून दिल्या. सुरुवातीस भक्तीसाठी देऊळ नसे. पुढे देवाने मोशेला जो नमुना दाखविला, त्यानुसार देवालय तयार झाले. ४२४ वर्षांनंतर मूर्तिपूजक राजाने ते लुटले. इ. स. पूर्व ३६१ मध्ये दुसरे देऊळ तयार झाले. त्यात कसलीही आडभिंत नव्हती. या आत्मिक देवळाचा प्रभाव अजूनही आहे. यरूशलेमचे देऊळ नष्ट झाल्यावर सर्वत्र पांगलेले ख्रिस्ती झाडाखाली प्रार्थना करीत. काहींनी नावेच्या आकाराची देवळेही बांधली. संतांच्या कबरांचीही देवळे तयार झाली आहेत. हीनोरियस बादशहा भक्तीत अडथळा करणारास शिक्षा करीत असे. देवळांमध्ये धार्मिक निवाडे चालत. दुकाने वगैरे मात्र सुरू करू देत नव्हते. देवळात वेदी असे. पापी लोकांना तेथे थारा मिळत नसे. ७ व्या शतकात इंग्लंडमध्ये घंटा बसविण्याचा प्रघात पडला. चौथ्या शतकात चर्चमध्ये प्रेते पुरण्याची पद्धत सुरू झाली. टुटर्लिय याने आपल्या ग्रंथात म्हटले आहे की, महिन्यातून एकदा तरी देवास काही रक्कम द्यावी. जेवणापूर्वी प्रार्थना करावी. देवळात जमलेली रक्कम दीनदुबळ्यांना वाटावी. देवळात गायन करावे. प्रार्थनेत पवित्र आत्म्याचे साहाय्य मागावे. अशी माहिती रे. बाबा पदमनजींनी आपल्या भाषणात दिली.

३९९४ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६४-३६६)

‘मुक्तमाला’ चे कर्ते लक्ष्मण मोरेश्वर हळबे यांनीच ‘रत्नप्रभा’ कादंबरी लिहिली. हिची छपाई सुंदर आहे. यात भाषा बरी असली, तरी पाल्हाळ व पुनरुक्ती फार आहे. नायकनायिका यांनी अडचणीतून आपली सुटका करून घेतली. पण काही वेळा अयोग्य व मूर्ख रीतींचे आचरण केले. हे पुस्तक इंग्रजीवरून केले, असे म्हणतात. पण त्यात कित्येक गोष्टी इंग्रज लोक लिहिणार नाहीत, अशा आहेत. मूळ कथेस पुनर्विवाहाचा भागही जोडला आहे. इंग्रजलेखकाची रचना पोक्त व समर्पक अशी असते. मदनविलास हा संभावित व संपत्तिमान तरुण विवाहित असताना रत्नप्रभा या लावण्यवती तरुणीशी प्रेमाचे खेळ खेळतो, ही गोष्टच अयोग्य वाटते. तो आजारी पडल्यावर त्याची बायको त्याची शुश्रूषा करते. तेवढ्या काळात रत्नप्रभेची मावशी तिचा विवाह वृद्धाशी करून देते. पण ती लवकरच विधवा होते. नंतर नायक तिच्याशी गुप्तपणे विवाह करतो. मदनविलास हा नावाप्रमाणेच विलासी आहे. त्याचा मित्र दयाघन पुराणिकाचा वेष घेऊन देवळातील सभेपुढे दुष्टांची फजिती करतो, हे बरे आहे. परंतु तो असभ्य भाषण करतो, मठास आग लावून देतो. विलासानंदाचा कित्ता तरुणांनी घ्यावा, असे लेखकास वाटते काय? त्याची नीतिसंबंधी मतेही

सदोष आहेत. अंगी धैर्य नसल्यामुळे तो अनुचित कर्म करतो. सुधारणुकीकरिता तो अप्रशस्त उपाय योजतो. संकटे आली, म्हणजे अज्ञानी माणसाप्रमाणे देवास दोष देतो. म्हणून खऱ्या धर्माचा आश्रय करणे आवश्यक आहे. त्यात ऐहिक व पारलौकिक कल्याणही आहे.

३९९५ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६६—३६७)

लोकहितवादीकृत निबंधसंग्रह—हा ग्रंथ नगरच्या वृत्तवैभव छापखान्यात छापला असून त्याची ११०० पृष्ठे आहेत. किंमत चार रुपये आहे. लोकहितवादीच्या पत्रांमध्ये उत्कृष्ट विचार आहेत. त्यांचा संग्रह करून ग्रंथ करावा, असे लोकांना वारंवार वाटे. त्याप्रमाणे झाले आहे. त्याखेरीज अनेक उपयुक्त निबंधही या ग्रंथात आहेत. लोकहितवादीच्या २० वर्षांतील लेखनाचे दहा भाग प्रसिद्ध करण्याचे संग्रहकर्त्याने ठरविले आहे. हे उपयुक्त लेख रद्दीबरोबर नाशास जाऊ देण्यापेक्षा ते जतन करून सुधारणुकेच्या कार्यास साह्य करावे, ही चांगली गोष्ट आहे. मूर्ति तितक्या प्रकृती, या म्हणीप्रमाणे सर्वांची मते सारखी नसतात. कित्येकांना यातली मते रुचणार नाहीत पूर्वीही त्यांवर अनेकवेळा वाद झाले. ज्ञानोदयातून अनेकवेळा त्यांची प्रशंसा झाली व काही वेळा टीकाही झाली. तरीही हा ग्रंथ उपयोगी आहे.

३९९६ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

अमेरिकन काँग्रेसवर दोन संस्थाने वगळता बहुतेक इलाक्यांतून राडिकल पक्षाचे उमेदवार निवडून आले. राडिकल पक्ष ज्यान्सनच्या विरुद्ध असल्यामुळे ते प्रेसिडेंटस वाद करून त्रास देतील.

३९९७ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

कानडाच्या सरकारने फेनियन कैद्यांना फाशी दिल्यामुळे अमेरिकेतील फेनियन चिडून भाषणे करीत आहेत.

३९९८ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

अमेरिकेचे सेक्रेटरी सीबाई यांनी ब्रिटिश वकील ब्रूस यांना विनंती केली की, कानडातील फेनियन कैद्यांना संपूर्ण माफी द्यावी.

३९९९ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

मेक्सिकोचा राजा माक्सिमिलियन याने अधिकारत्याग केला, ही बातमी खोटी ठरली. तेथून फ्रेंचांचे सैन्य बाहेर पडत आहे.

४००० (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

मुलगी व जावई यांच्या भेटीस डेन्मार्कची राणी इंग्लंडमध्ये आली.

४००१ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

लार्ड क्रानबोर्नने दुष्काळग्रस्तांच्या मदतीस तिसऱ्यांदा प्रतिबंध केला. हे हिंदुस्थान सरकारचे काम आहे, असे त्याचे मत दिसते.

४००२ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

सर हेनरी स्टार्क्स कमांडर इन चीफच्या कामाचा ज्यार्ज घेणार.

४००३ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

गुरांवरची पटकी अगदी बंद झाली.

४००३ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

लंडन शहरात काही प्रमाणात महामारी सुरू आहे.

४००५ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

प्रशियाचा राजा स्वतःला 'जर्मनीचा बादशहा' म्हणविणार आहे.

४००६ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

इटलीने वेनिश्यात झेंडा उभारून सर्व कैद्यांना माफी दिली आहे. सर्व किल्ले घेतले व तटबंद्यासुद्धा त्यांनी ताब्यात घेतल्या.

४००७ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

रोममधील सगळे फ्रेंच सैन्य १५ डिसेंबरला निघून जाईल. पोपसुद्धा रोम शहर सोडण्यास तयार आहे.

४००८ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

प्रशिया व साक्सनी यांमध्ये तहनामा झाला.

४००९ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६७—३६८)

क्यांडियातील बंड मोडले अशी बातमी आहे.

४०१० (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

रुशियन सरकार आपले सैन्य वाढविणार.

४०११ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

आग्रा येथे गवरनर जनरलनी मोठा दरबार भरविला. २५ संस्थानिक व ५० प्रतिष्ठित लोक आले होते. फौज व मोठा रिसाला जमला होता. मेजवान्यांचा खर्च २५ हजारांवर गेला. शिंद्याने स्वतंत्र मेजवानी दिली.

४०१२ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

दिल्लीहून मीरत, मुझफरनगर, शहराणपूर या गावांपर्यंत रेल्वेमार्ग होणार आहे. त्यास ८—१० महिने लागतील.

४०१३ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

मुंबई ते नागपूर रेल्वे १६ नोवेंबरास सुरू झाली.

४०१४ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

ना. फ्रियरचे जागी मि. फिल्सजेरल्ड गवरनर होत आहेत.

४०१५ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

मुंबईमध्ये १५ सरकारी शाळांत ७३५ विद्यार्थी शिकतात. देरेक्टरांनी आणखी शाळा उघडण्यासाठी म्युनिसिपालिटीकडे दहा हजार रुपये मागितले आहेत.

४०१६ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

पुणे शहरात काही फौजदारी गुन्ह्यांच्या चौकशीच्या काळात ज्यूरीची नेमणूक होईल. नगरबद्दल काही ठराव झालेला नाही.

४०१७ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

सतयागो या मद्रासी गृहस्थास डीकनची दीक्षा मिळाली.

४०१८ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

यंदा मात्रिकुलेशनला ४५८, तर युनिवर्सिटीत ६०० परीक्षार्थी होते.

४०१९ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

गारदोंड ते नगर मार्गे मनमाड या रेल्वेमार्गाच्या पहाणीसाठी मि. टेरीसह काही इंजिनिअर निघाले आहेत.

४०२० (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

आक्तोबरात ३९॥ लक्षांचा कापूस विलायतेस गेला.

४०२१ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

खोटी नोट चालविल्याबद्दल करसनदास पुरुषोत्तमदास याला ७ वर्षे काळ्या पाण्याची सजा मिळाली.

४०२२ (२५ : २३, १ दिसेंबर ६६, ३६८)

मुंबई सरकारने एशियाटिक सोसैटीला २० रुप्याची नाणी दिली. ती सुमारे ४०० वर्षांपूर्वीची आहेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २५, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६६

४०२३ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३६९-७०)

मि. आ. लिहितात की : १४ नोवेंबरला साताऱ्यात तारे पडले, नैर्ऋत्य दिशेकडे जास्त तारे पडले. त्यांचे प्रमाण दर मिनिटास ४०१५० वर होते. तरी १८३३ साली जास्त तारे पडले होते. तारा अदृश्य

झाल्यावरही त्याचे पुच्छ दिसते. कारण ही उल्का वातावरणात जेव्हा प्रवेश करते, तेव्हा वायूचा प्रतिबंध होऊन पराकाष्ठेची उष्णता तयार होते. मग ती लाल होऊन वितळते. वायुरूप होते. हा अपघटक वायू धुरासारखा किंवा ढगासारखा दिसतो. एक फूट व्यासाचा शिशाचा गोळा वातावरणाच्या शिरोभागावरून सोडला, तर हवेतच त्याचा रस होऊन त्याचा ग्यास बनेल. तोफेच्या लोखंडी गोळ्याची अशीच स्थिती होते. उल्कांचा वायू बनतो, म्हणून ठीक. नाहीतर लोकांना ते प्राणसंकटच ठरले असते. पृथ्वीच्या गतीने उल्केची गती थोडी परिमित होते. म्हणून ती अप्रवाही रूपातच जमीनीवर पडते. या उल्का म्हणजे जड पाषाणमय धातू असतो. पण वायूरूपाने त्यांचा फडशा होऊन मानव निर्भय राहातो. ही परमेश्वराचीच कृपा होय.

४०२३ अ (इंम : ३६९)

४०२४ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३७२-३७६)

वडील वर्गाची सभा : वडील वर्गाची सभा दुसरी वार्षिक सभा आक्टोबरमध्ये झाली. सर्व काम एका बैठकीत आटोपेना. म्हणून बैठकी घ्याव्या लागल्या. या ऐक्यात २३ नेटिव मंडळ्यांपैकी १५ सामील झाल्या आहेत. मंडळीतील लोकांच्या याद्या व दफ्तर नीट ठेवावीत, या ठरावानुसार सर्वांनी दप्तरेही आणली होती. एखाद्या पालकास मंडळीपासून सुटका हवी असेल, तर वडीलवर्गाने त्यास मोकळे करावे, असे ठरले. उपदेशकाची सनद मिळण्यासाठी नऊ अर्ज आले आहेत. त्यांची तपासणी करण्यासाठी पंच नेमण्यात आले. एखादा सभासद परगावी गेला व ६ महिने परत आला नाही, तर त्याचे नाव पटावरून कमी करण्याचाही ठराव झाला. जास्तीतजास्त दोन वर्षे पटावर नाव असावे, असाही निश्चय करण्यात आला. दुसऱ्या मंडळीने त्याचा सदस्यता मान्य केल्यावर नाव कमी करावे. कोणी अपराधावरून शिक्षा पावला असेल, तर त्याच्याकडून प्रभुभोजन घ्यावे. मात्र त्याची वागणूक अनीतीची असेल, तर कोणत्याही सबबीवर मंडळीत घेऊ नये. ऐक्यसभा दर वर्षी सगळ्यांना बोधपत्रे पाठवील, मंडळीच्या रिपोर्टाचे मनन करील व आपला अभिप्राय पाठवील. तिसऱ्या सभेत पंचांनी केलेल्या शिफारशीवरून नऊ उमेदवारांना पालकपणाच्या सनदा देण्याचे ठरले. सनदेचा नमुना करण्याचे काम एक उपसमिती करील. मंडळीच्या कारभार्यांसाठी स्वतंत्र संस्कार असावा, असाही विचार मांडण्यात आला.

४०२४ अ (इंम : ३७०-३७२)

४०२५ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३७६-३८२)

मि. बाबा पदमनजी म्हणतात : देवाचा आशीर्वाद हवा असेल, तर शरीर व मन स्वच्छ हवीत. लोकांनी आंघोळ करून स्वच्छ कपडे घालावेत. घामट व घाणेरे कपडे असू नयेत. सिगारेट, तंबाखू, असे व्यसन निदान रविवारी तरी टाळावे. पानसुपारी चघळीत देवळात येऊ नये. काही लोक स्वच्छ कपडे व दागिने नाहीत, म्हणून देवळात येण्याचे टाळतात, हे मात्र बरोबर नाही, शरीर व अतःकरण मळण नसावे. पण जरूरीपेक्षा जास्त ऐटही नसावी. देवळात आल्यावर जागा निवडण्यात वेळ घालवू नये. खुर्चीवर पाय ठेवून किंवा वाकडे तिकडे बसू नये. प्रार्थनेच्या वेळी उभे राहावे. मुलांना गडबड करू देऊ नये. प्रार्थना चालू असताना कान कोरीत बसू नये. प्रार्थनेचे पुस्तक न चुकता बरोबर आणावे. काही तरुणात खोट्या व असभ्य चालीरीती फार दिसतात. ते जोड्याचा आवाज करीत देवळात येतात. काही प्रौढ दाढीचे केस उपटीत बसतात. डोके खाली

घालून थुकतात. खोकला आला, तर देवळातून बाहेर जाणेच बरे. एकाग्र चित्ताने उपदेश ऐकावा. इकडे तिकडे पाहू नये. निष्काळजीपणा, दुर्लक्ष व गर्व, यांनी मानवाचे अहित होते. उपदेशकाने आपले अवगुण दाखविले, तरी त्याच्याबद्दल मनात गाठ ठेवू नये. फार भारी चमकदार पोषाक करू नये. मुलांनाही वळण लावावे. आपण आजारी असली, तर दूरच बसावे. मुले रडू लागली, तर त्यांना घेऊन ताबडतोब बाहेर जावे. तरच याकोबाचा देव प्रसन्न होईल.

४०२६ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

फ्लातिना हा धातू सर्व धातूंमध्ये जड असतो. नदीच्या वाळवंटात रेतीमध्ये तो सापडतो. जहाल ॲसिडनेसुद्धा तो वितळणार नाही. घड्याळाच्या भागासाठी फ्लाटिना वापरतात. १७३५ मध्ये आंतिनियो युन्नेयास तो दक्षिण अमेरिकेत सापडला.

४०२७ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

कारंजा नामक आगबोट मलबार किनार्यावरून मुंबईस येत असताना समुद्रातून भयानक दुर्गंधी येऊ लागली. हजारो मेलेले मासे सागरावर तरंगत होते. १० कोस पाणी हिरवे झालेले दिसले. मृत माशांमध्ये सर्व जातींचे मासे आढळले.

४०२८ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

प्रे. ज्यानसनच्या व काँग्रेसच्या समेताचे प्रयत्न चालू आहेत.

४०२९ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

फेनियन कैद्यांची शिक्षा कानडाचे सरकार रद्द करणार.

४०३० (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

क्रिवेबेकच्या आगीने १८ हजार लोक गृहरहित झाले.

४०३१ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

जनरल शेरमन मेक्सिकोस गेले असून त्यांची स्टान्टनच्या जागेवर युद्धविषयक प्रधान म्हणून नेमणूक झाली. ज्वारेझचा अधिकार पुन्हा स्थापन होईपर्यंत ते तेथे राहातील.

४०३२ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

मेक्सिकोचा राजा माक्समिलियन देश सोडून जाणार.

४०३३ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

सोन्याचा भाव उतरला.

४०३४ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

यार्कशीर व लांकेशीर येथे नद्यांना पूर आला.

४०३५ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८३)

सीख लोकांना विलायती फौजेत प्रवेश मिळणार.

४०३६ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-८४)

अलाबामा जहाजाने अमेरिकन गलबते लुटली. त्याची नुकसानभरपाई देण्याचा इंग्रज सरकार विचार करीत आहे.

४०३७ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८३-३८४)

मुंबईचे नवे गवरनर सीमोरे फिट्जेरल्ड लवकरच इकडे येण्यास निघत आहेत.

४०३८ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

आश्रियन बादशहाचा खून करण्याचा प्रयत्न केल्याबद्दल एक माणूस पकडला गेला.

४०३९ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

डेन्मार्कची राजकन्या दागमार हिचा विवाह रूशियन राजपुत्राशी झाला. वधूच्या आजारामुळे मोठा सोहळा झाला नाही.

४०४० (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

मागील लढाईत प्रशियन सैन्याने आपली एकही तोफ न गमावता ४८६ तोफा जिंकल्या.

४०४१ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

प्रुशियाचे सरकार आश्रियाशी व्यापाराचा करार करण्यास नाखूष दिसते आहे. त्याने उत्तर श्लेस्विग प्रांत डेन्मार्कला परत दिला नाही, म्हणून त्यावर टीका होते आहे.

४०४२ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

स्पेनमध्ये मोठी राज्यक्रांती होण्याचा संभव दिसतो.

४०४३ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

तुर्की सरकार नियमबद्ध राज्यकारभार चालू करणार.

४०४४ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

क्यांडियात बंड मोडूनही स्वस्थता झाली नाही.

४०४५ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

पनामा ते हॉंगकाँग बोटी सुरू होणार.

४०४६ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

जपानचा राजा टैकून परदेशाशी सलोखा ठेवणार आहे.

४०४७ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

रुशियाची व काबूलची मैत्री वाढल्यामुळे इंग्रज सावध झाले आहेत.

४०४८ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

दहा वर्षांत मुंबईत सोन्याची आवक चौपट झाली. यंदा १० कोटींचे सोने आले.

४०४९ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

जमखिंडीचा चीफ पत्नीसह विलायतेस जाणार.

४०५० (२५ २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

कलकत्याच्या हुगळी नदीत रोज निदान १० प्रेते पडतात.

४०५१ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

पुण्याची लष्करी कवायत रद्द झाली.

४०५२ (२५ : २४, १५ दिसेंबर ६६, ३८४)

बडोद्यात नळाने पाणी आणण्याचा मक्ता ब्रेस या कंपनीने ३१ लाख रुपयांना घेतला. १७ कोसांवरून पाणी आणणार.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १, मुंबई, १ ज्यानुएरी १८६८

४०५३ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, ३-९)

ईश्वराच्या दयेने ज्ञानोदय पत्राचे २७ वे वर्ष सुरू होत आहे. पूर्वी विद्वान व आनुभविक संपादक होते. ज्यानुएरी ६७ पासून ते नवीन मनुष्यांच्या हाती आले. या हातांच्या ठायी बहुत न्यूनता आहे. मेक्सिकोची धामधूम संपून ते प्रजासत्ताक झाले. चैनी राजा व विलासी राणी यांचा बीमोड झाला. रोमच्या पोपाचा अधिकार कमी होतो आहे. विलायतेच्या चर्चमध्ये कर्मठपणा वाढल्यामुळे 'फ्री चर्च ऑफ इंग्लंड'ची स्थापना झाली आहे. मध्य आशियात गडबड व उलाढाल चालू आहेत. चीनमधील व जपानातील अस्वस्थता कायम आहे. जगविख्यात शोधक दा. लिविंग्स्टन मारला गेला. ओडिसातील दुष्काळी स्थिती सुधारली, तर कलकत्यात वादळ झाले. सरकारने नवे कर बसविल्यामुळे लोक फार नाखूष आहेत. अबिसीनियाच्या राजाने इग्रजांना कैद केल्यामुळे इंग्रज सरकार मोठ्या प्रमाणावर युद्धाची तयारी करीत आहे. मिस्स कार्पेटरबाईने भारतीय मुलींच्या शाळा व तुरुंग यांची पहाणी केली. मि. टिनलिंग मोठ्या हिमतीने निःशास्त्रवादी किंवा डी-इस्ट लोकांशी वाद करीत आहेत. रे. मक्लौड व वाटसन यांनी भिशनांना भेट दिली. बोरघाटचे व सुरतेचे रेल्वे पूल कोसळल्यामुळे मोठी हानी झाली आहे. काही शिक्षितांनी एकेश्वरी प्रार्थना समाजाची स्थापना केली. वर्तमानपत्रकर्त्यांनी त्यांस हिणविले. रा. महिपतराय रूपरामने ब्राम्हणांच्या जुलमास कंटाळून प्रायश्चित घेतले. सोलापूर मिशनवर नेटिवानी गर्दी केली, तरीही एका मुलाने बाप्तिस्मा घेतलाच. मि. गोविंद विठ्ठल काही वर्षांमागे बॅरिस्टर होऊन आले. असो.

४०५३ अ (इंम : १-३)

४०५४ (२७ : १, १ ज्यानुएरी १८, १०-११)

यंदाही इवांजिकल अलायन्स मंडळीने आठवड्याची प्रार्थना करण्याचे आवाहन केले. प्रत्येक भक्तिमान ख्रिस्ती माणसाने कुटुंबासह देवाची उपकारस्तुती करावी. विश्वासयुक्त प्रार्थनेनेच कृपेचे सिंहासन मिळते. ईश्वराची आपणांवर दया व्हावी आणि जगावर त्याचा आशीर्वाद व्हावा म्हणून येथूच्या पुण्यावर व रक्तावर विश्वास ठेवावा. जगामध्ये हल्लीपेक्षा निकटचे ऐक्य होण्याची आवश्यकता आहे. आत्मिक राज्य वाढावे, म्हणून विश्वासाने व आग्रहाने प्रार्थना करावी. आकाशाच्या खिडक्या उघडून ज्याला जागा पुरणार नाही, असा आशीर्वाद परमेश्वर पाठवील. म्हणून काकुळतीने त्यास हाक मारावी. प्रभूच्या राज्याबद्दल उपदेश करा. आपले पाप कबूल करा. ज्या कुटुंबावर त्याने दया पाठविली, त्यांच्यासाठी आशीर्वाद मागा. नीतीस व सद्धर्मास असणारे प्रतिबंध दूर व्हावे, म्हणून प्रार्थना करा. जे जे ईश्वराच्या चरणाशी लागले त्यांच्यासाठी आशीर्वाद मागा. आपल्या मंडळीत उद्योग, तत्परता, विश्वास व प्रीती ही वाढावी, म्हणून परमेश्वराची प्रार्थना करा.

४०५४ अ (इंम : ९-१०)

४०५५ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १०-११)

ओरिएन्टल छापखान्यातील १८६८ चे पंचांग :

एथील ओरिएन्टल छापखान्याने मोठ्या कागदावर १८६८ चे पंचांग सुंदर रीतीने छापून जाड कागदी तक्त्यावर डकविले आहे. या सालचे पंचांग, पुढील सालच्या तारखा व वार यांचे कोष्टक त्यात सापडते. शिवाय सुट्या, डाक-हशिलाचे दर, वगैरे तपशीलही मिळतो. व्यापारी कंपन्यांना ही माहिती उपयुक्त ठरेल. याचा खप फार होईल, असे आम्हांस वाटते.

४०५५ अ (इंम : ११)

४०५६ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, ११-१३)

पौलसाने एफसस गावात ३ वर्षे मुक्काम केला. करिंथ गावामधील अनीतीचा निषेध करून तो म्हणे की, शिंदळाची संगत करू नये. तेव्हा लोकांनी त्याचा सोयिस्कर अर्थ असा केला की, या जगामध्ये अनीतीमानांची संगत राहणारच. करिंथमध्ये फार भ्रष्टाचार माजलेला होता. पौलसास धुडकावून ते केफाची आज्ञा मानीत. एक पापी गृहस्थ तर बाप जिवंत असताना सावत्र आईशी पत्नीप्रमाणे वागे. म्हणून त्याने जाहीर पत्र लिहून त्याचा कडक निषेध केला. ख्रिस्ती मंडळींकरिता त्याने उत्तम व अचूक नियम लावून दिले. जादुगरांनी कुविद्येची पुस्तके जाळली होती. पण अर्तमिस देवीचे माहात्म्य कायमच होते. तिचे देऊळ ४२५ फूट लांब व २२० फूट रूंद होते. हजारो कोसांवरून लोक येऊन तिची पूजा करीत. म्हणून शौलाने मूर्तिपूजेतील मूर्खपणाविषयी बोध केला. तेव्हा देमित्रियस हा सोनार चिडला. कारण त्याचे हजारो रुप्याचे देव्हारे यात्रेत खपत असत. ही देवी अगदी स्वयंभू आहे, असा प्रचार मतलबी पुजारी करीत असत. म्हणून ते सर्वजण पौलसास ठार मारण्याचा विचार करू लागले. खरेपणाकरिता दुःख सोसणारा पौलस त्यांना बोध देई. पण ख्रिस्ती धर्म हा यहुद्यांचाच पंथ आहे, अशी लोकांची समजूत होती. चिडलेले लोक पौलसाभोवती

गदी करीत, तेव्हा त्या शहराच्या कुलकर्ण्याने त्यांची समजूत घालून त्यांना शांत केले. नंतर पौलस त्या गावातून निघून गेला.

४०५७ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४)

सन १८६८ च्या पंचांगामध्ये महिने वार व तारखा यांचे कोष्टक छापलेले आहे. वारांच्या अक्षरांखाली तारखा दिसतात. तारखेवरून वारही समजतो. यंदा फेब्रुएरीचे २९ दिवस असल्यामुळे हे पंचांग दुसऱ्या सालास लागू पडणार नाही. १८४० किंवा १८९६ या सालांना मात्र बरोबर जुळेल. इतर वर्षांशी जुळणार नाही.

४०५८ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

दक्षिण अमेरिकेतील लष्करी राज्यकर्ते काढून टाकावेत, असे प्रेसिडेंट ज्यानसनला वाटते. पण तेथील लोक यास खुषी नाहीत.

४०५९ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

अमेरिकेत कापसावरील जकात रद्द झाली.

४०६० (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

झांशीची इनामे २ जानेवारीस वाटण्याचा ठराव झाला.

४०६१ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

हिंदुस्थान व इंग्लंड येथील डाकेचे हशील वाढले.

४०६२ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

तारायंत्राचे खाते टपालखात्याच्या अखत्यारीत राहणार आहे.

४०६३ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

इटालियन सरकारने गारिवाल्डीस माफी दिली, पण फ्रेंच शिपाऱ्यांनी चासेपाट नामक नाशकारक रैफर्लीनी त्याच्या सैनिकांना ठार मारले. या भयानक संहारातून युरोपात तुंबळ युद्ध होण्याचा धोका आहे.

४०६४ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

अबिसिनीयातील इंग्रज कैद्यांना बिशप अतूना फार प्रीतीने वागवी. पण त्याच्या मृत्यूमुळे त्यांचे पुन्हा हाल सुरू झाले. सुरूची नामक खिंडीतून इंग्रजांचे सैन्य पुढे सरकत आहे. तेथे हवा उत्तम असल्यामुळे ते लवकरच कैद्यांची सुटका करू शकेल.

४०६५ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)

टाक संस्थानचा नवाब अत्यंत जुलमी असून त्याने १८ ठाकूर रजपूत मारले, म्हणून त्याला पदच्युत करून त्याच्या अल्पवयीन मुलास राज्य दिले जाईल. लावाच्या ठाकुराचे राज्य वेगळे करून ते खालसा मुलखास जोडणार आहेत. मृतांच्या वारसांना पेन्शन मिळेल.

- ४०६६ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
लार्ड क्रानबोर्नच्या टीकेमुळे नेटिवांना अधिकाराची जागा द्यावी की नाही, असा वाद उत्पन्न झाला. गवर्नर जनरलनी सर्व हुद्देदारांची मते मागविली. ती मात्र अनुकूल आहेत. नेटिव लोकांच्या बढतीचे दिवस अगदी जवळ आले आहेत.
- ४०६७ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
गुजराथेतले वाघर दरोडेखोर इतके धीट झाले आहेत की, ते टेंभे पेटवून दिवसा गावे लुटतात. त्यांनी २५ गावांत लूट करून अनेक नागरिकांना ठार मारले.
- ४०६८ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
मुंबईत प्रेते जाळण्याचे यंत्र आणले आहे.
- ४०६९ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
अबिसिनियात १६ मैलांचा रेल्वेमार्ग होणार आहे. त्यासाठी चार इंजिने घेऊन मि. कोलमान व रोज हे साहेबद्वय जातील.
- ४०७० (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
मि. ज्यार्ज बवर्ली ग्रे. इ. पि. रेल्वेच्या कामाचा रिपोर्ट करणार आहेत.
- ४०७१ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
मुंबईच्या नव्या ब्यांकेचे १२०० शेअर सरकार विकत घेईल.
- ४०७२ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
ना. लारेन्ससाहेब आपली पत्नी व कन्या यांच्यासह विलायतेस जाताना गवर्नरांच्या बंगल्यावर उतरतील.
- ४०७३ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
मुंबई बँकेच्या कर्जफेडीसाठी मि. ज़्यान स्टुअर्टची नेमणूक झाली. त्यास दरमहा ३२५० रुपये पगार मिळेल.
- ४०७४ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
रे. मक्लौड व वाटसन मुंबईहून मद्रासला गेले.
- ४०७५ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)
मुंबईतील घरपट्टी ७ टक्के करण्यात आली. विशेष म्हणजे सफाई, दिवे व भंगीपट्टी मालकाऐवजी भाडेकरूंना भरावी लागेल. कर फार असल्यामुळे नागरिक अर्ज करणार आहेत.
- ४०७६ (२७ : १, १ ज़्यानुएरी ६८, १४-१६)

म्युनिसिपल कमेटीने वांदरा येथे स्लाटर हौस म्हणजे जनावरांना मारण्याचे घर बांधून दिले, म्हणून हिंदू तक्रार करणार आहेत. कारण ते कराच्या पैशातून तयार झाले, पण मुस्लीम, ख्रिश्चन, पारशी लोकही कर देतात. त्यांच्या इच्छेप्रमाणे खर्च झाला. मग एकट्या हिंदूंनीच तक्रार कां करावी?

४०७७ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)
मुंबई असोसिएशनची पुन्हा स्थापना झाली.

४०७८ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)
वाळुकेश्वरला एका विधवेचे व नवजात अर्भकाचे, अशी प्रेते सापडली. कोणी विधवेने बालहत्या करून आत्महत्या केलेली दिसते.

४०७९ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १४-१६)
धोबी तलावाजवळील सेलर हौसमध्ये एक सेलर तोंडात बिडी पेटवून झोपल्यामुळे घरास आग लागली. पण ती विझविण्यात आली.

४०८० (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
२४ फेब्रुवारीस वकिलांच्या व मुनसफांच्या परीक्षा होणार.

४०८१ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
यंदा माट्रिकुलेशनला ५३९ उमेदवार बसले. पैकी १६३ पसार झाले. मिशन शाळेचे १७ जण पास झाले. हे प्रमाण एक दशांशाइतके आहे.

४०८२ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
बी. ए. प्रत पहिलीमध्ये एल्फिन्स्स्तनचे ३ व दुसरीत पंधरा पास झाले. पुणे पाठशाळेचे अनुक्रमे २ व ४ पसार झाले.

४०८३ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
येत्या फेब्रुवारीपासून विलायतेहून चार डाका येतील व चार परत जातील.

४०८४ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
'दिल आयना' ऊर्फ हृदयदर्पण हे मराठी भाषांतर मिळाले. सवडीने त्यावर लिहू.

४०८५ (२७ : १, १ ज्यानुएरी ६८, १६)
गेल्या अंकात 'एक नवा धूमकेतू' हा विषय सत्यदीपिका पत्रातून घेतला होता.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २, मुंबई, १५ ज्यानुएरी १८६८

४०८६ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, १७—१९)

तुलना करणे हे फार नाजूक काम आहे. नीट शोध व विचार केल्याशिवाय काही सिद्धांत मांडला, तर तो खोटा ठरतो. अरुणोदयाच्या कल्याणे एक लेख लिहून नेटिव व युरोपीय स्त्रियांची तुलना केली. पण त्याला काहीच माहिती नसावी. असे दिसते. नेटिव स्त्रिया एकजात सर्वोत्तम पतिव्रता व युरोपियन तेवढ्या निकृष्ट व गैरचालीच्या आहेत, अशी त्याने कल्पना करून घेतली. बरेवाईट सर्वत्र असते. नेटिवांत साध्वी थोड्याच, त्याप्रमाणे त्यांच्यांतही द्वाड, बेकैद स्त्रिया पुष्कळ असतील. नेटिव स्त्रियांना सुशिक्षा मिळत नसते. धर्मवचनांचा आधार घेऊन त्यांना गुलामीत ठेवले जाते. म्हणून त्या पशुशील, भांडाळ व बेपर्वा झाल्या. काहींच्या वागण्यात मात्र ईश्वरभीती व सारासार विवेक दिसतो. हा लेखक युरोपियनांत वागलेला नाही. म्हणून त्याचे बरेच गैरसमज झाले. स्त्रिया मंडळीत बसतात. पण परपुरुषाशी मर्यादाशीलतेने वागतात. त्या विद्वान, सुशील, देवभीरू व पतिव्रता असतात. डागिण्यांचा छंद घेऊन नवऱ्यास बेसुमार खर्चात पाडीत नाहीत. स्वतः काम करून त्या मुलांना चांगले वळण लावतात. नेटिव स्त्रियांप्रमाणे ओटीवर निरर्थक गप्पा झोकणार नाहीत. त्या फावल्या वेळात धर्मग्रंथ वाचतात. विद्या व सुशिक्षा मिळवून त्याप्रमाणे आचरण करतात. म्हणून अरुणोदयकृत निंदा निराधार व खोटी आहे. नेटिव स्त्रिया अक्षरशत्रू व मूढ आहेत. युरोपियन मात्र विद्वान व सज्जन आहेत. (सूर्योदयवरून).

४०८६ अ (इंम : २०—२१)

४०८७ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २१—२२)

आयने दिल — हे पुस्तक हृदयदर्पण या नावाने पुस्तक मंडळीने प्रकाशित केलेल्या पुस्तकाचे हिंदुस्थानी भाषांतर आहे. रे. दैमलर यांनी इंग्रजीवरून हिंदीत व रे. स्वार्त्झ यांनी मराठी भाषांतर केले. याची पृष्ठ ८२ असून छपाई सुरेख आहे. तरी किंमत ४ आणे आहे. यात उत्तम तसबिरा आहेत. मनुष्याच्या अतःकरणाची स्थिती व त्यामधील बदल यांचे उत्तम वर्णन त्यात आहे. हे पुस्तक पवित्रशास्त्राच्या आधारे व आनुभविक माहितीवरून लिहिले. निष्काळजी लोक विचार करून आत्म्याचे तारण पावले. मुसलमान लोकांसही त्याचा फायदा झाला. मिशनच्या पुस्तक-मंडळीने हे पुस्तक छापण्यास नकार दिला. कारण त्यांना लोकक्षोभाची भीती वाटली. मुळातच अनिवार स्वभाव असणाऱ्या लोकांना विनाकारण चेतवू नये, असे त्यांना वाटले. म्हणून त्यांनी निर्भय व सुरक्षित पक्ष धरला. साहेबमजकुरांनी परिश्रम करून स्वखर्चाने ते छापिले. हे पुस्तक तसेच पडून राहिले असते, तर आम्हास फार वाईट वाटले असते. हा ग्रंथ अनेकांचे डोळे उघडून त्यांना खऱ्याखोट्याच्या भ्रांतीतून बाहेर काढील. साहेब मवस्सूफ मोठे विचारी व शोधक आहेत. अशी चांगली पुस्तके आणखी व्हावीत, असे आम्हांस वाटते.

४०८७ अ (इंम : २२)

४०८८ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २२—२३)

लंडनच्या इवांजिकल अलायन्सच्या आवाहनावरून आम्ही गेल्या अंकात आठवड्याच्या प्रार्थनेचे विषय दिले होते. सर्वच ख्रिस्ती लोकांनी धार्मिकपणाने त्यास प्रतिसाद दिल्या, मुंबईमधील

मिशनमंडळ्यांनी दररोज प्रार्थना आयोजित केल्या, अनुभवी धर्मोपदेशकांनी त्याचे नेतृत्व केले. गुदस्तापेक्षा अनेक भाऊ मोठ्या संख्येने एकत्र आले. हिंदुस्थानात ख्रिस्ताचे राज्य स्थापित व्हावे, यासाठी अनेक वर्षे प्रार्थना झाल्या. इतर देशांत धर्मसंजीवन होऊन शेकडो लोक ख्रिस्ताकडे वळले, तसे तेथे होत नाही. याचा अगत्याने विचार करणे भाग आहे. सर्वांनी रागलोभ व विवाद सोडून प्रयत्न करावेत.

४०८९ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २३-२५)

‘ज्याचा तो’ पत्रात म्हणतो की : प्रार्थना समाजाची माहिती देताना कोणाची निंदा करण्याचा आपला उद्देश नाही. मुंबईचा प्रार्थना समाज म्हणजे काही नवा धर्म नाही, अगर जुन्या धर्माची चालणूक नव्हे. आपल्या मनोगताप्रमाणे जगाचा उत्पादक जो परमेश्वर त्याची प्रार्थना करणे, एवढाच त्यांचा उद्देश आहे. या समाजाबद्दल अगदी परस्परविरुद्ध मते आहेत. अज्ञानी लोकांपेक्षा सुशिक्षित लोकांनी देवाची प्रार्थना जरूर करावी. पण आजपर्यंत शिक्षित लोक देवास विसरले, हे अशोभनीय आहे. त्यांनी प्रार्थनेचा क्रम चालू केला, हे अगदी योग्य आहे. पुष्कळांना त्यांची सर्व कृती इंग्रजाप्रमाणे वाटते. कारण ते रविवारी प्रार्थना करतात. साहेबलोकांची प्रार्थनेची पद्धतही अगदी वेगळी आहे. ईश्वराच्या सत्तेवाचून पानही हालत नाही. म्हणून त्याची प्रार्थना केली पाहिजे. उत्तम गोष्टींचा किता मानवाने गिरविला पाहिजे. एकाद्या गोष्टीचा अभ्यास न ठेवला, तर तिचा परिपाठ नाहीसा होतो. स्वतःची सुधारणा करून इतरांची सुधारणा करावी. त्यावरून परमेश्वरास संतोष होईल. ईश्वराच्या कृपेस बाध आणला, तर तो क्रोधाविष्ट होईल. प्रार्थना केली, तर तो सतत मानवाच्या संनिध राहील. तो आपला सांभाळ करील. ईश्वराबद्दल कृतज्ञता ठेवून सदाचाराने वागावे. मग देश सुधारलेल्या देशांच्या बरोबरीस चढेल. म्हणून हा उपक्रम बंद न पडता सुरू राहावा.

४०९० (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २५-२७)

कृष्णराव रत्नूजीच्या ‘गायनामृता’ वर ज्ञानोदयाने अभिप्राय दिला, यावरून वृत्तवैभवाने आमच्यावर बरीच पुष्पवृष्टी केली आहे. वऱ्हाडात गेल्यापासून तो फार असभ्य व मर्मभेदी झालेला आहे. ज्ञानप्रकाशास त्याने सल्ला दिल्या की, अविचारी टीका करू नये. पण स्वतः मात्र ज्ञानोदयावर अविचारी टीका केली. तुकाराम-मोरोपंताहून कृष्णराव श्रेष्ठ कवी आहेत, असे आम्ही म्हटले नव्हते. जसा कवी असेल, तशी त्याची कविता असते, हा साधारण नेम आम्ही दाखविला. मोरोपंताविषयीचा उतारा सरकारी रिपोर्टावरून घेतला. यात आमची काहीही चूक नाही. ईश्वराविषयी खरे ज्ञान पूर्वोक्त कवीना नव्हते व कृष्णरावमध्ये आहे. असेच आम्ही अजूनही म्हणतो. शास्त्रातील सर्वोत्कृष्ट ज्ञान व सिद्धांत यांवर कृष्णरावाच्या कविता आधारलेल्या आहेत. म्हणून या कविता श्रेष्ठ आहेत, असे आमचे मत आहे. कोणाही हिंदू कवीला आम्ही कमी प्रतीचे ठरविले नव्हते. तुकाराम-मोरोपंत यांची योग्य ती स्तुती आम्हीही केलीच. कृष्णरावाची कविता ‘चांगली’ म्हटल्यामुळे आम्हांवर दोष कसा येतो, तेच कळत नाही. वृत्तवैभवकाराने एकच मात्र दोष दाखविला. बाकी ख्रिस्ती शास्त्रावर त्याने केलेले पांडित्य विलक्षणिक व नीरस आहे. त्याने बैबल निःपक्षपाती मनाने वाचावे व नंतरच मत द्यावे.

४०९१ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २७-२९)

ईश्वरावर विश्वास ठेवून वर्तणे यास 'धाव' म्हणतात. येशू ख्रिस्त हा त्या धावेचा संस्थापक आहे. धाव मारल्यामुळे जी पणजेय वस्तू प्राप्त व्हावयाची, ती नेमून देणाराही तोच आहे. ईश्वराची पूर्ण कृपा हीच पणजेय वस्तू होय. त्यास हर्ष, गौरव व शांती मिळतात. सुवर्णापेक्षाही त्यांचे मूल्य अधिक मानले पाहिजे. कोणत्याही वयात विश्वासाला सुरुवात करता येते. विश्वास टाकला की, आमरणान्त धावणे पडते. इह व परलोकाच्या सीमेवर हा धावावधी असतो. देवाच्या दूतांनी त्र्येकाची भक्ती करून ही वस्तू मिळविली. भक्तिमान माणूस धावेच्या समाप्तीविषयी फार आसक्त असतो. तो आळस व अनुत्साह सोडून वागतो. जगाच्या चिंता, द्रव्याची भूल, तसेच पदार्थाची अपरिमित आसक्ती, यांचा त्याग करतो. निर्बुद्ध व बाधक हावामध्ये पडत नाही. द्रव्याचा लोभ हे सर्व अनर्थाचे मूल आहे. विश्वासाकडून बहकू नये. प्रीतीने व लीनतेने वागावे. माणूस या धावेवरून जाऊ लागला की, नवनवीन ओझी त्यास अंगावर वागवावी लागतात. मग तो निराश होतो. मरण सोसून ख्रिस्ताप्रमाणे आनंदरूपी पैज मिळवणे. हे त्याचे ध्येय असले पाहिजे. येशू हा विश्वासाचा मूळ करता असतो. प्रतिकूल पापी जनांचा विरोध सहन करावा. कारण येशूच्या मानाने आपली विघ्ने व संकटे अगदी क्षुल्लक आहेत. येशूने दुःख सोशिले, म्हणून तो अनंतपार विभवाने वेष्टित होऊन बसला. म्हणून पापाच्या विरुद्ध झटून भयाने व अश्रूंनी धावावे. पाप टाकले, तर येशूचा मुगुट मिळेल, म्हणून मनात विश्वास ठेवावा.

४०९२ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, २९-३०)

ध्यानसंग्रहासाठी मागा म्हणजे तुम्हांस मिळेल, असे लूक म्हणतो. या जगामधील प्रत्येक गोष्ट नाशिवंत आहे. आरोग्य, शक्ती, द्रव्य, यांपैकी कोणतीही गोष्ट फार काळ टिकत नाही. मित्रही मरतात. क्षेमही टिकत नसते. तोट्यावाचून नफा नाही. रात्रीवाचून दिवस नाही. म्हणून ईश्वराविरुद्ध कुरकुर करून लोक तळमळतात. ईश्वराने प्रत्येक गोष्ट अर्धीच तुम्हांजवळ दिली, अर्धी स्वतःजवळ ठेवली. घर बांधून झाले, पण एक धोंडा ईश्वराने बुध्या आपल्याजवळ ठेवला, म्हणून घर अपूर्ण आहे. तारू बांधले, पण सुकाणू देवाजवळ आहे. अन्नवस्त्राचे हाल झाले, म्हणजे आपण ईश्वरास दोष लावतो, पण माझ्या उणेपणाचे कारण माझा मीच आहे. ईश्वर हे मागणीचे योग्य ठिकाण आहे. मगरूर बादशहा अधम माणसाशी काही मागतो, पण ईश्वरापाशी मागण्याचा त्यास कंटाळा येतो. तरी योग्यप्रकारे मागावे, पंचपात्रीभर पाणीसुद्धा संतोष करून मागा, म्हणजे ईश्वर तुम्हांवर संतुष्ट होईल. देवाने जे शिकविले, ते आग्रहाने व विश्वासाने मागा.

४०९३ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

प्रे. ज्यानसनवर खटला भरण्याचा विचार पुन्हा चालू आहे.

४०९४ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

वेस्ट इंडिजमधील तुफानात ५०० माणसे मेली व मोठी हानी झाली.

४०९५ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

टेम्स नदीखालील भुयारी मार्गास १ लाख ६० हजार खर्च येईल.

४०९६ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी १८, ३०-३२)

फेनियन कैद्यांना फाशी दिले, त्या दिवशी मानचेस्टर एक्झामिनर पत्राच्या १ लाख ९२ हजार प्रती खपल्या. त्यास १४॥ टन कागद लागला. फेनियन लोक दंगा करण्याचा संभव असल्यामुळे लंडन शहरामध्ये ३० हजार नवे कॉन्स्टेबल नेमण्यात आले. फेनियन लोकांनी गर्दी करून सरकारचा दाखगोळा चोरला.

४०९७ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
ऐरलंडकडे फौज रवाना होणार.

४०९८ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
गेल्या वर्षी ऑक्टो. ते डिसेंबरची जमाबंदी १७ कोटी झाली.

४०९९ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
घोलराचा (कापूस) भाव ५ ते ५॥ पेनी होता.

४१०० (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
पोपची विजयी सेना उन्मत्तपणाने लोकांना त्रास देत आहे.

४१०१ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
आजारी गारिबाल्डीस केमेरा बेटावर नेले आहे.

४१०२ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
नेपल्समधील विजुवियस पर्वतातून ज्वालारसासह अर्धा खंडीचे धोंडे उडत आहेत. तेथे मोठा अनर्थ होणार असे वाटते.

४१०३ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
पारिसच्या प्रदर्शनातून ३७॥ लक्षांचा निव्वळ नफा राहिला आहे. तो काही लोकोपयोगी कामासाठी वापरला जाईल.

४१०४ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
इटाल्यन सरकारने पोपची कर्जफेडीची रक्कम देणे बंद केले.

४१०५ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)
अबीसिनियात इंग्रज फौजेसाठी पाण्याची व तारायंत्राची सोय झाली. राजाचा विरोधक मेनलेक याच्या मदतीने कैद्यांनी सुटका होणार.

४१०६ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३१-३२)
विलायती डाकेची नवीन व्यवस्था झाली. आता दर आठवड्यास डाक येणार आहे.

४१०७ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

दिल्लीत एकजण पिसाळलेल्या कोल्ह्याच्या दंशाने मृत्यू पावला.

४१०८ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

टाकचा नबाब राजपुत्रासह काशीस निघून गेला.

४१०९ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

भावनगरचा राजा ५०० लोकांसह काशीयात्रेस गेला. त्याने १४ हजारांची तिकिटे काढली. देवासाठी ५ लाखाचे मौल्यवान वस्त्र घेतले.

४११० (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

ग्रे. इ. पे. च्या रूळावर दोन दुष्टांनी लोखंडी खिट्या बसविल्या होत्या. त्यांना दोन वर्षे कैद झाली.

४१११ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

कमांडर इन् चीफ नेपियर अबीसिनियास रवाना झाले.

४११२ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

चीफ जस्टिसला असे वाटते की, म्युनिसिपल फंडातून शाळांना मदत करावी. हा पैसा दिला नाही, तर तो वित्तोद्या गार्दनसाठी खर्च करा, अशी दा. बर्डवुडची सूचना आहे.

४११३ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

राणीच्या बागेतील वाघाने पंजा मारून एका साहेबास जखमी केले, म्हणून वाघास ठार मारण्यात आले.

४११४ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

भुलेश्वरच्या आगीत काही माणसे जळून भेली. इमारतही जळाली.

४११५ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

मि. बद्रोदीन तयबजी मुंबई हायकोर्टात बॅरिस्टर म्हणून काम करणारे मुस्लिमांतील पहिले व नेटिवांतील दुसरे गृहस्थ आहेत.

४११६ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

नळबाजारात मासाचे व भाजीचे मार्केट सुरू झाले.

४११७ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३०-३२)

दर शनिवारी विलायती डाक निघणार आहे. याकरिता लोकांनी शुक्रवारीच डाकेत पत्रे टाकावीत. असे केले, तर पत्रे लवकर मिळतील.

४११८ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

घरपट्टीविरुद्ध नागरिकांनी केलेला अर्ज ना. गवरनरांनी अमान्य केला.

४११९ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

शाळांना सरकारी मदत देण्याचे नवीन नियम छापून प्रसिद्ध झाले.

४१२० (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

परवा २५ वा हत्ती अबीसिनियास नेण्यासाठी तारवावर चढला. प्रत्येक हत्तीस गवत, पिठाचे रोट, मीठ, वगैरे ९९ रतल अन्न लागते. दररोज ५० गॅलन पाणीही देतात.

४१२१ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

मुंबईत ५ गुजराथी दैनिके आहेत.

४१२२ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

काल युनिवर्सिटीचे कानवोकेशन झाले.

४१२३ (२७ : २, १५ ज्यानुएरी ६८, ३२)

इंदुप्रकाशाचे ९५० वर्गणीदार आहेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६८

४१२४ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ३२)

रे डब्ल्यु. एच. आटकिन्सन व त्यांची मडम सुवार्तिकाच्या कामासाठी आली. शिकागोच्या पाठशाळेत पाच विद्यार्थ्यांनी ईश्वरविद्येचे अध्ययन केले व नंतर त्यांना उपदेशकाचे काम मिळाले, त्यांपैकी हे साहेब आहेत. पन्नास वर्षांपूर्वी इंग्लंडमध्ये सालेम शहरी अशा ५ जणांना ईश्वरविद्या शिकवून उपदेशाच्या कामास पाठविले होते. एखाद्या शाळेचे प्रथमफळ असे सर्वांना लाभदायक ठरते, नवे साहेब तूर्त नगरास राहतील. जुन्या मिशनर्यांना चांगली कुमक झाली. पीक मोठे आहे. पण कामकरी थोडके आहेत.

४१२४ अ (इंम : ३३)

४१२५ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८. ३४-३६)

सर रिचर्ड टॅपल यांनी इंग्रजांच्या राज्यकारभाराबद्दल एक पत्र पाठविले आहे. त्यात ते लिहितात की, इंग्रज सरकार सगळ्या धर्मांना सारखी वागणूक देते, ही एक बलवत्तर गोष्ट होय. भट्ट व आचार्य यांना ख्रिस्ती धर्माचा प्रचार अयोग्य वाटतो. १८५७ च्या अगोदर तर सरकार आपला धर्म बुडवून ख्रिस्ती धर्म स्थापाण्यास पाहात आहे, अशी समजूत झाली होती. म्हणून कार्तुसावस्त्रन लोक चेतले. मिशनर्यांच्या शाळांविषयी लोकांची काही तक्रार नाही. परंतु ते रस्त्यावर उभे राहून प्रसिद्धपणे उपदेश करतात, हे लोकांना आवडत नाही. सणाच्या व जत्रेच्या दिवशी उपदेश ही त्यांना आगळीक वाटते. पण सर्वसामान्य लोकांना तसे वाटत नाही. कारण अशा उपदेशाच्या वेळी अनेक लोक गर्दी करतात. शाळेबद्दल वाटणारी भीती मात्र कमी झाली. मिशनरीलोक शाळेत

नेऊन मुलांना ख्रिस्ती करतील, ही भीती आता दिसत नाही. उलट मिशनेऱ्यांची ममता, सहनता, सभ्यता व हुशारी पाहून लोक फार खूष झाले. नेटिवांना त्यांच्या शाळा आवडतात. मिशनेरी या देशात असल्यामुळे इंग्रजांचा राजकीय पक्ष बळकट होत आहे. कारण मिशनेऱ्यांचे आत्मनियमन, निर्दोष वर्तणूक, परस्पर प्रीती यांची फार छाप पडते. त्यांना आदर वाटतो.

४१२५ अ (इंम : ३४)

४१२६ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ३६-३७)

डोंगरीच्या सरकारी मराठी शाळेचा वार्षिक बक्षिससमारंभ नुकताच झाला. शिरसत्याप्रमाणे प्रथम मुलांची निरनिराळ्या विषयांची परीक्षा झाली. नंतर मुलांनी कसरत करून दाखविली. डेप्युटी इन्स्पेक्टर शांताराम विश्वनाथ पटवर्धन म्हणाले की : शाळेचे पंतोजी सखाराम शिवराम केळकर व त्यांचे असिस्टंट मेहनतीने शिकवतात. त्यांनी वर्गणी करून शाळेची इमारत बांधली, हे फार तारीफ करण्याजोगे काम आहे. त्यांच्या उत्तेजनाने मुलांची संख्या दुप्पट म्हणजे १०० झाली. मुलांना मिठाई वाटल्यावर एका पारशी गृहस्थाने १० रुपयांची बक्षिसे वाटली. मास्तरांना रेशीमकाठाचे धोतर देण्यात आले. डोंगरीचे स्कूलमास्तर फार मेहनती दिसतात. मुलांच्या प्रकृतीत विकृती होऊ नये, म्हणून ते मुलांकडून व्यायामही करून घेतात. इंग्लंडमध्येही तर शाळांना जोडून तालीमखानेही असतात. म्हणून विद्यार्थी दुर्बल किंवा रोगी राहात नाहीत. मोठेपणीही क्रिकेट खेळून प्रकृतीचे भान राखतात. तिकडे मुलींच्या शाळांतही कसरती शिकवितात. आमच्याकडे कोणालाच याचे अगत्य वाटत नाही. उलट लोक उपहास करतात. म्हणून जे शिक्षक यास उत्तेजन देतात, त्यांचे कौतुक होणे आवश्यक आहे. डोंगरीच्या शिक्षकांना उत्तेजन देणे अगत्याचे आहे.

४१२७ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ३७-४०)

‘परका व प्रवासी’ लिहितो की : नॉर्मल स्कुलास सुटी लागल्यामुळे आम्ही दोन महिने फिरावयास गेलो होतो. नगरहून मांडवगणला गेलो. रस्त्याने शोभायमान सृष्टी दिसली. जेऊरची सरकारी शाळा पाहिली. मिशनेऱ्यांच्या येण्याकडून शाळांना फार उत्तेजन मिळते, असे मास्तर म्हणाले. रा. भिवाजी व हरो ग्यानोबा गावात उपदेश करतात. इमामपूर येथील त्रावलर्स बंगलामध्ये मुक्काम केला. कुळंबी लोकांना बोध केला. वडाळ्यास प्रभूच्या बागेचे संरक्षण रे. फेरबेंकसाहेब करीत आहेत. सद्गुणरूपी फुलांना सैतानापासून जपत आहेत. बुबुळावाणी नाजूक झाडांना सदात्म्याने पाण्याचे शिषण करतात. प्रीति व शांतिरूप फळे मिळवितात. ‘ईश्वर आमचा साह्यकर्ता’ या वचनावर फेरबेंकनी उपदेश दिल्या. दुपारच्या भक्तीमध्ये तर श्रोत्यांनीही सूचना केल्या. ख्रिस्ती लोकांचा सद्भाव पाहून आनंद वाटला. रस्त्याने आम्हांस गोदावरीत व प्रवरेत सोडलेली दिव्यांची रांग पाहून आल्हाद वाटला. वाईट एवढेच की, हा दीपोत्सव खोट्या देवांच्या भक्तीसाठी केला होता. या अज्ञ व अशोधक जनांना अजून प्रभू येशूचे नांव ठाऊक नाही. कृष्णाजी नामक सद्भक्त टोळक्यात उपदेश करतो. आम्ही प्रवरासंगम येथे शुभवर्तमान गाजविले. गोदावरी पलीकडील मोगलाई अंमलाचाही प्रवास आम्ही करणार आहोत.

४१२८ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४०-४२)

सो. चं. मेकासर पत्रात म्हणतात की : परमेश्वराने पृथ्वीच्या पाठीवर हजारो झुडपे निर्माण केली. त्यात तंबाखू हाही एक आहे. हा रोगनाशक औषधी पदार्थ आहे. पण लोक त्याचा दुरुपयोगच

जास्त करतात. जे तंबाखूचा धूर ओढतात, त्यांचे काळीज किटते. तोंडास घाण येते व दम लागतो. विडीच्या योगाने मोठाल्या आगी लागतात. राहुरीच्या मळ्यात गुरगुडीने कोपीस आग लागून २॥ खंडी ज्वारी जळाली व सात बैल जळून गेले. त्याच गावात एक कणगी पेटून घर जळाले. कित्येक लोक गुरगुडी ओढून शेकोटीत पडतात व मरून जातात. तंबाखू खाणारांच्या तोंडास घाण येते व दातावरती किटण कायम बसते. तंबाखूचा गुटका तोंडात गेला, तर त्यांस घेरी येती. दातखीळही बसते. काही लोक गाड्यांमध्ये तंबाखू ओढतात. त्यांचे मिळण चोळण्यात फार वेळ वाया जातो. त्यांची वस्त्रे मळीण राहतात. चेहरा हमेशा उग्र व डोळे लाल दिसतात. ते फार बडबड करतात. म्हणच आहे की, गांजेकस काय बोलेल व तंबाखू खाणारा कुठे थुकेल, याचा काही नेम नाही. म्हणून वाचकांनी पैशाचा चांगला उपयोग करावा. चांगले पदार्थ विकत घेऊन खावेत. सुज्ञांनी अमंगळ पदार्थासाठी पैसा वाया घालवू नये. की तर, त्यात नुकसान व बेअब्रू आहे.

४१२९ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४२-४५)

पौलस प्रथम त्रोंवासा येथे गेला. नंतर मकदन्यामार्गे फिलिप्पायला गेला. तेथील लोक निर्दोष मनाचे असून त्याच्याबद्दल फार आदर बाळगीत असत. संकटाच्या आणि दारिद्र्याच्या पेचातूनही ते भक्ती करीत. वर्गणीचे दान नेहमी देत असत. नंतर करिंथाहून तितसला आला. पौलस आपस्वार्थी व छांदिष्ट आहे, असा प्रचार तितसच्या गावचे लोक करीत, म्हणून त्याने करिंथकारांस दुसरे पत्र लिहिले. गलात्याचे रहिवासी जुने सुंतेचे नियम पाळीत, म्हणून त्यांनाही पत्र दिले. प्रेषिताविषयी सबळ प्रमाणे देऊन त्याने विरोध्यांची तोंडे अगदी बंद केली. ३ महिने तेथे राहून मंडळीची सुधारणा केली. अनेकांना धर्मसंबंधी बोध करून उत्तेजित केले. माडीवरून पडलेल्या युतुखस नावाच्या तरुणाची सेवाही केली. तो पायवाटेने २०-२० कोस चालत असे. एफससचे गावकरी स्वतः होऊन त्याजकडे आले. कारण तो त्यांचा अतिप्रिय मित्र होता. यहुद्यांच्या कटाचे संकट असताना लोक ख्रिस्तावर भक्ती करीत होते. देवाचा पवित्र आत्मा त्यास बंधनांची व संकटाची सूचना आधीच देत असे. सर्वांच्या रक्ताविषयी तो निर्दोष होता. कळपाची दया न करणारे क्रूर लांडगे मंडळीस त्रास देतील, म्हणून तो जपत असे. आपल्या आसवांनी त्याने सर्वांना बोध केला. कशाचाही लोभ न धरता सर्वांसाठी हातांनी श्रमही केले. कारण घ्यावे यापेक्षा द्यावे हे चांगले असते, पौलस तेथून निघाल्यावर सर्वांना फार दुःख झाले.

४१३० (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

प्रे. ज्यानसनने जनरल शारिडनला काढल्याबद्दल काँग्रेसने त्यास दोष दिल्या व उत्तम कामगिरीबद्दल शारिडनची स्तुती केली.

४१३१ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

अमेरिकेत ज्या ऐरिश लोकांचा छळ झाला, त्यांची उत्तम व्यवस्था होणार.

४१३२ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

अमेरिकेतून कायम स्थायिक होणाऱ्या लोकांना प्रजापणाचा हक्क मिळाला की, जन्मदेशातील हक्क व कर्तव्य यांमधून ते मोकळे होतील.

४१३३ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

१८६८ तील कापूसविक्रीवरची जकात अमेरिकेने रद्द केली.

४१३४ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

फेनियन नेता कर्कनवेल गावी कैदेत असताना त्याच्या सुटकेसाठी फेनियनांनी ३६ गॅलनचे पिंग उडविले. त्याने तुरुंगच कोसळला, चार मेले व ६० घायाळ झाले.

४१३५ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

लंडनमध्ये १२ हजार बेरोजगार लोक आहेत.

४१३६ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

फ्रान्स व प्रुशिया यांच्यामध्ये सख्य होणार.

४१३७ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

फ्रेंच सरकार पोपचा जगिक अधिकार टिकविण्यासाठी प्रयत्न करणार.

४१३८ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

कमांडर इन चीफ नेपियर आन्स्लीबे गावी सुखरूप पोहोचले.

४१३९ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

जनरल वेदर व फेर अबीसिनियाच्या सेनेफ प्रदेशात गेले. तेथे पाणी आहे व गवत आहे, पण अन्न मिळत नाही.

४१४० (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

थिओडोर राजा व विरोधक वाक्ष्मा यांची मैत्री होणार. थिओडोरने माग्दालावर स्वारी केल्यावर त्यास इतका विरोध झाला की, तो परतला.

४१४१ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

फ्रेंच बादशहा अबीसिनियास फौज पाठविणार आहे. असे झाले, तर इंग्लिश फौजेस भारी पडेल.

४१४२ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

थिओडोर इंग्रजांशी लढेल की नाही, याची शंकाच आहे.

४१४३ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

अबीसिनियात करनल केनेडी, बेनसन व कापतन स्थिम यांचा मृत्यू स्थाला.

४१४४ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

अबीसिनियातील रोगाची साथ कमी होत आहे.

४१४५ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

चिनी सेनापती लिहगरचेगने बंडखोर नियनफै लोकांचा बीमोड केला.

४१४६ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

काबूलच्या अमीर शीयर अलीस रूसिया मदत करणार आहे. म्हणून अजीमखानाने इंग्रजांची मदत मागितली. अमिराच्या घरात दोनशे बंदुका सापडल्यामुळे पहारा कडक करण्यात आला. (इंदुप्रकाशवरून)

४१४७ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

मिसेसे ग्रेव्समडमेची वायव्य प्रांतात मुलींच्या शाळांवर इन्स्पेक्ट्रेस म्हणून नेमणूक झाली. अशा प्रकारची ही पहिलीच नेमणूक आहे. (इंदुप्रकाशवरून)

४१४८ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

रा. ग्यानेंद्र मोहन टागोर रेवा महाराजांचे वकील झाले. त्यांना दरमहा एक हजार पगार ठरला. इतर राजांनी कित्ता घ्यावा. (इंदुप्रकाशवरून)

४१४९ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

अकोला प्रदर्शनाच्या १ ल्या दिवशी सार्वत्रिक सुटी मिळणार. (इंदुप्रकाशवरून)

४१५० (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

दिनापूर व बिया रेल्वे अपघातात एक गार्ड मृत्यू पावला. त्या गार्डला झोप लागल्यामुळे हा अपघात झाला. (इंदुप्रकाशवरून)

४१५१ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

वाघर व कठेवाडी कैद्यांनी रत्नागिरीच्या तुरुंगात शिपायांवर गर्दी करून तिघे मारले, १२ जखमी केले. ११ कैदी मेले. हा कटच असावा.

४१५२ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

कठेवाडचे २५ राजे सर फ्रियरना मानपत्र देणार.

४१५३ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

बडोद्याचे दिवाण रोडे डाकोर यात्रामार्गावर मृत्यू पावले.

४१५४ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

विक्तोन्या बागेच्या सुधारणेसाठी ६० हजार रुपयांची गरज आहे.

४१५५ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

मि. कावसजी जहांगीर रेडीमनी यांनी ग्रांट वैद्य पाठशाळेस पुस्तकांसाठी २ हजार व शिष्यवृत्तीसाठी ५ हजारांची देणगी दिली. (इंदुप्रकाशवरून)

४१५६ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

मि. महादेव गोविंद रानडे ह्यूलिंगच्या जागेवर प्रोफेसर झाले. (इंदुप्रकाशवरून)

४१५७ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

आन. जस्टिस वार्डन, शांताराम नारायण, यांची कमिटी वकील उमेदवारांची परीक्षा घेईल.

४१५८ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

ना. गवरनरांनी मुंबई युनिवर्सिटीचे फेलो म्हणून मि. आप्पासाहेब जमखंडीकर, शांताराम नारायण, नारायण दाजी, खंडेराव चिमणराव वेदरकर, धीरजलाल मथुरादास व धीरजमल दलपतराम, यांची नेमणूक केली.

४१५९ (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

भुलेश्वरला आग लागली, त्यावेळी ज्या पोलिसांनी कष्ट करून आग विझविली, त्यांना सर नसरवानजी माणेकजी पेटिट खास बक्षिसे देणार आहेत.

४१६० (२७ : ३, १ फेब्रुएरी ६८, ४६-४८)

काही दिवसांवर भुलेश्वराकडे आग लागून ५ घरे जळाली. दोन माणसे मेली व ८१ हजारांचे नुकसान झाले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६८

४१६१ (२७ : ४, १ फेब्रुएरी ६८, ४९-५४)

सर रिजर्ड टेंपल यांनी वऱ्हाडात अकोल्यास प्रदर्शन भरपण्याचे ठरविले. याची वृत्तपत्रातून जाहिरात केली. उद्घाटनाच्या दिवशी पाऊस आल्यामुळे लोकांचा विरस झाला. या समारंभाच्या प्रसंगी तोफाची सरबत्ती होऊन बॅडबाजेही बाजवले. पावणे दोन हजार लोक प्रदर्शन पाहण्यास आले होते. एका पोचखानेवाल्याने युरोपियनांची राहण्याची व्यवस्था केली. या प्रदर्शनात अनेक जातींचे जनावर होती. उमद्या जनावरांचे जणू संमेलनच भरले होते. चार पायांचा एक कोंबडाही त्यात होता. यंत्रविभागात पाण्याचे लोखंडी नळ होते. सरकी काढण्याचे यंत्र, कडबा कातरण्याचे यंत्र, पेंड फोडण्याचे यंत्र, तेल काढण्याचे पंत्र, विलायती नांगर, अशी या प्रदर्शनात होती, कापसाच्या शेकडो जातीही होत्या. रहाटाचे व हातमागाचे अनेक प्रकारसुद्धा होते. धान्याच्या अनेक जाती जमविलेल्या होत्या. तांदळाचे १००, तर गव्हाचे ७५ प्रकार होते, अंबाडीचे व वाखाचे २५ प्रकार होते. दगडी कोळसा, सोन्याची रेतीही पाहावयास मिळाली. साड्या, धोतरजोड्या व संत्रज्या यांचे उत्तम नमुने गोळा केले होते. नकशीची भांडी, तर्हेतर्हेच्या करंड्या, चंदनाच्या नकशीदार पेट्या, सोन्यामोत्याचे अलंकार, मातीची चित्रे, अशी तेथे होती. एक युरोपियन स्वयंसेवक तेथे युरोपियनांनाल हवा तेवढा वेळ थांबू देई, पण नेटिवांना घाई करून घालवून देई. घड्याळांचे अजब नमुनेही पाहावयास मिळाले. नागपूर - जबलपूरपेक्षा हे प्रदर्शन सुंदर होते.

४९६२ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ५४-५८)

सरकारने नादार कर्जदारांच्या मुक्ततेकरिता कायदा केला. ऋणकोची सावकाराच्या पंज्यांतून सुटका झाली. यावरून लोकांची समजूत अशी झाली की, यात सावकार हुकूमनामा घेऊन ऋणकोस तुरुंगात टाकी. म्हणून दोघांनाही फायदेशीर व्हावा, असा कायदा सरकारने केला. कोणाचे नुकसान होऊ नये, असे सरकारला वाटते. धनको व ऋणको दोघेही प्रामाणिक असावेत. सावकाराने गैरवाजवी व्याज घेऊ नये व कर्जदारानेही लबाडी करू नये. घातकी सावकारांनी कुळांस फार बुडविले. आता कर्जदारही खोटेपणा करून नादारी दाखवितात. मोडक्यातोडक्या सामानाची यादी कोर्टास देतात. मुंबईत फार लोक नादारीचा आश्रय घेताहेत. देणे मुदतीबाहेर गेले की, बुडते. सावकारास रुपयाचे २ आणेही मिळत नाहीत. एका हाफक्यास्ट इसमाने सावकारास दोनशे रुपयांना बुडविले. इन्सॉल्वण्ट कोर्टाची नोटीस आली की त्याचे काही चालत नाही. मुलगा कर्ज बुडवितो. बाप श्रीमंत असला, तरी बाप मुलाचे देणे कबूल करीत नाही. परिणामी सावकार नागवला जातो. यातून कर्जदार मगस्वर बनले. म्हणून कोर्टाने जरा बारीक चौकशी करून नोटिसा द्याव्यात. नादार कायदा म्हणजे धंद्याचा सरळपणा व सुरळीतपणा यांना धक्का ठरला आहे. सावकारांकडूनही पुरावे घेणे जरूर आहे. तसेच कमिटी नेमून या कायद्याची पुन्हा तपासणी करावी.

४९६३ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८ ५८-५९)

सूर्याप्रमाणे ख्रिस्त हा प्रकाश देणारा आहे. मानवाच्या जातीचा तो उजेड आहे. सूर्याच्या प्रकाशाचा उपयोग म्हणजे पदार्थाचा रंग व त्याचे रूप व आकाश दिसणे, हा होय. त्याच्या योगाने बहुत अडचणी व संकटे दूर होतात. तसा ख्रिस्ताचा उजेड मानवाच्या आचरणाविषयी उपयुक्त ठरतो. जेथे हा उजेड पडत नाही, तेथे लोक पापाच्या अंधारात चालतात. हा न्यायरूपी सूर्य उगवला की, लोक सदाचारी बनतात. ख्रिस्त हा जीवनाचा उजेड आहे. ख्रिस्त म्हणजे उपसूर्य आहे. बिंबप्रतिबिंब भावाने तो जगास उजेड देतो. आपल्या विनियुक्त कक्षेमध्ये फिरून तो मुख्य जगाची ज्योती बनतो. त्याला प्रभा मिळून तो प्रभाकर बनतो. ख्रिस्ताचे भक्त म्हणजे जगाचा उजेड आहेत. डोंगरावर वसलेले नगर कधी लपणार नाही. दिवा कधी दिसेनासा होत नसतो. आपली चांगली कामे याच ज्योतीने प्रकाशमान होतील. पुण्याच्या कामांनी आकाशातील बापाचे गौरव होत असते. तुमच्या स्वार्थाकरिता सूर्य तपत नाही. म्हणून निःस्वार्थी वृत्ती ठेवावी. ईश्वराने आम्हांला अंधारातून ऐश्वर्यवान् उजेडाकडे बोलावले. म्हणून निधर्मी लोकांमध्ये आपली वागणूक चांगली ठेवावी. लोक वाईट बोलले, तरी आपण चांगलेच बोलावे.

४९६४ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ५९-६०)

‘एक फिरस्ता’ पत्रात लिहितो की, मुंबई शहराची रचना व व्यवस्था ही इतर शहरापेक्षा वेगळी व चमत्कारिक दिसतात. जरा रस्त्याने चालले की, काहीतरी विलक्षण प्रकार दिसतो. एका रात्री नऊ वाजता बापपुत्राची झगडाझगडी चालू होती. दोघे हातघाईस आले. मुलाने मर्यादा व सन्मान यांचा त्याग केला. घराबाहेर लोकांचा जमाव तर मोठा जमला. लोक आपसात रगडारगडी करीत होते. पोलिसांचा बंदोबस्त असल्यामुळे पडापडीही झाली. त्यात जाणारास धक्के बसत असत. एका सधन बापाचा एकुलता पुत्र १६-१७ वर्षांचा आहे. पण तो अट्टल लुच्चा व बाहेरख्याली निघाला. बापास वाटे की, तो गुणी, नमाजी व घराण्याचे नाव राखणारा व्हावा. पण हा विषयलंपट होऊन रात्रंदिवस रोडेच्या घरात पडत असे. कनवाळू बापास दुःख होऊन तो मुलाच्या पाया पडून

त्यास घरी आणीत असे. शिक्षा करा किंवा विनवणी करा, ताळा सारखाच होई. तो युक्तो योजून घरातून निघून जाई. पोलिसांना सांगे की, बाप मला ठार मारण्याची धमकी देतो. बापाचे दीनवाणे मुख पाहून त्याच्या निर्दोषपणाची पोलिसांस खात्री पटली व त्यांनी मुलास क्षमा मागणे भाग पाडले. यात आईबापांचाच दोष बराच आहे. कारण ते मुलांचे फार लाड करतात. त्यांना वळण लावीत नाहीत. मुलांना घेऊन नाचतमाशाला जातात. अशाने लेकरू सुधारणे कठीण आहे. झाड लहान आहे, तोपर्यंतच त्यास वळण लावले पाहिजे. मुलांना सद्गुणांमध्ये वाढवावे, म्हणजे भरज्वानीतही ते सद्गुणी राहतील.

४१६५ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६०-६१)

ध्यानसंग्रहासाठी ध्यान : १९ : देवाच्या पवित्र आत्म्यास खेद देऊ नका. ईश्वराचा आत्मा हाच आपला सोबती आहे. सर्व प्राण्यांपेक्षा तो उत्तम असा आहे. मित्राप्रमाणे बोध देऊन तो आशीर्वाद देतो. त्याचे वागणे असाधारण असते. हे सर्व तुझ्या बऱ्याकरिताच आहे. एवढे करून तो अधिकार दाखवीत नाही, तर तुझे संरक्षणच करतो, तू अंधारातून चालताना खाचेत पडू नयेस, म्हणून प्रयत्न करतो. वावटळात सापडणाऱ्या होडीमध्ये तुला बसू देत नाही. जो डोंगर उसळून ज्वालामुखी बनेल, अशा डोंगरापासून तुला दूर घेऊन जातो. म्हणूनच पवित्र आत्म्याला दुःख होईल, असे वागू नये. तो चांगला आहे, म्हणून तू कृतज्ञ राहावेस. तो तुझ्याजवळच आहे. ख्रिस्ताचे दुःख विसरू नकोस. शास्त्र वाचण्यात हयगय करू नये. अधार्मिक पुस्तक वाचू नये. पापात रमू नये. स्वतःला शहाणा समजू नकोस.

४१६६ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६०-६१)

इंदुप्रकाशाचा एक लेखक म्हणतो की : वेद व स्मृतिकाळ यानंतर पुराणकालापासून कोत्या व स्वार्थी विचारांचे बीज आर्यांच्या मनोरूप क्षेत्रात पेरले गेले. त्याचे अफाट तरु होऊन एवढी बने माजली की, पाऊल टाकण्यासही जागा नाही. त्यात विखार्या सर्पांची बिळे तयार होऊन शास्त्रीपुराणिकादि भुजंग राहू लागले. त्यांच्या विषभरित श्वासांनी अनेकजण बरबाद झाले. परंतु काही काळाने विषदेखील पचनी पडू लागते. अफूच्या व बचनागाच्या उदाहरणावरूनही हे ध्यानी येते. आमच्या देशबांधवांस पूर्वोक्त सर्पांच्या विषमिश्रित फूत्कारांचे व्यसनच लागले आहे. ते विष मिळविण्यास ते जिवावर उदार होतील. हे फूत्कारे लोकांना प्रिय असले, तरी सेवन करणारांची दुर्दशा करण्यात ते कसूर करीत नाहीत. अफीमबाजश लोकांचे म्लान मुख पाहूनच याची कल्पना येते. इतर देशींच्या स्वतंत्र लोकांकडे पहा व हिंदू लोकांच्या दीन व रडक्या तोंडाकडे पहा. शास्त्रीलोकांकडून आपले कल्याण होईल, असे मानणे, म्हणजे दुसऱ्याची अन्यायाने मान कापून बक्षिसाची आशा करणे होय. चोराचे वाडे काही चिरकाळ राहात नसतात. म्हणून जगदीशाने पश्चिमेकडील गारोड्यांना पाठवून त्यांचे विषदंत उपटून काढले. पूर्वेचा ज्ञानसूर्य पश्चिमेस उगवला. गर्विष्ठाचे नाक यःकश्चित् पामराकडूनच कापले जाते. अतिशय सुधारलेल्या रोमनांचा रानटी लोकांनी पराभव केला. राक्षसांचा ध्वंस माकडांनी व यदुकुलाचा शेवट कोळ्यांनी केला. मावळ्यांनी यवनांना जेरीस आणले.

४१६७ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)

अमेरिकन काँग्रेसने ठराव केला की, मि. स्टॉटनला पुन्हा युद्ध खात्याचे सेक्रेटरी नेमावे. त्याप्रमाणे मि. ग्रांटने राजीनामा दिला.

- ४१६८ (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
सेनेटने नेमणुकांचा अधिकार मि. स्टॉटन यांना दिला.
- ४१६९ (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
कानडातील कैद्यांना माफी मिळावी, म्हणून ना. विक्तोऱ्याकडे रदबदली करण्याचा आदेशही काँग्रेसने दिला.
- ४१७० (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
ना. विक्तोऱ्या राणीने आपल्या मृत भ्रताराविषयी आणि आपल्या प्रवासाविषयी असे दोन सुरस ग्रंथ लिहिले आहेत.
- ४१७१ (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
फेनियन लोकांची गडबड सुरू असल्यामुळे नवीन कान्स्टेबल्सची भरती चालू आहे. ऐरलंडवर पलटणी जाणार असून राणीसाहेबाच्या राजमहालाचा बंदोबस्तही वाढविला आहे.
- ४१७२ (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
लंडनमध्ये ४० हजार लोक बेकारीची विपत्ती भोगीत आहेत.
- ४१७३ (२७ : १४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
माणकजी करसेटजी असाध्य आजारातून बरे झाले.
- ४१७४ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
पॅरिसच्या चेंबरमधील वादविवाद छापल्याबद्दल १७ पत्रकारांना एकूण ३ हजार रुपये दंड झाला.
- ४१७५ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
फ्रान्समधील प्रदर्शनात तारवे व तत्संबंधी पदार्थही राहातील.
- ४१७६ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
फ्रेंच बादशहा व प्रुशियन राजा मित्रत्वाने भेटले. यावरून दिसते की, आता कलह होणार नाही.
- ४१७७ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
माक्षेमिलियन राजाचें प्रेत वायना येथे दाखल झाले.
- ४१७८ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
विजुवियस पर्वतातून अधिकाधिक उत्पात होत आहेत.
- ४१७९ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
अबीसिनियाची दोन गावे तारायंत्राने जोडली गेली.

- ४१८० (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
अबीसिनियाचा राजा थियोडोरस बंडखोरांचा पाठलाग करीत मागदाला शहराजवळ गेला. आता युद्धाची शक्यता आहे.
- ४१८१ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
वाक्षम गोबाजे याने सर रॉबर्ट नेपिअरसाहेबास मित्रत्वाचा निरोप धाडला.
- ४१८२ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
मिसरचा पाछा आपली फौज बहुतेक परत नेणार.
- ४१८३ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६३-६४)
सर नेपियर गुमगुमाहून अंटालीकडे फौज नेणार. रासाम आणि ब्लांक या केद्यांनी त्यांना पत्र पाठवून सुटकेबद्दल कृतज्ञता प्रगट केली.
- ४१८४ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
थिओडोरचा विरोधक मेनली त्याजवर हल्ला न करता परत गेला.
- ४१८५ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
दा. लिविंग्स्टन जिवंत असण्याची शक्यता वर्तवली जाते.
- ४१८६ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
शेरअली व अजीम यांच्या भांडणात पडू नये, असे इंग्लिश सरकारला वाटते.
- ४१८७ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
ब्रह्मसमाजाच्या ३८ व्या वर्षदिनी भजनालयाचा पाया घालण्यात आला.
- ४१८८ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
नागपूर फ्री चर्चचे ९ विद्यार्थी कलकत्ता माट्रिक्युलेशनला बसले. त्यातून पाचच पास झाले.
- ४१८९ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८ ६२-६४)
पंचमहाल जिल्ह्यात रूपसिंग नाइकाने सरकारी खजिना लुटला.
- ४१९० (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
रत्नागिरीच्या कैद्यांनी शिपायांशी मारामारी केल्यामुळे त्यास शिक्षा झाल्या. ८ पळाले होते. तेही सापडले.
- ४१९१ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
जेजुरीस १२ हजार यात्रा भरली. रोगराई झाली नाही.

- ४१९२ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
खांडवा ते बीड रेल्वे सुरू होणार.
- ४१९३ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
हैदराबादच्या सालारजंगावर खुनी हल्ला झाला, पण ते बचावले.
- ४१९४ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
कावसजी इन्स्टिट्यूटमध्ये कलाकौशल्याचे प्रदर्शन होणार.
- ४१९५ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
मुंबईचे व्यापारी पुन्हा कापूस खरेदी करू लागल्यामुळे अनेकांचे दिवाळे निघण्याचे भय आहे.
- ४१९६ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
नाकात मुसिक ॲसिडयुक्त कापूस ठेवल्यामुळे दा. समरविल हा युरोपियन मृत्यू पावला.
- ४१९७ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६२-६४)
दोन रामोशांची बाचाबाची झाल्यामुळे एकाने दुसऱ्यास ठार मारून तलावात उडी टाकली.
पोलिसांनी त्यास कैद केले.
- ४१९८ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)
रेल्वेच्या ट्राफिक मॅनेजरच्या नावे खोटा चेक केल्याबद्दल दोन हापकास्टांना ४-४ वर्षांची कैद झाली.
- ४१९९ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)
१७ फेब्रुवारीपासून ग्रे. इं. पे. रेल्वेच्या वेळा बदलणार.
- ४२०० (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)
टपालखात्याचे जेनरल डायरेक्टर मुंबईत आले. विलायतेला दरमहा चार वेळा डाक जावी, अशी व्यवस्था होणार आहे.
- ४२०१ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)
रा. नारायण महादेव परमानंद यांची एतद्देशी पत्रातील मजकूर सरकारला कळविण्यासाठी नेमणूक होणार.
- ४२०२ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)
शास्त्रप्रसारक व पुस्तक मंडळाची वार्षिक सभा झाली.
- ४२०३ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)

मि. शावेल यास लोणावळा गाडीत दुखापत झाल्यामुळे नुकसान भरपाईबद्दल २० हजार रुपये मिळाले.

४२०४ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)

अलीकडे खून व आग यांचे प्रमाण वाढले.

४२०५ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)

डाक्टर भाऊ दाजीने शस्त्रक्रिया करून एका हिंदूचा मुतखडा काढला. अशा प्रकारची त्यांची ही ८७ वी शस्त्रक्रिया आहे.

४२०६ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)

दा. भाऊ दाजीने रक्तपितीवर रामबाण औषध शोधले आहे. हजारो रोग्यांना बरे होण्याची आशा निर्माण झाली. बाहेरगावी असणाऱ्या व्याधिग्रस्तांनीही पत्रव्यवहार करावा.

४२०७ (२७ : ४, १५ फेब्रुएरी ६८, ६४)

आयने दिल हे हिंदुस्थानी भाषेतील पुस्तक धोबीतलावाजवळ त्राक्त सोसैटीच्या किताबखान्यात मिळते.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ५, मुंबई, २ मार्च १८६८

४२०८ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ६७-७१)

अमेरिकन मिशनार्या १८६७ च्या रिपोर्टीवरून असे दिसते की : या मिशनार्यामध्ये २३ मंडळ्या आहेत. ६१८ प्रौढ व ५४४ मुले आहेत. गेल्यावर्षी ३८ जणांनी दीक्षा घेतली. फक्त ११ मंडळ्यांना एतद्देशी पालक आहेत. म्हणून देशी पालकांची संख्या वाढवणे आवश्यक आहे. पुस्तकांच्या छपाईसाठी ज्ञानोदयाने मंडळीस साहाय्य केले. शास्त्राचे भाषांतर तपासून दिले. जुना करार, बालाभ्यास, प्रश्नोत्तरावली, भूगोलविद्या, गायनामृत, वगैरे छापली. कृष्णाजी रत्नूजीच्या निवडक कविता छापल्या. तरी, हवी ती पुस्तके लगेच मिळण्यासाठी एका वाचनगृहाची अतिशय गरज आहे. त्रेनिंग स्कूल, काटस्किस्ट स्कूल, नार्मल स्कूल, यांचे कामकाज व्यवस्थित चालू आहे. मि. हेग यांनी उत्कृष्ट व्यवस्था ठेवली आहे. परीक्षेच्या वेळी विद्यार्थ्यांचा अभ्यास उत्कृष्ट आढळला. तयारीचा वगैही नियमित चालतो. सामान्यज्ञानाचीही परीक्षा घेतली जाते. विद्यार्थ्यांचे सरासरी गुण ८५ वर आहेत. ५० पेक्षा कमी गुण असणाऱ्यांना नापास केले जाते. या शाळेसाठी इमारत बांधण्याची आवश्यकता आहे. हेजनमडम मुलींची शाळा चालवितात. मुली व्यवस्थित अभ्यास करतात. चांगल्या सुस्वर चालीत गाणी म्हणतात. या मुलींच्या शिक्षणाचे आम्हांस फार अगत्य वाटते. चांगले पालक व शिक्षक तयार करण्याकरिता मुलांना वळण लावले पाहिजे. बालटैन शिक्षण फंडास मदत मिळत आहे.

४२०८ अ (इंम : ६५-६७)

४२०९ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७१-७४)

‘हिंदुस्थानातील इंग्रजी राजसत्ता इजविषयी प्रो. दादाभाई नौरोजी यांचे संभाषण’ याचे मराठी भाषांतर प्रसिद्ध झाले. या व्याख्यानात दादाभाई म्हणतात की : इंग्रज येण्यापूर्वी येथील राजकीय स्थिती अव्यवस्थित होती. राज्यात अनीती होती. देश बहुशः अज्ञानावस्थेत होता. इंग्रज आल्यावर जीव व मालमत्ता यांविषयी आपण निर्भय झालो. काही राजांनी रयतेचे कल्याण केले. तरी एकंदर रयतेची दुर्दशाच होती. राजांचे तंटे, वैमनस्य, विषप्रयोग, मारेकरी घालणे, प्रजापालनाचे अज्ञान, हा त्यांचा स्वभावधर्म असे. कोणत्याही देशाची भरभराट व्यापार व उद्योग यांवर अवलंबून असते. येथे मात्र युद्धप्रसंग, ब्राह्मणांचे गुरुत्व, सती व वैधव्य, बालिकांची हत्या, अशा चाली होत्या. लोक वाडवडलांचाच धंदा करतात. सुधारणेचा पाया कोणी घातलाच नाही. परदेशी जाण्यास मनाई असल्यामुळे हे लोक आत्मसंतुष्ट राहिले. ज्ञानाची वृद्धी झाली नाही. इंग्रजांनी मात्र न्याय व पद्धतशीर राज्यव्यवस्था ही दिली. प्रजेस फार संतोष झाला. आगगाड्या, कालवे, व्यापार, यांची वाढ झाली. अजूनही देवपिसे व धर्मभोळेपणा यांत, म्हणजे कर्दमातच आम्ही आहोत. तरी लोकांची जिज्ञासा जागृत झाली, हा मोठाच फायदा आहे. देशाचे हित जपण्याची वृत्ती वाढली. वरीष्ठ अधिकाऱ्यांशी आता समक्षासमक्ष चर्चा करता येते. कोट्यावधी प्रजेचे राजे मात्र दंगेखोरीचा व बंडखोरीचा प्रयत्न करून आता चुरमुरत बसले आहेत. १८५७ च्या रोमांच उभे करणाऱ्या रक्तस्रावाची आठवण अजूनही कायम आहे.

४२१० (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७४-७६)

‘ज्याचा तो’ पत्रात म्हणतो की : अलीकडे वर्तमानपत्रामधून पोषाख व देशाभिमान यांची चर्चा चालते. यांत दुराग्रह व द्वेषबुद्धी जास्त दिसतात. देशाभिमान म्हणजे काही सामान्य विषय नाही. आपल्या अनेक पिढ्या येथे नांदल्या, म्हणून इतरांना आपण स्वदेशबांधव म्हणतो. देशाचा अभिमान असणे, हे सुज्ञपणाचे लक्षण होय. देशाचे कल्याण व्हावे, म्हणून झटणे, हा देशाभिमान आहे. पण वास्तविक दोष झाकणे, हा काही समंजसपणा नव्हे. आपल्या चाली व पेहराव सर्वोत्तम आहेत, असा हट्ट बाळगू नये. तो दुराभिमान होय. आपले ग्रंथ, जातिभेद, मृतीची पूजा, हे चांगले व यांत्रिक सुधारणा वाईट, असे हे लोक मानतात. आकाशरथासारख्या सुधारणेचा उपहास करतात. त्यांनी निःपक्षपातीपणाने विचार करावा. चांगले ठेवून वाईटाचा त्याग करावा. मग अज्ञ लोकांनी निंदा केली व छळ केला, तरी चिंता नाही. जुन्याचा परित्याग करून अनेकांनी गृहरीती बदलल्या व धर्मही बदलला. काहीजण गुप्तपणे जाती मोडतात. परंतु प्रसिद्धपणे तसे करीत नाहीत. जुन्या चाली रद्द करणे अत्यावश्यक आहे, हे त्यांना पटत नाही. वास्तविक त्यांनी स्वतः उदाहरण घालून द्यावे. कृष्णपक्षीय लोक ख्रिस्ती लोकांवर टीका करतात. ते देशाभिमानी नाहीत, असेही म्हणतात. पण ख्रिस्ती धर्म स्वीकारून देशकल्याण होणार नाही, असेही नाही. त्यांनी भाषा व स्वदेशी पोषाक कायम राखला. निंदा व अपमान सहन केला. यास्तव त्यांची हलकटपणे निंदा करणे अयोग्य आहे.

४२११ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७७-७८)

‘एक भित्र’ कळवितो की : नेवासे तालुक्यात वाघोली गावी लांडग्याने मनस्वी उपद्रव दिल्या, कोल्हाटाच्या पालांत शिरून दोन कोल्हाटी जखमी केले. रघुनाथ पाटलास तोडून अगदी विद्रूप बनविले. नंतर हाच लांडगा कवठे गावी आला. दोघांना जखमी करून महारवाड्यात घुसला. एका ख्रिस्ती गृहस्थाच्या ओसरीवर बराच वेळ बसला. त्या घरातील स्त्रियांनी दरवाजे बंद करून घेतल्यामुळे त्या बचावल्या. तेथून निघाल्यावर त्याने एका मुलीस जखमी करून तो पुढे गेला.

कोणाचा डोळा फोड, कोणाचा कान तोड, असे करीत लांडगा जात होता. तेव्हा एका धैर्यवान गृहस्थाने त्यास लाकडाने मारले. लांडगा हाताला चावत असताना त्याने लांडगा ठार मारिला. या सर्व गावांतून रात्रीच्या वेळी कोणीही बाहेर पडू शकत नव्हते. मोठे विघ्न निवारण झाले. हा लांडगा पिसाळलेला असावा, अशी समजूत आहे. काही लोक म्हणतात की, हा 'परतलांडगा' असावा. म्हणजे एखादा जादूगार वाघ किंवा लांडगा होतो व जादूकरिता मांस मिळवितो. मग त्याचा मित्र भारलेले खडे टाकून त्यास परत माणूस बनवितो. पण अशा भाबड्या कल्पनांत काही अर्थ नाही. हा लांडगा ज्यांना चावला, ती सर्व माणसे मृत्यू पावली. ती पाणीदेखील पीत नव्हती. एकाने तर पिसाळल्या अवस्थेत स्वतःचा गळा कापून घेतला. पण आता धोका टळला आहे.

४२१२ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

मोरिश्यसमध्ये कठीण तापाच्या साथीने १३६९ माणसे मेली. किनीन इतके महाग झाले की, २। तोळ्यास २४० रु, पडत होते.

४२१३ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

अमेरिकेचा सेनापती रोजनक्रॉम याच्या रिपोर्टावरून असे कळते की, युद्धात एक माणूस मारण्यास एकेक खंडी लोखंड लागत होते.

४२१४ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

प्रे. ज्यानसनची मुदत संपल्यामुळे नवीन अध्यक्ष निवडला जाईल.

४२१५ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

अलाबामा प्रकरण लवकरच मिटण्याची शक्यता आहे.

४२१६ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

फेनियन लोकांची गडबड चालूच आहे. मार्च १८६९ मध्ये ऐर्लंडात हबियस कार्पस कायदा बंद होणार.

४२१७ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

पार्लमेंट सभेत सभासद नेमताना होणाऱ्या लाचलुचपती बंद करण्यासाठी व त्याच्या चौकशीसाठी स्वतंत्र कोर्ट होणार आहे.

४२१८ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

इंग्लंडचे पंतप्रधान डर्बी फार आजारी आहेत.

४२१९ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

रे. स्पेन्स नावाचा उपदेशक एकाएकी बेपत्ता झाला.

४२२० (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

हिंदुस्थान सरकारच्या नोकरीतील साहेबलोकांसाठी रजेचे नवे नियम तयार करण्यावरून इंडिया आफिसात वाद सुरू आहे.

४२२१ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

कापसाचा भाव वाढला. सध्या ८। पेनीचा भाव आहे.

४२२२ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

तुर्कस्थानात हत्यारबंद लोक दंगे माजवीत आहेत.

४२२३ (२७ : ५, ५ मार्च ६८, ७८-८०)

माल्टा व सिकंदरियामधील समुद्रातील तार तुटली.

४२२४ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

पारिसची चेंबर सभा वृत्तपत्रांची स्वतंत्रता कमी करणार आहे.

४२२५ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

मिसरचे सैन्य इंग्रजांच्या संमतीशिवाय पुढे चाल करीत आहे.

४२२६ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

थिओडोरस राजा सैन्यासह मागदाला शहरात पोहोचला.

४२२७ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

मेनेलोक या बंडखोराचा पराभव झाल्यामुळे तो पळून गेला.

४२२८ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

सर नेपिअर सैन्यासह अंतालो ठाण्याकडे निघाले.

४२२९ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

मस्कतमध्ये सुलतानाचा चुलता हामेद सालेम याने बंड केले. अनेक व्यापारी गाव सोडीत आहेत. सुलतानी फौज सज्ज आहे.

४२३० (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

प्राप्तीवर पुन्हा कर बसविण्याचा विचार सरकारने सोडून दिल्या.

४२३१ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

विलायत व हिंदुस्थान या दोन्ही देशांत येजा करणाऱ्या टपालाचे दर दीडपट वाढविण्यात आले.

४२३२ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

सध्या अनेक वजनदार युरोपियन इकडे दौरा करीत आहेत. रे. मक्लोड, वाटसन, मि. स्लेदिंग हालस्तीन, सर फ्रेड्रिक, ही मंडळी, शिकार व जुन्या इमारतीचे फोटो यांसाठी हिंदुस्थानभर हिंडत आहेत. पण अल्पकालिक भेटीतून गैरसमज होण्याची शक्यता जास्त असते. रे. मक्लोडची प्रकृती बिघडल्यामुळे ते स्वदेशी परत जाणार आहेत.

४२३३ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

बडोद्यातील बंदोबस्ताचे पोलिस व बंडखोर भिल्ल यांची चकमक होऊन तीन बंडखोर मेले. एक रिसालदारही मेला.

४२३४ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

येथील विक्टोरिया व आल्बर्ट म्युझियमची इमारत पूर्ण होणार.

४२३५ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

कापसाचा व्यापार दिवसेंदिवस बेधडक वाढत आहे.

४२३६ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

रे. पेटन यांनी प्राणी व पक्षी यांच्या शिल्पविद्येविषयी व्याख्यान दिले.

४२३७ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

मुंबईत कलाकौशल्याचे प्रदर्शन सुरू झाले. त्यास ३० लक्ष रुपये खर्च झाले. हाच पैसा रयतेच्या कल्याणासाठी खर्चला असता, तर बरे होते.

४२३८ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

वकिलीच्या परीक्षेस यंदा ३६३ उमेदवार आहेत.

४२३९ (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

होरमसजी पेस्तनजीच्या घराचे अगीने दोन लाखांवर नुकसान झाले.

४२४० (२७ : ५, २ मार्च ६८, ७८-८०)

ठाण्यात एका स्त्रीस जुळी मुले झाली. एक मूल लगेच मेले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ६, मुंबई, १६ मार्च १८६८

४२४१ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ८१-८२)

धर्मप्रसारार्थ पेसा देण्याविषयी :

‘एक साक्षदार’ लिहितो की : ख्रिस्ती देशांतील लहान मुले धर्मप्रसारासाठी सतत पैसा पाठवितात. आपल्या शक्तीप्रमाणे देण्यापेक्षा स्वनाकार करून धर्मकार्य करणे, यात अलौकिक सुख आहे. एका

अमेरिकन शाळेत ७६ मुले होती. त्यांपैकी प्रत्येकाने थोडे पैसे दिले. काहींनी खाऊचे पैसे दिले. पण अनेकांनी बटाटे विकून, गायन करून, दूध वाहून, भांडी धुऊन, सफरचंदे विकून, कुरणात गायी फिरवून, औषधे विकून, लोणची करून, कागद आणण्याचे काम करून २-२ सेंट मिळविले व पाठविले. ख्रिस्ताच्या प्रीतीसाठी कष्ट करण्याला ते तयार आहेत. प्रभूसाठी देणे यात फार सुख आहे. म्हणूनच अल्पवयी मुलेही मदत पाठवितात. कष्टाचे ओझे ती मानीत नाहीत.

४२४१ अ (इंम : ८१)

४२४२ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ८२-८५)

ल. रा. माहातेकर कळवितात की : प्रभाकर बाळाजीचा बाप्तिस्मा निर्विघ्नपणे व हिंदू लोकांच्या देखत झाला. सहा महिन्यांपूर्वी प्रभाकर व रामचंद्र हे दोघे भाऊ मिशनऱ्यांकडे आले असता सोलापुरात मोठी दंगल झाली. प्रभाकरच्या नातलगानी मारहाण करून त्यास घरी नेले. वाघाच्या कळपात मेंढरू, अशी त्याची अवस्था झाली. खोडसाळ बातमीदार, दुराग्रही संपादक अनेक कल्पित बातम्या छपीत होते. 'प्रभाकरास दारे बंद करून बाटविणार होते,' असे ते लिहीत. प्रभाकरास धमक्या देऊन व मोहपाशात वेष्टून ठेवलेले होते. माजिस्त्रेतासमोर त्याने पढविलेलाच जबाब दिल्यामुळे त्यास घरात राहावे लागले. त्यास बांधून ठेवून प्राणघात करण्याच्या धमक्या देत असत. काही प्यादे त्याजवर सतत ठेवीत. पुढे त्याने सर्वांची नजर चुकवून एका मुलाच्या हातून मिशनऱ्यांना पत्र पाठविले. पत्रात प्रभाकरने लिहिले होते की, 'आपणांस खोट्या जबाबाचा फार पश्चात्ताप होतो. आता तारण होणेही कठीण आहे.' नंतर चार दिवसांनी तो स्वतः येऊन भेटला. मिशनऱ्यांनी त्याची नीट परीक्षा घेतली. सैतानाच्या दूतातून सुटून तो येशूकडे आला. अंधाराच्या सत्तेतून ईश्वरी राज्यात आला. जगिक विलास व मोहपाश यांवर त्याने लाथ मारली. दुःख व निंदा सोसण्याची त्याने तयारी ठेवली. रे. हार्डिंगनी बाप्तिस्मा दिल्या. अभक्तांचा पराभव झाला. गेली ४ वर्षे ते धर्मप्रसाराचे कार्य आवेशाने करीत आहेत. त्यांची पत्नी सौख्यलोकात गेल्यामुळे ते स्वदेशी जातील. त्यांच्या जागेवर हेजन आले आहेत.

४२४३ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ८५-८७)

'सणाचा तिरस्कारक' लिहितो की : ९ मार्चला होळीच्या दिवशी लोक तोंडास गुलाल, चिखल, यांच्या उटण्याने माखलेले दिसले. होळीचे होळकर 'धुंडा देवीचा उद्धार व्हावा' म्हणून अर्वाच्य, अमंगल व निर्लज्ज भाषणे करीत होते. होळीची वरातही निघाली. 'नवरा' झालेला माणूस घाणीचा पोषाख करून, डोक्यावर कांद्याचे बाशिंग बांधून घोड्यावर बसला होता. त्याच्यावर केरसुणीच्या चवऱ्या ढाळल्या गेल्या. त्याची टोपी झाडूच्या तुऱ्याने चमकत होती. पोलीसही हे सोंग पहाण्यात रंगले होते. नळबाजारातून होळीचा मुडदाही मिरविला गेला. त्याच्यामागे ५० बोडके व अंगास घाण असलेले लोक हिंडत होते. सैतानाने अविश्वासी लोकांना आंधळे केले आहे. यावर ज्ञानोदयकर्ता म्हणतो की : टाइम्सच्या बातमीदाराने हुलका या राजकन्येची हकीगत प्रसिद्ध केली. ही व्यभिचारी स्त्री एका मौलवीकडे जाई, तेव्हा तिच्या भावाने तिला जाळून मारले. पण चमत्कार असा की, विस्तवाची फुले झाली. तेव्हापासून हा होळीचा सण सुरू झाला. हा बीभत्स सण दिवसेंदिवस वाढतच आहे. कृष्णपक्षातील चंद्राप्रमाणे त्याचा क्षय होऊन अगदी नाश झाला पाहिजे. काही सुधारक माणसे हा सणाचा उत्साह कमी व्हावा म्हणून प्रयत्न करीत आहेत. मुंबईच्या पोलिसांनी पुढच्या वर्षीपासून यातील अमर्याद कुचेष्टा व उन्मत्तपणा बंद करण्याचे ठरविले आहे.

सरकारने या दिवसात दारूची दुकानेही बंद ठेवावी. पिठेवाल्यांना दंड करावा. दारूमुळेच जास्त धूम होते.

४२४४ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ८७-९०)

देवाच्या पवित्र आत्म्याकडून ज्याच्या ठायी जीवनाचे बीजारोपण झाले, तो देवाचे लेकसू व देवाचा वतनदार झाला. हे वतन काही वित्तविषयरूप नाही. जलधारेच्या धारा व पृथ्वीचे परमाणु गणता येतात, पण हे वेतन मोजता येत नाही. त्यातून प्रभूचे वतन हा तर अमोल्य ठेवा आहे. ते अविनाशी, निर्मळ व न कोमेजणारे आहे, पूर्णतारण आहे. मग आपण ख्रिस्ताचे विश्वासू सैनिक असे होतो. प्रभूसाठी सैतानाशी युद्ध करतो. देवाच्या घरी जाऊन विजयाचे गायन करतो. कष्ट व क्लेश यांच्यापासून सनातन विश्राम मिळवितो. पावित्र्य व शुद्धतेची प्रतीती मिळवितो. पाप केले, तर देवाचा अपमान होतो. देवास पापाचा द्वेष आहे. माणूस जर पापाचा तिटकारा करील, तर देवाचा पवित्र आत्मा त्याच्या ठायी उतरेल. अपशब्द व दुष्कर्म यांपासून दूर राहावे. ईश्वराच्या आज्ञांमध्ये वागावे. त्याला संतोषून गौरवावे. भयाने व कापण्याने आपले गौरव साधून घ्यावे. देवाच्या लेकरालाही या जगात दुःखे व संकटे भोगावी लागतात. या जगात आपण केवळ प्रवासी असून जग म्हणजे एक बिऱ्हाड आहे. सज्जनांची संगती मिळाल्यावर मग सख्यांची फुटाफूट होत नाही. ते परस्परांवर पूर्ण प्रीती करतात. देवाचा कोकरा जो ख्रिस्त त्याने स्वतःला रक्ताने खंडून घेतलेले आहे. त्याच्या गौरवाने तुम्ही गौरविले जाता. त्याच्या सिंहासनाजवळ बसावे. गौरव, मान व अधिकार यांस योग्य होता येते.

४२४५ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९०-९३)

घोडनदीचे सि. बा. मि. लिहितात की : काळे पाटलांचा समाचार मुलाकडून कळला. ज्यातून ईश्वरप्राप्ति मिळते, तिलाच भक्ती म्हणावे. पाप केले, तर ईश्वर असंतोषी राहातो. मूर्तिपूजा केली की, ईश्वर रागावतो. परमेश्वर निराकार आहे. त्यास आकार देणे चूक आहे. चांगल्या कारागिरासही त्याची मूर्ती खरेपणाने घडविता येणार नाही. कवी तुकाराम म्हणतात, देव आहे तो उघडा । मूर्ख पुजिती दगडा ॥ कबीरानेही पाषाणाची पूजा करणाराला मूर्ख म्हटले आहे. सर्वसमर्थ व परमज्ञानी ईश्वराला पदार्थाचे रूप देणे चूक आहे. तसेच तीर्थयात्रेला जाऊन पापापासून मुक्ती मिळते, हा भ्रम आहे. गंगा व काशी मनातच आहेत. तीर्थास जाऊन बुडी मारली, तरी मन अगदी कोरडे राहाते. वरवर धुतले, तरी मनाचा मळ कायम असतो. तीर्थास जाऊनही मनसंकल्पाची पापे तशीच राहातात. एखादा कडू भोपळा सगळ्या तीर्थात बुचकळून आणला, तरी तो कडूच राहाणार. जप-तप, वनवास, नामस्मरण, यांनी पाप जाते, ही चुकीची समजूत होय. अरण्यात राहून झाडपाला खाल्ला, तरी पाप जाणार नाही. जर टांगून घेतले किंवा शरिरास जखमा केल्या, तर हे हत्येचे पाप मात्र लागेल. मनास पापाची टोचणी लागली असेल, तर चांगला गुरू करावा. मनातली पापाची आग विझवावी.

४२४६ (२७ : ६, १६ मार्च ६८. ९३-९४)

व. स. पत्रात लिहितात की : इंग्लिशांचे राज्य आल्यापासून आमच्या व्यवहारमार्गामध्ये काही सुधारणा होत आहे. शोधकपणा, चांगुलपणा, उत्तमत्वास येणे, असा सुधारणेचा अर्थ घ्यावा. इंग्रजांची टूम आपण घेतली नाही व जुनी सुधारली नाही, तर आपली गणना मूर्खांत व अडाण्यांत होईल. आपल्याकडील जात्यावर दिवसभर दळल्यावर जे पीठ तयार होते, त्यापेक्षा विलायती

जात्यात अधिकाई, सुरेखपणा, स्वल्पायास जास्त दिसतात. त्यांना आपल्या वस्तूंची हेळणा व तिरस्कार वाटतो. अनेक गोष्टीत त्यांचे शहाणपण इतके दिसते की, ते जणू प्रतिईश्वरच वाटतात. पारशी लोकांनी मात्र आपला व्यवहारमार्ग सुधारला. ते प्रतियुरोपियनच बनले. धर्मग्रंथांचाही जीर्णोद्धार केला. आम्ही मात्र युरोपियनाने संस्कृत श्लोक शिकविणाऱ्या हिंदूस दुष्ट व भ्रष्ट मानतो. पारशी मात्र स्वतःच्या गुणांनी पदवीस चढले. आम्ही हयगय केल्यामुळे मागे राहिलो. ते व्यापारात अतिदक्ष व उद्योगी लोक आहेत. अकोल्यात एका खान बहादुराचा सत्कार करावा, म्हणून जागेवरच पारशांनी ११०० रुपये जमविले. हिंदू लोक असा उत्साह दाखवीत नाहीत. अकौला येथे लायब्ररी स्थापन करण्यासाठी शेकडो लोक जमा झाले, पण अद्याप पाचशे रुपयेसुद्धा जमले नाहीत. ही लाजेची गोष्ट नव्हे काय ? हिंदूंची मने विचारशून्य व अविचारोत्तेजक आहेत. पण स्वतः उद्योग केल्याशिवाय कार्यरूप हत्तीचे मढे उचलणे कठीण आहे.

४२४७ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

प्रे. ज्यानसननी मि. स्टान्टनला युद्धखात्याच्या सेक्रेटरीपदावरून काढण्याचे ठरविले. पण स्टान्टन त्याचा हुकूम मानीत नाही व सेनेटचे मत असे आहे की, ज्यानसनचे हुकूम गैरशिस्त आहेत.

४२४८ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

प्रे. ज्यानसनची चौकशी करण्यासाठी प्रतिनिधी सभेने एका सदस्यास नेमलेले आहे.

४२४९ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

स्टान्टनच्या बडतर्फीच्या हुकमाची सुप्रीम कोर्ट चौकशी करील.

४२५० (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

राणीचे मुख्य प्रधान डर्बी यांनी राजीनामा दिल्यामुळे मि. डिजरायलची नेमणूक झाली. लार्ड क्रानबोर्न खजिनदार होणार आहेत. पण त्यांची प्रत्यक्ष संमती न मिळाल्यामुळे मि. हंट ते काम पहातात. बाकीचे प्रधान डिजरायलीस सहकार्य करण्यास तयार आहेत.

४२५१ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

मि. नार्थकोटने स्टेट सेक्रेटरीचे काम सोडले, तर फार नुकसान होणार आहे. पण बहुधा तेच हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल होतील.

४२५२ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

रे. स्पीकसाहेब लंडनमधून एकाएकी नाहीसा झाला होता. तो कार्नवाल प्रांतात हेड्याच्या वेषात सापडला.

४२५३ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

विलायती टपालातील वाढ लष्करास व आरमारास लागू नाही.

४२५४ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

वैसराय लारेन्स यांनी एतद्देशी राज्ये व इंग्लिश राज्य यांबद्दल जे अभिप्राय गोळा केले, ते पार्लमेंट सभेपुढे ठेवले जातील.

४२५५ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

ओडिसा प्रांतात पाट करावे म्हणून आगाऊ पैसा देण्याकरिता स्टेट सेक्रेटरीची संमती मिळाली.

४२५६ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

कापसाचा भाव ८ पेनी १० आणे होता.

४२५७ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

विक्टोरिया राणीची कन्या व प्रुशिया राजाची मृन हिला मुलगा झाला.

४२५८ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

अबीसिनियात थिओडोर सगळे कैदी घेऊन मागदाल्याहून देब्रोतावरला जाऊ शकेल. पण तो मोठाल्या तोफांच्या भरवशावर इंग्रजांशी युद्ध करण्यासाठी मुक्काम ठोकून आहे. युरोपियन कैद्यांना वाट चालता यावी, म्हणून पायातल्या बेड्या काढल्या; त्यातील एका कैद्याचे पत्र इंग्लंडमधील वृत्तपत्रात प्रसिद्ध झाले. पण या कैद्यास जास्त तसदी देतील असे भय वाटते.

४२५९ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

करनल फोल्ड आपली फौज घेऊन आटेजराटहून मैबुहिज एथे गेला. मागदास्यावर ३ हजार सैनिक हल्ला करतील.

४२६० (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

आटेजराट येथे इस्रायलींनी येरुशलेमाप्रमाणे सुंदर देऊळ बांधले आहे. बहुतेक धर्मविधी यहुदी लोकांप्रमाणेच चालतात. येरुशलेमकडे तोंड करून जनावरे मारतात.

४२६१ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

गवरनर जनरलची शिफारस डावलून विलायतेच्या अधिकाऱ्यांनी टपालाचे हशील वाढविले.

४२६२

४२६३ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

हैदराबादचे फिनानश्ल कमिशनर रॉबर्टस यांना रिचर्ड टेंपलच्या जागेवर रेसिडेंट नेमले आहे. रिचर्ड टेंपल यांना हिंदुस्थानचे फिनानश्ल मिनिस्टर नेमले.

४२६४ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

मुंबईतील कलाकौशल्याचे प्रदर्शन समाप्त झाले. पहिले दोन आठवडे सर्वात कमी दर, एक रुपया होता. विद्यार्थ्यांना चार आणे दर होता. धर्मार्थ शाळांच्या विद्यार्थ्यांना प्रदर्शन फुकट दाखविले.

गाइकवाडांनी अनेक मौल्यवान जिनसा येथे खरेदी केल्या. सुमारे १० हजार लोकांनी हे प्रदर्शन पाहिले. कित्येक लोकांनी तर दोनदोनदा तीनतीनदा त्यास भेट दिली.

४२६५ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

मुंबईतील कलाकौशल्याचे प्रदर्शन काही पहाण्यालायक नव्हते, तर केवळ पैसा उत्पन्न करण्यासाठी केले होते, असे काही लोक बोलतात. पण विद्वान व गुणज्ञ जनांनी त्याची स्तुतीच केली आहे. पूर्वी न पाहिलेल्या अनेक चिजा तेथे मांडल्या होत्या.

४२६६ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

सिविल सर्विस व मेडिकल खाते यामधील सनदी जागा एतद्देशीय लोकांना मिळाव्यात, म्हणून मुंबई असोसिएशन सरकारास अर्ज करणार आहे.

४२६७ (२७ : ६, १६ मार्च ६८, ९५-९६)

किल्ल्यातील सिनियर माजिस्त्रेट मि. बिकरस्टेथ विलायतेहून परत आलेत व त्यांनी आकटिंग माजिस्त्रेट मि. ज्यान कानन यांजकडून च्यार्ज घेतला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६८

४२६८ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ९७-१०१)

रे. हार्डिंज आपल्या चार लेकरांसह अमेरिकेस रवाना झाले. ते १८५७ मध्ये इकडे आले. ५ वर्षे मुंबईत उपदेश केल्यानंतर त्यांनी ६२ साली सोलापूर मिशनची स्थापना केली. ईश्वराने त्यांचे श्रम सफल केले. गतवर्षी त्यांची पत्नी परलोकवासी झाली. एका बाप्तिस्मा प्रकरणात त्यांना फार श्रम झाला. सोलापूरच्या एतद्देशी भावांनी त्यांना शास्त्राची एक लहान प्रत नजर केली आहे. मिशन मंडळीने त्यांना भावपूर्ण असे बहुमानपत्रही सादर केले. साहेबमजकूर यांची प्रकृती अशक्त झाली. शिवाय अमेरिकेत मुलांच्या सुशिक्षणाचीही व्यवस्था करावयाची आहे. चार लहान मुलांचा सांभाळ करणे आहे. म्हणून ते जात आहेत. शाहूराव कुकडे या प्रसंगी म्हणाले की, येशूचा संदेश घेऊन साहेबांनी या देशात शुभवर्तमान घोषित केले. अनेकांना तारणाचा मार्गही दाखविला. मंडळीचे पालकपण करून आत्मिक अन्न पुरविले. त्यांच्या उपकाराची फेड होणे कठीण आहे. मूर्तिपूजकांना शास्त्र समजावून सांगताना साहेबांवर अनेक संकटे आली. रस्त्यात उभे राहून त्यांनी खांबी दिलेली ख्रिस्त गाजवला. त्यांच्या सहनतेस देवाने चांगले फळ दिले. त्यांच्या मदमेनेही वधस्तंभाचा खांब खांद्यावर वाहून नेला. आपल्या पतीच्या कार्यात मदत केली. प्रभूने त्यांना आयुरारोग्य द्यावे, हीच प्रार्थना आहे. यावर उत्तर देताना साहेबांनी फार कृतज्ञता प्रगट केली.

४२६८ अ (इंम : ९७-१०१)

४२६९ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १०२-१०४)

धर्मसंबंधी पुस्तके व निबंध प्रसिद्ध करणाऱ्या मंडळीने गतवर्षी १ लाख ५३ हजार पुस्तके छापली. त्यांपैकी १ लाख १३ हजार ५०० मराठी होती. यात ९०,५०० बाळबोध होती. बऱ्याचशा नवीन आवृत्तीच होत्या. अगदी नव्या पुस्तकांचे फार अगत्य आहे. घड्याळ करणारा व त्याचे कुटुंब हे रे. ब्रूसनी केलेले भाषांतर व लखीरामबाबा हे टाऊन सेंड यांचे पुस्तक अशी फेरफार करून छापली. दायमलरमडमेचे वेश्याचाराविषयी पुस्तकही छापले. दिनलिंगसाहेबांची सुशिक्षित हिंदूंना दिलेली व्याख्याने फार चित्तवेधक आहेत. तीही पुस्तकरूपाने छापली, रे. कामरन यांनी ख्रिस्ती धर्माची वजनदारी या पुस्तकाच्या छपाईचा खर्चही दिल्या. ख्रिस्ती मंडळीची बखर यासारखी ३०-४० उत्कृष्ट पुस्तके पुन्हा छापण्याची गरज आहे. मार्कच्या शुभवर्तमानावरही टीका छापली पाहिजे. 'आनोटेटेड पारेग्राफ बैबल' या ग्रंथाचे भाषांतर करण्याचे काम सुरू झाले. तिगस्तापेक्षा यंदा प्रतीचा खप वाढला. मराठी पुस्तके ७२,३५५ खपली. इंग्रजी १४,१३६ खपली. मंडळीस मदत म्हणून ४,८८३ रुपये मिळाले. यांपैकी निम्मी मदत एकाच गृहस्थाने दिली. एतद्देशी ख्रिस्ती लोकांकडून ५० हून कमी मदत झाली. कित्येक मिशनरी व उपदेशक यांच्या पत्रांवरून असे दिसते की, या मंडळीच्या योगाने फार चांगले काम होते आहे. जगाचा पापहरण करणारा कोकरा येशू ख्रिस्त याच्याकडे लोकांना आणणे आवश्यक आहे.

४२६९ अ (इंम : १०१-१०२)

४२७० (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १०४-१०६)

ब्रह्मसमाजाचे प्रमुख बाबू केशव चंद्रसेन यांचा आवाज मध्यम व त्यांचे विचार विपुल आहेत. ते २-२ तास व्याख्याने देतात. त्यांची मते सुधारक हिंदूसारखी आहेत. ते म्हणतात : ईश्वर एकच असून जगाचा उत्पादक व चालक आहे. त्याची आकारयुक्त मूर्तिरूपाने पूजा अर्चा करणे, हे महत्पाप आहे. परलोकही आहे व पापी लोकांना अनंत काळपर्यंत यातना सोसाव्या लागतात. म्हणून आपले आचरण नीतिशुद्ध असावे. ईश्वराची भक्ती करून जगाच्या कल्याणासाठी झटावे. हजारो लोक या पंथास मिळाले असून हिमालयापासून तर कन्याकुमारीपर्यंत हे मत पसरत आहे व हिंदुस्थानचे एक राष्ट्र होण्यास या मताची मदत होईल, असेही बाबूमजकूर सांगतात. यासाठी घर सोडावे लागत नाही. पण नातेवाईक दुरावले, तरी चिंता करू नये, असेही ते म्हणतात. त्यांच्या मतावर इंदुप्रकाशने भाष्य करताना म्हटले की, थोडस्त लोक ज्ञान व विश्वास या शब्दांचा फार घोटाळा करतात. ख्रिस्ती धर्म सांगतो की, शास्त्रातील वचनावर विश्वास ठेवावा. इतर धर्मांप्रमाणे ब्राह्मसमाजाचे मतही माणसांनी बनविलेले आहे. ईश्वराने जो धर्म सांगितला, त्यात अनेक गूढ गोष्टींचे रहस्य उलगडण्याची शक्ती असते. या एकेश्वरवाद्यांचे ब्रह्म म्हणजे अंधारात चाचपडणे होय. त्यांचा विश्वास स्थिरावत नाही. कारण त्याला भक्कम पाया नाही. यापुढे जेव्हा बाबू येथे येतील, तेव्हा त्यांनी या प्रश्नांची समाधानकारक सोडवणूक करावी.

४२७१ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १०६-१११)

एम्. गोरे पत्रात लिहितात की : रे. प्रेस यांनी १८ वर्षे मेहनतीने काम केले. ते विलायतेस गेले. त्यांच्या जाण्यावरून लोक फार दुःखी झाले. त्यांना दिलेल्या सन्मानपत्रात म्हटले आहे की : शरणपुरातील लोकांवर त्यांचे फार उपकार झाले. दीड तप त्यांनी येथे ख्रिस्ताचे काम केले. नीतिमानाची दुःखे ईश्वरच दूर करीत असतो. प्रभूच्या प्रसन्नतेसाठी त्यांनी अखंड कार्य केले. सुवार्तिक नेमून इकडे ख्रिस्त गाजविला. मनापासून कष्ट केले, तर देव १०० पटीने फळ देतो.

मंडळी वागविणे हे काही सोपे काम नाही. प्रत्येक काळात काही रोगी, लंगडे व अशक्त असतात. अशा अनाथांचे पालक होऊन प्रेस यांनी त्यांच्या दैहिक व आत्मिक सोयी करून दिल्या. दरिद्री लोकांची चिंता करून त्यांना स्वावलंबी बनविले. उत्तम वर्तणूक ठेवून त्यांस किता घालून दिल्या. जो कष्ट करीत नाही, त्याने खाऊ नये, हे तत्त्व त्यांच्या मनावर बिंबविले. रोग्यांची भेट घेऊन त्यांचा समाचार घेतला. त्यांची सहनता व क्षमाशीलता या गुणांनी ते फार प्रिय झाले होते. अनेकांचे ते आईबापच होते. मडमसाहेबांनीही आपल्या लेकरांप्रमाणे सर्वांची काळजी घेतली. शरिराने जरी ते दूर गेले, तरी आत्म्याने ते येथेच राहणार आहेत. असा मजकूर ऐकल्यावर प्रेस पतिपत्नीस फार गहिवर दाटून आला. लोकांनी त्यांस बैबलाची एक प्रत नजर केली. असे मेहनती, दयाळू व सहनशील साहेब विलायतेस जाणार, म्हणून सर्व लोक फार दुःखी झाले.

४२७२ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

प्रे. ज्यानसनवर काँग्रेसने खटला भरला. कामाचे करार मोडले व लष्करी बिलातील चुका, असे आरोप आहेत.

४२७३ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

पार्लमेंट-सभा अलाबामा प्रकरणावर फार वाद झाला.

४२७४ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

हिंदुस्थानातल्या पलटणी इतर ठिकाणीही इंग्रजी अंमलाखालील राज्यांत पाठविल्या जातील.

४२७५ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

ना. प्रिन्स आफ वेल्सना पाट्रिक नैटची पदवी मिळणार.

४२७६ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

युरोप व हिंदुस्थान यांमधील बंद पडलेली तार पुन्हा चालू झाली.

४२७७ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

इंग्लिश फौज थियोडोरच्या सैन्यावर चालून जात आहे. जे युरोपियन कैदी त्याने पकडले, त्यांना आता चांगली वागणूक मिळते. जर पराभव झाला, तर थियोडोर पळून जाईल, असे म्हणतात.

४२७८ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

अबीसिनियात २ हजार गोऱ्यांसाठी ३ महिन्यांची व ७ हजार काळ्या फौजेसाठी २ महिन्यांची अन्नसामुग्री शिल्लक आहे. आणखी दोन-दोन महिन्यांची सामुग्री पाठविली जाईल.

४२७९ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, १११-११२)

हिंदुस्थान सरकारचा खर्च ६६-६७ मध्ये ४४ कोटी ५३ लाख होता. अफूपासून एक कोटी रुपये मिळाले. तरी लोकोपयोगी कामासाठी कर्ज काढावे लागेल. अफूच्या पेटीवर १०० ऐवजी १२५० रु. जकात आकारली जाईल. सरकारी नोकरांच्या प्राप्तीवर शेकडा १ व इतरांना दीड याप्रमाणे कर

बसणार आहे. यातून ५० लाख रुपये जादा मिळतील. इमारती लाकडावर कर वाढणार. उलट तंबाखू व मीठ यांवरील कर कमी होईल.

४२८० (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

दिवाण सालारजंगावर हल्ला करणाऱ्या इसमाला मरणाची शिक्षा झाली.

४२८१ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

सरकारने गुजरातेतील भिलांचे बंड मोडले.

४२८२ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

बाबू केशवचंद्र सेन यांची मुंबईत ४ व्याख्याने झाली. ते मोठे आवेशी वक्ते आहेत. ते म्हणतात की : तारणारा कोणीच नाही. आपण आपला विश्वास व नीती यांच्या जोरावर मोक्ष मिळवू.

४२८३ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

मि. सूटरसाहेब घोडागाडीने जात असता घोडा उधळल्यामुळे त्यांनी उडी टाकली, म्हणून जखमी झाले. गाडीवानही अत्यवस्थ आहे.

४२८४ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

माजगावचे माजिस्त्रेट मि. शावेल यांच्या रजेमुळे मि. कॉनन हे आक्टिंग माजिस्त्रेट झाले.

४२८५ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

वकिलीच्या परीक्षेत ३६९ पैकी ६९ उमेदवार उत्तीर्ण झाले. यांपैकी दोघे हायकोर्टात काम करतील.

४२८६ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

मुनसफीच्या परीक्षेस २१२ उमेदवार बसले.

४२८७ (२७ : ७, १ एप्रिल ६८, ११२)

मि. शावेल यांच्या कोर्टात एका साहेबावर पहिली पत्नी जिवंत असताना दुसरे लग्न करण्यावरून खटला झाला. पण ते पहिल्या पत्नीपासून ९ वर्षे वेगळे राहात होते, शिवाय ती हयात आहे, हे त्यांस ठाऊकही नव्हते, म्हणून एलिससाहेब निर्दोष ठरले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६८

४२८८ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, ११४—११८)

खंडोबा भिंगारदिवे हा गृहस्थ पूर्वी कबीरपंथी गोसावी होता. त्याने बाप्तिस्मा घेऊन २४ वर्षे साह्यकारी उपदेशकाचे काम केले. गतवर्षी २८ जुलै रोजी त्यास देवाज्ञा झाली. ४२ च्या हिंवाळ्यात तो प्रथम उपदेशकांना भेटला. पढेगावात रस्त्यावर उपदेश ऐकणाऱ्या खेडुताने त्यांची

भेट घडवून आणली. त्याचा प्रथम कबीरपंथावर फार विश्वास असे. गुरुमंत्राने सर्वच पाप जाते, असे तो समजे. पण एखाद्या अट्टल चोराने गुरुमंत्र घेतला, तर पाप नष्ट होईल काय ? यावर तो अवाक् बनला. काही ग्रंथात लिहिलेले आहे की, सोहम् म्हटल्यामुळे पाप जाते. मूल जन्मण्याआधीच सोहम्चा जप करते व जन्मल्यावर कोहं म्हणते. पण या शब्दाच्या उच्चाराने त्याचा स्वभाव बदलतो काय, हा खरा प्रश्न आहे. येशू ख्रिस्त मात्र आपला न्याय निर्बाध राखून पाप्यास क्षमा करू शकतो, असे सांगून उपदेशकाने त्यास पुस्तके वाचावयास दिली. मग त्याची खात्री झाली की, कबीरपंथात चांगली नीती असली, तरी तारणाचा मार्ग सांगितलेला नाही. तेव्हा तो ख्रिस्ती झाला व गावोगाव हा संदेश सांगत हिंडला. 'येशू द्राक्षरस घेतो' या विधानाने तो जरा बिचकला, परंतु धर्माची पुस्तके बारकाईने वाचून त्याचे शंकासमाधान झाले. कोणीतरी कल्पित देवाजवळ घेतलेल्या भ्रामक शपथाही त्याने सोडून दिल्या. खंडोबाचा कित्ता घेऊन लखीरामबावाही शुभवर्तमानाकडे आकर्षित झाला.

४२८८ अ (इंम : ११३-११४)

४२८९ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, ११८-१२०)

खंडेराव गाडकवाडाने आपला भाऊ मल्हारराव यास कैदेमध्ये ठेवले. फकिरांना जेवण, खबुत्रांची लग्ने, कबरीस गलेफ, अशा कामांत त्याने लाखो रुपये उधळले. भाऊ शिंद्यास दिवाण करून मेव्हण्याला बक्षिसी दिली. कर्जाची रक्कम आताच १ कोटी २० लाखांवर गेली व महाराज मुलीच्या लग्नासाठी ८० लाखांचे नवे कर्ज काढीत आहेत. सावकारांना त्यांचा भरवसा येत नाही. मल्हाररावाच्या वतीने गवर्नर जनरलकडे अर्ज जाणार आहे. काही लिमाळ्या पत्रकर्त्यांनी मुंबई सरकारकडे अर्ज करून दाद मागितली. मुंबईच्या प्रदर्शनातील गलेफ व चांदवा जप्त करण्याची विनंती केली. मल्हाररावास कैदेमधून मुक्त करावे, अशी सगळीकडून मागणी होते आहे. खंडेराव जो अफाट खर्च करतो, त्याची चौकशी करण्याचा अधिकार इंगरेज सरकारास आहे. या गैरशिस्त कारभारास जर आळा घातला नाही, तर सावकारांच्या कर्जफेडीची हमी तरी सरकारने दिली पाहिजे. सावकारांना सावध करावे, नाहीतर ते सगळे हकनाकच बुडतील. काही पत्रकार गप्प आहेत. कारण त्यांना खंडेरावाचा द्रव्याश्रय आहे. म्हणून टीका करणारावर लोभीपणाचा आरोप केला जात असतो. सरकारने न्यायाचा पक्ष स्वीकारावा, अशी सर्वांची अपेक्षा आहे. गाडकवाडीत खर्चाची फार अंदाधुंदी आहे. माजी दिवाणाची उधळपट्टी आता उघडकीस आली. नव्या दिवाणाने सक्तीचे व काटकसरीचे धोरण सुरू केले आहे.

४२९० (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२०)

मुंबईच्या बाप्तिस्त मिशनचा गतवर्षीचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे. याच्या स्थापनेची हकीगत जरा विलक्षण आहे. रे. एडमंड एडवर्ड्स उत्तर हिंदुस्थानात मोंघीरला मिशनरी होते. १८६२ पासून २॥ वर्ष काम केल्यावर त्यांची नेमणूक काशी येथे झाली. परंतु साहेबांस प्रयाग येथे काम करावयाचे होते. त्यांनी तसे मिशनास कळविले. परंतु त्यांच्या पत्रास उत्तरच आले नाही. शेवटी ते प्रयागहून मुंबई येथे आले. मूळ मिशनाने त्यांना कळविले की, तुमचा पगार बंद केला आहे व मिशनाचा संबंधही तुटला आहे. मंडळीच्या प्रत्यक्ष हुकमाशिवाय त्यांनी ठाणे सोडले, ही चूक झाली. पण चांगल्या कारणाकरिता त्यांनी ठाणे बदलले. कमिटीपेक्षा ईश्वर श्रेष्ठ असून तो एडवर्ड यांना

आशीर्वाद देत आहे. आता या साहेबांनी १२ नवीन लोकांना बाप्तिस्मा दिल्या. त्यांचे काम चांगले चालते. पण वाचकांनीच योग्य तो निर्णय मनाशी करावा.

४२९१ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२०-१२३)

घंदे, रोजगार, उदीम, यांवरील करातून वगळलेले लोक पुढीलप्रमाणे आहेत. ज्यांचे उत्पन्न वर्षास ५०० रु. पेक्षा कमी आहे. शेतीमाल विकण्यासाठी ज्यांनी दुकान घातले, किंवा एक हजाराहून कमी उत्पन्न असणारे व्यापारी, किंवा ६ हजाराहून कमी उत्पन्न असणारे लष्करी अंमलदार, अगर गतवर्षी माफी मिळालेले लोक, यांना हा कर लागू नाही. यापेक्षा अधिक उत्पन्न असणाऱ्यांनी आपली प्रतिज्ञापत्रे करून द्यावयाची आहेत. कर भरल्याशिवाय कोणी व्यवसाय करू नयेत. कोणतेही सर्टिफिकेट ३० एप्रिलपर्यंतच अंमलात राहणार आहे. ज्या महिन्यात प्रतिज्ञापत्र दिले, तेथपासून हा कर लागू होईल. प्रत्येक जिल्ह्याचे कलेक्टर प्रतिज्ञापत्राची चौकशी करून कर ठरवितील. खोटी शपथ घेणाऱ्यांना शिक्षा होईल. कलेक्टरच्या निकालावर अपील करावयाचे असले, तर रेविन्यू कमिशनरांना अपिलाची चौकशी करण्याचे अधिकार दिलेले आहेत. प्रतिज्ञापत्र न करणाऱ्यांना कराच्या तिप्पट रकमेइतका दंड भरावा लागेल. ज्यांच्या पगारातून प्राप्तिकर कापला जातो, त्या नोकरांनी वेगळे सर्टिफिकेट देण्याची गरज नाही.

४२९२ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२३-१२४)

पौलसाने व त्याच्या सोबत्यांनी एफसस शहर सोडले, तेव्हा वडील मंडळी फार दुःखी झाली. पौलस तारवात बसून सोर या शहरात गेला. तेथील ख्रिस्ती लोकांना त्याने चांगला उपदेश केला. यरूशलेमवर संकट येणार असल्यामुळे, पौलसाने तिकडे जाऊ नये, असे सर्वांचे मत होते. समुद्रकिनाऱ्यावर गुडघे टेकूनच प्रार्थना केली. प्लमतया येथेही पौलस बरेच दिवस मुकाम करून राहिला. कैसरिया गावात फिलिप्स या उपदेशकाच्या घरीही तो थांबला. त्याच्या चार कन्या धार्मिक व भविष्यवादी होत्या. पौलसावर काही जिवावरचे संकट येणार, असे वाटून सर्व दुःखी झाले. पण यरूशलेमास जाण्याचा निश्चय त्याने बदलला नाही. यहुदी सणाच्या वेळी तो यरूशलेमात प्रवेश करता झाला. यासोननामक पुरातन शिष्याच्या घरी राहिला. गावकऱ्यांना फार आनंद झाला. याकोबाच्या घरी सर्वांची एकत्र भेट झाली. नेमशास्त्राचे अभिमानी होऊन पौलसास विरोध करणारे भक्तसुद्धा एकत्र आले. त्यांची मर्जी राखली, तर तडजोड होऊन येशू ख्रिस्ताचा धर्म वाढण्यास मदत होईल, अशी खात्री झाल्यानंतर पौलसाने मुंडण करून शुद्ध होण्याचे ठरविले. धर्मात जे कोणी अशक्त आहेत, त्यांचे अडखळण होऊ नये, म्हणून असेही करावे लागेल.

४२९३ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२४-१२५)

रा. नारायण विष्णू जोशी कळवितात की : पुण्याचे वर्णन या पुस्तकांत जुने नवे लेख शोधून पुणे शहराचा प्राचीन व अर्वाचीन वृत्तांत तयार केला आहे. या पुस्तकाची छपाई ओरिएंटल छापखान्यामध्ये होणार आहे. वर्गणीदारांना १। रुपया पडेल व प्रसिद्धीनंतर घेणारास १।। रुपये पडतील. तीन महिन्यांत पुस्तक तयार होईल. तरी नावे नोंदवावीत. मात्र पाच महिनेपर्यंत विचारपूस करू नये. टिकिटे पाठवली, तर रुपयामागे १ आणा वर्तवळा पाठवावा.

४२९४ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

डा. शार्ट यांनी १८ प्रकारचे मासे या देशातून इंग्लंडास नेण्याचे ठरविले आहे. हे मासे चालतात. त्यास मरळ व वेरळ अशीही नावे आहेत. ते बाहेर असल्यावर हवेचा व पाण्यात असताना मिश्रवायूचा श्वासोच्छ्वास करतात.

४२९५ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

अटलांटिक व पासिफिकच्या तीरांना जोडणारी ५४० मैलांची रेल्वे अमेरिकेत तयार होणार.

४२९६ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

प्रे, ज्यानसनच्या वकिलांनी त्याच्यावरील आरोपांची उत्तरे दिली. चौकशीच्या तयारीस ३० एप्रिलपर्यंत मुदत देण्याचे सीनटने नाकारले. ३० मार्चला चौकशी होईल. त्यास सर्वाना मुक्तद्वार ठेवणार.

४२९७ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

मि. फासेट असा ठराव मांडणार आहेत की, सिविल सर्विसची परीक्षा लंदनप्रमाणे कलकत्ता, मद्रास व मुंबई येथेही व्हावी.

४२९८ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

मि. हाइडनी दररोज डाक पाठविण्याचा ठराव मांडला.

४२९९ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

मिस्स कार्पेटरने हिंदुस्थानविषयी एक पुस्तक छापले.

४३०० (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

इंग्लिश चर्च—सरकारचा संबंध नसावा असे पार्लमेंटास वाटते.

४३०१ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

अलाबामाच्या वादात पार्लमेंटने अमेरिकेबद्दल सहानुभूती दाखविली.

४३०२ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

ऐरलंडविषयी पार्लमेंटात वाद चालू आहे.

४३०३ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

सर स्ट्राफोर्ड नार्थकोट हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल होणार.

४३०४ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

रे. स्पीक कार्नवालमध्ये हेड्याच्या वेषात वावरतो.

४३०५ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

टपालाचे वाढीव दर लष्करास व आरमारास लागू नाहीत.

- ४३०६ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
सर ज्यान लारेन्स एतद्देशी राज्ये व इंग्लिश राज्य यांबद्दलचे अहवाल पार्लमेंटला सादर करणार.
- ४३०७ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
ओडिसातील कालव्यासाठी आगाऊ पैसे मिळणार.
- ४३०८ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
जूनमध्ये फ्रेंच बादशहा सेंट पितर्सबर्गला जाणार.
- ४३०९ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
वृत्तपत्राचे हक्क कमी करण्यास फ्रेंच चेंबरचा विरोध आहे.
- ४३१० (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
रुशियात मोठा दुष्काळ आहे.
- ४३११ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
पोप नवे नऊ कार्डिनल नेमणार.
- ४३१२ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
विक्तोन्याची ज्येष्ठ कन्या, प्रशियाची सून, हिला मुलगा झाला.
- ४३१३ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
देशशोधक मि. लिविंग्स्टन यांना माफिती लोकांनी मारले, ही वार्ता खोटी ठरली. ते दक्षिण आफ्रिकेत आहेत. शरणपूरचे शिंदी लोक त्यांच्याबरोबर आहेत.
- ४३१४ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
इंग्रज फौज अबिसीनियन राजा थियोडोर याचा पाठलाग करते आहे. दोन तुकड्या करून त्यास आटोपण्याचा विचार आहे. तिकडे ६ हजार फौजेची गरज नव्हती. विनाकारण खर्च वाढला. इंग्रज अधिकारी तेथील व्यापाऱ्यांचे पैसे आगाऊ देतात, म्हणून त्यांना इंग्रजांचे राज्य हवे आहे. एकदा थियोडोरने वेषांतर करून दोन शिपाई पकडून नेले, असे म्हणतात. पण ते खरे नसावे.
- ४३१५ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
नवीन प्राप्तिकराचा कायदा १ मे रोजी लागू होईल.
- ४३१६ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)
११ जून १८५७ रोजी दिल्लीत अधिकाऱ्यांची कत्तल करणारा कोतवाल मॅक्स गेला होता. त्यास पकडण्यात आले आहे.
- ४३१७ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

ओडिसामध्ये पकडलेले १०८ हत्ती ना. गवरनर जनरल यांनी पाहिले. त्यांतले ६० अजूनही अनिवार आहेत.

४३१८ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

दिल्लीच्या राजकुळातले लोक आपल्या मुलांना पाठशाळेमध्ये पाठविण्यास तयार नाहीत. बरीच विनवणी केल्यावर घराजवळच्या शाळेत पाठविण्यास कबूल झाले.

४३१९ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

कपूरथळ्याचा राजा विलायतेस जाणार.

४३२० (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

पोरबंदरचा राजा प्रजेवर फार जुलूम करतो.

४३२१ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

‘खानदेश वैभव’ व ‘नागपूर आब्जरवर’ ही पत्रे सुरू झाली.

४३२२ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

हैद्राबादचे नवे रेसिडेंट काही साहेबांबरोबर निजामास भेटले. त्यांना बूट काढणे व जमिनीवर बसणे, या गोष्टी फार जड गेल्या.

४३२३ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

गाइकवाडाच्या उधळेपणाचा बोभाटा झाल्यावर त्याने भिकारी व फकिर यांचा दानधर्म बंद केला. तो २५ लक्षांचा दानधर्म करणार होता. आपल्या १०० हत्तींपैकी २५ विकणार आहे.

४३२४ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

म्हैसूरचा राजा वारल्यामुळे सरकार दत्तकाच्या नावाने कारभार चालविणार.

४३२५ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

ठाण गावाजवळ रेल्वेच्या डब्यांची टक्कर होऊन अफू, कापूस, धान्य, या मालाचे एका लाखाचे नुकसान झाले.

४३२६ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

गुजरातेतील भिलांचे बंड अगदी मोडले.

४३२७ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

१८६९ त मुंबईमध्ये कलाकौशल्याचे प्रदर्शन भरणार.

४३२८ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५—१२८)

बाबू केशवचंद्राबदल बोलताना काही लोक अगदी तुच्छता दाखवितात. तर काही त्यास वेळूच्या शेंड्यावर नेऊन बसवितात.

४३२९ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

रे. दायमलरना म्हातारपाखाडीत मानपत्र देण्यात आले.

४३३० (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

मुंबई एथील विद्याखात्याचे दैरेक्टर अलेक्झांडर ग्रांट एडिज्बरो विद्यापीठाचे प्रिन्सिपल होणार.

४३३१ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

गेल्या महिन्यात ७० लक्षांचा कापूस निर्यात झाला.

४३३२ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

माजगाव कोर्टांमध्ये सेकंड माजिस्ट्रेटच्या जागेवर मि. कानन रूजू झाले.

४३३३ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२५-१२८)

मि. कृष्णशास्त्री चिपळूणकर यांना सरकारने देशभाषेत निघणाऱ्या वर्तमानपत्रांचे रिपोर्टर व पुस्तकांचे रजिष्ट्रार नेमले.

४३३४ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२८)

भाड्याच्या बगीत बसणाऱ्या एका गृहस्थाच्या १५० रुपयांच्या नोटा बगीत विसरल्या. त्या बगीवाल्याने पोलिसांच्या स्वाधीन केल्या. असा प्रामाणिकपणा हवा.

४३३५ (२७ : ८, १५ एप्रिल ६८, १२८)

आपले माजी गवरनर सर बार्टल फ्रियर यांच्या कन्येने 'ओल्ड डेकन डेज' (दक्षिणेतील पूर्वीचे दिवस) या नावाचा ग्रंथ लिहिला, तो इकडे आला. साहेबमजकुरांनी त्यास माहितीपूर्ण उपोद्घात लिहिला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६८

४३३६ (२७ : ९, १ मे ६८, १३०-१३३)

उत्तर हिंदुस्थानातील बंडाची आठवण ठेवण्याकरिता ख्रिस्तियन वर्नाकुलर एजुकेशन मंडळी १८५८ मध्ये स्थापन झाली. पंतोजी तयार करणे, क्रमिक पुस्तके तयार करणे, देशभाषांच्या शाळांस आश्रय देणे, असे या मंडळीचे उद्देश होते. सध्या मिशनने आपले शाळागृह वापरण्यास दिले आहे. इमारतीसाठी ५ हजारांची गरज आहे. ३ हजार जमलेले आहेत. वसतिगृहासाठी ८ हजार हवे आहेत. गावकुसाऱ्याबाहेर जमीन खरेदी करण्याचा विचार आहे. सध्या मिशनच्या इमारतीतच दोन्ही संयुक्त शाळा भरतात. ज्यांना नवीन पंतोजी हवे आहेत, त्यांच्यासाठी नार्मल स्कुलात

शिकवून ही मंडळी तयार करते. आणखी द्रव्यसाहाय्य मिळाले, तर अनेकांची गरज भागविता येईल. महाराष्ट्राच्या उत्तर भागात ८२ गावे असून त्यांपैकी २२ गावांत एकही शाळा नव्हती. मिशनरी २९५ गावांत गेले. तेथे शाळाच नव्हत्या. कित्येक गावांत एकही वाचणारा माणूस आढळला. आस्थापूर्वक शुभवर्तमान सांगणारे पंतोजी आवश्यक आहेत. मराठीतून सर्व विषय शिकविणेही गरजेचे आहे. वर्नाकुलर मंडळीत यंदा ६ विद्यार्थ्यांनी अभ्यासक्रम पुरा केला. एकाने तर स्वतः मेहनत करून ५० मुलांची शाळा नगरजवळच्या खेड्यामध्ये सुरू केली. एकंदरीत शाळेचे काम चांगले चालू आहे.

४३३६ अ (इंम : १२९-१३०)

४३३७ (२७ : ९, १ मे ६८, १३३-१३५)

१९ एप्रिल रोजी प्रार्थनासमाजाचा १ ला वाढदिवस साजरा झाला. केळीच्या खुंटांची सजावट व मेणबत्यांचा प्रकाश, यांनी वातावरण प्रसन्न होते. रा. भिकोबांनी सभेचे संचालन केले. प्रत्येक सभासदाने बोलावे, असा नियम असल्यामुळे काहीजण व्याख्यान वाचून दाखवितात. पण बाबू केशवचंद्रासारखा फर्डा वक्ता आढळणे कठीण. काही मुली चांगले गातात. पण आमचे शिक्षित लोक त्यांची थट्टा करतात. अजूनही त्यांना स्त्रियांनी सांदीतच राहावे, असे वाटत असावे. व्याख्यानाचे विषय निवडण्याची मोकळीक आहे. पण तिला मर्यादा असावी. बाबू सेनांनी अशी मर्यादा घालून दिली आहे की, ख्रिस्ती धर्माविरुद्ध बोलू नये. पण एक गृहस्थांनी 'ख्रिस्ती धर्मातील भविष्ये खोटी व अविश्वसनीय आहेत,' या विषयावर व्याख्यान दिले. ते ऐकून अनेकांना फार वाईट वाटले. एका सभासदाने त्यांना सल्ला दिला की, अशा गहन विषयावर त्यांनी बोलावयाचे नव्हते. कमी माहिती असताना भयंकर स्थळी पाऊल टाकू नये. बरे झाले, हे व्याख्यान ऐकण्यास कोणी ख्रिस्ती लोक तेथे नव्हते. लोकांनी नीट शोध केल्याशिवाय अक्षरही बोलू नये. मंडणास व खंडणास फार अभ्यास हवा. हे व्याख्यान छापून प्रसिद्ध झाले, तर त्यातील योग्यायोग्य पाहाता येईल.

४३३८ (२७ : ९, १ मे ६८, १३५-१३६)

नव्या नागाच्या पाड्याजवळ (मुंबईत) राहणाऱ्या एका मराठा मुलाला देवी आल्या. देवी दाट, मुलगा अगदी अशक्त. यामुळे आईबाप चिंताक्रांत झाले. देवीच्या रोगास औषधोपचार करू नये, अशी समज असल्यामुळे मुलाच्या आईने शीतळादेवीस नवस केला. संकट अवघड म्हणून साकडेही अवघड, असा हा प्रकार झाला. कारण या मातेने असा नवस केला की, वाजंत्री लावून रस्त्याने नमस्कार घालीत देवीस जावे, गुळाची शेरणी व अंबील वाटावी आणि त्याच्या विष्टेच्या ५ गोवऱ्या लावून त्या खाव्या. यांतील पहिला भाग शरीरश्रमाचा, तर शेवटचा अगदी घृणास्पद होता. मुलगा बरा झाल्यावर पहिला भाग व्यवस्थित पार पडला. त्यातील अर्वाच्य भाग तिने घरी आल्यावर पुरा केला. हे विष्टाभक्षण सगळ्यांदेखत झाले. आईची माया, अवघड नवस, या गोष्टी जमेस धरूनही हा प्रकार काही बरा वाटला नाही. जी विष्टा फक्त मेहतरच उचलतात, ती खाणे, हा केवळ अघोरीपणा होय. ज्या धर्मात अशा भयानक रीतींना मान्यता आहे, तो धर्मही 'मागास अधर्म' म्हणावयास हवा. यापासून लाभापेक्षाही हानीच जास्त होते. विचारी व देशाभिमानी लोकांनी असल्या वेड्या चाली बंद करण्यासाठी पद्धतशीर प्रचार करावयास पाहिजे. प्रार्थनासमाजाचे लोक फक्त व्याख्याने देतात, कृती काहीच नाही. म्हणून प्रभू येशूचे साह्य मागणे जरूर आहे.

४३३९ (२७ : ९, १ मे ६८, १३६-१३९)

‘सत्यदर्शी’ लिहितो की : ज्ञानप्रकाशाने कृष्णशास्त्री चिपळोणकरांना गौरवून म्हटले आहे, ‘इंग्रजीत विद्वान् असणारे मराठीत ग्रंथ लिहीत नाहीत. शिवाय त्यांच्या लेखनात इंग्रजी लकबा फारच दिसतात. रा. कृष्णशास्त्री मात्र ग्रंथही लिहितात व त्यांचे लेखन या दोषांपासून अलिप्त आहे.’ ही दोन्ही विधाने दिशाभूल करणारी आहेत. कारण आज मराठीत २०-२५ वर्तमानपत्रे आहेत. त्यांमध्ये इंग्रजीत विद्वान् झालेले अनेक पत्रकार आहेत. रा. भाऊ महाजन, मेजर क्यांडी, गोपाळराव देशमुख, भास्करराव पाळंदे, वि. ना. मंडलीक, कृष्णशास्त्री तळेकर, यांना विसरण्यात ज्ञानप्रकाशाने परविषयांधताच दाखविली आहे. त्याचा दुसरा मुद्दा तर अगदी निराधार आहे. कृष्णशास्त्र्यांच्या लेखनात अनेक इंग्रजी लकबा आढळतात. उदा. अमर्याद अंतरे, अगणनीय संख्या, गतिकुंठित होणे, वगैरे. वाक्येही तशीच, उदा. ‘त्यास जो पराकाष्ठेचा आनंद झाला, त्या आनंदाचे वर्णनसुद्धा करता येत नाही.’ किंवा ‘महाराज, तुम्ही याप्रमाणे जिवाचा संताप केल्यापासून व शौर्यापासून प्रसंगी काय नफा होईल असे आपणांस वाटते.’ असली वाक्ये लिहिणाऱ्या कृष्णशास्त्र्यांना सरकारने रिपोर्टर व रजिष्ट्रार नेमले आहे. त्याबद्दल एका पत्रकाराने नापसंती व्यक्त केली. यावर ज्ञानोदयकर्ते लिहितात की : ही टीका यथार्थ आहे. ज्ञानप्रकाशाने त्यांना उत्तम भाषेचे सर्टिफिकेट दिले, म्हणून अशी तीव्र टीका करणे भाग पडले.

४३४० (२७ : ९, १ मे ६८, १३९-१४१)

‘ज्ञानचक्षू’ लिहितो की : सहासात महिन्यांपूर्वी अबिसीनियावर इंग्रज सरकारची फौज गेली. युद्धाचे वर्तमान सतत कळावयाचे असेल, तर तिकडे बातमीदार हवेत. इंग्रजी पत्राचे मालक असे करतात. म्हणून त्यांना लवकर बातम्या मिळतात. इंदुप्रकाशाने किंवा नेटिव ओपिनियनने असे केले असते, तर ताज्या बातम्या मिळाल्या असल्या. परंतु मराठी वृत्तपत्रांची आर्थिक स्थिती तशी नाही. गुजराथी पत्रे संपन्न आहेत. परंतु त्यांचे कोणी बातमीदार तिकडे गेले किंवा नाही, ते कळले नाही. दुसरी एक बाब अशी की, सैन्यातील मंडळी घरी पत्रे पाठवितात, ती त्यांच्या दृष्टिकोनातून असली, तरी परदेशाची माहिती मिळविण्यास फार उपयोगी पडतील. तिकडील हवा, लोकस्थिती, रहाणीमान, यांवर प्रकाश पडेल. इंग्रजी पत्रांतील बातमीपत्रापेक्षा ते उपयुक्त ठरण्याचा संभव आहे. काही लोक निष्कारणच भितात. त्यांना वाटते की, यातून आपल्यावर सरकारचा काही टपका येईल. सरकारी बेत, संकेत, गुप्त योजना बाहेर फुटल्यामुळे आपण गुन्हेगार ठरू. पण तशी भीती बाळगण्याचे कारण नाही, कांकी, इंग्रजी पत्रातून अशी घरगुती पत्रे छापतात. त्यास जर परवानगी आहे, तर आपणांला तशी परवानगी कां नसावी? आमचे वाचक अशा बातमीपत्रांची वाट पहात आहेत. कोणीही भीती धरावी, यास तिळमात्रही आधार नाही. तरी नागरिकांनी भिऊ नये.

४३४१ (२७ : ९, १ मे ६८, १४१-१४२)

ध्यानसंग्रहासाठी

ध्यान २०- स्थिर मनाला समाधानाने राखावे. कां की, ते तुजवर पूर्ण भरवसा ठेवील. पण ईश्वराकडे आपले लक्ष्य लावावे. मन जर शांत नसेल, तर सगळे व्यर्थ आहे. उल्लासकारक निसर्गाचा तरी काय उपयोग आहे? मनात आनंद नसेल, तर पुष्पात वास नाही व मनुष्याची वाणी मनोरंजक ठरत नाही. पृथ्वीवरची हिऱ्यामाणकांसगट सगळी उपज जरी आणली, तर काही उपयोग नाही. कानाने ऐकता येत नाही. नेत्रांना दिसत नाही, म्हणून जगिक शांतीपेक्षा आत्मिक शांती श्रेष्ठ आहे. कारण ती परिपूर्ण आहे. ख्रिस्तरूपाने देवाचीच शांती तुम्हांस मिळेल.

ध्यान २१— मी त्यांचे मागे फिरणे नीट करीन. जे लोक ईश्वरी मार्गाकडून दूर गेले, त्यांना आपल्या वर्तनाची कडू फळे चाख दिली पाहिजेत. देव त्यांच्या मार्गात अंधार करील, कानांमध्ये भयंकर आवाज करील. उत्तम मेंढपाळ असताना ते ज्या सुखावह स्थितीत होते, त्याची आठवण करून देतील. देवाचे वचन दाखवून दयायुक्त हाताकडे घेऊन जातील. म्हणून अभिमान सोडा व त्याच्या मार्गाने चला. तहानभूक विसरून त्याची सेवा करा. वधस्तंभावर दिलेल्या ख्रिस्ताच्या खांबाकडून व प्रभूच्या अनिर्वाज्य प्रीतीने तुम्ही नीट व्हाल. खतःच न्यायाधीशी करा. दुर्जन लोक गर्भस्थानापासून बहकतात. मोकाट फिरून सापाप्रमाणे विष फैलावतात. म्हणून निष्कपटी सद्भक्त खरा सुखी ठरतो.

४३४२ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

इंग्लंडमध्ये लिमरिक गावी ग्यासच्या कारखान्याला आग लागून दोन लक्ष घनफूट ग्यास जळाला. आगीच्या ज्वाळा दुरूनही दिसत होत्या.

४३४३ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

युरोपात सेनिस या बिकट पर्वतातून बोगदा तयार होणार आहे. त्याची लांबी ७ मैल असून १८७१ पर्यंत त्याचे काम पूर्ण होणार. पहिल्या ४ मैलांस १ कोटी ७० लक्ष रुपये खर्च झाले. एकूण खर्च २॥ कोटी होणार आहे. पर्वताच्या माथ्यावर लोखंडी सडक तयार झाली.

४३४४ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

प्रे. ज्यानसनने आपला जबाब नोंदवला असून चौकशी सुरू झाली.

४३४५ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

जेफरसन डेवीसची चौकशी तहकूब झाली असून त्याला टेक्सास रेल्वे कंपनीचा अध्यक्ष नेमले आहे.

४३४६ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

मिस् कारपेंटर यांच्या कार्याबद्दल विक्तोच्या राणीने फार आनंद व्यक्त केला. हिंदुस्थानातील मुलींचे निबंध व शिवणकाम राणीस दाखविल्यावर राणीने त्यांचे कौतुक केले.

४३४७ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

पार्लमेंटने सैनिकांची फटक्यांची शिक्षा रद्द केली.

४३४८ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

प्रिन्स व प्रिन्सेस आफ वेल्सचे डबिलिनमध्ये मोठे स्वागत झाले.

४३४९ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

ऐरलंडमधील प्रॉटेस्टंट मंडळ व सरकार यांच्यात मतभेद असल्यामुळे या मंडळीचा संबंध तोडावयाचे ठरले आहे.

- ४३५० (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
सर ज्यान लारेन्सनी सादर केलेल्या हिंदुस्थानचा अहवालावर पार्लमेंटात फार वादविवाद झाला.
- ४३५१ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
कापसाचा भाव ११ पेनींवरून १७॥ पेनींवर उतरला.
- ४३५२ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
फ्रेंच सरकारच्या जुलमामुळे एका पत्रकारास ५ हजार फ्रांक दंड व दोन महिने कैद झाली, तर दुसऱ्यास १ हजार दंड झाला.
- ४३५३ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
रोममधील फ्रेंच ब्रिगेड आपल्या देशास परत जाईल.
- ४३५४ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
रशियन राजाने पोलंड हा देश रशियास जोडला, हे जाहीर केले.
- ४३५५ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
अफगाणिस्तानात याकूबखानाने अमिराचा पराभव करून कंदहार जिंकले व स्वतःस अमीर जाहीर केले.
- ४३५६ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
एका माथेफिरू फेनियन माणसाने इंग्लंडचे प्रिन्स आल्फ्रेड यांच्या पाठीत गोळी मारली. आरोपीची चौकशी चालू आहे. प्रिन्स मजकूर आता बरे आहेत.
- ४३५७ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
ज्यापानच्या शिपायांनी १० फ्रेंच खलासी व १ अधिकारी दगा करून मारले. तेव्हा फ्रेंचांनी त्यांचे ४० जण कैद करून टोजो राजास निरोप केला की, आरोपींना आमच्या हवाली न कराल, तर ४० ना फाशी देऊ. अकरा जणांना फाशी दिले आहे.
- ४३५८ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
बासू टो लँडच्या राजाच्या विनंतीवरून हा प्रदेश केफ आफ गुड होपच्या राज्यास जोडला जाईल.
- ४३५९ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)
अबिसीनियात इंग्रजी फौज मागदाल्यापासून २० कोसांवर आहे. एक नदी पार करून ही फौज गावात जाईल. इंग्रजांच्या एका पलटणीने सेनापतीचे हुकूम ऐकण्यास नकार दिल्यामुळे त्यांच्या जागी दुसरी फौज नेमली. अबिसीनीयन मजूर पूर्वी काम करीत, पण एकास फटक्याची शिक्षा झाल्यामुळे ते येईनासे झाले. अन्नसामग्रीची तूट आहे. उष्णतेने काही लोक मेले.
- ४३६० (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

तांबड्या समुद्रामधून फिरोज नामे आगबोट चालली असता एका खडकावर आपटून फुटली. या बोटीवर गवरनर जनरलच्या पत्नी लेडी लारेन्स व रे. दा. मक्लौड ही होती. ती दुसऱ्या आगबोटीने विलायतेस गेली आहेत.

४३६१ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

हिंदुस्थान सरकार असा कायदा करणार आहे की : सांसर्गिक रोगांचा फैलाव टाळण्यासाठी कसबिणींचे एक रजिस्टर ठेवावे. त्यांची नियमित परीक्षा करून त्यांस दाखला द्यावा. रोगी स्त्रियांना दंडाची व कैदेचीही शिक्षा करावी. याने या व्यवसायासही आळा बसेल.

४३६२ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

नगर जिल्ह्यात सरकार तीन शाळा मुलींसाठी सुरू करील. त्यांपैकी एक नगर येथे सुरू होईल.

४३६३ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

ना. गवरनर महाबळेश्वरास गेले.

४३६४ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

कमांडर इन चीफनी दोन पलटणींना हुकूम दिला आहे की, त्यांनी अविशिनीयात जाण्यास तयार राहावे.

४३६५ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

काही दिवसांपूर्वी काळ्या पलटणीचे सैनिक व पोलीस यांची मारामारी होऊन काही पोलीस घायाळ झाले.

४३६६ (२७ : ९, १ मे ६८, १४२-१४४)

जलोदराने आजारी असलेल्या रोग्यावर दा. फ्रामजी शापुरजींनी उपचार करून ६॥ गॅलन पाणी काढले. ऑपरेशननंतर रोगी सुधारला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६८

४३६७ (२७ : १०, १५ मे ६८, १४५-१४९)

अबिसिनीयावर इंग्रज सैन्य चाळून गेले. तेव्हा लोक उलटसुलट चर्चा करीत. ते लोक अडदांड व साहसी असल्यामुळे इंग्रज फौजेचा टिकाव लागेल की नाही, याची शंका होती. तो देश बिकट असल्यामुळे इंग्रज फौजेस अतिशय त्रास झाला. मागदाला गाव समुद्रापासून दोनशे मैल दूर असल्यामुळे अवघड घाट चढून जावे लागले. पावसाची व गारांची वृष्टी सोसावी लागली. वाशीला नदीस महापूर आलेला होता, तरीही नदी उतरून जावे लागले. एका खिंडीचा आश्रय केल्यावर शत्रूच्या अगदी टप्प्यात असणाऱ्या ठिकाणावर त्यांना थांबावे लागले. थिओडोर राजाने इंग्रज सैन्यावर हल्ला करण्याचा हुकूम दिल्या. परंतु करबल कामरनच्या पलटणीने डोंगरावरून असा

जबरदस्त मारा केला की, राजाचे सैन्य नामोहरम झाले. ५०० सैनिक मेले व १००० जखमी झाले. अवघे खोरे प्रेतांनी भरून गेले. थिओडोरने तहाचे बोलणेही पाठवले. इंग्रज सेनापतीने ६१ कैदी सोडवून तर घेतलेच, पण राजा आपल्या स्वाधीन होत नाही, असे पाहून मागदालाच्या किल्ल्यावर जबरदस्त हल्ला केला. इंग्रजांच्या हातात किल्ला आल्यानंतर राजाने आत्महत्या केली. राजाची राणी व उपसत्रीही या इंग्रजांच्या हातात सापडल्या. इंग्रजांनी गाळा लोकांची राणी नोर्किटी हिच्या हातात राज्य दिले आहे. गोबाजी यास राज्यावर बसवून थिओडोरची मुले शिक्षणासाठी इंग्लंडमध्ये ठेवली जातील ईश्वराने विक्तीच्या राणीच्या तरवारीस यश दिले आहे.

४३६८ (२७ : १०, १ मे ६८, १४९-१५०)

‘ऋणद्वेष्टा’ पत्रात म्हणतो की : मुंबई गार्डन पत्रात कर्जाबद्दलच्या प्रार्थनेवरून काही मजकूर आला आहे. एक देशी पालक मिशनच्या रिपोर्टात लिहितो की, विश्वासानेच प्रत्येकाचे काम चालते, पण कर्जातून मुक्त होण्याचे अगत्य आहे. हे वाक्य मिशन अहवालात येणे अयोग्य आहे. ईश्वर आपणांस जे काही देतो, त्याच्याहून अधिक खर्च करण्याचा अधिकार कोणासही नाही. गाफिलपणाने जरी जास्त खर्च झाला, तरीही त्याचे ओझे दुसऱ्यावर कधीही टाकू नये. आपल्या ओझ्यास आपणच खांदा द्यावा. पराकाष्ठेची काटकसर करून खर्चही कमी करावा. अडचण व दुःखेही सोसावी. हा उपयोगी व हिताचा बोध आहे. लग्नातील खर्चास व कर्जबाजारीपणास आपण हसतो. मग आपली वागणूकही तशी नको काय? बोधाप्रमाणे स्वतः चालणे उत्तम होय. नाहीतर उपदेशाचा डौल आणू नये. अविचार चालणे, अंथरून पाहून पाय न पसरणे, हे कर्जाचे कारण असते. इतरांनी आपले कर्ज फेडावे, अशी जर अपेक्षा असेल, तर खरेपणाने त्याचे कारण सांगावे. काटकसरीस लोक हसतात, म्हणून भिऊ नये.

४३६९ (२७ : १०, १५ मे ६८. १५०-१५२)

केशवचन्द्र सेनबाबूंनी मुंबईत ४ व्याख्याने दिली. मूर्तिपूजा, जातीयता, प्रार्थना, इत्यादींवर त्यांचा भर होता. अज्ञानी चाली सोडल्यामुळे लोक सुखी होतील, असे ते सांगत. या देशात धर्मसुधारक अनेक होऊन गेले. कबीरापासून मध्वाचार्यापर्यंत अनेक नावे सांगता येतील. ब्रह्मसमाजाचे मत हे वेदांताच्या पायावरच उभारले नाही, तर ते धादांती मत आहे. बायबलाची चांगली माहिती असल्यामुळेच त्यांची भाषणे उत्कृष्ट ठरतात. सूर्यप्रकाशाचा कवडसा घेऊन अंधारातील वस्तूंची माहिती करून द्यावी, तसे बाबूंचे व्याख्यान असते. पण हे ज्ञान बेगडी व तकलादी दागिन्यांसारखे आहे. चांदणे ही सूर्यप्रकाशाची नक्कल असते. त्याचे तेज फिकट व त्यात उष्णताही कमी असते. ब्रह्म लोकांची तत्त्वे सूर्यहीन आकाशाप्रमाणे आहेत. त्यांचे नाणे उणे आहे. देवाच्या बाजारात १६ आणे हवे असतात. ईश्वरास ते राजा मानतात. पण क्षमाचे व अपराधाचे प्रायश्चित्त ते सांगतच नाहीत. ते म्हणतात, ‘उद्या प्रार्थना करा.’ आम्ही म्हणतो, ‘आजच! शिवाय सांसारिक गोष्टींसाठी प्रार्थना नसावी, हा त्यांचा आग्रहही टिकणारा नाही. देवबापाजवळ आजचे अन्नसुद्धा मागितले पाहिजे. एवढ्या लांबून येऊन त्यांनी उपदेश केला, तो लोकांनी विसरू नये. त्यांच्या विचारात ग्रहण करण्याजोग्या अनेक गोष्टी आहेत. दिव्य व परिपूर्ण ईश्वरी ज्ञानच तुम्हांला हाक मारीत आहे. पण बाबू म्हणजे परडीत केळीची पाने घालून कच्च्या कैऱ्या विकतात. आम्ही मात्र गोड हपोस व पायरी चवाळ्यांत घेऊन दारोदार हिंडतो.

४३७० (२७ : १०, १५ मे ६८, १५२-१५६)

‘परका व प्रवासी’ लिहितो की : इंग्रजी व मोगलाईच्या राज्यांत फार अंतर आहे. गोदावरी नदी ओलांडल्यावर आपण तेथे प्रवेश करतो. इकडील लोक बरचीस हिरवे गोंडे लटकावून फिरतात. औरंगाबादेस जाताना दौलताबादेचा किल्ला दिसतो. औरंगाबादचा लष्कर विभाग अगदी प्रशस्त आहे. चर्च अत्यंत सुंदर आहे. रे. विल्सननी तेथे शाळा चालविली आहे. शहर मात्र विद्रूप आहे. जागोजाग कचरा दिसतो. ‘बीबीचा मकबरा’ औरंगजेबाने आपल्या पत्नीच्या स्मरणार्थ बांधला. या इमारतीस भव्य व काळी नक्शी केलेली आहे. आत शीतल व गोड पाण्याचे कारंजे आहे. कबरीभोवती सुंदर जाळीदार भिंत आहे. नगरचा फराबक्ष महाल आणि सलाबत खानाची कबर यांप्रमाणे ही कबर दिसते. औरंगाबादेमध्ये हिंदू राजांचे पडीक महालही आहेत. आपल्या लौकिकासाठी बादशाहाने उत्कृष्ट मीनार तयार केले. पण नेबूचेदनेजाराप्रमाणे कोणाचाही गर्व टिकत नसतो. शलेमान व शिकंदर यांचेही अवशेष जर राहिले नाहीत, तर इतरांचा काय पाड ? जीवन म्हणजे व्यर्थच आहे. ऐहिकाकडे लक्ष देणारे लोक शेवटी रडतच राहात असतात. येथे एक ‘पानचक्की’ ही आहे. येथील लाकडाचे भिरभिर पाणी पडल्यामुळे फिरते. बाकी शहरात पहाण्याजोगे काहीच नाही. जागोजाग दारू प्यालेले अरब, शिंदीची दुकाने व आपसातल्या बाचाबाची, यांचे दर्शन घडते. औरंगाबादेतील केरकचरा काढणे, एवढे जरी काम झाले, तरी हे गाव आकर्षक वाटेल.

४३७१ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५६-१५८)

देवाची सेवा करणे हे एक वतनच समजावे. तेच तारण होय. ख्रिस्तावर विश्वास ठेवला की, ते प्राप्त होते. येशूच्या रक्ताने घेतलेले हे वतन वरवर फुकट वाटले, तरी त्यास तपश्चर्या लागते. हा विश्वास निष्काम नाही. अदृष्टाचे फळ मिळण्यासाठी मोशेने मिसर देश सोडला. तो देवाच्या आज्ञारूप मार्गामध्ये धावत होता. अभक्ती व हाव नाकारून इहलोकी न्याय, सुबुद्धी व सुभक्ती धरून वागावे. म्हणजे ख्रिस्ताचा गौरव प्रगट होतो. भक्तांना सैनिक, धाव मारणारा, ज्योती देणारा, लेकरू, वतनदार, अशाही पदव्या आहेत. लहानमोठे भक्त सैतानाने निर्माण केलेल्या प्रलोभनांशी संघर्ष करीत असतात. त्यातून भक्ताला आत्मीय पदव्या मिळत असतात. जगातल्या नातेवाइकांपेक्षा सद्भक्तांनाच नातेवाईक माना. आपल्या गोत्रजापेक्षाही येशूला तेच आवडतात. भक्तीचे मुख्य चिन्ह म्हणाल, तर देवाच्या आज्ञेत वागणे, एवढेच आहे. भक्तांमध्ये पदव्यांविषयी अंतर नाही. पण मानवी संबंधाविषयी मात्र अंतर आहे. भक्तीच्या साधनांचा प्रयोग करून धैर्याने सैतानाशी मुकाबला करावा. त्यात यश मिळाले, म्हणजे देवाच्या घरी जाता येते. आत्मीय कर्म ईश्वरासंबंधी असतात. त्यांतून भक्ताला देवाचा सत्संग मिळतो. शुद्धता, नम्रता, प्रीती, दया, धैर्य, हे गुण प्राप्त होतात. योग्यतेप्रमाणे देवाची सेवा करा, म्हणजे तुम्ही खरे वतनदार बनाल.

४३७२ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

प्रे. ज्यानसनवर च्यार्ज ठेवणाऱ्या वकिलाचे भाषण संपले. आता ज्यानसनचा वकिल जाब देत आहे.

४३७३ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

धोरणविषयक मतभेदामुळे इंग्लंडच्या मुख्य प्रधानांनी राजीनामा दिल्या. पण महाराणीने तो स्वीकारलेला नाही.

- ४३७४ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
हिंदुस्थानच्या राज्यकारभारात काही फेरफार करण्याचा विचार पार्लमेंटमध्ये चालू आहे.
- ४३७५ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
हिंदुस्थानच्या डाकेतील दोन थैल्या चुकून लंडनमध्ये राहिल्या.
- ४३७६ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
विलायतेच्या डाकेची वाटणी (सार्टिंग) बोटीवरच व्हावी, असा ठराव झाला.
- ४३७७ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
ना. प्रिन्स आफ वेल्स यांना नैट आफ सेंट पॉट्रिक ही सन्मानदर्शक पदवी मिळाली.
- ४३७८ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
इंग्लिश सरकारचा वसूल गुदस्ता ६९ कोटी होता, तर यंदा ९२ कोटी झाला. अबिसिनीयाच्या लढाईसाठी ५ कोटींचा खर्च झाला. प्राप्तीवरील करामुळे १ कोटी ८० लाख मिळतील.
- ४३७९ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
अबिसिनीयातील जयामुळे इंग्रज लोकांना फार आनंद झाला.
- ४३८० (२७ : १०, १५ मे ६८, २५८-१६०)
सिविल सर्विसच्या परीक्षा हिंदुस्थानातही होणार.
- ४३८१ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
पारिस येथे लढाईच्या अफवा उठत आहेत.
- ४३८२ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
फ्रान्समध्ये जाहीर सभेत शिक्षणाखेरीज इतर विषयांवर बोलण्याची कायद्याने बंदी झाली.
- ४३८३ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
रोमातील शिल्लक फ्रेंच फौज स्वदेशी परत जाणार.
- ४३८४ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
साक्सन राजसभेने असे ठरविले की, कोणत्याही गुन्ह्यावरून देहांताची शिक्षा देऊ नये.
- ४३८५ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)
आफारेल या फेनियन माणसाने प्रिन्स आल्फ्रेड यांना ठार मारण्याचा अयशस्वी प्रयत्न केला. तो कैदेत आहे.
- ४३८६ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

थियोडार राजा मेल्यामुळे अबिसिनीयातील सर्व कैदी सुटले.

४३८७ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

इराणात आबू गावी धरणीकंप झाला.

४३८८ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

हुगळी नदीत दोन तारवांची टक्कर होऊन सर्व माणसे बुडाली. दहा लक्ष रुपयांचा माल वाहून गेला.

४३८९ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

थर्ड क्लासात फार गर्दी असल्यामुळे युरोपियनासाठी दुसरा वर्ग असणाऱ्या स्वतंत्र ट्रेनी असाव्यात, असे गवरनर जनरलसाहेबांनी रेल्वे अधिकाऱ्यांना सुचविले. पण दारूबाज गार्डामुळे अशा गाड्यांना अपाय होण्याची भीती आहे.

४३९० (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

सर स्ट्राफोर्ड नार्थकोट यांनी हिंदुस्थानातील विद्यालयांना मदत म्हणून १० हजार रुपये पाठविले आहेत.

४३९१ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

लखनौच्या जुम्मा मशिदीच्या मनोऱ्यावर जाणाऱ्या करनल बरोजनामक साहेबाची रखवालदाराशी बाचाबाची झाली, तेव्हा ३०-४० हबशांनी साहेबास बेदम मारले. साहेब निसटून पळाला. गुन्हेगार पकडले. दरोग्यास १ महिना ठेप मिळाली.

४३९२ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

चिंदवाड्याकडे भूमिकंप झाला.

४३९३ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

दिल्लीचा माजी कोतवाल मोयनुद्दीन याची बंडाच्या आरोपावरून चौकशी होणार.

४३९४ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

राजस्थानात काही रक्तपीतीग्रस्त लोकांनी जीवंत समाधी घेतली.

४३९५ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

कानपूरमध्ये एक ब्राह्मण बाई सती गेली. तिच्या मुलाने सती जाण्यास मदत केली. पोलिसांनी मात्र हयगई केली.

४३९६ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

करनल आंडरसन यांच्या हस्ते राजपुत्रांच्या शाळेच्या पायाचा धोंडा बसविण्यात आला.

४३९७ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुंबई इलाख्यात गावोगावी जिल्हा असोसिएशन सुरू होत आहेत. त्या रयतेची दुःखे सरकारास कळवितील. धर्मसंबंधातही अशा मंडळी स्थापन झाल्या पाहिजेत.

४३९८ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

नगरला गेल्या महिन्यात मुलींची सरकारी शाळा सुरू झाली.

४३९९ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुंबई इलाख्यात तिसरा रेविन्यू कमिशनर नेमला जाईल.

४४०० (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

अबिसिनीयाच्या विजयाप्रीत्यर्थ २१ तोफांची सलामी दिली गेली.

४४०१ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुनसफीच्या परीक्षेत २१२ पैकी २२ उमेदवार पसार झाले.

४४०२ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

आपल्या नवजात बालकास जिवंत पुरण्याचा प्रयत्न केल्याबद्दल गंगानामे स्त्रीस केद झाली. बालक हयात आहे.

४४०३ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

ग्रंट रोडवर बगीचा धक्का लागून एका मुलाचा मृत्यू झाला.

४४०४ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

यंदा मोहरममध्ये हिंदूंनीही दुला गाजविला. पोलीसबंदोबस्त चांगला होता. एका ठिकाणच्या मारामारीत कान्स्टेबलचे डोके फुटले, अशी बातमी आहे.

४४०५ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मि. करसेदजी रूस्तमजी कामा यांनी जरस्तुताविषयी तीन व्याख्याने दिली. व्याख्यांनास फक्त पारशी लोकांनाच प्रवेश होता. आता पारशी लोकही धर्माचा शोध घेऊ लागले.

४४०६ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुंबईत तालीमखान्यांची परीक्षा झाली. त्यात सुमारे १६२ तरुणांनी कसरती करून दाखविल्या.

४४०७ (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुंबई शहराच्या संरक्षणाकरिता 'मानिटर' नावाच्या दोन नवीन प्रकारच्या आगबोटी येणार आहेत.

४४०७ ब (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

मुंबईतील 'पावला' नामे इंग्रजी वर्तमानपत्र काही दिवसामागे बंद पडले. आता 'मुंबई साटरडे रिव्यू' हे बंद पडले. मुंबईत 'चंद्रप्रकाश' व वऱ्हाडात एलिचपूर एथे 'सुबोधप्रकाश' ही नवीन वर्तमानपत्रे सुरू झाली.

४४०७ क (२७ : १०, १५ मे ६८, १५८-१६०)

ग्रांत वैद्य पाठशाळेचा मराठी वर्ग मोडला, म्हणून सर्वास वाईट वाटते

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस फॉर द अमेरिकन मिशन

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६८

४४०८ (२७ : ११, १ जून ६८, १६२-१६४)

मादागास्करच्या मालागासी लोकांनी १८५७ पासून ख्रिस्ती भक्तांचा पाठलाग केला. २३ शेर वजनाच्या लोखंडी बेड्यांमध्ये १०-१० कैद्यांना अडकावून यातना देत असत. त्यांनी ख्रिस्ती धर्म सोडावा, म्हणून त्यांना दुःख देत असत. विषप्रयोग, धोंडमार, गुलाम करून विकणे, असले प्रयोग त्यांच्यावर झाले. कित्येक ख्रिस्ती लोक तर दंगबेडीतच मृत्यू पावले. त्यांची प्रेते काढीपर्यंत जिवंत कैद्यांबरोबर ती प्रेतेही ओढून नेली जात असत. त्यांनी येशूस नाकारले असते, तर त्यांना द्रव्याचा व अब्रूचा लाभ झाला असता. पण मृत्यू आला, तरी त्यांनी धर्म सोडिला नाही. ख्रिस्ताच्या प्रीतीमध्ये टिकून त्यांनी प्राण दिले. ५६ स्त्री-पुरुषांना बेड्या घालून बेटावर निर्दयपणाने फिरविण्यात आले. बेअब्रू, छळ व मरण यांचा धोका पतकरूनही त्यांची ख्रिस्तभक्ती अढळ राहिली. ते पराकाष्ठेचे कृश व निर्बळ होऊनही त्यांची धर्मनिष्ठा कायम होती. या जगामध्ये आपला जीव प्यारा असतो. माल किंवा द्रव्य यापेक्षा मोलवान असतो. पण त्या जिवापेक्षा ईश्वराची प्रीती अधिक मौल्यवान मानली जाते. प्रभूच्या नावाकरिता ते जीव देण्यासही तयार असतात. मरण आपणांस केव्हा आटोपील, याचा नेम नसतो. तरी ईश्वरी प्रेम मिळविण्याकरिता येशू ख्रिस्ताने अवतार घेऊन वधस्तंभावरील मरण पतकरले. म्हणून देवाने त्याला आपल्या उजवीकडची जागा दिली. म्हणून प्रभूच्या तारणोपायात भागीपण पतकरावे. येशूच्या रक्ताकडून झालेल्या क्षमेने तरून जावे.

४४०८ अ (इंम : १६१-१६२)

४४०९ (२७ : ११, १ जून ६८, १६४-१६६)

शास्त्रप्रसारक मंडळीस गेल्या वर्षी ३,८४३ रुपये उत्पन्न झाले. तिगस्तापेक्षा १,८८८ रुपये जास्त मिळाले. एकाच गृहस्थाने दीड हजारांची मदत केली. विलायतेतील मंडळीने ३,९८३ रुपये दिले. एकूण जमा १०,७४७ झाली व खर्च ७,१६६ रुपये इतका झाला. सुरतेत ५ हजार शास्त्रप्रतींची छपाई झाली. प्रत्येक प्रतीस दोन रुपये खर्च आला, तरी त्या ६ आणे इतक्या हलक्या किंमतीत विकल्या जातील. १८५७ च्या भाषांतरित आवृत्तीची छपाई सुरू आहे. या आवृत्तीस मदत म्हणून मोल्स्वर्थच्या कोशाच्या १०० प्रतीही छापल्या जातील. तिगस्ता ३,६१० प्रती विकल्या, तर या वर्षी १०,६१७ प्रती विकल्या. युरोपीयन पलटणीच्या शिपायांना एकेक प्रत देण्यात आली. रे. नारायण शेषाद्री यांना असे दिसले की, सुशिक्षित हिंदू मित्रही बायबल वाचतात. नेटिवांच्या काही धर्मग्रंथांपेक्षा ते सोपे व तात्काळ मना मध्ये ठसण्याजोगे असे आहे. मात्थी, मार्कस, लूका व योहान

हे साधारण व अनक्षर जकातदार आणि जातीने धीवर असूनही त्यांनी उत्तम भाषेत ग्रंथ लिहिला. बैबलातील उच्च नीतीमुळे युरोपियन लोक प्रगती करू शकले, असे त्यांचे मत पडले. ख्रिस्ताच्या तारकपणाविषयी अनेकांची खात्री पटली आहे. अनेक नेटिव हिंदू कुटुंबांत ख्रिस्ती लोकांप्रमाणे प्रार्थना चालते, असाही गौप्यस्फोट या मित्राने केला. ईश्वराचा महत्संकेत या भूमीवर खरा होतो आहे.

४४१० (२७ : ११, १ जून ६८, १६६-१७०)

पौलस जेव्हा यहुद्यांच्या देवळात गेला, तेव्हा सणासाठी मोठा समुदाय तेथे जमला होता. पौलसास पाहून यहुदी ओरडले की, हेलेणींना येथे आणल्यामुळे हे पवित्रस्थान विटाळले. देवळातून गोंधळ सुरू झाला. यहुदी तर पौलसास ठार मारण्यासाठी धावत होते. पौलस हा कोणी मिसरी व घातकी बंडखोर असावा, अशी कल्पना झाल्यामुळे शिपायांनी त्यांना पकडले. पौलसाने सरदारास आपले नाव व माहिती दिली. मग त्याने लोकांना शांत करून पौलसाने भाषण होऊ दिले. पौलसाने धीरोदात्त आवाजात स्वतःच्या आत्मिक परिवर्तनाची हकीगत वर्णन केली. परंतु तो विदेशी लोकांवर टीका करतो. म्हणून यहुदी लोक चिडले. सरदारास हिब्रू भाषा कळत नसल्यामुळे त्याने पौलसास घातकी समजूत फटके मारण्याकरिता बंधन केले. पौलस हा रोमन आहे, असे कोणीतरी सांगितल्यावर मात्र तो घाबरला. त्याने या कैद्यास सान्हेद्रिम या धर्मसभेपुढे उभे केले. देवाच्या प्रमुख याजकांची निंदा केली, असा आरोपही त्याच्यावर आला. तो परोशी असल्यामुळे सदोकी पक्षाचे लोक दात खाऊ लागले. मग पौलसास गढीतील तुरुंगात ठेवले. तेवढ्यात त्याचा भाचा आला व म्हणाला की, यहुद्यांनी त्यास ठार मारण्याचे ठरविले आहे. तेव्हा त्या सरदाराने २०० शिपाई व भालेकरी देऊन मध्यरात्रीस त्याला अंतिपित्रीसकडे रवाना केले. शतपतीस आज्ञा झाली की, यास हेरोदच्या राजवाड्यात ठेवावे.

४४११ (२७ : ११, १ जून ६८, १७०-१७३)

‘ज्याचा तो’ लिहितो की : रेल्वे खात्यात फार अव्यवस्था आहे. बेपर्वाई नोकर प्रवाशांना तुच्छ लेखतात. धमकावणे, धक्के मारणे, यांत ते तरबेज आहेत. हे नोकर इतर खात्यांतून बडतर्फ झालेले, र ट फ ची इंग्रजी स्वल्प विद्या मिळून पगार मात्र जास्त खाणारे असतात. ५० ची व्यवस्था असताना त्याच्या दीडपट प्रवाशांना गाडीत ढकलून डब्यास कुलूप लावतात. त्यांचे ‘नेव्हर माइंड’ प्रवाशांना मात्र प्राणघातक ठरते. प्रवाशांना दाटणीवाटणीने बसावे लागते. उकाडा मनस्वी होतो. त्यांचे शरीर अवघडून जात असते. लेकरवाळ्या स्त्रियांना तर फार त्रास होतो. आणि तक्रारीची दाद कोणीच घेत नाही. कंपनीच्या कायद्याविषयी नोकर व प्रवासी सारखेच बेपर्वा आहेत. लोक ग्लासे झोकून अग्निरथाच्या ध्वजस्तंभाशी सारथ्य करण्यास बसतात. ह्यावरून अपघात होतात. लोकही गाडी सुरू झाली की, बिडी पिऊन धुराने सगळे वातावरण भासून टाकतात. तंबाखूच्या दर्पाने प्रवाशांची डोकी दुखतात. इतरांच्या थुंकण्यामुळे जीव नकोसा होतो. एकंदरीत रेल्वेचा प्रवास म्हणजे पैसे खर्चून बदिखान्यामध्ये स्वतःला कोंडून घेणे होय. विलायतेत रेल्वे कंपनी स्वतः अनेक सोयी करून देते. आजारी माणसास स्वतंत्र गाडी करून घेऊन जातात. स्वळही जाड असतात. त्यामुळे गाडी घसरत नाही. आमच्या रेल्वे कंपनीने किता घ्यावा.

४४१२ (२७ : ११, १ जून ६८, १७३-१७४)

रा. अण्णाजी महादेव गोखले कवितेत लिहितात की : ‘नोकरीमुळे लिहिणे जमत नाही. संस्कृतप्रवीण मंडळी मराठीस तुच्छ मानतात. म्हणून काही मराठी कविता थांबणार नाही. मीही ईश्वरस्तुतीपर आर्या रचून पाठवीत आहे.’ त्यांचा भावार्थ असा की, जगाचा प्रारंभ व लय करणारा ईश्वर सर्वांना सुख देवो. निराधार आकाशामध्ये त्याने सूर्य-चंद्र-तारे ठेविले. त्यांच्या कृपादानाने जग सुखी होणार आहे. मातेच्या स्तनांत अर्भकाच्या पोषणासाठी तोच पेय तयार ठेवतो. तो दयाळू देव सर्वांचे दुःख दूर करतो. तो सर्व व्यापक असून कणभर जागाही त्याने रिकामी ठेवली नाही. जगाच्या नीतीचे रक्षण करून तो पापी लोकांना दंड करतो. त्याने जगास पळभरही विसरू नये, म्हणून प्रार्थना करा. यातून तुमच्या मनोकामना पूर्ण होतील. लोकांना आनंद वाटेल, अशाच वस्तू त्याने तयार केल्या. तो संकटात आपले संरक्षण करतो. त्याच्या मनातील विचार सुज्ञांनाही कळत नाही. तो सर्वांवर दया करो.

४४१३ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

प्रे. ज्यानसनची चौकशी चालूच आहे. बहुतेक तो दोषी ठरून कामावरून दूर होईल. तो जर कायम राहिला, तर मात्र कारभारातील तंटे-बखेडे वाढतील,

४४१४ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

जमेकाच्या बंडात गवरनर एरने बेकानू लष्करी जाहीरनामा काढल्यामुळे त्याच्यावर खटला सुरू झाला.

४४१५ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

सर राबर्ट नेपियर यांनी अबिसिनीयात विजय मिळविला, म्हणून त्यांना नैटची व फ्रीडम आफ दि सिटी ऑफ लंडन, अशा दोन पदव्या व तलवार मिळतील. सालीना १० हजारांचे पेन्शनही तीन पिढ्यांपर्यंत मिळेल.

४४१६ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

लार्ड ब्रूहम यांचा मृत्यू झाला.

४४१७ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

लार्ड क्रानवार्न यांची कानडाचे गवरनर म्हणून, लार्ड मेएर यांची हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल म्हणून नेमणूक होणार.

४४१८ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

मि. न्यूटन यांची मुंबई हायकोर्टाचे चीफ जस्टिस म्हणून नेमणूक केल्याबद्दल पार्लमेंटात वादविवाद झाला.

४४१९ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

जर्मनीतून एका सप्तकात ७ हजार लोक अमेरिकेत राहण्यास गेले.

४४२० (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

प्रिन्स आलफ्रेडना ठार मारण्याचा प्रयत्न केल्याबद्दल ओफारेल यास फाशी देण्यात आली.

४४२१ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

इंग्रज सेनापती नेपियर यांनी सोडविलेले युरोपियन कैदी त्या त्या देशाच्या स्वाधीन करण्यात आले. गाला राणी मागदालाची सर्वाधिकारी होईल. राजपुत्र देबाज अलामायो हा आठच वर्षांचा असून शिक्षणासाठी तो आईसह विलायतेमध्ये राहील. सेनापतींचे मुंबईत भज्य स्वागत होणार आहे.

४४२२ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

फ्रेंड आफ इंडियाने सूचना केली की, अबिसिनीयामधील विजयाबद्दल सर्वांनी ईश्वराची उपकारस्तुती करावी.

४४२३ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

एका बलूची सारवानाने आखिलियात युरोपियन स्त्रीशी विवाह केला. तो आता जन्मभूमीस सपत्नीक आला आहे.

४४२४ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

६ मे रोजी मिरजापुराजवळ पार्सेजर व गुडस् ट्रेन यांची टक्कर होऊन कित्येकजण जखमी झाले.

४४२५ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

बारकपूर रेल्वे अपघातात १४ मेले, तर ८ दुखावले.

४४२६ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

दक्षिण हैद्राबादचे कार्यक्षम सुपरिंटेंडेंट मि. राबर्ट्स यांचा मृत्यू झाला. आता कर्नल मीड रेसिडेंट होतील.

४४२७ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

बंगाल्यात गुरांमध्ये रोगाची साथ आली.

४४२८ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

बाबू केशवचंद्र सेन यांना गवरनर जनरलनी वर्षाऋतूत सिमल्यास राहण्याचे आमंत्रण दिले.

४४२९ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

ब्रह्मसमाजाच्या रीतीप्रमाणे विवाह झाला, तर तो कायदेशीर समजावा, असे निवेदन सरकारकडे जाणार आहे.

४४३० (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

नारायण महादेव परमानंद यांना कच्छच्या राजाने आपले नायब दिवाण नेमले.

- ४४३१ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
राजकोटला करसनदास मुलजी यांनी व्याख्यान देऊन राजांना आपल्या कारभारात सुधारणा करण्याची सूचना केली.
- ४४३२ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
बोरघाटचा रेल्वे-पूल जून-अखेर दुरूस्त होईल.
- ४४३३ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
गाइकवाडाच्या संस्थानातून बहुत गुजराती लोक इंग्लिश सरकारच्या मुलखात राहण्यास येत आहेत. कारण संस्थानात साराही जबरदस्त व दुसरे जुळूमही पुष्कळ आहेत.
- ४४३४ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
काठेवाडातील मलू नायक या भिलाचे लोक व इंग्रजांचे शिपाई यांची निकराची लढाई होऊन ४ बंडखोर मेले, तर सरकारचे २ मेले.
- ४४३५ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
गाइकवाडाने ६ आर्मस्त्रांग तोफा आणल्या. त्या १८ हजारांच्या असताना हिंदुस्थान सरकारला विकताना दीड लाख रुपये मागितले.
- ४४३६ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
अबिसिनीयातील विजयाबदल कराचीत दीपोत्साह झाला व ब्राह्मणांनी देवळात जाऊन देवाचे उपकार मानले.
- ४४३६ ब (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
ठाण्याच्या पाटलाचा खून करणाऱ्या तिघांना फाशी झाली.
- ४४३७ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
राणीचा जन्मदिवस रविवारी आल्यामुळे शनिवारीही सुट्टी देण्यात आली.
- ४४३८ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
मुंबईचे माजिस्त्रेट बिकरस्टेथ पुन्हा रजेवर गेले. त्यांचे जागी मि. कानन व माझगाव कोर्टावर मि. चांढल यांची नेमणूक झाली.
- ४४३९ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
नागपाड्यात वखारीस आग लागून नुकसान झाले.
- ४४४० (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)
पंच इन इंडिया हे थेटेखोर पत्र बंद पडले.

४४४१ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

विलायती डाक शनिवारऐवजी मंगळवारी सुरू झाली.

४४४२ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

एक दाखबाज तलावात उडी टाकून मृत्यू पावला, तर एका स्त्रीने तलावात उडी टाकली. तिला वाचविण्यासाठी एकाने उडी टाकली. पण दोघेही मेले. एक मुलगा दादरावरून पडून मेला, तर एक अंगावरून गाडी गेल्यामुळे मेला. चुकून विष खाण्यात आल्यामुळे एक नेटिव मृत्यू पावला.

४४४३ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

केवळ दाढी ओढण्याच्या निमित्ताने मारामारी होऊन सुरा भोसकल्यामुळे एक मुसलमान मृत्यू पावला. एकास कैद झाली.

४४४४ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७४—१७६)

खोऱ्या वजनाबद्दल मूलसी कुवरसीला ५० रुपये दंड झाला.

४४४५ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७६)

वाळुकेश्वराजवळ एक मौनधारी बाबा नगनावस्थेत राहातो. तो कोणाशी संबंध ठेवीत नाही. त्याचा खर्च श्रीमान वाणी चालवितात. एका वल्लभपंथीय साधूने त्यास रक्तबिंबाळ होईपर्यंत मारल्यामुळे वाणी लोक चिडले आहेत.

४४४६ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७६)

विष्णू येसू या शिपायाने दाखबाज्या धुंदीमध्ये असलेल्या युरोपियनांचे १० रुपये काढून घेतले, म्हणून त्याला ६ महिन्यांची शिक्षा झाली.

४४४७ (२७ : ११, १ ज्यून ६८, १७६)

आगगाडी सुरू झाल्यावर चढून बसल्याबद्दल धोंडू फकिरा याला ७ रुपये दंड झाला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १२, मुंबई, १५ ज्यून १८६८

४४४८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १७७—१७८)

लंडनच्या मिशनसभेत भाषण करताना रे. ब्रूस यांनी मुसलमान लोकांच्या भूगोलज्ञानाबद्दल माहिती दिली. भारतात पुष्कळांना वाटते की, पृथ्वीवर फक्त हिंदू व मुसलमान असे दोनच धर्म आहेत. ख्रिस्ती लोक इतके थोडेके व यःकश्चित आहेत की, त्यांचा उल्लेख करण्याची आवश्यकताही नसावी. विद्वान इस्लामधर्मी जो नकाशा वापरतात, त्यात पृथ्वीचे ७ कटिबंध केले आहेत. भूगोलविद्येचे पुस्तकही केले आहे व त्यात पर्वत आणि नद्या यांचे वर्णन आहे. देशांच्या सीमाही दाखविल्या आहेत. नकाशांतील हिंदुस्थान, चीन व अरबस्तान यांनी प्रत्येकी एक तृतीयांश भाग व्यापला आहे. वायव्य भागातील कोपऱ्यात ऐसलंड बेटापेक्षा लहान प्रदेश इंग्लंड, स्कॉटलंड,

डेन्मार्क यांना दिला. आफ्रिका हे एक बेट असून अमेरिका हे 'शहर' म्हणून दाखविले आहे. आग्नेलिया खंड अगदी लहान दाखविले आहे, असा नकाशा सगळे इस्लामी वापरतात.

४४४८ अ (इंम : १७७)

४४४९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १७८-१७९)

'ज्याचा तो' पत्रात म्हणतो की, युरोपियनांनी अमेरिकेत वसाहत केली, त्याप्रमाणे ब्रिटिशांनी हिंदुस्थानांत वसाहत करावी, असा विचार चालू आहे. कोणत्याही सूचनेवरून लोकांचे २ पक्ष होतात. फायद्यातोट्यावरून चर्चा होते. आम्हांस वाटते की, असे झाल्यामुळे फार फायदा होणार आहे. काहींना वाटते की, इंग्लिश लोक येथे येऊन जुलूम करतील. अमेरिकन वसाहतकारांनी रानटी लोकांना हाकलून जमिनी बळकावल्या. मद्यपानासारखे दुर्गुण व देवीसारखे दुर्धर रोग सुरू केले. ते स्थायिक झाले, म्हणजे ती चिरकालिक व्याधीच होऊन बसेल. पण या दोहोंमध्ये फरक असा की, कोणी जमिनी बळकावल्या, तर त्याची दखल घेणारे मूळ सरकार अमेरिकेत नव्हते. रानटी लोक जमिनीची लागवडही करीत नसत. पडीक जमिनीचे प्रमाण फार मोठे होते. शेती व व्यापार वाढला, तेव्हा रानटी लोकांचाही फायदा झाला. इकडे तसे भय नाही. हिंदुस्थानात मोठ्या प्रमाणावर शेती चालते. याउप्यरही कोणी जर जमीन बळकावली, तर सरकारकडे तक्रार करण्यास सोय आहे. सरकारी मालकीची लक्षावधी एकर जमीन पडीक स्वरूपात आहे. सरकार लेखी परवाने देऊन या जमिनीची नीट व्यवस्था लावील. जरूर ते कायदेही करील. देवी व मद्यपान अमेरिकेच्या रानटी लोकांत पूर्वीपासून होतेच. इकडेही ते आहेतच. म्हणून चांगल्या सूचनेचा अड्ढेर करू नये.

४४५० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १७९-१८२)

'परका व प्रवासी' लिहितो की : औरंगाबाद मिशनाचे कार्य मि. जेम्स विल्सन अगदी कळकळीने करतात. तेथील प्रार्थना गोड व गंभीर असून सद्भक्तांना त्या फार मिष्ट वाटतात. आमच्यांतले भाविक भक्त अंतःकरणापासून स्तुती व भक्ती करतात, तर नावाचे भक्त दोंगीपणाने बिगार ओझे नेल्यासारखे वागतात. याने अशक्तांना अडथळा होतो. म्हणून असले देवाळ लवकर दूर करावे. सगळ्याच मंडळींच्या व्यवस्थेचे नियम सारखे असूनसुद्धा लोक मंडळ्या बदलतात. दुसरीकडे काही विशेष आशीर्वाद मिळतो काय, ते समजत नाहीत. आपल्या पूर्वीच्या मिशनाचा उमजून आपण अपमान मात्र करतो. याला परमेश्वराबद्दलचे प्रेम म्हणावे काय? येशूच्या त्यागाला असली फळे नको आहेत. औरंगाबादमध्ये हिंदुस्थानी भाषेतून प्रभू येशूची प्रार्थना करणारे अनेक लोक भेटतात, व मग फार आनंद वाटतो. येथे तंबाखू ओढणारे लोकही अनेक आहेत. तंबाखूने सर्पाचे विष चढत नाही, असली पोरकट सबब ते सांगतात. जर्मन मिशनेरीही तंबाखू ओढतात. दौलताबादचा घाट फार कठीण आहे. सडका बांधीत नाहीत. जगिक सुखाकडे इकडील राजे आणि साधू लक्ष देत नसावेत. सद्गुणघाटावर चढून दिव्य अशा नगरीत आम्हांला जावयाचे आहे. रात्रंदिवस सैतानाशी युद्ध करून पापास जिंकावयाचे आहे. अतुल्य सुख मिळवायचे आहे.

४४५१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८२-१८३)

श्रीशिव राजेश्वर तालुका, मालवण, या देवस्थानच्या पंचांनी मुंबईच्या गवरनरकडे अर्ज केला आहे की, देवस्थानला सरकारी वर्षासन सुरू व्हावे. यावर सत्यदीपिकाकार लिहितात की, दक्षिण

भागाच्या सेटलमेंटने विशेष चौकशी न करता अन्यायाने आपला तालुका खालसामध्ये समाविष्ट केला, असे अर्जदारांना वाटते. देवाचा नैवेद्य, चौघडा व चाकरांचे पगार, यासाठी कोणी पैसे देत नाही. ही देवस्थाने म्हणजे, नाव देवाचे व गाव गुरवाचे, अशी आहेत. आतापर्यंत केवळ राजाश्रयावर ती टिकली. लोकांना त्यांची फारशी गरज वाटत नाही. सगळे ओझे लोकांवर पडले, तर देवळे जमीनदोस्त होतात. देवाला एकवेळ नैवेद्याची गरज नाही, पण पुजारी उपाशी मरतो, यासाठी अशी पत्रे 'म्लेंछ' सरकारकडे जातात. परधर्मी सरकारच्या हातचा नैवेद्य देवाला चालतो का? 'पोटासाठी केले ढोंग । तेथे कैचा पांडुरंग.'

४४५२ (२७ : १२, १५ जून ६८, १८३-१८७)

सि. बा. मि. (कवितेत) लिहितात की : तुमच्या अंतःकरणाचे डोळे उघडले पाहिजेत. ईश्वराने मानव प्राणी आपल्या भक्तीकरिताच निर्माण केला. ईश्वराच्या हेतूप्रमाणे वागण्यातच सौख्य आहे. जिवंत देवाच्या हाती पडू नये. आपले पाप कबूल करून ईश्वरास शरण जावे. कायावाचामनाने आपण पाप करीत असतो. पुण्य केले, तरच स्वर्ग मिळतो. मूर्तिपूजा व तीर्थयात्रा करून लोक आपला बहुमूल्य वेळ व पैसा घालवितात. तारणाची भूक खरा देवच भागवू शकेल. शास्त्र असेच सांगते की, खऱ्या गुरूच्या मध्यस्थीने ईश्वराकडे जावे. पापाग्नीने शरीररूप अरण्यास वणवा लागला आहे. खरा गुरूच ही आग विझवू शकेल. यासाठी गुरूकडे जावे. खरा गुरू पुण्यशील, सात्विक व दयावन्त असतो. तो बालब्रह्मचारी अनेक चमत्कार घडवितो. त्याच्याजवळ उच्चनीच असा भेदभावही नसतो. जोगी, बैरागी, नाणकपंथी, असे अनेक गोसावी भेटतात. पण ते या मासल्याचे गुरू नाहीत. अंगाला राख लावून ते पाप करतात. म्हणून अर्बुज-निर्बुजामध्ये एखादाच चांगला गुरू असतो. स्वतः तऱ्खन तो इतरांनाही तारतो. ज्ञान्यांचा दिव्य मुगुट व भक्तांचा खरा मोक्षदाता येशूच आहे. तो दाविदाच्या वंशामध्ये जन्मला. तो देवसुत आहे, याची सर्वांना खात्री पटली. मेंढपालांचेही प्रबोधन झाले. हेरोद राजाने त्याला मारण्याचा प्रयत्न केला. पण तो व्यर्थ गेला. येशूसाठी ईश्वराने अनेकांना स्वप्नात दृष्टांत देऊन त्यांची खात्री केली.

४४५३ (२७ : १२, १५ जून ६८, १८७-१८८)

जेव्हा तुम्हांस प्रार्थना करावयाची असेल, तेव्हा दारे लावून गुप्तात प्रार्थना करा. देव जो बाप, तो लौकिकात फळ देईल. दिवसा व रात्री शास्त्रलेखांचे मनन करा. दुष्टांच्या मताने वागू नका. पाप्यांच्या मार्गात वर्तू नका व निंदकाच्या एकासनावर बसू नका. अहोरात्र ईश्वराचेच ध्यान करा. ईश्वराजवळ आपली बरीवाईट कामे सांगून झडती द्या. आपली पापे त्याच्या पदरात घालून क्षमा मागा. देवावतार ख्रिस्त डोंगरावर आणि रानात जाऊन प्रार्थना करीत असे. ईश्वराची वचने ही आत्म्यास भक्ष्य व जीवन अशी आहेत. त्यांतून आरोग्य व धैर्य यांच लाभ होतो. देवाचे शास्त्र म्हणजे धर्माच्या सैनिकांचे शस्त्रागारच असते देवाची वाणी तलवारीपेक्षा तिखट आहे. अंतःकरणातील विचारांचा व भावनांचा ती निवाडा करते. म्हणून भक्ताने अगत्यपूर्वक असे वाचन व मनन करावे. देवाच्या गोष्टी नीट वाचून मनात आणा. आग्रहाने व नम्रतेने प्रार्थना करून आत्म्याची प्रेरणा मागत राहा. असे भक्त देवास प्रिय होतात. अंतःकरण हेच देवाचे खरे देऊळ आहे. आपले तनमन देवास अर्पण करावे. सर्वस्वाचे होमहवन करावे. मग आपण कोठेही असलो, तरी देवाचा सहवास मिळतो. एकांतीच्या भजनाची अवज्ञा करून गैरमार्गाने चाललो, तर देवास राग येतो. तो दंभ आहे. म्हणून मनापासून भजन करा.

- ४४५४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-९२)
अलाबामा प्रकरणी पार्लमेंटात झालेल्या वादविवादाच्या बातम्या तारेने न्यूयार्कला पाठविण्यास ३७५०० रुपये खर्च आला.
- ४४५५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-९२)
लंडनहून सान्फ्रान्सिस्कोस पाठविलेल्या तारेचा जबाब २ मिनिटांत किंवा ५ पळांत मिळाला.
- ४४५६ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-९२)
चिली देशात ग्वानोचा उदीम मोठ्या प्रमाणावर चालतो. याचा शोध नुकताच लागला.
- ४४५७ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
अमेरिकेत रेटरांच्या कामावर अनेक स्त्रिया आहेत. काळगोरे स्त्रीपुरुष असा भेद तिकडे केला जात नाही.
- ४४५८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
रोमची लोकसंख्या एका वर्षात ४८७२ ने वाढलेली दिसते. रोममध्ये १५३५ धर्मोपदेशक आहेत.
- ४४५९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
लंदनच्या १८६१ च्या खानेसुमारीप्रमाणे २७ लाख ११ हजार लोक तेथे राहातात. यांतील शेकडा ६२ तेथे जन्मलेले आहेत.
- ४४६० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
प्रे. ज्यानसनवरील काही आरोप मागे घेण्यात आले.
- ४४६१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
शिकागोमधून प्रेसिडेंट पदासाठी मि. ग्रांट उभे राहणार.
- ४४६२ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
स्टाण्टनच्या राजीनाम्याने सेक्रेटरीपदावर टामसला नेमले आहे
- ४४६३ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
इंग्लंडमध्ये प्रतिनिधीसभेची पुन्हा निवडणूक होणार.
- ४४६४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
हिंदुस्थानच्या कायदेकौन्सिलांचे सभासद म्हणून नेमणूक आता तहहयात राहणार नाही. फक्त १२ वर्षे राहिल. सालीना १५ हजार वेतन मिळेल. पेन्शन मिळणार नाही.
- ४४६५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
नेटिवांना सिविल सर्व्हिसच्या जागा देण्यावरून पार्लमेंटात वादविवाद चालू आहे.

- ४४६६ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
तुर्कस्थानच्या कायदेमंडळात ६४ पैकी ४५ जण तुर्की आहेत.
- ४४६७ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
फ्रेंच सरकारने आपली फौज १४ हजारांनी कमी केली. फ्रेंच सरकार कासेपाटनामक नव्या रैफली सैनिकांना देणार.
- ४४६८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
विक्तोन्याची कन्या लुईसचा डेन राजपुत्राशी विवाह होणार.
- ४४६९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८. १८८-९२)
थियोडोरची राणी इंग्रजांच्या छावणीत क्षयाने मृत्यु पावली. आता अबिसिनीयन राजपुत्र एकटाच इकडे येईल.
- ४४७० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
आरोगीच्या लढाईत जखमी झालेला राबर्टसाहेब मरण पावला.
- ४४७१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
नामदार राणीने सेनापती नेपियरचे खास अभिनंदन केले.
- ४४७२ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
थियोडोरच्या प्रेताची तसबीर हालमीजसाहेबाने तयार केली.
- ४४७३ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
इंग्रज फौजेतील ७ आफिसर व २५ सैनिक मृत्यू पावले. यांपैकी दोनतृतीयांश अतिसाराने मेले.
- ४४७४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
अल्जीरियातील अरबांवर उपासमारीची पाळी आलेली आहे. ९ दिवसात १०८९ भिकारी रस्त्यावर मरून पडले. काहीजण तर नरमांस खाण्याच्या गुन्ह्यावरून पकडले गेले.
- ४४७५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
मारिशसमधील तुफानाने अनेकांचे बळी घेतले.
- ४४७६ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)
रुशियन व बुखारी सैनिकांचे युद्ध होऊन बुखारी राजा मुजफरखान मेला. रुशियाने बुखारा शहर जिंकले.
- ४४७७ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

अफगाणिस्तानात याकुबखानाने गजनी शहर जिंकले आहे. जुलमी अजीमखान आपला पुतण्या अब्दुल याची मदत घेत आहे.

४४७८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

चीनमध्ये ८० हजार बंडवाल्यांनी कित्येक गावे जाळली. बादशहाचे हजार सैनिक कैद केले. ते पेकिनकडे जाणार आहेत.

४४७९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

इंडियन रेल्वे पार्सिंजर सोसेटी रेलवे अपघातामधील नुकसानीची सरकारकडे भरपाई मागणार आहे.

४४८० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

कानपूर सतीप्रकरणात ५५ माणसांना जबर शिक्षा झाल्या. यात १४ लोकांना जन्मठेप झाली.

४४८१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

आपली मुले धीट व्हावी, म्हणून एक साहेब त्यांना पिस्तुल चालवणे शिकवी. एकदा थोरल्या मुलाने पिस्तुल चालवले. त्यात धाकट्याचा मृत्यू झाला.

४४८२ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

लखनौचे वहाबी मुसलमान म्हणतात की, पीर व अवलिया यांची भक्ती म्हणजे मनुष्यभक्ती असून ती कुराणाविरुद्ध आहे.

४४८३ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

म्हैसूरचे कमिशनर सॉण्डर्स यांना हैद्राबादचे रेसिडेंट नेमले.

४४८४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

कटकच्या पहाडी लोकांनी बंड करून राजाचे दिवाण आणि कारभारी पकडून नेले. त्यांच्यामागे फौज रवाना झाली.

४४८५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

जयपूरचा राजा सक्तीने शिवपूजा करण्यास भाग पाडतो. या कारणाने तेथील लोक बिकानेरला राहण्यास गेले, म्हणून दोघा राजांचे शत्रुत्व आले आहे.

४४८६ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

इंदुरात कैदी स्त्रियांना विकण्याची चाल बंद व्हावी, म्हणून महाराज कैदी बायांसाठी वेगळी बंदीशाळा बांधणार.

४४८७ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

चिनाब नदीत नाव बुडाल्यामुळे ८० लोक जिवास मुकले.

४४८८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

सरकारी वैद्यखात्यातील नोकरांना पगारवाढ जाहीर झाली. गांजलेल्या नोकरांचा ऊर्जितकाळ आला.

४४८९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

स्टेट सेक्रेटरी मि. गौ यांना काशीमधील पाठशाळेत संस्कृत प्रोफेसर नेमले आहे. पगार ५०० रुपये राहिल. ते आक्सफोर्डच्या प्रो. विल्यम्सचे शिष्य आहेत.

४४९० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

तार पाठविण्याचे हशील कमी होणार आहे.

४४९१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

यापुढे तारेने बातमी पाठवताना त्यास तिकिटे लावावी लागतील.

४४९२ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

टोंकच्या नबाबाने एक बारिस्टरमार्फत आपला निर्दोषीपणा सिद्ध करून सरकारी ठराव बदलण्याचा प्रयत्न सुरू केला.

४४९३ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

बऱ्हाणपुरात आगीने १५ लाखांचे नुकसान झाले. दोघेजण मेले.

४४९४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

लोणावळ्यात वादळाने रेल्वेचे डबे जागा सोडून गेले.

४४९५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

पुणे-कौन्सिलच्या इमारतीत १॥ लाख रुपये खर्च होणार.

४४९६ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

रत्नागिरीस अद्याप तारायंत्राची सोय नाही.

४४९७ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

बडोद्याच्या खंडेराव गाडकवाडाने पराकाष्ठेचा जुळूम चालविला आहे. गुजराथ-मित्रने लिहिले आहे की : सावकार त्याला आता कर्ज देत नाहीत. म्हणून फौजदार ललूभाई यास पैसे वसूल करण्याचा अखत्यार दिला आहे. श्रीमंत लोकांना बोलावून त्यांच्या नातेवाईकांवर अनीतीचे खोटे आरोप करून मन मानेल तसा दंड करतात व दंड दिला नाही, तर मारझोड करीत आहेत. मल्हारावाच्या गुमास्त्याने दंड दिला नाही व तो पळून गेला, म्हणून पेढीकडून रोज १०० रुपये दंड घेतात. दंड न देणाऱ्या दुकानदारांना गावातून हाकलून देतात. एका पाटलाकडून ३२००, तर वाणी इसमाकडून २० हजार रुपये दंड घेतला. काद्री पाटणच्या कारभाऱ्याकडून मोठी रक्कम मागितली आहे. असा

किती जुलूम सांगावा ? अशा व्याघ्ररूपी मनुष्यास टोंकच्या नबाबाप्रमाणे पदभ्रष्ट करून दुसरा राजा नेमावा.

४४९८ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

मुंबईच्या पर्जन्यकाळास सुरुवात झाली. बंदरात तुफान होऊन कापसाचे गठ्ठे सागरात पडले.

४४९९ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

मुगभाटात एका नारळीवर वीज पडली. एका पारशाच्या घरावरही वीज पडली. भायखळ्यात एक गाय मेली.

४५०० (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १८८-१९२)

मुंबईत रस्त्यावरील खडी दाबण्यासाठी विशाल रोलर यंत्र आले आहे. १५ फूट उंचीच्या या यंत्राची शक्ती अचाट असते. हे यंत्र पाहून लोक भितात. उलट, तमासगीर लोक त्याच्यामागे हिंडत असतात.

४५०१ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८. १८८-१९२)

अबिसिनीयातील फौजा परतत आहे. ब्रिगेडिअर स्टिवर्ट आले, तेव्हा त्यांच्या सन्मानार्थ ९ तोफांनी सरबत्ती दिली.

४५०२ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १९२)

मुंबई ब्यांकेतील घालमेलीची चौकशी करण्यासाठी चार सभासदांचे कमिशन बसले आहे.

४५०३ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १९२)

बिशप हार्डिंगने राजीनामा दिला, ही वार्ता खोटी ठरली.

४५०४ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १९२)

इंदुप्रकाशचा कर्ता म्हणतो की, ज्ञानोदयाने व ज्ञानचक्षूने अबिसिनीयन लढाईचा मजकूर त्याच्या पत्रावरून छापला, पण तो कबूल केला नाही.

४५०५ (२७ : १२, १५ ज्यून ६८, १९२)

धर्मसंबंधी पुस्तकमंडळीकडून “ज्ञानाचे मोल माणकाहून अधिक आहे” हा निबंध आणि इंदुप्रकाशच्या मालकाकडून “राजकीय विचार” हे पुस्तक, ही मिळाली. आभारी आहोत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६८

४५०६ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, १९४-१९६)

फ्रेंड आफ इंडियावरून समजते की : अमरकंटक हे गाव सातपुडा पर्वतात आहे. चाटिसगडच्या प्रदेशात ते बरोबर मध्यावरती येते. या प्रदेशात सोनभद्रा व नर्मदा या मोठ्या नद्या वाहात आहेत. इकडे २१ लाखांची वसती आहे. डोंगरझाडीने भरलेल्या या प्रदेशात एक चतुर्थांश जमीनही लागवडीस आणली जात नाही. इथले शेतकरी जातीने चांभार असून इतर ठिकाणच्या जुलमास कंटाळून इकडे आले. घासीदास हा त्यांचा प्रेषित आहे. पारंपरिक जुलमातून लोकांना वर काढण्यासाठी त्याचा जन्म झाला. एकदा त्याने आपल्या शिष्यमंडळीस अगदी उंच डोंगरावर नेले. नंतर त्यांना सांगितले की, उर्जित दशा व तारण यांचा विचार करून सहा महिन्यांनी मी परत येईन. हे ऐकल्यावर घासीदासास सगळे लोक प्रेषितच समजू लागले. योग्य वेळी तो परत आला व त्याने एकेश्वरवादाचा सिद्धांत सांगितला. देवाची मूर्ती न करता त्याची प्रार्थना करावी आणि घासीदास वंशपरंपरेने त्यांचा उपाध्याय असावा. असे सर्वांनी ठरविले. ते पारंपरिक सणही पाळीत नाहीत. घासीराम पंथाचे दोन लक्ष अनुयायी आहेत. उंच वर्णाचा धिक्कार करून ते समान व स्वतंत्र बुद्धीचे झाले. एका अमेरिकन मिशनरीसाहेबाने नुकतेच तेथे मिशनचे काम सुरू केलेले आहे. अनेक नेटिवलोक याचा किता घेतील असे वाटते.

४५०६ अ (इंम : १९३-१९४)

४५०७ (२७ : १३, १५ ज्युलै ६८, १९६)

सन १८६५ च्या आक्टान्वये लग्नीची सर्टिफिकेट देण्याचा अधिकार नगर जिल्ह्यामध्ये मि. वणाजी ओहोळ (राहुरी), विठोबा भांबळ (राहुरी), जयराम बारसे, मु. केंदळ (राहुरी), सयाजी रावड (पाचेगाव), लक्ष्मण साळवे, मु. चांदे (नेवासा), महिमती अनकै पगार (देडगाव) व गंगाराम वाघचवरे (कोळेगाव), या सर्वांना मिळाला आहे.

४५०७ अ (इंम : १९६)

४५०८ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, १९७-२००)

ज्ञानाचे मोल माणकाहून अधिक आहे :

हा लहान निबंध नारायण शेषाद्री यांनी लिहिला. त्यांची २८ पृष्ठे असून धर्मसंबंधी पुस्तके प्रसिद्ध करणाऱ्या मंडळींनी ओरिएंटल छापखान्यात सुंदर टैपावर छापला. एक सधन स्त्री अंगावर नाना प्रकारचे डागिणे घालून ख्यालीखुशालीत बसत असे. ती भाकड कथांची पुस्तके वाची. पण ईश्वरी कृपेचा आनंद तिला ठारक नव्हता. तिने दासीजवळ आपल्या श्रीमंतीची फुशारकी मारली व दागिने दाखविले. दासीने नम्रतेने सांगितले की, आपल्याजवळ शास्त्ररूपी मौल्यवान डागिणा आहे. मग त्यातील एकेक वाक्य वाचून मालकिणीस उपदेश केला. तिची क्षयरोगी मालकीण प्रभूबद्दल ज्ञान मिळून शांतपणाने मृत्यू पावली.

राजकीय विचार :

या पुस्तकात मि. दादाभाई नौरोजी यांची दोन भाषणे छापली आहेत. प्रतिनिधीमार्फत राज्य चालविणे, तसेच नेटिवांना कलेक्टर वगैरे जागा देणे, असे विषय यामध्ये घेतले आहेत. विलायतेत स्थापन झालेल्या ईस्ट इंडिया असोशिएशनची तपशीलवार माहिती प्रस्तावनेत दिलेली आहे. हिंदुस्थानच्या सुखवृद्धीकरिता निरपेक्षबुद्धीने प्रयत्न करणारांची ही सभा आहे. बाबु उमेशचंद्र

बानर्जी व दादाभाई नवरोजी यांचे निबंध सभेत वाचण्यात आले. तेच पुस्तकरूपाने वाचकांसमोर आले. अशा अगत्याच्या विचारांचा फैलाव झाला पाहिजे. इंदुप्रकाशचा छापखाना.

महाराष्ट्र देशाचे वर्णन व इतिहास :

हे लहानसे पुस्तक या इलाख्याचे शाळाखात्याचे माजी निरीक्षक मि. इसाडेल यांनी लिहिले व ते इंग्रजीत आहे. काही वर्षे ते दुर्मिळ होते. रा. गंगाधर गोविंद सापकर यांनी ते तपासून छापले. ४३ पृष्ठांची किंमत ५ आणे आहे. ज्ञानचक्षु छापखाना.

४५०९ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २००-२०१)

मुंबई इलाख्याची मिशनारी ७ मुख्य ठाणी आहेत. युरोपियन मिशनरी १२ आहेत व साहाय्यकारी नेटिव उपदेश १७ आहेत. ६ एतदेशी मंडळ्या असून ७६५ ख्रिस्ती आहेत. नियमित प्रभुभोजन घेणारांची संख्या २०४ एवढी आहे. नाशिक व औरंगाबाद येथे त्यांचे काम फार चांगले चालते. हे मंडळ २२ शाळा चालविते. रे. आपाजी बापूजी व मिस्स व्हाइटमडम शाळांची देखरेख करतात. १८३४ विद्यार्थी ख्रिस्ती शिक्षण घेतात. मनी शाळाही याच मिशनतर्फे चालते. त्यात ३३४ विद्यार्थी आहेत. गावोगाव उपदेश करून मिशनरी सुवार्तिकाची घोषणा करतात. नाशिकला मि. रतनजी नौरोजी यांनाही उपदेशकाचा दर्जा मिळणार आहे.

४५१० (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०१-२०३)

‘सत्यार्थी’ लिहितात की : कृष्ण रत्नूजी यांनी ‘गायनामृत’ नामे पुस्तक छापविले आहे. आपल्या खात्यात पद्यात्मक ग्रंथ फारच थोडे आहेत. मि. हरि रामचंद्र यांच्या अकाली निधनामुळे वाचक एका रसिक ग्रंथास मुकले. पण ख्रिस्ती लोकांचे मनोरंजन व बोध यांकरिता पुस्तकांची गरज आहे. बालंटैनसाहेबांनी ईश्वरभक्तीपर गाण्यांची दोन पुस्तके रचली. त्यांतल्या ५० कविता म्हणजे ‘खरपूस भुकेच्या वेळी कोरभर भाकर’ आहेत. रा. कृष्णराव यांनी आम्हां क्षुधितांवर उपकार करून आणखी कविता कराव्यात. त्यांची प्रकृती अशक्त आहे. नियमित काम सांभाळून लोकनिंदा मनास न आणता हे काम सिद्धीस न्यावे. त्यांनी आपली लेखणी कधी गळू देऊ नये. कविमजकुरांची मी व्यर्थ स्तुती करीत नाही. रागदारीत गाण्याजोग्या चांगल्या कविता त्यांनी रचल्या आहेत. ‘ख्रिस्तपदाची आवड’ कवितेत आपल्या मनाला शास्त्राची आवड लागावी, म्हणून प्रभूची प्रार्थना केलेली आहे. भाविक भक्तांची आवड आपणांस लागावी. प्रार्थनेच्या वेळी झोप येऊ नये. सैतानाच्या छळामधून आपण मुक्त व्हावे. असे त्यांना वाटते. आपल्या पापांची ईश्वराने क्षमा करावी, म्हणून ते विनवीत आहेत. शेवट गोड व्हावा, म्हणून काकुळत करीत आहेत.

रा. कृष्णाजी रत्नूजी आपल्या कवितेत लिहितात की : ईश्वराच्या पापाची मला गोडी वाटते. मन व रसना यांनीच निर्मळ होऊन देवाचा विश्वास संपादन करावा. त्यातून अमरपद मिळते. प्रभूने खांबावर किती दुःख सोसले. पाणी न देता त्याला जेव्हा कडू आंब पिण्यास दिली, तेव्हा त्याचा जीव किती व्याकूळ झाला असेल! मानवप्राणी बेईमान होऊन त्याला आणखी दुःख देत आहे. दारिद्र्यातून संसार करताना प्रभूचा शब्दच आम्हांला सुख देतो. पापाने मनाची जी तळमळ होते, ती दूर करतो. संकटाचे प्रहार आमच्यावर झाले की, तोच स्वर्गाचे दार उघडतो. त्या प्रभूने माझ्या ठिकाणी सद्गुण निर्माण करावेत. कीर्तनाची गोडी लावावी. इंद्रियांचे नियंत्रण करून मी प्रार्थना करीन. माझ्या मनातील गोष्टी मी प्रभूला सांगेन. यज्ञ करून धन अर्पण केले, तरी पापाचा दंड

काही सुटणार नाही. ईश्वरावाचून कोठेही शांतता लाभणार नाही. प्रभूला मारावयास नेले, तेव्हा स्वतःचा खांब त्यालाच वहावा लागला. त्यावेळी सूर्यावरदेखील काळिमा आला. त्या खांद्याचाच आधार आम्हां पामरांना मिळतो. हे देवाधिदेवा, मज पामराला सोडू नकोस. आईवाचून पाखराला कोणाचा बरे आश्रय आहे?

४५११ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०३-२०५)

जे देवाचे खरे भक्त आहेत, त्यांच्यासाठी तो प्रगट होणार आहे. भक्ताच्या अंतर्गमात धर्माचा विधी दिसतो, ईश्वराचे मोठेपण गाजवतो. प्रेषित, सुवार्तिक, पालक, उपदेशक, यांच्या नेमणुका त्याने दिल्या. येशूच्या नावाने देवबापाची ते उपकार स्तुती करीत आहेत. तारण प्राप्त होण्याआधी भक्तांची अवस्था एकसारखीच असते. पाप, अन्याय व शारीरिक वासना यांत ते गुंतलेले असतात. दयासंपन्न देव त्यांच्यात विश्वास उत्पन्न करतो. एक देव, एक विश्वास, एकच बाप्तिस्मा, असे हे तत्त्व आहे. ईश्वराने भक्तास कर्म नेमून दिले. आपले कर्म करण्यासाठी भक्ताला शास्त्राचा परिचय होण्याचे अगत्य आहे. शास्त्राची आसक्ती मनात असेल, तर ते मधासारखे मधुर लागते. आप्तजन व परजन यांच्या मनांत मोक्षाविषयी गोष्टी बिंबाव्यात व खऱ्या जीवनाचे बीजारोपण व्हावे, असा ईश्वराचा हेतू असतो. जगातील माणसे अंधारातून उजेडामध्ये यावीत आणि सैतानाच्या अधिकारातून देवाकडे फिरविली जावी, यासाठी ख्रिस्ताने उपदेशक नेमून दिले. शास्त्राची व्याख्या करून ते उपदेश सांगतात. भक्तरूप कळपाचे पालनही करीत असतात. तारणाच्या विहिरीतून जीवनाचे पाणी काढून देतात. या भक्तिमय घराचा मूळ आश्रय स्वतः येशूच आहे. शास्त्रात निपुण झालेले उपदेशक त्याचीच वाणी गाजवितात.

४५१२ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०५)

एका राजाची अशी इच्छा होती की, आपल्या प्रजाजनांना न्याय मिळावा, म्हणून त्याने कचेरीजवळ घाट टांगून ठेवली. कोणास काही इजा झाली किंवा काही नुकसान झाले, तर त्याने घाट वाजवावी, अशी जाहिरातही दिली. घाटेचा आवाज झाला की, राजा न्यायाधीशास बोलावून न्याय करी. काही काळाने त्या घाटेची दोरी झिजली. म्हणून कोणा शिपायाने तिला वेलाच्या लाकडाचा तुकडा बांधला. गावात एका सरदाराचा एक उमदा घोडा होता. तो म्हातारा झाल्यामुळे काही काम देईना. म्हणून सरदाराने त्यास मोकाट सोडले. खाण्यास न मिळाल्यामुळे हा घोडा भुकेने व्याकुळ झाला व राजवाड्यापाशी येऊन घाटेस बांधलेला वेलाचा तुकडा चावू लागला. त्याच्या हिसक्याने घाट वाजली, म्हणून राजा तेथे आला. उपासाने रोड झालेला घोडा पाहून राजाने चौकशी केली व मालकास आज्ञा केली की, तरुणपणी इमानाने चाकरी करणाऱ्या घोड्याचा नीटपणे सांभाळ करावा. असे न केले, तर सरदाराला दड करावा. बापड्या जनावराने अभावितपणे न्याय मागितला व त्यास न्याय मिळाला. म्हणून जनावरांसी दयेने वर्तावे.

४५१३ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)

प्रे. ज्यानसनवरील आणखी काही चार्ज दूर झाले.

४५१४ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)

अमेरिकेतील रेल्वे अपघातात २९ मेले ६९ घायाळ झाले.

- ४५१५ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मेक्सिकोचा प्रे. ज्वारेज यास ठार मारण्याचा कट फसला.
- ४५१६ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मेक्सिकन सरकारने मरणदंडाची शिक्षा रद्द केली.
- ४५१७ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
महाराणीच्या स्काटलंडभेटीवर वृत्तपत्रांनी कडक टीका केली.
- ४५१८ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
इंग्लंडमधील ब्रूस नावाच्या दोघी बहिणी हिंदुस्थानांत जन्मलेल्या आहेत. आपली ८ लक्षांची जमीन त्या विद्यालयासाठी देणार.
- ४५१९ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
जमेकाचा माजी गवरनर एर याची चौकशी होणार.
- ४५२० (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
काही जर्मन शोधक संशोधनासाठी उत्तर ध्रुवाकडे गेले.
- ४५२१ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
फ्रेंच कौन्सलने १ लक्ष नवे शिपाई नेमण्याचे ठरविले.
- ४५२२ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
तुर्कस्थानातील नेटिव ख्रिस्त्यांना वजरीराच्या पदापर्यंत बढती मिळू शकेल.
- ४५२३ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
फ्रेंच व ट्यूनिस सरकार यांचा वाद मिटला.
- ४५२४ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मोहीलोची सुलताना फातिमा हिच्याशी फ्रेंच आफिसरांनी गैरवर्तणूक केल्यामुळे ती नेपोल्यनकडे तक्रार करणार आहे.
- ४५२५ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
अबिसिनीयाकडे गेलेली सर्व फौज परत येईल. सेनापती नेपियर मुंबईला येतील. सैन्याच्या सोयीसाठी बांधलेली तात्पुरती घरे व पूल मात्र तिकडेच राहू देतील.
- ४५२६ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
कप्तान रॉबर्ट मेला, ही वार्ता खोटी ठरली.

- ४५२७ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
डफ्टनसाहेबांस हबशांनी क्रूरपणे ठार मारले.
- ४५२८ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मादागास्करची राणी मरण पावली. युवराज राहलोराहीस अटक झाली. रारोमा राणीस राज्य देण्यात आले आहे.
- ४५२९ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मादागास्करची नवी राणी जुने तहनामे कबूल करणार आहे.
- ४५३० (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०७-२०८)
जगन्नाथाच्या यात्रेत पटकीने अनेकजण मेले.
- ४५३१ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
कलकत्यात हॉटेलच्या वरंडीवर निजलेला मूर नामक साहेब खाली पडून मेला.
- ४५३२ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मुंबईमधील एक कुसळ तुरुंगात पडली होती, तिची सुटका झाल्यामुळे सर नेपियरला विजय मिळाला, असे लखनौच्या नेटिव पत्राने म्हटले आहे.
- ४५३३ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
अकोल्याच्या रेल्वेमार्गावर एका बांधाची माती पावसाने वाहून गेली. ड्रायव्हरच्या प्रसंगावधानाने अपघात टळला.
- ४५३४ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
माळव्यात १० रतल वजनाची गार पडली.
- ४५३५ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
रायपुरजवळ चिकोलीस शिश्याची खाण सापडली.
- ४५३६ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
नगरात एका हत्तीने दात भोसकून उंट मारला.
- ४५३७ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
पुण्यात वीज पडल्यामुळे ४, तर भिवंडीत ३ जणांचा मृत्यू झाला.
- ४५३८ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
अबिसिनीयाहून ३३ जहाजे व आगबोटी परत आल्या.

- ४५३९ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
दा. आत्माराम सदाशिव जयकर यांना 'मंगळदास त्रावलिंग फेलोशिप' योजनेत डाक्टरीचा अभ्यास करण्यासाठी विलायतेस पाठविले होते. ते एल्. एम्. परीक्षा पास झाले. या इलाख्यात (मुंबई.) ते पहिलेच नेटिव सनदी डाक्टर आहेत.
- ४५४० (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
मुंबईच्या किल्ल्यात सेंट आंद्रू भजनालयाची दुरुस्ती करून नवा बाजा बसविण्यात आला.
- ४५४१ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०६-२०८)
अबिसिनीयातील विजयी सैनिकांना ६ महिन्यांचा पगार इनामादाखल मिळणार आहे.
- ४५४२ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
बांबे गाद्येनने अशी सूचना केली की, इनाम असे द्यावे की, ज्यापासून काही वाईट परिणाम होणार नाहीत.
- ४५४३ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
मुंबईचे चंद्रप्रकाश वृत्तपत्र बंद पडले.
- ४५४४ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
किल्ल्याचे पोलीस कोर्ट हान्सबी रोडला नेले आहे.
- ४५४५ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
मनी शाळेचे प्रिन्सिपाल टामस कार्स यांना कांटरबरीच्या आर्चबिशपने 'मास्टर आफ आर्ट्स' पदवी दिली.
- ४५४६ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
डा. निकलसन विलायतच्या प्रवासात मृत्यू पावले.
- ४५४७ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
दा. भाऊ दाजींनी रक्तपीतीवर औषध केले, म्हणून काशीतील विद्वानांनी संस्कृतमधून त्यास मानपत्र दिले.
- ४५४८ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
नवीन मापामुळे व्यापाऱ्यांची ठकबाजी वाढली.
- ४५४९ (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)
रेल्वेवरील डाक नेणाऱ्या गाड्यांच्या वेळा बदलल्या आहेत. डाक बंद करण्याच्या वेळाही बदलल्या आहेत. म्हणून लोकांनी अस्तमानचे ५ वाजेपर्यंत पत्रे टाकावीत.

४५५० (२७ : १३, १ ज्युलै ६८, २०८)

खानदेशवैभव नावाचे वृत्तपत्र धुळ्यामध्ये सुरू झाले. ते चांगले चालेल, असे वाटते.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६८

४५५१ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २११-२१४)

नामदार बाटल फ्रियर यांनी भाषणात सांगितले की : या देशात मिशनाच्या कार्याचे फार अगत्य आहे. ईश्वरी सूत्राने धर्मप्रसाराला फार मोठाली शेते खुली झाली. बंगाल प्रांत फ्रान्सएवढा आहे. मिशनांची संख्या मात्र फारच कमी आहे. विलायतेतील इंग्रजांना वाटते की, आपले राज्य येथील रयत निमूटपणाने मान्य करील. पण तो भ्रम आहे. इकडील राजघराणी अगदी प्राचीन आहेत. प्राचीन ग्रीक लोकांप्रमाणे अनेक धर्मपंथ यांच्यांत आहेत व ते फार अभिमानी आणि आवेशी लोक आहेत. हिंदुस्थानचा राज्यकारभार चालविणे, ही सामान्य गोष्ट नाही. ७० हजार इंग्रज २० कोटींचा राज्यकारभार चालवितात. ड्यूक आफ वेल्सिंग्टन म्हणत असत की, राजकीय उलथापालथी कितीही झाल्या, तरी इथले व्यवहार व्यवस्थित चालू असतात. या देशाची स्थिती इटलीप्रमाणेच आहे. छापखान्याच्या युक्तीमुळे व शिक्षणामुळे लोकांची मते बदलत आहेत. त्यांचे धर्मसंबंधी ऐक्य होणे आवश्यक आहे. जर ख्रिस्ती धर्माशी त्यांनी आपणांस जखडून घेतले नाही, तर सरकारचाही टिकाव लागणार नाही. बेबंदशाही आणि झोटिंगपाच्छाई मात्र माजेल. लूथरचे लोक चांगले काम करीत आहेत. मिशनाची उत्तम फळे दृष्टीस पडत आहेत. इबशी लोकही ख्रिस्ताला स्वीकारीत आहेत.

४५५१ अ (इंम : २०९-२११)

४५५२ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २१५)

विद्याखाल्याचे डिरेक्टरसाहेब यांनी एक हुकूम काढून लखोट्यावर इंग्लिश रीतीप्रमाणे पत्ता लिहावा, असा आदेश दिला आहे. पत्ता स्पष्ट व वेगवेगळ्या ओळींमध्येच लिहिला पाहिजे. पहिल्या ओळीमध्ये नांव व पदवी (असली, तर), हे सुवाच्य असावे. दुसऱ्या ओळीत पेठेचे नाव असावे. घरनंबरही लिहावा. नंतर खालच्या ओळीत काही हुद्दा, धंदा असला, तर त्याचा उल्लेख करावा. 'यांस पाठविण्याचे, प्रविष्ट कीजे, देणे, रवाना' असले काहीही लिहू नये. पोस्टाचे तिकिट उजव्या कोपऱ्यातच लावावे. जिल्ह्याचे नाव अगदी शेवटच्या ओळीत असावे.

४५५२ अ (इंम : २१४-२१५)

४५५३ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २१६-२१८)

दा. भाऊ दाजी यांनी रक्तपीतीच्या दुर्धर रोगावर औषध शोधून अनेकांना बरे केले. काशीच्या पंडितांनी त्यास संस्कृत भाषेतून मानपत्र दिले. 'काशीविद्यासुधानिधी' 'पत्रात ते छापले. त्याचा भावार्थ असा की : परमेश्वराने कृपा करून दुसरा सूर्यच असे हे वैद्यरत्न उदयास आणले. पाश्चिमात्य वैद्यशास्त्राचा अभ्यास करून आयुर्वेद विद्येसाठीही त्यांनी परिश्रम केले,

याज्ञवल्क्याप्रमाणेच त्यांची उपासना प्रखर आहे. आपल्या बुद्धिरूप सिंधूच्या मंथनातून हे अमृताप्रमाणे असणारे औषध शोधले. या वैद्यमुगुटमणीने अनेक लोकांना मृत्यूच्या दाढेतून सोडविले. महारोगरूप राक्षसाचा उच्छेद केला. निर्लोभीपणा, निरभिमानीपणा, सहिष्णुता, भूतदया, हे उत्तम वैद्याचे गुण त्यांच्या ठायी आहेत. त्यांची अपार कीर्ती वर्तमानपत्राद्वारा दिगंतरास गेली. ईश्वराने या वैद्यराजास दीर्घायुष्य द्यावे. मानपत्राखाली सहा—(१) बापूदेवशास्त्री टोंकेकर (२) राजारामशास्त्री कार्लेकर (३) बाळशास्त्री रानडे (४) गोविन्दशास्त्री टोंकेकर (५) शिवराम गोविन्द रानडे.

४५५४ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २१८—२२२)

लारेन्स कास्टर या डच इसमाला छापण्याच्या युक्तीचा शोध लागला. १४२८ साली तो सालीवर अक्षरे काढण्याचा प्रयोग करी. पुढे त्याने लाकडाचे ठसे करून त्यास शाई फासली. ही छापण्याची युक्ती होय. जर्मनीत गाटेनबर्गने धातूचे ठसे तयार करून त्यांत सफाई आणली. ८ वर्षे परिश्रम करून त्याने लेटिन भाषेत पवित्र शास्त्र छापले. विल्यम टिंडेल या वेल्श गृहस्थास असे वाटले की, याचे इंग्रजी भाषांतर करावे. नांगरहाक्यासही शास्त्र वाचता आले पाहिजे. मानमौथनामक मित्राने त्यास पैशाची मदत केली. कित्येक दिवस भाषांतराचे काम चालू होते. छपाई सुरू झाली. पण एका दाखूबाज कामगाराने ही बातमी फोडली. अधिकाऱ्यांनी टिंडेल यांस पकडण्याचे ठरविले. तेव्हा तो इंग्लंडमध्ये पळून गेला. आपले सर्व छपाईचे साहित्यही त्याने नेले. इंग्लंडसाठी 'जीवनाची भाकर' आली! विलायतेतील बिशप मात्र रागावले. त्यांना हे पसंत नव्हते. बिशपांनी शेकडो प्रती खरेदी करून त्यांना आग लावून दिली. टिंडेलला एका दूरच्या तुस्संगामध्ये नेऊन ठेवले. त्याच्या भावासही मारले. सन १५३६ मध्ये टिंडेल यास पाखंडी ठरवून जिवंत जाळले. पण बायबलच्या इंग्रजी प्रती तयार होतच होत्या. १५३९ मध्ये हेन्री या राजाने या पुस्तकावरील बंदी उठविली. स्वतःच्या भाषेतच शास्त्र असावे, असे त्याला वाटत होते.

४५५५ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२—२२४)

प्रे. ज्यानसननी जाहीरनामा काढून बंडखोरांना क्षमा केली आहे.

४५५६ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२—२२४)

फेनियन लोकांचे बंड थांबविण्यासाठी इंग्रजांची लढाऊ तारवे सेंट लारेंस नदीत फिरत आहेत.

४५५७ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२—२२४)

राणीसाहेबाच्या पुत्रास ठार मारण्याचा आस्त्रेलियन इसमाचा प्रयत्न फसला. राजपुत्र सुखरूप परत आला.

४५५८ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२—२२४)

राजासाहेबांचा ईश्वरानेच जीव वाचविला व आबिसिनीयात विजय मिळाला, म्हणून ज्यून २८ ला उपकारस्तुती करण्यात आली.

४५५९ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२—२२४)

सर नेपियर इंग्लंडमध्ये पोहोचले. राणीसाहेबांना भेटले.

- ४५६० (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
हिंदुस्थानातील बंडखोरांचे पारिपत्य करणाऱ्या लष्कराच्या व पोलीस शिपायांना पदके देणार आहेत.
- ४५६१ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
ना. प्रिन्से आफ वेल्सला कन्या झाली.
- ४५६२ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
दा. मक्लौडचा हिंदुस्थानवरील रिपोर्ट उत्कृष्ट ठरला.
- ४५६३ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
अमेरिकन कवी मि. लांगफेलो इंग्लंडमध्ये आले आहेत.
- ४५६४ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
सर्वियाचा प्रिन्स मिरवाएल यास कटवाल्यांनी ठार मारले.
- ४५६५ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
आस्त्रियन सरकारने ३६ हजार शिपाई कमी केले.
- ४५६६ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
सर नेपियरना पॅरिसमध्ये मानपत्र देण्यात आले.
- ४५६७ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
सर हेबिक या मिशनरी गृहस्थाचे निधन झाले.
- ४५६८ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
अबिसिनीयातील सर्व इंग्रज फौज परत गेली. मागदाल्यात मात्र अंतर्गत बंडाळी चालू आहे.
- ४५६९ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
हिंदुस्थानातील सर्कारी नोकरांना दिलेले नवे स्केल बंद करण्यात आले. सरकारचा खर्च वाढल्यामुळे नवे पगार परवडत नाहीत.
- ४५७० (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
ओडिसात किऑझुर गावी झालेल्या बंडाचा बीमोड झाला.
- ४५७१ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
हैद्राबादचे नवे रेसिडेंट सांडर्स निजामास भेटण्यास गेले, तेव्हा त्यांना पायातले बूट काढताना फार त्रास झाला. सरकार या हेंगाड्या चालीस मान्य होते, हेच नवल आहे.

- ४५७२ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
मि. चार्ल्स हॉबहौस कलकत्ता हायकोर्टाचे जज होणार. मि. आनेस्टी मद्रासेस हायकोर्ट जज होणार.
- ४५७३ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
जगन्नाथाच्या यात्रेतील ५०० लोक रूपनारायणनामक नदीच्या पुरात वाहून गेले.
- ४५७४ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
तूवामालचे खोंड लोक मनुष्यबळी अर्पण करणार होते. पण त्यांच्या राजाने त्यांना कैदेत टाकले.
- ४५७५ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
अमरावतीचे जेल-दरोगा सैद अब्दुल फत्तांनी आत्महत्या केली.
- ४५७६ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
बोरघाटातील म्हौकामेल चा पूल झाला, तेथे एकेरी रेलवे आगगाडी चालू आहे.
- ४५७७ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
मुंबईत २५ ते ३० इंच पर्जन्य पडला.
- ४५७८ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
अबिसिनीयातील खेचरे हाकणारे पंजाबी बराच पैसा घेऊन इकडे आले. ते दारू पिऊन अनाचार करतात. तरी त्यांना परत पंजाबात पाठवावे, असे टाईम्सने सुचविले आहे.
- ४५७९ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
हिंदुस्थानसरकारने मुंबईसरकारास सूचना केली की, गायकवाडाविरुद्धच्या अर्जाची चौकशी करावी.
- ४५८० (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
मि. क्राफर्ड यांची मुंबईचे कमिशनर म्हणून व डा. ह्यूलेट यांची हेल्थ आफिसर म्हणून तीन वर्षांसाठी नेमणूक झाली.
- ४५८१ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२२-२२४)
लार्ड बिशप यांनी राजीनामा देऊन आपली जागा मि. डगलस यांना देऊ केलेली आहे. त्यांची संमती आलेली नाही.
- ४५८२ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)
एक अबिसिनीयन कैदी मि. हॉल याने थियोडोर राजाकडून मिळालेल्या वस्तूंचे प्रदर्शन भरविले.
- ४५८३ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

आपले मूल समुद्रात टाकल्याबद्दल गंगा या औरतेला ४ वर्षे कैद झाली. एका शिपायाने तिचे मूल वाचवले.

४५८४ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

एक युरोपियन दारूच्या धुंदीत समुद्रात पडून मेला, तर एक नेटिव रेल्वेखाली मेला. डंकन रोडला आगीने ८ हजारांचा कापूस जळाला. दारूच्या धुंदीत मिरगी येऊन एक जण मेला.

४५८५ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

नळावरील भांडणातून एका परदेशास व ब्राह्मणास मारल्यामुळे मुसलमानास १ वर्षाची सक्त कैद झाली. कारण तो ब्राह्मण मेला.

४५८६ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

मि. काम्पबेल, रिची स्टुवर्ट, मि. ए. डी. सासून, यांना कायदे कौन्सिलात नेमले आहे. मि. मंगलदास नथूभाईची फेर नेमणूक झाली. मि. काम्पबेल हौस आफ कामन्स सभेचे सभासद होते.

४५८७ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

तिसऱ्या मजल्यावरून पडून एक हिंदू मूल मरण पावले.

४५८८ (२७ : १४, १५ ज्युलै ६८, २२४)

दा. ह्यूलेट आजारीपणामुळे विलायतेस जाणार व त्यांचे काम दा. लम्सडेन हे पाहातील.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १५, मुंबई, १ आगस्त १८६८

४५८९ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २२४)

रे. मंगर यांचा मृत्यू झाला, हे कळविण्यास अत्यंत दुःख होते. ते १८३४ साली प्रथम इकडे आले. जालना, नगर, मुंबई व सातारा या ठिकाणी त्यांनी मिशनचे कार्य केले. १८४१ ते ४५ ही चार वर्षे त्यांच्या पहिल्या मडमसाहेबाच्या आजारीपणामुळे त्यांना अमेरिकेत काढावी लागली. ४५ साली त्याही वारल्या. सोलापूरपासून नागपूरपर्यंत ते घोड्यावर बसून हिंडत आणि शुभवर्तमान गाजवीत. तारक ख्रिस्त पाप्यांसाठीच मरण पावला. पुण्याचा आश्रय केला, तर ईश्वराची पूर्ण कृपा मिळते. हिंदुस्थानात शेत मोठे आहे. पण कामकरी थोडे आहेत. म्हणून धर्माचे काम करताना त्यांनी प्रकृतीकडे दुर्लक्ष केले. त्यांना मराठीचे चांगले शान होते. ते जलद व स्पष्ट बोलत. त्यांचा उपदेश लोक आनंदाने व लक्ष्य लावून ऐकत. अनेकांना त्यांनी सुमार्गात आणले. ख्रिस्ताने निकदेमसास सांगितले की, तुम्हांस पुन्हा जन्मले पाहिजे. म्हणून ते युरोपियनांनाही तसा उपदेश करीत असत. पुष्कळांना ते आवडत नसे. एका लष्करी साहेबास त्यांनीच आत्मिक लाभ करून दिल्या. त्याने नागपूर येथे मिशनची स्थापना करण्यात पुढाकार घेतला. मंगर यांनी मराठीमध्ये अनेक पुस्तके छापली. कित्येक पुस्तके लिहून तयार आहेत. त्यांनी पेरणी केली, कापणी शिल्लक आहे. त्यासाठी कामकरी हवे आहेत. (मुंबई गार्डनवरून)

४५८९ अ (इंम : २२५-२२६)

४५९० (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २२७-२३१)

दारू हा सैतानाचाच कार्यसाधक सोबती असतो. हे विष शरीराचा नाश करून मनास गुंगी आणते. पवित्र, शुद्ध व चांगल्या गोष्टींविषयी आपले मन कठोर बनविते. एका तरुण शेतकऱ्याचीच गोष्ट पाहा ना. तो गरीब होता. परंतु मेहनती व प्रामाणिक होता. त्याची बायको कष्टाळू व मर्यादशील होती. नवरा सुशील, पण भोळा होता. त्याचे मित्र सांगत की, मेहनत करणाराने थोडी चैन करावी. मग तोही दारूच्या आहारी गेला. पोटमारा करून साचवलेले पैसे दारूत जाऊ लागले. त्याच्या लेकरांचे हाल होऊ लागले. दुर्व्यसनाने आबरूही गेली. तो सतत चांगले पदार्थ खाण्यास मागे. त्याची तरुण बायको मात्र दिवसेंदिवस रोड होऊ लागली. दारूच्या धुंदीत राहून तो बायकोमुलांकडे दुर्लक्ष करीत असे. अनेक वेळा त्याची पत्नी उपाशी राहात असे. तिची ८-८ दिवसांची मिळकत दारूत जात होती. एकदा त्याने बायकोस सांगितले की, दुपारी १२ वाजता जेवण घेऊन शेतावर ये. बिचारी लटपटत टोपलीवर पांढरे कापड टाकून तेथे गेली. नवऱ्याने धुंदीतच ते कापड काढले, तेव्हा त्याचे रोड बालक त्यामध्ये ठेवलेले दिसले. त्याची पत्नी दुःखाने म्हणाली, 'आता एवढेच खाण्यास आहे' तेव्हा त्याचे डोळे उघडले. व्यसनाचा त्याग करून तो आनंदाने राहू लागला. ईश्वराची कृपा त्यास मिळाली.

४५९१ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २२७-२३१)

कवी आ. म. गोखले कवितेत लिहितात की : मद्य पिण्याचे नीच कर्म अगदी सोडावे. हा हितकारक उपदेश सतत मनात बाळगावा. मद्यप्याचा सगळीकडे अपमान होतो. त्याला थोडीसुद्धा शुद्ध राहात नाही. सगळी बुद्धी जळून जाते. ही नीच दारू कशाला पिता? नीतीला तिचा सहवास अगदी आवडत नाही. दारू सोडून चांगला मार्ग धरा, म्हणजे तुम्हांस श्रेष्ठ स्थान प्राप्त होईल.

४५९२ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३१-२३२)

बाबू केशवचंद्र सेन इतक्या लांबून व पदरचा पैसा खर्चून आमच्या मुंबईत आले. आमच्या कल्याणासाठी त्यांनी व्याख्याने दिली. पण मुंबापुरवासी लोकांची स्वागताची रीतच अजब असते. बाबूंच्या व्याख्यानास हजारो लोक रोट असत. माना डोलावण्यात व टाळ्या पिटण्यात ते अग्रभागी होते. परंतु बाबूंबरोबर एका पंगतीत कोणीही जेवले नाही. प्रीतीच्या लक्षणामध्ये सहभोजन हे महत्त्वाचे लक्षण आहे. ज्या गृहस्थांच्या घरी ते उतरले, त्यांनी एका कोपऱ्यात त्यांना राहण्यास जागा दिली. तेथे ताट वाढून पाठवीत. पुढाईतपणा करणाराचे घर अगदी प्रशस्त होते. त्यात जेवणासाठी मोठा दिवाणखाना होता. पण एका सांदीकोपऱ्यात बाबूंच्या भोजनाचा सभारंभ झाला. विद्यापीठाच्या मोठ्या पदव्या मिळविणारी व मोठ्या हुद्यावर असणारी ही मंडळी सुधारणुकीच्या खालच्याच पायरीवर आहेत, हे मात्र बाबूंनी ओळखले. काही ख्रिस्ती लोक मात्र त्यांच्यासह प्रसिद्धपणे भोजनास गेले.

४५९३ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३२-२३६)

पौलसाची चौकशी फोलिस नावाच्या सुभेदारापुढे झाली. हा सुभेदार निर्दय, लोभी व व्यभिचारी होता, क्रूर व अनुपकारी होता. आपणांस काम मिळवून देणाऱ्या योनाथन नामक याजकास त्याने देवळातच ठार मारले. अग्निपा राजाची बहीण द्रुसिला हिच्याशी जादूटोणा करून विवाह केला.

पौलस यहूदी लोकांविरुद्ध बंड करून नेमशास्त्राविरुद्ध वागतो व देऊळ भ्रष्ट करतो, असा त्याजवर आरोप होता. फेलिक्स या सुभेदारासमक्ष वादीतर्फे तर्तुल्लसाने बाजू मांडली. तेव्हा शौल नम्रतेने म्हणाला की, आपण निर्दोषी आहोत. पौलसावर आरोप साबित होणे कठीण आहे, असे पाहून त्याने पत्नी द्रुसिलासही त्याचे प्रवचन ऐकविले. परंतु दोन वर्षे कैदेत मात्र ठेवले. पौलसच्या निरपराधपणाची खात्री दुसरा सुभेदार फेस्तस यालाही पटली होती. तेथील राजा आग्रिपा याच्यासमोरही पौलसाने आपली बाजू मांडली. काट्यावर लाथ मारणे कठीण असते, याविषयी आग्निपाचीही खात्री पटली. त्याचा इतका मनःपालट झाला की, तोही सैतानाकडून देवाकडे फिरला. तोही ख्रिस्ती होण्यास इच्छित होता. मेलेलेही पुन्हा उठतात, यावर त्याचा विश्वास बसला. राजा व सुभेदार यांनी आपसात चर्चा केल्यावर खात्री पटली की, तो निरपराध आहे. उलट याचक यहूदी स्वतःच्या फायद्यासाठी त्याच्या जिवावर उठले होते. म्हणून त्यांनी अधिक चौकशीसाठी कैसाराकडे त्यास रवाना केले.

४५९४ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३६-२३७)

ऑगस्टच्या १८ तारखेस खग्रास सूर्यग्रहण होणार आहे. सूर्याच्या गमनमार्गापासून ३५ कोशांच्या प्रदेशात ते खग्रास राहील. गमनमार्गावर ते अधिक स्पष्ट दिसेल. ७॥ ते १० चे दरम्यान सकाळी हे ग्रहण होईल. खग्रास सूर्यग्रहणे अगदी क्वचित होतात. म्हणून निसर्गाचा चमत्कार पाहण्याची ही दुर्मिळ संधी आहे. ब्रिटिश सरकारने मेजर टेनेंट व लेफ्टनंट हर्शल यांना ग्रहणाचे निरीक्षण करण्यासाठी नेमले आहे. आपल्या यंत्रसामुग्रीने ते सूर्यकिरणांचेही पृथक्करण करतील. सूर्याचा उदय होण्यास उशीर झाल्यामुळे पशुपक्षीही अस्वस्थ होतील. अरुणप्रकाशात नक्षत्रेही दिसतील. चंद्राच्या बिंबाभोवती अनेक रंगाचे किरणही दिसतील, (मित्रोदयवरून)

४५९५ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३७-२३८)

ध्यान संग्रहासाठी : पापाची सत्ता तुम्हांवर चालणार नाही. ईश्वराच्या राज्यामध्ये आश्रय मिळाला की, माणूस पापाचा द्वेष करतो. कारण हे राज्य देहाचे नसून आत्म्याचे असते. पापाचे दुष्परिणाम समजल्यामुळे तो देवाचा भक्त बनतो. ईश्वराच्या वचनांवर भरवसा ठेवतो. पापाची सत्ता त्याचा पाठलाग चालूच ठेवते. भयंकर अंधारात त्याला पकडण्याचा प्रयत्न करते. पण ईश्वर त्याला संदेश देतो की, तुजवर पापाचे राज्य आता चालणार नाही. शमशीन राजाने जेवढे शत्रू मारले असतील, त्याच्यापेक्षा जास्त शत्रू तो मारू शकतो. त्याचे शत्रू त्याजवर जीवहारक बाण टाकतात, पण ते निष्फळ झाले, म्हणजे आश्चर्याने चकित होतात. त्याच्या उदरस्थानावर कितीही बाण टाकले, तरी त्यांचे तुकडे होतात. पूर्वीचा दास अशा रीतीने अजोड योद्धा बनतो. शत्रूशी निर्भयपणाने सामना करून पापास पळवून लावतो. जेथे जेथे ख्रिस्तास वाव मिळाला, तेथे तेथे चतुःसीमा अगदी विस्तीर्ण होऊन शत्रूचा पराभवच झाला.

४५९६ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)

प्रे. ज्यानसनची चौकशी चालू आहे. लोक मात्र नवीन नेमणुकीविषयी अंदाज वर्तवीत आहेत.

४५९७ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)

कॉन्ग्रेस सभेने कारोलैना, लुजियाना, ज्यार्जिया, अलाबामा, यांना संयुक्त राज्यात प्रवेश दिल्या.

- ४५९८ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
सेनापती नेपियरना लार्डची पदवी मिळाली. त्यांना 'फ्रीडम आफ दी सिटी' चा किताब व २१०० रुपयांची तलवारही मिळाली. त्यांस वंशपरंपरा व सालीना २० हजारांचे पेन्शन मिळेल.
- ४५९९ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
थियोडोरचा मुलगा राणीसाहेबांना भेटला.
- ४६०० (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
आक्सफर्ड युनिव्हर्सिटीच्या परीक्षेस आता कोणीही बसू शकेल, असा टराव झाला.
- ४६०१ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
एरसाहेबाच्या बचावासाठी १ लाख ३० हजार रुपये जमले,
- ४६०२ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
फ्रान्सपासून अमेरिकेपर्यंत विजेची तार टाकली जाईल.
- ४६०३ (२७ : १५ १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
फ्रान्स व इंग्लंडमधील खाडीत जमिनीखालून बोगदा करून त्यातून रेल्वे करणार आहेत.
- ४६०४ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
आश्रियातील विवाहाचे कायदे पोपने रद्द ठरविले.
- ४६०५ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
रशियाने ज्या कैद्यांना सैबेरियात काळ्या पाण्यावर पाठविले, त्यांना रशियामध्ये पुन्हा प्रवेश मिळणार नाही.
- ४६०६ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
समरकंदजवळ रशियन फौजेने शहाचा पराभव केला.
- ४६०७ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
थियोडोरने आत्महत्या केली नाही, असे युरोपियन लष्कराचे म्हणणे आहे.
- ४६०८ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
इराणमध्ये तेहरानचे तट पाडून मोरचे बांधले जातील.
- ४६०९ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २६८-२४०)
कलकत्त्याचे बाबू ग्यानेंद्र मोहन ठाकूर यांनी बंगाली क्रिश्चियन असोसिएशन स्थापन केली, असे इकडेही व्हावे.

- ४६१० (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
आल्हाबादेत रे. वाल्श यांनी ख्रिस्तियन त्रेजरी हे नवे मासिक सुरू केले. वार्षिक वर्गणी २॥ रुपये आहे.
- ४६११ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
अफूचे उत्पादन कंत्राटदारांना द्यावे. सरकारने लागवड करू नये. अशी सर विल्यम म्युअरनी सूचना केली आहे. पण जकातीचे ९ कोटींचे उत्पन्न सरकार सोडील, असे वाटत नाही.
- ४६१२ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
सर मान्सफिल्डनी सुचविले आहे की : मुंबई व मद्रास सरकारांनी हिंदुस्थान सरकारमार्फत विलायतेस पत्रे पाठवावी. म्हणजे अव्यवस्था राहणार नाही.
- ४६१३ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
वैद्यखात्याचे नवे स्केल फक्त युरोपियन नोकरांना मिळेल, नेटिवांना मिळणार नाही.
- ४६१४ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
या देशाच्या राज्यकारभारात सुधारणा सुचविताना सर फ्रियर म्हणतात की, संपूर्ण उत्तर हिंदुस्थानकरिता स्वतंत्र काँग्रेस नेमावे; तर लोरेन्स म्हणतात की, त्याचे काही भाग करून प्रत्येकावर पृथक गवरनर नेमावा.
- ४६१५ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
रायपूरच्या जगन्नाथाच्या यात्रेत एक मुलगा चिरडून मेलाला.
- ४६१६ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
नागपूर व कामठी येथील महामारीची साथ कमी झाली.
- ४६१७ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
रेलवे चालविणारे कामदार जे गुन्हे करतात, त्यांवर काही कडक उपाययोजना होणार.
- ४६१८ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २३८-२४०)
पंढरपुरात एक लाखाची यात्रा भरली होती. परंतु या वेळेस रोगाचा प्रादुर्भाव झाला नाही.
- ४६१९ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)
एकीचा धूमकेतू दिसू लागला, अशी वार्ता आहे.
- ४६२० (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)
बिशप हार्डिंगच्या राजीनाम्याचे आम्हांस वाईट वाटत आहे.
- ४६२१ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

चिमणलालजी नामक वाणी महाराजाने एका मौनधारीस मारले होते. त्यास काही शिक्षा तर झालीच नाही, पण त्याने दरवर्षी एका मुलीबरोबर लग्न केले. त्यासाठी त्याच्या शिष्यांनी ६५ हजार रु. दिले.

४६२२ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

मौनधारी बावा तलावात मृतावस्थेत सापडला.

४६२३ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

सर अलेक्झांडर ग्रांट डिरेक्टरच्या जागेवर खजू झाले.

४६२४ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

मुंबई हायकोर्टासाठी स्वतंत्र छापखाना होणार.

४६२५ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

मिरतच्या मि. वेबू या ज्योतिषाने १६ व १७ जुलैस मुंबईत तुफान व धरणीकंप होतील, असे भविष्य सांगितले होते. ते अगदी खोटे ठरले.

४६२६ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

मुंबईतील गटारांचे काम पूर्ण करण्यासाठी मद्रासमधून इंजिनिअर येणार.

४६२७ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

एदूरचे महाराज जवानसिंघ व मुंबईचे शेट बैरामजी जिजीभाई यांना गवरनर्स कौन्सिलचे सभासद नेमले आहे.

४६२८ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

आम्हांकडे काही 'ध्याने' व इतर विषय आले आहेत. ते सवडीने छापू.

४६२९ (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

वर्तमानदीपिकेचे २-३ अंक आम्हास आले नाहीत. ते नियमित येतील अशी आशा आहे.

४६३० (२७ : १५, १ आगस्त ६८, २४०)

पुण्यात एका देशी ख्रिस्ती शाळेत मराठी आणि साधारण इंग्रजी शिकविण्यासाठी शिक्षक पाहिजे. पगार द. म. ६० राहील. इच्छुकांनी रे. राबर्ट आंगस, फ्री चर्च पुणे, यांना लिहावे.

४६३० अ (इंम : २४०)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

४६३१ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २४२-२४६)

अमेरिकेच्या टेनेसी प्रांतात एक व्यापारी राहात असे. ९० वर्षांपूर्वी राज्यक्रांतीतून जे डीइस्ट म्हणजे निःशास्त्रवादी मत फोफावले, त्यापैकी तो होता. त्याचे आचरण नीतिमान होते. अप्रामाणिकपणा व ठकबाजी यांचा त्यास कटाळा होता. एवढा सद्गुणी माणूस बैबलाबद्दल मात्र तिटकारा बाळगीत असे. त्याने उत्कृष्ट वागणूक ठेवून किता तयार केला. त्याचा बाप ख्रिस्ताचे नाव आले की, कुचेष्टेने हसत असे. म्हणून तोही पवित्र शास्त्रावरती विश्वास ठेवीत नसे. निष्पक्षपातीपणाने त्याने शोध घेतला नाही. नीतीच्या नियमाचे उगमस्थान जे पवित्र शास्त्र ते मात्र त्यास आवडत नसे. त्याची तरुण पत्नी मात्र श्रद्धाळू होती. ती रोगाने आजारी पडल्यावर तिने नवऱ्याकडून वचन घेतले की, दररोज बैबल वाचावे व दा. स्काटची टीका वाचावी. पुढे तिचा मृत्यू झाला. त्याने आपले वचन पाळले. पण शास्त्रावर पोरकट शंका काढून तो हसत असे. पुढे सततच्या वाचनाने त्याचा संपूर्ण मनःपालट झाला. पवित्र शास्त्राच्या खरेपणाविषयी त्याची अगदी खात्री झाली. पूर्वी अज्ञानामुळे तो त्यास बेचव व कंटाळवाणे समजे. अंतकाळचे दुःख सोडून कायमचा सौख्य लोक पत्करावा, असे त्यास वाटू लागले. पापाचे विलक्षण झापण नको असे तो म्हणे. नंतर तो ख्रिस्ती झाला. ईश्वराच्या गौरवी राज्याचा वतनदार झाला.

४६३१ अ (इंम : २४१-२४२)

४६३२ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २४६-२५३)

अहमदनगर मुक्कामी अमेरिकन मराठी मिशनच्या ऐक्य वर्गाची सभा भरली. सभेच्या एकूण ७ बैठका झाल्या. बैठकीच्या प्रारंभी प्रार्थना होत असे. अध्यक्षस्थानी रे. रामकृष्ण विनायक मोडक होते. पालक व प्रतिनिधी यांना चर्चेत भाग घेण्यास परवानगी मिळाली. ऐक्यात १७ मंडळ्या सामील झाल्या व तीन मंडळ्यांचे अर्ज आहेत. ऐक्याचे फायदे जर कळले, तर आणखी येतील. वांबोरीचे सेवकराव गाडकवाड यांचे वर्तन अयोग्य असल्यामुळे त्यांना मंडळीतून कमी केले. पालकाची दीक्षा हवी असणारांचे काम एक वर्षभर पाहावे, असे ठरले. विवाहप्रसंगी शक्यतो वाजंत्री वाजवू नयेत, पालकांच्या परीक्षा त्यांच्या मंडळीच्या गावी व्हाव्यात, सेवकरावाची उपदेशाची सनद रद्द करावी, दीक्षाविधीकरिता जाणाऱ्या पालकांचा वाटखर्च मंडळीने द्यावा, मंडळीचा हिशेब ठेवण्यासाठी खज्यानीसाची नेमणूक करावी, एखाद्या सदस्यास मंडळी सोडावयाची असेल, तर त्या त्या मंडळीने निर्णय करावा व त्यात ऐक्यसभेने ढवळाढवळ करू नये. रोगग्रस्त स्त्रीच्या नवऱ्यास दुसरे लग्न करण्याची परवानगी देऊ नये, पत्नी व्यभिचारी असेल, तर मात्र सूटपत्र द्यावे, प्रभुभोजनातून सस्पेंड केलेल्यांना सहा महिने दूरच ठेवावे, असे ठराव मंजूर झाले. कमिटीने दीक्षाविधीही आखून दिल्या. असे चिटणीस रा. शाहु दाजी कुकडे पत्रात कळवितात.

४६३३ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

प्रे. ज्यानसन सर्व आरोग्यातून मुक्त झाले, अशी वार्ता आहे.

४६३४ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

अमेरिका व चीन यांच्या नव्या कराराप्रमाणे अमेरिकन लोकांना चीनमध्ये सर्वत्र हिंडण्याची मोकळीक मिळाली.

४६३५ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

संयुक्त संस्थानांतील जी संस्थाने कायद्यानुसार संयुक्ततेमध्ये आली नाहीत, त्यांना प्रेसिडेंटची निवड करण्याचा अधिकार नाही.

४६३६ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

न्यूयॉर्कमध्ये ३०० जण ऊन लागून मरण पावले.

४६३७ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

सांदविच बेटांत मौना हा ज्वालामुखी जागृत होऊन ज्वलंत रस १० कोस पसरून अनेक गावे जळाली. ३०० माणसे मेली.

४६३८ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

सर चार्ल्स नेपियरला 'ब्यानर नेपियर आफ मागदाला' ही पदवी मिळून तो कामन्स सभेचा सदस्य झाला.

४६३९ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

प्रिन्स आपलफ्रेड रूफ ऊयूक आफ एडिनबरो यदा उन्हाळ्यात इकडे येणार, म्हणून सर्वांना आनंद वाटला.

४६४० (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

हिंदुस्थानमध्ये राज्यकारभारासंबंधी कायद्याचा खर्डा वादविवादानंतर स्टेट सेक्रेटरीने मागे घेतला.

४६४१ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

उन्हाच्या बाधेने अनेकांचे मृत्यू झाले.

४६४२ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

पार्लमेंटची मुदत संपल्याने ते काही महिने बंद राहिल. अबिसीनियात दयेच्या हेतूने लढाई करावी लागली, फेनियनांचे बंडही मोडले आहे, युरोपातही शांतता आहे, असे राणीने संदेशात म्हटले आहे.

४६४३ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

मान्चेस्टरच्या गायनगृहात आग लागली, अशी अफवा उठल्यामुळे धांदल होऊन २३ माणसे चेंगरून मेली.

४६४४ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

८ डिसेंबर १८६९ ला रोमच्या वाटिकन राजवाड्यात पृथ्वीतील सर्व बिशप व पाद्री यांची मोठी सभा भरेल.

४६४५ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

जर्मनीत जूनमध्ये प्रातेस्ततांची मोठी सभा झाली. लूथरच्या सुधारणुकीस ३०० वर्षे पूर्ण झाल्यामुळे अनेक राजेही हजर होते. लूथराचा पुतळा सर्वाना दाखविण्यात आला.

४६४६ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

आस्त्रियन कायदे गैरशिस्त आहेत, अशी पोपने टीका केली, म्हणून आस्त्रियाने बॅरनब्यूस्ट हा प्रतिनिधी पाठवून देशाच्या कारभारात पोपने हात घालू नये, असा निरोप करण्याचे ठरविले आहे.

४६४७ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

फ्रेंच सरकार वर्तमानपत्रकर्त्याचा पाठलाग करीत आहे.

४६४८ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

स्पेनच्या लष्कराचा भयंकर कट उघडकीस येऊन सेनापतीस अटक झाली. एका ड्यूकला देश सोडण्याचा हुकूम झाला.

४६४९ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

वायव्य प्रांतात पाऊस झाल्यामुळे दुष्काळाचा धोका टळला आहे. कापसाचे किफायतीचे पीक मात्र गेले.

४६५० (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

स्टेट सेक्रेटरींनी ठराव केला आहे की, शुभवर्तमानाचा प्रसार करणारांना शाळाखात्यात कोणतेच काम देऊ नये. एका अर्थी हे बरोबर असले, तरी त्यात थोडा पक्षपात दिसतो.

४६५१ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

स्वतःला स्विस म्हणविणारा एक माणूस मुस्लिमांचे समुदाय जमा करून कुराण वाचतो. पोलिसांनी त्याजवर डोळा ठेविला आहे.

४६५२ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

बंगाल्याकडे मोठी उल्का पडली. प्रथम ती निळ्या रंगाची दिसली व अदृश्य झाल्यावर तप्त लोखंडाच्या कांबीप्रमाणे लाल पट्टे दिसले.

४६५३ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

कलकत्त्याच्या दक्षिणेकडे दुष्काळाची शक्यता आहे.

४६५४ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

‘जेनरल मूर’च्या नावावरून कराचीकडे मगरपिराचे प्रस्थ माजले. त्याच्या कबरीवर दर्गा बांधला. या पिराची पूजा होते. ही मूर्तिपूजाच नव्हे काय?

४६५५ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

गाजीपुरात उल्केचा धोंडा पडून एक माणूस मेला.

४६५६ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

कामठीत अद्याप वाखा सुरू आहे.

४६५७ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

गेल्या आठवड्यातील पर्जन्याने ग्रे. इं. पे. रेल्वेवर ४-५ हात पाणी साचले. डाका उशीरा आल्या. नर्मदा पुलाच्या ४ कमाणी पडल्यामुळे रस्ता वाहून गेला. गाड्या बंद पडल्या.

४६५८ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

येत्या मंगळवारी सूर्यग्रहण होणार म्हणून कचेऱ्या बंद राहतील. मुंबईत एकविसांश कोरच दिसेल. दुर्बिणी व काळी भिंगे यांनी ग्रहण पाहावे. ग्रहणाचा मध्य झाल्यावर त्याचा फोटो घ्यावा.

४६५९ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

मुंबईत एका दिवसात १० इंच पाऊस झाला.

४६६० (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

सर आलेक्झांडर ग्रॉन्टना कायदेकौन्सिलचे सभासद नेमले आहे. पण ते आक्टोबरात राजीनामा देऊन विलायतेस जाणार आहेत.

४६६१ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

जर्मन ज्योतिषी विजापुराहून सूर्यग्रहणाचे निरीक्षण करतील.

४६६२ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

एका मुस्लिमाचे मूल खिडकीतून पडून मेले.

४६६३ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

मुंबई ब्यांकप्रकरणी प्रेमचंद रायचंदच्या वह्यांची तपासणी झाली. त्यावेळी अनेक प्रेक्षक हजर होते. सर्व कंपन्यांना शेर देऊन याने मोठाच घोटाळा केला आहे.

४६६४ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

गोकुळाष्टमीस दहीहंडीचा कार्यक्रम झाला. बहुतजण ‘गोईदाट’ करून नाचत होते. समुद्रस्नानासही गर्दी होती.

४६६५ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५३-२५६)

मुंबई बंदरामध्ये 'माइभूम' नामक जहाज जळाले. त्यावरील सुक्या गवताचे ५०० गठ्ठेही खाक झाले. आगीचा उजेड दुरून दिसत होता. प्राणहानी मात्र झाली नाही.

४६६६ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५६)

सिदोबा बापूजी मिसाळ यांचे 'बोधामृत किंवा कुणबी लोकांस पत्रे' हे लहानसे पुस्तक छापून प्रसिद्ध झाले. ५० पृष्ठांची किंमत २ आणे आहे. यात खोट्या उपायांचा निषेध करून सद्गुरूची आवश्यकता सांगितलेली आहे. ख्रिस्ती व हिंदु बांधवांनी आश्रय द्यावा.

४६६७ (२७ : १६, १५ आगस्त ६८, २५६)

पुणे मुक्कामी देशी ख्रिती शाळेमध्ये साधारण इंग्रजी व मराठी शिकविण्यासाठी नेटिव ख्रिस्ती शिक्षक पाहिजे. पगार तूर्त ३५ रुपये मिळेल. आपले अर्ज राबर्ट अंगस फ्री यांकडे द्यावेत.

४६६७ अ (इंम : २५६)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६८

४६६८ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २५७-२६३)

रे. विष्णुपंत करमरकर लिहितात की, त्यांना रक्तपितीच्या भयानक व्याधीने घेरल्यावर त्यांनी भाऊसाहेबांचे औषध घेतले. खाण्याची अवेळ, अस्वच्छता, शारीरिक श्रमांची उणीव, दुखण्यात कडक रासायणी उपचार आणि मुख्य म्हणजे दुर्दैव, ही याची कारणे असावीत. हा रोग सांसर्गिक व अनुवांशिक आहे, असेही लोक म्हणतात. ईश्वराने कृपा केली, तर भयानक रोगही नाहीसा होतो. ईश्वराला सत्यतेने हाक मारली की, त्याची कृपा होऊन निरोगीपणा येतो. दा. भाऊंनी काही औषधे नियमित घेण्यास दिली. काही पथ्य व उपचारही सांगितले. तंबाखू व दारू यांसारख्या व्यसनांपासून तर दूर च राहावे, म्हणून बजावले. योग असा की, चार महिन्यांतच निमा रो ग हटला. मित्रही सांगतात की, चेहऱ्यावरची अनैसर्गिक तकाकी कमी झाली. ज्यांना गुण आला, त्यांपैकी दादाजी नारायण पाताणे, नारायण आबा भंडारी, नारायण महादू सावंत, बनाबाई शेणवीण, गंगाबाई भंडारीण, रूस्तमजी होरमसजी पारशी, बच्चूभाई पारशी, गणपत पांडुरंग पिंपळे, कृष्णाजी सखाराम वैशंपायन, मिसेस कानी (मडम), मिरस कालिन्स, दिनशा दादाभाई, विनायक पांडुरंग सोनार, रूस्तमजी बयरामजी, या सर्वांनी आपण निरोगी झालो, असे सांगितलेले आहे. तरी लोकांनी भाऊ दाजीच्या औषधाचा फायदा घेऊन दुर्धर व्याधीतून मुक्त व्हावे.

४६६९ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६३-२६४)

इंग्रजी रेफरन्स बायबलच्या धर्तीवर मराठीत नवा करार आता तयार मिळेल. अमेरिकन मिशनाने हे अगत्याचे काम केले. या पुस्तकाच्या उपयुक्ततेबद्दल नव्याने काही लिहिण्याचे प्रयोजन नाही. शास्त्रप्रसारक मंडळीने १८५७ चे बहुतेक भाषांतर कायम ठेवून त्यावर इंग्रजी मुळाक्षरांच्या खुणा करून प्रत्येक पृष्ठाखाली त्यांची मूळ ठिकाणे दाखविली आहेत. ज्यांना इंग्रजीचे ज्ञान नसेल, त्यांची मोठीच सोय झाली. सर्वत्रांनी या ग्रंथाचा अवश्य संग्रह करावा. याची ६०० पृष्ठ असून किंमत

अवधी एक रुपयाच आहे. अक्षराचा टैपही सुरेख आहे. भायखळा, अहमदनगर, सोलापूर, सातारा, येथील अमेरिकन मिशनांत ते विकत मिळेल.

४६७० (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६४-२६५)

रा. जनार्दन रामचंद्रजींनी 'वेदांत साराचे भाषांतर' हा ग्रंथ संस्कृतावरून मराठीत अनुवादित केला. सदानंदस्वामी या प्राचीन लेखकाचा हा ग्रंथ दा. धीरजराम दलपत यांनी १८६२ त संस्कृतमध्ये छापला होता. प्राकृत जनांना तो दुर्बोध असल्यामुळे महाराष्ट्रभाषांतर उपयोगी ठरेल. पुराणिकांनी संस्कृतवरून इतरांना तो समजावून सांगावा, यापेक्षा हा ग्रंथ महत्त्वाचा ठरतो. संस्कृत भाषेच्या श्रेष्ठत्वाबद्दल नेटिव लोक अगदी भ्रांत आहेत. संस्कृतमध्ये सर्वोत्कृष्ट ज्ञान आहे, असा त्यांना गर्व वाटतो. इकडचे लोक विद्वान व शोधक होते. पण युरोपियन संशोधकांपेक्षा ते फार मागे होते. एखाद्या पंडिताने भाषांतर जर केले, तर त्याची भाषा कठीण व खष्ट बनते म्हणून लोकभाषेत असे अनुवाद असणे अगत्याचे ठरते. भाषांतरे करणारांनी सर्वसामान्यांना सुलभ अशीच भाषा वापरावी. आम्हांस तर काही ठिकाणी या ग्रंथाची भाषाही कठीण वाटली. या ग्रंथाची १८ पृष्ठे असून किंमत ६ आणे आहे. एज्युकेशन सोसायटीचा छापखाना. हे पुस्तक टौनहालात युनिव्हर्सिटीच्या बंगल्यात मिळेल.

४६७१ (२५ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६५-२६६)

'एका खेड्याचा राहणारा' लिहितो की : गावातील छोटेखानी कामदार प्रजेस फार नाडतात. प्रत्येक खेड्यात पाटील आणि कुलकर्णी हे दोन कामदार असतातच. पाटील हा बहुधा मराठा, तर क्वचित् मुस्लिम किंवा ब्राह्मण असतो. कुलकर्णी मात्र ब्राह्मणच असतो. या दोघांना सत्ता व अधिकार विशेष नाहीत, तरी ते पैसे खाण्यासाठी फार जुलूम करतात. गावकऱ्यांना कलेक्टरांपेक्षाही त्यांचेच भय वाटते. ज्या गावी पाटील 'सहीपुरताच' ज्ञानी असतो, तेथे कुलकर्ण्याची चांगली पोळी पिकते. गरीब पक्षकारांची तकरार श्रीमंतास दाखवून त्याजकडून ते पैसे उपटीत असतात. शेताचा काही वाद उपस्थित झाला की, खाण्यास भरपूर सवड सापडते. खोटे कागद करण्यात ते सामील असतात. कुळास मदत करून सावकारास बुडवितात व सावकाराचे पैसे खाऊन कुळास माती देतात. दहावीस रुपये दोघांकडून घेतल्याखेरीज काम तर होणारच नाही. शेतीच्या वरळ्या, विहिरींची तोंडबांधणी, उकिड्यांची सफाई, या कामांचे हुकूम मामलेदाराकडून आले की, ते कामाचा सक्त तगादा लावतात. जे पैसे चारतील, त्यांना मात्र भरपूर वाव देतात, पंचकयास असला की खादाडांची चंगळ असते. गोपाळ, चित्रकथी, जोशी, कोल्हाटी, यांची पाले आली की, वेसकर त्यांच्या 'उपद्रवा'ची हाकाटी करतो. काही चांगले तूप व पैसे मिळाले, तरच त्यांना राहू देतात. एक पंढरपूरचा नामधारी कुलकर्णी सध्या अशीच लाच खात आहे.

४६७२ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६७-२६८)

आठवा हेन्री व पोप यांचे भांडण झाले, तेव्हा त्याने पोपाचा अधिकार कमी केला. क्रामवेलला सांग्रन हेन्रीने पवित्रशास्त्राचा इंग्रजी तर्जुमा करण्याचे काम पारिसच्या कारडवेल या हुशार गृहस्थास दिले. तेव्हा पोपने तो छापखाना जप्त करण्याचा हुकूम दिला. अर्धे छापलेले कागद रद्दीत विकले गेले. तरीही गुप्तपणे छपाई करून १५३९ मध्ये इंग्रजी बायबल छापून तयार झाले. प्रत्येक चर्चमध्ये त्याची एक प्रत ठेवली. लोकांच्या भाषेतील धर्मग्रंथ लोकांना फार आवडतात.

म्हणून हे मोलवान शास्त्र लोकांनी विकत घेतले, त्याचा मुलगा सहावा एडवर्डही उदार मनाचा होता. सिंहासनावर बसताना त्याने तीन तरवारी घेतल्या व तो म्हणाला की, पवित्रशास्त्र ही चौथी तरवार आहे. त्याने लोकांना हे आत्मिक अन्न दिले. ६॥ वर्षानंतर त्याची बहीण राज्यावर आली. ती कॅथॉलिक असल्यामुळे इंग्रजी बायबलास बंदी झाली. इंग्लंडला वाईट दिवस आले. ज्यांनी शास्त्र वाचले त्यांना मरण पतकरावे लागले. स्त्रिया-पुरुष व कोवळी मुले यांनीही मृत्यू पतकरला. पण हेर टपणीस असूनही लोक रानात जमून इंग्रजी शास्त्र वाचीत. यापायी १३ जणांना जाळून मारण्यात आले, शास्त्राच्या वैच्यांनी छळ व पाठलाग करून ३०० जणांचा वध केला.

४६७३ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६८-२६९)

पाळक निर्दोषी व एकपत्नी असावा. तो बुद्धिमान, मर्यादाशील असावा. व्यसनी किंवा भांडखोर नसावा. आपले घर चांगले सांभाळणाराच मंडळी नीट सांभाळतो. पोकळ अभिमान धरून सैतानाच्या तावडीत त्याने जाऊ नये. कोणाच्या निंदेमध्ये त्याने फसू नये. विश्वास व शुद्धपणा याचा कित्ता त्याने तयार करावा. त्याचा प्रवीणपणा व अभांडाळपणा सगळीकडे दिसावा. जो स्वतः शुद्ध आहे, तोच मानास पात्र आहे. मूर्खपणाच्या वादात त्याने पडू नये. तो सहनशील आणि नम्र असावा. लोकांना एकत्र करून त्याने उपदेश करावा. तो मंडळीचा अग्रगामी आहे. देवाची प्रार्थना व उपकारस्तुती करून मंडळीची इच्छा देवाला कळवावी. मंडळीनेही एकचित्ताने त्याचे ऐकावे. भक्तांनी व पालकांनी एका जागी देवाची उपकारस्तुती करावी. आकाश हे ईश्वराचे सिंहासन व पृथ्वी पादासन आहे. म्हणून दीन व अनुतापी होऊन खरेपणाने स्तुती करावी.

४६७४ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २६९-२७०)

कवी आ. म. गोखले, कवितेत म्हणतात : बापाने मुलास नेहमी जपावे. त्यास विद्या द्यावी आणि अविद्येपासून नेहमी दूर ठेवावे. त्याचे आरोग्य राखावे. त्यास नीतिमार्गाला लावावे. दुष्ट मनुष्यांची संगत लागू देऊ नये. जो ईश्वर जगाची निर्मिती व पालन करतो त्याची भक्ती करण्यास शिकवावे. असा पिता घरामध्ये तर सुखी होईलच, परंतु लोकही त्याची कीर्ती गातील.

४६७५ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०)

‘भट्टांस धोतर नेसविणारा’ पत्रामध्ये लिहितो की : यावर्षी कित्येक ब्राह्मणांनी सूर्यग्रहणाची पर्वणी मोठ्या चमत्कारिक रीतीने पाळली. कित्येक संभावित विद्वानांनी शाक्त मार्ग अनुसरून ग्रहणाचे अडीच तास फ्रेंच दारू व बकऱ्याचे मांस यांवर तडाखा चालवला होता. काही तरी हाटेलात हा क्रम चालवीत होते. छाकटे होऊन रस्त्याने बडबडत गेले. तिघे तर दिगंबर होऊन ‘दे दान सुटे गिऱ्हाण’ म्हणून ओरडले. ग्रहण मागणारांना शिव्या देऊन धोंडेही मारीत होते. अशा दारूबाजांनी धर्म न पाळणारांना बहिष्कृत करावे, अगर प्रायश्चित्त द्यावे, एवढी त्यांची पात्रता आहे काय? सुधारलेले लोक असल्या लोकांना भितात, हेही आश्चर्यच आहे.

४६७६ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

थाडियल स्टीवन्सने प्रे. ज्यानसनवर आणखी ५ आरोप केले.

४६७७ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

अमेरिकन सरकारने रशियाकडून अलास्का प्रांत विकत घेतला. त्यात सोन्याच्या खाणी सापडल्या.

४६७८ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

सांदविच बेटावरील ज्वालामुखीच्या आपत्तीसाठी सरकारने तेथील राजाकडे मदत पाठविली.

४६७९ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

इंग्लंडमध्ये उष्ण हवेने वणवे लागले व अनेकांचे मृत्यू झाले.

४६८० (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

लार्ड नार्थकोटनी पार्लमेंटात हिंदुस्थानचा जमाखर्च वाचला, तेव्हा फक्त ३० सभासद हजर होते. लेंगसाहेबांनी सूचना केली की, हिंदुस्थानातील लोकोपयोगी कामासाठी २० कोटींचे कर्ज काढावे.

४६८१ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

नार्थकोटऐवजी लार्ड मायो गवरनर जनरल होतील.

४६८२ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

राणीसाहेब पारिसमार्गे स्वित्सर्लंडला गेल्या.

४६८३ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

रे. हेन्री डग्लस केप टौनहून येऊन इकडे बिशप होतील.

४६८४ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

विद्याखात्याचे माजी डिरेक्टर मि. हावर्ड रेल्वे अपघातात मृत्यू पावले. त्यांच्या मडमेस ९७,५०० ची नुकसान भरपाई मिळाली.

४६८५ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

बीभत्स पुस्तके विकण्यावरून दोघांना १८ महिने कैद झाली.

४६८६ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

युरोपात अतिउष्णतेने अन्नसामग्रीचेही फार नुकसान झाले. अतिथंड अशा रूशियात तर फार नुकसान झाले.

४६८७ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

फितुरीच्या कटावरून ३०० अधिकाऱ्यांना स्पेनमध्ये अटक झाली.

४६८८ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

फ्रेंच राणी युजेनी ना. विक्तोच्या यांना भेटली.

४६८९ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

इंग्रजांनी काबूल शहर घेतले, तरच आपण बुखारा घेऊन शहाला यथेच्छ पेन्शन देऊ, असे रशियन लोक म्हणतात. परंतु त्यांनी अर्धे समरकंद शहर जाळले आहे.

४६९० (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

काबूल येथे शेर अली पुन्हा विजयी झाला. अजीम खानाचा सेनापती सुरवरखान पळून गेला. त्याचे सैन्य याकुबखानास जाऊन मिळाल्यामुळे घालमेल होऊन उदीमधंदे बंद पडले.

४६९१ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

दक्षिण कलकत्त्यात लोकांचे दुष्काळाचे फार हाल होत आहेत. मिशनऱ्यांनी ताबडतोब मदत पाठविण्याची विनंती केलेली आहे. जमीनदारांना मात्र 'दुष्काळी स्थिती आहे' हेच पटेनासे झाले. कमिशनरही साऱ्यात सूट देण्यास तयार नाही.

४६९२ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

हिंदुस्थानात ख्रिस्ती लोकांसाठी 'डिवोर्सला' लग्नामधून सूट मिळण्याचा कायदा होणार आहे.

४६९३ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

पंजाबात हजारा नामक गावी पहाडी अफगाण लोकांनी बंडाळी सुरू केली. पोलीस ठाण्यावर हल्ला करून सहाजणांना ठार मारले. त्यांचा मुख्य फिरोजशहाच्या वंशातील असून त्याच्याजवळ चार हजारांचे सैन्य आहे. त्यांचे गुरूही धर्मयुद्धाची घोषणा करतात.

४६९४ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

अमदाबादेत ३ दिवसांत २८ इंच पाऊस होऊन मोठे तुफान झाले. १० हजार घरे पडली. एक कोटीचे नुकसान होऊन लोक बेघर झाले.

४६९५ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

मुंबईत संस्कृत पाठशाळा व हिंदू सभोजन शाळा (बोर्डिंग स्कूल) काढण्यासाठी सरकारने जागा दिली. इमारतीसाठी मयत गोकुळदास तेजपाळ यांनी ३१ लक्ष रुपये या कार्यासाठी दिले आहेत.

४६९६ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

रे. दा. विल्सन यांच्या कार्यास यंदा ४० वर्षे पूर्ण होत आहेत. ते स्वदेशास जाणार, म्हणून त्यांच्या नावे मुंबईच्या विद्यापीठामध्ये एक स्कालरशिप ठेवण्यात येणार आहे. दा. विल्सन इंग्लंडमध्ये असेंब्लीत माडरेटर (अध्यक्ष) होतील.

४६९७ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७०-२७२)

१८ आगस्तला सकाळी सूर्यग्रहण झाले. ग्रहणाचा स्पर्श, मध्य व अंत यांविषयीचे आमचे अंदाज तंतोतंत खरे ठरले. प्रथम द्वितीयेच्या चंद्राएवढीच सूर्याची कोर दिसली. ऊन अगदी फिके, पिंगट व अंधक होते. मुंबईतील ग्रहण खग्रास नसल्यामुळे काही चमत्कार दिसले नाहीत.

४६९८ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७२)

ग्रहणाच्या दिवशी बहुत हिंदू लोक वालुकेश्वरला स्नानास गेले. माजगावकडे अनेक समुद्रात बुडून मेले.

४६९९ (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७२)

मि. कानदास नारायण याने दीड कोटीचे दिवाळे काढून नादारीचा अर्ज दिल्या. पण त्याने आपली जिनगी छपावली, म्हणून मॅ. टक्कर यांनी त्याचा अर्ज खोटा ठरवून त्यास दोन वर्षे कैदेची शिक्षा दिली.

४७०० (२७ : १७, १ सप्टेंबर ६८, २७२)

‘सूक्ष्मदर्शक’ याचे पत्र वाचले. ज्या गोष्टीविषयी आमच्या लोकांत विधिनिषेध नाही, तीविषयी लोकांची मते व वहिवाट परस्परविरुद्ध असली, तरी चिंता नाही.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १८, मुंबई, १५ सप्टेंबर १८६८

४७०१ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २७४—२७७)

अमेरिकन मिशन मंडळाच्या ऐक्य समितीने निरनिराळ्या मंडळींना पत्र लिहिले आहे. त्यात एम् बिसेलप्रभृती मिशनरी म्हणतात की : आमच्या कामदारांना अहवाल लिहिण्याची सवयच फार कमी आहे. म्हणून आलेल्या अहवालात गौण गोष्टीवर भर देऊन लिहिण्याची प्रवृत्ती दिसली. तरी रिपोर्ट लिहिताना अगत्याच्या गोष्टीच फक्त लिहा. मंडळींची वाढलेली संख्या कळविताना त्याचीही कारणे द्यावीत. शाबाथ, प्रभुभोजन व बाप्तिस्मा, या विधींचे पालन कसे होते? होत नसले, तर त्याची कारणे काय आहेत? पालकांना काढणे, त्यांची बदली करणे, धार्मिक पाठलाग, याचीही माहिती द्यावी. मंडळीस विश्वासू पालक मुक्त राहावा. त्यानेही सगळा वेळ मंडळीच्या प्रगतीसाठीच द्यावा. मंडळाने पालकाचा सर्व खर्च करावा. प्रत्येकाने आपल्या प्राप्तीचा एकदशांश मंडळास नियमित द्यावा. आपण जे काही मिळवितो, त्यावर परमेश्वराचा हक्क आहे. वांबोरीच्या रिपोर्टावरून दिसते की, शाबाथ व नेमविधी यांची फार हयगय होते. इतर ठिकाणचे अहवाल तपशीलवार घेतले, तर तेथेही हाच प्रकार दिसेल, अशी कुजबूज ऐकू येते. म्हणून आपले वर्तन निर्दोष हवे. शांतीच्या देवासाठी सर्वानी कार्य करावे.

४७०१ अ (इंम : २७३—२७४)

४७०२ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २७७—२८०)

ज्ञानचक्षूचे संपादक लिहितात की : रक्तपितीच्या दुर्धर रोगाने लोकांना अत्यंत पीडा होतेय. अनेकांना या यातनांची जाणीव आहे. क्षयाने मनुष्य झिजून मरतो, पण त्यातही अशी पीडा कधी नसते. त्यात निदान तिडका नसतात. शरीराची जखम आपोआप बरी होण्याचा गुण या रोगात नष्ट होऊन शरीराचे अवयव गळून जाऊ लागतात. विद्रूपता व दुर्गंधी यांचे तो स्थान बनतो. विलायतेतील वैद्यांनाही असे वाटे की, हा रोग असाध्य आहे. पण भारू दाजीने असाध्य गोष्ट साध्य

केली. आमच्या या सन्मान्य देशबांधवाचे आम्ही फार ऋणी आहोत. एका अगदी वाया गेलेल्या व निराश झालेल्या इसमासही त्यांच्या औषधाने साफ बरे वाटले. रोगी मनुष्यामध्ये अल्पावधीत फेर पडतो, चर्या पालटते व प्रकृतीही सुधारत जाते. एक पारशी तरुण अगदी बरा झाला. पूर्वी त्यास विस्तवाचासुद्धा चटका बसत नसे. पण निरोगी झाल्यावर एका वर्षाने तो लग्न करून सुखी झाला. बाळशास्त्री टोकेकरांनीही इंदुपकाशमध्ये पत्र लिहून या औषधाचे गुणधर्म रसिक भाषेत सांगितले होते. रे. विष्णुपंत करमकरांचे स्वदस्तुरचे पत्र ज्ञानोदयात आले, त्यावरूनही तुम्हांला खात्री वाटेल. १५ इसमांनीही असाच गुण आला, याची कबुली दिल्ली आहे. दा. भाऊरावांनी कठीण रोगही सुसाध्य केला. त्यांचे जगावर फार उपकार आहेत.

४७०३ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८०—२८५)

सि. बा. मि. आपल्या गद्यकाव्यमय पत्रात लिहितात की : शोधकराव खऱ्या गुरूच्या शोधात सद्गुरूदासाकडे गेला, तेव्हा त्यास ख्रिस्ताविषयी दाखला मिळाला. हेलेनी भाषेत त्याचे येशू नाव आहे. कुराणात मसीह इसा म्हणतात. सूर्यसिद्धांतानुसार तो म्लेंच्छ अवतार ठरतो. आज २० कोटी लोक त्याचा धर्म पाळतात. हे कळल्यावर शोधकराव येशूचीच बुके वाचू लागला. नातेवाईक म्हणाले, 'याला चळ लागला.' खरे म्हणजे तो सैतानाच्या तावडीतून सुटून मायामोहाच्या पलीकडे गेला. जगाच्या निदेकडे त्याने दुर्लक्ष केले. मेलेल्या लाजारसास उठविणाऱ्या ख्रिस्ताचा भक्त झाला. ज्याला मानसिक शांती हवी आहे, त्याला एवढाच एक उपाय आहे. जगाचा नरकदंड चुकविण्यासाठी येशूने मरणदंडही सोसला, म्हणून पाप सोडावे. व गुरुकृपा जोडावी. त्याचे मन वडिलार्जित धर्मावरून अगदी उडाले. नातलगपेक्षाही तो श्रेष्ठ आहे. यासाठी हा 'ख्रिस्तबंदा' कोणाचीही पर्वा करीत नाही. गंगेच्या पाण्यामध्ये शरीर धुतल्यामुळे मनाचा मळ जाणार नाही. जगिक गुरू ढोंगी असतात. येशू मात्र ब्रह्मचारी आहे. कित्येक स्त्रिया त्याची भक्ती करीत. त्याच्या थोर नीतीने त्या चकित झाल्या. दुष्टांनी त्याचा क्रूरपणे प्राण घेतला, तरी सूडाचा शब्दही त्याने उच्चारलेला नाही. हनोख, अब्राहम, सारा, इझाक, याकोब, शमुवेल, दाविद व शामशीन, असे अनेक भक्त त्यानेच उद्धारले. या कथा वाचून शोधकरावाचे संशय दूर झाले.

४७०४ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५—२८८)

प्रे. ज्यानसनने अमेरिकेच्या राज्यव्यवस्थेत बदल करण्याची सूचना केली, ती कान्ग्रेसने फेटाळली.

४७०५ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५—२८८)

लुजियाना इलाख्यात काही गडबड सुरू झाली.

४७०६ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५—२८८)

सानफ्रान्सिस्कोमध्ये वेश्याव्यवसायासाठी हांगकांगमध्ये मुली पाठविल्या जातात. म्हणून चिनी लोकांनी सुचविले की, लबाड व्यापाऱ्यांपासून या स्त्रियांची सुटका करावी. मुंबईत युरोपियन रांडा येतात, त्याबद्दल गोरे लोकांना असे वाईट वाटत नाही काय?

४७०७ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५—२८८)

लार्ड मायो यांना हिंदुस्थानचे वैसराय नेमले, हे ब्रिटिशांना गैर वाटले. पत्रकारांना राज्य चालविण्याचे ज्ञान नसते, असे ते म्हणतात.

- ४७०८ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
थियोडोरच्या मुलास हिंदुस्थानी सिविल सर्विसचे शिक्षण मिळेल.
- ४७०९ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
शेरबाराच्या घालमेलीत धक्का बसल्यामुळे आग्रा ब्याकेस ७ कोटी रुपयांचा तोटा आला, तरी सर्व बाक्या व्यवस्थापकांनी देऊन टाकल्या, म्हणून लंडन व्यापारी संस्थेचे मि. टामसन यांनी समाधान प्रगट केले.
- ४७१० (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २७७-२८८)
ज्यानुएरीत पार्लमेंटमध्ये नवे सभासद निवडून येतील.
- ४७११ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
रुशियाचा बादशहा व प्रुशियाचा राजा यांची भेट झाली.
- ४७१२ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
ना. विक्टोरियास जिवे मारण्याच्या हेतूने एक फेनियन टोळी स्विस प्रदेशात गेली होती.
- ४७१३ (२७ : १९, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
ज्यापानमध्ये ख्रिस्ती लोकांचा पुन्हा पाठलाग होऊ लागला. सुमारे १५० ख्रिस्त्यांना बुडवून मारले आहे. त्या देशात ४० हजार कॅथालिक आहेत. त्यांच्यावरही असाच प्रसंग येणार.
- ४७१४ (२७ : १९, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
इराणी आखातातील व्यापाराच्या संरक्षणासाठी इराण ब्रिटिश लढाऊ जहाजे विकत घेणार. त्यावर इंग्रज खलाशी राहतील.
- ४७१५ (२७ : १९, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
इराणचा शहा हिरात शहर पुन्हा जिंकण्याचा विचार करीत आहे. यातून पुन्हा युद्ध सुरू होईल.
- ४७१६ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
न्यूझीलंडच्या बंडखोरांनी १० शिपाई अंमलदार मारले.
- ४७१७ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
मिसरच्या पाछाने प्रत्येक प्रेतामागे १॥ रुपये कर बसविला.
- ४७१८ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-८८)
बुखाराच्या अमिराने रुशियाशी तह केल्यामुळे तिथले धर्माधिकारी चिडले. त्यांनी अमिरास कैद केले. लोकही अमिराच्या विरुद्ध आहेत. आता रुशिया हा सर्वच प्रदेश जिंकण्याचा विचार करीत आहे.

- ४७१९ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
वायव्य प्रांताचे गवरनर सर म्युअर यांनी नवीन पुस्तकांसाठी प्रत्येकी इजाराची बक्षिसे जाहीर केली.
- ४७२० (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-८८)
ना. गवरनर जनरलांच्या हस्ते अंबाला गाडी सुरू होणार.
- ४७२१ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
कपुरथळ्याचे महाराज विलायतेस गेले.
- ४७२२ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
लखनौच्या मिशन बंगल्यात काळे-गोरे यांचे स्नेहसंमेलन झाले. ३०० लोक उपस्थित होते. नेटिवांची उदासीनता यानेच कमी होईल.
- ४७२३ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
तारायंत्राचे दर कमी झाल्यामुळे १ रुपयात कोठेही तार जाईल.
- ४७२४ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
१८७० च्या जूनपर्यंत जबलपुरापर्यंत रेल्वे तयार होईल.
- ४७२५ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
मद्रासेत एक गृहस्थ अदावतखोरीच्या भीतीने चिंचेच्या झाडावर लपून बसला. त्यास ६ आठवड्यांची कैद झाली.
- ४७२६ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
आग्र्यात राणीच्या बागेतील सिंहिणीस दोन मेलेली पिले झाली. ती तिने लगेच खाऊन टाकली.
- ४७२७ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
कलकत्त्याचे आनराबल प्रसन्नकुमार टागोर यांचे निधन झाले. ते कायदे कौन्सिलचे क्लार्क होते. त्यास स्टार आफ इंडिया किताब मिळाला. मृत्यूसमयी तिकडील रीतीप्रमाणे त्यांस गंगेवर ठेवले होते.
- ४७२८ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
टोकच्या नबाबाची पदच्युती विलायत सरकारने कायम केली.
- ४७२९ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
गुजराथेतील तुफानाने खेडे गावी ४०० घरे पडली. नद्यांना पूर आल्यामुळे लोकांनी डोंगरझाडीचा आश्रय घेतला. मदतकार्य सुरू आहे.

- ४७३० (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
बडोद्यात रस्त्यावर २० फूट पाणी आल्यामुळे शेकडो घरे पडली आणि अनेक मेले. राजाच्या हत्तीने कित्येकांना पाण्यातून ओढून बचावले.
- ४७३१ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
तळघाटावर रेल्वे विभागात पटकीने जोर धरला आहे. लोकांनी रेल्वेने येऊ नये.
- ४७३२ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
प्रार्थनासमाजाच्या भजनालयासाठी १५ हजारांची मदत हवी आहे. ३०७१ रुपये जमले आहेत.
- ४७३३ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
मुळजी ठाकरसी विलायतेहून आल्यावर भाटे लोकांनी त्यांना वाळीत टाकले. त्यांच्या मदतीसाठी ५० हजार रुपये जमले.
- ४७३४ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
केशव लाढा याने स्वतःस भोसकून तिघांवर उगीच तोहमत आणली. असल्या इसमास मोठी शिक्षा व्हावी.
- ४७३५ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
हिंदुस्थानची भूरचना आणि इतिहास यांचा परस्परसंबंध या विषयावर सर्वोत्कृष्ट निबंध लिहिणारास लिमजी माणिकजी सुवर्णपदक मिळेल.
- ४७३६ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
मुंबई ब्यांकेच्या चौकशी कमिशनचे काम पूर्ण झाले.
- ४७३७ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
दा. विल्सन यांनी हिंदू लोकांच्या जातीविषयी ग्रंथ रचला आहे. त्यात ब्राह्मणातील भेदांविषयी माहिती घालावयाची आहे. पं. ईश्वरचंद्र विद्यासागर व राधाकिसनदास त्यांना पंजाबी आणि बंगाली ब्राह्मणांविषयी माहिती देत आहेत.
- ४७३८ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८५-२८८)
'तुल्यार्थदर्शक नवा करार'— हे पुस्तक छापून तयार झाले. ओरिएंटल छापखान्यात ते सुंदर टैपावर छापले आहे. ६०० पृष्ठे आहेत. शेवटी अनुक्रमणिकाही दिली आहे. आपल्या प्रती नोंदविण्यासाठी, भायखळा मिशन बंगला, अगर बेलासिस रोडवरील ज्ञानोदय कचेरी, नगर, सोलापूर, सातारा, येथील मिशन यांच्या कचेरीकडे पत्रव्यवहार करावा, किंमत १ रुपया आहे.
- ४७३९ (२७ : १८, १५ सप्टेंबर ६८, २८८)
ज्ञानोदयच्या वर्गणीच्या पैशांबद्दल एक आणा किंवा अर्ध आणा किंमतीची टपालाची तिकिटे पाठविण्यास हरकत नाही. पण दर रुपयास एक आणा वर्ताळाही पाठवावा. वर्ताळ्यावाचून वर्गणी

पाठवू नये. ज्यांस ज्ञानोदय वक्तशीर पोहोचत नाही, त्यांनी ओरिएंटल छापखाना, भेंडीबाजार, मुंबई, या पत्त्यावर खबर करावी.

मुंबई, ओरिएंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक १९, मुंबई, १ ऑक्टोबर १८६८

४७४० (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, २८९—२९०)

मादागास्करची राणी नुकतीच मृत्यू पावली. प्रथम वाटले होते की, नव्या राणीच्या कारकीर्दीत मिशनकार्यास अडथळा येईल. परंतु नव्या राणीने प्रॉटेस्टंट पंथास पूर्वीप्रमाणेच मोकळीक देण्याचे ठरविले आहे. अंताना नारिवो या राजधानीच्या शहरात बांधलेले ख्रिस्ती भजनालय सुरू झाले, तेव्हा अनेक वजनदार लोक आले होते. पूर्वीच्या राणीच्या मृत्यूनंतर अनेकांनी क्षीर करून सुतक धरले. सुतकात हे लोक बंडी किंवा सदरा घालीत नाहीत. राणीची कबर तयार होत असताना तोफांची सरबत्तीही झाली. प्रेतपेटी ५॥ हात लांब होती. तिच्यावर नाणीही ठोकलेली होती. रेशमी पोषाख, खुर्च्या, कपड्यांच्या पेट्या, वगैरे अनेक जिनसा कबरेत पुरल्या. २—३ हजार बैल मारण्यात आले. तीन महिने गाणेबजावण्यास बंदी असून युरोपियनांनाही हा नियम लागू आहे. मोठी टोपी घालू नये, खाटेवर निजू नये, असेही नियम आहेत. नवी राणी मूर्तिपूजक आहे म्हणतात. पण तिने मलागासी देवता केली लामाजी हिची मूर्ती काही मिरविली नाही. आता ती मूर्ती नेहमीच्या देवळामध्ये ठेवली आहे.

४७४० अ (इंम : २८९)

४७४१ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, २९०)

फ्रान्सेस्को, न्यू आर्लिनस, बाल्टिमोर, फिलाडेल्फिया, सिनसिनाटा, न्यूयार्क, येथील शिद्दी दासवंशातले लोक इंग्रजी वर्तमानपत्रे चांगल्या रीतीने चालवितात. त्यांपैकी एकाचा तर १० हजार खप आहे.

४७४२ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, २९१)

एक चमत्कारिक कोष्टक छापले आहे. त्याची रचना अशी केली आहे की. मध्यभागी ‘ये’ अक्षर येते. त्यापासून आरंभ करून कसेही वाचले, तरी ‘येशूकडे ये व जीवन घे’ हे बोधपर वाक्य निरनिराळ्या २ हजार रीतींनी वाचता येईल.

४७४२ अ (इंम : २९०)

४७४३ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, २९१—२९३)

‘स्त्रीकंठभूषण’ —हे पुस्तक मि. बाबा पद्मकनजी यांनी लिहिले. त्यात ९० धडे असून स्त्रिया व मुली यांच्यासाठी धर्मव्यवहार याविषयी ते आहेत. ६ महिन्यांत ते वाचून संपविता येईल. संसार सांभाळणे, मुलांचा प्रतिपाळ करणे, त्यांस सुशिक्षा लावणे, ही जबाबदारी उत्तम रीतीने पार पाडता येईल. सर्वांनी ते अवश्य घ्यावे, ज्यांनी हे पुस्तक पूर्वी वाचले, त्यांनी ते अखेरपर्यंत खाली ठेवले

नाही. स्त्रिया तर त्यास गळ्यातील भूषण समजतात. म्हणून त्याचे नावही अगदी योग्य आहे. शिक्षकावाचून ते समजून घेता येते. अशी आणखी उपयुक्त व मनोरंजक पुस्तके झाली, तर बरे होईल. गोष्टीरूप उपदेशाची फार आवश्यकता असते. १५० पृष्ठांची किंमत ४ आणे आहे. रे. दा. मरेमिचेल यांचे 'ख्रिस्ती धर्म आणि मूर्तिपूजक धर्म यांचे झुंज' हे इंग्रजी पुस्तकही आम्हांस पोचले. त्याप्रमाणे रा. वासुदेव बाबाजी नवरंगे यांचे 'धर्मविवेचन' हे पुस्तकही मिळाले. आभारी आहोत.

४७४४ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, २९३-२९५)

इंग्लंडची सर्वात दुष्ट व सन्मानरहित राणी मेरी हिच्या मृत्यूनंतर एलिझबेथचे राज्य सुरू झाले. नवीन राणी आल्यामुळे तुरुंगातील कैद्यांची सुटका झाली. तेव्हा लार्ड लोकांनी विनंती केली की, 'शुभवर्तमानाचे ४ कर्तेही बंदात आहेत त्यांचीही सुटका व्हावी.' तेव्हा तिने त्यातला गर्भितार्थ ओळखून बैबल ग्रंथाचा नवा करार मुक्त केला. प्रत्येक देवळात एक पुस्तक ठेवण्याचा हुकूम झाला. एलिझबेथच्या कारकीर्दीत बैबलाच्या २१६ आवृत्ती झाल्या. पुढे १ ल्या जेम्सच्या कारकीर्दीत टिंडेलच्या आवृत्तीस १०० वर्षे पूर्ण झाली, म्हणून ५४ धर्मोपदेशकांकडून नवीन तर्जुमा करून घेण्यात आला. प्रत्येकजण आपले भाषांतर दुसऱ्याच्या लेखनाशी मिळवून पाही व नंतर एका सभेत मजकूर मान्य होई. १६११ साली नवा तर्जुमा प्रसिद्ध झाला. अगदी गरीब लोकांनीही बैबल विकत घेतले. भविष्यवाद्यांचे अंदाज खरे झाले. प्रातेस्तंतांच्या उदार धोरणामुळे हे कार्य झाले. अज्ञानाचा अंधार संपला. पोपाने शास्त्र वाचणे गर्हणीय ठरविल्यामुळे लोक अज्ञानी व देवभोळे झाले. खरा धर्म विजयी झाला. पाखंडाचा पराभव झाला. आकाश व पृथ्वी टळून जाईल, पण देवाचे वचन खोटे ठरणार नाही. न्यायीपणाचे शिरस्त्राण घालून विश्वासाच्या ढालीने दुष्टाच्या जळतभाली विझविता येतात.

४७४५ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, २९५-३००)

'परका व प्रवासी' लिहितो की : दौलताबादेच्या घाटाजवळच एक 'कागदी वाडा' नामक गाव आहे. तिथले लोक सारवान व तांबटकर यांसारखे दिसतात. गावचे गावकुस सुंदर बांधलेले आहे. लोकही नम्र व अनाग्रही वाटले. विल्सनसाहेबाचा तंबू मशिदीजवळच होता. इकडे मोगली अमलाच्या खुणा जागोजाग दिसतात. घाट उतरल्यावर वेरूळ गाव लागते. इथले दर्गे उत्कृष्ट बांधणीचे असून त्यांत कबरी आहेत. तेथील मुजावर भिक्षा मागतात, तेव्हा क्षेत्रस्थ ब्राह्मणांचे भाऊच वाटतात. ते आळशी असल्यामुळेच दुःखी राहिले असावे. सुधारलेल्या महंमदी लोकांस त्यांची लाज वाटते. जवळच लेण्याचा डोंगरही आहे. परमेश्वराने आपले सर्व कौशल्य वापरून हे सुंदर ठिकाण निर्माण केले. औरंगजेब बादशहाची कबरही आम्ही पाहिली. या कबरीची व्यवस्था फारशी चांगली नाही. त्याचा नातू शिराज, बुरहानुद्दीनवली, वगैरे अनेकांच्या कबरा येथे आहेत. वेरूळची लेणी डोंगरात कोरलेलीच आहेत. पण त्यात सारखेपणा फार आहे. मूर्ती माणसापेक्षा मोठ्या व धिप्पाड आहेत. प्रत्येक बौद्ध लेण्यात बुधाची मूर्ती असतेच. कोरीव कामात फार मेहनत व हुशारी दिसते. ब्राह्मण लेण्यांमध्ये दैवतांच्या मूर्ती आहेत. सुताराचे लेणे देखणे व तीनमजली आहे. एका लेण्यात डोके फुटलेला प्रचंड हत्ती दिसतो. त्यावरून जगातली प्रत्येक वस्तू कशी नाशवंत आहे, त्याचीच खात्री पटते. सारे विरघळून जाणार आहे व ईश्वरच फक्त राहणार आहे.

४७४६ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३००)

बाबा पदमनजी कळवितात की : इंग्रजी—मराठी कोशाची छपाई पाच वर्षे चालू होती. आता तो लवकरच तयार होईल. ७०० पृष्ठे होतील. आधी प्रती नोंदविल्या तर ६ रुपये पडतील. नंतर एक रुपया जास्त पडेल. नंतर टपालाचे हसीलही भरावे लागेल. मुंबईत जनार्दन रामचंद्र, टौन हाल किंवा पुण्यात नारायण विष्णु जोशी, लष्कर यांजकडे प्रती नोंदवाव्यात. गरीब विद्यार्थ्यांना दरमहा एक रुपया देण्याची सवलतही आहे. काही छापलेले कागदही पाहावयास मिळतील. या कोशात जेवढे शब्द, वा द्वर्थ व वाक्ये आहेत, तेवढी दुसऱ्या कोणत्याही कोशात पाहावयास मिळणार नाहीत. इंग्रजी शब्दांचे ग्रीक, लॅटिन, संस्कृत अर्थ दिले आहेत. याचा इंग्लिश भाग म्हणजे बेबस्तरच्या नवीन डिक्शनरीचा संक्षेप आहे. तरी विद्यावृद्धेच्छू गृहस्थांनी जरूर आश्रय द्यावा. पैसे अगोदर द्यावेत. उगराणीची वेळ आणू नये.

४७४७ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१)

कवि आ. म. गोखले आपल्या काव्यामध्ये लिहितात की : जेथे अबलाच प्रबळ होते, राजा बाळ असतो, मंत्री अज्ञानी असतो, तेथे राहून काही फायदा नाही. वाईट गावात राहणे, हलक्याची सेवा करणे, दुष्ट पुत्र, दुष्ट पत्नी, नेहमीच रूक्ष जेवण, या गोष्टी असल्या की, आगीवाचून शरीर जळाल्याप्रमाणे वाटते. एक वेळ अरण्यात जाऊन झाडाखाली बसावे, पण सुंदर घरात दुष्टाच्या संगतीत राहू नये. सज्जनाशी वाद झाला, तरी चालेल, परंतु दुर्जनाशी बोलण्यापेक्षा मरणही सुखदायक वाटते.

४७४८ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

अमेरिकेतील इंडियन लोक क्रूरपणाने दंगे करीत आहेत.

४७४९ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

दक्षिण अमेरिकेत इक्वेडोर व पेरू देशांत भयंकर धरणीकंप होऊन २२ हजार मेले व करोडो रुपयांचे नुकसान झाले.

४७५० (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

इंग्लंडच्या किनाऱ्यावर तुफानाने कित्येक गलबते फुटली.

४७५१ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

मानचेस्टरमध्ये दंगे केल्यामुळे अनेक मरफी लोकांना कैद झाली.

४७५२ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

महाराणीसाहेब स्वित्सर्लंडाहून विनजर येथे दाखल झाल्या.

४७५३ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

अलाबामा प्रकरणाचा वाद मिटविण्यासाठी ना. रेवर्दी ज्यानसन इंग्रज दरबारात वकील म्हणून आले.

४७५४ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१—३०४)

इंग्लंडमधील विद्युत्तारा टाकणाऱ्या मंडळ्यांनीच सर्व लोखंडी रस्ते तयार करण्याचेही कंत्राट घ्यावे, असे लोकांना वाटते.

४७५५ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

आबर्गील येथे आगगाडीच्या अपघातात सरदार घराण्यातील ३३ लोकांचा मृत्यू झाला. त्या सर्वांना एकाच ठिकाणी पुरले.

४७५६ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

लार्ड नेपियर यांना एडिन्बरो शहरातील योग्यता मिळाली.

४७५७ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

दा. ज्याकसन या वेस्लियन उपदेशकाने इंग्लिश मंडळीविषयी पोक्त व यथार्थ अहवाल पाठविला.

४७५८ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

लंडन टैम्सचे मत आहे की, दार्जिलिंग ही हिंदुस्थानची राजधानी व्हावी.

४७५९ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

धोरला कापसाचा भाव ७॥ पेनी आहे.

४७६० (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

आस्त्रियाचे प्रधान कौंट बिस्मार्क घोड्यावरून पडून जखमी झाले. त्यांना विशेष इजा झाली नाही.

४७६१ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

पारिसच्या पत्रकारांनी प्रुशियन सरकारवर कडक टीका केल्यामुळे फ्रेंच बादशहाने उघडपणे नापसंती व्यक्त केली.

४७६२ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

गारिबाल्दीने आजारीपणामुळे इटाल्यन पार्लमेंटचा राजीनामा दिला.

४७६३ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

रशियन बादशहाने बुखाऱ्याच्या तहनाम्यावर अजून सहीमोरतब केला नाही.

४७६४ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

विजुव्यस पर्वतातून पुन्हा अग्नी निघू लागला.

४७६५ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

जिब्राल्टरला धरणीकंप झाला.

४७६६ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

स्पॅनिश बंडखोरांनी अनेक शहरे जिंकली. बंडखोर सेनापती ग्रिम माद्रिदजवळ आल्यामुळे स्पॅनिश प्रधानांनी राजीनामे दिले.

४७६७ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

शेरअलीने अजीमखानाचा पराजय करून गजनी शहर जिंकले. अजीमच्या सैन्यात फितुरी झाल्यामुळे तो पळून गेला.

४७६८ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

बुखान्याचा अमीर मरण पावल्यामुळे त्याचा मुलगा राज्यावर बसला. आता पुन्हा लढाईची शक्यता दिसते.

४७६९ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

न्यूझीलंडच्या लोकांनी इंग्लिशांशी पुन्हा लढाई सुरू केली.

४७७० (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

ज्यापानात मोठी गडबड सुरू आहे.

४७७१ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

चीनमध्ये दोन ठिकाणी मिशनऱ्यांवर हल्ला झाला.

४७७२ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

छोटा नागपूर प्रांतातील जमीनदार ख्रिस्ती लोकांची उभी पिके कापून नेतात व मालमत्ता लुटून नेतात. इतरांनाही असाच जुळूम सहन करावा लागतो. सरकारने जर बंदोबस्त केला नाही, तर बंडावा किंवा स्थलांतर अटळ आहे.

४७७३ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

अरबस्थानातून आलेला सयद अहमद मुखी हा गृहस्थ काही भारी वस्त्रे दाखवून ती महंमद पैगंबराची आहेत, असा दावा करतो. भोळे मुसलमान त्यास खूप पैसेही देतात.

४७७४ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

कोटगडच्या मिशनरीसाहेबाची कन्या घोड्यावरून खड्ड्यात पडून मृत्यू पावली. घोडाही मेला.

४७७५ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

उत्तर हिंदुस्थानात थोडा पाऊस झाल्यामुळे दुष्काळाची तीव्रता कमी झाली.

४७७६ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

तारेचे दर बदलले. १० शब्दांच्या बातमीस १ रुपया पडेल.

४७७७ (२७ : १९, १ ऑक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

मारवाडात पाणी इतके महाग झाले की, एक आण्यास अर्धा शेर आहे.

४७७८ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

सरकारच्या ठरावानुसार बाप्तिस्माची व प्रेतक्रियेची फी माफ झाली.

४७७९ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

बंगाल्यात सात विभाग व बारा लष्करी ब्रिगेड आहेत. म्हणून मुंबईच्या ४ ब्रिगेडच्या विभागात नगर, नीमच, नसिराबाद, या शहरांचे लष्करही समाविष्ट होईल.

४७८० (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

ज्या नेटिवांना वैदिक विधी आवडत नाही, त्यांच्यासाठी मेनसाहेब अशी तोड सुचवितात की, त्यांनी रजिष्टर लग्ने करावीत. त्यांस मान्यता देणारा कायदा व्हावा.

४७८१ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

सोलापूर रेल्वेच्या महामारीवर मि. वेलब चांगले उपाय करतात.

४७८२ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

कराची बंदराच्या सुधारणेसाठी पारकरसाहेबांनी ११ लाख ३५ हजारांचा अंदाज दिला.

४७८३ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

ठाण्याच्या अरुणोदय पत्राने एका साहेबाबद्दल बदनामीकारक मजकूर लिहिला म्हणून कर्त्यास ५०० रुपये दंड झाला. सोलापूरच्या कल्पतरूकर्त्यासही २०० रुपये दंड झाला.

४७८४ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

विद्याखात्याचे डिरेक्टर मि. अलेक्झांडर ग्रांट यांना पुण्याच्या नागरिकांनी मानपत्र दिले.

४७८५ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

पुणे मुक्कामी ६ तारखेस गवरनरांचा दरबार होणार आहे.

४७८६ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

सुरत रेल्वेच्या एका मजकुरास बडतर्फी मिळाली, म्हणून त्याने सूड घेण्यासाठी रूळावर खिटी बसविली. या अपराधाबद्दल त्यास ७ वर्षांची शिक्षा झाली.

४७८७ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

मि. करसनदास मुळजींनी जदुनाथ महाराजावर फिर्याद केल्यावर ते विलायतेस गेले, म्हणून वाण्यांनी त्यांस वाळीत टाकले. अलीकडे राजकोटच्या वाण्यांनी त्यांना पंक्तिवान केले.

४७८८ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)

सध्या मुंबईत फार उष्मा होतो.

- ४७८९ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
मुंबईकरांनीही मि. अलेक्झांडर ग्रांट यांना मानपत्र दिले. चीफ जस्टिस क्रौच अध्यक्ष होते.
- ४७९० (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
मि. ग्रांट विलायतेस गेले. त्यांनी खाजगी सरकारी शाळांना निःपक्षपातीपणाने मदत केली, म्हणून ते मानपत्रास पात्र आहेत. ग्रांटसाहेबांऐवजी मुंबई युनिवर्सिटीचे वैसे चान्सलर म्हणून मि. दाक्टर विल्सन यांची नेमणूक व्हावी, अशी सूचना आहे.
- ४७९१ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
विल्सन यांच्या शाळेत एका मिशनेरीसाहेबाचे भाषण झाले.
- ४७९२ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
मि. पेरोजशा मेखानजी मोना बॅरिस्टर होऊन आले.
- ४७९३ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
खुनाच्या गुन्ह्यावरून दोघा मुसलमानांना फाशी झाली.
- ४७९४ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
अंमली पदार्थ देऊन चोरांनी एका स्त्रीचे सर्व दागिने पळविले.
- ४७९५ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
विहाडचा नळ फुटल्यामुळे मुंबईचे पाणी अचानक बंद झाले आहे. अशा वेळी नगरपालिकेने पूर्वसूचना द्यावी.
- ४७९६ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
मुंबई येथील नव्या बाजारात अस्पृश्यांना जाण्याची मनाई आहे. त्या बापड्यांस फार दुःख होते.
- ४७९७ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
भायखळ्यास रेल्वेचे नवे स्टेशन होणार.
- ४७९८ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
आत्महत्या व अपघात या प्रकरणांत ४ माणसे मेली.
- ४७९९ (२७ : १९, १ आक्टोबर ६८, ३०१-३०४)
तुल्यार्थदर्शक नवा करार : हा ग्रंथ सुंदर टैपावर छापलेला असून दर पृष्ठाच्या खाली टीप देऊन समानार्थी शास्त्रवचनांची ठिकाणे दिली आहेत. पृष्ठे ६०० असून बांधणी उत्तम आहे. शेवटी अनुक्रमणिकाही आहे. किंमत १ रुपया आहे. इच्छुकांनी जरूर विकत घ्यावे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

४८०० (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३०६-३०८)

रे. दा. विल्सनचे चिरंजीव मि. आंद्र विल्सन लिहितात की : बंडखोर तैपिंग लोकांचा पुढारी हंगस्युच्युयन उर्फ टियनवंग हा आहे. तो रानटी जमातीतून पुढे आला. शाळेच्या परीक्षेत अनेकवेळा नापास झाल्यामुळे त्यास नोकरी मिळेल. तो भ्रमिष्ठ झाला होता. पुढे स्वतःचे महत्त्व वाढविण्यासाठी त्याने एक नवाच धर्म सांगण्यास सुरुवात केली. स्वतःस प्रेषित समजून तो बोले. १८५० मध्ये त्याने बंड सुरू केले. तीन वर्षांत नानकिंग जिंकले. चिनी सरकारचे त्यावेळी इंग्रजांशीही युद्ध सुरू होते. या गडबडीत तैपिंगची धूमधाम झाल्यामुळे काही काळ ते यशस्वी झाले. त्यांच्यांत राज्यकारभाराचा काही वकूब नाही. खाण्यास कमी पडले की, ते नवा प्रदेश जिंकून घेतात. चिनी राजाच्या विनंतीवरून करनल गार्डन याने हे बंड मोडण्यास मदत केली. इंग्रज फौजेने अप्रतिम शौर्य दाखवले. तैपिंग कैद्यांनाही दयाबुद्धीनेच वागविले. याखेरीज चीनमध्ये नियनफोई नावाचे लुटारूही फिरतात. त्यांचे वागणे पेंढाऱ्यांसारखे असते. सरकारी फौजेने कित्येकवेळा त्यांची दाणादाण उडविलेली आहे. इंग्रजांनी त्यांचाही बीमोड केला. वायव्य प्रांतात मुसलमान लोकांची बंडे होतात, तर मीऔत्स नावाचे जंगली लोकही सतत गडबड करीत असतात. तरीही अशी खात्री देता येईल की, चिनी सरकार या दरोबस्त शत्रूवर विजयी झाले आहे. या विस्तीर्ण देशामध्ये लवकरच नीतीचा व सद्धर्माचा प्रसार होईल.

४८०० अ (इंम : ३०५-३०६)

४८०१ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३०८-३१२)

‘एक नूतन ख्रिस्ती’ पत्रात लिहितो की : कल्पतरू मनाने इच्छिलेले देतो, म्हणून घाबरलेल्या ब्राह्मणास त्या झाडाखाली राक्षसाचा भास झाला. त्याप्रमाणे सोलापूरचा कल्पतरूकर्ता आपल्या कादंबरीत हव्या त्या कल्पना करतो. कल्पतरूतून राक्षस उत्पन्न होऊन त्याने प्रार्थनासमाजावर तरवार धरली. होळीमध्ये स्वतःच्याच घरातील स्त्रियांची टिंगल करणाऱ्या छाकट्याप्रमाणे तो ब्रह्मदेवावर टीका करून हिंदूंत शहाणे लोक निर्माण केले नाहीत, म्हणून त्यास दोष देतो. समाजास ‘विद्वन्मणीची टोळी’ असे नाव देऊन सर्व ठिकाणी ईश्वर पाहण्याच्या वृत्तीची थट्टा करतो. देव जर निराकार आहे, तर कोणाची प्रार्थना ऐकण्यास त्यास कान आहेत का ? ख्रिस्ती लोकांचा ‘वकील’ येशू सुळावर गेला. त्याप्रमाणे तुरुंगातील एखाद्या कैद्यास फाशी देऊन त्यालाच तारक मानावे, असा आचरट सल्ला त्याने दिला आहे. पण येशू निरपराधाचे पाप धुऊ शकत नाही. येशूच्या शुद्ध वर्तनामुळे चिडलेल्या यहूदी याजकांनी त्याचा मृत्यू घडवून आणला. लोक किती थट्टेने व हलकटपणाने लिहितात, याचा तो एक नमुना दिसतो. यावर ज्ञानोदयाचे संपादक लिहितात की : ही असभ्य रीत आहे. अशी कुचेष्टा करू नये. वृत्तपत्रांनी असल्या लेखनास उत्तेजन देऊ नये. काहीतरी लिहिणे, हा धंदाच आहे. पण वाचकाचा अमूल्य वेळ असा वाया घालवू नये. बुद्धिवादाने व निःपक्षपातीपणाने लिहावे.

४८०२ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१२-३१४)

‘समाजास जाणारा’ पत्रात लिहितो की : प्रार्थनासमाजाच्या सभेत व्याख्यान देताना सरकारी बुक डीपोचे क्युरेटर माधवराव नारायण म्हणाले की, अब्राहामाने आपला मुलगा बळी दिला, हा

धर्मभोळेपणा आहे. पण या वक्त्याने शास्त्र नीट वाचलेलेच नाही. ईश्वराच्या वचनास मान्य होऊन त्याप्रमाणे वागण्यास तो सुझपणे तयार झाला होता. म्हणून अब्राहम हा ईश्वराचा खरा आज्ञांकित आहे. 'धर्मपिसे' या प्रकाराचे विवेचन करताना ते म्हणाले की, ख्रिस्ती लोकांचे मत असे आहे की, ख्रिस्तावर जर विश्वास ठेवला नाही, तर माणूस नरकात जातो. म्हणून धर्मपिसे म्हणावे. पण ख्रिस्ती लोक असे सांगतात की, ईश्वर प्रत्येकास कर्माप्रमाणे फळ देईल. शास्त्रीय सिद्धांत नीट न वाचता कोणालाही धर्मवेडे म्हणू नये. शिवाय रा. माधवराव म्हणतात की, या समाजामध्येच खरी भक्ती आहे. कारण समाजिस्ट लोक पापाचा पश्चात्ताप करून देवावर प्रीती करतात. परंतु खोटी भक्ती करणारे दंडास पात्र होतील, हे त्यांनी सांगितले नाही. ईश्वरी कृपेचे फळ खऱ्या भक्तालाच मिळते. युनिवर्सलिस्ट लोक असन्मतवादी व पाखंडी असून ते खऱ्या व खोट्या अशा दोन्ही भक्तांना ईश्वरी कृपा मिळते, असे समजतात. म्हणून प्रार्थनासमाजी लोकांच्या मनांत मोठी विसंगती निर्माण झाली आहे. त्यांनी जपून उपदेश करावा. मोघम टीका करू नये.

४८०३ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१४-३१६)

रा. क्ष. आपल्या पत्रात लिहितो की : पोलीस खाते फार जुलमी आहे. सरकारच्या इतर खात्यांमधील नोकर थोडे समजूतदार आहेत. एक वेळ तुरुंगवासाची शिक्षा परवडते, पण वहिमी माणसास मिळणाऱ्या यातना नको वाटतात. नीतिमान माणसास ऐकवणार नाही, अशा शिक्षा संशयितास मिळतात. गुन्द्याचा पत्ता लावण्याकरिता वहिमीस जंगलात नेतात, निर्दयपणाने मारहाण करतात, झाडास उलटे टांगतात, मानेवर अक्षरशः खडा ठेवून उभे करतात. मग असला त्रास झाल्यावर निरपराधी माणूसही त्यांना हवी तसली कबुली देतो. खरे म्हणजे, कायद्याने असल्या यातनांना प्रतिबंध केलेला आहे. आमच्या पोलीस खात्यात मात्र ज्ञान, तर्क किंवा कल्पना यांचाच अभाव आहे. या खात्यात हुशार व विद्वान कोणीच नाही. चेहऱ्यावरून माणूस ओळखणे त्यांस जमत नाही. गुन्हा शोधण्याच्या शास्त्रावर ग्रंथ नसल्यामुळे ते अडाणीपणाने मारहाण करतात. इंग्रजीतील पुस्तकांचे तर्जुमे करून पोलिसांना शिक्षण देणे आवश्यक आहे. काहीवेळा आरोपीस अमानुष मारहाण केल्याबद्दल पोलिसांना शिक्षा होतात. व्यापाऱ्यांनाही ते त्रास देतात. इतरांपेक्षा दीढी दुपटीचा माल घेतात व पैसे देत नाहीत. यास अंग्रेजी अमलातील मोगलाईच म्हटले पाहिजे. कारण व्यापाऱ्यांनाही चाबकाचे फटकारे मिळतात. अविद्या, वरिष्ठांचे दुर्लक्ष, या दोषांमुळे पोलीसखाते बदनाम होत आहे. सरकारने लक्ष द्यावे.

४८०४ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

हिंदुस्थानात युरोपिअनांच्या वसाहतीपासून अनेक वास्तविक फायदे होण्याचा संभव आहे. गोऱ्या लोकांना इकडे वसती केली, तर काही भिण्याचे कारण नाही. आपण स्नेहाने, सचोटीने व विश्वासाने जर वागलो, तर ते भिन्नेपणाने वागतील. उदीमधंद्यात सवलत देतील. आमचे पाठबळ करून आम्हांस मदत करतील. शेतीत व व्यापारात आम्हांस प्रत्यक्ष उदाहरण हवे आहे. व्याख्याने ऐकून प्रात्यक्षिक ज्ञान वाढत नसते. गोरे लोक इकडे जमिनी व बागा घेऊन काही लागवड करतील, विलायती यंत्रांचा उपयोग करून शेती करतील, त्यायोगे आमच्या शेतकऱ्यांना काही कित्ता मिळेल. आमची जर त्यांच्याशी टीप बसली, तर ते आम्हांस सरकस्तीमध्येही घेतील. कापडाचा व सुताचा उद्योग, गोंड्याचे काम, खाणी, वगैरेमध्येही ते आदर्श ठरतील. व्यवहारशास्त्रात ते मोठे वाकब व आनुभविक असतात. एका धंद्यातील पैसा दुसऱ्या उद्योगात गुंतवून कामधेनुप्रमाणे तो फलद्रूप करणे त्यांना चांगले जमते. पैशाचा व्यय योग्य रीतीने करून

त्यांचा वारसाकरिता संचय करणे, आपल्या लोकांनाही शिकावयास मिळेल. बंगाल्यातील निळीच्या मळ्यात काही जुळूम चालतो. कारण तेथील युरोपियन मुलेबाळे तिकडेच कायम रहिवासी आहेत. पण जे येथे स्थायिक होतील, ते नीलदर्पणासारखे अत्याचार करणार नाहीत. आमच्यातील जातिबंधने कमी झाली, तर त्यांच्याशी सोयरिक होऊन परचक्राच्या काळातही आम्हांस मदत होईल.

४८०५ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

अमेरिकनांचे रेड इंडियन लोकांशी युद्ध होणार.

४८०६ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

ज्यार्जिया प्रांताच्या गडबडीत ३५ माणसे मेली.

४८०७ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

प्रिन्स आफ वेल्स हिवाळ्यात पत्नीसह मिसर देशास जाणार.

४८०८ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

अमेरिकन बंडखोरांचा प्रेसिडेंट जेफरसन डेवीज लंडन येथे आला.

४८०९ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

इंग्रज सरकार आपली बरीच फौज कमी करणार.

४८१० (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

एरलंडातील मंडळीस सरकारने आश्रय द्यावा, अशी विनंती डब्लिनचे कार्पोरेशन व्हिक्टोरिया राणीस करणार आहे.

४८११ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

रशियात पटकीने फार गुरे मरत आहेत.

४८१२ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

लान्टर्न या फ्रेंच पत्रकाराने बादशहावर अखेरपर्यंत टीका करण्याचे ठरविल्यामुळे त्याचा फार छळ होत आहे.

४८१३ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

फ्रेंच सरकार ८० हजार शिपाई कमी करणार.

४८१४ (२७ : २०, १५ ऑक्टोबर ६८, ३१८-३२०)

स्पेनमधील राणी व तिचे प्रधान पराभव पावून फ्रान्सला पळाले. राणीला पदच्युत करून स्पॅनिश प्रजेने पार्लमेंटसभा भरविण्याचे ठरविले आहे. फ्रेंच राजाने राणीला मदत करण्यास नकार दिला.

- ४८१५ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मिसरच्या पाछाला ठार मारण्याचा प्रयत्न फसला. या पाछास राणीच्या वतीने स्टार आफ इंडिया देण्यास नेपियर गेले आहेत.
- ४८१६ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
दा. लिविंग्स्टन जिवंत असून जंजिऱ्याच्या वाटेवर आहेत.
- ४८१७ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
काबूलच्या शेर अलीने गवरनर जनरलशी पूर्वीप्रमाणे राजकीय संबंध ठेवण्याची तयारी दाखवली. गवरनर जनरलनी संमती दिली.
- ४८१८ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
ज. ग्रेगरी हेन्स हे म्हैसूरच्या अज्ञान राजाचे रेसिडेंट होतील.
- ४८१९ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
राजस्थानात भयंकर दुष्काळ आहे. लोकांनी जनावरेच काय, पण मुलेही विकली. प्रजेच्या हालास पारावार नाही.
- ४८२० (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
आपला मुलगा ग्यानेंद्रमोहन ख्रिस्ती झाल्यामुळे प्रसन्न कुमार ठाकुर यांनी त्याचा वारसा हक्क रद्द केला होता. त्याविरुद्ध ग्यानेंद्रमोहन यांनी कोर्टात अर्ज केला आहे. त्याच्या निकालाकडे सर्वांचे लक्ष आहे.
- ४८२१ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
सिमलाप्रदर्शनाचे उद्घाटन ना. गवरनर जनरल यांनी केले.
- ४८२२ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मुंबई, कलकत्ता व मद्रास येथे 'फीमेल नॉर्मल स्कूल', म्हणजेच मुलींच्या शिक्षिका तयार करण्याच्या शाळा काढून दरसाल प्रत्येक शाळेसाठी १२ हजारांची तरतूद सरकारने केली. या योजनेस स्टेट सेक्रेटरींनी मान्यता दिली.
- ४८२३ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
पंजाबच्या सरहद्दीवर इंग्रजांची मोठी फौज जमली आहे. स्वातचा आखुंद इंग्रजांना अनुकूल असून त्याने बाहबी फौजेचा मोठा पराभव केला. माजी बादशहा फिरोज निराश होऊन काबूलकडे निघून गेला. बाहबींनी तहाची विनंती केली आहे.
- ४८२४ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
कार्तिकी यात्रा भरण्याआधीच पंढरपुरात वाखा सुरू झाला.

- ४८२५ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मि. श्रीपाद बाबाजी ठाकूर यांना मंगलदास त्रावलिंग फिलोशिप मिळाल्यामुळे ते बोटीने सिविल सर्विसची परीक्षा देण्यास गेले.
- ४८२६ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मि. पील यांची विद्याखात्याचे डिरेक्टर म्हणून नेमणूक होणार.
- ४८२७ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
रे. दा. विल्सन यांची मुंबई विद्यापीठाचे चान्सेलर म्हणून नेमणूक झाली.
- ४८२८ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
लार्ड नेपियर महिनाअखेर मुंबईत दाखल होतील.
- ४८२९ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
टाइम्स आफ इंडियाची सूचना आहे की, कापसाच्या एका गट्याच्या निर्यातीवर चार आणे जकात बसविली, तर मुंबई म्युनिसिपालीटीस सालीना २॥ लाखांचे उत्पन्न होईल.
- ४८३० (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
काही लोकांनी दगाबाजी करून मुंबई ब्यांकेस बुडविले. त्यांपैकी बाळा मांडे याने एक हजाराची सरकारी नीट १० हजारांस विकली.
- ४८३१ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मि. आर्देसीर होरमसर्जींनी गुजराथी लोकांच्या साहाय्याकरिता ६०० गोण्या तांदूळ पाठविला.
- ४८३२ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
सध्या मेजर वाडिंग्टन आर्किटग डिरेक्टर आहेत.
- ४८३३ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
मि. क्रौ, हे साहेब मुंबई इलाख्यातील गावे, शहरे, नद्या व पर्वत यांच्या नावांचा कोश तयार करतील.
- ४८३४ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
कापाच्या मैदानावर नवजात बालक सापडले.
- ४८३५ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
कोलापूरकर महाराज मुंबईत आले.
- ४८३६ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
एलिचपूरला सीताफळाची बी घशात अडकून एक मुलगा मेला.

- ४८३७ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
नगरात गेल्या सप्ताहात हस्तनक्षत्राने बहार केली.
- ४८३८ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
टाकळी गावचा हिराचंद खुशालचंद याने डा. रामजी येसाजी याचे औषध घेतले. गुण आला नाही, म्हणून पैसे परत मागितले. डाक्टरने नकार दिल्यामुळे हिराचंदाने मोगरीने त्याचा खून केला. अवघ्या सात रुपयांसाठी हा खून झाला.
- ४८३९ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
नाशिकचे बुलाभाई दाखवाला यांच्या मुलाचा डागिण्यापायी खून झाला. डागिण्याची हौस अशी नडते.
- ४८४० (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
भिंंगारच्या पद्माकर मुळे या ब्राह्मणाने मोचिणीने दिलेला विडा खाल्ला, म्हणून त्याचेकडून जातीने प्रायश्चित करविले. हाच गृहस्थ मोचिणीशी जारकर्म केल्यामुळे जाती बाहेर गेला होता. त्यावेळीही प्रायश्चित घेऊन शुद्ध झाला होता. (वृत्तवैभववस्त्र)
- ४८४१ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३१८-३२०)
गेल्या आठवड्यात पुण्यात बराच पर्जन्य पडला.
- ४८४२ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३२०)
पुण्यात इंजिनिअरींग कॉलेजच्या इमारतीत मोठा दरबार झाला. त्यास दक्षिणेचे, करनाटकचे व गुजराथचे राजे, सरदार व बरेच साहेबलोक जमले. गवरनरसाहेबांना मानपत्र देण्यात आले. करवीरच्या महाराजांनी मानपत्र वाचले. (ज्ञानचक्षुवस्त्र)
- ४८४३ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३२०)
गुजराथेतील लोकांना मदत करण्यासाठी मुंबईमध्ये फंड जमविला जाईल. (ज्ञानप्रकाशवस्त्र)
- ४८४४ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३२०)
ज्यांच्याकडे ज्ञानोदयाची वर्गणी येणे बाकी आहे, त्यांनी ती लवकर पाठवावी. पैशाबद्दल टपालाची तिकिटे पाठविणे झाले, तर ती अर्ध आणा व एक आणा अशा किंमतींची असावीत. रुपयास एक आणा वर्तावलाही पाठवावा. नाटपेड पत्र पाठवू नयेत. अंक वेळेवर मिळत नसले, तर मुंबईतील भेंडीबाजार कार्यालयाकडे खबर द्यावी.
- ४८४५ (२७ : २०, १५ आक्टोबर ६८, ३२०)
दुसऱ्या पवित्र इस्त्रायली मंदिराच्या नाशापासून तर आजपर्यंतचा (म्हणजे इ. स. ७० ते १८६७) इतिहास पुस्तकरूपाने लिहिणारास इस्त्रायली मंडळाकडून ७५ रुपयांचे बक्षिस मिळेल.

इब्री भाषेतील 'राजकीय मुगुट' या पुस्तकाचे मराठी भाषांतर करणारास २५ रुपयांचे बक्षिस मिळेल.

सदोबा भागोबा पवार कळवितात की : पिनाक याच्या अर्वाचीन बखरीचे मराठी भाषांतर छापण्याचे काम चालू आहे. १३५ पृष्ठांची किंमत १० आणे आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६८

४८४६ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३२१-३२२)

'ज्याचा तो' निबंधात म्हणतो की : परमेश्वर सर्वसमर्थ आहे. त्याने केलेल्या नानाविध सृष्टीवरून त्याचे अनंत चातुर्य व ज्ञानही दिसते. पृथ्वी व आकाश यांवरून ही गोष्ट सिद्ध होते. भूमंडळावर जे अगण्य पदार्थ आहेत, त्यांत सजीव, निर्जीव व उद्भिज्ज, असे तीन प्रकार दिसतात. सजीवांत हत्तीपासून तर अणुमात्र लघिष्ठ प्राण्यांपर्यंत अनेक प्रकारचे प्राणी दिसतात. हत्तीची रचना तर फारच आश्चर्यकारक रीतीने केलेली आहे. त्यास सोंड नसती, तर तो उपाशी मेला असता. पाय बारीक असते, तर शरीराचे ओझे त्यास पेलवले नसते. याच्या उलट कित्येक प्राणी इतके सूक्ष्म आहेत की, त्यांचे वजन खसखशीच्या दाण्याएवढेही नसेल. त्यांची रचना ईश्वराने विचारपूर्वक केली. कित्येक प्राणी तयार करून ईश्वराने वश्य केले आहे. निर्जीवातही अतिविशाल वटवृक्षापासून बुरशीसारख्या वनस्पतीपर्यंत आणि सूर्यापासून धुमकेतूपर्यंत त्याने चातुर्याने सर्वांना घडविले आहे. त्याच्या चातुर्यामुळे सृष्टीचा व्यापार व्यवस्थित चालतो. मनुष्याचे अवयवही त्याने योग्य तेच आणि योग्य तसेच घडविले. त्याने जर गुडघ्यावर डोळे घडविले असते, तरी त्यातही काही योजना ठेवली असती. इतर प्राण्यांचे व आकाशातील ज्योतींचेही असेच समजावे. ईश्वराने मनात आणले, तर सृष्टीची रचना वेगळ्या प्रकारे झाली असती.

४८४७ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८. ३२२-३२४)

पवित्र शास्त्राची आज्ञा आहे की : आपले हृदय राखा, कां की, त्यातून वर्तणुकीचे झरे निघतात. त्यात मानवाचे कल्याण आहे. शक्तीचा व धनाचा खूपयोग केला, तर मोठा लाभ होईल. कूपयोग केला, तर हानी आहे. येशूवर विश्वास ठेवा, म्हणजे पापांची क्षमा होईल. कूपयोग केला, तर हानी आहे. येशूवर विश्वास ठेवा, म्हणजे पापांची क्षमा होईल. आत्मा आकाशात जाऊन सौख्य लोक मिळेल. सैतानास हृदय देऊ नये. देवास हृदय द्यावे. देवाच्या इच्छेला व प्रेरणेला मान्य व्हावे, हे देवाचे मंदिर बनेल. सैतान व भूते त्याचा नाश करू शकणार नाहीत. बहकलेल्या मनास देवाकडे फिरविण्याचे सामर्थ्य फक्त शास्त्रातच आहे. म्हणून विवेकबुद्धी सदा जागृत ठेवावी. बोध ऐकून वाईट गोष्टीपासून दूर राहावे. बोधाविषयी निद्रिस्त राहू नये. विवेक हेही ईश्वराचे कृपादानच आहे. प्रत्येक गोष्टीची नीट माहिती करून घ्यावी. आपले मन जिवंत व बळकट ठेवावे. विचार हे हृदयाचे भोजन होय. स्वतःच स्वतःची परीक्षा करणे आवश्यक असते. सोन्याची पारख करण्यासाठी ते कसोटीवरती लावावे लागते. सद्गुण व दुर्गुण यांची माहिती करून घ्या. वाईट काढून चांगले ते हृदयामध्ये भरा. सैतानास भिऊ नका अगर आळस करू नका. विवेक आंधळा होऊ देऊ नका. मन स्वाधीन ठेवा, तरच आकाशात जाल.

४८४८ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३२४-३२५)

वाय. आर. पत्रात म्हणतात की : कलकत्त्याच्या ब्रह्मसमाजी लोकांनी सरकारकडे अर्ज केला आहे, ब्रह्मधर्मीय लोकांची नूतन रीतीची लग्ने कायद्याने योग्य ठरावीत. तिकडचे बाबू सुधारक असून प्रार्थनासमाजापेक्षा पुढारलेले आहेत. मुंबईत प्रार्थना मात्र चालते. बाकी सुधारणा विशेष नाही. ब्रह्मसमाजाने आपले उपदेष्टे परदेशातसुद्धा पाठवले आहेत. विवाहाकरिता नवा विधि तयार केला आहे. मन आणि वर्तन यांतील विपर्यास त्यांना आवडत नाही. सध्याचे विवाहविधी मूर्तिपूजकांच्या चालीरीतींप्रमाणे असल्यामुळे अयोग्य वाटतात. मुंबईतील एका प्रार्थनासमाजिस्ताने मुलीचा विवाह केला, तेव्हा वयाच्या बाबतीत त्याने सुधारणा घडविली. पण त्याने कोणत्या पद्धतीने विवाह केला, ते कळले नाही. लग्नखर्च, दागिने, जेवणावळी, यांची बातमी बाहेर आलीच नाही. हे सांगण्यात कोणाची कुचेष्टा करण्याचा आमचा विचार नाही. पण समाजिष्टांची कृती कशी असते, ते समजणे आवश्यक आहे. यासाठी सरकारने कायदा करावा. वारिसदारांची पंचाईत होऊ देऊ नये. ही लग्ने बेकानू ठरून ते अनौरस ठरू नयेत.

४८४९ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३२६-३२८)

हिंदुस्थानच्या निरनिराळ्या भागांत नेहमी दुष्काळ पडतो. ५७ च्या बंडानंतर उत्तरेकडे मोठा दुष्काळ पडला. काही वर्षांपूर्वी अुडीसा प्रांतातही दुष्काळाने अनर्थ केला. सध्या कलकत्त्याच्या दक्षिणेकडे लोक अन्नास महाग झाले आहेत. त्यांचे प्राण वाचवण्यासाठी फंड जमा होत आहे. हा उत्साह चांगला खरा, पण तात्पुरता आहे. सरकारने व लोकांनी एकदाच मोठा खर्च करून तजवीज करावी. विद्वान, कल्पक व अनुभवी लोकांची यात मदत घ्यावी. रस्ते, तारायंत्रे, पाट, यांची व्यवस्था झाली, तर हजार हिश्यांनी दुष्काळाचे भय नाहीसे होईल. धान्याचाही कायम साठा करावा. अन्नाचे गळे भरून ठेवावे. म्हणजे रेल्वेने धान्य पाठवता येईल. धान्याची निर्यातही करता येईल. आयत्यावेळी जो बेसुमार खर्च होतो, तोही टाळता येईल. सरकारचा पैसाही वाचेल. भाव वाढले, तर शिलकी साठ्याचा उपयोग करून लोकांना स्वस्त धान्य देता येईल. सर्वत्र तारायंत्राची व्यवस्था असावी. म्हणजे दिरिंग न लागता दुष्काळाची बातमी कळेल. रत्नागिरीत अद्यापही तारेची सोय नाही. तेथे लोखंडी रस्ते तयार झाले पाहिजेत. कलकत्त्यापासून पेशावरपर्यंत रेल्वे गाडीची आवश्यकता आहे. म्हणजे धान्याची नेआण सुलभ होईल.

४८५० (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३२८-३३०)

हिंदुस्थानची प्रगती दाखविणारे 'वर्षपुस्तक' प्रसिद्ध झाले. या 'यिअरबुका'त दशवार्षिक प्रगतीचा आलेख दिसतो. एकूण क्षेत्रफळ १५ लक्ष ४५ हजार चौरस मैल असून लोकसंख्या १९ कोटी २० लाख आहे, यापैकी ९ लाख ४७ हजार मैलांचा प्रदेश इंग्रज अंमलात असून ४ लाख ८० हजार लोकवस्ती आहे. दहा वर्षांत जमा, खर्च व कर्ज, यांत फार वाढ झाली. जमा १७ कोटीवरून २० कोटी झाली. खर्च ३१ कोटीवरून ४७ कोटीवर तर, कर्ज ५४ कोटीवरून ९८ कोटीवर. व्यापारी मालाची उलाढाल १४ कोटीवरून ३० कोटीपर्यंत वाढली. निर्यात २६ कोटीवरून ६७ कोटीपर्यंत गेली आहे. कापसाची निर्यात तर १ कोटीवरून ३५॥ कोटी रुपयांपर्यंत वाढली. लोखंडी रस्त्यासाठी १८६६ अखेर ६५ कोटी ८७ लाखांचा खर्च झाला. एक वर्षात १ कोटी लोक रेल्वेने प्रवास करतात. दरवर्षी निदान ४ कोटींचे उत्पन्न येते. तारायंत्रापासून ११ लाखांचे उत्पन्न मिळते. टपालाच्या कचेऱ्या ९६५ वरून २०७० वर गेल्या. ५ लाख ५९ हजार विद्यार्थी शाळेत शिकत आहेत.

शिक्षणाचा खर्च १७ लाखांवरून ४४ लाखांवर गेला आहे. रस्ते व पूल यांवरील खर्च २ कोटी रुपयांवरून ५ कोटींवर गेला. यावरून हिंदुस्थानचा सर्व प्रकारे उत्कर्ष होत आहे, असे दिसते. (इंदुप्रकाशवरून)

४८५१ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३१)

‘कमिशनरांचा कमिशनर’ लिहितो की : शहर स्वच्छ व दुरुस्त राहावे, यासाठी कमिटी असते. म्युनिसिपल कमिशनर निष्पक्षपाती असले पाहिजेत. पण या कामदारांना गर्वच फार. लोकांवर अमल चालविण्यातच त्यांची हुशारी दिसते. कारकून आणि कामगार यांवर लक्षही ठेवीत नाहीत. नौकर लोक पाहिजे तसे करतात व यथेच्छ चरतात. जो पैसे देईल, त्याच्या दारासमोर हेंदराचे ढीग पडले, तरी त्यास बोलत नाहीत. आपल्या झाडूवाल्याकडून हळूच भरून नेतात. ‘नावडतीचे मीठ आळणी’ या म्हणीप्रमाणे रस्तारुंदीच्या ठरावाचीही स्थिती आहे. ज्याच्याकडून खिरापत मिळणार नाही, तेथेच हे ठराव अंमलात येतात. झाडूवाले रस्ते नीट झाडीत नाहीत, मोठ्या साफ करीत नाहीत. त्यांनी न झाडलेला कचरा मोरीत कोंदला की, घरधन्याला मात्र दंड करतात. कित्येकांचे तारतखाने मैले असून त्यांच्या दारांसमोर मुले शौचास बसतात, डबक्यांवर डासाची मलई साठते, आणि हेच डास यजमानास तडतडा तोडून म्युनिसिपल आक्ट अंमलामध्ये आणण्याचा तगादा करतात. तरी कमिशनरांची निद्रा कायमच आहे. नौकर लोक तर सवाई आहेत. समजदार कमिशनर थोडे असून अडनावाचे कमिशनरच फार झाले आहेत. त्यांच्या हातून काम होत नसेल, तर दुसरे कमिशनर नेमा.

४८५२ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३१)

ध्यानसंग्रहासाठी :

ध्यान २३—पापाची मजुरी मरण आहे. तर देवाकडचे कृपादान हे सर्वकाळचे जीवन आहे. पगार देणे, हे पापाचे काम आहे. चाकराचा हक्क पापरूपी धनी कबूलच करतो. चलनी नाण्यांच्या रूपाने मरण मिळते. त्याने मन गोंधळते आणि शरीर बिघडते. ईश्वराचा खरा चाकर पगार कधी मागत नाही, तर कृपादान मागतो. या कृपेमध्ये सर्वकाळचे जीवन सामावलेले आहे. ईश्वराची सेवा केली की, आनंद व शांती मिळत असतात, येशने यासाठी मरण पतकरले की, खासगत शुद्धता व धन्यपणाचे सार्वकालिक जीवन प्राप्त व्हावे.

ध्यान २४—ज्याची स्वतःच्या स्थिरपणाबद्दल खात्री आहे, त्याने स्वतास सांभाळावे. स्थिरपण ही खऱ्या विश्वासाची कायम अवस्था आहे. अशी स्थिरता हे खंबीर मनाचे लक्षण समजावे. खंबीरपणा येईपर्यंत त्याला पडण्याचे भय असते. निद्रिस्त जर जागा झाला, तरच तो मेलेल्यामधून उठेल. खरा विश्वासणारा स्वतःला सांभाळू शकतो. ढोंगी माणसामध्ये विश्वासच नसतो. पाप अनेक प्रकारची सोंगे घेऊन त्याचा विश्वास डळमळीत करू शकते. सैतान त्याच्या मागावर असतो. आपले अशक्तपण ओळखून खंबीर बनले पाहिजे. प्रत्येक घडीला ज्ञान, पवित्रता व शक्ती यांचा शोध करावा. आपला अधिपती आपणांस योग्य ठिकाणी नेणार आहे. तो मार्ग कितीही भयंकर वाटला, तरीही तोच तारणाचा मार्ग होय.

४८५३ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३१)

नागपूरकडे कलंकी पंथाचा बराच प्रसार झाला आहे. चंद्रपूरानजिक वरोड्यात कलंकी लोक जास्त दिसतात. हे पिराचे उपासक असून यांच्यात मूर्तिपूजा व जातिभेद अजिबात नाहीत. ते गोमांसही खातात. या पंथाची सुरुवात अशी झाली की, ६० वर्षांपूर्वी बऱ्हाणपूरचा मुसलमान या गावामध्ये आला. त्याच्या जवळच्या आरशात पहाणारास आपले पूर्वज दिसत. अनेक भोळ्या लोकांना त्याने नादी लावले. आरशामधूनच ईश्वराचे दर्शन घेण्याची लालूच त्यांना लागली होती. त्याने पिराची भक्ती वाढविली. काही काळ त्याचे अनुयायी गुप्तरीतीने गोमांस खात किंवा गुळाची गाय करून खात. आता ही भक्ती प्रसिद्धपणे चालते. पण अवांतर हिंदू या पंथाशी अन्नादि व्यवहार करीत नाहीत. (ज्ञानचक्षुर्वरून)

४८५४ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३९)

१८३९ व ५६ च्या गणतीवरून सिद्ध झाले की, चीनची लोकसंख्या ४० कोटीपेक्षा जास्त आहे. म्हणजे ती जगाच्या एकतृतीयांश आहे. हिंदुस्थानच्या दुप्पट व रशियाच्या ७ पट आहे. दर चौरस मैलास २८० लोक राहातात. दीर्घकालीन शांतता व पिकाळ जमीन, मुलांना चांगले सांभाळणे, या कारणांनी ही लोकसंख्या वाढतच आहे.

४८५५ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३९)

हिंदू लोकांतील गळबगाडाची चाल कायद्याने बंद केली, तरी मद्रासकडे असे काही प्रकार घडले, तेव्हा सरकारने खास पत्रक काढून याविरुद्ध इशारा दिला.

४८५६ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३९)

पटकीवर उपाय सांगताना एकाने म्हटले आहे की : उत्तम प्रतीचे तांदूळ निःशुद्ध शिजवावे. त्यात थोडी साखर, दालचिनी व जायफळाची बुकणी टाकावी. पटकीची बाधा होणार नाही.

४८५७ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३०—३३९)

पेरू देशात धरणीकंपाने मोठा नाश झाला.

४८५८ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२—३३६)

प्रे. ज्यानसनने स्पेनच्या नव्या सरकारला मान्यता दिली.

४८५९ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२—३३६)

क्यूबात व पोर्टेरिकोमधील लोकांनी बंड केल्यामुळे स्पेनने आपली जहाजे तिकडे पाठविली.

४८६० (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२—३३६)

ना. प्रिन्स ऑफ वेल्स पत्नीसह ग्लासगो विद्यापीठाच्या इमारतीसाठी पायाचा धोंडा बसविणार.

४८६१ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२—३३६)

बांडाच्या व कर्वीच्या लुटीची वाटणी होणार.

४८६२ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२—३३६)

हिंदुस्थानची राजधानी मुंबईस असावी, असेही काहीना वाटते.

४८६३ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

दोस्त महंमदाचा पुत्र शेर अली खान याच्याशीही हिंदुस्थान सरकार मैत्री ठेवणार.

४८६४ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

स्पेनमधील फ्रेंचांच्या रक्षणासाठी स्पेनची जहाजे माड्रिड येथे राहातील.

४८६५ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

रोम शहरात लढाई होणार.

४८६६ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

पोपने स्पॅनिश राणीला आश्रय दिला.

४८६७ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

माद्रिद शहरात जनरल प्रिमचे मोठे स्वागत झाले.

४८६८ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

तुर्की सुलतानाविरुद्धचा कट उघडकीस आला.

४८६९ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

ना. विक्टोरियाचे पुत्र ड्यूक आफ एडिम्बरा हे स्पेनचे राजे होणार. पण काहीचे मत असे आहे की, स्पेनच्या राजाच्या बापास ही गादी मिळेल.

४८७० (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

३० हजार फ्रेंच शिपाई रजेवर जाणार.

४८७१ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

मस्कतच्या राजाने बापास ठार मारून राज्य मिळविल्यामुळे लोकांनी त्यास पळवून लावले. अजान् बिन् घेस हा आता मस्कतचा इमाम मनला.

४८७२ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

एखाद्या परकीय राजाने हिंदुस्थानात आश्रय घेतला, तर त्याचा सर्व खर्च चालविण्याचे वैसरायने ठरविले आहे.

४८७३ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)

न्यायखात्यातील नोकरांच्या पगारवाढीस सरकारची मान्यता मिळाली. कमीतकमी पगार १५ रुपये आहे.

- ४८७४ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
पंजाबातील राजांनी इंग्लिशांशी तह व्हावा, म्हणून ओलीस पाठविण्याचे मान्य केले.
- ४८७५ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
दिल्लीहून अजमेरकडे धान्य रवाना झाले.
- ४८७६ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
कलकत्त्याचे लार्ड बिशप मध्यप्रांतावर देखरेख करणार.
- ४८७७ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
अमीर शेर अली खान गवरनर जनरलना भेटणार.
- ४८७८ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
इंग्लिश सैन्याने हल्लेखोर पंजाबी लोकांची गावे जाळली.
- ४८७९ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
जयपूरच्या महाराजांनी निर्यात होणाऱ्या धान्यावरील कर व जकात रद्द केली, म्हणून इंग्रज सरकारने त्यांचे आभार मानले.
- ४८८० (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मध्य हिंदुस्थानातील दुष्काळामुळे अनेकांनी स्थलांतर केले.
- ४८८१ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
राजस्थानातील सतीच्या प्रकरणात राजाने त्या स्त्रीच्या नातेवाईकांना शिक्षा दिली, पण पुरोहितास सोडून दिले.
- ४८८२ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
वन्हाडात कापसाचे उत्तम पीक आले.
- ४८८३ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
ग्वाल्हेरच्या महाराजांनी दुष्काळासाठी ३ लाखांची मदत दिली.
- ४८८४ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
अंदामान बेटावरील मेरी नावाची स्त्री इंग्लिश व मलाई भाषा चांगल्या रीतीने बोलते. तिने पारक्या मुलांसाठी शाळा काढली.
- ४८८५ (२७ : २९, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मारवाडात मोठा दुष्काळ असून पंजाबातही तशी शक्यता आहे.

- ४८८६ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
लखनौत एका वेड्याने ३ ठार केले व ५ जण जखमी केले.
- ४८८७ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
बडोदा रेल्वेचा पूल तयार झाला.
- ४८८८ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
खानदेशात जंगलतोड फार झाल्यामुळे कमिशनरांनी नवीन झाडे लावणारांना बक्षिसे जाहीर केली.
- ४८८९ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मुंबईत महामारीने अनेकांचा मृत्यू झाला.
- ४८९० (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मियासाहेब नावाच्या गुन्हेगारास फाशी झाली. मृत्यूपूर्वी त्याने कबूल केले की, हीच शिक्षा योग्य होती.
- ४८९१ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मुंबईचे गोवेकरी वर्गणी काढून देऊळ बांधणार.
- ४८९२ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
विद्याखात्याचे डिरेक्टर म्हणून पीलसाहेबाची नेमणूक झाली. सध्या वाडिंगटन डिरेक्टर आहेत.
- ४८९३ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मे. दादाभाई मेरवानजी कंपनीने कॉलराग्रस्तांना फुकट औषधे दिली आहेत.
- ४८९४ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
ना. विल्सन चान्सेलर झाल्यामुळे मि. वर्डवूड आर्टस फॅकल्टीचे डीन झाले. दा. भाऊ दार्जीना सिंडिकेटचे सभासद नेमले आहे.
- ४८९५ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
म्युनिसिपालिटीच्या इंजिनिअरींग खात्यावरील खर्चात दहा टक्के कपात होणार.
- ४८९६ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
नवे गवरनर जनरल अर्ल मायो जेव्हा कामावर रुजू होतील, तेव्हा एडिंबराचे ड्यूकही त्यांच्याबरोबर राहातील.
- ४८९७ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
दा. लिविंग्स्टन जांजिबारहून मुंबईस येतील.

४८९८ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
गिरगावचे पोलीस कोर्ट लवकरच सुरू होणार.

४८९९ (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३२-३३६)
मुंबईच्या ब्यांक कमिशनने निर्भीडपणाने काम करून ब्यांकेतील दगाबाजी उघडकीस आणली, म्हणून त्याची सर्वांनी तारीफ केली.

४९०० (२७ : २१, २ नोवेंबर ६८, ३३६)
साताऱ्यात 'महाराष्ट्र-मित्र' हे वृत्तपत्र सुरू झाले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २२, मुंबई, १६ नोव्हेंबर १८६८

४९०१ (२७ : २२, १६ नोव्हेंबर ६८, ३३८-३४४)
अमेरिकन मिशनच्या वार्षिक सभेच्या आधी मिशन शाळेची परीक्षा झाली. मुलांचा अभ्यास समाधानकारक दिसला. रे. फरबांक यांच्या भाषणाने सभा सुरू झाली. पालक मंडळींची भाषणे झाली. त्यात 'ख्रिस्ती लोकांचे कर्तव्य, बरे करताना थकू नये,' 'ईश्वराची दया व ज्ञान' या विषयांवर भाषणे झाली. रे. वुडसाहेबांनी मैक्रोनिशिया बेटावरील धर्मप्रसाराची माहिती सांगितली. ख्रिस्ती कीर्तने सतत चालू राहावीत, असाही आग्रह धरण्यात आला. सिदोबा बापूजी मिसाळांनी पालकवर्गाचे काम अधिक चांगले व्हावे, म्हणून सूचना केल्या. प्रत्येकाने प्राप्तीचा दशमांश हिस्सा मंडळीस यावा, म्हणून रे. मोडक यांनीही भाषण केले. रे. आबट म्हणाले की, आपण मूर्तिपूजकांचे मन लोहचुंबकाप्रमाणे ओढून घ्यावे. आपल्या उणेपणाची परीक्षा करून ख्रिस्तकार्याकरिता स्वतःस वाहून घ्यावयाचे ठरले. रे. हेग म्हणाले की, ज्ञान वृद्धिंगत होते, तशी आत्मिक श्रद्धाही वाढली पाहिजे. नेपोलियन बोनापार्ट राज्यावर होता, तेव्हा त्याला सर्वजण भीत. पण तोच कैदी झाल्यावरती त्याची आठवणही कोणाला राहिली नाही. म्हणून जगिक वैभवाचा मोह सोडून ख्रिस्तास अनुसरावे, अशी भाषणे झाल्यावर मंडळीच्या कामासाठी ८०० रुपयांच्या देणग्या जमा झाल्या. कित्येकांनी दागिनेही दिले. प्रभुभोजनाला ३०० लोक हजर होते. रे. महंमद कासम यांनी 'येशू हाच सद्गुरू' व कृ. र. सांगळ्यांनी 'ईश्वर आपला सांगाती,' या विषयांवर कीर्तने केली. ऐक्यसभेचीही बैठक झाली. सदर वार्षिक सभा अहमदनगर एथे झाली.

४९०१ अ (इंम : ३३७-३३८)

४९०२ (२७ : २२, १६ नोव्हेंबर ६८, ३४४-३४७)
पूर्वी स्वराज्यात वकील असत. पण ते राजे लोकांचे हितसंबंध राखण्याचे काम करीत असत. त्यांना 'राजवकील' म्हणता येईल. इंगरेजी राज्यातले वकील आपल्या अशिलाची बाजू कोणत्याही कज्जात मांडतात. पक्षकारास कायद्याचा आधार मिळवून देऊन न्यायही मिळवून देतात. वकिलीची परीक्षा उत्तीर्ण झाले की, ते सनदी वकील होतात. पण फारच थोडे मर्मज्ञ व प्रसंगावधानी असतात. वकिलाचे काम काही अनुभवी लोकही करतात. त्यांना 'बेसनदी' म्हणतात. ते फौजदारी खटलेच

चालवू शकतात. पण या दोन गटांत उभा दावा आहे. बेसनदी लोकांना काम मिळू नये, असा सनदी लोकांचा प्रयत्न असतो. बेसनदीस ते जाडाभरडा, बाईबापडी, असली नावे ठेवतात. एखाद्या वेळी जर बेसनदीच्या वकिलाने कज्जा जिंकला, तर यांचा अगदी जळफळाट होतो. त्यांना समाजाची मान्यता मिळू नये. असा ते प्रयत्न करतात. बेसनदी लोकही वल्गना करण्यात पटाईत आहेत. अर्थात विद्वता काही पुस्तकांच्या संख्येवरून मोजली जात नाही. करारशास्त्र व प्रमाणशास्त्र वाचले, तरी व्यवहारात समयज्ञतेने त्यांचा उपयोग करण्यास वेगळे कौशल्य आवश्यक असते. म्हणून आम्ही म्हणतो की : वास्तविक विद्वान फारच थोडे आहेत. शिवाय कोर्टाच्या कामात ज्ञानापेक्षाही इमान आवश्यक असते. विश्वासघात हे मोठे पाप होय. एकाचे पैसे घेऊन दुसऱ्याची बाजू पकळी होऊ देणे, हा खरा गुन्हा आहे. वकिलांनी ईश्वरास भिऊन वागावे.

४९०३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४७-३४८)

देवाचे वास्तविक भक्त तारणासाठी येशूवर आश्रयून राहातात. ज्या कर्माच्या योगे देवाचे सद्गुण प्रगत होतील, अशी कर्म करतात. जितेंद्रिय होतात. उपोषण हे तर शोकाचे लक्षण होय. पापाचा जर खेद झाला किंवा भौतिक संकटांनी मन त्रासले, तर उपवास करा वा अंतःकरणात खेद नसेल, तर उपाशी राहू नये. ढोंगी लोक उगाच म्लानमुख होऊन वावरतात. म्हणून गुप्तपणे राहणाऱ्या ईश्वरास संतुष्ट करण्यासाठी ढोंगाची गरज नाही. प्रार्थनेने देवास शोधावे. देवाने बार्णबा आणि शामुल यांना परीक्षक नेमले, तेव्हा येशूने ४० दिवस उपास केला व तो परीक्षेत उतरला. मग देवाने प्रत्येक मंडळीत वडील माणसे नेमली. नवस करणाराने तनमनधन अर्पून सेवा करावी. कशावरही सत्ता ठेवू नये. नवसाने देवाचे गौरव व प्रशंसा झाली पाहिजेत. याकोबाने आपले सर्वस्व देवाला अर्पिले. नवसाची पूर्तता करण्यात थोडादेखील उशीर करणे अयोग्य आहे. जे प्रतिज्ञापिले, ते भरून द्यावे. नाहीतर प्रतिज्ञाच करू नये. महासभेतील स्तवनाच्या वेळी नवस फेडावा. जे भयास योग्य आहे, ते समर्पण करावे.

४९०४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८)

वृत्तवैभव पत्राने एक गोष्ट छापली. ती बोधकारक आहे. एका मुनसफासमोर एक ब्राह्मण आरोपी आला. त्याच्यावरती खोटी प्रतिज्ञा केली असा वहीम होता. खटल्याचे कामकाज ऐकूनही मुनसफाचा निश्चय होईना. तेव्हा त्याने दोन चिट्ठ्या लिहिल्या. 'खटला करावा' व 'करू नये'. पिढीजाद अकल लढवून ज्या चिट्ठीवर माशी बसली, ती उचलली. माशीने कौल दिला की, खटला करावा. बिचारा ब्राह्मण स्वबळावर निर्दोष सुटला. पण आमचे जुने न्यायाधीश आपल्या कामात कितपत निष्णात व लायक आहेत, ते आता वाचकांनीच ठरवावे.

४९०५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

रशियातील साराटोप प्रांतातील लोक 'भ्रष्ट जगात राहणे नको' म्हणून आत्महत्या करीत आहेत. कित्येक कुटुंबाचा नाश झाल्यावर सरकारने याचा बंदोबस्त केला.

४९०६ (२७ : २२, १६ नोव्हेंबर ६८, ३४८-३५२)

पाऊस पडण्यासाठी एका किल्लेदाराने १०० ब्राह्मणांना भोजन दिले. पण पाऊस पडला नाही. भविष्य खोटे झाल्यावर त्या ब्राह्मणांना कैदेत ठेवले. अशा ठकविद्येवर विश्वासच ठेवू नये.

- ४९०७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
अमेरिकेत तारायंत्राला बाजाची पेटी जोडून तिच्या पोकळीत इंग्रजी मुळाक्षरे लिहिली आहेत.
पार्लमेंटातील वादविवादाचा रिपोर्ट या अक्षरांच्या साहाय्याने छापखान्यात जाऊन काही तासांमध्ये
तो छापून तयार होतो.
- ४९०८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
१८ आगस्टच्या सूर्यग्रहणाच्या वेळा सयामच्या राजाने अगदी बरोबर सांगितल्या होत्या. त्याचे
शिक्षण मिशनऱ्यांनी केले आहे.
- ४९०९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
न्यूयॉर्क शहराजवळ ४० मैलांचे लोखंडी रस्ते होणार.
- ४९१० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
दोन जपानी तरुण अमेरिका देशाचा प्रवास केल्यावर ख्रिस्ती झाले. ते आता उपदेशक होणार
आहेत.
- ४९११ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
दक्षिण अमेरिकेत गोरे व शिंदी लोक कलह व मारामाऱ्या करतात.
- ४९१२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
सान् फ्रान्सिस्कोत २१ अक्टोबरला धरणीकंप झाला.
- ४९१३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
ना. प्रिन्स व प्रिन्सेस ऑफ वेल्स जर्मनी व एशिया मैनर या मार्गे मिसर देशाचा दौरा करण्यास
जातील.
- ४९१४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
लार्ड स्टानली यांनी अशी सूचना केली की : अलाबामा हे लुटारू जहाज लिवरपूलाहून
निघाल्यावर त्यास मनाई केली नाही. या आरोपीच्या चौकशीसाठी इंग्रज व अमेरिकनांची पंचाईत
नेमावी.
- ४९१५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
कांटबरीचे आर्चबिशप मरण पावले.
- ४९१६ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
हिंदुस्थानचे भावी गवरनर लार्ड मायो ६ नोवेंबरला इंग्लंडहून प्रयाण करीत आहेत.
- ४९१७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
ड्यूक आफ एडिनबरो पृथ्वीपर्यटन करीत असताना शेवटी हिंदुस्थानात येतील.

- ४९१८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
प्रिन्स आर्थर रायल पलटणीचे लेपटेनंट झाले.
- ४९१९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
पश्चिम इंग्लंडमध्ये भूकंप झाला.
- ४९२० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
अबिसीनियन युद्धात विजयी झालेल्या ब्रिटिश पलटणीच्या निशाणावर 'अबिसीनिया' अशी अक्षरे राहातील.
- ४९२१ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
स्पेनचे नवे सरकार कायम झाले, तरी राजेशाही की लोकशाही, या प्रश्नाचा निकाल झाला नाही.
- ४९२२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
युरोपातील देशांनी स्पेनच्या नव्या राजवटीस मान्यता दिली.
- ४९२३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
पोपने पत्र लिहून स्पॅनिश सरकारकडे मैत्रीभाव प्रगट केला. स्पेनच्या राणीस आश्रय देण्यास पोप तयार आहे. परंतु तिने इंग्लंडकडे प्रयाण केले.
- ४९२४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
स्पॅनिश सरकार ६५ लाखांचे कर्ज घेऊन शाळांची संख्या वाढविणार आणि सैन्यात कपात करणार.
- ४९२५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
स्पेनचे सरकार धार्मिक मठ आणि मंदिरे बंद करून त्यांची मिळकत जप्त करणार आहे.
- ४९२६ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
बुखान्याचा अमीर रशियन सरकारच्या हुकमाप्रमाणे वागण्यास तयार आहे.
- ४९२७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
अमीर शेर अली हिंदुस्थानात येण्यास तयार नाही.
- ४९२८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
काबूलमध्ये पुन्हा युद्ध झाले, तर आजीमखान शेर अलीचा सहज पराजय करील, अशी अवस्था असल्यामुळे इंग्रज सरकार नवा करार करण्याविषयी सावधानता बाळगील.
- ४९२९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
आजान बिन घेसला इमामपदावरून काढून सैयद तुर्कीला इमाम करावे, असे लोक म्हणतात. पण अधिकार सोडण्याची आजानची इच्छा नाही.

- ४९३० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
सर ज्यान लारेन्स यांचा दौरा निघणार की दरबार होणार, याबाबत निश्चित काहीच कळले नाही.
- ४९३१ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
पेशावरात शेर अली व गवरनर जनरल यांची भेट होईल की नाही याची खात्री नाही.
- ४९३२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
भोपाळात पाऊस पडल्यामुळे दुष्काळाचा धोका कमी झाला आहे. राजस्थानातून हजारो लोक तिकडे गेल्यामुळे धान्य महागले.
- ४९३३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
भोपाळची बेगम शिकंदरा हिचा मृत्यू झाला. तिचे संस्थान २५ लाखांचे आहे.
- ४९३४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
जोतपुराहून अनेक लोक निघून गेले. तरी धारण कडाडलेलीच आहे. धान्याचा भाव रुपयास ४ शेर आहे, तर गवत ६ रुपये देऊनही मिळत नाही. राजाचे अनेक घोडे ठाणावरच मेले, तर काहींना गुजरातेत पाठविले. गावेच्या गावे उजाड झाली आहेत.
- ४९३५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
ब्रह्मसमाजाचे लोक बाबू केशवचंद्र सेन यांनाच देवाचा पुत्र व जगाचा तारक मानतात.
- ४९३६ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
मद्रासचे गवरनर लार्ड नेपियर व त्रावणकोरचे दिवाण टी. माधवराव यांनी तिनवेली व नागरकाइल चर्चना भेट दिली.
- ४९३७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
कलकत्ता युनिवर्सिटीत उमेदवारांची संख्या १० वर्षांमध्ये २४४ वरून २५०० पर्यंत वाढली आहे.
- ४९३८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
पुरीकडेही पर्जन्याचा अभाव आहे. धान्य महाग व दुर्मिळ झाले. ओडिसा प्रांतात पूर्वीसारखा दुष्काळ पडण्याची शक्यता आहे.
- ४९३९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
गतवर्षी देशात डाके व दरोडे यांत २२८ मेले १३१७ जखमी झाले.
- ४९४० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
१ फेब्रुवारी ६९ रोजी अयोध्या प्रांतात शिरगणी होणार.
- ४९४१ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

कलकत्त्याकडे एका भयंकर रोगाने अनेकजण मरत आहेत.

४९४२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

काठेवाडात भयंकर दुष्काळ पडला. अनेकजण कराचीकडे गेले.

४९४३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

नामदार गवरनरांचा मुक्काम मुंबईत आहे.

४९४४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

प्रख्यात अमेरिकन कवी लॉगफेलो यांचे चिरंजीव हिंदुस्थानात आले. नंतर ते चीन व जपान देश पहाण्यास जातील.

४९४५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

येथील म्युनिसिपालटीचे काही सुपरिनेटेंडंट सस्पेंड झाले.

४९४६ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

डंकन रोडला वखारीच्या आगीत ९० हजारांचे नुकसान झाले.

४९४७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

सिटी सर्व्हेच्या कायद्याच्या मसुद्याचे दुसरे वाचन पूर्ण झाले.

४९४८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

कोल्हापूरचे महाराज स्वगृही रवाना झाले.

४९४९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

गवरनरसाहेबांनी महाबळेश्वरास मोठा वाघ मारला. या वाघाने अनेक जनावरे खाऊन फार उपद्रव दिला होता.

४९५० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

मुंबई सरकारने मद्रासकडून २५ ब्रह्मी हत्ती मागविले.

४९५१ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

मुंबईच्या समुद्रात मोठे मासे दिसतात. म्हणून समुद्रस्नानासाठी कोणीही जाऊ नये.

४९५२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

गिरगावचे नवे पोलीस कोर्ट सुरू झाले.

४९५३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)

मुंबई मॅट्रिक्युलेशनची परीक्षा सुरू झाली.

- ४९५४ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३४८-३५२)
तात्या टोपेस पकडून दिल्याबद्दल मानसिंघास पेन्शन मिळेल.
- ४९५५ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
पंजाबची लोकसंख्या १ कोटी ७५ लाखांवर गेली.
- ४९५६ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
वैसराय लारेन्स आपल्या कारकीर्दीचा अहवाल तयार करीत आहेत.
- ४९५७ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
महाराजा जयाजीराव शिंदे देशपर्यटन करणार असून दिवाण गणपतराव खटके राज्याचा कारभार पहातील. (नेटिव्ह ओपिनीयनवरून)
- ४९५८ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
सवरन व अर्धा सवरनची विलायती नाणी इकडे चालू होतील व त्यांची किंमत अनुक्रमे १० रुपये व ५ रु. २ आणे राहील.
(इंदुप्रकाशवरून)
- ४९५९ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
पंढरपुरात कार्तिकी यात्रेस ४५ हजार लोक जमले होते. यावेळी जरीमरीचा उपद्रव बिलकुल झाला नाही. (ज्ञानचक्षूवरून)
- ४९६० (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
गुजराथ्यांचे महाराज यदुनाथजी यांच्या शिपायाने तालीमवाल्यावर तरवारीचे वार केले, म्हणून त्यांची शस्त्रे काढून घेणे जरूर आहे.
- ४९६१ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
मि. जोती गोविंदराव फुले यांनी गतर्भर्तृकांच्या बालकांसाठी व बाळंतपणासाठी स्वतंत्र महिलागृह सुरू केले.
- ४९६२ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
चांभारगोंद्याचे कवळेबाबा तुळशीबागेत कथा करतात. परंतु म्हातारपणामुळे त्यांची तरतरी कमी झाली. अक्कडबाजीचे फक्कड हावभावही गेले. म्हणून 'कामनिक' श्रोतेही कमी येतात.
- ४९६३ (२७ : २२, १६ नोवेंबर ६८, ३५२)
पुण्यास पाण्याचा पुरवठा सतत व्हावा, म्हणून गोन्हे गावी तलाव होणार आहे. तेथील इमारतीच्या पायाचा धोंडा नामदार गवरनर बसवतील. या तलावाचा पाट भीमा नदीस करकंब गावाजवळ मिळेल. (ज्ञानप्रकाशवरून)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २३, मुंबई, १ डिसेंबर १८६८

४९६४ (२७ : २३, १ डिसेंबर ६८, ३५३-३६०)

सांदविज बेटांतील मिशनाचा ३० वा वाढदिवस झाला. तेव्हा ३ हजारांच्या देणग्या मिळाल्या. त्यातून हनलूलू बेटावर हावायन मिशन सुरू झाले. या भागातील बेटांना मैक्रोनिशन म्हणतात. तेथील रहिवासी रानटी आहेत. उष्णता फार व जमीन सुपीक आहे. म्हणून ते अन्नवस्त्राची फिकीर करीत नाहीत. पोनोपी, कसाई, मार्शल, किंगस्मिल, यांतील रहिवाशांची राहणी व भाषा एकसारखी आढळतात. १८५१ मध्ये मि. स्नो व म्युलिक, तसेच स्तर्जिस, या मिशनऱ्यांनी तेथे शुभवर्तमान गाजविण्यास प्रारंभ केला. राजास भेटून त्याची सदिच्छा मिळविली. राजा ज्यार्ज याने एकाग्रतेने प्रार्थना ऐकली. प्रत्येक गावात या मिशनेऱ्यांचे स्वागत झाले. भुतांची सेवा करणारे लोक ख्रिस्ताचे भक्त बनले. गेल्या १४ वर्षांत तेथे उत्तम रीतीने काम चालते. दारूबाज व स्वैराचारी खलाशांची हकालपट्टी होऊन सेवाभावी मिशनऱ्यांना तेथे वाव मिळाला. मिशनऱ्यांनी शाळा सुरू केल्या. देवीची लस टोचून घेऊन साथीपासून बचाव करण्यास शिकविले. मोठे भजनालय बांधले. सेलर लोकांच्या दुष्टपणास ते पुरून उरले आहेत. सध्या ११६१ लोक प्रार्थनेस येतात. बेटावर चर्चची दगडी इमारत तयार होत आहे. मिशनऱ्यांनी स्वतः दुःख सोसून तिकडे ख्रिस्त नेला. दगडावरील अक्षराप्रमाणे तो मुस्तकिम राहील.

४९६५ (२७ : २३, १ डिसेंबर ६८, ३६०-३६२)

‘खरी सुधारणा इच्छिणारा’ लिहितो की : अहमदनगरातील ब्राह्मणांत जातिप्रकरणी ग्रामण्याचे अनेक प्रकार घडत आहेत. एका ब्राह्मणाने चांभारणीशी जारकर्म केले व नंतर प्रायश्चित घेऊन तो पंक्तिपावन झाला. नंतर मोचिणीचा विडा खाऊन पुन्हा प्रायश्चित घेतले. आपल्या कसणीचे तोंड सैल केले की, जातिवाळ नाहीसा होतोच. एका गृहस्थाने सुनेशी व्यभिचार केला, दुसऱ्याने मारवाडणीच्या प्रेतास खांदा दिला, न्हाव्याने प्रेतासमोर घड्याळ वाजवले, ब्राह्मणाने मद्यपान केले, अशा घटनांवरून प्रथम बहिष्कृती होते, नंतर प्रायश्चित्ताने संपूर्ण शुद्धता होते. शाक्त तर राजरोस मद्यमांस घेतातच. शिवाय हे प्रकार स्पृश जातीचे स्पृश्याशी घडले, तर कोणीच दोष मानीत नाही. अनेक जातींत वेश्या आहेत. व्यभिचारी कर्माच्याही घटना डोळ्यांदेखत घडतात. एका संतपुरुषाने तर घरात गोकुळे गोळा करून ‘कृष्णलीला’ चालविल्या आहेत. पण ग्रामाधिकारी त्याविरुद्ध अक्षरही बोलत नाहीत. यावरून सिद्ध होते की, त्यांचे नियम विलक्षण असावेत. वास्तविक ज्या चालींनी देशाचे शुभ होईल, त्यांचे आचरण करावे. निरुपयोगी जातिनियम मोडून टाकावे. दुराचारी व अघोरी कर्मास कधीही उत्तेजन मिळू नये. बहिष्कृतास जातीत घेण्यासाठी पैसे खाणे अगदी गैर नाही काय ? म्हणून ग्रामाधिकाऱ्यांत निर्लोभी अशा पंचांची नेमणूक करावी.

४९६६ (२७ : २३, १ डिसेंबर ६८, ३६२-३६४)

ज्ञानचक्षूचे बातमीदार कळवितात की : मुंबईमध्ये राजरोस ठकबाजी चालते. ही पश्चिम हिंदुस्थानची राजधानी असल्यामुळे एकदा तरी मुंबई पाहावी म्हणून लोक येथे येतात. इमारती, कारखाने पाहून थक्क होतात. पण या विशाल नगरीच्या हरएक भागात लबाड, लुच्चे व ठक लोक फसवायास बसलेलेच असतात. यांची ठकविद्या इतकी काटेकोर की, सावध राहणारेही हमखास

फसतात, नागविले जातात. ठकबाजीचे अनेक प्रकार आहेत. त्यांत बाजारी लिलाव ही एक त्रासदायक भानगड आहे. काही लोक प्रसिद्ध रस्त्यावर कापडाचे लिलाव मांडतात. त्याचा 'सस्तेपणा' पाहून लोक थांबतात. सुरुवातीस लिलाव कमी रकमेमध्ये होतो. मग हळूच त्याला सांगितले जाते की, ही किंमत एका वाराचीच आहे. मग बाचाबाची होते. बिचारे गिऱ्हाईक जवळच्या शिपायाकडे जाते. पण शिपाई निकाल देतो, तो व्यापाऱ्याला फायदेशीर असतो. यातले रहस्य वाचकांनी ओळखावे. ही भालेराई सहन करावी लागते. काही वेळा गुंड लोक गिऱ्हाईकाला मारहाण करतात. 'तंट्याचे तोंड काळे असते.' म्हणून कोणही वाद करीत नाही. शिवाय हे व्यापारी लायसेन्स फी भरून बसलेले आहेत. यावर उपाय म्हणजे भक्कम साक्षीदार ठेवून त्यांच्यावर कोर्टात फिर्याद करणे, हाच आहे. हे काम लोकांनी मनावर घ्यावे.

४९६७ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६४-३६६)

पृथ्वीवरील लोकांची शिरगणती केवळ मनोरंजनासाठी नाही, तर ते उपयुक्त ज्ञान आहे. व्यापार व कला यांची आखणी करण्यासही ते उपयोगी ठरते. आरोग्याच्या योजना तयार होतात. अज्ञानी लोक जनगणनेबद्दल गैरसमज करून घेतात. सुज्ञ व बहुश्रुत लोकांना त्याचे फायदे कळतात. राज्यासाठी बळकट फौज तयार करण्यासही हे ज्ञान उपयुक्त आहे. त्यातून धंदेरोजगारांची विभागणीही समजते. पृथ्वीवर सध्या १२८ कोटी लोक राहातात. तिचे क्षेत्रफळ २५ अब्ज चौरस मैल आहे. एशिया खंड सर्वात मोठे असून त्याचे क्षेत्रफळ १ अब्ज ७८ कोटी मैल आहे. त्यामध्ये ७२ कोटी लोक राहातात. यांपैकी हिंदुस्थानात इंग्रजी अंमलाखाली १४ कोटी लोक राहातात. बाकीचा मुलूख संस्थानाकडे आहे. २०० चौ. मैल फ्रेंचांकडे, तर ११०० चौ. मैल फिरंगी पोर्तुगीज लोकांच्या ताब्यात आहे. हिंदुस्थानात हिंदू १४ कोटी, मुस्लीम ३ कोटी, नेटिव ख्रिस्ती ११ लाख आहेत.

४९६८ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

लार्ड डलहौसीचे अनुयायी ड्यूक आरगेल हे आता हिंदुस्थानचे स्टेट सेक्रेटरी होणार. (अरुणोदयवरून)

४९६९ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

डहाणू तालुक्यात भाताची किंमत दिढीने वाढली.

४९७० (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

नागपूरकडे महागाई असली, तरी दुष्काळ नाही.

४९७१ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

झाशीत, ललतपुरकडे दुष्काळी कामे सुरू झाली.

४९७२ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

पुण्यास मुठा नदीच्या कालव्यास सरकारची मंजूरी मिळाली.

४९७३ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)

निजामी मुलखात महागाई वाढते आहे. (अरुणोदयवरून)

- ४९७४ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
प्रेसिडेंट ज्यानसन यांच्या जागेवर उदारमतवादी मि. ग्रांट यांची निवड झाल्यामुळे सर्वांना आनंद वाटला.
- ४९७५ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
अलाबामा जहाजाच्या चाचेगिरीने निर्माण झालेला वाद प्रुशियाच्या मध्यस्थीने मिटला.
- ४९७६ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
लार्ड व लेडी मायो हिंदुस्थानाकडे येण्यास निघाले.
- ४९७७ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
कांटरबरीचे आर्चबिशप म्हणून दाक्टर काट या धर्मशील व दयाळू गृहस्थांची निवड झाली.
- ४९७८ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
स्पॅनिश राणी इसाबेला फ्रान्समध्ये कायम राहणार, म्हणून फ्रान्सच्या राजाने खास महाल बांधला आहे.
- ४९७९ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
फ्रेंच बादशहाने असा ठराव केला की, उतारवयात लष्कराची नोकरी सोडणाऱ्या लोकांना मुलकी खात्यात खालच्या प्रतीच्या नोकऱ्या द्याव्यात. त्यामुळे लोक नाराज झाले.
- ४९८० (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
विजुवियस पर्वतातून पुन्हा ज्वलंत रस निधू लागला.
- ४९८१ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६६-३६७)
मस्कत शहर पुन्हा जिंकण्यासाठी सैयद सालीम याने अरबांची फौज जमविली आहे.
- ४९८२ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)
काबूलकडे शेर अलीने रेहमानचा पराजय केला. अब्दुल रेहमान पळाला.
- ४९८३ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)
लार्ड मायो कलकत्त्यास पोहोचले.
- ४९८४ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)
बंगालमध्ये आराकाजवळ मोठे तुफान झाले.
- ४९८५ (२७ २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)
कलकत्त्यात रोबनक्राफ्ट या ईस्ट इंडियन माणसाने विधवा स्त्रियांच्या मदतीसाठी गोळा केलेल्या फंडाचा अपहार केल्यामुळे त्याला ६ महिन्यांची शिक्षा झाली.

४९८६ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

पूर्व रेल्वेवर अमेरिकन धर्तीच्या गाड्या सुरू होणार.

४९८७ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

पेशावरात व जबलपुरात धरणीकंप झाला.

४९८८ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

अलवारच्या राजाचे दाखचे व्यसन वाढत आहे.

४९८९ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

मद्रासच्या नेटिव कमिटीने ठरविले की, नार्मल स्कूलसाठी उंच जातीच्या मुली घ्याव्यात. पण त्या शिक्षक होण्यास तयार नसतात.

४९९० (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

ठाणे व वसई दरम्यान आगबोट सुरू राहणार.

४९९१ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

मुंबई नगरपालिकेतील कर-खात्याचा हेड यशवंतराव याने पाऊण लक्षाची अफरातफर केली. हे प्रकरण उघडकीस आल्यामुळे त्यास अटक करून जामीनावर सोडले आहे.

४९९२ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

एल्फिन्स्टन लांद कंपनीस दिलेले आपले हक्क सरकार परत विकत घेणार आहे.

४९९३ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

फिनान्शियल मिनिस्टर रिचर्ड टेंपल व काटन कमिशनर रिबेट मुंबईस आले.

४९९४ (२७ : २३, १ दिसेंबर ६८, ३६८)

ना. गवरनर भडोचच्या प्रदर्शनाचे उद्घाटन करणार.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २७, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६८

४९९५ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३७०-३७१)

विलायतेतील 'इवांजलिकल अलायन्स' मंडळीने ख्रिस्ती भक्तांना स्वतंत्र आमंत्रण पाठवून प्रार्थनेचा आठवडा पाळण्याचे आवाहन केले आहे. सर्वांनी एकचित्ताने प्रार्थना करणे आवश्यक आहे. ईश्वराचे कृपादान व आशीर्वादही मागावी. नाशाप्रत जाणाऱ्या जगास भक्तीच्या मार्गावर आणण्यासाठी प्रयत्न करावेत. भाषाभेद, मतभेद व देशभेद विसरून प्रभूची भक्ती करावी. देवाची मध्यस्थी, पाप कबूल करणे, राष्ट्राची आत्मिक वृद्धी, मुलांकरिता आशीर्वाद, ख्रिस्तावर प्रीत

करणे, शुभवर्तमानाचा प्रसार, जगाच्या प्रत्येक भागात येशू ख्रिस्त, असे विषय ८ दिवस क्रमाने प्रार्थनेस घ्यावेत.

४९९५ अ (इंम : ३६९-३७०)

४९९६ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३७१)

नेटिव ओपिनियनने बातमी दिली आहे की : मुंबईचा बया रामजी रूस्तम हा गृहस्थ वैद्यविद्या शिकण्यास विलायतेला गेला. त्याची बायको इकडेच होती. परत आल्यावर या विद्यापरिपूर्ण गृहस्थास आपली बायको अज्ञानी वाटून तिला त्याने काडी मोडून दिली. त्याच्या पत्नीची फिर्याद कोर्टाने फेटाळली. पण न्यायाधीश म्हणाले की, विलायती शिक्षणाचा जर असा परिणाम घडणार असेल, तर जुने लोक आपल्या मुलांना परदेशात शिक्षणासाठी पाठवीत नाहीत, हा त्यांचा दोष नव्हे.

४९९७ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३७२-३७८)

रे. रामकृष्णपंत मोडक आपल्या अहमदनगर येथील वार्षिक सभेच्या भाषणात म्हणाले की : धर्मसंबंधी खर्चाकरिता आपल्या प्राप्तीचा वाटा द्यावा, अशी शास्त्राची आज्ञा आहे. आपण नियमाने प्राप्तीचा दशमांश दिलाच पाहिजे. मंडळी पालक नेमते, त्याचा पगार देते, अर्थात प्रत्येकाने अमूकच रक्कम द्यावी, असे मंडळी म्हणत नाही. प्रत्येकाने प्रामाणिकपणाने द्यावे, अशी अपेक्षा मात्र ठेवते. मंडळीचे धार्मिक कार्य व्यवस्थित चालावे, यासाठी हे सर्व आहे. दानाबद्दल नियम करणे अशक्य आहे. नेमाचे शास्त्र म्हणते की, फळे व गुरे यांचा दहावा वाटा देवाकरिता द्यावा. हा नियम गृहस्थाइतकाच याजकांनाही लागू आहे. शाब्बाथाएवढाच हा नियमही वंदनीय आहे. शुभवर्तमान सांगणारांनीही हा वाटा दिला पाहिजे. अब्राहामाने आपल्या लुटीचा दशमांश ईश्वरासाठी दिला होता. आपण गरीब असलो, तरी जे शक्य आहे तेवढे द्यावे. आपली आर्थिक शक्ती वाढली, तर त्या प्रमाणात दान वाढवावे. सरकारी अधिकारी व उदमी व्यापारी यांच्या तर उत्साहाने इलके होईल. आपल्या अडचणींचा बाळ करू नये. ईश्वर बर्कत देतच राहातो. अगत्याने उद्योग करा. प्रामाणिकपणाने दशमांश द्या. पानसुपारीची व तंबाखूची व्यसने सोडून द्या. आणि दशमांश कधीही उधार ठेवू नका. आधीपासूनच तो बाजूला काढून ठेवीत जा. आपल्या प्रभूचे देणे कधीही चुकवू नये. आपले कर्तव्य कधी विसरू नये.

४९९७ अ (इंम : ३७८-३८०)

४९९८ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८०-३८३)

मैक्रोनिशयन व हवायन बेटांच्या अग्नेय दिशेस मार्क्सिस बेटे आहेत. ती ज्वालामुखीच्या अग्निरसातून उत्पन्न झाली. पाच हजार फूट उंची असणारी ही बेटे मोठी शोभिवंत व हवाशीर आहेत. तेथे सर्व प्रकारची धान्ये व हिरवळ तयार होतात. लोक मलाई वंशाचे असून सशक्त व शहाणे आहेत. पण नरभक्षक काही बेटांवर मिशनऱ्यांना खाऊन टाकण्याची तयारी करीत असत. ते अंगावर चित्रविचित्र आकृती गोंदवितात. स्त्रिया अंगाला हळदकुंकवाने माखतात. कुमारी मुलींना आईबापांबरोबर जेवण्याची सक्ती असते. पुढे एका खलाशाने तेथील नेटिवाच्या मुलीशी लग्न केले. हे ईश्वरी कृपेने घडले, असे वाटून ईश्वराची स्तुती करण्यासाठी मिशनरी तेथे गेले.

मिशनऱ्यांचे सौजन्य पाहून लोक आकर्षित झाले. दररोज १५७ लोक उपदेश ऐकण्यासाठी जमत. बिकनेल नावाच्या कुशल कारागिरास तेथे उपदेशक नेमण्यात आले. या धर्मशील माणसाने मिशनाचा प्रभाव फार वाढविला. कॅथालिक मिशनऱ्यांनी त्याच्या कार्यामध्ये अनेक अडथळे आणले. तरीही तो आपले काम निष्ठने करी. एकदा तर त्याने सार्वत्रिक प्रभुभोजन घडवून सर्वांना निमंत्रण दिले. तेव्हापासून या बेटांवर सौजन्य व सद्भाव वाढत आहे. चोऱ्याही कमी झाल्या. सध्या तेथे मुलामुलींच्या शाळा व बोर्डिंगही चालतात. शास्त्ररूप सूर्याचा उदय झाला. अज्ञानरूपी निबिड अंधकार पळून गेला.

४९९९ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

अमेरिकेचे प्रधान मि. सीवर्ड यांनी अलाबामा प्रकरणांमध्ये प्रुशियाचा लवाद अमान्य आहे, असे कळविले आहे.

५००० (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

विलायतेचे पंतप्रधान मि. डिझरायली यांनी राजीनामा दिल्यामुळे राणीसरकारांनी मि. ग्लाडस्टन यांना प्रधानपद देऊ केले आहे. आता मि. ब्रेट किंवा ड्यूक आफ आरगैल्ड स्टेट सेक्रेटरी होतील.

५००१ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

मुंबई ब्यांकेप्रमाणेच लंडन ब्यांकेचीही चौकशी चालू आहे.

५००२ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

मि. डिझरायली यांच्या मडमेस राणीने वैकोंटेस बीकन्सफील्ड हा सरदारी किताब दिला. मि. डिझरायली यांनी लार्ड ही पदवी स्वीकारण्यास नकार दिला.

५००३ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

मानचेस्टरमध्ये कापसाचा भाव फारच उतरला आहे. तरी येथील शेतकऱ्यांनी कापसाऐवजी जास्त धान्य पेरावे.

५००४ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

तुर्कस्थानात व ग्रीसमध्ये बेबनाव झाला, अशी वंदता आहे.

५००५ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

ना. प्रिन्स व प्रिन्सेस आफ वेल्स कोपनहेगनला पोहोचले.

५००६ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

स्पॅनिश सरकारने माड्रिडला प्रातेस्तंत भजनालय बांधण्याचे ठरविले. 'जेजूट' कॅथालिक धर्मगुरूस हाकलून दिले आहे.

५००७ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

जुलमी फ्रेंच सरकारने पाच संपादकांना तुरुंगवासाची कठोर शिक्षा दिली आहे.

- ५००८ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
एटना ज्वालामुखीतून ज्वलंत रस निघून मोठा उत्पात झाला.
- ५००९ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
सुएजच्या संयोगी भूमीचा कालवा तयार होऊन त्यातून पहिली आगबोट बाहेर पडली, तेव्हा लार्ड नेपियर उपस्थित होते.
- ५०१० (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
बंगालमध्ये एका विधवेचा विवाह विधुराशी झाला. हा विवाह आंतरजातीय असून ब्राम्हपद्धतीने साजरा झाला.
- ५०११ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
मेनसाहेबांनी जो विवाहविषयक कायदा तयार केला, त्यात आंतरजातीय विवाहाची तरतूद होती. पण सनातनी लोकांच्या मतामुळे ती काढून टाकावी लागली. बंगालमधील सुधारणेवरून असे दिसते की, लोक स्वतः होऊन आंतरजातीय विवाह करतात.
- ५०१२ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
बंगालमधील पिके हातची गेल्यामुळे सरकार काही कारखाने सुरू करणार आहे.
- ५०१३ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
कपूरथळ्याचा राजा व त्याचा भाऊ यांच्यांत मिळकतीबद्दल वाद सुरू झाला. स्टेट सेक्रेटरींनी महाराजांना आपली बाजू मांडण्यासाठी ६ महिन्यांची मुदत दिली.
- ५०१४ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
आकारानच्या तुफानामुळे बंगालमध्ये अक्याबमध्ये घरांचा विध्वंस झाला. होड्या वाहून गेल्या. भातशेती उध्वस्त झाली.
- ५०१५ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
भडोचचे प्रदर्शन २२ तारखेस उघडेल.
- ५०१६ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
वैसराय लार्ड मायो लवकरच मुंबईस येणार आहेत. पूर्वी टौन हालत गवरनर आले, तेव्हा मायो आले, अशी अफवा उठून शेकडो लोक रस्त्यावर दुतर्फा उभे राहिले होते. कमांडर इन चीफ नेपियर मागदाला हेही मायो यांच्यासह येणार आहेत.
- ५०१७ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)
जमखिंडीचे चीफ पत्नीसह लार्ड मायो यांच्या भेटीकरिता मुंबईस आले आहेत.
- ५०१८ (२७ : २४, १५ दिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

लार्ड मायोंना कलकत्त्यास नेण्याकरिता ग्रे. इं. पे. रेल्वेने पहिल्या प्रतीच्या दोन आगगाड्या तयार केल्या आहेत. या गाड्या अमेरिकेतील आगगाड्यांच्या नमुन्यावरून तयार करण्यात आल्या.

५०१९ (२७ : २४, १५ डिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

मुंबई युनिव्हर्सिटीने आर्टस् डिग्रीकरिता टौनहाल मध्ये परीक्षा घेतली. ८६ उमेदवारांतून ४० उत्तीर्ण झाले. बी.ए.च्या परीक्षेस ७ उत्तीर्ण झाले.

५०२० (२७ : २४, १५ डिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

वकिलीची परीक्षा ८ फेब्रुआरीला सुरू होईल.

५०२१ (२७ : २४, १५ डिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

दा. भाऊ दार्जीना पेस्तर साली मुंबईचे शेरीफ नेमावे, अशी सूचना काहीजणांनी केली, ती अगदी योग्य आहे.

५०२२ (२७ : २४, १५ डिसेंबर ६८, ३८३-३८४)

मुंबईत एका मोगल गृहस्थाने एक गेंडा आणला आहे. तो काठेवाड्यात न्यावयाचा आहे. पण परवाना नसल्यामुळे कमिशनरने तो अटकावून ठेवला.

५०२३ (२७ : २४, १५ डिसेंबर ६८, ३८४)

१८६८ साल संपत आल्यामुळे वर्गणीदारांनी आपली वर्गणी पाठवावी. बाकीसुद्धा लवकर पाठवावी. टपालाची तिकिटे पाठविणे असेल, तर अर्धा आणा व एक आणा अशी पाठवावी. शिवाय एका रुपयास एक आणा वर्तावळा न चुकता पाठवावा. मि. शाहू दाजी कुकडे, भायखळा, मुंबई, यांच्या नावाने पत्रे पाठवावीत. नाटपेड पत्रे पाठवू नयेत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १, मुंबई, १ ज्यान्युएरी १८६९

५०२४ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, २-४)

ज्ञानोदय, २८ व्या पुस्तकाच्या प्रारंभी गेल्या वर्षात घडलेल्या मुख्य गोष्टींविषयी लिहितो. या देशातील लोकांस उद्योग करण्याची धमक किंवा कोणत्याही गोष्टीची मनःपूर्वक आस्था नाही. 'जर मी या विषयाचा पुरता शोध करीन किंवा न्यायसूत्राने यावरून काय सिद्धांत होतो, हे समजेपर्यंत याचा विचार करीन, तर माझ्या मनातील स्थिती अशा पायरीस जाऊन पोचेल की, तेथून मागे हटून येता येणार नाही. असे विद्यार्थ्यास वाटत नाही. पश्चिम देशातील तरुण एखाद्या कठीण कृत्यास अगर सिद्धांतास पुष्कळ वेळ लागला तरी झटून श्रम करून तो सोडवितात. तर या गोष्टींची वाण दूर होऊन सदरी दर्शविलेल्या प्रकारचे मनुष्य कसे प्राप्त होतील? हे आमचे ज्ञानोदय पत्र हमेशा हिंदुस्थान व एतद्देशीय लोक यांचे कल्याण इच्छिणारांमध्ये पुढारी असत आले आहे.

५०२४ अ (इंम : १-२)

५०२४ ब (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, ६-८)

सुमारे पावणे एकुणीस शतकामागे यहुदी लोकांत येसू हा नामांकित पुरुष होऊन गेला. त्याने सर्व मानवकुळास देवाचा निरोप सांगितला. धर्ममते सुधारली व नीतीचे नियम सुधारले. अज्ञान, पाप व नाश यांकडून तारणाप्रत नेले. तो खरा जगद्गुरु व मानवाचा तारक होता. हरपलेले शोधण्यासाठी तो मानवाचा पुत्र आला. यहुद्यांच्या देशात हिंडून त्याने नवा धर्म सांगितला. १२ शिष्य निवडून त्यांच्यामार्फत धर्माचा प्रसार केला. त्याच्या महासिद्धांतात उत्कृष्टपण व सामर्थ्य होते. त्याच्या मागेही या शिष्यांनी पृथ्वीवर सर्वत्र ही तत्त्वे सांगितली. अनेक मंडळ्या हे कार्य करीत आहेत. एवढे सामर्थ्य दुसऱ्या कोणत्याही धर्मात दिसून येत नाही. मन, बुद्धी व विवेक यांस त्याची तत्त्वे पटतात. काही असे लोक होते की, त्यांनी या धर्मास विरोध केला. निःशास्त्रवादी, निरीश्वरवादी हे त्याच्या विरोधात अनेक वर्षे झुंजले. हा वादरूप संग्राम आज अनेक वर्षे चालत आला. तो लवकर थांबेल असे दिसत नाही. कारण प्रमाणे मान्य करण्याची या पाखंडी लोकांची तयारी नसते. ख्रिस्ताचा महिमा त्यांची तोंडे बंद करू शकला नाही. पण स्वतःचा मार्गही ख्रिस्ती मंडळींनी सोडला नाही. निःपक्षपातीपणा राखून विचार केला, तर तुमच्या बुद्धीचा कल व ओढा या पंथाकडेच राहातील. नास्तिकपणाचा हटवाद मात्र सोडला पाहिजे. सबल प्रमाणे मनमोकळेपणाने मान्य करावी.

५०२४ ब (इंम : ५-६)

५०२५ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, ८)

ओरिएंटलचे सन १८६९ चे पंचांग प्रसिद्ध झाले. सालाबादप्रमाणे ते मोठ्या कागदावर सुरेख छापले आहे. मुंबईतील सर्व जखरीच्या गोष्टींची माहिती त्यात मिळते. सुशिक्षित व व्यापार उदीम करणारे यांना ते उपयोगी असून प्रत्येकाने ते संग्रही ठेवावे. याचा खूप खप होईल, अशी आम्हांस आशा वाटते.

५०२५ अ ब (इंम : ८)

५०२६ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, ८-१०)

मुंबईत भेंडीबाजारात एक मोगल पत्ते घेऊन बसतो. तो गंजिफाच्या खेळाप्रमाणे जुवा लावतो की : राजा, राणी, एक्का यांच्या पानांवर पावली ठेवणारा नक्की जिंकेल. मग पत्ते उलटे करून हातचलाखीने हुकमाच्या जागा बदलतो. भोवतालचे लोभी लोक बारकाईने पाहून पावली ठेवतात. पण ते पान हुकमाचे निघत नाही. जर एखादा जिंकला, तर त्यास रुपया मिळतो, पण असा एखादाच. सगळे गमावून शरमिंघे होणारे लोकच जास्त असतात. तेथील गर्दी पाहून लोक येतात व पैसे गमावतात. कष्टापेक्षा माणसाला अनायासे मिळणारा पैसा हवा असतो. जुवेबाज मोगलाच्या तावडीत अनेकजण सापडतात. एक मुलगा मालकाचे साहित्य आणण्यास निघाला व तेथे रुपया हरला. शेवटी आईने व्याजाने रुपया आणून त्याची नोकरी वाचवली. भर रस्त्यावर जुवेबाजी चालते. जुगार प्रतिबंधक कायदा आहे. पण एकही पोलीस त्याकडे लक्ष देत नाही. या खेळास पुरतेपणी बंदी घातली पाहिजे. पोलिसांचे लोक इतके मूढ व मतिमंद आहेत की, स्पष्ट हुकूम मिळेपर्यंत ते कसलीच कृती करणार नाहीत. हा जुवा आहे, याबद्दल कसलाच संशय नाही. अज्ञानी व अविचारी लोकांसमोरून हा मोहपाश व दुर्गुण यांचे मूळ काढून टाकले पाहिजे.

५०२७ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १०-१३)

‘एक नाशिककर’ लिहितो की : शरणपूरच्या वार्षिक समारंभाच्या वेळी मुलामुलींना बक्षिसे वाटण्यात आली. हुशार मुलांना बक्षिसे देण्यात आली. अध्यक्ष रे. हारस्फाल यांनी सर्वाना उपदेश केला. मुनसफ जनार्दन मोरो व रे. आपा बापूजी यांनी भाषणात सांगितले की : पूर्वी भट्ट व कुलकर्णी यांखेरीज कोणालाही शिक्षण मिळत नसे. नीच जातीची सावलीसुद्धा अंगावर पडू देत नसत. आता सर्व जाती एकाच ठिकाणी शिकत आहेत. ‘लांडगा कोकच्यापासी राहील’ हे बायबलातील वचन व भविष्य खरी ठरली आहेत. शरणपूर बसविणाऱ्या साहेबाचा जन्मदिवस दरसाल पाळला जातो. आर्फनेज्यासमोर ठिकाणोठिकाणी चांगला पोषाक करून लोक उभे होते. पताकांवर उत्कृष्ट बोधाची वाक्ये लिहिलेली होती. देवळात प्रार्थना झाल्यावर सभा सुरु झाली. देवाने प्राइससाहेबांना यश दिले. कर्जाचे निवारणही झाले, म्हणून सर्वांनी उपकारस्तुती केली. या प्रसंगी रे. नारायण शेषाद्री यांचे भाषण इतके अप्रतिम झाले की, त्यांचे सर्वांनी कौतुक केले. देवाचे वचन खरे होणार, याबद्दल सर्वांना भरवसा वाटला. देवाने अशा प्रकारचे उपदेशक सतत तयार करावेत, अशी प्रार्थनाही झाली. प्रभुभोजनाची व्यवस्था मि. गोंडाजी जेवणकार याजकडे होती. २५० लोक भोजनास आले. सायंकाळी शोभेची दारू उडविण्यात आली.

५०२८ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३)

सन १८६९ च्या पंचांगाचा तक्ता छापलेला आहे. ज्या महिन्याच्या वारावरून तारीख पहाणे असेल, त्याच्या समोरील त्या वाराच्या अक्षराखाली तारखांच्या अंकांच्या घरामध्ये पहावे लागते. आणि तारखेवरून वार पहाणे असेल, तर त्या तारखेच्यावर व त्या महिन्याच्या समोर पहावे लागते.

५०२९ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

प्रे. ज्यानसन यांनी कान्ग्रेसला धाडलेल्या संदेशामध्ये ४ कोटी तुटीचा अंदाज केला. पण मकलकसाहेब म्हणतात की, ही रक्कम ७ कोटींवर जाऊन कर्ज वाढेल. म्हणून प्रेसिडेंटचा संदेश वाचण्यात आला नाही.

५०३० (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

इंग्लंडच्या नवीन मंत्रिमंडळाचे मुख्य प्रधान मि. ग्लाडस्टन असून मि. ग्रांट डफ हिंदुस्थानविषयक बाबींचे मुख्य आहेत. लार्ड मेयोऐवजी मि. सालिसबरींना वैसराय करण्यात येणार, ही वंदता खोटी ठरली.

५०३१ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

हौस आफ कामन्स १९ फेब्रुआरीला सुरु होईल.

५०३२ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

अबिसीनियातील कैदेतून सुटलेले मि. रासाम यांना ५० हजार, तर ब्लांक व प्रिंडोस प्रत्येकी २० हजार अशी बक्षिसे देण्यात आली.

५०३३ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

मुंबई ब्यांकेची चौकशी पूर्ण झाली.

- ५०३४ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
प्रिन्स आफ वेल्सवर एका काळविटाने हल्ला केला. परंतु सुदैवाने ते बचावले.
- ५०३५ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
प्रिन्सेस लुइस यांना पुत्र झाला.
- ५०३६ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
क्रीटच्या बंडखोरांना ग्रीसने मदत केल्यामुळे त्यांचे तुर्कस्थानशी वितुष्ट आले. आता समेटाकरिता पंच नेमले आहेत.
- ५०३७ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
स्पेनमध्ये धर्माबाबत स्वतंत्रता देण्यात आली असून आता लोकसत्ताक राज्यही स्थापन होईल.
- ५०३८ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
न्यूझीलंडचे रहिवासी दंगल करून इंग्रजांवर हल्ले करीत आहेत.
- ५०३९ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
सर ज्यान लारेन्स यांनी हिंदुस्थानचा कारभार उत्तम रीतीने चालविला, म्हणून त्यांचा पुतळा उभारला जाईल.
- ५०४० (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
कमांडर इन चीफ मान्सफिल्डची आई मृत्यू पावली.
- ५०४१ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
केरौली संस्थानातील दुष्काळावर उपाययोजना करण्यासाठी सरकारने दीड लाखाचे चार वर्ष मुदतीचे कर्ज दिले.
- ५०४२ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६६, १३-१६)
जोदपूरची जनता दुष्काळाने गांजलेली आहे आणि राजाचे जुलूमही चालू आहेत. म्हणून इंग्रज सरकारने त्यास ताकीद दिली. जोदपूरनंतर बडोद्याच्या गाइकवाडावरही अशीच पदच्युतीची वेळ येईल.
- ५०४३ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
दिल्लीकडे अत्यंत अपुरा पाऊस पडला. जर आणखी पाऊस पडला नाही, तर दुष्काळाचे भय कायम राहील.
- ५०४४ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)
मिशनऱ्यांनी सांभाळलेल्या अनाथ मुलांच्या पोषणासाठी दरमहा २-२ रुपये देण्याची तरतूद करण्यात आली आहे.

- ५०४५ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
खंडेराव गाडकवाडाने आपला भाऊ मल्हारराव यास अत्यंत घाणेरुद्ध्या जागेत कैदेमध्ये ठेविले आहे. बाहेर मात्र सांगतात की, तो आनंदात आहे. बंबे गझेटने याबद्दल रेसिडेंटस जबाबदार धरले आहे.
- ५०४६ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
भडोचच्या प्रदर्शनाचे उद्घाटन गवरनर ना. फिरसुजेराल्ड यांच्या हस्ते झाले. दरबारही भरला होता.
- ५०४७ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
लार्ड मेयो व सर नेपियर मुंबईत येऊन नंतर पुण्यास रवाना झाले.
- ५०४८ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
मुंबईचे गवरनर भडोचहून परत आले.
- ५०४९ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
ना. फिट्झरजेरल्डनी मुंबई विद्यापीठाच्या नव्या इमारतीच्या पायाचा धोंडा बसविला.
- ५०५० (२८ ; १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
लार्ड मेयो मद्रासमार्गे कलकत्त्यास जातील.
- ५०५१ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
गवरनर फिट्झरजेरल्डना राणीने 'एक्स्ट्रा नेट ग्रांट कमांडर' चा किताब दिला.
- ५०५२ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
येथील पोस्तमास्तर जनरल मि. हाग विलायतेस जाणार. त्यांच्या जागी मेजर बाटीची नेमणूक झाली.
- ५०५३ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
लार्ड मेयो व नेपियर यांनी सहकुटुंब जाऊन मुंबईतील कारखाने व पूल पाहिले.
- ५०५४ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
कमांडर इन चीफच्या मदतीसाठी १५० रु. दरमहाचा एक नेटिव एडिकांग नेमण्यास विलायतेहून मंजूरी मिळाली.
- ५०५५ (२८ : १, १ ज्युन्युएरी ६९, १३-१६)
दा. भाऊ दाजींची शेरीफपदावर नेमणूक झाल्यामुळे सर्वांना आनंद झाला. ते विद्वान, शोधक व सेवक आहेत. त्यांना मुंबई सिंडीकेटवरही पुन्हा नेमले आहे.

५०५६ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

मि. जेम्स टेलरना मुंबई विद्यापीठाचे रजिष्ट्रार नेमले. मि. ब्लेनी यांना कॉरोनर नेमले आहे.

५०५७ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

लार्ड मेयोनी जमशेदजीच्या कुटुंबीयांची भेट घेऊन पारशी शाळांनाही भेट दिली.

५०५८ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

मि. गणपतराव रघुनाथ यांच्या 'विद्यार्थ्यांसाठी मराठी भाषेचे व्याकरण' या पुस्तकाची प्रत आम्हांस मिळाली. अभिप्राय देऊ.

५०५९ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

पत्र पाठविणारांनी अभिमानी न राहाता पत्रे पाठवावी. 'समाजास जाणारा' च्या पत्राचा अवश्य विचार करू, 'कायरे' पत्र लवकरच छापले जाईल.

५०६० (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

वर्गणीदारांनी वर्गणी लवकर पाठवावी.

५०६१ (२८ : १, १ ज्यान्युएरी ६९, १३-१६)

नॉर्मल स्कुलावर युरोपियन स्त्री शिक्षक नेमण्याचे ठरले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २, मुंबई, १५ ज्यान्युएरी १८६९

५०६२ (२८ : २, १५ ज्यान्युएरी ६९, १८-२१)

'जगद्वासी आर्य' या गृहस्थाने धर्मविवेचन हे पुस्तक लिहिले आहे. ईश्वर एक आहे. मनुष्यमात्राची एकच जात आहे. प्रत्येकाला विचार करण्याचे स्वातंत्र्य असावे. ही त्याची मते अगदी योग्य आहेत. पण त्याने दिलेला तपशील निर्दोष नाही. खरेपणा, दया, शांती, या सद्गुणांचे माहात्म्य तो वर्णन करतो. असत्य, चोरी व व्यभिचार यांचा निषेध करतो. काही वेळा तो सद्गुण हाच धर्म, असे प्रतिपादन करतो. पण एवढे काही पुरेसे नाही. नीती व विवेक यांबद्दल प्रत्येक देशात वेगवेगळी मते आढळतात. पापी व स्वच्छंदी लोक स्वमताप्रमाणे वागतात. स्वार्थबुद्धी सोडल्याशिवाय पापाची क्षमा होणे अशक्य आहे. ईश्वरापासून मानवाला प्रकाश मिळाला पाहिजे. शुभवतमानाचा आग्रह धरणे त्याला दुराग्रहाचे वाटते. परस्परविरुद्ध मतांचा मेळ घालण्याचा त्याने प्रयत्न केला आहे. रोगाच्या साथीचे थैमान सुरू झाल्यावर प्रत्येक वैद्य आपल्या परीने औषध देतो. येशू ख्रिस्त हा मात्र खरा वैद्य आहे. तो सांगतो की, ईश्वरास लबाडीचा कंटाळा आहे. या पुस्तकाच्या कर्त्यास कोणतेच मौलिक तत्त्व सापडले नाही. मन आरशासारखे निर्मळ ठेवावे, सगळी माणसे एका कुटुंबापैकी मानावी, हा व्यावहारिक उपदेश ठीक आहे. तो 'एसेज ऑफ रिव्यूज' वरून घेतलेला दिसतो. नुसत्या बोधाने कोणी नीतिमान होत नाही. त्यासाठी खऱ्या गुरूची गरज आहे. हे पुस्तक ओरिअंटल छापखान्यात छापले. रा. वासुदेव बाबाजी नवरंगे यांनी प्रसिद्ध केले.

५०६२ अ (इंम : १७-१८)

५०६३ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २१-२४)

युरोपियन संशोधकांचे असे मत आहे की : हिंदुस्थानामध्ये पूर्वी एकच भाषा होती. अतिप्राचीन महाराष्ट्राचे रहिवासी महार हे होते व त्यांची भाषा मराठी होती. पुढे उत्तरेकडून कुणबी आले. त्यांच्या भाषेतील शब्द मराठीत आले. नंतर आर्य ब्राह्मण क्षत्रिय व वैश्य आले. त्यांची भाषा संस्कृत होती. तिच्यातील शब्दही मराठीत आले. नंतर राजकीय स्थित्यंतराबरोबर यावनी, उर्दू, इंग्रजी, शब्दही मराठीने घेतले. हिंदुस्थानातील इतर भाषांचीही हीच स्थिती असून त्यांत फार मिश्रण दिसते. सिंधी भाषेमध्ये मिश्रणाचे प्रमाण जास्त असून तिच्यासाठी अनेक लिपींचा वापर होतो. मि. वाशिंग्टन मून यांनी म्हटले आहे की : इंग्रजीचीही अशीच स्थिती दिसते. तिच्यात साक्सन, ग्रीक, लॅटिन, रोमन, अशा भाषांतील शब्द दिसतात. हे सारे राजकीय वादळांचे परिणाम आहेत. रे. ज्यान आज्वाल्ड यांनी अशा शब्दांच्या तपशीलवार याद्या दिल्या आहेत. एकंदरीत भाषा हे विशाल सहस्ररंगी इंद्रधनुष्य बनले आहे. एकेक रंग कोठे सुरू झाला व कोठे संपला, ते समजत नाही. अगदी प्रारंभी एकच भाषा असेल. सगळे मानव एकाच ठिकाणी राहात असावेत. ते दुसऱ्या देशात गेल्यावर नवीन भाषा तयार झाल्या. रोमी भाषेपासून अरबी व मिसरी, सेल्टीपासून संस्कृत व इतर हिंदुस्थानातील भाषा, तुतानीतून ग्रीक व लॅटिन आणि गाथी भाषेतून उत्तर युरोपियन भाषा तयार झाल्या.

५०६४ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २४-२६)

मुंबई ही पश्चिम हिंदुस्थानची राजधानी असल्यामुळे नाना प्रकारचे लोक येथे राहतात. यांत मुसलमान लोकांविषयीचा अनुभव अजब आहे. त्यांच्यात अरब, मोगल व सिद्दीही आहेत. बोहारी व खोजा मात्र गरीब स्वभावाचे आहेत. अफगाण व बलुची फार दांडगेपणा करतात. तंटा करणे, हा त्यांचा स्वभाव आहे. भांडण व मारामारी यांशिवाय त्यांना करमत नाही. काहीही झाले, तरी 'देखता क्या, दे बत्ती' म्हणून ते मारामारीस उघड चिथावणी देतात. हे दांडगे लोक गरिबांना बेदम मारहाण करीत असतात. शिपाई जवळ असला, तरी हा प्रकार त्याला दिसतच नाही व ऐकूही येत नाही. मुंबईच्या अंधेरनगरी राज्यात हे लोक फार धीट बनले आहेत. पोळाप्रमाणे रस्तोरस्ती फिरून ते डरकाळ्या फोडीत हिंडतात. गरीब लोक मुकाट्याने त्यांच्या शिव्या व धक्के खातात. यांच्यावर फिर्याद करून काहीही उपयोग होत नाही. प्रत्येक उपनगरात त्यांच्या टोळ्या असून आपले नाव पोलिसांना कळविणारास ते बेजरब मारहाण करतात. कोणी कागाळी केली की, त्याला ते अर्धमेला करतात. सहा महिने तो आजारी राहातो. पोलिसांचा बंदोबस्तही असावा तसा नाही. सरकार आपले कर्तव्य काही नीट पार पाडीत नाही. या टोळ्यांचा पूर्ण बंदोबस्त झाला, तर लोकांचे जीव अगदी निर्भय होतील.

५०६५ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २६-२७)

सालाबादप्रमाणे महिन्याच्या तिसऱ्या तारखेपासून १० व्या तारखेपर्यंत प्रार्थनेचा आठवडा पाळण्यात आला. रे. कामरन, विकर, वेदरहेड, या साहेबांनी प्रार्थनेचे नेतृत्व केले. पवित्र शास्त्राचे वाचन करण्यात आले. ज्या मंडळ्या बारमहा चालतात, त्यांनीही प्रार्थनेसाठी सभा भरविल्या. रे. आबाजी बापूजी हेही प्रार्थना सांगत असत. सार्वत्रिक मंडळीत येणाऱ्या एतद्देशीय भावांची संख्या यंदा फार वाढली. निरनिराळ्या भजनस्थानांत लोक नियमित जमत होते. प्रार्थनेचा आठवडा

पाळण्याचा प्रघात अत्यंत उपकारक आहे. अनेक वेळा धर्मविषयक संजीवने झाली. पृथ्वीवरील सगळ्या ख्रिस्ती लोकांनी एकचित्त व्हावे, म्हणून याची फार उपयुक्तता आहे. लोकांनी मन शुद्ध ठेवून बंधुभाव व प्रीती वाढवावी.

५०६६ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २७-२८)

वक्तृत्वोत्तेजकसभेच्या स्पर्धेमध्ये पाच जणांनी भाग घेतला. महादेव गोविंदशास्त्रींचे पुतणे बाळाजी नारायण कोलटकर व वामन भास्कर यांना पारितोषिके मिळाली. पण ही निवड चुकीची होती. कोल्हटकरांचे बोलणे प्रौढ किंवा शुद्ध नव्हते. जे तोंडास येईल ते, ते बोलत होते; जातिधर्म वाईट आहे, वगैरे कुटून कुटून कंटाळवाण्या झालेल्याच गोष्टी बोलत होते. दगड, माती व कचरा एकत्र करावा त्याप्रमाणे त्यांचे भाषण विसंगत व परस्पर विरुद्ध होते. वामन भास्कर यांनी मात्र बाळाजीसारखे चव्हाट न वळता भाषण लवकर संपवले. 'सर्व' या शब्दाचा ते चमत्कारिक रीतीने उच्चार करीत होते. शास्त्री व बीडकर यांची भाषणे याहून उत्तम असताना त्यांना बक्षिसे मिळाली नाहीत, हा अन्याय झाला. रा. गो. भांडारकर व विष्णुशास्त्री पंडित, दादोबा पांडुरंग असे असताना असे व्हावयास नको होते, असे बातमीदार कळवितात. ज्ञानोदयकर्त्याने यावर टिप्पणी करताना 'सर्व' शब्दावरून लेखकांनी मिशनऱ्यांची थट्टा केली, म्हणून नापसंती व्यक्त केली आहे.

५०६७ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २८-२९)

दक्षिण हैद्राबादेत पुष्पगिरी मठाचे शंकराचार्य गेले चार महिने मुक्काम करून आहेत. काही दिवसांपूर्वी स्वामी माध्वाचार्य हेही तेथे आले. स्वामी माध्वाचार्य एका शिष्याच्या घरी पुडीच्या निमित्ताने राहिले. त्या घरावरून जाण्याच्या शंकराचार्यांच्या बेताचा सुगावा मध्वाच्या शिष्यांना लागला. मग त्यांनी कोतवालाकडे अर्ज करून शंकराचार्यांना त्या रस्त्याने जाऊ न देण्याची विनंती केली. पण सालारजंगाने ती विनंती अमान्य केली. पण शंकराचार्य त्या रस्त्याने हजारो रुपये धर्मादाय वाटीत निघून गेले. मध्वाच्या शिष्यांनी गुपचूप त्यांना एका देवळात नेऊन बसविले. पण या घटनेने ते अपमानित होऊन स्वस्थानाकडे रवाना झाले.

५०६८ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)

मुंबई विद्यापीठावर फेलो म्हणून दा. आत्माराम पांडुरंग, दा. भिकाजी अमृत चोबा, बैरामजी जिजीभाई, नौरोजी फरदूनजी, रे. दाजी नीळकंठ नगरकर, गोविंद विठ्ठल करकरे, करसन मूळजी, म. मो. कुंटे, या नेटिवांची नेमणूक झाली आहे.

५०६९ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)

विषारी झाडावरील मधाच्या पोळ्यातील मध खाल्ल्यामुळे मलपुर या मद्रास प्रांतातील गावात दोन माणसे मरण पावली.

५०७० (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)

बडोद्याच्या खंडेराव महाराजांनी २५ लक्षांचा गलेफ तयार केला, तो प्रदर्शनातून परत नेल्यावर विक्रीस काढला. पण सावकार लोक अगदी कमी किंमत सांगतात. लोभी कारभारीही त्यांना सामील आहेत.

- ५०७१ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
ना. विक्टोरिया राणीच्या आत्मचरित्राचे मि. गणपत मोरोबा पितळे यांनी मराठीत भाषांतर केले आहे. एक बंगाली पंडित त्याचे संस्कृतमध्ये भाषांतर करणार आहेत.
- ५०७२ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
इंग्लंडमध्ये गेल्या वर्षी ७१ कोटी ८६ लाखांचा वसूल आला.
- ५०७३ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
तुर्कस्थानात व ग्रीसच्या वादात लवादावर काम करण्याकरिता इंग्रजांतर्फे ड्यूक आफ बकिंगहमची नेमणूक होईल.
- ५०७४ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
महाराणी विक्टोरिया आसबर्न येथे जातील. ना. प्रिन्स आफ वेल्स नॉर्वेच्या राजाच्या भेटीला जाणार आहेत.
- ५०७५ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
सर स्टाफोर्ड नार्थकोट यांची हडसन्स येथे गवरनर म्हणून नेमणूक झाली.
- ५०७६ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
ग्रीक व तुर्क यांचा वाद मिटविण्यासाठी जमलेल्या लवादाची सभा आठ दिवस तहकूब झाली. तुर्कस्थानातून ग्रीक लोकांना हाकलून देण्याचा हुकूमही तूर्त तहकूब झाला.
- ५०७७ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
तुर्कस्थानाने ग्रीसला पाठविलेल्या पत्रात आक्षेपार्ह मुद्दे असल्यामुळे उभयतांत मोठा बेबनाव झाला आहे.
- ५०७८ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
क्रीट बेटावरचे बंडखोर नेते ९०० अनुयायांसह तुर्की सरकारास शरण आले.
- ५०७९ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
पारिस सभेत तुर्कांतर्फे फुआद पाछा भाग घेईल.
- ५०८० (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
स्पॅनिश सेनापती काबाळरा याने मालागा लोकांचे बंड मोडले. या लढाईत ३०० मालागा लोक मेले.
- ५०८१ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)
स्पेनहून क्युबाकडे मोठी फौज रवाना झाली.

- ५०८२ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, ३१-३२)
फ्रेंच बादशहा नेपोलियन याने युरोपियन राष्ट्रांना शांतता राखण्याची विनंती केली आहे.
- ५०८३ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
लार्ड मेयो ७ जानेवारी रोजी कलकत्त्यास पोहोचले.
- ५०८४ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
युरोपियनास ठार मारल्याबद्दल मीर हाजीला फाशी झाली.
- ५०८५ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
मुंबई इलाख्याची पुनर्रचना करून ११ जिल्हे तयार करण्यात आले. ठाणे, रत्नागिरी, बेळगाव आणि कारवार हे आता स्वतंत्र जिल्हे असतील. सोलापूर व नाशिक हेही वेगळे जिल्हे होणार.
- ५०८६ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
१२ जानेवारीस मुंबई विद्यापीठाचे कान्चोक्ेशन झाले. रजिष्ट्रार जेम्स टेलर यांनी रिपोर्ट वाचला. वॅस चान्सलर मि. विल्सन व नामदार गवरनर यांची भाषणे झाली.
- ५०८७ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
प्रख्यात सावकार कल्याणजी शिवजी यांचे निधन झाले. त्यांस पुत्र नसल्यामुळे दत्तकास त्यांची सर्व संपत्ती मिळेल. त्यांनी ५ लाख रुपये धर्मादाय कृत्यासाठी ठेवले आहेत.
- ५०८८ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
हिंदू रिफार्मरचे रा. मंगेश विश्राम यांचे निधन झाले. ते इंग्रजी भाषेत फार प्रवीण होते.
- ५०८९ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
एका गोसाव्यास नगनावस्थेत फिरल्याबद्दल दंड झाला.
- ५०९० (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
गिरगाव मिशनच्या नवीन इमारतीत प्रार्थनेस प्रारंभ झाला.
- ५०९१ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
वाशीम येथे जनावरांचे प्रदर्शन भरणार.
- ५०९२ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)
उमरावती तालुक्यात खोसापूर येथे एकाने भावाचा खून करून त्यास पुरले. त्याचा शेजार्याशी तंटा झाल्यावर हा खून उघडकीस आला. ५ जणांना खून प्रकरणात अटक झाली. (स. प्र. वरून)
- ५०९३ (२८ : २, १५ ज्युन्युएरी ६९, २९-३२)

भि. जगन्नाथ रामचंद्र यास बीभत्स पुस्तके छापून विकण्याबद्दल ३०० रुपये दंड झाला.
(इंदुप्रकाशवरून)

५०९४ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)

कामावर असताना मद्यपान केल्याबद्दल एका युरोपियनास ५० रुपये दंड झाला.

५०९५ (२८ : २, १५ ज्यानुएरी ६९, २९-३२)

ज्ञानोदयाची वर्गणी उशीरा दिली, तर ४ रुपये द्यावे लागतील.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ३, मुंबई, १ फेब्रुएरी १८६९

५०९६ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ३२-३५)

उपदेशाची दुसरी फेरी सुरू करण्यासाठी पौलस युरोपात गेला. माकदेन्यातून आथेन्सकडे व नंतर करिंथ येथे गेला. आपल्या मित्राबरोबर राहुट्या शिवण्याचे कामसुद्धा त्याने केले. यहूदी लोकांचा विरोध मात्र कमी होत नव्हता. तेव्हा आपण विधर्मी लोकांकडे जाणार, असे तो म्हणे. कोणच्या नाशाचा दोष स्वतःवर घेण्यास तो तयार नव्हता. करिंथातील अनेक लोकांनी बाप्तिस्मा घेतला. यहूदी लोकांचा हट्टेखोरपणा पाहून ईश्वराने त्याला दृष्टांत दिला की, भिऊ नकोस. तेथे दीड वर्षे राहून त्याने धर्मप्रसार केला. त्याच्या शत्रूंनी सुभेदार गल्लियोकडे तक्रार केली की, हा नेमशास्त्राच्या विरुद्ध प्रचार करतो. म्हणून पौलस यरूशलेमास निघून गेला. यानंतर करिंथकरामध्ये मोठा कलह झाला. म्हणून पौलसाने त्यांना उद्देशून एक पत्र लिहिले. उपदेशकांना ते आजही उपयोगी आहे. येशू ख्रिस्ताच्या सेवकांनी खोट्या उपदेशास बळी पडू नये, असे पौलसाला वाटत होते. आत्म्याच्या सामर्थ्याने शुभवर्तमान गाजवावे. हेवा व फूट वाईट असते. स्वतःचा अभिमान सोडून पौलसाचे प्रेषितपण मान्य करित जावे. पापी व अपराधी लोकांना मंडळीतून बहिष्कृत करावे. अधार्मिक न्यायाधीशाकडे न जाता स्वतःचे कायदे करून तंटे मिटवावे. मूर्तिपूजा व मद्यपान सोडून द्यावी. आपण ख्रिस्ताचे आहोत व ख्रिस्त देवाचा आहे.

५०९७ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ३६-३७)

मि. गणपतराव रघुनाथ यांनी विद्यार्थ्यांकरिता मराठी भाषेचे व्याकरण हे पुस्तक इंग्रजीत लिहिले. पृष्ठे १३९ असून किंमत दोन रुपये आहे. बांधणी मात्र टिकाऊ नाही. मॅट्रिक्युलेशनच्या विद्यार्थ्यांना याचा उपयोग होईल, असा लेखकाचा विश्वास आहे. संस्कृतमधील उंच शब्द वापरले नाहीत. व्युत्पत्ती मात्र दिल्या आहेत. कठीण विषय सुगम केला आहे. वर्ण व शब्दविचार यांचे विस्तृत विवेचन दिले आहे. रा. दादोबा पांडुरंग, कृष्णशास्त्री गोडबोले व मोल्स्वर्थ, मोक्षमुल्लर, यांचे ग्रंथ वाचून हे पुस्तक लिहिले आहे. विषयाचा उत्कृष्ट परिस्फोट केलेला आहे. सरकारने यास आश्रय देऊन हायस्कुलामध्ये चालू करावे. युरोपियनसाहेब, मिशनेरी व नॉर्मल स्कुलाचे पंडित यांनाही त्याचा उपयोग होईल.

५०९८ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ३७-३९)

रा. नारायण विष्णु जोशी यांनी 'पुणे शहराचे वर्णन' हे पुस्तक लिहिले आणि मि. बाबा पदमनजी यांना नजर केले. पृष्ठे २०० असून किंमत १॥॥ रुपये आहे. एखाद्या शहराचा इतिहास लिहिण्यास मोठी अनुकूलता पाहिजे. सरकारी दफ्तरे पहाण्यास वगवशिला हवा. अधिकाऱ्यांच्या शिथिलतेमुळे ते शक्य होत नाही. खाजगी दफ्तर कोणी दाखवीत नाही. लोकांच्या वेड्या समजुती यास आड येतात. त्यांना वाटते की, आपले कागद प्रसिद्ध झाले, तर आपली जहागीर बंद होईल. म्हणून विद्वान व वृद्ध लोकांकडून आठवणी ऐकणे हाच मार्ग होय. सरंजामे व धरफळे यांजकडे चांगल्या लेखांचा संग्रह आहे. लेखकाने ५ वर्षे मुंगीप्रमाणे उद्योग करून माहिती जमविली. त्यांची भाषा शुद्ध व सरस आहे. पुणे शहर मुंबईपासून ७४ मैलांवर आहे. त्याची समुद्रसपाटीपासून उंची १८५० फूट आहे. लेखकाने पेशवे व इंग्रज यांची कारकीर्द तपशीलवार वर्णन केली आहे. पुरवणीत मोठी मनोरंजक माहिती दिली आहे. नारायणरावाच्या मृत्यूनंतर साडेतीन शहाण्यांनी वाळूच्या शिवलिंगासमोर राघोबास धूळ चारण्याची शपथ घेतली. याचे सुंदर वर्णन तो करतो. असे ग्रंथ व्हावयास हवेत. दक्षिणा प्रैज कमिटी त्यांना बक्षिसे देईल. इतर शहरांची वर्णनेही प्रसिद्ध झाली, तर बरे होईल.

५०९९ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ३९-४१)

युरोपातील अनेक उपयुक्त शोधांपैकी ग्यासचे दिवे हा शोध आहे. पुस्तके वाचून त्याची माहिती मिळणार नाही. भायखळा स्टेशनावर असे दिवे टांगले आहेत. हे दिवे पसरट व लखलखीत असून त्यांना वात नसते. दिपवाळीच्या रोषनाईप्रमाणे ते चमकत असतात. मुंबई शहरात अनेक चमत्कार दिसतात. खेड्यातून येणाऱ्या माणसाला समुद्र हासुद्धा चमत्कारच वाटतो. आगगाडी, खडी दाबण्याचे रूळ, ग्यासचे दिवे, हे सर्वच चमत्कार आहेत. प्रत्येक मोठ्या रस्त्यावर ग्यासचे दिवे आहेत. पावसाळ्याचे चार महिने ते रोज प्रकाशतात व एरव्ही फक्त वद्य पक्षात लावतात. पूर्वीपेक्षा दिव्यांची संख्या कमी केली असून त्यांतील अंतरही दुप्पट केले आहे. खर्च कमी करण्यासाठी अशी काटकसर केली असे समजते. पूर्वी पर्जन्यकाळात अंधारात चिखलातून जावे लागत असे. जर घरात ग्यासचा दिवा घेतला, तर जादा पट्टी द्यावी लागते. ग्यासच्या ज्योतीची चित्रविचित्र रचना समारंभाच्या प्रसंगी करतात. मुंबईत १२ हजारहून जास्त असे खाजगी दिवे आहेत. युरोपात व अमेरिकेत त्यांचा प्रसार फारच आहे. परळजवळ हा ग्यास तयार होतो. तेथून सर्व शहरास पुरवठा केला जातो.

५१०० (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४२-४३)

अलीकडे मोठाली प्रदर्शने भरतात, हे मोठे सुचिन्ह होय. मुंबईला व अकोल्यानंतर भडोचलाही प्रदर्शन झाले. ज्ञान, माहिती व विचार यांची वाढ होण्यास त्याचा उपयोग होतो. भडोच-प्रदर्शनाचा आनंद मात्र शुद्ध नाही. त्यात दुःखाची भेळ आहे. गुजराथचे राजेरजवाडेही प्रदर्शनास गेले होते. वृत्तपत्रांचे बातमीदारही होते. त्यांनी पाठविलेल्या बातम्यांवरून असे दिसते की, अंमलदारांनी जुलूम-जबरदस्ती करून प्रदर्शन पहाणे भाग पाडले. एका राजाची बायको अगदी मरावयास टेकली होती. तरी तिला दंडाचे भय दाखवून आणले. प्रदर्शनामध्ये त्यांचा अपमानही केला. प्रदर्शनाच्या वेळी दरबारही असल्यामुळे त्यांना सक्ती केली, असे सरकारतर्फे सांगण्यात आले. सबबी सांगणारांना धाक दाखविण्यात आला. दंड टाळण्याच्या भीतीने लोक जमा झाले. ऐनवेळी लोकांनी फार गर्दी केली. एकदम २-३ हजार लोक आत घुसले. युरोपियन लोकांसाठी राखून ठेवलेल्या जागेवर कित्येक जण बसले. तेव्हा पोलिसांनी छडीमार करून त्यांना घालविले. लोंढा

अनिवार झाल्यावरती प्रत्येकास ताडन करण्याचा सपाटा चालू होता. पैसे खर्चून तेथे आलेल्या लोकांना, अशी मानहानी सोसावी लागली, हे काही योग्य नाही. एकंदरीत दोन्ही पक्ष दोषी वाटतात. (ज्ञा. च.वरून)

५१०१ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४३-४६)

‘एक ख्रिस्ती मित्र’ लिहितो की : मुंबईमधील सर्वोत्कृष्ट देवळांत नव्या भजनालयाचा समावेश करावा लागेल. इंग्रज सरकारने यासाठी २० हजार रुपये दिले व ३० हजार मिशनाने जमा केले. वालुकेश्वर व महालक्ष्मी भागांतील साहेबांना हे फार जवळ पडेल. पूर्वी मनीशाळेखेरीज भजनालयच नव्हते. चर्च आफ इंग्लंडचे लोक ईश्वराचे फार आभार मानीत आहेत. शाब्बाथाच्या भक्तीकरिता अनेकांनी गर्दी केली होती. चर्च आफ इंग्लंड हे मिशन इजबर्गर यांनी १८४८ मध्ये स्थापन केले. गवळीतळ्याजवळ तात्पुरत्या ठिकाणी भजनाची सोयही केली. नंतर ३-४ वर्षे ते मनीशाळेत प्रार्थना करीत. पण ईश्वराने हा मोठा आनंदाचा दिवस दाखवला. मि. वेदरहेड यांच्या प्रयत्नास चांगले फळ आले. ईश्वराचे भारी उपकार आम्हांवर झाले. आता लोकांनी आपल्या धर्माचा खरेपणा इतरांना पटवून द्यावा. ईश्वर आम्हांकडून असे चांगले कार्य नेहमी घडविणार आहे. या प्रसंगी मिशनरीसाहेबांनी फार रसभरित आणि आग्रहपुरस्सर बोध केला. काळे व गोरे अशा सर्वांनाच हे मंदिर उपयोगी पडेल, अशी आशा त्यांनी व्यक्त केली. वर्गणी म्हणून ४५० रुपये पोथी वाचल्यावर जमा झाले. फ्री चर्च मिशनाचे देऊळही लवकरच तयार होईल.

५१०२ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६)

२८ जानेवारी ६९ रोजी चंद्रास ग्रहण लागले होते. ग्रहणाचा काळ २ तास ४९ मिनिटे होता. काळ्या ढगांनी राहूकेतूची लटपट पहाण्यासाठी उठावणी केल्यामुळे ग्रहण नीटपणे दिसू शकले नाही. भीक मागणारे लोक ‘दे दान सुटे गिराण’चा पुकार करीत काही पैसे व जुने कपडे मिळवीत होते. कित्येकांची पहाटेची साकरझोप या गोंधळामुळे उडाली असेल. जुन्या समजुती कमी होऊन लोक विज्ञानाचा दृष्टिकोन बाळगीत आहेत, ही आनंदाची गोष्ट आहे. तरीही काही धर्मभोळे लोक अजून राहूकेतूच्या भक्तीत तत्पर आहेत. जोशी लोकांच्या पंचांगांत दिलेली वेळ १० मिनिटांनी चुकली आहे, हे कृपया ध्यानात घ्यावे.

५१०३ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)

अलाबामा प्रकरणाचे कागदपत्र प्रे. ज्यानसन यांनी सेनेट सभेकडे पाठविले.

५१०४ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)

ब्राझीलच्या फौजेने पराग्वेचा संपूर्ण पराभव केला.

५१०५ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)

लंडन शहरात भिकाऱ्यांची संख्या वाढते आहे.

५१०६ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)

कापसाचा भाव कमी होत असल्यामुळे लांकेशायरचे कारखाने अर्धा वेळच काम करतील.

- ५१०७ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
ना. प्रिन्स आफ वेल्स पत्नीसह डेन्मार्कहून बर्लिनला गेले. ग्रीक व तुर्क यांच्या लढाईचा संभव असल्यामुळे ते ग्रीसला जाणार नाहीत.
- ५१०८ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
पारिसच्या सभेने ग्रीक व तुर्क यांची लढाई थांबवावी, असा आदेश दिला. जर तो ग्रीसने ऐकला नाही, तर त्यास मदत मिळणार नाही.
- ५१०९ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
लार्ड मेयॉनी मद्रासकडे जाताना काही वेळ इंजिनच्या डब्यामध्ये बसून सृष्टिशोभा पाहिली. मद्रासेत अर्काटच्या राजघराण्याने त्यांचे स्वागत केले. मग नेपियरसह कलकत्त्यास जाऊन त्यांनी कामाचा च्यार्ज घेतला. शपथविधीनंतर माजी वैसराय लारेन्स यांचा मानमरातब पूर्वीप्रमाणे चालू ठेवण्याचा हुकूम त्यांनी केला.
- ५११० (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
लार्ड लारेन्स यांनी राज्यकारभार नीट चालविला, म्हणून खास मेजवानी देऊन त्यांचा गौरव करण्यात आला. कमांडर इन चीफ मान्सफील्ड यांचेही भाषण झाले.
- ५१११ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
जमालपूर व कलकत्ता भागांत मोठा धरणीकंप झाला. कित्येक इमारती पडल्या. लोक भिऊन गेले. आसामासही धक्का बसला.
- ५११२ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४६-४८)
कलकत्त्यात रेल्वेच्या वखारीस आग लागली. ४ बंबांनी ती आटोक्यात आणली. सर्व जळून खाक झाले.
- ५११३ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)
सरकारने टपाल हशील निम्म्याने कमी केले, अर्ध तोळ्यास अर्धा आणा व एक तोळ्यास एक आणा, असे हशील पडेल. अशी सवलत वृत्तपत्रांना मिळाली, तर फार बरे होईल.
- ५११४ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)
रे. मिचेल सांथल लोकात मिशनची स्थापना करणार.
- ५११५ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)
कमांडर मान्सफील्ड यांनी कप्तान हिदायत अली खान यांस काळ्या पलटणीवर एडीकांप नेमले आहे.
- ५११६ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)
शरणपूर एथेही प्रार्थनेचा आठवडा पाळण्यात आला.

५११७ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

ठाण्यास पावणे तीन लाख रुपये खर्च करून नवा तुस्मंग बांधला जाईल. त्यात ६५५ कैद्यांची सोय होईल.

५११८ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

लार्ड डलहौलीचे जामात जेम्स फर्गुसन भारतात आले. त्यांची गवरनरपदावर काम करण्याची इच्छा आहे.

५११९ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

बोरघाटातील रेल्वे अपघातात बरीच माणसे मृत्यू पावली.

५१२० (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

मनी विद्यालयाच्या वार्षिक संमारंभात जस्टि वार्डनसाहेब अध्यक्ष होते. दा. विल्सन व यंग यांचीही भाषणे झाली.

५१२१ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

मनी शाळेचे प्रिन्सिपाल रे. टामस कार्स यांना मुंबई विद्यापीठाचे फेलो नेमले आहे.

५१२२ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

रे. फर्ग्युसन चंबा मिशनातून इकडे (मुंबईत) आले. त्यांनी मनी शाळेमध्ये सुरस व्याख्यान दिले.

५१२३ (२८ : ३, १ फेब्रुएरी ६९, ४८)

१५ फेब्रुवारीस दा. विल्सन यांना मानपत्र दिले जाईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ४, मुंबई, १५ फेब्रुएरी १८६९

५१२४ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ५०-५३)

करिंथच्या मंडळीने पौलसास काही प्रश्न विचारले होते. त्यांस उत्तर देताना पौलस म्हणतो की : लग्नाचा संबंध पवित्र आहे. तो क्षुल्लक कारणावरून तोडू नये. विधर्मी पत्नीशी व्यवहार ठेवण्यास हरकत नाही. मूर्तीस नैवेद्य देण्यामुळे विश्वासात अडवळण होईल. त्याने ख्रिस्तास पाहिले होते व त्याला लग्न करण्यास परवानगी होती. उद्योग न करता मंडळीकडून द्रव्य स्वीकारण्याचासुद्धा त्याला अधिकार होता. स्वनाकार करावा. मूर्तीच्या नादी लागू नये. देवाचे गौरव व तारण यांसाठी प्रयत्न करावा. प्राचीन यहुद्याप्रमाणे पापात पडू नये. स्त्रियांनी उघड्या मस्तकाने प्रार्थना करू नये. सर्वच मंडळ्या ख्रिस्ताचे अवयव असल्यामुळे त्यांच्यात उंच व नीच कोणीही नाही. प्रीती हे सर्वांत उत्तम असे कृपादान होय. मंडळीत एकेकाने अनुक्रमाने बोलावे. गोंधळ कधी करू नये. पुन्हा उठण्याच्या सिद्धांतावरच ख्रिस्ती धर्माचा पाया अवलंबून आहे. मेलेली माणसे गौरवी होऊन उठतील. मग त्यांना आत्मिक देह प्राप्त होईल. म्हणून आपण आनंदित होऊन भक्तीत स्थिर व्हावे.

विश्वासात स्थिर राहून एकमेकांवर प्रीती करावी. अशा मजकुराचे पत्र त्याने तितसाच्या हातून पाठविले. पण माकदेन्यास जाताना त्याची तितसाची भेट झाली नाही. करिंथकर मंडळीनेही या पत्राचा आदरपूर्वक स्वीकार केला. खेदित होऊन आपल्यामधील अशुद्धपण दूर करण्याचा निश्चय केला. हे ऐकून पौलसास फार समाधान वाटले.

५१२४ अ (इंम : ४९-५०)

५१२५ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ५३-५५)

वि. का. लिहितात की, या देशात विद्येची अभिरुची निर्माण होत आहे, ही आनंदाची गोष्ट होय. स्वदेशीय लोक यात पुढारी होत आहेत. स्त्रीशिक्षणात मात्र मिस कारपेंटर या एका परदेशीय सन्मान्य स्त्रीने पुढाकार घ्यावा, हे लाजीरवाणे आहे. ती स्वतः वयातीत असून तरुण मंडमांना मराठी शिकवून स्वतः सुपरिटेण्डेंटपणा करील. शिवण व विणणेही शिकवील. प्रश्न आहे तो मुली मिळविण्याचा. बालविवाहाच्या चालीमुळे विद्यार्थिनी मिळणे मात्र कठीण जाईल. उपवर मुलींना कोणी शिकू देणार नाही. बिनवारशी विधवाच शिकू शकतील. पण याचीही खात्री देता येत नाही. बोडक्यांना नियमित शाळेत येणे दुरापास्त होईल. दैवयोगे काही आल्या, तरी त्या शिकून शिक्षिका होण्यास बराच अवधी आवश्यक आहे. नेटिव ख्रिस्ती स्त्रिया या कामास मिळणे अशक्य आहे. युरोपियन स्त्रियांमध्ये विद्येचा प्रसार फार असल्यामुळे युरोपात असा प्रश्न उद्भवत नाही. नीच जातींत तर सुशिक्षित स्त्रिया मिळणे अशक्यप्रायच आहे. हिंदू धर्मांमधील बंधने जोपर्यंत कायम आहेत, तोपर्यंत स्पृश्य स्त्रियांनाही शिक्षिकेचे काम करणे जमणार नाही. म्हणून मिस कारपेंटरने जो घाट घातला आहे, तो सिद्धीस जाणे जरा कठीण वाटते.

५१२६ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ५५-६१)

विविधज्ञानविस्ताराने अनुस्वाराविषयी नवा विचार मांडला आहे. पेशव्यांनी मराठी भाषेचे शुद्धीकरण केले. तिचे निर्मल रूप कायम ठेवले. राज्यकारभारात सर्वत्र एकच भाषा चालू केली. इंग्रजी राज्यात या भाषेचा विकासच होत आहे. जी पंडित मंडळी लेखन करतात, ती कोकणी असल्यामुळे अनुस्वाराचे प्राबल्य फार दिसते. त्यांचे गेंगाणे उच्चार बिंदुरूपांने भाषेत स्थिरावले आहेत. एकारान्त नपुसकलिंगी नाम, त्याचे प्रथमेचे अनेकवचन, प्रथम पुरुषाचे क्रियापद, इकारान्त व उकारान्त नपुसक शब्द, यांवर इतकेच काय, धातुसाधितावरही अनुस्वार द्यावे लागतात. अव्ययेही यातून सुटत नाहीत. एथें-तेथें, एकदां, इ. विभक्ती प्रत्ययांत कोठेही नपुसकाची छाया दिसली की, अनुस्वाराचा छाप बसतो. या अनुस्वारांना व्युत्पत्तीचा काहीही आधार नाही. कोकणी लोकांचे सानुनासिक उच्चार एवढाच बळकट आधार त्याला आहे. नकार, ओकार, उकार, चकार, ककार, कोठेही आले की, त्यांच्याजवळपास कोकणी लोक खुशाल अनुस्वार देतातच. देशी लोकांच्या बोलण्यात तो मुळीच येत नाही. भाषेसारख्या सर्वसाधारण व्यवहारात एकदेशी उच्चार असे सार्वत्रिक व्हावे, हे काही योग्य नाही. परीक्षकांच्या भीतीने विद्यार्थी तसे लिहितात. पण त्यांनाही ते पटत नाही. म्हणून हे अनावश्यक वाटणारे अनुस्वार प्रयत्नपूर्वक घालविले पाहिजेत.

५१२७ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६१-६२)

‘पुणे शहराचे वर्णन’ पुस्तकावरून ज्ञानोदयने विचार व्यक्त केला की, इतर शहरांचीही अशी वर्णने लिहावीत. मात्र ती काशीखंड, पंढरपुर यांची माहात्म्यं यांसारखी काल्पनिक वर्णने करणारी नसावीत. यावर वर्तमानदीपिकेत ‘एक हिंदूने’ ‘कोंबड्यास रत्नाचा काय उपयोग?’ या नावाचे पत्र लिहिले. तो रागाने व अद्वातद्वा भाषण करून लिहितो. त्याचा स्वाभिमान जाज्वल्य आहे. पण उपरिनिर्दिष्ट ग्रंथांमध्ये कोणताही विशेष गुण आहे, असे तो सिद्ध करू शकला नाही. त्यात धर्मभोळे बकणे, कोडगेपणा मात्र आहेत. ‘जसा तुमचा धर्म व पैगंबर तुम्हांस धर्मपुस्तकासह प्रिय वाटतो, तसेच इतरांना वाटते’ असा मातबर कोटिक्रम त्याने केला आहे. म्हणून या पत्रास उत्तर देण्याची जरूरीच नाही. संयुक्तिक मुद्दे त्यात नाहीत. ‘ब्रह्मचारीबावाने सगळ्या पाद्रीलोकांना खाली पहाण्याची वेळ आणली.’ हे त्याचे विधान माहितगार सुज्ञांनी तपासून पहावे.

५१२८ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

मुंबईचे नवे बिशप कामावर रुजू झाले.

५१२९ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

टौन हालच्या दरबारात नव्या बिशपाचे भाषण झाले.

५१३० (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

शास्त्रप्रसारक मंडळीची सभा दा. विल्सनच्या अध्यक्षतेखाली झाली.

५१३१ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

दि. ५ रोजी वारा सुटून पाऊस पडला.

५१३२ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

मि. एलिसना कायदे कौन्सिलचे सदस्य नेमण्यात आले आहे.

५१३३ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

कापसाची भेसळ होऊ नये, म्हणून मि. एलिसनी योजना तयार केली. जकातीच्या पैशांतून उत्तम लागवड करण्याची सूचनाही त्यांनी केली.

५१३४ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

मि. कावसजी जहांगीर रेडीमनी यांनी ग्रांट वैद्य पाठशाळेस स्कालरशिप तयार करण्यासाठी ५ हजारांची देणगी दिली.

५१३५ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

इराणचे शहा खोजा लोकांचे गुरू आगाखान यांचेवर रागावले होते. पण आता त्यांनी गुस्सला माफी दिली.

५१३६ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

एका भंग्याच्या खुनावरून दुसऱ्या भंग्यास फाशी झाली.

- ५१३७ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
मद्रासचे पोस्टमास्तर पियर्स पेन्शन घेत असल्यामुळे त्यांच्या जागेवर मि. स्टुवर्ट यांची नेमणूक होणार.
- ५१३८ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९ ६२-६४)
कमिशनर सूटरना स्टार आफ इंडिया पदवी मिळाली.
- ५१३९ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
श्री. बाळा मंगेश वागळे बॅरिस्टरीची परीक्षा उत्तीर्ण झाले. त्यांनी हायकोर्टात शपथ घेतली. या देशातच त्यांनी अभ्यास केला.
- ५१४० (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
बोरघाटात अपघात होऊन ११ माणसे मेली. रेल्वेखळावरती दव पडले होते. त्यामुळे गाडी घसरली. तशातच सुराबाईचा अंमलही असणे शक्य आहे. चौकशी कमिशन नेमण्यात आले आले.
- ५१४१ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
नामदार मेयोनी स्वतःकडे कारखाने वगैरे मुख्य खाती घेतली. ते लवकरच सिमल्यास जातील.
- ५१४२ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६३-६४)
अमीर शेर अली लाहोर येथे लार्ड मेयोना भेटले.
- ५१४३ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६३-६४)
दुष्काळ व धरणीकंप या दुहेरी संकटात उत्तर हिंदुस्थान सापडला. तरी काही ठिकाणी पाऊस पडून अवर्षणाची तीव्रता कमी झाली.
- ५१४४ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
उत्तरेकडील भूमिकंपाने झालेल्या नुकसानीची पहाणी जियोलाजिकल सर्वेअर दाक्टर ओल्डहमसाहेब करणार आहेत.
- ५१४५ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
गेले काही दिवस उत्तरेकडे पाऊस झाला. पण जेथे खरी गरज होती तेथे पडला नाही. संयुक्त प्रांतात नद्या व तळी भरली आहेत.
- ५१४६ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)
दुष्काळग्रस्त प्रदेशात धान्य नेता यावे, म्हणून सरकारने जकात माफ केली आहे. मैहरीच्या चीफनेही जकात कमी करून रेल्वेसाठी जमीन दिली, म्हणून त्यांना 'राजा' किताब देण्यात आला.
- ५१४७ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

दुष्काळात मजुरांना काम देण्यासाठी १॥ लक्ष रुपये मंजूर झाले. अन्नछत्रांवर अशक्तांना अन्न देण्यासाठी १॥ लक्षाची वेगळी तरतूद केली आहे. रस्ते तयार करण्यासाठी राजस्थानात ५८ हजार व वऱ्हाडात ७॥ लाख रुपये सांक्षन झाले. सार्याच्या थकबाकीकरिता मध्यप्रांतात जुलूम होतो, ही बातमी खोटी आहे.

५१४८ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

मद्रासेत ४ युरोपियन मुसलमान झाले, अशी वंदता आहे.

५१४९ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

दिल्ली ग्याझेटवरून असे दिसते की, जिल्हा कोर्ट व हायकोर्ट येथे येणाऱ्या खटल्यांचे प्रमाण कमी होत आहे. हायकोर्टात एका महिन्यात २० च खटले आल्यामुळे वकीलमंडळी दुष्काळग्रस्त झाली. त्यांनी आता पाट व कालवे या कामांत लक्ष घालावे.

५१५० (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

डिसा प्रांतात धान्याची जलद नेआण करण्यासाठी 'फाल्स पाईट' हे तात्पुरते बंदर उभारण्यात आले.

५१५१ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६२-६४)

स्पॅनिश प्राटेस्टंटाना धर्मविषयक मोकळिक मिळाली आहे.

५१५२ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

ग्रीसच्या नव्या सरकारने तडजोडीचा मसुदा मान्य केला.

५१५३ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

इटालीतील बंड संपून शांतता झाली.

५१५४ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

स्पेनमधील त्रिराज्यास लष्कराची संमती मिळाली.

५१५५ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

फ्रेंच सैन्याने अल्जीरियातील बंड मोडले.

५१५६ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

ना. प्रिन्स आफ वेल्स पत्नीसह अलेक्षांद्रिया बंदरामध्ये दाखल झाले.

५१५७ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

ना. ड्यूक आफ एडिन्बरो नाताळानिमित्त केप आफ गुडहोप येथे आले.

५१५८ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

विलायतेतील तुफानाने जहाजांचा व मालमत्तेचा मोठा नाश झाला.

५१५९ (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

प्रकृती नादुरस्त असल्यामुळे महाराणी पार्लमेंटसमोर भाषण करणार नाही.

५१६० (२८ : ४, १५ फेब्रुएरी ६९, ६४)

अबिसीनियन लढाईत हिंदुस्थान सरकारने केलेल्या खर्चाची ब्रिटिश सरकारने भरपाई करून दिली.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ५, मुंबई, १ मार्च १८६९

५१६१ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ६६-६७)

पूर्वी विजापूर एक लहान गाव होता. त्यास 'गिडगणहली' म्हणत असत. हली म्हणजे खेडे होय. अजूनही खेड्याचे गावकुसू व बुरुज दिसतात. एक जुनाट अपुऱ्या बांधणीचे नारसिंहाचे देऊळही तेथे आहे. अखंड धोंड्याचे ठेंगणे खांब आहेत. पण मूर्ती मात्र नाही. दुसरा मजला अपूर्ण असून वर घुमटासारखा आकार दिसतो. येथे नदी किंवा डोंगर नाही. मग आदिलशहाने या गावास राजधानी का बनविले, हाच प्रश्न पडतो. जमीन पिकाळ नसून बरड व खडकाळ आहे. याचे 'विजयनगर' नाव हास्यास्पद वाटते. दक्षिणेकडील एका तलावातून गावास पाणी पुरविले जाते. नळांची व्यवस्थाही अद्यापही कायम आहे. पूर्वी महाल, बगीचे, राजमंदिरे, यांनी हे गाव शोभायमान असावे. जुन्या राजवटीत बांधलेल्या मशिदी, घुमट व सुंदर कबरीही तेथे आहेत. लोकवस्ती १० हजार असून जागोजाग पडक्या इमारतींचे ढिगार दिसतात. किल्ल्याच्या खंदकातून नांगर चालतात. जुम्मा मशिदीत प्रार्थनेसाठी हजारो माणसे जमत. आता फक्त १०-१२ जमतात. रस्याने पाहावे, तर हिंदू लोकच जास्त दिसतात. राजकुळाचा मोड झाल्यावर शहरही मोडकळीस आले. अभिमान आणि दिमाख लयास जाऊन हे शहर म्हणजे विशाल थडगेच झाले आहे. मोडकळीस आलेल्या अनेक चमत्कारिक इमारती या गावात दिसतात. सरकार काही इमारतींची डागडूज व मरामत करते.

५१६१ अ (इंम : ६५-६६)

५१६२ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ६८-७०)

सन १८३४ मध्ये रे. ग्रेव्साहेब महाबळेश्वराला राहण्यास गेले. पण पावसाळ्यात त्यांचा मुक्काम सातान्यास असे. त्यांनी मुलींची शाळा स्थापन केली. ४० मुली नियमित येतात. ग्रेव्समंडम व तिची कन्या त्यांना शिकवीत असत. सातारकर महाराजही त्यांचा उपदेश लक्षपूर्वक ऐकत असत. स्नेहपूर्वक त्यांनी ग्रेव्सना एक वाडा दिला. ग्रेव्सचा मृत्यू १८४३ त झाला. नंतर वुडनी ११ वर्षे, बर्जिसनी २ वर्षे, मंगरसाहेबाने ८ वर्षे, दीनने ६ वर्षे, तर आबटने २॥ वर्षे मिशनाचे काम केले. कृष्णराव बरवे या ब्राह्मणाने ख्रिस्ती धर्म स्वीकारला. १८५५ मध्ये या मिशनाची स्थापना झाली. यंदा ४१ ख्रिस्ती लोक प्रार्थनेसाठी जमतात. ख्रिस्ती धर्माच्या खरेपणाविषयी ते निष्पक्षपाती मनाने शोध

घेतात. भजनालयात रोज उपदेश होतो. शाब्बाथदिवशी तर उभे राहण्यास जागा मिळत नाही. रे. आबट स्वदेशी जाणार, म्हणून रे, वुड पुन्हा साताऱ्यास जातील.

५१६२ अ (इंम : ६७-६८)

५१६३ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ६९-७०)

मुंबई मेडिकल मिशनची पहिली वार्षिक सभा झाली. मि. वार्डन हे अध्यक्षस्थानी होते. अनेक साहेबलोकही उपस्थित होते. २५ वर्षांपूर्वी स्थापन झालेल्या एडिनबरो मेडिकल मिशनवरून स्फूर्ती घेऊन ही संस्था सुरू झाली. गोरगरिबांना मोफत औषधे देऊन रोग्यास ख्रिस्ती धर्मासंबंधी बोधही देत जावा, अशी त्यामागे कल्पना होती. डाक्टर यंग यांनी गेल्याच वर्षी मुंबईत या मिशनाची स्थापना केली. त्यातून गरीब लोकांना दैहिक व आत्मिक लाभ होतात. गेल्या वर्षी ५ हजार रोग्यांवर उपचार करण्यात आले. सकाळी साडेसहा पासून दवाखाना सुरू असतो. स्त्रियांसाठी वेगळा विभाग आहे. सकाळी ७ वाजता प्रार्थना होते. हे मिशन सुरू केल्यावर अनेक संभावितानी यास हरकती केल्या. लोकांना बाटविण्याचा हा साळमूद मार्ग आहे, असा आरोपही केला. पण तक्रार करणारांपैकीच एका सद्गृहस्थाच्या मुलास डाक्टर यंगने उपचार करून रोगमुक्त केले. तेव्हापासून सदिच्छा वाढली व विरोध फार कमी झाला. साहेबमजकूर दोन विद्यार्थ्यांना खास प्रशिक्षणही देत आहेत. एका स्त्रीला दाईपणाचे कामही शिकवितात. दायांचा वर्गही चालू आहे. फ्री चर्चमध्ये ५० विद्यार्थी रसायनशास्त्र शिकत होते. त्यांपैकी ६ जण यशस्वी झाले.

५१६४ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७०-७२)

पूर्वी लांच खाण्यावरून मोठा गिल्ला झाला होता. मग सरकारने काही बंदोबस्त केला. लांच देणारांसही शिक्षा दिली. आता बोभाटा कमी असला, तरी अशी प्रकरणे मनस्वी घडत आहेत. लाच देणाराने कबुली दिली, तरच खाणाराला शिक्षा होईल, असला भरोसा धरून अंमलदार निर्भय झाले. असल्या गोष्टीची काही शाबिदीही देता येत नाही. शिवाय त्याचाच पदर धरून कां माझी आबरू खराब केलीस, म्हणून त्याजवर फिर्यादही करता येते. लाचखोरांना दगडावर आपटले, तरी भय नाही. त्यांनी ताळ व लज्जा सोडली आहेत. चोराच्या हातची लंगोटी मिळवून, वाहत्या गंगेत हात धुऊन घेत आहेत. त्यांना विड्याची पानेसुद्धा चालतात. लाच देणारास तोंड दाबून बुक्यांचा मारा होत आहे. आपले सामर्थ्य नसले, तरी एखादा जिन्नस मोडून लाच द्यावी लागते. मारवाड्याच्या फासात अडकावे लागते. कर्जापायी तो नाश पावतो. कामदार मात्र वाडे बांधतात, मोठ्या घराण्यात सोयरिकी करतात. वाघाचे वाडे नसतात, पण यांची घरे मात्र डौलदार असतात. व्यवहारात ते पुण्यशील व दैववान समजले जातात. असे अनेक मामलतदार, मुनसफ, शिरस्तेदार आहेत. म्हणून सरकारने लाचेचा कायदा दुरुस्त करावा. लाच घेणारास कडक शिक्षा ठेवावी.

५१६५ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७२-७४)

आमचे हिंदू मित्र अवतारकल्पनेवर विश्वास ठेवणारे आहेत. साक्रेतीस व प्लेतो यांचाही यावर विश्वास होता. पण परमेश्वराने निर्बुद्ध जनावरांचे अवतार घेतले, ही कल्पना हास्यास्पद आहे. मासा, कासव, सिंह, डुकर, असे अवतार तो घेणार नाही. म्हणून नीट विचार करा. अनादि व अनंत ईश्वराने आपल्या शब्दाने जग व आकाश स्थापित केली. तो सर्वव्यापक देव कुमारीच्या उदरी जन्मला. गोठ्यात निजला. त्या सुवंद्य भगवानाने अपेक्षा सहन केल्या. पवित्रलेखावरून समजते

की, आपली मूळ आईबापे आपली पवित्र स्थिती सोडून पापिष्ठ व भ्रष्ट झाली; म्हणून लोकांना पापातून मुक्त करण्यासाठी त्याने येशूच्या रूपाने जन्म घेतला. आपले वचन पूर्ण केले. हिंदू व ख्रिस्ती शास्त्रांतील अवतारांपैकी एकाची तुम्ही तटस्थतेने निवड करा. वेद चोरले गेले, म्हणून विष्णू मासा झाला, हिरण्याक्षास मारण्यासाठी तो डुक्कर झाला, हिरण्यकशिपूस मारण्यासाठी अर्धा नर व अर्धा सिंह झाला, या गोष्टींवर कोण विश्वास ठेवील? सर्वसमर्थ ईश्वर की जो नुसत्या तुफानाने अरण्ये उडवून देतो, तो पशूचा जन्म घेणार नाही. माणसाला पापसागरातून काढून अनंत काळचे सुख देण्यासाठी तो येशूचा अवतार घेऊन आला, म्हणून पापाची क्षमा मागून सौख्यलोकाचे अधिकारी व्हावे. हिंदू अवतार मनःकल्पित आहेत. त्यांत व ख्रिस्ती कल्पनेत जमीनअस्मानाचे अंतर आहे.

५१६६ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७४-७६)

ज्याने चोच दिली, तो चाराही देतो, अशी म्हण आहे. ईश्वराने प्रत्येकासाठी अन्नाची सोय केली आहे. पण काही लोकांची अभिरुची एवढी भ्रष्ट असते की, ते तंबाखू, भांग खातात. यापेक्षा विलक्षणिक सवय माती खाण्याची आहे. नेणती बालके माती फार खातात. माती खाण्याने पोटाचे विकार होतात. काही प्रौढांनाही अशी सवय असते. गरोदर स्त्रियांची मातीवर वासना धावते. बारमहा मृत्तिका भक्षण करणारे लोक आहेत. पांढऱ्या शाडूत चिंचा कुटून खातात. गेरू व पांढुरकी माती खाणारे लोक आढळतात. चीनमध्ये दगडी भाकर हा दुष्काळातला अन्नपदार्थच आहे. काही बेटांवर लाल माती हे अन्न आहे. आफ्रिका खंडात ओरिनाको प्रांतात चिकणमाती खातात. तो त्यांचा मेवाच झाला आहे. उष्ण प्रदेशातच नव्हे, तर थंड प्रदेशातही अशी सवय आढळते. जर्मनीच्या लापलंडमध्ये लोक माती खातात. काही वेळा भाकरीच्या पिठात मिसळतात. हे खरे वाटत नाही. पण वस्तुस्थिती आहे. गरोदर स्त्रिया राखेचे ढेपसे खातात. पण ही अगदी वाईट खोड आहे. त्यातून नाना प्रकारच्या व्याधी उद्भवत असतात. ही भ्रष्ट रुची आहे. यशाया म्हणतो की, मूर्तिभक्षकच राख खातात. खऱ्या व जिवंत देवाची भक्ती करा. मूर्तिपूजा सोडा.

५१६७ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७६-७८)

निघंटुरत्नाकर हा एक प्रचंड वैद्यकग्रंथ आहे. त्याच्या पहिल्या भागाची हजार पृष्ठे असून आणखी दोन भाग आहेत. सेठ हंसराज करमसींनी आश्रय दिल्यामुळे हे पुस्तक प्रसिद्ध होऊ शकले. आयुर्वेदास कोणी हलके लेखित नाही. पण काही वेळा अन्नात माती कालवली जाते, त्याप्रमाणे मिथ्या, मूर्ख व बाधक गोष्टी या ग्रंथामध्ये आढळतात. त्या गाळल्या असत्या, तर बरे होते. रोगाच्या अष्टविध परीक्षेत स्वप्नलक्षणांचाही समावेश केला आहे. स्वप्नात हजामत किंवा नृत्य पाहिले, तर रोग्यास मृत्यू येतो. गोसावी, कांबळे पांघरलेले लोक, म्हैस, उंट-गाढवावर बसलेली माणसे पाहिली, तर तो मरतो. होम केला नाही, तर उचकीचा रोग लागतो. वैद्याला बोलावयाला जाणारा मनुष्य रक्तवस्त्राधारी, अंगास तेल लावलेला असेल, तर तो मृत्युरूपी समजावा. असल्या बालिश, मूर्ख व भयंकर गोष्टी लिहून रोग्याचे केवढे अनहित आपण करतो, याची लेखकाला जाणीव नसावी. विशेष म्हणजे आमच्या मेडिकल ग्राज्युएटांनी संभावितपणे सहीनिशी या ग्रंथाची जोरदार शिफारस केली आहे. यातील वेड्या व कल्पित गोष्टींवर भरवसा ठेवून रोगी भयभीत होऊनच मरतील. त्याची जबाबदारी आधुनिक शास्त्राचे शिक्षण घेतलेल्या या दाक्टर लोकांवर येणार आहे. आज निघंटूस शिफारस देणारे डाक्टर, वैदू व वेंक्या यांना शिफारस देतील व त्या चिट्ठ्या झोळण्यावर चिकटवून ते रानटी झाडपाला विकतील.

- ५१६८ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
येथील वृद्ध व सन्मान्य मिशनरी रे. दा. विल्सन यांचा मोठ्या समारंभात सत्कार झाला. ना. गवरनरांनी सर फ्रियर यांचे पत्र वाचून त्यांची प्रशंसा केली. रे. टेलर यांनी मानपत्र वाचले. ना. गवरनरांनी त्यांस चांदीचे तबक दिले. त्यावर विल्सन यांचे उपदेशसमयीचे चित्र कोरले आहे. रे. विल्सन यांच्या चाळीस वर्षांच्या अखंड सेवेचा गौरव करण्यात आला.
- ५१६९ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
कुलाब्याची वेधशाळा सध्याच्याच सुपरिटेण्डंटच्या देखरेखीखाली कायम राहणार आहे.
- ५१७० (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मुंबई नगरपालिका उदमी-व्यापार्यांवर कर बसविणार आहे.
- ५१७१ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मुंबईचे हुशार व मेहनती पोस्तमास्तर मि. हॉग यांची बंगालमध्ये बदली झाली. त्यांच्या जागी मि. ब्यारी आले आहेत.
- ५१७२ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८९)
मुंबईत शिमग्यासाठी बाहेरगावचे २०० तमाशे आले.
- ५१७३ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मि. डोसाभाई फ्रामजी बोरघाटातील रेल्वे अपघाताची चौकशी करणार आहेत.
- ५१७४ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
अलाहाबाद मिशनचे रे. ओएन २८ वर्षांच्या सेवेनंतर स्वदेशी रवाना होत आहेत.
- ५१७५ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
फ्री चर्चचे नवे भजनालय समारंभापूर्वक सुरू झाले.
- ५१७६ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
राजकोटच्या एका मेहमानाचा मुलगा नाहीसा झाला. त्याच्या नातेवाईकांनी खोजे लोकांचा वहीम घेऊन सूड उगविण्याचा प्रयत्न केला. तेवढ्यात तो मुलगा सापडला.
- ५१७७ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
सालगुदस्तच्या मानाने यंदा कापसाचे पीक शे. २५ टक्के कमी येण्याचा संभव आहे.
- ५१७८ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
बोरघाटात पाणी घेण्यासाठी सोडलेले गाडीचे इंजिन जोडण्याचा प्रयत्न करीत असता अचानक गाडी चालू होऊन एकाच्या डोक्यावरून गेली व तो तात्काळ मृत्यू पावला.

- ५१७९ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
शिरवळ येथे चोरांनी टपालाची गाडी लुटली.
- ५१८० (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मद्रासकडे पालमकोटा येथे रे. जेलसाहेबांनी ३४ लोकांना दीक्षा दिली. त्यात २ युरोपियन होते. २२ जणांना डीकनची दीक्षा देण्यात आली.
- ५१८१ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
सेलर वगैरे हलक्या जातींमधील चार युरोपियन मुसलमान झाले.
- ५१८२ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
फीमेल नार्मल स्कुलात येणाऱ्या स्त्रियांना १५ ते २५ रुपये स्कालरशिप मिळेल व ४ वर्षे अभ्यास करावा लागेल. तामिळ व तैलंगी भाषांतून अभ्यास करावा लागेल.
- ५१८३ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मद्रास युनिवर्सिटीच्या बी. ए. परीक्षेचे पेपर फुटल्यामुळे तेथे पुन्हा परीक्षा घेतली जाईल.
- ५१८४ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
ईशान्य सरहद्दीवरचे लोक खालसा मुलखात येऊन लुटालूट करीत असत. सध्या हा प्रकार थोडा कमी झाला आहे.
- ५१८५ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
पंजाब व वायव्य प्रांतांत महर्गता कमी होते आहे. लाहोरला ५००० राजस्थानी लोकांना, तर फिरोजपुरात १००० बिकानेरी लोकांना नियमित अन्न दिले जाते. करनूल एथे १७०० मजुरांना काम देण्यात आले.
- ५१८६ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
मिरजापुरात लांडग्यांचा मनस्वी उपद्रव होतो आहे.
- ५१८७ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
पडदानशीन स्त्रियांचा बाप्तिस्मा पडद्यातच होतो. पण त्या प्रभुभोजनास येऊ शकत नाहीत, म्हणून भजनालयातच पडदे उभारून त्यांच्यासाठी विशेष सोय केली जाईल.
- ५१८८ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
दाक्टर लिविंग्स्टनची काहीच खबर आलेली नाही, म्हणून लोकांना चिंता वाटते आहे.
- ५१८९ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
प्रिन्स आफ वेल्स पत्नीसह नील नदीची सफर करीत आहेत.

- ५१९० (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
काबूलचे अमीर शेर अली खान यांचा अंमल मुस्तकीम झाला. ते कर्जफेड नियमित करतात. जप्त केलेल्या जहागिर्या परत देऊन रयतेवर मेहरनजर ठेवतात.
- ५१९१ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
लंकेपासून पिनांगपर्यंतच्या सागराची तार टाकण्याच्या दृष्टीने आगबोटीतून पहाणी करण्यात आली.
- ५१९२ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
तुर्की फौजा इराणच्या सरहद्दीवर गोळा होत असल्यामुळे त्या दोघांचे युद्ध होण्याचा रंग दिसतो.
- ५१९३ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
स्पॅनिश लोकांना राजसत्ताक राज्य हवे असून ते ड्यूकदाओस्त्रा यास गादीवर बसवितील.
- ५१९४ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
पारिस पंचांच्या सभेचा निर्णय ग्रीसने मान्य करून युद्ध थांबविले.
- ५१९५ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
तुर्कस्तानचा परराष्ट्रमंत्री पुड मरण पावल्यामुळे त्याच्या जागी अर्ली पाछा याची निवड झाली.
- ५१९६ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
महाराणीचे चिरंजीव प्रिन्स ल्युपोल्ड फार आजारी आहेत.
- ५१९७ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
१६ फेब्रुवारीस राणी सरकारनी पार्लमेंटसमोर भाषण केले. पण त्यात हिंदुस्थानाचा एका शब्दानेही उल्लेख नव्हता.
- ५१९८ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
जनरल ग्रांटची नेमणूक अमेरिकन प्रेसिडेंटपदी होत आहे.
- ५१९९ (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
इंग्लिश सरकारने अलाबामा-प्रकरणी सुचविलेल्या तडजोडीस अमेरिकन काँग्रेस तयार नाही.
- ५२०० (२८ : ५, १ मार्च ६९, ७८-८०)
वर्तमानदीपिकेत 'एक हिंदू' व 'कळवळा बाळगणारा' यांचा काशीखंड व पंढरीमाहात्म्य याविषयी वाद चालू आहे. क.बा. मर्यादा सोडून शिवीगाळीवर आला आहे. अशा वेळी वाद करून अमौल्य वेळ दवडू नये.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

५२०१ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ८२-८४)

मुसलमानी राजांच्या उत्कर्षाच्या काळात मोठ्या इमारती बांधल्या गेल्या. स्वस्थतेच्या काळात त्यांनी हे शिल्प उभारले आहे. सतत परचक्र असते, तर एवढे काम झाले नसते. यासाठी पैसा हवा, म्हणून त्यांनी प्रजेवर जबर कर बसवले असतील. या घुमटाकडे पाहिल्यावर प्रजेचे कण्हणे, पीडणे व आसवेच दिसतात. इमारती पाहून काही युद्धाच्या नुकसानीचे दुःख कमी होत नाही. अभिमानी राजांनी स्वतःचे वैभव वाढविण्यासाठी बागा व इमारती तयार केल्या. हल्लीचे राजे अशी मनमानी करू शकत नाहीत. पूर्वी जबरदस्तीने पैसे घेत व फुकट मजुरीही करू शकत नाहीत. तेथील उपली बुरूज ७० फूट उंच आहे. त्यावर २० हातांची राक्षसी तोफ आहे. मजुरांना छड्यांनी मारून ही अजस्र तोफ वर नेली असणार. सुदैव एवढेच की, हे राजे प्रजेचे परचक्रापासून चांगले संरक्षण करीत असत. पण एवढ्या शोभेचे फळ काय झाले? आज तेथे ओस रस्ते, पडके महाल, शून्य पडलेल्या मशिदी, हेलसांडलेले घुमट मात्र आहेत. 'गोलघुमट' ही इमारत तर अजोडच आहे. ज्याने तिची रचना केली, तो मोठा बुद्धिमान मनुष्य असला पाहिजे. 'अली रोजा' ही सुद्धा एक अपुरी इमारत आहे. हे सर्व पाहिल्यावर आपले मन दुःखव्याप्त होते. मोठाल्या भव्य कमानी मोडकळीस आलेल्या पाहिल्यावर वाटते की, मनुष्य किंपदार्थ आहे व

५२०१ अ (इंम : ८१-८२)

५२०२ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ८४-८६)

रे. जार्ज क्यांडी हे टामस क्यांडी यांचे भाऊ होते. १८२१ त दोघे बंधू फौजेत नोकरी धरून या देशामध्ये आले. जार्ज क्यांडी कप्तान होते. पुढे ते इंटरप्रीटर म्हणजे दुभाषी झाले. मोल्स्वर्थच्या इंग्रजी-मराठी कोशाकरिता त्यांनी मदत केली. हा प्रख्यात व अति उपयुक्त कोश तयार झाल्यावर जार्जना उपदेशक व्हावेसे वाटले. १८३६ मध्ये मुंबईत त्यांनी उपदेशवर्ग सुरू केला. १८४० मध्ये त्यांची प्रीस्टपदावर नेमणूकही झाली. मे. फारिश यांच्या मदतीने त्यांनी पैसा जमा करून त्रिनिटी चापेल, म्हणजे त्र्यैक, ईश्वराच्या भक्तीचे देवालय बांधले. एस्. पी. जी. मंडळाची मदत घेऊन विद्यालय सुरू केले. ते चर्च मिशनचे अनेक वर्षे सेक्रेटरी होते. आस्थापुरस्सर व निर्भीड उपदेश, हा त्यांचा विशेष होता. आपल्या प्रवचनात ते समर्पक दाखले देत असत. घरोघर जाऊन आज्ञांचा परामर्श घेत असत. त्यांच्या बिछाण्यापाशी जागत बसत. २० वर्षे त्यांनी पालक म्हणून काम केले. १८५७ साली ते विलायतेस गेले. तेथे आक्सफर्ड विभागात पालकाचे काम करीत असत. त्यांचा अंत फार शांतपणे झाला. कारण त्यांचा ख्रिस्तावर विश्वास होता.

५२०३ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ८६-८७)

या देशात विद्येची वृद्धी झाल्यापासून धर्मसंबंधी विचारातही बदल होत आहे. पारंपरिक धर्म व रीती यांवर कोणाचा विश्वास नाही. ब्रह्मसमाजाने विवाहाची नवीन रीत स्थापित केली. असे विवाह कायदेशीर ठरविण्यासाठी कलकत्याच्या कायदे कौन्सिलाचे सभासद मि. मेन यांनी एक कायद्याचा मसुदा तयार करून तो छापला आहे. परंतु पारशी लोकांनी या कायद्यास विरोध दर्शविणारे अर्ज पाठविले आहेत. विशेष आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे प्रार्थनासमाजाच्या काही सभासदांनी त्यावर सह्या केल्या आहेत. विवाहाची रीत एकसारखी झाली, तर जातिभेदही कमी

होईल, हा विचारही त्यांच्या मनास शिवत नाही. सुज्ञ व विचारी देशबांधवांनी त्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करावयास हवेत. विधवाविवाहाच्या संततीस वारसा-हक्क देणारा कायदा सरकारने केला, तेव्हा अनेकांनी आक्षेप घेतला की, बोडक्या आपले केस वाढवतील. कित्येक स्त्रिया मनाजोगे दुसरे नवरे करण्यास कोणतेही पातक करतील. हा कायदा होऊन अनेक वर्षे झाली, तरी असा एकही प्रकार घडला नाही. म्हणून नवीन कायद्यास सुज्ञपणाने सर्वांनी मान्यता द्यावी. धर्म बुडण्याचे पोकळ कारण पुढे आणू नये.

५२०४ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ८७-९०)

रास्तगोफ्तारने मुंबई असोसिएशनच्या अर्जाचे भाषांतर करून त्यावर टीका केली की, नवा कायदा फक्त ब्रह्मसमाजासच लागू करावा. अगर जो समाज तशी मागणी करील, त्याला लागू असावा. इतर जाती ना त्यात ओढू नये. कारण धर्मामध्ये ढवळाढवळ होण्याचा संभव आहे. पण ही विधाने लंगडी आहेत. कारण सध्याचा लग्नविधी काही या बिलाने रद्द होणार नाही. फक्त कोणत्याही रीतीने लग्न लावण्यास वधूवरांना मुभा राहिल. रजिष्ट्रारसमक्ष जरी लग्न झाले, तरी ते कायदेशीर ठरेल. बंगाल व पंजाबमध्ये ब्रह्मसमाज फैलावत आहे. लोकांची वाजवी मागणी मान्य करण्यात गैर काही नाही. इतर जातींचीही अडचण या कायद्याने दूर होणार आहे. प्रत्येक जातीसाठी वेगळा कायदा असण्याची आवश्यकताही नाही. म्हणजे मुंबई असोसिएशनची अर्जी गैरलागू व अनावश्यक आहे. दुसऱ्या जमातीच्या सदसद्विचारांना अडथळा करणारी आहे. स्वतःचे हक्क अबाधित राखण्यासाठी दुसऱ्यांच्या अधिकारास कोणीही अडथळा करू नये, असोसिएशनच्या सन्मान्य अधिकाऱ्यांनी समंजसपणा दाखवून ही अजी मागे घ्यावी.

५२०५ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९०-९१)

शिमग्याचा सण फक्त पाच दिवसांचा असताना मुंबई शहरात तो दहा दिवस पाळतात. सोंगांचा उपद्रव १०-११ दिवस सोसावा लागतो. शिक्षणाचा प्रसार होऊनही हा सण जोर धरीत आहे. यंदा तर ताबुतातल्याप्रमाणे जोगी होऊन पोरांनी धिंगाणा केला. २००-३०० तमाशेवाले दाखल झाले! कथेसारख्या त्यांच्या माळा लागल्या होत्या. ११॥ महिने लोकांच्या मनाची सुधारणूक होते व या १५ दिवसांत तिच्यावर पार बोळा फिरवला जातो. या दुष्ट सणाने सगळे शहाणपणच निष्फळ ठरते. निरुद्योगी लोक तमाशे करून भरपूर कमाई करून घेतात. तमाशातील दुष्टपणाची कडू फळे मुलांनाच भोगावी लागतात. प्रथम पेरूची चोरी करणारा आईच्या कानास चावला, तशी ही स्थिती आहे! शिमग्याने देशाची हानी व नासाडी होणार आहे. होळीवर निबंध लिहून तिचा निषेध करणारेही धुळवड खेळतात. या हतभाग्य देशाची सुधारणा होण्यास एकच उपाय आहे व तो म्हणजे प्रभू येशूला शरण जाणे. त्यानेच पूर्ण व चिरकालिक अशी मुक्ती मिळेल. म्हणून तारणाचा अंगीकार करावा.

५२०६ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९१-९३)

अमेरिकन बोर्ड आफ कमिशनर्स फार फारेन मिशन या संस्थेची संस्थापना १८१० मध्ये झाली. पश्चिम हिंदचे मिशन १८१३ त सुरू झाले. १८५२ अखेर १४ देशांत तिच्या शाखा सुरू झाल्या. हल्ली १८ मिशने आहेत. १,३१९ कामदार आहेत. २५,५३८ लोक प्रभुभोजन घेतात. ४७७ शाळा आहेत. त्यात १३,९५२ विद्यार्थी शिकतात. ६२ लाख ५८ हजार पृष्ठांची पुस्तके या मंडळीने छापली. धर्माच्या कामासाठी या मिशनांना मोठी मदत मिळते. गेल्या तीन वर्षांत १८,३२८ रुपये जमा झाले.

इकडे मात्र पुरते एक हजार रुपयेही जमले नाहीत. पालकांचा खर्च स्वतः चालविणाऱ्या ५२ मंडळ्या आहेत. अनेकजण स्वखुशीने प्राप्तीचा दशांश देतात. सगळ्यांत सांदविच मिशन मोठे आहे. तेथे ५२ पालक असून एका वर्षातच ८२७ लोक नव्याने ख्रिस्ती झाले. हवाई बेटावरील शाळेत २० विद्यार्थी शिकतात. स्वतःला रिफार्मड कॅथलिक म्हणविणाऱ्या हाय चर्ची लोकांचा विरोध असूनही त्यांची प्रगती फार कौतुकास्पद आहे.

५२०७ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

फ्री चर्चचे नवे भजनालय बांधण्यास ५० हजार रुपये खर्च झाले. आणखी ११ हजार हवेत. तेथे प्रार्थना सुरू झाली. दोनजणांना दीक्षा देण्यात आली.

५२०८ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

१ मार्च रोजी मुंबईमध्ये किल्ल्यातील पोस्ट आफिस संपूर्ण जळून मोठे नुकसान झाले. पत्रांच्या बंग्या जळाल्या. शेजारच्या कस्टम इमारतीत ठेवलेला व्यापार्यांचा मालही जळून गेला. हा सर्व प्रताप अर्धवट विझवलेल्या बिडीचा आहे.

५२०९ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

पुस्तके व निबंध करणाऱ्या मंडळीची वार्षिक सभा झाली. कर्नल कर्बी अध्यक्ष होते.

५२१० (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

प्रार्थनासमाजाची दुसरी वार्षिक सभा झाली.

५२११ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

टोंक बंदरावरची आग विझविण्यासाठी आगीचा बंब निघाला असता एक युरोपियन खाली पडला. पण सुदैवाने तो वाचला.

५२१२ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

हायकोर्ट जज् आरनाल्ड विलायतेस जाणार, म्हणून त्यांना मानपत्र दिले जाईल.

५२१३ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

मिस कारपेंटरची प्रकृती बिघडल्यामुळे ती स्वदेशी जाणार आहे. तिच्या शाळांची व्यवस्था राहणे मात्र कठीण होईल.

५२१४ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

अलेक्झांद्रा मुलींच्या शाळेची वार्षिक परीक्षा झाली. मि. नेपियर यांच्या हस्ते बक्षिसे वाटण्यात आली.

५२१५ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)

फ्री चर्चचे मि. जेम्स एट्किन यांना वन्हाडात शाळा खात्याचे इन्स्पेक्टर नेमले आहे.

- ५२१६ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)
दक्षिण हैद्राबादचे निजाम आफबुलदौला यांचा अचानक मृत्यू झाला. ते १८५७ त राज्यावर बसले होते.
- ५२१७ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९३-९५)
हैद्राबादच्या निजामास विषप्रयोग झाला, अशी अफवा ऐकू येते. त्याचा अज्ञान मुलगा आता गादीवर बसेल.
- ५२१८ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
बोरघाटच्या अपघाताची चौकशी १ एप्रिल रोजी सुरू होणार.
- ५२१९ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
मद्रासकडे स्पर्शजन्य रोगाविषयीच्या कायद्याचा गैरफायदा घेऊन एका माणसाने गरत स्त्रीबद्दल सरकारी अंमलदारास खोटी बातमी दिली. त्याला १०० रुपये दंड झाला.
- ५२२० (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
सर रिचर्ड टेंपल ६ एप्रिल रोजी हिंदुस्थानचे बजेट मांडतील.
- ५२२१ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
ना. गवरनर जनरल कलकत्त्याहून अंबाल्यास जाणार.
- ५२२२ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
काबूलचा अमीर शेर अल्ली व लार्ड मेयो यांची भेट अंबाला येथे होईल. या भेटीसाठी जोरदार तयारी चालू आहे. पाणीपुरवठा व्यवस्थित राहण्यासाठी ५० विहिरी खणीत आहेत.
- ५२२३ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
इंडियन डिवोर्स आक्टला गवरनर जनरलची संमती मिळाली. धर्म बदलल्यावर घटस्फोट घेणे त्याने सुलभ होईल.
- ५२२४ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
ड्यूक आफ एडिन्बरोच्या सन्मानार्थ आग्रा येथे दरबार होणार.
- ५२२५ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
कलकत्ता युनिवर्सिटीच्या कान्चोकेशनच्या वेळी लार्ड मेयो अध्यक्ष होते.
- ५२२६ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)
कलकत्त्यात हिंदू धर्माच्या संरक्षणाकरिता एक सभा स्थापन झाली.
- ५२२७ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)

अफगाणिस्तानात अजीमखानाच्या मुलाने बंड करून काही प्रदेश जिंकल्यामुळे पुन्हा लढाई होण्याचा रंग दिसतो.

५२२८ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९५-९६)

न्यूझीलंडमधील बंडाचा ब्रिटिश सैन्याने बीमोड करून १२० बंडखोर मारले व ८० कैद झाले.

५२२९ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९६)

स्पेनमध्ये प्रॉटेस्टंट लोकांना धर्मस्वातंत्र्य मिळाल्यामुळे कॅथालिक चिडले. त्यांच्या धर्मगुरूंनी एका गवरनरास देवळातच क्रूर रीतीने ठार मारले. ५१ लोकांना अटक झाली.

५२३० (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९६)

जनरल प्रिमाने जाहीर केले की, बुर्बोन घराण्यामधील व्यक्तीस स्पेनची गादी मिळणार नाही. माजी राणी याच कुळामधील होती.

५२३१ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९६)

स्पेनचे लोक राजाचा शोध करीत आहेत. पोर्तुगालचा फर्दिनांद यांचेही नाव सुचविले गेले आहे.

५२३२ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९६)

स्पेनमधून हद्दपार झालेल्या यहुद्यांना परत देशात येण्याची परवानगी मिळाली. ३७५ वर्षांनी कित्येक यहुदी परत स्वदेशी येतील.

५२३३ (२८ : ६, १५ मार्च ६९, ९६)

४ मार्च रोजी जनरल ग्रांट अमेरिकेचे प्रेसिडेंट झाले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ७, मुंबई, १ एप्रिल १८६९

५२३४ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १००-१०५)

यावर्षी अनेक मंडळ्या आर्थिक बाबतीत स्वावलंबी झाल्या. आत्मिक बुद्धीचे वजनदार लोक दशांश देतात. गरीबसुद्धा मदत करतात. यातून ३,०५० रुपये जमा झाले. या जमेमधून पालकांचा खर्च भागतो. आट्किन्सन् पतिपत्नी मराठी भाषा शिकून मिशनच्या कामास साहाय्य करतात. ज्ञानोदयकर्ते शाहू दाजी कुकडे मुंबई मिशनात आहेत. गेल्या वर्षीच्या ऐक्य सभेने स्वावलंबनाची नवी दिशा दाखविली. आपल्या प्राप्तीचा दशमांश देणारे ईश्वरभक्त वाढत आहेत. आता अनेक मंडळ्या मध्यवर्ती सभेची मदत न घेताही चालू शकतील. वैद्यशास्त्र व शरीरशास्त्र शिकविण्यासाठी एक वर्ग सुरू झाला. रे. आबट हे दररोज तेथे व्याख्याने देतात. कुटुंबातील प्रथमोपचार व किरकोळ दुखणी, यांसाठी या वर्गाचा फार उपयोग होईल. पटकीच्या साथीमध्ये रोग्याची कशी काळजी घ्यावी, याचीही माहिती आबट यांनी दिली. 'तुल्यार्थदर्शक करार' व 'येसूकडे ये' या पुस्तकांच्या प्रत्येक हजार प्रती छापल्या आहेत. ज्ञानोदय पत्रही वक्तशीर निघते. ते खऱ्या

सुधारणेचा पक्ष धरून भ्रांतिकारक मताचा निषेध करते. सत्याचे निर्भीड प्रतिपादन त्यात असल्यामुळे गावकरी लोक आनंदाने त्याचे वाचन करतात. ख्रिस्ती शास्त्र शिकविण्याचा वर्गही नियमित चालतो. ३८ शाळांत ६९१ विद्यार्थी शिकतात.

५२३४ अ (इंम : ९७-९९)

५२३५ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०५-१०८)

हिंदू धर्माच्या ठायी टिकून राहण्याची विलक्षण शक्ती दिसते. झाड तोडले की, ते पुन्हा बहरास येते. त्याप्रमाणे मूर्ती फोडल्या, देवळे भ्रष्ट केली, तरी हा धर्म काही रसातळास गेला नाही. पूर्वी हिंदू लोक या देशाचे प्रभू होते. मुसलमानांनी त्यांना जिंकले. परंतु त्यांना आपल्या धर्मात आणणे मुसलमानांना शक्य झाले नाही. अविरत प्रयत्न व जबरदस्ती करूनही हिंदू धर्म टिकून राहिला. विजापुरामध्ये टोलेजंग हिंदू देऊळे आहे. त्यांच्या टोलेजंग भिंती पाहून हा धर्म किती बळकट आहे, ते समजते. पण मिथ्याचार व वेड्या चाली यांनी या धर्माची बिघाडणूक झाली. ते पिराची भक्तीसुद्धा करतात. तेथील असर महलात पैगंबराचे केस आहेत. वर्षातून एक आठवडा मुसलमानांची यात्रा भरते. दैवते असंख्य असली, तरी मूळ देव एकच आहे, हे हिंदू कबूल करतात. मुसलमान तर एकेश्वरवादीच आहेत. पण नेटिवांच्या धर्मांमध्ये आत्मिक फेरफार करण्याचे कसलेही सामर्थ्य नाही. या देशात ख्रिस्ती धर्माचा प्रयोग होत आहे. लोकांच्या लौकिक स्थितीमध्ये अंतर पडले आहे, तरी मानसिक बाबीत काहीही बदल नाही. मनुष्याच्या अंतःकरणात पालट घडवून राष्ट्रास उर्जित अवस्था आणण्याचे खरे सामर्थ्य फक्त ख्रिस्ती धर्मातच आहे. म्हणून आम्हांस आशा वाटते की, या देशामध्ये शुभवर्तमानास मोठे यश मिळेल.

५२३५ अ (इंम : १०५)

५२३६ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०८-१०९)

चर्च मिशनच्या मुंबई शाखेची वार्षिक सभा मुंबईत भरली. नामदार बिशप अध्यक्ष होते. साहेब व मडमा यांचा मोठा जमाव उपस्थित होता. मि. वेदरहेड यांनी रिपोर्ट वाचला. मि. फ्रेंच व नॉट नार्मल शाळेचे काम पाहतात. या मिशनाची ८ ठाणी असून ११ युरोपियन व दोन नेटिव उपदेशक आहेत, मिस व्हेटमडम मुलींची शाळा चालवते. आठ नेटिव कॅटकिस्टही आहेत. १७ सुवार्तिक शुभवर्तमान गाजवतात. यासाठी नाशकात दोन वर्ग चालू आहेत. बाप्तिस्मा पावलेली माणसे ७७२ असून १८० माणसे प्रभुभोजन घेतात. मुंबईच्या मनी स्कुलासह चार शाळा चालू आहेत. ८८० विद्यार्थी शिकतात. या मिशनची मंडळी फारच मेहनती आहे. परंतु ख्रिस्ती शास्त्राचा अभ्यास जेवढा व्हावा, तेवढा तेथे होत नाही, ही दुःखाची गोष्ट आहे. यंदा मिशनाने याकडे अधिक लक्ष पुरविले, तर बरे होईल. या मिशनाच्या २४ प्राथमिक शाळा असून ९७२ मुलगे व ३०२ मुली शिकतात. सरकारी मदत मिळविण्यासाठी अधिक प्रयत्न व्हावयास हवेत. हे मिशनरी हिंदुस्थानी भाषेतही उपदेश करतात. त्यांची मेहनत पाहून आम्हांला फार कौतुक वाटते.

५२३७ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

टौन ड्यूटीस बिलान्वये कापसावरील जकात हंड्रेडवेटास १ आणा होती, ती खंडीस ४ आणे झाली. यामुळे महर्गता मात्र वाढेल. ब्रिटिश कारखानदारांचाच यात फायदा होणार आहे.

५२३८ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

ड्यूक आफ एडिन्बरो यांना कलकत्त्याहून मुंबईपर्यंत रेल्वेने प्रवास करता यावा, म्हणून जबलपुरापर्यंतचा लोखंडी रस्ता ताबडतोब पुरा करावा, असा हुकूम विलायतेहून आला आहे. पण घाई केली की, पूल पडतात, असाही अनुभव आहे.

५२३९ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

गायकवाड महाराजांनी १॥ लक्ष रुपये खर्च करून महाराणीचा पुतळा नोबल या शिल्पकाराकडून तयार करविला. तो पुतळा मुंबईस नजर केला असून कापाच्या मैदानावर राहिल.

५२४० (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

आनराबल एलिस यांना कलकत्ता कौन्सिलचे सभासद नेमले असून त्यांच्या जागी जज् टकर यांची नेमणूक झाली.

५२४१ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

थियोडोर राजाच्या महालात नेपियर यांना अरबीतील बैबलची नक्षीदार प्रत सापडली. ती त्यांनी प्रे. ग्रांट यांना नजर केली.

५२४२ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

मिस कारपेंटर १० एप्रिल रोजी विलायतेत जात आहे.

५२४३ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

मि. कावसजी जहांगीर यांनी रोमन कॅथालिक शाळेच्या शिखरासाठी ७,५०० रुपयांची देणगी दिली.

५२४४ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

महाराष्ट्र देशातील लोकांची कुळे व जाती, या विषयावर रे. दा. विल्सन यांचे व्याख्यान झाले.

५२४५ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

धारवाड व कारवार दरम्यान लोखंडी रस्ता तयार करण्यासाठी पहाणी होणार.

५२४६ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

सावंतवाडीचे सरदेसाई मरण पावले.

५२४७ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)

मि. टेंपलसाहेबांनी हिंदुस्थान सरकारचे अंदाजपत्रक मांडले. विशेष लोकोपयोगी कामांमुळे सरकारास ३ कोटी ५१ लाखांची तूट येणार. ही कामे नसती, तर ५ कोटी २६ लाख शिल्लक राहिले असते. एक कोटीची कर्जफेडही करावयाची आहे. म्हणून सरकार ३ कोटींची कर्जे काढणार असून उदीमपट्टी रद्द करून प्राप्तीवर पुन्हा कर बसविणार आहे. सालीना ५०० पेक्षा जास्त उत्पन्न असणारांना हा कर द्यावा लागेल. ५०० ते ७५० सहा रुपये, ७५० ते १,००० साडे आठ रुपये, एक

हजार ते दीड हजार बारा रुपये, याप्रमाणे हा कर राहिल. १५ हजारांपासून एक लक्षापर्यंत दर अडीच हजारांस २५ रुपये द्यावे लागतील. असा कायदा होतो आहे.

५२४८ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
लाहोरला धरणीकंप झाला.

५२४९ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
मध्यप्रांतात पाऊस पडून लोकांना दिलासा मिळाला.

५२५० (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
हिंदुस्थानसरकारने अफूची लागवड वाढविण्याचे ठरविले. ९,००० बिघे जादा जमीन यासाठी लागवडीस वापरतील. धान्याची जमीन असल्या घातक पदार्थासाठी वापरणे इंग्रजासारख्या सुज्ञ सरकारास शोभत नाही.

५२५१ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
लार्ड मेयो काबूलच्या अमिरास युद्धोपयोगी तोफा भेट देणार आहेत.

५२५२ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
कलकत्ता हायकोर्टाने असला फैसला दिला की, एखाद्या विधवेस नवऱ्याची मालमत्ता मिळाल्यावर तिने परद्वार केले, तरी तिचा वारसाहक्क रद्द होत नाही.

५२५३ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
जयपूरला एक छापखाना व वृत्तपत्र सुरू होतील, त्यांची व्यवस्था डाक्टर बालंटैनकडे राहिल.

५२५४ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
ड्यूक आफ एडिनबरो दिसेंबरच्या मध्यास हिंदुस्थानात येतील. आपल्या तीन महिन्यांच्या मुकामात ते आग्रा येथे दरबार भरवून काश्मीरमध्ये मुक्काम करतील.

५२५५ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
रे. नारायण शेषाद्री यांच्या जालना येथील नार्मल स्कुलात ८५ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींची परीक्षा झाली.

५२५६ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
हिरातला महामारीने पराकाष्ठेचा प्रलय मांडला आहे.

५२५७ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
बुखारा व आमूनदी प्रांतांत रुशियाने एक लक्ष खडी फौज ठेवण्याचे ठरविले आहे. इराणचा शहाही त्यांच्या मदतीकरिता १५ हजार तुर्कोमानी सैनिक ठेवील.

- ५२५८ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
चीनच्या अल्पवयी राजास चंडोलचे व्यसन लावल्याबद्दल राणीने एका खोजा नोकराचा तात्काळ शिरच्छेद केला.
- ५२५९ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
याकोहामात मोठे तुफान झाले. तसेच, एक गवरनर मारेकऱ्याच्या हातून मारला गेला.
- ५२६० (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
नामदार ड्यूक आफ एडिन्बरो गालटिया नामक आगबोटीने आस्ट्रेलियाच्या त्रेमांटल बंदरात सुखरूप दाखल झाले.
- ५२६१ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
न्यूझीलंडमधील बंडवाल्यांचा पुढारी ठार झाल्यामुळे तेथील बंडखोरी थांबली आहे.
- ५२६२ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
क्यूबन विभागातील स्पेनविरोधी बंडही थांबले.
- ५२६३ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
स्पॅनिश सरकारने देशातील बंड मोडून काढले.
- ५२६४ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
फ्रान्स व बेल्जियम यांचा सरहद्दीचा वाद इंग्रज सरकारने मिटविला.
- ५२६५ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
इटालीत रोमन धर्मगुरू विवाह करू लागले आहेत. सध्या ४० विवाहित पाद्री आहेत. याविषयी कोर्टात एक खटला चालू आहे. पण त्याचा निकाल लागला नाही.
- ५२६६ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, १०९-११२)
मुंबई इलाख्यात कुणी राजा अफूच्या योगाने मरण पावला, असे समजते.
- ५२६७ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)
माजी व्हाइसराय लारेन्स यांना लार्डची पदवी मिळणार.
- ५२६८ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)
फ्री चर्चचे शापूरजी एदलजी यांना ऑक्सफर्डच्या बिशपाने डीकनची दीक्षा देऊन क्युरेट नेमले. त्यांना या देशामध्ये मात्र मिशनरी होता येणार नाही.
- ५२६९ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)
काप्तन मानक्रिफकडून सरकारने तोफा ठेवण्याची मजबूद गाडी दीड लाखास विकत घेतली.

५२७० (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)

सर टेंपलने दाखविलेल्या तुटीवरून पार्लमेंटामध्ये फार वाद झाला.

५२७१ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)

मि. ग्रांट डफ यांनी सांगितले की, झाशीच्या लुटीचा सर्व पैसा शिपायांना वाटण्यात आला.

५२७२ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)

पार्लमेंटने लार्ड नेपियर यांचा पगार वाढविण्याचा कायदा मंजूर केला. कालवे करण्याविषयी चर्चा चालू आहे.

५२७३ (२८ : ७, १ एप्रिल ६९, ११२)

लांकेशैर प्रांतात धरणीकंप झाला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ८, मुंबई, १५ एप्रिल १८६९

५२७४ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, ११४—११५)

रे. नारायण शेषाद्रीची 'ज्ञानाचे मोल माणकापेक्षा अधिक आहे' व 'खरा पश्चात्ताप' ही पुस्तके प्रसिद्ध केली.

'खऱ्या धर्माची कसोटी' मध्ये त्यांनी इतर धर्माची परीक्षा केली आहे. खऱ्या धर्माची लक्षणे ख्रिस्ती धर्माशिवाय इतर कोठेही नाहीत. शाहूराव दाजी कुकडे यांचा 'मोहरमाचा सण' निबंध तर फुकट वाटण्यात आला. रे. दा. मिचलच्या 'ख्रिस्ती धर्म आणि मूर्तिपूजा यांचे झुंज' याची दुसरी आवृत्ती मंडळीने प्रसिद्ध केली. ब्रह्मसमाजाच्या तरुणांनीही ते वाचण्याजोगे असे आहे. पुस्तके व निबंध प्रसिद्ध करणाऱ्या मंडळीने ही पुस्तके छापली. या मंडळीने गुदस्ता १ लाख मराठी व १९ हजार मोडी पुस्तके छापली. रे. आबट यांना असा अनुभव आला की, मंडळीची पुस्तके वाचून अनेकांचा मनःपालट होतो. रे. शेषाद्रीकडे एक टपालाचा जासूद आला. त्याने फार वर्षांपूर्वी 'हेन्री व त्याचा सांभाळणारा' पुस्तक वाचले होते. लंडनची सोसैटी सतत कागदाचा पुरवठा करते. यंदा लष्करात १,५३६ पुस्तके वाटण्यात आली. वर्षातील एकूण जमा १३,७४६ रुपये, तर खर्च १३,६३८ रुपये आहे. यंदा मंडळाने ४,२२६६ मराठी पुस्तके खपविली, त्यात ५,८५४ मोडी होती.

५२७४ अ (इंम : ११३—११४)

५२७५ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, ११६—१२१)

'सत्यपक्षी' लिहितो की, भाऊ दाजीच्या रक्तीपीतीवरील औषधावरून मुंबई गाछनमध्ये वाद चालला आहे. रे. आबट यांनी काही रोग्यांवर स्वतः उपचार केले. महादेव काळे, हरी बापू, हे दोघे त्या उपचाराने अगदी बरे झाले. त्यांच्या अंगावरची अनैसर्गिक तकाकीही नाहीशी झाली. अंगावरचे गोळेही साफ बरे झाले. तेव्हा आबटने आपली उपचारपद्धती प्रसिद्ध केली. यावर मि. यंग यांनी असा आक्षेप घेतला की, भाऊरावाने आपली उपचारपद्धती अशीच प्रसिद्ध करावयास हवी. त्यांचे

मित्र सांगतात की, ते सरकारला पटेल अशा सबळ प्रमाणाची वाट पहात आहेत. एवढी अगत्याची गोष्ट ताबडतोब सर्वांना कळली पाहिजे. औषध, पथ्य, अनुमान, वगैरे कळले पाहिजे. पण भाऊ दाजी काहीच बोलत नसल्यामुळे मि. यंग त्याजवर स्वार्थीपणाचा आरोप करतात. भाऊच्या परोपकाराची व औदार्याची ज्यांना कल्पना आहे, ते असला आरोप सहन करणार नाहीत. भाऊने कित्येकांना फुकट उपचार केला. त्यात कुतर्क व संशय यांस जागाच नाही. आबटनेसुद्धा भाऊकडूनच हे औषध मिळविले आहे. असा दोष देण्यापूर्वी मि. यंगने विचार करावयास हवा होता. कोलंबसाने जे केले, ते आपणही केले असते, असे म्हणणारे लोक अनेक होते. फक्त त्यांच्यात तेवढी कल्पनाशक्ती व धाडस नव्हती.

५२७६ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२२-१२५)

‘एक फिरस्ता’ लिहितो की : अमहदनगरपासून हुबळी-धारवाडपर्यंत प्रवास करून मिशनाची ठाणी पाहिली. कोलगावात पिके मुरण व करप दिसली, तर सातारात ती हिरवीगार दिसली. नद्या व ओढे कसे स्फटिकासारखे दिसतात. वृक्षांच्या छायेतून चालताना फार प्रसन्न वाटते. सालपा येथे गणपतीचे भव्य व शोभायमान देऊळ आहे. तेथील ब्राह्मणास उपदेश करून सांगितले की, मनुष्यकृत मूर्तीची पूजा करणे हे पाप होय. त्यातून नास्तिक मताचीच वाढ होते. प्रत्येक देव हा ईश्वरी अवतार मानल्यामुळे सर्वसमर्थ परमेश्वराचा फार अपमान होतो, निर्बुद्ध प्राण्यांचे ईश्वराशी साधर्म्य कल्पिणे, हा तर वेडेपणा होय. मिथ्या व कल्पित देवाची भक्ती करण्यापेक्षा खऱ्या ईश्वरास भजावे, निराकार व दयाळू देव पृथ्वीचा निर्माता आहे. जो मान ईश्वरास द्यावा, तो पाषाणास देऊ नये. या अपराधास क्षमा मागण्यासाठी खऱ्या देवाकडे शरण जावे. पाथरवट, सोनार व कासार हे कधी देवाचे निर्माते होतील काय? आपण धंद्यावरून जाती मानतो, हीदेखील मोठी चूक आहे. आपला समज व विवेक वापरून पाहा, म्हणजे जातीचा फोलपणा लक्षात येईल. शिवाय उचनीचपणा मानणे, हा तर त्याहून वेडेपणा आहे. एखादा महार उंच जातीपेक्षा जास्त सदाचारी असू शकेल. मग नीचत्व कोठे उरेल? येशू ख्रिस्ताने मानवाच्या उद्धाराचा व पापक्षमेचा खरा मार्ग दाखवला आहे.

५२७७ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५-१२७)

मुंबईतील पटकीचे प्रमाण कमी झाले. देवीने दर सप्ताहास १००-१२५ मुले मरत असत. तेही प्रमाण कमी झाले.

५२७८ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५-१२७)

मुंबई हायकोर्टात मि. मेलविल, मि. लायड यांच्या जज म्हणून नेमणुका झाल्या. आडवोकेट जनरल व्हेट विलायतेस गेल्यावर त्यांच्या जागी मि. स्काबल काम करतील.

५२७९ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५-१२७)

बोरघाट-कमिशनने असा निष्कर्ष काढला की, अपघाताचा दोष गाडीच्या चालकाकडे आहे. रिवर्सिंग स्टेशने मोडून घाटातील रस्ता सारखा करण्याची त्यांनी सुचना केली.

५२८० (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५-१२७)

मुंबईत ९०० वेश्या असून स्पर्शजन्य रोगाचा कायदा पास झाला आहे, म्हणून दर आठवड्यास ४ आणे फी घेऊन त्यांची तपासणी करण्यात येईल. या पैशातून एक निधी तयार करून आजारी व निराधार स्त्रियांसाठी वसतिगृह बांधण्यात येईल.

५२८१ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

राधनपूरचे नवाब ३०० नोकरांच्या लवाजम्यासह मुंबईत आले. पोलिटिकल एजंट त्रिंबकराव त्यांची गवर्नरशी भेट घडवितील.

५२८२ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

सांगलीचे रा. धोंडीराम चिंतामण हेही गवर्नरांना भेटतील.

५२८३ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

दादाभाई नवरोजी विलायतेहून आले असून त्यांचे टोनहालात व्याख्यान होईल.

५२८४ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

मिस कारपेंटर हिला निरोप देण्यासाठी रा. आत्माराम पांडुरंग यांच्या घरी सभा झाली.

५२८५ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

टैम्सने लिहिले आहे की, जज मोरोबा कानोबा कोर्टांमध्ये लोकांना भलतेसलते बोलतात.

५२८६ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

गुजराथी लोकही प्रार्थनासमाजाप्रमाणे मंडळ स्थापणार आहेत.

५२८७ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

मुंबई बंदरात लावण्यासाठी विलायतेत एक घड्याळ तयार झाले. त्याचा व्यास ८ फूट व वजन सवा खंडी आहे.

५२८८ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

भोरच्या पंतसचिवांच्या वाड्यास आग लागून १५ लाखांचे नुकसान झाले. एका मुलाने हरीण व कुत्रा यांच्या गळ्यात फटाक्यांची माळ घालून ती पेटविली. ती जनावरे सैरावैरा धावल्यामुळे आग लागली. जवळच्या घरात व टपऱ्यात रामनवमीचे यात्रेकरू आले होते. त्यांची घरेही जळाली. मनुष्यहानी मात्र झाली नाही. म्हणून शोभेच्या दाखसही बंदी करावयास हवी.

५२८९ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

अमीर शेर अली यांच्या स्वागतासाठी लार्ड मेयो यांनी अंबाला येथे मोठा दरबार केला. अफगाणिस्तानच्या मैत्रीचे प्रतीक म्हणून २ लक्षांचे नजराणेही दिले. राणी सरकार व अमीर याची मैत्री टिकाऊ ठरणार आहे.

५२९० (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

हिंदुस्थान सरकार मुंबई नगरपालिकेस ५ टक्के व्याजावर १५ लाखांचे कर्ज देणार आहे.

५२९१ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

शेर अली यांनी लाहोरचे रेल्वे कारखाने पाहिले.

५२९२ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

लेडी मेयोचे वडील लेकनफील्ड यांचा मृत्यू झाला.

५२९३ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

मेजर डांडसच्या जागेवर मि. कुलिन ब्रौनिंग यांना विद्याखात्याचे डैरेक्टर नेमले आहे.

५२९४ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

लाहोरात धरणीकंप झाला. नंतर तुफानी पाऊस होऊन गारा पडल्या. पिकांचा खराबा झाला.

५२९५ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

नोवेंबरात आग्रा येथे ड्यूक आफ एडम्बरा यांच्या दरबारास सगळे संस्थानिक व गव्हर्नर हजर राहातील.

५२९६ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

बंगालच्या ३४ पत्रकर्त्यांनी सरकारला विनंती केली आहे की, १५ तोळ्यांपर्यंत अर्ध आणा टपाल हसील आकारावे.

५२९७ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

तुरंगात छापखाने सुरू करून सरकारी छपाई कैद्यांकडून करून घ्यावी, अशी सूचना आलेली आहे.

५२९८ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

दा. विल्सननी रायल एश्याटिक सोसैटीत व्याख्यान दिले.

५२९९ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

लॉर्ड मेयो हरिद्वारास जाणार.

५३०० (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

केप आफ गुड होपजवळ आगीने २०० कोस लांब व ७५ कोस रुंद प्रदेश जळून ओसाड झाला.

५३०१ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

मिसरच्या पाछाच्या खुनाचा कट उघडकीस आला आहे.

५३०२ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

सुएज कालव्यातून १८ तारखेपासून जहाजे येऊ लागतील.

५३०३ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

स्पेन च्या राज्यव्यवस्थेचा मसुदा प्रसिद्ध झाला. त्यात राजा, सनेट म्हणजे प्रतिनिधी सभा, काँग्रेस म्हणजे निवडलेल्यांची सभा राहातील, रोमन कॅथलिकांप्रमाणेच इतर पंथांनाही नेमणूकीचे व प्रचाराचे स्वातंत्र्य मिळेल.

५३०४ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

स्पेनचे प्रधान पोर्तुगालच्या फर्डिनांडला राजा बनविण्यास तयार आहेत. पण तो यास कबूल नाही.

५३०५ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

स्पेनमधील काही गुप्त कट उघडकीस आले.

५३०६ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

ऐरिश मंडळीचा व ब्रिटिश सरकारचा संबंध तोडावा, असे जोरदार प्रतिपादन मि. ग्लाडसन यांनी पार्लमेंटात केले.

५३०७ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

सर ज्यान लारेन्सना 'व्यारन आफ पंजाब आंद क्रेटली' अशी बहुमानाची पदवी मिळाली.

५३०८ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२५—१२७)

महाराजा दलपसिंग सफाक प्रांताचे माजित्रेत झाले.

५३०९ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

कापसाच्या व्यापारात मंदी आल्यामुळे प्रेस्टनचे कारखानदार मजुरांचा रोजमुरा कमी करणार.

५३१० (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

मि. फोल्के हा इसम १०—१२ वर्षे रोमन कॅथलिक मंडळात होता. त्याने पोपला पत्र लिहून परखडपणे त्याच्या पंथाचा निषेध केला. या पत्राच्या ९ आवृत्ती खपल्यामुळे कॅथलिक लोक घाबरले आहेत.

५३११ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

ना. प्रिन्स आर्थर ऍर्लदच्या दौऱ्यावर गेले.

५३१२ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

गुदस्ता विलायत सरकारकडे ७२ कोटी ५९ लक्ष रुपये महसूल जमला. त्यात प्राप्तीवरील कर २ कोटी ४४ लाखांवर गेला आहे.

५३१३ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

अमेरिकेच्या कान्ग्रेसमध्ये शिद्दी लोकांना प्रवेश मिळावा, म्हणून मेनडै या शिद्दी गृहस्थाने १ तास भाषण केले. पण त्याची सूचना शेवटी अमान्य झाली.

५३१४ (२८ : ८, १५ एप्रिल ६९, १२८)

इंग्लंडमध्ये मि. मॉटले यांची अमेरिकेचे वकील म्हणून नेमणूक होणार आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ९, मुंबई, १ मे १८६९

५३१५ (२८ : ९, १ मे ६९, १३०-१३३)

महंमदाची तिसरी पत्नी आयेशा हिच्या निवेदनानुसार तिच्याबद्दलच्या आवया गावकऱ्यांना खऱ्या वाटल्या. मुलानेही तिला दोष दिला, माहेरची माणसेही तिला अपराधी ठरवीत होती. मग तिच्या पतीने अली व उसाम बिन जायद यांचा सल्ला विचारला. तेवढ्यात महंमदास दृष्टांत झाला की, ती निरपराधी आहे. ईश्वराने अशी खात्री दिल्यामुळे त्याला आनंद झाला. मोकळे मन ठेवून त्याने ही साक्ष जाहीर केली. एरव्ही तलाख हाच पर्याय होता. गैरवर्तन घडले, तर फटक्यांची शिक्षाही दिली जात असे. आवेशयुक्त करडी नजर आणि पितृवत् प्रीती यांचाच संगम त्याच्या बोलण्यात दिसे. व्यवहाराचा कायदा असा होता की, जर एखाद्याने साध्वी स्त्रीवर आरोप केला, तर चार तरी साक्षीदार द्यावे, नाहीतर त्यालाच ८० फटके मारावेत. जर स्त्रीने शपथेवर प्रामाणिकपणा सिद्ध केला, तर ती अगदी निर्दोष ठरत असे. लोकांचा अंदेशा कायम राहिला नाही. नमाज करण्यासाठी पाणी न मिळाले, तर हातास रेती चोळण्याची सवलतही प्रेषिताने ईश्वराकडून मिळविली. त्याच्या मृत्यूनंतर आयेशाच सर्वाधिकारी झाली. ती अत्यंत विद्वान व बहुश्रुत होती. अबूबकरकडे राज्य असूनही तिचाच कारभारावर वरचष्मा होता. एकंदर समाजातही तिच्या पक्षाचे बहुमत असावयाचे. पण तिच्या शत्रूनी ओम सलमला उत्तेजन देऊन विरोधी प्रबळ पक्ष बनविला.

५३१५ अ (इंम : १२९-१३०)

५३१६ (२८ : ९, १ मे ६९, १३३-१३५)

गेल्या महिन्यात कितीएक साहेब व मडमा स्वदेशी गेल्या. सातार्याचे रे. आबट सकुटुंब स्वदेशास गेले. त्यांनी १८३४ पासून या देशात धर्माचे काम केले. नगरच्या शाळेचे ते १३ वर्षे शिक्षक होते. मिशनाचे काम करीत असताना त्यांनी होम्योपाथीची क्रिया चालविली. तर्कशास्त्रावर व नवल अनुशासनावर पुस्तके लिहिली. काही नवीन यंत्रे तयार करून त्यांनी पेटंट मिळविले होते. स्काच मिशनचे कामरनसाहेबही दीड वर्षे शुभवर्तमान गाजवून न्यू हालंडकडे रवाना झाले. नाशिक चर्चचे रे. फ्रास्ट मडमेसह इंग्लंडला गेले. रे. वेदरहेड यांची प्रकृती नादुरुस्त झाल्यामुळे त्यांनाही देशास जावे लागणार. या साहेबांना व त्यांच्या मडमेस मानपत्र देण्यासाठी गिरगावात सभा झाली. वेदरहेडमडमेने स्त्रियांना उपदेश केला. ख्रिस्ती बायांना उपदेश केला. त्यांच्या शास्त्रबोधाने देशी स्त्रियांवर उपकार झाला. त्यांच्या यादगिरीसाठी एक चंदनी पेटी नजर करणेत आली. रे. फ्रास्टनी मिशनऱ्यांना ज्या अडचणी सोसाव्या लागतात व दुःखे भोगावी लागतात, त्याबद्दल कसलीही तक्रार न करता कष्टयुक्त काम केले, म्हणून त्याचे सर्वांनी आभार मानले. रे. फ्रास्ट म्हणाले की,

नजराण्याचे अगत्य नाही. नेटिवांनी ख्रिस्ती धर्म स्वीकारल्यामुळे दोन देशांत प्रीती आणि ऐक्य वाढते आहे. मि. फेरबांकसाहेबांनी फ्रास्ट यांच्या कार्याचे महत्त्व वर्णन केले. 'बापाच्या ठिकाणी लेकरे होतील,' हे शास्त्रवचन पूर्ण झाले आहे.

५३१७ (२८ : ९, १ मे ६९, १३३-१३५)

अलीकडे विद्येची वृद्धी होत आहे. शिक्षित लोकांच्या स्थितीत मोठा फेरफार होतो आहे. माट्रिक्युलेशनची अवघड परीक्षा ते देतात. पूर्वी फक्त ऐकिवात असलेल्या बी.ए., एम्.ए. च्या पदव्याही घेतात. सर्वांचे पगार वाढत आहेत. बूटमोजे, पाटलोनी-वास्कुटे, कोट, ते घालतात. युरोपियन त-हेच्या गाड्यांत हिंडतात. पुस्तके वाचून भाषणे देतात. घराभोवती बागा लावतात. शक्तीप्रमाणे प्रत्येकजण सुधारणा करीत आहे. अर्थात् या चालीत काही दोष आहे, असे कोणीही म्हणणार नाही. पण सद्गुणांबरोबर युरोपियनांचे दुर्गुणसुद्धा आमच्यांत येऊ पहात आहेत. व्यावहारिक सुधारणांबरोबर दोषही आले. ते जातिभेद व मूर्तिपूजा सोडून खया ईश्वराचे भक्त बनले. पण काही लोकांत युरोपियन पद्धतीची नाटके पहाण्याची व करण्याची होस वाढत आहे. पोरे व बाया यांना फितवून ते नाटकेही करतात. मडमांचे बालनृत्य पाहाता येत नाही, म्हणून वेश्यांस घेऊन सहभोजनास जातात. युरोपियनांचे अनुकरण करून शांपेनच्या बाटल्या मोठ्या ऐटीने उघडतात. ही फार खेदजनक बाब आहे. आपले वास्तविक कल्याण कशात आहे, याचा कोणीही विचार करीत नाही. बीभत्स नाटके व दारू यांमध्ये लोकांनी पैसा उडवू नये. योग्यायोग्य काय, याचा नीट विचार करा. ईश्वराची भीती धरून त्याप्यात्र ३भामा पाळा.

५३१८ (२८ : ९, १ मे ६९, १३३-१३५)

“एक फिरस्ता” लिहितो की : सातार्यास उपदेश करून कोल्हापुरास रवाना झाली. रे. आबटनी ४ अस्पृश्य १ मुस्लीम यांना दीक्षा दिली. मुस्लीम गृहस्थ प्रथमच ख्रिस्ती होत आहे. त्यामुळे काही दंगल होण्याची भीती होती. पण तसे झाले नाही. रस्त्याने अनेक पूल तयार होताना दिसले. गवताकरिता अनेक कुरणे राखलेली आहेत. वैल्डरमडमेच्या शाळेत अस्पृश्य मुलींना वेगळे बसवितात, हे मात्र खेदजनक वाटले. मुलींची संख्या ३० असून व्यावहारिक विषयांसह शास्त्राचा उपदेशही चांगला आत्मसात् करतात, हे फार आनंदाचे लक्षण आहे. वैल्डरसाहेब लहानथोरांना उत्कृष्ट उपदेश करतात. मिशनाचे काही सेवक शेती करून शास्त्राचे घोषणही करतात. कोल्हापूर शहर मात्र अनियमित व गलिच्छ आहे. राजवाडा तर अवाढव्य व अस्ताव्यस्त आहे. राणीच्या आश्रयातील शाळेचा बक्षिस समारंभही पाहावयास मिळाला. यासाठी तंबू उभारला होता. राजघराण्यातील स्त्रियांसाठी गोशांची व्यवस्था केली होती. आपला मान व पदवी यांनुसार सरदार मंडळी बसली. मुलींच्या हस्तकौशल्याच्या वस्तू एका मेजावर मांडल्या होत्या. कप्तान वेस्ट्रापमडमेने शाळेच्या सुधारणुकीसाठी फार परिश्रम केले. मुलींनी ख्रिसमस ट्री लुचाडून बक्षिसे घेतली. येथे भजनालयास अगदी खेटून मशीद आहे. वैल्डरसाहेब स्वदेशी गेलेल्या काळात शेजारची जमीन विकली जाऊन मशीद आली, तरी येशू ख्रिस्तास स्थिरावण्यासाठी मि. वैल्डर फार परिश्रम करीत आहेत.

५३१९ (२८ : ९, १ मे ६९, १४१-१४२)

“एक शोधक” लिहितात की : मि. रामचंद्र कृष्णाराम जोशी या वैद्यांनी रक्तपीतीवर खातरजमेचे औषध शोधले, असा प्रवाद ऐकू येतो. ते प्रतिज्ञेची जाहिरात देतात. आठ सर्टिफिकेटेही त्यांनी

छापली. हे कोणी महान वैद्यराज असावेत, असे समजून शोध घेतला. पेशव्यांचा काळ असता, तर त्यांच्या घरी पालखी गेली असती. खरा प्रकार मात्र निराळा आहे. एकास त्यांनी औषध दिले, तो उलट्या जुलाबांनी बेजार होऊन शरपंजरी पडला. एकंदरीत या राजवैद्याचे औषध म्हणजे मृत्युघंटाच वाटते. दारकू केसू धोंडकर या फ्रूट सेलरनेही सांगितले की, घोटवडी गावचा एक रोगी याच वैद्याचे औषध घेऊन पस्तावला. ५० रुपये जाऊनही रोग जसाच्या तसाच आहे. वैद्यबावांनी गोड बोलून सर्टिफिकेटे मात्र मिळविली. वैद्यराज स्वतःन प्रशस्तिपत्रे लिहितात व लोक भिडेस्तव बाळबोधपणाने सद्द्या करतात. या भोंदू वैद्याने अनेकांना असेच फसविले असणार. तरी सुझ लोकांनी व संपादकांनी नीट शोध करून या वैद्याचे खरे स्वरूप उघड करावे.

५३२० (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

गेल्या पंधरवड्यात पावसाची बुरबूर चालू आहे. यावर्षी पर्जन्य लवकर येणार असे दिसते.

५३२१ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

यंदा ताबुतांचा सण फार धामधुमीने झाला. पण दंगा वगैरे कोठेही झाला नाही. सरकारी हुकमानुसार ताबूत समुद्रात न टाकता नाखुदाच्या तलावात थंड करण्यात आले.

५३२२ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

विद्याखात्याचे डेरेक्टर पील विलायतेहून आले.

५३२३ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

जज् मोरोबा कानोबा निवृत्तिपूर्व रजेवर जात आहेत.

५३२४ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

बडोदा रेल्वेचे मुख्य स्टेशन कुलाब्यास होणार.

५३२५ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

नामदार गवरनर महाबलेश्वरी गेले.

५३२६ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

मि. दादाभाई नौरोजी इंग्लंडमधील राज्यरीतीबद्दल गुजरातीतून व्याख्याने देतात.

५३२७ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

मुंबईच्या नाना मोरोजींना जस्टिस आफ दी पीस नेमले आहे.

५३२८ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

मसकतच्या इमामाचे चुलते सयद तुर्की सध्या मुंबईत आहेत.

५३२९ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

अकलकोटचा राजा गैरशिस्त कारभार करतो, म्हणून माजी गवरनरांनी माधवराव विंचूरकरांकडे कारभार सोपविला. पण योग्य बंदोबस्त होत नाही, म्हणून करनल बामगार्टनर यांची कारभारी पदावर नेमणूक झाली आहे.

५३३० (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

नगर, सोलापूर व बेळगाव येथे पाण्याची फार हाकाहाक आहे.

५३३१ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

ठाण्याच्या तुरुंगात पटकीचा उपद्रव सुरू झाल्यामुळे काही कैद्यांनी पळून जाण्याचा प्रयत्न केला. पोलिसांनी गोळीबार केल्यामुळे दोघे मेले. दोन पकडले. एक पळून गेला.

५३३२ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२)

पुण्यात २२ एप्रिलला निंबाएवढ्या गारांचा पाऊस झाला.

५३३३ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

पुण्याजवळ कात्रजचा बोगदा काही ठिकाणी कोसळला. (इं. प्र. वस्त्र)

५३३४ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

राजपिंपळे गावात आगीने १५०० घरे जळून ७० हजारांचे नुकसान झाले. (इंदुप्रकाशवस्त्र)

५३३५ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

अमदाबादचे सेठ बिचरदास अंबईदास यांनी लिवरपूल येथील अंधळ्यांच्या साहाय्यार्थ ५ हजार रुपये दिले.

५३३६ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

बाबू प्रसन्नकुमार ठाकूर यांचे मृत्युपत्र कलकत्ता हायकोर्टाने कायदेशीर ठरविल्यामुळे त्यांच्या मालमत्तेस मुकलेले ज्ञानेंद्र मोहन प्रिक्ली कौन्सिलपर्यंत अपील करणार आहेत.

५३३७ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

कलकत्त्याच्या एका गृहस्थाने आपला मुलगा अंधळा आहे, म्हणून पुतण्यास मालमत्ता दिली. पुढे अंध वारसास पुत्र झाल्यामुळे जज् नार्मन यांनी अंधपुत्रास वारसा दिला. परंतु अपिलात याच्या उलट निकाल लागला.

५३३८ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

हलक्या प्रतीच्या लोकांना सधन होण्याचे साधन दाखवावे, म्हणजे चोऱ्यांचे प्रमाण कमी होईल, अशी सूचना बंगालच्या आमृती बाजार पत्रिका या वृत्तपत्राने केली आहे.

५३३९ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

माजी गवरनर जनरल लार्ड एल्गिन यांचा पुतळा इंग्लंडात तयार झाला. तो कलकत्ता केथड्रिल या देवळात ठेवतील.

५३४० (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

तिरहुतमध्ये निळीचे पीक कमी येण्याचा संभव आहे.

५३४१ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

मयत राजा थियोडोरसचा मुगुट एका इराणी सरदाराने विकत घेऊन इराणच्या शहास नजर केला. शहाने तो मुगुट इंग्लिश सरकारकडे दिलेला आहे.

५३४२ (२८ : ९, १ मे ६९, १४२-१४३)

अलाहाबाद व पंजाब येथे युनिवर्सिट्या स्थापन होणार.

५३४३ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

हरिद्वारला जत्रा भरली. दोन लक्ष यात्रेकरू येऊनसुद्धा रोगाचा उपद्रव झाला नाही. पर्वणीचा उत्सव पहाण्यासाठी ग. ज. लार्ड मेयोही आले आहे.

५३४४ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

हिंदुस्थानच्या काही भागांत मनुष्य चोरण्याचे गुन्हे होतात. तेथील अंमलदारांनी अशा पळवापळवीची संपूर्ण माहिती पाठवावी, असा हुकूम सरकारने काढला आहे.

५३४५ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

इंदूर, देवळाली, या भागांत पटकी सुरू झाली.

५३४६ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

बुंदेलखंडाच्या तुरुंगात आगीचा प्रकार घडला.

५३४७ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

खेत्रीच्या संस्थानिकाने आपले चरित्र इंग्रजीत लिहिले आहे. त्यावरून दिसते की, राजेराजवाडे यांच्या घरात मुसलमान नोकरांमुळे अनीती माजत होती.

५३४८ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

राजपूत महाराजांनी धान्यावरील जकात माफ केली, याकरिता त्यांच्या सन्मानार्थ दोन तोफा जादा सोडल्या जातील.

५३४९ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)

काबूलमध्ये बकरीदच्या सणात गडबड झाली. सरदारांच्या शत्रुत्वातून शांतता भंग पावते. तेथील कोतवाल अस्लम हा तर वेडा असून त्याने एक पत्नी मारली, दुसरीसही मारणार आहे.

- ५३५० (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)
कंदहारमध्ये अजीमच्या सैन्यावर बहारमने हल्ला चढविला, अजीमने कंदहारला वेढा दिला असून तो हे शहर जिंकणार आहे.
- ५३५१ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)
इराणचा शहा हिरातवर स्वारी करणार.
- ५३५२ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)
हिरातला रेसिडेंट ठेवण्यास शहाने मान्यता दिल्यामुळे पेशावरचे कमिशनर पोलाक यांची तेथे नेमणुक होईल.
- ५३५३ (२८ : ९, १ मे ६९, १४३-१४४)
बुखान्याच्या राजाचा संपूर्ण पराभव झाला.
- ५३५४ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
ब्रह्मी राजाच्या खुनाचा कट जनानखान्यातच चालला होता, तो फसला आहे.
- ५३५५ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
स्पेनची फौज व त्याची लढाऊ जहाजे क्यूबाकडे रवाना होत आहेत.
- ५३५६ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
स्पॅनिश राजसभेने नव्या घटनेची चर्चा तहकूब केली.
- ५३५७ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
नेपल्सच्या कोर्टाने असा निकाल दिला की, कॅथालिक धर्मगुरूंनी विवाह करण्यास हरकत नाही.
- ५३५८ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
वर्ष अखेरीस रोमला कॅथालिकांची परिषद भरेल. त्याच वेळी प्राटेस्टंट पंथीयांचाही मेळावा भरेल.
- ५३५९ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
टिपेराच्या राजपुत्राने वारसाहक्कासाठी केलेला अर्ज प्रिव्ही कौन्सिलने फेटाळला.
- ५३६० (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
दा. लिविंग्स्टन जांजिबारास आले असून सुवेजमार्गे विलायतेस जातील.
- ५३६१ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)
ब्रायरीहिलच्या खाणीत १३ माणसे १२० तास पाण्यामध्ये अडकून पडली, तरी कोणीही दगावले नाही.

५३६२ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)

आबरडीनला मोठे धर्मसंजीवन सुरू आहे.

५३६३ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)

कानडात तुफानाने बर्फाचा वर्षाव झाला.

५३६४ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)

क्यूबाची स्वतंत्रता जाहीर करण्याचा अधिकार प्रे. ग्रांट यांना देण्यात आला.

५३६५ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)

मुंबईच्या पवित्र शास्त्र प्रसारक मंडळीचा अहवाल मिळाला.

५३६६ (२८ : ९, १ मे ६९, १४४)

एम. जी. चे पत्र उशिरा मिळाले. त्याचा विचार नंतर होईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १०, मुंबई, १५ मे १८६९

५३६७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १४६—१४७)

महंमदाची चौथी बायको जयनब बिन खोजयम ही तोफयलची पत्नी होती. विवाहानंतर ती १८ महिन्यांनी निधन पावली. पाचवी पत्नी हफसा हीदेखील घटस्फोटितच होती. सन ६२५ मध्ये तिचा विवाह झाला. ओम सलम ही स्त्री तर प्रेषिताचा मोठा प्रपंच पाहून विवाहास तयार होईना. तिचे वय बरेच होते. तिला अनेक मुले होती. पण तिच्या रूपाचा मोह पडून तिच्याशी त्याने विवाह केला. तिच्या सर्वच मुलांची जबाबदारी घेतली. तिच्या मनातील सवतीमत्सर कमी व्हावा, म्हणून तो ईश्वराची प्रार्थना करीत असे. तिच्या पहिल्या नवऱ्याची असी इच्छा होती की, आपल्या मृत्यूनंतर तिचा होणारा पती आकाशलोकांत स्वतापेक्षा मोठे स्थान मिळविणाराच असावा. महंमदाने तिला संसारोपयोगी वस्तू देऊन तिच्यासह तीन दिवस वास्तव्य केले. दोन दोन तोळे कस्तुरीची देणगी देऊन तो आपल्या बायकांशी फार प्रेमळ वर्तणूक करीत असे ही पत्नी ८४ व्या वर्षी मृत्यू पावली. मोरायसीच्या युद्धात त्याने जोवायरियास पाहिले. त्याने थाबिट बिनकयस यास खंडणी देऊन तिजसी विवाह केला. तिचे नातलग हे त्याचे सोयरे झाल्यामुळे त्यांची त्याने दासपणातून सुटकाही केली.

५३६७ अ (इंम : १४५—१४६)

५३६८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १४७—१५२)

सुभेदाराने अद्रमुत्तेमला जाणाऱ्या जहाजावर पौलस आणि इतर कैदी यांना बसविले. त्यांवर अधिकारी युल्यस होता. तो फार सुजनतेने वागे. पुढे अलेक्षांद्रियाकडे जाणाऱ्या तारवावर त्यांना चढविले. क्लौदा बेटाकडे जाताना पौलसाने इशारा दिला होता की, हा जलमार्ग हानिकारक

आहे. त्याचे भविष्य खरे होऊन वादळात तारू फुटले. देवदूताने दिलेला इशारा खरा ठरला. चौदा दिवस उपवासी राहिलेल्या लोकांना सर्वांना भाकर देण्यात आली. शिपायांनी मसलत दिली की, कैद्यांना ठार मारावे, मलीते बेटावर दिसलेला साप त्याने अग्नीत टाकला, बेटावरील आजारी माणसे पौलसाच्या प्रार्थनेने बरी झाली. तेथून रोमातील भावांना पौलसाने निरोप दिला व तो पायी रोमाकडे गेला. अधिकाऱ्यांनी त्याजवर मेहेरबानीची नजर ठेवली. येशू हाच मसीहा असताना आपल्या पंथाची सर्वत्र निंदा होते, याबद्दल पौलसाने खेद प्रगट केला. देवाने विदेशी लोकांच्या तारणाकरिता मसीहा पाठविला. हे तत्त्व प्रगट करण्यासाठी त्याने ख्रिस्ती मंडळ्यांना पत्रेसुद्धा पाठविली. शौलाकडून उपदेश घेऊन एक गुलाम ख्रिस्ती झाला. कलसैस व एफसस येथील नागरिकांना त्याने जी पत्रे पाठविली, ती आजही प्रसिद्ध आहेत. नीरो बादशाहाने चौकशी करून पौलसास दोषमुक्त केले. काही पाखंडी लोकांनी त्याच्यावर पुन्हा बंदिवासाची वेळ आणली होती. अतिनिर्दय राजाने त्याचा शिरच्छेद केला.

५३६९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५२-१५४)

“एक फिरस्ता” लिहितो की : कोल्हापुराहून बेळगाव येथे गेलो. पालक योहान महंताप्पाच्या घरी राहिलो. एका मिशनऱ्याच्या मगजास विकार झाल्यामुळे इतर मिशनरी इंग्रजी शाळेचे काम पाहातात. शाब्बाथवारी मि. बेनान व स्मिथ यांचा उपदेश होतो. पाऊलस सिद्दलिंगप्पा हेही कानडी भाषेत प्रवचन करतात. शिवाय मिस्तर अबिशाई हा तमिळ काटेकिस्टही त्यांना मदत करतो. या गुणी लोकांमुळे नेटिव ख्रिस्ती फार लोकप्रिय झाले. अस्पृश्य जातींतील लोक मात्र कोणीही मंडळीत येत नाहीत. मंडळ इंग्रजी, मराठी व कानडी अशा तीन शाळा चालविते. शहापुरात मुलींचीही शाळा चालू आहे. रोज उपदेश ऐकण्यास ४० ते ५० माणसे येतात. विशेष म्हणजे सर्वांना मराठी समजते. एक गृहस्थ तर आपल्या दोन बायका आणि लेकरे यांच्यासह मिशनात आला. धर्मान्तरानंतरही या स्त्रिया मंडळीत मिसळतात. ही विशेष आनंदाची गोष्ट होय. बेळगावात कुसंदी दगडाचे भजनालय तयार होत आहे. एक लाखापर्यंत खर्च होईल.

५३७० (२८ : १०, १५ मे ६९, १५४-१५७)

एम्. जी. लिहितात की : नाशकापासून १५ मैलांवर अंजनेरी डोंगर आहेत. डोंगरावर मारुतीची आई अंजनी हिचे देऊळ आहे. डोंगराच्या पायथ्याशी कोळी, ठाकूर, महार व कुणबी, यांची वस्ती आहे. गावातले वाणी त्यांना व्याजबट्याने कर्जे देतात. कोणी मुशाफर आला, तर कोळी लोक ओझी वरती नेतात. डोंगरावरचा रस्ता फार बिकट आहे. कोणी पाय घसरून पडला, तर हाडही मिळणार नाही. काही कोळी झोळ्यांतून माणसांना वर नेतात. हे रस्ते सरकारने दुरुस्त केले पाहिजेत. डोंगरमाथ्यावर ४०० फूट लांब, ३०० फूट रुंद, असा रमणीय तलाव आहे. तलावात फिरण्यासाठी होडी आहे. पण ती मोडून निरुपयोगी झाली. तलावाकाठी काही बंगले आहेत. साहेबलोक उन्हाळ्यात तेथे मुक्काम करतात. तेथे एक पेशव्यांचा चिरेबंदी वाडा आहे. पाण्याचे हौदही आहेत. सूर्याची आराधना करण्याचे देऊळही आहे. कोरीव सीतागुंफा आहे. शेजारी असलेल्या ब्राह्मणतळ्याचे पाणी मात्र फार मलीण आहे. डोंगरावर इतकी थंडी पडते की, येथे राहणे कठीण आहे. वादळाने पत्रेसुद्धा उडून जातात. येथचे हवापाणी निरोगी आहे. या स्थळाची जर जास्त प्रसिद्धी झाली, तर थंड हवेचे ठिकाण म्हणून याचा विकास करता येईल. भगूरची छावणी कायम झाली, म्हणजे लष्कराची मदत घेऊन अंजनेरीचा विकास करावा.

५३७१ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

स्काटलंडमध्ये शे. ९७ टक्के मुलांना देवी काढल्या जातात, तरीही गतवर्षी २५ मुले देवीने मरण पावली. मुंबईत तर दर आठवड्यास १०० मुले देवीने मरतात. आता तरी लोकांनी ओळखावे की, देवी काढणे हे मुलांस जीवदान देण्यासारखे आहे.

५३७२ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

मुंबईत उष्मा वाढत आहे. आकाशात अभ्रे येऊन विजा चमकतात.

५३७३ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

मुंबईपासून सुवेजपर्यंत तार टाकण्याच्या कामाची पहाणी करण्यासाठी मिसरचे अधिकारी डगलस गिब्स आले आहेत.

५३७४ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

मुंबई व लंका, येथील गाल बंदरातून अफूविषयक बातम्या तारेने येतात. पण त्यांत दगाबाजी होते, अशी तक्रार आहे.

५३७५ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

हायकोर्टाचे चीफ जज् अरनोल्ड व जज न्यूटन विलायतेस गेले. ते फार योग्य गृहस्थ होते. त्यांस प्रेमाचा निरोप देण्यात आला.

५३७६ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

मि. न्यूटनच्या जागेवर कायदेमंडळाचे सभासद म्हणून मि. टकर यांची नेमणूक झाल्यामुळे दा. भाऊ दार्जीनी स्तुतिपर भाषण केले.

५३७७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

दोन नेटिव तरुण विलायतेस गेले. रा. सीताराम नारायण पंडीत हे सिविल सर्विसच्या परीक्षेस व मि. कृष्णराव गोपाळ देशमुख (लोकहितवादींचे चिरंजीव) ब्यारिस्टर होण्याकरिता रवाना झाले.

५३७८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७)

गिरगाव पोलीसकोर्टाची इमारत सरकारने १ लाख ७० हजार रुपयांस विकत घेतली. ३० हजार खर्च करून दुरुस्ती केली. पण तिच्या पायाखाली विहीर असल्यामुळे ती पडण्याचा धोका आहे, असे आता उघडकीस आले. सरकारजवळ एवढे मोठे इंजनेर असताना दोन लाख रुपये पाण्यात जाणार.

५३७९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

मि. दादाभाई नौरोजींच्या भाषणांना इतकी गर्दी होत असते की, उभे राहण्यासही जागा मिळत नाही. मि. विष्णु परशुराम पंडित यांनी ईस्ट इंडिया असोसिएशनचे उद्देश समजावून दिले. त्यांनी अशा व्याख्यानांच्या छापील प्रती वाटाय्यात.

- ५३८० (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
बेनी इस्त्राएलांची परोपकारी मंडळीही फार चांगले कार्य करते. १७ गरीब लोकांचा खर्च चालवून त्यांनी एक हजार शिल्लक ठेवले. गोरगरिबांसाठी ते धर्मशाळा बांधणार आहेत.
- ५३८१ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
मि. मोरोबा कानोबा तीन महिन्यांची रजा घेणार. त्यांनी अशी जाहिरात दिली आहे की, २० ते ३५ वयाच्या मूल नसलेल्या विधवेशी विवाह करण्याची त्यांची तयारी आहे. आणि अर्जही मागविले. म्हणून त्यांची फार कुचेष्टा होत आहे.
- ५३८२ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
किल्ल्यात आग लागून दोन मोठ्या इमारती जळून गेल्या.
- ५३८३ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
मि. इ. सी. बेली यांना कलकत्त्यास वसच्यान्सलर नेमले.
- ५३८४ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
ईस्ट इंडिया रेलवेचे उत्पन्न गेल्या वर्षापेक्षा दर आठवड्यास एक लक्ष रुपयांनी वाढले. इंग्लंडमधील ग्रेट नारदर्न रेल्वेचीही बरोबरी झाली.
- ५३८५ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
आग्रा येथील सरकारी कचेऱ्या अल्हाबादेस जाणार, म्हणून आग्राचे सेंट पाल भजनालय बंद होणार आहे.
- ५३८६ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
मध्य हिंदुस्थानात शिकारी साहेबांनी १२ दिवसांत ८ वाघ मारले.
- ५३८७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
नवाबगंजला विटांची भट्टी पडल्यामुळे दोन साहेब जखमी झाले व ५ नेटिव मृत्यू पावले.
- ५३८८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
जज्जाच्या निवाड्यावर टीका केल्यामुळे एका संपादकास ५०० रुपये दंड झाला व १ महिना कैद झाली.
- ५३८९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)
एका मुसलमान स्त्रीने टेलरसाहेबाकडून जमीन खरेदी केली. टेलरने त्यावरचे ११ हजारांचे कर्ज लपवून ठेवले. तेव्हा त्या स्त्रीने मिसरच्या कोर्टात दावा केला. माजिस्ट्रेताने टेलरला दोष दिला, तेव्हा टेलरने त्याच्याविरुद्ध इंग्लिशमन पत्रात बदनामीचा मजकूर छापला. याची चौकशी होऊन संपादकास निर्दोष सोडण्यात आले. पण साहेबांना दंड झाला. टेलरने दंड भरून माफी

मागितली. आजारीपणामुळे त्याची कैदेची शिक्षा रद्द होऊन स्वदेशी जाण्याची परवानगी देण्यात आली.

५३९० (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

वर्धा येथे रेल्वे इंजिनाची धडक बसून मि. राटेस्ली हे मरण पावले, तर बार्न्स जखमी होऊन त्याचे हातपाय कापावे लागले.

५३९१ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

टिपूचा भाऊ करीम याची विधवा बेगम ११४ वर्षांची होऊन मृत्यू पावली. तिला काहीही नेमणूक नव्हती.

५३९२ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

दा. विल्सन सिमल्यात लार्ड मेयोचे पाहुणे आहेत.

५३९३ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

जबलपुराजवळ नर्मदेचा पूल तयार झाला.

५३९४ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

जयपूर हे प्रगतिशील संस्थान असून तेथे सोश्लयल सायन्स सभा स्थापन झाली आहे. शहरविकास, शेतीसुधारणा, राजरीति सुधारणे, हे या सभेचे उद्देश आहेत.

५३९५ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

ग्वाल्हेर, कुरुंदवाड, वगैरे गावी पटकीचा उपद्रव सुरू आहे.

५३९६ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

बल्लारीजवळ नारळाएवढ्या गारांचा पाऊस पडला.

५३९७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

शुभ्रनील नदीच्या खोऱ्यात गुलामांचा व्यापार बंद होऊन मिसर देशाची राजवट स्थापन व्हावी, म्हणून फौजा रवाना होतील.

५३९८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

केप आफ गुड होपजवळ सोन्याच्या खाणी असतील की नाही, याबद्दल शंकाच आहे.

५३९९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

अफूने धान्याच्या जमिनीचा खराबा होतो, म्हणून चिनी सरकारने अफूच्या लागवडीवर बंदी घातली.

५४०० (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७-१५९)

न्यूझीलंडमध्ये बंडखोरांनी अनेक सोल्जर ठार मारले.

५४०१ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

बुखान्याच्या राजपुत्राने बापास ठार मारले, अशी वदंता आहे.

५४०२ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

जावात लोकांनी गर्दी करून एक युरोपियन ठार मारला.

५४०३ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

पोर्तुगीजांच्या साम्राज्यात गुलामांचा व्यापार बंद करण्यात आला.

५४०४ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

फ्रेंच राजपुत्र इंपीरियल हा १३ वर्षांचा झाला.

५४०५ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

प्रिन्स आफ वेल्स यांना स्तांबूलमध्ये मोठी मेजवानी देण्यात आली. ते अथेन्समार्गे ट्रुलिन येथे गेले.

५४०६ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

माद्रिदची राजसभा जी घटना तयार करील, तिला फ्रेंच सरकार मान्यता देणार आहे.

५४०७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

इटलीचा राजपुत्र डाओस्टा स्पेनचे राज्यपद स्वीकारण्यास मान्यता देणार.

५४०८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

स्पेनच्या नव्या घटनेनुसार कॅथलिक धर्माचा व धर्मगुरूंचा खर्च सरकार चालवील, परदेशस्थांना धर्मसंबंधी मोकळीक राहील, इतर पंथांनाही शाळा व भजनालय काढता येतील.

५४०९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १५७—१५९)

सिविल सर्विसमध्ये आता फारसा वाव नाही. म्हणून ड्यूक आफ आरगाइल यांनी आपल्या मुलास व्यापार-धंद्यात घातले आहे.

५४१० (२८ : १०, १५ मे ६९, १५९—१६०)

बिशापांची संख्या वाढविण्यासाठी एका कायद्याचा खर्डा पार्लमेंट सभेपुढे ठेवण्यात आला. परंतु बऱ्याच चर्चेनंतर तो नामंजूर झाला.

५४११ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

राणी विक्टोरिया यांच्या पगारी एडिकांगची संख्या २८ होणार आहे. यांपैकी चार हिंदुस्थानातून निवडले जातील व दोघांचा पगार हिंदुस्थान सरकार देईल.

५४१२ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

टिपेरारीच्या दंगलीत एक न्यायाधीश मारला गेला.

५४१३ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

अर्ल रसल यांना लार्डची पदवी मिळणार.

५४१४ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

बंगालचा नवाब इंग्लंडमध्ये गेला असून त्याने दोन मुलांसह राणीसाहेबांची भेट घेतली.

५४१५ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

अमेरिकन सरकार क्यूबाच्या वादात पडणार नाही. फक्त क्यूबातील अमेरिकनांचे संरक्षण मात्र करील.

५४१६ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

अमेरिकन सरकारचे कर्ज १। कोटीवर गेले.

५४१७ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

पासिफिक रेलवेचे काम पूर्ण झाले.

५४१८ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

क्यूबामधील दंगल कमी होत आहे.

५४१९ (२८ : १०, १५ मे ६९, १६०)

मक्षिको देशात नदीच्या पुराने आलामोस शहर वाहून गेले.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक ११, मुंबई, १ जून १८६९

५४२० (२८ : ११, १ जून ६९, १६२-१६३)

इआशाची कन्या बरा ऊर्फ जयनब ही महंमदाच्या दत्त पुत्राची पत्नी असून वैधव्य आल्यावर त्याचीच पत्नी झाली. ती फार धर्मनिष्ठ होती. महंमदाच्या प्रेषितपणावर आणि भविष्यावर तिचा विश्वास होता. आइशेच्या गैरवर्तनामुळे महंमदाने ही आकाशातून आज्ञा मिळवून नव्याने विवाह केला. आपला विवाह सातव्या आकाशातच ठरला, अशी फुशारकी जयनब मारीत असे. या विवाहाच्या वेळी शेकडो लोक हजर होते. आजस याने लोणी व खारका आणल्या होत्या. त्यास प्रेषिताने स्पर्श केल्यानंतर असा चमत्कार झाला की, तेवढे अन्न हजारोंना पुरले. शास्त्रामधील कानाच्या जेवणावळीसारखाच हाही चमत्कार मानावा. विवाहानंतर पाहुणे जाईनात, म्हणून महंमदाने हुकूम काढला की, पैगंबराच्या घरी परवानगीशिवाय जाऊ नये. तेव्हापासून गोशा पद्धत सुरू झाली. आपल्या मृत्यूनंतर या स्त्रियांचा पुनर्विवाह होऊ नये, असाही हुकूम त्याने दिला. जयनबच्या अंतिम

इच्छेनुसार प्रेषिताच्या तिरडीवरूनच तिलाही नेण्यात आले. त्याची आणखी एक पत्नी खहान तर यहुदी होती. लढाईमध्ये तिचा पती मृत्यू पावला. म्हणून तिला गुलामीतून मुक्त करून त्याने तिजशी विवाह केला. तिला २५ तोळे सोनेही दिले. त्याची आणखी एक पत्नी ओम हवीब हीसुद्धा विधवा होती. तिला ४,००० दिरेमाचा नजराणा देण्यात आला.

५४२० अ (इंम : १६१—१६२)

५४२१ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १६३—१६७)

जंजिरा मुंबईपासून २५ कोसांवर आहे. त्याचा विस्तार ३२४ चौ. मैल आहे. नदीकाठी बागाईत आहे व डोंगरकडेला भाताचे उत्पन्न येते. पावसाची सरासरी १०० आहे. त्यामुळे ताप व नारू फार आढळतात. वस्ती ७१ हजारांची असून त्यांत कोळी, भंडारी व आगरीही आहेत. मासे, नारळ, सरपण, या उत्पन्नावर ते जगतात. सन १४८९ मध्ये नगरच्या निजामशाहीतील काही शिपायांनी हबशाचा वेष करून व्यापाराचा परवाना घेतला व गुप्तपणे शिपाई तेथे नेऊन संस्थान जिंकले. मराठ्यांचे व जंजिरेकरांचे कधीच फार सख्य नव्हते. तो नगरच्या राजाचा जहागीरदार समजला जाई. पुढे औरंगजेबाकडून त्याने सनद मिळविली. आजही तो इंग्रजांना कर देत नाही. गादी बळकावणे, जुलूम, अंदाधुंदी, हा जंजिर्याचा स्वभावधर्म आहे. शिद्दी अब्दुल, इब्राहीम, अब्दुल सयद, ...असे अनेक 'सुलतान' तेथे होऊन गेले. सध्याच्या लालामिया हिंदू स्त्रीचा पुत्र असून त्याने सभदला कैदेमध्ये ठेविले आहे. २७५ गावांचे ५१ महाल केले आहेत. जमिनीचा सारा वस्तुरूपाने घेतात. शेतकऱ्यांना खंडीमागे एक रुपया जकात सक्तीने द्यावी लागते. जुलूम व क्रूरपणा यांचा तेथे कळस होतो. रयतेस कसलेही सुख मिळत नाही. सरकारी शाळा स्वप्नातही येणार नाही. गावठी शाळेत जुन्या प्रतीचे शिक्षण मिळते. मुंबईच्या शेजारी असणाऱ्या या संस्थानकडे सेवाभावी संस्था व मिशनरी यांनी लक्ष दिले पाहिजे.

५४२२ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १६७—१६८)

अरुणोदयाचे संपादक लिहितात की : काही बुकांत शृंगारिक लेखन असते. अशा पुस्तकांना सरकारी आश्रय मिळता कामा नये. वृत्तपत्रामधील कविताही सभ्य-संभावित असाव्यात. बीभत्स कवितांनी वाचकांचे मन प्रतिकूल बनते. आमचे नगरकर संपादक बंधू कधीकधी मोहात पडून असा मजकूर छापतात. या कवितांचे मासले पाहिल्यावर हे मत कोणासही पटेल. बीभत्स लावण्याही छापू नयेत. बीभत्स संस्कृत शब्दांना अक्षरगुणवृत्ताची चाल दिली, तरी ती लावणीच आहे, हे विसरू नये. या कवींना ईश्वराने चांगले कृपादान दिले. पण ते घाणेरड्या कविता लिहून त्या दानाचा दुरुपयोग करीत आहेत. निदान सृष्टीचे सौंदर्य वणावे, ईश्वराची स्तुती करावी, रा. ब. भास्कर दामोदर यांना अशा कविता रचण्याचे फार वेड आहे. व्यावहारिक विषय त्यांना आवडत नाहीत. सध्याची जी विद्या आहे, ती ईश्वरज्ञानहीन आहे. म्हणून असे प्रकार घडतात. संपादकांनी या लेखनाचा जो निषेध केला, तो १०० टक्के योग्य आहे.

५४२३ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १६८)

एका कोष्टकात 'मज ईश्वरासमोर तुला दुसरे देव नसोत' ही पहिली आज्ञा चमत्कृतिपूर्ण रीतीने छापलेली आहे.

५४२४ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १६८)

रक्तपीतीविषयी : मुंबई गार्दनमध्ये दाक्ततर यंग यांनी भाऊ दाजीबदल काही मजकूर छापला आहे. ते म्हणतात की : हा भयंकर किळसकारक रोग फार प्राचीन काळापासून चालू आहे. ३५०० वर्षांपूर्वी मिसर व यहूदा देशात इस्त्रायली लोकांत त्याचा प्रादुर्भाव दिसत असे. सीरिया व इराण येथून इसवी सनाच्या सुरुवातीला तो ग्रीसमध्ये व दक्षिण युरोपात पसरला. दहाव्या शतकात त्याचा प्रादुर्भाव विलायतेतही दिसला. १७९८ साली स्कॉटलंडमध्ये अनेकांना हा रोग झाला. तरीही हा रोग काय आहे, ते नीट समजत नाही. तो रक्तविकारापासून व जीवजन्य विषापासून होत असावा. त्वचेवर परिणाम दिसला, तर त्यास रक्तपीती किंवा गोळ्यांची रक्तपीती म्हणतात. जर ज्ञानरज्जूंना बाधा झाली, तर त्याला सुनबहिरी म्हणतात. हा रोग काही स्पर्शजन्य नाही. नवऱ्यापासून बायकोस वा आईपासून मुलास तो बाधत नाही. अगदी दाईस हा रोग असला, तरी दूधपित्या बाळाला बाधा होत नाही. परंतु हा रोग आनुवंशिक मात्र आहे. यावर उपाय शोधण्याचे अनेक प्रयत्न झाले. क्षुल्लक वनस्पतीपासून सर्पदशापावेतो अनेक उपायही झाले. पण टिकाऊ फायदा कशानेच होत नाही. डाक्टर लोकांना करमणूक मात्र होते. आता भाऊ दाजीचे औषध निश्चित रामबाण ठरत आहे.

५४२५ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १६९-१७०)

येशू ख्रिस्तापूर्वी ३०० वर्षे अगोदर ग्रीक भाषेत जुन्या कराराचा तर्जुमा झाला होता. फ्रेंच भाषेत ११६० त, तर स्पॅनिशमध्ये १२८० मध्ये आणि जर्मन भाषेत १४६० साली, अशी भाषांतरे झाली. लूथरने नव्या कराराचा नवीन तर्जुमा १५२२ मध्ये केला. संपूर्ण शास्त्र १५३२ पूर्ण झाले. इंग्लंडमध्ये बीडने ७८२ त, आल्फ्रेंड राजाने सन ९०० त, तर विक्लिफचे १३८० त अशी तीनदा भाषांतरे झाली. अरबी भाषेत १८१८, संस्कृतमध्ये तर त्याहीपूर्वी, म्हणजे १८०८ मध्ये तर्जुमे झाले. मराठी तर्जुमा १८०७ साली मुंबईत झाला. सगळ्या हिंदुस्थानी भाषांत बैबल मिळते. जगातील १७० पेक्षा जास्त भाषांत त्याचे तर्जुमे झाले आहेत.

५४२६ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७०-१७३)

‘एक फिरस्ता’ लिहितो की : बेळगावहून धारवाड येथे पोहोचली. तेथे जर्मन मिशनाचे ठाणे आहे. पण इकडे मराठी जाणणारे लोक फार थोडे आहेत. त्यामुळे मराठीमध्ये उपदेश करणे अवघड आहे. लष्कराच्या हद्दीत भजनालय आहे. शहरात कानडी भाषिकांची शाळा आहे. विद्यार्थ्यांना शास्त्रही शिकविले जाते. येथे पुष्कळ काम आहे. परंतु कामकरी कॅटकिस्टची नेमणूक झालेली नाही. काही शेती घेऊन त्यातील नफ्यावर इकडच्या मिशनांचा खर्च चालतो, धारवाडचे तुरुंग मात्र नामांकित असे आहेत. बंदिवांनांना रेशमाचे किडे बाळगून रेशमाचे उत्पादन करण्यास शिकविले आहे. विलायती रेशमाशी स्पर्धा करील, असे रेशीम तेथे तयार होते. शिवाय विणण्याचा कारखाना आहे. त्यात टुवालापासून सतरंजीपर्यंत सर्व वस्तू तयार होतात. अपराधी कैद्यांना चांगला व प्रामाणिक उद्योग शिकवणे, हेही पुण्याचे काम आहे. स्वच्छता व टापटीपही नाव घेण्याजोगी आहेत. पुढे हुबळी मुक्कामी धर्मसंबंधी वादविवाद झाला. मि. लूथर उत्साहाने येशूचे काम करतात. ७० जण प्रभुभोजनास येतात, तर ७३ लेकरे दीक्षा घेतलेली आहेत. इकडे ब्राह्मणांची वस्ती फार कमी दिसते. मिडल स्कूल व आर्फन् स्कूलसुद्धा आहेत.

५४२७ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

मुंबईत रोज अन्ने येऊन थोडा पारुस पडतो.

५४२८ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

ताडदेवला पेटीटच्या कारखान्यास आग लागून पुष्कळ नुकसान झाले.

५४२९ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

राणीच्या बागेतील लेडी फ्रियरच्या पुतळ्याचे कोणी तरी तुकडे केले, असे आढळले. हा संगमरवरी पुतळा फोडणारास शोधून दिले, तर २०० रुपयांचे इमान मिळणार आहे.

५४३० (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

वरळीत काही ब्राह्मणांनी दगड गोळा करून जमिनीवर रोविले आणि स्वयंभू शिवलिंग तयार झाले, अशी अफवा उठविली. अनेक लोक दर्शनास येत आहेत.

५४३१ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

एका तळ्याजवळ पायरीस भेग पडून पाणी बाहेर पडते. तेथेही गंगा उत्पन्न झाली, अशी आवई उठवून उत्पन्न मिळविण्याचा उद्योग भुलेश्वरात चालू आहे.

५४३२ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

जज मोरोबा कानोबांनी पेन्शनीचा अर्ज केला. ते विधवेशी विवाह करण्यास तयार आहेत. पण फारच थोडे अर्ज आले. विनापत्य विधवा हवी आहे.

५४३३ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

डा. आत्माराम पांडुरंग यांच्या घरी पुनर्विवाहोत्तेजक मंडळाची सभा भरली.

५४३३ ब (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

आता विलायती डाक शनिवार ऐवजी मंगळवारी जाईल.

५४३३ क (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

सर्पपूजेचे मूळ वेदात आहे, असे रा. विश्वनाथ नारायण मंडलीक यांनी प्रतिपादन केले.

५४३३ ड (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७३-१७४)

दा. विल्सन उत्तर हिंदुस्थानात परत आले.

५४३४ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४-१७५)

प्रतिष्ठित स्त्रियांच्या प्रवासासाठी सोईवार रेल्वेगाड्या असाव्यात, अशी सरकारने सूचना केली आहे.

५४३५ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४-१७५)

गाझीबादहून अंबाल्यास जाणारी रेल्वे ठिणग्यांमुळे पेटली. कित्येक मनुष्ये व मडमा जळून मेल्या.

५४३६ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४-१७५)

लार्ड मेयॉना सिमला शहर आवडत नाही, म्हणून ते दरवर्षी नीलगिरीस जातील.

- ५४३७ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
अनेक शूद्र लोकांनी केशवचंद्र सेनना पत्र लिहून ब्रह्मसमाजाचा स्वीकार करण्याची तयारी दर्शविली.
- ५४३८ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
एका ब्रह्मसमाजी इसमाने आपल्या पंथाविरुद्ध गैबी पुस्तक लिहून त्याच्या प्रती सगळीकडे वाटल्या.
- ५४३९ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
ईस्ट इंडिया रेल्वेने प्रत्येक स्टेशनावर पटकी-प्रतिबंधक औषधे ठेवण्याची व्यवस्था केली.
- ५४४० (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
कलकत्त्याचे किसीरीमोहन चातर्जिया व शिवचंद्र मळीक विलायतेस गेले. यांपैकी मि. किशोरी राजा राममोहन राय यांचे नातू असून बॅरिस्टरीचा अभ्यास करतील.
- ५४४१ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
दक्षिण रेल्वेचे काम बल्लारीपासून २४ मैल गुटी या गावापर्यंत पूर्ण झाले.
- ५४४२ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
दक्षिण रेल्वेचे कामावर ८ मजूर अंगावरती दरड कोसळून मृत्यू पावले.
- ५४४३ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)
एका वहाबी धर्मगुरूने आदेश दिल्यामुळे वेलोर एथे दग्याची गडबड झाली. वेलोरचा माजिस्ट्रेट या प्रकाराची चौकशी करीत आहे.
- ५४४४ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)
मद्रासच्या पशुसंग्रहालयात सिंहिणीच्या शेंपटीस एका वाघिणीने चावा घेतला. त्याची जखम सडल्यामुळे डाक्टरांनी सिंहिणीस बेशुद्ध करून शेंपटी कापली.
- ५४४५ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)
तेहरानमध्ये मोहरमच्या वेळी मोठी दंगल होऊन ३०० लोक मेले. ५०० जणांना अटक झाली.
- ५४४६ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)
मिसरचा पाछा युरोपचा दौरा करीत आहे.
- ५४४७ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)
दक्षिण आफ्रिकेच्या खाणीत एक हिरा सापडला. त्याची किंमत २॥ लक्ष रुपये आहे.
- ५४४८ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

हाबशी देशात मानलिक व गाबाज्ये यांचा सरदीवरून तंटा सुरू आहे, पण लढाईचा संभव कमी आहे.

५४४९ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

तुर्कस्थानच्या सुलतानाने रेल्वे आणि इतर सुधारणा करण्याची घोषणा केली.

५४५० (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

प्रिन्स आफ वेल्स सुवेजमार्गे पारिसला गेले.

५४५१ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

नेपोलियन बोनापार्टची जन्मशताब्दी यंदा साजरी होईल.

५४५२ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

पोर्तुगालमध्ये सेनेच्या बंडाचा कट फसला.

५४५३ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

माद्रिदच्या सभेत ठराव झाला की, आपले बळ वाढल्यावर जिब्राल्टरचे ठाणे इंग्रजांकडून परत घ्यावे.

५४५४ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)

कास्टेलर या राजकारणी गृहस्थाने धर्मसंबंधी स्वतंत्रतेबद्दल उत्कृष्ट भाषण दिले.

५४५५ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

स्पॅनिश सरकारने वृत्तपत्रांना पूर्ण मोकळीक दिली.

५४५६ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५)

स्पेनचे राज्य स्पॅनिश गृहस्थालाच द्यावे, असा ठराव तेथील सभेने केला आहे.

५४५७ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५—१७६)

ना. राणीसाहेब विनजरहून ओबार्न येथे गेल्या.

५४५८ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५—१७६)

उलविचचे अनेक कारागीर अमेरिकेत कायम राहणार आहेत.

५४५९ (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७४—१७५)

बायको मेली, तर मेव्हणीशी लग्न करण्यास हरकत नाही, असा ठराव पार्लमेंटने बहुमताने मंजूर केला.

५४६० (२८ : ११, १ ज्यून ६९, १७५—१७६)

मिसर मिशनच्या साहाय्यासाठी सभा होऊन महाराजा दलिपसिंग व लारेन्ससाहेब यांची भाषणे झाली.

५४६१ (२८ : ११, १ जून ६९, १७५—१७६)

सिव्हिल सर्विस परीक्षेत ४६ इंग्रज व ५ हिंदुस्थांनी पसार झाले. बाबू रमेशचंद्र दत्त, बेहारीलाल गुप्त, सुरेंद्रनाथ बानर्जिया, श्रीपत बाबाजी ठाकूर व आनंदराम बारूआ यांपैकी बारूआची प्रकृती नादुरुस्त असल्यामुळे थोडे मार्क कमी पडले. त्यास पुन्हा परीक्षेचा प्रसंग देण्यात येणार आहे. काही बंगालीही तिकडे गेले होते. त्यांच्या पालकांनी त्यांजकडून लग्न न करण्याचे वचन घेतले होते.

५४६२ (२८ : ११, १ जून ६९, १७५—१७६)

ना. माटले हे अमेरिकेतर्फे इंग्लंडमध्ये वकील राहातील. तसेच मि. बासेट हा शिंदी गृहस्थ हेयटी दरबारात राहिल. यात त्या देशाची निर्भेद वर्तणूकच दिसते.

५४६३ (२८ : ११, १ जून ६९, १७५—१७६)

वर्जिनिया व मिसिसिपी देशांनी संयुक्त संस्थानांत सामील व्हावे, म्हणून मि. ग्रांट प्रयत्नशील आहेत.

५४६४ (२८ : ११, १ जून ६९, १७६)

मुंबई त्राक्ट सोसैटीने जाहीर केले आहे की : ज्यायोगे खरा तारणोपाय दिसून येईल, असा विषय घेऊन त्यावर पद्यात्मक निबंध लिहिणारांना ७५ व २५ रुपयांची इनामे दिली जातील. उधळ्या पुत्र, पौलसाचे धर्मातर, असा एखादा शास्त्रोक्त विषय घ्यावा. मर्यादा २४ पृष्ठांची आहे. आपले लिखाण मि. बोयन यांजकडे पाठवावे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १२, मुंबई, १५ जून १८६९

५४६५ (२८ : १२, १५ जून ६९, १७८—१८१)

सफीया ही यहूदीण सल्लमची घटस्फोटित पत्नी होती. महमदाच्या सैन्याने खयबर शहर घेतले, तेव्हा इस्त्रायली दासींमध्ये तिचा समावेश होता. तिच्या रूपाचा मोह पडून त्याने विवाह करण्याचे ठरविले. ती प्रथम यास मान्य नव्हती. परंतु पुढे तयार झाली. प्रेषिताने तिजबरोबर बराच काळ आनंदात घालवला. त्याचा सेवक आबू अय्यूब मात्र तलवार घेऊन त्याचे संरक्षण करी. आपल्या धन्यास धोका आहे, असे त्याला वाटे. सफीया यहूदी असल्यामुळे ती स्वरूपसुंदरी असूनही इतर स्त्रियांना तिच्याबद्दल तिरस्कार वाटे, मरणसमयास तिची मालमत्ता एक लाखावर गेली. मयमुना हिलाल कुळातील व फातिमा किलाब जातीची होती. आस्मा ही तर राजकुळाची होती. तिच्या बापाने विनंती केली, म्हणून महमदाने तिचा स्वीकार केला. तिलाही २५ तोळे सोने दिले. या स्त्रीला त्याने थोड्याच अवधीत तलाख दिला, असे म्हणतात. त्याची ब्रात्य पत्नी आयेशा हिने काही गैरसमज करून देऊन तिला चिथावले होते, असाही एका ठिकाणी उल्लेख आढळतो. पुढे आपला

मान न राखणाऱ्या स्त्रियांना मुक्त करण्यास त्याने संमती दिली. स्वतः निवड करण्याचे स्वातंत्र्य दिल्यावर बऱ्याच निघून गेल्या. त्याने फातिमेसही सोडले. ती उंटाच्या लेंड्या विकून उदरनिर्वाह करीत असे.

५४६५ अ (इंम : १७७-१७८)

५४६६ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८१-१८२)

पवित्र शास्त्र प्रसारक मंडळीच्या अहवालात म्हटले आहे की : नव्या कराराचा पहिला भाग छापला. त्यात ४ शुभवर्तमाने व प्रेषिताची कृत्ये असून किंमत ४-४ आणेच ठेविलेली आहे. पत्रे ब प्रगटविणे या पुस्तकांना फारशी मागणी नसते. ४ वर्षांपूर्वी छापलेल्या प्रती पडून आहेत. म्हणून दुसरा भाग छापणे परवडणारे नाही. मराठी भाषांतराची तपासणी चालूच आहे. गुजरातीतही ५ हजार प्रती छापल्या जातील. लंडनच्या मंडळाने ३७९५ रुपयांचा कोरा कागद दिला. १८६७ मध्ये १०६१७ प्रती खपल्या. हा एक विक्रम आहे. एकट्या मद्रासमध्ये ७१५० प्रती खपल्या. आमहारिक भाषेत शास्त्र छापून २ हजार प्रती बोटीने पाठविल्या. सध्या त्या झूला बंदरात असून विक्रेत्याबरोबर अबिसीनियात पाठवू. मराठी प्रती ४५९३ विकल्या गेल्या. एकूण ६६९८ रुपये जमा झाले. खर्च ९१८८ रुपये झाला. तोंडमिळवणीसाठी साहाय्य मागितले, पण फारशी मदत मिळाली नाही.

५४६७ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८२)

गेल्या अंकात आम्ही अरुणोदयातून बीभत्स कवितांविषयी काही मजकूर उतरून छापला. आमचे नगरकर बंधू म्हणतात की, त्या कविता नव्या नसून प्राचीन ग्रंथातील आहेत. पण कविता नवी असो की जुनी, वर्तमानपत्रांनी अशा कविता छापू नयेत. बहुमान्य विद्वानांनी कविता लिहिली, सरकारने आश्रय दिला, शृंगाररसाची उच्च पदवी दिली, तरी त्यांचा विटाळ नाहीसा होत नसतो. काहींची आवड, उघड तर काहींची झाकली असते. आमच्या बंधूंना ते अयोग्य वाटत नसेल, परस्त्रीकडे पाहून विषयलंपटाच्या मनात ज्या कामवासना येतात, त्यांचे वर्णन करणाऱ्या कवितांना बीभत्स म्हणू नये, तर मग काय म्हणावे? यात उंच, प्रौढ संस्कृत भाषा असते व लावणीत साधारण व हलकट शब्द असतात. म्हणून काय मथितार्थ बदलतो? आमच्या ठाणेकर बंधूंचा मुद्दाच बरोबर आहे. वृत्तपत्रांनी बीभत्स कविता छापू नयेत.

५४६८ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८२-१८५)

रे. लेंगसाहेबांनी खानदेशात १९ वर्षे देवाचे काम केले. ते स्वदेशी जाणार, म्हणून रे. मेंगी यांच्या अध्यक्षतेखाली त्यांना मानपत्र देण्यात आले. मानपत्रात म्हटले आहे की : या साहेबांवर ईश्वराची फार कृपा आहे. त्यांच्या उपकाराची फेड प्रभूनेच करावी. आमच्या आत्मिक कल्याणासाठी ते कळवळ्याने बोध आणि प्रार्थना करीत असत. उपदेशकांची प्रकृती बिघडली, तर ते औषधोपचार करीत. इंग्रजी व मराठी शाळाही त्यांनी चालविल्या. मडमसाहेबांनी तर फारच कष्ट केले. त्यांची प्रकृती चांगली नसतानाही त्या मुलींच्या शाळेत जाऊन उपदेश करीत. बायांनी दर महिन्याला प्रार्थना करावी, असे त्या सांगत असत. मिशन शाळेतील मुली या त्यांच्याच कन्या असून मडमसाहेबांनी उदारपणे वागण्याचा कित्ताच दिला आहे. परमेश्वराने त्यांना बोटीवरील प्रवासामध्ये सुखरूप ठेवावे. आणि दीर्घ आयुरारोग्य द्यावे. अशा मजकुराचे सन्मानपत्र दिले व पवित्र शास्त्राची प्रतही त्यांना देण्यात आली. यावर ज्ञानोदयकर्ते लिहितात की, असे प्रेमळ

च्यापलेन विरळाच सापडतात. मालेगावकरांनीही जी कृतज्ञता दाखविली, तीसुद्धा अनुकरणीय आहे. परोपकार व ख्रिस्ताची सेवा या दोन्ही बाबतीत रे. लॅंग अजोड आहेत. आमचे नेटिव बंधू कृतज्ञ असून त्यांना संकुचित स्वार्थाचा लवलेशही झालेला नाही.

५४६९ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८५—१८८)

“एक फिरस्ता” लिहितो की : गुळेदगुडच्या वाटेवरती नरगुंद येथे मुक्काम पडला. येथील संस्थानिक फितुरी करू लागला, म्हणून सरकारने त्याचा किल्ला पाडला. येथे पाण्याची फारच तंगचाई आहे. रस्त्यावरील तांबड्या वाळूतून गाड्याही चालत नाहीत. येथील लोकांना मराठी कळत नसल्यामुळे कानडी उपदेश मि. सालोमन भास्कर यांनी केला. मिशनचे २ चाकर शेतीही करतात. हे पूर्वाश्रमींचे महार होते. येथील ख्रिस्ती विणकरांचा तर धर्म बदलल्यामुळे त्यांचे चोळखण खपेनासे झाले. गुळेदगुडचे चोळखण सगळीकडे प्रसिद्ध असतानाही त्यांचा व्यापार २ वर्षे बंद पडला. काही काळाने प्रभूची कृपा होऊन तो पुन्हा सुरू झाला. आता तर एक ख्रिस्ती नगरपालिकेचा कमिशनर झाला आहे. गाव डोंगराळ आहे. इकडे इमारतीसाठी लाकूड कोणी वापरीत नाही. पातळ तांबडा कुरुंद दगडच घेतात. येथील ख्रिस्ती मंडळी गरीब असून ही मनोभावे देवाची सेवा करतात. म्यांगलोर येथे तर ५०० लोक प्रभुभोजनास येतात. सोलापुरातही उपदेशाचा प्रसंग आला. इंग्रजी शाळेत ६०—७० लोकांशी संभाषण केले. मग मिरजगावमार्गे नगर येथे आली.

५४७० (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८८—१८९)

रा. कृष्णराव गोपाळ देशमुख पत्रात म्हणतात की : बोटीवर प्रवाशांच्या सोयीसाठी अवर्णनीय तजवीज आहे. एखाद्या बादशहासही अपार द्रव्य खर्चून जी सोय मिळणार नाही, ती येथे लाभते. माणसाची अकल व विद्या यांच्या योगे महासागरात असूनसुद्धा सौख्यमंदिरात आहोत, असा भास होतो. समुद्रातील मासे उडताना दिसतात. सूर्योदय व सूर्यास्त हे तर रमणीय देखावे आहेत. येथे स्नानाचे हौद संगमरवरी आहेत. किल्ली फिरविली, म्हणजे समुद्राचे पाणी आत येते. पर्जन्याप्रमाणे मस्तकावर पाण्याची धार पडते. बर्फाचे पाणी प्यावयास मिळते. सुका मेवाही भरपूर आहे. स्तोत्र व गीता यांचे पठण करण्यास वेळ मिळतो. साहेबासह गोष्टी करण्यात व खेळण्यात वेळ उत्तम जातो. धर्माप्रमाणे वागण्यास येथे थोडासुद्धा अटकाव नाही. आता ही बोट बाबेलमांडवे म्हणजे बावा सिकंदरियाच्या सामुद्रधुनीत आली असून अरबस्तानचे डोंगर दिसत आहेत.

५४७१ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १८९—१९०)

कलकत्त्याच्या ख्रिस्चन इंटेलिजन्स पत्रात एक अजब हकीगत आली आहे, चीनमध्ये एका प्रतिष्ठित गृहस्थाचा मुलगा आजारी होता. त्यास बरे वाटावे, म्हणून त्याने देवाला कित्येक अर्पणे वाहिली. परंतु गुण न येता मुलाचा मृत्यू झाला. तेव्हा बापाने देवावर फिर्याद केली. देवाचा बुद्धिभ्रंश झाल्यामुळे तो करार पूर्ण करू शकत नाही, असा आरोप ठेवण्यात आला. प्रतिवादी देवाची मूर्ती कोर्टांमध्ये होती. पण ती काय बोलणार? शेवटी न्यायाधीशाने देवास हद्दपारीची सजा सुनावली.

५४७२ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९१)

यंदा पर्जन्य वेळेच्या अगोदर सुरू झाला.

- ५४७३ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
मुंबईजवळ तारु फुटून १५ जण बुडाले.
- ५४७४ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
८ मोठे व २७ लहान हौद व घड्याळ यांसाठी मुंबई पालिकेस कावसजी जहांगीर यांनी १८ हजार रुपये दिले.
- ५४७५ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
रा. मोरोबा कानोबाच्या जागेवर मि. भास्कर दामोदर पाळंदे जज्ज म्हणून काम पाहातील.
- ५४७६ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
जस्टिसांच्या सभेत सुधारणुकीचे धैर्य दिसले नाही.
- ५४७७ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
मुंबईत आज २ पुनर्विवाह होणार.
- ५४७८ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
आमनी बस कंपनीचे जनरथ मि. नारायण कृष्ण यांनी विकत घेतले.
- ५४७९ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
बडोदा रेल्वेने ताडदेवऐवजी ग्रांट रोड स्टेशन सुरू केले. दोन्ही रेल्वेनी वेळापत्रकात बदल केले.
- ५४८० (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
भे. ई. पे. ने माहीम स्टेशन बंद केले.
- ५४८१ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
देशावर तुफानी पाऊस होऊन अनेकजण मेले.
- ५४८२ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
टाकळी गावी वीज पडून तीन जण मेले. यापूर्वी उन्हाच्या तडाख्याने लोक मेले. परकीही सुरू आहे.
- ५४८३ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
पंढरपुरात तर यात्रेच्या आधीच जरीमरी सुरू झाली.
- ५४८४ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)
क. गिबर्ड यांनी महसुस १२ वाघ मारले.
- ५४८५ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०-१९१)

गायकवाडमहाराजांनी मरीची शांती करण्याकरिता वनभोजन आयोजित केले.

५४८६ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९१)

उत्तरेतही उष्णता व पर्जन्य यांनी फार नुकसान झाले. ढाक्यात तुफानाने १० हजार मेले, असे म्हणतात.

५४८७ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९२)

कपूरथळ्याच्या राजाने आपल्या दोघा भावांना प्रत्येकी ६० हजार रुपये द्यावेत, असा सरकारने निर्णय दिला.

५४८८ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९२)

स्वर्गप्राप्तीसाठी १०० वर्षे वयाच्या एका बैराग्याने गंगेत सुरीने गळा कापण्याचा प्रयत्न केला. त्यास अटक झाली.

५४८९ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

मारवाडात दुष्काळाने मेले, त्यांची प्रेते जागोजाग पडली आहेत. गावेच्या गावे उद्ध्वस्त झाली.

५४९० (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

सदेब या कारकुनाने साहेबाच्या टपालातून नोटा चोरल्या, म्हणून त्यास २०० रु. दंड झाला व १ महिन्याची सजा मिळाली.

५४९१ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

मेलेल्या माणसाचे खरे मृत्युपत्र छपवून बनावट कागद केल्याबद्दल काही काही आर्मिनी लोकांवर खटला भरण्यात आला.

५४९२ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

मध्यप्रांतात युरोपियनांनी २१ श्वापदे मारली.

५४९३ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

कलकत्याच्या ब्यांकेचा खज्यानीस उष्णतेने मरण पावला.

५४९४ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

तुकारामाच्या अभंगांची २ हजार पुस्तके मुंबई सरकारने घ्यावी, यासाठी हिंदुस्थान सरकारने सांक्षन दिले. प्रत्येक प्रतीची किंमत १० रुपये आहे.

५४९५ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९१)

“कोर्टाचा खेळ” खेळून काही मुलांनी एका मुलास खरी फाशी दिली. त्यांच्यावर खटला सुरू आहे.

५४९६ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

अलीरागपूर संस्थानात गैरशिस्त कारभार होतो व बेफाट खर्च होती म्हणून चीफची नेमणूक झाली.

५४९७ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९०—१९२)

पंजाबात टोळधाड आली. तिचा बदोबस्त करणे जरूर आहे.

५४९८ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

लाहोर येथे युनिवर्सिटी होणार नाही. परंतु एक कॉलेज सुरू होईल. त्यासाठी सनेट नेमणार आहेत.

५४९९ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९१—१९२)

शेरअली काबूलला पोहोचले. इंग्रजी राज्याप्रमाणेच ते सुधारणा घडविणार आहेत.

५५०० (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

प्रिन्स ऑफ वेल्सची नालस्ती केल्याबद्दल एका ग्रीक पत्रास सरकारने बंदी केली आहे. ना. रसेल प्रिन्सबरोबर युरोपचा प्रवास करून ग्रंथ लिहिणार आहेत.

५५०१ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

ऐरिश चर्च बिल मंजूर झाल्यामुळे टीका होत आहे.

५५०२ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

व्हिटसन टँडच्या सणात अनेक लोकांनी पोलिस शिपायांवर हल्ला केला.

५५०३ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

लार्ड रसल यांच्या 'लैफ पियरेज' बिलाचा हेतू असा आहे की : काही लार्ड तहह्यात असावेत, तर काहींची नेमणूक त्यांच्या वंशातही चालू राहावी. दर वर्षी २ नवे लार्ड नेमावे.

५५०४ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

ना. राणीने वाढदिवसानिमित्त धोलपूरचे, व कोचीनचे राजे, सयद अहमद, मीर अकबर व कावस जहांगीर यांना नैटच्या पदव्या दिल्या.

५५०५ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

अमेरिकन काँग्रेसमध्ये समनर यांनी अलाबामाप्रकरणी इंग्रज सरकारवर टीका केली. ती प्रे. ग्रांट यांना आवडली नाही.

५५०६ (२८ : १२, १५ ज्यून ६९, १९२)

शेवालियर हा प्रख्यात वैमानिक अटलांटिक महासागरावरून युरोपपर्यंत प्रवास करणार आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १३, मुंबई, १ ज्युलै १८६९

५५०७ (२८): १३, १ ज्युलै ६९, १९२(२००—

रा. मोरोबा कानोबा यांच्या घरी एका ब्राह्मणी विधवेचा पुनर्विवाह झाला. समारंभास २ हजार लोक आले होते. नोवऱ्याचे नाव पांडुरंग विनायक करमरकर असून तो २५ वर्षांचा आहे. नोवरी प्रभाकर कृष्णाभट परांजपे यांची कन्या असून तिला ९ व्या वर्षीच वैधव्य आले होते. प्रथम नोवऱ्याचे नाव नारायण विष्णु बापट. सध्या ती १७ वर्षांची आहे. 'विधवेच्या लग्नास हजार विघ्ने' या म्हणीनुसार तिचे भाऊ यास अनुकूल नव्हते. फक्त एक भाऊ अनुकूल होता. समारंभास ३ हजार रुपये खर्च झाला. काही वृत्तपत्रांनी या विवाहावर चावट शब्दांत टीका केली. नवरी पळून गेली, अशा अफवाही उठल्या. वादंन्यात व पुण्यात गुप्तपणे ३ पुनर्विवाह झाले. पण हा मात्र प्रसिद्धपणे व पारंपरिक रीतीप्रमाणे झाला. भोजनासही ७५ लोक आले होते. इंदुप्रकाश पत्राने विवाहसोहळ्याचे तपशीलवार वर्णनही दिले होते. वैधव्याच्या दुःखसागरात बुडणाऱ्या एका स्त्रीस वाचविल्याबद्दल आनंद व्यक्त केला. या विवाहास ब्राह्मणांचा मोठा समुदाय उपस्थित होता. लक्ष्मीपूजनासह सर्व विधी व्यवस्थित पार पडले. रा. मोरोबांनी स्वतःच्या घरचेच कार्य समजून फार मेहनत घेतली. हा आवेश आणि उल्हास ही कायम राहिली पाहिजेत. शेवटी न्यायाचाच विजय होणार आहे. आम्हांस मात्र वाटते की, मूर्तिपूजकांच्या चालीऐवजी पुनर्विवाह मंडळाने नवी विवाहाची रीत सुरू करावी.

५५०७ अ (इंम : १९३—१९५)

५५०८ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २००—२०१)

रा. गणपतराव बाबुलजी यांनी 'मीराबाई' नावाची गोष्ट रचली आहे. खेरात्री नामक सावकाराची ती पत्नी होती. सावकार दूर देशास गेल्यामुळे ती मुलासह आई मीना हिच्या घरी राहात असे, पण मीना रफा दुष्ट होती. एका दुष्टाशी संगनमत करून तिने मीरेस वार्डट मार्गास नेण्याचा प्रयत्न केला. आपला नातूच विश्वासघाताने मारला, ही गोष्ट कळल्यावर मीरा दुःखातिशयाने मृत्यू पावली. मीनाला लुटारूंनी ठार मारले. मुलांच्या मनात नीतितत्वे ठसविण्यासाठी विलायतेत अशी पुस्तके रचिली जातात. पण कथेतील कुपात्र फारच दुष्ट आहे. एवढा जहालीम प्रकार ठेवू नये. दुर्गुणांपेक्षा सद्गुणांचे जास्त वर्णन करून बिकट मोहातही बायका व नायिका टिकून राहातात, अशी कथा योजावी. सद्गुणांचा विजय झाला, असे दाखवावे. या गोष्टीत अपशकुनांचीही योजना केली आहे. त्यामुळे दैववादच वाढतो. तरी अशा गोष्टी रचताना नीट विचार करावा.

५५०९ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०१—२०३)

आमच्याकडील लग्नपद्धतीत गैरसमजुती व वेड्या चाली फार आहेत. सोयरीकच करण्याची रीतच विलक्षण आहे. नवरानवरीचा विचार न घेता विवाह पक्का करणाऱ्या पालकांना भुट्टचोर म्हटले पाहिजे. नेटिव लोक फार लहानपणीच लग्ने करतात. नवरानवरीचे वय १८ पेक्षा जास्त असले पाहिजे. बायकोचे पोट भरणे व तिचा सांभाळ करणे, याचे सामर्थ्य नवऱ्यास असले पाहिजे. म्हणून त्याने स्वतः पत्नी आधी पहावी, हे बरे आहे. तिचे गुणावगुण त्याने जातीने पाहावेत. मुलीनेही आपली खातरी करून घ्यावी. काही आईबापे अशी अपेक्षा ठेवितात की, मुलीने लग्नानंतर आपला व आपल्या लेकरांचा सांभाळ करावा, म्हणून ते अहेरांचा अगदी वर्षाव करतात. जावयाने आईबापापेक्षा सासऱ्यास मान द्यावा, असेही त्यांना वाटते. पण हा लोभ खोटा आहे. मुलीने लग्नानंतर विचारपूस केली नाही, तर म्हणतात की, 'नऊ महिने कारटीचे ओझे वागविले आणि

खस्ता खाल्ल्या, मग आम्हांस काय लाभ झाला बरे?' म्हणून असली स्वार्थी बुद्धी ठेवू नका. ज्यांना उपवर मुली आहेत, त्यांनी निःस्वार्थीपणाने वागावे. पोटच्या लेकीच्या संसारामध्ये माती कालवून तिला विभक्त राहण्याचा सल्ला देऊ नये.

५५१० (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०३-२०४)

इंग्रज हिंदुस्थानात आले, तेव्हा त्यांची सावलीही अंगावर पडू नये, म्हणून लोक जपत. कचेरीत काम करणारे लोक घरी आल्यावर सचैल स्नान करीत. पण आता व्यापारात व नोकरीत त्यांचा सहवास घडला, तरी लोक काही विटाळ मानीत नाहीत. पण विलायतेहून परत येणारास प्रायश्चित्त मात्र ध्यावयास भाग पाडतात. व्यापार, सिविल सर्व्हिस, यांसाठी विलायतेस जाणारांचे प्रमाण फार वाढत आहे. ते पेका मिळवून किंवा हुद्दे वाढवून आले की लोकांत त्यांचा दबदबा वाढतो. त्यांस अपांक्त करण्यास कोणीही धजावत नाही. परदेशात जाऊन विद्या संपादन केल्यावर लोकांच्या अंगी भलतीच गोम जडते. कोणी भित्रे होतात, तर कोणी ढोंगी बनतात. बोटीवर सगळे ब्रह्मकर्म यथासांग करतो, असा डौलही मिरवितात. कोणी बायकोस टाकतो, तर कोणी स्वदेशान्ती प्रीती घालवून बसतो. काही जण तर जन्मभूमिकेचे तोंड पहायला परत येतच नाहीत. तिकडे मोठी तलवार मारावी व नंतर भटभिक्षुकांपुढे भित्रेपणा दाखवावा, हे मात्र नीचत्व आहे. जे सुज्ञ, विचारी व धैर्यवान आहेत, ते असे करणार नाहीत. आपणांस नीट वागता येत नसेल, तर ते काम पारशी वगैरे लोकांकडे सोपवावे.

५५११ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

यंदा पाऊस उशिरा, म्हणजे १८ ज्यूनला सुरू झाला. गेल्या सप्तकात ३ दिवस झड लागली. पावसाळ्यात रस्त्यावरील ग्यासाचे दिवे रात्रभर चालू ठेवणे जरूरीचे आहे, कारण फार्जेटी अंमल गेल्यापासून चोरटे शेर झाले आहेत.

५५१२ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

गेल्या गुरुवारी पाणी सुटणार नाही, असे जाहीर झाले, परंतु बुधवारीच नळ फुटून पाणी बंद झाले. काही वेळा दिवसभर नळ चालू राहातो, तर काही वेळा अचानक बंद होतो. अशा वेळी अगोदर जाहिरात किंवा थाळी दिली पाहिजे.

५५१३ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

नवे पुनर्विवाहाचे मि. पांडुरंग विनायक करमरकर आणि वामन प्रभाकर परांजपे हे पुण्याच्या मिशन शाळेत विद्यार्थी होते.

५५१४ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

ठाकुरद्वारला पुनर्विवाहाचा निषेध करण्यासाठी भिक्षुकांची सभा झाली. काहींनी पुनर्विवाहाची बाजू घेतल्यामुळे वाद झाला. ८ जणांवर फिर्यादही झाली. पण खोटे आरोप पाहून काननसाहेबांनी खटला सोडला.

५५१५ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

हिंदू पंच पत्राने आपल्या स्वभावानुसार पुनर्विवाहाविषयी बीभत्स चित्रे छापल्यामुळे कर्ते वीरेश्वर सदाशिव छत्रे यांजवर मोरोबा कानोबांनी फियांद केली.

५५१६ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

पुनर्विवाहनिधीसाठी २३०० रुपये जमा झाले.

५५१७ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

एक मारवाडी गृहस्थ इंग्लंडमध्ये आपली सावकारी पेढी स्थापन करणार असून सहा गुमास्ते विलायतेस पाठविणार आहे.

५५१८ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

टैम्स ऑफ इंडियात म्हटले आहे की, हावार्डसाहेबांची पुस्तके कठीण व उंच भाषेत असल्यामुळे मुलांना अवघड वाटतात. त्यापेक्षा क्रिस्तियन मंडळाची पुस्तके चांगली आहेत.

५५१९ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

मित्रोदयने म्हटले आहे की, एल्फिन्स्टन हायस्कुलात जागा नसल्यामुळे अनेक विद्यार्थी निराश होतात. काही वेळा बरे लोक घालवून वाईटांना घेतात.

५५२० (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

ग्रॉंट वैद्य पाठशाळेत मि. राजर्स या विद्वान व दक्ष साहेबांना प्रोफेसर नेमले; तसेच स्त्रियांच्या विभागाचे मुख्य नेमले. डा. भाऊ दाजींचे बंधू नारायण दाजी यांना मटेरिया मेडिकाचे प्राध्यापक नेमले. नेटिव गृहस्थास प्रथमच प्रोफेसरची नेमणूक मिळाली म्हणून आम्हांस आनंद वाटतो.

५५२१ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

मि. डोसाभाई फ्रामजी यांची नेमणूक इन्कमटॅक्सचे कलेक्टर म्हणून झाली. त्यांचे वेतन १५९० रु. राहिल.

५५२२ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

रा. गोपाळराव हरि पुनर्विवाहाच्या संबंधाने एथे आले होते.

५५२३ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०४-२०६)

खंबायतजवळ तुफान होऊन एक तारू बुडाले व कापसाचे गठ्ठे असलेल्या १३ फत्तेमार बोटी बुडाल्या.

५५२४ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०६)

सिंध हैदराबादेत ग्यानजीमल या विद्यार्थ्याने ख्रिस्ती धर्म स्वीकारल्यामुळे गावात गडबड झाली. तो नुकताच माट्रिक झाला होता. बऱ्याच मुलांची नावे मिशन शाळेतून काढून घेण्यात आली. सरकारी शाळेने फी कमी ठेवली, तर तिकडे मुले पाठवू, असा अर्ज कमिशनरसाहेबांकडे देण्यात आला.

- ५५२५ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०६)
बडोदा रेल्वेने एका म्हशीस टक्कर दिल्यामुळे अपघात होऊन ११ जण मृत्यू पावले. या रेल्वेचा हा पहिला अपघात आहे.
- ५५२६ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
कलकत्त्यात ताशी ११४ मैल वेगाचे तुफान झाले. १०० होड्या बुडाल्या. एक प्रसूतिगृह पडून २ स्त्रिया मृत झाल्या व १०४ जखमी झाल्या.
- ५५२७ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
तुरुंगात जागा नसल्यामुळे पंजाबातील अनेक कैदी सोडून देण्यात आले. रेसिडेंट लारेन्स व तेजसिंघ यांच्या खुनाचा कट करणाऱ्या कैद्यांची जामिनावर मुक्तता झाली.
- ५५२८ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
दोन एतद्देशी स्त्रियांनी कलकत्त्याच्या मॅट्रिक परीक्षेस बसण्याची परवानगी मागितली आहे.
- ५५२९ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
ताजमहालावरून पडून दोन स्त्रिया मरण पावल्या.
- ५५३० (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
स्टेट सेक्रेटरींचे असे मत आहे की, सेक्रेटरी, रजिष्ट्रार अशा जागांवर नेटिवांना नेमण्यास हरकत नाही. जेथे युरोपियनांचा जास्त संबंध येतो त्या जागेवरच युरोपियन नेमावे. हायकोर्टात दोन नेटिव जज नेमावेत.
- ५५३१ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
बालासोरकडे जनावरे लाब्या रोगाने मरत आहेत. (इंदुप्रकाशवरून).
- ५५३२ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
१८७१ ची शिरगणती सर्व हिंदुस्थानात एक्याच्या दिवशी व्हावी अशी व्यवस्था सरकार करील. (इंदुप्रकाशवरून)
- ५५३३ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
शेतीच्या सुधारणेसाठी लार्ड मेयो एका स्वतंत्र अधिकाऱ्याची नेमणूक करणार आहेत. (इंदुप्रकाशवरून)
- ५५३४ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
या वर्षी निरनिराळ्या कामांसाठी मंजूर झालेल्या रकमा खर्ची पडल्याच पाहिजेत, असे पत्र लार्ड मेयोनी पाठविले आहे.

- ५५३५ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७)
शिवगांव ते खामगाव रेल्वेचा फाटा होणार आहे. (इंदुप्रकाशवरून)
- ५५३६ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
सुवेझ कालवा सर्वाना वापरता यावा, असे मिसरचा पाछा म्हणतो. त्यास आश्रिया, प्रशिया व इंग्लंड यांची मान्यता आहे. पण फ्रेंच सरकारला ते कबूल नाही.
- ५५३७ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
स्पेनचा राज्यकारभार जनरल सेरेनो यांच्या हाती गेला आहे.
- ५५३८ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
क्यूबाकडे ५ हजार स्पॅनिश शिपाई रवाना झाले.
- ५५३९ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
पारिसच्या दंग्यात अनेक मेले व कित्येकांना अटक झाली.
- ५५४० (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
मिसरच्या पाछाच्या सन्मानार्थ राणीने मेजवानी दिली.
- ५५४१ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
मुंबईचे माजी गवरनर फ्रियर आणि स्टेट सेक्रेटरी मि. आरगेल यांनी सिव्हिल सर्विसच्या परीक्षेमध्ये उत्तीर्ण झालेल्या उमेदवारांना मोठी मेजवानी दिली.
- ५५४२ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
नेटिव सिविल्यनांपैकी मि. श्रीपत बाबाजी ठाकूर व एक बंगाली यांनी खोटे वय लावल्यामुळे त्यांची नेमणूक रद्द होऊन चौकशी होणार आहे.
- ५५४३ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
हिंदुस्थानच्या कारभारविषयक सुधारणा कायद्याचे हौस आफ कामन्समध्ये दुसरे वाचन झाले.
- ५५४४ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
अबिसीनियातील लढाईच्या खर्चाची चौकशी करण्याकरिता सरकारने समिती नेमली.
- ५५४५ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
लार्ड नेपियर आफ मागदाला यांनी मुंबईच्या कमांडर इन चीफच्या कामाचा राजीनामा दिला असून त्या जागेवर सर आगस्टस स्पेन्सर यांची नेमणूक होईल.
- ५५४६ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०७-२०८)
थियोडोर राजाचा मुलगा हिंदुस्थानांत येणार आहे.

५५४७ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०८)

बाबू बिपनबिहारी दत्त नामे एक बंगाली डाक्टरी परीक्षेत उतरला असून तो सनदी डाक्टर होऊन परत येईल.

५५४८ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०८)

अमेरिकन लोकांनी क्यूबाच्या फौजेत भरती होऊ नये, म्हणून त्या सरकारने हुकूम केला आहे. तरी ८०० जण अधिकाऱ्यांची नजर चुकवून तिकडे गेले.

५५४९ (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०८)

क्यूबाच्या वकिलाची अमेरिकन सरकारने जर भेट घेतली, तर आपण अमेरिका सोडून जाऊ, असे स्पेनच्या वकिलाने बजावले आहे.

५५५० (२८ : १३, १ ज्युलै ६९, २०८)

क्यूबा बेट स्वतंत्र आहे, असे मानण्यास अमेरिकन सरकार कबूल नाही.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १४, मुंबई, १५ ज्युलै १८६९

५५५१ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २१०—२१२)

रे. वैल्डर यांनी कोल्हापूर मिशनाचा अहवाल पाठविला आहे. मिशनात नियमित उपदेश चालतो. शास्त्र वाचनाचे वर्गही चालतात. गावगत्रा उपदेश व फेऱ्याही व्यवस्थित होतात. एकूण १०५२ गावांत उपदेश केला आहे. कामाचे फळ उशिराच मिळत असते. लोकांची मने प्रकाशित होत आहेत. आपल्या तारकाबद्दल प्रीत वाढते आहे. आम्ही प्रत्येक गावी एकेक धर्मपुस्तक ठेवले आहे. या भागात एकेक गाव कमीत कमी २ हजार व जास्तीत जास्त तीस हजार वस्तीचे आहे. १२० गावांत गावठी शाळाही आहेत. ब्राह्मण पंतोजीजवळ मुले धूळपाट्या गिरवीत राहातात. १४०० गावांत शाळा नाही. ८६५ गावांत एकही साक्षर माणूस नाही. गुदस्ता ४०६२ पुस्तके खपली. ८ वर्षांत २५,७७८ खपली. एका गावात एक वाचणारा होता. तेथे वीस आहेत. येथे १६ वर्षांपूर्वी मुलींची शाळाही सुरू झाली. राणीसाहेब व पोलिटिकल एजंटसाहेब यांच्या प्रयत्नाने ६७ मुली शिकण्यास येतात. वैल्डरमंडम तेथे उपदेश करते. सुधारणेचे सुचिन्ह सर्वत्र दिसते आहे. गतवर्षी ४ हिंदूंचा बाप्तिस्मा झाला व २० जण प्रभुभोजनासाठी येतात. ते ज्ञानात व देवाच्या कृपेत वाढत आहेत.

५५५१ अ (इंम : २०९—२१०)

५५५२ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २१३—२१४)

रा. कृष्णरावांनी (लोकहितवादीपुत्र) मातोश्रीस लिहिलेले पत्र छापले आहे. त्यावरून आगबोटीवर हिंदू धर्म पाळता येतो, असे बऱ्याच जणांना वाटू लागले. यातली गोम अशी आहे की, आइबापांचे समाधान व्हावे, म्हणून असा मजकूर लिहिला जातो. सत्यदीपिका म्हणते की : सुधारक लोक

सनातन्यांच्या डोळ्यांत कशी माती फेकतात, त्याचे हे उदाहरण आहे. आगबोटीवर जर स्नानसंध्या व ब्रह्मकर्म करता येते, तर मांगवाड्यामध्ये किंवा गायकसाबाच्या दुकानात का करू नये? हिंदूंच्या शास्त्रानुसार आगबोटी अपवित्रच आहे. तेथे अठरापगड जात गोळा होते. गायीचेच काय, अनेक प्राण्यांचे मांस शिजवतात. दाखूच्या वासाचा घमघमाट सुटतो. तेथे आवंढा गिळणे किंवा तंबाखू खाणेही प्रशस्त वाटणार नाही. असल्या वातावरणात ब्रह्मकर्म यथास्थित कसे होणार? कृष्णरावांनी वडलांना इंग्रजीत पत्र पाठवले आहे. त्यात खिचडी व बटाट्याची भाजी खातो, असे म्हटले आहे, तर मातोश्रीच्या पत्रात फळे, सुकामेवा, लोणची, यांचा 'आहार' वर्णिला आहे. एडन येथे ते स्वतः स्वयंपाक करणार आहेत. आता यातली विसंगती वाचकांनीच लक्षात घ्यावी.

५५५३ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २१४-२१६)

मि. ब्लाकमन यांच्या निबंधात अशी माहिती आहे की : अकबराने हिंदू धर्माचाही अभ्यास केला, तो कोणत्या तरी साधूचा अवतार आहे, असे हिंदू समजत. त्याचे लग्न लहानपणी एका हिंदू स्त्रीशी झाले. लहानपणापासून त्याच्याभोवती हिंदू वातावरण होते. लहानपणी लग्ने करू नयेत, उपास करू नयेत, यात्रा करू नयेत, अरबी भाषा शिकण्याची गरज नाही, असे हुकूम त्याने सोडले होते. डुकर हा अपवित्र प्राणी आहे, असे त्याला वाटत नव्हते. म्हणून त्याने स्वतःच नवा पंथ सुरू केला. वेदांचे व महाकाव्यांचे भाषांतर करण्यास उत्तेजन दिले. हलके मांस खाणे बंद केले. दरबारात गंध लावून तो बसे, असेही सांगतात. त्याने स्मशानभूमीचेही नियम करून दिले. हिंदूकरिताही अन्नछत्रे त्याने सुरू केली. विधवांना पुनर्विवाहाची मोकळीक दिली. पारशी लोक तर असे मानतात की, अकबरास त्यांचाच धर्म जास्त आवडत होता. तो नवीन धर्मस्थापक व ईश्वरी अवतार आहे, असे लोकांना वाटते.

५५५४ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २१६-२१८)

उद्धार महीमा - स्वर्गवासी हरि रामचंद्र ख्रिस्ती आपल्या काव्यात म्हणतात, येशू हा देवनंदन होता. त्याच्या जीवनाबद्दल अनेकांनी साक्ष दिली आहे. सुवार्ता गाजविण्यासाठी तो जन्मला. बापाचे मनोगत त्याने प्रगट केले. सुरुवातीला फक्त शब्दच होता. त्याने स्वतः जग निर्माण केले. तो अक्षय जीवनाचा उगम आहे, लोक अंधाराने व्यापून जाऊ नयेत, म्हणून शब्दरूपी सूर्य उगवला. जगाबद्दल दया वाटून ईश्वराने प्रेषिताची पाठवणी केली. योहान्न हा त्याचा ताबेदार होता. सत्यतेचा सूर्य ख्रिस्त जन्मणार, हे भविष्य तो सांगे. देवाने इस्रायलींची निवड करून त्यांच्यात येशूस पाठविले. त्याला पुत्रत्वाचे अधिकार दिले. देवाच्या दयेनेच त्याचा जन्म झाला. आमच्यांत मुक्काम करून ईश्वर राहिला. बापाच्या एकुलत्या पुत्राचे गौरव आम्ही स्वतः पाहिले. दिव्य तेजाचे दर्शन घेतले.

५५५५ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २१८-२२०)

लेकीचे लग्न झाले तरी ती दुरावू नये, म्हणून काही लोक घरजावई करतात. मुलगा नसेल, तर हे ठीक आहे. परंतु यात जावयाचा तोटा असतो, कारण त्याचा बायकोवर अधिकार चालत नाही. आपल्या लाडूबाई कन्येसाठी गरीब, थापडवाईक माणूस शोधतात. मुलीला सासरी कष्ट करावे लागू नयेत, म्हणून ही व्यवस्था आहे. जावई बाईलबुध्या बनतो. त्याची बुद्धी पाणक्या किंवा बिगाऱ्यासारखी होते. ज्यास हे सहन हात नाही, तो घटस्फोट घेऊनच निघून जातो. सरकार दरबार हातात. काडीमोड होऊन दुर्वर्तन वाढते. म्हणून तरुणांनी घरजावई कधी हाऊ नये.

मुलीनेसुद्धा गणगोत व बापाचे घर विसरावे. घरसुनेचा प्रकार यापेक्षा वेगळा आहे. सून आली की, सासू आळशी होते. आजाराचे निमित्त सांगून काम टाळू लागते. 'खाणे खाण्यासारखे व दुखणे पहिल्यासारखे' ही म्हण अशा सासवांना योग्य वाटते. बिचारी सुन रात्रंदिवस कामाचा गाडा रेटते. थोडी थांबली, तर तिला बोलणी बसतात. सांडलवंड होऊन नुकसान झाले, तर माराची रेलचेल होते. सासू मात्र चौंढाळपणा करीत हिंडते. ज्यांना मुलाचे भले व्हावे असे वाटते, त्यांनी सासुरवास करू नये. मुलांनीही आईचे ऐकून बायकोस रागावू नये. तारतम्याने वागावे.

५५५६ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

यंदा धान्य महाग झाले. प्रत्येक गावी पाणीटंचाई आहे. दुष्काळात काही लोकांनी मुले विकली, अशाही बातम्या आहेत. पण या आठवड्यात पाऊस होऊन मोठे संकट गेले.

५५५७ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

देशावरील मिशनऱ्यांची संख्या कमी होत आहे. रे. फ्रास्ट, रे. फूट, आबट, इजेंबर्ग, फेरबांक ही मंडळी स्वदेशी गेली. मि. स्वार्ट्सची मडम मृत्यू पावली. रे. हार्डिंग व बेकर परत येणार आहेत.

५५५८ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

ना. गवरनरानी पुण्यास दोन दिवसांची भेट दिली.

५५५९ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

एक फ्रेंच उदमी रक्तपितीने ग्रस्त होऊन दा. भाऊ दाजी यांजकडे औषधासाठी आला.

५५६० (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

सोलापुरापासून कारवार व धारवाड या गावांपर्यंत रेल्वे रस्ता व्हावा, असा अर्ज व्यापाऱ्यांनी पाठवला.

५५६१ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

ज्ञानबोधक पत्राचा कर्ता वीरेश्वर सदाशिव छत्र यांनी पुनर्विवाहाविषयी आपल्या पत्रातून फिर्यादी विष्णु परशराम पंडित व त्यांचे मित्र अनीतिमान आहेत, असा आरोप केला होता. पण त्यांनी जाहीर माफी मागितली आहे. सदरहू माफीपत्र रा. पंडितांनी मान्य केले. मागे उल्लेखिल्याप्रमाणे मोरोबा कान्होबा फिर्यादी नव्हे.

५५६२ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

आगगाडीतील उताऱ्यांची खबर गार्डस कळविण्याचे एक यंत्र एका पारशाने तयार केले. त्याचे प्रात्यक्षिक अनेक लोकांनी करून पाहिले.

५५६३ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२०-२२२)

मुंबई म्युनिसिपालिटीचा नोकर डोसाभाई पेस्तनजी यास विश्वासघाताबद्दल दोन वर्षांची कैद झाली.

- ५५६४ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
लष्करातून निवृत्त होऊन रेल्वेकडे नोकरी करणाऱ्या सावित्र नामक अधिकाऱ्यास दोन बायका केल्याबद्दल तीन महिने कैदेची शिक्षा झाली.
- ५५६५ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
विल्यम इगरटन उर्फ ओब्रायन याने लष्करी अधिकाऱ्याचा वेष करून तलवार विकत घेतली, म्हणून त्याला १८ महिन्यांची शिक्षा झाली.
- ५५६६ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
कायदे कौन्सिलवर मि. अलेक्झांडर ग्रांट यांच्याऐवजी ए. एफ. बेलासिस यांची नेमणूक झाली.
- ५५६७ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
मि. दादाभाई नौरोजी पुन्हा इंग्लंडला जाणार, म्हणून त्यांना मानपत्र देण्यात येईल.
- ५५६८ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
स्त्रीशिक्षक तयार करण्याच्या शाळेत विद्यार्थिनींना १० ते २५ रु. स्कालरशिप मिळेल. जातीचा भेदाभेद नाही.
- ५५६९ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
बैलास इजा केल्याबद्दल एका गाडीवाल्यास दंड झाला.
- ५५७० (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
१ जुलैपासून नाशिक हा पृथक् जिल्हा झाला.
- ५५७१ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
नाशकात महामारीने रोज २५-३० माणसे मरतात.
- ५५७२ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
शरणपुरात एका वंजाऱ्याचा बाप्तिस्मा झाला, त्यावरून काही गडबड झाली.
- ५५७३ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
धुळे, चरणगाव व अकोला येथे भूकंपाचे धक्के बसले.
- ५५७४ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
एका विधवा स्त्रीचा खून करून दागिने चोरल्याबद्दल एका गोसाव्यास अटक झाली.
- ५५७५ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
सागर जिल्ह्यात एका आठवड्यात पटकी रोगाने ८११ माणसे मृत्यू पावली.

- ५५७६ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२२-२२३)
पंजाबचे गवरनर डोनाल्ड मक्लौड गेल्यावर तेथे सर रिचर्ड टेंपल यांची नेमणूक होईल.
- ५५७७ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
पाटण्यात चांगला पाऊस पडून पेरण्या झाल्या.
- ५५७८ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
ब्रह्मी राजाने तोफा ओतण्याचे काम शिकण्यासाठी अठरा तरुण कलकत्त्यास पाठविले आहेत.
- ५५७९ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
चीनच्या बादशहाचे वय १५ असून आता त्याचे लवकरच लग्न होणार आहे.
- ५५८० (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
चिनी लष्कराने मुस्लिमांचे बंड मोडले.
- ५५८१ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
सुवेजचा कालवा आक्टोबरात सुरू होईल.
- ५५८२ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
फ्रेंच राणी यूजेनी स्तांबूलमार्गे मिसरला जाईल.
- ५५८३ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
फ्रान्स ते अमेरिका या देशांच्या दरम्यान २ हजार मैलांची तार टाकण्याचे काम ग्रेट ईस्टर्न कंपनी करीत आहे.
- ५५८४ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
गेल्या ३ महिन्यांची जमाबंदी १८ कोटी ४४ लाख झाली.
- ५५८५ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
थियोडार राजाचा मुलगा २६ जूनला इंग्लंडहून निघाला.
- ५५८६ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
प्रिन्सी कौन्सिल कोर्टात अनेक अपिले झाली.
- ५५८७ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
विलायती ट्रेजरीने असे जाहीर केले की, संस्थानिकांच्या प्रामिसरी नोटा इनामात धरल्या जाणार नाहीत.

- ५५८८ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
शेकडो इंग्रज अमेरिकेत स्थलांतर करीत आहेत.
- ५५८९ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
करनल रायनने हुकूम मोडून क्यूबासाठी फौज जमविली, म्हणून अमेरिकन सरकारने त्यास अटक केली.
- ५५९० (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
अमेरिकन सेक्रेटरी सीवर्ड साहेब कॅलिफोर्नियास गेले.
- ५५९१ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२३-२२४)
मासाचुसेट्स संस्थानात दारूचा व्यापार कायद्याने बंद झाला.
- ५५९२ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२४)
जंजिर्याच्या पत्रलेखक मित्राने ज्ञानोदय कचेरीमध्ये येऊन संपादकास भेटावे.
- ५५९३ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२४)
पुनर्विवाहासाठी स्वतंत्र विवाहविधी असावा, अशी सूचना ज्ञानोदयाने केली, म्हणून वर्तमानदीपिकेत एका हिंदूने लेख लिहून शिव्या, चावटपणा व निराधार तर्क यांची कमाल केली. त्याने काही सयुक्तिक लिहिले, तर आम्ही त्यास आनंदाने उत्तर देऊ.
- ५५९४ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२४)
विद्याकल्पतरू मासिकाचे अंक पाठविल्याबद्दल आम्ही रावजी बिन केशवराव सांबारे यांचे आभारी आहोत.
- ५५९५ (२८ : १४, १५ ज्युलै ६९, २२४)
छत्रपती शिवाजीराजे भोसले यांचा 'पवाडा' हे पुस्तक पाठविल्याबद्दल कर्त्याचे आभारी आहोत.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १५, मुंबई, २ आगस्ट १८६९

- ५५९६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २२६)
दा. आत्माराम सदाशिव जयकर यांनी ऐरिश मिशनमध्ये र. वालेस यांजकडून ख्रिस्ती धर्माची दीक्षा घेतली. २०० एतद्देशीय तरुण हा समारंभ पहाण्यास आले होते. आत्माराम यांचा अभ्यास प्री चर्चमध्ये झाला. १०-१२ वर्षांपूर्वीच त्यांनी ख्रिस्ती शास्त्राची माहिती करून घेतली. ते बी.एम् म्हणजे डाक्टरची पदवी मिळवून मंगळदास नथूभाई स्कालरशिप घेऊन विलायतेस गेले. तेथे सनदी दाक्टराचे काम त्यांनी मिळविले. ते आज्ञांकितपणे प्रभूची सेवा करून धर्मास भूषणभूत होतील अशी आशा वाटते. आत्मिक ज्ञानावाचून आपण दैन्यहीन आहोत, याची जाणीव तरुणांना होत आहे.

शाळेत असताना त्यांची खात्री पटली की, आपला धर्म ईश्वरदत्त असण्याविषयी काही प्रमाण नाही. पुढे येशूच्या तत्त्वज्ञानाची ओळख झाल्यावर माणूस व ईश्वर यांमध्ये तोच खरा मध्यस्थ आहे, याबद्दल त्यांचा निश्चय झाला. म्हणून ते ख्रिस्तगुरूस शरण आले.

५५९६ अ (इंम : २२५)

५५९७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २२६-२३०)

आमचे एक प्रवासी मित्र लिहितात : आमचा पहिला मुक्काम एदन येथे झाला. एदन अगदी नापीक गाव आहे. इमारती मात्र सुंदर आहेत. तीन वर्षांतून एकदा पाऊस पडत असल्यामुळे पाण्याची कायम टंचाई असते. अस्वच्छतेमुळे दहा टक्के लोकांच्या पायास व्रण होतात. तांबड्या समुद्राजवळ ओसाड बेटे आहेत. सुवेज तर फार घाणेरडे आहे. जमीन वाळवंटी आहे व वातावरण उदास वाटते. इकडील स्त्रिया बुरखा घेतात. डोळे मात्र उघडे ठेवतात. गाढवावर बसून हिंडणारे लोक पाहून मौज वाटते. शिकंदरिया येथे ख्रिस्ती धर्माचे काम फार समाधानकारक चालते. माल्टा बेटावर रोमन कॅथालिक लोक जास्त आहेत. तेथे देवळांची गर्दी व मूर्तींची रांग दिसते. गवरनर हाऊसची इमारत फार भव्य आहे. बोटींपासून १७ लाखांवर उत्पन्न मिळते. येथे कायद्याची शाळा आहे व मेडिकल कॉलेजही आहे. कॉर्सिका बेटावर गारिबाल्डीचे घर पाहिले. तेथून पारिसला आली. हे शहर फार सुंदर आहे. थोरल्या प्रदर्शनाची इमारत, बादशहाचा महाल, व भजनालय, या इमारती अप्रतिम आहेत. हावरे हे गाव तर अगदी अमेरिकन गावासारखे वाटते. सौदाम्पटनला ८ शतकांपूर्वी बांधलेला जुनाट महाल आहे. येथे लष्करी हॉस्पिटलसुद्धा आहे.

५५९८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३०-२३१)

विद्याकल्पतरू हे मासिक पुस्तक रावजी बिन केशव सांबारे शिलेदार यांनी सुरू केले व रा. खंडेराव महाराजांस नजर केले. नाना विद्या, कारखाने, औषधे, गृहव्यवस्था, वगैरे विषयांवर त्यात लेख येतात. वार्षिक वर्गणी ३ रुपये आहे. आम्हांस असे वाटते की, हे अगत्याचे विषय आहेत. अर्धशीशी झाल्यास डोळ्यांत औषध घालावे म्हणजे रोगी हमखास बरा होतो, असा उपायही सुचविला आहे. परंतु यात भूगोलावर एकही लेख नाही, ही उणीव फार खटकते. शिवाय मिथ्या गोष्टींचा संग्रह बराच आहे. छपाईच्या काही चुका तशाच राहिल्या आहेत. सांबारे ही एक उद्योगी असे गृहस्थ आहेत व त्यांचा हा उद्योग महान ठरणार आहे. हे मासिक पुस्तक अरुणोदय छापखान्यात सुंदर टैपावर छापले जाते.

५५९९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३०-२३३)

उद्धार महिमा—यहुद्यामध्ये महान हेरोदाचे राज्य चालू असताना जखार्या हा देवाचा याजक होता. अहरोनाच्या वंशातील कन्या अलीसावेत ही त्याची पत्नी होती. हे जोडपे धार्मिक असून प्रभूची सेवा मनापासून करी. परंतु त्यांस पुत्र नसल्यामुळे ती दोघे फार दुःखी होती. एकदा देवळाच्या आत धूप जळत असताना तेथे देवदूत प्रगट झाला. त्याने भविष्य वर्तविले की, जखार्याची इच्छा आता पूर्ण होणार आहे. जो पुत्र जन्मेल, त्याचे नाव योहान्न असेल. हा पवित्र आत्मा दारूपिणार नाही. उत्तम आचरण ठेवील. बहकलेल्या झुजायली लोकांना चांगल्या वाटेवर आणील. येशू ख्रिस्ताची दीक्षा त्याच्या हातून होईल. योहान्न हा एलियाचा आत्माच आहे. प्रथम हे भविष्य जखार्याला खरे वाटले नाही. देवदूताने सांगितले की, मुलाचा जन्म होईपर्यंत जखार्याला मुकेपणा येईल. चमत्कार असा

की, जखार्या बाहेर आल्यानंतर त्याला एक शब्दही बोलता येईना. त्याने खुणेनेच लोकांना हे समजावून सांगितले. त्याची पत्नी अलीसावेत गरोदर राहिली. तिच्यावरचा वांझपणाचा बट्टा दूर झाला. देवाने त्यांच्यावर कृपा केली.

५६०० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३३-२३६)

नवरानवरीची ताटातूट होण्यास नातलगांइतकेच काही “नारदमुनी” कारणीभूत ठरतात. घरात धुसफूस सुरू झाली की, भांडणे व मारामाच्या होतात. मुळात आपला जोडा नीटपणे जमेल की नाही, हे मुलांमुलींनी पाहावयास हवे, म्हणजे नंतरचे विपद टळेल. लोभिष्ट आईबाप व उतावळे वधूवर असले की, लग्न फसले म्हणून समजा. नंतर भुजंगासारखे फुसकारे टाकून भांडत बसतात. घरात दुही माजली की, आत्महत्या, देशान्तर किंवा दुराचार यांची बारी येते. सून नांदत नसेल, तर काही लोक पोलिसांची मदत घेतात. सासऱ्या-जावयाची मुष्टिमोदक व चापटपोळ्यांची मेजवानी होते. सोयरे व नातलग मंडळी या भांडणात तेल ओतीत राहातात. चांगल्या नांदत्या घराचा विचका करतात. मग आपसात त्यांची कुचेष्टा करीत राहातात. कोणी म्हणावे, मुलगीच बाजिंदी, कोणी सांगावे मुलग्याकडे दोष आहे. वर या खटनटास वागवून घेण्याचा साळसूद सल्लाही देतात. लोकांनी असल्या करटकांच्या व दमनकांच्या नादी लागू नये. भांडणे विकोपास गेली की, सल्ला होणेही कठीण पडते, उभय पक्ष गाळात फसल्यासारखे होतात. मग मध्यस्थाच्या नावाने खडे फोडतात. मुलगा व मुलगी मात्र मनात झुरत राहातात. संसाराला कायमचे आचवून बसतात. बिचारे तरुणवयात संन्यासी होतात. म्हणून लोकांनीही भांडणे लावून तळतळाट घेऊ नये.

५६०१ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

यंदा ४० ते ६० इंच पाऊस झाला. मरीची साथही सुरू आहे. बाजारात धान्य आहे, पण भाव उतरत नाही.

५६०२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

मि. दादाभाई नवरोजींना मानपत्र देण्यात आले.

५६०३ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

२३ जुलै रोजी खंडग्रास चंद्रग्रहण झाले.

५६०४ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

सनातनी मंडळींनी पुनर्विवाहाचा निषेध करून ११ असामी जातिबहिष्कृत केले. त्यांत (१) मि. महादेव गोविंद रानडे, आहेत. (२) महादेव चिमाणाजी आपटे व (३) अण्णा मोरेश्वर कुंटे, नंतर ठरावाविरुद्ध बोलले म्हणून त्यांनाही अपांक्त केले. (४) विष्णु परशराम पंडित (५) श्रीकृष्णशास्त्री तळेकर (६) विष्णु मोरेश्वर भिडे (७) वामनराव परांजपे (८) नारायणराव परांजपे (९) पांडुरंग विनायक करमरकर व त्यांची विधवाविवाहाची बायको (१०) गोपाळराव हरि देशमुख (११) विष्णु सखाराम रानडे (१२) जनार्दन सखाराम गाडगीळ (१३) भास्करशास्त्री ताहमनकर (१४) सखारामशास्त्री काळे. या सर्वांसही पुनर्विवाहाचे पुरस्कर्ते म्हणून जातिबहिष्कृत किंवा अपांक्त ठरविले.

- ५६०५ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
शेरीफाच्या ६ सहकाऱ्यांना मारहाण झाली आहे, म्हणून नाना मोरोजीच्या कोटात खटला दाखल झाला.
- ५६०६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
मारवाडातील दुष्काळासाठी ११५० रुपये जमा झाले.
- ५६०७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
ग्रान्ट वैद्य पाठशाळेत गुजराती वर्गही सुरू होईल.
- ५६०८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
येथील म्युनिसिपालिटी विहिरीच्या तोंडास वरवंडा नीट बांधीत नाही नुकतीच एक स्त्री विहिरीत पडून मेली.
- ५६०९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
दा. वीहीच्या जागेवर मि. कुकशांक यांची तुरुंगावरचे इन्स्पेक्टर जनरल म्हणून नेमणूक होणार आहे.
- ५६१० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
दारूच्या धुंदीत अधिकाऱ्याचा खून केल्याबद्दल एका सोल्जरास फाशी देण्यात आले.
- ५६११ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
कुलाब्याजवळ खडकांत एक तारू अडकून पडलेले आहे. त्यावरील खलाशांचे अन्नपाण्यावाचून हाल होत आहेत.
- ५६१२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
गेल्या पंधरवड्यात वादळाने इमारतींचे पत्रे उडून गेले.
- ५६१३ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
मागदाला बोटीतून मोठा वाघ विलायतेस रवाना झाला.
- ५६१४ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
मि. कानन चीफ माजिस्ट्रेट म्हणून कायम झाले.
- ५६१५ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)
यदा गतवर्षीच्या तिप्पट लोक पंढरपूरच्या यात्रेस आले. आळंदीच्या रस्त्यावर काही लोकांना पटकीचा उपद्रव झाला.
- ५६१६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

पंढरपूरच्या देवळाचा दरवाजा मोठा करण्याचा हुकूम हायकोर्टाने दिला आहे. खरे तर सर्वत्र दरवाजे मोठे करावेत.

५६१७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

एका पारशी स्त्रीने द्रव्यलोभाने भावाचा खून करण्याचे ठरविले. पण अंधारात चुकून मुलासच गळा कापून ठार मारले.

५६१८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

नाशिकला व चांदवडला धरणीकंप जाणवला.

५६१९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

रत्नागिरीपासून अकोल्यापर्यंत पुनर्विवाहप्रकरणी ग्रामण्य उद्भवले, असे वर्तमानपत्रांवरून समजते.

५६२० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

काही गावांत अजून पाऊस नाही. कित्येक लोकांनी अफू खालून जीव दिला.

५६२१ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

पुणे नेटिव लैब्ररीस फार कर्ज झाले, म्हणून पुस्तके विकून कर्जफेड करणार आहेत. विद्याव्यसनी लोकांना हे लांछन आहे.

५६२२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

ना. ड्यूक आफ एडिन्बरा यांच्या भेटीच्यावेळी कायद्याचे कौन्सिलची बैठक भरविणार आहे.

५६२३ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

काश्मीरात तुफानी पावसाने बंगले पाण्यात बुडाले.

५६२४ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

सिमल्यानजीक अगदी नवीन धातू सापडली.

५६२५ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३६-२३७)

चंद्रग्रहणाच्या वेळी अयोध्या व रोहिलखंड विभागांमध्ये शेकडो भाविक लोक रेल्वेने गंगास्नानाकरिता गेलेल्या काळात रेल्वेचे उत्पन्न बरेच वाढले.

५६२६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

चांद्याच्या खाणीतील कोळशाची परीक्षा केली जाईल.

५६२७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

बंगालचे सेक्रेटरी मि. टामस जोन्स यांना छापखान्याचे असि. इन्स्पेक्टर नेमले असून वेतन १५०० मिळेल.

५६२८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

आपणांस न विचारता सून दूध प्याली, म्हणून सासऱ्याने सुनेचा खून केला. त्याला फाशीची शिक्षा झाली.

५६२९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

बामऱ्याचा राजा सर्पदंशाने मृत्यू पावला.

५६३० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

एका मांत्रिकास मनुष्यबळी प्रकरणावरून फाशी देण्यात आले.

५६३१ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

बंगाली स्त्रियांना मॅट्रिकच्या परीक्षेसाठी प्रवेश मिळाला. त्यांचे पतिराज पदवीधर आहेत.

५६३२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

बरेलीच्या दवाखान्यात सुइणीचे वर्ग चालतात. तसे वर्ग सर्वत्र उघडण्याचा सरकारचा विचार आहे.

५६३३ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

कलकत्यात आणखी एक विधवाविवाह झाला.

५६३४ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

मद्रासचे 'चर्च न्यूज' वृत्तपत्र बंद होणार.

५६३५ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

इस्लामी धर्म स्वीकारलेल्या युरोपियनांनी त्या धर्माचा त्याग केला आहे. ते पुन्हा ख्रिस्ती होतील.

५६३६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

न्यूझीलंडमधील लढाई हिवाळ्यामुळे थांबली.

५६३७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

रशियात किरगिझ लोकांनी बंड सुरू केले.

५६३८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

दक्षिण आफ्रिकेत हिऱ्याच्या खाणी सापडल्या.

५६३९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

चीनमध्ये टैपिंग लोकांनी बंडाचा कट केल्यामुळे तीन लोकांचा शिरच्छेद करण्यात आला. ५० हजार लोक कटात सामील होते.

५६४० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

सुवेजचा कालवा १७ नोव्हेंबर रोजी सुरू होईल.

५६४१ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

पॅरिसमधील दगलीने ४२ हजार लोक गाव सोडून गेले.

५६४२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

स्पेनमध्ये सेरानोस मारण्याचा कट उघडकीस आला.

५६४३ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

सुलतानाच्या आमंत्रणावरून मिसरचा पाछा तुर्कस्थानात गेला.

५६४४ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

स्तांबूल येथे फ्रेंच राणीचे जंगी स्वागत होणार.

५६४५ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

ऐरिश चर्च बिलास राणीने संमती दिली.

५६४६ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

वैगनला कोळशाची खाण पेटून ४८ लोक मेले.

५६४७ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २३८-२४०)

मि. टर्नर यांनी चौकशी समितीला सांगितले की, पावसाळ्यामुळे भाड्याची तारवे पुष्कळ काळ ठेवावी लागली व अबीसीनियातील लढाईचा खर्च फार वाढला.

५६४८ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २४०)

हिंदुस्थानचा जमाखर्च व चीनचा तहनामा यांवरून हाऊस आफ लार्ड्स सभेत मोठा वाद झाला.

५६४९ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २४०)

मे १८७१ पासून ऐरिश मंडळीशी असलेले संबंध तोडावेत, असे लार्ड्ससभेने ठरविले.

५६५० (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २४०)

फ्रान्सपासून अमेरिकेपर्यंत तार टाकण्याचे काम पूर्ण झाले.

५६५१ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २४०)

वर्तमानदीपिकेत “एक हिंदू” ने आणखी (पुनर्विवाहसंदर्भात) चेष्टखोर पत्र लिहिले. तो जर सभ्यपणाने व सयुक्तीने लिहील, तरच त्यास ज्ञानोदय उत्तर देईल.

५६५२ (२८ : १५, २ आगस्ट ६९, २४०)
क्युबांतील बंड कमी होत आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १६, मुंबई, १६ ऑगस्ट १८६९

५६५३ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २४२-२४४)

रा. कृष्णराव गोपाळ देशमुख लिहितात की : ईश्वराच्या कृपेने पारिस एथे सुखरूप पोहोचलो. येथील पोचखाने किंवा हाटेले मोठी प्रशस्त व सुंदर आहेत. ते स्वतः पाहिल्याखेरीज त्यांचे वर्णन करणे कठीण आहे. एकाएका उतारशाळेत २०० कोठड्या असतात. खुरच्या, पलंग, बिछाने, आरसे अगदा उत्कृष्ट असतात. भोजनाप्रमाणे धूम्रपानासाठीही स्वतंत्र खोल्या असतात. ही मनोहर नगरी म्हणजे मात्रेने निर्माण केलेले शहर असून ते मुंबईपेक्षाही सुंदर आहे. येथे रेशमाचे उत्कृष्ट कापड मिळते. त्या कापडावर नेपोल्यन बादशहाचे चित्र विणलेले आढळले. येथील लोक कॅथालिक असून मूर्तिपूजेची वेडी चाल त्यांच्यांत दिसते. ते धूप जाळतात. मक महंताच्या पाया पडतात. संपूर्ण पारिसगाव हा मेहनतीने व निगेने केलेल्या बागेप्रमाणे वाटतो. चौकांत व चवाठ्यांवर बागा आहेत. प्रत्येक रस्त्याला आखीव पायवाट आहे. पार्कनामक सुंदर उपवनात तऱ्हेतऱ्हेच्या सुंदर फुलांचे तटवे असून तेथे पंचरंगी फुले डोलत असतात. र्होन नदीवर मुले होड्या चालवितात. नदीकाठी काचेच्या घरात पक्षी ठेवलेले आहेत. हे सर्व पाहून अनुपम्य आल्हाद होतो. सर्व शीण नाहीसा होतो.

५६५३ अ (इंम : २४१-२४२)

५६५४ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २४४-४८०)

रा. जोती गोविंदराव फुले यांनी “पवाडा छत्रपती शिवाजी राजे भोसले यांचा” रचला. प्रस्तावनेत ईश्वराने इंग्रजास राजे करून शूद्रांस ब्रह्मराक्षसाच्या दाढेतून सोडविल्याबद्दल आनंद दर्शविला आहे. स्वतःला दिमाखाने उंच मानून भेद रचले. त्यांसच ‘वेद’ हे नाव दिले. क्षत्रियांना कायमचे दास बनवून त्यांस ‘महार’ केले. खरे म्हणजे ते ‘महा अरि’ आहेत. थोतांडी पोथ्या करून माणसांची कणसे बनविली. ब्रह्मदेवाच्या पायातून शूद्र जन्मले, अशी थाप मारली. हा सगळ्या लटक्यामुटक्याचा खेळ आहे. म्हसोबा उर्फ महासुभा हा वीर क्षत्रिय होता, पण शौर्याचा लोप होऊन भटशाई माजली. त्यांच्या पुढे कलेक्टरही बापुडवाणा होतो. विविधज्ञानविस्ताराने या विचारांना कडू कारल्याची उपमा दिलेली आहे. महासुभा पासून म्हसोबा शब्द होणे त्यांना अतर्क्य वाटते आहे. अतिशूद्र लोक गिरिकंदरी राहून ब्राह्मणांच्या गुलामगिरीतून मुक्त झाले, असे जोतीराव म्हणतात. पण यास काही ऐतिहासिक आधार दिला पाहिजे. या शाइररावांनी विचार करून ठरवावे की, आर्यांपैकी ब्राह्मण व क्षत्रिय हे दोघेही बाहेरूनच आले की नाही? महाअरि शब्द क्षत्रियसूचकच कशावरून? मोठा शत्रू हे विशेषण महारांनाच लागू पडते, याला तरी काय

आधार आहे? नुसत्या कल्पनेलाही काही आधार नसतो. हा पवाडा ओरिअंटल छापखान्यात छापला. परमहंस सभेचे अध्यक्ष रा. ब. रामचन्द्र बाळकृष्णजी राणे यांस अर्पण केला आहे.

५६५५ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २४८—२५०)

ख्रिस्तावर विश्वास ठेवल्यामुळे मनुष्याचा व देवाचा समागम होतो. पापी व भ्रष्ट माणूस ईश्वरी बुद्धी मिळवितो. ख्रिस्ताचे कुटुंबच त्याला धाकटा भाऊ मानते. म्हणून बापाची इच्छा नेहमी मानावी. आपल्या भावावर निष्ठा व प्रीती ठेवावीत. सर्वांची मने एका सूत्रात बांधली जावीत. ईश्वरास संतोषित करावे. दुर्गुण मोडावेत व दुष्ट क्रियांचा त्याग करावा. ईश्वराच्या स्वभावास अनुकूल असे गुण मिळवावेत. अपकीर्ती व हानी टाळावी. जोपर्यंत आपणास ईश्वरी गुण येत नाहीत, तोपर्यंत स्वस्थ बसू नये, तर ख्रिस्तास अनुसरून धैर्याने धावेवरून धावावे. विश्वासाने स्वतः युद्ध करावे. तारण मिळविण्यासाठी इतर भक्तांना साहाय्य करावे. येशू म्हणतो, “जसी म्यां तुम्हांवर प्रीत केली, तसी तुम्हीही एकमेकांवर प्रीति करा.” उपकारिक मायाळू व्हा. क्षमा करा. एकमेकांचे सहन करा.

५६५६ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २४८—२५०)

प्रेताची उत्तरक्रिया करण्याच्या अनेक रीती निरनिराळ्या देशांत वेगवेगळ्या आहेत. या विधींचे उद्देश आज नीट समजत नाहीत. प्राचीन मिसरी लोक प्रेतांमध्ये मसाला भरून त्यांचे जतन करीत. शरीर सुरक्षित राहिले, तरच आत्मा राहातो, असे त्यांना वाटे. उलट शरीर नष्ट झाले, म्हणजेच आत्मा मुक्त होतो, असे यहुद्यांना वाटत असे. आफ्रिकेचे रहिवासी झाडाच्या पोकळ खोडात प्रेत ठेवीत. हिंदू लोकांत प्रेतदहनाची चाल आहे. पारशी लोक एका लोखंडी जाळीत प्रेत ठेवतात. मांसभक्षक पक्षी त्यांचा नाश करतात. या जाळ्यांना ‘दखमा स्तब्धतेचे मंदिर’ म्हणतात. अमेरिकेतील इंडियन लोक प्रेतांना चवाळ्यात बांधून रानातील झाडावर ठेवतात. मेलेला माणूस सुखाच्या मृगयावनामध्ये जातो, म्हणून त्याच्याबरोबर अन्न, शिकारीची हत्यारे, इयादी साहित्यही ठेवतात. परमेश्वर दक्षिण दिशेकडे आहे, असे त्यांना वाटते, म्हणून मृताचे तोंड तिकडे करतात.

५६५७ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५०—२५३)

उद्धारमहिमा—दाविदाच्या कुळात योसेफ नावाचा गृहस्थ जन्मला. मारिया ही त्याची वाग्दत्त वधू होती. एकदा एक देवदूत तिच्याकडे गेला त्याने सांगितले की “तुझा पुत्र येशू जगाचा तारक होईल.” देवपुत्राचा किताब त्याला शोभेल. इस्रायलींचा अंमल चंद्रसूर्य असेपर्यंत टिकेल. पुरुषसंगावाचूनच हा अलौकिक पुत्र जन्मेल. अलीसावेत ही गरोदर स्त्री तुझी गोत्रज आहे. तिच्या मुलाकडून त्यास दीक्षा मिळेल. परमशक्तिमान देवाला काही कठीण नाही. त्या वृद्ध नारीलाही पुत्रप्राप्तीचा चमत्कार त्यानेच घडविला. “त्याचे बोलणे ऐकून मारयेचा विश्वास बसला. मारयेने अलीसावेत हिची भेट घेतली. डोंगरनद्या ओलांडून त्यांची भेट झाली. सोबती तिला म्हणाली की : तू धन्य आहेस. तुझा भाग्योदय जवळ आला. तुझा पुत्र प्रभूचे आश्वासन पूर्ण करील. अनेक पिढ्यांचे कल्याण होईल. ईश्वरी इच्छा प्रमाण आहे. ईश्वर गर्विष्ठांना उच्चासनावरून खाली ओढून गरिबांना त्यावर बसवितो. भुकेले जे त्यांना अन्न देतो. अब्राहामाचे संतानच जगाला आशीर्वाद देणार आहे. इस्रायलींच्या वंशाची सोडवणूक करणार आहे. मारिया तिच्या सहवासामध्ये तीन महिने राहिली.

५६५८ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३—२५५)

मुंबईत उष्णतेच्या आजाराने आठवड्यात १०० मृत्यू होतात.

५६५९ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

२७ जूनला १४ इंच पाऊस पडला. घरातल्या ओलीने जागोजाग माणसे आजारी पडली.

५६६० (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

कुलाब्यात आगीने ६५ हजारांचा कापूस जळाला.

५६६१ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

मुंबईत सट्टारूपी आकाबाई पुन्हा घुसली आहे.

५६६२ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

कप्तान हान्स्कीम यांनी समुद्रात बुडणाऱ्या ५ माणसांना वाचवले, म्हणून त्यांना सुवर्णपदक देण्यात आले.

५६६३ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५६-२५५)

रे. जे. टेलर स्वदेशी जाणार म्हणून त्यांना मानपत्र देण्यात आले.

५६६४ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

विष्णुशास्त्री पंडित व गोपाळराव हरि यांनी सुधारणेचा पक्ष सोडू नये, असा निश्चय केला आहे. सनातनी लोक त्यांना धमक्या देत आहेत.

५६६५ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

मुंबईत तरुण मुलासाठी तालीम बांधली आहे.

५६६६ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

बडोद्याचे खंडेराव महाराज बाल डान्स इतका उत्कृष्ट करतात की, गोऱ्यांनाही त्यांचे कौतुक वाटते.

५६६७ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

जंजिर्याच्या संस्थानावर सरकार कारभारी नेमील.

५६६८ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

पुण्याची नेटिव लैब्ररी चालू राहणार असून तिच्याकडे २५०० रुपये शिल्लक आहेत. १९० वर्गणीदार आहेत.

५६६९ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)

सिंधमध्ये मोठी टोळधाड आली. पिकाला धोका आहे.

- ५६७० (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)
रेल्वेचा एक नोकर विहिरीत पडून मृत्यू पावला.
- ५६७१ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)
राजकोटचा एक ब्राह्मण रे. गिलसेपीकडे दीक्षेसाठी गेला. तेव्हा त्याच्या नातलगांनी गर्दी करून मारामारी केली.
- ५६७२ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५५)
जयपूरच्या राजाची कायदे कौन्सिलवर नेमणूक झाली.
- ५६७३ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
बाबू श्रीनाथ दोस यांच्या मुलाने आगरी विधवेशी पुनर्विवाह लावला.
- ५६७४ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
टोकचा माजी नबाब हिंदूंवर फार जुलूम करीत असे. आता त्याचा अल्पवयीन पुत्र राजा होईल.
- ५६७५ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
कलकत्त्यात दोन मोठे विषारी नाग सापडले.
- ५६७६ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
वायव्य इलाख्यात कालव्याच्या पाण्याने १४ लाख एकर जमिनीस पाणी मिळाले.
- ५६७७ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
गुरांची कातडी कमावणाऱ्या व्यापाऱ्यांनी जनावरांना विष दिल्यामुळे दीनापुरात अनेक गुरे मेली.
- ५६७८ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
त्रावणकोरच्या राजाने धर्मतिरित लोकांचा वारसा हक्क व संपत्तीचा हक्क मान्य केला. हे महाराज लवकरच सुवर्णतुला करून ब्राह्मणांना सोने वाटणार आहेत.
- ५६७९ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
राणीपेठच्या मिशन दवाखान्याची मद्रासचे गवरनर मि. नेपियर यांनी तारीफ केली.
- ५६८० (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
काबूलचा अमीर शेर अली याजवर गोळी झाडली गेली, ही बातमी खोटी ठरली.
- ५६८१ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)
अजीमखानाने हिरात शहर जिंकले असून तो आता काबूलकर हल्ला करणार आहे.
- ५६८२ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

पारिसच्या चेंबर सभेत सगळे नवे सभासद निवडून आले. त्यांनी पूर्वीच्या कारभारावर फार कडक टीका केली. नवी घटना मंजूर झाली आहे. कारभार व्यवस्थित चालला, तर फ्रान्समध्ये अनेक सुधारणा होतील.

५६८३ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

लुई नेपोल्यन म्हणतो की, माझ्या प्रयत्नामुळेच राज्यकारभार सुधारला. लंडन टैम्सने म्हटले आहे की, यापुढे त्याच्या वंशजांना राज्य मिळणार नाही.

५६८४ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

येथील उदार पारशी गृहस्थ मि. कावसजी जहांगीर यांनी रीजंटस पार्कमध्ये पाणी पिण्यासाठी एक सुंदर हौद बांधला आहे.

५६८५ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

सालिस्बरीचा बिशप मरण पावला.

५६८६ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

कर्नाटकच्या नवाबाला कर्जफेडीसाठी सरकार २७ लाखांचे कर्ज देईल.

५६८७ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

क्यूबा बेट खरेदी करण्यासाठी अमेरिकन सरकार स्पेनशी बोलणी करीत आहे.

५६८८ (२८ : १६, १६ आगस्ट ६९, २५३-२५६)

सान्फ्रान्सिस्को येथे विमान चालविण्याचा प्रयोग यशस्वी झाला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १७, मुंबई, १ सप्टेंबर १८६९

५६८९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २५७-२५९)

नगर मिशनांचे रे. फेरबाँक प्रकृती बिघडल्यामुळे मडमेसह स्वदेशी गेले. सुमारे २३ वर्षे त्यांनी या देशात धर्माचे काम केले. त्यांच्या सन्मानार्थ मुंबईत तीन ठिकाणी सभा झाल्या. साहेबांना पवित्र शास्त्राची सुंदर प्रत व सोन्याचा टाक या वस्तू नजर करण्यात आल्या. मडमेसही कंठभूषण देण्यात आले. या साहेबांनी मुंबईत छापखान्याचे कामही केले. काही काळ ज्ञानोदय हे पत्रही समर्थपणे चालवले. त्यात उपयुक्त विषय दिले. वडाळा येथे राहून उपदेश केला. त्यांनी दिलेले आत्मिक अन्न हा सर्वांचा बहुमोल ठेवा आहे. ते प्रीतीने व सौम्यतेने वागत. भजनालयांची दुरुस्ती व सुधारणा त्यांनीच केली.

मडमसाहेब तर या देशातच जन्मल्या. त्या चांगले मराठी बोलतात. बायांना शास्त्राचा उपदेश करतात. जनाना मिशनमध्येही त्यांनी काम केले. ईश्वराचा पवित्र आत्मा त्या दोघांचे संरक्षण करील.

५६८९ अ (इंम : २५७)

५६९० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २५९-२६०)

शरणपूर शाळेला ५२४२ रुपयांची मदत मिळाली. संस्थेस ४०० रुपयांचे कर्ज आहे. ७१ मुलांची व्यवस्था तेथे केली आहे. रस्त्यावर टाकून दिलेल्या हिंदू मुलांचीही व्यवस्था केली जाते. ख्रिस्ती लोकांची पोरकी मुलेही तेथे आहेत. काही गरीब लोक मुले तेथे ठेवून दरमहा ठराविक मदत पाठवतात. त्यांना उत्तम शिक्षण मिळते. सकाळीच प्रार्थना करतात. दळण व स्वयंपाक वगैरे काम करतात. स्वतः कपडे शिवून विकतात. शाबाथ शाळा स्वतंत्र आहे. ही मुले ख्रिस्ताकडे फिरतील, असा चालकांचा विश्वास आहे. पण या परोपकारिक कृत्यास साहाय्याची फार गरज आहे. अंध व पंगू मुलांनाही ते सांभाळतात. सध्या रक्तपितीने ग्रासलेल्या ६ लोकांना मदत देत आहेत. आपली मदत रे. कुक यांकडे पाठवावी.

५६९१ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६१)

मालती अथवा दोन गड (प्रकरण १ ले) कादंबरी :

आनंदगड नामक किल्ल्यावर सत्त्वसेन नामक किलेदार राहात असे. त्याच्या पत्नीचे नाव सुलक्षणा होते. त्यांना मालती नावाची मुलगी होती. ते सर्वजण ईश्वरावर प्रीति करून संतोषाने राहात. सत्त्वसेन जरी राजदरबारी राहिला, तरी सुलक्षणेने मालतीचा सांभाळ करावा, ती सुस्वभाविक व्हावी म्हणून तिला शिकवावे, पवित्र शास्त्रातील येशूच्या गाड कथासुद्धा सांगाव्यात, असा क्रम चालू होता. येशूच्या मृत्यूचे वर्तमान ऐकून छोट्या मालतीच्या डोळ्यांतून अश्रु गळत. तिची आई हातांनी कपडे शिवून गरिबांना देत असे. संभावित व मातबर असूनही कामाला लाजत नसे. आता तर भिकारीही काम करण्याची लाज बाळगतात. आळशीपणाने फुकटचे तुकडे मोडणे त्यांना आवडते. पण मालतीची आई म्हणे की, मातबराचे गरीब होतात, म्हणून कामाची सवय असावी. कोणी सांगावे, कधी झोपडीत राहून दुसऱ्याची चाकरी करण्याची वेळ येईल? मालती स्वयंपाकात तर हुशार होतीच, परंतु बागकामातही प्रवीण होती. तेथील शिपाई विश्रामजी याची मुलगा प्रेमवल्ली ही तिची मैत्रिण होती. सायंकाळी त्या मधुर गाणी गात. येशूची प्रार्थनासुद्धा करीत. विश्रामजी लोहाराचा धंदा करीत असे. दोघींच्या स्थितीत अंतर असूनही त्यांची मैत्री टिकून राहिली. आपल्याजवळचे गोड पदार्थ मालती तिला देत असे. एकमेकींचे साह्य करण्याचे त्यांनी वचन दिले होते.

५६९२ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६२)

लंकेपासून चीनपर्यंत व आश्लेलियापर्यंत समुद्रातून तार टाकण्यासाठी विलायतेत एक कंपनी उभी झाली आहे.

५६९३ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६३-२६४)

उद्धारमहिमा : यथावकाश अलीसाबेतीस पुत्र झाला. त्या मुलाचे नाव तिने पाटीवर लिहून दाखविले व तत्क्षणी तिची वाचा परत आली. भोवतालचे रहिवासी आश्चर्यचकित झाले. लोकांची खात्री झाली की, हा ईश्वरी चमत्कार आहे पवित्र आत्मा तेथे वसतीस आला. देवदूताचे वचन खरे झाले. याहोनाचा महिमा लोक गाऊ लागले. इस्त्रायलींना संकटातून सोडवितो, हे त्याचे महान कृत्य होय. येशू ख्रिस्त हा याच कुळाचा तारक शृंग ठरणार होता. सैतान व पाप याच्या

कचाट्यातून ता लोकांना सोडवील. जखार्या म्हणाला की : या मुलास फार प्रतिष्ठा मिळेल. परात्पर देवाचा तो दूतच आहे. दयासंपन्न अशा देवाने आतडी कळवळून योहानास जगात पाठवले, ही ईश्वराची कृपाच होय. आमच्या पूर्वपुण्याईने नीतीचा सूर्य येथ ख्रिस्त जन्मणार आहे. ही अति गोमट सुवार्ता जगभर पसरेल. मरणाच्या सावलीत बसून अंधारात जगणारे लोक उजेडात येतील. जे सन्मागांपासून भटकले आहेत, त्यांना पुण्याचा मार्ग सापडेल. हा बाप्तिस्मा करणारा योहान रानावनात व एकांतात राहात असे.

५६९४ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६५-२६७)

‘एक शोधक’ लिहितो की : बाडी वैद्य रामचंद्र कृष्णराम जोशी यांच्या औषधाबद्दल जाहीर गौप्यस्फोट करूनही त्याची कोणी दखल घेतली नाही. खोटी सर्टिफिकेटे व बनावट औषधे देऊन वैद्यबोआ लोकांना लुबाडतात. या मुंबईत हजारो विद्वान, शहाणे, शोधक व ढोंगद्वेषे असता एकाही वृत्तपत्रातून निषेधाचा शब्दही आलेला नाही. खरेपणाचा पक्ष अगदी संपला की काय? एक भोई, प्रभूचा १४ वर्षांचा मुलगा, एक कोळीण, त्याच्या औषधाने प्राणास मुकले आहेत. पटवर्धन नावाचा एक तरुण भाऊ दाजीस भेटण्याकरिता इकडे आला, परंतु कमी पैसे पडतात म्हणून जाशी वैद्याकडे गेला. या गिराहिकास औषध मिळाल्यावर त्यास उलट्या व जुलाब होऊन प्राण कंठात आले. पण वैद्यबुवा मात्र प्रत्येकास सांगत की, हा बरा झाला. त्यास तसे पढवूनसुद्धा ठेवले होते. सातारा मुक्कामी तो जास्तच आजारी झाल्यावर नातलगांनी भाऊरावाचे औषध सुरू केले. मग मात्र त्यास गुण आला. तो म्हणतो की, आपण डोक्याने चालली तरीही भाऊ दाजीचे उपकार फिटावयाचे नाहीत. तरी आता सरकारनेच बाडी वैद्यांचा समाचार घ्यावा.

५६९५ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६७)

मि. बाबा पदमनजी लिहितात की : रा. जोतीबा फुल्यांनी जो शिवाजीचा पवाडा छापविला, त्यास आपण फक्त पुरेफे तपासण्यापुरतीच मदत केली आहे. त्यांनी प्रस्तावनेत आभार मानले म्हणून पत्रकारांचा गैरसमज झाला. ही मते इतिहासाच्या विरुद्ध आहेत, असे मी त्यांना पूर्वीच सुचविले होते. परंतु ते म्हणाले : ‘आमचे जे विचार आहेत ते छापलेच पाहिजेत. कोणी दोष दिला तर आम्ही, त्यास उत्तर देऊ.’ विविधज्ञानविस्तारकर्त्याने मात्र व्यंगोक्तीने माझे नाव टीकेमध्ये गुंतविले आहे.

५६९६ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६७-२६९)

आमचे लोक लग्नकार्यात फार खर्च करतात. त्यांचा पोषाखही धेडगुजरी असतो. बूटपाटलोण व ब्राह्मणी अंगरखा असे मिश्रण दिसते. काहीजण धोतरास गार्टर लावतात. पॅट घातल्यावर पागोटे बांधतात. खाण्यापिण्याच्या रीतीही पालटल्यामुळे मनस्वी खर्च होतो. डागिण्यावाचून लग्नच होत नाही, असे वाटून कर्ज काढून डागिणे करतात. कर्ज म्हणजे खोबऱ्याची आई असते. त्याचे व्याजच डागिण्यांचा खग्रास करते. शास्त्राने अलंकारांचा निषेध केला आहे. अशा अमोल्य बोधाचा विचार करून दागिने अगदी थोडे करावे. उंच कापडावाचून लग्नच होणार नाही, अशीही यांची समज आहे. अगदी कंगाल लोकही भारी किंमतीच्या शेलार्या घेतात. कर्जापायी घर व शेती गमावून बसतात. अंथरुण पाहून पाय पसरीत जावे. लग्नात जातीला जेवणावळ ही द्यावीच लागते. हार-गजऱ्याची शोभाही करावीच लागते. हल्ली युरोपियन पद्धतीचे मांसाहारी खाने होतात. त्याने फार खर्च होतो. कित्येकांना काट्याचमच्यांचा उपयोगही ठाऊक नसतो. पण खर्च मात्र वाढतो. शिवाय

विलायती दाखचा भडमार करून लोक पैसा अक्षरशः पाण्यात घालवितात. 'म्यारेज बाल' करून भ्रमिष्ठाप्रमाणे नाचत असतात. म्हणून मिथ्या चाली बंद करून पैशाचा अपव्यय थांबवावा.

५६९७ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

पाऊस पडला तरी मुंबईचा उष्ण कायम आहे.

५६९८ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

आल्बर्ट लैफ आशुरन्स कंपनीने धंदा बंद केला असल्यामुळे, अनेकजण बुडाले. ते खटला भरणार आहेत.

५६९९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

फीमेल नार्मल स्कूलसाठी उमेदवारांची परीक्षा चालू आहे.

५७०० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

ग्रांट वैद्य पाठशाळेतील गुजराथी वर्गास अनेक देणग्या आल्या.

५७०१ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

हिंदुस्थान सरकारने नाचगाणे करणाऱ्या कसबिणींकडून कर घेण्यास संमती दिली आहे. आमचे मत असे आहे की, अनीतीच्या कामाकडून पैसा जमवू नये.

५७०२ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

इंग्रज खलाशांनी कित्येक शिंदी गुलामांना मुक्त केले. कोणी संभावित गृहस्थ त्यांना संभाळण्यास तयार असतील, तर त्यांनी मे. सूटर यांना भेटावे.

५७०३ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६६, २६९-२७०)

डेप्युटी पोलीस कमिशनर मि. डनलाप हे होडीतून जात असताना मिरगी आल्यामुळे समुद्रात पडून मरण पावले.

५७०४ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

नवे कमांडर इन चीफ मि. स्पेन्सरसाहेब मुंबईत आले, तेव्हा त्यांना थाटाची मानवंदना देण्यात आली.

५७०५ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

सिंधचे दा. लावरी गवरनरांचे वैद्य झाले आहेत.

५७०६ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

मि. मोरोबा कान्होबा यांना पेन्शन घेतल्यावरही वकिलीचे काम करण्यासाठी सनद मिळणार आहे.

५७०७ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९-२७०)

एल्. एम. व माट्रिक्युलेशनचा परोक्षा सुरू होत आहेत.

५७०८ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९—२७०)

मुंबई विद्यापीठाने परीक्षा-फी दुप्पट केली आहे.

५७०९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २६९—२७०)

देवी काढण्याबाबत सरकार कायदा करणार असून सर्व लोकांना देवीची सक्ती करणार आहे.
(इंदुप्रकाशवरून)

५७१० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

मुनसफ व वकील यांच्या परीक्षेचे नवे नियम प्रसिद्ध झाले. (ई. प्र.वरून)

५७११ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

पोलिसाला मारहाण केल्याबद्दल एका मुस्लिमास १०० रु. दंडाची शिक्षा झाली.
(वर्तमानदीपिकावरून)

५७१२ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

रत्नागिरीचे हेडमास्तर वामन आबाजी मोडक विधवाविवाहाचा प्रचार करतात, म्हणून त्यांना ब्राह्मणांनी बहिष्कृत केले आहे. त्यांना नोकरीवरून काढावे, असे अर्जही केले आहेत. तरीही त्यांची मते कायम आहेत, हे पाहून आनंद वाटतो.

५७१३ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

अनेक बाबतीत बदनाम झालेला महेश्वर हरि हा गृहस्थ गुहागर येथे मरण पावला.

५७१४ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

नशिराबादेत धान्यटंचाई असून महर्गता वाढते आहे.

५७१५ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

अबू पहाडाकडील दुष्काळासाठी २६०० रुपये जमा झाले.

५७१६ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

आदनचे प्रतिनिधी अरब चीफच्या स्वागतासाठी मुंबईत २० हजारांचा वाडा खरेदी करीत आहेत.

५७१७ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

निंदास्पद मजकूर प्रसिद्ध केल्यावरून अरुणोदयच्या संपादकास ३५० रु. दंड झाली.
(सूर्योदयवरून)

५७१८ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)

नाशिक ते त्रिंबक अशी पक्की सडक होणार आहे. यासाठी ६५ हजार खर्च होईल. तेथील रहिवाशांकडूनही मदत घेणार आहेत.

५७१९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)
मुंबईत हेल्थ ऑफिसरची नेमणूक होणार.

५७२० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)
रा. विष्णु मोरेश्वर भिडे प्रिन्सिपल सदर अमीन झाले.

५७२१ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७०—२७१)
मि. करनालकर नाशिक म्युनिसिपालटीचे चेअरमन झाले. त्यांनी स्वच्छतेच्या कामास वेग दिला आहे. १० वर्षांत स्वच्छ न केलेले तारतखाने साफ करण्यात आले.

५७२२ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
जयपूरच्या महाराजांनी लार्ड मेयोना मेजबानी दिली.

५७२३ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
थिओडोरचा राजपुत्र अलमायो कलकत्त्यास आला.

५७२४ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
अमृतसर व ग्वाल्हेर येथे महामारीने २१२९ मृत्यु झाले. इंदुरात रोज ४० तरी मरतात.

५७२५ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
दारूच्या धुंदीत एका शिपायास ठार मारले, म्हणून एका सोल्जरास जन्मठेप झाली.

५७२६ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
जबलपुरात पाण्याची तीव्र टंचाई झाली आहे. तेथील अन्नसत्रात १२०० लोक जेवत आहेत.

५७२७ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
एज्युकेशनल गाजेटात म्हटले आहे की : गहन शास्त्रीय विषयावर देशभाषेत एकही पुस्तक तयार झाले नाही. लोकांना उत्तेजन देऊन ग्रंथ लिहून घ्यावेत.

५७२८ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
कोर्टाची बेअदबी केल्याबद्दल कलकत्ता न्यूसच्या कर्त्यास ५० रुपये दंड झाला.

५७२९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
ओरिसा व छोटा नागपूर प्रांतांच्या रहिवाशांना सरकारने प्राप्तीवरील करातून सूट दिली आहे.
(इंदुप्रकाशवरून)

- ५७३० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
बाबू केशवचंद्र सेन विलायतेस जाणार. (इंदुप्रकाशवरून)
- ५७३१ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
फ्रान्सची नवी घटना राजसभेने मंजूर केली.
- ५७३२ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
तुर्कस्थानात व मिसरमध्ये वितुष्ट आले.
- ५७३३ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
साक्सनच्या खाणीत ३२१ माणसे अडकून पडली.
- ५७३४ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
स्पेनमधील बंडखोरांना देहांताची शिक्षा झाली.
- ५७३५ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७१—२७२)
मेसापोटेम्या देशात लोखंडी रस्ते करण्यासाठी पहाणी सुरू झाली.
- ५७३६ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७२)
ऐरिश मंडळ्यांप्रमाणेच वेल्समधील मंडळ्यांशीही संबंध ठेवू नये, अशी सूचना कॉमन्स सभेस करण्यात आली. हा तर सुधारणेचा पाया आहे.
- ५७३७ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७२)
अबीसीनियन लढाईच्या खर्चाची चौकशी पूर्ण झाली. कमिशनने रिपोर्ट दिला आहे.
- ५७३८ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७२)
लंडनच्या आल्बर्ट लाईफ इश्युरन्स कंपनीची सरकारने चौकशी सुरू केली.
- ५७३९ (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७२)
ठाण्याचे सूर्योदय व विद्याकल्पतरू ज्ञानोदय कचेरीकडे आलेले नाहीत.
- ५७४० (२८ : १७, १ सप्टेंबर ६९, २७२)
इलिचपूरच्या 'सुबोधप्रकाश' पत्राने 'निरनिराळ्या देशांतील प्रेतक्रिया' लेख छापला, पण ज्ञानोदयाचे ऋण उल्लेखिले नाही, हे बरोबर नाही.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

५७४१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २७३—२७५)

ख्रिस्ती धर्म स्वीकारल्यामुळे आत्मिक लाभ होतात, तसे व्यावहारिक फायदेही होतात. शुभवर्तमानाने मनुष्याची सर्वांगीण सुधारणा होते. मैक्रोनेशियन लोक दुर्गुणामुळे शारीरिक शक्ती घालवून बसले, पण ख्रिस्तास शरण आले व त्यांची कुटुंबे बहरली. हिंदुस्थानातही सरकारने नवनवी लोकोपयोगी कामे काढल्यामुळे मजुरांच्या जीवनात पालट झाला. तुर्कस्थानात मळणीच्या जुन्या पद्धती होत्या, त्यांनी धान्य वाया जात असे. आता परदेशी यंत्रांनी शेती सुधारली. रबराची डगली घातल्यामुळे चांगला उपदेश करता येतो, असे देशी उपदेशकांचे मत आहे. चीनमध्ये बंदुका, वाफयंत्रे, यांत्रिक नांगर यांचा प्रसार वाढत आहे. मनुष्याचे ऐहिक सुख ख्रिस्ती राष्ट्रांनी वाढविले. अमेरिकेने असे ठरविले की, साडविच् बेटांतील व्यापारातून येणाऱ्या उत्पन्नाच्या एक टक्का रक्कम धर्मासाठी खर्च करावी. झुलू येथील भिशनचा इरा आदम हा गृहस्थ ख्रिस्ती झाला व नंतर त्याचे ऐहिक जीवन संपूर्ण पालटले. त्याचा मुलगाही मोठा बुद्धिमान होता. तो उसाचा चरक चालवतो. व्यापाराएवढाच तो उपदेश करण्यातही प्रवीण आहे. या बेटावर ६० अमेरिकन नांगर चालतात.

५७४१ अ (इंम : २७३)

५७४२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २७५—२७७)

ज्ञानोदयाच्या वाचणाऱ्या, तु पुन्हा जन्मलास काय? तू हृदयातली दुष्टाई ओळख. आपले अमंगळपणही जाणून घे. चुना लावलेल्या कबरीप्रमाणे आपण आतून घाणेरडे आहोत. तारण पावण्यासाठी नवीन मनाचे अगत्य आहे. येशू ख्रिस्त हाच आमचे जगणे आहे. नुसती नीति उपयोगाची नसते, तर मनाचा पालट होऊन पुनर्जन्म मिळाला पाहिजे. तू ईश्वराचा खरा भक्त झालास, तरच ते शक्य आहे. पाप किंवा पवित्रता यांच्या पायऱ्या असतात. पुनर्जन्माला पर्याय किंवा मध्यस्थिती नाही. मग आपल्या अंतःकरणामध्ये खरा पालट झाला की नाही, याची तू परीक्षा करणाऱ्याचे मूळ कळत नाही, तसा हा पालटही समजत नाही. पण तुझी वर्तणूक तू तपासून पाहिल्यावरच तुला कळेल. थेट देवापासून नवा स्वभाव घ्यावा. पवित्रता आनुवंशिक नसते. तर ती मिळवावी लागते. विद्याभ्यास व्यावहारिक असतो, तर पुनर्जन्म आत्मिक व मानसिक असा असतो. शास्त्रातून देवाचे चरित्र पुन्हापुन्हा वाचावे. ख्रिस्ताकडे खऱ्या मनाने पाहावे. वधस्तंभाचा विचार मनात ठसेल, तरच पुनर्जन्म होईल. मनःपालट होईल. म्हणून स्वतःची परीक्षा स्वतःच कर. (ब्रिटिश हेरल्डवरून)

५७४३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २७७—२७८)

शिवाजी राजाच्या पवाड्याच्या रचनेत बहुत दोष दिसतात. पवाडे, लावण्या व कलगीतुर्याची रचना अगदीच वृत्तासारखी नसली, तरी त्यांना नियम असतातच. या पवाड्यास ध्रुवपद नाही. 'चा' यमकाच्या ६ ओळी असल्या, तरी त्याला यमक म्हणता येणार नाही. मिळवणीच्या ओळींची संख्या ४ पासून १६ पर्यंत आहे. त्यांच्यांत काही मेळ नाही. प्रत्येक कडव्यात समान ओळी असाव्यात, हा नियमही पाळलेला नाही. त्यांची संख्या ४० पासून ११६ पर्यंत आहे. प्रत्येक कडव्यास दोन चाली आहेत. पण तिसऱ्या कडव्यास एकच चाल आहे. यमकाचे अक्षरही बदलले आहे. 'विठ्ठला गजर' च्या चालीवर 'शिवनामाचा गजर' अशी भजनाची चाल आली आहे अक्षरांची

संख्याही दर ओळीस बदलते. जास्त अक्षरे आली की, चटपट ओळ म्हणावी लागते, कमी अक्षरे आली की, जात्यावरच्या गाण्याप्रमाणे हेल ओढावा लागतो. अप्रशस्त शब्दही वापरले आहेत. भाषा सुलभ आहे, पण कवितारस मात्र नाही. कथाभागाविषयी पुढे लिहू. कवीने बरेच परिश्रम घेतले, यात मात्र संशय नाही.

५७४४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २७८—२८०)

कादंबरी—प्रकरण २—मालती १४ वर्षांची झाल्यावर संकटांना प्रारंभ झाला. तिच्या आईचा मृत्यू झाला. आईने दिलेल्या अमोलिक बोधाप्रमाणे ती वागे. बापाच्या आज्ञेत वागत असे. एका लढाईत सत्त्वसेन इतका जखमी झाला की, बहुत दिवस त्यास घरी राहावे लागले. मालतीने त्याची शुश्रूषा केली. बापाची अवस्था पाहून तिला गहिवर दाटून येत असे. तरीही ती बापास गाणे म्हणून दाखवी. त्याचे मन रंजवी. काही काळाने देशावर परचक्र आले. सत्त्वसेनचे शिपाई लढाईसाठी गेले. कारागडाचा किल्लेदार वक्रसेन हा त्याचा हाडवैरी होता. सत्त्वसेनच्या स्पष्टवक्तेपणामुळे ते शत्रू बनले. राजा सत्त्वसेनाची स्तुती करी म्हणून तो रागावला. वक्रसेनाच्या किल्ल्यात अनेक अंधारकोठड्या होत्या. त्याची बायको धार्मिक असली, तरी तो फार क्रूर होता. त्याने दरबारात येऊ नये, असा हुकूम राजाने सोडला होता. किल्ल्याच्या बंदोबस्तासाठी सत्त्वसेनाने विश्राभजीला चांगल्या सूचना दिल्या होत्या. त्याची मुलगी प्रेमवल्ली ही मालतीची चांगली मैत्रीण होती. सत्त्वसेनचा एक शिपाई फितूर झाला होता त्याने चोरी केली. पण किल्लेदाराने त्याला क्षमा केली होती. तरी मनात द्वेष बाळगून त्याने वक्रसेनास चोरदरवाजाने किल्ल्यात प्रवेश देण्याचे कबूल केले होते.

५७४५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८०—२८३)

‘एक मित्र’ लिहितो की : जंजिऱ्याचा संस्थानिक इभरामखान २० वर्षे सत्तेवर आहे. त्यास फक्त उडदू भाषाच येते. दोन बायका असूनही तो सयदाबाई नावाच्या रखेलीच्या तंत्राने वागतो. ती मूळची कासार जातीतली आहे. राजाचे १८ अपराध इंग्रजांनी नोंदवले, पण खरे चौपट आहेत. हा फार जुलमी व क्रूर राजा आहे. आपला सासरा शिंदी हुसेन व पनी फातिमा यांना त्याने कैदेत ठेवले. तीन वर्षांनंतर शिंदी हुसेन तुरुंगातून निसटला आणि त्याने इंग्रजांकडे तक्रार केली. पण इंग्रज सरकार काहीच हस्तक्षेप करीत नाही. फातिमाबीचा किल्ल्यावरच संशयास्पद रीतीने मृत्यू झाला. ‘ती मोडशीने मृत्यू पावली’ असे खान सांगतो. या राज्यात कित्येकांचे खोकल्याने मृत्यू झाले. हे सर्व राजाचे कपट आहे, यात संशय नाही. हा अनर्थ लवकर थांबवला पाहिजे. फातिमाचा मृत्यू २२ व्या वर्षी झाला आहे. वर्तमानपत्रांनी जर मनावर घेतले, तरच इकडच्या कृष्णकृत्यांना प्रसिद्धी मिळेल. इंग्रज सरकार अगदी जाणूनबजून डोळेझाक करते. मि. सखाराम मुत्सद्दी यांनी अर्ज पाठवून पाहिले. पण शेवटी नाद सोडला. माजी गवरनर ना. फ्रियर काही कृती करण्याच्या विचारात होते, पण गवरनर जनरलकडून प्रतिसाद मिळाला नाही.

५७४६ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३—२८४)

यस्त्रुशलेमच्या पाणीपुरवठ्यासाठी मि. बर्डेस कौटस् या श्रीमान मडमेने एक योजना तयार केली आहे.

५७४७ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३—२८४)

मि. गिलबर्ट हिके या साहेबाने केरकचर्यापासून ग्यास तयार करण्याची योजना दार्जिलिंगच्या नगरपालिकेस सुचविली आहे.

५७४८ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

३ एप्रिल रोजी कंबरलंड प्रांतात एक विशाल उल्का तुटली. हा अग्निगोल अग्निस्तंभाप्रमाणे तेजस्वी होता.

५७४९ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

मुंबईत १०० इंच पाऊस पडला. धान्य मात्र महागच आहे

५७५० (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

यंदा जास्त पाऊस पडूनही विहाड तलावात पाण्याचा साठा कमी आहे. कारण लोक पाणी वाया घालवतात.

५७५१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

लार्ड नेपियर आफ मागदाला विलायतेस गेले, तेव्हा त्यांच्या सन्मानार्थ पुणे व कल्याण येथे सभा झाल्या.

५७५२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

फीमेल नार्मल स्कूल सुरू झाले. ज्या मुलींना प्रवेश नाकारला, त्यांना कोणतीही कारणे दिली नाहीत. वृत्तपत्रात वाद होऊनही कमिटीचा अहवाल गुप्त ठेवण्यात आला.

५७५३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

एलफिन्स्टन शाळेची फीवाढ रद्द झाली.

५७५४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

सर्टिफिकेट टॅक्सचे उत्पन्न लायसेन्स टॅक्सपेक्षा १ लाख ८५ हजारांनी जास्त आले. प्रत्यक्ष वसुलीचा खर्चही अगदी कमी आला.

५७५५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८३-२८४)

मोरोबा कानोबा यांना निवृत्तीनंतरही वकिली करता येईल. पण नव्या नियमानुसार त्यांनाही परीक्षा द्यावी लागेल, असा मुद्दा उपस्थित झाला आहे.

५७५६ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४-२८५)

मि. मोरोबा कानोबांची पेन्शन नियमानुसार मंजूर होईल. (इंदुप्रकाशवरून)

५७५७ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४-२८५)

जन्माष्टमीच्या दिवशी स्वामी वल्लभाचार्यांच्या दर्शनास इतकी गर्दी झाली की, एक मुलगी चेंगखून मेली. या मंदिरात अनाचार होतात, म्हणून खटला दाखल झाला आहे.

- ५७५८ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
भायखळ्याच्या आगीत १६ हजारांचे गवत जळून गेले.
- ५७५९ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
एका कोळशाच्या जहाजास बंदरातच आग लागली.
- ५७६० (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
एका कचरापेटीत मृत बालक सापडले.
- ५७६१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
एका पारशी स्त्रीने गळफास घेऊन जीव दिला.
- ५७६२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
विद्याखात्याच्या डिरेक्टरांनी जैन धर्माविषयी गुजरातीत निबंध लिहिणारास इनाम जाहीर केले.
तसेच स्मेलच्या 'सेल्फ हेल्थ'चे भाषांतरासही इनाम मिळेल.
- ५७६३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
मुंबईच्या बिशपांनी 'मूर्तिपूजक लोकांत चाललेले मिशनाचे काम' या विषयावर सुरस भाषण केले.
ते फार नम्र व निगर्वी आहेत. ते काळ्या लोकांवरही प्रीति करतात.
- ५७६४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
एक कर्जबाजारी मामलतदार नाशकात आले असून त्यांच्या धार्मिकपणामुळे लोक त्यांच्या दर्शनास
गर्दी करतात. देवाची त्यांच्यावर जर एवढी कृपा आहे, तर देव त्यांचे कर्जनिवारण का करीत
नाही?
- ५७६५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
एक भोंदू फकीर झोपडपट्टीत राहातो. तो कागदावरती मंत्र लिहून देतो. पण रोग्यांना गुण मात्र येत
नाही.
- ५७६६ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८४—२८५)
विद्याखात्याचे डिरेक्टर मि. पील यांनी नाशकात व शरणपुरात शाळांना भेटी दिल्या.
- ५७६७ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)
मुंबईच्या बिशपांनी शरणपुरात सुरस उपदेश केला.
- ५७६८ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)
मि. लुकास मल्हारी या उद्योगी शिक्षकाच्या कष्टामुळे नाशिकमधील शाळा सुधारली.
- ५७६९ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

पर्जन्य चांगला झाला, तरी धान्याचे भाव उतरत नाहीत.

५७७० (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

थियोडोरचा राजपुत्र अलमायो याच्या शिक्षणासाठी सरकार दरमहा ५०० रुपये देईल.

५७७१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

अमृतसरमध्ये महामारीने आगस्टमध्ये २,२४४ जण मेले.

५७७२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

कलकत्त्याच्या एका मुसलमान गृहस्थाने विवाहविषयक सुधारणेचे पुस्तक लिहिले. त्यास सरकारने एक हजाराचे बक्षिस दिले व २ हजार प्रती विकत घेतल्या.

५७७३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

मारवाडातील दुष्काळासाठी मुंबईत निधी जमा झाला.

५७७४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

भुलेश्वरच्या तलावात पडून २ मुले मेली.

५७७५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

रोमन कॅथालिकांच्या सणात मूर्तीस नवस करण्यामध्ये हिंदू व पारशी लोकांनी फार उत्साह दाखविला.

५७७६ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

वकिलाची सनद-परीक्षा देशीभाषांतूनही होईल. परंतु उत्तीर्ण होण्यासाठी शेकडा ६० गुण आवश्यक आहेत.

५७७७ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

अमदाबादेत वल्लभाचार्य पथी महाराजांच्या दर्शनासाठी स्त्रियांची गर्दी फार होते. आयनेमहालात उंची पोषाख व दागिने घातलेल्या स्त्रिया येतात. तेथील नोकरही उन्मत्त होऊन स्त्रियांशी गैरप्रकार करतात. परंतु त्यांना कोणी प्रतिबंध करीत नाहीत. उलटे कौतुक होते. वरमायच ओढाळ, तर वर्हाडणीस काय बोल?

५७७८ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८५—२८६)

रेवाकाठाच्या दामोदर शास्त्रींनी वल्लभपंथी गुरूच्या अमंगळ आचरणावर 'पाखंडधर्मखंडण' हे संस्कृत नाटक लिहिले. मि. करसनदास मूळजींनी गुजराथी भाषांतर केले.

५७७९ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७—२८८)

कराचीचा डेपुटी कलेक्टर गिलेस्पी याने अल्पवयीन मुलीवर जुलूम केल्यामुळे ती मृत्यू पावली. गुन्हेगारास अटक झाली आहे. त्याची चौकशी होईल.

- ५७८० (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
कृष्णगडच्या एका ख्रिस्ती माणसाने बायको नांदत नाही, म्हणून दुसरे लग्न केले. नंतर पहिलीचे पत्र आले की, नांदण्याला येत आहोत.
- ५७८१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
कोइंबटूरला एका वाघिणीने १४० माणसे मारली. शेवटी डेवीज या शिकाऱ्याने ही वाघीण मारली.
- ५७८२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
नीलगिरीत १५ फुटी अजगर मारण्यात आला.
- ५७८३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
फ्रान्सचा बादशहा गंभीर आजारी आहे, म्हणून राणी दौरा अर्धवट सोडून पारिसला गेली.
- ५७८४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
आश्रिया व प्रुशिया यांच्या वादात पडू नये, असे फ्रेंच बादशहाने ठरविले आहे.
- ५७८५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
अमेरिकेने क्यूबा बेट विकत घेण्याचे ठरविल्यावर स्पॅनिश फौज क्यूबाकडे रवाना झाली.
- ५७८६ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
जनरल प्रिम यांनी सूचना केली की, पोर्तुगालच्या लुईस राजास स्पेनच्या तऱ्खावर बसवावे.
- ५७८७ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८७-२८८)
चीनपासून अमेरिकेपर्यंत समुद्रातून तार टाकण्यास युरोपियन राष्ट्र व अमेरिका यांनी मान्यता दिली.
- ५७८८ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)
मिसरच्या पाछाने सैन्य वाढविण्याचा बेत केल्यामुळे तुर्की सुलतानाची खप्पा मर्जी झाली. पुढे पाछाने त्याचे स्पष्टीकरण देऊन आश्वासन दिले का, आपण सुलतानाचा अवमान करणार नाही. आता त्याने सैन्य अगर आरमार वाढवू नये, म्हणून त्याला ताकीद झाली आहे. कर्ज घेऊ नये व हिशेब नियमित द्यावा, असेही सांगितले.
- ५७८९ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)
कमांडर इन चीफची पत्नी लेडी स्पेन्सर हिंदुस्थानात येणार.
- ५७९० (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)
मिस कार्पेन्टर लौकरच परत येणार.
- ५७९१ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)

मिसर पाछाचा पुत्र विलायतेत शिक्षणासाठी राहणार.

५७९२ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)

आलबट लैफ इन्शुरन्स कंपनीस ७ वर्षांत १ कोटी २५ लाखांचा तोटा झाला असे समजते.

५७९३ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)

बाबू खेतर मोहन दत्त यांनी सिविल सर्विसच्या उमेदवारांना वयाचे खोट दाखले दिल्यामुळे त्यांना कामावरून दूर करण्यात आले. लंडन कॉलेज तसेच ईस्ट इंडिया कौन्सिलमधूनही काढून टाकले. (ई. प्र. वरून)

५७९४ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)

७ ऑगस्टचे खग्रास सूर्यग्रहण फक्त अमेरिकेत दिसले.

५७९५ (२८ : १८, १५ सप्टेंबर ६९, २८८)

न्यूयॉर्कला सोन्याचा भाव फार चढला आहे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक १९, मुंबई, १ आक्टोबर १८६९

५७९६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २८९—२९०)

सांप्रत अनेक गावी महामारीने अनेक जण मरताहेत. रे. वुडसाहेबांनी लिहिले आहे की : रे. भाबटसाहेबानी साताऱ्याचे होम्योपाथीचे खटले आपल्याकडे सोपवले आहे. सर्व साह्यकारी उपदेशकानाही औषधाची माहिती दिली आहे. तीन महिने अनेकांना औषधे दिली. एक नेटिव एजंट रा. नीळकंठराव भागवत यांनीही माहिती करून घेऊन ३२ लोकांना औषध दिले. त्यांपैकी ३० जण बरे झाले. ब्राह्मण लोकही औषध घेतात हिंदुस्थानात महामारीने मोठी मनुष्य हानी झाली आहे. अमदाबादेत मि. स्ट्रिप नावाचा युरोपियन शेतकरी आहे. तो कपराचा अर्क देऊन लोकांना बरे करतो. मि. बोरोडोलने शिफारस केली की, सरकारी दवाखान्यामध्ये हे औषध देऊन पहा. इन्स्पेक्टर जनरलनी हे औषध तेथे ठेवण्यास सांगितले आहे. आबटसाहेबांनी या औषधाने अनेकांना रोगमुक्त केले.

५७९६ अ (इंम : २८९)

५७९७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९०—२९३)

एक मित्र कळवितो की : दिल्लीहून एक ठक इकडे आला आहे. त्याच्याजवळ लेझरसाहेबाचे सर्टिफिकेट आहे. त्यात म्हटले आहे की, तो सवदागर असून सचोटीचा माणूस आहे. तो स्वतःला धर्मप्रसाद किंवा मशीहप्रसाद म्हणवितो. त्याच्याबरोबर ख्रिस्ती झालेली एक बैरागीणही आहे. दोघांच्या बोलण्यात बरीच विसंगती आढळते. तो अनेक गावी हिंडला व मद्रासच्या लोकांना गंडा घालण्यास जाणार आहे. हा उंच व सशक्त गृहस्थ असून एका डोळ्याने आंधळा असून एका

डोळ्यात फूल पडलेले आहे. कधी धोतर-सदरा, तर कधी इजार असा त्याचा पोषाख असतो. आपण जाळण्यास माल खपविण्यासाठी गेली होतो, पण नोकर आपले पैसे घेऊन पळाला, असेही तो सांगतो. एकदा त्याला वाटखर्चीसाठी पैसे गोळा करून दिले. पण काहीतरी सबब सांगून तो तेथेच राहिला. थोडेफार कर्ज काढून त्याने कापड विकण्याचा उद्योग केला. लोकांना २७० रुपयांना बुडवले. गरिबांचा कळवळा करून आपण त्यांस मदत करतो, पण असले ठकसुद्धा असू शकतात. विद्याशरण ऊर्फ कालेखान आणि करीमखान यांच्यासारखे प्रत्येक गावी नवे नाव व नवा पोषाक धारण करणारे तोतये येऊन गेले. धर्मप्रसाद काही वेळा सांगतो की, आपली पत्नी सुशिक्षित असून दिल्लीत आहे आणि ही राख बरोबर घेऊन हिंडतो. तरी लोकांनी सावध व्हावे.

५७९८ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९३-२९६)

कादंबरी प्रकरण ३-राज्यावर परचक्र आल्यामुळे सत्त्वसेनाने आपल्या जवळचे सैनिक लढाईवर पाठविले. तो स्वतः आजारी असल्यामुळे जाऊ शकला नाही. या गोष्टीचा गैरफायदा वक्रसेनाने घेऊ नये, म्हणून त्याने चांगला बंदोबस्त ठेवला. मालतीच्या मृत मातेने एक लहान पुस्तक लिहिले होते. त्यात म्हटले होते की, कधीही आळस करू नये, परमेश्वराचे उपकार स्मरून वागावे. आपल्या आईची प्रत्येक वस्तू मालतीस आनंद व स्फूर्ती देत असे. मालती बापासंगे सारंगीवर मधुर गाणी गात असे. पण एक दिवस फितुरखोरांनी किल्ल्याचा गुप्त दरवाजा उघडून वक्रसेनाच्या सैनिकांना आत घेतले. वैर्याने दावा साधून किल्लेदारास कैद केले. मालतीला तर मूर्छना येऊन ती जमिनीवर पडली. ती शुद्धीवर आली, तेव्हा बापाने तिची रवानगी विश्रामजीच्या घरी केली. गाडी करून अलंकारांसहित सर्व सामानही तिच्याबरोबर दिले. निघून जाताना तिला फार वाईट वाटले. व ती बापाच्या गळ्यात पडून ढसदसा रडली. वक्रसेनाचे दुष्ट लोक मात्र थोरल्या महालामध्ये बसून पक्काने खात होते व द्राक्षरस पीत होते. त्यांचे मोठ्याने हसणे व त्यांची कुई ऐकून सत्त्वसेन दुःखी झाला.

५७९९ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९६-२९७)

उद्धारमहिमा-दावीदसुत योसेफ आनंदाने काळ घालवीत असताना देवदूताने स्वप्नामध्ये त्याला दृष्टांत दिला की, मारियेचा गर्भ मनुष्याचा नाही. त्याच्यात पवित्र आत्मा वसतो आहे. तिला जो पुत्र होईल, त्यास येशू असे नाव ठेवावे. योसेफ हा फार नीतिमान असून बायकोवर त्याचे फर प्रेम होते. विश्वासू भाविकांना तारणारा येशू जन्म घेणार आहे, असे कळल्यावर योसेफाला फार आनंद झाला. आपला पुत्र पापसत्तेपासून व नरकापासून लोकांना वाचविणार, म्हणून तो आनंदित झाला. इमान्वेल म्हणजे मनुष्यासहित देव येथे राहील म्हणून त्यास फार अभिमान वाटला. त्याची भ्रांती नाहीशी झाली. दूताची आज्ञा मान्य करून आपल्या निर्दोष पत्नीचा त्याने स्वीकार केला, पण तिचे कुमारीपण त्याने कायम राखले, नऊ मास भरल्यावर येशूचा जन्म झाला.

५८०० (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९७-२९९)

आमच्या देशात लहानपणी लग्ने करण्याची फार विपरीत चाल आहे. नवरी अज्ञान असल्यामुळे तिच्याबरोबर एखाद्या ममतेच्या बाईस पाठवितात. तिला 'बोळावा' म्हणतात. परदेशात मोठेपणी विवाह होतात, म्हणून अशा बोळाव्याची गरज भासत नाही. आपल्याकडे मात्र नवराबायकोचा पूर्वपरिचय असतानाही बोळाऊ पाठवतात. अशा स्त्रीची फार बडदास्त ठेवावी लागते. तिला सतत चांगले अन्न देऊन वर चोळी-बांगडी करावी लागते. शिवाय ती स्त्री म्हणजे नवरीच्या पायातळी

अडखूळ बनते. युरोपियनात हनीमूनमुळे दोघांना एकांत मिळतो. इकडे मात्र सक्तीचा सहवास सहन करावा लागतो. तशात बोळावा जर लहान मुलगा असेल, तर तिचा विद्याभ्यासाच्या नावाने गाडीच्या चाकाएवढे पूज्य होऊन तिला लग्नविद्येचे मात्र ज्ञान होते. सुझांनी याचा विचार करावा. बोळावा नाखूष झाला, तर ती नवरीस नवऱ्याविरुद्ध फितविती. मुलीच्या आईबापांना खोटेनाटे सांगून सोयऱ्यासोयऱ्य मध्ये भांडण लाविती. म्हणून बोळावा पाठविण्याची चाल अनर्थकारक आहे. ही नीच, घातकी व मूर्ख चाल अगदी सोडून द्यावी.

५८०१ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

मुंबईत यंदा ११६ इंच पाऊस पडला. रोगराई नाही.

५८०२ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

विलायती टपालाची आगबोट बुडाल्यामुळे ७ लक्षांचे नुकसान झाले आहे.

५८०३ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

मारवाडातील दुष्काळनिवारणासाठी जमलेले ३८ हजार रुपये सरकारच्या स्वाधीन करण्यात आले.

५८०४ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

कुलाब्याचा गनक्यांरेजचा कारखाना बडोदा रेल्वेस मिळणार आहे. मरीन पलटणीजवळ उतासू स्टेशन होईल.

५८०५ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

सुंदर रावजी या मुंबई पालिकेच्या हेड कारकुनास पैसे खाण्यावरून १८ महिन्यांची शिक्षा झाली आहे.

५८०६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

पावसाळा संपल्यामुळे विलायतची डाक मंगळवारऐवजी शनिवारी जाणार आहे.

५८०७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

मि. माणकजीचे चिरंजीव करसेटजी बी.ए. व बॅरिस्टर होऊन विलायतेहून परत आले.

५८०८ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

सेवानिवृत्तीनंतर वकिली करण्यास मि. मोरोबा कानोबा यांनी परीक्षा देण्याचे कारण नाही, असे कोर्टाचे मत आहे.

५८०९ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

मुंबईतील नळात ४ फुटी मासा सापडला.

५८१० (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

इराणच्या आखातातही तार टाकली जाईल.

५८११ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

यंदा सेशन कोर्टाने ३१ असामींना शिक्षा सुनावल्या. (इं. प्र. वस्न)

५८१२ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

मुंबईचे हायकोर्ट शनिवारखेरीज करून दररोज दोन ते चार चालू राहिल. (इंदुप्रकाशवस्न)

५८१३ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, २९९-३००)

बडोदा रेल्वेच्या सात कमानी पुराने पडल्या. सिंधू रेल्वेचा मुलर पूल वाहून गेला.

५८१४ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

खंडेराव महाराजांची ४० कोटींची शिल्लक मल्हाररावांनी मेजवानीत व नाचगाण्यात उधळली. गणपतीच्या विसर्जनासही तोफांची सरबत्ती दिली.

५८१५ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

गुजराथेत एका ब्राम्हणाने आपल्या ११ वर्षांच्या मुलीचे लग्न ८० वर्षांच्या वृद्धाशी करून तिला दुःखात लोटले.

५८१६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

राजकोटात जरीमरीवर क्लोरोडैनचा उपाय लागू पडला.

५८१७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

डीसाच्या दुष्काळात २०० मुले टाकून देण्यात आली. त्यांचे वय १० वर्षांच्या आत आहे. मि. रे हे मिशनरी त्यांच्याकरिता मदत मिळवीत आहेत.

५८१८ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

अमदाबादच्या एका गृहस्थास घशाचा रोग झाला. आयुर्वेदीय उपचार अयशस्वी ठरले, तेव्हा डा. जयकर यांनी त्याच्या घशास रुपेरी नळी बसवून त्याला बरे केले.

५८१९ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

नगरमध्ये कुत्र्यांची संख्या बेसुमार वाढली. त्यांच्या भुंकण्याने लोकांना झोप येत नाही. पावसाने रस्त्यावर चिखलही फार होतो. संडासातील मैला वाहून नेला जात नाही. त्यायोगे दुर्गंधीही वाढते आहे. कमिटीदारांनी काळजी घ्यावी.

५८२० (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)

शरणपुरात बिशप डगलास यांचे प्रवचन झाले. मिशनातर्फे गायनाचा कन्सर्टही झाला. बिशपांनी ९६ भाविकांना स्थिरीकरण दिले. नंतर ते मनमाडकडे गेले.

- ५८२१ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)
यंदाच्या जमाखर्चात २७ लक्षांची तूट आल्यामुळे सरकारने काटकसर करण्यास सुरुवात केली.
- ५८२२ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३००-३०२)
निरनिराळ्या प्रांतांची पुनर्रचना करण्याचा विचार चालू आहे.
- ५८२३ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
मुंबई इलाख्यातील हिंदी भाषिक विभाग अलाहाबाद विभागाकडे दिला जाणार आहे. सिंध प्रांत पंजाबात सामील होईल आणि उरिसाकरिता कमिशनरची नेमणूक होईल.
- ५८२४ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
पेशावरात महामारीने अनेकांचे मृत्यू झाले.
- ५८२५ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
भोपाळात बेगमेने उद्योगशाळा सुरू केली.
- ५८२६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
जोतपूरचे महाराज आपल्या संस्थानात मुरमाची सडक तयार करणार आहेत.
- ५८२७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
टोकच्या नबाबाचे अपील विलायत सरकारने फेटाळले.
- ५८२८ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
अन. एलिस यांनी गवरनर जनरलच्या कौन्सिलमधील सभासदत्वाचा राजीनामा दिला, पण सरकारने तो स्वीकारण्यास नकार दिला.
- ५८२९ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
नसराबादचे दोन राजपुत्र इंग्लंडमध्ये शिकण्यासाठी राहातील.
- ५८३० (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
ग्वाल्हेरातील दुष्काळासाठी ३० हजारांची मदत मिळाली आहे.
- ५८३१ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
मध्यप्रांतात शिकारी लोकांनी ८७० जंगली जनावरे मारली. त्यांना २९,५५२ रुपयांची इनामे मिळाली.
- ५८३२ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
मध्यप्रांतात उत्कृष्ट पिके आली आहेत.

- ५८३३ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
लार्ड मेयो दिसेंबरमध्ये कलकत्त्यास परत जातील.
- ५८३४ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
कलकत्त्याच्या शेपर्ड या लुटारूस १० वर्षांची कैद झाली.
- ५८३५ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
केरवलीचा राजा वारल्यामुळे त्याच्या पुतण्यास सरकारने राज्यावर बसविले.
- ५८३६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०२-३०३)
बंगालमधील नोकरांना १५ रुपये महर्गताभत्ता मंजूर झाला.
- ५८३७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
आखिलेयिन समुद्रात मोती सापडू लागले.
- ५८३८ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
चीनमध्ये २० मिशनऱ्यांची हत्या झाली. ते काथलिक होते.
- ५८३९ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
सारोवाकचा राजा इंग्रज स्त्रीशी लग्न करणार.
- ५८४० (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
आपण पटियालच्या राजाचे भाऊ आहोत, असे सांगणाऱ्या एका इसमास पोलिसांनी तुरुंगात ठेवले.
- ५८४१ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
फ्रान्सचा राजपुत्र इंपीर्यल याच्या शिक्षणाकरिता रे. मेनर्ड यांची नेमणूक झाली.
- ५८४२ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
स्पेनची माजी राणी राज्यत्याग करणार.
- ५८४३ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
रोमन कॅथलिक लोक आपल्या वार्षिक सभेस असे ठराव करणार आहेत की, पोप कधीही चुकत नाही आणि मार्याकुमारी सदेह स्वर्गास गेली, अशा कल्पनांना शास्त्रामध्ये काही आधार नाही.
- ५८४४ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)
राणीचे पुत्र दौऱ्यावरून परत आले.
- ५८४५ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)

ख्रिस्तियन वर्नाकुलर सोसैटीचा अहवाल प्रसिद्ध झाला.

५८४६ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०३-३०४)

गुजरातच्या महाराजांची गिलस्पीशी तुलना करू नये, असे मित्रोदयकर्ते म्हणतात. त्यांचे मत बरोबर आहे.

५८४७ (२८ : १९, १ आक्टोबर ६९, ३०४)

पुस्तक मंडळीने पद्यात्मक निबंधाकरिता जाहिरात दिली होती. असे निबंध सादर करण्याची मुदत आता दोन महिन्यांनी वाढविण्यात आली आहे. तरी पुस्तके करणारांनी १ दिसंबरपर्यंत आपले निबंध पाठवावेत.

५८४७ अ (इंम : ३०४)

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २०, मुंबई, १५ आक्टोबर १८६९

५८४८ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३०५-३०४)

आर्मिनियन म्हणजे बिघडलेल्या ख्रिस्ती लोकांत होहानेस किंवा योहान्न नावाचा अंधळा उपदेशक होता. त्यास ईश्वरी शास्त्राची इतकी उत्कृष्ट माहिती होती की, तो कोणतीही ओवी म्हणू शकत असे व तिचा संदर्भही देत असे. तारकावर विश्वास ठेवून त्याचे अनुसरण करीत असे. प्रत्येक भाविकाने आपल्या प्राप्तीचा दशमांश मंडळीसाठी द्यावा, असा त्याचा आग्रह असे. तो खरा ख्रिस्ती होता. तो नुकताच मरण पावला. खरी प्रीती करून त्याने लोकांची मने जिंकली. प्राप्तीचा दशांश देण्याने ईश्वराचा आशीर्वाद मिळतो, यावर त्याने सुरस व्याख्याने दिली. भूमीच्या उत्पन्नाचा दहावा हिस्सा वाटा ईश्वराचा आहे, असे तो प्रतिपादन करी. प्रवासी, अनाथ व विधवा यांची ती बेगमी असते. स्वार्थाची बुद्धी असणारे झाड तोडावे. द्या म्हणजे देव तुम्हांस देईल, दोन धन्यांची चाकरी करू नका. सैतानाचा प्रवेश तुमच्या मनात होऊ देऊ नका. ईश्वराच्या सेवेत जिवालाही गौणत्व येते. परलोकचे सर्वकाळचे जीवन मिळविण्याकरिता त्याग करा. गरिबांना देणे हे विश्वासाचे फळ आहे. योजना आणि उपाय देवच करतो. कठीण कामही तो सोपे करून देतो. तो आशीर्वाद देईल, तर तुम्हांस बरकत मिळेल. आपल्या प्राप्तीचा दशांश देण्याने मंडळी प्रभूचे काम करू शकेल.

५८४८ ब (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३०७-३१२)

दहावे भाग व अर्पणे यांविषयी लिहिले आहे की : ही चाल फार प्राचीन आहे. ती वरून देणाराचे मोठे हित होऊन त्यावर देवाचे आशीर्वाद आले. प्राप्तीचा दशमांश ईश्वरास देण्याची आज्ञा व वहिवाट जुन्या तसेच नव्या करारावरूनही दिसून येती. उत्पत्तीचा चौदावा अध्याय, अष्टाविसावा अध्याय, गणना अध्याय, वगैरे ईश्वरी शास्त्रावरून हे दाखविता येते. मात्थी २३ : २३, लूका ६ : ३८ वगैरेवरूनही दिसून येते. अर्पणामुळे परमेश्वराचा आशीर्वाद कसा लाभतो, याविषयी एका मडमेचा अनुभव सविस्तर वर्णिला आहे. त्यावरून एतद्देशीय मंडळ्यांतील सर्व भावांनी

आपआपली मंडळी स्वतंत्र व मोठी होण्यासाठी मंडळीस प्राप्तीचा दशमांश द्यावा व मंडळीविषयीचे आपले कर्तव्य करावे.

५८४९ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१२-३१४)

कादंबरी-प्रकरण ४-आनंदगडात वक्रसेन शिपायांसह चैन करीत होता. सत्त्वसेनास खात्री होती की, आपण जर गड सोडून निघालो, तर आपला शत्रू किल्ला जाळील. सूड म्हणून आपल्या शिपायांनाही त्रास देईल. सावधगिरी म्हणून त्याने मालतीला गडातून सुरक्षितपणे पाठवून दिले. तिच्या गळ्यात एक सोन्याचे पदक होते. त्यावर 'जर देव आम्हांस अनुकूल तर प्रतिकूल कोण?' अशी अक्षरे कोरली होती. कारण ईश्वर आपल्या भक्तांचे रक्षण करतो. ज्या विश्वासघातक्याने फितुरी केली, त्यालाही वक्रसेनाने किल्ल्याचे आसपासच्या दहा कोसांत फिरण्याची बंदी केली. पैशावर नजर ठेवून स्वतःच्या धन्यास पराधीन करणारास पैसे देऊन त्याने घालविले. सत्त्वसेनाच्या विश्वासू व प्रामाणिक नोकरास बजावले की, 'तो आता तुमचा धनी नाही.' एक वृद्ध कारभारी तर हा दुष्टपणा पाहून निघून गेला. सत्त्वसेनास कारागडच्या भयानक अंधारकोठडीत ठेवण्याचे त्याने ठरविले. बिचारा सत्त्वसेन ईश्वरावर भरवसा ठेवून स्वस्थ बसला. देवाने आपल्या बापास सुरक्षित ठेवावे, म्हणून बिचारो मालती अंतःकरणापासून प्रार्थना करीत होती.

५८५० (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१४-३१७)

'एक नगरकर' लिहितो की : पालनपुरात टोळधाड आली. दाट झुंडीमुळे त्यांचे ढग तयार होतात. बारीक रेती आकाशात उडाली आहे, असा भास होतो. इच्छामात्रेकरून ईश्वराने हे क्षुद्र प्राणी निर्माण केले. ती एका क्षणात सृष्टी नष्ट करू शकेल. हे प्राणी शेतेच काय जंगलेही नष्ट करतात. सापाने कात टाकावी, त्याप्रमाणे ते कवच टाकतात. शेती नष्ट झाल्यामुळे धान्याची महर्गता वाढणार आहे. टोळांच्या बेसुमार झुंडी सगळीकडे दिसत आहेत. सगळ्या राजपुताना प्रांतात टोळ आले आहेत. मारवाडातील तयार पिकेही त्यांनी खाऊन टाकली. खरीप तर त्यांनी खाल्लाच आहे; रबीपर्यंत ते राहिले, तर नक्कीच दुष्काळ पडेल. सिंधच्या थळपारकर भागात गवत पेटवून त्यांस जाळण्याचे काम चालू आहे. दुष्काळाने उपास कठणारे लोक मोठाले टोळही खातात. इदुप्रकाशाच्या बातमीपत्रात म्हटले आहे की, १२-१२ मैलांच्या प्रदेशात टोळ दिसतात. शेतांचा आणि झाडांचा त्यांनी फन्ना उडविला. टोळधाड इतकी दाट आहे की, उन्हाचे किरणही जमिनीवर येऊ शकणार नाहीत. परिस्थिती गंभीर आहे.

५८५१ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)

यंदा मुंबईत पाऊस १२७ इंच पडला.

५८५२ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)

ठाकुरद्वारच्या सभेने पुनर्विवाहासंबंधी बहिष्काराचा ठराव केला. परंतु या बहिष्काररूपी गांडुळास लोक पायाखाली तुडवीत आहेत.

५८५३ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)

सेठ द्वारकानाथ वसनजी व लखमीदास गुजराथी हे महाराजांचा तिरस्कार करतात, म्हणून सूडबुद्धीने काही लोकांनी त्यांच्यावर खटला भरला आहे.

- ५८५४ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
कप्तान वायलीने एका साहेबास बेड्या घातल्या, म्हणून कोर्टाने त्यास १४ दिवस कैदेत ठेवले.
- ५८५५ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
पेस्तनजी मसालवाला यांची १५० रुपये असलेली थैली हरवली होती. ती नानाभाई शंकर यांना शिग्रामामध्ये सापडली. ती थैली प्रामाणिकपणाने परत केल्याबद्दल त्यांस १० रुपये बक्षिस देण्यात आले.
- ५८५६ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
रे. लीग कलकत्त्यास आले होते. परंतु ख्रिस्ती भावांना त्यांची भेट घेण्यास परवानगी मिळाली नाही.
- ५८५७ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
मुंबईत इंडियन चर्च रिव्यू नावाचे पत्र सुरू झाले. ते रिचवलिस्ट आहे.
- ५८५८ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
आगाखानांच्या वाढदिवसानिमित्त बोहरी लोकांनी मोगल मशिदीत मोठी रोशनाई केली.
- ५८५९ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१५)
कापसाची लागवड वाढल्यामुळे धान्याचे उत्पादन कमी झाले. इराणचे धान्य गुजरातेत येत आहे.
- ५८६० (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७)
टैम्स आफ इंडियावरून समजते की, दुष्काळाने अनाथ झालेल्या मुलांची संख्या फार मोठी आहे.
- ५८६१ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
महाराष्ट्रातही टोळधाड येण्याचा संभव आहे.
- ५८६२ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
पुण्यास गुदस्तापासून शेतकी-प्रदर्शन सुरू झाले.
- ५८६३ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
बडोद्याचे राजे १९ लक्ष खर्च करून राजवाडा बांधणार.
- ५८६४ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
कराचीत व कोठरीत पटकीचा फार उपद्रव आहे.
- ५८६५ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
मुलियरचा पूल दुरुस्त होण्यास एक वर्ष लागेल.

- ५८६६ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
नगरमध्ये पावसाने घरे गळाली, आजार वाढले, तसेच बाजरीचे पीक खराब झाले.
- ५८६७ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
नगरात पावसाने रस्ते खराब झाले, पण ज्या रस्त्याने कलेक्टर जाणार, तेवढाच रस्ता दुरुस्त करण्यात आला. पडलेली घरे बांधून घेण्यास कमिटी फार अडथळे करिते. वाहतुकीचे रस्तेही नीट दुरुस्त केले जात नाहीत.
- ५८६८ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
नगरच्या धान्यबाजारात बालाजीच्या देवळाचे व्यवस्थापक गाडीमागे शेरभर धान्य हक्काने घेतात. यासही जकातच म्हणावे काय?
- ५८६९ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
सोलापुरातील पावसाची झोड थांबली. दहा वर्षांत प्रथमच तळी व खंदक भरले आहेत.
- ५८७० (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
बंगालचे अनेक तरुण हिंदू सिविल सर्विसच्या व बॅरिस्टरीच्या परीक्षांसाठी गेले आहेत.
- ५८७१ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
शिक्षणासाठी परदेशी जाणारांना बहिष्कृत करण्यावरून ठाकुरद्वारच्या धर्मसमेत मतभेद निर्माण झाला.
- ५८७२ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१७-३१८)
मिदनापुरात नरपतसिंघ या गृहस्थास काही लोकांनी दिवसाउजेडी ठार मारले.
- ५८७३ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)
कलकत्त्याच्या कायदे कौन्सिलचे सभासद मि. मेन मुंबईमार्गे विलायतेस जातील.
- ५८७४ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)
अल्हाबादेत कॉलेज सुरू करण्यासाठी १७ हजारांची देणगी जमली. गवरनरांनी दोन हजार रुपये दिले.
- ५८७५ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)
५२ राज्यांचे कारभारी व मुकत्यार यांना प्राप्तीकरातून वगळण्यात आले आहे.
- ५८७६ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)
राजस्थानात ओल्या दुष्काळामुळे धान्य महाग झाले.
- ५८७७ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

अयोध्या प्रांतात १८६८ त सर्पदंशाने १,४२७ मृत्यू झाले.

५८७८ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

धारकरमहाराज गंभीर रीत्या आजारी आहेत.

५८७९ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

कपूरथळ्याचा राजा व त्याचा भाऊ यांच्यांत तडजोड होऊन भावास वर्षाला ६० हजारांचे वेतन देण्याचे ठरले.

५८८० (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

महामारीने पेशावरात १८० युरोपियन व १,५०० नेटिव मृत्यू पावले.

५८८१ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

आग्रा येथून राजस्थानात ४ लक्ष मण धान्य पाठविले जाईल.

५८८२ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

नामदार ड्यूक आफ एडिन्बरो जपानची राजधानी यद्दो येथे पोहोचले.

५८८३ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

त्रावणकोरच्या राजपुत्राची कायदेकौन्सिलवर नेमणूक होणार होती. पण त्यांनी 'आपण अननुभवी आहोत' असे सांगून काम करण्यास नकार दिला.

५८८४ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१८-३१९)

तुर्की अंमलदार अरबांकडून जबरदस्त कर घेतात, या कारणावरून अरबांनी दंगल केली. तारायंत्राच्या स्टेशनावर हल्ला करून आगबोटीची नासाडी केली.

५८८५ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)

कोणीतरी अशी गप्प सांगतो आहे की, करबला येथे एक शिपाई तलवार घेऊन हुसेनच्या कबरीपाशी गेला, तेव्हा हुसेनने (!) त्याच्या थोबाडीत मारली !!

५८८६ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)

डाक्टर लि. विंगस्तन सुखरूप आहेत.

५८८७ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)

मिस टिने नावाची तरुण देशशोधक मंडम प्रवास करीत होती. तिच्या २ युरोपियन नोकरांनी तिला ठार मारले.

५८८८ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)

न्यूझीलंडच्या खाणीत फार सोने सापडते.

- ५८८९ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
फ्रेंच सम्राटाची प्रकृती चांगली झाल्यामुळे राणीचा तुर्कस्थानचा दौरा पुन्हा सुरू होईल. हा सम्राट आपल्या १४ वर्षांच्या मुलास राज्य देणार आहे.
- ५८९० (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
पोपाच्या बड्या सभेस फ्रेंच प्रतिनिधी जाणार नाही.
- ५८९१ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
स्पेनहून क्यूबाकडे २४ हजार फौज रवाना होईल.
- ५८९२ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
माजी ग. ज. ज्यान लारेन्स यांना सालीना २० हजार रुपये पेन्शन मिळेल. त्यांच्यामागे त्यांच्या वारसालाही हे वेतन मिळेल.
- ५८९३ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
विलायतेतील आणखी काही विमा कंपन्यांचे दिवाळे निघेल, असा गवगवा चालू आहे. आल्बर्ट कंपनी जरी बुडत असली, तरी वेळेवर हप्त भरणारांना भरपाई देणार आहे.
- ५८९४ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
एडिनबरो शहरात वाफेचा आमनी बस म्हणजे जनरथ सुरू होणार.
- ५८९५ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
क्यूबा बेट खरेदी करण्याचा अमेरिकेचा कधीच विचार नव्हता, असे कळते.
- ५८९६ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३१९-३२०)
आमच्याकडे 'सूर्योदय' चा अंक येणे बंद झाले आहे.
- ५८९७ (२८ : २०, १५ आक्टोबर ६९, ३२०)
पद्यात्मक निबंध सादर करण्यासाठीची मुदत आणखी २ महिन्यांनी वाढविणेत येत आहे. निबंधकारांनी १ दिसेंबरपर्यंत आपले लिखाण रे. बोयन यांचेकडे पाठवावे.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २१, मुंबई, १ नोवेंबर १८६९

- ५८९८ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३२२-३२३)
रोमच्या पोपचा वडील बंधू कौंट मास्ते फेरेटी हा वयाच्या ८७ व्या वर्षी मृत्यू पावला. 'एग्झामिनर' या पत्रात म्हटले आहे की : स्वामी सांता स्केला हा अवघड व पवित्र जिना गुडघ्यांनी चढला. गंभीर आजार असतानाही असे केल्यामुळे त्याचा मृत्यू ओढवला. त्याच्या सेवकांनी त्याला सल्ला दिला

होता की, असे करू नये. पण आपल्या भावास बरे वाटावे, यासाठी त्याने हा विधी केला. या जिन्याबद्दल अशी कल्पित कथा आहे की, येशूला पंतयस पिलातसाच्या कचेरीत या जिन्यावरून नेण्यात आले. हा जिना गुडघ्यांनी चढले, तर मोठा मान मिळतो, असे कॅथॉलिक लोक समजतात. आपले पूर्वज पर्गटोरीच्या विस्तवात पडू नयेत, असेही त्यांना वाटते. जो न्यायी आहे, तो विश्वासावर जगतो. तरी पापाकडून बिघडलेले अंतःकरण पुण्याचे पांघरूण घालून सुधारणार नाही. म्हणून असली निर्जीव व निरर्थक कामे करू नयेत. कारण हे नुसते अयुक्तिक नाही, तर ढोंगाचे कृत्य आहे. सेनापतीचे डगले काठीस बांधून भलत्याच मार्गाने जाणे व आपल्या कृत्यास त्याने संमती दिली, असली बाष्फळ बडबड करण्याचाच हा प्रकार आहे. ईश्वराची आज्ञा मोडणारांनी भक्तीचा आव आणू नये.

५८९८ अ (इंम : ३२१-३२२)

५८९९ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३२३-३२४)

‘ख्रिस्ती धर्मप्रकरणी प्रश्नोत्तरावली’ हे नवे पुस्तक जुन्नरचे रे. श्वार्त्स यांनी भाषांतरित केले. भाषांतर चांगले असून भाषाही शुद्ध आहे. ख्रिस्ती धर्माचे सिद्धांत यात प्रश्नोत्तररूपाने दिले आहेत. ३० पृष्ठ आहेत. साहेबांनी स्वतः खर्च करून पुस्तक छापले. तरी लोकांनी विकत घेऊन ते वाचावे व अभ्यास करावा.

‘ब्राह्मणाचे कसब’ हे पुस्तक पुणेकर ज्योति गोविंद फुले यांनी लोकहितार्थ केले. ते आम्हांस मिळाले.

५९०० (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३२४-३२५)

सभ्यपणा हा फार उपयुक्त गुण आहे. हा गुण नसता. तर लोकांत तटे बखेडे माजले असते. यादवांप्रमाणे एकमेकांचा संहार केला असता. म्हणून हा अमौल्य गुण प्रत्येकाने ठेवावा. सभ्यता याचा अर्थ सभेत शोभेल असे आचरण असा आहे. चारचौघांत मन सुप्रसन्न ठेवून वागावे, परंतु याचा दुसरा अर्थ असाही होईल की, प्रत्यक्ष आचरण कसेही असले, तरी चिंता नाही. ठक व तमासगीर एरव्ही भलेपणाने वागतात, म्हणून त्यांना सज्जन म्हणण्याची वेळ येईल. असा भलेपणा खोट्या सनगाच्या वरघडीप्रमाणे खोटा ठरतो. असा माणूस हलका व वेषधारी समजावा. तोंडापुरती सभ्यता नसावी. आपले मनही प्रामाणिक असावे. मित्र काय किंवा शत्रू काय, सगळ्यांशी खरेपणाने वागावे. कोणी आपल्याशी असभ्य वर्तन केले, तरी सभ्यता सोडता कामा नये. विद्या व सत्समागम यांच्या साहाय्याने संभावित व्हावे. काही अधीर लोक मनाविरुद्ध घटना घडली की, लगेच शिवीगाळ करतात, अब्रूवरसुद्धा उठतात. ते जरी विद्वान्, द्रव्यवान् व सभ्यतेचा डौल मिरविणारे असले, तरी ते वास्तवात असभ्य समजावेत. कोणी गालिअस्त्राचा वर्षाव केला, तरी पर्वताप्रमाणे स्थिर राहावे.

५९०१ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३२५-३२७)

उद्धारमहिमा : येशूच्या जन्मकाळी काइसर औगुस्त हा रोमचा सम्राट होता. त्याने कानन देशाची शिरगणती करण्याचा हुकूम सोडला. कुरेनियस या सुभेदाराने तशी दवंडी पिटविली. तेव्हा अनेकजण गावाकडे जाण्यास निघाले. येशूचा पिता योसेफही बेथलहेम या गावात आला. तेथे मारयेस पुत्र झाला. उतारशाळेत बाळंत झाल्यामुळे मुलास बाळंत्यात गुंडाळून तिने गोठ्यात

निजविले. प्रवाशांची गर्दी इतकी होती की, या जगाच्या मालकाला जागा मिळाली नाही. पालकाला पाळणाच मिळाला नाही. एका देवदूताने हे वृत्त सौम्य वाणीने मेंढपाळांना कळविले. देव राजमंदिरात नसून गोठ्यात आहे, हे समजल्यावर हजारो लोक त्याच्या दर्शनासाठी आले. त्यांनी स्तुतिपर गाणीसुद्धा गाईली. तारक ख्रिस्त जन्मला, ही बातमी सर्वत्र जाहीर झाली. दूताचे बोलणे खरे असल्याबद्दल सर्वांची खात्री पटली. ८ व्या दिवशी शास्त्रविधीप्रमाणे त्याची सुंता करण्यात आली. खरा देव असूनही हे उपचार करावे लागले. त्याचे नाव 'येशू' असे ठेवण्यात आले.

५९०२ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३२७—३३०)

कादंबरी : प्रकरण ५—मालती आनंदगडहून पायी निघाली. बापाने ज्या खाणाखुणा सांगितल्या त्यांच्या आधारे चालत राहिली. ईश्वर सर्व ठिकाणी आहे, अशी तिची खात्री होती. 'जेव्हा मला भय लागेल, तेव्हा मी तुजवर विश्वासेन' हे तत्त्व तिच्या मनावर बिंबले होते. जेथे तीन वाटा दिसतील, तेथे धुराच्या दिशेने जा, असे तिला बापाने सांगितले होते. पण अंधार व ढगाळ हवा यांमुळे तेथेच ती थांबली. तिला एका लाकूडतोड्याची झोपडी दिसली. तेथे रात्रभर राहिली. सूर्यकिरणांचा हर्षकारक प्रकाश पृथ्वीवर पडल्यावर ती पुन्हा चालू लागली. अखेर तिला विश्रामजी दिसला. त्याला पाहिल्यावर तिच्या डोळ्यांतून अश्रू आले. आनंदगडावर सत्त्वसेनाला जो जुलूम भोगावा लागला, त्याची माहिती एखाद्या शिपायाच्यामार्फत राजाला कळविण्याचे त्याने ठरविले. काही वेळाने प्रेमवल्लीही तेथे आली. विश्रामच्या पत्नीने मालतीस नवे कपडे शिवले. त्या दोघांनी तिला मुलीप्रमाणे प्रेमाने वागविले. विणणे व कातणे या कामांत मालती त्यांना साह्य करीत असे. मालतीचे दागिने विश्रामजीने एका मजबूत संदुकीमध्ये ठेवून दिले. ती आनंदात राहिली. पण वडलांची काळजी तिचे मन पोखरीत होती.

५९०३ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१—३३२)

अल्हाबादचे गवरनर मि. म्युअर यांनी ख्रिस्ती ग्रंथास उत्तेजन देण्यासाठी १,५०० रुपयांची बक्षिसे जाहीर केली.

५९०४ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१—३३२)

पावसाळा संपल्यामुळे लोक महाबळेश्वरास जात आहेत. कारण उकाडा व डास यांनी ते हैराण झाले.

५९०५ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१—३३२)

मुंबईच्या कोर्टाना सुटी लागली.

५९०६ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१—३३२)

हिंदुस्थानच्या जमाखर्चात टेंपलसाहेबाच्या चुकीने काही घोटाळा झाला, म्हणून बराच नोकरवर्ग कमी केला जाईल.

५९०७ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१—३३२)

मुंबईचे २ कामाठी तरुण ख्रिस्ती होण्याच्या इराद्याने मिशनऱ्यांकडे ८ दिवस राहिले. घरी गेल्यावर पुन्हा हिंदू धर्माप्रमाणे वागू लागले. पुजाऱ्यांनी देवळात जाण्यास त्यांना प्रतिबंध केला. त्या तरुणांनी कोर्टात फिर्याद केली. जजाने प्रतिवादीच्या बाजूने निकाल दिला. पुजाऱ्यांचे मत ग्राह्य धरले. निकालानंतर हिंदूंनी त्यांना घरी नेले.

५९०८ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

मुंबईचे डिटेक्टिव मीर अबदुल यांनी चोरट्यांची एक टोळी पकडली आहे.

५९०९ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

इराणच्या आखाताकडे विद्युत्तंत्राची तार रवाना झाली.

५९१० (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

पुढील सालापासून जिल्ह्यातील हायस्कुलांच्या परीक्षा एल्फिन्स्टनचे दोन प्रोफेसर घेतील.

५९११ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

टोळांची स्वारी राजकोटहून महाराष्ट्रातही घुसली. तीन मैलांच्या प्रदेशात त्यांचा दाट थर दिसतो. उभी पिके ते खाऊन टाकतात. डहाणू व वसई भागांत त्यांनी धुमाकूळ घातला. मारवाडात ५० टके पिकाचे, तर जयपुरात १० टक्के पिकाचे नुकसान झाले.

५९१२ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

मारवाडात दुष्काळामुळे गाडीभाडे दुप्पट झाले.

५९१३ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

कोल्हापूरचे तरुण महाराज विलायतेस जाणार.

५९१४ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

मुंबईच्या गवरनरांनी गोंडलच्या राजाची भेट घेतली.

५९१५ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

ना. गवरनर महाबळेश्वरास गेले.

५९१६ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

कापसामध्ये भेळाभेळ होऊ नये, यासाठी तयार केलेले कॉटन फ्रॉड बिल मंजूर झाले.

५९१७ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३१-३३२)

शेट सखीदास हरजीवनदास या तरुणाने मनाजोगत्या रूपवती श्रीशी विवाह झाल्यामुळे ब्राह्मणांना भोजन दिले. विद्यार्थ्यांना मिठाई वाटली. प्रौढांना अफू दिली.

५९१८ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३२-३३४)

कलकत्त्याचे रे. लांग व मेजर क्यांडी यांनी पुण्याच्या ग्रंथालयास भेट दिली. रा. कृष्णशास्त्री चिपळोणकर व बाबा गोखलेही हजर होते. विद्येच्या कामात स्त्रिया मागे असल्याबद्दल सर्वांनी दुःख व्यक्त केले. याचवेळी कळले की, बंगाल्यातले प्रतिष्ठित विद्वान दाखूचे दास झाले आहेत.

५९१९ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३२-३३४)

हस्त नक्षत्र कोरडे गेल्यामुळे पाण्याची टंचाई वाढली आहे.

५९२० (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३२-३३४)

नाशिक कमिटीने बाजाराची जागा बदलली. कलेक्टर मि. ओवन्सनी सूचना केली की, रस्ते दुरुस्त करावेत आणि रस्त्याने घासलेटचे दिवे लावावेत.

५९२१ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३२-३३४)

रे. लांगसाहेबांनी शरणपुरास भेट दिली. साहेबमजकुरांनी प्रभुभोजन मात्र केले नाही. मुंबईच्या भजनालयातसुद्धा कान्सैक्रशन व्हावे. असा त्यांनी आग्रह धरला.

५९२१ ब (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३२-३३४)

दुष्काळामुळे ड्यूक आफ एडिन्बराचा दरबार रद्द झाला.

५९२२ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

लखनौला व लाहोरला राजपुत्रासाठी स्वागत-समारंभ होईल.

५९२३ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

कलकत्त्यात एक प्रौढ विवाह झाला. वराचे वय २६, तर वधूचे १८ आहे. जुन्या चालीरीतींना अगदी फाटा देण्यात आला.

५९२४ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

तेहरानमध्ये महामारीने रोज २७ लोक मरत आहेत.

५९२५ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

बुंदेलखंडात पटकीचा जोर कमी झाला.

५९२६ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

रे. फ्रेंच व नॉट लाहोर येथे उपदेशकांची शाळा सुरू करणार.

५९२७ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

कायदे कौन्सिलचे सभासद मि. एलिन यांच्या जागेवर मि. चापमन यांची नेमणूक होईल. मि. रावेन्सक्राफ्ट हे मुंबईचे चीफ सेक्रेटरी होतील.

५९२८ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३४-३३५)

हिंदू देवस्थानांतील कसबिणींचा दुष्ट व्यापार थांबावा, म्हणून त्यांच्यावर कर बसविण्याची सूचना हायकोर्टाने केली.

५९२९ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

ग्वाल्हेरचे राजे शिंदे पंजाबला भेट देणार.

५९३० (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

भर्दवानकडे तळ्याचे अस्वच्छ पाणी प्याल्यामुळे अनेकजण मृत्यू पावले. ताप आला की, तापलेल्या वाळूने अंग शेकण्याच्या गावठी उपचारानेही अनेक लोक मरतात.

५९३१ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

इराणात रेशमाच्या किड्यांवर रोग पडला आहे.

५९३२ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

मध्य एशियात खुशबेगी व रशियन फौजांची लढाई झाली.

५९३३ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

काबूलचा अमीर शेख अल्ली याचा भाऊ आजीमखान याचा मृत्यू झाला. आता तेथे शांतता राहिल, असे वाटते.

५९३४ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३४—३३५)

रशियाच्या हल्ल्यापासून आपल्या देशाचा बचाव व्हावा, म्हणून तुर्कस्थानने इराण, काबूल, बुखारा येथील सत्ताधाऱ्यांचे ऐक्य करण्याचा प्रयत्न सुरू केला.

५९३५ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)

काही अरबांनी एका ब्रिटिश जहाजावर गोळ्या सोडल्यामुळे त्यांची चौकशी होईल.

५९३६ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)

आफ्रिकेचा शोधक कप्तान बर्टन याची दमास्कस येथे वकील म्हणून नेमणूक झाली.

५९३७ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)

ज्यावा बेटात लोखंडी रस्ता तयार झाला.

५९३८ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)

न्यू हॉलंडमध्ये धर्मखात्याकडे दरसाल १ लक्ष रुपये खर्च होतो. तो ५ वर्षांत बंद केला जाईल.

५९३९ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)

मिसरचा राजपुत्र ऑक्सफर्ड येथे विद्याभ्यास करणार.

- ५९४० (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
मुंबईचा एक पारशी कन्येसह पृथ्वीप्रदक्षिणा करीत आहे.
- ५९४१ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
स्पेनच्या जनरल प्रिमने अमेरिकेशी वाटाघाटी केल्या.
- ५९४२ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
स्पेनचा बालराजा वयात येईपर्यंत पोर्तुगालचा राजा डॉन फरनांडो त्याच्या वतीने राज्यकारभार चालवील.
- ५९४३ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
पुरुशियाचा राजा कानिग्सबर्गला गेला असता त्याच्या स्वागतास इतकी गर्दी झाली की, पूल मोडून ५० जण मेले.
- ५९४४ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
पुरुशियाच्या राजपुत्राचे वियना येथे थाटाचे स्वागत झाले.
- ५९४५ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
मारसेल्स येथून गोदावरी नामक फ्रेंच आगबोट निघाली, ती सुवेझ मार्गे कलकत्त्यास येईल.
- ५९४६ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
कर्नाटक बोट बुडाली, त्याबद्दल सरकार चौकशी करील.
- ५९४७ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
रगबी शाळेचे हेडमास्तर व नास्तिक ग्रंथांचे कर्ते मि. टेंपल यांना एग्जेटर येथे बिशप नेमले आहे.
- ५९४८ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३५—३३६)
लाई डनिंग यांनी ऐरलंडप्रमाणे सगळ्या देशांत धर्मावरचे राजकीय वर्चस्व नाहीसे होण्याची आशा प्रगट केली.
- ५९४९ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३६)
लार्ड नेपियर हिंदुस्थानचे सरसेनापती होणार आहेत.
- ५९५० (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३६)
शेट मूळजी ठाकरसी विलायतेहून अमेरिकेस रवाना झाले. (इंदुप्रकाशवस्त्र)
- ५९५१ (२८ : २९, १ नोवेंबर ६९, ३३६)

पेंटोविलेच्या तुरुंगातील एका कैद्याने काही वर्षांपूर्वी क्रॉनचे नाणे गिळले होते. तो रक्त ओकू लागल्यावर ऑपरेशन झाले, त्यात हे नाणे सापडले. पुढे ११ महिने झाल्यावर तो मृत्यू पावला. अन्ननलिकेवर नाणे बसले असता तो अन्न कसे गिळू शकला, हे गूढच आहे!

५९५२ (२८ : २१, १ नोवेंबर ६९, ३३६)

आमच्या लोकांच्या लग्नसंबंधी रीती व त्यांचे परिणाम हा लेख पुढील अंकात येईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २२, मुंबई, १५ नोवेंबर १८६९

५९५३ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३३६-३४१)

मुंबई गार्डनने म्हटले आहे की : गेल्या महिन्यामध्ये अहमदनगर मिशनची वार्षिक सभा झाली. मुलांच्या शाळेची वार्षिक परीक्षाही झाली. ख्रिस्ती पालक, शिक्षक, मिशनेरी, वगैरे कामदार शुभवर्तमानाचे नियमित घोषण करतात. नार्मल स्कुलाचे कामकाज समाधानकारक असून नवे शिक्षक तयार होतात. मिशनऱ्यांची संख्या कमी असूनही धर्माच्या कामामध्ये फार बढती होत आहे. बिसेलमडमेने मुलींच्या अभ्यासाबद्दलही फार चांगला अभिप्राय दिला. रविवारी घाटी वाजू लागली की, लोक शिस्तीत प्रार्थनामंदिराकडे जातात, हे पाहून अनेक साहेबांनी आश्चर्य व्यक्त केले, वार्षिक सभेसाठी ५०० लोक जमले होते. या देशावर पवित्र आत्म्याची वृष्टी व्हावी, म्हणून प्रार्थना करण्यात आली. मंडळ्या स्वावलंबी व्हाव्यात, असेच सर्वांचे मत पडले. प्राप्तीचा दशमांश नियमितपणे देण्याचे ठरले. ख्रिस्तवासी ह्यूम यांच्या कन्येने अंतकाळी प्रगट केलेली इच्छा आता पूर्ण होते आहे. दरसाल सभा भरविण्याने फार फायदा होत आहे. प्रभुभोजनास ३०० लोक आले होते. या देशात ख्रिस्ताचे राज्य वाढते आहे, म्हणून सर्वांना फार समाधान वाटले. परमेश्वर या कार्यास आशीर्वाद देत आहे.

५९५३ अ (इंम ३३७-३३८)

५९५४ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४२-३४४)

दाक्टर मक्लौड यांनी बंगलोर येथे सांगितले की, विद्येचा प्रसार वाढला की वेड्या चालीरीती बंद होतील.

५९५४ अ (इंम ३४१-३४२)

५९५५ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४४-३४५)

मुंबई शहराची वसती १० लक्ष, म्हणजे इतर सर्व शहरांपेक्षा जास्त आहे. दाट वस्तीमुळे ते रोगांचे माहेरघर बनले होते. नारू, खरूज, रक्तपिती व महामारी यांचा प्रलय नेहमी चालावयाचा. आता कमेटी झाल्यापासून शहराची स्वच्छता व पाणी यांचा चांगला बंदोबस्त झाला. तरी ताप व वाऱूळासारख्या व्याधी नांदतच आहेत. या विशाल वस्तीला पुरतील एवढे दवाखाने मात्र नाहीत. पलटणीचे दवाखाने इतरांच्या उपयोगाचे नाहीत. जनरल हॉस्पिटलात फक्त युरोपियनांचा

औषधे देतात. बाकीच्यांकरिता बाटलीवाल्याचे इस्पितळ आहे. परंतु ते फार दूर पडते. आग, अपघात, आकस्मिक आजार, यांनी जर कोणी व्याधिग्रस्त झाला, तर तो रोगी जिवंत पोहोचणे हा नशिबाचा खेळ आहे. बाटलीवाल्याच्या दवाखान्यात स्वतंत्र प्रसूतिगृह आहे आणि धर्मार्थ दवाखानाही आहे. परंतु त्या दवाखान्याचे अप्रेण्टिस, म्हणजे शिकारू वैद्य लोक फार दांडगेपणाने वागतात. ज्ञानचक्षू पत्राचे संपादक एकदा तेथे गेले असता त्यांनाही त्यांची कडकड, दरडावणी निमूटपणाने ऐकून घ्यावी लागली. शेवटी असे वाटते की, दा. भाऊ दाजी, आत्माराम पांडुरंग, धीरजकुमार मथुरादास, सैक्स व यंग, ब्लैनी वगैरेंच्या दवाखान्यात पैसे पडतात, तरी वागणूक चांगली मिळते, म्हणून त्यांच्याकडेच जावे. शिवाय गुणही हमखास येतो.

५९५६ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४५-३४७)

मुलीचे लग्न लहानपणी होत असल्यामुळे ती वयात येईपर्यंत मधूनमधून तिला माहेरी ठेवतात. नवराबायकोच्या वयात अंतर असल्यामुळे ओळख, होणे प्रीति जडणे व मन मिळणे होतच नाही, मुलगी मोठी होऊन तिला आपले नफानुकसान कळू लागल्यावर माहेरच्या फेऱ्या कमी होतात. एकतर लग्नाच्या खर्चाने माणूस व्यापून जातो. आमच्याकडे गरिबी फार आहे. बहुतेक घरी जात्यासुप्याचे भांडण असते. माहेरी अशी स्थिती, तर तिकडे नवराही बायकोस वाटखर्च देण्याने कंटाळून जातो. दोन्हीकडे कर्जाचे डोंगर साचतात. शेकडा ९५ लोकांना कर्ज आहेच. शिवाय मुलीस नेहमी माहेरी जाण्याची सवय लागली की, ती मैत्रिणींत गुंतून पडते. तिच्या मनाची ओद आईबापांकडेच राहाते. याने नवराबायकोच्या मनात परस्परांविरुद्ध गाठी पडतात. बायको माहेरी राहिली की, नवरा सैरभैर होतो. अगत्याच्या कामातही तो लक्ष घालीत नाही. त्याचे खाण्यापिण्याचे हाल होतात. दुसऱ्याची अर्जवे करून भाकरी थापून घ्याव्या लागतात. घरातील वस्तूंच्या चोऱ्या होतात. उंदीर चांगले कपडे फाडतात. घरची लक्ष्मी नाही, मग संसाराची अफरातफर होणारच. ती नसली, म्हणजे घराला शोभा राहात नाही. म्हणून मुलीला माहेरी आणून तिचे संसारसुख कमी करू नये.

५९५७ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

सध्या मुंबईत हवा चांगली आहे. पण आभाळ मात्र येते.

५९५८ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

यंदाच्या दिवाळीत आराश व दीपोत्सव चांगली झाली.

५९५९ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

विहाडला पाण्याचे नळ फुटल्यामुळे ४ दिवस पाणी आले नाही. लोकांचे फार हाल झाले. कमिशनर क्राफर्ड यांनी इंजिनियर लोकांना ५-५०० रुपये दंड केला. गावात जागोजाग हौद बांधण्याची फार आवश्यकता आहे.

५९६० (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

मुंबईतही टोळधाड येऊन गेली.

५९६१ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

गाइकवाडमहाराजांनी पुनर्विवाह प्रकरणात लक्ष घातले. पण अद्याप निर्णय दिलेला नाही.

५९६२ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

रत्नागिरीचे मि. वामन अबाजी मोडक यांनी पुनर्विवाहाविषयी व्याख्यान दिले.

५९६३ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

प्रार्थना समाजाच्या सदस्यांनी रे. लांग यांची भेट घेतली. बंगाली सुधारकात दारूचे व्यसन वाढत असल्याकारणाने सर्वांनी खेद व्यक्त केला.

५९६४ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

जमाखर्चात तूट आल्यामुळे हिंदुस्थान सरकार यंदा १२। लक्ष रुपयांची काटकसर करील. मुंबई सरकारने तूर्त ७। लक्ष रुपये कमी खर्च करण्याचे ठरविले आहे.

५९६५ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

रामचंद्र कृष्ण जोशी हा वैद्य रक्तपितीच्या रोग्याकडून २५ रुपये उकळतो व थातुरमातुर औषधे देतो, तरी सरकारने त्याचा त्वरित बंदोबस्त करावा. दा. भाऊ दाजी यांनी १०० रोग्यांना औषध दिले. त्यांपैकी ३ जण संपूर्ण रोगमुक्त झाले. इतरही बरे होत आहेत. (हिंदुस्थान रिव्यूवरून)

५९६६ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

मि. मोरोबा कानोबांना वकिलीची सनद मिळाली.

५९६७ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

हायकोर्ट जज् मि. वॉर्डन चाकरी सोडून जाणार. (इंदुप्रकाशवरून)

५९६८ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

ग्रांटरोड स्टेशनवर उताऱ्याच्या दोन गटांमध्ये मोठी चकमक झाली. कित्येकजण जखमी झाले. (वर्तमानदीपिकावरून)

५९६९ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

दादरला मालगाडी पडून रेल्वेचे नुकसान झाले.

५९७० (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

जस्टिस वेस्त्राप यंदाच्या क्रिमिनल सेशनचे काम पहातील. (मित्रोदयवरून)

५९७१ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४७-३४८)

ड्यूक आफ एडिन्बरा यांच्या दिल्लीमधील कार्यक्रमास नामदार गवरनर जाणार आहेत.

५९७२ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

कर्नाटक बोट बुडाल्यामुळे त्यावरील माल काढण्याचे काम सुरू आहे. त्यासाठी ९० फूट पाण्यात उतरावे लागते. टपालाचे नुकसान होऊन पत्रे अगदी धुतली गेली.

५९७३ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

मुंबई ते एडनपर्यंत टाकावयाची तार ग्रेट ईस्टर्न ही आगबोट घेऊन येईल.

५९७४ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

बडोदा रेल्वेच्या खर्चात २० हजारांची काटकसर केलेली आहे.

५९७५ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

काटन फ्राडच्या कायद्याविरुद्ध मुंबई असोसिएशन अर्ज करणार आहे.

५९७६ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

मि. डोसाभाई फ्रामजी यांना म्युनिसिपालिटीचा कर वसूल करण्यासाठी दरमहा ३०० रुपये जास्त देण्याची शिफारस ना. गवरनर जनरलनी फेटाळली. ऑफिसच्या वेळेत करण्याच्या कामाबद्दल वेगळे वेतन देऊ नये, असे त्यांनी मत दिले.

५९७७ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३४९-३५०)

चंदनवाडीत सरकारी फीमेल नार्मल स्कूल सुरू झाले. १२ हिंदू व ३ पारशी मुली शिकतात.

५९७८ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०-३५१)

जंजिर्याचा सिद्दी नवाब इब्राहीम याकृत याच्या जुलमाच्या हकीगती ज्ञानोदयात प्रसिद्ध झाल्यामुळे सरकारने मि. लार्कम यांची रेसिडेंट म्हणून नेमणूक केली. त्यांना फौजदारी अधिकार दिले आहेत. गाइकवाड वगैरे जुलमी संस्थानिकांनी आता तरी सावध व्हावे.

५९७९ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०-३५१)

कर्नल गिलेस्पीची निर्दोष सुटका झाली.

५९८० (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०-३५१)

टोळांनी बेलापुरातील धान्याचा पार विध्वंस केला.

५९८१ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०-१५१)

सोलापुरापासून कलबुर्ग्यांपर्यंत रेल्वेमार्ग तयार झाल्यामुळे आता १ जानेवारीपासून रेल्वेने टपाल पाठविले जाईल.

५९८२ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०-१५१)

माट्रिक्युलेशनच्या परीक्षेसाठी मुंबईस जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांची नीट व्यवस्था व्हावी, यासाठी मि. बाबा गोखले यांनी पुण्यामध्ये सभा भरवून १,२१५ रुपये जमविले. राहण्याची जागा, आचारी व दिवाबतीची सोय या पैशांतून होईल. अन्नखर्च विद्यार्थी करतील. (ज्ञानप्रकाशवरून)

- ५९८३ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०—३५१)
खंडवा स्टेशनजवळ आगगाडीस अपघात होऊन इंजिनाचा चुराडा झाला. काही प्रवासी जखमी झाले.
- ५९८४ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०—३५१)
पुनर्विवाह प्रकरणावर बोलताना गाइकवाडमहाराजांनी अनुकूल मत व्यक्त केले. रा. गोपाळ हरी देशमुखांशी चर्चा करताना ते म्हणाले की, मुलीचे विवाहाचे वय १२ असावे. मुलाचे १८ असावे. महाराज स्तुतीस पात्र आहेत. (मित्रोदयवस्त्र)
- ५९८५ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५०—३५१)
चीनमध्ये अफूची लागवड वाढल्यामुळे निर्यात कमी झाली व महसुलास धक्का बसला. आता सरकार अफूची जास्त लागवड करून चीनशी स्पर्धा करणार आहे.
- ५९८६ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
लार्ड मेयी यांनी सर्वच इलाख्यांना खर्च कमी करण्याचे हुकूम पाठवले. बंगालने २५ नोकर कमी करून एक लक्ष रुपये वाचवले. पुढील वर्षी १॥ कोटीची तूट येणार आहे.
- ५९८७ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
हिंदुस्थान सरकारला ६६ साली २५ लाख, ६७ मध्ये १ कोटी, ६८ साली २ कोटी २७ लाख तूट आली. आता दरसाल निदान १ कोटी ९३ लाख तूट येईल. हा नवीन कराचा उगम आहे.
- ५९८८ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
पोलीस अधिकाऱ्यांना इन्कम टॅक्समधून वगळले आहे.
- ५९८९ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
राजपुताना रेल्वेचे काम सुरू झाले.
- ५९९० (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
बंगालचे बाबू गोविंद कृष्ण व केरोचंद यांच्या बायका नवऱ्यास घेऊन विलायतेस जाणार आहेत. हिंदुस्थानमधील स्त्रिया प्रथमच इंग्लंडला जात आहेत.
- ५९९१ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
म्हैसूरच्या महाराजांचे सालीना वेतन १३ लाखांपेवजी आठ लक्ष करण्यात आले. कारण त्यांचे कर्ज वाटण्यासाठी सरकारला वीस लक्ष रुपये द्यावे लागले. त्यांनी नोकरवर्ग कमी केला, तरी अजून ३,१९६ नोकर आहेत.
- ५९९२ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)
नासिकवृत्त हे नवीन पत्र सुरू झाले.

५९९३ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)

‘लहान गोष्टीचा दिवस’ हे रे. विष्णु भास्कर यांचे उपदेशपर व्याख्यान छापून प्रसिद्ध झाले.

५९९४ (२८ : २२, १५ नोवेंबर ६९, ३५२)

बाबा पदमनजी कळवितात की, इंग्लिश व मराठी कोशाची छपाई तीन चतुर्थांश पूर्ण झाली. बाकीचे काम दोन महिन्यांत पूर्ण होईल.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २३, मुंबई, १ दिसेंबर १८६९

५९९५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३५४—३५७)

बडोद्याचे महाराज खंडेराव गाडकवाड यांचा विचार आहे की, ब्राह्मण आदिकरून हिंदू जातींत पुनर्विवाह होत नाही, त्यास काय शास्त्राधार आहे ते पाहावे. समक्ष वादप्रतिवाद घडविण्याचाही त्यांचा मानस आहे. इंदुप्रकाश लिहितो की : बडोद्यात विष्णु परशरामशास्त्री, म. गो. रानडे, वा. आ. मोडक, ज. स. गाडगीळ, वि. ना. पाठक, बाळाजी नारायण कोलटकर ही मंडळी आली. सप्तपदी झाल्यावर पुनर्विवाह करण्यास सात ऋषींची संमती आहे, असे सर्वांनी पुराव्यासह सिद्ध केले. सरकारांचा साधेपणा व आपली राजकीयपणाची थोरवी न दाखविता लोकांमध्ये मिसळण्याची रीत पाहून सर्वांना समाधान वाटले. पु. वि. पक्षाकडे बारा आणे बहुमत झुकते आहे. रा. गोपाळराव देशमुखांनी व खंडेराव चिमणराव बेदरकरांनी ह्यामध्ये पुढाकार घेतला. सभेच्या चर्चेचा लेखी अहवालही दफ्तरी दाखल करण्यात आला.

५९९५ अ (इंम : ३५३—३५४)

५९९६ (२८ : २३, दिसेंबर ६९, ३५७—३६०)

रे. फेरबांक अमेरिकेस गेले, तेव्हा त्यांना मानपत्र देण्यात आले. त्यात म्हटले आहे की : परोपकारी पुरुषांना आपली स्तुती आवडत नाही. परंतु आम्हांस आपली कृतज्ञता व प्रीती व्यक्त केल्यावाचून राहावत नाही. साहेबांनी या देशात २३ वर्षे शुभवर्तमान सांगितले. आमच्या आत्मिक कल्याणासाठी आप्त, सखे, सहोदरही सोडून दिले. त्यांचा दृढ संकल्प किता घेण्याजोगा आहे. त्यांची स्तुती करताना आमचे अंतःकरण उचंबळून येते. त्यांच्या प्रयत्नामुळे बहुतांनी असल्याचा मार्ग सोडून ख्रिस्त स्वीकारला. ‘गायनामृत’ हे पुस्तक छापून त्यांनी भजनाची सोय केली. लोकांना वाईट आचरणापासून परावृत्त केले. दुखणाइताचा औषधोपचार करून त्यांना बरे केले. लोकांना मितव्ययाचे तत्त्व शिकवून त्यांचे संसार सुखाचे केले. बहुप्रिय फेरबांक मडमसाहेबांनीही असाच त्याग केला. या देशास त्या आपली जन्मभूमी समजतात. त्याही शुभवर्तमानाचे घोषण करीत असतात. खेडेगावच्या लोकांचा त्यांनी कधीही कंटाळा केलेला नाही. मुलींची शाळा चालविली. बायांना उपदेश केला. त्यांचे मन परकेपणा ओळखीत नाही. या दोघांना परमेश्वराने भागीपणाचा उजवा हात द्यावा, अशी आम्ही प्रार्थना करतो.

५९९७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६०—३६३)

उद्धार महिमा : बाळंतपणाच्या विटाळाचे ४० दिवस पूर्ण झाल्यावर मार्या शुद्ध होऊन उठली. प्रभूला अर्पण देण्यासाठी यरूशलेमास पतीबरोबर गेली. देवाला निदान सहा रुपये द्यावेत किंवा गरीब लोकांनी कपोताची जोडी अर्पावी, असा नियम होता. पण त्यांच्याजवळ एकही पैसा नव्हता. तेवढ्यात त्यांना शिमोन नावाचा ईश्वरभक्त म्हातारा भेटला. येशूचे दर्शन व्हावे, म्हणून तो कंठात प्राण धरून राहिला होता. कारण ईश्वराने त्याला आशीर्वाद दिला होता की, 'बाळ येशू दिसला, म्हणजे तुला मृत्यू येईल'. येशूकडे कौतुकाने पाहून शिमोन म्हणाला की, हा मुलगा इस्रायली लोकांचा उद्धार करील. याच्यावर दुर्भाषणांचा भडिमार होईल, पण त्याच्या मनाची शांतता ढळणार नाही. याला इतके दुःख भोगावे लागेल की, ते पाहून तुझे अंतःकरण फाटून जाईल. शिमोनाखेरीज त्या गावात आशीर वंशातील एक स्त्री हन्ना ही राहात होती. ती भविष्यवादी होती. विवाहानंतर सातच वर्षात तिला वैधव्य आले. यरूशलेमच्या देवळाजवळच राहून ती उपवास करीत असे. तिनेही शिमोनाप्रमाणे येशूचे दर्शन घेतले. ही जुनी खोडे म्हणजे 'सदा सफळ झाडे' समजावी लागतील. तिनेही देवास अर्पणे दिली.

५९९८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

बंगलोर स्पेक्टेटरने बातमी दिली आहे की, ४ सप्टेंबर रोजी आकाशात दोन सूर्य दिसले. दुसरा सूर्य खऱ्या सूर्याच्या उत्तरेला ३० अंशावर होता तो धुक्यामध्ये असल्याप्रमाणे भासला, त्याला रुपेरी रंगाचे खळे होते. (ज. मि. वरून)

५९९९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

अकोटजवळ मुडगावात एक गरोदर स्त्री विहिरीत पडली. कोनाड्याच्या खोबळ्यात पाय रोवून उभी राहिली. तेवढ्यात तिला मुलगा झाला. तिचे ओरडणे ऐकून लोकांनी तिला वर काढले. आता बाळबाळंतीण सुखरूप आहेत. (व. स. वरून)

६००० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

मुंबईत थंडीची सुरुवात असून थोडा पाऊस पडला.

६००१ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

एका गुरूच्या मोरीत नवजात बालक सापडले.

६००२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

विहाडच्या पाणीपुरवठ्यात पुन्हा व्यत्यय आला.

६००३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

दा. विल्सन यांचे फ्री चर्च मिशनात व्याख्यान झाले.

६००४ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

मिस कार्पेन्टर परत आली. तिने स्त्रीशिक्षणावर भाषणही दिले. ती अमदाबादेस जाणार आहे.

६००५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

माट्रिक्युलेशन परीक्षेसाठी ८३५ उमेदवार आले आहेत.

६००६ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

हायकोर्टाचे क्रिमिनल सेशन चालू आहे.

६००७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

रे. वेदरहेड विलायतेस जाणार, म्हणून त्यांना मानपत्र देण्यात आले. त्यांनीही सुरस भाषण करून उत्तर दिले.

६००८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

रे. राबर्टसन् विलायतेहून आले. ते मिशनाचे सेक्रेटरी म्हणून काम करतील.

६००९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

रे. वेल्स पत्नीसह नगर मिशनात राहातील.

६०१० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

मद्रासचे रे. बेल यांनी मिशनात व्याख्यान दिले.

६०११ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६३-३६५)

ड्यूक आफ एडिन्बरो यांना मानपत्र देण्यासाठी सर जमशेदजी जिजीभाईच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमण्यात आली.

६०१२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५-३६६)

सुवेज कालवा उघडण्याच्या समारंभासाठी मुंबई टाईम्सचे व गाजेटचे बातमीदार तिकडे गेले.

६०१३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५-३६६)

युक्रेटिश नामक आगबोटीस व्हेल माशांनी धडका दिल्या. एक मासा तर ५० फूट लांबीचा होता.

६०१४ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५-३६६)

मुंबईच्या कोळ्यांनी एक प्रचंड कासव पकडले. त्याचे वजन ४० मण आहे. अंगावर हिरवे ठिपके आहेत.

६०१५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५-३६६)

राजपुत्र ड्यूकला भेटण्यासाठी सर खरसेट, माणकजी व कावसजी हे तिचे आपल्या मुलांसह जाणार आहेत.

६०१६ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५-३६६)

नागपाड्यामध्ये तीन युरोपियन दारू पिऊन रस्त्यावरती पडले होते. सरकारने या प्रकारांचा बंदोबस्त करावा.

- ६०१७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५—३६६)
स्टुअर्ट या इन्स्पेक्टरने एका नेटिवास गोळी मारून जखमी केले, म्हणून त्यास ८ महिन्यांची कैद झाली.
- ६०१८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५—३६६)
मुंबईत एक कसबीण मेली, तिच्याजवळ ७,५१० रुपयांचे धन सापडले. पण ती बेवारस असल्यामुळे ते बैतनमालात गेले.
- ६०१९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५—३६६)
डायोसेशन बोर्ड आफ एज्युकेशनतर्फे मुंबईत कालेज होणार असून त्याच्या शाखा कराची, पुणे, पाचगणी व बेळगाव या गावी सुरू होतील.
- ६०२० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५—३६६)
महाडपासून महाबलेश्वरपर्यंत पका रस्ता होणार आहे.
- ६०२१ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६५—३६६)
मुंबईचे शिक्षणखाते ७५ हजारांची काटकसर करणार आहे. नोकरवर्गात कपात होईल.
- ६०२२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
डिकसळपासून सोलापूरपर्यंत मोठी वृष्टी झाली.
- ६०२३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
नसिराबादेकडे दुष्काळाच्या जोडीस तापाची व हगवणीची साथ आली. काही गावांतले तर निम्मे लोक मेले.
- ६०२४ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
बलसाच्यास रेल्वेची टक्कर होऊन फायरमेन जखमी झाले.
- ६०२५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
नामदार ड्यूक २० दिसेंबर रोजी हिंदुस्थानात येतील. आग्रा येथे ते सर विलियम म्युअर यांच्या घरी राहातील.
- ६०२६ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
कपूरथळ्याबद्दल सरकारने उदार धोरण ठेवले, म्हणून तेथील राजा विलायतेस जाऊन आभार मानणार आहे.
- ६०२७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६७)
डुकराच्या शिकारीस गेलेले ३ युरोपियन जखमी झाले.

- ६०२८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
जस्टिस नार्मन शिकारीस गेले असता त्यांच्या हातून चुकून एका नेटिवास गोळी लागली, पण त्याला धोका नाही.
- ६०२९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
मार्श हा युरोपियन अति मद्यापानाने मरण पावला.
- ६०३० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
लार्ड नेपियर पत्नीसह कलकत्त्यास जाऊन राजपुत्रास भेटतील. ते स्वतः प्रवासखर्च करणार आहेत.
- ६०३१ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
अर्काटच्या एका ब्राह्मण विधवेने इस्लामी धर्म स्वीकारून मुस्लिमाशी विवाह केला.
- ६०३२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
राजपुत्र ड्यूक चीनमध्ये गेले, पण तेथील सरकारने त्यांचा काही सत्कार केला नाही. ते साधारण माणसाप्रमाणे राहिले.
- ६०३३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
सुवेज कालवा उघडण्याचा सभारंभ १७ नोवेंबरला झाला. इंजिनिअर लेसेपसाहेबाचे या कालव्याबद्दल फार कौतुक होत आहे.
- ६०३४ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
मादागास्करच्या राणीने अगदी प्रसिद्धपणे ख्रिस्ती धर्माचा स्वीकार केला आहे.
- ६०३५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
स्पेनमधील बंडाचा संपूर्ण बीमोड झाला. आता तेथे ड्यूक आफ जिनोवा राजा होईल.
- ६०३६ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
फ्रान्सचा बादशहा संधिवायूच्या दुखण्यातून बरा झाला. फ्रान्सची राणी स्तांबूलमार्गे मिसर देशास गेली.
- ६०३७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
आश्रियामध्ये बडाळी सुरू झाली.
- ६०३८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६-३६७)
इटालीचा राजा तापाने आजारी आहे.
- ६०३९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७-३६८)

जर्मनीत अनेक वेळा धरणीकंप झाले.

६०४० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७—३६८)

पोप पायस ९ वा याला बिडी ओढण्याचे व्यसन आहे.

६०४१ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७—३६८)

बुखाऱ्याचा अमीरपुत्र रूशियन बादशहास भेटला, त्यावेळी सम्राटाने त्यास स्नेहभावाने वागण्याचे आश्वासन दिले.

६०४२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७—३६८)

ऐरिश लोकांनी विनंती केली होती की, फेनियन बंडखोरांना माफी द्यावी. इंग्लंडचे सरकार ही विनंती ऐकणार नाही.

६०४३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७—३६८)

डाक्टर टेंपल एग्जेटरचे बिशप झाल्यानंतर त्यांच्यावरचा नास्तिकपणाचा आरोपही कमी झाला.

६०४४ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६७—३६८)

विलायतेच्या किनाऱ्यावर वादळाने तारवे फुटली.

६०४५ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६८)

मिसरचा प्रिन्स हसन आक्सफर्ड येथे क्रेस्ट चर्चच्या डीनजवळ राहून शिकणार आहे.

६०४६ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६८)

सरदार डर्बी यांचे निधन झाले.

६०४७ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६८)

मद्रासच्या अरण्यखात्याचे कॉन्सर्वेटर टर्नबुल यांच्यावर ३४ हजारांची अफरातफर केल्याचा आरोप आहे.

६०४८ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६६—३६८)

दोघा माणसांनी तोतयेगिरी करून बांडाया व कर्वीच्या लढाईचे इनाम घेतले. म्हणून त्यांना ५—५ वर्षांची कैद झाली.

६०४९ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६८)

जार्ज पी बडी हे विख्यात परोपक री अमेरिकन व्यापारी ५ नोव्हेंबर रोजी मृत्यू पावले.

६०५० (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६८)

अमेरिकन सरकारचे कर्ज ७ अब्र रुपयांवरून ५ अब्र रुपयांवर आले. ते १४ वर्षांत फडशा होईल.

६०५१ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६८)

‘महाराष्ट्र भाषेची लेखनशुद्धी’ हे पुस्तक ज्ञानोदयाच्या संपादकांना मिळाले. त्यावर नंतर अभिप्राय देऊ.

६०५२ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६८)

अरुणोदयचा गेल्या रविवारचा अंक मिळाला नाही.

६०५३ (२८ : २३, १ दिसेंबर ६९, ३६८)

१८६९ साल संपत आले आहे, तरी वर्गणीदारांनी आपली वर्गणी बाकीसह त्वरित पाठवावी.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

ज्ञानोदय, पुस्तक २८, अंक २४, मुंबई, १५ दिसेंबर १८६९

६०५४ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३७१-३७५)

महंमदाने आपल्या जीवनाच्या शेवटच्या २ वर्षांत जनानखान्यात मोठी भरती केली. अनेक राजांनी त्यास खूष करण्यासाठी मुली देऊन नजराणे अर्पण केले. आस्मा इने प्रेषिताचा अपमान केला, म्हणून तिच्या नातलगांनी कोतायला नामे लावणकन्या दिली. एक स्त्री तर लग्नापूर्वीच मरण पावली. ओमहानायचा नवरा मूर्तिपूजक होता, म्हणून प्रेषिताने ते लग्नच रद्द ठरविले. पण तिने आपला पतिव्रताधर्म कधीच सोडला नाही. कित्येक स्त्रियांनी म्हटले, ‘आपणांस महंमदाप्रत दिले होते.’ तशी चाल होती. या चालीने स्त्रिया मृत्यूनंतर स्वर्गास जातात, अशी समजूत होती. मदीनाची खातिमकन्या लागला हिनेसुद्धा असेच लग्न केले. याखेरीज लढाईच्या लुटीमध्ये मिळालेली मरियम ही स्त्री तर ठेवलेली होती, मरियमप्रकरणांमुळे त्याची पत्नी हाफसा फार नाराज झाली. पुढे मरियमचा एका मिसरी गृहस्थाशी संबंध राहिला, असे सिद्ध झाले. त्याच्या स्त्रिया शेजारीपाजारी झोपड्या बांधून राहात. अरबांना बहुपत्नीत्वात काहीच गैर वाटत नसे. निमाजाइतकेच त्यांना स्त्रियांचे व खुशबोईचेही वेड असावयाचे, शलमोनास तर १०० बायका होत्या. दाविदाची दंतकथा अशीच आहे. महंमदाच्या मृत्युसमयी ९ स्त्रिया हयात होत्या. तो ८ जून ६३२ रोजी मरण पावला.

६०५४ अ (इंम : ३६९-३७१)

६०५५ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३७५-३८१)

उद्धारमहिमा : भविष्यग्रंथानुसार येशूच्या जन्माची वेळ आल्यानंतर शेकडो धनगर त्याच्या दर्शनास आले. नीतीचा राजा मसीहा जन्मास आला, आता दुष्टांना धाक बसेल, अन्यायास शासन होईल, अंधारात भूत दिसावे त्याप्रमाणे त्यांची पाचावर धारण बसेल, असे सर्वजण म्हणाल्यामुळे राजा हेरोद घाबरला. मागी धर्मगुरूंकडून त्याने येशूच्या जन्माचा तपशील विचारून घेतला. राजाचे कपट धर्मगुरूंना कळले नाही. राजाची आज्ञा ऐकून ते सर्वजण योसेफाच्या घरी आले. बालयेशूला साष्टांग नमस्कार घालून मोलवान नजराणा दिला. परंतु ईश्वरास त्यांचे दुष्ट बेत ठाऊक असल्यामुळे त्याने देवदूत पाठवून यरूशलेमात न जाण्याचा सल्ला दिला. योसेफाने बेथल्हेम शहर सोडून जावे, कारण या मुलाबद्दल अनेक विचित्र वार्ता पसरत आहेत. हेरोद राजाने त्याला आपला

वैरी मानले आहे. आपले राज्य येशू ख्रिस्ताकडे जाईल, अशी त्याला भीती वाटते. योसेफाने पत्नीसह मिसर देशास प्रयाण केले. हेरोदाने त्याची फार वाट पाहिली, पण योसेफ आला नाही, म्हणून तो फार रागावला. आपल्या पाषाणहृदयी हस्तकांना त्याने हुकूम दिला की, येशूचा तत्काळ शोध घ्या व त्याला ठार मारा. तो सापडला नाही, तर दोन वर्षांच्या आतली सगळी बालके मारून टाका. ज्ञानोदयकर्त्याची टीप : हा ग्रंथ इतकाच झाला. कोणी पुढे चालवून शेवटास नेईल तर बरे होईल.

६०५६ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८१-३८३)

‘बांधवहितेच्छू’ लिहितो की : अल्पवयामध्ये कोणी लग्न करू नये. प्रौढ वयातही नीट विचार करून हा निकटसंबंध करावा. जगिक मोहापासून दूर राहून ईश्वरभक्ती निर्विघ्नपणाने पार पडावी, हा विवाहविधीचा उद्देश असतो. बायकोचे पोट भरण्याची ऐपत असल्याशिवाय लग्न करू नये. दोन पैसे शिल्लक टाकून मगच लग्न करा. कर्ज काढून डामडौलाने लग्न करू नका. त्यातून दरिद्राचा अंमल वाढतो. लग्न झाल्यावरती वेगळे राहावे. एकत्र कुटुंबात कटकटी फार होतात. अयोग्य सोयरीक करू नये. बरोबरीचा सोयरा पाहावा. शोध करून सोयरीक पक्की करावी. मेजवान्या आणि अदिण यांस भुलू नये. घरजावई किंवा घरसून होऊ नये. बायकोच्या माहेरी लिप्ताळे होऊन राहू नये. मुलीबरोबर बोळावा किंवा मूल पाठवू नये. भांडण झाले, तरी कोटात जाऊ नये. कुटुंबाचे सुख हेच पर्यायाने समाजाचे सुख असते. वाचकांनी विचार करावा.

६०५७ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३)

इवांजिलिकल अलायन्सने प्रार्थनेचे आठवड्याचे विषय जाहीर केले आहेत. दि. २ जानेवारी ते ९ जानेवारीपर्यंत प्रार्थना करावी. पवित्र आत्मा आणि त्याचे काम, ईश्वराची उपकारस्तुती, न्यायीपणा व जागतिक शांती, कुटुंब व समाज, ख्रिस्ती लोकांचे ऐक्य, खोटी मते लयाला जाऊन धर्मसंजीवन होणे, पवित्र शास्त्राचा प्रसार, असे विषय आहेत.

६०५८ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

मुंबईत यंदा जास्त थंडी पडते.

६०५९ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

ड्यूकच्या कार्यक्रमासाठी ना. गवरनर कलकत्त्यास गेले.

६०६० (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

फौजेच्या रिव्यूसाठी पलटणीची कवायत चालू आहे.

६०६१ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

फ्री चर्च वक्तृत्वोत्तेजक सभेच्या परीक्षेत वामन भास्कर केळकर यास ६० रुपयांचे, तर वामनशास्त्री इस्लामपूरकर यास ४० रुपयांचे बक्षिस मिळाले. इतर भाषणे साधारण झाली. श्रोत्यांनी काही वक्त्यांना काढ्या आपटून नाराज केले, हे मात्र वाईट आहे.

६०६२ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

दा. मरे मिचेल मुंबईस आले.

६०६३ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

सर ग्रांट यांच्या घरी रे. मक्लौडबरोबर चहा-रोटी-सेवन केल्यावरून अनेकांवर ग्रामण्य बसले.

६०६४ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

नाशिकचे गोपाळशास्त्री पुरोहित पाद्री लोकांना गीर्वाण भाषा शिकवितात; सबब त्याजवर ग्रामण्य करावे, असा मजकूर गणेश वामन रानडे यांनी लिहिल्यावरून त्यांचेवर फिर्याद झाली. गोपाळशास्त्रीची अर्बुखुनकसानी केल्याबद्दल रानड्यांना १५० रुपये दंड झाला. आता ते अपील करणार आहेत.

६०६५ (२८ : २४, १५ दिसेंबर ६९, ३८३-३८४)

नाशकास 'ज्ञानमंदिर' नावाचे नवीन पत्र निघाले. त्याचा अंक मिळाला.

मुंबई, ओरिअंटल प्रेस

सूची

धर्मप्रसार :

अकबर बादशहा कोणाचा धर्म पाळीत होता याविषयी	५५५३.
आगत्याचा ठराव—विठ्ठल घमू	२५९१.
अगोरनाथ मुकरजी याचा खटला	३२५० (३२५० अ).
अतिलहान झऱ्याची मोठी नदी	२९५०.
अमेरिकन बोर्डाची वार्षिक सभा	२४९५ (२४९५ अ).
अमेरिकन बोर्डाच्या मिशनांची सांप्रतची स्थिती	५२०६.
अमेरिकन मराठी मिशन	२६०८ (२६०८ अ), २७१६ (२७१६ अ).
अमेरिकन मराठी मिशनचा रिपोर्ट	२५६३ (२५६३ अ).
अमेरिकन मराठी मिशनाचा रिपोर्ट	२९०८ (२९०८ अ), ३४१४ (३४१४ अ).
अमेरिकन मराठी मिशनाचा १८६८ चा रिपोर्ट	५२३४ (५२३४ अ).
अमेरिकन मराठी मिशनाची वार्षिक सभा	२७४८ (२७४८ अ).
अमेरिकन मिशनाची वार्षिक सभा	३९६८ (३९६८ अ).
अलमोरा एथील रक्तपित्यांचे आश्रयस्थान	२७९३.
अहमदनगर एथील वार्षिक सभा	४९०१ (४९०१ अ), ५९५३ (५९५३ अ).
अंधळा उपदेश	५८४८.
आत्माराम सदाशिव जयकर (दाक्टर) यांचा बाप्तिस्मा	५५९६ (५५९६ अ).
आब्बटसाहेब (रे)	३६६२.
आब्राहम लिंकनसाहेब यांची हकिकत	२९३७ (२५३७ अ).
आरकाट मिशन	२९८५ (२९८५ अ).
आळंदीची यात्रा	२७६७ (२७६७ अ).
इसदोर लेवेंथाल (रे)	२६६७ (२६६७ अ).
इसेनबर्गसाहेब (रे) यांचा मृत्यू	२७६५.
इंग्लंड देशातील धर्मांतर	२७९६.
इंदापूर मिशनाची हकिकत	३६२६ (३६२६ अ).
इंदूर येथे दोघा हिंदूंचा बाप्तिस्मा	२६०९ (२६०९ अ).
ईश्वराचे अस्तित्व	३६२८.
उजेडापेक्षा अंधाराची आवड	२८७९.
उत्तम काथकिस्ट याची लक्षणे	३९३७.
उपोषण इत्यादी व्रतसंग्रह	४९०३.

एक गोसावी व एक पाहान अशा दोन कोल लोकांची गोष्ट	२७३३ (२७३३ अ).
एका एतद्देशीय उपदेशकाचा शोक	२९८३ (२९८३ अ).
एका एतद्देशीय पालकाचा मृत्यू	२५२८ (२५२८ अ).
एका गौड्याचा बाप्तिस्मा	२७०२ (२७०२ अ).
एका वृद्ध ख्रिस्ती गृहस्थाची शेवटची विनंती	३३४१.
एकांतीचे भजन	४४५३.
एतद्देशीय ख्रिस्ती लोकांस सूचना	२७०७.
औरंगाबाद मिशन	३८४३ (३८४३ अ).
करिंथकरास पहिले पत्र—याचा उपोद्घात	५०९६ (५०९६ अ), ५१२४ (५१२४ अ).
कलकत्ता एथील स्वतंत्र एतद्देशीय ख्रिस्ती मंडळी	३०१२ (३०१२ अ).
कलकत्त्याचे लार्ड बिशपसाहेब यांचा मृत्यू	३८९१ (३८९१ अ).
काशिनाथ विश्वनाथ यांचा मृत्यू	३५४८.
कुलीन ब्राह्मणाचा बाप्तिस्मा	२६६६ (२६६६ अ).
केवळेश्वर मताचे निराधारत्व	२४५८ (२४५८ अ).
केशवचंद्र सेन यांचे येशू ख्रिस्तावर व्याख्यान	३५४७ (३५४७ अ).
कोल्हापूर मिशनाचा रिपोर्ट	५५५१ (५५५१ अ).
खरा अवतार	५१६५.
खरा जगन्मित्र	२७९५.
खंडोबा भिंगारदिवे	४२८८ (४२८८ अ)
ख्रिस्ती धर्माकडून सुधारणा	५७४१ (५७४१ अ).
ख्रिस्ती धर्माची वृद्धी	२७९२ (२७९२ अ).
ख्रिस्ती धर्माविषयी थोडा विचार	५०२४ ब, ५०२४ ब (अ).
ख्रिस्ती लोकांनी देवळात कसे वागावे	३९९३, ४०२५.
ख्रिस्तावर विश्वास ठेवणारा हा ज्योती देणारा	४१६३.
ख्रिस्तावर विश्वासणारा हा धाव मारणारा	४०९१.
ख्रिस्तावर विश्वासणारा हा देवाचा वतनदार	४२४४, ४३७१.
ख्रिस्तीशास्त्र	२७७९ (२७७९ अ).
ख्रिस्तीशास्त्र व विद्या यांचा सुमेळ	२८६२ (२८६२ अ).
ख्रिस्तीशास्त्र वाचल्यावरून एका एवेश्वरवाद्याचे मतांतर	४६३१ (४६३१ अ).
ख्रिस्तीशास्त्राची भाषांतरे	५४२५.
ग्रीस देशाचा राजा पहिला जॉर्ज	२६७६ (२६७६ अ).
ग्रेवस मडमसाहेबांचे मरण	३३८९ (३३८९ अ).

घड्याळ करणारा आणि त्याचे कुटुंब	३००३, ३०१६, ३०३०, ३०३१, ३०५३.
चमत्कारिक कोष्टक	४७४२ (४७४२ अ).
चर्च मिशनचा रिपोर्ट	४५०९, ५२३६.
चर्च मिशनाचे नवे भजनालय	५१०१.
चीन देशातील ख्रिस्ती लोकांचा पाठलाग	२४८२ (२४८२ अ).
चेपीनसाहेब (रे) याचा उपदेश	२९५१, २९५९.
चेपीनसाहेबाचा (रे) मृत्यू	२८६० (२८६० अ), २८६६ (२८६६ अ).
जार्ज क्यांडीसाहेब (रे) यांचा मृत्यू	५२०२ (५२०२ अ).
जिवापेक्षा अधिक	४४०८ (४४०८ अ).
डफसाहेब (रे) (डॉ) यांचे स्वदेशी जाणे	२४५५ (२४५५ अ).
तिघे मुसलमान ख्रिस्ती झाले त्यांचा वृत्तांत	२९४६ (२९४६ अ).
तू पुन्हां जन्मलास	५७४२.
दशमांश देण्याच्या अडचणीविषयी विचार	४९९७ (४९९७ अ).
दशमांश देण्याच्या आवश्यकतेविषयी आख्यान	५८४८ ब.
दाजी निळकंठ वैद्य (मि.) यांचे मरण	३४५६ (३४५६ अ)
फादरसाहेब (दावतर) यांचा मृत्यू	३३३८ (३३३८ अ).
धर्मसंबंधी स्वतंत्रता	२७०५ (२७०५ अ).
ध्यानसंग्रह किंवा शास्त्रवचनांचे मनन	२८१८, २८३४, २८४६, २८८०, २९११, २९३१, ३०१७, ३१७१, ४०९२, ४१६५, ४३४१, ४५९५, ४८५२.
नगरचे अमेरिकन मिशन	२७६३ (२७६३ अ).
नव्या मिशनऱ्यांचे येणे	४१२४ (४१२४ अ).
नागपूर येथे बाप्तिस्मा	२६७७ (२६७७ अ).
नामस्मरण आणि ज्ञानप्रकाश	३२५१.
नामस्मरणावर ज्ञानप्रकाशाचा अभिप्राय	३१६९.
नामस्मरणाविषयी	३०१३.
निरनिराळ्या मिशनांचे ऐक्य राहण्यासाठी निगम	२९८४ (२९८४ अ).
परमेश्वराची पहिली आज्ञा	२४२३.
पवलसाचे (पौलसाचे) चरित्र	२९८६, ३०५२, ३२९५, ३५८७, ३६२९, ३७५६, ३८०२, ३९३८, ४०५६, ४१४९, ४२९२, ४४१०, ४५९३, ५३६८.
पवित्र शास्त्राच्या इंग्लिश भाषांतराविषयी व्याख्यान	४५५४, ४६७२, ४७४४.
पारशी धर्माविषयी वाद	२६२०.

पालकाची गुणलक्षणे	४६७३.
प्रार्थना करण्याचा आठवडा	२७६४, ३१६० (३१६० अ), ३९९१ (३९९१ अ), ४०५४ (४०५४ अ), ४०८८, ४९९५ (४९९५ अ), ५०६५, ६०५७.
प्रार्थनासमाज	४३३७.
पुणे जिल्ह्यातील पुरंधर तालुका एथील समस्त लोकांस	२६१८ (२६१८ अ).
प्रेषितांची साक्ष	३६२७ (३६२७ अ), ३६५८ (३६५८ अ).
पोपाचे अज्ञान	५८९८ (५८९८ अ).
फ्रियर (सर) (वा) यांचे हिंदुस्थानातील मिशनाविषयी	४५५१ (४५५१ अ).
भाषण	
फेरबांकसाहेब (रे) यांचे जाणे	(५६८९ अ).
फेरबांकसाहेब (रे) यांस मानपत्र	५९९६.
फ्रेंचसाहेब (रे) यांचा मृत्यू	३१६५ (३१६५ अ).
बंगलोर एथे डॉ. मक्कोड व सुधारलेले हिंदू यांचे संभाषण	५९५४ (५९५४ अ).
ब्रह्मसमाजाच्या उपाचार्याची दीक्षा	२५०४ (२५०४ अ).
बाप्तिस्मा	२८६८, २९२७ (२९२७ अ) (राजस्थान), ४२९० (मुंबई).
बाबू केशवचंद्र सेन	४२७०, ४३६९.
बारकर मडमसाहेब इची काही हकिकत	२४९४.
बारकर मडमसाहेब यांचे मरण	२४६३.
ब्रिसेल (रे) यांचे परत येणे	३८९० (३८९० अ).
बीभत्स नाटके आणि ज्ञानप्रकाश	२६२२, २६६८.
बीभत्स नाटके व ख्रिस्ती शास्त्र	२५९२.
बेंजामिन सिलमान (दा)	२८४३ (२८४३ अ).
भक्तजनांची अन्योन्य कर्मे	५६५५.
भगवद्गीतेविषयी विचार	२९८७, ३००२, ३०१४.
भगाजी सतुबा काळुखे याचे मरण	२५८९ (२५८९ अ).
भागोबा पवार यांचे मरण	३८९२ (३८९२ अ).
भसापा याचा बाप्तिस्मा	२५४८ (२५४८ अ).
महंमदाच्या बायका	५३१५ (५३१५ अ), ५३६७ (५३६७ अ), ५४२० (५४२० अ) ५४६५ (५४६५ अ), ६०५४ (६०५४ अ).
महंमदाविषयी माहिती	३१२९.

मार्क्सिस बेटांतीलविषयी	४९९८.
मिशनऱ्यांचे स्वदेशी जाणे	२५२६ (२५२६ अ), २८७६ (२८७६ अ), ५३१६.
मिशनऱ्यांचे येणे	२५७० (२५७० अ)
मिशनाचे फळ	२४५१ (२४५१ अ).
मिशनऱ्यांविषयी एका नेटिव पत्रकर्त्याचे मत	३७५३ (३७५३ अ).
मिशनेरी लोकांविषयी सर रिचर्ड टेंपल यांचे मत	४०२५ (४०२५ अ)
मूर्तिपूजक धर्म आणि ख्रिस्ती धर्म	२८३१ (२८३१ अ).
मुंबई इलाख्यातील मिशनेरी वगैरे	२४६४.
मैक्रोनिशन बेटातील मिशनाविषयी	४९६४.
मंगरसाहेब (रे) यांचा मृत्यू	४५८९ (४५८९ अ).
योसेफ कारभारी	२७६८ (२७६८ अ).
राजसंसाहेब (रे) यांचा मृत्यू	२९७० (२९७० अ).
रामचंद्र याचक	२६४७ (२६४७ अ).
लुईस हार्म्स याचा वृत्तांत	३५८५ (३५८५ अ).
लेंगसाहेब (रे) (सि) यास मानपत्र	५४६८.
लोकांतीचे भजन	४५११.
लोवेंथलसाहेब (रे) यांचे मरण	२५७१ (२५७१ अ).
वडिल—वर्गाची सभा	४०२४ (४०२४ अ).
विद्या आणि नीति	३६६४.
विन्सलोसाहेब (रे) (दा) यांचे मरण	२८४२ (२८४२ अ).
वुडसाहेब (रे) यांचे येणे	२९६९ (२९६९ अ).
वेद समाज	२८३० (२८३० अ).
वेदांचा अर्थ	३९७०.
व्यासवेद समाज (मद्रास)	२८९४ (२८५४ अ).
शमुवेल याकूब याचा मृत्यू	२९५६ (२९५६ अ).
शेख उमर याचा बाप्तिस्मा	३१२८ (३१२८ अ), ३१५९ (३१५९ अ).
सातारा येथील अमेरिकन मिशनाची संक्षिप्त हकिकत	५१६२ (५१६२ अ).
सृष्टीवरून ईश्वराचे ज्ञान व चातुर्य याविषयी विचार	४८४६.
सेलिम एफेदि ऊर्फ (रे) एदवर्द विल्यमस यांचा वृत्तांत	३०३० (३०३० अ).
हरि रामचंद्र (रे) यांचा मृत्यू	२४५६ (२४५६ अ).
हार्डिगसाहेब (रे) यांचे जाणे	४२६८ (४२६८ अ).

हिंदुस्थानातील ख्रिस्ती धर्माच्या सांप्रत स्थितीविषयी विचार	२६३२ (२६३२ अ).
हृदय कसे राथावे	४८४७.
हेमनाथ बोज	२९७४.
हेन्री बालटैनसाहेब (रे) यांचे जाणे	३००० (३००० अ), ३१७३ (३१७३ अ).
ज्ञानेच्छु सभा (नगर)	२८५३.

बोधकथा :

अरण्यातील संकट	२६२१.
आफ्रिकेतील लोकांचे अज्ञान	२४८१ (२४८१ अ).
एका थोट्या शेतकऱ्याची गोष्ट	३७५७.
एका मिशनेरीच्या आईची गोष्ट	३३०१.
एका रत्नाची गोष्ट	२९८२.
एका रुपयाचे मोल	२४६७.
एका वृद्ध घोड्याची फिर्याद	४५१२.
घड्याळ करणारा व त्याचे कुटुंब	२९७५, २९८८.
चमत्कारिक पण योग्य निषेध	२६५८ (२६५८ अ).
डोंगरापलीकडील देश	३८४५.
ढोंग	३८९९.
देवावर फिर्याद	५४७१.
नवे वर्ष	३१७४,
न्यायाधीशास फाशीची आज्ञा	१८६८.
बाळगावचा पूल	३४५७.
योग्य प्रसंगी बोध घेणारा काबेल	२८९५.
सुखाचे मरण	२६१० (२६१० अ).
संकटाच्या वेळी विचार कर	२९३८ (२९३८ अ).

शिक्षण – शिक्षणसंस्था – परीक्षा वगैरे :

अमेरिकेतील स्त्री-शिक्षण	२९१० (२९१० अ).
खाजगी शाळांस सरकारी मदत देण्याचे नियम	३३४० (३३४० अ).
ख्रिस्तीयन वर्नाकुलर एजुकेशन मंडळीचा रिपोर्ट	४३३६ (४३३६ अ).
खेड्याचे पंतोजी व शहरचे पंतोजी	२८४५.
ग्रांत वैद्य पाठशाळा	२८१७ (२८१७ अ).
जुन्या व नव्या शाळा	२८७८ (२८७८ अ).

मिशन शाळा व सरकारी मदत	३९४१.
मिशन शाळांच्या पंतोजींची परीक्षा	२५९० (२५९० अ).
मिशन शाळांविषयी हिंदूंचे मत	२५६६, २५९३.
विद्येविषयी नवा समाज	४४२६.
शरणपुरातील अनाथ मुलींच्या शाळा वगैरेचे रिपोर्ट	५६९०.
स्त्री-शिक्षणाचा चांगला पाया	२८६३ (२८६३ अ)
स्त्री-शिक्षणाविषयी गवरनरसाहेबांचे मत	२८६७ (२८६७ अ).
हावर्डसाहेब	२७३२ (२७३२ अ).

इतिहास :

अमेरिकन लढाईची संक्षिप्त हकिकत	३४९९ (३४९९ अ).
अहमदनगरचा इतिहास	२७१८, २७१९.
इस्त्राएल लोकांची माहिती	३०१८, ३०५४.
इंग्लंडविषयी एका एतद्देशीय गृहस्थाचे मत	३२९३.
जंजिन्याचे हाबशी संस्थान	५४२१, ५४४५.
पश्चिम हिंदुस्थानातील कोरीव लेणी	२९५५ (२९५५ अ).
महाराष्ट्र देशाच्या प्राचीन इतिहासाविषयी विचार	४८४६.
विजापूर	५१६१ (५१६१ अ).
विजापूरावस्त्र काही विचार	५२०१ (५२०१ अ), ५२३५ (५२३५ अ).
विलायतच्या वाटेची हकिकत	५५९७.

भाषाविज्ञान :

जगातील भाषांचे परस्पर मिश्रण	५०५३.

निसर्गविज्ञान :

तुफान	२७३४.
या महिन्यात होणारे सूर्यग्रहण	४५९४.
विशाल वृक्ष	३८४२ (३८४२ अ).

खगोलविज्ञान :

आकाशावर विचार	२५७५.
उल्का म्हणजे आकाशातून पडणारे धोंडे	२७८१.

ताच्यांचा वर्षाव ३९३५ (३९३५ अ), ३९९२ (३९९२ अ),
४०२३ (४०२३ अ).

भूगोलविज्ञान :

मुसलमान लोकांचे भूगोलविज्ञान २४४८ (२४४८ अ).

शरीरविज्ञान :

माझे नाव काय बरे? २७३५.

हृदिराभिसरण म्हणजे शरीरात रक्ताचे फिरणे २५३४.

रसायनविज्ञान :

नैत्रस आक्सैद ग्यासाचा चमत्कार २४६८.

यंत्रविज्ञान :

यांत्रिक साह्याचे अगत्य २७१७.

व्यापार :

दगडी कोळसे ३४१५, ३७१५ (हिंदुस्थानातील).

शेती उद्योग :

पावसाची चिन्हे २९४१.

आरोग्य व व्यसने :

एका बाईने आपल्या नवऱ्याचे दुर्व्यसन कसे घालवले ? ४५९०.

खोकल्याचे प्रख्यात औषध २७०१.

दारुविक्याचा जाहीरनामा २९३५.

वाडी वैद्य ३८०४.

भाऊ दाजी (दा) यांचे रक्तपीतीवर औषध ४५५३.

महामारीस होम्योपथिक उपाय ५७९६ (५७९६ अ).

मुंबईतील एका जुव्याचा प्रकार ५०२६.

रक्तपीतीविषयी ५४२४.

होम्योपाथी म्हणजे काय? ३४१६, ३५००, ३५८८.

लोकस्थिती :

अकोले येथील प्रदर्शन	४१६१.
अमर कंटक व चारीसगढ येथील चांभार लोक	४५०६.
आमच्या लोकांची स्थित्यंतरावस्था	५३१७.
आमच्या लोकांच्या लग्नसंबंधी रीति व त्यांचे परिणाम	५५५५, ५६००, ५६९६, ५८००, ५९५६, ६०५६.
इंग्लंडयात्रा	५५१०.
इंग्लंडविषयी एतद्देशीय लोकांचे मत	२५६७.
एक फकिरिण	३००५.
एतद्देशीय ख्रिस्ती स्त्रियांच्या उद्योगाविषयी	३०५१ (३०५१ अ).
एतद्देशीय गृहस्थांचे परोपकार	२४५७ (२४५७ अ).
एतद्देशीय तरुणांचे मत	२५६४ (२५६४ अ).
एतद्देशीय राजाविषयी ज्ञानप्रकाशाचे मत	२९६१.
एतद्देशीय लोकांच्या लग्नाचे बिलाविरुद्ध मुंबई असोसिएशनची अर्जी	५२०४.
कलकी पथ	४८५३.
कसबिणीच्या धंद्याचा निषेध	२५९४.
काशी येथील सभा	२७०३ (२७०३ अ).
कुंभारी येथील यात्रा	२६२६.
केशवचंद्र सेन (बाबू) आणि मुंबईची सुधारणा	४५९२.
ख्रिस्ती लोकांनी छापखान्याचा कसा उपयोग करावा	३१६१.
गणपतीचा उत्साह	३०१५.
गंगेतील धर्मसंबंधी खून	३०९७.
ग्यासाची रोषणाई	५०९९.
चंद्रग्रहण	५१०२.
जगन्नाथाची रथयात्रा	२६३४, ३७११ (३७११ अ).
जत्रा आणि जरीमरी	२८६१ (२८६१ अ).
तरुण बंगाली लोकांविषयी व्याख्यान	३३९१ (३३९१ अ).
दुष्काळ	३७५२ (३७५२ अ).
दुष्काळाविषयी विचार	४८४९.
देवीचा अवतार	२४६६ (२४६६ अ).

दोन बायका करण्याचा गुन्हा	२९७१ (२९७१ अ).
नाच	२४९६.
निजामाच्या राजधानीत झालेला तमाशा, शंकराचार्य आणि मध्वाचार्य यांचे वैर	५०६७.
निरनिराळ्या राष्ट्रातील प्रेतक्रिया	५६५६.
नेटिव वकील	५९०२.
नेटिव स्त्रिया आणि युरोपियन स्त्रिया यांची तुलना	४०८६ (४०८६ अ).
पारशी लोकांची सुधारणा	४२४६.
पुण्यातील बडा दरबार	३०५५.
पुनर्विवाह	३९६८, ३९७५, ५००७ (५००७ अ).
पुनर्विवाह प्रकरणी गार्डकवाड यांचा उद्योग	५९९५ (५९९५ अ).
पुनर्विवाहाच्या प्रतिबंधापासून अनर्थ	३००१ (३००१ अ).
पुनर्विवाहेत्तेजक सभा	३२११.
पुरी एथे जगन्नाथांची यात्रा	२९७२ (२९७२ अ).
पृथ्वीवरील निरनिराळ्या देशांतील वस्तींची संख्या	४९६७.
पौराणिक-कालच्या व सांप्रतच्या ब्राह्मणाविषयी	४९६६.
इदुप्रकाशचे मत	
फड व पेशवाईतील माहिती	२९३२.
बडोदेकर महाराजाविषयी	४२८९.
ब्रह्मसमाजाविषयी व्याख्यान	२५२७ (२५२७ अ).
ब्राह्मणांचे भविष्य	२९३०, २९४९.
भडोच एथील प्रदर्शन	५१००.
भवानी विश्वनाथ	२४६०.
भंडारी व्यभिचारोत्तेजक मंडळीचा संक्षिप्त वृत्तांत	३८००.
महादेवाहून सवाई	२८५२ (२८५२ अ).
महामारी आणि हिंदुधर्म	२६११.
माझे नाव काय ?	३३९२.
मुसलमान लोकांविषयी माहिती	२७०८.
मुंबईतील दवाखाने	५९५५.
मुंबईतील बाजारी लिलाव	४९६६.
मुंबईचे मुसलमान लोक	५०६४.
मुंबई मेडिकल मिशनाची वार्षिक सभा	५१५३.

यात्रा व पटकी	२४५२ (२४५२ अ).
राख व माती यांचे भक्षण	५१६६.
विधवेच्या लग्नास हजार विधने	२९५७.
विलक्षण सभा	३८९७.
विलायती विद्येचा परिणाम	४९९६.
शिमग्याचा सण	५२०५.
शिंदे सरकार व हरिदास	२८८९.
श्री नाटक	३८९५.
हजामतीचे कोडे	३६६१.
हवेच्या दिव्यांचा समारंभ	२९२८ (२९२८ अ).
हिंदुधर्म व प्रवास	५५५२.
हिंदुधर्म व्यवस्थापक सभा	३६६०.
हिंदु धर्माची निर्बलता	३२४९ (३२४९ अ).
हिंदु लोकांचा वृथा शीण	२६१९ (२६१९ अ).
हिंदुस्थानची एकंदर हकिकत	४८५०.
हिंदुस्थानात युरोपियन लोकांची वसाहत	४८०४.
ज्ञानेच्छु सभा (नगर)	२६८०.

प्रजा-राज्यकारभार :

अनेक बायकांविषयी कायदा	३८९३.
एतद्देशीय ख्रिस्ती लोकांच्या पुनर्विवाहप्रकरणी नवा कायदा	२८१६ (२८१६ अ).
एतद्देशीय ख्रिस्ती लोकांविषयी कायदा	२६४६ (२६४६ अ).
तारायंत्र	२८५१ (२८५१ अ).
धंदे, रोजगार व उदीम यांवर बसणारा कर	४२९१.
नवे गवरनर जनरल लॉरेन्स	२४५४ (२४५४ अ).
नादारीचा कायदा	४१६२.
पेंढारी लोकांविषयी माहिती	२७५०.
पोलिसांचा जुलूम व त्यास शिक्षा	३३४२.
यात्रांविषयी	३६६३.
लखोट्यावरील नाव व पत्ता	४५५२ (४५५२ अ).
लग्नविधी करणाऱ्यांच्या नेमणूका	२७९४ (२७९४ अ).
लग्नसंबंधी अधिकार	४५०७ (४५०७ अ).

लांचेचा सरकारने केलेला बंदोबस्त	५१६४.
सरकारी नौकरीच्या उमेदवारांविषयी ठराव	३८९६.
सिवील सर्व्हिसची परीक्षा-जाहीरनामा	२८५०.

पत्रव्यवहार :

अनुस्वाराविषयी विचार	५१२६.
अनेक जन्म	२६६९.
अनेक बायका करण्याचे फळ	२५३१.
अमेरिकन मिशनाची वार्षिक सभा	३०९६ (३०९६ अ).
अहमदनगरातील ग्रामण्ये व जातिप्रकरणे	४९६५.
अंजनरी डोंगर	५३७०.
आगबोटीतील सुखसोयी	५४७०.
आदाम बेट (रे) याच्या मरणाविषयी	२५७२ (२५७२ अ).
एका करेन ख्रिस्ती उपदेशकाचे आपल्या लोकांस लिहिलेले पत्र	२६६५.
एतद्देशीय लोकांच्या लग्नाविषयीच्या कायद्याचा मसुदा	५२०३.
एतद्देशीय संस्थानांविषयी विचार	३९४०.
कर्ज करणारास बोध	४३६८.
कल्पतरूची विलक्षण कल्पना	४८०१.
कारपेंटरची (मिस्) फिमेल नॉर्मल स्कूलची स्थापना	५१२५.
कुणबी लोकांस सूचना	२५५५ (२५५५ अ).
कुणबी लोकांसाठी	३७१४.
कृष्णशास्त्री चिपळोणकर याची योग्यता जाणणारा ज्ञानप्रकाश	४३३९.
खग्रास चंद्रग्रहण	३९६९.
ख्रिस्ती लग्न	३२९६.
ख्रिस्ती शास्त्राचे विरोधी	२५१७.
गोधाजी अपा वारकरी	२९५८.
घाशीराम कोतवाल	२५७३.
छाकट्याचे धाकटे	२६८१.
जेजुरीची यात्रा	२४९७.
जेम्स मिचेलसाहेब (रे)	३४१७.

टोळघाड (पालनपूर प्रांत, गुजरात)	५८५०.
ठकाविषयी इशारत	५७९७.
ढोंगी बाबा	२९४०.
तंबाखूविषयी	४१२८.
त्रिमलराव व्यंकटेश (रा. बा.)	२९७३, २९८९.
दक्षिण महाराष्ट्र देशातील सफरीचा वृत्तांत	५२७६, ५३१८, ५३६९, ५४२६, ५४६९.
दारूच्या दुकानांचा बंदोबस्त	२६६४ (२६६४ अ).
दीपिकेतील रत्नपारखी हिंदु	५१२७.
देवी काढणे	३०१९.
धर्मतत्त्व	३१३१.
धर्मप्रसारार्थ पैसा देण्याविषयी	४२४१ (४२४१ अ).
नवीन गंगा	३४११.
नाटक	२८८४.
नाटके व वर्तमानपत्रे	३५५०.
नाटके व शाळापत्रक	२८५४.
निष्कारण भीती	४३४०.
नेटिव असिस्तंत डाक्टर	२४९८.
प्रभाकर बाळाजी यांचा बाप्तिस्मा	४२४२.
पाटील, कुलकर्णी यांचा जुलूम	४६७१.
प्रार्थना समाजातील उपदेशाचा मासला	४८०२.
पुणेकर हिंदु नाटक	३००४.
पुण्यातील मराठी वर्तमानपत्रांची नावे	३८९८.
पुस्तके व निबंध करणारी मंडळी	३९३९.
पैठणची यात्रा	३४५९.
प्रेस (रे) यांस शरणपूरच्या ख्रिस्ती लोकांकडून सन्मानपत्र	४२७१.
पोलिस खात्याचा जुलूम	४८०३.
पोलिसास शिक्षा	३५५२.
पोशाख व स्वदेशाभिमान	४२१०.
पौलसाचे धर्मांतर	२८३२.
पंढरपुराविषयी	३५०२.
ब्रह्मलग्न	४८४८.
बारसीविषयी	२४८३.

बालंटैन स्कॉलरशिप	३२१०.
बालंटैनसाहेब (रे) यांच्या कुटुंबाच्या साह्यार्थ सभा	३४९८ (३४९८ अ).
बीभत्स कविता	५४६७.
बोधपत्र	४७०१ (४७०१ अ).
बोधामृत कुणबी लोकासाठी पत्रे	३८०३, ४२४५, ४४५२, ४७०३.
भट्टाचा चटोरपणा	४६७५.
भाऊ दाजी (दा) यांचे रक्तपीतीवर औषध	४६६८, ४७०२, ५२७५.
मद्य-विक्रयांत ब्राह्मणांची सामलात	२७४९.
मारुतीचा हारीप	२४६५ (२४६५ अ).
मिशनऱ्यांविषयी हिंदुंचे मत	२५४७ (२५४७ अ).
मुलांस सुशिक्षा लावण्याविषयी	४१६४.
मुंबईतील प्रार्थनासमाज	४०८९.
म्युनिसिपल कमिशनराची सुस्ती	४८५१.
मोहरम	२६१३, २९२९,
रक्तपीतीवर औषध देणारा बाडीवैद्य	५३१९, ५६९४.
रामावर दरखास्त	३४५८.
राहुरी एथील वार्षिक सभा	३२५३.
राहुरी एथील सभा	३१६२.
राहुरीकडील वर्तमान	२५३२.
रेल्वे कंपनीची अव्यवस्था	४४११.
लमाणणीची भक्ती	२५३३.
लांडग्यांचा उपद्रव	४२११.
वक्तृत्वोत्तेजक मंडळींची वार्षिक सभा	५०६६.
वडीलवर्गाची सभा	३२०९ (३२०९ अ).
वडीलवर्गाची सभा, तिसरा वार्षिक रिपोर्ट	४६३२.
वर्तमानपत्रात बीभत्स लेख नसावे	५४२२.
वांबोरी एथील वार्षिक सभा	२८३३.
विलायतच्या वाटेची हकिकत	५६५३ (५६५३ अ).
विविध-ज्ञानविस्तारास उत्तर	५६९५.
वेश्याप्रकरणी अर्ज	३५५१.
वैदिकशास्त्री पंडित यांची पुण्यातील वार्षिक दक्षिणा	२५३०.
शरणपूर एथील अनाथ मुलांची शाळा	३५४९.

शरणपूरचा जन्मदिवस	२७६९, ५०२७.
शिमग्याचा सणा	४२०३.
सन्मानपूर्वक प्रार्थना करण्याची रीत	२६१२.
स्त्री नाटक	३७५८.
सिद्धाप्पा याचे मरण	२५५४ (२५५४ अ).
सुधारणुकीची वृद्धी	२८२९ (२८२९ अ).
सुधारलेले हिंदू	३९३६ (३९३६ अ).
सुट्टीचे दोन महिने	४१२७, ४३७०, ४४५०, ४७४५.
सोलापूर मिशनाचे प्रथम फळ	२५५३ (२५५३ अ).
संपत्तीच्या वेळी शुद्धीवर ऐस	२९३९ (२९३९ अ).
श्रावणातला तट्टू आणि भादव्यातला भट्टू	२७२०.
हिराशिंग सुखरामशिंग	३८९४.
हिंदुस्थानात युरोपियन लोकांची वसाहत	४४४९.
हिंदु देवांच्यावतीने सरकारास अर्ज	४४५१.
हिंदु ज्योतिषाची विलक्षण शक्ती	२९६०.
हिंदूंचे नवे देव	२५७४.
हिंदूंचे विलक्षण देव	२६६३ (२६६३ अ).
ज्ञानप्रकाशाचे अज्ञान	३२५२, ३२९४.
ज्ञानेच्छु सभा-नगर	२६४८, २७८०, २८४४ (२८४४ अ).

बातम्या :

अटलांटिक महासागरातील तार	३७१० (३७१० अ).
अबिसिनियाकडील आनंदकारक वर्तमान	४३६७.
अमेरिकन मिशनाचा रिपोर्ट	४२०८ (४२०८ अ).
अमेरिकेतील फिशर किल्ल्याचा पाडाव	२८५५.
अमेरिकेतील लढाईचा अंत	२८९३ (२८९३ अ).
एल्गीन (लार्ड) यांचा अंतकाळ	२६३३ (२६३३ अ).
कांपावरील दारूकाम	२८८२.
कोल्हापूरकर छत्रपती राजे यांचा मृत्यू	३७१२.
जाहिरात	४६३०.
जाहिरात शिक्षकासाठी	४६६७ (४६६७ अ).
ज्यानवियरसाहेब (रे) यांचे मरण	२५४९ (२५४९ अ).

जेम्स मिचेलसाहेब (रे) यांचे मरण	३३९० (३३९० अ).
दुष्काळ	३८४४.
पृथ्वीवरील मुख्य राज्यकर्ते	२७२९.
प्रेसिडेंट लिंकन यांचे शेवटचे भाषण व मृत्यू	२८९२ (२८९२ अ).
भोपाळची बेगम व गाइकवाड	२४५९.
महेश्वर हरि शिरस्तेदार	२५५०.
मादागास्करकडील वर्तमान	४७४० (४७४० अ).
मंबई गार्डन	३२९१ (३२९१ अ).
युनैटेड त्सेत्स यातील दास्याचा अंत	३२०८ (३२०८ अ).
युरोपातील नुकतीच संपलेली लढाई	३७९९ (३७९९ अ).
राणीसाहेबाचे दुःखप्रदर्शक पत्र	२९१२.
रामचंद्र बाळकृष्णाजी (रावबहादूर) यांचा मृत्यू	३७१३.
शंकराचार्याविषयी हिंदु पत्रकर्त्यांचे मत	२९४८.
सोलापूर येथे पाण्याचा दुष्काळ	३५८६.

बातम्या	२४५३	२४६९	२४७०	२४७१	२४७२	२४७३	२४७४	२४७५
२४७६	२४७७	२४८४	२४८५	२४८६	२४८७	२४८८	२४८९	२४९०
२४९१	२४९२	२४९३	२४९९	२५००	२५०१	२५०२	२५०३	२५०४
२५०५	२५०६	२५०७	२५०८	२५०९	२५१०	२५११	२५१२	२५१३
२५१४	२५१८	२५१९	२५२०	२५२१	२५२२	२५२३	२५२४	२५३५
२५३६	२५३७	२५३८	२५३९	२५४०	२५४१	२५४२	२५४३	२५४४
२५४५	२५४६	२५५१	२५५२	२५५६	२५५७	२५५८	२५५९	२५६०
२५६१	२५६८	२५६९	२५७६	२५७७	२५७८	२५७९	२५८०	२५८१
२५८२	२५८३	२५८४	२५८५	२५८६	२५८७	२५८८	२५९५	२५९६
२५९७	२५९८	२५९९	२६००	२६०१	२६०२	२६०३	२६०४	२६०५
२६०६	२६०७	२६१४	२६१५	२६१६	२६२३	२६२४	२६२५	२६२६
२६२७	२६२८	२६२९	२६३०	२६३१	२६३७	२६३८	२६३९	२६४०
२६४१	२६४२	२६४३	२६४४	२६४५	२६४९	२६५०	२६५१	२६५२
२६५३	२६५४	२६५५	२६५६	२६५७	२६५८	२६५९	२६६०	२६६१
२६७०	२६७१	२६७२	२६७३	२६७४	२६८३	२६८४	२६८५	२६८६
२६८७	२६८८	२६८९	२६९०	२६९१	२६९२	२६९३	२६९४	२६९५
२६९६	२६९७	२६९८	२६९९	२७००	२७१०	२७११	२७१२	२७१३
२७१४	२७१५	२७२१	२७२२	२७२३	२७२४	२७२५	२७२६	२७२७
२७२८	२७२९	२७३०	२७३१	२७३६	२७३७	२७३८	२७३९	२७४०
२७४१	२७४२	२७४३	२७४४	२७४५	२७४६	२७४७	२७५१	२७५२
२७५३	२७५४	२७५५	२७५६	२७५७	२७५८	२७५९	२७६०	२७६१
२७६२	२७७०	२७७१	२७७२	२७७३	२७७४	२७७५	२७७६	२७७७
२७८२	२७८३	२७८४	२७८५	२७८६	२७८७	२७८८	२७८९	२७९०
२७९७	२७९८	२७९९	२८००	२८०१	२८०२	२८०३	२८०४	२८०५
२८०६	२८०७	२८०८	२८०९	२८१०	२८११	२८१२	२८१३	२८१४
२८१५	२८१९	२८२०	२८२१	२८२२	२८२३	२८२४	२८२५	२८२६
२८२७	२८२८	२८३५	२८३६	२८३७	२८३८	२८३९	२८४०	२८४७
२८४८	२८४९	२८५६	२८५७	२८५८	२८५९	२८६४	२८६५	२८६९
२८७०	२८७१	२८७२	२८७३	२८७४	२८७५	२८८८	२८८९	२८९०
२८९१	२८९६	२८९७	२८९८	२८९९	२९००	२९०१	२९०२	२९०३
२८०४	२९०५	२९०६	२९०७	२९१३	२९१४	२९१५	२९१६	२९१७
२९१८	२९१९	२९२०	२९२१	२९२२	२९२३	२९२४	२९२५	२९२६

२९३३	२९४२	२९४३	२९४४	२९५२	२९५३	२९५४	२९६२	२९६३
२९६४	२९६५	२९६६	२९६७	२९६८	२९७७	२९७८	२९७९	२९८०
२९८१	२९९०	२९९१	२९९२	२९९३	२९९४	२९९५	२९९६	२९९७
२९९८	२९९९	३००६	३००७	३००८	३००९	३०१०	३०११	३०२०
३०२१	३०२२	३०२३	३०२४	३०२५	३०२६	३०२७	३०२८	३०२९
३०३२	३०३३	३०३४	३०३५	३०३६	३०३७	३०३८	३०३९	३०४०
३०४१	३०४२	३०४३	३०४४	३०४५	३०४६	३०४७	३०४८	३०४९
३०५०	३०५६	३०५७	३०५८	३०५९	३०६०	३०६१	३०६२	३०६३
३०६४	३०६५	३०६६	३०६७	३०६८	३०६९	३०७०	३०७१	३०७२
३०७३	३०७४	३०७५	३०७६	३०७७	३०७८	३०७९	३०८०	३०८१
३०८२	३०८३	३०८४	३०८५	३०८६	३०८७	३०८८	३०८९	३०९०
३०९१	३०९२	३०९३	३०९४	३०९५	३०९८	३०९९	३१००	३१०१
३१०२	३१०३	३१०४	३१०५	३१०६	३१०७	३१०८	३१०९	३११०
३१११	३११२	३११३	३११४	३११५	३११६	३११७	३११८	३११९
३१२०	३१२१	३१२२	३१२३	३१२४	३१२५	३१२६	३१२७	३१३२
३१३३	३१३४	३१३५	३१३६	३१३७	३१३८	३१३९	३१४०	३१४१
३१४२	३१४३	३१४४	३१४५	३१४६	३१४७	३१४८	३१४९	३१५०
३१५१	३१५२	३१५३	३१५४	३१५५	३१५६	३१५७	३१५८	३१६३
३१७६	३१७६ ब	३१७६ क	३१७७	३१७८	३१७९	३१८०	३१८१	
३१८२	३१८३	३१८४	३१८५	३१८६	३१८७	३१८८	३१८९	३१९०
३१९१	३१९२	३१९३	३१९४	३१९५	३१९६	३१९७	३१९८	३१९९
३२००	३२०१	३२०२	३२०३	३२०४	३२०५	३२०६	३२१२	३२१३
३२१४	३२१५	३२१६	३२१७	३२१८	३२१९	३२२०	३२२१	३२२२
३२२३	३२२४	३२२५	३२२६	३२२७	३२२८	३२२९	३२३०	३२३१
३२३२	३२३३	३२३४	३२३५	३२३६	३२३७	३२३८	३२३९	३२४०
३२४१	३२४२	३२४३	३२४४	३२४५	३२४६	३२४७	३२४८	३२५२
३२५४	३२५५	३२५६	३२५७	३२५८	३२५९	३२६०	३२६१	३२६२
३२६३	३२६४	३२६५	३२६६	३२६७	३२६८	३२६९	३२७०	३२७१
३२७२	३२७३	३२७४	३२७५	३२७६	३२७७	३२७८	३२७९	३२८०
३२८१	३२८२	३२८३	३२८४	३२८५	३२८६	३२८७	३२८८	३२८९
३२९०	३२९७	३२९८	३२९९	३३०९	३३१०	३३११	३३२१	३३२२
३३२३	३३२४	३३२५	३३२६	३३२७	३३२८	३३२९	३३३०	३३३१

୩୩୩୨	୩୩୩୩	୩୩୩୪	୩୩୩୫	୩୩୩୬	୩୩୩୭	୩୩୪୩	୩୩୪୪	୩୩୪୫
୩୩୪୬	୩୩୪୭	୩୩୪୮	୩୩୪୯	୩୩୫୦	୩୩୫୧	୩୩୫୨	୩୩୫୩	୩୩୫୪
୩୩୫୫	୩୩୫୬	୩୩୫୭	୩୩୫୮	୩୩୫୯	୩୩୬୦	୩୩୬୧	୩୩୬୨	୩୩୬୩
୩୩୬୪	୩୩୬୫	୩୩୬୬	୩୩୬୭	୩୩୬୮	୩୩୬୯	୩୩୭୦	୩୩୭୧	୩୩୭୨
୩୩୭୩	୩୩୭୪	୩୩୭୫	୩୩୭୬	୩୩୭୮	୩୩୭୯	୩୩୮୦	୩୩୮୧	୩୩୮୨
୩୩୮୩	୩୩୮୪	୩୩୮୫	୩୩୮୬	୩୩୮୭	୩୩୮୮	୩୩୯୩	୩୩୯୪	୩୩୯୫
୩୩୯୬	୩୩୯୭	୩୩୯୮	୩୩୯୯	୩୪୦୦	୩୪୦୧	୩୪୦୨	୩୪୦୩	୩୪୦୫
୩୪୦୬	୩୪୦୭	୩୪୦୮	୩୪୦୯	୩୪୧୦	୩୪୧୧	୩୪୧୨	୩୪୧୩	୩୪୨୦
୩୪୨୧	୩୪୨୨	୩୪୨୩	୩୪୨୪	୩୪୨୫	୩୪୨୬	୩୪୨୭	୩୪୨୮	୩୪୨୯
୩୪୩୦	୩୪୩୧	୩୪୩୨	୩୪୩୩	୩୪୩୪	୩୪୩୫	୩୪୩୬	୩୪୩୭	୩୪୩୮
୩୪୩୯	୩୪୪୦	୩୪୪୧	୩୪୪୨	୩୪୪୩	୩୪୪୪	୩୪୪୫	୩୪୪୬	୩୪୪୭
୩୪୪୮	୩୪୪୯	୩୪୫୦	୩୪୫୧	୩୪୫୨	୩୪୫୩	୩୪୫୪	୩୪୫୫	୩୪୬୦
୩୪୬୧	୩୪୬୨	୩୪୬୩	୩୪୬୪	୩୪୬୫	୩୪୬୬	୩୪୬୭	୩୪୬୮	୩୪୬୯
୩୪୭୦	୩୪୭୧	୩୪୭୨	୩୪୭୩	୩୪୭୪	୩୪୭୫	୩୪୭୬	୩୪୭୭	୩୪୭୮
୩୪୭୯	୩୪୮୦	୩୪୮୧	୩୪୮୨	୩୪୮୩	୩୪୮୪	୩୪୮୫	୩୪୮୬	୩୪୮୭
୩୪୮୮	୩୪୮୯	୩୪୯୦	୩୪୯୧	୩୪୯୨	୩୪୯୩	୩୪୯୪	୩୪୯୫	୩୪୯୬
୩୪୯୭	୩୫୦୩	୩୫୦୪	୩୫୦୫	୩୫୦୬	୩୫୦୭	୩୫୦୮	୩୫୦୯	୩୫୧୦
୩୫୧୧	୩୫୧୨	୩୫୧୩	୩୫୧୪	୩୫୧୫	୩୫୧୬	୩୫୧୭	୩୫୧୮	୩୫୧୯
୩୫୨୦	୩୫୨୧	୩୫୨୨	୩୫୨୩	୩୫୨୪	୩୫୨୫	୩୫୨୬	୩୫୨୭	୩୫୨୮
୩୫୨୯	୩୫୩୯	୩୫୩୧	୩୫୩୨	୩୫୩୩	୩୫୩୭	୩୫୩୮	୩୫୩୯	୩୫୪୦
୩୫୪୧	୩୫୪୨	୩୫୪୩	୩୫୪୪	୩୫୪୫	୩୫୫୩	୩୫୫୪	୩୫୫୫	୩୫୫୬
୩୫୫୭	୩୫୫୮	୩୫୫୯	୩୫୬୦	୩୫୬୧	୩୫୬୨	୩୫୬୩	୩୫୬୪	୩୫୬୫
୩୫୬୬	୩୫୬୮	୩୫୬୯	୩୫୭୦	୩୫୭୧	୩୫୭୨	୩୫୭୩	୩୫୭୪	୩୫୭୫
୩୫୭୬	୩୫୭୭	୩୫୭୮	୩୫୭୯	୩୫୮୦	୩୫୮୧	୩୫୮୨	୩୫୮୩	୩୫୮୪
୩୫୮୫	୩୫୯୦	୩୫୯୧	୩୫୯୨	୩୫୯୩	୩୫୯୪	୩୫୯୫	୩୫୯୬	୩୫୯୭
୩୫୯୮	୩୫୯୯	୩୬୦୦	୩୬୦୧	୩୬୦୨	୩୬୦୩	୩୬୦୪	୩୬୦୫	୩୬୦୬
୩୬୦୭	୩୬୦୯	୩୬୧୦	୩୬୧୧	୩୬୧୨	୩୬୧୩	୩୬୧୪	୩୬୧୫	୩୬୧୬
୩୬୧୭	୩୬୧୮	୩୬୧୯	୩୬୨୦	୩୬୨୧	୩୬୨୨	୩୬୨୩	୩୬୨୪	୩୬୨୫
୩୬୩୦	୩୬୩୧	୩୬୩୨	୩୬୩୩	୩୬୩୪	୩୬୩୫	୩୬୩୬	୩୬୩୭	୩୬୩୮
୩୬୩୯	୩୬୪୦	୩୬୪୧	୩୬୪୨	୩୬୪୩	୩୬୪୪	୩୬୪୫	୩୬୪୬	୩୬୪୭
୩୬୪୮	୩୬୪୯	୩୬୫୦	୩୬୫୧	୩୬୫୨	୩୬୫୩	୩୬୫୪	୩୬୫୪ ବ	୩୬୫୫
୩୬୫୬	୩୬୫୭	୩୬୬୫	୩୬୬୬	୩୬୬୭	୩୬୬୮	୩୬୬୯	୩୬୭୦	୩୬୭୧

३६७२	३६७३	३६७४	३६७५	३६७६	३६७७	३६७८	३६७९	३६८०
३६८१	३६८२	३६८३	३६८४	३६८५	३६८६	३६८७	३६८८	३६८९
३६९०	३६९१	३६९२	३६९३	३६९४	३६९५	३६९६	३६९७	३६९८
३६९९	३७००	३७०१	३७०२	३७०३	३७०४	३७०५	३७०६	३७०७
३७०८	३७०९	३७१६	३७१७	३७१८	३७१९	३७२०	३७२१	३७२२
३७२३	३७२४	३७२५	३७२६	३७२७	३७२८	३७२९	३७३०	३७३१
३७३२	३७३३	३७३४	३७३५	३७३६	३७३७	३७३८	३७३९	३७४०
३७४१	३७४२	३७४३	३७४४	३७४५	३७४६	३७४७	३७४८	३७४९
३७५०	३७५१	३७५९	३७६०	३७६१	३७६२	३७६३	३७६४	
३७६५	३७६६	३७६७	३७६८	३७६९	३७७०	३७७१	३७७२	३७७३
३७७४	३७७५	३७७६	३७७७	३७७८	३७७९	३७८०	३७८१	३७८२
३७८३	३७८४	३७८५	३७८६	३७८७	३७८८	३७८९	३७९०	३७९१
३७९२	३७९३	३७९४	३७९५	३७९६	३७९७	३८०५	३८०६	३८०७
३८०८	३८०९	३८१०	३८११	३८१२	३८१३	३८१४	३८१५	३८१६
३८१७	३८१८	३८१९	३८२०	३८२१	३८२२	३८२३	३८२४	३८२५
३८२६	३८२७	३८२८	३८२९	३८३०	३८३१	३८३२	३८३३	३८३४
३८३५	३८३६	३८३७	३८३८	३८३९	३८४०	३८४१	३८४७	३८४८
३८४९	३८५०	३८५१	३८५२	३८५३	३८५४	३८५५	३८५६	३८५७
३८५८	३८५९	३८६०	३८६१	३८६२	३८६३	३८६४	३८६५	३८६६
३८६७	३८६८	३८६९	३८७०	३८७१	३८७२	३८७३	३८७४	३८७५
३८७६	३८७७	३८७८	३८७९	३८८०	३८८१	३८८२	३८८३	३८८४
३८८५	३८८६	३८८७	३८८८	३८८९	३९००	३९०१	३९०२	३९०३
३९०४	३९०५	३९०६	३९०७	३९०८	३९०९	३९१०	३९११	३९१२
३९१३	३९१४	३९१५	३९१६	३९१७	३९१८	३९१९	३९२०	३९२१
३९२२	३९२३	३९२४	३९२५	३९२६	३९२७	३९२८	३९२९	३९३०
३९३१	३९३२	३९३३	३९३४	३९४२	३९४३	३९४४	३९४५	३९४६
३९४७	३९४८	३९४९	३९५०	३९५१	३९५२	३९५३	३९५४	३९५५
३९५६	३९५७	३९५८	३९५९	३९६०	३९६१	३९६२	३९६३	३९६४
३९६५	३९६६	३९६७	३९७१	३९७२	३९७३	३९७४	३९७५	३९७६
३९७७	३९७८	३९७९	३९८०	३९८१	३९८२	३९८३	३९८४	३९८५
३९८६	३९८७	३९८८	३९८९	३९९०	३९९६	३९९७	३९९८	३९९९
४०००	४००१	४००२	४००३	४००४	४००५	४००६	४००७	४००८

୪୬୮୩	୪୬୮୪	୪୬୮୫	୪୬୮୬	୪୬୮୭	୪୬୮୮	୪୬୮୯	୪୬୯୦	୪୬୯୧
୪୬୯୨	୪୬୯୩	୪୬୯୪	୪୬୯୫	୪୬୯୬	୪୬୯୭	୪୬୯୮	୪୭୦୦	୪୭୦୪
୪୭୦୫	୪୭୦୬	୪୭୦୭	୪୭୦୮	୪୭୦୯	୪୭୧୦	୪୭୧୧	୪୭୧୨	୪୭୧୩
୪୭୧୪	୪୭୧୫	୪୭୧୬	୪୭୧୭	୪୭୧୮	୪୭୧୯	୪୭୨୦	୪୭୨୧	୪୭୨୨
୪୭୨୩	୪୭୨୪	୪୭୨୫	୪୭୨୬	୪୭୨୭	୪୭୨୮	୪୭୨୯	୪୭୩୦	୪୭୩୧
୪୭୩୨	୪୭୩୩	୪୭୩୪	୪୭୩୫	୪୭୩୬	୪୭୩୭	୪୭୩୮	୪୭୩୯	୪୭୪୦
୪୭୪୧	୪୭୪୨	୪୭୪୩	୪୭୪୪	୪୭୪୫	୪୭୪୬	୪୭୪୭	୪୭୪୮	୪୭୪୯
୪୭୫୦	୪୭୫୧	୪୭୫୨	୪୭୫୩	୪୭୫୪	୪୭୫୫	୪୭୫୬	୪୭୫୭	୪୭୫୮
୪୭୫୯	୪୭୬୦	୪୭୬୧	୪୭୬୨	୪୭୬୩	୪୭୬୪	୪୭୬୫	୪୭୬୬	୪୭୬୭
୪୭୬୮	୪୭୬୯	୪୭୭୦	୪୭୭୧	୪୭୭୨	୪୭୭୩	୪୭୭୪	୪୭୭୫	୪୭୭୬
୪୭୭୭	୪୭୭୮	୪୭୭୯	୪୭୮୦	୪୭୮୧	୪୭୮୨	୪୭୮୩	୪୭୮୪	୪୭୮୫
୪୭୮୬	୪୭୮୭	୪୭୮୮	୪୭୮୯	୪୭୯୦	୪୭୯୧	୪୭୯୨	୪୭୯୩	୪୭୯୪
୪୭୯୫	୪୭୯୬	୪୭୯୭	୪୮୦୦	୪୮୦୧	୪୮୦୨	୪୮୦୩	୪୮୦୪	୪୮୦୫
୪୮୦୬	୪୮୦୭	୪୮୦୮	୪୮୦୯	୪୮୧୦	୪୮୧୧	୪୮୧୨	୪୮୧୩	୪୮୧୪
୪୮୧୫	୪୮୧୬	୪୮୧୭	୪୮୧୮	୪୮୧୯	୪୮୨୦	୪୮୨୧	୪୮୨୨	୪୮୨୩
୪୮୨୪	୪୮୨୫	୪୮୨୬	୪୮୨୭	୪୮୨୮	୪୮୨୯	୪୮୩୦	୪୮୩୧	୪୮୩୨
୪୮୩୩	୪୮୩୪	୪୮୩୫	୪୮୩୬	୪୮୩୭	୪୮୩୮	୪୮୩୯	୪୮୪୦	୪୮୪୧
୪୮୪୨	୪୮୪୩	୪୮୪୪	୪୮୪୫	୪୮୪୬	୪୮୪୭	୪୮୪୮	୪୮୪୯	୪୮୫୦
୪୮୫୧	୪୮୫୨	୪୮୫୩	୪୮୫୪	୪୮୫୫	୪୮୫୬	୪୮୫୭	୪୮୫୮	୪୮୫୯
୪୮୬୦	୪୮୬୧	୪୮୬୨	୪୮୬୩	୪୮୬୪	୪୮୬୫	୪୮୬୬	୪୮୬୭	୪୮୬୮
୪୮୬୯	୪୮୭୦	୪୮୭୧	୪୮୭୨	୪୮୭୩	୪୮୭୪	୪୮୭୫	୪୮୭୬	୪୮୭୭
୪୮୭୮	୪୮୭୯	୪୮୮୦	୪୮୮୧	୪୮୮୨	୪୮୮୩	୪୮୮୪	୪୮୮୫	୪୮୮୬
୪୮୮୭	୪୮୮୮	୪୮୮୯	୪୮୯୦	୪୮୯୧	୪୮୯୨	୪୮୯୩	୪୮୯୪	୪୮୯୫
୪୮୯୬	୪୮୯୭	୪୮୯୮	୪୮୯୯	୪୯୦୦	୪୯୦୧	୪୯୦୨	୪୯୦୩	୪୯୦୪
୪୯୦୫	୪୯୦୬	୪୯୦୭	୪୯୦୮	୪୯୦୯	୪୯୧୦	୪୯୧୧	୪୯୧୨	୪୯୧୩
୪୯୧୪	୪୯୧୫	୪୯୧୬	୪୯୧୭	୪୯୧୮	୪୯୧୯	୪୯୨୦	୪୯୨୧	୪୯୨୨
୪୯୨୩	୪୯୨୪	୪୯୨୫	୪୯୨୬	୪୯୨୭	୪୯୨୮	୪୯୨୯	୪୯୩୦	୪୯୩୧
୪୯୩୨	୪୯୩୩	୪୯୩୪	୪୯୩୫	୪୯୩୬	୪୯୩୭	୪୯୩୮	୪୯୩୯	୪୯୪୦
୪୯୪୧	୪୯୪୨	୪୯୪୩	୪୯୪୪	୪୯୪୫	୪୯୪୬	୪୯୪୭	୪୯୪୮	୪୯୪୯
୪୯୫୦	୪୯୫୧	୪୯୫୨	୪୯୫୩	୪୯୫୪	୪୯୫୫	୪୯୫୬	୪୯୫୭	୪୯୫୮
୪୯୫୯	୪୯୬୦	୪୯୬୧	୪୯୬୨	୪୯୬୩	୪୯୬୪	୪୯୬୫	୪୯୬୬	୪୯୬୭
୪୯୬୮	୪୯୬୯	୪୯୭୦	୪୯୭୧	୪୯୭୨	୪୯୭୩	୪୯୭୪	୪୯୭୫	୪୯୭୬
୪୯୭୭	୪୯୭୮	୪୯୭୯	୪୯୮୦	୪୯୮୧	୪୯୮୨	୪୯୮୩	୪୯୮୪	୪୯୮୫
୪୯୮୬	୪୯୮୭	୪୯୮୮	୪୯୮୯	୪୯୯୦	୪୯୯୧	୪୯୯୨	୪୯୯୩	୪୯୯୪
୪୯୯୫	୪୯୯୬	୪୯୯୭	୫୦୦୦	୫୦୦୧	୫୦୦୨	୫୦୦୩	୫୦୦୪	୫୦୦୫
୫୦୦୬	୫୦୦୭	୫୦୦୮	୫୦୦୯	୫୦୧୦	୫୦୧୧	୫୦୧୨	୫୦୧୩	୫୦୧୪

५३५०	५३५१	५३५२	५३५३	५३५४	५३५५	५३५६	५३५७	५३५८
५३५९	५३६०	५३६१	५३६२	५३६३	५३६४	५३६५	५३६६	५३७१
५३७२	५३७३	५३७४	५३७५	५३७६	५३७७	५३७८	५३७९	५३८०
५३८१	५३८२	५३८३	५३८४	५३८५	५३८६	५३८७	५३८८	५३८९
५२९०	५२९१	५२९२	५२९३	५२९४	५२९५	५२९६	५२९७	५२९८
५४९९	५४०	५४०१	५४०२	५४०३	५४०४	५४०५	५४०६	५४०७
५४०८	५४०९	५४१०	५४११	५४१२	५४१३	५४१४	५४१५	५४१६
५४१७	५४१८	५४१९	५४२७	५४२८	५४२९	५४३०	५४३१	५४३२
५४३३	५४३३	५४३३ ब	५४३३ क	५४३३ छ	५४३४	५४३५	५४३६	५४३७
५४३८	५४४०	५४४१	५४४२	५४४३	५४४४	५४४५	५४४६	५४४७
५४४८	५४४९	५४५०	५४५२	५४५३	५४५४	५४५५	५४५६	५४५७
५४५८	५४५९	५४६०	५४६१	५४६२	५४६३	५४७२	५४७३	५४७४
५४७५	५४७६	५४७७	५४७८	५४७९	५४८०	५४८१	५४८२	५४८३
५४८४	५४८५	५४८६	५४८७	५४८८	५४८९	५४९०	५४९१	५४९२
५४९३	५४९४	५४९५	५४९६	५४९७	५४९८	५४९९	५५००	५५०१
५५०२	५४०३	५४०४	५४०५	५४०६	५४११	५४१२	५४१३	५४१४
५५१५	५५१६	५५१७	५५१८	५५१९	५५२०	५५२१	५५२२	५५२३
५५२४	५५२५	५५२६	५५२७	५५२८	५५२९	५५३०	५५३१	५५३२
५५३३	५५३४	५५३५	५५३६	५५३७	५५३८	५५३९	५५४०	५५४१
५५४२	५५४३	५५४४	५५४५	५५४६	५५४७	५५४८	५५४९	५५५०
५५५६	५५५७	५५५८	५५५९	५५६०	५५६१	५५६२	५५६३	
५५६४	५५६५	५५६६	५५६७	५५६८	५५६९	५५७०	५५७१	५५७२
५५७३	५५७४	५५७५	५५७६	५५७७	५५७८	५५७९	५५८०	५५८१
५५८२	५५८३	५५८४	५५८५	५५८६	५५८७	५५८८	५५८९	५५९०
५५९१	५५९२	५५९३	५५९४	५५९५	५६०१	५६०२	५६०३	५६०४
५६०५	५६०७	५६०८	५६०८	५६१०	५६११	५६१२	५६१३	५६१४
५६१५	५६१६	५६१७	५६१८	५६१९	५६२०	५६२१	५६२२	५६२३
५६२४	५६२५	५६२६	५६२७	५६२८	५६२९	५६३०	५६३१	५६३२
५६३३	५६३४	५६३५	५६३६	५६३७	५६३८	५६३९	५६४०	५६४१
५६४२	५६४३	५६४४	५६४५	५६४६	५६४७	५६४८	५६४९	५६५०
५६५१	५६५२	५६५८	५६५९	५६६०	५६६१	५६६२	५६६३	५६६४
५६६५	५६६६	५६६७	५६६८	५६६९	५६७०	५६७१	५६७२	५६७३

દ૦૩૨	દ૦૩૩	દ૦૩૪	દ૦૩૫	દ૦૩૬	દ૦૩૭	દ૦૩૮	દ૦૩૯	દ૦૪૦	દ૦૪૧
દ૦૪૨	દ૦૪૩	દ૦૪૪	દ૦૪૫	દ૦૪૬	દ૦૪૭	દ૦૪૮	દ૦૪૯	દ૦૫૦	દ૦૫૧
દ૦૫૨	દ૦૫૩	દ૦૫૮	દ૦૫૯	દ૦૬૦	દ૦૬૧	દ૦૬૨	દ૦૬૩	દ૦૬૪	દ૦૬૫

स्थळसूची :

अकुंद	३७३९.
अकोला	४१४९, ४१६८, ४२४६, ४५३३, ५१००, ५५७३.
अक्कलकोट	३६२१, ५३२९.
अजमेर (अजमीर)	२९२७ (२९२७ अ), ३८४०, ४०७५.
अफगाणिस्तान	४३५५.
अमरावती	४५७५.
अमृतसर	५७२४, ५७७१.
अमेरिका उत्तर	२९९२, २९९८, ३०२३, ३०५९, ३०८७, ३२५४, ३२६०, ३२६७.
अयोध्या	२६००, २६५८, ३५८३, ३८७७, ३९४०, ४९४०, ५६२५, ५८७७.
अर्काट (अरकाट)	५१०९, ५९९९, ६०३१.
अलमोरा (अलमोडा)	२७९३ (२७९३ अ).
अलिबाग	३८८०.
अलिपूर	२६३५.
अलिरागपूर	५४९६.
अलाहाबाद (आलाहाबाद) (अल्हाबाद)	३२७६, ४६१०, ५८७४, ५९०३, ५१७४, ५३४२, ५३८५, ५८२३.
अल्वर (अल्वर)	२५१०, २६३५, २९९१, ३३६१, ३४०७.
अहमदनगर	२४६३ (२४६३ अ), २४६५ (२४६५ अ), २४९३, २४९४ (२४९४ अ), २४९७, २४९८, २५५०, २५६३ (२५६३ अ), २५६५, २५७०, (२५७० अ), २५६८ (सर्जेपुरा), २५७५, २५९० (२५९० अ), २५९३, २६१६, २६४८, २६६४ (२६६४ अ), २६६८, २७०१, २७१७ (२७१७ अ), २७१८, २७१९, २७३५, २७४८ (२७४८ अ), २७६३ (२७६३ अ), २७६६, २७७४, २७७५, २७८०, २७९४, २७९५, २८२७, २८४४ (२८४४ अ), २८५३, २८६० (२८६० अ), २८६६ (२८६६ अ), (पिंपळस), २८६९, २९०८ (२९०८ अ), २९२३, २९४० (पिंपळस), २९४५, २९४९, २९७१, (२९७१ अ), २९९९, ३००० (३००० अ), ३००४, ३००५, ३१२१, ३१६१, ३१६४ (३१६४ अ), ३१७२, ३१७३ (३१७३ अ), ३२१०, ३२१२, ३२५२, ३२८०, ३३४१, ३३८९ (३३८९ अ), ३३९२, ३४१०, ३४५६ (३४५६ अ), ३४९६ (माळीवाडा), ३४९८ (३४९८ अ), ३५२५, ३५३५, ३५४४, ३५५१, ३५८९, ३८०१, ३८०५, ३९६८ (३९६८ अ), ३९९५, ४०१६, ४०१९, ४१२४, ४१२७, ४३३६, ४३६२, ४३७०, ४३९८, ४५०७, ४५३६, ४५८९ (४५८९ अ), ४६३२, ४६६९, ४७३८, ४७७९, ५२७६, ५३१६, ५३३०, ५४२१, ५६८९, ५८१९, ५८६७, ५८६८, ५९५३, ६००९

अहमदाबाद (अमदाबाद)	३१९४, ३२८८, ३३२३, ३३८४, ३४५४, ३५३७, ३८३०, ४६९४, ५३३५, ५७७७, ५७९६, ५८१८, ६००४.
आग्रा (आगरा)	३२२८, ३३३८ (३३३८ अ), ३६१७, ३८३६, ३८३८, ३८८८, ३९४५, ३९७७, ४०११, ४७२६, ५२२४, ५२५४, ५२९५, ५३८५, ५८८१, ६०२५.
आनंदपूर	२५४९ (२५४९ अ).
आळंदी	२४५२ (२४५२ अ), २४९३, २७६७ (२७६७ अ), ३२५१, ५६१५.
आराकान	३७५२, ४९८४ (बंगाल).
आरकाट (आरकार)	२९८५ (२९८५ अ).
आसाम	२५४३, ३८९१ (३८९१ अ), ३२९८, ५१११.
ऑक्सफर्ड	३३५१.
इगतपुरी	३३२१.
इंदापूर	२७०९ २९१५, ३१८५, ३३३९ (३३३९ अ), ३६२६ (३६२६ अ), ३८९४.
इंदूर	२६११, ३२४५, ३३३७, ३४५५, ३८९४, ४४८६, ५३४५.
उदेपूर	२६०४.
उमरावती	२८२७, ५०९२.
एडन	३०७०.
एलिचपूर	४४०७, ४८३६, ५७४०.
ओडिसा (ओरिसा)	२६४७, (२६४७ अ), २९७२ (२९७२ अ), ३६१४, ३६५०, ३६९३, ३७५२, ३७९८ (३७९८ अ), ३८४४, ३८७१, ३८९९, ३९१३, ४०५३ (४०५३ अ), ४३०७, ४३१७, ४५७० (किओसुर), ४८४९, ४९३८, ५१५०, ५७२९, ५८२३.
औरंगाबाद	२७१८, ३८४३ (३८४३ अ), ४३७०, ४४५०, ४५०९.
अदमान	४८८४.
अंबागड (नागपूर)	३४९१.
अंबाला	४७२०, ५२२१, ५४३५.
कच्छ वायघर	३७५०.
कटक	२६४७ (२६४७ अ), ३६५३, ३८४९, ४४८४.
कडालोर	२७८३.
कपूरथळा	२७११, २७३८, ३२४८, ३५१९, ४३१९, ४७२१, ५०१३, ५४८७, ६०२६.
कमानूर	२६३५.
करकंब	४९६३.
करनूल	५१८५.
कराची	२७८५. २८१२, २९६१, ३३३१, ३५२६, ३५५३, ३५९६, ४६५४, ४७८२,

	४९४२, ५७७९, ५८५४, ६०१९.
करोली	३३०९.
कर्नाटक (करनाटक)	२८४०, २८४२, ५६८६.
कलकत्ता	२०६४, २४५५ (२४५५ अ), २५४२, २६६६ (२६६६ अ), २६८४, २७०४ (२७०४ अ), २७२३, २७७७, २७८३, २८०२, २८०९, २८२४, २८४८, २८७४, २९१८, ३०१२ (३०१२ अ), ३०६३, ३०९७, ३०९९, ३१६६ (३१६६ अ), ३२१४, ३२८३, ३३२४, ३३२५, ३३३०, ३३६०, ३३७१, ३३८०, ३३९९, ३४८२, ३५०३, ३५१७, ३३२४, ३५३१, ३५३३, ३५४७ (३५४७ अ), ३६२४, ३७४२, ३७४६, ३७५२, ३७८८ (ओढ्या प्रांत), ३८३४, ३८३५, ३९३२, ३९३७, ३९५१, ३९८६, ४०५०, ४१८८, ४२९७, ४५३१, ४५७२, ४६०९, ४६५३, ४६९१, ४७२७, ४८२२, ४८४८, ४८४९, ४८७६, ४९४१, ४९८५, ५०१८, ५०५०, ५१०९, ५१११, ५११२, ५२२१, ५२२५, ५२२६, ५२३८, ५२४०, ५२५२, ५३३६, ५३३७, ५३३९, ५३८३, ५४४०, ५४७१, ५४९३, ५५२६, ५५२८, ५५७८, ५६३३, ५६७५, ५७२३, ५७७२, ५८३४, ५८५६, ५८७३, ५९२३, ६०५९.
कलादगी	२७७६.
कवठे	४२११.
कंदहार	४३५५.
कागदीवाडा	४७४५.
काठेवाड	२७३९, २८६१ (२८६१ अ) (पालेठाणे), २८९१, ३९६०, ४१५१, ४१५२, ४४३४, ४९४२, ५०२२.
कात्रज	५३३३.
कानपूर	२५१५ (२५१५ अ), ४३९५, ४४८०.
कामठी	२८६८, ३८३९, ४६५६.
काबूल	२५३५, २५९५, २७९९, २९१७, ३४११, ३६९०, ३६९२, ३८४१, ३८७४, ४८१७, ४९२८, ४९८२, ५२२२, ५३४९, ५४९९, ५६८०, ५९३३.
कारवार	२६८५, ५२४५, ५५६६.
कारले (लेणी)	२९५५ (२९५५ अ).
काशी	२५०३, २७०३ (२७०३ अ), २८८१ २९६७ ३४३४, ३६५९, ३६६०, ३८९७, ४२९०, ४४८९, ४५४७, ४५५३.
काश्मीर (कश्मीर)	३३६३, ३८८७, ५२२४, ५६२३.
कासार	२८२७.
कुर्ग	२५७७.
कुचबिहार	२६३५.
कुलाबा	३०६२, ३५८३, ५१६९ (वेधशाळा), ५३२४, ५६११, ५६६०, ५८०४.

कुरुंदवाड	५३९५.
कुंभारी	२६३६.
कृष्णगड	५७८०.
केडगांव (अहमदनगर)	२५६८, २८२७.
केदार	२७९३ (२७९३ अ).
केरौली	५०४१.
कोइंबटूर (कोईमतूर १)	५७८१.
कोकण	३३९० (३३९० अ), ३८९५.
कोचीन	२६३५, ३७४०.
कोटगड	४७७४.
कोटा संस्थान	३२२६.
कोठरी	५८६४.
कोद्री	३५२९.
कोल्हापूर	२६३५, ३२३०, ३७१२, ३९३०, ४९४८, ५३१८, ५३६०, ५५५१.
खडकी (पुणे)	३१९९.
खंडाळा	२९५५ (२९५५ अ).
खानदेश	२५७४, २६१५, ३१५१, ४८८८, ५४६८,
खानापूर	२९३९ (२९३९ अ), ३३८३.
खामगांव	५५३५.
खाटमांडू (कटमांडू)	३६५४ ब.
खांडवा (खंडवा)	४१९२, ५९८३.
खंबायत	५५२३.
खेड (गुजरात)	३०६०.
खैबर खिंड (कैबर)	२६६७ (२६६७ अ).
खोकर	२४९४ (२४९४ अ), २७९४.
खोतान	३९६१.
गंगा नदी	३०९७.
गंधापूर	३९६३.
गंजम जिल्हा	३७५२, ३७९८ (३७९८ अ).
गाजीपूर	४६५५.
गाझीबाद	५४३५.
गांजान प्रांत (मद्रास)	३६९४.

ग्वाल्हेर	२८३७, ३२८२, ३७५०, ३८८८, ५३९५, ५७२४, ५८३०.
गुजरात	२५२६ (२५२६ अ), ३०६०, ३४८७, ३६२५, ४०६७, ४२८९, ४३२६, ४७२९, ४८४२, ४८४३, ४९६०, ५८९५.
गुलबर्गा (कलबुर्गा)	५९८९.
गुरीया	३८२७.
गुळेदगड	५४६९.
गोदावरी तीर	३७९५.
गोवा	३७४८.
घारापुरी (लेणी)	२९५५ (२९५५ अ).
घोटवडी	५३९९.
घोडनदी	२४९८, २७९४, ३९६५ (३९६५ अ), ३३४९, ३४५६ (३४५६ अ), ३७९४, ४२४५.
घोलपूर	५५०४.
चंदनवाडी	५९७७.
चंदा परगणा (नागपूर)	३३८६.
चंद्रपूर	२६९९ (२६९९ अ), ३४२८, ४८५३.
चाटीसगड (चाळीसगड)	४५०६.
चाळीसगांव	२६९५.
चांदवड	५६९८.
चांदा	५६२६.
चांभारगोदे	४९६२.
चिकोली (रायपूर)	४५३५.
चितगांव (बंगाल)	३९७६ ब, ३२९२, ३९५९.
चिताद्रि पेट	२७०६.
चिरेखाणी	३७९५.
चीन	३२३९.
छत्रपूर	२६३५.
छिंदवाडा (चिंदवाडा)	२६६०, २६९२, २८६८, ३७९५, ४३९२.
छोटा (चोटा) नागपूर	२५९५ (२५९५ अ), ४७७२, ५७२९.
जगन्नाथपुरी	२९७२ (२९७२ अ), ३३२२, ४५३०, ४५७३, ४९३८.
जंजिरा	५४२९, ५५९२, ५६६७, ५९७८.
जबलपूर	२४८६, २८६८, २९०३, २९४६ (२९४६ अ), ३४९०, ३५९५, ३५३३,

जमखिंडी	३५७९, ३९६५, ४१६१, ४७२४, ४९८७, ५२३८, ५३९३, ५७२६.
जमालपूर	२५०४, २८९७, ३१४७, ३७४१, ४०४९, ५०१७.
जयपूर	५१११.
जयपूर	२६३५, २६५२, २६५४, २८०९, ३२८४, ३५२०, ४४८५, ४८७९, ५२५३, ५३९४, ५६७२, ५७२२, ५९११.
जसौर जिल्हा (बंगाल)	३४८३.
जव्हार	३९५७.
जालना	३८४३ (३८४३ अ), ३८९४, ४५८९ (४५८९ अ).
जावरा	२६३५.
ज्यानपूर	२५१५ (२५१५ अ).
ज्यापान	३२४०.
जुदीपूर (बंगालजवळ)	३८२७.
जुन्नर	३१००.
जुनागड	३३८८.
जेऊर (अहमदनगर)	३१८४, ४१२७.
जेजोरी (जेजुरी)	२४९३, ३४३१, ४१९१.
जोधपूर (जोतपूर)	३३०९, ४९३४, ५०४२.
झाशी	३७५०, ४०६०, ४९७१, ५२७१.
झिंद	२७२८.
झेलम	२७०५ (२७०५ अ), २८२७.
टाकळी	४८३८, ५४८२.
टोके (गंगातीर)	२९५८, ४१२७, ४७२८.
ठाणे	३४९७, ३८०१, ३८७९, ३८८५, ३९८८, ४२४०, ४३२५, ४४३६ ब, ४९९०, ५०८५, ५११७, ५३३१, ५७३९.
डभई	३३७८.
डहाणू	४९६९, ५९११.
डाक्का	५४८६.
डिक्साळ	६०२२.
डीसा (?)	५८१७.
डोंगरी	४१२६.
तळघाट	२७७३, २८३९, ४७३१.
तळेगांव (ढमढेरे)	२९३२.

ताक (संस्थान)	२६३५, ३२४१, ४०६५, ४१०८.
ताडगड	२९२७ (२९२७ अ).
तानार देश (हिमालयाजवळ)	३८४६.
त्रावणकोर	२६५२, ३०४०, ३३०९, ३५३०, ३९४०, ४९३६, ५६७८, ५८८३.
तिनवेल्ली (तिनवेली, तिनिवल्ली, तिनिवेल्ली)	२५२८ (२५२८अ), २८६८, ४९३६.
तिरहूत	५३४०.
त्र्यंबकेश्वर (त्रिंबकेश्वर)	२९४९, ५७१८ (त्रिंबक).
तुळजापूर	२६१९ (२६१९ अ).
द्वारका	३०२९, ३३३३, ३४८९.
दार्जिलिंग	३५७९, ४७५८, ५७४८.
दापोडी	२७२५.
दिनापूर	४१५०, ५६७७.
दिल्ली	२५१५ (२५१५ अ), ३०२७, ३१६६ (३१६६ अ), ३२८६, ३५१४, ३५९१, ३७०१, ४०१२, ४१०७, ४३१६, ४३१८, ४३९३, ४८७५, ५०४३, ५७९७.
देवळाली	३४१८, ५३४५.
देवगोठण (घोडनदी पेट्यात)	३४५६ (३४५६ अ).
दौलताबाद	४४५०, ४७४५.
दौंड	२८२० (गारदौंड), ४०१९.
धरणगांव	५५७३.
धार	२६२७, ३०६८.
धरमशाला	२६३३ (२६३३ अ).
धारवाड	२८२७, ३१७६ ब, ३२१२, ३४१०, ३४९५, ३८४४, ३८८६, ५२४५, ५२७६, ५४२६, ५५६०.
धुळे	२६२३, ३०८६, ३२०४, ३६६१, ४५५०, ५५७३.
धोलरा (गुजरात)	३४८७.
धोलपूर	२६३५.
नदिया	३६५१.
नरगुंद	३२०५, ५४६९.
नर्मदा	२६९३.
नवानगर	३२७७.
नवाबगंज	५३८७.

नसराबाद	५८२९.
नसिराबाद (नासिराबाद)	२९२७ (२९२७ अ), ४७७९, ५७९४, ६०२३.
नागपूर	२५०७, २५६०, २६३०, २६७७ (२६७७ अ), २७५७, २८०४, २८६९, ३०२४, ३०४५, ३०९५, ३१४५, ३१४६, ३१६६ (३१६६ अ), ३१८१, ३२००, ३२०१, ३२४६, ३२७९, ३२८७, ३३७६, ३३८६, ३४२८, ३४३०, ३४९१, ३७१५, ३८३९, ३८७८, ३९६६, ४०१३, ४१६१, ४१८८, ४५८९ (४५८९ अ), ४६१६, ४८५३, ४९७०.
नागर काईल	४९३६.
नाथवाडा	२४९१.
नाशिक	२५२६ (२५२६ अ), २६२१, २६५१, २७६९, ३००५, ३१७५, ३२०६, ३२८३, ३४८८, ४५०९, ४८३९, ५०८५, ५२३६, ५३१६, ५३७०, ५५७०, ५५७१, ५६१८, ५७१८, ५७२१, ५७६४, ५७६६, ५७६८, ५९२०, ६०६४, ६०६५.
नांदूर	३५१३.
निजामी हद्द	२५००, ४९७३,
नीमच	४७७९.
नीलगिरी	५७८२.
नेपाळ	२४७६, २५०८, २६००, २६३५, ३४०५, ३६५४ ब, ३७३१, ३८४२ (३८४२ अ), ३८७५.
नेवासा	३४१०, ३५५२, ४२११.
पढेगांव	४२८८.
पाटण	३२८४.
पाटणा	५५७७.
पत्याल (पतियाळ)	२७३८.
पळसमा (कोकणातील)	३८९५.
पारगांव (अहमदनगर)	३२१२.
पालकवाडी	३२८७.
पालनपूर	५८५०.
पालमकोटा	२४५१ (२४५१ अ), ५१००.
पाली	२५५३ (२५५३ अ).
पांचगणी	६०१९.
पिंपळगांव (नगर)	३५३५.
पिंपळस	२४९४ (२४९४ अ).

पुणे	२४९३, २५०३, २५१७, २५२५, २५६२, २५६६, २५९३, २६२०, २६२६, २७०२ (२७०२ अ), २७१८ २७१९, २९०६ (पर्वती), २९३२ (शनवारवाडा), २९५६ (२९५६ अ), २९८५ (२९८५ अ), ३००१ (३००१ अ), ३०२५, ३०४२, ३०४६, ३०५५, ३०८८, ३१२१, ३१५५ (भांबुर्डा), ३१९९, ३२५२, ३२७५, ३२७८, ३३३४, ३३७७, ३३८४, ३३९० (३३९० अ), ३४२६, ३४२९, ३४३२, ३४३६, ३४५८ (तुळशीबाग), ३४९२, ३५२५, ३७४५, ३८९५, ३९५६, ३९६७, ४०१६, ४०५१, ४४९५, ४५३७, ४६३०, ४६६७, ४७४६, ४७८४, ४७८५, ४८४१, ४८४२, ४९६२ (तुळशीबाग), ४९६३, ४९७२, ५०४७, ५०९८, ५३३२, ५३३३, ५५०७, ५५५८, ५६२१, ५६६८, ५८६२, ५९८२, ६०१९.
पुरंदर	२५७२ (२५७२ अ), २६१८ (२६१८ अ), ३६१६.
पेठ संस्थान	२६४१.
पेशावर	२५७१ (२५७१ अ), २६६७ (२६६७ अ), ३६९२, ४८४९, ४९३१, ४९८७, ५८२४, ५८८०.
पैठण	३४५९.
पंढरपूर (पंढरी)	२४५२ (२४५२ अ), २६१९ (२६१९ अ), २६४०, २८२७, ३२५१, ४६१८, ४६७१, ४८२४, ४९५९, ५४८३, ५६१५, ५६१६.
पंचमहाल	४१८९.
पंजाब	२४७१, २४९९, २५६०, २६०१, २६३३ (२६३३ अ), २६५५, २६९३, २८२६, ३०९३, ३२०३, ३३६८, ३७४७, ४६९३ (हजारा), ४८२३, ४८७१, ४८७४, ४८८५, ४९५५, ५१८५, ५२०४, ५३४२, ५४९७, ५५२७, ५५७६.
प्रयाग	२५१५ (२५१५ अ), ४२९०.
प्रवरासंगम	४१२७.
फणसवाडी	२६९०.
फत्तेगढ	२५१५ (२५१५ अ).
फत्तेपूर	२६२८.
फरीदकोट	२६३५.
फिरोजपूर	३२३३, ५१८५.
फैजाबाद	२५४६, ३५१९.
बगदाद	२८१२.
बडोदा	२५३८, २६२९, २६३५, ३१२६, ३१२७, ३१८९, ३२३२, ३३७८, ३४९३, ३७३७, ३७९०, ४०५२, ४१५३, ४२३३, ४४९७, ४७३०, ४८८७, ५०४२, ५०७०, ५३२४, ५४७९, ५५२५, ५६६६, ५८०४, ५८१३, ५८६३ ब, ५९७४.
बदनापूर	३५४९.

बदनारा (बडनेरा?)	२८२७, ३१८६.
बद्री	२७९३ (२७९३ अ).
बरद्वान	३७०८.
बर्हाणपूर	४४९३.
बलसार	६०२४.
बल्लारी	३९५२, ५३९६.
बलुआ (काशीजवळ)	२९६७.
बागलकोट	२८९९.
बाणकोट	३४५६ (३४५६ अ).
बांडा (बांदा?)	४८६१.
बाबुर्डी	३८०५.
बारसी (बार्शी)	२४८३, २८२७.
बालासीर (ओरिसा)	३८४४.
बालासीर (गुजरात)	५५३१.
बालासोर (प्रांत)	३७९८ (३७९८ अ).
बालासोर (बंगाल)	३९४७.
बिकानेर	४४८५.
बुखारा	२८००, २९०५, ३०६६.
बुंदेलखंड	५३४६, ५९२५.
बेनवारा	२७८३.
बेलापूर	५९८०.
बेलोर	२५७८, २९८५ (२९८५ अ).
बेळगांव	२५५४ (२५५४ अ), ३१०३, ३१५२, ३५३९, ५०८५, ५३३०, ५३६९, ३४२६, ६०१९.
बोरघाट	२५४१, २५७९, २९५५ (२९५५ अ), ४०५३ (४०५३ अ), ४४३२, ४५७६ (म्हौका मेल), ५११९, ५१४०, ५१७३, ५१७८, ५२१८, ५२७९.
बंगलोर	२६५७, ३०७१, ३९५३, ५९५४.
बंगाल	२४५१ (२४५१ अ), २५२७ (२५२७ अ), २५५९, २६३४, २६९५, ३०४७, ३१०२, ३१६८, ३१७६ ब, ३१७६ क, ३२१२, ३२३३, ३२८५, ३२९८, ३३९१. (३३९१अ), ३४८३, ३५१८, ३५८३, ३६१४, ३६५२, ३७११ (३७११ अ), ३७१५, ३७४३, ३७५२, ३८२७, ३८३३, ३८७६, ३८९३, ३९४७, ३९५९, ४५२७, ४६५२, ४७७९, ४८०४, ५०१०, ५०११, ५०१२, ५०१४ (आराकान), ५२०४, ५२९६, ५३३८, ५४१४, ५६२७, ५६३१,

	५८३६, ५८७०, ५९१८, ५९६३, ५९८६, ५९९०.
ब्रह्मदेश	२९२४, ३३९८, ३५२३, ३७८५, ३८२६, ३९४९.
भगूर	५३७०.
भडोच	३१४२, ४९९४, ५०१५, ५०४६, ५१००.
भरतपूर	२६३५, ३२१४, ३३६५.
भरद्वान (भरदवान)	३३६६, ३४४०, ५९२०.
भवानीपूर	३२५० (३२५० अ).
भावनगर	४१०९.
भावलपूर	३३८३, ३३९३, ३४२५, ३५१९, ३७४७.
भिंजार (नगर)	४८४०.
भिंवंडी	४५३७.
भुलेश्वर	५७७४.
भूतान	२८०३, २९१४, २९१६ (दिवानगिरी), ३००८, ३०४३, ३१९५, ३२३६, ३२९८, ३३२८, ३३९४, ३५१६, ३७००.
भोकरगाव	३३४२.
भोपाळ	२४५९, २४९६, २६३५, ३१४३, ३९४५, ४९३३, ५८२५.
भोर	२५३९.
मक्का	२७८७, २९६४.
मछलीपटम	२७७७, २७८३, २८२५, २९८३ (२९८३ अ), ३७९५.
मढी	३४५९.
मद्रास	२५०१, २५७८, २६०७ ब, २७०६, २७२८, २८३०, (२८३० अ), २९८५ (२९८५ अ), ३०१२ (३०१२ अ), ३०३२, ३०७१, ३०७६, ३०७७, ३४३३, ३४४९, ३४५०, ३५३२, ३५७४, ३६९४, ३७१५, ३७५२, ३७९८, (३७९८ अ), ३८७२, ३९७६, ४०७४, ४२९७, ४५७२, ४६१२, ४७२५, ४८२२, ४८५५, ४९३६, ४९५०, ४९८९, ५०५०, ५०६९, ५१०९, ५१३७, ५१४८, ५१८३, ५२१९, ५४४४, ५६३४, ५६७९, ५७९७, ६०१०, ६०४७.
मदुरा	२५१५ (२५१५ अ).
मध्य प्रदेश (मध्य प्रांत)	२७८८, २७९०, ३२४७, ३४०९, ३४२७, ४८७६, ५२४९, ५४९२, ५८३१, ५८३२.
मनखंड	२६४१.
मनमाड	४०१९, ५८२०.
मरकत	३३९५.
मसमलाबाद	३५४९.

महाद्ध	६०२०.
महानंद	३६५४.
महाबलेश्वर	२५८९, ३३८९ (३३८९ अ), ३५६८, ३९८८ (मालकम पेठ), ४३६३, ४९४९, ५९५० (हॉल्स पॉईंट), ५९६२, ५३२५, ५९०४, ५९९५, ६०२०.
महाराष्ट्र	२६३४, ३०९९, ३२९०, ३७९३, ३८४६, ४३२६, ५०६३, ५२४४, ५८६९.
महू (मेहू)	३५८०.
माजगांव	४२८४.
माफे	३२०५.
मापसा (म्हापसा गोवा)	३७४८, ३७४९.
मारवाड	४७७७, ४८८५, ५४८९, ५७७३, ५८०३, ५८५०, ५९९२.
मालवण	४४५९.
मालेगांव	२९७० (२९७० अ), ५४६८.
माळवा	४५३४.
मांडवगण (अहमदनगर)	४९२७.
मिदनापूर	२७९३, ५८७२.
मिनपुरी	२५९५ (२५९५ अ).
मिरजगाव	५४६९.
मिरजापूर	३०५९ (३०५९ अ), ४४२४, ५९८६.
मीरत	४०९२, ४६२५.
मुगभाट	४४९९.
मुडगांव	५९९९.
मुजफरनगर	४०९२.
मुंबई	२४५६ (२४५६ अ), २४५७ (२४५७ अ), २४५९, २४६४, २४७७, २४९३, २४९९, २५०६, २५९४, २५२०, २५२७ (२५२७ अ), २५४० (भायखळा), २५४८ (२५४८ अ), २५५६, २५६६, २५६७, २५९९ (२५९९ अ), २५९४, २६९५, २६२४, २६२५ (बांदरा), २६२६, २६६९, २६६९, २६८६, २६८७, २६८८ (भायखळा), २७९४, २७२४, २७३२ (२७३२ अ), २७५५, २७५६, २७७२, २७७७, २७८४, २७९४, २८०७, २८९४, २८९५, २८९७, २८२३, २८३६, २८४९, २८५९ (२८५९ अ), २८६६ (२८६६ अ), २८७२, २८७३ (माजगाव), २८८२ (काप-कॅप), २९०४, २९०८ (२९०८ अ), २९२९, २९२८ (२९२८ अ) (भायखळा), २९२८ (२९२८ अ) (विहाड-विहारलेक), २९२९, २९३८ (२९३८ अ), २९५३, २९५६ (२९५६ अ), २९६२, २९६५, २९६६ (भायखळा), २९६९ (२९६९ अ), २९७० (२९७० अ), २९८५ (२९८५ अ), २९९३, २९९४, २९९५, ३००० (३००० अ),

३००९ (कांप), ३००९ (विहाड), ३०१० (माजगांव), ३०१२ (३०१२ अ). ३०२५, ३०३५, ३०७०, ३०७४, ३०८३, ३०८७, ३०८८, ३१३४, ३१६६, (३१६६ अ), ३१६८, ३१७२ (कुंभारवाडा), ३१७३ (३१७३ अ), ३१७५, ३१७६ ब, ३१७८, ३१८१, ३१८२, ३१८८, ३२०९, ३२१०, ३२११, ३२१२, ३२४२, ३२४६, ३२७९, ३३१५, ३३२०, ३३२६ (माहीम), ३३४१, ३३४३, ३३७२, ३३८२, ३३८९ (३३८९ अ), ३४०४ (विहाड), ३४२०, ३४२३, ३४४९, ३४८५, ३४९३, ३४९८ (३४९८अ), ३५३९, ३५४० (काप.), ३५४१, ३५५१, ३५६७, ३५६९, ३५७१ (कोट), ३५७६, ३५७७, ३५७८, ३६२४, ३६२६ (३६२६ अ), ३६५६, ३६५७, ३६९५, ३६९६, ३६९७, ३६९८, ३७१३, ३७४२, ३७५१, ३७५९, ३८३२, ३८४८, ३८७३, ३८८०, ३८८१, ३८८२ (काप), ३८९१ (३८९१ अ), ३८९७ (ठाकूरद्वार), ३९४१, ३९४७, ३९६६, ३९७५, ३९८७, ३९८९ (बोरीबंदर), ४०१३, ४०१५, ४०२२, ४०२७ (मलबार), ४०३७, ४०४८, ४०६८, ४०७१, ४०७३, ४०७४, ४०७५, ४०७७, ४०७८, (वाळुकेश्वर), ४०७९ (धोबीतलाव), ४०८८, ४०८९, ४११३ (राणीचा बाग), ४११४ (भुलेश्वर), ४११५, ४११६ (नळबाजार), ४१२१, ४१५५ (ग्रांट वैद्य पाठशाळा), ४१५९ (भुलेश्वर), ४१६० (भुलेश्वर), ४१६२, ४१६३, ४१९४ (कावसजी इन्स्टिट्यूट), ४१९५, ४२००, ४२०७ (धोबीतलाव), ४२३७, ४२४३, ४२६४, ४२६५, ४२६६, ४२६८, ४२८२, ४२८९, ४२९०, ४२९७, ४३२० (पोरबंदर), ४३२७, ४३२९ (म्हातारपाखडी), ४३३०, ४३३२ (माजगांव), ४३३८ (नवा नागपाडा), ४३६९, ४३९७, ४३९९, ४४०३ (ग्रांट रोड), ४४०६, ४४०७, ४४०७ ब, ४४१८, ४४२१, ४४३८ (माझगाव), ४४३९ (नागपाडा), ४४४५ (वाळुकेश्वर), ४४९८, ४५०१, ४५०२ (मुंबई बँक), ४५०९, ४५२५, ४५३२, ४५३९, ४५४०, ४५४३, ४५७७, ४५७९, ४५८०, ४५८९, (४५८९ अ), ४५९२, ४६१२, ४६२४ (मुंबई हायकोर्ट), ४६२६, ४६२७, ४६५८, ४६५९, ४६६३ (मुंबई बँक), ४६६५, ४६६९ (भायखळा), ४६७० (टौन हॉल), ४६९५, ४६९६, ४६९८ (वाळुकेश्वर), ४६९८ (माजगांव), ४७३६ (मुंबई बँक), ४७३८ (बेलासिस रोड), ४७३९ (मेंडीबाजार), ४७४६ (टौन हॉल), ४७७९, ४७८९, ४७९०, ४७९५ (विहाड), ४७९६, ४७९७, (भायखळा), ४८२२, ४८२७, ४८२८, ४८३०, ४८३३, ४८३४ (कापाचे मैदान), ४८३५, ४८२२, ४८२७, ४८२८, ४८३०, ४८३३, ४८३४ (कापाचे मैदान), ४८३५, ४८४८, ४८८९, ४८९१, ४८९७, ४८९८, (गिरगांव), ४८९९, ४९४३, ४९४६ (डंकन रोड), ४९५०, ४९५१, ४९५२ (गिरगांव), ४९५३, ४९६३ (गोन्हेगांव), ४९६६, ४९९१, ४९९६, ५००१, ५०१६ (टौन हॉल), ५०१९ (मुंबई युनिव्हर्सिटी), (टौन हॉल), ५०२१, ५०२२, ५०२३ (भायखळा), ५०४७, ५०४८, ५०४९, ५०५३, ५०५५, ५०६४, ५०६८, ५०८५, ५०८६, ५०९०, ५०९८, ५०९९, ५१००, ५१०१ (वाळुकेश्वर), (महालक्ष्मी), ५१२२, ५१२८, ५१२९ (टौन हॉल), ५१६३, ५१७०

(नगरपालिका), ५१७१, ५१७२, ५२०४, ५२०५, ५२०८, ५२३६, ५२३८, ५२३९ (कापाचे मैदान), ५२५३, ५२६६, ५२७७, ५२७८, ५२८०, ५२८१, ५२८७, ५२९०, ५३२७, ५३२८, ५३६५, ५३७१, ५३७२, ५३७३, ५३७४, ५३७८ (गिरगांव), ५३८२ (किल्ला), ५४२१, ५४२७, ५४२८ (ताडदेव), ५४३० (वरळी), ५४६४, ५४७३, ५४७४, ५४७७, ५४७९ (ग्रांट रोड), ५४८० (माहीम स्टेशन), ५४९४, ५५०७ (बांदरा), ५५१४ (ठाकूरद्वार), ५५४१, ५५६३, ५६३२ (वरेली), ५६५८, ५६६१, ५६६५ ५६९४, ५६९७, ५७०४, ५७०८ (मुंबई विद्यापीठ), ५७१९, ५७४९, ५७५० (विहाड तलाव), ५७५८ (भायखळा), ५७६३, ५७६७, ५७७३, ५८०१, ५८०४ (मरीन पलटन), ५८०५, ५८०९, ५८१२, ५८२३, ५८५१, ५८५२ (ठाकूरद्वार), ५८५७, ५८७१ (ठाकूरद्वार), ५९०७, ५९०८, ५९१४, ५९२१, ५९२७, ५९४०, ५९५५, ५९५७, ५९५९ (विहाड तलाव), ५९६०, ५९६४, ५९६८ (ग्रांट रोड), ५९६९ (दादर), ५९७३, ५९७५, ५९७७, ५९८२, ६०००, ६००२ (विहाड तलाव), ६०१४, ६०१६ (नागपाडा), ६०१८, ६०१९, ६०२१, ६०५८, ६०६२.

मुरादाबाद	३७०५, ३७३६.
मुरतिजापूर	३१८६, ३९६३.
मुलियरचा पूल	५८६५.
मेरवाड	३३९७.
मेवाड	२५१०.
मैहरी	५१४६.
म्हैसूर	२६३५, ४३२४, ४४८३, ४८१८, ५९९१.
मोगलाई	३११७.
मोंघिर	४२९०.
मोती तलाव	२९३२.
मंगलोर (म्यांगलोर)	५४६९.
मंडाले (मांडले)	३५२३, ३७८६.
येवला	३४५९.
रत्नागिरी	२७६०, २७७४, २९२५, ३१५३, ३३७४, ३३८१, ३७१५, ३८८०, ३८८६, ४१५१, ४१९०, ४४९६, ४८४९, ५०८५, ५६१९, ५७१२, ५९६२.
रतलाम	२६३५.
राजकोट	३३२३, ४४३१, ४७८७, ५१७६, ५६७१, ५८१६.
राजगड	२९९१.
राजपुताना	२४९१, २५१०, ३३६२, ३७१६, ५८५०, ५९८९.
राधनपूर	५२८१.

राजपिंपळे	५३३४.
राजस्थान	२४६६ (२४६६ अ), २८०६ (बयगुण), २८५२ (२८५२ अ), २९२७ (२९२७ अ), ३५८२, ४३९४, ४८८९, ५६७६, ५८८९.
राणीपेट	५६७९.
रामपुर	३९५१.
रायचूर	३९४०.
रायपूर	४६१५.
रायबरेली	३३६०.
राहुरी	२५३२, २६११, ३००४, ३१६२, ३२७८, ३४१८, ३६६२.
राक्षसभवन	२९३२.
रांजणगांव (नगरजवळील)	३३४१.
रूपनारायणनदी	४५७३.
रेवा कांठ	५७७८.
रैखिया	२७१३.
रोडे डाकोर	४१५३.
रोहिलखंड	५६२५.
लखनौ	२८९०, ३०६८, ३२३४, ३३३६, ३३६०, ४३९१, ४४८२, ४५३२, ४७२२, ४८८६, ५९२२.
लंका	२५०९, २६९६, २८४२, (२८४२ अ), २९३४, ३११८, ५१९१, ५३७४.
लंदन	३०१२ (३०१२ अ), ३२६८, ४३७५.
लावा	४०६५.
लाहोर	२७०५, २७३८, २९८४ (२९८४ अ), ५१४२, ५१८५, ५२४८, ५२९१, ५२९४, ५४९८, ५९२२, ५९२६.
लियोनी	२८६८.
लुधियाना	२५४९ (२५४९ अ), ४७०५.
लोणावळा	४४९४.
वडगांव (अहमदनगर)	३००५.
वडगांव गुप्ता	२४६५ (२४६५ अ).
वडवळी	३८७९.
वडाळा	३४५९, ४१२७.
वरणगांव	३५६२.
वराड	३२८८, ३५८१, ३७३२, ३९६४, ४०६०, ४८८२, ५२१५

वरोडा	४८५३.
वर्धा	३४०१.
वसई	४९९०, ५९११.
वाई	३९९१.
वाघोली	४२११.
वाडीबंदर	३४३५.
वाडेगव्हाण	३३४१.
वानवडी (वानोडी)	२७०२ (२७०२ अ).
वांबोरी	२५३३, २८३३, ३२९६, ४६३२, ४७०१.
वामरा	५६२९.
वायव्य प्रांत	३१२३, ३१८३, ३२४६, ४६४९, ४५१९, ५१८५, ५६७६.
वाशिम	५०९१.
विचारपूर (मिडगणहली)	५१६१.
विजयनगर	३५३२, ५१६१.
विजापूर	४६६१, ५२०१, ५२३५.
वेरूळ	२९५५ (२९५५ अ), ४७४५.
शरणपूर	२७१२, २७६९, ३०८०, ३१३२, ३५४९, ४२७१, ४३१३, ५०२७, ५११६, ५५७२, ५६९०, ५७६६, ५७६७, १८२०, ५९२१.
शहराणपूर	४०१२.
शहापूर	२५५४ (२५५४ अ).
शहापूर (पंजाब)	३३६८.
शहापूर (बेळगांव)	५३६९.
शिक्रापूर	३५२५.
शिकंबरा	२५१५ (२५१५ अ).
शिरवळ	५१७५.
शिताबुल्डी (सीताबर्डी)	२८६८.
शिरूर	२५८९ (२५८९ अ).
शिवगांव	५५३५
शेंडी (नगर)	३५२५
सफाळा	५३०८.
संतीपूर	३२३७.
सागर जिल्हा	५५७५.

सागर बेट	३०९७.
सातारा	२६११, २७९४, २८०८, २८३८, २९००, २९६१, ३३३२, ३३७३, ३३८९ (३३८९ अ), ३६६२, ३९६८ (३९६८ अ). ४०२३ (४०२३ अ), ४५८९ (४५८९ अ), ४६६९, ४७३८, ४९००, ५१६२ (५१६२ अ) ५२७६, ५३१६, ५७९६.
सालूर	२६३५.
सावंतवाडी	२६३५.
सांगली	३१७६ ब, ५२८२.
सांदविच	२४९५ (२४९५ अ).
सिमला	२७३१, ३७०३, ३८७०, ३९१४, ४४२८, ४८२१, ५३९२, ५४३६.
सिंगापूर	२५२४, ३८६९.
सिंध	२९७० (२९७० अ), ३०४४, ३१५६, ३२१३, ३४२९, ३४६०, ३५२९, ३७८६, ३६४२, ५५२४, ५६६९, ५७०५, ५८२३, ५८५०.
सुरत	२४७७, २६०७, २८१०, २८१३, ३१४२, ३१९८, ४०५३ (४०५३ अ), ४७८६.
सुवेज	६०३३
सुंदरबन	२७३४.
सेरामपूर (बंगाल)	३७११ (३७११ अ).
सेरोल	३३२७.
सोनगड	२५३८.
सोलापूर	२५५३ (२५५३ अ), २५७९, २६१९ (२६१९ अ), २६३६, २७७६, २७९४, २९०८ (२९०८ अ), ३१७६ ब, ३२१२, ३४३८, ३५८६, ३६२३, ३६२५, ४०५३ (४०५३ अ), ४२६८, ४५८९ (४५८९ अ), ४६६९, ४७३८, ४७८१, ४७८३, ४८०१, ५०८५, ५०९२, ५३३०, ५४६०, ५५६०, ५८६९, ५९८१, ६०२२.
हरिद्वार	५२९९, ५३४३.
हिमालय	२७७१, ३८४२, (३८४२ अ), ३८४६.
हिरात	५२५६.
हिंणघाट	२८०५.
हिंदुस्थान	२४५१ (२४५१ अ), २४५४ (२४५४ अ), २४८६, २४९२, २५८०, २६०८ (२६०८ अ), २६३२ (२६३२ अ), २६७१, २६८५, २७०६, २७२१, २७६५, २७७०, २७९६, २८०१, २८४४, (२८४४ अ), २८५०, २८५४, २९०५, २९१० (२९१० अ), २९६९ (२९६९ अ), ३०१२ (३०१२ अ), ३०१५, ३१६५ (३१६५ अ), ३१९८, ३२१३, ३२३८, ३२६५, ३३१२, ३३८७,

३३९२, ३४०६, ३४४८, ३४५२, ३४६०, ३५११, ३६०९, ३६२२, ३६३३, ३७१० (३७१० अ), ३७५२, ३७५५, ३७६०, ३७९३, ३८०६, ३८२८, ३८३१, ३८४४, ३८४६, ३८५१, ३९२९, ३९५८, ३९६२, ४००१, ४०६१, ४०८८, ४१९३, ४२२०, ४२३१, ४२५१, ४२६३, ४२७०, ४२७४, ४२७६, ४२७९, ४२९०, ४२९९, ४३०३, ४३३६, ४३४६, ४३६१, ४३७४, ४३७५, ४३८०, ४३९०, ४४१७, ४४३५, ४४४९, ४४६४, ४५०८, ४५१८, ४५५१, ४५६०, ४५६२, ४५६९, ४५७९, ४५८९, (४५८९ अ), ४६१२, ४६१४, ४६४०, ४६८०, ४६९२, ४७०७, ४७३५, ४७५८, ४७७५, ४८०४, ४८४९, ४८५०, ४८५४, ४८६२, ४९७२, ४८८०, ४९१६, ४९१७, ४९२७, ४९४४, ४९६६, ४९६७, ४९६८, ५०६३, ५१४३, ५१६०, ५२४७, ५२५०, ५२५४, ५२९०, ५३४४, ५३८६, ५४११, ५४२५, ५५३३ ङ, ५४६१, ५४९८, ५५१०, ५५३२, ५५४३, ५५४६, ५६४८, ५७०१, ५७४१, ५७८९, ५७९६, ५९४८, ५९८७, ५९९०, ६०२५.

हुगळी

२४५५ (२४५५ अ), २५४८ (२५४८ अ), २८२७, ३२४३, ५४२६.

हैदराबाद

२५३३, २५७९, २६३५, ३४२४, ४२६३, ४३२२, ४४२६, ४४८३, ४५७१, ५०६०, ५२१६.

व्यक्तिनामसूची :

अजीमखान	५९३३.
अजीमुल्ला	३००८.
अन्तोनी	२६७७ (२६७७ अ).
अंबाबाई (गायकवाड महाराजांची पत्नी)	२५३८.
ऑबट (रे) (आबाट, अबट)	२७९४, २८३३, ३१६२, ३२५३, ३२९६, ३६६२, ३९६८ (३९६८ अ), ५१६२, ५२३४, ५२७४, ५३१६, ५३१८, ५५५७, ५७९६.
अब्राहम लिंकन (प्रे)	२९३३, २९३७ (२९३७ अ).
अविशाई मिस्तर	५३६९.
अमीनसाहेब	३४५९.
अमीरशेख अलीखान	४८७७, ५१४२, ५२२२, ५२८९, ५२९१, ५६८०.
अमीर (सिंधचा)	३१५६, ३४२९.
अरनोल्ड (जज)	५३७५.
अर्ल (मायो)	४८९६.
अली मोहीदि	३५६८.
अलेक्झांडर ग्रांट (अलेक्झांडर ग्रांट) (ग्रँट)	२९५३, ४३३०, ४६२३.

अण्वन्ना लिंगूजी	२७०१, ३४१५.
अशोक (सम्राट)	२९५५ (२९५५ अ).
अहमद अब्दुला	३०१०.
अहिलाजी (रा)	५२५३.
अहिल्याबाई	२९३२.
आक्टलोनी	२७५०.
आगाखान	५८५८.
आटकिन्सन	४१२४, ५२३४.
आत्माराम पांडुरंग (द)	५०६८, ५२८४, ५४३३, ५९५५.
आत्माराम माधवजी	२८६७ (२८६७ अ).
आथर्टन	२५११.
आनंदी दीन	३०३६.
आनंदराम बारुआ	५४६१.
आनेस्टी	४५७२.
आपटे महादेव चिमणाजी	५६०४.
अप्पाजी बापूजी (रे)	४५०९, ५०२७.
आर (मि)	३४१३.
आरगेल (ड्यूक)	४९६८, ५५४१.
आर्देसीर होरमसजी	४८३१.
आरनाल्ड जोसेफ	३३७२, ३४१२.
आल्फ्रेड प्रिन्स	३३०६.
आंदरसनसाहेब	२४९५ (२४९५ अ), २८१६.
आंडरसन (सेक्रेतार)	२८१६ ब, ३३१५, ३३५०, ४३९६.
आलेक्झांडर ग्रांट (सर)	४६६०, ४७८४, ४७८९, ४७९०.
अलेक्झांडर)	
इडन (मेजर) (ईडन)	२४९१, २५९८.
इंदापूरकर कसबीण	३८९५.
इम्रानखान (जंजिर्याचा संस्थानिक)	५७४५.
इब्राहिम	२७४८ (२७४८ अ).
इसदोर लेंबेपाल	२६६७ (२६६७ अ).
इसेनबर्ग (रे) (इसेनबर्ग)	२७६५, ५५५७.

इस्का	२७३३ (२७३३ अ).
इस्लामपूरकर वामनशास्त्री	६०६१.
ईश्वरचंद्र विद्यासागर	२९४७ (२९४७ अ), ३६५९, ४७३७.
एअरसाहेब	२७०१.
एटकीन जेम्स	५२१५.
एडमंड एडवर्डम्	४२९०.
एदवर्ड विल्यमस् (रे)	३०३० (३०३० अ).
एदूरचे महाराज	४६२७.
एल्गान (जेनरल)	२६३३ (२६३३ अ).
एल्फिन्स्टन लॉर्ड	२७५५, २८६३ (२८६३ अ).
एलिससाहेब	४२८७, ५१३२, ५१३३, ५२४०, ५८२८, ५९२७.
ऐझाक न्यूटन	२९६०.
ओल्डहमसाहेब (दा)	५१४४.
ओहोळ वणाजी	४५०७.
औरंगजेब	२११६, ४३७०.
कपूरथळ्याचा राजा	५८७९.
करकरे गोविंद विठ्ठल	५०६८.
करनालकर	५७२१.
कर्बी (कर्नल)	५२०९.
करमरकर पांडुरंग विनायक	५५०७, ५५१३, ५६०४.
करमरकर विष्णू भास्कर (रे)	२६४८, २७४८ (२७४८ अ), ९७७४, २७९४, ३४९८.
करवीरमहाराज	४८४२.
करीमखन	२७५०.
करीम-बक्ष	२९४६ (२९४६ अ).
कल्याणजी शिवजी	५०८७.
कबळेबावा	४९६२.
करसनदास पुरुषोत्तमदास	४०२१.
करसनदास माधवदास	२४५७ (२४५७ अ), ३५६१, ४०२१.
करसेटजी कामा	२८४९.
करसेटजी नमखानजी (फौजदार)	२६१६, २८६९.
करसेटजी माणकजी	५८०७.

करसनदास मुळजी	४४३१, ४७८७, ५०६८, ५७७८.
करसेटजी रुम्तमजी कामा	४४०५.
क्यांडी जॉर्ज	५२०२.
क्यांडी टामस	५२०२.
कस्त	२८१६ (२८१६ अ).
कॅनिंग (लॉर्ड)	२६५३.
कॅनिंग (लेडी)	२६४५.
कण्डी (क्यांडी मेजर)	२५७२ (२५७२ अ), २७७२, ४३३९, ५९१८.
कादंबिनी	३२३७.
कानदास नारायण	४६९९.
(कानविंदे) भवानी विश्वनाथ	२४६०, २६६९, ३५४८.
कान्हू तुकाराम	३९६८ (३९६८ अ).
कानन	४२८४, ४ ३३२, ४४३८.
कानी (मिसेस)	४६६८.
काबा (मिस)	३९३६ (३९३६ अ).
काबूलचा अमीर	५२५१.
कांपटन	३४१३.
काँपबेल	२५१५ (२५१५ अ), ४५८६.
कांबेल (खलाशी)	२८९५.
कामरन	४२६९, ५३१६.
कामा	२६५९, २८२९ (२८२९ अ), २९०४.
कारनोल	२५८८.
कारापित ज्यानीस	२७६९.
कार्पेंटर (मिस)	४०५३ (४०५३ अ), ४२९९, ४६४६, ५१२५, ५२१३, ५२४२, ५२४८, ५७९०, ६००४.
कालिन्स (मिस)	४६६८.
कार्लेकर राजारामशास्त्री	४५५३.
कालीदास बाबू	२७०३ (२७०३ अ).
काळुखे भगाजी सतुबा	२५८९ (२५८९ अ).
कावसजी जहाँगीर रेडिमुनी	२४५७ (३४५७ अ), ४१५५, ५१३४, ५२४३, ५४७४, ५५०४, ५६८४, ६०१५.
काशी	२९७१ (२९७१ अ).

काशीनाथ धोंडू परभू	२६९०.
कासम	२९४६ (२९४६ अ).
कासम भाई	२८७७ (२८७७ अ).
कासम महंमद	२७९४.
काळे (पाटील) अमृतराव बाबा	३७१४, ३८०३, ४२४५.
काळे महादेव	५२७५.
काळ सखारामशास्त्री	५६०४.
क्रानबोर्न (स्टेट सेक्रेटरी)	३९१२, ३९७३, ४००१, ४०६६.
क्राफर्ड	३४५६. (३४५६ अ), ४५८०, ५९५९.
क्राफ्ट रावेन्स	५९२७.
क्लार्क गव्हर्नर	२८१७ (२८१७ अ).
क्यारपिट् जोळानेस	३५४९.
किंग (डॉ) (रे)	२६७६ (२६७६ अ).
किटिंग	३२७७.
किसन	(२८३८).
कीन बहादुर	२७०३ (२७०३ अ).
कुक (रे)	५६९०.
कुकडे शाह दाजी	३२०९ (३२०९ अ), ४२६८, ४६३२, ५०२३, ५२५४, ५२७४,
कुकशांक	५६०९.
कुमेदानसाहेब	२५६८.
कुरुंदवाडकर	३५३९.
कुव्येह (डॉ.)	२८४३ (२८४३ अ).
कंटे आण्णा मोरेश्वर	५६०४.
कुंटे म. मो.	५०६८.
कूपरसाहेब	२६७७ (२६७७ अ), २८६८.
कृष्णराव रत्नुजी (कृष्णाजी)	४०९०, ४२०८, ४५१०.
कृष्णाबाई	२४७६.
केदारनाथ बाबू	२००३ (२७०३ अ).
केनेडी (कर्नल)	४१४३.
केरवलीचा राजा	५८३५.
केरीचंद्र	५९९०.
केशवराव उत्तम	३१६२.

केशवचंद्रसेन (बाबू)	२५२७ (२५२७ अ), २५६४ (२५६४ अ), ३५४७ (३५४७ अ), ३९३६ (३९३६ अ), ४२७०, ४२८२, ४३२८, ४३३७, ४३६९, ४४२८, ४५९२, ४९३५, ५४३७, ५७३०.
केळकर वामन भास्कर	६०६९.
केळकर सखाराम शिवराम	४९२६.
केंपसाहेब	२५९९.
कोचिनचे राजे	५५०४.
कोलमान	४०६९.
कोलहार्न (डॉ)	३३३४.
कोलटकर बाळाजी नारायण	५०६६, ५९९५.
कोलापूरकर महाराज	४८३५, ५९९३.
कोंडिबा	२५५३ (२५५३ अ)
कोलंबस	५२७५.
कोइन	३२९२ (३२९३ अ).
क्रो	४८३३.
करोच (जस्टीस)	४७८९.
खटके गणपतराव	४९५७.
खरसेट (सर)	६०९५.
खंडोबा भिंगारदिवे	४२८८.
खान बखाऱ्याचा	३०६६.
खारकर नारायण वासुदेव	३२७७.
ख्रिस्ती नारायण	३९७३ (३९७३ अ).
ख्रिस्ती हरिपंत	३९७३ (३९७३ अ), ४५९०.
खेतर माहोनदास बाबू	५७९३.
खेत्रीचा संस्थानिक	५३४७.
खेरात्री	५५०८.
गणपतराव बाबूलजी	५००८.
गणपतराव रघुनाथ	५०५८, ५०९७.
गवर्नरसाहेब	३०५५.
गगा भाट	३५९९.
गाडगीळ जनार्दन सखाराम	५६०४, ५९९५.
गाडकवाड सेवकाराम	४६३२.

गाटेनबर्ग	५५५४.
गायकवाड खंडेराव महाराज	३४९४, ४२८९, ४४९७, ५०४५, ५०७०, ५५९८, ५६६६, ५८१४, ५९९५.
गायकवाड मल्हारराव	४२८९, ४४९७, ५८१४.
गायकवाडमहाराज (गाइकवाड)	२४५९, २४९६, २५३८, २९९५, ३०७२, ३१८०, ३२३२, ३३३३, ३३७८, ३५६५, ३६१५, ३६९५, ३७१४, ३९६०, ४२६४, ४३२३, ४४३३, ४४३५, ५०४२, ५२३९, ५४८५, ५९६१, ५९७८, ५९८४
गारिबाल्डी	४०६३, ४१०१, ४७६२.
गार्डनर (बिल्किन्सन) (रे)	२७७९ (२७७९ अ), ३४१७.
गार्डन (जेनरल)	२४७१, २५९५, ३३८०.
गिल्बर्ट	५४८४.
गिलसेपी (डे. कलेक्टर)	५६७१, ५७७९, ५८४६.
गिलेस्पी (कर्नल)	५९७९.
गिल्डर (रे)	३६९९.
गुजरातचे महाराज	५८४६.
गुजाबाई	३०२०.
गुजाबा नाना	३७१३.
गुप्ता आघोरनाथ (विधवाविवाह)	३२३७.
गेज (रे)	३६४०.
गोकुळदास तेजपाल	४६९५.
गोखले अण्णाजी महादेव	४४१२.
गोखले आ. म.	४५९१, ४६७४, ४७४७.
गोखले बाबा	५९८२.
गोडबोले कृष्णशास्त्री	२४७९, ५०९७.
गोडबोले परशरामपंत	२४८०.
गोधाजी आप्पा (ऊर्फ प्रतितकाराम)	२९५८.
गोपाळ शिवराम	२५६६.
गोपीनाथ नंदी (रे)	२५१५ (२५१५ अ).
गोरे (एम)	४२७१.
गोरे महारबा	२७६९.
गालकेनाथ (रे)	२९८४ (२९८४ अ).
गोविंदबाबा	२८८१.

गोविंद बाबू कृष्णा	५९९०.
गोविंद मोरोजी	३६९९.
गोविंद विठ्ठल	४०५३ (४०५३ अ)
गोस्वामी	२७०४ (२७०४ अ).
गोंडळचा राजा	५९१४.
गोंधळे बाबूराव चिमणाजी	३१६२.
गौ. मि.	४४८९.
ग्यानजीमल	५५२४.
ग्याननेंद्र मोदन ठाकूर	४६०९, ४८४०.
ग्रॉंट अलेक्झांडर	५५६६, ६०६३.
ग्रॉंट (जनरल)	५१९८, ५२३३, ५२४१.
ग्रॉंट (प्रे)	५३६४, ५५०५.
ग्रॉंट (दिरेक्टर)	३०९६ (३०९६ अ), ३४४० (३४४० अ).
ग्रे	२६००, २७१७, (२७१७ अ)
ग्रे अर्ल	३२६५.
ग्रेगरी हेन्स (जनरल)	४८१८.
ग्रेम्स	५१६२.
ग्रेन्स निकलस	३३८९ (३३८९ अ).
ग्रेव्हस् (ग्रेव्स) मडम	३३८९ (३३८९ अ), ३४५६ (३४५६ अ), ४११७.
ग्लासगोसाहेब	२५२६ (२५२६ अ).
ग्वाल्हेरचे महाराज	४८८३, ५९२९.
घासीदाम	४५०६.
घोरपडे	३७१४.
चकरबती श्रीधर (विधवाविवाह)	२७१३.
चतरजी प्रसाद	२७०४ (२७०४ अ).
चतुर साबाजी	३५९१.
चंगनलाल	३५९२ (३२९२ अ).
चंदा कवर (दलिपसिंगची आई)	२६५१, २९५४.
चंदीकरण बाबू	२८४८
चंद्रसेन बाबू	२८२९ (२८२९ अ), २९१८.
चाटफिल्ड (प्रो)	३३५१.
चातर्जी किसोरीमोहन	५४४०.

चापमन (मि)	५९२७.
चार्लस हॉब हौस (मि)	४५७२.
चिपळूणकर कृष्णशास्त्री	२४७९, २५७३, ४३३९, ५९१८.
चिमणलाल	४६२१.
चेपिन (रे)	२७९४, २८६० (२८६० अ), २८६६ (२८६६ अ), २९५१ २९५९.
चोबा भिकाजी अमृत (दाक्टर)	५०६८.
च्यांपिअन (रे)	२९०३.
छत्रे वीरेश्वर सदाशिव	५५१५, ५५६१.
जगद्वाची आर्य	५०६२.
जगन्नाथ पंडित	३५९१.
जगन्नाथ रामचंद्र	५०९३.
जगन्नाथ शंकरशेट	२४५७ (२४५७ अ), २८१७ (२८१७ अ), २९४९, २९८०, ३१५७, ३५४८.
जदुनाथ ब्रीजस्तनजीमहाराज	२४९१, २६०४.
जदुनाथमहाराज (वाणी लोकांचा)	३०२६.
जनार्दन मोरो (सुनसफ)	५०२७.
जनार्दन रणछोडजी	२८७०.
जनार्दन रामचंद्र	४६७०, ४७४६.
जनार्दन वासुदेव (जज)	२६२३, ३०११, ३०३८, ३३८४.
जमखिंडीकर रामचंद्र ऊर्फ आप्पासाहेब पटवर्धन	२८९७, २९४७ (२९४७ अ), ४१५८.
जमशेटजी बाटलीवाला	२६२५.
जमशेदजी जीजीभाई	२४५७ (२४५७ अ), २८१४, ३२४२, ५०५७, ६०११
जयकर आत्माराम सदाशिव (द)	४५३९, ५५६६, ५८१८.
जयराम नाना	२५७४.
जर्विस (कमांडर इन् चीफ)	३८७०, ३९१४, ३९७४.
जयसिंहा (सरदार)	३५९१.
जाई	२९७१ (२९७१ अ).
जानकीप्रसाद	२८६८.
जामदार चिमणराव	२६२९.
ज्यान आज्बाल्ड (रे)	५०६३.

ज्यान कानन (मि)	४२६७.
ज्यान डिकाज	३५४९.
ज्यान देवस गयम	२५२८ (२५२८ अ).
ज्यान वियर (रे)	२५४५ (२५४९ अ), २६०१.
ज्यानसन (जन्सन) (प्रो.)	२८८२.
ज्यानसन (प्रे.)	२८९६, ३००६, ३०५९, ३१०५, ३४६६, ३७१८, ३७६७, ३९७१, ४०२८, ४०९३, ४२७२, ४४१३, ४४६०, ४५१३, ४५५५, ४५९६, ४८५८, ५०२९.
जान स्टुअर्ट (मि.)	४०७३.
जान लारेन्स (सर)	२४५४ (२४५४ अ), २४७०, ४३५०, ४९३०.
जान हर्षल	२९६०
जार्ज बर्क्ली	४०७०.
जीवन विजय (बाप्तिस्मा)	२९२७ (२९२७ अ).
जुगलकिशोर	२८६८.
जेम्स विल्सन	४४५०.
जलसासाहेब (रे)	५१८०.
जेवणकर कोंडाजी	५०२७.
जोग सावकर	३४५८.
जोतपूरचे महाराज	५८२६.
जोन्ससाहेब	२५९९.
जोशी नारायण विष्णू	४२९३, ४७४६, ५०९८.
जोशी रामचंद्र कृष्णराव (वैद्य)	५३१९, ५६९४, ५९६५.
जंगबहादूर (राजा नेपाळचा)	३८७५.
जंगबहादूर (सर)	३१९६.
जंगलीमहाराज	२९६१.
झुरियासिंग	२५९९.
टक्करसाहेब (मॅजिस्ट्रेट)	२६२८, ४६९९, ५२४०, ५३७६.
टाऊनसेंड	४२६९.
टागोर यानेंद्रमोहन	४१४८.
टागोर प्रसन्नकुमार	४७२७.
टामस कार्स (प्रिन्सिपॉल) (रे)	४५४५, ५१२१.
टिनलिंग	४०५३ (४०५३ अ).
टी. माधवराव	४९३६.

टीपू	५३९१.
टेरी (इंजिनिअर)	४०१९.
टेलर जेम्स (रजिस्ट्रार)	५०५६, ५०८६, ५३८९.
टेलर (रे)	५१६८, ५६६३.
टेंपल रिचर्ड (कमिशनर)	२८०४, २७०५, ३७३९, ३८७८, ५२२०, ५२४७, ५२७०, ५५७६, ५९०६.
टोकेकर गोविंदशास्त्री	४५५३.
टोकेकर बाळशास्त्री	४७०२.
टोकेकर बापूदेवशास्त्री	४५५३.
टोकचे नबाब	५८२७.
टोकचे माजी नबाब	५६७४.
टोपे तात्या	४९५४.
ठाकूर प्रतापसिंग (राजे)	३७४६.
ठाकूर प्रसन्नकुमार बाबू	५३३६
ठाकरसी मूळजीशेट	५९५०.
ठाकूरलाल	३२४१.
ठाकूर श्रीपाद बाबाजी	४८२५, ५४६१, ५५४२.
ठाकूर सत्येंद्रनाथ बाबू	२७५५, २८२९ (२८२९ अ), २८६३ (२८६३ अ).
डगलस	४५८१.
डफ (डॉ) (ढफ)	२४५१ (२४५१ अ), २४५५ (२४५५ अ), २६०३, २९७४ (२९७४ अ), ३६०९.
डफ ग्रांट	५०३०, ५२७१.
डफ्टन	२७५०.
डनलप (कमिशनर)	५७०३.
डलहौसी (लॉर्ड)	३९४०, ४९६८, ५११८.
डांडस मेजर	५२९३.
डायली (कलेक्टर)	२६६४ (२६६४ अ), २७१८.
ड्यूक ऑफ इण्डिबरो (प्रिन्स आल्फ्रेड)	४६३९, ५१५७, ५२२४, ५२३८, ५२५४, ५२६०, ५२९५, ५६२२, ५८८२, ५९७१, ५९७१ ब, ६०११, ६०२५, ६०३२, ६०५९.
दे (डे) लालबिहारी (रे) (फ्रायडे रिव्ह्यूकर्ते)	२९७४ (२९७४ अ), ३९३२.
डोनाल्ड मक्लौट (गवरनर)	५५७६.
डोसाभाई परतनजी	५५६३.

डोसाभाई फ्रामजी (न्यायमूर्ती)	३०१५, ५१७३, ५५२१, ५९७६.
ढमढेरे	(पेशवेदरबारचे) २९३२.
तळेकर	कृष्णशास्त्री ४३३९, ५६०४.
तानसेन(गवई)	३५९१.
तारासुंदरी (पुनर्विवाह)	२७१३.
ताम्हनकर भास्करशास्त्री	५६०४.
त्रिमल(न्यायमूर्ती)	२९४९.
त्रिमलराव व्यंकटेश	२९७३, २९८९.
त्रिंबकराव	५२८१.
तुकाराम	३४१८, ३८०३, ४०९०.
तुक्या वल्लद गणोजी	३९६३.
तेजसिंग	५५२७.
तेली भगीरथ परदेशी	२८६९.
त्रेवरसाहेब	३०४७.
तैतलर (कलेक्टर)	२४६३ (२४६३ अ).
तोरडमल जेठी	३५९१.
दनबार (डॉ.)	२७०३ (२७०३ अ).
दयालराव	३२५० (३२५० अ).
दलिपसिंग (दुलिपसिंग, धुलिपसिंग)	२४९२, २५१९, २५३७, २५४८ (२५४८ अ), २५५६, २६३५, २६३६, २६५१, २७१०, २७५१, २९५४, ५३०८, ५४६०.
द्रमंद मडम	३०५१ (३०५१ अ).
दाजी पांडुरंग	३९६८ (३९६८ अ).
दाजी लाला	३६९९.
दादाभाई नौरोजी	४२०९, ४५०८, ५२८३, ५३२६, ५३७९, ५५६७, ५६०२.
दादा धडबाई	२८६९.
दादाभाई मेरवानजी	४८९३.
दादोबा पांडुरंग	२८८४, २९०१, ३३३७, ३४०२, ५०६६, ५०९७.
दानिएल (डॉ)	२४९८.
दामोदर देव (मास्तर)	३१६२.
दामोदरशास्त्री	५७७८.
दायमलर	४२६९, ४३२९.
दायली (मजिस्तेत)	३०९६ (३०९६ अ).

दिनकरराव	२६५२.
दिनलिंग	४२६९.
दिनशा दादाभाई	४६६८.
दीन (रे)	२७९४, ५१६२
दुगल रामचंद्र अमृत	२५५०, २५६८, २६४८, २६७९, २६८०, २७७४, ३३७४.
दुर्गा	२६२९.
देमलर (रे)	४०८७.
देव नारायणसिंग (राजे बंगालचे)	२७०३ (२७०३ अ), ३८९३.
देविद (डेविड)	२७६७ (२७६७ अ).
देविस	३०५९.
देवीद सासून (सर)	२४५७ (२४५७ अ), २७५८.
देशमुख गोपाळ हरी (लोकहितवादी)	२६८०, २९९९, ३३८४, ३४५४, ३५३७.
देशमुख कृष्णराव गोपाळ	५३७७, ५४७०, ५५५२, ५६५३.
दैवरसाहेब (डॉ)	२७२५.
दौस बाबू श्रीनाथ	५६७३.
दौलतसिंग (डॉ)	२४९८.
द्वारकानाथसेठ वसनजी	५८५३.
धरफळे	५०९८.
धारकर महाराज	५८७८.
धीरजकुमार मथुरादास	५९५५.
धीरजकुमार दलपतराम	४९५८, ४६७०.
धीरजलाल मथुरादास	४९५८.
धोंडकर दास्कू केसू	५३९९.
धोंडिबा	२५५३ (२५५३ अ).
धोंड्या फकिरा	४४४७.
धोंड्या सोनार	३८९५.
धोंडिराम चिंतामण	५२८२.
नगरकर दाजी नीलकंठ (रे)	५०६८.
नबाब अयोध्येचा	३८७७.
नबाब टाकचा	२६३५, ३२४९.

नबाब जुनागडचा	३३८८.
नबाब भावलपूरचा	३३९३.
नबाब मुर्शदाबादचा	२६३५.
नरपती सिंघ	५८७२.
नवरंगे वासुदेव आबाजी	५०६२.
नवरंगे वासुदेव बाबाजी	४७४३.
नसरवानजी करसेटजी	२७७४.
नसरवानजी माणीकजी पेटीट	४९५९.
नाना (पेशवा)	२४७६, २५९५ (२५९५ अ), ३००८, ३९६९.
नानाभाई शंकर	५८५५.
नारायण कृष्ण	५४७८.
नारायणदाजी	४९५८, ५५२०.
नारायण (नगर मिशन)	३३४९.
नारायण मोरो	३५४२.
नारायणराव	२८४०.
नारायणशास्त्री	३९६२.
नार्थकोट स्ट्राफोर्ड सर	४३९०, ४६८०.
नॉट नॉर्मल	५२३६.
नॉट (रे)	५९२६.
नॉर्मन (जज)	५३३७, ६०२८.
निकलसन	४५४६.
निजाम	२६५२, २७२६, ३०३६, ३४५९, ४५७९.
निजाम आकबुद्दौला	५२९६.
निजाम हैदराबादचा	५२९७.
निसबिट (निस्विटी (रे)	२५७२ (२५७२ अ).
निळकंटराव परभू	३४५६ (३४५६ अ).
न्यूटन	२७६३ (२७६३ अ).
न्यूटन (जज)	५३७५.
न्यूटन (मि)	४४९८, ५३७६.
नेपियर (लॉर्ड) (सेनापती)	३४५०, ३७५२, ४९९९, ४९३८, ४४२९, ४५२५, ४५३२, ४५५९, ४५६६, ४५९८, ४६३८, ४७५६, ४८९५, ४८२८, ४९३६, ५००९, ५०९६, ५०४७, ५०५३, ५१०९, ५२९४, ५२४९, ५२७२, ५५४५, ५६७९, ५७५९, ५९४९,

	६०३०.
नेपोलियन बोनापार्ट	२९१३.
नेपोलिय शिकंदर	२९८६.
नेहम्याशास्त्री गोरे	२८६८, २८७९.
नोबल चित्रकार	५२३९.
नौरोजी फरदूनजी	५०६८.
पटवर्धन जमखिंडीकर	२५०४.
पटवर्धन (पेशवे दरबार)	२९३२.
पटवर्धन शांताराम विश्वनाथ	४१२६.
पटियालचा राजा	५८४०.
पतंदेश	२६७७ (२६७७ अ).
पदमनजी बाबा	२५५४ (२५५४ अ), २५७२ (२५७२ अ), २८४१, २८७७ (२८७७ अ), ३१६१, ३२१०, ३२९२ (३२९२ अ), ३५०२, ३७५४, ३९६८ (३९६८ अ), ३९९३, ४०२५, ४७४३, ४७४६, ५०९८, ५६९५, ५९९४.
पदमनजी माणकजी	२८९७.
पयरल	२६७७ (२६७७ अ).
परमानंद नारायण महादेव	४२०१, ४४३०.
पराशर	२९४७ (२९४७ अ).
परांजपे नारायण	५६०४.
परांजपे प्रभाकर कृष्णभट	५५०७.
परांजपे वामन प्रभाकर	५५१३, ५६०४.
पवार दामोदर रघुनाथ	३९६८ (३९६८ अ).
पवार धारचे	२६२०.
पवार भागोबा	३८९२ (३८९२ अ).
पवार सदोबा (कीर्तनकार)	२७६७ (२७६७ अ), २८७७ (२८७७ अ), ३०९६ (३०९६ अ), ४८४५.
पवार सुदामजी	२५९० (२५९० अ), ३२९६.
पंतसचिव	२५३९.
प्रभाकर बाळाजी	४२२२.
पाऊलस सिद्धलिंगप्पा	५३६९.
पागसन	२६०७ ब, २७२८, ३५७४.
पाटणकर गंगा तुकाराम	३००१ (३००१ अ).
पटिंजर	२७१८.

पाठक वि. ना.	५९९५.
पाताणे दादाजी नारायण	४६६८.
पानसे (पेशवे दरबारचे)	२९३२.
पारसनाथ (जैनांचा)	२९५५ (२९५५ अ).
पारसी बच्चूबाई	४६६८.
पारसी रुस्तुमजी होरमसजी	४६६८.
पार्किन्स (रे)	२७६८ (२७६८ अ).
पार्वतीबाई	३४५६ (३४५६ अ).
पाल्मस्टर्न	३१०७.
पाववाला मेरवानगी कावसजी	३५७०.
पाळंदे भास्कर दामोदर	३२८०, ३४९८ (३४९८ अ), ४३३९, ५४२२.
पांडुरंग	२६७७ (२६७५ अ).
प्राईससाहेब	५०२७.
पितळे गणपत मोरोबा ५०७१.	
पिनाक	४८४५.
पिपळे गणपत पांडुरंग	४६६८.
पिवर्स (पोस्ट मास्तर)	५१३७.
प्रिन्स ऑफ वेल्स	५०३४, ५१५६, ५१८९, ५४०५, ५५००.
प्रिन्सेस लुईस	५०३५.
पीच (मि)	२५२४.
पीट	२८१७ (२८१७ अ).
पोल (मि) (डैरेक्टर)	४८२६, ४८९२, ५३२२, ५७६६.
पुरुषवेषधारी मडम	३०९४.
पुरुषोत्तम	२८३८.
पुरोहित गोपाळशास्त्री	६०६४.
पेटन (रे)	४२३६.
पेण्डसे रामचंद्र (यांच्या कन्येचा पुनर्विवाह)	३१६८.
पेंढारी गर्दीखान	२७५०.
पेंढारी छट्टु ऊर्फ चितू	२७५०.
पेशवे	२९३२.
पेस्तनजी मसालावाला	५८५५.

पंडित परशुरामशास्त्री	२९४७ (२९४७ अ).
पंडित विष्णुशास्त्री	५०६६ ५३७९, ५५६१. ५६०४, ५६६४, ५९९५.
पंडित सीताराम नारायण	५३७७.
प्रेमचंद रामचंद (शेट)	२८१०, ३०९१, ३७४२, ३८७३, ४६६३.
प्रेमाभाई हेमाभाई	२४५७ (२४५७ अ).
प्रेस	२७६९. ४२७१.
फकीर महंमद पाटील	३२०७.
फडके खंडेराव बाळाजी	३४९८ (३४९८ अ), ३७५३ (३७५३ अ).
फडके गंगाधरशास्त्री	३७१३.
फरदूनजी सोराबजी	२८१३.
फर्गुसन जेम्स	५११८, ५१२२.
फारार मडम	२५६३ (२५६३ अ), ३३४१.
फारिश (मि)	५२०२.
फार्बस (रे) (जज)	२५९१ (२५९१ अ), ३०३८, ३८१०.
फिट्जबर्टल्ड	३९७५.
फिट्ज़रजेल्ड	४०१४, ५०४९, ५०५१.
फिरोजशहा	३२८६.
फिरोजशहा (बंडखोर)	३०६६.
फादर (रे)	२६५०, ३३३८ (३३३८ अ).
फुलरतन	३१२३
फुले जोतिबा	३२९४. ४९६१. ५६५४. ५६९५. ५८९९.
फूट (रे)	५५५७.
फेनरिकसाहेब	३८९४.
फेर (जनरल)	४१३९.
फेरव्यांक (रे)	२७९४. २९७१ (२९७१ अ), ३२९२ (३२९२ अ), ४१२७, ४९०१, ५३१६, ५५५७, ५९९६.
फ्रेंच	३१६५ (३१६५ अ). ५२३६, ५९२६.
फ्रेडिक सर	४२३२.
फैजखान	३०७३.
फोर्जेटसाहेब	२६८७, ५५११
फ्रामजी कावस (डॉ)	२४९८.
फ्रामजी नसरवानजी	२५८१.

फ्रामजी शापूरजी (दा)	४३६६.
फ्रास्ट (रे)	५५५७.
फ्रियर लेडी	२८६३ (२८६३ अ), २८६७ (२८६७ अ), ५४२९.
फ्रियरसाहेब बार्टल	२५६५, २८१७ (२८१७ अ), २८६७ (२८६७ अ), ३३०९, ३३५०, ३७१२, ३९७५, ३९८७, ४०१४, ४१५२, ४३३५, ४५५१, ४६१४, ५१६८, ५५४१, ५७४५.
फ्रेडिक सर	४२३२.
बदन मडम	२७९३ (२७९३ अ).
फोरमन	२७०५ (२७०५ अ).
बद्रोदीन तयबजी	४११५.
बन्शीलाल अहीचंद	३५३६.
बयारामजी रुस्तुम ४९९६.	
बर्जिस (रे)	५१६२.
बर्न्स (रे) २४८२ (२४८२ अ).	
बरवे कृष्णराव	५१६२.
बरोज (करनल)	४३९१.
बलीसर	२५७९.
बागसाहेब	२८९८.
बाजीराव दुसरा	२९३२.
बाटलीवाला	५९५५.
बाटी मेजर	५०५२.
बार्डिंग्टन मेजर	४८३२, ४८९२.
बानरजी प्यारीमोहन	२७०३ (२७०३ अ).
बानर्जी बाबू उमेशचंद्र	४५०८.
बापट नारायण विष्ण	५५०७.
बापूजी इस्त्राएल	२६१६.
बाबाजी	३३४१.
बाबाजी बापूजी (रे) ५०६५.	
बामगार्टनर (करनल)	५३२९.
बारकर मडम	२४६३ (२४६३ अ), २४९४ (२४५४ अ).
बार्टन (मॅजिस्थेत)	३१३४, ३७९४.
बार जेण्टी (लेपटनंट कर्नल)	३१८९.

बारसे दगडूबा	३२५३.
बारसे जयराम	४५०७.
बार्कर (रे)	२७४८ (२७४८ अ), २७९२ (२७९२ अ), २७९४, २८६६ (२८६६ अ), २८७६ (२८७६ अ).
बालंटैन मडम	२५६३ (२५६३ अ), २८७६ (२८७६ अ).
बालंटैन (रे)	२७८०, २७९४, २८५२ (२८५२ अ), २८७६ (२८७६ अ), २८७७ (२८७७ अ), २९०८ (२९०८ अ), २९४५, ३०००, ३०९६ (३०९६ अ), ३१६४ (३१६४ अ), ३१७३ (३१७३ अ), ३२०६ ब, ३२१०, ३२९२ (३२९२ अ), ३३३९ (३३३९ अ), ३४१७, ३४५६ (३४५६ अ), ३४९८ (३४९८ अ), ३५४६ (३५४६ अ), ३७५३ (३७५३ अ), ३९६८ (३९६८ अ), ४५१०, ५२५३.
बासटन बिशप	२८७९.
बाळाराव (नाना पेशव्याचा भाऊ)	२४७६.
बिकरस्टेथ	४२६७.
बिडीस्वामी	३१५२.
बिपीन बिहारीदत्त बाबू	५५४७.
बिरबल	३५९१.
बिशप (लॉर्ड)	३०८०, ४५८१.
बिसल (रे)	३९६८ (३९६८ अ).
बिसेल एल्. (रे)	३८९०.
बिसेल एम्	४७०१.
बिसेल मॅडम	५९५३.
बीडकर	५०६६.
बुलाभाई दारुवाला	४८३९
बुशल (प्रो)	३५०३.
बुशानम (रे)	२९८३ (२९८३ अ).
बुहलर (प्रो)	३२७५.
बेकन	२७६३ (२७६३ अ).
बेकर (रे)	५५५७.
बेगम अयोध्येची	२६००.
बेगम भोपाळची	२४५९, २४९६, २६३५, ३९४५.
बेगम सिकंदरा	४९३३.

बेदरकार खंडेराव चिमणराव	४१५८, ५९९५.
बेदरहेड	५१०१.
बेनसन	४१४३
बेनान (मि)	५३६९.
वेल (रे)	६०१०.
बेलाडसिस ए. एफ.	५५६६.
बेहारीलाल गुप्त	५४६१.
बेंज्यामिन सिलमन (डॉ)	२८४३ (२८४३ अ).
बैरामजी जिजीभाई	५०६८.
बैरामजी होरमस्ट	२४५७ (२४५७ अ).
बोएन (रे)	३३३९ (३३३९ अ), ५१७४.
ब्लेनी	५०५६, ५९५५.
बोज हेमनाथ	३२५० (३२५० अ).
बोयन (मि)	५४६४, ५८९७.
बोरोडोल	५७९६.
ब्यारी (मि)	५१७१.
ब्लाकमत	५५५३.
ब्रह्मचारी बाबा	२६६९, ५१२७.
ब्रिजलाल	२७०५ (२७०५ अ).
ब्रुस (रे)	४१६९, २७९४ (२७९४ अ).
ब्रौमिंग कुतिम	५२९३.
ब्लेनी	५०५६, ५९५५.
भगवानदास	२८६७ (२८६७ अ).
भगवानदास पुरुषोत्तमदास	२४५७ (२४५७ अ).
भट्टाचार्य जगदीश्वर (रे)	३६५४.
भसापा (ख्रिस्ती झाला)	२५४८ (२५४८ अ).
भाऊ दाजी	२६६९, २६७२, २६८६, २७८४, ४२०५, ४२०६, ४५४७, ४५५३, ४६६८, ४७०२, ४८९४, ५०२१, ५०५५, ५२७५, ५३७६, ५५२०, ५६९४, ५९५५, ५९६५.
भाऊ महाजन	४३३९.
भागवत नीळकंठराव	५७९६.
भागवत विनायक नारायण	२४७९.

भागसिंग	२५४९ (२५४९ अ), २६०१, २६०२.
भागूबाई	२६७७ (२६७७ अ).
भानू बाळाजी जनार्दन ऊर्फ नाना फडणवीस	२९३२.
भांडाकर रा. गो.	५०६६.
भांबळ विठोबा लक्ष्मण	२७९१, ३०९६, (३०९६ अ), ४५०७.
भिकोबा	४३३७.
भिडे नारायण जगन्नाथ (यांनी विधवेशी लग्न केले)	३१६८, ३२४९ (३२४९ अ).
भिडे विष्णु मोरेश्वर	५६०४.
भिकाजी तल्लद भुजाजी	२९७१ (२९७१ अ).
भिवाजी	४१२७.
भुजा	२६५८.
भोसले (कोल्हापूरकर)	३७१२.
चिमणासाहेब	
भोसले राजाराम महाराज	३७१२.
भोसले शिवाजीराजे	३७१२.
भंडारीण गंगाबाई	४६६८.
भंडारी नारायण आबा	४६६८.
मक्लौड (रे)	४०५३ (४०५३ अ), ४०७४, ४२३२, ४३६०, ४५६२, ५९५४, ६०६३.
मडमा अलाहाबादच्या	३०५१ (३०५१ अ).
मतुकुमार ऐया	२८२९ (२८२९ अ).
मध्वाचार्य	५०६७.
मराठे बाबाजी	३४५६ (३४५६ अ).
मरे मिचेल (रे) (दा)	४७४३, ६०६२.
मर्डक	२६४४, २९२८ (२९२८ अ).
मलकंबर	३५९१.
मलन्स (डॉ.)	२५८०, ३३९१ (३३९१ अ).
मलू नायक	४४३४.
मल्हारी (पोलिस)	३३४२.
मल्लकसाहेब	५०२९.
मवरस्सूफसाहेब	४०८७

महाजन अंबादास	२६२९.
महादेव गोविंदशास्त्री	५०६६.
महाबळेश्वरकर नारायण भट	२६२९.
महाराज यदुनाथजी	४९०१.
महिपतराव	३९६८ (३९६८ अ).
महिपतराव रूपराम	४०५३ (४०५३ अ).
महेश्वर बापू	२५५०.
महेश्वर हरि	३१५१.
महंमद आजीमखान	३६९२.
महंमद कासम (रे)	४९०१.
महंमद सादुखान	३३९३.
माणकजी करसेटजी	२४५९, २८२९ (२८२९ अ), २८४९, २८६३ (२८६३ अ), २९०४, ३०९०, ३५७३, ४१७३, ६०१५.
मातंगामरी (सर) राबर्ट	२८२६, ३३०९.
माथ्यू सास	३३८२.
मादागास्करची राणी	४५२८.
माधवराव	२६५२.
माधवराव नारायण	४८०२.
मानक्रिफ (काप्तन)	५२६९.
मान्सफील्ड (कमांडर इन चीफ)	३०६९, ३३०९, ३९१४, ३९७४, ४६१२, ५११०, ५११५.
मायो लार्ड (लेडी मायो) (मेयो)	४७०७, ४९७६, ४९८३, ५०१६, ५०१७, ५०१८.
मार्शमन (रे)	३७११ (३७११ अ).
मालकम	२७५०.
माहातेकर ल. रा.	४२४२.
मिचेल जेम्स (रे)	२७०२ (२७०२ अ), २७६७ (२७६७ अ), ३३९० (३३९० अ), ३४१७, ३४५६, (३४५६ अ).
मिचेल सांधल	५११४, ५२७४.
मिसाळ सदोबा (रे)	२७९४, ३०९६ (३०९६ अ), ३२९२ (३२९२ अ), ३७१४, ३८०३, ४६६६, ४७०३, ४९०१.
मियासाहेब	४८९०.
मिलर (डॉ)	२८४३ (२८४३ अ).
मिल्टन (मिल्टन)	२५८८.

मिल्स (कॅ)	३०७३.
मीड (कर्मल)	४४२६.
मीर अकबर	५५०४.
मीर अब्दुल	५९०८.
मीर हाजी	५०८४.
मुकुंद बाळाजी	३९६२.
मुकुंद साहू	३८४९.
मुखर्जी अघोरनाथ	३२५० (३२५० अ).
मुखर्जी निरंजन	२६६६ (२६६६ अ).
मुतुस्वामी ऊर्फ शलोमान	२६७७ (२६७७ अ).
मुन्शी कासमखान	२८६८.
मुन्सफ नेवारस्याचा	३४९०.
मुळजी ठाकरसी	४७३३.
मुळे पद्माकर	४८४०.
मूरसाहेब (जेनरल)	२५९९, ४५३९, ४६५४.
मेएर (लॉर्ड)	४४९७.
मेकजी (कॅ)	२७९८.
मेकासर	४९२८.
मेकॉले	२७६३ (२७६३ अ).
मेजर मोब्रेटासम	३००८.
मेनसाहेब	५०९९.
मेयो (लॉर्ड) (मायो)	५०३०, ५०४७, ५०५०, ५०५३, ५०५७, ५०८३, ५१०९, ५१४९, ५१४२, ५२२२, ५२२५, ५२५९, ५२८९, ५२९९, ५३४३, ५३९२, ५४३६, ५५३३, ५५३४, ५७२२, ५८३३, ५९८६.
मेलविल	५२७८.
मेंगी	५४६८.
मैनरसाहेब	४७८०.
मोडक रामकृष्ण (रे)	२७९४, २८७७ (२८७७ अ), २९४५, ३००० (३००० अ), ३१७२, ३२९०, ३२९२ (३२९२ अ), ३३४९ (?), ४६३२, ४९०९, ४९९७.
मोडक वामण आबाजी	५७९२, ५९६२.
मोडक वा. बा.	५९९५.
मोयनुदिन	४३९३.

मोरोपंत	२६२२.
मोरोपंत (भाऊदार्जीचा पेशंट)	२६६९, ४०९०.
मोरोबा कानोबा (जज्)	२५६५, २५७३, २६७९, २६८०, ३५७३, ५२८५, ५३२३, ५३८९, ५४३२, ५४७५, ५५०७, ५५६९, ५७०६, ५७५५, ५७५६, ५८०८, ५९६६.
मोल्थेर	२५८८.
मोल्सवर्थ	२५७२ (२५७२ अ), ४४०९, ५०९७, ५२०२.
मोक्षमुल्लर	५०९७.
मौनधारी बाबा	४६२२.
मौलवी करीमबक्ष	२८६८.
मौलवी सफदरअली	२८६८, २९०३, २९४६ (२९४६ अ).
मंगर (रे)	२७९४, ३८८९, ४५८९ (४५८९ अ), ५९६२.
मंगळदास	२८६७ (२८६७ अ), ४५८६.
मंगेश विश्राम	५०८८.
मंचरजी होरमसजी कामा	२६२०.
मंडलिक वि. ना.	४३३९, ५४३३ क.
मांडे बाळा	४८३०.
मांडे सोन्याबापू	२८८४.
म्युअर विलियम	४७९९, ५९०३.
यदुनाथ महाराज	४७८७.
याकूबखान	४३५५.
येसोबा	३२५३.
योसेफ अली	२९९८.
यंग (डॉ)	५९२०, ५९६३, ५२७५, ५४२४, ५९५५.
रघुनाथ पाटील	४२९९.
रतनजी नौरोजी	४५०९.
रमेशचंद्र दत्त बाबू	५४६९.
रसेल अर्ल (राणीचे मुख्य प्रधान)	३३०७, ३३४८.
राघोबादादा (पेशवे दरबार)	२९३२.
राघोबा नारायण दवळा	३९७५.
राघो सदाशिव	२५६८.
राजपूत महाराज	५३४८.

राजसं (रे)	२९७० (२९७० अ), ५५२०.
राजा अकुंदाता	३७३९.
राजा अलवरचा	२६३५, २९९९, ३३६९, ३४०७.
राजा अलिपूरचा	२६३५.
राजा उदेपूरचा	२६०४.
राजा कपूरथळ्याचा	२७९९, २७२८, ३२४८.
राजा कमनूरचा	२६३५.
राजा करोलीचा	३३०९.
राजा काश्मीरचे	३३६३.
राजा कुचबिहारचा	२६३५.
राजा कुर्गचा	२५७७.
राजा कोचीनचा	२६३५.
राजा ग्वाल्हेरचा	३२८२.
राजा ग्वाल्हेरचे	३८८८.
राजा जयपूरचा	२६३५, २६५४, २८०९.
राजा जव्हारचा	३९५७.
राजा जानोजीराव	३४३०.
राजा जावराचा	२६३५.
राजा जोनपूरचा	३३०९.
राजा छत्रपूरचा	२६३५.
राजा कोल्हापूरचा	२६३५, ३२३०.
राजा त्रावणकोरचा	३३०९.
राजा दिल्लीचा	३०२७.
राजा धोलपूरचा	२६३५.
राजा नेपाळचा	२६००, २६३५.
राजा फरीदकोटचा	२६३५.
राजा बडोद्याचा	२६३५.
राजा भरतपूरचा	२६३५.
राजा भरतपूर (जसवंतसिंघ)	३२९४.
राजा भद्वनिचा	३४४०.
राजा भूतानचा	२५९८, ३०४३.
राजा म्हैसूरचा	२६३५.

राजा रतलामचा	२६३५.
राजा राममोहनराय	२४५१ (२४५१ अ), ६५२७ (२५२७ अ), ३३९१ (३३९१ अ), ५४४०.
राजा राटेस्ली	५३९०.
राजा रामपूरचा	३९५१.
राजा रामसिंग बहादुर	३२२६.
राजा सातारचा	२९६१.
राजा सालूरचा	२६३५.
राजा सावंतवाडीचा	२६३५.
राजा हैदराबादचा	२६३५.
राणे रामचंद्र बालकृष्णाजी (रा. ब.)	२५६७, २८२९ (२८२९ अ), ३२९३, ३७१३, ५५५४.
राधा किसनदास	४७३७.
राधा (बाप्तिस्मा घेतला)	२५५३ (२५५३ अ).
रानडे गणेश वामन	६०६४.
रानडे बाळशास्त्री	४५५३.
रानडे महादेव गोविंद	३२११, ४१५६, ५६०४, ५९९५.
रानडे विष्णु सखाराम	५६०४.
रानडे शिवराम गोविंद	४५५३.
राबर्टसनसाहेब	२४५९, ४२६३, ४४२६, ६००८.
रॉबर्ट आगस (रे)	४६३०, ४६६७.
रावसनसाहेब	३३२४.
रामकृष्णकाका	२५७४.
रामचंद्र बाळाजी	४२४२.
रामचंद्र याचक	२६४७ (२६४७ अ).
रामजी पाटील	२९३९ (२९३९ अ).
रामजी मल्हारी	३६२६ (३६२६ अ).
रामजी वेसाजी	४८३८.
रालिन्सन	२७७९ (२७७९ अ).
रावड सयाजी	४५०७.
रावराजे दिनकर	३२८२.
रिंगबी (कर्नल)	२९२६.
रिचर्ड टेंपल (सर)	४१२५, ४१६१, ४९९३.

रिचर्डसन (जन)	२९७१ (२९७१ अ), ३४९८ (३४९८ अ).
रिची स्टवर्ट	४५८६.
रूपसिंग	४१८९.
रुस्तुमजी जमशेदजी	२४५७ (२४५७ अ), २८७२, ३३८५.
रुस्तुमजी जिजिभाई	३३३२.
रुस्तुमजी बयरामजी	४६६८.
रेहमान अबदुल	४९८२.
रोज	४०६९.
रंगनाथशास्त्री	३०३२.
लखमीदास गुजराथी	५८५३.
लखीरामबाबा	२४८९.
लम्सर्डन	४५८८.
ललूभाई फौजदार	४४९७.
लाकर्म (मि.)	५९७८.
लाजारस	६६७७ (२६७७ अ).
लाढा केशव	४७३४.
लायड (मि.)	५२७८.
लारेन्स कास्टर	४५५४.
लॉरेन्स (लेडी)	३७०४, ४३६०.
लावरी (दा)	५७०५.
लाला बिहारी (रे)	३४८२.
लाशिग्टन	२७५०.
लांगसाहेब (रे)	५९२१, ५९६३.
लॉरेन्स (लॉर्ड) (वैसरॉय)	२५८२, २५९८, ३९७३, ४०७२, ४६१४, ५०३९, ५११०, ५२६७, ५३०७, ५४६०, ५५२७, ५८९२.
लिमजी माणिकजी	४७३५.
लिङ्गिंस्तन (डॉ)	२६२६, २६५६, ३१३२, ४०५३ (४०५३ अ), ४१८५, ४८१६, ४८९७, ५१८८, ५८८६.
लिनकन (प्रे)	२८९२ (२८९२ अ), २८९६, २९१२, २९९०, ३०२२, ३१६६ (३१६६ अ).
लीग	५८५६, ५९१८.
ली (सेनापती)	३०५९.
लुकमान हकीम	३५९१.

लुकास मल्हारी	५७६८.
लेकनफील्ड	५२९२.
लेले हरीनारायण	२५६८.
लेयर्ड	२७७९ (२७७९ अ).
लेसीसाहेब	२६४७ (२६४७ अ).
लसेपसाहेब	६०३३.
लेंग (रे)	२९७० (२९७० अ), ४६८०, ५४६८.
लेंजरसाहेब	५७९७.
लोकहितवादी (गोपाळ हरि देशमुख)	४३३९, ५५२२, ५६०४, ५६६४, ५९८४, ५९९५.
लोरेन्सी (ज्यान)	२७३८.
लोवेंथल	२५७१ (२५७१ अ).
ल्यांग (ज्यान)	२७४४.
ल्यूथर	२७६३ (२७६३ अ), ५४२६.
वझीर वेग (डॉ)	२५०२.
वडवुर्ड (कर्नल)	३५१३, ३६५६, ४८९४.
वर्डवूड (दाक्टर)	४११२.
वर्दिग्नतन (कप्तान)	३०९६ (३०९६ अ).
वलेतन	२९२८ (२९२८ अ).
वागळे बाळ मंगेश	५१३९.
वाघचौरे गंगाराम	४५०७.
वाजिऊल	२९२७ (२९२७ अ).
वाटसन (रे)	३४९८ (३४९८ अ), ४०५३ (४०५३ अ), ४०७४, ४२३२.
वार्डन जस्टिस	४१५७, ५१२०, ५१६३, ५९६७.
वार्ड (रे)	३७११ (३७११ अ).
वामन भास्कर	५०६६.
वायली कप्तान	५८५४.
वालेस मेजर	३१२७, ५५९६.
वाल्टर अब्राहम	२४६९.
वाल्तेर (व्हालटेअर?)	२५८८.
वाल्श (रे)	४६१०.
वाशिंगटनमून	५०६३.

वासुदेव	२९७१ (२९७१ अ).
वाळबें लक्ष्मी कोम भिकंभट	३८९५.
वांट्रल	४४३८.
विकरस्टेथ	४४३८.
विकर	५०६५.
विकतोऱ्या (नामदार राणी सरकार)	२४७८ (२४७८ अ), २४८५, २५२९, २६४५, २७५१, २८६५, २९१२, ३००७, ३०१३, ३०५५, ३२२१, ३३०५, ३३०६, ३३०७, ३३०९, ३३४८, ३३९२, ३४६९, ३५९५, ३६२२, ३६३३, ३६४९, ३७२८, ३७६७, ३८७०, ३८९६, ३९२८, ४१६९, ४१७०, ४१७१, ४३४६, ४३४६, ४३६७, ४४३७, ४४६८, ४४७१, ४५१७, ४५५७, ४५५९, ४५९९, ४६८२, ४६८८, ४७१२, ४७५२, ४८१०, ४८१५, ४८६९, ५००२, ५०७१, ५०७४, ५१५१, ५१९६, ५१९७, ५२३९, ५४११, ५४५७, ५५०४, ५५४०, ५५५१, ५८४४.
विचरदास अबईदास सेठ	५३३५.
विजयकृष्ण	२७०४ (२७०४ अ).
विठ्ठलशास्त्री	२७०३ (२७०३ अ).
विठ्ठू	२५९१ (२५९१ अ).
विंचूरकर माधवराव विठ्ठल (पुनर्विवाह मंडळाचे अध्यक्ष)	३१६८, ३२११, ३६२१, ५३२९.
विन्सलोसाहेब	२७०६, २८४२ (२८४२ अ).
विनायकराव जगन्नाथजी	३४३७.
विराजमोहिनी	२८४८.
विरानजी पेस्तनजी	३०३६.
विल्यम चेपिअनसाहेब	२५७० (२५७० अ).
विल्यम म्युअर (सर)	४६११.
विल्यम (रे)	२६५०.
विल्यमस	४४८९.
विल्सन आंद्रू	४८००.
विल्सन (रे) (दा)	२५३७, २५५६, २८२९ (२८२९ अ), २९०९ (२९०९ अ), २९५५ (२९५५ अ), ३००० (३००० अ), ३७९४, ३८४३ (३८४३ अ), ४३७०, ४६९६, ४७३७, ४७४५, ४७९०, ४७९१, ४८००, ४८२७, ४८९४, ५१२०, ५१२३, ५१३०, ५१६८, ५२४४, ५२९८, ५३९२, ५४३३ अ, ६००३.
विष्णुचंद्र चतरजिया बाबू	३०१२ (३०१२ अ).
विष्णु परशराम (रा. ब.)	२६८०, २८६९.
विष्णु भास्कर	५९९३.

विष्णु येसू	४४४६.
वीही (दा)	५६०९.
वुड (चारसस) (सर)	२७७१, २८५१ (२८५१ अ), २९६९ (२९६९ अ), ३०४१, ३२६५, ३३०८, ३३१०.
वुड व्यारलस (माजी स्टेट सेक्रेटरी)	३३८२.
वुड मडम	२९६९ (२९६९ अ).
वुडसाहेब (रे)	३९६८ (३९६८ अ), ४९०१, ५१६२, ५७९६.
वेदर (जनरल)	४१३९.
वेदरहेड (रे)	२७६९, ५०६५, ५२३६, ५३१६, ६००७.
वेलव	४७८१.
वेली. इत्सी.	५३८३.
वेल्व (मि)	४६२५.
वेल्स (रे)	६००९.
वेस्ट्राप मडम	५३८३.
वेस्त्राप (जस्टिस)	५९७०.
वैद्य दाजी नीळकंठ	३३४१, ३४५६ (३४५६ अ).
वैल्डर मडम	५३१८.
वैल्डरसाहेब	५३१८, ५५५१.
वैशंपायन कृष्णाजी सखाराम	४६६८.
वैसराय ३६१४.	
वैसराय लारेन्स	४९५६.
व्यंकाप्पा देसाई	२८९९.
व्यासर्स (डॉ) (रे)	२६३३ (२६३३ अ).
व्हेट	२५७९ (२५७९ अ), २६१८ (२६१८ अ), २८७७ (२८७७ अ), ३२९२ (३२९२ अ), ५२५६, ५२७८.
शहाजादा शहापूरचा (पंजाबमधील)	३३६८.
शहाजी (सातारा)	२९००.
शहाबाज (पेंढारी)	२७५०.
शंकरदास नथूभाई	३३३२.
शंकराचार्य	२९४८, २९५७, ३००१ (३००१ अ), ३०३२, ५०६७.
शामराव जगन्नाथ	३५०२.

शामराव मोरोजी	३६६०.
शापूरजी एदलजी	५२६८.
शाफलरसाहेब (रे)	३०३० (३०३० अ).
शावेल	४२०३, ४२८४, ४२८७.
शाहूराजे (सातारा)	२९००.
शांताराम नारायण	४९५७, ४९५८.
शिंदी	३०५९.
शिंदे	२६३५, २६५२, २७५०, ३०५५, ३२२७, ३०९४.
शिंदे जयाजीराव	२८८९, २९५८, ३९४९, ३३२५, ४९५७.
शिंदे भाऊ	४२८९.
शिंदे (राजे)	४०९९.
शिंदे सरकार	३४०८.
शिलेंगावकर भवानय्या	३२५३.
शिवचंद्र मलीक	५४४०.
शिवदीननाथ पंडित राणे	२६५२, २६५३.
शूलब्रेद (रे)	२४६६ (२४६६ अ), २८५२ (२८५२ अ).
शेक्सपीअर	२५८८.
शेक्सपीअर (कीम)	२७०३ (२७०३ अ).
शेख अब्दुला शेख वळद मुताजी	३३४२, ३५५२.
शेख उमर	३९२८ (३९२८ अ), ३९५९ (३९५९ अ), ३२०७.
शेट बैरामजी जिजीभाई	४६२७.
शेणवीणा बनाबाई	४६६८.
शेपर्ड	५८३४.
शेरअली	३४९९, ४९३९, ४९८२, ५४९९.
शेर अलीखान अमीर	३६५०.
शेरिंग	२७०३ (२७०३ अ).
शेषाद्रि नारायण (रे)	२५५३ (२५५३ अ), २६०९ (२६०९ अ), २९९५, ३५०२, ३५४८, ३६२६ (३६२६ अ), ३८४३ (३८४३ अ), ३८९४, ४४०९, ४५०८, ५०२०, ५२५५, ५२७४.
श्रीजत आनंद	२७०४ (२७०४ अ).
सखीदास हरजीबनदास	५९९७.
सत्यागो	४०९७.

सत्येंद्रनाथ बाबू ठाकूर	२५०१, २५२७, ३८३०.
सद्गोपालाचार्य	२९८७.
सदानंद स्वामी	४६७०.
सदेव (?)	५४९.
सय्यद अहमद	५५०४.
सय्यद हुसेन अली	२९२७ (२९२७ अ).
सय्यद हसन एकमदिनी	३५२६.
सरंजामे	५०९८.
सरदेसाई (सावंतवाडीचे)	५२४६.
संकेश्वर स्वामी	२९४८.
साक्काला (रे)	२७०७.
साठे कृष्ण प्रभाकर	३९८७, ३६५९, ३६६०.
साण्डर्स रेसिडेंट	४४८३, ४५७१.
सातारचे पंतप्रधान	३३३२.
सातारकर महाराज	५१६२.
सातारकर व्यंकोजी महाराज	२८०८, २९००.
सापकर गंगाधर गोविंद	४५०८.
सारजेत (रे)	२४५१.
सालारजंग	२६३५, २६५२, ४१९३, ४२८०, ५०६७.
सालीसबरी	५०३०.
साविज	५५६४.
सावंत नारायण महादू	४६६८.
सासून ए. डी.	४५८६.
साळवे लक्ष्मण	४५०७.
सांगळे	कृ. र. २७४८ (२७४८ अ), २८८५, २८८६, २८८७, ३०९६ (३०९६ अ), ३२०९ (३२०९ अ), ४९०१.
सांबारे रावजी बिन केशवराव	५५९४, ५५९८.
सिद्धाप्पा	२५५४ (२५५४ अ).
सिद्दी नवाब इम्राहीम याकूत	५९७८.
सिक्लेअर (दा)	३५८१.
सि. बा. मि.	४४५२.
सिंचलेर (डा)	३२४७.

सीमोरे फिट्झिझेरल्ड (गव्हर्नर)	४०३७.
सुभेदार झाशीचा	३७५०.
सुरेंद्रनाथ बानर्जिया	५४६१.
सुलतानखान वस्ताद	२८६९.
सुलतान मरकत	३३९५.
सुंदरदास	२६४७ (२६४७ अ).
सुंदररावजी	५८०५.
सूहरसाहेब	२७२४, ४२८३, ५१३८, ५७०२.
सेलदन	२९७५, २९८८, ३००३, ३०५३, ३१३०.
सैक्स	५९५५.
सैद अब्दुल फता	४५७५.
सैयद महंमद	२६२८.
सोनार विनायक पांडुरंग	४६६८.
सोनार रामचंद्र	२८६९.
सोराबजी फ्रामजी	३९५०.
स्काडर (डॉ.) (रे)	२७०६, २९८५ (२९८५ अ).
स्काबल	५२७८.
स्टर्न	२५६३ (२५६३ अ).
स्टाकर्स हेन्री (कमांडर इन चीफ)	३९७४, ४००२.
स्टार्किंग (रे)	२७६८ (२७६८ अ).
स्टाडर्डसाहेब	२७६८ (२७६८ अ).
स्टाफोर्ड नार्थकोट (सर)	५०७५.
स्टुअर्ट	६०१७, ५१३७.
स्ट्रीप	५७९६.
स्टोन (रे)	३४५६ (३४५६ अ).
स्पेन्सर	५७०४.
स्मिथ (क्या)	३३८६, ४१४३, ५३६९.
स्लेडिंग हालस्टीन	४२३२.
स्वाट्झ (रे)	४०८७, ५८९९.
हरि ग्यानबा	४१२७.
हरिचंद चिंतामण	३६९५.

हरि बापू	५२७५.
हरी महेश्वर	५७१३.
हरि रामचंद्र	२४५६ (२४५६ अ).
हर्बत एदवर्डस् (सर)	२४५१ (२४५१ अ).
हळबे लक्ष्मण मोरेश्वर	३९९४.
हंटर	३७१५, ३७५२.
हंसराज करमसी	५१६७.
हार्डिड	४२९८.
हाक्स	३०९६ (३०९६ अ).
हाग ज्यार्ज	३९४९, ५१७१.
हाग मिस	५०५२.
हानस्कोन	५६६२.
हानेमन वैद्य (होमओपॅथी)	३४१८.
हारस्फाल	५०२७.
हारप्रितसाहेब	३३४१.
हारिंग्टन	२८१६ (२८१६ अ).
हार्डिंग (हार्डिंग) (रे)	२७४८ (२७४८ अ), २७९४, ४२४२, ४२६८, ४५०३, ४६२०, ५५५७.
हार्नसाहेब	२७०३ (२७०३ अ).
हाल्वेक (रे)	२५२६ (२५२६ अ).
हावर्डसाहेब	२४८०, २५६६, २५७३, २५९३, २६५५, २७३२ (२७३२ अ), २९५३, ३०३७, ३१७७, ३२४४, ३४१२, ३९४१, ४६८४, ५५१८.
हिके गिल्बर्ट	५७४७.
हिचकॉक (डॉ)	२८४३ (२८४३ अ).
हिदायत अलीखान	५११५.
हिराचंद खुशालचंद	४८३८.
हिरासिंग	३८९४.
हिस्लप (हिस्लॉप)	२७५०, २७१५.
हेग	४२०८, ४९०१.
हेजन	ए. (रे) २५७० (२५७० अ), २७९४, २९०८ (२९०८ अ), ३१७२, ३२०९ (३२०९ अ), ३४९८ (३४९८ अ), ४२४२.
हेजन मडम	२८६६ (२८६६ अ), ४२०८.
हेन्स (डॉ)	३५३६.

हेन्सी डग्लस (रे)	४६८३.
हेमनाथ	२९७४ (२९७४ अ).
हेलेना (प्रिन्सेस)	३३०६.
हेविक (सर)	४५६७.
हैदर खान	३९५३.
हैदर नायक	२९३२.
होरमसजी पेस्तनजी	४२३९.
होळकर	२६३५, २७५०, २८५९, ३०२०, ३०५५, ३१४८, ३१९२, ३२४५, ३३३७, ३४०२, ३७१४, ३९५५.
होळकर तुळजाबाई	२७५०.
हौग (डॉ)	२६२०, ३२७५, ३३२६, ३३३४.
हौग मार्लिन	३२३१.
ह्यूम यांची कन्या	५९५३.
ह्यूम (रे)	३५४६ (३५४६ अ).
ह्यू रोग (सर)	३६७३, ३८१४.
ह्यूलिंग	४१५६.
ह्यूलेट (डॉ.)	४५००, ४५८८.
ह्यूलैनसाहेब	२७९३ (२७९३ अ).
ज्ञानेंद्रमोहन	५३३६.

पुस्तके—नवीन पुस्तके

अनेक विद्या मूलतत्त्व संग्रह	२४७९, २५३४.
अर्वाचीन बखर, मराठी भाषांतर	४८४५.
आनोटेड परिग्राफ बैबल	४२६९.
अयने दिल उर्फ हृदयदर्पण	४०८७, ४२०७.
आर्यधर्मी लोकांविषयी वृत्त	३८४६.
इंग्रजी-मराठी कोष	४७४६, ५९९४.
इंग्लिश आणि मराठी कोषांचा संक्षेप	२८४१.
उत्पत्ति पुस्तकावरील टीका	३२९२ (३२९२ अ).
ऋतु प्राप्त्युत्तर विवाह	२६७९.
ओल्ड डेक्कन डेज	४३३५.

अंमल निषेधक निबंध	३२९२ (३२९२ अ).
कर्जाविषयी	२८७७ (२८७७ अ).
कल्पतरू	४७८३, ४८०१.
काशीखंड	५१२७, ५२००.
खरा पश्चाताप	५२७४.
खऱ्या धर्माची कसोटी	५२७४.
ख्रिस्ती धर्मप्रकरणी	५८९९.
प्रश्नोत्तरावली	
ख्रिस्ती धर्म आणि मूर्तिपूजक धर्म यांची झुंज	४७४३, ५२७४.
ख्रिस्ती धर्माची वजनदारी	४२६९.
ख्रिस्ती मंडळीची बखर	४२६९.
गायनामृत	४०९०, ४२०८, ४५१०, ५९९६.
गालीप्रदान निषेध	४२९२.
ग्रामर (इंग्रजीचे) मि. हॉवर्डकृत	३४१२.
गीतगायन	३१७३ (३१७३ अ).
गीतांचे पुस्तक	२८७७ (२८७७ अ).
घड्याळ करणारा व त्याचे कुटुंब (भाषांतर)	४२६९.
घाशीराम कोतवाल	२५६५, २५७३.
छत्रपती शिवाजीराजे भोसले यांचा पवाडा	५५९५.
जागती जोत	२६४८.
जातिभेद विवेकसार (आवृत्ती २ री)	२९०९ (२९०९ अ).
जुना करार	२५८८, ४२०८.
जेंदा विस्ता (झेंद अवेस्ता)	२६२०.
ज्योतिषशास्त्र	२४७९.
तामिळ व इंग्रजी कोष	२८४२ (२८४२ अ).
तिसऱ्या पुस्तकाचा उत्तरार्ध	३२९२ (३२९२ अ).
तुकारामाचे अभंग	५४९४.
तुल्यतार्थ दर्शक नवा करार	४७३८, ४७९९, ५२३४.
दलालांची ठकबाजी	२८८३.

दादोबा कृत व्याकरण	२९०१.
दिल आयना ऊर्फ हृदयदर्पण	४०८४.
दुर्देवी मुराद व दैववान	२४७९.
सालावदिन	
दृष्टांत दर्पण	२५७२ (२५७२ अ).
देवाचे भजन	३२९२ (३२९२ अ).
धर्मविवेचन	४७४३, ५०६२.
नवसास पावणे	२५७२ (२५७२ अ).
नवा करार	३१७३ (३१७३ अ), ३३३९ (३३३९ अ), ४६६९.
निघंटु रत्नाकर	५१६७.
पराशरस्मृती	३६५९.
पराशराचे धर्मशास्त्र	२९४७ (२९४७ अ).
पवाडा छत्रपती शिवाजीराजे	५६५४.
भोसले यांचा	
पहारेकऱ्याची वाणी	२८७७ (२८७७ अ), ३२९२ (३२९२ अ).
पंचांग सन १८६४ चे	२४६२, २४७८ (२४७८ अ).
पंचांग सन १८६६ चे	३१७०.
पंचांग सन १८६८ चे	४०५५ (४०५५ अ), ४०५७.
पंचांग सन १८६९ चे	५०२५, ५०२८.
पंचांग सन १८९० ते १८७९	
(कोष्टक) ३१७०.	
पंढरीमहात्म्य	५२००, ५१२७.
पर्यन मुन्शी	२५७३.
प्रश्नोत्तरावली	४२०८.
पाखंडधर्म खंडण (संस्कृत	
नाटक)	५७७८.
पाप्याचा मित्र	२८७७ (२८७७ अ).
पाप्याचा सखा	३२९२ (३२९२ अ).
पार दैज लास्त्र	२५८८.
पुणेकर हिंदु नाटक	३००४, ३०८६.
पुणे शहराचे वर्णन	५०९८, ५१२७.
पुण्याचे दर्शन	४२९३.
पुनर्विवाह निषेध	३१८७, ३२९०, ३६५९.

पुरंधर तालुका एथील समस्त लोकांस (भाषांतर)	२८७७ (२८७७ अ).
प्रेषितांची कृत्ये	३३३९ (३३३९ अ).
बालाभ्यास	४२०८
बोधामृत किंवा कुणबी लोकांस पत्रे	४६६६.
ब्राह्मणांचे कसब	५८९९.
भगवद्गीता (टीका)	३००२, ३०१४.
भंडारी व्यभिचारोत्तेजक मंडळीचा संक्षिप्त वृत्तांत	३७९७.
भूगोल विद्या	४२०८.
मराठी भाषेचे व्याकरण	५०९७.
मराठ्यांची थोरली बखर	३७५४.
मराठ्यांची संक्षिप्त बखर	३७५४.
महंमदी धर्माची परीक्षा	२८७७ (२८७७ अ).
महाराष्ट्र देशाचा इतिहास	३२९२ (३२९२ अ), ३७५४.
महाराष्ट्र देशाचा संक्षिप्त इतिहास	३८४६.
महाराष्ट्र देशाचे वर्णन व इतिहास	४५०८.
महाराष्ट्र भाषेची लेखनशुद्धी	६०५१.
मालती अथवा दोन गड (कादंबरी)	५६९१, ५७४४, ५७९८, ५८४९, ५९०२.
मिशनांचा इतिहास	२८४२ (२८४२ अ).
मिशनास सूचना	२८४२ (२८४२ अ).
मिजानुल हक—सत्याची तुला	३३३८ (३३३८ अ).
मुक्तामाला	३९९४.
मुलांकरिता व्याकरण	३२९२ (३२९२ अ).
मुलीचा खेळ	२८८३.
मृच्छकटिक नाटक	२४८०, २५१६ (२५१६ अ), २६२२, २६६८.
मोहरमचा सण	५२७४.
यमुनापर्यटन	२५७३, २६७९.
येशूकडे ये	५२३४.

येशू ख्रिस्ताची मध्यस्थी	२८७७ (२८७७ अ), ३२९२ (३२९२ अ).
रत्नप्रभा (कादंबरी)	३९३४, ३९९४.
राजकीय मुगुट	४८४५.
राजकीय विचार	४५०५, ४५०८.
लहान गोष्टीचा दिवस	५९९३.
लाखीराम बाबा	४२६९.
लूका	३३३९ (३३३९ अ).
लेकरांची पोथी	२५४८ (२५४८ अ).
लोकहितवादीकृत निबंध संग्रह	३९९५.
वक्तृत्वोत्तेजक सभा	५०६६ ६०६९.
विद्यार्थ्यांसाठी मराठी भाषेचे व्याकरण	५०५८.
विधवाविवाह	२९४७ (२९४७ अ), २९४८.
वेदधर्मी लोकांचा वृत्तांत	३८४६.
वेदान्त—साराचे भाषांतर	४६७०.
वेश्याचाराविषयी	४२६९.
शाळाखात्याचा दहा वर्षांचा इतिहास	३०३७.
शिवाजीराजाचा पोवाडा	५७४३.
शिळाछापाची तपशीलवार माहिती देणारा ग्रंथ	२४६९.
सत्याची तुला	२९४६ (२९४६ अ).
साक्रेतिसाचे चरित्र	२४७९.
सिद्धान्त रत्नमाला	३२९२ (३२९२ अ).
स्त्रीकंठभूषण	४७४३.
सौभाग्यरत्न	२६७९.
हाम्युपाथिक वैद्यप्रकरण (नगरचे रा. अव्यन्ना लिंगूजी यांचे)	३४९५.
हिंदुस्थानातील इंग्रजी राजसत्ता इजविषयी प्रो. दादाभाई नौरोजी यांचे संभाषण	४२०९.
हिंदुस्थानामध्ये दहा वर्षांत झालेले मिशनेरी काम	२५९५ (२५९५ अ).

हेन्‍री व त्याचा सांभाळणारा गडी	५२७४.
ज्ञानाचे मोल माणकाहून अधिक आहे (निबंध)	४५०५, ४५०८.
ज्ञानाचे मोल माणसापेक्षा अधिक	५२७४.

नियतकालिके

अमृतबझार पत्रिका	५३३८.
अमेरिकन जर्नल ऑफ सायन्स	२८४३ (२८४३ अ).
अरुणोदय	३८०१, ४०८०, ४७८३, ४९६८, ४९७३, ५४२२, ५४६७, ५५९८, ५५१७, ६०५२.
आडवरटैजर	३९६५.
आबजरवर पत्र	३००१ (३००१ अ).
इंडियन चर्च रिव्यू	२७०४ (२७०४ अ), ५८५७.
इंघन मिरर (इंडियन मिरर)	२५२७ (२५२७ अ).
इंदुप्रकाश	२५४७ (२५४७ अ), २५६२, २८३२, २८८१, २८८२, २९४८, ३००८, ३००९, ३०१०, ३०२०, ३०५५, ३१६१, ३१७५, ३४६०, ३५५०, ३७५८, ३९३६, (३९३६ अ), ३९४१, ४१२३, ४१४७, ४१४८, ४१४९, ४१५०, ४१५५, ४१५६, ४१६६, ४२७०, ४३४०, ४५०४, ४५०५, ४५०८, ४८५०, ४९५८, ५०९३, ५३३३, ५३३४, ५५०७, ५५३२, ५५३३, ५५३५, ५७०९, ५७१०, ५७२९, ५७३०, ५७५६, ५७९३, ५८११, ५८१२, ५८५०, ५९९५.
एक्झामिनर	५८९८.
एसेजआंद रिव्यूज	५०६२.
कलकत्ता न्यूज	५७२८.
कलकत्त्याचे वृत्तपत्र	३०९७.
काशी विद्यासुधानिधी	४५५३.
खानदेशवैभव	४३२१, ४५५०.
ख्रिस्तियन त्रेजरी	४६१०.
खैरका खल्क	३७६०.
खरखा हिंद	२७९३ (२७९३), २८६८, ३०५१ (३०५१ अ).
गुजराथ-मित्र	४४९७.
चर्चन्यूज	५६३४.
चंद्रप्रकाश	४४०७ ब, ४५४३.
चंद्रिका	४५४६ (४५४६ अ).

जगन्मित्र	५९९८.
टाइम्स ऑफ इंडिया	२९५३, २९७१ (२९७१ अ), ३१७७, ३५७५, ३७५२, ३७९६, ३८२९, ४२४३, ४५७८, ४८२९, ५२८५, ५५१८, ५८६०.
टैम्स पत्र	२८९१.
ढाकाप्रकाश	३०९७.
दिल्ली ग्याझेट	५१४९.
नागपूर आबजरवर	४३२१.
नागपूर तैम्स	२६६०.
नासिकवृत्त	५९९२.
नेटिव ओपिनियन	४३४०, ४९५७, ४९९६.
नेटिव पत्र	३९४०.
न्यायसिंधु	३८०१.
पहाटतारा	२६६५.
पंच इन इंडिया	४४४०.
पंजाबी पत्र	२७४४.
प्रभाकर	२५६२, २८९०, २९२२, ३५४६ (३५४६ अ).
प्र. क.	२८९१.
पावला	४४०७ ब.
पूना आब्झरवर	२४५४ (२४५४ अ).
फ्रायडे रिव्यू	३९३२.
फेजस म्यागेझिन	३९३६ (३९३६ अ).
फ्रेंड ऑफ इंडिया	२७७७, २८१६ (२८१६ अ), २९५५ (२९५५ अ), ४४२२, ४५०६.
बंगलोर स्पेक्टेटर	५९९८.
बंगाल हरकारु	३२५० (३२५० अ).
बंबे गझेट	२७८६, २९०६, ५०४५.
बंबे गाद्येन पत्र	२७०२ (२७०२ अ), २७३२ (२७३२ अ), २७६५, ३१६१, ३२९१ (३२९१ अ).
(बंद पडलेले पुन्हा सुरू झाले)	३४५९, ३९६९, ४३६८, ४५८९ (४५८९ अ), ५२७५, ५४२४, ५९५३.
ब्रिटिश हेराल्ड	५७४२.
बेळगांव समाचारपत्र	२९४८.
मित्रोदय	४५९४, ५५१९, ५८४६, ५९७०, ५९८४.
मद्रास देली नूज	२७०६.

महाराष्ट्र मित्र	४९००.
मुंबई साटरडे रिव्यू	४४०७ ब.
रास्तगोप्तार	५२०४.
लंडन टैम्स	२४५१ (३४५१ अ).
लाहोर क्रॉनिकल	२५४९ (२५४९ अ), २६०१.
वर्तमानदीपिका	२४६०, २५६२, २६१७, ३४५८, ३४६५, ४६२९, ५१२७, ५२००, ५५९३, ५६५१, ५७११, ५९६८.
वृत्तप्रकाश	२४५२ (२४५२ अ), २५६२, २५६६, २९२२, ३८९८.
वृत्तवैभव	२५१६ (२५१६ अ), २५४७ (२५४७ अ), २५६२, २५९२, २५९४, २६२२, २६४४, २६७९, २६८१, २७०८, २७१८, २७४८ (२७४८ अ), २७६३ (२७६३ अ), २७६६, २७९२ (२७९२ अ), २९३२, ३०१३, ३०१८, ३०५४, ३१२९, ३१३१, ३१६१, ३२५२, ३२९४, ३४९८ (३४९८ अ), ३८०१, ३९९५, ४०९०, ४८४०, ४९०४.
वृत्तसार	३८९८.
विचारलहरी	२८७९.
विद्याकल्पतरु	५५९४, ५५९८, ५७३९.
विविध ज्ञानविस्तार	५१२६, ५६५४, ५६९५.
शाळापत्रक	२८५४, २९०१, ३६६१.
सत्यदीपिका	२९८२, २९९६, ३६६१, ३८९७, ४०८५, ४४५१, ५५५२.
सदर्मदीपिका	२८७९, २९४९.
संत्रल इंडिया तैम्स (सेंट्रल इंडिया टाइम्स)	२७९०.
सुबोध प्रकाश	४४०७ ब, ५७४०.
सूर्योदय	४०८६, ५७१७, ५७३९, ५८९६.
हिंदु पंच	५५१५.
हिंदुस्थानचा मित्र	५०५१ (५०५१ अ).
हिंदुस्थान रिव्यू	५९६५.
ज्ञानचक्षू	३५८६, ३८९५, ३८९८, ३९४१, ४५०४, ४५०८, ४७०२, ४८४२, ४९५९, ४९६६, ५९५५.
ज्ञानदीपक	३८०१.
ज्ञानप्रकाश	२४५१ (२४५१ अ), २५६२, २५९३, २६६२, २६६८, २६८०, २९६१, ३१६९, ३२५१, ३२५२, ३२९४, ३४६०, ३६६३, ३७५८, ३८९८, ४०९५, ४३३९, ४८८३, ४९६३, ५९८२.
ज्ञानबोधक	५५६१.

ज्ञानमंदिर	६०६५.
ज्ञानसिंधु (बंद झाले)	३२३९, ३४४६ (३४४६ अ), ३८९८.
ज्ञानोदय	२४६५ (२४६५ अ), २५१६ (२५१६ अ), २५९२, २६२२, २६६२, २६६४ (२६६४ अ), २७०७, २७६६, २८५४, २९३६, २९४०, २९४५, ३००० (३००० अ), ३००५, ३१६१, ३१६२, ३१७२, ३१७३ (३१७३ अ), ३२९०, ३४१४ (३४१४ अ), ३४६५, ३५४६ (३५४६ अ), ३५५०, ३८०१, ३८८५, ३८८९, ३८९८, ३९३४, ३९६७, ३९९५, ४०५३ (४०५३ अ), ४०९०, ४२०८, ४२४३, ४५०४, ४७३८, ४७३९, ४८०१, ४८४४, ५०२४, ५०६६, ५०९५, ५१२७, ५२३४, ५४६८, ५५९२, ५५९३, ५६५१, ५७३९, ५७४०, ५७४२, ५९७८, ६०५१, ६०५५.

कविता

कविता	२४६१, २६७८ (२६७८ अ), २७०९, २७९१, २८८५, २८८६, २८८७, २९७६, ४४१२, ४६७४, ४७४७, ५५५४ (उद्धार महिमा), ५५९९, ५६५७, ५६९३, ५७९९, ५९०१, ५९९७, ६०५५.

संपादकीय

एतद्देशीय पत्रांचे कर्ते	३७५५.
चूक दाखविण्यात चूक	२७६६.
छापखान्यातील बदल	२९३६.
दुष्काळ	३७९८ (३७९८ अ).
नवे वर्ष	३१६७ (३१६७ अ.).
पत्रे पाठविणारास सूचना	२५२५, २६६२, २६७५, ३२०७.
मी पंचवीस वर्षांचा झालो	३५४६ (३५४६ अ).
वर्तमानपत्रांची बदल	२५६२.
सन १८६५	३१६६ (३१६६ अ).
संपादकीय	२६१७, २९४५, ३२०६ ब, ४७३९, ४८४४.
(रे) हेनरी बालंटैनसाहेब यांचा मृत्यू	३१६४ (३१६४ अ)
ज्ञानोदय घेणारास सूचना	२७७८
ज्ञानोदय पुस्तक सत्ताविसावे	४०५३ (४०५३ अ).
ज्ञानोदय पुस्तक २८ वे	५०२४ (५०२४ अ).

જ્ઞાનોદય લેખનસારસૂચી